

A Csokonai Könyvtár. Források (Régi kortársaink) című sorozat jelen huszonkettedik darabja az Aurora. Hazai Almanach forráskiadását tartalmazza öt kötetben. Kisfaludy Károly zsebkönyve 1822-től 1837-ig évenként jelent meg Pesten, Kisfaludy halála után, 1832-től Bajza József szerkesztésében. E kiadványban látott először napvilágot nyomtatásban a Himnusz és a Szózat, lapjain először jelent meg egyes művek címe után a megjegyzés: romantikus költemény. Az Aurora az első országos népszerűségnek örvendő magyar nyelvű szépirodalmi periodika, szerzőjének lenni, a szerkesztők körül formálódott társasághoz tartozni tekintélyt jelentett. Irodalom-, művészet- és sajtótörténeti szempontból egyaránt jelentős kulturális vállalkozás, mely nagy hatást gyakorolt a későbbi fejleményekre, s mint a korszakok közötti átmenet fontos színtere, egyszerre mutatja fel a 19. század első felének különböző irodalmi és ideológiai mintázatait. Kiadásunk első négy kötete mintegy két és félezer oldalon, metszetekkel és kottamellékletekkel együtt adja közre az Aurora tizenhat évfolyamát, míg az ötödik kötet az editio minor típusú szövegkiadói kommentárokat tartalmazza. E kötet élén az Aurora-jelenség átfogó értelmezésére vállalkozó kíséret tanulmány áll, amit az egyes kötetekhez, művekhez, metszetekhez, kottákhoz tartozó jegyzetek és magyarázatok követnek. Az Első folyóirataink alsorozat jelen kiadványában a korszak meghatározó periodikája válik hozzáférhetővé a tudományos kutatás és a szélesebb érdeklődő közönség számára.

ELSŐ FOLYÓIRATAINK: AURORA IV. • Szövegek 1834–1837

CSOKONAI UNIVERSITAS KÖNYVTÁR
CSK
FORRÁSOK

Első folyóirataink:

AURORA

IV.

Szövegek

1834–1837

Első folyóirataink:

AURORA

IV.

Szövegek

1834–1837

CSOKONAI KÖNYVTÁR. FORRÁSOK
(Régi kortársaink)

22.

Sorozatszerkesztők:
Debreczeni Attila, Fazakas Gergely Tamás

A borítón:
A TUDÁS FÁJA
(Címlapnyomtatvány és könyvdísz XVII–XVIII. századi
debreceni nyomtatványokban)

Első folyóirataink:

AURORA

IV.

Szövegek
1834–1837

Sajtó alá rendezte:
BODROGI FERENC MÁTÉ

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debreceen University Press
2024

A kiadvány megjelenését az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával a Mecenatúra 2021 pályázati program finanszírozásában megvalósuló 141023 számú projekt tette lehetővé.

A kötet a HUN–REN Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport programja keretében jött létre.

A Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Munkabizottsága által elismert kritikai szövegkiadás.

Lektorálta:
ORBÁN LÁSZLÓ

A sajtó alá rendezésben közreműködött:
TÓTH BARNA

© Bodrogi Ferenc Máté, 2024
© Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen University Press, 2024

ISSN 1418-3242
ISBN 978-963-615-139-3

Kiadta: a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Debreceni Egyetemi Kiadója, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi főigazgató
Tervezőszerkesztés: Lovas Anett Csilla
Nyomdai munkálatok: Kapitális Kft.
Felelős vezető: ifj. Kapusi József
Készült Debrecenben, 2024-ben

Tartalom

SZÖVEGEK

1834

Az ősz bajnok (Vörösmarty)	17
A' tétényi éjszaka (Fáy András)	22
A' völgyhöz (Bajza)	32
Ómár és Ída (Vörösmarty)	33
Othman' ünnepe Eskiudarban (Vajda)	38
Epigrammák a' Görög Anthológiából (Székács)	46
Búsongás (Gaal)	49
Hunyadi János hőskölteményből töredékek (Czuczor)	50
Bucsúzás a' szerelemtől (Csaba)	62
Az éji dal (Bajza)	62
Nyár és tél (Gaal)	63
A' hivatlan dalosok (Vörösmarty)	64
Ki hitte volna? (Kovács Pál)	65
Az emlényhez (Bajza)	81
Szép Ilonka (Vörösmarty)	81
Az elhagyott (Bajza)	84
Egy nap Szliácson (Csató Pál)	85
Népdalok I–VIII. (Cz.)	95
Népdalok IX. (Vörösmarty)	100
A' bú' kéje (Bústavi)	101
Buda és Pest 1800. 1833. 1850. (Toldy Ferencz)	101
A' visszatért (Bajza)	115
A' hős' sírja (Vörösmarty)	116
A' kedves' dala (Bústavi)	117
A' kecskebőr (Csaba)	118

Epigrammák (Vörösmarty)	127
Aggódás (Kovács Pál)	129
Utóhang Cserhalomhoz (Vörösmarty)	130
Coriolan (A' Kiadó)	132
A' csalogányhoz (Szabó József)	133
Kisfaludy Károl' emlékezete (Vörösmarty)	134

1835

Aczélmetszetek	142
Az özvegy	142
A' szerelem' bokkrétája	143
A' regélő nagyanya	144
A' két politikus	145
A' kesergő leány	147
Mennyi ház annyi szokás (Kovács Pál)	148
Emlékezés (Bajza)	170
A' két holló (Garay)	170
Sajkadal (Bajza)	171
A' távozó (Bústavi)	172
Szép, szebb, legszebb (Garay)	174
Éjfélkor (Bajza)	174
Coriolán 's a' háborgó Róma (Bajza)	175
Népdalok (Czuczor)	199
Széchenyi (Székács)	203
A' bajnok' nője (Bajza)	203
Szinválasztás (Garay)	204
A' leányka, kedveséhez (Székács)	206
Hódolás (Bajza)	206
A' jó szív is bajjal jár (Fáy András)	207
Fohász (Bústavi)	215

Az útas szerető (Zöldy)	215
Ablakok közti híd (Garay)	216
Irma Gyulához (Bajza)	216
Tiltott szerelem (Garay)	217
Tengeri rablók' éneke (Lukács Móricz)	218
Vajkoontala (Vajda)	219
Isten hozzád! (Bajza)	227
Úri igazság (Székács)	228
Melancholia (Garay)	228
Menippe (Székács)	229
Lottihoz (Bajza)	229
Vámhidon (Garay)	230
Szentilona' szigetén (Széplaki Erneszt)	230
Egy anya' keserve (Bajza)	232
A' fátyol' titkai (Vörösmarty)	233
Könnyek (Bústavi)	308
Egy leánykának (Bajza)	308
A' tolvajok (Garay)	309
Egy hazáért! (Székács)	310
Lenke' dala (Bajza)	310
Sírovers (Garay)	311
A' vezér' bucsúja (Bajza)	311

1836

Aczélmetszetek	319
A' bűvész	319
Emília	321
A' pásztorleány	322
Cromwell és leánya	322
A' haldokló nőtestvér	323

A' rabló (Vörösmarty)	325
Húshagyó kedd (Kovács Pál)	331
Népdalok (Czuczor)	346
Memnon' szobra (Vajda)	350
Esdeklés (Garay)	364
Csapodárság (Bústavi)	364
A' költő' éjszakái (Tóth Lőrincz)	365
Posta síp (Garay)	367
A' kis leány' baja (Csaba)	368
Emlékjelek (Garay)	368
Halászlégény' dala (Bajza)	369
Pusztai kaland (Gaal)	370
A' túlvilági kép (Vörösmarty)	375
Csák (Bústavi)	380
Szláv népdal (Székács)	381
Szerelem (Bústavi)	382
Lánykám' szeme (Garay)	382
Sió (Fáy András)	383
Harczban haldokló magyar (Garay)	392
Buziáshoz (Csató Pál)	393
A' vándor (Tóth Lőrincz)	393
Kisértet (Bústavi)	396
A' sír (Garay)	396
Emma (Bajza)	397
A' polgárleány (Kovács Pál)	397
Költő' szerelme (Garay)	420
Emlékkönyvbe (Csató Pál)	421
A' bojtár (Bajza)	421
Szerelmi levél (Garay)	423
A' szép hajadon (Csaba)	423
A' kedveshez (Garay)	424

Kosciusko' halma Krakkóban (Székács)	424
A' portugali gróf (Gaal)	424
Az eljegyzett (Bajza)	446
Szorgalmas író (Garay)	446
A' bujdosó (Erdélyi János)	447
Hűség (Holló)	448
A' hontalan (Vörösmarty)	450
Biztatás (Bústavi)	451
Tél és tavasz (Bajza)	452
Honvágy (Erdélyi János)	452
Szent hely (Garay)	453
Kemény Simon (Vörösmarty)	453
A' busongóhoz (Bústavi)	462
Az útas (Bajza)	463
Az ideál (Gaal)	463
Kis leány' dala (Bajza)	465
Csesznekvár (Székács)	465
Vád (Kovács Pál)	466
Könyörgés (Erdélyi János)	466
Töredék gondolatok	468

1837

Aczélmetszetek	476
A' rabló	476
Jelenések Kisfaludy Károly' Trencsényi Csák Mátéjából	478
A' legszebb ének (Czuczor)	481
...néhez (Lukács Móricz)	482
Pályakép (Szontagh Gusztáv)	483
A' falusi kis leány Pesten (Cz...)	496
Tynnichos (Székács)	497

Ída' sírján (Tóth Lőrincz)	497
Hajdan és most (Szenvey)	498
Nyilatkozás (Cz...)	499
A' szerelem' dalnokaihoz (Székács)	500
Hunyadi János (Czuczor)	501
A' völgyi ház (Tóth Lőrincz)	501
Román és nem-román (Kovács Pál)	502
Népdalok (Cz...)	516
Az utolsó orebita (Pintér Endre)	522
Kont (Czuczor)	531
Ember 's emberek (Székács)	534
A' Holdhoz (Holló)	534
Zagyva (Szenvey)	535
A' szegény anya (Vörösmarty)	535
Nemzeti erő (Nagy Ignác)	536
Verhovina (Gaal)	536
Remete Péter (Cz...)	546
Esdeklés (Székács)	549
Az uracs (Szenvey)	550
Viszonzás (Tóth Lőrincz)	550
Hajnal és éj (Székács)	551
Egy eb' sírjára (Lukács Móric)	551
Budapesti híd (Szenvey)	552
A' fösvény (Székács)	552
A' külföldiek (Fáy András)	552
A' helót (Székács)	567
Hunyadi' halála (Czuczor)	568
Apáink (Székács)	571
A' kulcs (Nagy Ignác)	572
Pályakép (Makáry)	572
Révai (Czuczor)	573

A' barlangban (Székács)	573
Tudás (Lukács Móricz)	573
A' hű leány (Csaba)	574
Orlay (Vörösmarty)	575
Az álom (Erdélyi János)	595
Szűz Margit' álma (Czuczor)	595
Jelen és mult (Bajza)	598
Gyász és remény (Csaba)	599
A' csónakos (Erdélyi János)	599
A' korszellem (Szenvey)	600
Egy képszeborra (Vörösmarty)	600
Az ideálok (Szenvey)	601
A' csalóka távol (Tóth Lőrincz)	603
Őszi dal (Bajza)	604
Yoridala (Vajda)	604
Ámor ellen (Székács)	625
Szózat (Vörösmarty)	625
A' reményhez (Bajza)	627
Hattyúdál (Gaal)	628
Honi bőség (Szenvey)	628
Hunyadi László (Czuczor)	629
Egy alvó kisedet fölött (Tóth Lőrincz)	629
Emlékkönyvbe (Vörösmarty)	630
A' magyar (Szenvey)	630
Egy koponyából készült billikomra (Lukács Móricz)	630
Jó éjszakát (Bajza)	631
Időszakok és koszorúk (Toldy Ferencz)	632
Dal (Erdélyi János)	636
A' holt mátká (Tóth Lőrincz)	636
A' vándor (Szenvey)	637
Nemzeti kincs (Nagy Ignácz)	638

Mellyik jobb? (Holló)	638
Csalódás (Erdélyi János)	639
Idához (Csaba)	639
Nyúgoti napfény (Szenvey)	640
Ki az? (Czuczor)	640

A U R O R A

HAZAI ALMANACH.

ALAPÍTÁ

KISFALUDY KÁROLY.

POLYTATIA

B A J Z A.

1834.

P E S T E N.

IFJABB KILIAN GYÖRGY KEZSÉGÉN.

Hayz. Enden.

Metz. Schwedegebauer.

BÁRÁNY WESSELÉNYI MIKLÓS

AURORA.

XIII. ÉV VAGY

ÚJ FOLYAMAT' III. ÉVE.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ

NAGYAPPONYI GRÓF APPONYI ANTAL

CS. K. KAMARÁS, VALÓS. BELSŐ TITKOS TANÁCSOS', SZ. ISTVÁN
MAGYAR 'S SZ. FERDINAND NÁPOLYI KIRÁLYI RENDEK' NAGY
KERESZTESE', SZ. LEOPOLD' CS. JELES RENDE' PARANCSNOKA'
A' SZÁSZ KIR. POLGÁRI ÉRDEMREND', A' TOSCANAI SZ. JÓZSEF'
'S PARMAI CONSTANTINI SZ. GYÖRGY' J. RENDEI' VITÉZE, Ő CS.
KIR. FELSÉGÉNEK A' FRANCZIÁK' KIRÁLYÁNÁL KÖVETE'

HITVESÉNEK

SZÜLETETT

GRÓF NOGAROLLA TERÉZ

ASSZONYNAK, CS. K. PALOTA- ÉS CSILLAGKERESZTES DÁMÁNAK
Ő EXCELLENTIÁJÁNAK

MÉLY TISZTELETTEL.

AZ ŐSZ BAJNOK.

I.

Fenn Lajosnak udvarában
A' hadjáték' pompájában
Két hős ifju áll;
Országczimer pajzsaikon,
Szíveikben a' magas hon;
'S kikre karjok száll,
Úgy akarja jó szerencse,
Porba száll sok német és cseh.

Képe szörnyü a' csatának,
Mintha nem csak játszanának,
Délczeg harczfiak
Egymást mérő lángszemekkel,
Szívre szögzött fegyverekkel
Össze rontanak;
Dárda zúg, pajzs, dárda ellen:
A' két ifju még veretlen.

„Kérkedők ti, czímertekkel,
Könnyű győzödelmitekkel,
Büszke magyarok!
Sok nemzettel föltevétek,
Most olaszszal víjatok meg:
Én olasz vagyok.
'S merre föld és merre nap van,
Nincs olasznak párja hadban.”

Szól 's bevágtat egy merész hős,
'S mint beszéde, olly fellengős
Járta 's kelete.
Szélvész fegyverforgatása,
Könnyü ménen ugratása
Villám' szellele.
Így bejárja gyorsan a' tért.
Agg a' nép a' két vitézéért.

'S képe szörnyü a' csatának,
Mintha éltet váltanának,
A' vetélkedők
Össze ütnek nyúlt dsidákkal,

Szívdöbrentő roppanással
Egymást rengetők.
Hull zörejjel dárda és vért:
A' két hős még birja a' tért.

Váltva, bátor elszanással,
Négy dsidát tört rohanással
Már a' két vitéz.
'S bár szívök még csüggedetlen,
'S mint a' szikla, engedetlen;
Karjok' súlya vész:
Meg egy verseny's a' fövényen
Diadalmas az idegen.

II.

Búsan, elfelejtve,
Sasként egyedül
Pusztá sátorában
A' vén Toldi ül.
Sátorán a' szellő
Által lengedez;
Ősz szakállá mellén
Sűrűn rezgedez.

Csak busúl, csak őszül
Vég – 's határtalan;
Mert hajh! kedve nincsen
Élni bajtalan.
Lova rosz szeméten
Teng erőtlenül.
Súlyos kardja 's vérté
Porban feketül.

„Mért e' néma bánat
Agg magyar vitéz?
Sírj, üvölts, ha harczra
Gyenge már a' kéz.
Czímerét hazádnak
Birja hős olasz;
Nézd Budán, ha kétled,
Pajzsán diszlik az.”

Így szól át rohanva
Egy serény lovag.
Toldi agg szívében
Gyül veszett harag,

Vas buzgányt utána
Sujt halálosan
'S a' lovaggal a' ló
Többé nem rohan.

„Most beszélj te rosszat
Hírdető madár,
El, tudom, hireddel
Nem repülsz te már:
Czímerét magyarnak,
Szólj, ki nyerte meg,
Hogy fejét a' villám
'S Toldi csapja meg?”

Mindent a' lesujtott
Bajnok elbeszél;
Mert a' zord öreggel
Össze tűzni fél.
Messze tér azonban
'S vissza kurjogat:
„Toldi, hejh vén Toldi,
Kösd fel magadat!”

„Hordja el a' szélvész
Ősz szakálladat.
Tüske csiklandozza
Lógó talpadat.
Az tegyen sirodba,
A' ki nem szeret:
Mért ütötted tönkre
Jó pej ménemet.”

Így kiált amaz; de
Toldi nem hall már,
Harczok' gondolatja
Mert fejében jár;
Mert felmenni készül
Országczímerért,
Nagy boszúját eskve
'S szomjuhozva vért.

'S kezd vigan lakozni,
'S három hosszú nap
Szolgál éh- 's szomjának
Konyha és a' csap.

Térdig széna, zab közt
Áll fakó lova.
Fegyverein kovácsnak
Izzadoz koha.

Majd hogy felidűl, vesz
Szőrruhát mezűl.
'S így beszél magában
Nagy kegyetlenűl:
„Oh hivatlan vendég,
Ősz fehér szakáll,
Rajtad most nagy átok,
Nagy szerencse áll.”

„Átok és szerencse!
Úgy viseld magad',
Gyöngybe foglaltatlak,
Ősz szakállamat;
Gyöngybe és aranyba,
Dísz ha hozsz nekem;
Sárba és kitéplek
Szálanként ha nem!”

Szól 's felül. Alatta
Vigan jár a' ló
Kardja cseng, dsidáján
Leng vérlobogó.
Jaj neked! kit ez most
Látogatni megy,
Ádáz arczán nincsen
Irgalomra jegy.

III.

Pusztá már a' vívó pálya,
Csak magában szálldogálja
Azt olasz vitéz.
Meggyalázott címerére
A' magyar, bár lázad vére,
Csak sohajtva néz.
Hol sok bátor porba hullott,
Gyenge 's gyáva csak sohajt ott.

'S most így szól a' diadalmas:
„Itt a' címer! ki hatalmas
Vissza váltani?
Fel fiúk! vagy messze honba

Elviendem hős lakomba
'S rajt fog állani:
Merre föld és merre nap van,
Nincs olasznak párja hadban.”

Még alig szólt, hogy zajogva
Rettentően háborogva
A' nép felzudúl.
Lelkeikben vészmozgásnak,
Kétes, ingó támadásnak
Vad haragja dül.
Ím azonban egy barát jön
Nagy robajjal a' várkövön.

Szőrcsuhával van befedve,
Dombos mellén terjedezve
Ősz szakálla leng,
Lóg nyakában bús csuklája,
De ijesztő nagy szálfája
Vas kezében reng.
Oldalára felcsatolva
Hosszú kardja lóg ragyogva.

Mint a' rézkürt' rivalása,
'S megborzasztó felhívása:
Élet és halál.
Bámúl a' nép és nevetne,
Ha dühétől nem remegne.
A' nyerő kiáll
'S szól amint feléje vágat:
„Hagyd kimélnem ősz szakállad”.

„Kíméld, rossz fiú, apádat,
Tőlem várd el nyavalyádat.”
Szól az ősz barát.
'S a' nép rémes hallgatással
Két hőst villámroppanással
Össze menni lát:
A' kábító zuhanatban,
Egy nyögés és gúnykaczaj van.

Három öltre vissza vetve
Ön lovától eltemetve
A' levente nyög.
Meg nem ütve lágy nyergében

A' barát ül nagy kedvében
'S fennen így dörög:
„Most, ha bírsz, menj czímereddel!
Eztán érd be kevesebbel.”

'S Toldit a' nép haragjáról
'S harcza' pusztító voltáról
Most megismeri;
'S bámulat' csodái lesznek,
Mellyek oldalán hevernek,
Szörnyü fegyveri:
Ő az ország' czímerével
Ifjú bajnokokhoz tér el:

„Másszor, úgymond, e' szent jelnek,
Ha erőtök nem felel meg,
Békét hagyjatok.
Küzdjön, a' ki mer, címére,
'S tűrje, kit milly végzet ére:
Rám ne várjatok:
Engem a' mély sír' partjára
A' halál vár vég csatára.”

Vörösmarty.

A' TÉTÉNYI ÉJSZAKA.

Kinek derültebb az ég, mint annak ki házasodik? Mint fürge madárka a' liget' első tavaszi lombjában, vidoran hintázza magát sudár gallyán azon bokornak, melly fészket tartani fogja, 's öröm zsi bong kis keblében, öröm mosolyg körül: úgy a' boldog nősző szép varázs jelent szorít markába, 's szorítva véli kezességül benne a' jövendőt is.

Illy derülten ült festett új szánjában Szilvay Bálint. Az öröm, melly ereiben pezsgett, kiült piros arczaira, kiszökelt mosolygó szemeibe is. Nem vala azt képes visszaverni ön a' csikorgó téli fagy is, melly most a' természetben minden élő eldermesztett; minthogy Bálintnál a' nyájas környülményekhez ifjúi vidor erő is szövethetvén, a' szigorú idő 's úti társai' didergése, pajzán kedvének csak csiklandó ingerül szolgálának. Ki-kihajolt tekintgetni mint repítnek szép lovai Tétény felé, szólígtatta egyikét másikát, 's elégedten járással hajlott ismét ülésébe vissza tréfát kezdeni vagy folytatni útas szomszédjával, az öreg Orbayval.

Jó Bálint enyelghete. Ő maga ura vala, 's kedvező környülményeinek. Atyja szép falut hagyta neki, falu-középen szép kastélyt, 's ebbe éppen most készül a' legszebb bútort, a' deli Évikét, haza szállítani. A' kosarat nem remegi; mert bátor a' szemérmes nevelésű lyányka szavakban nem nyilatkozik is még, de a' szép szemek, ezen gondatlan árulóji a' szívnek, majd biztossággal rokon reményt nyújtának neki a' felől, hogy nem fog rabul hagyatni epedéseinek, ha szinte nyájas erek-

lyéjét, a' kötött dohányzsacsokót, atyafiság' rovására kellene is róvnia. Így jó Bálint enyelghete, árnyatlan fényben ragyogván néztei előtt minden tárgy, világ, 's az élet benne.

Nem így szomszédja jobbról, 's anyjáról rokona, az öreg Orbay. Kihűtvén ennek ereiből a' meleget az évek' sora, nem bírá didergő tagjainak még meghagyatott csekély melegit súly-egyenbe tenni a' tél' mái kegyetlen hidegével; bátor fejét alól háló- felette bársony sapka 's majd háromszegű sulyom-kalap fedezé, mellét ümegen felül téli al- és felmellény, felettök gyapotszövet, majdan rókával bélelt bekecs, 's végre tisztos farkas bunda védelmezé, gyomrától szőrös nyúlbor tiltogató a' hideget, lábait pedig olly tetemes szőr-botosok takarák, mint egy-egy máktörő fa mozsár.

Az öreg morgani kezdé a' hideg ellen, 's Bálint szíve után is kettőzött kötelességének isméré hajtani. Parancsára megsuhant az ostor, 's szállt a' szán. De Orbayt szorongások vevék-elő; a' bő abrakú 's hideg izgatta lovak rúgtak rugaszkodtak, 's el-elborították hóval a' szánban ülőket. Orbay duhogva rázta féltett farkas bundáját; de ismét riadva kapá azt öszve, a' meg-megkapott karsú szánnak, melly borzasztón farolt jobbra balra a' síkos torlatokon, minden perczen dültét remegtében. Kérelmére Bálint lassabban parancsola hajtani, de – mint szokott a' viczkándó ifúság, hol veszélyt nem vél – oldalt szemébe vágott a' kár-örülő kocsisnak, ki a' kiállandó hideg ellen már jó eleve bor-meleget szíva-be otthon, 's ez majd a' gyeplőt legyinté-meg a' jó vérű lovakon, majd útfélen labodázó pipist vága ostorával, 's a' vőlegényi tátosok meg-megkapák a' szánt, hogy a' sulyom kalap – mellyet már útközben néhányszor ránta előre az ostor – le-lemaradni vala kénytelen Orbay' fejéről, 's ez nem tudá: utána kapjon e? vagy az emelkedő szán' oldalába kapaszkodjék? – „Öcsém! mondá az öreg, az alatt míg az inas kalapját meghozá, az én időmben másként fogadott szót a' cseléd; de igaz, tudott az úr is parancsolni.” A' kocsis vagy elérté a' célzást, vagy hogy pipára akara gyújtani, lassan ereszté ezentúl lovait, 's Bálint is, hogy megenyhítse sötét arcú bátyját, csinos dohány-zsacskóját forgató-meg előt-te: hogy tetszik zsacskóm édes bátyám? kérdé. – Szép, öcsém! felele enyhülten Orbay, de igen is tarka-barka; az én időmben az egyszerűt kedvelték. – Évike' ajándéka, édes bátyám! sugá Bálint; de én is viszek ám egy arany nyak-kötőt viszon-ajándékul, millyet még nem készítet-tek Pesten, mióta benne arany-míves lakik. – Arany láncz lakzi előtt, utána szőr kötél! morgá az öreg. – Ej bátya, bátya! enyelge Bálint, 's csak úgy bíztat? – Jó vagy öcsém, jó, azt én nem tagadom; de szélmalom' töviben születél. Úgy tartom sok sőtartó kiürül addig asztalodon, míg a' férjfi-érettséget megkapod; szerencse, hogy Évinek van esze helyetted is. –

Elégedetten kaczaga Bálint, hogy Évije, bár saját rovására, dicsértetett, 's kéjesen gyűjta kedves zsacskójából pipára. Ugyan ezt tevék az inas és kocsis is, kik a' bor után sűrűbben eresztvén füstjüket, mellyet szemközt horda a' szánülökre a' szél, a' rongált tüdejű, 's minden-ünnen ostromoltatott Orbay, nem sokára fuldokolva kezdé köhögni. – Mellyitek szívja azt a' gonosz kapadohányt? kiálta tűrést veszelve az öreg: az én időmben csak ötléses lovat mosni természettek illyet! – Bálint, követve az öreg, kapá-ki szájából a' pipát, becsapva letevé maga mellé az ülésbe, 's letéteté azt cselédjeivel is.

Nyugtan haladának most a' nászok; de nem sokáig békében. Egyszerre fojtó perzs-bűz üté orraikat 's meg kelle állniok vizsgálni a' bajt. Felállá kiki 's megforga mindenfelé. A' farkas bunda ég! kiálta az inas, 's Orbay kiriada a' szánból. Úgy vala a' dolog; Bálint' pipájának kinyílék könnyű zárátú kupakja, 's foltot perzsele a' becses bundán. – Patvar üsse dolgotat, öcsém! kifakada Orbay, ez utolsó utazásom mai ifjúval, kivált házassúlóval, ki még egyszer olly szeles!

Bálint szívesen engesztelé az öreg, 's ez enyhültebben, bár nem morgás nélkül, üle vissza ülésébe; de a' kitakaródzás, kiszállás által nehezen gyűjtött kis melegét is elveszté, 's most dide-

regni kezdte szinte a' reszketésig, bekukorodék bundájába egész homlokig; melly alatt azonban hogy fogai nem vaczogának, csak az vala az oka, hogy – egy sem volt már állkapczái között.

Bálint a' mulasztást e vagy az öreget sajnálva, hirtelen beveté magát ülésébe: hajts Pista! kiálta, 's az elshantott ostorra ragadtaték a' szán.

Egy pár dülő-hosszat haladhattak, a' mint Bálint keresni kezd, felpattan ültéből, 's szorongva megkutat a' szánban mindent. – Hol a' zsacskóm Jancsi? kiált az inasnak. – Nem láttam Tens Uram! felel ez. Megállnak ismét a' lovak, kikel a' szánból kiki, 's felhányatik minden úti bútor. – Már kiesett! átkozom a' dolgát! mondá Bálint; fuss érte Jancsi, bevárunk; de vissza ne jőj zsacskóm nélkül! – akár az vesszen, akár a' négy lovam! – Orbay arcza komorabb színt ölte magára, mint a' legkomorabb ősi nap, 's dideregtében egyre duhoga a' mai szeles ifjak 's gondatlan cseléd ellen.

Megtére Jancsi a' zsacskóval, melly nyugalmasan fekvék azon helyen a' hó' tetején, hová azt Bálint kiszálltával köpenye után kirántá vala. Elsietének ismét a' lovak, 's Tétény alá jutának útasink. Épen leáldozóban vala már a' nap, 's a' hideg pára megett vérlángban borúla-le. Kettőzött lón a' hideg, maró a' szél, 's meresztő a' fagy. Téli csend ölé a' vidéket, csak a' haladó lovak' tüsszögése dobogása, itató-kütgémnek nyikorgása a' falu alatt, 's közel hozzá az út mellett széna-izéken kerengő juhok' kolompja szakaszták-meg azt. A' juhász útfélen bundás mellének vetett botjára támaszkodék, 's kurta szárú pipájából – mellytől orra nem vala látható – langyos füstöt eregetve arczainak, nyugalmasan szemléle az elshunó úri szánt; bojtárja pedig a' nyáját keringeté, vállára idézve dudáját, mellyet billegtetni, úgy látszék, időn kívül esni vélte. Pista kocsis el-haladásában inte a' bojtárnak, 's ennek vissza intéséből sejthető vala, hogy megérték egymást.

Beroboga szánjával Bálint a' Hangácsy-udvarba. Készséggel fogá azt körül ennek cselédje, segítni a' beszállást, 's Gódor, a' bátorsági biztos – ki egy pár nap óta a' falubeli fiatalság által elkövetett kicsapongások' nyomozgatása végett mulatott a' háznál – üdvözlí a' házi asszony' nevében az érkezteket. Évike csinos tiszta előköténnyel, és szakácskéssel kezében bukkana-ki a' cselédszoba' ajtajába, 's nyájas mosolyú üdvözlést inte, a' mohon szagúldó tekintetű Bálintnak, 's a' kikelt útasok felléptetének a' lépcsőkön. Hangácsyné asszonyság magyar szívességgel fogadá ott fenn, 's időhöz szabott fülésű szobába vezeté őket. A' dermedező Orbayt, kinek csak a' sulymot engedé letenni fejről, ős karos székbe ülteté, közel az öblös kemenczéhez, lábai alá zsámolyt mozdíta, 's morgó panaszaira: szép öccse mint fázlaltatá-meg, mint reszket minden tagja, hideg-kiszorítóul vacsoráig is kávét rendele. Gódor, a' biztos, ad vocem hideg, egy pár telet horda-elő, mellyek az ő 's boldogult atyja' éérésére, így vagy még súlyosabban sanyarák vala az országot, mint a' mostani, 's néhány általa gyakorlatba vett előszeleket javasla ellene, mellyeket útban varázs erejűeknek magasztala. Ezek közt kiemelé a' jó ó bort, kivált a' tétényit, millyet a' Tens házi asszonyság' úri asztalánál van szerencséje inni. Hangácsyné hozata-fel ezen dicsért előszerből is, mellyhez Gódor szívesebben szegődék, mint a' német leveshez, miként a' kávét nevezé vala.

Bálint az első kézcsók 's egy pár tűkön kiállt szó után, nem vala többé látható ott fenn. Oda sieté-le, hol a' csinos előköténykét megpillantá. Ma sertés-ölés' napja volt a' háznál, 's Évike magyar szokás szerint felügylőné, a' bonczolás, sózás 's kolbász-töltés körül. Sürgött forgott a' fejrénp a' cseléd-szobában, 's a' vágó kések tatra tomboltak a' hús-áros' kezeiben, hogy a' leendő pár ön szavát is alig hallhatá. Bálintnak India' minden fűszer-szaga nem lett volna képes kipótolni most a' cseléd-szoba' nem legnyájasabb illatozását, mellyet fűtés, gőz és frís hús-párolgás okozának benne. Szemei kéjelgve csüggének Évike' szép gazdasszonyi alakján, felgyűrt gömbölyű karjain; saját otthoni kis gazdasszonyságába képzelé-be menyasszonyát, 's lelke' derüléseiben addig forga ügyetlenül a' szobában, míg az üres és tölt edényekkel járó-

kelő cselédség néhány pecséttel ajándékozta-meg legcsinosabb frakját, melyet vőlegényi tés-
tén hordoz. Évike sajnálkozék esetén, 's parancsolá Szálinak, a' ház' fogadott leányának, ven-
né orvoslása alá köntösét; 's így Bálintnak távoznia kelle.

Feltálataték a' vacsora az öblös ebédlőbe. Orbay, a' már kiengesztelt tagú, elrémüle belép-
tében; szemeit majd a' széles hosszú falakon, majd a' karcsú új módi kemenczén jártatván, 's új
áltfázás' aggodalmával üle az asztalhoz. Hangácsyné sejté ezt, 's tétetni rendele a' kályhába;
melly parancsnak, ha nem épen meleg is, de legalább jókora gőz lőn sikere. – Illyen, édes uram
bátyám, mondá Hangácsyné, a' mai műves-munka; tetszően készül alkalmas helyett. Olly de-
rék kályhám vala itt nekem, hogy a' Nabugodonozor' három zsidai alkalmasan tánczollhattak
volna benne; de az idő össze-vissza repesztgette már, 's ki kelle tétetnem. Mint jó régi ismerő-
sömtől, olly nehezen válék-meg tőle; mert érdemes következőt Pest' fazekasainál hasztalan
keresék helyébe. – Hangácsyné jól számola itt abban, hogy mindenkor kedvezést nyerünk
annál, kinek szájából vesszük-ki a' panaszt. Orbay azonnal szívesen közibe omlék a' panasznak,
a' mai kor' nem csekély csorbájára. – Úgy van, drága húgom asszony! így szóla, kopottas de
tisztos háromszegű kalapomat fel nem bírám váltani Pest' falai között; széles kürtő formájú-
kal kíséretének mindenfelé. A' rangos farkas bunda olly ritka már hazánkban, mintha Angli-
ában laktánk, hol mint mondják, a' farkast eggyig kipusztították. De igaz, nem is igen illené-
nek e' tisztos köntösök¹ a' mai széles korhoz! 'S most a' mai ifjúságot vévé korbácsa alá az öreg,
nem minden czéloztatás nélkül csalfán mosolygó öccsére, ki gyenge evődésül inkább mint
mentésül, pártolá közbeszólásaival korát és az ifjúságot. Hangácsyné inkább hajlék Orbaynak
nyújtogatni az igazságot, Évike a' pajkos Bálint' mentségeire mosolyga javallást, Gódor pedig,
épen keze alatt álló kicsapongásait a' falubeli ifjúságnak hordá-fel megmutatásául annak, hogy
régí apáink anyáink, csak ugyan más anyagból gyúrattak; 's bizonyításai még veszélyesebbek
fogtak volna lenni jó Bálint' ügyének, ha a' felkerült frís kolbász, melynek Gódor, úgy látszék
szenvedélyes barátja vala, ezen bizonyítások' ömledezésének gátot nem vetett volna. Elnémula
Gódor, 's tányérjára lőn szögelve azonnal figyelme és munkássága. – De a' szép nem, így szóla
nyájas testhajlással Bálint, úgy vélem szintolly bájoló most is, mint hajdan vala? – Hellyel,
hellyel! concedo domine spectabilis! mondá Gódor, megállítván kissé villájára szúrt jókora
kolbász falatját; de az is mai időben, mint említett kályháink, karcsú szinte az áltszakadásig; 's
a' magyar jó kenyeret ha ki tudná is sütni, nem bírja kidagasztani; a' jó magyar étel-főzéstől
pedig mindjárt csúzt kap harmat arczácskáira.

A' biztos, ezen szavainál, melyek után ismét bekövetkeztek a' kolbász-falatok, inkább a'
tagba-szakadt házi asszonyt tartá szemei előtt. – De Száli,
kedves Gódor úr, mondá csalfás czélzással Hangácsyné, épen nem úgy indul, hogy egykor
emelgetős asszony legyen, 's holnap délre majd megmutatja, hogy ki is bírja dagasztani a' jó
magyar kenyeret. Szép lyányka, közbe szóla Bálint, hízélgést kívánván ejtni Hangácsynénak,
kinek Száli nevendéke vala. – Ollyan a' micsodás, felele a' házi asszony, mintegy mellőzve a'
szót; de tisztességes 's nem mostani szokás szerint férjfiak után labodázó. – Gódor biztos
elégedés' mosolyával törölgeté-meg füleivel barátkozó bajuszát, szint' azzal emelé-fel tölt po-
harát, 's kétségbe nem vala hozható, hogy mindjárt a' kolbász' lenyomtatása után egyenesen
Száli' egészségének vala szánva annak ó tétényi tartalma.

Vacsora után Orbay, Hangácsynénak öreg testekhez fült szobájában, ifjúdva hozakodék-
elő agg dolgokról, történetekről és emberekről; kedvtelve bolyonga Hangácsyné' volt férjével
töltött oskolai éveiben, emlékezék minden közösen elemelt vesszőre, minden köz sanyarúsá-

¹ köntösök

gokra, melyek olly édes emlékezetűek érettebb korainkban nekünk; tán hogy már túlestünk rajtok, tán hogy enyhülünk gyermeki gondjainkon, melyek olly csekélyek azokhoz képest, mikkel később megvívni vagyunk kénytelenek. Mint szokott az agg kor, Orbay felibe emelé ifjúsága' korát a' mainak, az idő' érdeméhez csatolván homályosan az ifjúság' öröm-fogékony-ságát is, melyet később életgondok, kor's erőfogyások meg szoktak csökkenteni. Hangácsyné majd figyelmével kedveskedék néhai férje' barátjának, rokonának, s mint sejté, lyánya' kérőjének, majd régi apróságokkal evődék vele.

Bálint az ebédlőben marada Évikével, s a' jövőendő' bájos képeiből idézgeté-elő azokat, miket már éretteknek véle az idézgetésre. Az elébe hajnalilag mosolygó páros életet, mint valamely varázs lámpa' képeit, gyenge, de még is kivethető alakokban tüntetgeté a' kedves lyánykának elő, s örüle, hogy ez szemérmes pirúlásokban inkább mint szavakban, lelkes pil-lantásokban inkább mint vallomásokban elárulá gyakran, hogy megérté a' finom célzásokat, s nem idegen az ő szép álmait a' jövőendő' felől öszveszőni saját szép álmaival. Azon gyenge tartalék, melyet ilyenkor az illés von egy ifjú pár' kölcsönös érzelmire, még egyszer olly ked-ves bájjal szokta elleplezni azokat; s olykori akaratlan kitöréseik ezeknek a' gyenge erőszakon, mennyei fény', égi kéj' sugárzati a' szerető szívekre nézve.

Gódor kisikkada korán, víg jelent látni ott lent, hol a' cselédség a' juhászbojtár' megeresztett dudája mellett szökdelve ülé a' sertéstort; mert a' jóvérű Szálíka is kedvét lelé annak nézésében, ha szinte a' tánczban részt nem vőn is, tán biztos úrtól tartalékszottában, tán a' ködös fejű ven-dég cselédséget átaláltában. Ügyeletes biztos úrtól karra fűzelve, némi felsőbbség' jelével szemléle Szálíka a' víg dévajkodást; Gódor előtt pedig ezen tartóztatása a' leánynak nyájas kezesség vala annak nem csekély erkölcsi erejéről, melyet benne mindenkor ön főzési sütési talentuma felett is – mi Gódornál sarkalatos asszonyi tulajdon vala – becsüle.

Orbayt a' mai nap' sanyarása korábban voná ágyba, mint az a' boldog és pozsgás Bálintnak tetsző vala; de becsületből követé ő is, s Hangácsyné bevezeté őket a' vendég-szobákba, meg-mutogatni a' kinek-kinek vetett ágyakat. Uram bátyámnak ide vettettem a' kék szobába, mondá a' házi asszony; öcsém uram pedig Gódorral itt a' zöldben fog aludni. Ezzel jó éjszakát kívánván vendégeinek, kiment Hangácsyné a' fűtőnél tenni-meg rendeléseit.

Mihelyt magában marada a' két nászfél, azonnal kitálalta Orbay öccse előtt nyájas jóslatát. Jó öcsém, így szóla, nagyobb a' szerencséd, tán mint érdemled. Évike, kit két év óta nem láték, ugyan szépen kinőtte magát; és a' mi leginkább biztat, az anyja' tisztos nevelése' nyomait látom rajta. Akkor szól, ha kérdeztetik, s akkor is csak sípegve somolyg kaczagás helyett, peczkesen ül az asztal mellett, s szeme az öregek felé forog inkább, mint ifjak felé. Időmbeli derék asszony lesz belőle, ki, hidd-el, sokat fog tartani a' becsületre. Mi is legénykorunkban csak abból sejtők, hogy jól állunk mátkáink' kegyében, ha az mindenkire inkább tekintete, mint reánk; hozzánk pedig csak tévedve köszönt-be a' menyasszony' pillantása, s akkor is lángzó pirúlattal. Az aszszonyságnak is, úgy látom, várt vitéze vagy, fiatal pulykát ettünk a' vacsoránál; Száli pedig, mint hallád, puha kenyérnek fogja holnap remekét adni. Időmben a' magyar anyák' jóakarátjának ezek mindenkor biztos jelenségei valának, s Hangácsyné még azon boldog magyar korból való.

Bálint kifakadó örömré riada az öreg' szavaira, s zajosan ölelé magához ötét. – No, no, is-mét szelesen öcsém? szinte ropognak vén csontjaim. – Bocsánat! lellem bátyám! mihelyt haza kapom Évikét, olly mérsékes, olly tisztos leszek, mint egy parókás tudós, midőn festőjének ül.

Két két nyoszolya állott a' vendégszobákban, de Orbayében eggyike vettetlen. Az öreg kéro csak hamar észrevevé, hogy ebben két szárnyas ajtó van, melynek eggyike a' szellős ebédlőre

nyílt, 's a' kályha sem izmosabb a' szomszéd szobáénál². Azonnal csökkene bizalma szobájához, 's cserét ajánla Bálintnak a' magáéra. Bálint, ki ifjúsága 's boldogsága' hevében mit báná, ha fedelét vették volna is a' háznak, kész vala erre, megvetteté saruit váró inasával Gódornak a' vettetlen ágyat, 's maga égő pipával bedűle az Orbaynak szántba; kéjelve jártatván még egy darabig gondolatjait a' maga' rózsaszín környülményein, 's várván egyszersmind háló társát, de a' be nem várható bátorsági biztost. Az álom végre elő-nehezedék szemére, eloltá a' gyertyát, 's csak hamar álomba merüle. Meddig nyughata ennek békés karjai között, maga sem tudá; de éjfél alig lelete, midőn egyszerre beszéd riasztá-fel, 's minden álmat kiszöktete szeméből. Felül ágyában, 's csodálva hallja, hogy az alvó Gódor, harsogó hortyai közbe, nyugtalan szavakkal vesződik; kétség kívül a' vacsorái kolbász tartván a' reá öntött tétényivel a' gyomorban csatáját. A' hív éj visszaadá nappali foglalatosságait a' biztosnak, ki, hihető, a' falu' ifjúsága' kicsapongásával vesződék zajlakodó álmában is. Kinek hívnak? hány esztendő vagy? miért vagy fogva? valának érthető kérdései, más több érthetetlenek között. Bálint meg nem tagadhatá ön pajzán kedvétől azt a' mulatságot, hogy a' biztos' kérdéseire bohó feleleteket adjon. A' tréfa addig folyt, míg Bálint hangos kacajával Gódort fél ébredésbe hozta, ki is meg változtatván fekvését, békesebb álomba merüle. De Bálint azontúl nem nyerhete álmat szemére. Puha ágyán kívül, melly az Orbay' öreg tagjaihoz vala intézve, egy nagyobb gond bolygatta őtet. Tudnillik öreg bátyja' külső ajtaját két ízben is hallá nyílni, 's Orbay lába' csoszogásait nyilván kiveheté. Aggódott, hogy miatta az útban csak ugyan áltfázott az öreg, 's tán változása oka kijárásainak. Azonban álmatlan tünődései közt maga is érzi Bálint, hogy szokatlan forróság gyújtogatja testét, 's az izzadság sűrű cseppekben szakad homlokáról. Csodálja baját, mert hiszen csak könnyű paplan fedé testét, vacsoránál pedig reá sem ére Évike' ellenében enni, hogy megterhelte volna gyomrát. De csak hamar rá talál a' bibére, a' mint a' kályhát ropogni hallja. Felszökik azonnal ágyából, 's a' kályha felé, 's ezt sütő forrónak, szobáját pedig a' fűladásig gőzösnek találja. Siet-ki azonnal az ebédlőbe, 's ebből a' sokáig keresett ajtón ki a' tornácra, innen egyenesen a' vendég-szobák' kályha-lyukainak tartván. Ezeket közös külső ajtó zárá, mellyet kissé bevonva lele. Ki rántja a' mérges Bálint az ajtót, bekukkan, 's haragra lobban, látván saját hálósobájá' lyuka előtt kényelmesen ülni a' fűtőt, 's pirítani fogait olly parázs tűz előtt, mellynél bízást koronázási vagy statutiói ökör vala süthető. Épen keledézék új hasábotkat hányni-be a' parázsra, a' mint izmos Bálint kankója' gallérjánál fogva kirántá a' tornácra. – Barom e' kend földi, vagy leivott eszű? riada a' maga eleibe talpra állított fűtőre Bálint; vagy ki akar kend gonoszúl perzselni bennünket? ki látta éjszakára illy pogányúl fűteni? ím biztos urat ott benn tán halálra fulasztotta ked már. –

Épen nyitá a' maga ajtaját, paplonjába burkozva, hálósipkás fővel, botosos lábbal az öreg Orbay is, 's megállá ajtajában. – Marha te! kiált a' fűtőnek, 's ez, ki eddig figyelmesen hallá Bálint úrfit, azonnal a' vén Orbay felé fordúla; igaz e' nálad is, mint magyar házaknál lenni szokott, hogy a' fűtő a' legbolondabb az egész udvarban? Az én időmben borsó közé állították volna váznak az illy kabak fejűt. Már harmadszor vagyok itt kint, 's még a' szomszéd kályha ropog, reped, engem majd megvesz az isten' hidege! – Én azt mondom bátya, megjegyze Bálint, 's a' fűtő ismét figyelve ő felé fordula, ennek a' sertés-tor ártott-meg. Rakd által a' tüzet mindjárt a' szomszéd kályhába, hiszen abból minden tűz kialudt. A' paraszt – kinek merőn felvont szemöldöke 's nyitott szája, nyíltan tolmácsolák, hogy ő eggyike azon elállott gondolatú eggyügyűknek, kiket favágás, hordás, és fűtésre, mint udvarink' legprosaibbaknak vélt munkáira, szoktunk kárhoztatni – intett fejével mind öreg mind fiatal úr felé, 's ezek

² szobáénál

nyugosztaltan térének szobáikba vissza; Bálint azzal is nyugtabban, hogy öreg bátyjának semmi baja a' fázáson kívül.

Ifjúság, gőz és meleg szoba öszvefogva meghozák Bálint' álmát; de boldogsága újlag nem soká tart. Kemenczéjének újabb ropogása rémként ébredésre riaszták ismét. Tűrhetlen gőz és fűlői meleg fogták-el a' szobát. – Lánczhordta paviánja! ismét nekem fűt! zajdúl Bálint; már nem vesződöm többé az oktalannal. – Felszökék fektéből, de fejét egész bódulásban érzé, kinyitá az ebédlő' ajtaját, 's tapogatódzék annak setétében, ha nem lelhetne e ágyat, vagy valamely fekvő zugot? Nagy vala az ellenzet elhagyott szobájának forró, 's az ebédlő' hideg lége között, 's Bálint sieté takaréék alá jöhetni. Lele még is jó sokára valamely alkalmasnak tetsző almot, közel a' langyos kályhához, 's fáradtan és bódúltan, mint vala, további tétova nélkül behelyzé magát egy az üveges szekrényen talált ruha-darabbal, mellynek nemét, tapintás által nem is sokat törődven rajta, nem bírta meghatározni, befede testét, 's minden további aggodalmat csak hamar mély álomba fulasztta.

Jézus Mária! ki van itt? így sikolt egyszerre Bálint felett egy asszonyi szózat, 's ez egyszerre talpra szökik. Mi baj? én vagyok! mi baj? így kiált álmos riadással. – Nyilik az ebédlőnek másik szomszéd ajtaja, 's Hangácsyné gyertyával kilép szobájából. Rémül Bálint eszmélve, hogy csak egy ümegben van, felkapja azon darab ruhát, mellyel takaródzék 's magára kanyarítja azt. Száli görnyedezve kaczagja a' jelenetet 's csodáló Hangácsyné sem állhatja-meg a' mosolygást; mert Bálint az ő tisztes szalupjában tisztelkedik az asszonyok előtt, 's tagjaiban reszketvén a' hidegtől, homlokában izzad a' szégyenkedés miatt.

Ej ej, öcsém uram, mit keres itten? kérdé Hangácsyné. – Fekvő helyet, édes asszonyom néném! rebegé Bálint; minthogy szobám' forróságát nem állhatám. – Különös! mondá Hangácsyné, oly keserű mosollyal, mellyből Bálint a' gyanút könnyen kiolvashatá; nagyon is forró lehet az öcsém uram' vére; melly éji bujdosásra is kisztetheti. –

Bálintnak nem vala ideje mentődzéshez: mert most Száli kezdé szörnyűködni. Azon alom, mellybe Bálint magát az ebédlőben beveté, egy széles, alacson lábakon álló sütő-tekenő vala, mellyet Száli a' kelő kenyér-tésztával a' kályha mellé helyheze, 's meleget tartó takarókkal befede. Bálint izmos tagjaival laposra nyomá a' tésztát, 's azt minden tekintetben haszonvehetlenné tevé. Száli a' káron, Hangácsyné az éjjeli kóborlásan látszának aggódni; Bálint pedig leforrózva állván kis korig helyében, leveté hirtelen a' szalupot magáról, 's berohana háló-szobájába, tanakodásaiknak hagyván az asszonyokat.

Gyötrő epekedésekkel küzde ágyában Bálint, mellyek minden álmot száműzének szemeitől. Ifjú, ki vőnek vágyik a' házhoz, szívesen felhasznál minden módot alkalmat, minél több oldalulag 's minél kedvezőbben kapcsolhatni magát ahhoz; 's így lehete e kínosb helyhez a' Bálinténál³, ki azon felül, hogy egy kissé nevetséges szerepben tűne-fel a' háznak, 's a' jóslatos tésztát tönkre tevé, még súlyos és disztelen gyanú alá is ejté magát? Reménylé ugyan, hogy ez utóbbi alól a' reggeli nyilatkozás feloldandja; de egy egész éjszaka alatta állni, oly tisztelt, oly kedvelt lelkek előtt állani alatta – gyötrő gondolat vala az ifjúnak. Ezen felül a' kenyér-tésztát újra kelle dagasztani, keletni, mik Szálinak egész éjébe kerülendők. Ez hihetőleg csökkentni fogja iránta a' szobaleány' jó akaratját, ki rendszerint, ha nem avatott titnokné szokott is lenni a' ház' kisasszonyánál, de csak ugyan fő hévére, rugója, kegyeinek vagy kegytelenségeinek. Azonnal eltökélé magában Bálint, hogy Száli' lehető idegenedésének jókor elejét vegye. Mi-helyt tehát Hangácsynét szobájába betakarodni hallja, felszökik fektéből Bálint, 's fogván bankó-tokját, ennek azon oldalából, hová tizes bankóit raká, 's mellyet sötétben is biztosan fellel

³ Balinténál

vala, egyet kivesz, 's az ebédlő' ajtaját csendesen kinyitván, kilopódzik Szálihoz, a' sütő-tekő körül motozóhoz.

Lelkem Szálikám! mond sűgva és simogatva Bálint a' leánynak; a' férjfi csak bajára született a' fejr népnek; remek téstjáját lelkecském agyon nyomám vala, tudom újra kell dolgoznia a' kenyér körül, engedje-meg, hogy okozott fáradságát, addig is mig a' jövő vásár meghozná a' maga fiát, megenyhíthessem ezen csekélységgel – 's kezébe nyomá Bálint a' kivett bankót. Szálika, bár nyájasan érze kezében a' pénzt, átalá még is elfogadni azt, minthogy nem tartá magát épen ajándék alá eshető szobaleánynak a' háznál; de Bálint esdekle – 's im! míg foly az oda- és visszaeröltetés, nyilik ismét az oldalszoba, 's – Évike kilép külcsaival belőle, új lisztet adni-ki Szálinak. Fontolatlan riadtában megiramúl Bálint ön szobája felé, becsapja azt sebbel maga után, 's berohan ágyába. – Egek' atyja! felordít ebből az öreg Orbay, ki szobája' fagyát nem állhatván tovább, az alatt vissza foglalá szobáját, ágyát, 's zavart bódulásában Bálint a' Gódor' ágyának szökik. – Mi a' guta leli az úrfit? rival ez; lidércz e vagy gonosz lélek, hogy éjszaka bódorog körül? – Angyalom bízós úr! csak Szálikával volt egy kis dolgom. – Mit? Szálikával? kérdé Gódor, 's ülésre pattana fektéből. – Hm, hm öcsém! bizony angyali egy vőlegény vagy ám! mormogá Orbay; az én időmben... Aludtak az emberek, mint én is fogok, mondá béke-vesztve Bálint, 's Gódor' ágyán alvársra helyezé magát. – Szálikával vala dolga az úrfinak? kérdé Gódor; ugyan mi dolga? ha merném kérdeni. – Igen uram, jó éjszakát kívántam neki, 's azt kívánok az úrnak is. – Ezzel kifordúla Bálint, 's az ifjúi természet erőt vévén boszúján baleseteire, mintegy pótlásául az elmulasztottnak mély hortyogó álmának ereszté magát, mellytől két alvó társai, majd hajnalig nem férhetének a' magokéhoz.

Más nap' mindenkit fonák idegzetben lele Bálint maga körül. Az öreg Orbay komor volt, mint medve táncza után, mordan 's egytagúlag felele Bálint' kérdéseire, 's áltfázott mellére panaszkodék. Gódor gőz-rongálta fejét fájlalta, 's daczosan mellőzte az úrfit. A' megátkozott fűtő újra ropogtatta reggelre a' kályhát; de az meleg helyett fűtöt ömledezett szét a' szobába; mert az éjjeli fűtés össze-vissza repesztgette táblájit mindenfelől. A' reggelinél még fagyaltabb arcokat lele Bálint. Évikéje bú' kódébe vala vonúlva, 's szemein hullatott könnyek' jelei látszatának. Hangácsyné asszonytság hideg udvaris vala, 's csak vendéglátó, bizodalmas rokon helyett. Száli pironkodva hozá-be a' kávét, 's kerüle szembe akadni Bálinttal és Gódorral; Bálint pedig szorongott keblében, mint tévedt vándor szorong, közelgő égi háború előtt.

Hitelesen tudom, jó öcsém, sűgá Orbay Bálintnak, a' bevett reggeli után, hogy a' puha kenyér' sűtése eltíltatott. Ez nem idves jóslat, szép öcsém! gyanítom, rossz fát tevé a' tűzre. – Én ártatlan vagyok, sűgá-vissza Bálint, de majd fennakadva vére folyásában; már csak próbáljon szerencsét uram bátyám! Dőljek inkább, mint függjek!

Kifordúla Bálint, tért engedvén bátyja' nyilatkozásának. Darab idő múlva, melly alatt szobája' ablakában szorongva merede-ki tekintetével Bálint a' téli vidékbe, belépe Orbay. – Fogassunk öcsém! kiálta ez; 's Bálintban elállott a' lélekzés. – Hogyhogy' bátyám? kérdé haló hangon. – Kosár, nem egyéb, jó öcsém! Évike fonta, Hangácsyné nyújtja. Tovább a' kocsirúddal, jó öcsém, itt szépen kikoptál a' szerencsédéből. Mi történt, ki nem tudhattam egészen; a' házi fejrőnép, mind mondja, kiméltni kíván téged. De gyanítom, hogy a' mai korból egy kis mustardarabkát kelle előmutatnod ez éjjel: ezen magyar ház pedig, a' mint tudod, még a' becsületre adó régi magyar házak közül való. Fogass édes öcsém! Ezen útunk is jó lesz egy magyar tapasztalásnak, mellyben kárán tanul az ember. —

De, jó bátyám, magyar háznál tán csak fogják tudni a' magyar törvényt, hogy senkit nem idézve nem hallgatva nem kárhoztathatunk? Lelkem bátyám, hadd menthessem magamat! esdekle Bálint. – Késő, öcsém! eljátszád idvedet, felele Orbay, a' ház' fejr személyei nem kí-

vánnak többé veled szót váltani. – Ha úgy van a' dolog, mondá szeles nehezteléssel Bálint, fogj Pista! kiálta-ki kocsisának, 's hideg búcsút vevén a' ház' tagjaitól, zuzott érzelmekkel hajtata-el Tétényből, hol szép boldogságát hagyá, mint vélé, örökre hátra.

Szíve' belső telében nem érzé Bálint a' külsőt. Míg Orbay ez ellen óvakodék, Bálint szégyene', boszúja' és bánatja' dúlásaiban, alkatként meredezék a' szánka' szegletében. Néma volt az egész útas-sereg, mert a' cselédség is sejtve ura' balesetét, hallgatással gyászolta azt, és saját jó óráit, melyeket a' vesztett háznál együtt veszt vala.

Még csak kihallgatásra sem méltatni az embert! illy szókkal szakítá végre meg, mintegy fél úton Bálint a' hallgatást; bátyám! ez feszíti agyamat, ez szorítja-el szívemet! Mit vétettem, hogy így lakoljak? Végre is néhány itcze liszt az egész kár, 's képtelen gyanú az egész kárhoz; 's ezekért illy csúfosan lakolni! Asszonykény, nem egyéb! De nem visz még orkán is többé közibök, inkább klastromba, bátyám, barátnak. így fakadozék Bálint bús szegényében, 's Orbay sokára jöhetete szóhoz.

Bálint öcsém! mondá ez, szelesnek tudtalak mindég; de múlt éji bakod, mint érttettem, több szelességnél. Mit kerestél te, éjjel, két ízben Szálinál? mi vitt-ki jó fűlt szobádból hideg tár-terembe, hol keskeny asszony-szalup menthet vala meg csak fagyás ellen? 's honnan riadnod kelle vissza, hogy majd halálra riasztál bennünket is a' szegény bátorsági biztossal? he, hogy'?

Bálint előadá bátyjának az egész történetet, 's kifejtni törekvék ön ártatlanságát. – Hm, hm, öcsém! dünnöge vontatva és sulymos fejét rázva az öreg; kezdek tisztába jöni – de szép öcsém! még hátra van a' nagy. Mi szerelmes levélkét nyújtottál te a' Száli' kezébe, csak nem erővel nyújtottál, szép öcsém?

Én? tudaklá csodáló szem-meresztéssel Bálint; szerelmes levélkét? Szálinak? Pokol, és minden lakosi! ki mondja ezt? így zajlék Bálint.

No, no, szép öcsém! a' levelkét magam láttam: laconice, de elég érthetőleg vala ezen szavakkal írva: Érted halok, érted élek, e' világért nem cseréllek!

Tüzes mennykő! rivall, magát homlokba ütve Bálint, bankó-tokjához kap, 's reszkető kézzel motoz abban. – Ugy van! – igaz – most értem a' dolgot. Megállj Pista! kiált a' kocsisnak; egy tapodtat se tovább! Fordulj-vissza a' Hangácsy-udvarba!

Pistának, kinek óhajtott Kanaánja vala mindenkor a' tisztelt udvar, nem kelle a' fordulást kétszer parancsolni. Eresztett ostorral repültek a' lovak ismét Tétény felé vissza. – Ismét szelesség, mint a' többi! morga Orbay.

Posta-csészáján szemközt találák Gódort. Fordulj forspontos! kiált-ki szánjából Bálint, 's kiszállván maga, a' biztoshoz robban. – Galambom biztos úr! így szólítja-meg ezt, vissza kell térnünk, együtt megennünk a' Hangácsyné asszony' ebédjét. – Guta üsse az úrfi' dolgát, 's Hangácsyné' asszony' ebédjét! tán csak nem halok-meg otthon is éhen! felele boszúsan a' biztos. Ha még egyszer özönvíz öntené is el a' világot – mert bizony nagy része a' mainak megérdemlené – és csak a' tétényi kastély maradna bárkának szárazon, még sem mennék, uram, többé bele. – Bálint elővé minden szónokságát, melly tehetségében állá, 's hosszas makacs ellentállás után csakugyan megtöré Gódor' feltételét, 's fordulásra bírá ötet szánja után.

Épen a' vendégszobában állá a' repedezett kályha felett a' nagy vállatás, midőn megfordult útasink belépének. Hideg, zavart, boszús érzetek' jelei ültek az asszonyi arczokon és szemeken. – Édes nagysád, szóla Bálint, alázatos kézcsókolással Hangácsynéhez, ártatlanságom' érzete bátorított megtérnem, hogy magamat kitisztítsam, mi különben szemtelenség fogott volna lenni. Engedjen nagysád kegyesen egy pár szót, védelmére egy ártatlanul gyanú alá esettnek. – Bár ne volna több gyanúnál, édes öcsém uram! monda hideg mosollyal Hangácsyné. Bálint

nem ügyelve erre, előadá egész éjjeli történetét, 's hogy tanúsítsa előadását, hálósobájának volt tűrhetlen forrósága és gőze iránt utalt, mint corpus delictire, a' hasadozott kályhára, Gódor biztos úr' főfájására – mely utóbbira azonban Hangácsyné azt jegyzé-meg, hogy a' főfájásnak számos okai lehetnek – az öreg Orbayra, kivel együtt támadák-meg a' tévedt fűtőt – 's végre magára, az ismét felvont szemöldökkel 's nyílt szájjal előttök álló fűtőre, mint a' dologban fő-fő személyre. – Szóljon kend atyafi maga, így szólítá-fel ezt Bálint, nem volt e' kend ez éjjel közel hozzá, hogy kiperzseljen kend bennünket biztos úrral a' szobából? – A' fűtő még feljebb voná szemöldökét és kijebb nyitá-meg száját; de nem felele Bálint' felszólítására semmit. – Azzal nem fog bizonyítani uram öcsém, mosolyga Hangácsyné; mert ez azonfelül hogy csupa sváb, hülye is. Öcsém uram' előadásában látom a' hihetőséget, 's addig, hogy kénytelen volt öcsém uram elhagyni a' maga forró, mint uram bátyám a' maga kihűlt szobáját, kész vagyok a' hitel-adásra; mert most már tudom, hogy fűtöm, kire ráparancsoltam volt estve, hogy áltfázott Orbay uram bátyám' szobáját folyvást fűtse éjjel is, nem tudván az ott bent esett szoba-cseréről, sürgetéseire bátyánknak, mind az öcsém uram' kályhájába gyújtá a' másikéba szánt tüzet – de ezt a' Szálira tolt tartalmas levélkét tán csak nem fogja megtagadni uram öcsém, mondá szegzett komoly tekintettel Hangácsyné; 's Évike és Gódor váró aggodalmas pillantattal csüggenek Bálint' ajkain. –

Igen is saját kezem, édes nagysád! felele Bálint; tizes bankó helyett nyomám Szálíka' kezé-be, kinek miattam a' kenyér körül éjszakáját kelle vesztegetnie. Ezen levélke' szavai általam az arany-míves' számára íratlak, hogy azokat Évike húgocskámnak ajándéku' szánt nyak-láncz' záros függelékjébe vésse – mely levélkét én, hihető az arany-míves' kifizetésekor, bankóim közé tévesztettem. Az arany láncz – ím itt van! Bálint kivoná oldalzsebéből a' szép mivet, 's a' levélke' szavain kívül megmutatá rajta az Évike' és saját maga nevének fonadékosan vésett előbetűit.

Elfoszlott azonnal minden gyanú. Hangácsyné szíves mosollyal nyújta béke-kezet Bálint-nak, mellyet ez tisztelve vona ajakához, 's Évike öröm-pirúlattal a' magáét, mellyet Bálint égő csókokkal hinte-el. – Mondám, ismét szelesség nem egyéb! szóla Orbay, korholással ugyan, de mellynek tónján álttetszett a' kedvező kifejlés' öröme. – Szelesség! dörmöge Gódor, könnyült lélekzettel sodorván-meg bajuszát; szelesség, melly szép kárt tehet vala a' háznál.

De már csak nem tesz? kérdé szelíden Évike, 's bevoná az ebédlőben búslakodás közt állt Szálíkat. – Bocsásson-meg szép leányasszonyka! szóla ehhez kezet nyújtva Gódor, ha egy kissé megbokrosodám vala. Bizony fáj magamnak is, tán hetekig sem lett volna ételom italom miatta; de hasztalan! a' magyar még kényesebb becsületére, mint bajuszára. Hála az egeknek, hogy szépen tisztába jöttünk!

Az ebéd derültebb arczokat gyűjte ma, mint a' reggeli lát vala, 's Gódornak megjöve mult vacsorai ét- és itvágya. A' gyöngyöző tétényi vígan sikúlt-le a' férfi-torkokon; mert címjök ezeknek elegendő vala pohár-kocczantásra.

Estvére kisüle a' nyájas jóslatu puha kenyér, 's Szálíka bebizonyítá remekjében, Gódor' nagy kéjére, hogy valamint ki tudja sütni, úgy ki is bírja dagasztani a' magyar kenyeret. Másnap' megesék a' kettős jegy-váltás, 's néhány hétre a' kettős menyekző. Boldog négy ember válék belőlök; de egyike sem szegheté-meg, még agg korára is a' puha kenyeret a' nélkül, hogy a' tétényi viszályos éjszaka ne ötlött volna eszébe.

Fáy András.

A' VÖLGYHÖZ.

Gyász felettem, gyász körüllem,
Feltalálni enyhemet
Csendes árnyaidba jöttem,
Rejts-el, oh völgy, engemet.

Bükkjeid' sötét homályán
Búsan suttog a' levél,
Ah te sejtéd, e' kebelben
Melly emésztő bánat él.

Néma vagy, ha bús barátod,
Érzéd mély gyötrelmeit;
Ha panaszt nyög, részvevőleg
Vissza zenged sérveit. –

Zajban élek, mint ki boldog,
Mint kit biztat hű remény;
Senki nem gyanítja, melly bú
Ég e' szívnek fenekén.

Senki nem, miként derül-fel
Kínról kínra hajnalom,
Csendes éji lámpa mellett
Mint viraszt a' fájdalom.

Tiszta kék az ég felettem,
Tiszta kék a' láthatár;
Zeng a' bércz, virít a' róna,
Vígán zúg a' csermelyár:

Ah de a' tavasz' virága
Énnekem nem illatoz,
Egy virágom volt – 's hajh az most
Más kebelnek nyíladoz.

Engem éjfél' zordonában
Űz a' veszteségi kin,
Űz tetőkön, rengetegben,
'S bús magányid' rejtekin.

Volna szárnyam, hogy röpkönnék
Túl e' földi lét' körén,
Volna bár sebem halálos
Hogy meghaltam volna én.

Bajza.

ÓMÁR ÉS ÍDA.

EGER HŐSKÖLTEMÉNYBŐL, KÉPMAGYARÁZATÚL.

Éjszaki vársarkon terem áll a' föld' kebelében
Mélyen, erőszak elől eltéve falaknak alája,
Ablakain csendes szellő szuttog be, 's az elzárt
Lelkekhez tisztább levegőjét hordja az égnek.
Ott nyomos éjben erőtlén fény' rezgéseinél csend,
'S nyugalom ül a' megsebesült' ágyára 's körötte
Írt kegyes angyalként elegyít az aranyhaju szépség.
Ott kínlódik Omár nagy sebben, mint letörött ág
Már csak alig függvén a' létnek örök tövű fáján.
Élete még egy vágy, egy láng forralta sohajtás,
Melly ha nehéz búval kiszakad végtére szívéből,
Meggűnik és a' lány többé nem hallja nyögését.
Ott tíz más sebesült keres írt testére 's bajában
Szomju tekintettel minden mozgásra figyelmez.
'S ím ajtó nyílik. Ída Dalár borzadva köszöntik
A' szomorú csendet; két líliom égi kezeikben,
Két hűsínű szövétnek. Az éj mint elfut az ékes
Hajnal előtt, a' barna homály úgy oszlik előttök,
És szépségök előtt. Kebelét föltárja sötétség,
'S a' nyavalyások előtűnnek sorvadtan ijesztők
Marczona képeikkel. Kitűnik fekvése Omárnak
A' mint elfordulva fejét karjára nyugatja,
'S forróságában szavakat rebeg ajka: koronként
Tépi pogány mezeit 's látszik harcolni magával.
Ott társát szólítja Dalár 's így ejti beszédét:⁴
„Nénike! nézdsze pogány török ott mint szenved az ágyon,
Vedd oltalmad alá: én félek tőle, szegénytől,
Oh pedig olyan igen sajnálom, mert idegenben
Itt egyedül vagyon és nincs a' ki kesergene rajta.
Nem fog ez ölteni magyart, de veszen kebelébe tanácsot
Végtelen istentől 's megtér gyógyulva hitűnkre.

⁴ beszédet

Tajzi Nehrlich.

Azsiba méltó Joz.

OMÁR ÉS ÍDA.

Czuczauer művészi irányításával. Császárkahan.

Menj te azért 's lásd el, magam addig odább megyek, és e'
Némberiekkal az ételeket sebeseknek elosztom.”
És elmentenek. Ída legott fordúla Omárhoz.
Összetalálkoztak, 's mi nem úgy mint egykor az első
Lángokban! szemeik nehezek most régi keservtől,
'S a' szakadott szív' éjével terhelve borongók.
Egykor szép szemeik' sugaraiból szöve szivárvány,
A' kegyelem' hida volt közös érzelmöknek az ösvény,
'S köztök azon, mint két várnak vendégi, örökké
Egymást látogatók, a' vágy, a' kisded örömmel,
'S rózsaszeméremnek kocsiján vonakodva te jártál
Oh szerelem! 's szíveik' teremét felváltva köszöntéd.
A' tündér hidat és alakit föl vonta irígyen
Régi hazájok az ég 's föld' kínját hagyta helyettök.
Most pillantataik, mint testvér vándorok éjben.
A' sivatag' mezején egymást rettegve gyanítván
Végre megösmérik, és ámultan visszajednek.
Látja Omár, hogy nem boldogság, nem szerelemnek
Üdve az, a' mi szegény Ídát hervasztja, felejtven
Ön bajait, mély lelkéből így fejt beszédét:
„Látlak-e, oh örök ég! esztendő múlva, veszendő
Bús várnak közepén így látlak-e tégedet Ída?
Még csak ez egy baj volt Hiadornak hátra ezerből,
Hogy te is annyira légy mint ő boldogtalan! Oh ez
Arcz, ezen elfáradt szem mást olvastat eszemmel
Mint mikor elmenvén kétség' nyila ége agyamban.
Akkor utánam kín 's a' féltés' ördöge súgá:
Fuss Hiador! boldog nélküled is Ída 's futottam,
Mint kit az áradat űz 's kebelében hordja kigyóit.
És mikoron Hiador' romjából lettem Omárra
'S vérzettem törökért magyar ellen az ütközetekben,
Akkor is ördögeim súgák, hogy vesszek örökre:
„Jaj neked, Ída' hitét még egy csók várja, csak egy még.
Meg van! 's esküiben Hiadornak nincs neve többé.”
Mind illy gondolatok kergettek, mint vadat a' vad,
Ártóbban dült, hogy lakodat földúlja, aczélom.
Nem lele, megfáradt a' bűnben lelkem: epedtem,
Hogy boldogságod közepett még lássalak egyszer.
Hogy csak egy elszakadott sugarát felfogjam elorzott
Üdvömnnek, csak egy eltévedt pillantat utószor
Öntse beéjjeledett létem' vadonába világát
Szép szemeidből, szép szemeidnek gazdag egéből.
'S ah hol vannak azok? mi kegyetlen bú üte pártot
Ellened? ifjú kellemidet melly bánat orozza?
'S melly mint játszi madár dallal kele szíved' eréből,
Ah hova lett szépségedtől az előbbi vidámság?

Gyöngyei villognak bús lángforralta szemednek;
 Nem szólasz; rózsás pártokból Ída mi tette
 Sírrá ajkaidat, hogy némán, zárva találja
 Haldokló Hiador, 's bucsuját ne vehesse belőlök?
 Ezt nem idő, három rövid év ezt nem teszi, percz az
 A' boldogságnak; de maró bánatnak örökség,
 És neked is nekem is sok bajt türőknek örökség!
 Oh az egész természetben nincs semmi örömháng,
 Nincsen erő többé, melly engem tenne vidámmá,
 Mert te is életem' és gyönyöröm' szép mennye borongasz,
 'S boldogságodból nincs a' mi leszállana hozzám."
 Szóla, reá fájdalmaiból így válaszol Ída:
 „Mit mondál Hiador, kiszakadt jobb része szivemnek,
 Mit mondál te nekem, vigyáztalan? Oh ne riaszd föl
 Alvó bánatimat, boldogtalan Ída' nyugalmát.
 Elmentél, törökért folyt bajnoki véred: az ég is
 Úgy engedjen meg mint én kedveltelek, és most
 Bár keserítetted, nem tud vádolni szerelmem.
 Nem, Hiador, Ídát nem örömmek hagytad ölében.
 Kérlelhetlen apám letörölte az élet' egérőit
 A' szép csillagírást: neveinknek fénykoszorúját
 'S klastromi üszkökkel bús vár leve éji lakásom.
 Mint nem örülhettem, mint nem vala hajnalom, és a'
 Fájdalom' ölyve sebes szivemet mint tépte, ne kérdezd.
 Kértelek, elhangzott panaszzom vén falhoz ütődék
 'S szentek' szobraihoz; minden kő halla zokogni,
 Csak nem az ég: attól nem jött valahára segédem.
 Oh ne keress szemeimben eget, ne keresd az elomlott
 Kellemek' árnyékát, a' mint vala 's most vagy, Ídát
 Össze ne mérd; mert semmibe dől kétszerte reményed.
 Egy van örömkor az életben, szép rózsanapokból
 A' kény' árja körül koszorúvá fonva. Vidáman
 Mint bűvár, megy az ifjúság közepette. Jaj annak,
 A' ki nem örvend itt, 's szilajúl elhánnya virágát.
 Mink nem örülhattünk; te futottál csalfa gyanúból,
 Engem elért darabos pályán a' sors' keze. Még egy
 Kincsem az elhamvadt szerelem' szikrája, setéten
 Űl lelkem mellette, 's fölül tündér suhogással
 A' bús emlékezet'⁵ gyász fája lebegteti fodrát.
 Oh Hiador! ide térj, ha kívánsz Ídára találni.
 Itt leled őt honn a' szomorúság' pusztá vidékén
 Hol szép álmaiból 's a' multak' gyász fonalából
 Mint hálót, szövi gondköltő elméje' regéit
 A' boldogságnak, 's Hiadorral végzi ha fárad."

⁵ emlékezet'

Még sokat és búsan szólának örömtelen éjjel
 A' szeretők; de szívök könnyűlt a' régi panasznak
 Szóra kerültével. Hiador fenn üle sebében,
 Ída köté be 's el-elszörnyedt láttára, szemében
 Faggyá lett a' könny, 's hidegen futa végig az arczon.
 Elhajlott Hiador, 's a' mint karjával utána
 Ída segítségül leborúlt, elcsattana bágyadt
 Csókja szelíd ajakán 's ez volt búcsúja örökre.
 Mintegy ijedve kapá elhamvadt gyenge világát
 Ída 's Dalárral az éj' teremét elhagyta sietve.
 De Hiadort mélyebben üté Arszlánnak aczéla,
 Mint gyógyíthatnák; érzé hogy vége közelget,
 Mindennél inkább pedig érzé régi szerelmét,
 Melly, hogy örökre kiégjen, még fellobbana egyszer
 'S tiszta gyönyör' lángját árasztá minden erében.
 Akkor az elsebesült Hiador fölszóla utósor:
 „Elveszek ím 's nem bú, nem bánat' erőszaka öl meg,
 Sebben sem halok, a' vad oroszán' kardja' sebében;
 Mert azt gyenge kezek kötözék el, szánakodó szem
 Harmatozott le reá. Nem is aggság visz tova engem,
 És nyomos esztendő; de korán ép ifju koromban
 Oh szerelem! lelkem' szép üdvössége te ölsz-meg.
 Még, ha van álmom, az élet után csak egy álmat ohajtok,
 Egy pillantatot a' nagy öröklét' boldog egébe,
 'S látni dicső Ídát, a' mint szemlélttem először
 Bútan évében, mikor ifjú lelke szemeiben,
 És nemes arczain, és tündöklött mindenik ízén.
 A' hogy először rám fordult nagy barna szemével
 Mind két féle szerencsének birodalma 's hogyan szűz
 Ajkai elhagyatott Hiadort mosolyodni taníták.
 Oh csak ez egy látást engedd mindennek adója!
 Vesszek el aztán, tégy morzsává⁶ fergetegidben,
 Tégy habütött szirtté 's ne legyen több álmod azontúl. –
 Így végezte szavát és álmai jöttek, öröklők,
 Mint a' lélek, melly végnélküli képzeletével
 Messze jövődöben lakot állat előre magának,
 'S azt minden gyönyörök' seregével teszi dicsővé.
 Ída jön, és halovány ajakát ébreszti hiába,
 Társai jőnek elősmervén a' régi barátot,
 'S hült tetemét ölelik: Hiadornak nincs sebe többé,
 Egy volt a' keserű élet, 's azt sírja befogta.

Vörösmarty.

⁶ morzsáva

OTHMAN' ÜNNEPE

ESKI UDARBAN.

Keresztül utazó valék Stambulon, vagy inkább elutazandó, mert jó idő óta tartózkodám benne. Rokon lelkek várának Kahiróban, a' paloták' dicső városában, kik a' puszták' szeleitől gyakorta kérdezek, mikor érkezendik-meg pompás honába az útból Mirza? És az én gondolatim is a' szabadság' pusztáiban kalandoztak, sokszor találkoztak az enyéim' vágyaival. Mindent előre küldék, vagyonomat, irataimat; a' tenger' szélvészeinek kényére bízám gyűjteményeimet 's jó éjszaki szellőért fohászkodám, midőn vitorláit kiterjeszté a' hajó. Magam maradtam csak Othman' ünnepét megnézendő.

Az előző nap' estéjén ünnepesebb és ünnepesebb lőn Stambul. Szébb pipákból füstölgött a' dohány a' kávéházakban, pompásabb findsákból ivák a' kávé, a' borozók jobban félre huzódtak, a' mákonyozók' homlokán a' paradicsom' 's a' holnapi jelenések' dicsősége világosabban rajzolódék; a' dámák, ezen szent lényei a' hárem'szentséges titkának, erősebben 's szebben fátyolozva viteték magokat kikeresett hordszékeikben; az atyafiak több látogatót kaptak, 's az Osmanlik minden természeti restségek mellett is jó számmal lábaikra keltek 's európai szokásként körülnéztek a' közelebb utczákon. Elüté az esti hetet, álguk durrantak-el a' város' sarkain, a' hullámzó tenger' szélén: 's az ünnepi hang által mormogott Asia' tündéribb világu halmaihoz.

Aja Sophia mecset előtt állék, százaktól körülvéve. Az ünnep hirdető ékes hangon hirdeté a' következő nagy napot, mint a' megérkezett philoméla édes torokkal tudatja a' virághozandó tavaszt. Ő alig végezé, 's a' toronyban szent dervisek' éneke zendült-meg, Osmannak a' tágas, noha megszükebbült birodalom' alapítójának⁷ tetteit dicsérőké.

Szép volt a' hymnus, rezgő, harmoniával teljes, komoly 's borzasztó, mint mikor az erdőknék mélyében napnyugatkor a' mecset' szent fala között csendül-meg az ének, az előteremben szunnyadozni kezd a' vándor, de a' bús hangok elverik álmát, 's térdelve készítenek kenyéradó Alláhjához fohászkodni. Az éj' homályát ezer világ verdesé széllel; tündérfényben látszott úszni Stambul, a' csillagok' milliárdjának ezer fény felelt-meg a' tükröző tenger' két parti hosszában.

Büszkén ragyogtak a' kelő nap' sugáiraiban a' héthalom' városának holdas tornyai: az orosz rezzentésből fölüdültek Sulejman' késő unokái, 's szokott lassúsággal kivereték magokat asz-szonyaik' illattal ömlő teremeiből. Magasan lobogtak az öböl' hajóinak zászlói, a' különféle nemzetek szerint különböző színűek; nemzeti lobogó is pattogott a' szélben, a' kelendő vízi szorgalom' előkövete. Tarka vegyületben tódult a' Skutariba törekvő népség a' csendes álló tenger felé, mellyek századokat játszottak a' történetekbe repkedő lélek elé. Száz komp, ezer csónak szeldelé a' habokat, pompásnál pompásabb, tarka oldalú, szőnyegezett; kényes urfiakat, fátyolozott nőket, az orosz háborúból haza jött vitézeket, frankokat, görögöket, osmanlikat, arabokat stb. vivő, 's apró vitorláit vigan terjesztő a' lengő szélben.

Othman' ünnepe nevezetes a' hivek' országában, mellyet azonban, az Osmanlik nem az ország-alapításért ülnék-meg, hanem a' propheta' hitének fölvétele miatt. Nem legszámasabb csoporttal jöve ő Armenia' havas bércei felől; két küzdő sereg akadt, nemes lelkién a' gyengébb pártjára állt, győzött és seregét szaporítva belebb vonult Anadoli felé. Vitézséggel és fáradtsággal országot alkota, de mindegyre hitetlent. Törvényeken gondolkodék, mellyek az új ország' javát örök időkre megalapítsák. Ekkor – sötét éjszaka volt – jobbik

⁷ alapítójának

szemével világosságot lát a' ég' magasában, a' világ egy szép hajlékon terült-el, mellynek kúpjai, tornyai voltak, a' tornyok' tetején félhold ragyogott, a' hajlék' ablakain dervisek látszottak-ki, pillantataikat az egekre meresztve, szájokat, ajkaikat mintegy imádságban mozgatva. Othman' lelkében egy ilyen hajlékot építeni parancsoló gondolat villant-föl, 's a' látmány eltűnt szeme elől. Hét éjjel látá újra az épületet, a' nyolczadikon elhatározá a' megtérést, 's országának megtérését. Boldogult szándékában, a' kétes dolgokban tanácsot nyere mennyei fényt látó jobb szemétől, maga a' prophéta is dicsérőleg mosolyogva mutatá magát neki. Ezer mecset, ezer hajlék zendült-meg halálakor a' gyászkeservtől, 's az erdők' mélyében tápláló atyjok után sírtak a' remeték 's a' szent falak' rideg lakozói. Tarabosán megdülvén, Edreneh elfoglaltatván, Stambul a' hivek' hatalma alá esvén, Brusából Stambulba hozatának Othman' csontjai 's ime jobb szeme hervadatlanul fénylett a' koporsóban. Aja Sophiában tartaték egy ideig, de ott homályosodra kezdvén áltviteték Skutariba, Anadoli' virágzóbb partjaira, hol fénye maig világol, 's évenként egyszer megmutattatik az ünnepele sokaságnak.

Az ezt nézendő sokaság ezeneként rajzik-át vámfizetve és vámfizetetlenül. A' törökök' nagy része Szerehet nevet visel, melly a' dolgosabb, nyomottabb rész; a' földet szántja, veti, a' gabonát magának és jó részeit másnak aratja, kapál, ás, vés, utat készít, katonát hord 's kivált mióta az urak' legnagyobbika, a' felséges Padisah, újra alkotá hadiseregét, a' rendes seregeket ő adja, azon kívül a' fizetésbeli terheket megannyi gaurként hordja, viseli. A' másik félnek Őlenegyin a' neve, melly szabadot, ingyen létezőt jelent, hova még a' tudósok, művészek 's általában a' magát ollyannak szinlelni tudó tartozik. Ezen utósó faj a' Skutariba menetelnél is kiténtette magát, vámot nem fizetett, de a' többi, kinek szemén is az éh, a' baj nézett-ki, kinek teste alig vagy durván volt fedve, kénytelen volt asperét letenni átmeneteldijban. Én mint tudós utazó, ki az ércznemnek ritkán van bővében, arab létemre is élni akartam tudósi jusommal 's egy pogácsára szánva a' vám-aspert, nem fizeték. Stambul' sik partján, hol europaibbak, becsülettudóbbak az emberek, nem lön ütközésem, orrom' hegyéről megismerték hogy tudományom nagy, és falak között szedett. De Skutari' vároldalánál a' jegyszédő hamar czélba vette ócskult turbánomat, ő, megfakult zubbonomat, 's egy kevésé ki is likadt sárga czipőmet, – és vámjegyet kére. Én legjobb kedvvel szemébe mosolygok, mondva; gyedohennem? az az: „miért nem?” 's tovább megyek. Ő dült, fült, 's távolról hallám a' megtisztelő „rongyóc” nevezetet. Ez nagy meg-sértés egy arabnak 's öngöögöm véres elégtételt kívánandott, ha nála alábbvalónak nem tartom a' nyomorultat. Innét csak urának sugám-meg szolgálja' durvaságát, ki zömök testével, jól táplált hasával ült az őrszoba mellett sopháján, lábait keresztbe vetve 's hatalmasan szipogatva basadohányát. Ő egy kicsit több emberséget tudott szolgáljában; engedelmet kért amaz nevében, a' mit én adék, látva, hogy amaz épen nem, ő keveset tudja az embert megkülönböztetni zubbonától.

Új képek derítgeték hamar lelkemet, melly a' hódoltatás' boldogabb századaiba repkedett szabad szárnyain. Othmant látám a' Bythiniát el-foglalót és Orchán' győzelmeit a' Van' kékellő partja körül. Látám Bajazet' vérebét Angoránál, a' Jósá' liliomos szélein és a' kínos várnai győzödelmet a' gaurok' oroszlánnépén; látám a' megholt magyarlengyel király' gyászsirját 's göögöm újra kelt. Szemeim a' véres balkani csatákon bolyongtak 's a' nehéz diadal Rigómezején. Stambulnál hallám az első álgyu' eldurranását 's a' megvívott bástyákon boszúsan rohantam a' védtelen városba. Soká késtem Selim' és Sulejman' virágzó korában megjárva az elfoglalt Syriát, a' Mamelukkoktól elvett Egyiptust, a' kékellő Rhodust és a' sírok' gyász mezejét Mohácsot, a' hajóvivő Duna' jaidult sik szélén. Könyezve ereszkedém a' hanyatlás' időszakába, midőn tartományok után tartományokat vesztenék, testvérháborgások, honi háborúk, pártütések

gyengítettek; nem találkozik segíteni tudó hatalmas kar, sok nemes hasztalan veszett, a nép nem nyert, az időtől hátra maradtunk, míg végre görögeink elpártoltanak s az orosz Edrehnének szent falai közé hozta fegyverét. Nem illet a mai vig zajhoz lelkem megállapodó szeszélye; riadva köszönté a nép a szélben lobogó lófarkakat, az ezüst félholdat s az átlalhozott szent zászlót, én az oroszokat tartám emlékemben s holdunk ragyogása elpirítá arczomat.

Kémlelődtém ezen változás oka után. Számunkat oly nagynak találám, mint mikor győzők jutánk Belgrád falai alá, karjainkat szinte oly izmosaknak mint mikor Kandiát elfoglaltuk, vasainkat oly éleseknek, mint mikor Moreában koponya-pyramisokat alkottunk, és még is oly alant vagyunk a hajdan magasához. És bennünk a hiba, valamint akkor a meggyőztük népekben volt. Éldelésben renyhülénk mi el, okosodás nélkül. A mufti – Allah bocsássa meg bűnömet! – türelmetlenséget hirdete, holott Persa testvéreink szinte oly boldog hitűek mint mi, és a hitszakadások nem bizonyítanak egyebet, mint hogy a tudhatatlant tudottá nem tehetjük, és hogy a gondolkozási szabadságot mindenfelé szeretik, és egy kaptára az elméket lehetetlen verni. A nemmoslemineket gauroknak, ebeknek, pokol martalékainak hirdeti, és hirdetteti, pedig a nap – Allah bocsásd meg! – egyre hazugsággal bünteti. Ha Alláhnak képet merünk, képet akarunk adni, akkor a nap lesz az, bujdosó világrendszerünk mosolygva éltetője, és ez, az allah-erő ezen szép testesült képe, oly világgal néz-le elszórt imádóira Persiában, Confuccio hiveire messze keleten, a tudományos keresztényekre a mivelt nyugoton, a fatuskó-csókolókra Afrika heves térein, mint mi reánk, kik évenként buzgó ajándékot küldünk a szülő Mekkába. Minek ezen rabszolgák itt? Minek e heréltek? Lehet e egy Solimannak, egy Dsingischánnak vagy Timurnak elég joga a szabadság gyémántbéljegét lerabolni akármelyik ember homlokáról? És mi ezt egyesekkel, népekkel tettük. Mik az egész élet örömei a szerelem édes örömeihez képest? Ti a szerelemre alkalmatlanokká teszitek az embereket, hogy a világhoz ne rózsakötéllal köttessenek, hanem a gyomor által, hogy a ravaszság, embertelenség oltassék örökre beléjük, hogy ők, mint annyi ördögök az egész társaságon boszúlják-meg a rajtok történő méltatlanságot. A szerelem tesz emberivé, istenivé, ti irtjátok azt a szívből. A nagy próféta bő példát mutatott, ha nem a szerelemben is legalább éldelésében, miért nektek ellenháremfalak, minek szereleműző barlangok? A ki barlangba vágyódik, keres az, vagy ás magának, ha ti nem adtok is neki? – Diván gyakran tartatik ott azon csillogó tornyok körül, túl a hajólepte szoros vizein, arany palotákban, de kik tanakodnak ott milliók javáról? Addig jöttünk a romlott időben, hogy a jogtalanok száma végetlenig szaporodott öngyermekeink között, a minden tehert vivőké, a haszonban nem részesülőké, kik hazátlanok lettek, kik mellett törvény nem szól, ellenök pedig az utósó basának, agának, kadiának akaratja vértörvény. Ez menjen e lelkesedéssel az ország ellensége ellen, ez harcoljon e a hadba gyakorlott orosz hatalommal, ez verje e le a Morea és Thessalia erdeiben neki sanyarodott s a szabadság mindenható tüzeiben fölkelt görögöket? Ez, kinek magának is honot kellene keresnie, – vivjon rettenthetetlenül a honkeresőkkel? Soha sem, örömejobb meg a hátra mint előre s szenvedő társa számára áldássá kívánná elváltoztatni ezen golyót, melyet kénytelen ellene löni. –

A sötét kapuk alatt föltozkodtam a várba. Szörnyű volt az ember-hullámozás. A nagyúri palota előtt mozgásokat tön egy csapat az új seregből. A Valida mecset pitvarában megmosám kezeimet. Osman mecsete felé törekedtem, hol a nagyúr, a vezér, basák és a birodalom nagyai imádkoztak a mufti éneklő hangjai után. A mecset előtt lobogott a próféta ünnepes zászlója, lobogott más ezer zászló fölírásokkal, jegyekkel, lófarkokkal, félholddal. Nagy volt a zajgás a téren. Álgúy durrant-el, jelszó a nagyúr kiindulására. Gyalog volt a Padisah, gyalog kísérek ezer nagyai. Csend lön, kétfelé vonult a népzön s ut támadt a híjtáróknak. A nagy zászló viteték a Padisah előtt, utána hét lófarku zászló indult, meg annyi agától vitetve. Jöttek a

dervisek is, egész, félturbánnal; jöttek meztelen, félig nyirt fejűek, durva zubbónúak; jöttek az Olymp' hegyének szent remetéi, kik a' nagy nemzeti ünnep' dicsőítése végett elhagyták szerelmetlen barlangjokat. Most a' mufti lépett-ki hoszu palástjában, tarka szalagokkal ékesítve; példázókkal a' moslim' éggel egybeköttetését; fején turbán helyett szegletes süveg volt, jobb-jában fénylő, csinos, kicsin damaski vas, baljában zöldelő olajág, jeléül hogy a' moslimért először harcolni kell, utána jó az ideig és örökkén tartó béke' áldása. A' mufti után jött négy almufti, középen egy fölnyitott bíborral⁸ bélelt szekrényt hordozó, mellynek emelt fenekén a' hervadhatatlan szem vala. Előttem viteték-el a' szekrény: gyémántokat, rubintokat láték benne; a' szem üvegfényü vala. Minden a' földre borult a' szekrény' közeletén, ajkaival csókolva azon szenthon' porát, melyet Othman szerze, imádvá azon fényt, melly ezen szemben világita 's az egyedül boldogító paradicsom-úti tanításokra vezérlett.

Minden a' mufticsoport után özönlött: százan nem mentek önlábaikon, levegőben vitettek a' tódulóktól. Én levegőt sajtítva a' bástyaséták felé iramlám, onnét hallgattam a' meg-zendülő hangát, a' katona-fegyverek' csengését 's vártam a' megdördülendő álgyüköszöntésekre. Némelly ember járt kelt itt is, fátyolozott lányok és nők lengtek alá, simultak-föl az új szabadsági szokást használva. Három igen közel jött hozzám; tündöklők voltak fekete szemeik, arczokon a' fátyol redőzetlen, mosolygások átlátszó. „Este légy itt, Mirza!” mondá lassú hangon az egyik, 's tovább mentek eltűnve a' fűgék' és akácok' árnyaiban. Én kérdve mondék igent szemeimmel 's tovább lebegéseken mulattam, hamar kívánva az estet, a' titkos gyönyörök' hordozóját.

Gondolataim a' lányalakokon függtek, titkaikat föllepzeni kívánva, mikor a' hadisereg tüzelni kezdett. Recsegték körülöm az épületek. A' várfokon is megcsillámlottak az álgyük, látám előgombolygó füstjüket, megrázott a' dörgő hang 's a' közel ormok százszorozták a' harsogást, a' távol bérceken elhalandót. Huszonnégy álgyük dörgött mindenikén a' négy vársarknak, Stambul' rézszörnyeie először feleltek, majd a' hajók adtak tiszteletet, távolról is látánk fölvilágító álgyútüzeket a' fekete tenger' partjai felől 's a' marmora-partok' hosszában, míg az utósó lökések a' Dardanellák torokcsőiből érkeztek-meg. Csend lön reá, nem soká tartó; a' puskák hamar elkezdtek ropogni, az álgyük viszont dörögtek, 's a' távol várak mindannyiszor visszaüdvözlöttek. Ez hétszer ismételteték 's a' nép szétoszlott.

Délután a' serail' álgyüi többször megdördültek a' visszament nagyúr' ebéde alatt, a' mint Othman' emléke éltetették 's a' frank követek az Osmanok' egészségére poharakat ürítettek. Zajosan tölt-el a' hátra lévő napszak; kocsizások, vendégeskedés, sétálás alatt. Este felé a' tenger fedve volt mulatozó sajkákkal, mellyek a' szellőben vigan keringettek. Én a' kis bujukderi erdőbe sétálék-ki Eskiudartól dél felé; az úgy nevezett tiszta csermely mellett befelé ballagtam a' völgyben, hol négy évvel ez előtt gyakorta mulaték. Némelly változást találtam ott, mivelést, szépitést. De leginkább, egy oszlop vonta magára figyelmemet, nem régi, pyamis alakú cyprusfák' árnyában álló, mellyen aranybetűkkel e' szavak olvashatók: A' BÁNATNAK ÉSZREHOZÁSNAK, ÉSZREHOZÓNAK.

A' táj ismeretes volt előttem: láttam azon gesztenyefát, mellynek árnyában hajdan a' fáradt rab leroskadt, kit annyira sajnálék. Közel csorgott a' forrás, mellynek vizéért esedezett a' durva hajdúhoz. Itt adtam néhány ezüst darabot a' hajdúnak, menjen a' tengerszélhez 's vásároljon kényére valamit magának, a' rab' számára pedig, ki a' teher alatt különben kénytelen eldőlni, hozzon valami jó falatokat. A' pénznek kellő sikere volt, pajtásának kiálta a' hajdu, vigyázzon a' rabra 's az én kegyelmes kedvem szerint hagyja nyugodni visszajöttéig. Meglön; ő oda maradt vásárolni 's borozott, a' rab' szemei pedig hálakönyűkbe borultak előttem, lábaimhoz hullott 's

⁸ biboral

szavait zokogása ölé-el. „Évek óta első érzékeny szívre benned találtam, töredezte-elő, beh édesen esik ez a’ hozzá szokatlan kebelnek!” Térdéről fölemelém, fakupájában vizet hozék neki a’ közel forrásból; ivott s’ erőből látszottak duzzadni megújult tagjai. Munkájához vala kezden-dő, midőn ura hozzánk robbant és szó helyett korbácsát suhintá. Láttam a’ fájdalmat a’ szeren-csétlen’ arczvonatain, szemében; de nyelve le volt kötve, hogy jajgató hangja nekem ne okozzon fájdalmat. „Ebek martaléka, te!” így dörgött a’ vad kényúr „henyélve kell időmet lopnod?” s’ ujra s’ ujra suhintá korbácsát. A’ rab ájultan esett-le, én zajongtam kebelemben mint a’ legfergetege-sebb tenger, meg nem határozva, megküzdjek e hatalmával a’ rabért, – kihez a’ törvényhiány dologi jogot ad neki – vagy esedezéshez folyamodjam. Egyikre sem lőn szükség, mert az úr velem semmit nem gondolva tovább ment a’ hajdút kiáltva. Ez nem felelt; a’ közel tenger’ szélén ivá a’ nem tiltott ürmöst s’ nem is gyanítván a’ reá várakozó poklot, vigan dalolva érkezik-meg. Készen várta a’ deres, s’ a’ józanodásig s’ viszonyelkültségig vereték. Az én közbe szólásomnak azon sikere volt, hogy az mondaték: „Ha tudós uram rakatlannak ohajtja talpát, kotródjék-el, különben ezennel lehet szerencséje.” Én a’ szerencsét meg nem köszönve tovább álltam, átkoz-va azon pillantatot, midőn a’ rabszolgaság’ gondolatja először megvillant emberi agyban. Ott feküdt a’ szegény rab, itt nyöszörgött a’ hajdu, midőn elmentem. Másnap eljövén, pusztá, ember nélküli volt a’ táj, harmadik nap e’ levélkét leltem itt: „Legjobb, ismeretlen ifju! Hálaszavat nem lelek részvétedért, hálaökönyemet két éj látta már. Jóságod élesztő balzam vérző szívemre. De segíteni nem tudsz sorsomon. Van azonban egy mód, mellyet próbálj-meg. Keress hajót, keress karavánt a’ fekete tenger’ partjaihoz, a’ Kaukaz’ bérceihez menendőt. Küldj általa levelet Tiflisbe, az én virágos mezejű hazámba, H a m e d a l O m r a’ nőjének, ki szeretett férjét a’ Leander-torony mellett, Emir Baktrunál, megtalálhatja, mint rabszolgát. Eskiudarban.”

Tíz levelet küldék Tiflisbe biztos alkalmatosság által; egykettő, gondolám, csak kezéhez mehetend a’ nőnek. Én tovább utaztam s’ a’ szegény rabról semmit többé nem hallék. Most vissza jövén megkeresém a’ Leander’ tornyát, kérdezősködtem Emir Baktru után, Hamed al Omrát fűrkészttem, de csak az Emir’ halálát tanulhattam-ki, az egy évvel ez előtt történetet, a’ rabról semmit sem tudhaték-meg. Talám elhalt szegény, tudatlan nyugalommal cserélve-fel, a’ tudalmas nyugtalanságot. Vagy tán nője megérkezett s’ a’ kedves életet kiváltotta. Hajh mel-lette esett először igazi nehezemre szegénységem! Beh örömemt adám érte utolsó falomat, ha megszabadíthatám!

Leültem az oszlop’ körlepcsőjére, érzeteim’ tengerének szabad csapongási mezőt engedve. A’ nagyon lehajlott nap rezzente-föl ébredt álmaimból. A’ vársétára kelle sietnem. Eszembe jutott a’ vámjegyszedő, ócska turbánom, fakult zubbonom, és – restellék ígéretemnek eleget tenni. De mellette határozám még is el magamat. Útközben megfürdém a’ tenger’ híves hul-lámaiban s’ a’ csillagok ragyogtak midőn Eskiudar’ várába fölértem.

Gyönyörű volt a’ kilátás Stambulra. Ezer világ ragyogott a’ tengeren, szoroson és öbölben. A’ serail fényzőnben úszott palotáival, kertjeivel, mecseteivel, tavaival, tornyaival. A’ végtelen város mindenütt örömjegyeket hordott. A’ kapuk tűzoszlopokká váltak, a’ vár’ tornyai köröskörül meg annyi lángtoronyként világítottak az éj’ szürkültébe föl, tüzgolyók röpkedtek száz oldalról a’ magasra. Eskiudar szinte világítva volt. Hiszen ő széke a’ nagy nemzeti ünnepnek, millyen több is tartathatnék a’ békében és hadban nagyok’ emlékére. Örömhango⁹ hallék minden felé lábaim alatt, a’ zajongó város’ negyedeiben. De sietnem kelle. A’ rendelt helyre értem. Egy rabszolgát lelék ott, ki engem nevemen szólíta s’ asszonya’ nevében követésre kért. Menék, le a’ várból, át a’ város’ keleti részén, ki a’ kerthalmokhoz. „Ki az asszonyod?” kérdém útközben a’ rabszolgától.

⁹ Örömhango

„Hallgatás van rám parancsolva” felelt ő, ment és egy pompás kertkapun csengetett. A’ kapu megnyílt; illatozó virágágyak közt suhant a’ fiú előttem a’ bőven megvilágított szép kerti épülethez. Varázsfényben álltak a’ fák a’ mesterséges világnál s egy ugró kút’ magasra szökelt vize hulló gyémántként esett egy márvány medenczébe. A’ fiú tovább ment a’ márványfolyosón, én utána. Egy terem’ szárnyas ajtai nyíltak-meg. Beléptünk. „Allah Abdul Mirzával!” szólamlott-meg hat csinosan öltözött rabszolga, „Idv a’ mi kegyelmes urunknak!” Térdre estek mindnyájan előttem, az első pedig egy irományt nyujta által, melyben Emir Baktru Abdul Mirzát Eskiudar mögötti kertjével és hat rabszolgával ajándékozza-meg, mivel a’ rabszolgaság ellen írt munkáját olvasván, emberi indulatok gerjedtek szívében, melyeknél fogva rabszolgáit a’ természeti jogok szerint tulajdon szabadságokkal ajándékozza-meg, és ezen idő óta érezé csak az élet’ valódi becsét. Ez óta élt másokkal jóltéve. A’ hála menté-meg a’ sumlai csatában is életét’ önéletén. Azon rab, kit hajdan kegyetlenül korbácsolott, utóbb barátjának fogadott, szelé-le egy orosz lovag’ karját, midőn Emir Baktru’ fejére mérte már a’ vasat; maga pedig az ellene tolongóktól öleték-meg. A’ tiszta csermely’ forrásához közel áll emléke, melyet Abdul Mirza’ különös gondjára bíz az ajándékozó.

Meglepo’ volt előttem az irás. Csalódni véltem magamat. De Emir Baktru’ kézírása s nyomjegye rajta. „Miként vagytok ti rabok, ha Emir Baktru minden rabjának szabadságot osztja?” kérdezém az előttem térdelőket. „Minket Emir Baktru’ felesége vásárolt ma, Othman’ dicső ünnepén, hogy az ajándéklevélnek elég tétessék” felelének azok. „Ez az egész dolog tréfajáték lehet, viszonzám én nekik, hanem tréfából sem ártót tenni; e’ pillantat óta szabadok vagytok, mint magam. Itt van kezem. Ők földre borulva jelenték mély köszönetöket. „Nem úgy, mondám nekik, keljeteek-föl, s állva végezzük játékunkat.” Mosolygva adék mindenkinek kezet, játékszerepemet – véleményem szerint – folytatva, de szemeiknek csillogó örömkönyűi azt mondák, valóság forog a’ dologban.

A’ virgoncz rabfiú tovább vezetett. Egy kisebb szoba nyílt-meg előttünk, benne hat fejéren öltözött rableány. Mindnyája térdre hullt előttem, köszöntve: „Béke és öröm Abdul Mirzával, a’ mi kegyelmes urunkkal!” – „Béke és öröm veletek is” felelék nekik gyorsan és fölemelgetém őket vidám kedvemben, „és szabadság nektek, nagyobb mint keleten akárcikinek nemetekből!” Megrezzenve álltak erre előttem, egyik sem merve szemembe nézni, csak kezem csókolására tódultak. Egyike szinte levelet ada kezembe, illy tartalmút: „Mirza, ha úgy érepsz, mint szólsz, ha úgy téssz, mint érepsz, e’ levelem’ vettével már fölszabadítád a’ hat rabszolgát, s elmédben e’ leányok is szabadok előtted. Ha ez nem történt, sajnállak, s a’ lányokat adói hatalmam által elveszem tőled, szabadoknak hirdetve őket, s téged mindeniknek szabadlábba állítására, szülőihez, férjéhez, pártolóihoz küldésre kérlek, kötelezlek az e’ végre általam máshol meghatározott pénzen.”

„Nekem egész szenvedélyemmé lett a’ fölszabadítás, mondám egy harmadik szobában a’ rabfiúhoz, mondsza, hogy’ szabadíthatlak téged is föl?” Ő erre elneveté magát, rabgúnyját elveté és szabad öltözetben állá előttem. „Én – úgymond – Emir Baktru’ fia vagyok, szabad, és a’ te barátod.” Kezet ada s magamra hagyott.

Csend lön körülém; gondolataim félénken kalandoztak. Kinéztem a’ nyílt ablakon Eskiudar’ vára felé és az még világfényben úszott. Távoli dob, csengetyű és hanga-zengzet érinté füleimet. A’ mellékszobában suttogást hallék, ezen szavakat jól kivehettem. „Nem, anyám, én ki nem állhatom, – maradok, menj egyedül.” – „Ide karodat” mondá egy erősebb szózat, és – az ajtó megnyílék. Két fátyolos nő lépett-be hozzám, mindenik nyulánk, de az egyik testesebb. Barátságos mosolygás volt ennek áttetsző arczán, amaz félénken csüggött anyja’ karjain, csak lopva pillantott reám, fekete szemei nyilalók voltak. Kezemet szívémen tartva tisztelém őket, az anya pedig hókezét átengedé megcsókolásra. Sok szépet, sok hízeltgőt monda férjétől nekem, ki őt irásaim által emberségre vezetém; megmutatá irományaimat, a’

mint férje a' tetszőbb helyeket aláhuzta, jegyzésekkel gazdagítá; mind ezek után a' ház és kert' birtokát, mint ekkoráig volt felvigyázója, általadá, 's – a' mint mondá – vendégem ő lön.

Tűkör előtt állék, meglátám benne magamat, eszembe jutott a' reggeli vámjegy, együgyű idegen állék a' gyönyörűn bútorozott szobában, és a' valót erőszakkal álomjátéknak akarám tartani. „Felséges dolog két nőangyalt vendégül birni, felelém én az anyának, – hanem, megengedj asszonyom, előttem az egész dolog igen tündéres, gyanús, te maradj továbbra is gazda, 's legyen nekem szerencsém vendéged lenni.” – „Hát Abdul Mirza is hisz tündéres eseteket, ki minden természetén-túlit tagadni látszott?” Kérdé a' nő. „Azt nem, asszonyom, mondám én, hanem...” „Hanem szemeinek még sem mer egészen hinni, folytatá ő. Ugyan Mirza, lássuk van e jó emlékezeted, ismersz e bennünket?”

Félre tolta maga és leánya' képéről a' fátyolt, így szólva; „Olyan bölcs, vagy bölcseségkereső előtt, mint te vagy Mirza, ki a' világ' nem mindég okos szokásain nem csügg, bátorokodom ezt tenni.” Mosolyogva mondá ő azt, de én megdöbbenve komolyodtam-el. A' lány' éjszemei, melyek szemérmesen lesütődtek, azon mennyei pirulás a' legvirágzóbb arczon, azon derült homlok a' holló-fürtök alatt, a' biborszáj egy titkos indulattól megmegmozdítva, azon szelídség, melly egész képén, azon báj, melly egész alakján előmlött, multat, jövődőt elölt eszemben, csak a' jelent érzém megmerevedve, kővé válva.

„Asszonyom, szólék utóbb, midőn lélekzethez jutottam, veszedelmes játékot kezdél velem, leányodat csak annak volna szabad látni, ki őt birandja, nem azért, mivel úgy szokás, hanem szebb, kellemesebb mintsem hogy látója valaha elfeledhetné.” A' nő elijedt beszédemen, 's leánya' fátyolát helyre tette. „Erősebb lelket gondoltam, szóla, a' rabszolgák' bajnok barátjában. De felejtsd ezt Mirza 's hozd vissza képzeletedbe azon időt, midőn...” Elhallgatott. „Midőn-kezdém én, – Sívásból Tarabosánba utaztál, egész nap vert az eső, késő este pedig azon kunyhóba jutál, mellyben engem az eső tartóztatott. Férfiruhád vala, egy fiú követett, ez, ki most leányoddá lön. Sokat vesződtem azóta szemeivel, lelkével, gyanítám hogy leány.”

„És mért hagyod azt ki, felele az asszony, hogy mi átázva és félig dermedve voltunk; te adál száraz ruhát magadéiból, te készítél illatos sarjuból jó ágyat, mellyen édesebbet alvánk, mint valaha egy padishah aludt pamlagain, te aggatád-föl a' mellékszínen vizes ruháinkat, 's cserében az áltadtakat nálunk hagyád. Jó ember, sokszor gondolánk reád, ajándékok első becsű jószág volt előttünk.”

„Sikeretlenül keresénk – folytatá tovább – a' jó férjet, a' gyengéd atyát Tarabosánban, hová hajón jutnia kelle, sikeretlenül fürkésztek közel, távol, városokban, pusztában, a' tenger' szélein; sikeretlenül lestünk minden hírt, róla senki nem tudott semmit. Esetét sirattuk, könnyűinket hullatók a' tenger' keserű özönébe, a' neki sírúl szolgálóba; 's haza tértünk, fájdalomunkban lelve vigasztalást. Havak folytak-le otthon, özvegy és árva valánk, midőn egy névtelen irás jut Stambulból kezünkhöz 's tudósít, hogy életünk' kedvese Eskiudarban vagyon, rabszolga, talám kiváltható, – hogy a' Leander-torony' közeletén Emir Baktru' házában lelhető. Menny' követe volt ez nekünk, szárnyakat ölténk lépteinkre, a' kedvest meg-találjuk, épen tiz nap óta szabadot, te általad írásaid' szivrendítő hatalma által szabadot.”

Kezemet fogá emléke' tüzeiben, szelíd nyomást érezék beszéde' utólján, én nem tudék egyebet tenni, mint kezét megcsókolni. De szívem mennyország vala, csekély munkám végetlen jutalmat nyert. – A' fiú azonban belépett egy szabadostól és szabadult lánytól kísérve, kik, europailag szólván, asztalt terítettek, ő pedig hozzánk jött, meghajtá magát 's így szólt: „Engedelmeddel mama! – Én neked, Mirza, már régóta barátod vagyok, légy te is enyém. Érde-meim ugyan nincsenek reá, ha csak a' tiédhez hasonlólag érező szív nem az, de igrkezem

ollyakat gyűjteni.” És ezeket olly nyájasan mondá, olly hatalmas tűz ége szemeiben, hogy a’ mellemre nyomástól nem tartóztathatám magamat, s’ jobbomat barátságom’ jelül neki adtam.

Az étkek fölhozattak; leülendők valánk, de a’ leány meghajtá magát s’ távozni akart. „Maradj, leányom,” szolt anyja édes hangon, „ha nem eszel is, légy legalább körünkben.” – „Nem, anyám, felele a’ szűz remegő hangon, ments-ki Mirza előtt, ismersz, ottkin a’ hívesben jobb nekem.” Rám is pillantott; könnyű felhő mögül, felhőn által jött hozzám tőle a’ napsugár, szemének napsugára, s’ elértém miért akar távozni. Bátor lettem; a’ kétkedő anyának megfogám jobb kezét: „Legjobb anya,” szólék, „legyen szabad ezen édes nevezetet használnom, és add nekem elfeledhetetlen leányodat, kinek képét először a’ vak kedvező történet, ma pedig önmagad tevéd szemeim’ tulajdonává.” Az anya mosolygott, de hamar árnyék jött arczára, mint a’ nyári halomra, ha vékony felhő rejté-el a’ mosolygó déli napot. „Édes fiam,” felele ő, „ha tőlem függ, egyedül tiéd leányom, de a’ kénytelenség mást parancsol.” – „Ne hallgass a’ kénytelenségre, anyám; szóla közbe a’ leplezett leány, adj engem Mirzának, ki már Tarabosán’ tájáról bírja szívemet, én kivüle senkit nem tudok szeretni.” Térdeire hullott anyja előtt, kezeit csókokba fűröszte, s’ esedezők voltak szemének pillantatai. Az arczfátyol félre tolódott, látám égő szemeit, tüzes arczát, nagyot lélekző mellét s’ melléje hullék térdemre. Az anya’ szeméből köny cseppent-ki, de erős vala, s’ „keljete- föl, édes gyermekeim,” szolt, [„]kelj-föl Mirza, hallgass-meg, és ha beszédem után is kívánod leányomat, legyen tiéd.”

„Boldogul éltem félévig újra megtalált férjemmel, míg nem az orosz háboru kiütvén, jóltévőnk, Emir Baktru, a’ háboruba ment. Férjem követé őt. „Asszony – így szóla hozzám utóljára – sziveden tartsd a’ mit mondtam. Leányodat huszon harmadik éve előtt senkinek férjhez ne add, mint az én nemes lelkű jól-tévőmnek, ki, ha életben lesz, bizonyosan fog engem keresni s’ rajta s’ útjaiban bizonyosan lelendesz jeleket, melyekből őt kiösmérheted. De a’ jeleket semmi férjfiúnak ki ne jelentsd. Nagyon kívánnám, hogy leányom őt tegye boldoggá, kinél nemesebb lelket én nem láttam.” – „Én azon csókra esküdtem ennek megtartását, mellyről nem tudám, hogy utolsó leend, s’ most szólj Mirza, mi tévő legyek?” Szomorúan felelém én: „Az eskü szent!” köny gördült-le szememből, a’ leány kiment.

Vacsoráltunk; vidámon szolgáltak az én fölszabadítottaim; mindnyájának szemeiből élet és szabadságöröm mosolygott. Utóljára azt kérdé tőlem a’ nő, volna e szándékom egy pohár bort inni. „Nincs, felelek én, noha általában nem vagyok ellensége a’ bornak. Az olly költeményes utazó, mint én voltam, a’ sokféle népek között gyakorta rá szorul a’ bor italra, midőn a’ víz rosz, és én az egészet nem tartom lelkiösméret’ dolgának, – mert az erkölcsiséget, vallásosságot csak fanaticus apáink helyeztették illetén mellékes apróságokba.” – „De ezen pohárból még is csak iszol, felele a’ nő, szívem első szerelmese nyerte a’ sumlai csatában s’ magánál tartá midőn átszurva leesék. Mint oroszlán küzdött teste fölött Emir Baktru; a’ félholtat karjaira nyeré, tőle engem és az aranypoharat kapta ajándékba. Ezen pohár pedig – mint Emírem beszélé – az erős magyarok’ honában készült, sok tokaji csillogott benne, utóbb egy Uminski nevű lengyelnek küldeté- barátság’ zálogául; Prága’ megrohanásakor orosz kézre került, most pedig itt van, igyál belőle!” Ittam s’ éltetém a’ pohárhoz kötött barátságos emlékeket. Utánam ivott a’ fiú is, és magasán élteté szinte a’ barátságot.

Csendes hangok lopódtak azonban be a’ nyílt ablakokon, édesek, de szomorúak. Finom leányhang volt hűrzengzettől kísérve. „Honnan ez?” kérdezém én. „Küszilma énekel” felele az anya. „Hallgassuk-meg közelebből” szólék én kérve. – Mentünk; a’ kerthalom’ oldalában ült ő a’ még égő mécsék’ halványító világánál egy gyeppadon; kezeiben hathúrú gitár, ajkain mézdal. Boldogtalan szerelemről énekelt, fohászai elfojták hangjait. Anyja lépett először hozzá, megölelé az angyalt és biztatá, ne legyen szomorú. Én pedig rajtok legeltetém szemeimet. „Igen, anyám,”

szólt végre a' leány „erős leszek, vidám leszek; jer sétáljunk egyet a' kertben.” Anyjának karjába fogódzva elől ment, mi a' fiúval – az Emir' fiával – karöltve utánok ballagánk. Itt ott ki volt aludva már némely mécs, utunk a' bokrok között itt ott homályos. Fenn a' halmon egy vizomlásos sziklához jutánk, melly pompásan volt meg-világosítva. A' szikla' tövében egy forrás vala. „Ebből mi, valahányszor erre jövünk, inni szoktunk,” monda az anya, „ez volt al Omra' kedves helye, midőn a' barátság' rózsafelhővel árnyalá már életét.” Ivott, ivott a' leány is, reám jött a' sor, kezembe adják – a' fa kupát, melyet én ismerni gyaníték. Gondolkozóvá leszek, eszembe jut azon idvességes pillantat, midőn a' rabszolgának vittem benne vizet 's az új életet nyerve tőn előttem köszönetet. „Én ismerem ezen kupát, mondék, előbb a' barátság' emlékét éltettük, most éljen a'... Nem találtam szavat gondolatomnak. De ők elértettek; a' mese fejtve volt. „Nemde, te adtál ebben egy ital hűs vizet al Omrának?” kérdé az özvegy. „Igen, ott, hol most az emlék áll” feleltem én. – „Idv neked, fiam! kiálta örömében az anya, és öelve szorított-meg, és megcsókolt, és levette leánya' fátyolát. „Leányomat azon nemesnek vagyok köteles adni, ki al Omráért a' tiszta csermelynél méltatlanságot szenvedett, ki Tiflisbe nekünk tudósítást írt, idv nektek gyermekim!”

Karomra vezeté a' leányt, leégett az első csók, kebleink összedobogtak; mennyünk kezdődék. Éjfélűt ütött a' vártorony' órája, az utolsó rakéta elpattant, Othman' ünnepe végződék, nekem új élet tűnt-föl. –

Vajda.

EPIGRAMMÁK A' GÖRÖG ANTHOLOGIÁBÓL.

SÁNDOR' SZOBRA.

Sándor' hősarczát kifejezte művébe Lysippos
Teljesen. Hogy' birhat ennyi erővel az ércz?
Égre feszült szemmel Jupitert szólítani látszik.
„Zevs! e' föld az enyém, bird, nem irígylem, eged.”¹⁰

EROS-IMÁDÓ.

Te, ki szememre veted, hogy lánggal tisztetem Erost,
'S oltárán örökön gyúladoz áldozatom,
Tudjad, az ég, Hades 's a' tenger' mindenhatói
Rabként nyögdelnek Eros' igája alatt.
Hogyha az istenek így, 's ha követni az isteneket rény,
Eros-imádó én, lyányka, ha vétkezem e? –

KLÜTEMNESTRA ORESTESHEZ.

Méhemnek vagy anyád' mellének irányzod e töröd'?
Méhem szült, mellem szoptata, átkos ölö!

¹⁰ eged'.

AZ ESKÜ.

Lányka, tizenkét nap még csak közelíteni se' foglak
Tégedet, esküttem, 's esküm az égbe hatott.
És meg nem tartám, boldogtalan! A' nap előttem
Hónapnak tetszett, tőled ha messze valék.
Kérlek, imádkozzál, boszujába' hogy a' hamis esküt
A' bűn' könyvébe fel ne jegyezze az ég.
És te fogadj kebeledre, leány, be ne zárjad előlem!
Nem birok-el két vészt: istenekét 's tiedet.

ZEVS ÉS EROS.

Nyílaid' elszedem! Így szólt Zevs bosszúsan Eroshoz;
„Te pedig, égrázó, újolah hatyu leendsz!”

A' FEGYVERES APHRODITE' SZOBRA.

Pallas Kütheriát fegyverben látta 's imígy szólt!
„Küpris, jöszte ha mersz, párviadalra velem.
'S ez szeliden mosolyodva hajolt, így súgva, füléhez:
„A' ki mezítlen győz, tán csak aczélba se' veszt.”

AENEAS.

Trójai láng 's fegyver közül hős vállára emelte
Aeneas a' tisztos terhet az édes atyát,
'S szólt: „Görögök! békén hadd menjek; az ősz atya nektek
Olcsó harczjutalom volna, de drága nekem.”

EROS' HATALMA.

Bár ha sebes szárnyak legyenek vállaidra feszítve,
'S skütha-ivekből bár messze löveld nyílaid',
Lenn kikerüllek Eros! – Ah nem! – még ott is elérendsz!
Vagy ki' hatalma alatt nyögdele Hades anyánk? –

PLATO.

Platónak tetemét e' sír fedi földi homállyal,
De nagy lelke dicsők' égi sorába' ragyog.
Vére Aristonnak, ki ne áldjon messze hazádban,
Te ki közöttünk is isteni éltü valál!

TERINE.

Mondtam, alig látván fiatal Teríne' varázsit
Hogyha megéri e' szűz, lángba borítja szivem;
Ők neveték a' jóst. 'S eljött a' féltem időszak,

Itt vagyok, én kinosan érzem a' lángsebeket.
Mit tegyek? – Így hagyjam? tüzem. Áhítsam? tüze öl-meg:
Hogyha lemondok a' bú: minden esetre veszek.

MELITE.

Melpomenét készült a' festő írni, de lelke
Másutt járt 's az ecset tégedet irt Melite.

LEONIDAS.

A' nagy Leonidast, ki dicsőn áldozta magát fel,
Holtak közt holtan látta a' persa-király;
Vette palástját és befedezte: de marczona képpel
Kelt a' holt, szólván: Félre, ne szentteleníts!
Árúlóra ruházd e' díjod'; nekem alant dísz
Csak paizsom nyujt, mint spartai szállok alá.

ORPHEUS.

Zevs a' fennlakozó intett, és Orpheus elhúnyt;
Pimpla pedig gyászolt 's szüzei eltemeték.

A'THERMOPILAEI HŐSEK.

Itt háromszázzal vonatott vasat a' dühös Ares,
Argos 's Sparta szülé őket a' hősfiaikat;
Küzdvé szabadságért elhulltak 's a' csatadíj volt
Mellyet erős karjok halva is őrizte: v é r t .

A' KOSZORÚHOZ.

Csüggj koszorú, szeretett ifjúm' ajtója felett, de
Rázni ne merd fiatal kelyhü virágaidat.
Telvek könnyel azok, szerető szem' zápora érte;
Kíméld míg ajtó nyílik 's az ifju kilép:
Ekkor rázkódj'-meg 's hintsed-le fejére esődet,
Hogy szeretőmnnek arany fürtei könnyem igyák.

DEMAINETA.

Nyolcz hősmagzatját vesztette Demaineta harcban,
'S mindnyáját egy sír' halma alá temeté.
Fájt szíve bár, de könnyet nem sírt, e' szókra fakadt csak:
Én szültem néked, Sparta, e' magzatokat.

Székács.

BÚSONGÁS.

A' sötét bú
Síromat megássa;
Elszáradt hó
Könnyeim' forrása,
Érzelmim már
Kéjre nem lobognak;
Vége a' szép
Ifju hajnaloknak.

Életemnek
Hervadott mezőin
Gyász terem csak,
Néma gyász 's ölő kin. –
Távol int a'
Boldogok' hazája,
Hol majd üdvem
Honját feltalálja.

Ott derül-fel
Égi szép reményem;
Ottan érez
Minden érzeményem.
Hő karokkal
Fogom-át halálom',
Jég keblén lesz
Új felvirulásom.

Jégkeblén a'
Néma siroromnak
Ideálom'
Báji felviradnak,
'S én, az égi,
Boldogabb hazába'
Rózsát tűzők
Főm' koszorújába.

Gaal.

HUNYADI JÁNOS.

HŐSKÖLTEMÉNYBŐL TÖREDEKEK.

I.

Már beszorítatván lön Nándor' vára szigetté,
Messzeterült sík tája pedig bús pusztá vadonná;
Hogy Tisza' torkához sósvári lakába Korog bán
Ismét visszakerült, bosszút pihegőleg, egy évnyi
Vándorlásaiból. Mint bolygó éjjeli sárkány
Jára pogányt rémíteni vadúl 's áldozni dühének.
Várait a' bolgár földnek mind sorra kutatta,
Tengerig a' Duna' mentében szágulda tetőkön
'S völgyeken el Sztambul' letiport váráig, utána
Két fegyvernök ölő szerrel terhelve dobogván.
Vér festette nyomát, 's leterített mozlemimeknek
Testei fetrengtek feltört ösvénye' porában.
Még sem csillapodék dűhe, mellyet barna Halil bég
Ellen főze, Halil bég ellen, üzőbe kit ő vön.
Kit, noha rejtőznék a' föld' kebelébe, vagy öltne
Sziklaruhát, 's örökös havasok' bástyái kerítnék,
Fel kell lelnie, és meg kell vele vivnia vesztig.
Zengd kobozom már 's add elejét a' szörnyű haragnak,
Barna Halilra mi ok készítette dühödni Korog bánt?
Mint atya, férj, 's vendégszerető volt sértve Haliltól
A' mult év' tavaszán. Ekkor zajos éji viharban
Sósvár' aljáig lapponga orozva Halil bég,
Zsoldosinak zsákmányt, 's fiukat foglalni magának.
De tolvaj hadait Korog ott zaklatta Dunába
Hol buzog a' Sóskút, 's a' béget partra teríté.
Már hörögő mellére fogá vérgőzös aczélát
Hogy kezeit kócsolva Halil hallatni keredzék.
A' bán visszahuzá kardját, 's ő monda pihegvén:
Allah' kegyére, nemes bán, 's a' szent kerti örömré
Hagyj élnem, kérlek, sebeimtől lankadoz úgy is
Lábad alatt remegő testemnek minden izomja.
Van fiatal szép nőm, 's két virgoncz gyermekem otthon,
Túl a' tengereken, Karaman' hegyháti vidékén;
Adj fiaimnak atyát, férjét add vissza nejemnek,
Száz erszény aranyat váltságul nyújtatok értem.
E' szavait halván megesék a' bán' szive rajta,
Mert férj és atya ő szintén; deli szöghaju hölgye
Zerna tűnnek fel eszébe legott, 's kik fejlenek épen

Szűzi szerénységgel, piruló Ilmája 's Ödönke,
'S szólt kegyesen, kardját hüvelyébe bocsátva, Halilhoz:
Váltságod nem kell, de azért vedd tőlem ez' ízben
Élted' ajándékul, 's ha honod' kebelébe jutandván
Hölgyed' ölén vígalmod élér, fiaidnak örökben
Hagyd meg, hogy magyarink' földét óvakodva kerüljék.
Megtárgult e' szóra Halil' szűk keble, 's emelvén
Égre kezét, a' mekkai szent propheta legyen, mond
Szószólód az egekben ezért; magas Allah' nevére,
És melly szállá alá mennyből, azon égi Koránra
Esküszöm íme neked: többé nem fogja Halil bég
Fenni magyarra vasát, 's tér vissza nyugonni honába
Megroncsolt testét viteté dárdákon azonnal
Fel Sósvárba Korog, 's ápolgattatta szerekkel
Mélyen ütött sebeit, 's búcsút vön tőle rövidnap,
A' Kárpátok alatt dúló Jiszkrára vezetvén
Várórzó seregét. De alig hogy kezde Halil bég
Sebjeiből épülni megint, 's méltatta kegyére
Férje' hagyása szerint a' vár' nemes asszonya ötet,
'S a' szűzi fátyollal fődözött bájaczu Ödönkét
Kerte' virágai közt szemléle alkonyatonként.
Vétkes gerjedelem gyúladt 's kelt lángra legottan
Hálátlan kebelében, azon tördelte fejét már,
Mint ejthesse szerét, hogy birtoka legyen Ödönke.
'S elsült vágya: midőn czirkálni kitérne Szerémbe
A' várbéli sereg mint látszék, harczi leventék,
Ál magyar öltözetük jöttek várába Korognak,
Szendrő' erdeiben bolygó tolvajhad egyébként;
Őket idézte Halil titkon nagy kincset ajánlván.
A' gyámoltalanul maradott várbéli családot
Hányák kardra. Korog' hölgyét, mert hálaadatlan
Vendégét feddé, Halil önkarcjával elejté,
'S vitte Ödönkét mint fene karvaly az árva galambfit.
Körmeit elkerülé maga Ilma, ki nyíllal azonban
Atyja' csahos vizslái között czirkálta az erdőt.
Illy szentségtelenül, vérrel fertőzve tapodta
A' vendégi nemes törvényt karamáni Halil bég,
'S ez volt, a' mi reá Korogot készttette dühödni
Szüntelen és szörnyűn; mert hogy sikeretlen utából
Vissza került Sósvárba, hamar fegyverre riasztá
Őrseregét, 's míg ez zászlónak alája verődnek,
Uj fegyverkezetet, 's hadi köntöst ölte tetőtől
Talpiglan. Mint éji ború folyt barna palástja
Välla körül, jobbára tűzött vérszínü kereszttel.
Gömbölyeg ércsisakát tarajúl ormozta halálffő,
'S disztelen omlott el tarolatlan barna szakállá

Vasba borult mellén. Így állt ki hadának elébe,
'S gyász takaróju szilaj paripáját hozta lovásza.
Térdre borult a' bán, mielőtt felkapna nyeregbe,
'S elkeserült szívből esdekle menyeknek urához:
Isten, igazságnak védő szent istene! hogyha
Bölcs törvényedként férjnek kebelébe szerelmet
Hölgye iránt öntél, 's van atyákban magzataikhoz
Vonzó gerjedelem, hallj meg, 's légy véde ügyemnek.
Add kezeimbe Halilt, nőm' vére kiáltoz utánam
Tolvaj aczéláról, 's lányom fertelmes öléből.
Tiszteletedre magas szent hajlék kelni fog érte
Hálajelül, és száz szentföldi keresztviselésben
Elvénhedt daliát fogok ápolgatni javamból.

Sósvártól Zimonyig halkkal lebecsátkozik a' part
A' Duna' jobbjá felől, ez alatt lappangva napestig
Szállt kétszáz hajdúval alá. Így észrevetetlen
Ozmani kémektől a' had' szigetéhez elére,
'S csajkákon Nándorba borús éjféli homályban
Bésurrant. Örömdvözlés hangjára fakadva
Új viadaltársát vezeté a' várba Szilágyi,
És az egész őrhad kiabálván tapsola néki.

...Felfortyant Mahomét Nándorra, de főkép
Fujta Korogra dühét, forrott kedvenczei' vesztén.
Hogy nincs a' várban Hunyad, azt már kezdte gyanítani¹¹
Megtelepedtekor a' szultán, de bizonytalan ingott
Még is kétkedvén, netalán cselet főzve titokban
Ütne reá; küldötte tehát a' várba ma délest
Barna Halil béget követül két agg koru csauzzal,
'S dulva parancshangon kívánni fel általok a' várt.
Mint illik nemzet' követét, tisztelve fogadták
Barna Halilt a' fő magyarok, 's ő gőgös uránál
Még szálkásb ajakokkal adá jövetének okát, és
Monda: „Gaur czenkek, tehetetlen, gyáva marokhad!
Halljátok mit izen szultánunk, Allah' kegyencze,
'S Allah után a' föld' ura: eltakarodjatok innét
Tüstént, 's hagyjátok e' várt a' mozlemimeknek.
Vagy mint barmoknak nyúzván lenyuzatja keresztelt
Bőrötöket, 's evesült husotok' béhinteti sóval.
A' fán holt istent, 's szentségteket izre tiporja
'S bálvány templomitok lesznek paripáinak ólúl.
Hallátok, mit izen nagy urunk, ti feleljetek immár.”
Mint tengerre csapott csigaszél feldúlja fenékből
A' nyugovó habokat, 's a' néma elembe üvöltő
Hangokat ébreszt fel: szálkás szavu nyelve Halilnak

¹¹ gyanítani

Olly mélyen lehatott a' hősök' büszke szüvébe.
Szólni akartak mind, iszonyú zúgásra fakadván.
Am de Korog vévén nagy erőt felharsana nyersen,
Hogy meghallhatná kiki százszor ezernyi seregben:
„Szemtelen eb, kutya szívü pogány, te salakja nemednek,
Halljad hát, mit mond Korog, a' bán, bánja Macsónak,
Mellynek keblében van Nándor is, e' magas őrhely,
Halljad hát Korogot, szentségtelen, évnek előtte
Sóskutnál ki neked, noha orzó éji latornak
Éltet adott ismét, és írt sebeidre, kinek te
Szöghaju Zernáját megöled, 's fertelmes örömré
Vitted latrokkal titkon szerződve leányát.
Halljad hát Korogot, 's reszketvén vessz el előtte:
Alkuszakasztóval nincs alkunk: mint te hitetlen,
A' vár zárva marad rajtunk, elzárva tinektek,
'S első bajviadalt mi vivunk, Korog és te Halil bég.
Kardodat addsa tehát, 's vedd tőlem kardomat érte;
A' külső váralji falak, 's a' tölgyfa palánkok
Közt akarok harcolni veled: de uradhoz ezennel
Pusztúlj mint követ el, 's kezesül a' csauzokat itt hagyd.”
Képtelen, elhalaványodván Halil álla szoborként
Míg riadott a' bán, mert a' fegyverkezet új volt
És viselet szeminek, 's a' hős' aszu 's csontos alakja
Égve gyalázattól kardjával övedzve Korognak
Fordította lovát; 's a' sztambuli várkapun által
Kelvén nagy sebesen sietett el gőgös urához.

Nagy bika bőré paizst fűzván baljára Korog bán
Égi sötét rémként járt a' bástyákon azonban,
'S várta Halilt nagy nyugtalanúl, a' völgyre szegezvén
Bosszutüzes szemeit, de sokáig vára hiába,
Barna Halil nem jött, hanem égbehatólag üvöltött
A' tábor, 's Mahomét' fénysátora pözsge tanácstól.
Még is vára Korog, 's nem jött bajtvívni Halil bég.
Ekkoron a' toronyőr által lengettete zászlót.
Nézték a' törökök, 's felszálla reája figyelmök.
Százanként nyomulának elébb a' tölgyfa palánkhöz,
Vágyván tudni okát, és ő lármája kiáltó
Kürttel alá: „Törökök! szálljon nevetekre gyalázat,
És örökös szégyen, ha kivel harcolni kívánok,
Barna Halilt ki nem adjátok, mert víni jövétek
És nem alunni. Halil jőjön, vagy híre szakadjon,
'S szultántok mint gyáva banyát ültesse guzsalyra.
Csend lőn alatt és fenn: mi leend, mind arra figyelvén,
'S jött Halil egy századdal elé, a' tölgyfa palánkok
A' váralji falak közt, mint vala hagyva Korogtól,
Állapodék; de Korog sem késék, sárga serényü

Nyolczadfű ménen kirohant a' sztambuli hídról,
'S ötven hajdu nyomán földet rengetve szekernyés
Lábokkal dobogott őrül viadalmas urának.
Mint közel egymáshoz legelő két csorda' bikái
Összetekintnek előbb távolról állva merően,
Majd fújják dühöket, 's a' puszta közére kiválván
A' homokot szórják, 's bömbölve kerülgetik egymást:
Úgy tőnek Korog és Halil, éles szemmel ügyelvén
Mindenik arra, hová veti küzdő társa irányát.
Cselt főzött a' bég ravasz elméjével azonban
'S monda Korognak: „Ihol van kardod, kardomat adsza.
Mert kötelezve vagyok hozzá szent esküvet által.”
Jóvá hagyta szavát és nyúla vasának utána
Óva magát a' bán, de Halil bég szörnyű csapással
Mérte reá kardját, 's vállban sujtotta Korog bánt.
Vállvasa megzörrent 's tágulván pattana kapcsa.
„Álnok lelkű pogány, nesze hát, vedd vissza sajátod'
Monda csikorgva Korog, 's oldalról néki kerülén
Nyakban ütötte, hogy a' lobogó lófarkak azonnal
Szertebomolván a' turbántól messzeröpültek.
Meghökken a' bég 's kezdett oldallni, de nyomban
A' bán megkerülé, 's iszonyút lódíta vasával
Ellene, hátrahajult épen Halil erre, magához
Rántván a' zabolát, 's ezt érte csapása Korognak,
'S ketté szelte; hanyatt, engedvén szíja, nyeregéből
Földre bukott a' bég, sebesült paripája pediglen
Megbőszülve szaladt a' táborhelyre nyerítvén.
Most de kiáltással rohanának barna Halilhoz
Társai, 's körbevevék mondván: Bán, szálj le lovadról,
Mert egyenetlen az illy viadal, gyalog üssetek össze.
Enged, 's földbe ütött dárdája' nyeléhez akasztván
Sárga serényü lovát siet új viadalra Korog bán.
Csengenek a' kardok, paizsok rongyokra bomolnak,
A' patyolat turbánt, 's hósínű sztambuli kaftányt
Vér rútítja, Halil' fecskendő vére, nyomából
Még sem akar hátrálni, süvölt, 's vagdalkozik egyre.
Visszavonul a' bán; 's paizsát el messze hajtván
Súlytalan és ügyesen rohanással szúrja Halilra
Görbe vasát, 's bordái közé bemeríti urának.
Ájultan lerogy ez, 's Mahomét 's Alláhra szidalmas
Szítkot hányva, hogy őt nem jöttek védni, kihörgi
Rút lelkét. A' bán keserű diadalmas örömmel
Szólt ekkor: „Vidd el Mahométhez kardodat immár,
Mert kötelezve valál hozzá szent esküvet által.”
És még reszketeges derekáról oldta tulajdon
Kardhüvelyét, 's önvérétől nem mocskos aczéliját

Markolván ragadó paripáján fordula vissza,
A' kapunál volt már, 's im jött vágatva utána
A' három lófarku Tahir, Spahiaknak agájok.
Horda damaszki aczélt felemelt jobbába szorítva,
'S elkecseregetében baljával rázta dsidáját.
„Vissza gaur, jer víni velem, harsogva rivalta,
Véremben gázlál, Karaman' hegyháti vidékén
Egy nő szülte Halilt vélem 's táplálta tejével.
Vére' haláláért testvér akar állani bosszút.”
„Jól van, monda Korog; kettőtől foszta Halil meg
Engem' egy izromban, legkedvesb szöghaju nőmtől,
'S gyöngye leányomtól, hát ketten vesszetek értök.”
Szóla, 's vivé rohanó sebbel dárdája' hatalmát.
Mint szálás cser elől, mellyet fejszés kezek irtnak,
Hogyha csikorgva inog, szét futnak az erdei vágók:
A' három lófarku Tahir olly óva kerülte
A' bán' dárdáját, 's kanyarogván tétova könnyű
Fecske gyanánt, mellynek röptét míg vette irányra
A' nyilazó, már messze suhant, 's kikerülte lövését
Kísértette Korog mindünnen, venni ha czélba
Tudhatná, de sikertelenül levegőbe szakadtak
Dárdaszurási, 's körös körben hajtotta sokáig
A' gyors ménü Spahit, de sebet nem szúrhatta rajta.
Állapodék azután egy helyben, várva, mi tévő
Fog majd lenni Tahir: ügyesen forgatta magát ő
'S a' bánt hátulról kerülé minduntalan, egy helyt
Állván ez csak alig győzhette forogva terelni
Szemtől szembe magát. Ekkor futamásnak ereszté
Sárga serényü lovát, 's nyomván sarkantyú taréjjal
Habzó vékonyait mint a' szél szárnyin iramlék.
Nyomban utána Tahir tágtá gyöngyös eréjét,
És már sarkában dobogott, hogy félre kirántván
Futtából a' bán paripáját, hagyta baloldalt
Elszáguldni Tahirt, 's egyenes sebtében utána
Lökvén dárdáját a' porba vetette nyeregből.
Arczra borultában roppant, 's a' dárda megállott
Háta' gerincze között. Nem fog már gyöngyös ülésén
Égben uszó sasként büszkén szállongani többé.
Lelketlen terül el szálás nagy termete, 's portól
Szennyesen elkékül gyönyörű szép férfias arcza.
Méne, serény Alilán, valamintha kesergne, szelíden,
Álla felette, kidült nagy barna szemekkel, urának.
Ezt mint harmadfűt Mahométnak ajándoki fejben
Abdul, adá sziklás Arabisztán' kincses Emírje,
'S volt a' szultánnak minden paripáiban első.
Ketté osztva nyakán fürtökben lógga le fényes

Barna serénye sügyig 's eleven pillantata látszott
Néma vidámsággal titkon kifejezni beszédet.
Hogy Karaissát a' ragyogó szemü czirkaszi hölgyet
Elrablotta Tahir, 's az arany hajfürtü Zuleikát,
Alkuba szállt vele a' Padischach szerződve ajánlván
Önparipái közül a' legnemesebbiket értök,
'S választotta Tahir Alilánt, arabisztani ménét.
Most pedig a' bán mint kedves diadalmi jutalmát
Fel Nándorba vivé vezetéken, szánva magában
Ilma leányának, ha szerét elküldni tehetné.

II.

Néma lön és nyugovék az egész természet' alakja:
Csak maga virraszt 's áll egyedül a' félsziget'¹² ormán
Ifju Hunyad, 's függeszti szemét várára Korognak,
Mert te utánad vágy, piruló szép Ilma, szívében.
Fényesen égjetelek, ó ti szerelmesek' égi tanúi,
Csillagok, oszlasd-el fellegeid' esti homályát
'S kékre derülj ó menny, hogy szemlélhesse szerelmét
A' deli hős ifjú; mert tiszták, mint ti, hevének
Lángjai, 's a' kikelet' sugáránál kellemesebbek.
Virraszt ifju Hunyad, 's ím lát két gyöngye világot
Fényleni a' várnak kertes bástyái' körében,
'S a' mint néz 's fülel a' szellő szakadozva fülébe
Súg panaszos hangot, melly lassan enyésze, miként a'
Pendített idegét, a' csendes völgyek' ölében.
Döbbene a' deli hős, 's lelkében monda sohajtva:
„Ilma ezen bús hang ajakidról lebben e? vagy csak
Rémlet enyeltg vélem, 's rossz szellem, irígye szívemnek¹³
Mert vídám kebelet, 's mint fejlőd rózsza mosolygó
Arczot adott neked a' szerelem, 's ajakidnak örömszót.”
A' deli hős hallgat, 's ismét szakadozva fülébe
A' szellő panaszos hangon susog. Ifjú Hunyadnak
Feldobogott hő melle, veszélyt sejdíteni kezdvén,
'S kisdéd csolnakon a' függő várkerti világnak
Válta irányában, 's már ért jobbjobban aczéllal
A' kis bástya mögé. Sűrű lombos hársfa virított
A' kertnek közepén, 's árnyának alatta virággal
Hintett sírorom állt, a' szöghaju Zerna' sirorma,
És hullatta reá a' fátyolos Ilma könnyűit,
Nyögdelvén, remegő karral vonzotta magához
Vén dajkája Belin, 's törölé árvája' sirámit.

¹² félsziget'

¹³ irígyeszívemnek

A' deli hős ifjú rejtven hüvelyébe aczélját
A' bús árnyak alá lépett; rezzelve vonultak
Vissza Belín és Ilma, de a' hős ifju szelíden
Szóla: ne fuss, gyönyörű magzatja Korognak, előlem,
Fegyvert hordok ugyan, de szelíd anya ringata karján,
'S ifju Hunyad' kebelét érző szív kedveli lakni."
Kellemes álmoként e' szók Ilmára hatának,
'S a' hős névre könyűs szemeit fölemelte kevéssé,
'S mint ragyogó csillag, mely csak mostan kele, már is
Ködfellegbe borúl, nehezedve letűntenek ismét.
Ifju Hunyad pedig a' lánykához szóla tovább is:
„Szép fiatalságod' tavaszát, ó Ilma, tehát így
Kell látnom hervadni, miként árnyéki virágot.
Míg pihen ég és föld édes nyugalomra hajulva,
'S a' susogó szellők repdesvén álmokat osztanak:
Addig virrasztván te epesztő bűnnek eresztet
Ázott arczaidat, 's liget erdő nyögdel utánad.”
'S a' deli lányka imígy rebegett búskellemes ajkkal:
„Ó nemes ifju, az éj' örömit csak boldogok érzik,
Gyám nélkül vagyok én, hálátlan szívű Halilnak
Karja szülőmtől megfosztott, 's testvérem' elorzá,
Most pedig a' hadi vész kebelünkéből harczos apámat
El Nándorba vivé, hogy vesszen szörnyü pogányság'
Fegyveritől, 's árván, gyám nélkül hagyja leányát,”
„Ilma, viszonza Hunyad, keserű, 's méltatlan emészti
Ifjú napjaidat panaszos fájdalom szivednek.
Elhúnyt kedveseink' árnyékira önteni forró
Cseppeket édes bár, 's jobb lelkek' ritka sajátja:
A' kegyes árnyékok bánatnak még sem örülnek,
Melly hajdan kedveltjeiket fonnyasztja keservvel,
'S harczos apád' távozta miatt, ó lányka, nyugott légy,
Mert szent eskü szerint Zernáért állani bosszút
Ő kötelezte magát, 's mellette fog állani isten.
És ha karomnak erőt, 's mellemnek szűt ada bátort
A' kegyes ég, im esküszöm e' szép csillagi rendre,
E' siroromra, 's reá hullott özönére szemednek,
Szent ügye' védőjét bennem látandja Korog bán.”
Mint hegyeken viruló, 's hajlékony gyöngye virágyszál,
Mellyet földszínig lealáza vad éjszaki zápor,
Éledez a' hajnal' sugarára, mosolygva remegnek
Gyöngyei kelyhének, 's szemeket bájolva kifejti
Kellemit: úgy kiderült szép Ilma Hunyadnak ígéein,
'S ajkai mint feselő kis rózsza szavakra nyílnak:
„Ó deli hős! kegyes, és lehetetlen feddni beszéded',
Mert viszonzó szűd, 's vagy elméd tiszta világú.
Nem fogyasztó epedés' könnyűit hullatja szemem már

Ennekutána; de azt még sem károlhatod, ifju,
 Hogyha, midőn jó Zerna szülöm' sírjára borúlok,
 Ázott arczaimat fogom égne urához emelni,
 Hogy Nándorba szorult hadainknak nyujtsa segélyét,
 'S ha könyüt öntök atyám' éltéért, ősz Hunyadért és..."
 Itt elakadt bájos szava, 's mintha nevezni szerelmét
 Szégyen volna, szemét a' földre sütötte pirulván.
 Már kelet- és napenyészettől egyirányosan állott
 Távol az éj, 's László Ilmának mond vala végszer:
 „Hív az üdő mennem, hűvösen kel az éjfeli szellő,
 Még kis nyúgodalom, 's felköltőt fúnak az örök,
 'S a' sóvári öbölt elhagyjuk hajnal' eredtén.
 Ilma, szerelmem, légy boldog, légy hive Hunyadnak.”
 Elment a' deli hős, követé a' lányka szemével,
 Fényleni míg látá, 's hallotta csörögni aczéjját.

III.

Félt, remegett a' nép, 's aggság üle mindenik arczon
 Nándor' vára körül, de miként szép Ilma, Korog bán'
 Magzata, senki nem agg. Mint mármár szárnyra kelendő
 Berki madár, mellynek nevelőit tolvaj ölyűnek
 Körmei megfojták, epedez fészkébe vonulva,
 Majd közel ágra röpös próbátlan szárnyakon és nyög
 Anyja után, panaszát reszketteti vissza siralmas
 Hangokon a' bús völgy, és meglendülnek alatta
 Félékeny mozgásaitól a' lenge levelkék:
 Úgy vala Ilma köves Sósvárott árva magányban.
 'S most hogy az ég eltelt a' dörgő menyköves öblök'
 Hangjaitól, 's a' vár' tornyán a' vas kakas ingott,
 Féltés fogta szivét atyján aggódva felette,
 És ifjú Hunyadon, 's így szóla simulva Belinhez:
 Jó dajkám, hű gondu Belin! nem hallod-e, milly vad
 Hangon üvölt a' lég? nézd, milly gomolyogva tolúl fel
 A' sűrű füst Nándornak egén, 's a' gyöngé galambok
 Mint ölyüket kerülők véstől rettegve röpösnek
 Várunk' orma felé. Szörnyű veszedelmeket érzek,
 'S gyötri gonosz sejtés szivemet. Hajh, hogyha pogány tör
 Harczos apámtól megfosztott, 's deli ifju Hunyadnak
 Kára esett harczban! Megmondani nem tudom, ám de
 Mint ha ki sugdozná, hogy Sósvárt hagyva Zimonyhoz
 Menjek el a' harczot közelebből tudni. Te mondád,
 Esténként mikoron regelél nekem ősi regéket,
 Hogy van előérzés, 's hogy kellene tenni szerinte.
 Jöszte velem kedves dajkám, hű gondu Belínem,
 Jöszte velem; vagy hogyha talán a' délnapi hőség

Van terhedre 's az út, apróddal mennem eressz el.
Ah ne keress akadályt, mert mennem lelkem erőtet.
Agg, remegő karral kebeléhez ölelte Belín a'
Serde nevendéket, 's részvétes könnyeket öntvén
Monda: Nevendékem, szép Ilmám, vágyidat értnei
'S tölteni volt gondom 's örömem mindenha legelső.
Zerna szülőd, kit az ég tartson, hogy nyújta utósó
Emlőt, bíza reám, 's te ülél mosolyogva karomra,
Mert járék kedvedre, vidám játékokat űzvén
Véled enyelgőleg; vezetélek tarka virágok'
Bokraihoz, hűvös árnyékban, hol fülmile zengett,
Alkonyatokkor ezen karomon ingattalak, és te
Víg, eleven kisdéd kezeiddel keblemet oldván
Játszadózál; rebegő ajakidra először adám a'
Szép apa és anya szót, 's szavaimtól függve gonosznak
Tartád és kerüléd, mind a' mit tiltá Belinnő.
Most de nevendékem, szép Ilmám, vaj mi kívánat
Szálla szivedbe? veszély' fészkébe repülni sietsz-e?
Félek rajta igen, netalán rossz szellem idézzen
Gyöngé leányt oda, hol harczos daliák is inognak.
Ám ha, miként mondád, van előérzése szivednek,
'S titkos gerjedelem vonz harczot látni Zimonyhoz,
Légyen: hajh de figyelj Ilmám, mert reszketek érted.
Monda Belin, 's könyük áztatták fájdalmas arcját.
A' szép arczu Tahir' Alilánját ekkoron immár
Mint diadalma' jelét küldé Sósvár-ra Korog bán,
'S már deli tündérként hátán hordozta is Ilmát
Róna Szerém' mezején. Alilánt nyergelteti hát meg.
Csillámló szárú' zabolával fékezik állát
Ottan az apródok, 's aranyos karnyerget emelnek
Rája, himes heveder szíjjal marjára kötendőt.
Büszke vidám szemmel pillantgat azonban az ékes
Szerszámokra serény Alilán, és híjja nyerítve
A' szép nőlovagot. Mint tündér, mellyet az alkony'
Szelleje szárnyra veszen, lebegő ménjének elébe
Könnyen lejtőleg, 's czirogatván gyöngé kezekkel
Karnyergébe felül, ív ingadoz oldala mellett.
Lágy suhanást indíta selyemszövet öltözetével,
'S függé aranytótól hosszú reczefátyola sarkig.
Lágy nyergében így ül, büszkén szedi szárait a' mén,
'S a' goth boltok alatt szikrás dobogással iramlík.
A' menedékkereső vándor hogy látta sietni,
Álmélkodva megállt, 's lelkében monda sohajtván:
Hajh, mi vitéz nő ez, ki mer ellene futni veszélynek!
Vagy nem földi való, 's mentőül küldetik égből.

Termete 's arcza minő! milly könnyülebeggve sudamlik¹⁴
 Meg sem is ingva lován, 's mint szállong méne alatta!
 'S Ilma haladva repül véstől nem tartva Zimonynak,
 Fátyola visszalebeg, 's hosszatt elterjed utána
 Őszi futó fényként, lengetteti fürteit a' szél
 Hattyú válla körül, 's a' hőség' pirja sugárként
 Tükrözik orczáján, bájos szűz fényű sugárként.
 Távol tőle habos paripán görbedve derékban
 Vágtat alig pihegő apródja, 's utána kiáltoz:
 Asszonyom, asszonyom ah, zabolád' tartsd vissza, nem érhet
 Apródod veled, im paripám habrongyokat izzad!
 A' levegőbe szakadt tompán, 's hallatlan az apród'
 Távoli hangja, 's az út rövidült Ilmának előtte.
 Már füleit nyersebb bőgéssel verte az álgúyú'
 Pattantása, tömött kénkö büzü gombolyagokban
 A' sűrű füstöt már látá villantva felütni,
 Már kibukott Nándor' legfelsőbb orma, 's izenként
 A' váralji falak, 's Mahomét' nagy tábora fénylett,
 'S a' mély völgyi folyók tüntek fel végre szemének,
 'S álla Zimony, 's Besenyő közepett, hol barna gerezdes
 Szőlőtő szaporít, 's kádakra satolja Szerémnek
 Lélekadó nedvét a' szerb szőlőmives. Innét
 Néze körül dobogó szívvel, 's mély borzalom omlott
 Lelke' valóján el; mert a' völgy' tábora messzebb
 Terjede, hogysem felfoghatná gyöngé szemekkel.
 Látá, mint omlottak alá gördülve magasról
 A' felvári falak, 's a' Száván által üvöltve
 Lángkarimázatban mint szállongottak az álgúyú'
 Gömbjei folyvást és sűrűen. Biztosra vonulni
 Néze tehát helyet, és állását váltva cserélé,
 Mint mikoron félénk madarat szárnyakra riaszt a'
 Berki vadász, ágról száll az más ágra, kerülén
 A' vad ölü műszert: úgy változtatta figyelvén
 Ilma Zimony' dombján állásait. Ah de midőn csőt
 Szállva kerül a' berki madár, vérszemmel azonban
 Röptét tartja ölyű gallyak' sűrűjébe vonulván,
 'S hol megbújni örül, a' rabló rajt' üt orozva,
 Vagy madarász gyermek törjéhez várja esennen
 'S a' bele szállottat megörülvén kézbe ragadja,
 'S zárni siet bugjába legott; nyögdelve sipítoz
 A' fogoly és sirván röpdösnek társi fölötte.
 Hajh ha reád is, szép magzatja Korognak, azonkép
 Tört vet az ellenfél, 's ha kerít vad lángu ölébe
 Tördelt jajjaidat nemzöd nem hallja, Hunyad sem

¹⁴ sud mlik

A' szép ifju vitéz, de zuzó fájdalmak ülendik
Búsult szíveiket, 's te epedsz hervadva kinoktól.
Am szép Ilma figyel mindünnen, 's látja, körölte
Hogy biztos minden. De nyerítvén tánczol alatta
Gyors Alilán nagy nyugtalanúl, a' délnap utáni
Hévség' lángja miatt-e, vagy izzó vére feszíti
Bokros erét. Majd felröhög, és valamintha szagolná
Méntársát¹⁵, tárott orrát tüsszögve bocsátja
Lábaihoz közelebb, majd rázván hányja magasra,
A' földet dobogatja, nyihog, 's indulni törekszik
Fel Besenyőhöz, hol zöldellett kis berek a' domb-
Oldalon; a' deli nő simítá gyöngye kezekkel
A' nem vesztegelőt, 's illy szókat mond vala közben:
Jó paripám, Alilán, miokért vagy nyugtalan, éget
Nemde az izzó nap, 's szurdal fullánkja bögölynek.
A' hűvös árnyak alá menjünk, majd ott puha fűben
Nyughatol, ott zöld lomb, szellő lebegetve hűvítend.
'S ment megeresztve feszült zaboláját a' berekaljhoz,
Csendes, néma közel minden, megdülve fekszenek
A' gabonás telkek, füveket melly rágna, barom nincs,
Csak parrag verebek reppennek néha suhanva
A' domb' berke felett, 's kanyarogván szállani vágynak
A' lombokra, de fel robbanva repülnek el ismét.
Ilma pedig száguld, 's hogy már közelítheti, örvend,
A' hűvös árnyéket, 's Alilán gyorsítva futását
A' berekaljhoz elér. Mint bágyadt vándora délnek,
Kit nap' lángja epeszt, 's forró szomj égeti nyelvét,
Bokros völgybe ledül, tetemít pihenésnek eresztvén,
'S nem sejdíti, hogy ott fene mérgü vipera fajzat
'S kurta kigyó lappang; úgy szép magzatja Korognak
A' gonosz árnyak alá ménét vesztére terelte.
Mert Alilán alig ért még fővel az árnyak alája,
Hogy robogó zajjal felkeltenek Abdul Emirnek
Lesdaliái: Harum, Szaluf, és Dingelki, Szalonnal,
Karcsud arab lovakon, mellyek mindannyin Emirjök'
Méneiből voltak, 's Arabisztán' pusztá kopárit
Gyors Alilánnal együtt járták. Rémülve sikolt fel
Ilma, 's elájultan székéből rogya szegény már,
De hamar a' rablók körül állván kapnak utána
'S körbe vevén viszik a' Száván túl Abdul Emirhez...

Czuczor.

¹⁵ Méntársat

BUCSÚZÁS A' SZERELEMTŐL.

Szerelem' oltárán
Kis lángocska még,
Egy fohász' fuvalma
'S már a' láng nem ég;
És kialszik óhatatlan
A' többé meggyújthatatlan,
A' kidúlt kebel;
Eltemetve gyász üszkében,
Hamvad, a' mit életében
Ember üdvöst lel.

Szerelem' oltárán
Még a' fájdalom
'S köny, minőt nem adhat
Többé hatalom;
Egy kicsin köny, ah de tenger,
Mellyben a' szív 's életinger
Mélyen süllyed el.
A' köny elhullt 's érzéketlen,
Tompán, bútlan, örömetlen
Áll a' puszta mell.

Szerelem' oltárán
Szép emlékezet,
Vissza tükröz néha
Eltűnt képeket.
Év mulik 's a' kedves vendég,
A' hitetni vissza jött kép,
Messze honba száll:
És neked, ki szívkihalva,
Élsz magadtól iszonyodva,
Kell-e még halál?

Csaba.

AZ ÉJI DAL.

UHLAND UTÁN.

Mi ver-fel súlyos álmaimból?
Oh nézd-meg, jó anyám,
Ki zeng olly édes hangokat
A' késő éjszakán?

„Nincs semmi nesz, nincs semmi hang,
Nyugott az éjmagány;
Ki zengne mostan dalt neked,
Szegény beteg leány?

Ah az nem földi zengemény,
Mi nékem élvezet ad;
Egekbe hívnak angyalok –
Anyám, jó éjszakát!

Bajza.

NYÁR ÉS TÉL.

Jártam zajongó partokon
Sötét örvény felett,
Villám röppült az ormokon,
Dörgött nyugot, kelet:

De Ída volt túlpartokon
Viruló szép kelet,
'S nem féltem vést az ormokon,
Nem a' viharszelet.

Bár a' dühös hab habra dült,
Önté dagályait,
Rengett hajóm, de átröppült,
'S kívántam partra vitt. –

Járok hidegvett partokon,
Körülem téli gyász;
Hó-fergeteg zúg ormokon.
Tölgyet, fenyűt aláz.

Már a' folyam nem enged át,
Tükrén kel jégтетő;
Keservét zengi 's hő baját
Partján a' szenvedő.

És búsan könnyező szemem
Az égre föltekint:
Hajh ég és föld! mi mind nekem,
Ha rajtok ő nem int? –

Feléd, Idámnak bájlaka:
Feléd nyilong karom;
Ott kél szerelmem' hajloka,
Ott leng kíváнатom.

De míg lelkem csapongva jár,
Idám, fenn bájidon:
Oh fájdalom, köztünk az ár,
Oh véres fájdalom!

Gaal.

A' HIVATLAN DALOSOK.

Szerelmet énekeltek,
Szegény, szegény fiúk ti,
Pityergő, hős szerelmet,
Szerencsés, bús szerelmet,
Anakreon-szerelmet,
Újmódi-ó szerelmet,
Szerelmet mindörökké,
És mindig únodalmast,
Ízetlent, érdeketlent,
Bolond, bolond szerelmet,
A' millyen a' botor lúd'
Tollából folyhatott csak.

Te Lína, Laura, Nelli,
Te Phyllis és te Daphne,
Vagy a' miként neveznek;
Az istenért, leánykák,
Nyájas, kegyes leánykák,
Szép, jó, szelíd leánykák!
Az isten' szent nevéért;
Ne higyetek szavoknak,
És meg ne hallgassátok
Az illetén imádót:
Hazudság a' mit érez,
Hazudság gondolatja,
A' mit kimond 's ki nem mond,
Merő, merő hazudság.

Az istenért, leánykák,
Hagyjátok őt epedni,
Hagyjátok sorvadozni.
Ha égni mondja szívét,

Hagy égjen el! nem ér az
Egy árva felsohajtást;
Ha bujdosásra készül,
Hagyjátok elbujdosni
Világtalan világig,
Ha halni vágy buvában,
Hagyjátok őt legottan
Pusztítani a' világból;
Mert képes-e nagyobb bűnt
'S halálosabbat ember
A' földön elkövetni,
Mint a' ki rossz, igen rossz
Versekre mért sorokkal
Szerelmet énekelget?

Vörösmarty.

KI HITTE VOLNA?

„Füleden fölül cziczuskám, ha kedves...” szól nyájasan simogatva a' mosdó macskát Emma, a' mindennapi magány' egyforma unalmaiból tarkább örömek után vágyva vidor lelke. – „Mit? vendég? –” vág közbe Krisztinka néne ijedten, kedves házi nyúgalmára gondolva, melly rég nem zavarva már, tompa tespedésbe sűlyeszté lelkét, 's az életés-kamra jutva eszébe, melly többektől hamarább fogyasztható. – „Ah!” sohajt hozzá Adél, huzamos felhajtása után findsájának, kétértelműleg fejezve ki magát érzelme a' titkos erejű sohajtatban, mellyből Emma' ifjú lelke, könnyen egy édes visszavágyást a' multba, Krisztinka' komolyabb eszmélete pedig egy komorúlt érzelmeivel összehangzó neheztelést a' világi gyönyörökre gyaníthatának. 'S így három külön érzetű tagját látjuk itt a' szépnemnek, egy reggeli kávé asztal körül, kiket a' külső szín erőszakosan ugyan, de még is tetsző egyességre szoríta.

Krisztinka néne, feje a' háznak, egy harminczadik évét csendes hideg vérrel túl haladt hajdon, tartá a' kormányt. Ő egy fiu testvérével ékesíté hajdan a' virágzó apai házat; 's bár hiú hódolások élte' tavaszán sem igen oltározának szépsége körül, nem lévén még az e' félék különben is gazdag divatjában azon kornak; de egyszerűbb kellemeikkel eléggé meg vala áldva a' jótékony természetűtől arra, hogy a' valódi jollétre vágyók előtt szembe tűnheték. 'S talán, ha az ifjú leány-szívhez inkább illő lepkeség vidorabb szárnyakon hordozná a' futó életörömek körül, más pályát is jelelt volna ki számára a' sors; de így derülő hajnalára korának csak hamar kedvetlen árnyék borulván, komolyabb irányt tűze ki lelkének a' végzet. Anyja az említettnek, egy ajánló külsővel 's jeles tulajdonokkal dús virága korának, bár kincs és gazdagság nem kecsegtetheték is a' kezéért sovárgó nőt, nem marada imádók nélkül. Nem is volt tán a' boldogabb hajdanna, melly ércz igája alá hajthatná a' szív' gerjedelmeit, olly ördöge a' pénz, és birtok, mint üres fénnel csillámlóbb jelenünknek; 's így több hódolók közül, szabad választás' útján, gazdag férj juttatá a' szegényebb sorsu, szép hajdonnak. Kölcsönös hű érzelmek alapíták boldogságát az új párnak, melly fájdalom! az első szerelmi mámor' kora tűntével még

is elröppene. Büszke szemekkel tekintve szét ősi udvarán a' nagyravágyó férj, ön birodalmi királyának látá magát, melly felfuvalkodásában kevély megvetés lön jutalma a' szegény nő' hű gerjedelmeinek, s az előbb lángözönben forró szívből hideg büszkeség üzé-ki a' szelíd galamb szerelmet. Mert úgy hiszem, a' szélesen elbokrosodott rossznak csirája fejlődésben vala akkor már, s elaltathatá bár kis korig egy két szerelmi pillantat a' nagyravágyás' sátánját: fel-ütötte az utóbb kigyófejét, hogy mérges fulánkja halálra szúrja az ártatlan szegény szívet!

Krisztinkát keserű könnyek közt ápolá már anyja, mellyeket nemtelen szemrehányás, s a' kor' szellemével egyező durvább bánása a' gazdag férjnek, sajtolának-ki szemeiből. Nem csoda hát, hogy a' még alig eszmélő nevendék, bizonyos hideg komolysággal kezdé tekinteni az életet, melly kedves anyját olly kín-völgyön vezeté várt rózsapálya helyett, szárnyok-törve hiú reményeinek. Bizodalmatlanság a' világhoz, idegenség az élet' múltékony örömeitől, s bizonyos unatkozó kelletlenség jelelék a' tizenhat évű leánykát, kit fekete eszméleti hamar ember gyűlölővé tehetének, ha könnyen hevülő szív, ha gyengéd asszonyi lélek nem lakja az ifjúságban viruló testet. Tizenhatodik évében dobbant először szíve rokon érzelmekre egy kedves tárgy körül; de hamar sötét homály borítá derülő egét lelkének. A' drága, az ohajtott lény, kin függé reménye egy boldogabb jövőhöz a' szerelmes leánynak, hitet szegve szebb virághoz szegődék, – s ez vala az utolsó csapás Krisztinka' keseredett szívéen. Megvetve a' világot, utálva apja' nemzetségét, s gyűlölve kivált a' férfi nemet, boszút esküvék lelkében a' sors ellen, s rendeltetését nemének meghazudtolva, a' nyájas örömeknek nyílt kebel helyett, hideg magába-vonúltság bélyegzé az erős háttározató lányt, s fogadást tőn: soha férfival többé nem ösmerkedni! – Apja' házától, mellyet utált, miután kedves anyját, élte' egyetlen örömét, a' nemtelen bánás sírba vivé, s apját is a' mértékletlen élet kora halállal bünteté; kemény szívvel, a' nélkül hogy bátyját – mert apja' vére volt – megcsókolná, bucsút vett, s egy szegény özvegyhez, anyja' rokonához vonúla, hol neki jutott gazdag birtokából ketten fény nélkül, de elégedve, csendes magányban éledgélének. 'S itt nénje is elbetegedvén, s elhalván mellőle, átélve élte' borongó tavaszát, valami nevendék csemetét gondolt ápoló gondja alá venni, kinek ön ínye szerint formálandó keblére hajthatná majd egykor öszülő fejét. Testvére egy fiu s leánygyermeknek leve apja, kik méltán várhaták vala gazdag gyermektelen nénjök' segedelmét, minekutána apjok könnyelműleg mindenét elpazarlá; de gyűlöltebb volt apjának emléke előtte, hogysesem meleg részvétellel ölelhetne volna vérét az elfajultnak; azért zárva maradt előlök keble, s később a' fiút rokonai katonának adák igen ifjú korában, s a' leányt bizonyos nevelő intézet' felvigyázónéja vevé kis fizetésért gyámsága alá.

Krisztinka' magányos napjai lelke' kívánatainak megfelelőleg folyának. Az utas' szeme elől elrejtett, de csinos kis hajlék, tiszta udvarral, s virágos kertecskével, mihez még is idegen szem alig férhete, egy állatos terem, mellyben különféle apró madárcák csevegének – hogy mégis csevegés legyen a' különben néma nő-háznál – egy nagy tarka czicza – hogy legyen hízolgó is e' férfiatlan tanyán, – egy vendég-szoba, zárva látogatók elől, néhány egerektől lakva csak, mellyek a' behordott csemegéken kényökre híztak, s egy nappali¹⁶, mellynek varró asztalán már rég gyász szemfödél s halotti vánkosoak készülének útjára a' várva várt jobb életnek, mellyet egy kis benyilóban még megviselt vastag szent könyvek is egy nagy feszület előtt sürgetének; a' száraz halál-főt csak asszonyi gyenge, s ijedelmes lelke tiltva-ki s száműzve e' szent helyről, gyász, vagy tiszta fehérrel váltott ablak kárpitok, mellyek még az áldott napfényt is irígyen zárak-el, ez élő sírboltból, – és még – egy hetven évű öreg dada, ki regényes legendáival rövidítené a' hosszú estétet, s mondaná utána köhécselő ahítatossággal a' hosszú imádságokat... ezek valának, s illy renddel és móddal Krisztinka' lelki s házi bútorai, kinek jámbor ház-táját a' könnyelmű világ' fia

¹⁶ nappaló

itt-ott „elátkozott apáca klastrom” címmel is szokta néha gonoszul gúnyolni. De mi van e’ földön romlandó fészünkben, mit kigúnyolni nem lehetne? ’s hányan vannak, kik méltóbb tárgyai a’ gúnynak annál, kit kigúnyolának?! Ez ’s hasonló okok kergelék-be Krisztinka’ szívét is a’ világ’ fülánkja elől, ’s boldog magányában aggodalom nélkül folyának napjai.

Az élet hiszen csak foly; de az a’ kár, hogy addig foly, míg egyszer egészen kikopunk belőle. – Az a’ hiúság pedig, úgy hiszem, igen engedhető a’ romlékony emberi szívnek, hogy ha már magunk elveszünk, szeretjük legalább utóinkban még magunkat hosszú évek során át látni. Ez döbbsenté-meg reggelenként Krisztinkát is, ha szent könyvei halálra emlékezteték, ’s vágy ébredé lelkében, élő emlékét hagyni magának, ’s tetteinek; mert ki is étetné fürge madárkáit, kihez simulna czukros tejet várva a’ tarka cicza, ’s – a’ mi legtöbb – ki gyűlölné a’ gonosz férfinemet, ha ő nem lesz? –

Adélt ösmerteté-meg vele az aggodalmairól hiven gondoskodó sors, és ő kapva kapott az alkalmon, remélve, hogy belőle tulajdon mását ön lelkének formálандhatja még ki, ’s a’ körülmények kedvezni látszának e’ szándéknak.

Adél ajánló külsővel, szegény házból ugyan, de mivel nagy kék szemeit itt-ott csillagnak, menny’ kapujának, paradicsom’ tükreinek nevezgeté a’ hizelgő ledérség, körülményeihez elég önhiúsággal lépe a’ világba. E’ csalóka ragyogás ez úttal nem is csalá-meg reményeit, gazdag legénynél szurának szemet a’ ritka kellemek, könnyen megdobbana a’ házok elébe állt négy szürke’ hatalmas hortyogásira az érzelő leányszív, gazdag jegygyűrű örök szerelemre olvasztá csak hamar a’ hajlékony lelket, már kítűzve a’ sorsot határozó nagy nap, de – oh földi gyarlóság! milly nagy a’ pillantat’ hatalma emberi szándék fölött! – egy héttel az esküvő előtt, vadászaton, egy szerencsétlen golyó a’ szerencsés vőlegényt szíven találja, ’s Adélnak arany váraiból, mellyeket olly gazdagon ’s olcsón épít hasonló esetekben a’ képzelet, csak az egy jegy-gyűrű marada, gyász emlékére a’ vesztett paradicsomnak. Földig gyászba öltözve, borús felhőkkel homályítva szemeinek előbb dicsért csillagai, hosszú kínos fuldoklások közt csak a’ temetőnek leve látogatójává a’ hajdan máshol nem, mint víg körökben élhető vidor leány: ’s így tűnt szemébe Krisztinkának is könnyel ázottan a’ holdvilágos estéken szétkalandozva, e’ sár testben búsongó Amor, ’s közelebb is kívána vele megösmernedni. Adél hajlott az elébe terjesztett föltételekre. – Elhagyatva a’ világon, ölelő férj helyett szegénységben, ’s homályban; gazdag fény helyett könnyek közt; megszakadt reményekkel, vidor jelen, ’s gazdag reményű jövő helyett – ez vala sorsa a’ mátká-vesztettnek; ’s most nyugalmas védhely, tisztességes élet, ’s még tán lehető örökölés is ajánltatának sorsa’ könnyítésére Krisztinka által nékie, ’s ki ne tudna e’ két rész közt választani? – A’ világról lemondani? oh ez könnyű, mert eddig kiélte javát; a’ férfiakat gyűlölni? oh ez csak egy volt jó, ’s ennek hűnytával erőltetés nélkül meglehet vetni a’ rosz maradékot; végre Krisztinkával haláláig társalkodni? erre már maga csupán a’ hálás szív is int, hogy ki velünk holtig jól tesz, annak viszont iparkodjunk kedvét keresni, és így – készen volt magával Adél. – Oh mert az első szerelem, első héten kívált, minden áldozatokra kész, ő is ezen szerelmi fölhevültében, ’s szorultságból tévé a’ mit tett!

Krisztinka új barátnéjával a’ leggyengédebben bánt, ’s ennek lelke, elkapatva fellengő ábrándjaitól, paradicsomává varázsolta a’ rideg magányt testi létének. Meggyőződék már barátnéja’ fontos okaira a’ földi örömek’ hiúságáról, képzeleti égben járának jobb lelkek közt; haj! de titkon az egy hű mátkát sohajtá mégis, míg Krisztinka mély áhítatosságában a’ férfinemnek elkárhoztatásáért könyörge. Mert bár nem nyilvánosítá, külön érzelmeket táplála e’ nem iránt keblében a’ két hajadon, a’ mint kinek milly órákon mulathata eszmélete; fenhangnak ezért a’ világ’ megvetése, a’ férfinemnek gyűlölete, ’s egy boldog halál után vágyás ennekutána is állandóul megmaradván. – Így telének hetek, ’s egy pár hónap – ’s ki hitte volna?

Adél mind inkább kezdte unatkozni. Lelke a' sötét képzelmekekbe fáradva, a' világot kezdé must-rálni, 's fejtegeté: a' hol egy jó volt, nem lehetne-e még egy hasonlót lelteni? Hiszen ha mindig sír az ember, utóbb kiapadnak könnyei, megromlik az egészség, pedig ki tudja hol, 's mikor, 's miben lehetne még hasznunkat venni? Oh a' könyvek nem minden haszontalanságra pazarlandók. Boldog, 's gazdag öröksége ez a' nő-nemnek, mellyel bizonyosan a' férfiúi erőt akará pótolni a' mindent alkotó. 'S hányszor olvad e' meleg cseppekre a' legkeményebb férfi-szív is lágy érzelmekre! Főbbek ezek a' chemia' minden olvasztó szereinél. 'S az egészség? nem legdúsabb értéke-e ez a' szépeknek? Sápadt arcz, lankadt szemek, bús tekintet, nem nyerne szívet: de lángoló csillagok, mellyeket szemnek kölcsönze égről magának a' leány, nyíló rózsák a' telt víg arczokon, 's hő tekintet, melly szíveket hatva, epesztő szomjat hágy maga után a' vágyó lelkekben – ezek alapítják egy leány' szerencsáját ész és kincsek fölött; mert vakítnak, 's vért zudítnak a' hő keblekben! – Példa lehetek magam, imígy sohajtá hozzá Adél, 's naponként több gondot kezdte magára fordítani. Megdobbana szíve, ha néha az ablak-kárpitot meglopva, kitekinthete lángzó szemekkel az édes világba. Ah! hisz a' boldogult mátká is ott volt; 's nem lehet-e kedves ott minden, hol ő járt? – Ki tulajdonítsa most vétkül az életben dúsan víruló leánynak, ha lassanként elszakadva lelke a' holtaktól, élet után kezdett ismét vágyani, 's megunván Krisztinka' halotti tanításait, az árnyékolt szobákat úgy tekinté, mint bús tömlöczét derülő kedvének – mellyben ismét elhervadandó. Ezt azonban csak érezé Adél, de nem segíthete rajta. Anyja elhalt, szegény rokoninál szinte nem remélhete kedvező felvételt; itt pedig élete csakugyan biztosítva van holtig, 's ki tudja? ezt sugá neki az édes remény – melly még vég perczeinkben is biztató barátunk – ki tudja? egy magától is kívánt elhalása Krisztinkának nem teendi-e örökösévé¹⁷ a' vele szenvedett barátját. 'S ekkor félre dobva kárpitot és halálfőt, nem változtathatja-e vigalom helyévé e' siralom-völgyet? Türe hát sorscsapásként az életet, mellyet ellobogott felhevültében szabadon választá; úgy hogy továbbad – mint minden véges lény – szinte szoknék is már bajához. Krisztinka kezdé átlátni, mennyire csalatkozott választásában, de társalkodónéját minden esetre megszoká annyira, hogy nem igen kívánna nélküle ellenni, bár céljai itt megsemmisülének aztán az örökségről még semmi szót nem tett, így hát csak megvalának együtt, egyet beszélve, de kettőt gondolva.

Ez időpontban épen jókor jöve házokhoz egy ösmeretlen levél. Férfi-külrás döbbsenté meg a' bizonytalanságban töprenkedőket, hogy határozatlanul néznék darabig, valjon fel merjék-e bontani a' titkot záró pecsétet. „Férfi irás!” fontolgatá magában Krisztinka, 's mivel minden a' mi férfi, száműzve volt körükből, szinte tűzre kárhoztatná¹⁸ már bontatlanul a' levelet, ha kíváncsisága – mert ő is a' nő-nemhez tartozott – ez úttal kivételt nem formál az erősen alapított szabályok ellen. „Férfi irás!” ismételé fejcsóválva, 's titkos erő – mellyel a' természet szokott csodásan munkálni halandó szívekre – egy rég föl nem tűnt derülettel borítá-el arcját a' kétkedőnek, jeléül, hogy csakugyan egészen égívé még nem vált szent magányában 's lelke köz anyánkhoz, a' földhöz, erősebben van csatolva, mint hevült ábrándozásinkban néha hinni szeretnők. Egynéhány éveken által, mellyek alatt magát a' világ elől rejtve tartá, sok történhetett, sok gonosz, sok hűtelen, jó útra térhetett, „ki tudja – –?” 's tovább nem mert gondolni. De Adél folytatá magában; gondolati merészebb szárnyakon lengvén. Tán szabadító angyalt küldé az ég, ki tömlöczének zárait feltörve, boldogabb vidékre szállítsa az ártatlan szenvedőt, tán szívet hatának kárpiton által is a' szabadságban ígéző szemcsillagok, 's ez egy kérő levél Krisztinkához, mint gyámjához? Oh boldog titok, meg ne nyíl; mert homály-

¹⁷ örökösévé

¹⁸ kárkoztatná

kebled mennyét rejti a' szívnek, mely oly hamar el-röppenend feltörtével a' gyáva, a' hűtlen örnek! 'S így mindcsak huzódott a' levél-fölbontás, míg erőt nem véve Krisztinka habzó lelkén, fölnyitását, hogy ön újai szentségtelen tárgyat ne illetnének, Adélra bízta. Mohón kapa az a' pecséthez, 's haj, mi könnyen törik az, mely ha erősebb, éveken át édes reményekkel táplálhatná a' vágyó lelket. – A' levélben ezt olvasák:

„Kedves, drága húgom asszony! Házi körülményeim' mostohasága kényszerítte e' kérelmes folyamodásra. Éltem' örömétől, egy ki nem pótolható házi asszonytól, feleségemnek gyászos elvesztése által megfosztatván, a' mint ennek elhalását rokoni kötelességből kedves húgomasszonynak szomorodott szívvel jelenteném...” itt letevé Adél a' levele, hogy a' következő Krisztinka' sokat jelentő figyelméből lesné-ki. „Az özvegy nem férfi, úgy-e barátném? – így kerüle elébe – ez több szánásra, több figyelemre számolhat a' hű asszonyi kebelben?” – „Ez kevésbé rosz része a' gonosz egésznek – mond Krisztinka andalogva – oh az a' szeles ifjúság, az nem érdemi fél tekintetünket –” „Aztán nyugalmasabb is tán –” „Mi?” vágja közbe figyelemmel Krisztinka. „A' második házasság –” felel amaz, 's Krisztinka elnémult! „Ez az ember valamit akar –” monda kis vártatva — „'s engem zavarba fog hozni –” tevé hozzá szeméremmel Adél. „Én fogok megakadni – versenye Krisztinka – már csak atyafi ne volna!” – Mindenik mást gondolt, 's ha azon jó betűk, melyek, nem tudom micsoda bűnökért, vakságra és siket-némaságra vannak kárhozthatva, ép érzékekkel birnának, most bizonyosan kedvökre elkaczagták volna magokat, mert a' levelet, így folytatá Adél: „szomorodott szívvel jelenteném, egyszersmind illően megkérem, hogy elhagyott szegény árváimnak pártfogó gyámjok, kereszténységből – ha atyafiságos tekintetből nem is – lenni méltóztatnék.” – „Üm! hát gyermekei is vannak? mond orrfintorítva Adél, látván már hogy nem ő van értve, 's Krisztinka mélyebben merüle gondolatiba. „A' keresztény vallás sok üdvest parancsol – felsohajt ahítatosságában – 's az úr' szent tetszésén meg kell nyúgodnunk, de illy gyám már csak még sem lehetek –” tevé hozzá, megijedvén szinte az árváktól! „Különösen szegény leányomat esedezem – így olvasá Adél – kegyes anyai ápolása alá venni. A' leány már tizenöt évű, elég kedves gyermek, 's szíve minden jóra formálható; de a' gyengébb leány-szívet csak gyengéd asszonyi kebel formálhatja, 's így csak az nyugtathatna-meg leányom' jövő állapotja felől, ha őt, kedves drága hugom asszony' biztos rokon kezei közt tudhatnám. – Annyival sürgetőbb pedig e' kérelmem, minthogy környékünkben katonaság fekszik, 's házam tisztjeinek csupa magyar barátságából is nyitva áll. Ebből maga átláthatja, kedves hugom asszony, hogy leányom anya nélkül házomnál nem lehet. Mely igazságos tekintetből fentebbi kérelmemet ismételve, vagyok 'stb.¹⁹” – Adél néma egykedvűséggel hajtá-össze a' levelet; Krisztinka mint mélyen fontoló, földre süté szemeit, hogy kikerülje Adél' éles tekintetét, örülve a' dolog' nem várt fordultának, 's hálát adva magában, hogy ez úttal kísértetbe nem vivék a' váratlan körülmények. A' kérelem és ajánlás igen ínye szerint leve. Emma, a' kis nevendék, formálhatóbb minden esetre, mint a' határozattabb karakterű Adél, e' mellett rokon, a' kedves anyai ágon; és szegény, és árva, kivel jót tenni sok oka volt Krisztinkának, egy ínye szerinti szép jövőt építve magának a' vállalaton. 'S így Adél csupa társalkodóné maradt mint ezelőtt, holtig tartást igérvén Krisztinka nékie; a' leendő kis örökösért pedig másnap tüstént levél és alkalom küldetett a' föltételekkel együtt, melyek alatt Emmát néjén általános örökösének nevezi-ki. A' föltételek' főbbje természetesen a' holtiglani hajadonság volt, melyet az apa ránczolt homlokkal olvasott ugyan, de jó jövő' fejében, bár áldozatot kívánt is az ajánlás, örömmel látá szegénységében annak elfogadását. 'S így Emma kevés idő múlva, megválva gyermeki könnyek közt az apai háztól, néjéhez, új szállására megérkezék.

¹⁹ 's tb.

Mint egy tizenöt év virúla arczain a' legszebben fejlődő nevendéknek. Szelíden gyúló szemei, s a' nyájas nyelv, hű tolmácsa kedves néztének, első látásra gyaníták az asszonyi gyengéd lelket, legfőbb díszét deli külsejének. A' gyermeki elevenség tetteiben, szerény elménczsége, s a' vidor eszmélet ártatlan örömei felett, bájlóvá tevék a' kis egészet: hogy egy pillantat hódolásra inthet a' kis tündér' varázs-körében levőt. Kedves leve az új vendég Krisztinkának, és Adélnak is; ez örömmel hajolva vissza a' fiatal nevendék felé, amaz fölötté látván magát új kis lányának s kincset nézve benne, melly sok szemek előtt még irigylendő leend. Ezentúl több csínra ügyele házánál, kedvét lelve a' mindig több pompával fejledező nevendékben. Mert örömet fészkel e' kis hiúság emberi keblekben, hogy a' mi kezünkön van szeretjük, ha általunk lett avvá, a' mi: bár többnyire természetnek, s más különös befolyásoknak köszönheti is az ragyogását. Ez okból Krisztinka is, hogy lelkét művelje leginkább leányának, kinek külsején a' természet úgy is megtette a' magáét, oktató, és finomító olvasásra szoktatá azt; sőt hogy játékot is leljen elméje, minden héten egyszer Whist-partiet ada házánál, mellyet ő, Adél, Emma, s egy özvegy katona-tisztné a' szomszédból, tevének. Mind ezeknek újsága azonban pár hetek' multával avulttá lőn Emma előtt, mi őt hamar ásításra kényteté, ki mosolygásra, s vígalmas életárasztásra látszék inkább teremtvé lenni. De mit tegyen a' szorongó körülményeit gyermeki elmével is mélyen érző ifjú lélek? különösen, midőn mind e' mellett szeretve látá magát, s könnyítve apja' s testvérei' sorsán, és még a' fényes örökség is, mellyet Krisztinka tudtára ada, csakugyan fel-felcsiklandá szunnyadó eszméletét. Haj, mert nincs az életnek nagyobb ördöge a' szegénységnek! Hány szép gondolat repked ég felé, míg porban, homályban fetreng a' test, lekötve földi bajoktól! Hány test ragyog ércz oszlopokon, csillagok' sorában, bár a' lélek gondolat' szűkében alant csak, gaz és szemét közt kalandoz! s hány elme ragyogna fényözönben, ha arany lépcsőt támaszthatna a' fennséghez, mellyen más lélek nélkül földi gyémántjai közt tündöklök! S így mulék egy pár év, s így unatkozék Emma' ifjú lelke keskeny határok közé szorítva egy héttől a' másikig, fásultan, az örök egyformaság' izetlenségébe szinte beletörődve már; mint elején e' soroknak e' kénytelen sympathiáját három külön természetű lelkeknek egy reggeli asztal mellett láttuk.

A' mosdó czicza csakugyan vendéget jövendölt, mitől Krisztinka irtózott, Adél' szive megdobbant, s Emma, ki legtöbbet ígérhete magának a' dologból, egykedvűleg vára a' hosszú nap' multát. Este gondolkodott csak felőle unalmában, hogy még is csak milly furcsa, s mulatságos lenne Krisztinkát vendéglőnének látni, ha csakugyan betelnék a' macska-jóslat, s alig gondolá, már kívül csengetnek az ajtón! Rémült képpel jöve az öreg Sára jelenteni asszonyainak a' szokatlan újságot, hogy kün egy hintó áll, mellynek inasa bebocsátást kér; jelentő fontossággal hordván példákat elő, milly veszedelmes legyen estveli vendégeket bebocsátani. Adél, a' keresztényi kötelességre hivatkozott, melly, ha zörgetnek, megnyitást parancsol; Emma rimánkodott, hogy tán apja, vagy valami rokona jó látogatásra; de Krisztinka nehezen határozhatta valamit. A' mint szeles robajjal nyílik az ajtó, s rémültökre a' tanakodóknak, egy idegen inas köszönt-be. „Ah férfi!” kiált Adél, nem tartóztathatván magát e' szokatlan látványra. „Minden jó lelkek dicserik az urat! – mond ahíttatos óvakodással Sára – ez a' kulcslyukon jött-be, mert zárva a' kapu; kisasszonyom, kísértetben vagyunk!” – „Ah! ha elvinne!” sohajta Adél. Emma nevetett, Krisztinka imádságos könyv után nézett, hogy elfordítsa mennyei segedelemmel házáról a' gonoszt. Az asszonyi kezek közt elavult zár, bár csukva volt, engedett az inas' szokatlan erejű taszításának, s beereszté kérelem nélkül a' vendéget. Ez csak bámult köztök nem tudva nevesen-e, vagy fusson a' különös helyről? Eszébe jutva végre asszonyának parancsa, éjjeli szállást kért számára. „Küldd-be asszonyodat” lőn rá a' válasz, s az inas távozott. Távoztával kutyanyihogás s lőnyerítés hallatszék, mellyekből Sára még inkább erősíté, hogy kísértet volt a' háznál,

mert ő a' kaput zárva tartá; 's füstölést ajánla tömjénnel. Hajlék Krisztinkának már természeténél fogva babonás homályba burkolt lelke a' tapasztalt öreg Sára' javallatát teljesíteni, 's ahítatos szertartással elővételék a' nagy füstölő edény, melynek izzó parázsára szent fohászkodások közt illatos tömjént hinte. Már épen indulóban vala az ahítatos kisded karaván, hogy körüljárja a' szobát, elől menvén a' füstölővel Sára, utána Krisztinka Adéllal, imádságot susogva könyveikből, mert a' vidor lelkű Emma kifutott, udvarról kémlelni a' kísértetet: a' mint ez, örömsikoltással néjje' nyakára rohan, hogy csakugyan vendég van, hintó áll a' kapu előtt, 's már jó is a' bekéredzett asszonyosság. Sára rémulésnek véve az örömsikoltást, ijedve dobja szugba a' tüzes füstölőt, Adél becsapva könyvét tükör elé szalad, Emma ablakról ablakra futosott, ölbe kapott cziczáját simogatva, hogy betelt reggeli jóslata, Krisztinka nagy könyvével határozatlanul a' közepén maradt; a' mint vig lejtéssel előtte terem a' váratlan vendég, egy ifjú dáma. „Éjjeli szállást kérek, kedves néném, e' bizodalmas szavakkal ugrék csókjára a' bámulónak, úgy-e befogad e' csendes hajlék egy pár jó embert?” – Krisztinka még sem szólt, mert Sára a' sarokból jelek által inté a' rossz lélek' távoztatására. „Tán nem is ösmer?” folytatá a' dáma. Sára igenlést inte; mert veszedelmes alvilági lelkektől illy esetben valamit megtagadni. De Krisztinka nem értvén őt, nem-et csóvála némán fejével. Épen ösmertetni akará magát a' dáma, a' mint szenvedheteden bűz terjed a' szobában, diadalmaskodva a' tömjén' drága illatán, mely Sára' orrát meghatván, az, „uram ne vígy a' kísértetbe,” kiáltva, térdre esik, a' többi rábámúl, a' kályha megül pedig füst és láng közül szikrázó szárnyakkal, vészt jövendőlő hangos kodácsolások közt az asztalon terem egy kotló-tyúk. A' füstölő edényt fészke mellé dobá elébb Sára, melyből a' kiömlő tűz felgyújtá nyugalmas szalma-féskét szegénynek, hogy kétségbe eső lármával kénytetnék a' füst és láng-vészből asztalon keresni menedéket magának. Emma, kinek gazdasszonyi gondja alatt vala a' kiugrott tyúk, végveszélyben látván kis csirkéit, eloltá a' lángot, érzékenyen vetve szemére az öreg Sárának vigyázatlanságát, mely itt ennyi ártatlan életet veszélyeztete, 's ablakokat tára, hogy széledne az orrboszontó bűz. A' fris levegőn kezdének az ámultak is eszmélni. Sára fél szégyennel igazítá helyre a' tyúkféskét, a' zavarba jött vendég újra szállást kért kedves nénjétől, Krisztinka kényszerítve volt a' nem várt eset által mindent igenleni; Adél a' szobát kezdé rendbe hozni, és Emma, a' vidor lelkű, kaput tára a' vendéghintónak.

A' vendég Krisztinka' testvéreinek, kit főlebb már említének vala, leánya, kit ő gyermek éveit óta nem láta. Elhalaványult a' jó néne a' hallottakra, eszébe juta apja 's az egész férfinem, 's ha közbe nem jó a' babonás zavar, új gyűlölségre ébredve lelke, aligha csukva nem marad a' kapu vendégeinek: de boldogult kedves anyja' vonására ösmere az ifjú nőben, mik tiszteletre csillapíták hevülő érzelmeit; 's hogy az előbb kísérletről ejtett szavak is butaság' bélyegével ne jegyeztessék házát, elfogadá őket; pedig ez alatt Emma egy ifjú férfit vezeté-be, kit férjének valla Albín, az ifjú nő. Adélt e' nyilatkozás ismét egykedvűvé tette egész eset iránt; pedig pillantatok hozzák legdrágább kincsét éltünknek. Emma' vidor lelke is borúlni kezdé, mint azé, ki kedvesétől várva tudósítást levelet kap, mely másnak szól. Azonban e' csekély változások alig lehetének szembetűnők a' hosszas, kölcsönös hálálkodások²⁰ között. „Névnep elől szöknünk, így magyarázák Albínék magokat, melyen ránk akarának törni ösmerősink; de, csak kevés heti házasságunk után, még nem érzők magunkat képeseknek elfogadhatására a' társaságnak. Szöknünk kelle hát, de hová? hol mindenütt ösmerősekre bukkanva a' kelepczét ki nem kerülhetjük. Eszembe juta ekkor, folytatá Albín szerény rokoni érzelmekkel, kedves Krisztinka néni, kire elvonultságában alig eszmélheték már, 's reményem nem is csal, szívesen elrejtí úgy-e, drága nénikénk, kalandos bujdoklásában az ifjú párt, mely előtt olly tiszteletben

²⁰ hálálkodások

áll, 's kivált csak boldogult kedves nagy anyámnak emlékezetéért is – az isten nyúgossza-meg! –” 's itt egy pár, nehéz volna meghatározni tettetett-e, vagy csupa asszonyi gyengédségből eredt, köny gördüle arcza' rózsáin le az édes beszédűnek. Albin érté Krisztinka' lelkét, 's jó pontról ostromlá a' kemény szívűt. A' nyájas szavak, gyengéd szavai a' legmelegebb rokoni érzelmeknek, egy-egy kis szemrehányásként érdeklék lelkét; hogy testvére gyermekeit 's tisztelt emlékü jó anyja' unokáit illy távol tudá mind eddig magától tartani. Mind inkább tetszeni kezde neki az ifjú nő; 's ha férje, legalább csak most, vele nincs, Krisztinkához ma kedvesebb vendég nem igen jöhetett volna. „De így” – gondolá magában sohajtva, – 's az egykedvűség' szűk határin alig emelkedheték felül vendégei között. Albin, a' vidor lelkü ifjú nő, mind e' mellett nem hagyá kedvcsapongásait szűk határok közé szorulni, 's a' hideg udvariságot könnyeden elmellőzve, egyszerre hon lelé magát a' háznál férjével együtt.

Emma, szellemi rokonságban állva minden hasonló lelkekkel, édesen szövetkezett a' nyájas vendéghez: de bizonyos érzelő komolyság, mint mentő lágy fátyol a' szép arcot, voná-be ma még is csodálatosan kedvét a' mindig örömet vigadó lánynak. Kezét szorongatá, 's csókolá arczát a' drága ángynak, de a' nyelv, melly boldogságát festé a' szerencsés nőnek, fülánkként érdeklé gyöngé szívét a' gyúladt képzelmű leánynak, pedig szereté ángyát, tisztelé férjét, még is – még is! – mért épen, férj és feleség? 's mivel az: mért nem ölelheti Albint egész hévvel? ezen bibelődék a' kis tudatlan holmi irigységgel rokon érzelmek közt habozva. Adél, Krisztinka és Albin közt hajlongva, majd öröm loboga derült arczán, mint egy erőszakos kitörése a' fogoly léleknek, majd a' mult és jelen sötét borúként szállva-meg lelkét, hallgatott; földre süttöt szemekkel egy hű sohajtatban keresve titkon nyúgtát. Albin, gondtól 's bűtől szabadon, maga volt úgy szólva nyelve a' kisded társaságnak. Férje is, egyike azoknak, kik szóval szépíteni sorsukat nem tudják, némán andalogva csak – mint esedező, kérelmes levelének olvastatása alatt – azon jön, mellyet még megnyerendő.

Adélt most konyhára sürgeté Krisztinka, hogy lenne segéde 's felvigyázója Sárának, ki kísértetűző zavarában tán a' húst is szentelt ág' lángjánál pirítja. Adél ment, de egy hatalmas „siccz!” Krisztinkát is figyelemre ébreszté ahítatosságából, 's ím, a' kedves czicza egy darab orozott süttel szájában fut keresztül a' szobán, üzetve Sárától egy súlyos vas lapoczkával. Krisztinka sem rest most, 's nem tudom a' sültet féltve-e, vagy védeni kedves cziczáját a' boszús Sára' hatalmas lapoczkájától, utánok iramult, 's Albin férjével, és Emma, magok maradának. Rég lesve már e' drága pillantatot Albin, fülebe súgja az ábrándozó Emmának: „Én testvért keresek kedves, a' színlett férj, bátyám, csak hagyja ránk magát mindenben, 's mi ki szabadítjuk ez unalmas klostorból.” E' szavak' igazságát egy forró kézcsókkal pecsételé a' nőtelen, és Emma, a' gyengéd kis lélek, édesen döbbenve-meg a' nem várt pillantat' fölségén, viszont kézszorítással tudta nélkül árulá-el, mellyek közt mindedig habozott, titkos érzeményit. 'S így a' czicza, melly reggel vendéget jósolt a' zárt kapujú háznak, most szerelmi vallást eszközle, 's ki hitte volna? azon szobában, mellyből a' férfinemnek még neve is száműzve volt, 's hol kevéssel ez előtt illatos tömjénnel akarák űzni a' kísértetet!

Dénes csakugyan testvére volt Albínnak nem férje, 's mindketten Krisztinka' gyűölt bátyjának gyermekei, 's ő ugyan azon hadnagy, ki Emmáék' házához jártával ennek apját, mint már látók, arra kényteté, hogy leányát Krisztinkához adná. És így Emma előtt nem volt valami új kép a' hadnagyé, csakhogy még akkora' gyengébb korú, úgy szólva gyermek-leány, nem vévé észre a' figyelmet, mellyel tettei kísértetének; de édes emléket költe-fel a' nemvárt jelenés most serdülő keblében, és mást is, mit előbbi ártatlan habozásából bizonyosan ki fog találni a' figyelmes olvasó. Hozzá járult titkos nyilatkozása Albínnak, 's a' titoknak, tudjuk, bizonyos erős hatása van emberi szívekre, melly egy kis büszkeséget 's bizodalmat az iránt, ki azt ránk bízta,

gerjeszt keblünkben; 's nem e' bizodalom alapja-e minden leggazdagabban virulandó szerelemnek? 'S így a' kis Emma, átesve mintegy szerelme' kezdetén vagy legalább észre nem véve azt, folytatni látszék egyszerre, minek néha olly hosszas kezdete van, mintha már annak csak úgy kellene lennie; megmenekedvén szerencsésen unalmas, néha kinokkal küzdő pillantatoktól. Ki vetné most szemére a' gyúlékony lánykának, hogy e' perczben épen eszébe nem jutának a' föltételek, mellyek alatt Krisztinka házához fogadá, 's hogy a' kegyes nevelőnek két évi buzgó tanításit egy néma, heves kézcsók megsemmisítheté? –

De csitt! Krisztinka néni csoszog – vége a' sugdosásnak, – időről 's konyhai dolgokról kelle kezdődni a' beszédnek. A' magából kiemelt Emma azonban alig tudá megállni, hogy nyakába borulva nénjének, forró csókjai közt vallást ne tegyen azokról, miket hamarjában megtudhatott. De megvan azon hatalma a' szerelemnek újoncz szíveken is zászlója alatt, melly szereti bekárpitozni a' kebel' réseit az édes titok' őrzésére azok elől, kiket az nem, vagy épen' csak kárral illethetne, 's e' természeti ösztönből Emma is lepattant egyszerre alig kúcsolt nyakáról nénjének; de azt még sem állhatá-meg, hogy ki ne fusson a' konyhára elfecsegni Adélnak, hogy a' hadnagy nőtelen, melly újság új érdekléssel lepve-meg Adélt is, ki csodálná hogy sós leves jöve az esti asztalra?!

Az éj átalában álmatlanul mult-el mindnyájoktól. Krisztinka még mindig határozgatá: örüljön-e vendégeinek, vagy kárhoztassa sorsát, hogy' férkezheték férfi e' kegyes magányához is, nyugalma' háborítására. Aztán egypár újházast látni kölcsönös forró érzelmein az első szerelemnek – oh! ez minden férfigyűlés mellett is szív' mélyire ható! – Adélnak reménysugár villant menekedhetni lélek-fogyasztó unalmából e' páratlan ahítatosságnak; és a' hadnagy nőtelen! Hathatós két álmüző szer egy lángkeblű leánynak Adél' helyzetén. A' kis Emma? ennek édes álmai valának, mert mindig aranyos huszár forma-ruhát látott, 's benne Dénest, a' hadnagyot, 's mellette – kis magát, – mire álmában is elpirúlt, mert holmi szentségek is szövődének képzetibe, oltár, pap, 's ilyenek. De még sem izelhet ő is nyugton álmai' fölségét szegény; mert Adél közel hozzá, szüntelen forgolódott veszedelmes nyikorgású ágyán, álmatlan zavarva nyögéssel rokon sohajtattal. – Albín és Dénes kiviendő tervükkel vesződtek. Egyik örökséget, másik nőt akara, 's „csak a' határon túl vihetnének őket!” – ezen okoskodának, 's a' reggel mindinkább közelített. Még Sára sem nyúghatott. Egy kis jobb asztal, szokatlan zaj, és élénkebb sürgődés az este, varázs-ihlettel hatának agg éveire, 's mért nincs urok? mért nem jár több vendég? mert milly jól menne ez így – gondolá; de ha csukni akarta pilláit, ördög állá elébe kísérteni férfi' képében, 's rettenete ijedezett a' jámbor, tűrhetetlenül várva a' nyugtalan éj' multát! –

'S im bekövetkezék a' jó reggel, hogy nagyobb zajt és zavart hozzon a' házhoz. Még reggeli mellett ült megszaporodott háznépünk, a' mint kocsik állának-meg a' kapu előtt, új félelemmel rezzentve-meg gyöngé szívet Krisztinkának. Dénes és Albin' ajkait titkos mosolygás lépé; mert minden az összebeszélés szerint történt; Adélt is – örömmre lobbanva szíve – erőssé tévé a' mindig több érdekléssel szálló pillanat, hitetszegve lelkében, elpártolni Krisztinka' bús zászlója alól, 's felejtve gyászt és mátkát, ki régen szét-porlék már; kitekinteni a' tarka világba, mellynek olly szép rózsái között, olly vígan telének ifjabb évei. Emma elégedettebb vala vendégével, hogysem többeket várjon még, 's csak a' jelen' édességén függve felejté a' jövőt. – És nyílék az ajtó, mellyen vetekedve tódult-be a' vig csoport, első vágyva mindenik lenni, és – „Hát, szökevények, itt bujdoklanak?” ez vala érthető a' hang-zavarból, 's a' kölcsönös hálálkodások²¹: kedves néném, édes húgom, 's illy férfikörben! Krisztinkát majd kétségbe-ejték. – Kiki örült, a' mint tudott, de Krisztinka nem tudott úgy haragudni, a' mint szeretett volna. Azon-

²¹ hálálkodások

ban ez még mind tűrhető, 's vendéglónénk is csak nyelte mindeddig kénytelen a' keserű falatot, de midőn ajtajában egyszerre megzendült Marczinak, a' környék' híres cigányának, bandája, nem állhatá tovább, de hogy' is állhatná²² a' jámbor lélek? és fölkiálta Jeruzsálem' vesztét sirató hangon: „Már látom, kocsává teszitek házamat!” – „Ki hitte volna? – fontolgatá fejcsóválva a' konyhában Sára – ennyi férfi vendég, uramfia! és muzsika!” – 'S hogy még is szégyent ne valljon konyhája besompolyga Krisztinkához úgy titkon megkérdeni, hány font húst hozzon délre? a' kocsisok pedig pálinkát és bort emlegetnek. Egyik szörnyűbb hír a' másiknál, 's a' két gazdasszony félre ment tanácskozni. A' vendégek úgy adák elő, mintha ők megtudták volna hová-szöktét az ifjú párnak, 's nyomukon jövének eddig. Albín esdeklék Krisztinkának, hogy tartaná-meg ebédre a' köszöntőket, másként a' világ előtt szégyenben maradnak, de Krisztinka irtózott e' gondolattól, Marczy pedig magas phantasiájából alább nem szállva, tüzesen dolgozott kün, pausák alatt vonójával még lustább kontrasztát is nógatva; hogy a' falu' ebei kapu elé gyűlnének e' szokatlan neszre, segíteni a' concertet.

'S ím Krisztinka²³ feltalálá²⁴ magát, mert végszorultságában legelmésebb az ember, 's egy hamarjában Sárával koholt levéllel jó a' társasághoz, mellyben őt a' szomszéd faluba, egy kedves leánykori barátnéja, keresztányjává hívja most született gyermekének. Albín örömet hitelt ada a' mesének, csakhogy házából kicsalhassa nénjét, ki is tüstént elkérte a' helybeli öreg plébános' két szelíd sárga lovát, engedelmet kért a' társaságtól, hogy ez jött közbe, 's mint sajnálja hogy így történt; de most a' keresztényi 's baráti kötelesség parancsol, 's a' társaság tettetett búval helybehagyá okait; 's így, miután Adélt és Emmát, kiket magokra hon nem hagyhata, maga mellé vevé, utnak indult. A' társaság három kocsival nyomban követé, 's a' mint már a' faluhoz közeledének, Krisztinka mindinkább szorongott, hogy meg nem válhat tőlök. De kiállította kocsisát az utból, hogy menne a' zajos nép, mint a' mellyel együtt keresztelőre menni nem illik. Albín ösmere a' barátnét, kihez Krisztinka szállandó vala, 's hogy őt megelőzzék, örömmel sürgeté vendégeit, mert egy plán villanék-meg sokfelé kutató eszében, mellyet ha előbb érnek, még sikerrel lehetne végre hajtaniok, 's kevés perczek alatt a' kívánt helyen valának.

Kevés vártatva beügetének a' lustább sárgák is Krisztinkáékkal ugyan azon udvarra: de bár kerekök tört volna inkább az úton el, soha káros aggodalmában Krisztinka, a' mint Marczyt, mint fekete kísértő lelket, barna frigyeseivel együtt természeti gyászában a' ház körül szédelegni meglátá. „Vig paszita lesz ma itt!” szól életre derülten a' kis Emma, gondolatiból, mint egy homályos álmoból, vidám dalokkal zengő reggelre ébredve. Adél nyújtalan volt míg le nem szállhatott, mint szökevény az áthágandó határ előtt, és Krisztinka némán nyelé mérget, alig híven, hogy elhagyható csendes fészket, összezavarodva boszús fejében gondolati; de az Albintól már mindenről értesített barátné nyílt karokkal repüle elébe, 's alig vevé észre, midőn ismét a' reggeli társaság közt – mellyet olly cselesen akara kikerülni – lelé magát. Itt is névnap vala, keresztelő helyett, 's a' szíves barátné legfőbb szerencséje közé számlálá Krisztinkát, még gyermekévi ösmérését, házánál láthatni ez alkalommal; a' vendégek pedig ráestek, mért akará őket megcsalni, paszitát színélve, hol inkább esküvő lehetne. Albín meg vala elégedve, hogy nénje valahára kimozdula házából, az pedig ma boszujában mindent hagyta magával tetetni, csak ne vallassák. – Adél, mint kalitkából szökött madár, nagyokat lélekzett a' szabad levegőből, 's Emma, a' kis tudatlan, alig ösmere a' világra, mellyet két éve már hogy nem látta. Eleinte feszes vala a' társaság, mint szokott lenni, hol több ösmertlenek jönek össze; közös beszéd

²² állhatná

²³ Krisz inka

²⁴ fel alálá

nehezen kezdődik, egyikét magányos észrevétellel kimeríti magát az ember, 's újra gondolkodni kell, mit szóljon. A' nőnem itt sokkal szerencsésebb. Úgy látszik, melegebb bizodalom köti egymáshoz, egy csók, örök barátságot sző köztök, 's az elsőbségen nem annyira aggódva, rég közös vigalmakra derültek már, míg a' büszke férfi tartózkodó hidegséggel méregetve az ösmeretlent, fontolgatja, mellyikét illetné inkább a' megszólítás. –

Ebéd után kölcsönösebb leve a' társalkodás, zajosabb öröm kezd derülni, mellynek élesztésére Marcsi is az ajtóban megveté minden művészi mesterségét. De Krisztinka vágyva e' kínhelyről – hová szerencsétlen csillaga vezérlé – csöndes fészkébe; készülésre nógató leányait. Azonban erről régen tett már Albín, visszaküldvén az üres kocsit, mellyen nénye jöve. Kifakadni vidéki helyen, 's illy nagy körben nem lehet, hát csak nyelé Krisztinka is a' keserű poharat, mellyet minden pillanat készen tarta számára. – Egy rövid sétálást ajánlanak most a' kertbe, míg a' szoba rendbe hozatnék; 's megoszlék a' társaság kisebb körökre, kit hova leginkább vonza lelke. Adél a' hosszú négy év után, mint tél' multával a' természet, új életre ébredve, diadal-ünnepét tartá az életörömmek, 's még nem tanult-ki egészen hallót szőni a' férfiszívek körül. Dénes és Emma szelíd szerelmök' csendes andalodtában nem is tudták, hogy kívülöttek más is van, egy új világban, 's csak ketten édelegtek a' jelen' virágain. Mert varázs-erővel hat lelkekre az érzelmi rokonság, kiemelve földi bajok közül szelíd nefelejtsekkel viruló mennyei tájakra. Minden érdemet akart magának szerezni más előtt, 's megkötni az édes ösmeretség' fonalát, mellyet majd a' beállandó boldog emlékü este' vigalmai lesznek folytatandók – csak Dénes nem, és Emma, 's ez utóbbinak most kezdé már komolyodni románja, eszébe jutva nénye, az örökség, 's a' föltételek. Szerencsétlen eszmélet! mi is hozhata most illyest eszébe? oh hogy halandónak a' boldogságot is bajoktól kell mérnie!

Azonban mindent helyre hozott a' beállott este, 's ki hitte volna? Krisztinkának minden boszúja mellett is hamarabb telt ideje mint otthoni szűk magányában. Muzsika kezdődék és táncz, ez a' két sarkantyúja az ifjú életkedvnek, mellyek mellett testté válik a' lélek, 's lélekké magosul a' test, mellyek olly édesen felejtetnek földi bajt a' vigadóval, 's közelebb vonzák a' távolléleket, egy nyájas vigalmu egészet alkotva részes társaságból! – Emma is felejté ismét a' föltételeket, 's Adél, hogy kedv-csapongásait még meg is böjtölheti otthon. Minden egy szívvél és lélekkel azon volt, hogy jól mulassa magát, mintha csak ez egy estén, 's csak itt osztanak a' földi jót. Albín jára csak körül részvét nélkül, ön ügyével foglalatoskodva, mint cseles róka esti szürkületkor a' falu körül, hogy – vakmerő gondolat! – hogy Krisztinkát férfiakkal vehesse körül! Egy Whist-partiet rendele e' czélból a' mellékszobában, mellyet nénye, a' házi asszony, egy más dáma, 's ő tevének, 's Krisztinka hajlék az ajánlatot elfogadni, annyival örömelebb, hogy így csupa asszony közt leend, bár a' tánczterembe is szeretett volna kilátni; hogy Adélt 's Emmát szemmel tarthatná, ezen okot adá legalább ő, melly hihető is; nem volt-e azonban még is valami más érdek is egybefüggésben a' dologgal? – nem igen merném határozgatni! – 'S így csak folyt csendeskén a' Whist egy darabig; de most a' házi asszonyt tiszteletből – inkább Albín' terve szerint – tánczra kérék, 's helyét ajánlatára Lugossy úr fogá-e, kiről alább még szó leend. Krisztinka nem látá még át a' cselet, mellyel a' csíntalan Albín őt körül szővé, 's bár kevésbé több tartózkodással; de csak folyt a' játék. Most a' másik dámát szólíták-fel, hogy cselédje akarna beszélni vele, 's helyette az eddig háta megett méltázó komoly doctor Görcsi üle-le. Most már megszeppent Krisztinka is, 's ott hagyná a' játékot, de félt hogy rá fognák, nem a' táncz' hiúsága csalá-e el az asztaltól; hát csak maradt, de szörnyen vesztett, nem ügyelhetve többé a' játékra, mi új zavarba hozá, nevelve kedvetlenségét. És most még Albín is fölkél, kinek mint helyettes házi-asszonynak konyhára kelle nézni, egy katonatisztet hagyva helyén, 's Krisztinka, három idegen férfi közt nem képes többé a' játék' folytatá-

sára; halaványul, tüzesül, szívdobogást kap, szédül, végre boszúsan felugrik, hogy ő nem játszhatik többé, mert egyszerre gyomor-görcsöt kapott. Lugossy akarát ápolnia' gyengélkedőt, de az őszinte jó akarat erőszakosan hatva a' gyengéd lélekre, szegény Krisztinka ájulva dőlt deli leventéje' karjaiba, ki iszonyú torokkal doctort kiálta ijedtében, pedig mellette állt.

Görcsi, egyike azon orvosinknak, kik a' doctori kalap' föltételével lemondanak az életkedvről, hogy erőszakosan komolyabb szerepben jelenve-meg a' világ' színén, bámulást gerjesszenek magok körül, mint valami más planétai lények, szenvedélyes apostola volt Hahnemannak, 's szereté ha milliomodnyi kis porocskájával csodatevőnek hirdetteték a' varázslatokban hívóktól. Egyébiránt szelíd ember-barát, ki más úton tán még hasznosabb polgár lehetne. Itt is ápolása alá vevé tüstént sínlődő betegünket, 's ránczba gyűlt homlokkal elővéve porocskáját, mely zsebében mindig készen volt, mély figyelemmel nyeleté azt el Krisztinkával, mintha egész gyomorig akarná kísérni babonás gyógyszerét, 's most füsttől és illattól tiszta szobában, nyugalmas ágyat kért betegének, ígérve, hogy két óra múlva ismét Whisthez ülhet. Albín, az éles szemű, ez úttal mélyebben tekintte a' nyavalya' fészkebe tudós Eskulapunknál, 's nem gyomor-görcsnek találá a' bajt, azért nem sokat aggódva nénje' sorsán, bizton a' doctorra, 's Lugossyra bízta azt. Adél érzékenyebben véve barátnéja' rosziállétét, tüstént ápolóihoz szövetkezék. Emma is kifutott, megrezenve a' hírre, de Albín megnyugtató, 's kis leánynak nem is beteg körül a' helye, evvel igazítá-vissza a' társaságba.

Krisztinka nem tudá, hogy a' porocskának olly tüstént kelljen nyavalyájára hatnia; azért még mindcsak egyformán szenvedett, félve, hogy ha hamarabb jobban lesz, nem hiszik-el baját; de Emma jutva eszébe, kikivánczozott a' vendégek közé, hogy majd ott a' nyugágyra dőlve jobban lesz, de „az istenért, ez nem lehet!” szól közbe Görcsi, ott már ételt hordanak, 's a' sáfrány, foghagyma, fahéj, szegfű 's egyebek, gyógyszerere' munkálatit csupa illatjokkal megsemmisítenék. Krisztinkának az étel' említésére is étvágyat kap a' görcstől ment gyomra, 's csak egy kis meleg levest kért, mellytől már sokszor jobban lett, mondá. „Isten mentsen! – mond ijedelmes képpel a' doctor – levest, mellyben zöldség, só, sáfrány, minden van, ez tiszta méreg lenne – ” 's rendelést tevé egy kis homeopathiai szabályok szerint készítenő levestről. Krisztinka megízélte ezt, 's mert éhes volt, két három kalánnal erővel is csak lenyelt, de többet lehetetlen volt az ízetlen lévből: sőt e' kevés is annyira felháborítá egész valóját, hogy kábulna, sáppadna, homlokán hideg izzadság ütne-ki; mi most már aggodalmakba hozá a' bizakodó orvost is, 's abba hozá kivált Adélt és Emmát, kik csakugyan e' veszély mutatá-meg millyen gyengéd érzelmekkel valának, minden elunt klastromi tartás mellett is, Krisztinkához csatolva. Emma, a' jó lelkű, rozmarin-eczetet emlegete, mit még boldogult anyjától hallott; de dörögve mordult-rá az orvos, az ajánlott szernek nevétől is féltve betegét, 's a' kis jó szándékú könnyes szemekkel hagyá-el a' szobát. Krisztinka mérges volt, hogy nem Sára főzé a' levest, ki igazabban megszoká savát borsát adni az ételnek, amúgy magyar szellemben; 's bántá²⁵ az ágyához csődülés is; azért álmoságot színle, hogy nyugton hagynák, mit azonnal meg is nyert. De Görcsinek mind ez nem tetszék; illy szembetünőleg nevedő gyengeség zavarba hozá tudományát, hogy félne még egy második porocskát beadni, 's betege' éjjeli sorsát illő felvigyázat alatt a' nyugalomra 's természetre bízta, mellynek mentő karjai közé, hasznára a' szenvedőnek, most csak a' szükség kényszeríté.

Azt gondolná az ember, hogy hű szorgalmú doctorunk betege' ágya mellett, csak a' nyavalya' folytát vizsgáló, 's csak óriási munkálatit a' parányi porocskának tartá figyelemmel. Ah nem! homeopathánk Adélra, a' lelkes beteggyámra alopaticus szemeket vetett, 's nem

²⁵ 's 's bántá

milliomodnyi részét, de egészen kíváná a' leányt egykor még magáénak nevezhetni. Mert az való is, hogy közös tárgyon legkönnyebben rokonulnak érzeteink, 's Adél oly gondos beteg-ápoló, bajban oly segítő ohajtó, szelíd lelkes leány, szóval oly igazán doctornénak való! Ezeket gondola Görcsi nyugtalan ágyába dőlve, minekutána a' bús eset után nem sokára eloszlék a' társaság. Nem alhatott, mert betege szíven feküdt, 's épen most nincs foganatja, máskor oly bizonyos hatású gyógyszerének, most, midőn érdemet tehetne, 's olyannak láttára, kihez szíve ügyében még folyamodandó. „Borlevest rendelek holnap, naráncs- és fahéjjal!” – így küzde magában Hipokrates és Hahneman közt hajlongva, 's elpártolva az utolsótól – ah! mert a' szerelem sem homeopathiai adagban lépé-meg szívét!

A' rendelt borleves reggel csakugyan kívánt hatású leve, csakhogy Krisztinka szeretvén mindennek megadni módját – illőnek tartá még az nap ágyban maradni, ha már oly lármát ütöttek tegnap úgy is a' dologból; különben elég erős, 's már nyájas is vala, 's ki h i t t e v o l n a ? orvosunk diadalt kiálta magában az a l o p a t h i á n a k ! Adél szüntelen a' beteg' ágyát őrzé, különös kedvételve a' finom orvos' deli módjában, 's az nem mulasztá-e, – betege most már veszélyen kívül lévén – új gyógy-módját Adélon is megpróbálni, 's teljes adagokban tevé neki a' szépet, nem gránon, hanem unción, 's fontonként méré neki a' hódolást, 's megint kívánt sikerrel. Adélnek tetszék az orvos, tetszék hivatala is, és tetszék leginkább az, hogy négy évi remetesége után világba jöhet ismét, kegyelem-kenyér nélkül, biztosítva jövője, egy deli, egy hű férj mellett. 'S e' nézetekből hamar határoza lelkében, ők egymásnak bízottjai lettek, 's Adél' vidorult lelke igen szerencsésen vegyüle Görcsinek komoly orvosi dagályával; ki ne kívánna, ki ne reménylene hát köztök egy hosszú boldog házasságot?

De nem csak doctorunkat nyugtalanítá a' multság utáni éjjel; egy másik szegény férfi atyánkfia is tarka képzelmek közt hagyá oda a' társaságot, tett, és lemondás közt habozva, 's alig gondolhatná az ember, hogy ez – Lugossy volt, kiről főlebb már szót tevének, 's ki h i t t e v o l n a ? Krisztinka gyújtá-fel a' keblében mindedig hamu közé fojtott tüzet. Ő egy birtokos régi nemes háznak a' negyvent már átlépett utolsó ivadéka, agglegényi magányában a' minden-napiság' szűk korláti közé szorulva, úgy szólva csak gazdaságának 's cselédeinek éle, 's legfőlebb is gyűlésre ment-be néha városra csak azért, hogy nemesi szabadságának ususából mintegy ki ne jőne. 'S ha itt rokon megyéktől valami közlemény olvastaték-föl, mely „nagyságtoknak, kegyelmeteknek, testvéri, baráti –” aláírással végződék²⁶: teljes elégedéssel vonúla vissza ismét egy időre szigorú lakába; mert – „híven őrzi még a' magyar – ugymond – nemzetiségét!” – Lelke jámbor volt, mert szüleinek jámbor házánál csak ilyen lehete. Káromló 's más illetlen szó leggerjedtebb hevében sem jöve szájára, nem is minden dolog indíthatá egy könnyen haragra; legfőlebb – ha ősi nevét levele' címén tudatlan toll, az ármálist meghazudtolva, egyes s-el és y nélkül ír, vagy a' J e l e n k o r b a n holmi morgadalmasabb új szavak, szokatlan füleit, 's a' kis betűkkel írt: gróf, báró, közönség, ország, vármegye T. N. nélkül 'sat. melyeket pedig egykori mestere vele nagy betűkkel tanúltata írni, nagyító üveggel fegyverkezett szeméit sértegeték. Ezek mellett egyenes lelkű magyar, munkás gazda, 's jó szívű ember-barát, mely szép tulajdonok eme' csekélyebb gyöngeségeket könnyen elnézetheték. – Háztája, hasonlóképe Krisztinkáénak, annyiban még is különbözve, hogy Sára helyett itt az öreg kocsis volt a' titkos tanácsos, 's a' mennyiben a' terjedtebb gazdaság nagyobb lármával jára. Mindedig bizonyos félénkség tartá-vissza a' nőnemtől, meg' hogy jó gazdasszony anyja nem rég hala-ki a' házból 's így egy gondos házi asszony' hiányát nem érezheté. Ez idő óta csakugyan kezdő már érezni ez új szükségét, de biztatója nem volt, 's igen hozzá vala szokva, kívált nagyobb fontosságu

²⁶ végződék

dolgot magától nem kezdeni. Márton is, az öreg kocsis, kit tatárverű párja még ifjonta elhagyott, hogysem ösztönözné, inkább lebeszélte a' jó szándékról. 'S így alig vevé Lugossynk észre, midőn az aggregények' tisztes sorába kerüle, 's egyszer borotválás közben ijedten ugrék-fől székéről, fehérteni sejtve egyikét hajszálat fején, búsan emlékeztetve ez új fölfedezés – mint jámbor szerzetest a' halál-fő – a' közelgő végre. 'S most jöve épen Krisztinka' ösmeretségébe, 's ki ne látná egymásnak teremtvé a' jó párt! Csakhogy nehezen fog ez menni Krisztinka' részéről – fogják mondani olvasóim – Majd meglássuk! –

Lugossy a' betegség' éjjelén, keblében víve a' nyavalya's szerelem' aggodalmait, eltökélé álmatlanságában, jeget törni szíve' ügyében, 's ki lehetne kívántabb pár számára Krisztinkánál? Az már nem gyermek, kinek hamarabb szemébe tűnhetnék az őszülő haj, kegyes, istenfélő személy, van is neki mint hallja 's a' nemzetség elég régi. Ezek valának a' nyomos szószólók Krisztinka mellett, melyeket tüstént kedvező határozás is követte. Másnap reggel elküldé Lugossy Mártont, megtudni Krisztinka' hogylétét, 's e' követség meglepőn hata betegünkre; hogy hol nem is gondolná, ott érdekel résztvevő kebelt sorsa, kivált egy férfitől igen elég ennyi udvariság! Albin az első kis szikrát sejtve, gondosan iparkodék azt lánggra éleszteni. Lugossyt, mint a' megye' legtisztesebb férfiát festé, ki utálná a' világ' hiúságát, szilárd lelkű, jóltévő, nagy gazda, gyermektelen – – 's hogy őneki tegnap ejtett is egyikét szót, de nénjének nem meri megmondani; evvel csalfa mosolygások közt ott hagyá a' szobát. Nincs lélekostromlóbb valami, a' fölébresztett 's ki nem elégtett kíváncsiságnál. Bűbájos erővel hat ez a' lélekre, kikeresi annak kívánatit, kinez, mulat, találgat; de ég a' vágy bennünk, azt bizonyos szájából hallani, 's illy indulat-zavarban zárt szívekhez is legkönnyebben térhet a' szerelem. Albin hát igen jól készíté az utat, mellyre Lugossy fellépendő vala, 's kedveze a' körülmény is, kevés várta a' személyesen jöven Krisztinka' tiszteletére. Krisztinkát újra meglepé, 's pedig hatalmasabban, mint az előbbi követség, e' látogatás. Most kinyílik a' titok, reménylé; 's hol van asszonyi kebel, melly illyféle nyilatkozásokat egykedvűn várhatna? Némi zavarba jött Lugossy beléptekor 's ő viszont. Adél álmélkodék hogy férfi léphete 's kivált illy beteges körülmények közt, a' szobába; 's ez csakugyan nehezen is történheték vala, ha Krisztinkával Albin' rejtélyes szavai titkot nem sejtetnek. Oh ezért sokat elfelejt az ember! Lugossytól is nagy volt a' lépés 's merész a' tőkélet, de őt meg' a' mult éjjel fellovalta a' hadnagy – Krisztinka' ájuldozásinak 's betegségének egészen más színt adva. 'S így dobogó szívvel ugyan, de erős elszántsággal kezdődék a' beszéd köztök, kiket legközelebb illete a' dolog. Lugossy elszámálá gazdaságát, 's milly nehezen megy, ha nincs hű segéd, ki gondot 's örömet osztana. Krisztinka magányát festé, mellyben olly részvétlen egyformaságban tűnnek napjai. „Nagysád maga az oka – mond Lugossy hevülve – ki keresné a' rózsát, melly szivatag pusztákon, rideg homályba rejtőzik, 's ki bámulná az ártatlan lilomot, ha kerten kívül árkok' szélein sorvad?” Rózsa – lilium – ah! még is csak gyenge mű ez az emberszív! Lugossy megszerzé neme' érdemét e' két szóval, egy olly kebelben, melly mint már tudjuk, minden férfit egy-egy hét fejű sárkány kigyónak tarta. „Az igaz, hogy házi körülményim elég sanyarúak valának, folytatá Krisztinka, mellyek szívemből mindedig kizárák az élet' örömeit, 's bús magányomban csak bánatomnak éltem eddig.” – „Eddig! 's ezután?” vág közbe mindig hevültebb Lugossynk. „Hiszen kísértet nélkül nem valék – így kerülé-ki Krisztinka a' kérdést, hogy Lugossy kérdésből ki ne fogyjon – akadtak szerencsém; de soha sem merék a' sikos pályára lépni, csalfa a' világ, igaz örömet ritkán lel a' szív hiúságaiban.” – „Ügy van! igazolá Lugossy, de még is, ha két egyetértő szív kelne-fől egymás' boldogítására? –” „Ah! ha illyen volna!” sohajtá Krisztinka. „Van, mond Lugossy határozottan, van! 's én meg vagyok győződve, hogy épen nagyságod' nemes keble rejtí e' kincset; de a' rejtettet ki tudná eléggé méltánylani?” „De ha nincs ki vele érzene?” mond Krisztinka lelkesülve,

’s ki hitte volna, hogy ő még érez is? „Van, felel Lugossy, van ez is; én a’ magaméről felelek – –” s itt egy hosszú, de igen hosszú csókot nyom Krisztinka’ kezére. „Még mi boldogok lehetnénk – kezdé csillapulva, mintegy vontató fontolással – mért burkolódunk-be az életkedvek elől, melyek ápoló kebleken olly gazdagon virúlnak!” Krisztinka el vala lágyulva; illy gyengéd bánást, illy részvevő kebelt magányában csakugyan nem várhata. Látá milly szigorún hata eddig elvonultsága lelkére, ’s milly szép a’ világ jól használva, viszonyos barátságban! ’S ím, illy idves elmélekedések közt – ki hitte volna? – Krisztinkánk Lugossynak kedvező választ ada bizonyossá téve őt hajlandósága felől. Lugossy’ villogó szemeiből Albín győzödelmet olvasa, ’s e’ győzödelem várt véggel koronázá az ő, ’s Emma’ pályájakat is. –

Másnap veve bucsút Krisztinka, Albín ’s Dénes’ kíséretében, gyogyultan, a’ szíves vendéglő háztól, ’s e’ kíséretre maga hívá-meg Albínt. Erre csakugyan szüksége is vala, mert kemény harczok támadának keblében, melyeket elintézni Albínnak kelle. Lugossynak jó választ ada, ’s inye szerint is lett volna az egész dolog, de – Adél, de – Emma, kiket holtiglani párta-fogadás alatt veve szárnyai alá, ’s az utóbbit még öröklési reményekkel is kecsegteté, ezek nagy akadályok valának; ’s bár férjet tudna most hamarjában számokra szerezni, ezen töprenkedék, hogy kölcsönös kötelezésökről mind hárman szép módjával lemondhatnának. Albínt külön hívá e’ végre, mert megkedvelé, ’s közlé vele titkát. Bámulást ’s meglepést színle Albín nénje’ nyilatkozására; de lelkének viruló öröme is átszilloga szemén, így minden kívánságát teljesülve látván. „Ha parancsolja, kedves néném, tüstént kiszabadítom a’ kelepczéből –” mond tüzesen csókolva Krisztinkát Albín, ’s kifuta hogy Dénest és Emmát nénjök elébe állítsa. Krisztinka mint kőszobor álla egy pillantatig, kétség és remény, megjátszás, ’s ön ’s a’ többi’ boldogítása’ érzelmeinek tarka vegyülete közt habozva. De híven megfejté Albín a’ mesét, hogy Dénes testvérije, ki két év óta ég már Emmáért, ’s most az ifju pár csak jó nénjök, mint gyámányjok’ jóváhagyására vár, apjokat titkon már ezelőtt részökre megnyervén. Krisztinka áldást monda a’ szeretőkre, mert a’ reménytelen eset által kellemetlenné lett helyzetből szabadulhata, ’s lecsillapíthatá keblében már már éledező dorgálását is lelkének; hogy ön testvére’ gyermekeit ennyire távol tarthatja rokon szívetől. „Enyéim lesztek mindnyájan – szóla lelkesülve – ’s én a’ tiétek, javaimban, mint egy vér’ tagjai, mindnyájan osztozandók! „A’ kis Emma sirva fakadt, indulatosa kúcsolva-át nénjét, mert gyenge szíve ennyi öröm, ennyi kedves változás’ elviselésére képes még nem vala. Meleg könnyűiben folya forró hálája nénjének őt eddig híven ápoló kezeire, ’s a’ pillantat’ felsége, egy néma, egy varázs hatásu angyal-tekintetben mutatkozik derülő arczán a’ lelkes leánynak. Adél csak végére jött a’ mennyei jelenésnek, ’s a’ nem várt fordulaton neki bátorulva, barátnéja’ keblén vallá-meg ő is új frigyét, melyet az orvossal köte.

’S illy szerencsésen oldódva-fel a’ csomó, Krisztinka egy napon köz-kiházásitást igére kegyeltjeinek, ’s tüstént tudósítások indultak az illető helyekre. Albín’ férje – mert csakugyan férjnél volt – egy jeles tekintetű tisztje a’ megyének, még az nap megérkezék, ’s mint násznagy, elkezdé a’ házassági munkálódásokat. Ez idő óta tártabb leve kapuja az előbb olly sír csendű kis hajléknak, Krisztinka férfi cselédek fogada, ’s ismételt kirándulási a’ környékbe Sárát bámulatra indíták; ki, eljövén a’ közlakoma’ nagy napja, ’s a’ csillogó vendégek’ megjelenésével értesítetvén a’ dologról, öszvetett kezekkel, fejcsóválva imígy sopánkodott: „Ej, ej, no! már ki hitte volna ezt?”

Kovács Pál.

AZ EMLÉNYHEZ.

Kisdéd emlény, kék virág,
Fölneveltelek,
Hogy szerelmi gyászjelül
Néki küldjelek.
Keble' bokrétáihoz
Tűz a' szép hölgy majd,
És ha hervadozni lát,
Búsan felsohajt:

„Értelek, te szép virág,
Sír' lakóihoz,
A' ki téged küld nekem,
Búban hervadoz.
Ah hogy éltem 's élete
Gyász és szenvedés!
Ah hogy bírni őt nekem
Tilt a' végezés!”

Bajza.

SZÉP ILONKA.

I.

A' vadász ül hosszú méla lesben,
Vár felajzott nyíltra gyors vadat,
'S mind fölebb és mindig fényesebben
A' serény nap dél felé mutat.
Hasztalan vár; Vértés' belsejében
Nyugszik a' vad hús forrás' tövében.

A' vadász még lesben ül sokáig;
Alkonyattól vár szerencsejelt,
Vár feszülten a' nap' áldoztáig
'S ím a' várt szerencse megjelent:
Ah de nem vad, könnyü kis pillangó
'S szép sugár lány röpteként csapongó.

„Tarka lepke, szép arany pillangó!
Lepj meg engem, szállj rám kis madár;
Vagy vezess el, merre vagy szállandó,
A' hol a' nap nyúgodóba jár.”
Szól 's iramlík 's mint az őz' futása,
Könnyü 's játszi a' lány' illanása.

„Istenemre!” szóla felszökelve
A’ vadász, „ez már királyi vad!”
És legottan, minden mást feledve,
Hévvél a’ lány’ nyomdokán halad.
Ő a’ lányért, lány a’ pillangóért
Verseneznek tündér kedvtelésért.

„Megvagy!” így szól a’ leány örömmel,
Elfogván a’ szállongó lepét;
„Megvagy!” így szól a’ vadász, gyönyörrel
A’ leányra nyujtva jobb kezét;
’S rezzent kézből kis pillangó elszáll.
A’ leány rab szép szem’ sugaránál.

II.

Áll-e még az ősz Peterdi’ háza?
Él-e még a’ régi harcz’ fia?
Áll a’ ház még, bár fogy gazdasága
’S telt pohárnál ül az ősz maga.
A’ sugár lány körben, és a’ vendég’
Lángszemében csábító varázs ég.

’S Hunyadiért, a’ kidőlt dicsőért,
A’ kupák már felvillantanak.
Ősz vezére’ ’s a’ hon’ nagy nevéért
A’ vén bajnok’ könnyei hulltanak.
Most könnyei csak, vére hajdanában
Bőven omlott Nándor’ ostromában.

„Húnyt vezérem’ ifju szép sugára,
Szól az ősz most, éljen a’ király!”
A’ vadásznak vér tolúl arczára
’S még kupája illetetlen áll.
„Illetetlen mért hagyod kupádat?
Fogd fel, gyermek, és kövesd apádat.”

„Mert apád én kétszer is lehetnék,
És ha ittam az nincs czenkekért;
Talpig ember, a’ kit én említék,
Nem gyaláz meg ő olly hősi vért!”
’S illetődve ’s méltóság szemében
Kél az ifju, tölt pohár kezében.

„Éljen hát a’ hős vezér’ magzatja,
Addig éljen, míg a’ honnak él!
’S mind zajosban mindig hevesebben
Víg beszéd közt a’ gyors óra ment.

A' leányka híven és hivebben
Bámulá a' lelkes idegent:
Vajh ki ő, és merre van hazája?
Gondolá, de nem mondotta szája.

„Téged is, te erdők' szép virága,
Üdvözölve tisztel e' pohár!
Hozzon isten egykor fel Budába
Ősz apáddal, a' vadász elvár;
Fenn lakozva a' magas Budában
Leltek engem Mátyás' udvarában.”

Szól 's bucsúzik a' vadász, rivalva
Inti őt a' kúrthang, menni kell.
Semmi szóra, semmi biztatásra
Nem maradhat vendéglőivel.
„Emlékezzél vissza térni hozzánk,
Jó vadász, ha meg nem látogatnánk.”

Mond serényen szép Ilonka, állván
A' kis csarnok' végső lépcsőjén,
'S homlokát az ifju megcsókolván
Útnak indul a' hold' éjjelén,
'S csendes a' ház, ah de nincs nyugalma:
Fölveré azt szerelem' hatalma.

III.

Föl Peterdi 's bájos unokája
Látogatni mentenek Budát;
Minden lépten nő az agg' csodája,
Mert sok újat meglepetve lát.
A' leányka titkon édes óra'
Jövetén vár szép találkozóra.

'S van tolongás 's új öröm Budában,
Győzelemből várják a' királyt,
Ki a' holdat vívó haragában
Vérboszút a' rossz szomszédon állt.
Vágyva néz sok hű szem ellenébe;
Nem vidúl még szép Ilonka' képe.

„Hol van ő, a' nyájas ösmeretlen?
Milly szerencse fordult életén?
Honn-e vagy tán messze költözötte
Jár az őzek' bűvös rejtekén?”
Kérdi titkon aggó gondolattal
'S arcza majd ég, majd színében elhal.

'S felrobognak hadvész ülte képpel
Újlaki 's a' megbékült Garák,
'S a' király jó, fölség' érzetével,
Környékezvén őt a' hős apák.
Ősz Peterdi ösmer vendégére,
A' király az: „Áldás életére!”

„Fény nevére, áldás életére!
Fenn kiáltja minden hű ajak;
Százszorozva vissza zeng nevére
A' hegy és völgy és a' zárt falak.
Haloványan hófehér szobornál
Szép Ilonka némán és merőn áll.

„A' vadászhoz Mátyás' udvarában
Szép leánykám elmenjünk-e hát?
Jobb nekünk a' Vértes' vadonában,
Kis tanyánk ott nyugodalmat ad.”
Szol az ősz jól sejtő fájdalommal,
'S a' bús pár megy gondsujtotta nyommal.

És ha láttál szépen nőtt virágot
Elhajolni belső baj miatt,
Úgy hajolt el, félvén a' világot,
Szép Ilonka titkos bú alatt.
Társasága lángzó érzemenyek,
Kínos emlék, és kihalt remények.

A' rövid, de gyötrő élet elfolyt;
Szép Ilonka hervadt sír felé,
Hervadása líliomhullás volt,
Ártatlanság' képe, 's bánaté. –
A' király jön 's áll a' puszta házban,
Ők nyugosznak örökös hazában.

Vörösmarty.

AZ ELHAGYOTT.

Csalfa volt hő esküvése,
Változékony lenge kép!
Csalfa, melly szemedben égett
A' szerelmi láng.

Elhagyál, oh hittelen,
'S el minden veled –
Mint kirablott puszta ház,
Mellynek kincse, bútora,
Össze tépve szerte hányva
'S benn 's körülé és felette
Minden élet ölte van;
Csak magányos éji szél
Jár zokogva csarnokán;
Olly magányos, olly kirablott
Néma puszta e' kebel.
Benne minden érzemények,
Istenálmak, lángszerelmek,
Szerte dülva és kihálva –
Változatlan hívemül csak
Egy maradt: a' fájdalom,
A' ki síromig kísér.

Bajza.

EGY NAP SZLIÁCSON.

A' szép özvegy megérkezett. Az²⁷ egész fürdő suddogni, mozgani kezdett. Nevét csak tegnap, kevéssel megérkezte előtt, tudhattam-meg. Az aubade-ot csekély magam intézte-el, 's az kétségkívül fényesebb is, szerencsésebb is lehetett volna; de cigányainkra nézve: ki tanúztatja-meg ezekkel egy éj alatt Mozart' vagy Schubert' műveit? gróf Almavivát pedig, a' nem épen rekedt hanggal, nem épen tört guitarral, a' mi illeti: szabad-e ennél többet kívánni Szliácsnak? – Csak az egy Imrey nem volt jelen; csak ő nem tudott a' szép, a' váratlan vendégről semmit is. Mint fogta ő magát viselni? mit fogott ő az asszonyi társaságról, mit különösen a' mi rejtélyes, fiatal özvegyünkről mondani? – Ezt az embert én meg nem foghatom. Fiatal és független: borúlt; fiatal és ép: borúlt; fiatal és nőtelen: borúlt 's makacsszomorú és emberkerülő és bizarr. Mit akar például azzal mondani, hogy a' pisztolytól gyermekileg retteg, ő a' merész, 's gyakorlott czéllövész? 's mit azzal, hogy a' dohányzást nem szenvedheti, noha azelőtt két évvel, mint egykor kedvetlenül vallá, dohányzott? hogy ugyanezért semmi köz helyén a' fürdőnek meg nem jelen, 's midőn magányos csapongásiban rá tolom magam', vagy a' szomszéd bércekre, a' kies Hajnik felé erőltetem; legelső zavart kérése is az: de kérem az urat, ne dohányozzék? Miért szökik, fut; ha talán irányunkban, bár távol, leány- 's asszonybokor közeleg? miért sohajt, remeg; ha neki a' boldog, fiatal házaspárt mutatom, emlegetem? miért vonúl-el messze lakására, valahányszor a' fürdőt új vendég, táncz, kocsizat, vendéglet, vagy más köz öröm harsogtatja? szóval: honnan ez a' ború, ez a' természet-elleni, élet- és embergyűlölő különczkedés? Ha ez az ember dőre: ha ez egy elvadult, a'

²⁷ A'

zavart és czéltalan olvasmányba bele fáradt elme: honnan a' velős, éltető tudomány,²⁸ a' nyomos és tiszta okoskodás szelíd óráiban? honnan e' felvilágosult, mély, egyedül idvezítő elvek a' politicában 's a' vallás felől? egyébiránt is Imrey' viselete, jobb szülei házat és kényelmes ifjuságot árul-el, hogysem tanulmányainál tapasztalt vezérben szűkölködött volna. Ha pedig Imrey rosz: ha ezt az arcot, ezt a' lelket valami fekete tett nyomja, honnan a' gyermekded, olvadékony szív? mikép szeretheti ő a' kisdedet, a' szegényt, a' jámbor földművest? miért keresi ezek' 's a' természet' és holtak' társalkodását, míg csak a' világét, csak a' művelt, mesterkélt embereket kerüli? 's lehet-e annak szíve rosz, ki mint ő a' dalt és muzsikát kedveli, sőt ez utóbbit, mint egykor fuvoláján meglepém, lelkesedéssel tudja gyakorolni? Nem, ő nem rosz, nem dőre; Imrey szerencsétlen; – 's lett vagy ne lett legyen annak okozatában neki is, hév vagy puhaság által, némi bűnrésze, mindig igen méltó, hogy nemes és művelt hajlomain, a' munkás életnek 's társalkodásnak, mellyekért teremtvé látszanak, vissza adassanak. Az orvos azt mondja, hogy Imrey beteg, szívbeteg, 's erős léptekkel közelít a' melancholiához; annál inkább 's hamarább kell tehát igyekezni, hogy ez a' lélek a' bú' és merengés' körmeiből kimenekedjék...

Ezen, általam már többször meghányt 's forgatott gondolatok futának ma ismét elmémen keresztül, midőn az aubade után köntösbe vetem magamat, 's tudván, hogy a' szép vendég legalább is délig nem leend látható, reggeli sétámról gondolkodám. Eltökélett akarat volt bennem Imreyn segíteni, 's a' jelen alkalom erre kedvező terveket, kilátásokat látszott nyújtani. Ugyan is abból, mit az özvegy' életfolyamáról, egyetlen forrásunkból, a' tisztartótól, ki lakát megrendelé, kéz alatt érthettem, igen könnyű vala egy kis románt öszve szerkesztetni. Az özvegy is szerencsétlen volt; áldozatja egy különcz, zsarló férj' sanyargatásának, kinek féltékeny dühe, ijesztő vázkülseje mellett, annyira elrémíté a' szelíd, ártatlan nőt, hogy ez az együttlét' utolsó fél évében szántsándékkal 's tökéletesen elnémult 's keble' sajtásait férje' halála után is a' felvidéknek egy rideg, elvonult falvában rejté-el, honnan csak egyetlen, kisded lánykájának neveltetése 's az orvos' sürgető kérelme ragadható ki egy pár napra Beszterczére 's onnan egykét hétre talán ide Szliácsra. Csak Imreyt birhatám nyilatkozásra, szóra! Milly könnyű vala aztán vonzalmat, részvétet gerjeszteni benne a' szenvedő iránt; 's csak egyszer magán kívül figyeljen valamire, csak ő egyszer fájdalma' öléből legyen kiragadva: akkor a' gyógyulás nála nem lehet kétséges. De őt szóra, nyilatkozásra birni! belőle a' titkot kilopni, kicsalni, kifacsarni! –

E' pillanatban 's mármár indulóban, hogy őt felkeressem, különös vágyat érzék a' pipára, mellyet néhány nap óta félre tettem, vagy is inkább feledtem elő venni. Azon kölcsönzetben levén most magamat, hogy vagy Imreyvel ne szóljak, vagy ne dohányozzam: sürgető levén mind a' kettő, csakhamar oda esett ki a' kérdés: valljon nem lehetne-e Imreyvel dohányozva szólanom? 's ez egyszer így fekvén, igen könnyű volt mentséget, sőt okokat találnom, hogy a' dolog így és ne másként történjék. Valóban Imrey egypár nap óta derültebb, beszédesebb volt mint eddig; tegnapelőtt egész órát töltött velem a' halászat körül 's egész sereget öszve beszélt a' név- és dologbeli javításokról, mellyeket Földynk' munkáján a' halak' leiratában is végre valahára tennünk kellene; tegnap cselédemet kérdé, hol és mint vagyok, 's ha nem szándékom-e, ma falura menni, 's több effélék. Mind ezek oda mutattak, hogy Imrey társaságot ohajt, következőleg ahhoz simulni is kész, vagy elég erős; 's nem első lépés-e ebben a' dohánytűrés? nem okosság, nem kötelesség-e magunkat erre készítenünk? 's nem vagyunk-e mi, noha neveinket nem egymástól tudtuk meg, 's egymást nem azon szólítjuk, barátok? fogja-e őt a' kínálás, meglepetés illy csekély dologban tőlem sérteni? De hogy! legroszabb esetben is neheztelni,

²⁸ tumány

egy perczet, egy órát, egy napot talán haragudni fog. Haragudjék. Az orvos különben is azt mondja, neki üdvös a rázkódtatás, a kitörő, ellenséges indulatok neki jobbak, mint a merítők, puhítók, olvasztók; ki tudja, mi lesz ezen egy szokatlan tettnek, ezen első önmagán vett diadalnak következtében ő rá nézve, mire fogja őt majd ez az egy kis lépés is segíteni? Minden esetre egyedül én vagyok az, a ki veszthet, ő nem; s megsérthet-e engemet ő, a beteg? – Nem, nem; neki erőtt kell venni magán, s ő erőtt fog venni magán; – a ki mer nyer, a kezdet fél tett... Gyönyörű okoskodás!

Kedvencz helyén ült a sziklapadon, honnan a messze elsimuló völgyre, gyönyörű vizével, s az éjszak-keleten kékellő havasi vidékre olly bájos-ábrándos kilátás esik. Gyakran láttam őt itt arcczal éjszakknak fordúlva a távol ködébe merengeni; barna fűrtel bomladozva lengettek szirtje s homloka körül; nyári, langy permeteg áztatá gyakran arcát és ruháit: de ő folyvást merengett, s a keserű pillanatú szemből leszivárgott könnyek valának tanúi, mi mély és bánatos érzeményekkel küzde kebele. Itt ült és olvasott. Legdelibb habpípámat füstölgő búkkanócczal a felpattant föld alatt bal kezemben, jobbomban saját cigarámat tartva, simúltam feléje, s amazt oda nyujtván, a legengesztelőbb hangon mondtam: Barátom, az én kedvemért!...

Rám üte-fel szemeit s az után nyúlt, a mit kínálni láttattam; de alig vete egy pillanatot az égő kanócra, elriasztott hihetlen változása. Mint ki száraz, mohos gallyat vél letörni, de egyszerre kigyót érez, melly markában siklik s fejét kezének intézi: felszökelt, s egy vonagló karrántással úgy sújtá pipámat a sziklához, hogy az ártatlan eszköz száz darabra pattant s előbb büszke födele alatt a porban bakázott. Rettegtem barátomért. Kínosan érztem, hogy e pillanat meghaladta számolatomat, hogy az kettőnk között s talán rá nézve is elválasztó leend. De csak hamar feléledtem, látván, hogy benne az első borzadást düh váltotta-fel. Ő egy pillanat alatt borzasztó s ijesztő lett. Előbb halavány arcába sötét pir kezdte tolongani, szeme lángolt, ajka és tagjai remegtek, az előbb kivonult kar engedni s helyette a jobb kéz feszülni, s az egész test mintegy emelkedni kezdett.

„Az úr engemet megpiszkolt, megsértett!” kiálta haraggal „s ez elégtételt kíván!”...

Hála az égnek, gondolám magamban, ez jól megy, ezt a pillanatot használni kell. – Azt én is kérek, felelél kémlelő pillanattal, a sérelem itt csak kölcsönös lehet. Kard, vagy pisztoly tetszik? –

Pisztoly! sohajta elhaló szózat, s tenyerét homlokára fedve hátra hanyatlott. Vele hanyatlottak-el reményeim. – Az úr pisztolyt választ! – sohajta még egyszer, s ezen pillantatban haldoklani látszott.

Elrémltem. – Ember, barátom! kiálték, melléje dobva-le magamat, térj magadhoz, ne hagyd-el lelkedet; én, én vagyok itt. Nyisd-meg kebledet, mondd, mi bánt, szólj szív szívéhez, ész észhez, ember emberhez, mint a mellyek nevében eddig ismertél, ismertelek. Nem kérem titkot, ha annak megvallása téged elemészt; mondd ekkor, hogy menjek, és megyek, és mindennek vége közöttünk; de ne hidd, hogy e szó és kéz álnokul akart gyötreni, hogy az ellenednek keze és szózatja!...

Az úr engemet igen betegnek hisz, monda lassúdan eszmélve, ha azt véli, hogy én az urat ellenemnek tartom. Nem, valóban nem. De mi mindketten egy vad, ellenem ádáz végzetnek lehetünk játéki, melly miután életörömeimet feldúlta, véget akar vetni napjaimnak, hogy egy más kegyencze amazokat annál nyugodalmasabban bírassa. Legyen úgy! Bolondság és gyávaság volna ellen állani. Igen is, én elbeszélem az úrnak életemet; látni fogja akkor a kezét, melly kettőnket tudtunk s akarattunk nélkül vezetett; – de ne reménylje az úr, hogy engemet más gondolatra bír, hogy én habozni, vagy engedni fogok. Nem, valóban nem. Én az urat

megsértettem, az úr becsületcsorba nélkül vissza nem léphet, – 's én pisztolyt választok! Minden, a' mit kérek, csak az, hogy a' találkozás ne most, de ma, kettő és három között történjék. Én egykor itt leszek. Megelégszik az úr?...

Mit vala tennem, mint hogy ide nyújtott jobbját elfogadjam 's mindent ő rá hagyjak? Engedékenységem 's részvétem' meleg nyilatkozási, úgy látszott, valamennyire megnyugtatók. Enyhülten 's az elhatározott lélek' tiszta csendével kele-fel helyéből, 's ajánlott kíséretemet tova szállásáig elfogadá. Menőben említettem neki tegnap éjjeli karigazgatóságomat Farao' fiai közt, – 's mintha mosolygást láttam volna ajka körül elsiklani, de figyelme mélyen el vala foglalva, 's néha tévedő lépése mutatá, hogy testének hosszú, újító álmra vagyon szüksége. E' nézetet, mihelyt megérkeztünk, közlöttem emberével, ki engemet tökéletesen látszott megérteni, 's én azon reménnyel távoztam lakomba, hogy beteg, valóban igen beteg barátommal egy kedves, kínálkozó álom bút, napot és órát elfeledtet. –

De melly igen meg valék lepetve, midőn dél után mindjárt ő lép szobámba, pisztolyaimat kéri 's a' kijelölt helyre hiv. – Megvallom; kedvetlenül esett. Egyetlen reményt az elbeszélés és időnyerés látszott még nyújtani; de mit változtathatott ez elbeszélés a' dolgon? mikép lehetett az öszveütközést halasztanom? – Kétségtelen volt, hogy nem fogok vivni: de mi színt adjak, mikép szabaduljak? Azt mondassam magamnak, te gyáva! én katona? – Bánni kezdettem, hogy ennyire jött közöttünk a' dolog, hogy heveskedtem 's hogy annak idejében nem vonúltam vissza. De visszavonulni? én katona! bánni azt, hogy embertársam' bajában részt vettem, a' jog' és szabadság' határai között beelegyedtem? – Történjék akarmi: én nem vivok, ez egyszer nem; 's tettem' következményeit elviselem!

Imrey, úgy látszott, nem vette észre szótlán tünekedésemet. Ő az alatt valóban csoda hidegséggel vizsgálta a' pisztolyokat, melyekre ládkájokban inték inkább, mint mutaték; húzta 's porozta azokat, port, tekét, lapocsokat készített, végre becsuká a' tokot, hón alá vette, 's megfogá kezemet, hogy menjünk.

De, barátom,...

Rám nézett. Arcza halavány volt de kemény és elszánt. Érzettem, hogy e' pillanatban minden szó, tanács vagy formáság fölösleg 's csak engem neveshet vala ki. Semmi mondam, és menjünk, és mentünk. Legényem süvege után kapott. Te itthon maradsz, szólék, 's bevárod jöttömet. –

Felérvén a' hegyre, helyet fogánk. Imrey maga mellé vevé a' fegyvereket 's beszélni kezdé történetét. Én a' lombokon 's fellegeken jártatám szemeimet, fel-felügyelve 's ismét azon tünekedésre térve vissza, mikép lehetne a' vitát halasztanom.

„Concipista valék Budán ezelőtt hat évvel, így szóla, 's az emberek' legboldogabbika. Vagyon', tekintet', izlés', társalkodás' és barátság' kellemeim kívül egy szívet mondhaték enyémnek, mellyet örökre szeretnem és imádnom könnyebb, mint leírnom. Pauline kétségkívül most is bájoló; de akkor csillaga és bálványa vala minden körnek, minden szívnek. Ez a' szellemtermet! ez a' lebegő, hullámi mozdulat! ez a' fekete szem! ez a' szűz és még is lángpillanat! 's ez a' lélek, ez a' szív, ez az akarat! Lelkeink észrevétlenül forrottak egymásba; benne éltem és ő én bennem, mielőtt tudnók, vagy ajkaink nyilatkoznának. Egykor, – nyár' közepén valánk, – a' természet' öléből, a' pesti erdőcske' nyáralkonyi vidékeiből, térénk haza, teltebb kebellet mint valaha. Pauline a' clavierhoz ült és andalgott; én fendobogó szívvel állék mögötte, 's az angyal' kecseibe egészen elmerültem. Anyai nénje, a' consiliariusné, ki a' korán anyátlan 's intézetben nevedett Paulinét magához vevé, látta 's hihetőleg megszánta epekedésünket, mert egy pillanatra a' szomszéd szobába távozott. A' clavier elnémult, 's Pauline a' tova ablakhoz ment. A' mint őt követem, 's szemeink újra találkozza, egymáson andalgánk, egyszerre megnyílnak

karjaim. Pauline, kiáltok, 's az angyal ölembe dől, és lélek és test egymáshoz szorúlnak. Szeretlek, és örökké foglak szeretni! monda, legelőbb eszmélve 's karjait vállaimon, szemeit szemeimen nyugtatva. Enyém, örökre! volt minden válaszem, 's szív szíven dobogott ismét, ajkam vállába tapadva, arcom és homlokom csókjaitól illetve. A' tanácsosné belépett. Anyám, én szeretem Imreyt; monda Pauline. 'S én Pauline' kezéért esedezem; mondék, a' jó asszony' kezeire borúlva. Megindult. Áldjon az ég, kedves gyermekeim; mond ő, én megegyezem; a' legelső postával írni fogok atyádnak, 's nem kétlem, javalni fogja választásodat. Irjon Imrey is, ha tetszik. – Irtam, de nem lévén Pauline' atyjánál bemutatva, legjobbnak találtuk leveletem a' consiliariusné' levelébe rekeszteni, mit ez önkényt ajánla. Most kezdődtek életem' legszebb órái. A' válasz késett ugyan, de az, úgy hittük, nem lehetett ellenkező. Jegyeseknek nevezők egymást, 's mit a' gyermekded szerelem, mit az élet' e' legbájlóbb, legábrándosb szaka kecsekül nyújthat, azt mind' izleltük. Végre a' válasz megérkezett. Pauline' anyja nem tiltja, hogy leánya velem 's más hasonló nevelésű ifjú urakkal társalkodjék, 's megengedi, hogy a' jövő telet Pesten tölts. Neki most tractatusai vagynak bizonyos jószág iránt, mely fontos ügyben a' jövő januariusban Pesten kell lennie. Akkor meglátja, mik lesznek teendői; 's addig minden formáságot a' legkeményebben tilt. Leányomtól sürűbb levelezést vár, 's azt sogorasszonyának további kegyes gondviselésébe ajánlja. – Rólam 's levelemről ezentúl semmi szó. Jól van. A' tél elérkezik. Az asszonyegyesület bált adat januarius' 20kán: mi hárman ott vagyunk. Pauline örömet tánczol. A' legelső forgót tánczolóval vele, 's mindjárt az első pihenőben a' leány egyszerre megretten, félre húz, hogy őt egy rettentő, fekete ember nézi. Hadd nézzem, angyal! mondom mosolyogva. De olly szörnyű, ollyan fekete! – Hátra tekintek, 's egy magas, szikár alak áll előttem, merőn, feketében; fekete haj és szem; sárga, sovány, mozdulatlan arc, gyilok-pillanat. – Tovább tánczolunk. A' második szünetben ismét itt áll; a' harmadik szünetben ismét itt, 's így folyvást, mindig merőn, mindig némán, szemeit mindig Polcsira függesztve. A' leány rezketni kezd, nem birom bátorítani. – Végre a' táncz megszűnik, 's Pauline lihegve fut anyjához a' credenzbe. Én nézem a' tüneményt, nincs sehol. Pauline utóbb maga is nevetkezni kezd a' babonán; azonban a' következő forgót kihagyta, 's csak a' cotillonhoz jöve-meg ismét kedve. Alig fordulunk egyet 's íme a' fekete ismét szemközt áll vele, Pauline elsápad, elfordul; de erőt vesz még is magán 's az egész tánczot ritka kellemmel végig lejt. Midőn utóbb a' tömegben álthatunk, a' fekete újra élőkbe lép, 's Pauline, a' mint előle kitér, atyjának ölébe dől. – Ez azon estve érkezett-meg 's utánunk jöve a' bálba. A' feketét nem láttuk' többé. – Imrey úr! monda Pauline, epedő pillanattal tekintve felém 's atyja' öléből kibontakozva. Hideg meghajlás mind a' két részről. – A' consiliariusnéhoz menénk. – Itt újra bemutatatom 's a' consiliariusné elárad dicséretemben. Szép, monda Pauline' atyja; köszönöm az úrnak szívességét. – Én fáradt vagyok, leányom; úgy tetszik... Menjünk! monda a' consiliariusné, 's a' mint mellette elmegyek, szándékból-e, vagy csak enyhíteni akarván zavartságomat: Holnap, úgy mond, hozza-el gyűrűjét! – Nem tudtam, mit csinállok. Kábúlva omoltam a' kocsiért 's fel a' ruhatárba 's vissza Paulinéhez. A' mint a' kocsihoz értünk, halálfélelem szállá-meg lelkemet. Ölembe ragadtam a' leányt, 's – mintha vele együtt kellene elvesznem. Pauline! kiálta az atyja másodszor, 's a' kocsi elgördült. Én a' falnak támaszkodtam.

Más nap' siető dologgal várt a' hivatal. Egy órákor még a' praesesnél voltam; három óra vett-fel az író-asztaltól. Szaladtam a' parthoz. Sűrű, téli köd feküdt a' Dunán; a' folyam egy úszó jég-táblának látszott. A' hajósok nem akartak indulni; pénzem megindította őket. Táblákhoz ütődve és táblákra, életveszedelmek között vergődünk a' vizen, a' borúban, ide 's tova. Hetedfelet ütött mire Pestre értem. Szívkopogva megyek a' kedves utcán végig, 's a' kapu – be van zárva; az ablakok csukvák. Csöngetek erősen, – nem jó senki. Látogatóba mentek, gondolom;

holnap is jókor jövök. – Éjet a' vadászskürtnél töltöttem, a' másodikat szembehúnyás nélkül. Zörej és lábtapogás vert-fel andalodásimból. Végre nyolczat ütött. Pauline' atyja engem nyolcz órákor is kihallgat, gondolám – 's vettem kalapomat. Elijedtem, a' mint a' tűkörbe pillanték; de, nem csoda, mondtam, két éjet nem aludtam. Vigan tapodok-fel a' csendes, széles hágcson, 's a' consiliariusné' komornája jó előmbe. Ah, teins úr! monda, midőn megpillantott. No's, kérdem, Pauline? ...El ment! A' nagysás úr elment! A' nagysás asszony beteg! – Mikor ment-el? kérdem. – Ma reggel a' nagyságos urral. Oh, a' kisasszony és a' nagysás asszony sokat sirtak tegnap délben; a' nagysás úr haragudott, egy magas, fekete úr jött ide tegnap reggel... Itt egy levél a' kisasszonytól. Bontom és olvasom: „Kedves jegyesem! Miért nem jöttél-el tegnap? a' te jegyesed sokat sirt és szenvedett miattad. Bezzeg itt volt a' fekete; – 's atyám hozzá akart engemet adni; de, úgy-e, ez lehetetlen? Addig sirtam 's mondtam ezt neki, míg végre azt mondta ő is, hogy már, nem akarja. – El kell mennem, édes jegyesem, jó atyám úgy akarja; de ne tarts, hiszem B* nincs messze. Jőj-el és légy velem; te benned bízom csak és istenemben. – Sietek, megbocsáss. Ugyan szomorú névnapom lesz ez úttal. Csókollak ezerszer és vagyok – a' te híved.” – Az egész complot előttem állott, csak az egyik név hibázott még. Ezt a' consiliariusné megmondá 's meg a' hihető okot is, miért pártolta olly igen Pauline' atyja az új kérőt, 's miként akará ő, a' hiú de kevés vagyonú földes úr, magát, házát 's gyermekét a' leány' föláldoztával gazdagítani. –

Legelső 's talán egyetlen lépés, mellyre magamat illy helyzetben határozhatám, egy levél volt az új kérőhöz, mellyben kifejtém neki minden jogaimat Paulinéhez, 's miután jó hosszan 's tüzesen leirtam, melly ocsmány, undok, illetlen ő hozzá, 's mennyire ellenkezik ésszel és vallással olly leányt hurczolni oltárhoz 's csatoltatni örökre magához, kinek szíve nem övé: azzal rekesztém fenyegető levelem, hogy az utat Pauline' kezéhez csak az én szívemen keresztül fogja megtalálni. – Hihetetlen, milly nagy lett levelem' foganatja; mert alig telt bele harmad hét, a' következő válasz érkezett. Kérem, olvassa-el az úr...”

Vevém a' levelet és olvasám: „Nemzetes ifju úr! Tetszett a' mindenhatónak, szövetségemet a' nemes Szendy ház' ivadékával, tekintetes Szendi Szendy Paulina kisasszonnyal a' szentségek' malasztjaiban részesíteni. Én és Pauline ma állottunk oltár előtt. Az úr, ifju úr, tudni fogja, mivel tartozik a' házi csendnek 's egy nemes asszony' becsületének; 's ha talán nem: maga az én szeretett hiteselem kegyes itt az urat arra emlékeztetni. Ehhez én csak azt adom, hogy ha a' tollhoz és fuvolához szokott gyenge kezek csakugyan képesek még más egyebet is forgatni, az úgy nevezett, 's megsértett jogokért minden nemű elégtételre kész és önkényt ajánlkozik – Solymosi.

Solymosi? kérdem a' legnagyobb csodálkozással.

„Igen, Solymosi. De vette észre az úr ezen sort itt Pauline' kezétől: Én Solymosiné vagyok 's ohajtom, hogy ezen Imrey úr megnyugodjék. Oh, ha e' szent betűk nincsenek, ki tudja, mit végzett volna már akkor a' kegyes gondviselés. Képzelve az úr helyzetemet. Rettentő eszközök-höz kellett nyulniok, hogy a' leányt megegyezésre bírassák. Ismertem őt; erőszak a' legkegyetlenebb sem vala képes, lelkét meghajtani. Egy nyílt oldala volt csak: atyja iránti tisztelete. Ezen embernek ki kellett az atyáért az emberiségből vetkeznie, hogy leányát így előlhesse. De ha egyenes erőszak nem győzhetett is e' hős lelken, nem fárasztathatá-e azt ki a' rettegtetés, a' félelem? Mit tettek, mit mondtak neki? – E' tűnekedés nem hagyta nyugtot; kértem, ostromoltam a' consiliariusnét, fejtse-meg előttem e' titkot, életek függenek nyilatkozásától, sem nyílt, sem álnok erőltetést jegyesem' szíven 's akaratján nem tűrök! – A' jó asszony kért, esdett, biztatott. De mielőtt maga tehetne lépéseket, Paulinétől egy levelkét kap 's benne e' sorokat: „Az istenért, néném, nyugtassa-meg Imreyt; ő mindent meg fog tudni. Ah, én nem írhatok erről; de neki azalatt is és minél előbb tudni kell, hogy én egyedül atyám' akaratjának, kérelmeinek, esdeklé-

seinek vagyok áldozatjok.” – Elég volt. Sorsom örökre eldőlt. Öldöklő bánat kapá-meg lelke-met. Elzárkoztam. – De midőn a’ tavasz el-érkezett, a’ fák, az én boldogságom’ tanúi kirüggyeztek, akkor a’ bú könnyekké olvadt. A’ pesti erdőcske tanyámmá, lakhelyemmé lett. A’ kedves itt járt, itt beszélt, itt mulatott. A’ reggel itt, az estve ott talált fürödve könnyeimben. Ha nem jöheték korán, ablakomat csapám-ki, s’ félnapokat könyöklöttem benne áltmerengve. Kocsim elhaltan hozott haza gyakran; s’ a’ dolog annyira ment, hogy a’ legkisebb érintés, emlékeztetés fellázasztott; eljajdultam irataim mögött. – Végre eltiltottak Pesttől. Egyik rokonom magához vett, s’ új lakot készített-e fel házában számomra. Ő, az orvos, s’ barátim mindent elkövettek, a’ mi földerithetett, széleszthetett; bánatom’ feledteté. A’ természet segélé igyekezetöket. Negyedik hónapra új erőt érzettem magamban, s’ neki feküdtem a’ dolognak. A’ hivatal lett egyetlen gondom, szerelmesem. Hihetetlen, a’ mit harmadfél év alatt véghez vívék; nagy részét tettegi ismereteimnek azon időszaknak köszönöm. Előléptem. De a’ megfeszítő munka, az elvont, szívénküli élet nem volt káros befolyás nélkül egészségemre. Fogyni kezdtem, vérem fejembe tolongott, gyakran szédelegtem. Az orvos utazást, derülést javasolt. Az elsőre annál könnyebb vala szánakoznom, mivel ebben régi hajlandóságomat követém, s’ minél szükségesebbnek találtam, a’ hazát több tekintetben közelebből ismerni. A’ felső vidékek régóta érdeklettek;²⁹ s’ én erre intéztem útam. Körmőcz’, Selmecz’, Béla- és Bakabánya’ s’ Bars’ és Hontnak minden nevezetességét kikutattam. Olly tömérdék az, a’ mit itt látni, tanulni, elmélkedni lehet! – Innen, nem tudom mi, éjszakeletre vont. Bizonyos, határozatlan szándék, homályos, gondosan rejtgetett vágy látszott, vezérteni. Alig érve Szepesbe, kocsimat O*ban hagyám, parancsot adva legényemnek, meddig várjon és merre kövessen, s’ útam vagy gyalog vagy lóháton folytatám. Ez a’ bujdoklás, ez a’ remény és retteget közötti bolygás az új, ábrándos tájakon tetszett nekem. Egy nap’ – mint ma, julius’ elején valánk – egy bérccsúcsról szállottam alá s’ a’ hegy’ derekán, a’ jelenhez, hol állunk, igen hasonló fokon meglepett a’ tájék’ varázs szépsége. A’ teljes erőben emelkedő nap heven lövellé sugárait, fényt árasztva körülüm s’ a’ fensőbb vidékeken. Alább kékelő, ritka ködben csend alatt a’ lombos hegyalj, s’ csak a’ völgy’ rejtekebb helyeit jelelék sötétebb árnyéklatok. S’ ott a’ völgy’ közepén, a’ halmon egy csinos kastély ragyogott felém, alatta vékony füst és ködgomolyagban a’ szerény falu. Ünnepileg diszkedett a’ reggeli táj, s’ a’ föld ilatáldozatot bocsáta-fel. Nem tudtam mi lel engemet. Egy szebb élet’ álmai fogának bájolólag körül. Egyszerre megnyílnak karjaim: Pauline, kiáltok megoldott kebellem s’ tündér világomba ragadtatva, – te ott lakol! neked ott kell lakni! Megyek s’ megkérdem szívedtől, szeret-e még? Vagy szólj, nem illy nap vala az, midőn nyakamba borúlva őszinte kebellem vallád: szeretlek és örökké foglak szeretni?! Ah, most és negyed éve! – –

De mik az ember’ álmai, kedves ur?! E’ szép csalódás is hamar megszünt; s’ midőn majd a’ szomorú valóságba térve vissza, elhagyám helyemet s’ azt kérdém hidegen magamtól; mi nekem Pauline még? – nem tudtam felelni. Esméletim a’ leélt évek s’ szenvedések óta annyira elszoktak, elszilajúltak e’ tárgyól, hogy bármilly bájolón tűnt képe mindenkor előmbé, azt többé sokáig meg nem tarthatám, őt bizonyos, meghatározott viszonyban magamhoz nem gondolhatám. De lenn, mélyen a’ szívből rejtett az érzemények’ egész serege, s’ egy viszhang, egy visszugár táborokat költött, lázított ellenem. A’ szív nehezebben feled, mint a’ fő.

Andalgva hagyám-el a’ helyet, mellyen olly csodálatosan lepott-meg az előtttem egészen ismeretlen táj; andalgva kerültem-meg a’ hegy-üstöt s’ délben leindultam, keresztül a’ falun s’ egyszerre a’ deli kastély előtt állék. – Itthon az uraság? kérdém. – Tessék! – Ki áll előtttem? – Solymosi. Megborzadtam. – Bocsánat, szólék akadozva, valóban nem tudtam. S’ menni

²⁹ térdeklettek

akaré. Ah, ah, Imrey ur! – monda Solymosi – milly öröm! nem, valóban nem ereszttem. – Maradtam. – Hánni, kiálta, mondd-meg az asszonynak, hogy kedves, igen kedves vendégem érkezett; fél óra múlva az ebédlőbe várom; csak hárman leszünk. Takarodj! –

Felmenénk. Az ember szikárabbnak, fáradtabbnak, ijesztőbbnek tetszett, mint valaha. Mit szóljak, mit ne szóljak? – Ez az ember nehezen fogja elhinni, hogy látogatásom nem szántszándékból történt; 's ki tudja, mik lehetnek ezen oktalan, meggondolatlan lépés' következei?...

Solymosi urnak itt díszes kastélya van? mondám végre, látván, hogy ő mind folyvást hallgat, rezket, pirul, sápad.

Csinos, monda erőltetett udvarisággal, – de uraságod' kocsija? nyomban ide parancsolatom.

Kérem; nincs kocsim.

Hogy'? –

Gyalog utazom és egyedül.

Ugy-e? kiálta gonosz diadallal 's mintegy felszökelve Solymosi.

Igen, felelék szárazon, 's estére P*be szándékozom; reménylem, nincs messze?

Isten őrizz'; de minek sietni? az ember nem ér célzt; – értem, a' tanulásra nézve. –

Nem felelék. Az ablakba fordultam, a' kert felé. Éreztem, hogy erőre, hidegvérre lesz szükségem, 's mi lehetett nehezebb, mint illy helyzetben a' kettőre szert tennem? Szerencsémre elhallgatott ő, és erős, indulatos léptekkel járdala mögöttem.

Végre az ajtó benyílt, 's valaki belépett. Pauline volt. – Édesem, Imrey ur! monda Solymosi. – Pauline összereszt. Kinyújtám karjaim'; de feleszmélt, 's egy leírhatatlan pillanattal férjére, felém meghajolt. Visszonoztam. – Ej, ej, kedvesem, te megijedsz? szóla, a' pillanatra nem ügyelve, Solymosi: mit kellene gondolnom, ha féltékeny volnék? – de hidd, nekem a' legnagyobb öröm, Imrey urat itt láthatnom, ki, csak gondold, gyalog utazik! ez már szenvedélyt kíván, ugy-e? – Forrottam.

Örülök, hogy Imrey urat itt láthatom, monda szilárdul Pauline.

Ez az egyetlen vigasztalásom gondolatlan úttévesztésemnél; – felelék 's szemem Solymosi' öldöklő szemével találkozott. –

A' cseléd belépett, 's mi asztalhoz ülénk. Hosszu csend. Ha legkevesebb is kétkedtem volna még Solymosi' karaktere vagy is inkább betegsége felől, Pauline' viselete a' legtisztább világosítással szolgált volna. Aggódva, remegő pillanattal kísérte férjének minden mozdulatát; ennek kívánságát előzni, félt, rettegett kitöréseit hátrálni, lázítani, akadályoztatni: ez vala minden figyelme, foglalatossága. Solymosi több izben ujjal meg akart szólalni, de, ugy látszott, nem bízék hevéhez; nekem, ha önmagammal nem valék is elfoglalva, kérdésre kellett várnom.

Pest épül? kérdé végtére Pauline.

Oh, a' Maria-Dorottya-utczá! igen szép.

Oh, a' Maria-Dorottya-utczára te is igen gyakran emlékezel, ugy-e kedvesem? monda vagdalva Solymosi.

Néném mikép van? kérdé Pauline.

Ah, a' consiliariusné!... igen jól.

Ah, a' consiliariusné igen jó asszonyság; – így ismét Solymosi, – én őt kimondhatatlanul szeretem 's reménylem, meg lesz ő is én velem elégedve. Fájdalom, hogy sürű dolgaime néhány év óta nem engedik az előbb egy részről legalább gyakor levelezést folytatnom. Azonban, ha talán úgy akarsz, édesem?...

Semmi válasz. Részemről éreztem, hogy bár mint igyekeztem az ellenkezőn, Pauline' szavára 's kérdéseire mindig a' szív felelt, nem a' fő, 's mindig zajogva, ön magát árulva. Ez megannyi diadal vala Solymosinak, ki rajtunk ördögi gyanúját ördögi elméskedéssel gyakorlá. De látván utóbb, hogy faggatásaira semmi vagy egyszavú válasznál egyéb nem érkezik, elhallgatott ő is, keblét egy mélyen rejtező szándék, egy sötét, gonosz terv látszott elfoglalni.

Felkelénk, 's én elég erős valék Paulinét a' szomszéd terembe vezetni. Kedves barátom, szóla itt mézesen 's látszatos nyugalommal Solymosi, tessék itt egy pipa dohány mellett kipi-henni, azután, ha tetszik, ó- és fegyvertáramat megtekinthetjük. Emberem P*ig el fogja majd uraságod' kísérni. – Elfogadtam 's kevés szóval, de annál több füsttel szörpölém csészémet, hol belső háborúmat akarván titkolni, hol tolongó ideáimat kergetve, rendesgetve. Solymosi, miután csészéjét fenéki kiitta, felkelt, hitese' társaságába ajánlott, 's egy két parancsadásra, mint mondá, eltávozott.

Ketten maradánk. Csak most esett alkalmam Paulinére figyelemezni. Első tekintettel 's az ebéd alatt ugy látszék, változott, nagyobbodott, de most, midőn közelebb vala ismét hozzá 's meghitten, tanú nélkül, ő vala ismét, a' bájos, kellemes leány, az én jegyesem, szerelmem! – De ah, búfede arcczal és némán és szomorún!

Pauline, mondám végre szorongó kebellem, te, az látszik, nem vagy olly szerencsés.

Felriadott. Az én volt barátom, szóla rezkető szóval, meg fog engem kiméleni a' választól. Megvallom, csodálkozom, hogy, miután atyám a' nénémnek mindent megvallott, miután a' consiliariusné az úrnak mindent megmondott, 's miután az én barátom, mint velem, mind ez ideig egészen meg vala nyugodva; épen most esik szerencsénk e' váratlan látogatáshoz...

Vétkeztem, 's illő, hogy bűnhődjem. De az igazság kisztet megvallanom, hogy azon két soron kívül, melyben nekem bővebb értesülés ígértetett, semmi hirt, semmi, bár sürgetett megfajtást senkitől sem vettem.

Egek lehetséges-e? 's te nem tudod, milly esdekléssel, milly hazug költeményekkel fogák-meg gyermeki szívemet? Oh, jegyesem, én és te, mi iszonyúan valánk megcsalatva³⁰!

'S könnyei omlottak. Nem birtam magammal. Pauline, mondám esengő szózáttal, te engemet e' könnyekkel meg akarsz ölni? Szólj, nincs atyád neked, kiért áldozol, kinek igaz, vagy igaztalan tette kinjaid' enyhíti? de én, ki minden örömét elvesztette, ki élelmény nélkül kel és bujdoklik, mig rideg, kietlen sírját fölleli, szólj, én kire vessek? –

Te szenvedtél édes jegyesem? szóla kezét nyujtva, és nem találsz enyhületet? – Szegény Imrey! 's nincs Pauline több, ki neked vissza adjon mindent, a' mit elvesztettél?

'S ujjai, mint hajdan, simongva játszottak homlokomon...

Néma, kimondhatatlan elragadtatással terjesztem karjaim' feléje... Anyám! hangzék egy távol szobából. – Leányom! válaszola Pauline 's én elhalva rogytam székembe vissza.

Isten veled! monda Pauline, jobbát felém-nyujtva. Isten veled! mondám. 'S örökre! és örökre! 'S a' mint kel és a' mint kelek, hogy örökre elváljunk, ajkaink egy hosszu, feledhetetlen csókban találkoztak.

E' pillanatban belépett a' gyermek, 's a' másik fő ajtón Solymosi. A' kisdéd repesett anyjához 's a' hozzá lehajlót megcsókolá. Lehet, hogy az anyai részvét nem felelt-meg a' leányszív' ömlengéseinek, mert a' gyermek félhídegen 's félbosszúsán monda: Anyám, be fű s t ő s vagy! –

Most kelle látni Solymosit. Rám tekintett és Paulinére és az elmozdult asztalra. Sötét vér futotta-el vonagló arcz-izmait.

Pisztolyt! kiálta, pisztolyt! 's ne innen egy tapodtat! – és kirohant.

³⁰ megcsalatva

A'corridorhoz állottam, mellyen kalapom feküvém, 's karjaimat egymásba öltöttem. Pauline, ugy látszott, a' közlegő ellenébe törekvém, arcza merően az ajtóra függesztve. A' leányka lábaihoz vonúlt és sirva fakadt.

Solymosi vissza rohant. Válasszon az úr, monda, élet és halál! 's két pisztolyt tola előmbbe.

Itt én nem lövök.

Fattyú, kiálta, gyáva fattyu 's nem te vagy-e, ki engem fenyegetni mert, 's most megszaladsz?

A' pisztolyt kezembe vettem.

Irgalom! kiálta Pauline, ki csak most tére magához, 's kapván gyermekét, ki a' mellék ajtón.

Végre! szóla Solymosi 's tova állott. Lőj, vagy halsz! 's csövét nekem szegzé.

Fölemelem karomat, hogy pisztolyomat a' felpadba löjem-ki, de ugyan e' pillanatban sujtva érzém magamat; robogás, füst, sikoj egyszerre hatnak érzékeimre, lépek és lerogyok...

A' mint föleszméltem, ágyban érzettem magamat; szelid mécsfény' világa vett körül. Felsőhajték. Csendes férjfalak álla felettem. – Legyen nyugodt az úr, nincs semmi baj; néhány nap alatt mindennek vége. – Ugy-e? 's karomat akarom mozdítani. Nem lehet. Egyszersmind égető fájdalom sajog keresztül mellemen. Mi baj? kérdém parancsoló hangon; akarom hallani. – Az istenért csendesen; épen semmi. A' mellbőr van karczolja 's a' hón' izomrésze álthatva. – 'S Pauline? – Ép, és közelebb van, mint az úr gondolná. – Jól van, megnyugszom. Gyógyszert ada-be 's kevéssel azután elaludtam. Más nap igen későn kelle fölébrednem, mert a' napvilág az ablakfüggönyökön keresztül is igen eleven volt. Ekkor láttam, hogy a' szoba, mellyben valék, igen nyájas, az ágy, mellyben feküvém, igen csinos. De minek tartóztassam az urat? én, a' mit csak utóbb tudtam-meg, tized napiglan Solymosi' házában feküttem. Pauline' gondja lebegett felettem. Ekkor sürgető kíváncsúságra O*ba kézen szállítottak inkább mint kocsiban a' nélkül, hogy őrangyalomat láttam volna. Orvosom³¹ itt vallott-meg mindeneket. Pauline hihetetlen lélekerőt fejtett-ki. Ő volt az, ki legelőször sietett asszonyával segédemre. Ő küldött lóhalálban orvosért; ő gyűjté egybe az urakat más nap', 's tevé előttök nyilatkozását, véteté-föl a' ház' valomását. Solymosit nem látták. De nekem, mondá Pauline, a' háznál kell felüdülnöm. Ha dühöncz férje engemet megakart gyilkolni, mi ha meg nem esett, nem rajta mult: ő és háza köteles felelni életemért. Jöjön és merje bár a' szenvedő álmaiz zavarni, egy őrt találand a' beteg' lakja előtt, 's csak annak szivén keresztül megy az út... Oh, és én az angyalt, ha imádom-e? Oh, és én az angyalt nem láthattam, életemet neki nem köszönhettem, azt érette föl nem áldozhattam!

Második éve mulik, 's én azóta Velenczét Tyrolt, Schweitzot bejártam; lemondásomat 's végrendeletemet Triestből felküldöttem. A' sors vissza hozott. Bécsben kell vala elhalnia, a' mi sziv volt bennem, de nem halt-el. Ide, közelébe, kel le jönnöm, itt húnynom-el. Látja az úr, hogy minden tévedezés hasztalan. Neki, a' férjnek, kell élni, nekem vesznem; a' férj' és az angyal' nyugodalmáért halnom-el. Elhalok. Megsértettem az urat ma reggel; itt az elégtétel' órája. 'S felállott.

Barátom uram, mondám a' lehető legnagyobb csenddel és hangtalansággal. Barátom nem látszik tudni, hogy ez a' Solymosi István, Szepes és Sáros vármegyei földes ur 's több tekintetes, nemes vármegyék' táblabírája...

No 's?...

Hogy, mondok, ez a' Solymosi István, nem tudni, mi okból, de hihetőleg egy régi, lassú sorvadás' következtében a' mult tavasz' kivirúltakor meghalt...

Meghalt? –

³¹ Orvovosom

'S hogy a' bánatos özvegy, miután a' gyász évet a' legnagyobb 's ridegebb magányban eltöltötte, a' múlt hét' elején – Beszterczén volt.

Barátom, lehetetlen! –

De kétségkívül.

Nem, ez lehetetlen! és ölembe borúlt és zokogott; és a' pisztoly, az üres pisztoly, még mindig kezében. Hagytam őt.

Édes barátom, mondám végre, én a' meglepetést nem tanácslom. Ha úgy tetszik, egy rándulót tehetünk holnap Rosnyóra, vagy bár hova, 's a' találkozás' legszelidebb módjáról...

Igen, igen, és menjünk! és mentünk. De én követem az urat. – Én követlek. – Én voltam goromba, ...sőt én, én. – Legyünk barátok!

'S íme, éjfél lett, mire e' történetet följegyeztem. A' szép vendég egész nap' nem vala látható. Igen helyesen. Meg kell előznöm barátomat, nehogy megsúgja neki valaki, hogy itt az özvegy.

Csató Pál.

NÉPDALOK.

I.

Pirulnak a' hegyek
Hajnal' sugarától,
Lángol az én orcám
Galambom' csókjától.

Galambomnak csókja
Száz arannyal felér,
'S helyette ő nem mást
Csak hív szerelmet kér.

Isten adta helyes
Kicsin kis szőkéje,
Úgy is lelkiig vagyok
Szerelmes beléje:
Nem is kell énnekem
Szerető senki más,
Csak ő legyen enyém,
Az a' kék rokolyás.

II.

Messze messze földről
Huszárok érkeznek,
Huszárok érkeznek,
Nálunk telepesznek.

Husárok, husárok,
Nyalka szép vitézek!
A' lelkem is örül
Ha reátok nézek.

A' lelkem is örül,
Szívem pedig dobog;
Valljon ki mondja-meg
Ezt nekem, mi dolog?

Nem egyéb dolog ez
Mint heves szerelem,
Mellyel a' szép lovas'
Láttára eltelem;

Eltelem, eltelem,
De csak bánatomra,
Mert ki tudja hová
Mennek a' tavaszra!

Elmennek, itt hagynak,
Nem is jönnek vissza,
'S értök hullt könnyemet
Bús kebelem issza.

III.

Liliomszál, tulipán,
Gyere velem Pannikám.
Nem megyek én teveled,
Hamis a' te kebeled.

Kis galambom, Pannikám,
Ülj ölembe, tubiczám!
Nem ülök én, nem biz én,
Legény-ölben félek én.
Ülj hát mellém a' padra,
Nem válik az bajodra.
Ha válik is, ha nem is,
Távol lennem jobb még is.

Gyöngyvirágom Pannikám,
Csókot adj, elveszlek ám.
Ha elveszesz, nem egyet,
Adok akkor' ezeret,

Isten hozzád, kegyes lány,
Megyek hát egy más után;
Ki velem jön, megölel,
Csókot is ad jó kedvvel.

Jaj megyek és öllelek,
Hisz' csak kötődtem veled,
Maradj édes Gyuriczám,
De azután elvégy ám.

IV.

Piros rózsabokor,
Ki ültetett,
Hogy el nem nyesdelé
Tövisedet?

Nyájas szined bájol,
Vonz illatod,
'S újamat, ha illet,
Karczolgatod.

Lepkét; darázst pedig
Fogsz öledbe,
Piros rózsabokor,
Hamis vagy te!

Hamis, mint a' leány,
Ki ültetett,
Ki bájol 's szivétől
Tilt engemet.

Hej nem kell ő neki
Hív szerető,
Csapodár ifjakat
Ölelget ő.

V.

Kincsem minap rózsát adott
'S még azon nap elfonnyadt;
De rózsája hadd fonnyadjon,
Csak ő maga hív maradjon.

Kincsem virágmagot szelelt,
Szóltam hozzá, de nem felelt;
Semmi az, csak azért nem szólt,
Mivel dolga sürgetős volt.

Kincsem gyakran egy legénnyel
Elnevetgél vidám kedvvel;
Isten neki, hadd neessen,
Csak engemet meg ne vessen.

Kincsem az ajtóban állott,
'S engem látván beszaladott;
Tudom miért, ha jőni lát,
Ékesgetni siet magát.

Zörgettem az ajtón neki,
De biz ő nem nyitotta-ki –
Vigye patvar az ő dolgát,
Most tudom már, milly szívvel lát.

VI.

Hideg szél fúj Mátra felül,
A' lelkem is fázik belül,
Hol vegyek én melegítőt,
Őszi éjjel fölhevítőt?

Csaplárosné, viragszálom!
Ne hagyj soká kívül állnom,
Egy jó ital borod van-e,
Szőke lányod ébren van-e?

Szőke leányod' kék szeme,
Olyan mint az isten' ege,
'S ha mosolyog piros szája,
Nyiló hajnal az orczája.

Álom ide, álom oda,
Rám nézz hugom, ne amoda,
Töltsd csak teli a' kupámat,
Csókban vehetsz érte vámot.

Hejje hujja! dínom dánom!
Hogy betértem, nem is bánom,
Tanyám meleg, van italom,
Olvad a' fagy' s aggodalom.

És ha szőke leány' kedve
Hozzám hajul enyelegve,
'S rám rám derül mosolygása,
Életemnek nincsen mása.

VII.

Szombat este tíz az óra,
Jöszte kincsem az ajtóra;
Bizony talán nem is hallod,
Olyan igen mély az álmod.

Hallom, nem mély az én álmom,
'S hogy ki nem mehetek bánom,
Gyöngé vagyok, beteg vagyok,
Fájdalmamban majd meghalok.

Az ablakhoz jer ide hát,
Hidd-el rózsám, senki sem lát;
Ajkidat ha csókra adod,
Meglásd, nem lesz semmi bajod.

Nem megyek én az ablakra,
Csókod sem kell ajakamra;
Csókod nagyon tüzes lenne,
Anyám reá felébredne.

Tüzes csókom volt máskor is
Még is elvetted százszor is,
Anyád hiszen ha hallaná,
Hogy álmodik, azt gondolná.

Hej most látom, ni akárki,
De a' lóczán ül valaki,
Gyakran ugat a'Tisza is,
Új legény van, nálad hamis!

VIII.

Szőke lánynak bús a' szíve,
Könyekben fürdik kék szeme,
Fájdalmában hová legyen?
Virágos kertébe megyen.

A' rózsza mond: törj-le engem,
Hadd pirúljak hő kebleden:
De a' leány némán nyögdel,
Neki piros rózsza nem kell.

'S a' szemérmes kék ibolya:
Szakassz engem, így szólala;
A' bús leány reá tekint,
Nem szól, csak hév könyeket hint.

Mond a' szegfű: én szép vagyok,
Kedvesen is illatozok,
Kötözzess engem füzérre,
Kedvesednek örömére;

De a' leány ekkor mélyen
Sohajtva szólt keservében:
Rozmaringszál kell csak nekem,
Mert halva fekszik kedvesem.

Cz.

IX.

Tarka kendőd' lobogása
Lelkem' édes múltatása;
Csakhogy hajh a' kendő alatt
Hamis a' szív, melly kopogat.

Barna szemed' villanatja
Szívemet fölgújtogatja,
Csakhogy a' szem hamis követ,
Csal mikor sír, csal, ha nevet.

Piros ajkad' szólalása
Paradicsom' megnyílása,
Csakhogy a' szó két élű szer,
Egyszer gyógyít, míg százszor ver.

Vajha orczád tükör volna,
Lelked abban képpé folyna,
'S olly szép lennél millyen igaz,
Vagy olly nem szép, millyen ravasz.

Akkor végre kimutatnád,
Olyan igen szép vagy-e hát?
Vagy szépséged mint a' hinár
Veszedelmes mély fölött jár?

Vörösmarty.

A' BÚ' KÉJE.

Égi vígság, 's béke' lágy nyugalma
Boldogíta egykor engemet,
Most az érzet' zajduló hatalma
Lángözönbe gyakran eltemet;
Lángözönbe, mellyet éjszemed' sugára
Gyújta szívnyugalmam' alkonyára.

Vissza esdem boldog éveimnek
Nyájasan lefolyt időszakát;
Néma éjben, bánatos könyimnek
Árja közt szerelmem' hajnalát:
Ah de csüggedt lelkem' bánatára
Nem mosolyg-le szép remény' sugára.

Még is olly ohajtva szenderülök
Képzet-álmain' varázsölén,
Búm' ködéből újra felderülök
Mint kelő hold esti ég körén,
'S bár e' szívet új vihar fenyíti
Szellemálma édesen hevíti.

Bústavi.

BUDA ÉS PEST. 1800. 1833. 1850.

I.
BUDA ÉS PEST.
1800.

1.

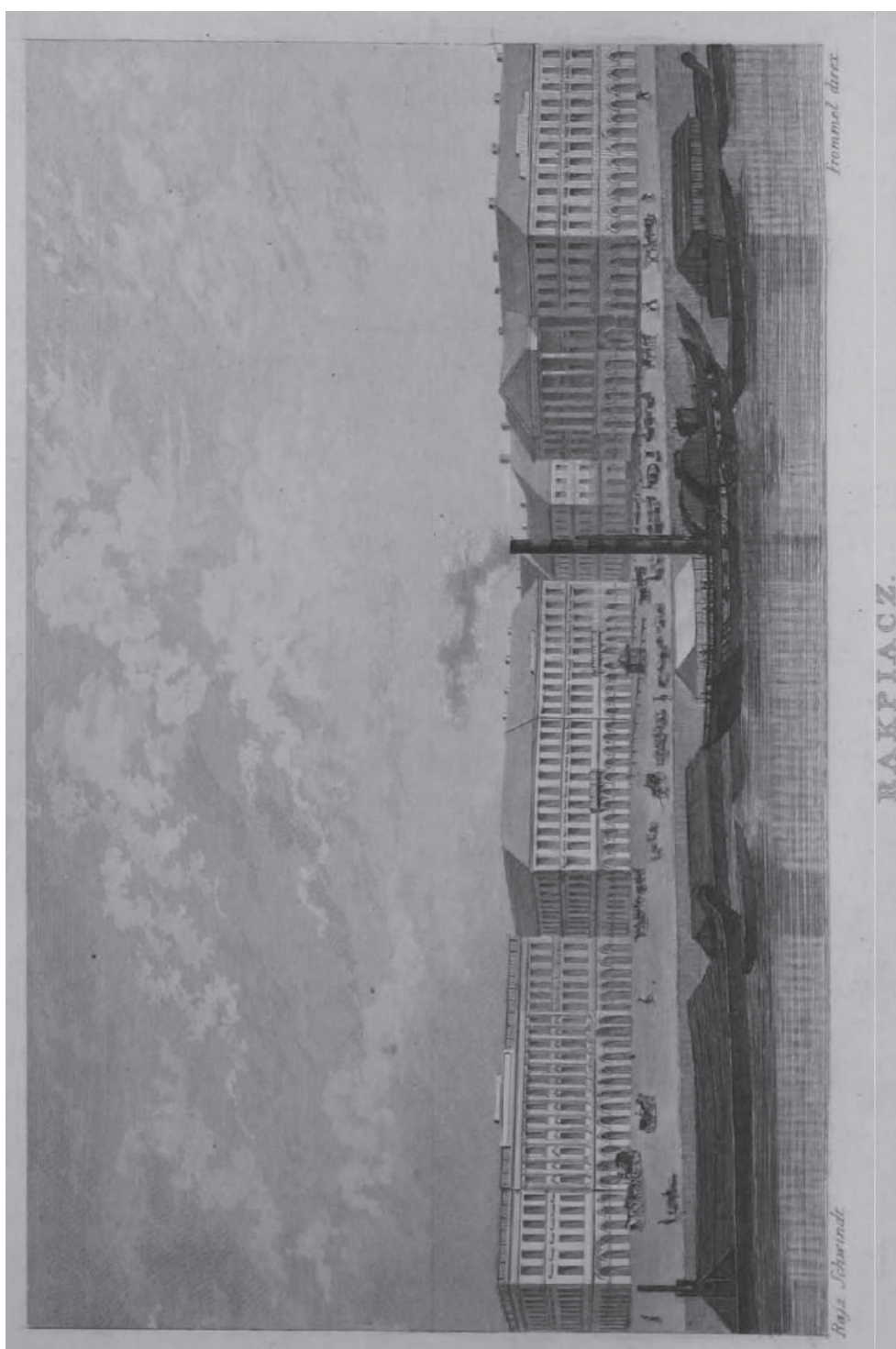
Minekelőtte Nápolyba elindulnék, hova titoknökká volt szerencsém kineveztetni a' követ-ség mellé: atyám hasznosnak ítélte, hogy Ledényi nagy bátyámat itt meglátogassam, 's ma-gam' atyafi szeretetébe továbbra is ajánljam. Én szívesen felelek meg ohajtásának, nem any-nyira azért, hogy önszerzette nagy vagyonának engem nevezzen ki örökösévé; mint azon háladatos figyelemből, mellyel neki azokért a' jókért tartozom, mikkel iskolaévim' korában, midőn jó hitvese még élt, 's engem fiok gyanánt tartának házoknál, mindenkor tetézett. Azon pár napot, mellyet itt kívánok tölteni, ritka szíves sürgéssel fűszerezi a' jó ősz. Neki még most is gyengéje azon gondolat, hogy Pestből még valaha nagy és dicső város lesz, 's

figyelem; a' nevelést már a' népnél kellene kezdeni. Vigasztaló tekintet volt rám nézve az úgy nevezett új hidutcza, mely ritka behatásu valóban gyönyörű házsorával, 's azon helyen, hol tanuló koromban, a' városfalhoz tapasztott zsidó szatócsvityillók mellett estvéneként félve menénk-el, ha a' temetőből – mely akkor a' pestieknek egyik kedves sétahelyök volt – későcskén találánk haza érni. 'S hol e' temető állott, most vásár tartatik, 's hol az úrbán boldogult József remete sekrestyéskedett 's néhányszor magam is ministráltam veled, most Ürményi' palotája kevélykedik. Az újépület is közeledik már a' városhoz, vagy inkább ez amahhoz, mert arra is ki vannak jelelve utcák, de palánkokon 's itt ott néhány alházon kívül bennök semmi nagyobb épület. Nagy örömemre volt, hogy a' hecczháznak semmi nyoma többé. Az, az embertelenség' és kegyetlenség' iskolája volt csak, 's műveletlenségünk' kiáltó tanubizonysága. Mely változások! mondtam tíz rövid év alatt. 'S bátyám örülve meglepetésemnek, felkiálta: Mit mondtam mindég? Pest nő. Mióta eltávoztál, fiam, hétszáz házzal 's nyolcz ezer lakóval több! Majd elérjük nem sokára Budát is?

A' zsidópiacson, a' királyutcza' elején, feltűnő jelenés volt B. Orczy Józsefnek óriási nagyságu háza. Mely dicsőén állna az ben a' városban! Általlelenében pedig, a' város felé, a' nagy kaszárnya megett, mely roppantságra, izlésre, pompára nézve még mindég első dísze Pestnek, templom épül az evangelicusok' számára. Mint bátyám monda, a' reformátusok, kisedek számok mellett is, gondolkoznak már egy istenház' építéséről; 's így nem sokára Pesten minden vallásbeli testvéreink el lesznek látva.

Innen bátyám a' hajdani Lechnerkertbe vitt ki végig a' szűk, közvetlen 's alacson kunyhók-ból álló, de fényes nevű királyutczán. Boldogult Batthyányi cardinál azt bérben tartá mind haláláig; de ez minden erőlködései mellett is az emberszerető primásnak csak homokhant a' bécsi mulató kertekhez képest. A' jó öreg nem szerette, hogy nem lelém benne kedvemet, 's megparancsolá kocsisának, vinne-ki a' vizafogásra, honnan majd a' Margitszigetre kelünk által. Útközben; miután egy igazi lybiai homokpusztán nyomultunk volna által, a' váczi utat vágtuk keresztül, mellynek egy része egy elég magos töltés' hátán megyen-el, 's a' gyakor dunaáradások ellen gátul rakatott; balról pedig, nem messze az újépület megett, új temetőt vevék észre. – Margit' szigete annak, ki a' pesti oldalról jó, rendkívüli jótétemény. Más föld, más természet. Alkonyodni készült a' nap, 's így azt csak futólag tekinthetők meg, de e' futó tekintet is mutatá, hogy új gazdája tudja mit lehet belőle csinálni, 's mikép. A' régi monostor' romjai, mellynek falai közt egykor Béla' leánya sanyargott, a' szigethon' sűrűbb vidékén kedvesen lepik-meg azt, kinek a' régiség' emlékezete szívét és eszét érdekelni tudja. Ha pesti lakó volnék, e' csendes helyeket gyakran fognám látni.

Bátyám sürgeté a' visszamenetelt, hogy a' játékszint el ne mulasszuk. A' szűk, alacson és gőzös várfokot, mellyet a' pesti nép theatrumnak nevez, nem merte ugyan dicsérni, annál inkább pedig az adandó darabot 's a' játszókat, kik, úgy mond, ámbár ő nagy barátja a' magyarságnak és sajnálja hogy a' 1792diki epocha ismét hanyatlóban van, még is inkább elégítenek-ki, mint néhai magyar comédiásaink. Abellínót adák, a' nagy banditát! Mely érdekkal csodálta merészségét a' publicum! melly tapsolás követte Frasel úr' minden lépteit, 's könnyek, a' szerencsétlen Rosamunde' könnyeit, kit Schillerné asszony valóban nem rosziúl játsza. Mindazáltal a' roszi darab – mit itt mentsen isten, hogy valaki mondja – untatott volna, ha nem volt volna szerencsém a' legjelesb magyar íróval ismeretséget szőnöm. Az – páter Dugonics volt. Ki ne ismerné Etelkáját és Gyapjas vitézeit! Azok igazi remekjei a' magyar literaturának, 's szerzőjük nem kevesbbé originális ember, mint munkái, 's a' játékszínnek szenvedelmes barátja. Még egy más, új, de mint bátyám mondja igen jeles, magyar poétával fog megismertetni: prof. Virág úrral, kit ő gyakrabban meglátogat, mióta az, nyugalomra lépve Pesten lakik.

Haza menvén a' szárazmalomból – mint a' nagy színházára büszke budai nevezi a' pestit – nagy meglepetésemre látám, hogy az utcák ki voltak világítva. Hát nem haladunk? kérdé ismét bátyám; hatszáz lámpa, ujdonan új, s idővel még több is! – Mára is magához rendelt, s én csak e' leveletem teszem a' postára. Talán veszed még soraimat; mert olly hamar, látom, nem szabadúlok.

2.

Nem ellenzhetvén bátyám' ohajtását, végig kell vele delenként járnom a' várost, melly úttal aztán ő ismerettest nem ismerettest egyiránt mutogat. A' városház' tornyát nem győzi dicsérni, szép arányairól úgy mond; s mióta a' főegyház' tornyai új rézkúpokat nyertek, öröme tökéletes; én ellenben annak nemes alaku sanctuariumában gyönyörködtem már azért is, mivel az egyetlen egy maradványa Pesten a' got építésnek, s még hazai királyink' idejéből maradt ránk. Innen elvitt látogatóba Schönwiesner apát úrhoz, ki jelennen a' magyarországi pénzek' története' megírásában fáradoz, és Schwartznerhez, a' híres staitisticushoz, ki szíves volt a' nagy könyvtárt nekünk megmutogatni. A' cynicus Katanchichtól a' jó öreg idegenkedik, mint kinek a' tót literatura inkább fekszik szíven a' magyarnál. Az agg, nyájas Mitterpachert, fájdalom, nagy, de dicső szegénységben találtam. Ő, úgymond bátyám, mindenét elajándékozta, sőt kölcsön is vesz, hogy adhasson, s így fizetésének sokszor alig marad meg fele mindennapi szükségeire. Pedig gyakran méltatlannak is jut a' jótét, míg az adó foltozott czipőkben és harisnyákban jár. Ekkép Pest' nevezetesb íróit volt szerencsém látni, vajha volna időm bővebben ösmerni is. Virág urat nem találtuk otthon. Versei, mellyeket bátyámnál olvasgatok, új világot nyitnak előttem, s úgy látszik a' magyar nyelvben van valami, a' mit rómainak lehet nevezni.

Gróf Beleznay' kertébe menvén ebédelni, a' kerepesi út mellett egy nagy épület ötlött szemembe, az új kórház. Ezen város' polgáraiban csakugyan van lélek, s ha előmenetőknek az idő folyvást kedvezni fog, bátyám' álmaiból még lehet valami. Nagy rugót ada egyebek közt Pest' haladásának a' kir. curia' általtétele is, melly a' temérdek perlőket már most ide vonja, s általok több pénz jó itt forgásba, mint az egyetemi ifjuság által; de Budának most nagy divatba jött fürdei, borai, az udvar s az országos kormány még sok időre biztosítják előkelő rangját. Casinója megszűnt ugyan, s a' Hacker s a' Zsorskertet a' budaiak számosán látogatják; de a' csinos és téresebb játékszin, valamint a' bástyák, a' gyönyörű városmajor, az úgy nevezett Sauwinkel, mellyet a' kényesebb izlésűek, nem gondolván a' név' eredetével, Auwinkelnek kezdenek hívogatni; s többi vidékei, millyenektől a' természet Pestet megfosztá, ezt Buda' örök adósává jelelték-ki. Bátyám kissé irigyli a' budaiak' elsőbbségét, s neki az a' kert sem tetszik, mellyel az új nádor a' valóban királyi palota' környékét napról napra diszesebbé teszi. Ugyan ezen herczegnek kedveskedett Batthyányi cardinál budai kertével a' Duna' mellékén Promontór felé, s az már is szebb arcot von-fel. Tegnap egy kellemes délutánt tölték benne.

Ha van szándékod külföldre mentem előtt még írni, teheted tíz nap alatt. Azontúl utban leszek rendeltetésem' helye felé, honnan azonnal veended leveletem.

II.
PEST ÉS BUDA.
1833.

3.

Itt vagyok ismét a' hazában, 's annak új fővárosában. Tedd hogy láthassalak, kedves barátom, 's veled, ki már régebben nem láttad azt nálamnál, együtt örvendhessek haladásainak. Új előtttem minden, 's alig van néhány pont, mellyről a' hajdani Pestre rá ismerek. E' helyett Bécsből Győrön keresztül (melly, utolsó általutaztam óta, nem csak kétannyira növekedett, hanem szépült is) gyorsszekeren jöttem, de ez csak névre gyors; mint is lehet, az, hol az utak illy keserves rosza... Mindazáltal, hála az égnek, most még is csak másodfél nap kelle, hol harminczhárom év előtt legalább négy. A' budai alváros' kövezete sem sokkal jobb mint elébb; még is örvendetes vala látnom az Ujvidék' 's a' viziváros' házait jobb állapotban, utczáit tisztábbaknak, 's a' császárfürdőt, melly ismét régi magyar „alhévviz“ nevét viseli homlokán, egy részt újra 's igen csinosan felépülve. Udvara sok nép 's számos kocsitól eleven. Uti társamtól tudám-meg, hogy ezen intézet minden részeiben nagy figyelemmel tartatik-fen, egyedül parkjára nincs annyi gond, mennyire fekvése érdemesíti 's a' gyógyvendégek' szüksége kívánná. Ugyan az teve figyelmessé az irgalmas barátok' kórházára is, mellyet a' nagy lelkű Marczibányi alapíta, 's azon másakra, mellyel ugyanaz nevelé sz. Erzsébet' ispo-tályát; 's mindketten áldottuk a' nagy hazafi' emlékét azon ügyefogyott sinlődők' nevében, kik ezen intézetekben lelnek emberbaráti menedéket és segedelmező kezet.

De mennyire lepettem-meg a' Duna' tulsó partján mutatkozó látvány által. Azon homokpusztán, mellynek közepén József császár' roppant épülete egykor szinte magányosan álla: ennek már csak felsőbb emeleiteit látám kiemelkedni egy, azt körülvevő, 's a' nádori szigete-tekig nyúló nagy városból: 's mint nőtt édes meglepetésem, midőn a' postaház előtt bérkocsiba ülven 's a' Dunaparton hajtattván a' hid felé, Pestnek palotákkal beszélgett 's hajóktól pezsgő révét szemléltém! Hiába kerestem már az alacson partokat, mellyek hajdan sz. János' kápolná-ját 's a' Zsigmond király' tornya' romjait annyiszor vízben hagyák fürdeni; hiába a' nagy sórakhelyt 's a' dunai sétányt, a' hajóhivatalt és szárazmalmot! A' feltöltött partok nagy kő-masszákkal vannak békorklátolva, felettök a' dísz' és kényelem' házai, paloták és porticusok állanak; 's a' Kemniczerház, mellynek ajtaihoz már csak egy lépcső szolgál, egyik éke ugyan még most is a' csinos hidfőnek, de magasb szomszédai között régi imponáló tekintetéből so-kat veszített.

Szivem dobogott örömében, midőn a' hidfő' terére érvén, kocsik' és emberek' tolongási közt az ugy nevezett nagyhidutcza' egy részén keresztülnyomulva a' játékszinpiacz felé fordultam. Édes jó bátyám! sohajték magamban, mint szökdelve szived e' tekintetnek! 'S méltán. Mert lelni ugyan másutt is e' nagyságnak 's ez életnek párját, de nagy azért ez is, életerő mutatkozik e' város' ereiben is, 's hol a' kezdet illyen, mit lehet még egy kedvezőbb jövődőtől várni! A' kisdéd kalmártanya országos kereskedővárossá lett, 's azt mutatni is tudja.

A' magyar királynál szálltam. Oda utasított unokaöcsém' levele; 's alig öltöztem által, ő maga is nálam termett. Nekem a' fiu tetszik; csupa tűz, mint ifjusághoz illik, 's tüze' tárgyai méltók. Néma álmélkodó gyönyörűséggel hallgattam, miket a' nemzetiség''s vele a' felvilágo-sodás' terjedéséről, a' nemzeti nyelv''s literatura' emelkedéséről lángszavakkal feste. Én mind ezekről a' külföldön nem is álmodtam; az európai hírlapokban magyar országról 's kivált ma-

gyar életről mély a' hallgatás. Most már magasztalom az öreg Ledényinek jósló tehetségét, midőn bizva egy jó istenségben, azzal biztatgata: Lesz, bizonyára lesz belőlünk is valami.

A' sok beszéd közt bealkonyodott, 's így késő lévén a' várost nézni, a' játékszinbe akartam menni, de tüzes öcsém erővel le akart róla beszélni. Német játékszinbe, édes bácsi? monda, biz az volna még szép! – Tulságoskodni nem kell, mondám, 's látni kívánom a' házat; de még is megöleltem a' jó fiút. Ha mindnyájan úgy gondolkodnának mint ő, volna bizonyára nemzeti színünk, 's pedig jó, mert van izlése, 's jártassága a' dologban nagyobb, mint sem vártam volna. Egy hazai drámát adtak hazai élet nélkül, 's uram öcsém accurate megróta a' hibás helyeket, mind hol az iróné (mert azt egy német színjátszóné írta), mind hol a' játszó vétkezett. Meg kell vallanom, én már valamivel öregebb voltam mint az én Lajosom, és sem illy szabott irányom nem volt, sem olly éles szemem.

A' táncpalota' alsó termeiben vacsoráltunk. Pest nem Párizs, mindazáltal kielégítve érzém magamat.

Öcsém holnap korán reggel itt akar lenni. Alig várhatja hogy magával hordhasson. Én pedig tudósítlak hogy hazánkba érkeztem, ősz hajjal ugyan már, de olly szívvel, melly emelkedésünknek 's ez új nemzeti életnek teljes erővel örül.

4.

Egy hete hogy nem vevéd leveletem. Ne csodáld. Az én tüzes pesti magyarom nem hagyja nyugonnom; de én neki érte köszönettel tartozom, mert a' miket láttam, nekem nagy örömet adtak. Igazságtalan, ki mindent a' külföld' mérpálczájához mér. A' pestiek, a' mit felmutathatnak, kezdetnek mondják; 's ez látatja, hogy tudják mi kell még, 's így haladások bizonyos. Az áll, hogy a' kezdet kevés helyt vala illy nagy és szabályos; 's hogy felette sok helyt megálltak ott, hol ezek még kezdetet látnak.

Mindenek előtt szemembe tűnt az a' szebb ízetű nyájas építésmód, melly Pesten szinte közönséges lett. Az érdem leginkább Hild és Pollak uraké. Amaz Rómában 's a' Sansovinók' és Palládiók' művein tette magáévá a' képző mesterségek' egyik legszebbikét, 's épületeit többnyire nagy és egyszerű stílusban alkotja, 's leginkább a' viszonyok' szépségében 's a' belső osztályban erős. Emlékezetét több rendbeli első rangu építmény fogja fentartani. A' rakpiacz egészen az ő műve. Legjobb nézpontja a' Duna' hajóiról van. Itt vonúl el párhuzamosan a' folyóval a' mintegy 45 ölnyi hosszasága, háromfelől szabadon álló Nákopalota, mellynek termeiben a' magyar akademia tartja gyűléseit. Az egész mű két emeletnyi; kiálló közepét tizennégy félmagaslatu jóniai rendbeli oszlop díszesíti, 's olasz tetejét egy ékes kő ballustrad veszi körül. Öcsémtől tudom, hogy a' birtokos Ferenczy Istvántól, ki hazánkknak a' szó' szorosb értelmében véve első 's még egyetlen szobrásza, faragási ékesítményekre tervet kért; 's ez, a' homlokmezőre négylovas diadalszekérnek, a' galleriára pedig körös körül mintegy negyven képszobernak adá mintáit. Amaz érczből készülne, ezek kőből. A' milly nagynemű és fényes ezen palota' külseje, olly meglepők annak lebegő hágcsoi, mellyeknél pompásbat láthatni sok helyt, de mesterségesbet és merészebbet talán sehol nem. Az épület' nyugat-éjszaki szögletében található³² kerek hágcso, melly világítását üveg tetején által nyeri, száztizenöt lépcsőből áll, 's földszintől padlatig, csak egyik végével falba eresztve, márvány testével szabadon leng; e' mellett szinte ölnyi szélességű, 's három helyt, hol az emeletek belé nyílnak, egyegy négyszögölnyi tér ad helyt a' pihenőnek. Megjegyzést érdemel, hogy a' lépcsők' szélessége 's magossága fo-

³² találató

konként csak néhány vonalnyival fogy, 's a' járó sem rengést nem érez rajta, sem fáradást. A' délnyugati kapuszinbe nyíló hágsónak, melly szegletformára van alkotva, csak felső harminczhárom lépcsője lebeg, de épen e' forma, a' nagyobb szélesség 's az osztályok' lebegő masszának roppantsága, mint nekem látszik, gondolatban még bátrabb, 's számolásra nehezebb feladása a' mesterségnek. A' néző nem győzi csodálni a' művész' bátorságát és bizodalmát, mellyel illy sulyu szikladarabokat, látszó legnagyobb könnyűséggel, felfüggesztett; 's nem tagadhatom, némi titkos borzadás fogott-el, midőn lábam e' remekek' lengő alapjaira először bocsátkozott. Azóta hasonló, de kisebbet, sokat láttam, 's szemem Hildnek ezen kedvenceiben bizni kezd.

Egyéb díszei a' rakpiacznak a' Dunafürdő újolasz izlésű udvarával, mellyben a' bemenet' általellenében egy tempelforma tornác áll basrelieffal 's négy oszlopon nyugvó tetővel; 's a' kereskedők' palotája szép viszonyu erkélyével. Földszint a' nagy 's oszlopokkal díszes pitvarban naponként a' déli órákban börze tartatik. Vásár levén, egyfelől a' számtalan adó 's vevők' tolongó sokasága, másfelől a' réven a' hajók' 's kirakodók' csoportjai hollandi képirónak száz érdeklő grouppokat nyujtanának. Különös dísz az eleven partoknak I. Ferencz gőzhajó, melly Győr felé menendő, a' börze' irányában horgonyoz. Én az emberi szellem' erejének ezen büszke tanúját lelkesedéssel látom honunk' folyamán is lebegni, 's benne jóllétünk' növekedése' hatalmas eszközlőit szemlélem.

A' rakpiacztól az elég tágas, egyenes, hason magosságu 's kellemes stilusban épült házakból álló, Dorottyautcza a' téres játékszinpiacra vezet, mellyen egy részt a' régi krajczáros theatrum' helyén, a' városi nagy színpalota, szobraival 's szép portáljával kevélykedik. Ujra eszembe jöve a' hajdani kisded Pest, melly egykor e' helyt, a' deszkasátor' Hannswurstaiban is gyönyörködött, holott most egyikén a' legnagyobb színpadoknak, a' theatrális mesterség' minden csábjai sem bírják elkényeztetett izlését kielégíteni! Az épületnek, melly több millióba került, Dunát néző előlő részében a' tánczteremek 's ebédlők vannak, 's ezek Pollak úr' művei. Homloka a' börze' homlokának nagyobb 's pompásabb mása; a' gigászi ablakok feletti völgyekben a' classica régiség' hagyományaiából vett ábrázolatok látszanak egész magaslatu szobrász munkában (haut-relief), mellyek gondolat' 's kivitel' tekintetéből figyelemre méltók.

Ugyan Pollak ur' műve a' Ludovicea' nagy palotája is, egyszerű nemes izlésben; 's a' magányosak' épületei közül a' Wurmudvar, az újváros' egyik dísz. A' jelennen készülők közt Marc-zibányi Márton' palotája, Hildtől, annyi architekturai szépségekkel bír, hogy ha neki a' szarkautczát néző homlokán portál juthatott volna, művészi érdemeire minden egyebet felül haladt vala.

Dicséretre méltónak lelem mind az ugy nevezett szépitő biztosság' munkásságát, mind a' várostanács' készségét a' város' szépsége, tisztasága, kényelmei 's bátorsága' emelésében. Több helyeit az óvárosnak téresbeknek leltem, a' külvárosok' piacjai 's utcái mennyire lehet tágasak 's egyenesek, a' közösülés új utcák' szegése által könnyebbül. Emlékezel, mikép a' városkának partmelléki részei egykor szinte évenként a' dunazaj' elköltöztek víz alatt állának, 's az alsó város' lakói csónakon látogatók egymást; most a' néhol kétőlnyre is feltöltött partok védfalul szolgálnak a' különben fölötté mély fekvésű városnak, 's áradás, az 1830dikit kivéve, melly a' rendkívüliek közé tartozott, 's a' váczigátnak is új megerősítését kívánta, Pestet többé nem bántja. Nagy a' gond az utcák' csinájára is, a' kövezet javúl, az ó 's új város' számos utcáiban négysegű kővel van a' gyalog út kirakva, sőt a' váczutczában, melly fényes boltjaival bármely europai városban elállhatna, a' szekérut lüttichi módra van kövezve. A' városnak e' czikkelyekre szánt áldozatai nagyok; 1830ban a' kövezés 36; a' csatornaépítés 16, utkészítés és igazítás 26,

utczatisztítás 16 ezernél többbe került, a világítás pedig közel 22 ezerbe, s azóta e' cikkelyek folyvást növekednek.

Egy dologról látszik e' város egészen megfelelkezni, melly minden nagy és népes helynek első szükségei közé tartozik: egy benfekvő nagy és nyílt sétányról. Az a' fákkal beültetett helyecske a' híd alatt e' nevet nem érdemli; pornak, szélnek egyiránt kitéve, kicsiny, árnyéktalan, s kofák s lazzaroniaink' legkedveltebb gyűlhelye. A' Ludovicea' kerte, melly a' szebb angol kertek közé tartozott, s ha az épülő intézet kész lesz, bizonyosan ismét fog tartozni; úgy a' városliget is, melly a' legszebb láthatártól környülvéve, értelmes kezeztől elrendelt berkei, rétei s folyóival, gyönyörű helyzetű tavával, szigeteivel, függő hidjával, mulató házaival, népjátékai-
ival, s a' belé vivő hosszú s térs, s két felől magányos lakók' szebbnél szebb kerteivel díszlő fasorjával a' legkellemesb mulatóhelyek' egyike: mindkettő oly tova fekszik a' város' közép-pontjától, hogy, noha nagy meglepetésemre az itt is már divatozó omnibuskocsikon, kivált az utolsóba, minden órán s olcsón kimehetni: még sem alkalmasok arra, hogy bennök a' foglalatosságaitól kissé megnyugonni kívánó néhány óranegyednyi pihenést leljen. Az újváros' telkei többnyire fel vannak már házhelyekre osztva, s egy alkalmas térnek a' mondott célra megszerzése már is áldozatba kerülne: de mennyivel nagyobbá fog utóbb, midőn házakat kellend majd lerontatni, hogy a' lakó s az idegen a' nagy háztömegből el ne kívánozzék. Azon néhány kisebb, de városközepett fölötté kellemes nyílt kertek is, mellyeket még utolsó itt létemkor virágzásban leltem, megszűntek; s a' pesti „Tivoli”, „Flóra' kertecskéje” s hasonló szép nevű, néhány élő fával s cserepben nevelt virágokkal, ékesített udvarokkal kénytelen beelégedni, ha nyári vacsoráját a' városban szabad ég alatt kívánja elkölteni.

5.

Nagy részét láttam a' nevezetességeknek, s többnyire újakat. A' Museum ideában felette jeles intézet. Hazai dolgokra terjeszkedik-ki literatúrában, mesterségek, régiségek s természeti tárgyakban; s minden osztály már is sokat mutat elő. Kár, hogy öregbedését szinte kizárólag kegyes adományoktól kell várnia. Innen van, a' mennyire történetéről értesítve vagyok, hogy egy idő óta bővülése kissé megcsökkent. Ohajtható volna, hogy vele képtár is kapcsoltatnék össze, s mindennek előtt hazai, régiebb és újabb szüleményekből, nem iskolául még most, hanem hogy lássék, mit mutatott eddig a' haza elé e' nemből. Kupeczki s Mátyosi' néhány darabjainak nem volna szabad hibázni, s a' mik szerte az országban találatnak: érdeklő személyek' s vidékek' képei, itt együtt sokféleképp emelnék az intézet' becsét. Nagy örömmel akadtam itt Ferenczy' pásztorlányára, carrárai márványból. Rajzolat s kifejezés nagy reményekre bíz-
tatók. A' művész minden esetre nem közönséges tehetségekkel bír, s öcsém ígérte, hogy műtermébe el fog vezetni. – Vajha ez országos gyűjtemény diszesebb s több kényelmeket is nyújtó s nem már szinte omló félben levő házban volna felállítva! – Láttam az egyetemi könyvtárt is; a' fiókkönyvtárral együtt, melly a' papnevelő házban áll, közel százezerig meggyenfel a' kötetek' száma; s a' régi literatúrára nézve haszonvehető, de mint öcsém mondá, új könyve kevés, úgy nevezett pompás munkák igen gyérek. Helye jó, de kelletlenül kisebb. Ugyanazt mondhatni az egyetem' egyéb gyűjteményeiről is, mellyeknek kezdetök jó volt, de nevelésök, mióta utolszor láttam, lassu léptekkel jár. Csak a' csillagásztorony vala rám nézve meglepő, műszerbeli gazdagságára s ezek' válogatottságára nézve. Előbbi helye a' királyi vár' tetején szűk volt s a' nyomozásokra a' tapasztalt rengés miatt nem egészen alkalmas; a' mostani, szent Gellérd' csúcsán, az eszközök' tisztántarthatásának nem kedvező; a' tudósoknak pedig, kik oda száműzetnek, gyötrelmek.

Tudod-e már, hogy a várnak tornyát elbontották? Helyette egy harmadik emeletet rakának. –

A várkert minden tekintetben érdekes, sőt fekvésére 's ültetvényi elintézkedésére nézve pompás, virágokban ritka gazdagságu. Hányszor beszélé bátyám, mikép e' hegy pusztá volt, és tüskéivel éktelen. A' természet' barátja reá egy kis tündérligetet varázsolt. Nb! az új metropolist innen is kell látni; leginkább pedig a' vár' portáléja előtt való gyönyörű parterről. Mondják a' nádor annak nem csak gyönyörködik haladásában, hanem buzdít és segít is, hol szükség.

Tegnap Pest vármegye' köz gyűlésében voltam jelen. Melly lelkesítő látvány reám nézve, ki nek arról eddig képzelete sem volt. Megvallom, szívem szökdelle örömeiben, midőn édes anyai nyelvemet, véleszületett jogaival teljes élésben nyílt helyen zengeni hallám; de még inkább midőn észre vevém, hogy a' melly igazságokat a' külföld' ujjabb történetei kifejtének, vannak hazámfiak közt is kik nem csak ismerik, hanem szabadlelkű polgárhoz illőleg ki is merik mondani; 's ha a' régi homályt egészen még el nem üzheté is a' felvilágosodás' szövétneke: fogja azt bizonynal. Öcsém, ki mindent egy varázspálcza-ütéssel szeretne átváltoztatni, mindezekkel koránt sincs még megelégedve, és csodálkozik mikép lehetek én az, ki annyi éveket tölték a' Temze' és Szajna' partjain. De a' hirtelen 's elő nem készített változások, kivált olly hazában mint a' miénk, nagy veszedelemmel járnak. Az áll, hogy nemzetünk, ha t. i. e' megyéről az országra következtetni szabad, politikai nézeteiben haladt, hogy a' régi rendszer' barátai fogynak, 's egy másikéi folyvást szaporodnak: 's már ez elég, 's reménylenünk hagyja, bogy a' győzödelem el nem marad.

Kettő volt az óra, midőn, a' gyűlésnek vége levén, öcsém ebédre a' casinoi vendéglőbe vitt. Az asztalnál, mellyet választánk, egy ősz ember ült, kiben utóbb, nagy csodálkozásomra, Bakaira ismertem, kiről iskolaévin' korából talán te is meg fogsz emlékezni. Ő azóta a' *grand tour* csinálta, sok évekig Párizsban élt, 's most, mint látszik, egyenesen Angliából jó: beszéde legalább egyébről nem folyt mint liverpooli és manchesteri utazásairól, 's arról, melly mászás vala az a' Bécsből lejövetel neki! ki vasutakon utazott 's gőzhajón; 's én hiában mentegetém szegény hazámat azzal, hogy még mikor én jártam-meg Angliát, minek nem olly nagy ideje, Liverpool 's Manchester közt sem volt vasút; hiában mondam, hogy ő is lejöhet Bécsből gőzhajón 's szintolly hamar mint folyón egyebütt: ő csak nem érzi itt magát otthonosnak. De neki lyányaink sem tetszenek szépeknek, 's innen azt következteti, hogy mióta utolszor itt járt, az egész generatio hitványabb lett, 's nem akarja hinni, hogy talán ősz hajaiban van a' hiba. Beszélt az új literaturáról is, 's azt állítá hogy abban fölötte sok az *erőlködés és fonákság*; én nyíltan kimondám, hogy azon kevésből, mit öcsém' kised könyvtárában nem csak láttam, hanem olvasgattam is, inkább meglepőnek találom literaturánk' előmenetét; noha nem tagadhatám hogy, valamint egyebütt, úgy itt is hiszem hogy a' gyümölcs közt van gyom is; 's kérdém, ismeri-e Kölceyt és Berzsenyit, Kisfaludyt és Kazinczyt, Vörösmartyt és Széchenyit? Ekkor vevém észre, hogy ő a' Muzárionnál egyebet nem ismer, mellyet az a' könyváros, kitől a' literaturát akarta ismerni tanulni, tola reája; 's hogy abból von következtetést arra is, mit nem ismer. Egy dolog látszott helyben hagyását megnyerni, t. i. a' magyar *öltözet*, mellyet, úgymond, ma a' vármegye' gyűlésében végre ismét láthatnia nagy öröme szolgált. Ej te vén gyerek! mondam magamban, te is ben voltál, 's míg lelked holmi csekély tárgyakra ügyelt, a' nagyon szemed még meg sem is akada!

Öcsém alig várhatta hogy fölkeljek. Nem birta a' liverpooli utazót tovább hallgatni, 's ha közbe nem vetem magam', becsületesen összszezördülnek. Felmenénk a' két casinót nézni. A' kereskedőké csínos, az úgy nevezett nemzeti pedig pompás és nevéhez méltó. Itt könyvtár, amott journalok; biliárd és clavier, tágas ebédlők 's egy gyönyörű tánczterem: ellátva mindennemű eszközeivel a' kényelmes társaséletnek, ide vonsszák hazánk' sok előkelőbb férfait, 's e' találkozások ideák' cseréjét, érzések' egyesülését, erők' egybegyűlését eszközlenek, 's így míg az egyesek itt kénytelést lelnek, a' *közszellem*, melly innen fejledez, a' hazának is bő

gyümölcsöt ígér. Szerencsém volt az egyesületek' magyarországban szerzőjét is, gr. Széchenyi Istvánt látni, ki az állattenyésztő- 's a' casinótársaságok' most folyó gyűlései 's a' löverseny miatt mulat jelenen itt. Elmentünkör öcsém, ki a' grófnak lelkesedett tisztelője, újra nem győze eleget szólni a' jeles férfi' munkásságáról, minden hazai ügyben buzgóságáról, 's mennyit tett immár és áldozott, mennyit tesz folyvást és áldozik; 's mennyi jónak indítója az országban szó, írás és példa által! Megjegyzé azt is, hogy mind a' két hazában folyvást szaporodik a' casinók' száma, 's bennök a' szebb társasélet' eszközlői, a' közértelmesség' kifejtői, a' felvilágosodás' mind annyi, messze elható, székei.

Délután Rumbach' vasfürdejét látogattam-meg. A' hely, kivált pesti vidéknek, szép, maga az intézet hasonlólág. Örvendve hallám hogy már most öt külön fürdő van Pesten, a' két nyárit a' Dunán ide nem számítva. 'S mind e' mellett a' budaiak nem csak nem vesztenek, sőt évről évre mind inkább felvirágoznak, 's új formájokban a' kényelemnek, 's külsőjök a' jobb izletnek, egyiránt megfelelnek. De mind ennek így kelle jönnie olly két városban, melly százhuszezer embernek ad szállást. Estve b. Bösyhez valánk hivatalosak thére. Nagy gyönyörűségemre együtt találám ott szép részét Pest' magyar íróinak, 's köztök több tagjait a' magyar akadémiának. Jól esett az a' magyar nyíltszivűség, melly e' szép társaságban uralkodott, 's jól azt látnom, hogy ezen férfiak nem csak ismerik és értik a' külföld' íróit, de azokat méltánylani 's hasznokra fordítani is tudják. Folyt beszéd hazánk' állapotjáról, nyelvünk' terjedéséről 's országgyűlési hírekről, 's mind ezekről igen szenvedelmesen: nekem pedig nagy tanúságomra. Bakaival, ki hasonlókép váratott, de nem jött, elmenet a' hágcson találkozunk. Vele ballagván haza felé, elmondá, a' mit én is tudok, hogy Párizsban csak ilyenkor szokás soiréekbe menni, 's hogy *ennél fogva* ő elébb játékszinbe ment – mellyet délben még ócsárla. Én az igen naiv beszédre nem feleltem, mert minden affectatio előttem nem csak nevetséges, de még annál valamivel több is.

Jó éjszakát, kedves barátom. Egy darabig még itt mulatok, mielőtt falucskámra kimennék; mert ámbár szeretném már öreg napjaim' nyugvó fészket látni, még ki nem éltem e' nekem új világ' gyönyörűségeit.

6.

A' napokban Budán nagy fontosságu dologban jártam. Öcsém mindenekre kért, kedvese' szüleinél lennék kérője; melly ohajtásának szívesen megfeleltam. Jövendő ipa derék egy magyar ember, 's ha a' leány olly jó, a' milly szép és művelt: úgy falusi magányom, hol ők viendik egész kis gazdaságomat, nem lesz előttem kevesbbé kedves, mint akármelly fővárosa a' földnek.

A' consiliarius, Emmának atyja, a' tavaszt künn tölti a' Nyékben*), melly mióta a' vidéket nem láttam, egészen új arcot von-fel. Mindenfelé mezei házak 's nagyobb kisebb mulató helyek a' község' minden osztályai' számára, a' disznószug vagy mint némelyektől neveztetni hallám: Szugliget, a' Laszlovszkymajor, Ferenczhalma, a' Széppáasztorné, Marxvölgye, Leopoldmezeje 'stb., mellyek külön nemű mezei kellemeikkel egymással vetélkednek, 's a' sok néptől szinte pezsegtek. Az ezen szép helyek' élését könnyítik a' már itt is divatba jött társaskocsik; ellenben ismét kellemetlenné teszi az a' töménytelen por 's ez az idei tűrhetetlen hőség, mellyet semmi legkisebb árnyacska nem hűt az egész hosszú úton.

Maga Buda' városa, mióta utolszor láttam, csinosodott ugyan, 's alvárosai valamivel kiterjedtebbek is, de a' haladás nem feltűnő. Az 1812diki tűznek kivált a' hid körül még vannak nyomai; 's a' partok csak a' rudasfürdőtől a' sárfürdőig vannak fallal bevonva. A' borkereskedés-

* Ez régi neve azon egész környéknek mellyet egyfelől a' Sváb- és sz. Iván' hegye, másfelől a' Duna mellett elvonuló hegyek zárnak-be.

nek mintegy tíz év óta szerfeletti megcsökkenése mind a várost, mind annak egyes polgárait megfosztja nem csak a szépítés', de még némely szükséges javítások's változtatások' eszközeitől is. A kellemetes bástyasétány, mely a várkormány' munkája, s a várhegyen keletkezett kertek a legnagyobb szépülés, melyet Buda azóta nyert. A játékszin, mely egykor olly nagy divatjában volt, zárva áll. Vajha nemzeti foglalná-el helyét, de ollyan, mely mívelt községet vonhatna magához.

Utolsó ebédemet gr. Dévainál költém-el. A grófnál csak háromkor tálnak, s Bakainak, kivel a történet itt is összehozott, ez ismét korán volt; ő, úgymond, Párizsban hatkor szokott. Mint sajnálom azokat, kik a külföldről csak illy reminiscenciákat hoznak. Kijelentém előtte abbéli csodálkozásomat, mikép ő mind ezektől németországban, mellyen keresztül jött, s hol az illy dolgokban hasonló a szokás a mienkhez, el nem tudta szokni, s észrevételre az illyet érdemesnek találja.

Pestnek legfényesebb nyilvános helyét csak tegnap láthatám, értem a városi hármastáncztermet. Nagyság, forma, márvány és aranyzás egész a fecsérlésig, s még is izléssel s nem halmozva: egy olly gyönyörű egészet adnak, millyenhez hasonlót aligha láttam. S melly hatásu lehet e' tündérhajlék, midőn a világok' ezrei mellett a két város' színe fiatalság, kellem s a fényűzés' pompájában tolong benne fel s alá! A hágcsó, mellytől a tett leírások után sokat vártam, talán azért nem lepett-meg, minthogy a londoni Athenaeuméra emlékeztete, de melly nálánál nagyobb és jóval fényesebb is. – Városaink' lakói s kormánya nem csak pompára költenek. Budán és Pesten jótékony asszonyegyesületek, úgy nevezett kisedek' védiskolái, utczai koldulást gátló aláírások állnak-fen, s Pesten egy vakok' intézete napról napra több sikerrel munkálódik.

Ferenczyt nem találtuk műhelyében. Ő Ruszkabányán, a magyar-erdélyi határokon, tartózkodik, hol önmaga kénytelen magának márványt töretni műveihez! Mennyi akadályokkal s bajokkal kell még hazánkban küzdeni annak, ki a fentebb szellemi munkálódások' bármelly nemének szentelé pályáját!

Indulásom holnapra van határozva. Nagy örömemre szolgál, hogy, ha már itt nem láthatalak, negyven évnyi távollét után, enn tüzhelyemnél foglak végtére megölelhetni.

III. BUDAPEST. 1850.

7.

Alig érkeztem-meg, kedves öcsém, Budapestén, azonnal eljártam azokat, kik perem' eldöntésére befolyással lehetnek, s minthogy az alapok egészen tisztába vannak már hozva, méltán reménylem, hogy törvénykezésünk' jelen módja szerint be fogom várhatni a dolog' végét. Noha pedig ohajtottam volna, hogy egészséged megengedje ittlétedet; még így is kedvesen mulnak napjaim. Ablakim – minthogy a Háromhegy-vendégházban lakom – a Dunára nyílnak, s reggelenként első multságom szemeimet a köhídon, fővárosunk' ezen európai nevezetességén, legeltetnem, valamint azon új világon is, mely a Dunát mind két felől körülszíri. Az a fal, mely városunk' mindkét partját, a szigetekről egész a hajdani tábori kórházig (hol most mintegy háromszáz gonosztevő, munka és emberi bánás által a javulás' pályájára vezettetik) bekeríti, kivált a budai oldalnak egész arcját megváltoztatá, s fölötte, a város egész hossza szerint, magas és csinos házak állanak. Kilencz felé reggelizni

megyek vagy a' nagy sétányra, melly a' játékszín' téréen magos nyárfáival kevélykedik, vagy az elyziumi berekbe, melly a' hajdani vásárpiacz' helyén virít. Innen végig ballagok a' Leopoldváros' néhány pompás térein 's az újhídon által a' Tabán' és Váralja' népes utczáin; mindenütt a' számtalan kereskedő és kézműves' ezerféle mutatvánnyal ékes boltai között. Leginkább itt látszik, melly nagy sikerű volt hazánkra nézve a' czéhek' eltörlése; már most nem pénz és czéhlevél, hanem ügyesség, szorgalom és pontosság azon módok, mellyek által a' munkás ember halad, 's élni akarván mindenki, közönséges az ipar, 's egymást felülmúlni sovárgó vetélkedés olly annyira, hogy ritka száma az a' *Budapesti mindennaposnak*, mellyben egy és más új találmányra, vagy egyéb a' mesterségekben tett javítványokra királyi pátensek ne olvastatnának. Az olly híres pesti vásár, igaz hogy szemre alább hagyott, mert sokkal kevesebb külső eladó jelenik-meg: de épen ez mutatja a' belső ipar' emelkedettségét; azon kívül a' nevezetesebb műgyárok állandó rakhelyeket tartanak, mi a' bevőknek nagy kényelmökre van; nyers termékeink pedig a' hajdantínál jobb miségök miatt, drágábban kelnek, 's értök több külföldi vevő jelenik-meg a' budai part' nagy raktáraiban, mint valaha. – Dél tájban a' Vizi terrászra szoktam menni. Ez a' régi rakpiacztól egész a' harminczadig – melly a' hajótisztisnéknél valamivel alább, az új raktéren, áll – vonúl-el az ott is feltöltött parton, 's nem széles ugyan, de sűrű fasorai' hűs árnyékába 's virágágyai' illatos köreibbe a' leopold- és vizivárosi szép világot számosan vonja. Különösen nevelik a' hely' kellemét a' sok jövő menő, 's mindenféle színű lobogóikkal ékes csónakok, mellyek a' városnak ezen, egymásnak szemközt fekvő részeit kapcsolják össze. Az ő 's az alsókül-városok' népe' déli sétálója az országot, melly a' pesti oldálnak valamint leghosszabb és téresebb, úgy legpompásabb utczája is. A' magyar (hajdan széna-) piacztól fogva a' királytérig (egykor zsidópiacz) hosszú sorban vonúlnak-el a' legszebb épületek, köztök az ország' háza, a' magyar akadémia, a' nemzeti bank³³ és nemzeti museum' palotáik, az új gymnasium, az odeon, mellyben a' muzsikai egyesület minden héten kétszer adja versenyeit, 's végre a' festőakadémia' nem nagy, de csinos' épülete, mellyben a' még kisdéd, azonban igen válogatott képtár hetenként háromszor látható. Mind ezen intézetek iránt a' köz részvét olly nagy, hogy nyitok' napjain termeik telvék látogatókkal. Nagy, mondanám fő, dísz az országútnak, 's az, mi neki a' francia boulevardokkal ad hasonlatosságot: a' két felől magasló jegenyesorok, mellyek alatt, minden szakaszaiban a' napnak, foglalatások' és henyék' csoportjai igen számosak. Be találtam ma tért a' fűvészkertbe, 's ott nagy örömemre a' növények³⁴ neveiket a' latin mellett magyarul is fel találám jegyezve.

A' nemzeti játékszínben még nem voltam, minden estve hivatalos lévén majd ide, majd oda. A' mai társaságokban az szolgál legnagyobb gyönyörűségemre, hogy vegyültebbek mint egykor valának, nyelvre pedig egyformábbak. T. i. a' kereskedőség, azóta hogy jószágokat birhat, bizodalommal közeledik hozzánk; 's fiaik, kik kivétel nélkül mind utaznak, nem csak jól, de szépen is szólnak nyelvünkön, 's olly kényes tonuson, millyenre húsz évvel ezelőtt alig mertük volna azt képesnek hinni.

Holnap ipad' nyéki szálló-majorjába megyek, hol ő a' nyarat fogja tölteni. Mihelyt dolgaim ismét fogják kívánni, bejövök; aztán haza hajtatok. Tudja isten, mikor az ember a' nyolczvannak küszöbéhez közelít, ha tud is még néha a' nagy világnak örülni, csakhamar haza kívánczik, kívált mikor olly lelkek környelnek, millyeneket nekem a' jó isten bennetek adott.

³³ bank

³⁴ növények'

Dolgaink eldőlték szerencsésen, 's holnap indulok hozzátok, édes gyermekeim. Szinte nehezen válom-meg innen, mert tudom hogy e' várost utolszor látom. A' mit talán először kell vala ez alkalommal megnéznem, a' történet úgy hozta magával, hogy utoljára maradt: játékszinünk. 'S elgondolhatjátok, mely örömekeket adott az nekem. Annak lelkes kormánya egész művészi iskolát járat színészeivel, mielőtt fel hagyná lépni; de más is azoknak járta kelte mint provinciális játszóinké, 's itt nem nógrádi vagy dunántuli, szegedi vagy erdélyi szóejtést hallani, hanem azt a' tiszta, válogatott nyelvet, melyet írónk irnak 's a' szebb izletű társaságok beszélnek. A' hős itt nem betyár, az erő nem durvaság, a' méltóság nem affectatio. A' két estve, melyet benne tölték, e' szerint kedves emlékezeteket hagyott bennem vissza. Ez az intézet megérdemli az ország' pártfogását, de azt nem is teremthette elő más az országos pártfogáson kívül. De csak teljenek-el megyei kis theatrumaink ezen játékszin' nevendékeivel, mely nagy és általános leszen befolyása nemzetiségünk' terjesztésére, 's a' társasági hang' csinosítására: a' mit már itt helyben is nem érezni nem lehet. Maga a' színház kisebb ugyan a' városi nagy játékszinnél – melyben jelennen négyszer hetenként játszik egy német társaság –, de a' hangokat igen szerencsésen terjeszti-el, 's külseje a' legnemesebb izléssel épült.

A' várbéli casino nem igen halad. A' kisebb tisztek – nem mintha a' kisdud részvényt nem győznék, hanem mivel minden szegszugban előljáróra bukkannak, – nem igen vesznek benne részt; a' nagyobbak restelnek azokkal mulatni estve, kikkel úgy is fél nap együtt ültek a' tanácsban, 's így az többnyire üres. Ellenben a' pesti, mely körülbelől a' régi harminczad helyén áll, legnagyobb divatjában van. Terme nem kevesbbé szép, mint hajdan a' börzében volt, de fekvése, noha nem lát Dunát, talán kellemesb, mert portálja egyenest a' nagy sétányra nyílik, mely mintegy hozzá tartozni látszik. Mindenek felett kedvesen a' könyvtár lepott meg benne, mely csak tízezer kötetből áll, de az új kor' legválogatottabb munkáit foglalja magában, 's minden által használtathatik, ki valamelly választottsági tagtól bilétet kap. Ki Budapestnek leginteresszansabb embereit látni ohajtja, azokat itt az estveli órákban, rendszerint együtt találja.

Tegnap délutánomat a' városligetben töltém. Az már most egyike a' legszebb parkoknak, 's terjedelme is sokkal nagyobb; vagy hogy ezelőtt tizenkét évvel az új ültetvények fiatalságok miatt nem vonák még magokra a' szemet. Kisfaludy' szigetéhez csónakon menni. Az emlék egy kis dombon áll, melynek alját közvetlenül a' víz mossa, 's mely a' tónak egész régióján uralkodik. A' mű a' művész' egyik legszerencsésebb órájának szüleménye. Nekem úgy látszik, mióta a' museum' nagy termében, azon alkalommal midőn a' Marczibányi' jutalmait osztattak ki a' mult évre, Virág' emlékét láttam: hogy a' kettőben szép jelentésű ellentételt akart a' művész kifejezni. Komoly 's nyugott méltóságban³⁵ ül egy koronás fejű asszony' képében a' haza Virág' mellszobra előtt, 's azt az érdem' füzérével koszorúzza meg. A' munkás öregnek a' halál agg korában zárta-be szemeit, midőn már végig futotta pályáját; elhunyasában tehát semmi tragikum nincs. Kisfaludy ellenben ereje' delében mult ki, mielőtt mind azt a' nagyot elvégezheté, mire lángelméje által kijelentett. 'S így a' Musa könyvekben szétolvadva terjengeti, Ferenczy' művén, utána karjait, a' korán elvesztett, a' visszahozhatlan után. Mert ime' húsz éve már hogy nincsen többé, 's helye mind eddig be nem töltve áll. – Éljetek boldogul, te felséges város, ti szép vidékek! mondám haza téret, én elmegyek, ne hunyjon-el soha szerencsés csillagtok.

Levelem indul, nem sokára, kedveseim, én is köztelek leszek.

Toldy Ferencz.

³⁵ méltóságban

A' VISSZATÉRT.

Eltemette honját
A' mohácsi vész;
Vissza vércsatákból
Tér a' bús vitéz.

Föltekint 's hol a' nap
Nyúgodóba száll,
Kék hegyeknek ormán
Sziklavára áll.

Sziklavára csendes,
Mint a' temető;
Benne egy harang kong,
Mély gyászt hirdető.

Fenn a' várteremben
Fáklyák fénylenek,
Bánatos karének'
Hangi rezgenek,

A' teremközepén,
Magas gyászpaddon
Kiterítve fekszik
A' szép hajadon.

Arcza, keble halvány
Mint a' bércz' hava',
Húnyva szép szemének
Égi csillaga.

És belép a' bajnok,
És reá borúl
A' kedves halottra,
Keblen mély kín dül.

„Mindent elvesztettem,
Mindent – jaj nekem! –
Harczon a' hazámat,
Itthon kedvesem.

Ah fekünném inkább
Én e' gyászpaddon.
Mint te, szép virágszál,
Ékes hajadon.”

Bajza.

A' HŐS' SÍRJA.

Sok bajnak utána az ősz dalia
Csendlakta honába kerül;
Vészes fiataalkori napjaira
Néz vissza reménytelenül:
Eltűntek a' harczok, a' győződelem,
'S tündér koszorújok, az egy szerelem

Fáradtan, elaggva, ez álmaiban
A' harcz's koszorúk' fia él,
'S bár álmain a' komor ész' köde van,
Még lelke busongni kevély;
A' sírba letenni ohajtja fejét:
Márvány örökítse 's dal üllje nevét.

'S hosszú nap után borus éjszaka száll,
Felhőbe huzódik a' hold.
Éjfélre a' hős' rideg álmainál
Felhangzik az ősz laki bolt,
Kürt híja ki harczra az ősz daliát,
Vég harczra kimenni nem ója magát.

A' kürt tova és tova zengve rival,
Rémhangja betölti az éjt.
Megy bátran a' hős csatagondjaival,
Érezve veszélyteli kéjt.
Megy zordon utakban a' hangok után,
Nagy messze körül a' pusztá magány.

'S fölzengeti hallja a' harcz' moráját,
A' férfiölő viadalt,
Küzdők' rohanását az ércsoron át;
Hall rémületes csatadalt:
Kard, dárda zörömböl, a' ló szabadúl,
Nagy sebben álélva vitéz ura hull.

A' hős tova és tova tévedezőn
A' képtelen éjbe halad.
A' vérbe borúlt, csatadúlta mezőn
Elhallgat az éjjeli had.
'S rémséges, halotti a' csend, a' magány,
A' vad rohanások, a' hadzaj után.

Harmadszor a' kűrt riad és szomorún
Vég hangja bucsuzva kihal³⁶,
'S villám' sugarában az éji borún
Át rémlik emelt ravatal;
A' hős' temető helye 's orma felett,
Fog bús szobor, a' haza' képe, helyet.

Sok bajnak utána az agg dalia
Itt békehelyére talál;
Vészes, viadalteli napjaira
A' századok' éjjele száll,
'S míg lelke dicső nyugalomnak örül,
A' hír' örök éneke zengi körül.

Vörösmarty

A' KEDVES' DALA.

Félszomorgva, félepedve,
'S még is ah mi lelkesedve
Zengedez dalod!
Nyári estve' langy szelénél,
Szirtfolyamnak énekénél
Édesb hangzatod.

Rózsabáju ajkaidnak,
Szívgyulasztó hangjaidnak
Méрге éltető;
'S bár nyugalmam' elrabolta,
Régi csendemet ledúlta,
Bennem élet – ő!

Bústavi.

³⁶ hihal

A' KECSKEBŐR.

PÓRREGÉ.

N. helységben két szegény ember lakott, kiket a' történet szomszédokká, a' köz inség 's még inkább a' szívreható együgyűség atyafiakká tett. Czigánytalan lévén a' falu, ők foglalák el annak egyik végét, hol parányi sárházaik, a' földanyának két csodálatos buborékai, egymás mellett szép frígyben állottak. A' bugaczi csárdához hasonlatos bogárhátú³⁷ fedél, mely eredetileg gyommal fedetve 's a' tavaszok' lanyha szellőiben koronként felvirítva, idővel egész tündérkertté változott, most, midőn az ősz' fanyar leheletében díszeit elhullatá, úgy állott gondontól 's labodától borzasan az égnek, mintha segítségért akart volna felkiáltani. Ehhez a' rozzant, ki 's behorpadozott falak' fakó oldalai, a' másfél arasznyi, lantornától homályos ablakok, ezen kétesen pislogó szemei a' háznak, nem fölötté vigasztaló tekintettel örvendeztetheték a' fáradt utazót: enyhelyet az itt hiába reménylett. Egyébiránt a' két ház tökéletesen hasonló egymáshoz, azon csekély különbséggel, hogy a' magyar' házak' módjára, egyik homlokkal, másik háttal állt az útnak; utczának kell vala mondani; de ők nem laktak utczában, viskóik azon hosszú sort fejezvé be, mely a' falu' testéből egy nagy kacsiba lábként messze kinyújtózott. Mindenik házhoz, mint illik, kertecske is tartozott, nem sokban különbözö a' ház' fedelétől; bennök kizárólag paraj 's a' halovány seprű véletheték uralkodni, hacsak a' hatalmas úri tők, mely egy boldog emlékezetű szilvafának száraz ágaira fölkapaszkodék, jelét nem adta volna, hogy a' növények' ezen köztársaságában valami nemesebb is találkozik. – Mi boldog nép, fogják felkiáltani olvasóim, mely illy kevéssel beéri; milly példátlan példája a' megelégedésnek! Vagy talán – fogják némelyek gondolni – ezek a' legkétségbeesettebb emberek, kik egy két garasért készek volnának embert akasztani, kiknek magoknak a' halál csak jó tetemény lehet. – Azonban, oh gyaló emberi találgatás! mi messze járnak ezen képzeletek a' testi valóságtól; a' miről azonnal meg leszünk győződve, ha a' tanya' kebelébe egy futó pillantatot vetünk. Ott ugyan is egy törött fazék' alján pislákoló mécs' világánál a' szoba' közepén szűreikre telepedve két emberalakot látandunk, kik épen vacsorájokat költik. Mindenik előtt az imént magasztalt kertnek³⁸ fejedelmi terméke, egy egy jó darab sült tők áll, mellynek vékonyra vajt héja jelenti, hogy a' vacsora vége felé halad. Közben egy öblös kobak kínálkozik a' kora szüretnek már csipős nedvével, mellyből mindenik torkának saját mértéke szerint amúgy látatlanban részesülgete. A' kobakra nem sokszor került a' sor; de bágyadt kótogása mutatá, hogy egy két lelkes vonás tökéletesen megfelelt a' célnak. Az evés ívás egyébiránt minden mohóság nélkül esék, egész ázsiai komolysággal 's érdemes hallani, minő beszélgetés fűszerezte azt. – Biz' úgy! János koma, szólt legelőbb is a' gazda, kit, mert görbe lábú vala, Lőcsláb Jakab néven ismere a' környék. Ezen bölcs felszólalás után ismét hallgatás következett, mély titok fedezvén, mit kelljen azon nagy jelentésű igékből érteni. De Lőcsláb lenyelé falatját, illendően leöblíté azt 's folytatá a' szót: Mondom kednek János koma, az nem volna tréfaság. – Bizony nem! vigyorga rá Jankó, ki Röhöginek hívatott idomtalan nevetése miatt 's ki már maga sem tudta, mi a' becsületes neve.

„Ha még egyszer oda juthatnék – szóla tovább Jakab 's társam is akadna, kinek amúgy emberül helyén a' szíve – János koma ekkor tátott szájjal rá mereszkedett, mintha gyanítaná,

³⁷ hogárhátú

³⁸ kerdnek

hogy ez a' felszólítás tán őt is illetheti – ha egy igazi barátom találkozna, csak be bűnám én a' hegy' oldalába, hol az aranypor terem.”

„Aranypor!” eszmélkedék Jankó egy még hatalmasabb vigyorgással.

„Mondom koma, hogy aranypor, de mennyi! milyen kiapadhatlan bőséggel! De hiába egy ember csak egy ember, ha még olyan derék is!”

„Bizony derék ám!” monda János, ki társának többnyire utósó szavaiból szerkeszté össze gondolatjait. 'S ez esetlen válasz minden egyebet kivetkeztetett volna magas reményeiből csak Lőcsláb Jakabot nem; igen ismerte ő sorsosa' eszének csodálatos tekervényeit; azért terve 's céljai' sürgetésében el nem csüggedett. Legelőbb is egy tündöklő képét állítá fel a' jóllétnek, az az jól lakásnak, melly merényök' sikeres kimenetelét követendő vala. A' gombóczók még egyszer akkorák leendenék élénk rajzolásá szerint, mellyekre János koma elragadtatásában borzasztó nyilatú száját már is tátogatá; a' húsétel mellyet most csak nem egyedül jó hírből ismeretek, ezentúl mindennapos a' háznál: disznótorok, kolbász, hurka a' káposztában, véres kásával töltött gömböczök mint egy egy szakasztó. Ezen fölül – csak igen későn kerülhete rá a' sor – egy tágas épület, téres udvar, teli csűr és pincze, hatalmas asztagok, és kazalok a' szűrűn, baromfi annyi mint a' légy, 's végre, – mert ennyi gazdaságba asszony is kelle a' házhoz – feleség.

Jankó' röhögései rettenetesek levének, annyira magán kívül ragadá őt a' fényes előadás, 's Jakab érzé, hogy az időpont, mellyen komája' tehetségeinek ura lehet, elérkezék; ugyanazért, hogy lelkesedésének irányt adjon, így végzé beszédét; „De hasztalan, ember kell a' gátra: a' hegyoldal ide nem jön, ha csak mink oda nem megyünk. 'S a' hetven hetedik' öreg apám' lelkére mondom, a' ki ha szinte szegény volt is, de egy szikrával sem becsületesebb; – ha még egy illy ember találkozna mint én, 's ekkor félig fölemelkedék, bal kezével derekát támasztva, jobbjaival mellére dobantván – tudom azt az egyet, hogy ma holnap nem csak tökkel élénk.” Végezé 's egyszersmind falhoz hajítá a' üres tökkérget, mellynek ízes sárga belét már kirágtá volt.

Már ezen hathatós izgatásnak ellent nem állhata Jankó, felállott egész hosszában, vagy inkább széllességében, mintha mondaná: „itt vagyok, hova menjek veled?” de csak hamar észrevevén, hogy komája ülve is majd akkora mint ő, ismét vissza telepedék 's durva daczos hangon kérdé: no hát mikor menjünk?

Lőcsláb tökéletesen meg vala elégedve szónoki remekével; de még egy feladás maradt, tudniillik az út' nehézségeit is előterjeszteni, részint azért, hogy azok Röhöginek ne legyenek egészen meglepők, részint talán, hogy önbátorszivúsége, melly inkább szóból, mint valódi bizodalomból, állott, komája' isméretes rendithetlenségén néminemű izmosodást nyerjen. Azért is újra felfogá a' beszéd' fonalát 's monda: „igaz hogy az út messze és fáradságos –

„Fáradságos!” visszhangozá hörgő csodálkozással a' koma.

„A' barlang' torkolatja szűk. Belül tágas lehet; de setét, mint a' pokol.”

„Pokol!” vigyorga János.

„'S ha a' kincset valami sárkány találja érzeni. –

„Vagy porkoláb!” mondá vigyorogva Röhögi, ki már végen nem gondola magától semmit. 'S most rendkívül meg vala lepetve, hogy szűnyadozó elméje egyszerre illy nagy lobot vetett. „Bizony János koma az könnyen meg lehet, hogy fogunkat ott hagyjuk 's aztán, mint szokás mondani, sem pénz sem posztó.”

„Posztó!” böge csodálatosan Röhögi, ki előbbi észlobbanása által megerőltetve hűledezéseibe csakhamar vissza esett 's ezen végszó által annyira ki lőn forgatva sorából, hogy az egész beszédben alig emlékezett egyébre vissza, mint a' gombóczokra; de arra semmikép rá nem mehetett, hogy azokat a' posztóval valami összefüggésbe hozza. Lőcsláb sejté, hogy pajtásának

fejét igen meg találta terhelni, azért is össze voná beszéde' vitorláit 's a' mit az előbocsátottak után kevesen vártunk volna, így zárá szavait: „Már, János koma, hát csak elmenjünk, ('s ezt leginkább hangoztatá) a' jó isten' nevében, ha addig élünk is!” S ez ügyes kanyarítással annyira vissza hozá társa' eszméletét, hogy midőn ő ültéből fölkel, amaz is felállott 's vastag busa hangon így szólt: „no hát menjünk?”

Talpon állt mind a' két jó barát 's csak most látszék, hogy Röhögi egy harmadrészzsel kisebb 's szinte háromszorta vaskosabb Lőcsláb Jakabnál; kinek össze vissza hányt tagjai ügyetlen magasságig felnyulának. Azonban alig álltak föl embereink, hogy a' tüzes beszéd közben roszul ápolgatott mécsbél egy kétes fellobbanás után zsírjába fúlada 's a' szobát, mint költő mondaná, által adá éjnek és homálynak. Szerencsevadászaink, kik már alig tudák hányadán vannak az időben, most eszmélének, hogy nyugalomra is volna szükségök. Röhögi azonnal vissza is dőlt előbbi helyére 's vadkannemű horkantásai csak hamar hírül adák, hogy elnyúgódott. A' gondosabb Lőcsláb pedig még kifordult, hogy a' lovakat megtekintse.

Más nap hajnal előtt már kifelé állt a' félhajtól a' kocsirúd, jelenségül, hogy Lőcslábék útnak indulandók.

'S nem vala különben. De mielőtt kalandorainkat útra eresztenők, szivünkön fekszik elmondani, különös gazdálkodások' okait és módját, melly sok tekintetben nevezetes. Ők tulajdonképen ketten tőnek egy emberszámot 's ennek igen természetes következése az lett, hogy gazdaságokat is összehitették. De mindez nem valami kigondolt terv szerint 's még is minden perpatvar nélkül mene véghez. Ugyan is Röhöginek – zsák foltjára talál – egy menyecskeje akadott, kivel az élet' terheit kezdé megosztani; de ettől őt egy különös történet megfosztotta. Az utósó tevéjáraskor tudniillik, mellytől a' vidékbeli nép az időt számlálni szereti, történt, hogy Jankó az öreg bíró háza' tetején náda 's épen a' szegélyen ült midőn az olasz tápláló mivész társait megállította. A' nyerges állat illendő komolysággal viselé magát; de annál pajzánabb volt a' majomúrfi, melly görcsös hátán ide 's tova ugrándozott 's pisze orrát Röhögire több ízben fölfítogatta. E' látvány Jankót rendkívül gyönyörködteté, hogy nem csak szemét száját mereszté el reá, hanem röhögtében a' házcsúcsáról fejtetőre le is bukkant. Ezen bal esés különben is gyenge eszt 's beszélő tehetségét olly igen megviselte, hogy a' füge menyecske, ki a' szomszédra eddig sem idegenül nézett, most egészen a' fufang eszű Lőcsláb' részére határozá magát. 'S ez volt az első lépés a' gazdaság' egyítésére; mert Lőcsláb' és Röhögi ez idő óta nem hogy ellenségek, hanem még inkább elválhatlanok levének. Közösből főzött a' menyecske mind kettejök' számára, 's bővebben mint az előtt, a' mit Jankó több mint elégséges kárpótlás gyanánt vett. Azonban a' gyermek is megszületett – a' gonosz világ' értelme szerint talán egy harmadiknak is közbe járultával – 'S már ekkor lehetetlen vala a' házasságot halasztani. A' menyecske Lőcslábné lett, Jankó a' kereszt koma, ki ezen diszes hivatallal egész a' könyhullásig meg volt elégedve. A' menyecskét az irígy halál nem sok idő múlva mindkettejök' nagy siralmára kiragadá ez árnyék világ'ból 's az özvegyek, hogy temetését becsülettel megadják, kénytelenítetének az egyik szőlőt eladni. Innen lőn hogy a' megmaradott 's már közössé lett szőlőt, melly a' szívvidámító nedvet adá, együtt kezdenék mivelní, együtt mivélék szűk földeiket is; együtt a' szélső házban laktak, mert a' belsőt (Röhögi Jankóét) a' záporok' ereje nagyon megrongálta. A' lovak ellenben Röhögi' ólát foglalák el, részint, mert belsőbb vala 's azért a' lókötők ellen bátorságosabbnak tartathaték, részint egy legitten érintendő okból. Négy lóból gazdaságok kettőre olvadt. Röhöginek egyik lova egy három mérföldnyi útról visszajövet kidőlt 's szegény Jankó hogy veszett fejszéjének nyele forduljon, kénytelen volt azt egy agarász ispánnak kutyái' számára egy zsák zabért átalengedni; Lőcsláb' egyik tátosát pedig, épen midőn kivezetné, a' lezuhant ól rokkantotta meg. Azonban a' két megmaradott ló hamar össze tanult 's a' szekérnek tökéletesen megfelelt, melly szinte csak úgy

vala hasznavehető, ha kettőből állítatott össze; mert Lőcsláb' szekerének két kerekei agyban ingadoztak, Jankóénak ezen fölül még tengelye 's oldala is eltörött; de a' kettőből egy alkalmas jármű kerekedett, melly csak abban nem hasonlék egyéb szekerekhez, hogy kerekei össze vissza lévén cserélgetve hol egyik hol másik oldalán állott magosabban; de azért épen olly kényesen csikorgott, mint akarmellyik baranyai szekér. Vassal épen nem láták szükségesnek megterhelni; az könnyű, ékes menetelét csak gátolta volna. Hogy konyhát együtt tartottak, már látók. A' gazdaság' egységéhez még az is tartozott, hogy Lőcsláb jobb szemét vastag hálog borítván, Röhögi a' nagy eséskor bal szemét elvesztvén, szinte csak kettejüknek volt egy pár egészséges szemök, mellynek Lőcsláb' bölcs elintézése szerint úgy vették teljes hasznát, hogy midőn együtt utaznának, Jankó jobb, maga pedig bal felől mendegélt, 's mig az a' felvidéket tartá szemmel, ő az alsóra fordíthatá osztatlan figyelmét. De, a' mit előbb illik vala mondanunk, együtt nevelék Petit is, a' két ház' fiát, ki már surjány gyerkőcze volt, 's egyszersmind a' legvásottabb az egész környéken. Azonban őt az atyai háznál ritkaság volt látni, hacsak valami latorsága miatt menedékkeresés végett nem, vagy, hogy valami csint tegyen, a' miben mester vala; azért is bár milly különböző sejtéssel bírt a' két koma annak eredete felől, abban teljesen megegyezének, hogy a' fiú semmire kellő, 's hogy gondjokat róla végképen levegyék. Erre Petinek nem is volt szüksége; annyira elmerült ő most a' szüret''s kukoriczafosztás' gyönyöreibe, a' mesék és dalok' tündér világába, 's a' kósza étellel olly igen megbarátkozott, hogy honn számot épen nem tarthattak reá. Miért a' két gazda, minden aggodalom nélkül a' holló fiú' elélése felől, megindult kanászkürtöléskor, 's a' falu' határait, ha nem szinte villámgyorsasággal is, maga után hagyá.

Már jól fenn volt a' nap, hogy Baranyának hegyei között a' mohácsi sík fölött egy kétlovas kocsi mendegélt, mellynek veszedelmes csikorgását varjak hollók kársejtő zajgással kísérték; a' szajkók felrikkantának, a' merre ment, 's egész erdő lázadásba jött madaraival. A' kocsi lassan 's talán igen is kéjelmesen látszhaték haladni, ha az ülésbe mélyen elsüllyedt kocsisnak vesződései, a' sűrű még is sikertelen ostorozások el nem árulják vala, hogy a' sebesebb haladás nem az utazókon múlt. „Hogy meg nem zápultatok még tojás korotokban! károgjatok, hogy megfuljatok belé! Hogy isten' haragja mindig varjat fojtogasson és hollót és mindent a' mi feketében jár! Károgjatok a' sátán és lucziper' nevében! Tán lóhúst érzetek? kellene? károgjatok, hogy elveszszetek belé!” Így 's így kiáltoza fel, midőn egy sereg varju fejük fölött károgva elcsapott, türelmét vesztve, egy hosszú sovány alak, melly hátul a' tisztesebb kukoriczaszár ülést foglalá el, ki egyébiránt magas sivány süvegébe, mellynek tetejét egy megfordított kurta szárú pipa koronázá, egész orrig el vala merülve. Azalatt a' kocsis szüntelen csettegetések 's ostorcsapások között szólogatá Szellőt és Tündért; mert ezek fület farkat eleresztve a' neveikben fenn maradt ősi dicsőségről végkép meglátszának feledkezve lenni, készebbek akarmelly gyalázatos kinszenvedésre, mint hogy haladjanak. Már is minden ostorcsapásra rugással feleltek 's vég erejöknek ezen kinyilatkoztatása jelenté, hogy tovább általán fogva nem akarnak menni. Szellő ugyan is olly bágyadt vala, mint az elcsüggedett szerelem' utósó nyögése, 's Tündér, dicső nevének egészen ellenére, még csak nem is mozdult. „Szálljunk le koma, szóla most a' hátul ülő, ne hajszojzuk tovább lovainkat (ez igen bajos is lett volna); a' hegy különben is közel van 's mig oda gyalogolunk, lovaink legelészhetnek.” A' kocsis a' szólóra bámészan tekinté, mintha kérdené: hát ha elviszik a' lovakat? A' szóló azonban kinyújtá egyik lábát a' kocsiból, melly azonnal földet ért, a' nélkül hogy ő ülését elhagyta volna. „Soha se aggódjék keed³⁹ János koma. Ki bántaná itt lovainkat az isten' háta megett?” így folytatá beszédét: a' kocsit huzzuk be ide a' fák közé, a' lovak hadd mászkáljanak. Csak szálljon keed le bízvást,

³⁹ kee

János koma.” Ezalatt kinyújtá másik lábát is ’s lassanként leszállott, vagy is inkább elvált a kocsitól: mert úgy látszék, mintha minden tagját különösen szedte volna ki belőle. „No hát szálljunk le.” felele a ’zömök kocsis, széles kalapja’ kajláját felütve szeméről ’s mint a ’karika leperdüle üléséből, egészen ellenkezőleg a ’vontató hanggal, mellyel szavait ejtette. Majd a ’lovak’ elébe állott ’s oly hatalmasat rántott a ’szegény párák’ üstökén, hogy azok szinte térdre rogygyanának. A’ lovak csakhamar ki levének fogva a ’kenderhából ’s neki korbácsolva, hogy legeljenek; a’ kocsi betaszítva a ’fák alá ’s utasaink indulóban mindenik egy vastagon össze vissza toldozott zsákot terítve vállára. A’ zsák épen illet öltözeteikhez; az egy pár tüszögő bocskorból állott, ’s üngből és gatyából, mellynek fehérítetlen vászna csaknem zöld volt az újságtól ’s pozdorjás szálaival eléggé csiklandó, ha viselőinek elkérgesedett bőre azt érezhette volna. Az elválhatatlan iszákot oldalaikon egy általvetett posztószél tartotta; de fejeik’ fődözete még is különbségre ’s ha szabad mondanunk, néminemű elsősegre mutatott az egyik félről; mert Lőcsláb (ki nem fogja gyanítani, hogy ő az egyik utazó?) süvegesen volt, míg Jankónak fejét egy bágyadt széles kalap fedé, mellynek kajlája egyik felől zsineggel vala felcsaptatva. Így felkészülten megindultak utazóink, Lőcsláb nagy gondolataiba elmerülten ügyetlen lábszedégetéssel, Jankó gondolatlan andalgásaiba süllyedve, de annál derekasabban lábálva, oly mély és rejteményes hallgatással, millyen csak a ’nevezetes merényhez illheték. Mintegy rövid félőrai ballagás után egy völgytorkolathoz érkezének. Ott egy magasra kivágott elejű pusztá pincze állt, mellynek beomladozott garádja gyászoló régi elhagyatottságát. „Itt volnánk” monda most Lőcsláb, nem minden döbbenés nélkül, „ha isten is úgy akarná!” ’s leveté hátáról a ’zsákot, nem mintha terhelte volna, hanem alkalomúl, hogy a ’merész munkához elegendő lélekzetet vegyen. Jankó merőn és határozatlanul nézett, nem tudva, hol kelljen a ’dolgot elkezdni.

Azonban Lőcsláb egy két pillanat után elég bátorságot vőn a ’bízattásra ’s így szóla komájához:

L ő c s l á b. Koma, tudja-e keed, hogy már itt vagyunk?

R ö h ö g i. Hát!

L ő c s l á b. No ha tudja keed koma, az igen szép dolog, hanem hajoljon keed csak meg egy kicsint. – Jankó a ’mennyre törzsöksége engedé, meghajlott. ’S nézzen keed be az üregbe. – Jankó benézett – „Mit lát keed ott benn?”

R ö h ö g i. Mit-e?

L ő c s l á b. Mit hát a ’milliomadtába! mit lát keed ott benn, ott a ’pincze’ közepén?

Jankó mindent akara látni ’s komája’ unszolására meglátta volna még a ’láthatatlant is: de a ’fölötte nagy akarás elméjét megfosztotta minden gondoló, és kigondoló vagy is költő tehetőségtől. Vigyorgott tehát ’s vigyorgása Lőcslábot észre hozá, ki is azonnal lelépe lelkesedése’ szédítő fokáról ’s így folytatá szavát: „Törölje keed ki szemeit János koma, ’s nézzen keed oda az üreg’ közepére.” – A’ nap épen besütött a ’pincze’ szelelőjén, ’s benne egy fehér pont látszék rezgeni. – „Ott koma, ott, hol a ’világosság látszik, ott van az arany por!” Jankó vigyorgással ismételé a ’szót. „Arany por koma, vagy arany homok, vagy arany föld, ahogy jobb’ szereti keed, az az a ’világi kincs, miből úrrá leszünk.” Röhögire nézve már minden el vala enyészve, ő most egészen a ’pincze’ belsejébe tapadott szemeivel ’s Lőcsláb folytatá a ’mesét, mellyet gyermekkorában halla; de mellyet élemedett kora a ’csodálatost mohón szerető eszében valóvá érlele. A’ sok furcsát, rémületes, csodást végre is avval zárá: „hogy egész hegy csupa arany belül. – Jankó fejével már az üreg torkában vala – ’s hogy végre hozzá is kell fogni, mert az idő eljár.”

„No hát menjünk, monda vigyorogva a ’boldog természetű Jankó ’s megindult, nem mint isten’képére teremtet állathoz illik, két lábon; hanem négykézláb az oktan állatként, de annál sikeresebben, mert fenn állva a ’torkolat’ alacconsága miatt épen nem mehetett volna. Most

Lőcsláb sem védheté magát a' hőskedűség ellen, előre fordítá iszákját, hogy fenn ne akadjon, 's nagyobb bátorságnak okáért egy kést ránta elő tág csizmaszárából 's a' koma után mászott. Azonban alig haladott a' torkolat' közepéig, hogy Jankónak kétségbe ejtő 's bajborzasztó ordítását hallá. Röhögi tudniillik már egészen bejuta 's föl is egyenesedék az eléggé tág 's magas üregben, midőn annak egyik oldaláról valamely rémállat szemébe pislogott. Ez hagyján; de a' rém nyugtalankodni is kezdett, mint kinek birodalma meg vala támadva. Most szarvai is felötlének a' derűs homályban 's Jankó, ki mindenkép ember vala talpán, egy fülhasogató ordításban adá bátorsága' jelét. De a' szörnyeteg nem várá be a' megtámadást, hanem egyenesen a' torkolatnak 's az útban álló Röhöginek rohant. Lőcslábnak meg alig vala ideje a' fenn megírt ordításra kitelhetőképen megijedni, midőn Röhögi, egy az előbbinél még hatalmasabb bődüléssel a' rémállattól fellökette eldől. Egy rohanat 's a' szarvas szörnyeteg már Lőcsláb' oldalát korholta, holott a' szűk torkolaton a' két test megszorúlva, sem ki sem be nem mozdulhatva sokáig kinos küzdésben vala 's a' nyögés 's ordítás közönséges lőn. Az állat kimenekedék; de helyette most Jankó nyomult a' torkolatba, ki éppen nem jól kezdé magát érzni a' belső magányban. Úgy tetszék neki, mintha az egész bérce rá készült volna omolni 's mit valaha boszorkányokról, kísértetekről, gonosz lelkekről és csoda állatokról hallott, most az egyszerre világos képpé alakult eszében. Most sejté először, hogy titkos hatalom is van 's ez annyira megrendítette bátorságát, hogy egyedül ön mentségéről gondoskodnék. Ugyanazért olly módon kezdé magát által fűrti a' torkolaton, hogy Lőcsláb komát is minden nyöszörgéseinek ellenére magával ragadta. De a' végzet még nem akará kínjaiknak végét. A' pinczeszáj még szűkebb volt, mint befelé a' torkolat, miért is ott újra fenn akadtak. Nem festőileg szép ugyan; de minden esetre mulatságos lett volna látni ezen vég vergődést. Lőcsláb éppen akkor ére ki hátfehlével a' lukból, midőn hosszú póklábai között egyszersmind Röhögi' borzas feje is előtűnt, mellyben az erőködéstől megborúlt savókék szemei sült veres hajmaként szilajul forogtak. Ő tudniillik rohantában egészen komája alá fűrtá magát 's annak hátával minden kímélet nélkül horzsolatá a' pinczetorkolatot 's most éppen azon munkában izzadott, hogy annak lábai közül valahogyan kimászhasson. 'S ő csakugyan kiküzdötte magát; de most történetből-e, vagy hogy erősen megizgattaték, tompa zuhanással beomlott a' pinczetorok 's az illethetetlen kincseket a' mohó emberek' szemei előtt örökre elzárta; a' mi pedig fő veszteség vala, a' szerencsétlen Lőcsláb is ott nyomatott, fejét tudniillik 's kezeit földomlat borítá. Azonban Röhögi váltig hű bajtárs maradt. Még jól ki sem törölte szemeit, már is bajtársa' megmentéséről szorgoskodott; a' mit nem gondola ügyesebben véghez vihetni, mintha annak hosszú lábait össze fogja 's őt azoknál fogva kirántja halálos fektéből. A' kirántás megesett, de nem minden erőtetés nélkül: Lőcsláb komának nyaka derekasat roppant. Most őt Jankó egész hosszában a' gyepe kiteríté, hogy kinyugodja magát 's Lőcsláb – hála az áldott természetnek – éledezni kezdett. Hihetőleg fejét az omlásnak igen csekély súlya érte; de előre nyújtott kezei el lévén nyomatva, magán azokkal nem segíthetett. A' fris levegő elakadt életműveit csakhamar munkásságba hozta. Egy hathatósát tüszszent legelőször is, azután fűtt és tüszkölt szakadatlanul, mint az utazó koldusnak bocskora, míg a' port szájából 's orrából lassanként kitüszkölte. Majd felült 's mint afféle kárvallott ember, öklével törli ki szemeit. Majd lábait emelgeté, mintha kémlelé, megbirhatnák-e még? 'S miután mindent jó karban talált, lassanként fölszedte magát a' földről, még mindig gyanakodva, hogy talán valamelyik tagja elmaradt. Szegény Lőcslábnak lelkesen rosziul kell vala lennie; mert még legtehetősb része a' nyelv is, mozdulatlanul vesztegle szájában. Jankó azalatt minden idejét hallgatásra 's báméskodásra fordította, 's azt látszék várni, hogy föleszmélt komája, kinek uralkodását már megszokta, gondolkodásának tárgyat 's arányt adjon; de nem csekély rémületére az folyvást hallgatott. Illy elhagyatottságában Jankó ki nem kerülheté az ön-

gondolkodást, azért is minden figyelmét a' környületekre veté, hogy azokból valamit szóba foglalhasson. 'S a' szó felhangzott, ridegen, mint Nőé' hollójáé, melly a' bárkán kívül a' sivatag világban maga kalandozott. „Vér!” monda szörnyűködőleg Jankó, a' gyepre lemutatva 's Lőcsláb felriadott ábrándozásiból; mert valólag fris vérnyom tünt fel az ösvényen, melly egy bokor felé vive. Legelőbb is magát vizsgálá meg Lőcsláb, nem maga-e a' vérnek kútfeje? de noha ruháján itt ott vérfolt mutatkozott is, arcza pedig olly vérevesztett és halovány volt, mint a' cseppentett tök mag, még is testét sértetlen találta 's a' vérnyom egy általok nem járt táj felé huzódott. Olvasóink már eléggé tudják ezen jeles pár' beszélgetése' módját, azért is annak előadásával türelmököt nem teszszük tűzpróbára. Nem mondjuk el, hogyan kanyarított a' dolgon Lőcsláb, hogy tekintetét ezen csúfos eset után tovább is fenn tartsa; elhallgatjuk, hogyan mesterkedett a' rászületett kíváncsiságnál fogva komáját arra bírni, hogy a' vérnyomon induljanak egy talán új, váratlan szerencse' felkutatására; de azt már szükségesnek tartjuk elmondani, hogy a' vérnyomon, noha minden egymásba kapaszkodás nélkül, csakugyan megindultak 's hogy végre fenyűbokor mellett egy vérében vonagló kecskére találtak, mellynek nyaka felhasítva 's szügyében egy markolatig elmerült kés vala. Lőcsláb ugyan el nem mulasztá mondani, hogy az ördögnek is kecske lába van – 's a' már egyszer megfélemlített Jankó nem kévéssé borzadozott e' fanyar gondolattól – de mivel ez állat egészen kecske volt, még inkább, mivel annak szügyében tulajdon késére ismert, legesleginkább pedig mivel az ördög halhatatlan, a' kecske pedig már is utósót vonaglott, annyira kiokoskodá végre a' valóságot maga előtt, hogy az állatot végre valóságos bakkecskének látta, hitte és vallotta. A' szegény kecske tudniillik, isten tudja miféle kándiságból (vagy talán a' pinczeoldalának valami sós ízét érzette,) a' pusztá pinczében igen járatos volt. Vesztere ott mulata mostan is, 's kirohantában a' felijedett Lőcsláb késének ment, ki azt hegyével be felé kezében tartotta. A' boldogtalan állat e' szerint, úgy szólván, maga végezte ki magát 's az elmúlt Lőcsláb észre sem vette, midőn kése kezéből kimaradott. Most ismét egy kettős beszéd következik, mellyet azonban Lőcsláb csaknem egymaga vitt, a' felett: szabad-e, illő-e, vagy is inkább bátorságos-e a' kecskét magokévé tenni? 'S miután Lőcsláb megmutogatta volna, hogy a' kecske önként ment a' késnek, hogy azon fölül őket szertelenül meg is károsította; de mivel az is meglehet, hogy ura hagyott, bitang jószág; – mert különben hogy mászkálhatna egyedül illy félremaradt helyen? – végre pedig mivel senki sem látja, – elvégeztetik, Jankónak szokatlanul kevés rávigyorgásával, hogy a kecske isten 's ember előtt övék. Azonnal neki is állt Lőcsláb, minden irgalom nélkül felvágá hasát, komáját szólítván, hogy együtt a' kocsihoz vigyék. Jankó egy kis vonakodással fogott a' munkához; ő ezen kalandban két igen veszedelmes tudománnyal gyararapodék, avval tudniillik, hogy ördög, vagy gonosz lélek is van 's hogy az ördögnek kecskelábai vannak; különösen pedig ezen kecskéről nem igen jó vélekedéssel volt; mert ha igazi kecske, hogy döntheté őt le lábairól? De mivel komája már neki gyürkőzött, ő sem vonakodék tovább 's vissza indultanak. Elfeledve kincset és aranyport legfőbb gondjok (azaz Lőcslábé) az vala, hogy a' vadat a' kocsira szépen feltakarítsák 's a' világ' kíváncsi szemei elől galyakkal 's gunyáikkal elfödjék. Ez meg is történt. A' kocsi előhuzaték rejtekéből, minden készen az elindulásra; de, oh morgadalom! ló nem vala sehol! Hiába minden fürkészés, minden sopánkodás, sőt néminemű szitkozódás is, sem föld sem lég nem adá elő lovaikat. Szellő és Tündér nem valának többé. Megtetszék-e nekik az arany szabadság, vagy ők tetszének meg valami bujdosó legénynek, vagy végre a' fatalis (kár hogy erre nincs magyar szavunk) hollók riaszták el őket, elég hozzá, hogy nem kerültek meg. Mi tevők lennének? Betelik rajtok az íge: szekéren ment, gyalog jött; 's a' mi több, még a' szekeret is magok után kelle hurczolniok, a' mire egy rövid falatozás után rá is fanyalodtak. A' menetel ugyan, ha veszedelmet nem is, de gyalázatot 's kicsúfoltatást vonhata maga után; de ők úgy intézék bölcsen a'

dolgot, hogy nagyobb részt éjjel vagy úton kívül jártak; 's így szekerek keserves csikorgatásától, mint valami rossz lelki ismerettől 's néhol a' pásztor gyermekek' ujjongatásaitól kísértetve minden egyéb nevezetes viszontagság nélkül elérték a' boldog, az enyhádó hajlékot.

A' lovak' vesztesége Lőcslábnak még egy kis fejcsóválásába 's dűnnyögésébe került; de a' boldogabb véralkatu Jankó igen meglepő 's csaknem öröndetes fordulat gyanánt vevé, hogy a' lovakat nem kelle kifogni.

De végre ennyi fáradalomnak gyümölcsöznie is kellett. Kevés pihenet után, azonban óvással, hogy valaki észre ne vegye a' dolgot, levéteték a' kecske a' szekérről, lefejtett bőre kifeszíteték kertben a' fára, Jankó borért indult a' pinczébe, Lőcsláb előrántá az egyetlen egy bográcsot és szakácskodott: mind olly készülétek, mellyek nem mindennapi tort hagyának várni. 'S nem tartjuk tovább függőben olvasóinkat, a' vacsora csakugyan bekövetkezik; de gazdálkodásból 's mert szép idő vala, mécs helyett a' hold' világánál 's künn az udvaron. 'S a' „jóra rosszra szövetséges két barát” a' felségesen párolgó bográcsnak késeikkel és fakanalaikkal teljes becsületet tőnek. A' sors nem akará, hogy ezen sikeres lakoma szerencsésen végbe menjen. A' legbuzgóbb falatozásban voltak még – a' jól lakásnak alig közepe' táján – midőn az est' méla csendéből egy kísértetes mekegés hangzott fel. „A! koma,” szólt a' legelébb feldöbbsent Lőcsláb, „keadből a' kecske szólt.” Jankónak a' hatalmas koncz, mellyet épen kenyérére tőn, kifordult kezéből, állmozgása elakadt, szemei elmeredének: a' kecskelábú ördög ötlék elméjébe. Másodszor hallaték a' mekegés, 's a' két evő társ egy pillanatban talpon vala, 's midőn a' kert felől, hol a' kecskebőr kifeszítve volt, mozgást 's a' kórók' zörgését hallanák, maradhatlannak érzék magokat; cserben hagyva bográcsot 's lakomát, sietének elhagyni a' házat, hol, mint vélek, az ember' örök ellensége, a' megtestesült sátán, nyugalomok ellen pártot esküdött. Hozzá járult a' súlyos öntudat, a' nem igaz keresmény' érzete. Azonban alig haladának száz öreg lépést, hogy a' mekegés fülökben elhangzott 's a' hirtelen támadt félelem épen olly hirtelen elcsillapodék. A' megízlett jónak fennmaradt kívánsága, a' félig éh gyomornak ellenvetései döntögetni kezdék a' rémület' óriási bálványait. 'S Lőcsláb téregető okoskodásai után az egész dolog álomnak 's bohóságnak magyaráztatott. Vissza lopózának tehát a' komák, magok előtt is titkolni akarva, hogy megfutamodának, még inkább azt, hogy minden józanodások ellenére is még alkalmas rettegésben voltak. Visszautjok háborítatlan 's minden folyvást csendességben vala; közelebből tűnének fel a' két ház' ismeretesb környékei, 's végre az udvaron a' szívemelő bogrács; de oh halál! a' bogrács mellett egy sötét szarvas alak ült, háttal a' közelítők felé, melly mintegy boszút állva azon illetlenségért, hogy vacsorára meg nem hívatott, faldosni látszott a' hátra maradt darabokat. A' kecskebőr! kiálta elámúlva Lőcsláb; de a' kecskebőr nem hagyá boszúlatlan haborítását, sűrű mekegések között fölemelkedék 's a' megriadt 's futásnak eredt lesők után indult. Mekegés hangzott most hegyen völgyön szünetlenül a' szaladók után 's mentek irány nélkül a' kecske' gyilkolói, merre őket az ijedség 's lábaik viheték. Már nagy utat tettek, midőn egyszerre emberi hang üté meg füleiket, hasonló a' sírva könyörgő gyermekéhez, mellyre mindketten akaratlanul visszatekintének; de ez csak nevelé ijedelmöket, a' kecskebőr két lábú alakká változva, sírva és bőgve kiáltozá „vigyen keetek engem is!” a' mi őket csaknem örületbe hozá. Vég erejük' feláldozásával futának most észméletlenül, talán kifutandók széles e' világból, ha egy kis bokron egymásba ütközve össze nem rognának. E' helyzetben már a' halál' iszonyait várták; mert az ütődés olly kárhózatosan jóltevő vala, bogy midőn erejüket végkép el tompítaná, visszaadta nekik a' kinos eszméletet. Életök most olly keserű vala, mint a' kérgeibe szorult keserű mondolác, olly keserű, mint maga a' keserűség, de olly mód nélkül keserű, hogy azt hasonlítani sem lehet. E' szánandó állapotban nyögtek néhány pillanatig, lélekszugorodva, szembehunyva 's fület nem billentve, 's még sokáig az üldöző hangokat vélték hallani, még előttök káprázott a' kecskerém' alakja. Azonban a' csalódás soká nem tarthatott. Fülök, szemök

lassanként neki bátorodék olly mit nem látni 's nem hallani, a' mi nem volt, 's a' mély csend, a' szelíd hold' világa végre elhíteté velök, hogy bátorságban vannak. Ezen fölül szertelenül megviselt tetemök nyugodalmat kívánt, miért is azon helyen, hol elhullások történt, nem sokára el is szenderedének, képzelhetni, miféle álmadozásokkal; de olly hosszan és szívesen, hogy a' jól felhaladott nap már arcokra pirított, mikor fölébredtek. A' boldog vérü Jankó már alig emlékezett a' múlt napi halságokról, a' mi körülbáméskodó szemeiből nyilván kitündöklött⁴⁰; de annál súlyosabb gondok maradának Lőcslábunk' igen is hű emlékezetében, ki most valóban nem tudta, hová legyen. Olly vala most az ő szelleme, mint az újonan megszállt ház, melyben a' bútorok ide 's tova rend nélkül állonganak, alig engedve utat a' beköltöző gazdának, hogy közöttük járhasson. Feje csüggött, mint elfonnyadott szárán a' kobak 's azon sok felséges gondolatból, melylyel elméje egyébkor áradozott, most csak egy sovány, csak egy hétköznapi ötlet sem csillámlott elő. Czéltalan merengéséből végre is – a' mi alig hihető – Röhögi vette ki. „Gyerünk haza!” monda ez elmúlt kínjai' mámorában. „Haza!” kérdé föl ijedve Lőcsláb 's gyanúsán körül tekingete. „Haza, János koma? tudja-e keed, mi az, h a z a !?” ismételé üres lelkendező hangon. A' világ olly nagy, olly véghetetlen; de nekik széles e' világon csak egy tanyájok van, ama' kicsin, de kedves lak, holott egyedül nyilhatnak számokra az élet' virágai. Virágai? igen is, virágai; mert nem virágzik-e a' kóró is míg fiatal? Az elhatározásnak, mert választás nem marada, igen hamar kelle következnie: mentek; mert menniök kellett, 's haza, mert máshova nem lelete. 'S rég idő óta most Jankónak, az együgyűbbnek tanácsa követteték 's nagy kérdés, nem vitt-e nagyobb boldogságra, mint a' felette is bölcs, de nyugtalan Lőcslábnak kapaszkodásai?

Visszamenet – útokat mindenütt csak torony iránt vették – véletlen egy széles 's már begyepesült gödörre bukkantak, melyben, oh csoda! Peti, a' megtestesült Peti a' szürettől még most is szurtos arcaival, hanyatt fekvé édesen szünyadott, pőrén és borzasan, mint az ágról szakadt; alatta egy kecskebőr elterülve, melynek szarvai homlokát árnyékozá. Döbbenve álltak el a' komák, igen hajlandók újra kezdeni a' futamodást: de Peti latorságra bélyegzett alakjával félre ismerhetlen vala; ő volt, a' gonosz csont, 's a' kecskebőr ugyanaz, melyet Lőcsláb a' kertben kiakasztott. 'S már most fogja érteni olvasóm, – ha csakugyan találkozik, ki a' pedestris Musának ezen andalgásait végig olvasni méltónak tartotta – az egész történetet. Peti tudniillik, ki az atyai ügyelet' határain kívül már megunta a' kalandozást, vagy tán csupa kíváncsiságból 's változatoság' kedvéért, egyszer végre rá szánta fejét, hogy az ősi házat megtekintse. Egyenesen szembe nem mervén menni elszokott ápolóival, most is, mint többnyire, úgy akara a' kert' vagy ház' valamelyik környékéből elősompolyogni, miután valami csíntéttel megérkeztének jelét adta 's magát úgy szólván meghonnosította volna. A' csíntétekért rendszerint meg volt a' leczke, hol több, hol kevesebb ütlegekből álló, mint azt maga a' csín, 's a' komák' szeszélye hozá. Ezen leczke azonban igen jótévéleg szokott Peti' környületeire hatni; mert az által mintegy újlag beavatottnak érzé magát 's felhatalmazottnak arra, hogy magát a' becsületes család' (familia) egyik kiegészítő tagjának tekintse, 's a' félbe szakadott ismeretséget néhány pillanati fejlesztés után ismét helyreállítsa. Az új csíntét's a' rá mért büntetés fölmenté őt a' gondtól, hogy régiebb torlatlan maradt csíntéteiről 's hosszas elmaradásáról számot adjon, leginkább pedig azon tehertől, hogy magát bemutassa, a' mi neki, mivel szilaj vadságában más felől igen szemérmes 's emberfélő volt, még apja iránt is nagy kínjába került. Azért ő ezen megjelenés módjától ritkán tért el, nem mulasztván el, távozót is hasonló tétekkal koronázni, hogy a' verés' félelme miatt a' háztól elmaradni annál több ürügye legyen. Már egy illy ficzkónak épen nem vehetni rosz néven, ha ő a' komák' visszatérése' estvéjén a' kert' kórói között megjelenik, a' kiterített kecskebőrt hátára veszi, 's magát

⁴⁰ kitündöklött

mind addig meghúzza, míg pajzánykodására alkalom adódnék. 'S ez el nem maradt. A' két koma vacsorához ül 's ő – kecskebőrben mit tehete természetesben? – mekegni kezd, hogy ez által honn létének néminemű jelenségét adja. A' mekegésnek váratlan sikerét látva, nemde ismét mind természetes a' mit cselekedett? hogy a' párolgó bográcsnak neki ült, 's hogy a' visszatérőket újra megriasztá? Végre mert az út 's éj' ijedelmei megszelidíték, megbánja tettét, sírni, könnyörögni kezd; de azok nem hallják, nem értik, 's szívök inokba szakadván még inkább szaladnak, ő kifáradottan a' gödörbe telepedvén elaluszik. Most pedig íme a' lábdobogásra altából felnyújtózik; 's a' szegyen' haragjától fölgerjedett apa, sőt még a' koma is, már epen döngetni akarják, midőn bámulva észreveszik, hogy a' kecskebőr hátán 's haján ragadt. A' gyermek végkép felocsódván sírni 's könnyörögni kezd, hogy a' kecskebőr derekához forrott 's hogy haját annak szarvai alól elválasztani nem bírja. A' harag szánakozásnak ad helyet. A' jó emberek most minden gondjokat arra fordítják, hogy a' fiút a' kecskebőrből valahogy kifejtsék. Legelőbb is haját nyiszolják el késeikkel, a' mi Petinek nem kevés arcfintorgatásába kerül, majd közelében egy kenderáztatóba fektetik, hogy a' bőr lassanként felásván testétől elváljék. 'S így viszik haza bágyadtan és piszkosabban, mint valaha; a' kecskebőrt az ajtóra szegezik örök intő 's emlékjelül, hogy a' nagyravágyás bűn 's hogy a' másét, ha szinte kecske volna is, bántani nem szabad.

Még ők sokáig éltek együtt a' barátság' szelíd örömeit, sokáig voltak a' falu' urainak levélhordozói; de jámbor életökben 's gazdálkodásokban semmi nevezetes ezentúl nem történt, hacsak azt nem tartja a' netalán még eddig is hű olvasó figyelemre méltó változásnak, hogy az elveszett két ló helyett későbbben egy szamarat vettek 's a' mindinkább rozsanó kocsiból taligát csináltak. Petit azonban észére hozta az utósó csapás. Elhagyta előbbi kalandozásait; megmosdott, iskolába járt a' tél' derekán, őszkor és tavaszkor beállott a' szántó gyermekek' sorába, 's még ugyancsak ember válhatik belőle, – ha isten is úgy akarja.

Csaba.

EPIGRAMMÁK.

SZENT LÁSZLÓ.

Béla' fiát Lászlót a' váradi sírterem őrzi,
Lelke magas mennynek fénypalotáiban él.
Sok harczolt hajdan vad erőben bátorodott hős:
A' legerősebb ő 's a' haza' szente vala.

A' RÓZSA.

Rózsa hajolj-meg a' lányok⁴¹ előtt: szerelemmel az ifju
Téged imád, érted gerjede, arcaikon;
És göggel ti ne nézzetek a' rózsára leánykák,
Testvérték: gyönyörű mint ti, de hervatag is.

⁴¹ a' a' lányok

A' LÁNYKA APOLLO' SZOBRA ELŐTT.

Lányka! ne hódolj a' csáboknak az ifju' alakján:
Kőből van, szived ott sziklai mellre talál.

HUNYADI' HALÁLA.

Haldoklott Hunyadi 's meg nem tudta halni; töröknek
Egy nagy adósságot tört lefizetni csatán,
'S megvitt Nándor alatt: a' nagy Mahomet futa sebben,
És nyomorún; győzött a' haza' hőse 's lehúnyt.

INTÉS.

Szélvész! el ne ragadd a' szelíd fa' virágait: önként
Hullnak azok lassú hervadozással alá.
El ne rabold durván ifjú a' lányka' szerelmét:
Önként adja-meg az szép szavaidra magát.

A' CSALFA LÁNY.

Édesen a' keserűt, keserűen mondod az édest;
Oh keser-édes lány! gyötrelem a' te neved.

A' NAGY EMBER.

Nagy volt ő 's nagysága miatt megdőlnie kellett;
Ég és föld egyaránt törtek elejteni őt.
Túrni nagyobb irígy lőn a' sáralkatu ember,
'S túrni hasonlót nem birnak az istenek is.

AZ ELVÁLÓK.

Menni fogunk: te öröm 's boldog szerelemnek ölébe,
Megcsaltnak nekem a' sír' menedéke marad;
Ott keresek békét 's ah ott sem nyughatik e' szív.
Büszke menyekzödnek hallani fogja zaját.

A' SZÉP SZEMEK.

Féltelek, ah nagy az én félelmem, lányka, miattad:
A' kirabolt égnek vagy szemeiddel adós.

A' SZERETŐ' OHAJTÁSA.

Mint a' gyenge virág haldokló fára fonódik,
'S repkény karjaival tartja ölelve hiven:
Úgyan fogjanak át, lánykám, hű karjaid engem,
Majd ha nagy álmomnak végtelen éje közelg.

EGY KIBUJDOSOTTNAK VÉGOHAJTÁSA.

Külföld' halma földend leütöttet nem honi harczban,
Sírba rokon könytől megsiratatlan esőt.
Hintse meg, a' ki letesz nyugalomra, a' szánakozó kéz
E' szivemen hordott porral is arczaimat:
Szent por ez, a' haza' földéből bujdosva hozám ki,
Amikor⁴² azt undok gyilkosi eltapodák.

KLÁRA VISEGRÁDON.

Tündérkert övezé a' hajdan büszke Magaskőt,
Vad bokor ül gyéren mostani romja körül:
Olly vala 's illyenné lett a' szűz pártá, midőn az
A' vadan eltépett lány' kebelére lehullt.
Természet! gyászod jól illik e' szörnyü falakhoz:
Klára' elestének képe 's boszúja te vagy.

Vörösmarty.

AGGÓDÁS.

Bolyongtam árvaként
Nehéz buval rakott,
Keresve új reményt,
'S szerelmi csillagot!
De gyász vonult az égen el,
'S reménysugár nem tűne-fel.

Pályám sötétüle,
'S én sírva fény után,
Haj még is nélküle!
Ösvényemet futám:
'S égről, melly még reményt ada,
Lehúnyt szerelmem' csillaga.

De láttam a' lánykát
Felém közelgeni,
'S szerelmem' csillagát
Szemébe' fényleni,
'S szivemnek édes kínjain
Reményt vevék bájjarczain.

⁴² Ammikor

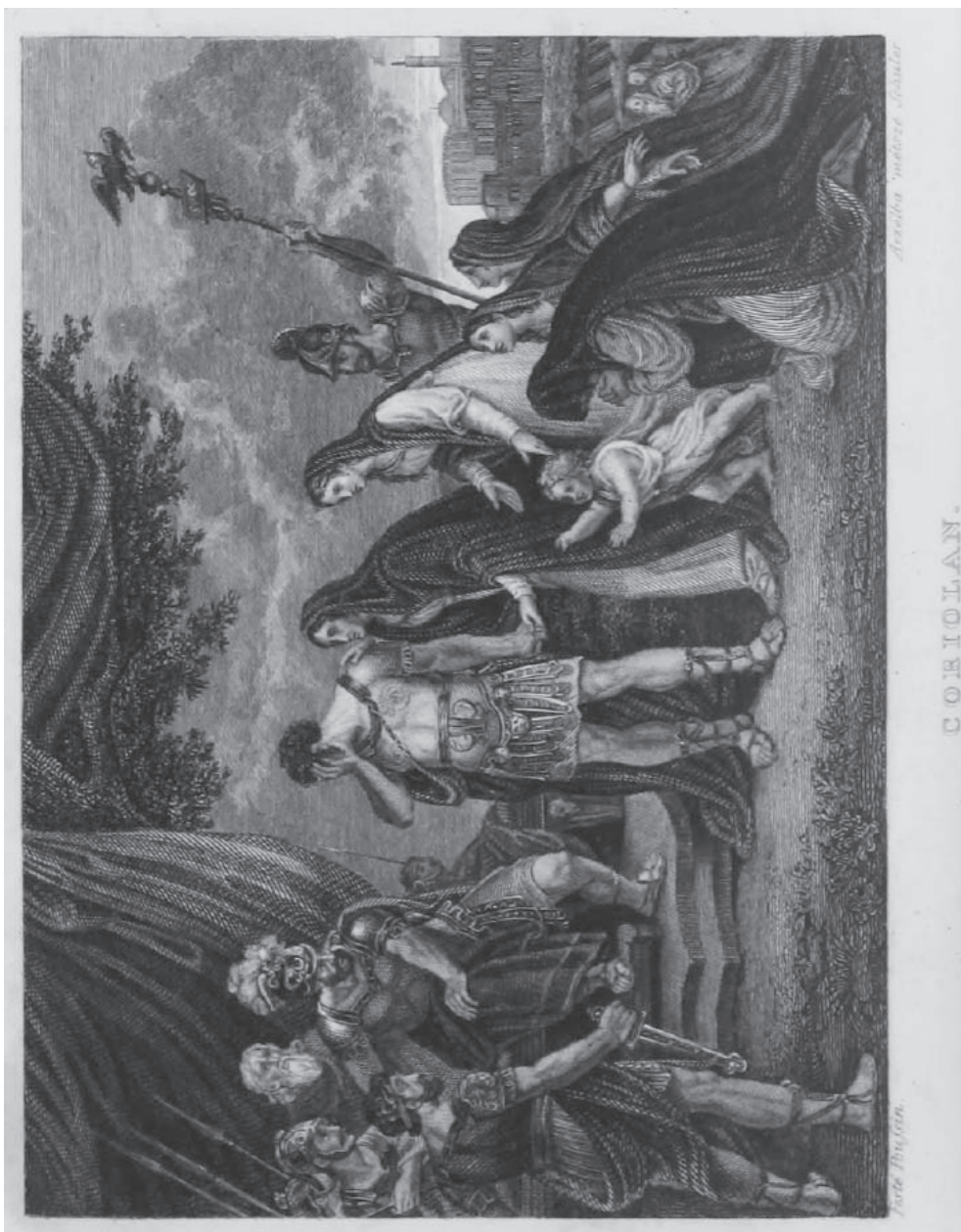
Hajh, földi arczokon
Tartós e a' remény?
Nem húny e csillagom
Le Czillim' égszemén?
'S nem kell e újra árvaként
Siratnom a' letűnt reményt?

Kovács Pál.

UTÓHANG CSERHALOMHOZ.

Elzengette dalát a' késő kor' fia, rólad
Cserhalom, és az apák' hírét meghozta tetődnek.
Még te soká harczolsz ezután is enyészeted ellen,
Még sokszor tavasz új díszeit elhinti meződön.
Őt hamar a' sor' erős vaskarja lehúzza örökre,
És benövik sírját a' vad fák' ágai: akkor
Még ki fog emlékezni felőle? ki tudja, hogy ott is
Megfáradt ember' hamvára nehezkedik a' domb?
A' ki rövid pályát futván a' szárnyas idővel
Feljöve, és az eget 's a' földnek zsenge virágít –
Mert mi egy életidő? – megnéze 's elvesze köztök.
Nem tudják; de ne is tudják: csak az ősi dicsőség,
Híre maradjon fenn 's unokánk tettekre hevüljön,
És legyen, a' ki szabad lélekkel zengje utánunk:
„Cserhalom! a' te tetőd diadalnak büszke tetője.”

Vörösmarty.

CORIOLAN.

CORIOLAN.

KÉPMAGYARÁZATÚL.

Coriolan, saját névvel Caius Marcius, egyike vala azoknak – mint a' történetek' ismerője előtt tudva van – kik a' néphatalom' emelkedését 's a' tribunusi tisztséget Romában irigy és boszús szemmel nézték. Különben szerencsés hadvezér, bátor bajnok, az ősi törvényeknek gondos őre és védője, de lelke aristokratai göggel teljes, 's kész túlságokra vetemedni csak-hogy a' nép' befolyását a' kormány' dolgaiba akadályozhassa. Innen azon szigorú 's egyszerűsmind éles beszédek, mellyeket egy 's más ízben a' demokraták ellen a' tanácsban monda, olly tüzzel 's kimélet nélkül, hogy a' nép végtére elveszté türelmét 's boszújában saját gyűlése elébe idézvén őt, hazájából örökre száműzé.

A' hontalant, az idegen földön bujdoklót, a' Volsok (Roma' kérelhetlen ellenségei) nem csak szívesen fogadák magok közé, hanem egyszersmind polgári joggal megajándékozva se-regeik' vezérévé választák, 's Roma ellen küldék. A' korának másatlan elméjű bajnoka beüte Romának és frigyeseinek tartományaiba, foglalja és dúlt, 's könnyeden keresztül rontva minden akadályokat egyenesen Roma' kapuihoz szállott, a' hálátlan hazát, melly annyi fényes szolgálatait számkivetéssel jutalmazá, véres ostrommal büntetendő.

Azon verseny, melly a' patriciusi és póri rend között a' hatalom' elsőse miatt rég forrt, most vala a' legnagyobb buzgásban, midőn Coriolan nem vélten 's váratlanul meglepte a' várost. A' pártos nép nem akara, a' lovagrend nem vala elégséges ellene fegyvert fogni; ide járult az, hogy ismerve, mi gyakorlott 's ügyes hadvezérrel kellend mérkőzni, mindenki vonakodott a' vezéri tisztet elvállalni, 's a' büszke republicanus nép odáig jutha, hogy száműzött honfia előtt meghajolva kérelemre kell vala fakadnia. A' tanács követségeket küldé egy és más ízben, hogy az ellenséget megkérlelvén békekötésre bírassa: de a' megbántott lélek el vala tökéltve a' boszúra 's nem engede semmi kérésnek mind addig, míg Veturia és Volumnia – amaz anyja ez nője Coriolánnak – látva a' véginséget, az elrémült Roma' első rendű hölgyeinek kíséretében a' táborba nem jőnének, hol kérelmeikkel, esengéseikkel a' rémítő bajnok' sziklai keménységét meglágyítva, honokat az ellenségtől megszabadíták.

E' rajzolon itt azon szempillantatot fogá-fel a' művész, midőn Coriolan anyja' lelkes, érzéseket rázó szavaitól ostromolva elhatározatlanul küzd a' honszeretet, a' fiúi érzés, 's a' kötelesség között 's már már ajkain lebeg amaz ismeretes szó: „Anyám! te hazádnak fényes győzdelmet nyertél, de fiad' örökre elvesztéd.” Veturia megett a' csoportban látni Volumniát, kisdéd gyermekével, és Róma' hölgyeit, kiknek arcaikból aggodalom, 's a' kéréltetés' esengő fájdalmai szólnak. Coriolan' jobbján a' Volsok' tábornagyai állnak, csodálattól elfogódva ez érzékeny nagy jelenéstől. – Ennyit a' kép' magyarázatára. A' történetet kellett vala e' helyt adnunk okok és következmények' pragmatikai fejtegetésével, ha...

A' kiadó.

A' CSALOGÁNYHOZ.

Kis madárka, mért zenegsz felettem?
Ah! ne vedd-el égi csöndelmet.
Bájölében csak most szenderedtem,
'S újra vérzesz, újra engemet.
Szállj a' boldogoknak ablakára,
Hol kegyesbek a' bús végzetek,
Én e' tájnak rózsapamlagára
Csak könyes szemekkel nézhetek.

Mint az alkony' játszi fénysugára,
Messze száll e' lenge képzelet,
'S nincs a' földnek nyugtató határa,
Nem dereng sehol felé kelet.
Nincs reményem, elborúlt a' pálya,
Elvadúlt vidító kelleme,
Itt körülem ing a' sír' homálya,
És remegtet ádáz szelleme.

Halld az esti szellő' csattogását:
Szárnyain leng néma bánatom;
Nézd a' terhes felhők' áradását;
Könnyeim, hajh, vélek hullatom.
A' liget' virága tölök ázik,
Tölök ázik árnya' rejtekin,
Míg velem vadulva itt csatázik
Gyászfelhője közt a' néma kín.

Vagy ha szánod bús szivem' csatáit,
Zengj halált reája, zengj halált,
'S majd dalodnak áldom érte bájit,
Mert nyugalma messze messze szállt.
Olvadó hevében hadd zokogja
Megrepedve néma jajjait,
Bennem úgy is, hajh, csak Lethe fogja
Csillapítani a' kin' árjait.

Szabó József.

KISFALUDY KÁROL' EMLÉKEZETE.

Elhúny visszajöhetlenül,
Bár érette egész nemzet epedne is;
A' végóra' hatalmai
A' vágyó szem elől elviszik a' jelest!
A' bölcsön tudomány, erő
Nem tágt a' hadak' hírkereső fián,
Sem jámbort szigorú erény,
'S ifjút a' vidor év' szelleme meg nem ó.
Mély gyászban szerető barát
A' sír' néma kövén hasztalan ostromol.
Míg földön nyomorút 's bitort
Hosszúéleti kín 's gyilkos öröm maraszt,
'S földnek 's égnek is ellene
A' véres hatalom' bíbora' szörnyeit
A' szent emberiség' nyakán
Késő 's gyáva halál szenvedni ülniök.
Mit mondjon tereád a' hon,
Kit szép férfikorod' munkabíró delén
A' sír' árnya boríta el?
Melly bánat, mi könnyű illik azon setét
Zárhoz, melly porodat köti?
Oh fáj és keserű minden a' mit tudunk
Rólad jót, nemeset 's becsest;
Mert annak teveled jobb fele sírba ment! –
Láng észt ünnepel a' világ,
'S tündöklő nagyai' hunyta fölött keserg;
Minket kétszeresen sanyar
Égő fájdalom és nemzeti veszteség;
Mert a' nagyra szülötteket
Nagygyá lenni kaján végzet irigyeli.
Félig kész remek között
Pályájok' derekán hullnak idő előtt,
'S új hőst a' megerőltetett
Század, hűnytaiért, kétkedik adnia.

Vörösmarty.

FOGLALAT.

BAJZA.

A' VÖLGYHÖZ	51	[32]
AZ ÉJI DAL, UHLAND UTÁN	122	[62]
AZ EMLÉNYHEZ	178	[81]
AZ ELHAGYOTT	186	[84]
A' VISSZATÉRT	270	[115]

BÚSTAVI.

A' BÚ' KÉJE	230	[101]
A' KEDVES' DALA	274	[117]

CSABA.

BUCSÚZÁS A' SZERELEMTŐL	121	[62]
A' KECSKEBŐR	275	[118]

CSATÓ PÁL.

EGY NAP SZLIÁCSON	187	[85]

CZ.

NÉPDALOK I-VIII	221	[95]

CZUCZOR.

HUNYADI JÁNOS HŐSKÖLTEMÉNYBŐL TÖREDÉKEK	96	[50]

FÁY ANDRÁS.

A' TÉTÉNYI ÉJSZAKA	17	[22]

GAAL.

BÚSONGÁS	95	[49]
NYÁR ÉS TÉL	123	[63]

KOVÁCS PÁL.

KI HITTE VOLNA?	127	[65]
AGGÓDÁS	312	[129]

SZABÓ JÓZSEF.

A' CSALOGÁNYHOZ	318	[133]

SZÉKÁCS.

EPIGRAMMÁK A' GÖRÖG ANTHOLOGIÁBÓL 90 [46]

TOLDY FERENCZ.

BUDA ÉS PEST, 1800, 1833, 1850 231 [101]

VAJDA.

OTHMAN' ÜNNEPE ESKIUDARBAN 59 [38]

VÖRÖSMARTY.

AZ ŐSZ BAJNOK 3 [17]

A' HIVATLAN DALOSOK 125 [64]

SZÉP ILONKA 179 [81]

NÉPDAL 229 [100]

A' HŐS' SIRJA 272 [116]

UTÓHANG CSERHALOMHOZ 314 [130]

EPIGRAMMÁK I–I 2 309 [127]

KISFALUDY KÁROL' EMLÉKEZETE 320 [134]

KÉPMAGYARÁZATÚL:

OMÁR ÉS ÍDA 53 [33]

CORIOLAN 315 [132]

BUDÁN,
A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.

A U R O R A

HAZAI ALMANACH.

ALAPÍTA

KISFALUDY KÁROLY.

FOLYTATJA

B A J Z A.

1835.

P E S T E N,

IFJABB KILIAN GYÖRGY' KÖLTSÉGÉN.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

Creunbaurer művész iktazetéből Carlsruheban.

MÉLTÓSÁGOS

SZÉKI GRÓF TELEKI LÁSZLÓ'

CS. KIR. KAMARÁS', T. N. SOMOGY VÁRMEGYE' FŐISPÁNI HELY-
TARTÓJA, A' N. M. HÉTSZEMÉLYŰ TÖRVÉNYSZÉK' BIRÁJA,
A' HELVET. VALLÁST KÖVETŐ DUNAMELLÉKI KERÜLET' EGYHÁZI
FŐ CURATORA, 'S A' MARCZIBÁNYI JUTALOMINTÉZET' ELNÖKE'

ÖZVEGYÉNEK,

SZÜLETETT

SZOBOSZLAI

BÁRÓ MÉSZÁROS JOHANNA

ASSZONYNAK, A' FENNSÉGES NÁDORNÉ Ő HERCZEGSÉGE'
UDVARI DÁMÁJÁNAK, Ő NAGYSÁGÁNAK

MÉLY TISZTELETTEL.

AURORA.

XIV. ÉV VAGY

ÚJ FOLYAMAT' IV. ÉVE.

ACZÉLMETSZETEK.

AZ ÖZVEGY.

A' háború elemésztette javait. A' tetemes adó kölcsön-vételre kényszeríté; fiának munkás keze karddal cserélte-fel a' kapát 's nem hagyott egyebet hátra mint egy kisdud unokát, édes terhül a' szerencsétlen nagy anyának.

Hiában ülsz te ajtó'd küszöbén, szegény árva fiú! várakozólag harczból visszajövendő apád után; elesett ő. De lesz idő midőn estének örülni fogsz majd és benne büszkélkedni, mert utána a' hon 's a' szabadság' ellensége futott 's apád nem volt hasztalan áldozat.

'S te nagy érzésű anya, bár pórkunyhóban születél, éltél és sanyarogtál. A' te füleidet érintette már a' sok hősokeket elsodró ütközet' szele; de te megadád magadat, megnyúgodva⁴³ az úr' végzésében. A' ház, mellyben ülsz, holnap már nem leszen tiéd, gyermeked, ki a' csata' első rendében elesett, nem fog megtérni többé; ám te nyugalomban várod a' jövendőt, a' szent könyvben keresve és lelve vigasztalást, hol az úrnak igéi vannak följegyezve.

⁴³ megnyúgova

A' SZERELEM' BOKRÉTÁJA.

„Zeng a' lant, oh nyíljatok-meg,
Nyíljatok-meg ablakok,
Intsetek tetszést dalomra
Égi szemcsillagzatok!”

'S ím megnyíl a' titkos ablak,
Kis kezecske nyúl-ki rajt,
'S egy virágfüzetke száll-le
'S kedves szó, melly így sohajt:

„Vedd e' könynevelte rózsát,
Véle tiszta szívemet,
Érted lángol, érted ég az,
Míg a' sír el nem temet.”

A' REGÉLŐ NAGYANYA.

Összegyűlt az egész háznép; a' nagy anya öt unokájával: három fiú és két leánnyal; eljött öregebbik fia is, ki szinte férj és atya már. Vasárnap délután volt; munkaszünet és ünnepélyes csend. 'S míg künn zúzos eső hullott és éjszaki szél üvöltött a' ház megetti erdőcske' fái közt, körül ülék az öreget 's az regéle nekik a' hajdan idő' történeteiből érdekes és álmélatra méltó kalandokat.

A' KÉT POLITIKUS.

ELSŐ. Ötödször: ő volt, a' ki lábait
Kírakta a' gyűlésnek asztalán,
Mintegy jelentve, hogy lábával is
Tud annyit, mint a' többiek fejökkel.

MÁSODIK. Csak azt szeretném tudni...

E. Negyedszer: ő volt, a' ki vítatá, hogy...

M. Nem foghatom meg...

E. Ő volt, ki bölcsen megmutatta, hogy
Nem minden ember, ember.

M. Csak azt kívánnám tudni, valljon én is
Olyan nem emberféle vagyok e?
Mert már, ha nem vagyunk mind emberek,
Alig hiszem, hogy én is az vagyok.

E. Oh ő nagy ember!

M. Ember is nagy is!

De légyen úgy, én inkább nem leszek
Ember, csak ő olly szörnyű nagy legyen.

'S mig így beszéltek a' nyílt ablakon
Látatlan kézből mint egy egy terítő
Olly óriás újságok hulltanak.
Elállt a' szó a' két bölcs' ajakán.
'S az ösztövérebb már nyelé mohón
A' csalfa hírek' zagyvalékait.
Tapasztalt szemmel mind a' főbbeket
'S az érdekesbet válogatva ki.
De a' pohos mint gőböly a' mezőn,
Legelve mászott a' nehéz betűkön,
'S nem válogatva jót és érdekest,
Mi csak szemével össze találkozék,
Tücsköt bogárt mind össze olvasott,
Míg végre buzgósága elnyomá
'S daczára Pedro 's Miguel' hadának,
Kik egymást még javában öldösék,
'S daczára minden Jackson 's Ibrahímnak
Hallatta vastag horkantásait,
Egyszersmind megmutatva, hogy halál
'S álom között, bár testvér gyermekek,
Csak fül szerint is szörnyű a' különség.

A' KESERGŐ LEÁNY.

Csak nékem hullnak, fátyolos asszonya
A' csendes éjnek, gyöngyeid hasztalan;
Csak nékem: ah mert jőni álmot
Harmatozó szemeimre tiltasz!

De nem sokára bús alakú szelid
Testvéred, immajd a' tehetős halál
Int, és puhább álmra mindent
Átölelő kebelébe hajlok.

MENNYI HÁZ ANNYI SZOKÁS.

Csűrben vala már a' természet' minden áldása, 's földben ismét a' jövőd remény; ráért hát henye'lni a' cseléd 's vigadni az uraság. Még is, hiszi nem hiszi valaki, napestig munkában izzadt az, 's kedvét nem lelheté semmiben ez. Hallatlan, de úgy van, 's „hát mért van úgy?” kérde olvasóm. 'S én, bár illy korán számolni állításáról egy írónak sem kötelessége, bár az olvasó' kíváncsiságának illy egyszerre hódolni nem szokás, én, mondom, minden önkény 's szokás' daczára is, a' nélkül, hogy e' lapok' végeig mindig függő várakozással valami különös titkot sejtetve, kínoznám az olvasót, ím tüstént megfejtém a' csomót, 's az előbbi kérdésre alázatos készséggel felelem: „Azért, mert...” de hiszen már úgy is tudnivaló, 's én szinte szégyenlek illy nagy hüvelyben illy mindennapi kis dolgot rejteni, melly csak úgy inog-binog benne, mint Jancsi béres' tág saruszárában a' sovány lábszár. – Mondom, szinte szégyenlem, ha már minden tudja, hogy t. i. főlebb azért mertem olly hallatlant állítani, mert P e t e r d i n é asszonyom volt ám a' gazda, 's A n d o r, a' nagy bekecsű nőtelen Andor, az ifjú úr! – De bezzeg azt már csakugyan senki sem tudja, míg el nem mondom, ki volt hát az a' Peterdiné asszonyom, 's ki az a' nagy bekecsű kis úr? Ezt már igazán csak magam tudom; de elmondom, ha unalmas szavaimra türelmet ígér valaki á s í t á s n é l k ü l; mert ha ezt látok, én azonnal még nagyobbát ásítok, 's megszakad a' történet' fonala, pedig, dicsekedés nélkül szólva, kár lenne érte. Ám halljuk hát! De előbb még hadd vegyek egy nagy lélekzetet, mert ennek hosszú históriája lesz! –

Peterdiné asszonyom tehát, mint neve is mutatja, volt egy asszony, az alföldön, még pedig ha nem gyémántos, nem aranyos is, de jó földes asszony. Lakhelyét több pusztáknak vélhetné az ember távolról, azonban huszonöt-harmincz ház egy egész falut teve, csak hogy rendetlen távolban állának egymáshoz. Áldottabb szomszédságot már gondolni sem lehet, mint e' faluban volt. Itt kerítésen át össze nem pörölhettek a' szomszédok, két okból: először, mert kerítések még divatba nem jöven, azokat csak névről ösmerék, 's útjában látá egyikét fentebb tökélyű lakos, kik pesti vásárkor élelem-keresés végett a' nagy útra elszánák magokat; másodsor, mert egyik szomszédnak a' másikat elég volt látni, 's ide is éles szem kívántaték, a' nyelv' legtüzesbb hatalmát is elvevé Peterdiné' fájdalmára az iszonyú távol. Ne is menjünk hát tőle a' szomszédba, mert így magát, a' ki pedig feje a' krónikának, soká láthatnánk-meg. Az ő úri lakát – némellyek ezt háznak is nevezik – irígyen rejti-el az útas' szeme elől egy gázos domb, mit udvarnak hitt a' cselédség; nem azért pedig, mintha a' világszerte híres magyar vendégszeretetet akarná hazudtolni e' háztáj, mintegy elbúva látogatók elől: hanem csak mivel szépapja is ott lakott, 's a' kéjelmesebb, derültebb dombra szállítását a' már lerozzanó félben álló háznak, tiltá a' magyar ősi eredetiség' gondos őrzése a' hív unokáknál; 's én is azt mondom, hogy a' hol az öreg apja ellakhatott, mért ne lakhatnék ott el épen Peterdiné asszonyom?! Aztán hogy a' csinos fekvésű dombot tüskéktől, bogácstól megtisztítva, legalább tiszta zöld pázsittá nem formálák, ne gondolja ám olvasóm, hogy henyeségből, szorgalmatlanságból történt volna; ezt gazdasági kinévezések okozák, mert hol is díszlhetett volna nagyobb kényére az apró baromfiak' köztársasága? 'S épen e' célból terült-el a' lápban, mindjárt az ablak alatt, egy mocsár is. Hogy egy árok húzással az kiszárítható, 's még termékeny csinos kertet alkotható lehetne, ezt Peterdiné asszonyom is bölcsen átlátta, de mit teend kácsáival, lúdjaival, ha lecsapoltatnék a' kedves vizenyős tanya? Ezért egy kis házi csín, és kényelem nélkül ellehet az ember, ezért öszönként egy egy hónapig gyöttrő harmadnap hideglelés, melly a' mocsáros levegőből származik, igen eltűrhető. Fogja hát látni az olvasó, hogy minden csekélységért, kivált első

pillantatra, az embert tüstént megszólalni nem illik. Nincs is rútabb az ember-szólásnál; még Peterdiné asszonyom' egyik maximája is ezt tartá, ki ha illyesbe néha emberi gyarlóságból keveredett is, azonnal ki tudá magát belőle tisztítani ekképen: igazmondás nem ember-szólás! De menjünk tovább. A' mint az említett dombon, nyaktörő félelmek közt – mivel a' víz is azon rohanik-le az említett pocsolyába – az ember leereszkedik, azonnal egész pompájában szeme előtt lesz a' tisztes ősi lak, 's nagyobb tisztelet okáért azonnal még hat kuvasz is rugaszkodik az ember' köszöntésére, mint egy egy cerberus, 's ha szerencsére Pista béres künn ekét nem igazítván, az ösztökével, hős elszántsággal, védelemre nem rohanna, nem tudom tehetnők e tiszteletünket Peterdiné asszonyomnál? Azonban, hála a' végzetnek! szétverettek nyakunkról a' bozontos gyilkosok, kikben ez egy becsület még megvan némelly emberek fölött, hogy hátul nem marnak, hanem vitézül szemközt rohannak; hála, mondom, a' végezetnek, melly harapós ebek ellen furkós botot is rendele, mert életünk már biztosítva van, 's a' gödrös pitvarban maga a' házi asszonyosság bámul felénk, kételkedő lélekkel, befusson e tiszta főköttöt tenni, vagy zsíros kötényben is elfogadhatja a' vendéget. Rajta az ó, közép és új kort baráti frigyben látjuk. Feje ó, magyar bodros fejkötőjével; dereka közép, rövid vállas mellényével, 's lábai új világban tipegnek, tarka szövetű harisnyájukkal, mellyek Peterdiné asszonyom' kedvét minden újságuk mellett is szerencsések valának megnyerni, mert csak ritkán mosandók 's több szappan marad. Az épület' homloka elég méltóságos, de vakolását sok irgalmatlan sebes eső lemosván, sötét színével a' fölötte át zúgott vésznek homályain látszik borongani. A' tető nád és zsinde; épen mint mikor a' tisztes kopasz főt rosz bagoly-süveg takarja, mellynek egy részéről már a' szőr lekopott. Ólak, életes kamra és pincze, külön-külön elszórva az udvaron, melly határtalanul egész a' kukoricza földekig terjedez. Úgy állt ezek közt az öreg lak, mint öreg anya fiatal unokái között, 's hogy ezek közül a' pincze lehetett a' kedvencz, kitetszik, mert külseje is már legizletesebb, csak hogy mit az öreg lak' homlokától idő 's viszontagságok rabolának-el, azt ettől fiatalága tagadá-meg. Hisz a' bevakolás ráér, midőn már düledezőben lesz is a' fal! – Keskeny ajtók, szűk ablakok, még a' kedves régi homályban tarták a' szobák' belsejét is – (teremet mondanék, de ezek csak szobák voltak) – szorgosan ügyelve, hogy az új korszellem' ártalmas világa akármi kém ablakon is be ne hasson! A' tisztes tornyos ágyak még itt szabadon nyuladoztak égfelé, kivált ha az alacsony mestergerenda nagyravágyásokat nem zabolázná. Ugyan e' fölött egyéb hasznos házi jegyzetek 's rovások közt hevert a' nyugtában legtöbbet háborgatott győri kalendárium is. „Győri? hisz' a' debreczenit hamarabb kaphatták volna?” Igen! de mikor azon egy hitvány cigány-dade is kitesz, a' győri pedig igaz idő-próféta, e' mellett a' régi lőcsei formára van! Peterdiné asszonyom is tudta azt, hogy ha már haszontalan itatós papirosért pénzt ad, legalább szabad legyen belőle a' jövendő' titkaiba is néha tekinteni. Hátha még a' hosszú fonó estéket is gondolóra vesszük, mellyeknek komoly egykedvősége az elmés furcsa krónikák által derítendő, mellyek e' fölött még eszközök is, hogy Andor úrfi az olvasásból végkép ki ne jőjön. – A' testes karszékek olly csintalan hízlegéssel ajánlkoztak, hogy alig ébredt-föl az ember, azonnal új szundikálásra kívánczozék tág ölükbe. A' tetemes asztal, biztos sátora Andor' agarainak, maga már kész, étvágyat – akarám mondani appetitust – gerjeszteni az éhes gyomorban, hátha még Peterdiné asszonyom' drága főzeteivel ékesülhete?! – És illy renddel és móddal állá kívül belül, közelre és távolra Peterdiné asszonyom' háza. „Bizonyosan özvegy lesz? mivel mindig csak asszonyról szólt eddig a' krónika!” fogja gondolni türelmes olvasóm, ki a' mellet hogy olvas, gondolni is szeret. Óh nem! Peterdiné asszonyom nem vala özvegy, csak hogy a' tekintetes nemzetes és vitézlő férj, juris causarum per inclytum regnum hungariae fori utriusque advocacatus, az olly kicsinségekkel, millyenek egy ház' igazgatása, bibelődni nem szeretett. Ezen jogát – akarám mondani – jusát, a' dominus spectabilis

mindjárt házasságra lépésével – engedelmet, drága v a l ó szó! ha ezentul minden lépten nyomon elő nem rántandom; hiában, szűk világ van, össze kell huzódnunk még a’ nyelvvel is! – mondom, kormányozási jogát még házasságra lépésével veszté-el Peterdi úr. Ez pedig következőkép történik vala. Peterdiné asszonyom egyetlen kis cziczuskája vala mamájának, kit ezért az házától messze nem igen örömezt ereszt vala. Történt azonban, hogy hosszas hányás-vetés után Peterdi úr, jóra és gonoszra el-szántan, a’ drága szép kisasszony’, a’ senkivel nem osztozandó kis örökösnek keze után sovárog vala, kit hosszas tanakodás ’s ellenvetések után végre meg is nyert, e’ föltétellel, ha mátkáját önfészkébe (mi szerencséjére még úgy sem volt) nem vinné, hanem kedves mamája mellett hagyná, ’s maga is hozzájuk hurczolkodnék. Így hát Peterdiné asszonyom úr maradt a’ maga mindenében, ’s Peterdi úr szolga – akarám mondani – szívesen látott vendég a’ máséban, hideg tökélettel esküvén-föl a’ papucshősök’ vitézi rendébe. Így lőn, hogy Peterdi urat csak feleségéről ösmeré a’ környék, kinek, szerencséjére, nagy corpus jurisán mindig volt valami rágnivalója, melly soványon fűszerezze legalább a’ keserű falatokat, mellyeket utóbb úgy megszokott, de úgy ám, mint orsó megszokja a’ pörgetést. Hisz a’ szegény férfit, kit olly áldott szelíd természettel ruháza-fel a’ teremő, könnyű is ám mindenhez szoktatni, kivált a’ ki úgy tudja a’ módját, mint Peterdiné asszonyom, ’s még is miket nem beszél a’ világ ez ártatlan nemre, majd hogy egészen veszett nevét nem költé már. Ezekből látható, hogy Peterdiék’ házánál áldott béke és nyugalom uralkodott, olly áldott nyugalom, melly még n y ú g o d a l o m n a k is beillheték: valahányszor az asszonyság szűnyadt, honn, akarám modani, odahaza nem volt, vagy már kifáradt a’ perlekedésben. Mert ő áldott aszszonyság volt ám, csakhogy kormányzati elveit – átkozott toll, hogy ez mindig új szókra botlik! utóbb még a’ derék p r i n c i p i u m is hoppon marad nyelvünkől! – principiumait tehát, szájában, a’ könnyű forgású nyelvben hordá; ő áldott nő volt, ki még feleségnek is beillheték, csakhogy férjét csupa czímernek tartá a’ háznál; ő áldott gazdasszony is volt, csak-hogy cselédet, ki minél többet dolgozott, annál kevesebbet ennék, soha sem kapott! – És ím, most már tudjuk, ki volt Peterdiné asszonyom, ’s mért nem nyughaték a’ cseléd nála szent ádent’ táján is – quod erat demonstrandum! De az ifjú urat még nem láttuk; róla még semmit sem tudunk, pedig ő leend hőse krónikánknak. Azért a’ második lélekzet-vétellel őt próbálándjuk megösmertetni – olyannak, millyennek a’ világ őt tarthatá – a’ szíves olvasóval.

Andor úrfi újságvánó, mint más úrfiak szoktak lenni, épen nem vala; azért hát ha idegeneket látott bejöni, ő az oldalajtón többnyire kisuhant, ’s mire a’ vendég a’ sok hálálkodásból kifogyván, a’ beszéd fonala’ megkötéséért arra jött, hogy a’ kis úrfit kérdené, ekkorra már ő legalább egy nyulat kiugratott a’ kukoriczákból. No de – tisztelettel legyen említve – ugyan minek is tátotta volna ő idegenekre száját benn? ő szólni nem szeretett, ’s a’ természet e’ hiányt avval akará pótolni nála, hogy azért szája még is mindig nyitva állt ha más beszélt. Agarai érték fütyténtését, minek hagyott volna ő benn magával mást vesződni? Én részemről igen helyesnek tartom, hogy ha vendég jött ’s ő szokhetett, azonnal vadászni illant. Édes szüleinek ő egyetlen legédesebb gyermeke volt, sem bátyja sem nénye, sem húga, sem öccse, kikkel a’ szülei kedvezésben osztózhatnék. „No leszen ebből úrfi, pedig kényes!” fogja gondolni figyelmes olvasóm, ki a’ mellett hogy gondol, tapasztalással is bír e’ dologban. És én is azt mondom, hogy Andor úrfi ezt nehezen kerüli-el csakugyan, ha a’ gondos természet előrelátóbb nem lesz, ’s az anyai elkényeztetés’ veszélyeinek nagy mértékben kitett ártatlan kisedet avval nem kívánja védeni, hogy áldott csendes véralkattal, mit itt-ott még phlegmaticum temperamentumnak is hívnak magyarul, ’s több hússal tán mint velővel ruházta-fel. A’ bölcs természetnek ezen megfizethetetlen ajándéka mindjárt első hetekben kitűnt a’ kis Bandikán. Ő eleitől fogva többet szopott mint sírt, ’s többet aludt, mint mozgott. Peterdiné asszonyom férje, a’ tens ügy-

véd úr, gyakran rázogató erre fejét, ha a' tens asszony nem látta, mint rossz jelre, mit ő malum ómennek hitt; de bezzeg, ha elkésett vele, vagy éppen akkor próbálta csóválni fejét a' szendergő kised fölött, midőn a' szelid nő kegyes vala éppen rápillantani: ugyan lakolt ám félénk kétke-déséért, mert Peterdiné asszonyom ugyan nem sajnálta torkát és nyelvét, megmutogatni azt, hogy Bandikában az apjából egy csepp vér sincs, az egészen az ő hasonmása testben és lélek-ben, olly szelid, olly mérséklett! melly állításának a' diák m o d e r a t u s szóval még nagyobb erőt tud adni. – A' tens úr egyet sóhajta, 's lábhegyen kiment a' szobából, hogy az úrfi föl ne ébredjen, kit szerencséjére a' tüzes szóvita is alva hagyott bölcsőjében. Ad vocem bölcső! Sok élet – írásokban, vagy kinek öregeink közül inkább tetszik – biographiákban – olvashatjuk, ha nyulászás helyett különben néha olvasni is szoktunk, a' nagyra ment férfiaknál néha még a' bölcsőben kitörő lángésznek, vagy zseninek, vagy talentumnak hatalmas szikráit! Azonban én sajnálni vagyok kénytelen⁴⁴, hogy a' kis Bandikáról illyes mivel kíváncsi olvasóimat meg nem lephetem. Az ő első két éve (pardon drága esztendő szó! ön úgy hiszem eléggé meg van tisztelva a' múlt évi H a s z n o s m u l a t s á g o k b a n közlött tudós védő értekezéssel. Ha önre szorulandok egykor, azonnal teendém kérelmes tiszteletemet esztendőségednél!) két szóval leírható: ő szopott és aludt. A' következő négy ismét így, e' különbséggel, hogy szopás helyett most már evett és aludt. Én⁴⁵, mint életírója tisztelt hősünknek, nagy köszönettel tartozom ezen életbeli boldog egyszerűségért; mert ha ő egy kicsint gonoszabb lett volna, vagy benne különös vágyak, indulatok, hajlamok – már e' vakmerő szóért csakugyan félek magam is, hogy megszidna sok öreg úr, ha olvasná; azért minden esetre ide teszem érthetően: p r o p e n s i ó k – fejlődtek volna ki gyermek-éveiben; ez esetben, mondom, mind ezeknek betűről betűre hiteles közlése íveket töltene-el, pedig a' nyomtatási költség sok, 's mit gondol vele a' világ, eszik e csupán valaki, vagy egyebet is tesz? a' fizetés mindegy, 's a' kiadó könnyen bukhatnék. Ezért, úgy hiszem, hódoló köszönetemet Andor úrfinak az olvasó is méltányolni fogja, mi itt melleleg legyen említve! Hogy hát a' történet' fonalát el ne tévesszük 's mellette rövidke is legyünk; a' kis Bandika addig evett, addig aludt, míg egyszer Bandi, utóbb Andor lett belőle. Mint már tudjuk, ő áldott természetű jámbor úrfi volt, 's a' szerencsés phlegma annyira védé elkényeztetéstől lelkét, hogy az anyai kedvezésnek egyetlen jele csak testecskéjén mutatkozék, melly a' neki dugdosott sok czukmistól – ez, úgy hiszem, elég magyarán van írva – meglehe-tősen hízott. Szüléi a' debreczeni vásárról különböző ajándékokkal lepék-meg, atyja a' kis Gyula' könyvét, 's anyja mézeskalácsostól báb-abc-ét, más ehető játékokkal hozván neki; 's ki sejtene illy éles ítélő tehetséget a' kis gonoszban? a' könyvre nem is nézett, de annál mohóbban nyélé a' sifli-abc-ét. „Ebből még nagy tudós leszen! monda mosolyogva Peterdiné asszonyom, ni mint tömi magába a' tudományt!” – Képzeltetni milly szépen növekedett úrfink illy boldog környülmények közt, 's e' tökéletesedés' fokán addig meg sem állt, míg el nem éré az időt, mellyben a' cselédség parancsot vön a' „jer ide kis Bandi!” helyett, őt így szólítani: „tessék ide jőni az úrfinak.” Iskola-évei legérdektelenebbek életében, bár nem éppen enhibájából, mert hiszen ő örömet tanult volna, de a' hazulról küldött sok csemege' emésztgetése is sok időt kívánt. – Apja, egészen a' maga kaptájára akarván ütni fiát, még a' just is elvégezteté vele, al-kalmassá teendő evvel őt vármegyei tisztségekben fénylésre is idővel; de itt már megszakadt a' pálya, az édes mama haza kíváná fiát, kit a' censura-adásban elsoványodástól igen félt; aztán hogy' is lenne az, hogy az ő fia, a' tens ifjú úr, majd nemzetes eskütt úrrá legyen? egy szóval az apa' nagy tervének, melly ez idők szerint még planumnak hívatott, ezer legyőzhetetlen gátokat

⁴⁴ kénytelen

⁴⁵ En

vete elébe, 's Andor csakugyan haza jött – úrnak. És ím előttünk áll már ő is, mint derék köpczös, bajuszos legény, nagy sarkantyúkkal, ostor a' vállán, a' kukoriczák közt, mert itt vala leginkább⁴⁶ látható; itt nyílt izmos lábainak a' dicsőséggel vívandó pálya, melyről nyúlóbőrrel ékesítve tért rendesen haza, mert a' szegény félénk állatkáknak ügyes agaraitól elfogatása csak egy kurjantásába került. Távol legyen azonban őt mind e' mellett végkép elveszettnek tartani, el vala csak benn nyomva minden szellem most még, hibás nevelése által ehhez nem értő anyjának, 's tán eljő majd az idő, melyben kifejlendik földi burkaiból a' nemesült lélek, hogy diadalát ünnepelje Andorunkban is a' csupa testiség fölött, 's addig függesszük-fel ítéletünket is felőle. – 'S ez volt a' másik lélekzet-vétel. –

Hanem most, most, kedves olvasó! most kell ám nagyot lélekzenünk, 's kinek rosz tüdeje van, bár milly szerencsémnek tartom e' szellemi társalkodását, magam intem még is, hogy ne kövessen; mert szinte egy századot kell átugranunk, hogy a' sorstól illy kegyetlenül elszakított krónikában hősünket, az ostoros Andort, föllelhessük. Halljuk csak!

Peterdiné asszonyom vakoltat, meszeltet, zsuroltat, az udvart bogoktól irtatja, a' Pestről hozott új, 500 p. forintos hintónak új színt állít az öreg béres, új fényes szerszám ragyog a' lovakon; Peti, a' kocsis, csizmát húz szokatlan lábaira, pedig kényest, melyben lehetetlen alázatosan lépnie, és sarkantyúsát; a' jámbor ködmönt zsinoros dolmány váltja-fel, veres mellény, új kalap, bajusza kikenve, és még sudara is selyemből fonott. Hja! Peti már könnyen beszél, mert e' változás három új szeretővel gazdagítá egyszerre, 's a' gonosz csont, ki hinné felőle? csak úgy félválról szól is nem is a' magas kellemei után epedőkhöz, kik hő gerjedelmökben észre sem vevék, hogy a' kifényesített Peti, már már a' hosszú ruhás 's tűzött hajú új szobalányra is vetegeti szerelmesen hunyorgó szemeit; 's ez, uraim, mind a' módtól van! – De Andor úrfi illyes valamivel még sem dicsekedhetik, neki a' feszes új attila egy hódolást sem eszközle még ki, sőt agarai is csak úgy sompolyogva 's kételkedő félénkséggel közelítenek az ösmeretlen alakhoz, kit máskor, a' rövid rókaprémés dolmányban, meg is ugráltak. Hogy 's lelhetnének a' magas vágyak illő tárgyat illy alacson faluban? Oh messze, messze rejtezik még valahol a' dicső lény, fényteremeiben, messze kell hát érte menni is, 's illő pompában. – 'S ím, a' szemes olvasó, ki a' regé' kezdetéből annak kiemenetelét is biztosan gyanítja, melly általában halál szokott lenni, vagy házasság, itt is eltalálá már, úgy hiszem, e' változások' okát. De hisz' ez könnyű is volt ám; mert ha halálra készülne a' történet fejlődni: úgy Peterdiné asszonyom' bölcseségéről feltesszük, hogy fényes hintó helyett gyász fátyolt, 's lovaira rezes szerszám helyett fekete posztót vásárlott volna, ergo ellenkező körülmények közt bizonyosan házasságot várhatunk, mert – tertium non datur. – Kosártól illy kifényesített vőlegény csakugyan nem tarthat? – Más tán először leányt nézett volna, 's csak önalakjában, 's midőn megnyeré, vőlegényi drágaságát csak a' nász' pompájában lett volna kitűntetendő. Azonban ösmert 's régi, ezért igaz magyar példabeszéd ez: m e n n y i h á z a n n y i s z o k á s ! 's hogy Peterdiné asszonyom másként tett fiával, ennek csak ez egy oka van, hogy ő az effélet másként szokta. De mentsége is van neki, csak türelmünk legyen krónikánk' folytatására. Neki egy leánykori barátnéja élt Dunán túl, 's mint maga ír, elég gazdag fényben és pompában, kinek régi barátsága egyszer csak újra zöldellni kezd. Levél levelet, baráti izenet izenetet váltá köztök, 's ennek okául adni, úgy hiszem, igen elég lesz magát a' gyermekkori barátságot; bár az ember, ha rágalmazásra volna hajlandó, rá foghatná, hogy Pazariné ő nagyságánál – így hívták a' barátnét – a' tulságos fényűzés már az erszény' fenekéig merészkedett, hogy két, sok költséggel nevelt kisasszonya egészen kedves mamájára ütött, kik pesti vásárokról sokkal többet szoktak hozni, mint vinni, 's még is bő társalkodási kalandjaikban csak a' szerelmi határ-

⁴⁶ leginkább

szélekig tudának haladni; de ott a sok sunnyogó obligatio, intabulatio – már ezek olly régi bevett igaz magyar szavak, hogy csakugyan hízik az ember ha olvashatja; azért engedelemmel legyenek mondvá! – ez alattomos örök, mondom, mindeddig elkövetének minden cselet és csínyt, csak-hogy a házasság boldog országába ne juthassanak a szerencsétlenek. 'S így már most azt is következtethetné az ember a mondottakból, hogy az alföldi Peterdinének egy örököse méltó figyelmet érdemelhetett e' nagyságos dunántuli kastélyban, ki, bár tiltott portéka gyanánt is, legalább egyik kisasszonyt átlóphassa magával a vágyaknak ama' látatlan édes honába. Azonban mentsen isten, hogy én magamat, sőt még drága olvasóimat is pletykába – mellynél már szebb szót ezen rút dologra magyarul nem találtam – keverni akarnám! mit szólna rá Peterdiné asszony, de mit még inkább a' kisasszonyos nagyság? Nem, ezt nem tehetem; azért csak maradjunk mi a' mellett, mit előbb is állítánk, hogy mind ez csupán és valódi barátságból történt. Nem is szép olly kíváncsinak lenni, hogy mindig mindennek a' tőökára hasson az ember! 'S evvel egyszersmind elhárítva is hiszek minden homályt, mi krónikánk' folyamának egymásból ömlését kétségesse tenné; azért siessünk úrfinkkal Dunán-tulra, leány-nézőbe! – Azonban míg e' nagy útra indulnánk, nem hisszük érdektelennek Peterdiné asszony' bölcseséggel hírmzett dialógját – mellyel fiát szinte egyedül készíté a' nagy vállalatra, még a' szegény papát is kitiltva a' szobából – legalább kivonatban hallgatni. Történt ez a' nagy induló előtti este, asztalszedés után, midőn is Peterdiné asszonyom így szól andalgó, s a' jövő éleletén merengő fiához, Andor úrfihoz:

„Kedves fiam! te kevés idő múlva czélnál leszesz...” notabene! Peterdi úr ez úttal elég gyöngö volt férfilétére a' kulcslukon kíváncsiskodva végig hallgatni a' beszéd' folyamatát. „Nekünk – így folytatá a' mama – vagy legalább nekem, ohajtásim mahónap teljesülést érnek rajtad.”

Az úrfi már álmos volt, de a' teljesülés szóra magosabban pillanta, ha erőltetve is, nehéz pilláival.

„Holnap te nagy útra mégy, melly üdvösségedet hozza...”

„Vigyázok, hogy meg ne haljak az úton” szól bele Andor, szokott fontos rövidséggel.

„Nem így fiacskám – igazítá anyja – te földi mennyet keressz, olyat, millyet a' paradicsomi első embernek engedett az úr, midőn Ádámnak oldalbordájából teremte a' hűséges Évát, hogy segítsége lenne!”

„Hát miért csalta-meg még is?” kérdé majd gyaníthatatlan elmésséggel Andor.

„A' sátán' incselkedése volt, nem az asszonyé! így menté nemét Peterdiné, ki ne higyen hát ennek? de ez ma már nem történik, mert a' kigyó' feje meg van törve.”

„Elég kár!” mond Andor, s nem vitatva tovább, hallgata; Peterdiné asszonyom pedig folytatá, mondván:

„Én téged fiacskám nagy gonddal fölneveltelek, most sok költséggel kifényesítetek, hogy nőj és ragyogj. Te új attiládban dús háznál tehetsz szerencsét, vigyázz hogy el ne szalaszd, mert úri mátkáddal fényt és dicsőséget hozsz szüleidre is!” s itt hosszasan előadá a' Pazariné s köztei viszonyokat.

„De okos légy! e' végintéssel bocsátá aludni az ásítozó Andort, te még kevés háznál fordultál-meg a' magunkén kívül, s bár itt ugyan láthatál mindent példám s oktatásomból, a' mi szép és a' mi jó; de ez egy figyelmeztetésem, úgy hiszem, nem leszen még is fölösleg: Mennyi ház annyi szokás! Ha hát másnál talán olyat látnál, mi előtted még új volna, meg ne ütközzél rajta, hanem igyekezzél magadat hozzá alkalmaztatni, s kivált a' melly háztól valamit vársz, annak szokásait tulajdonoddá tedd. Meglehet, ott is, hova most készülsz, eleinte begyeskedők, hidegek lesznek irántad; de föl se vedd, mert ez ott csupa szokásból eshetik, s ha magadat alkalmazni tudod, meglásd szép mátka koszorúzza türelmedet!” s annyira

ellágyult öröme' érzetében a' gyöngéd anya, hogy fiát meg is csókolá. Ecce! hát csakugyan ki-sült, a' mit előre már a' rezes szerszámú lovaknál gyanítánk, t. i. hogy Peterdiné asszonyom házastani készül fiát! – Andor nehezen várá végét, mert már álmos volt, 's holnap korán kelle indulnia, még is a' mint szobájába sietne, kezénfogva újra föl-tartóztaták. Atyja volt, 's magával szobájába vivé! – Még éjfél után is gyertyavilágot láttak itt a' későn nyugvó cselédek; 's midőn végre kijőne az úrfi, az utána zárkozó leány könyeket is veve észre mécsé' világánál annak szemében, mellyeknek tanúja mind e' mellett a' néma éj maradt örökre, mert Peterdiné is a' jövő' édes álmaiba mélyebben süllyede, hogysem legkevesebbet is e' titkos együtt-lételből sejt-hetett volna. 'S mi is azt tartjuk, minek tudnók azt, a' mit Peterdiné asszonyom sem tud? Nem is kérdezzük hát Peterdi urat a' titok iránt, hisz' érdekesebbet hallottunk már főlebb magától a' tens aszszonytól, már pedig ő a' fő, 's tőle tudjuk, hogy fia holnap korán Dunántúlra indul leány-nézőbe, a' mi itt legfőbb dolog. Ama' száraz beszéddel, melly a' fiscalis úr' sovány ajkairól származhaték, csak a' kedves olvasó kikért türelmét próbálnók. Azért most minden kíváncsi-ság nélkül alunni, 's holnap – nászba! –

Andor úrfi nyugtalan hánykódék nyoszolyáján az éjnek még hátra lévő részén át, 's midőn végre álom szállna fáradt pilláira, erős dörömbölés 's gyertyavilág riasztá-fel ablakán, jelentvén a' kocsis, hogy ő már készen volna, parancsolná e' a' befogást? Közmozgásba jött a' ház e' jelre. Peterdiné maga rendelé-el a' pogácsákat és sonkát, hogy boszús szemekkel néznének majd belőle lakozó fiára a' fogadósok; megkerülé még egyszer a' kocsit, hogy keréktörés ne örvendeztessen-meg valamely faluban kovácsot és bodnárt; bevivé végre tulajdon kezein ked-ves fiának a' tán utolsó reggelit, 's még egyszer körülnéze, mivel már a' földieket látá, az égien-ken, nem pislog e egy szomorú csillag délre záport a' kedves útas fölé, nyugott e dél és éjszak, derült e kelet és nyúgot? De fájdalom! bíborlángban feshet a' hajnal, rémséges pirt vetve nyúgot' fellegormaira; vész süvölte éjszokról, lassú morajjal dörge rá választ a' sötét dél, 's e' borzasztó neszen is áthangzik Peti kocsis' diadalmas pattantása; e' szívrazó jelekben előáll a' kocsi, még egy „isten hozzád!” 's a' négy sárkány felvágat a' dombnak, hogy minél előbb annak irígy völgye rejtse hintónkat a' kísérő szemek elől. Döbbenve tért-be az udvarról Peterdiné asszonyom, nem vélt súly, az elválás' súlya omlék szívére, sejtések, előérzések keltek borzasztó álmoként lelkében, ma egész nap türelmes, mint a' bárány, 's engedékeny volt mint az ártatlan gerle; mert nagy vállalat' örvényébe merült a' kedves fiú, 's az égi jelek mintha magyaráznák borzasztó tüneményökkel: Anya! házasodni küldéd fiadat, de ölelni többé a' visszatérőt nem fogod! Peterdi úr mire bejött, ismét rendiben lelt mindent, hitvesét csak olly nyájasan köszön-té mint tegnap, findsáját annyi hörpentéssel ürité-ki mint tegnap, utána annyit lépe fel-alá a' szobában mint tegnap, szinte azt kérdé a' mit tegnap, e' különbséggel, hogy feleletet kapni rá, az anyai érzelmek' tengerében fuldokló drága nőtől szerencsés nem lehete, de szerencséjére ez ismét meg nem zavará lelkét, 's a' nélkül hogy kérdené: elment e már fiunk? – mert ez ma az ő házi szokása' körén túl esett – visszaballaga szobájába annyi léptekkel mint tegnap; de magára csuká az ajtót, 's e' szerint hogy benn a' szokottakon kívül mást tett e? igen természetes okból nem tudhatjuk. Illy boldog a' víz-vér! illy boldog a' szokás' embere!!

Andorunk azonban ez alatt hegyen völgyön túl van már, 's szerencsénk épen, hogy még mi egy kicsint Peterdiéknél maradtunk, mert mondhatom, útja olly természetesen, olly minden regényes kaland nélkül folyt mind eddig hősünknek, hogy ha kísérjük, bizonyosan vele együtt el kellett volna aludnunk! De most már épen egy csárdába tér-be a' Duna-rében, hol ma a' nagy szélvészben, mellynek kitörését Peterdiné asszonyom még reggel meglátá, már át nem viszik. Már itt egy éjen keresztül csak történhetik valami – vigyázzunk!

A' homályos ivó szoba' hosszú asztalának végső sarkán, egy veres szegélyű fehér kupból, bodor füst verdesé az alacsony deszkázatot, mint hóval fedett füstölgő volkán. Melly merészke hasonlításnak, megvallom, csak fele igaz: volkán volt t.i. belől a' kup-alak, de nem hóval fedett hegy, hanem fehér köpönyegbe burkolt láng-szívű huszár tiszt, mélyen merülve gondolatiba, eregeté pipája' sűrű füstjeit, mintha egy vár' bevételi tervén tusakodnék lelkében; úgy hogy bundás útasunkat, a' belépő Andort, nem is köszönté, kinek tüstént eszébe jutának anyja' szavai: m e n n y i h á z a n n y i s z o k á s ! mert hon alig léphete valahová, hogy levett kalappal ne üdvezeljék; 's ím itt egy mindennapi fogadjisten sem juta szegénynek. Nota bene! a' kocsmáros épen pinczében volt, 's kevés pillanat múlva tán inkább fizetést-szerető készséggel föl-lejtve borával, megtöré a' méla csendet vendéglő teremében, mellynek egyik szegletén a' zsírba fült mécs-bélt fölegyengetvén, némi világot is kívánt gerjeszteni. Egymásra pillanta most a' két hős, 's a' huszár egy ásítással, mellyből gyanítatá, hogy előbb untából szundikált, kiveré pipáját, közbe nagyot sóhajtvá, melly ismét szív-nyugtalansági kórjel lehetett, 's keservesen felhajtva poharát, újra rágyujtott. Andorunknak igen ínye szerint lehetett e' néma vendég-társ, mert szólni, kívált idegennel, nem igen szeretett, 's a' künn dülő vész igen is nyilván jelengeté magát a' hasadt ablakokon besüvöltésével arra, hogy említését, mellyel beszéd kezdődnék, szükségessé tegye; azért behozatván sonkás tarisznyáját, messzely bora mellett ő is némán falatozott. – De most fölkelte ültéből a' tiszt, hogy végig sétálja a' szűk szobát, melly különben izmos lábú zömök padokkal e' vágyának irigy gátot vetvén, kedvetlenül állá-meg a' sonkázó Andor előtt, 's hogy épen ok nélkül ne állt legyen meg, beszédbe eredt, illetéknép szólván:

„Jó étvágyat uram!”

„Köszönöm, tessék hozzám jöni!” felelt Andor szívesen magyar szokásként.

„Ah, barátom, én nem földiekkal élek!” Andornak a' köpönyeges garabonczás diákokról hallott mesék villanának át lelkén, 's gyanús szemmel mérvén az egész bizodalommal mellé települt tisztet, fenéki ürité szíverősítőül poharát. Amaz folytatá:

„Az úrnak is boszúság e' morgó vész úgy e'?”

„Igen!” monda egytagúlag Andor, 's új sonkát szele kenyerére.

„Ah! ha megállíthatnám a' dühöngő elemeket!” (ezt a' tiszt mondá nem én, azért az e l e m e n t u m elmaradásáért engedelmet reménylek).

„S tehetné?” kérdé borzadozva Andor, rágatlan maradva a' sonka nyitott szájában.

„Ha egy varázs-pálcza volna – folytatá a' tiszt – édent derítenék e' vidék, 's egy rózsahídat az irigy habok fölé, mellyen egy pillantat alatt vágyaim óhajtott céljánál lehetnék!” –

Andornak illy szokatlan föllengés' hallására egészen elment kedve az evéstől. Szép csendesen összetakarítva asztalát, visszaraká élelmét is vászon szekrényébe, hogy a' vélt bűbájos ki ne nézze valahogy kezei közül.

„Bizony roszt időnk van!” mondá Andor, hogy szóljon valamit.

„S meddig szándékozik az ur?”

„Pazarig!”

„Mit? Pazarig? hol égi angyalok tanyáznak!” szóla hévvel fölugorva a' tiszt.

„Egyet el akarok belőlök én is venni!” felel csöndesen Andor.

„S mellyiket? barátom, feleljen az ur?”

„A' jó isten tudja! kettő közül majd az egyiket.”

„S az úrnak szabad a' bemenetel?”

„Úgy hiszem, mert magok hínak!”

„Óh boldog halandó! mint irigylem sorsát!”

„Én nem nagyon magamnak, mert lovaim, ha addig így tart, igen megromlanak a' homokban.”

„Hány van, ki gyalog is örömmel tenné ez útát?”

„Szomszédból elhiszem, de tőlünk odáig lónak is sok!”

„'S az urat még magok híják? bámulandó szerencse!”

„Nekem is furcsán tetszik, de anyám mondá: m e n n y i h á z a n n y i s z o k á s ! nálunk sem igen tennék, de ott tán így szokják?”

A' tiszt, most már csillapulva heve, mély pillantatokkal nyugvék hősünkön, mintha lelkét akarná kémlelni. Azután egész nyugottan ismét mellé ült, 's bizodalmasan kérdé:

„Kedves úr! soha sem volt még a' háznál?”

„Soha!”

„Én ösmerős vagyok ott, útasítást adhatnék.”

„Köszönöm, a' kocsisom jól tudja az útát.” A' tiszt most már egészen hitte ösmerni, kivel lesz dolga, 's folytatá:

„A' nagyságos asszony igen fennhéjázó, – míg kinyitná a' kaput, megnézi a' bekéredzőt, 's ragyogjon, ha bebocsátást kíván. Paripán menőnek, vagy két lovú kocsisnak semmi esetre meg nem nyitattik.”

„Az én négy lovam a' kapun is keresztül visz, ha megeresztetem Petivel az ostort.” – A' tiszt kételkedve fontolgatá, ki lehet e' különcz? négy ló meg' sonkás tarisznya, hogy' férnek össze? Ismét folytatá:

„De az inas letegye ám köpönyegét, mikor már közel lesznek, hogy messziről elejökbe csillogjon az arany paszománt.”

„Inasom nincs, hát nem is csilloghat.”

„Mit? inas nélkül? szól gyözedelmi gúnymosolygással a' tiszt; sajnálom, hogy hiába annyi homokot átgázolt az úr.”

„Hát tán be nem eresztenének? jó! úgy át sem kelek a' Dunán, 's holnap estére otthon lesznek.” A' tisztet kínzá e' hideg határozottság, mert kétes tervének a' legkivántabb eszköz ajánlkozék e' véletlen összejövetelből, azért nem tágíta Andorunk körül, 's folytatá:

„Szép szerencsét veszt, melly már markában van, e' csekélységért. Ha oda juthatna, a' nyelésért jót állok, ha rám vigyáz.” Most titkosan közelebb szövetkezik a' meglepett Andor mellé. „Én, ha akarja – folytatá – beavatom a' ház' titkaiba! A' nagyságos asszonyt hiszen már ösmeri, ennek csak paszomántos inas kell, meg' négy ló...”

„De lovaimat csak nem adom ő nagyságáért!” vág bele Andor.

„Nem is úgy – mosolyga a' tiszt – hanem őt illyekkel lehet hajlandóvá tenni. Ezután jó Auróra kisasszony. Ehhez ne is szóljon az úr, felette büszke, ha csak térden nem imádják, meg sem hallgatja a' szót...”

„Anyám is említé már, de mondá, hogy alkalmazza magát az ember a' ház' szokáihoz. – Majd meglássuk!”

„Cornélia lesz az úrnak jó, a' második kisasszony. Ő nyájas és vidám, ugrik és tánczol, nevet és mulat, mellette jó és szép, millyen szépség földön még nem terme...”

„Bizony derék!”

„Aztán a' successio sem megvetendő...”

Most már Andornak is mező nyílt, 's élénken kérdé:

„Hány ökörrrel szántanak?”

„No – kettővel, úgy hiszem így szokás...” mond akadozva a' tiszt.

„Hohó! az lehetetlen! Egyszerre – elhiszem, ha jó porhanyú a’ föld, kettő is elhúzza az ekét; de mind össze mennyit szánt aztán?”

„Üm! vagy úgy? Már annak tán száma sincs; – egész gulya ott az ökör.”

„S mintegy mennyit vetnek-el őszit és tavaszt?”

„Már a’ mint akarják, hogy több vagy kevesebb teremjen. Ha néha keveset vetnek, azt csak az teszi, hogy a’ tavali is megvan, hát nem akarják, hogy éppen olyan sok legyen. – Hanem szép leány mondhatom, és fiatal, mint az első hajnal’ hasadta, mint az ígésző bimbó, melly a’ ráderülő nap’ sugárin új pompára feslik!” Így végzé a’ tisztt, könnyűlten, hogy a’ nehéz gazdasági problémán, mellyhez nem érte, szerencsésen átesett. Andor gondolkodott, mert ezt szoká tenni, ha valamit nem érte, s neki viszont a’ tisztt’ költői oldala volt érthetlen; de mind e’ mellett a’ gulya-ökor is megfordult elméjében.

„Tudja, mit? monda határozottan a’ tisztt, nekem sok hasznomat vehetné az úr. Én mint inasa kísérném a’ házhoz, ott is sok tanáccsal tudnék szolgálni.”

„S így beeresztenének e?” kérde Andor.

„Csak így, és másként nem!” felelt a’ tisztt.

„Jó! majd az éjjel megálmodom!” szölt Andor, s ágyat kért, hogy aludjék.

A’ tisztt is újra köpönyegébe burkolódzva, az előbbi sarokra vonult, hogy elmélkednék a’ vállalatról, melly őt mosolygó jövővel bíztató, ha elsül. Ezen szóról szóra földidézt beszélgetésből, úgy hiszem, két dolgot fogott észrevenni a’ figyelmes olvasó: először, hogy tisztt-urunk a’ háznál, hova most Andor menendő, szerelmes; másodsor, hogy az odamenés neki tiltva van! ’S én, mint e’ jelen krónikának magyarázója, még csak ezen okkal tartozom a’ felgerjedt kíváncsiság’ kielégítésére, t. i. miért hogy a’ tisztt úr a’ házhoz éppen nem mehetett? Ez pedig csupán ebből történt, mert Pazarinének előbb kevésbé nagyítva rajzolt fenhéjázásában csakugyan van ám valami; aztán a’ katonákat (tán mivel első szeretője, ki megcsalá, katona volt) éppen ki nem állhatta. Már pedig tiszttünk csak egy szegény volt, s e’ szerint elég arra, hogy a’ házhoz mind eddig nem merészkedheték. Most még is útban volt oda, s a’ kocsmában éppen abban töré fejét, mint juthatna jó módjával a’ kívánt helyre, midőn a’ történet hősünkkel itt összehozá. Virgoncz elméjében kész lett egyszerre a’ terv, s inasként Andorral ha a’ házhoz mehetne, a’ többit majd tudná ő végezni. ’S most hagyjuk őt egy kicsinyt az asztal-sarkon alunni, s lessük-meg Andort ágyában.

Azt vélné az ember, hogy útasunk jóllakva, eltörődve, már kedvére hortyog nyekergő zsúp-ágyán. Épen nem! most is ébren van ő, a’ múlt éji álmatlansággal is daczolva. ’S talán, mert nem édes anyja veté ágyát? Épen nem! a’ hallott beszéd, s a’ vállalat’ holnap mutatkozandó sükere nyugtalaníták. Fiatal szívre a’ szép, halandó zsebre az érték, vajmi hatalmasan munkálnak! s ezért csuda e, ha ifjú hősünk is e’ sors-választó út közben, minden fontolás nélkül el nem alhatott. Hát még az atyja miket össze nem beszélhetett neki a’ múlt éjjel, miről mi semmit sem tudunk, s titok többnyire nehéz szokott lenni vivőjének. Ezért elégedjünk-meg vele, ha tudjuk, hogy mind eddig szegényke el nem alhatott, s hogy ez álmatlanságában elhatározá magában, a’ tisztt’ ajánlását elfogadni, akár tréfából, akár fölgerjesztett kíváncsiságból, azon különös házat megláthatni, hova bemehetésre, egy arany paszomántos inas olly elmulthatatlanul szükséges volna. – Rövid elszenderülés után az ujdonúj úri cseléd már fölötte állt útasunknak, őt az átkelésre, s este adott szavára emlékeztetvén. Andornak tetszék e’ pompa, s a’ vég megegyezésig még csak ezt akará megtudni, miért hogy éppen ő érte kívánná tenni a’ tisztt úr e’ fáradságot? De ő elég cseles volt kivágni magát kérdései alul. Különben is kereszttül menne, mondá, de lóháton a’ beeresztés kétes volna, pedig egy tréfa, egy fogadás, egy terv, vagy akármi más illyes miatt, a’ házat okvetetlen meg kell látnia; melly okokra nézve, utóbb

már magyar szívességére is kényszerítván Andort, ez többé ellent nem állhata kívánságának, gondolván, hogy az ő föltételében a' hadnagy különben is inkább segéd mint gát lehetne. 'S így, egy közhuszár, a' tiszt' legénye, utánok ballagván a' paripákon, ők, 's pedig Andor mint úr, a' tiszt mint inasa, beszálltak átkelés végett a' kompba, dunántuli partokra evezendők. Kívá-junk nekik szerencsés útát, 's elhagyván a' nehéz hintót, tekintsünk-be, míg oda érnének, Pazariné ő nagyságához is, hogy éppen mindnyájan ösmeretlenek ne legyünk az estei összejö-vetelnél. –

Ő nagyságát a' tiszt úrtól már ösmerjük nagyából, 's így Auróra 's Cornélia kisasszonyokat is, kikhez ha szerencsénk lehet, majd el ítéltetjük magunk, mennyiben volt, vagy nem volt a' hadnagy úrnak igazsága. De volt még egy negyedik, kiről semmit még nem hallánk, 's ez Jusztin volt, nem leánya Pazarinénak, hanem szegény árva a' háznál, mellette rokon, kit a' nagyságos néni volt kegyes, keresztényi szeretetből, nevelésre magához venni, mert hisz' így egy szobalánnyal kevesebbet kelle fizetni, pedig e' bértelen, munkásabb vala mindeniknél. – Pazariné ő nagysága különben igen okos asszony volt, 's nevelési elvei Jusztinka körül különö-sen dicséretesek. Kis korában munkás életre szoktatá nevendékét; mert, úgymond, te szegény leány vagy, az az, ha megnősz, helyetted ne kelljen szobaleányt fizetni; – tűkörrel jókor még elsoktatá; mert, úgymond, a' leánykák' koszorúja nem a' szépség, hanem a' szív' jósága, az az, ragyogó kisasszonyaim mellett, szegény árva leány, szembetűnni valaha ne vakmerősködjél; – türelemre szoktatá a' szelid lelket; mert, úgymond, egy leánynak mindent kézből kell várnia, azért ne zúgolódjék tehetetlen a' sors ellen; az az, leányaim mellett eldugva ha honn avulsz, ezt nem én, hanem az ég akará így; – vallásos buzgóságra gyújtá ártatlan lelkét; mert, úgymond, az egész leánylét inkább kérelem, mint tett, azért imádj istent, hogy elégedve telnek napjaid; az az, társasági vigalmak elől egyházba küldhessünk áhítatoskodni; – megkedvelteté vele a' csínosságát is; mert, úgymond, ez ajánlja, czifraság és pompa helyett, a' leánykákat; az az, elégedjél-meg vele, ha ünnepi új helyett, tisztán mosott viselt ruhába jelenhetel-meg! – 'S e' szabályok, ez elvek szerint virult-fel a' szép 's a' még jobb Jusztin, pompájára nemének, bár irigyül elrejtve, homályos árny alatt, szinte észrevétlenül díszelge a' lelkes leány, türelmében 's vallási szent buzgóságában nem is érezvén a' méltatlanságot, melly lelkét zsarlá, 's ha másért nem, azért legalább hálával tartozék néniének, hogy ha a' méltó bánást megtagadá, legalább a' méltatlannak nyugton tűrését tőle tanulá! Nem is panaszlá ő soha senkinek sorsát, mert hiú-ság lelkét nem békétleníté, dolgában eljár, szeretett mindent, jövőjét isten' kezében hívé, – reményle! Egy nevelés mint képezhete illy külön alakú lelkeket? fogja kérdeni olvasóm, a' büszke Auróra 's könnyelmű Cornélia lévén előtte, a' lelkes Jusztin mellett! Hiszen nem is egy nevelés volt ez! Jusztin árva leány, amazok fényes polczon ragyogó kisasszonyok, 's így külön, finomabb nevelés illeté őket. Mintha nem tudott volna ehhez a' nagyságos mama úgy e? Dej-szen! jobban érté mint akárki, milly szüksége egy övéivel hasonrangú kisasszonynak munkát-lanságra, külszépségre 's ennek tudására, hiúságra, türelmetlenségre, daczosságra, pompa és külfény-áhitásra 's a' t. és így nevelé, külön elvek szerint, a' büszke Aurórá, a' könnyelmű Cornéliát, 's még is, halljuk csak, ez ám a' csoda! hizelgők ugyan eléggé lepedezék a' kényes vi-rágokat; 's kérő, mind eddig csak egyetlenny sem mutatkozik! Pedig – alig lehet könyhullatás nélkül említeni – a' virágkornak már éppen legvirulóbb szakán állának, a' ház' hitele roskadóban, 's egek! ha a' hanyatló nap borús felhőkbe bú, 's a' kitörendő vész alapot és tetőt megrendít, milly borzasztó este váltja-fel a' dús reményekben büszkén nyílt hajnalt! – És most eszmélt hajdani leány-társára, Peterdiné asszonyomra, Pazariné ő nagysága, kinek ház-módját, szemes gazdasszonykodását, magába vonultságát, de eléggé terjedelmes javait a' Duna' mellékén jól ösmeré, 's összekötni gondolá a' régi barátság' lánczát, mellyen egy jó birtokú vót fogjon.

Elkészíté erre leányait is, 's különösen Auróra, mint idős, volt szánva a' nagy reményű mátkának, ki büszke várából elég egykedvűleg várta a' félig-meddig ohajtott ellent, kinek sem hódolás, sem visszaverés meg elhatározva nem volt, a' kétes föllépéstől függesztve-föl minden. Azért kevés gonddal, de annál több gyűrű 's más ékszerekkel bibelődve várá a' titkos mát, melyre az ígért jövetel határozva vala. Az asszonyság a' konyhát rendelteté szakácsával, a' kisasszonyok, szobáik' ékesgetését elvégezvén, magokat készítgeték, köszöntéseket próbálgatának, franczia románok s költőkből gyöngéd érzelmeket tanulának-be, hogy idegen virágokat szőnének a' honi nyelv-parlagba; tükörben, mint szorgalmas színész, arcvonalgyakorlást tartának, nyájasszelid, andalgó-szerelmes, bús-epedő alakokat próbálgatva. 'S még ki tudja mire nem jut az ember? így okoskodék Cornélia, hát ha el is kell ájulnunk? 's azonnal kezdé lélekzetét fogyasztani, keble sűrűbben emelkedék, 's lecsukva pilláit, nénje' karjaiba roskad, kinek újonnan vasalt kemény ruha-újjait öszvetörvén, az boszúsan ugrik-el tőle, a' helyt hogy felfogná, 's az ájuló szépen a' padlatra terül. – E' pillanatban nyit ajtót egy komoly vidéki alak, sárosan és izzadva, de köszöntése e' furcsa helyzetben tátott szájában marad. Cornélia sikoltva ugrik-fel, 's ki az oldal-ajtón; Auróra ijedtében tükröt tör, melyből tört ruháját igazgatá, 's a' sok, kellemeinek udvarló, hajpor és kenőcs, iskátulákban 's köcsögökben földre hull, megakadt ruhája végig reped, 's maga is – csakhogy Cornélia után ugorhatott. A' sáros alak most is az ajtóban ámul még, be és kilépéstől egyképen félvén, határozatlanul, bámulva. – Ugyan, drága olvasó, kinek gondolja ön ez idegent itt? Én sokban mernék fogadni, hogy nem kevesebbé, mint ő, fog meglepetni, ha bizonyossá teszem, hogy ez Andor, a' mi négy lovas, inasos hősünk, kit ma reggel még a' kompban hagyánk. „Andor? a' négy lovas hős?” – Ugy van, Andor, a' négy lovas hős, magán 's gyalog jött-be a' kastélyba. „'S miért?” Mert fél-óránnyira a' falutól új kocsijának próbálatlan kereke egy gödörbe döcczenvén, eltört, 's ő cselédit, míg segítséget küldhetne, ott hagyva, maga ballaga-be a' kastélyba. – Jó darabig mélézgata már, még mindig csak az ajtóban Andor, a' midőn hirtelen anyjának utasító jelszava: m e n n y i h á z a n n y i s z o k á s, juta eszébe, 's megnyúgodott. Tán itt ez a' szokás, hogy a' vendég elől elfussanak, gondolá, 's ehhez az intés szerint alkalmaztatnia kell magát az embernek, 's most beljebb lépven, határozottabban sétála a' szobában, készakarva erősebben kopogván, hogy valaki hallaná-meg's bejöne. Völegényi gondatlanságában észre sem vevé – 's állapotja, úgy hiszem, minden szerelmes előtt kimentti őt – hogy minél tisztább 's fényesebb volt a' nem rég síkált padlat, annál több sárt hozza ő be széles talpain a' gyalog útról, vastag nyomát hagyva lépteinek. Most madár' röpteként hang süvölte felé a' mellékszobából:

„Szörnyűség! a' kisasszonyok toilett mellett, 's egy idegen férfi rajtok tör!”

Andor képpel a' hang felé fordul, hogy illőn tehesse köszöntését. Az ajtó megnyílik, 's ott áll szikrázó szemekkel Pazariné ő nagysága. Egyik sem szól, csak néz, végre:

„Uram!” megszólal Pazariné.

„Tessék!” válaszol Andor, mert nálok szólításra ez a' szokás.

„Hogy mert belépni, mikor a' kisasszonyok...?”

„Talán valamelyik beteg, mert itt hever látom a' sok orvosságos köcsög...”

„Istenem – örült!” kiált Pazariné, 's kifut.

Andornak szűk fogalma körén e' furcsa jelenetek túl estek; már ezt szokásnak is sokallotta, hogy az asszonyoktól is illően nem fogadtaték. Látta milly sok új szokás van még a' világon ő előttte, melyekkel nyúlak helyett tanácsosabb lett volna ösmerkednie, 's a' honi, titokban költ beszélgetésre eszmélve, lelkéből felsohajta, mert üdvöt e' háznál, anyja' jóslata ellen, látá milly hiában keres! – Most egy inas jött, hogy ki-utasítsa a' hívatlan vendéget. Hősünk rámered, de elnyomva boszúját mondja, hogy ő Peterdi Andor az alföldről, jelentené-meg ezt az asszony-

ságnak. „Ő nagysága tehát?” szól bámulva és ijedve az inas, és elsiet. Andornak új meg új világok fejlődének ki a homályból. Ez felette különös szokás még is, fontolgatá magában, – előbb kiigazítanak mint örület, s most a pusztá névért nagyságnak! Hogy kelljen ehhez magamat alkalmaztatni? De tán csak a ház szokása, mert anyám emlité, hogy meglehet föl sem vesznek, hidegen fogadnak...” s alig gondolá ezeket, midőn újra ő nagysága siet felé.

„Lehetetlen!” kiabálá még messziről, „lehetetlen! Az én drága Julcsám’ fia volna?”

„Alázatos szolgálja!” mond, meghajtva magát Andor.

„De milly sáros!” szól ismét kételkedő orrfintorgatással Pazariné, megütközve az esetlen külsőn. „Nem látta az ajtó mellett a tisztító kefé? vagy még okosabban – künn hagyhatta volna sáros lábait legalább.”

„Nélkülök nem tehettem volna tiszteletemet...”

„A csizmáit értem.”

„Nincs több velem, s mezítláb be nem jöheték.”

„Mért nem kért hajdúmtól? hahaha! annak lett volna egypár heverő! – Az úr engem meg akar csalni; hozott e levelet asszonyanyjától?”

Andor keresé zsebeit, de levele a hintó-zsebben maradt.

„Elég a játék! most tüstént távozzék, míg érdemlett méltatlanság nem éri sehonnai uramat!” mond göggel Pazariné – s ment.

Andor leveretve állt szégyenben és boszúban. Szólni akart, de elakadt járatlan nyelve, s a méltatlan bánás füláncját most érezvén először, keservesen fölsóhajtott tehetetlenségén.

E pillanatban pattant az ablak előtt, s járat-be Peti, Andor’ kocsisa, egy az útfélen történetből hamarabb kapott kerékkel a törött helyébe, s lárma és zaj lőn a háznál. Leugrik fürgén az inas, kit a huszár tisztben már ösmerünk, s kérdi, nem ért volna e már be az uraság? hogy nekik kerekök tört, de egy arra jövő helybeli pór szíves volt bevontatásra kerekét nekik kölcsönözni, s urasága ez alatt gyalog ballaga-be. – Pazarinét tetemesen megzavará e történet. Az idegen, kit szinte másod ízben igazíta ki szobájából, csakugyan a várt vő, fényes szerszámban, négy lovon, inassal, s tétovázni kezde, mint hozhatná helyre az elkövetett hibát.

„Kedves drága uram öcsém!” siet most tárt karokkal elébe a komolyan melázó Andornak, „mint meglepe bennünket, hogy a nagy örömben tán el is értők egymást!”

„Igen – én értem!” szólt komolyan Andor, s hallgata.

„Mennyi ház annyi szokás! s nálunk, ha leányaim öltöznek, felette nagy zavart okoz egy, kivált ösmeretlen, férfi megjelenése, – és illy észrevétlenül – gyanítatlan...” mentegetődzék ő nagysága.

A kisasszonyok is kifutának most a vendég elé, s Aurórának meglepetve s kétséggel akadának-meg szemei Andor’ inasán.

„Ím a leányaim!” folytatá Pazariné, „gyermekük még, de magasra nyúladtak.”

„Auróra kemény, büszke tekintettel méré hősünket, Cornélia félre mosolyga, a nagyságos mama pedig karon fogja kedves vendégét, hogy bevezesse a szobába. – A kisasszonyok be nem jöttek, hogy a vendéget illetőket künn elintézzék. Pazariné kérdést kérdésre halmoza, mert ebben mutatkozzék legfőbb szívessége, nem is várta, jó e mindenikre felelet, vagy nem? s Andor csakugyan nem győzött mindenikre felelni. „Hát a mama, hát a papa élnek e? mit csinálnak? nem voltak e betegek? mivel mulatják magokat? van e helységökben Casino, olvasó-társaság, vagy theatrum? falu e vagy város a hol laknak?” ezek s több illy sok egybe nem függő üres kérdések valának a nyájas háziasszony’ öröme s szívességének jelei, melyekhez Andor, mint különös házi szokásokhoz, ugyan iparkodék magát erejéhez képest alkalmazni; de Pazariné sebes, ő lassú nyelvű lévén, semmikép meg nem egyezhetének, s mire ő az elsőre

feleletét végezné, amaz már a' hatodik kérdésnél járt, – szerencse, hogy kérdést ő nem is épen azért szokott tenni, mintha feleletet várna reá. Azonban ő nagysága' tüdeje nem az ótestamentomi özvegy' olajos korsója volt, hogy ki ne fogyjon; mind inkább csillapult a' nyelv, 's ritkult a' kérdés, 's mert Andor sem volt hajlandó csak egy cseppet is élénkebbé tenni a' beszélgetést: utóbb még a' köhentésnek is hasznát vették mindketten, csak hogy egy kis neszök legyen. A' kisasszonyok még mindig künn voltak, 's Pazariné legalább őket tudakolá, 's indula keresni, hogy beküldje, látván ujdonúj uraöccsét milly nem a' legérdekesebb társalkodás.

„Soha se fáradjon!” szóla Andor, „úgy is eluntam már az ülést; kocsimat, lovaimat is körül kéne tekinteni...”

„Ez nálunk szokatlan,” vág közbe ő nagysága, „hogy a' vendégnek kellene körülnézni. Minden el van eddig, úgy hiszem, végezve; de ha leányaimat akarjuk felkeresni, nem bánom.” És mentek. A' szobák üresek valának, udvar, kert néma, de a' mint visszajönének, egy hátsó szobácska' ajtaján élénk vihogás, vidor nevetés haták-meg füleiket.

„Ahá! itt lesznek!” mond Andor, 's az ajtó kilincshez nyúl.

„Ugyan mit gondol? ez a' cseléd-szoba, 's itt a' kisasszonyok? Távozzunk!” inté Pazariné, féltve, ha Andornak igazsága lenne.

„Mennyi ház, annyi szokás! azt mondá anyám;” szól Andor, tán cselédség közt intéznek-el valamit? – nézzük-meg...” 's míg ő nagysága okokkal vagy erővel elvonhatná, be-nyitja hirtelen az ajtót. A' két kisasszony volt, meg' a' tiszt-inas, bizodalmasan ülve egymás mellett, 's szerelmi kézszerítésben Aurórával, a' büszke Aurórával, kitől térden kell választ koldulniok a' szegény férfiaknak! Ő nagysága' arcza e' reménytelen látványra elváltozott; a' kisasszonyok elijedve, az inas pedig merészen ugrék-el, parancsot várva, e' szavaival:

„Tens uram...!”

„Nézd körül a' romlott kocsit, 's értekezzél helyreállítása felől!” ezzel útasítá őt ki Andor a' szobából.

A' tiszt távozott, 's legelőbb Pazariné jöve szóhoz:

„Reménylem, nem fog megütközni drága uramöcsém e' jeleneten...?”

„Épen nem!” felel egykedvűleg Andor, „anyám inte, hogy alkalmaznám magamat a' ház' szokásihoz, 's ezeket én tisztelem is mindenütt.”

Ismét elakadtak. Pazariné maga sem tudt magát e' kényes szokatlan helyzetben föllelteni. Leányaiban ha minden hiba meg volt is, de illy elvetemült leereszkedés köznéphez csakugyan messziről sem vala sejthető. – Mi azonban annyira mint ő nem bámulunk, tudván, ki lappang a' tisztben, sőt Auróra kisasszonytól sem vesszük olly rosz neven e' gondatlan társalkodást, ha őtet e' jelenésben csak egy szerelmes leánynak tekintjük, ki a' mult farsang óta szívvágyait csak üres sohajtasokkal elégitgeté-ki soványul, 's most egyszerre ál alakban olly közel, olly sejtetlen, olly biztosan tűnik-fel körüle a' kedves. De ő nagyságának mind ez olly megfoghatatlan lett, hogy szinte tudtán kívül szédelgene-ki a' szobából, e' baleset által romba dőlve látván reményeinek fényes fellekvárait. Andor szinte tudván felét a' dolognak, itt is csak egykedvű maradt, 's a' visszatekinteni alig merő Pazarinének új bámultára Cornéliát karon vezeté utána. Erre nagyot lélekzett ő nagysága is, 's drága uraöccsének szerencsés vaksága 's együgyűsége kezekedni látszanak előtte, hogy semmi a' dologból még elrontva nincs.

Estére, élénkebb öröm végett, társaság vala összehíva, mellynek Andor, mint messziről jött kedves rokon 's ünnep' hőse, bemutatatták. Jelentő gyanús mosolygásokkal üdvözlék az új vendéget a' ház' baráti, némi elménczkedő czélzásokkal fűszerezve a' kölcsönös beszélgetést, mellyből Andor, mert szokva illyenekhez nem vala, mit sem értett. Annál többször pirult pedig el a' jártasabb Auróra, akár kis boszúból, akár csupán kitüntetésére, hogy a' tárgy ő, 's érzi

mikor van érintve. E' vendégi vidor szeszély azonban maga magát oltá-el, miután Andort lassú természete, Aurórát betanult női szemérme, szoros közönbösségben tartá. Ezért nem is forrhatott egy egészé a' társaság; mindenik behúzá vitorláit, hogy egyedül ne ragadtassék a' kedv' zajos síkjára. Feszesség, mellynek a' büszke Auróra vivé sötét zászlóját, lépe a' derülni kezdő teremekbe, mi oka lőn, hogy a' férfiak és dámák lassanként az udvari illedelmek' járma alól könnyülni akarván, egymástól külön osztályokra vonulnának.

Csendesen folyt beszéde a' pipázó férfiaknak, az új vendégtől némikép' fékezve érezvén magát a' társaság; annál nagyobb zsinattal valának azonban a' dámák magokra hagyatva, 's szinte a' vendégen holmi igazítani valókat, észrevételkéket is lelve nyelvecskéjük. Egyszer azonban szokatlanabb lármával telének-el a' szobák, mellyre még Andor is fölfigyelt, 's ím nyílik az ajtó, 's Pazariné ő nagysága egész triumphussal, gőgösen villámokat szórva fennjáró szemein, bemutatja a' már ösmert tiszt urat, Andor' előbbi inasát, mint – mint – ugyan eltalálná e kedves olvasóm? mint – – Peterdi Andort, 's most már mint – Aurórának valódi mátkáját, – 's a' mi Andorunkat, azt az igazit, szegényt annyira el-bűvölé ez újság, hogy aggódva kérdené szomszédjától: kiféle legyen az a' Peterdi Andor, 's honnét? Megértvén pedig, hogy az Auróra kisasszony' vőlegénye volna az alföldről, hajlonga a' hajlongókkal, 's üdvözlé a' boldog párt több üdvözlőkkel, mint a' ház' szokása kíváná, mellyhez magát alkalmazandani anyja inté. – Ím most, a' mit reggel alig gyaníthatánk, két Andorunk, két vőlegényünk leve; lehetetlen hogy mindenik igaz járatú legyen! a' mint ezt krónikánk alább kifejteni fogja, 's a' pseudo-Andor' keletkezésének okát is illő pontossággal előadja.

Hanem mielőtt ehhez fognánk, vegyünk harmadszor is egy nagy lélekzetet, de akkorát ám, melly sohajtásnak is beilljék; mert tüstént látni fogjuk, miként a' gonoszság diadalmat vőn a' jámborságon, 's a' furfangos kajánság legázoló az ártatlan együgyűséget! – 'S most ad rem!

Andorunk, az igazi, látók főlebb, mint jöve gyanúba a' nagyságos háznál, különös fölléptével, 's hogy az anyja' levelét elő nem mutathatá. A' fürge eszű tiszt, mostani pseudo-Andorunk, ezt okosan használni tudá. Peterdiné asszonyom' levelét a' kocsi-zsebből, még Andor a' kastélyba gyalogolt, magáévá tevén, 's Aurórával egyetértve az említett kis szobácskában hirtelenében egy kis hiteles mesét gondola-ki, melly szerint az igazi Andor ő legyen, amaz pedig szegény csak az inasa, kit előre en személyében tréfából küld vala 's maga neve alatt a' kastélyba. Most azonban véget akarván vetni az úgy nevezett komédiának, fényesen öltözve megjelenik a' dámák közt, meséjét Pazariné' különös bámultára elmondja; hajlongása, kézcsókja, nyelve sokkal ügyesebb amazénál, 's ki hinné mesének illy hihetetlen sükerét? Ő nagysága rögtön rá ösmert benne Julcsája' egyetlen, gazdag, csinos házasulandó fiára. A' rege meglepő, kivitele kielégítő; szóval, a' levél' olvasta után, karon fogva, győzedelmi örömlármával viszi igazi hősét az estének, a' pseudo-Andort, mint jövendő vejét bemutatni a' férfiaknál is. „Ki ne ösmerje-meg e' bájló nemes alakban Julcsámat, az egyetlen barátnét, 's ennek hű mását? És ki ne gyanított volna tüstént pórlelket, ha bár úri hüvelyben is – e' szolgánál?” mond föllengve Pazariné, éles gúnnal szűrván a' hűledező igazi Andort, ki varázsvilágba lévén áthajolva, szerencséjére nem érte semmit, 's a' háznak illy különös szokásain annyira el nem igazodhaték, hogy most már alkalmazni sem tudván többé magát, csak bámult, 's versent nevetve a' nevetőkkel, új kacajnak leve élő forrásává. Most párválasztás leve, mellyben a' büszke Auróra a' fényes vőlegénynek juta, 's mindeniknek még, Andoron kívül, egy.

„Uraim! most a' tánczerembe velem, a' megrivallott hangszerek köszöntik már ez estének véletlen magas örömeit, mellyekben együtt vagyunk mindnyájan osztozandók.” szól méltóságos tekintettel a' házi asszonyság – 's indul.

„Igen... de... kedves asszonyéném...” e’ szókat tördelé utána Andor, az igazi, melyre Pazariné kegyes volt válaszolni, mondván:

„Kend most kimehet abba a’ kis cselédszobába, ha ura mást nem parancsol. Gondoskodni fogok, hogy mesterileg játszott szerepét ott kéjelmesen leihassa!” Erre ismét indult, a’ társaság nagy hahotával követé, s ha krónikánk színen adatnék-elő, a’ kárpitnak itt sebesen legördülnie kellene; de így Andort, a’ kijátszott szerencsétlen vőlegényt, semmi el nem fedi előlünk; azért maradjunk vele a’ boldogtalannal még egy két perczig. A’ többi már vígalmakba merülend úgy is a’ tánczteremben, de neki elhagyottnak nincs egy ösmerőse, barátja, nincs senkie, ki a’ történeteket neki megmagyarázná, ki részt venne visszas sorsában. Ő még most is a’ nagy kacaj közt eltűntek után ámulva áll a’ szoba’ közepén egyedül, s eszmélni kezd, nem őt illeti e e’ ki-nevetés? – Egy inas boros palaczkokat s poharakat hozza, hogy itt lennének a’ férfiak számára. Andor még most is itt állt, ámulatok közt, határozatlanul, a’ mint az inas dolgát végezvén, időtöltés’ kedvéért megszólítja:

„Mit búsul pajtás uram, tán a’ pünkösdi királyságot siratja?”

Andor mélyen érzé, hogy már csordultig van töltve a’ keserű pohár, de némán elnyomá fájdalját. Az inas, magokban levén, a’ közvigalom’ rovására egykét boldog perczet kívánván éldelni – azaz, hogy ehhez ő szolga létére tán nem is tudott, s idejét, a’ borral együtt, inkább csak t ö l t e , miként szegényesen lehet; elég az hozzá, hogy a’ hozott italok legnemesibekéből poharat tölt, s kínálja Andort is:

„Már mi e’ háznál így szoktuk. Ha az uraságokkal nem, előbb vagy utóbb kell részesülnünk a’ jóban. Tegye ezt pajtás uram is;” s könyeket facsart szemeiből az egy huzomban le-öntött erős bor.

„Sok furcsa szokás van a’ kendtek házáznál,” mond andalodtából ébredve Andor.

„Hja! mennyi ház, annyi szokás! Nekünk itt, igaz hogy pokollá teszi előre az életet ő nagysága, az a’ vén Lucifer; de tán a’ jövő életbelit álljuk-ki most itt egy úttal; aztán az illy dinomdánomokból a’ szemes legény még is kivetheti néha a’ vámot.”

„És gyakran van ez?”

„Rendesen minden héten, de ha a’ szükség kívánja, többször is. Szokásként minden péntek a’ napja, de most illy gazdag vőlegény, mint a’ kend ura, megérdemli, hogy a’ szokástól egy kicsint eltérjünk, s ma vasárnap ismételjük a’ lakomát.”

Andornak mintegy idegvonaglás mereszté-ki karját a’ tele-pohár után, melyet egy cseppig mohón nyele, ha a’ félkábultságból, melyben feje boronga, egész válhatnék, s egy jóltevő varázsálom után ismét Dunán túl, melyet ma átevezett, ébredhetne! s megrázkódva bortól és érzelemtől, némán tevé-le az üres poharat.

„Biz úgy!” folytatá a’ szolga; „pajtás uraimék itt kedves vendégek, mert ha ez a’ jó szerencse nem akad, nem tudom ki fizetné-meg az új esztendei contókat!”

„Contók?”

„Igen, mert nálunk már ez a’ szokás, hogy megszerzünk ugyan mindent a’ mi drága, de kérje aztán valaki az árát... De lépteket hallok, – távozzunk, nehogy a’ jó ozsonna után keserves vacsoránk legyen.” ezzel a’ szolga ment, s kivoná magával Andort is. –

Egykét kíváncsi cseléd a’ folyosó ablakáról nézé lopva a’ zajos belvigalmat. Andor is megállapodék, hogy legalább valamit láthasson a’ rovására adott mulatságból. – Egy kedv-chaos vala az egész terem, mely fényét a’ mindenek fölött ragyogó büszke Auróra kisasszonytól nyerné, ha még elválasztlan nem volna benne világosság a’ sötétségtől, szellemi lég a’ nehéz földtől, tűz a’ vizektől. Andoron állt, hogy „legyen világosság!” de ő hallgatva, a’ történetre bízva, hogy majd fejtse-ki a’ valót, s ijedve futott ez álfényben csillogó panorámától, hogy csendes

rejteiben pihentethesse zavaros fejét, melyet itt biztos kebelre még nem hajthata. – Az említett kis szoba felé tartva a' homályban, melynek ablaka gyenge fénnel világítja elébe. A' jó Jusztin ült benn asztal mellett, varrójával, silány mécs-világnál; ki felől, ha most elő nem hozzuk, tán nem is tudakozódott volna senki a' tisztelt olvasók közül, figyelmük inkább a' csillogó táncz-terem Gratiát és Adonisait lesvén tomboló vigalmak között. Ő ült itt, mondom, a' szelid munkás leány, elrejtve, mit nem is gyanítva, kaczer szemek elől, együgyű magányában, munkája mellett, a' mint Andor rá nyitá az ajtót. Illően kele-föl helyéből a' leányka, a' váratlan látogató előtt, kinek esetét egyedül ő nem tudá csak még a' háznál, következképen való alakjában fogadva, a' szerény meghajlással letéve munkáját kérdé:

„Tán valamit méltóztatik parancsolni nagysád?”

„Én e?” viszonz Andor, rá bámulva, mintha egyedül e' kérdés emlékeztetné, hogy ő csak-ugyan Peterdi Andor.

„Igen! tán a' szolgálak el vagynak ott benn foglalva?”

„El!” sohajt Andor; „minden el van már ott benn foglalva, a' én e' boldog magányban itt nyugtot jövőre keresni, mert máshol – láb alatt vagyok. Szabad e megpihennem melletted kedves leány?”

„Óh kérem – itt minden olly szűk, olly illetlen...” pirulva így tétováz Jusztin, meglepetvén a' kérdéstől, a' szorongva néze-ki a' homályba, mint boldogtalan a' sötét jövőbe – nem leskelődik e künn irigy szem, mely gúny' tárgyává tehetné e' jelenést. Majd Andort kémlelé félénk pillantatokkal, mint szabad bokorban tanyázó őz az első vadászt, kinek hálójából nem szabadulhat, valljon jót vagy roszt akar e ez? csupa történet vagy bizonyos czél hozza e őt hozzá? a' akármely esetre mint kelljen magát viselnie?

„Légy nyugodt hugom!” mond Andor, észrevevén a' leány' küzdését; „engem te elösmérl. Én nem úr, hanem kisasszonyod' mátkájának szolgálja vagyok –” a' röviden elmesélte azt, mit a' tiszt és nagyságos asszony ottbenn róla meséltek-el.

„Ugyan úgy e?” felele könnyűten Jusztin, a' elfoglalva újra asztalánál helyét; „beh furcsa! ha akar, üljön-le.”

„Köszönöm jó leány!” mond Andor, a' egy alacsony padon elfogadva a' kínálást. –

Darabig szóvalatlanul ülének most, mindenik azon töprenkedve, min kezdje a' beszédet? vég-re Jusztin, legalább hogy csak szóhoz jöjjenek, e' kérdést tevő:

„Hát millyen ember az a' maga ura?”

„Egy – egy – jó ember, és más – semmi!” sohajta Andor.

„Szegény...!” mond sajnálva Jusztin; de mintha gondatlanul a' gyanúsán szólt volna, elharapá a' szót.

„Nos – miért? tán sajnálnád uramnak kisasszonyodat?” kérdé figyelemmel Andor. „Szólj, jó leány, mit lehet tartani uram' mátkája felől?”

„Minden jót, úgy hiszem,” válaszola jószívűleg Jusztin. „Különben én nem ösmérem, de sokkal fölöttem is áll ő, hogysémit ítélnék...”

„S ki vagy te, jó leány?”

„Egy szegény árva, távolról tán rokon is e' házhoz, ezért tart a' nagyságos asszony.”

„Rokon? a' te nem részeltetel a' ház' vigalmaiban, melyek itt idegeneket is honosítanak?”

„Megszoktam már e' részvétlen magányt, örömmel munkálok csendességben, a' tudom, hogy a' nagyságos asszony ezt így szereti...”

M e n n y i h á z a n n y i s z o k á s ! gondolá keserűn Andor, de eltökélé, hogy ennyi bal-
szokáshoz magát alkalmazni soha nem fogja. Itt szokás a' vőlegényt nevére a' értékéről
ösmérni-el; szokás a' mátkának várt vőlegénye helyett idegen kezét szorítani; szokás még is

rovására multságokat adni, melyből maga kizáratik; 's szokás végre az árva rokont, szem elől eldugva, munkája mellett szigorú magányban hagyni, míg az utolsó inas is legcsapongóbb kedvét halászhatja a' zavarban! – Andor érzé ezt, 's mélyen sohajta, fölállva alacson padjáról, 's mert új érzelmeinek szavakat adni nem tudta, minden szó nélkül távozni akara.

„Hát el akar hagyni?” kérdé igéző bánattal, tüjét varrójában felejtve Jusztin.

Andor megállapodék, 's mohón nyelé az epedő pillantásokat, melyek távoztát látszának féltetni. Kétkedése végre erős tökéletté vált, 's hatalmas indulat ébredve szűnyadó lelkében, küzdése közt a' bámuló Jusztin mellé lépe, 's hévvel szorítva kezét ajakihoz, szóla:

„Leány! te angyala vagy e' háznak, engedj futnom ennek sátányai közül!” 's kirohant a' szobából.

Jusztin ámulásban mozdulatlan marada székén. „Istenem! mi vala ez?” kérdé lelkében gyanúsán magától, 's fejét, melynek az indulataj alatt támaszra volt szüksége, egyik kezére bocsátván, égi álmakba szenderült, melyek közt csak a' szív vala ébren. És látta képeket, melyek külön alakokban csak az eltűntet mutogatták, lelke elfogultan, felejtve múltat és jelent, csak a' homályos jövőbe merenge, míg – míg – a' kelő nap' első sugárira, melyek ablakán át köszöntek, ébredni kezde, a' nélkül, hogy alutt legyen, 's varrójánál lelé magát, a' nélkül hogy tisztán eszmélhetne, este van e még vagy reggel!

Csend uralkodék még az éjen át dobzódott udvarban, csak Jusztint emlékezteté az együgyű reggeli tárogató, szokott foglatosságaira, 's indult az ól felé, hogy felvigyázna ott a' fejő cselédekre. Bámultára, udvaron keresztül mentében, a' vendég vőlegénnyel – 's mi tudjuk, hogy az a' tiszt úr volt – találkozék, ki nyugtalanul az ólak felé kémlelődni látszék.

„Ugyan, jó leány, nem tudnál inasomhoz útasítani?” kérdé a' szembe jövő Jusztint.

„Én – nem tudom – hol van...” mond ő elpirulva, 's hogy zavarodása észre ne vétessék, elsiete. –

A' tiszt Andorunkkal akara szólani, hogy azt a' történekről felvilágosítsa, 's illy nem várt sikerét látva vállalatának, további segédül a' játéknak okosan fölkerje; oly játéknak, melytől az ő egyetlen földi szerencséje függ. Andor azonban nem vala sehol található, 's ez őt' aggodalmakba ejté. –

Különös, hogy Andor illy egyszerre csak eltűnt, 's hová lett szegény? így elmél olvasóm, ha krónikámat előlről és nem végről kezdve, eddig hata már, 's én bátor vagyok egész illendőséggel jelenteni, hogy Andor ez éjjel – megszökött! – Most már szeretném látni az embert, ki e' pontnál bámultában egypár pillanatig legalább meg ne állapodnék, 's ne kérdené: de hát hogyan, vagy miért? – Hja! ennek ismét hosszú históriája van, 's én merem állítani, hogy mi még sem Andort, sem atyját tökéletesen nem ösmerjük, 's nem hallók kivált együtt-beszélgetéseket a' nászba indulás' éjén. Ezt hát föl kell még világosítanunk, hogy érthessük e' hirtelen változást; azért teljes alázatossággal, és ezúttal tán utoljára, van szerencsém tisztelt olvasóm előtt még egy kis türelemért esedezni. –

Az öreg Peterdi úr a' maga szobájában igen okos ember volt, csakhogy külső dolgaiban a' nő kormány annyira kifogott már rajta, hogy hatásköre csak magában határozódott. Látta ő, és keserű elméletekre fakadva látta, fia' neveltetését, kiben az anyai kényeztetés mellett, minden szellemin eddig diadalmaskodék a' testi erő, noha nem volt apja' csendes, mélyen fontoló, tiszta ítéletének minden nyoma nélkül; de szűnyadt mind eddig a' lélek, lenyomatva a' porélet' súlyától, mint óriási rom alatt a' kincs. Azonban a' kedvező pillantat megérkezék, 's az apa' igazságos vágyai, melyek fiának az ösmert fényűző Pazariné' házával kötendő frígyen valának végkép' elhalandók, hatalmasan kelének-föl keblében az ártatlanságnak megmentésére, 's fiát, az indulás előtti estén, titkosan szobájába vivé, mint főlebb látók. Itt ő, mert nejétől távol

envilágban volt, kevéssel lerajzoló Andornak magát, megmutatá semmiségét, fölébreszté benne a vele rokon szellemű, de szendergő dicsvágyat, kívágyini agarai közül, 's megutálva a munkátlan túnya életet, egy magasabb, méltóbb körben, munkában fényleni más hasonlók felett. Eszközöket mutata a 'cél' elérésére, 's szív' mélyére ható apai tekintettel fogadtatá-meg fiával tanácsának, intéseinek engedelmeskedni. Andort megrázá lelkében e' hív rajza életének, 's mintegy örökös álomból ocsódva-fel, elborzada a' képtől, melyet az elébe tartott tükör adavissza. Forró hálakönyvekkel köszöné apjának e' számára tartogatott mennyei kincset, 's magából egy egészen új lényt alakítani, szentül feltevé magában. – Tanács vala most Pazariékhoz elmenni, hogy anyjától elválasztassék, 's világot lásson, melyet kézi-könyvül használand; de onnét vissza nem térni, míg magát illően kiképezni nem fogta. Eszköz vala egy jó summa pénz, melyet apja, kis kora óta e' szent célra össze zsugorgatott, neje' tudta nélkül, 's egy ajánló levél a' fővárosban Peterdi úrnak egy iskola évekbeli lelkes 's most nagy tekintetű barátjához. – Így indula Andor leány-nézőbe, illy gondolatok foglalataskodtaták útjában, míg minden nyomon apjának szavait igazaknak látván, föl nem sohajta: milly sok szokás van még a' világon, melyeket eddig ő nem is gyanított, 's melyeknek előtte ösmeretlensége annyi hiányt éreztete, annyi pirulást okozta. E' küzdése közt, érzelmeinek e' forrásában, tűnék-fel neki Jusztin, a' szelid, lelkes leány, mint az örök sötétséget megvilágosító első égi fény, ki annyira állá méltóságában a' divat's külfény' ama' bábjaihoz, mennyire ő, tőlök visszaiszonyodék. Ő látá a' leányt, szerény kis világában, másoktól sejtetlen, mint elrejtett szent képet díszleni, hallá bájangyait, érté lelkét, mely vele rokon vala, 's látá kivált ama' távoztát féltő pillantásokat, melyek epedve, mint a' parton maradt kedveséi az örömet ragadó távolba halának-el utána, 's pedig a' játékba rang és név, érték és álfény nem elegendének! 'S egy illy ritka percze az életnek ne gyűjtsa e magasra a' lelket, 's tette ne buzdítsa a' halandót? ezt csak az hozhatná kétségbe, ki rideg magányában sinlődvé, az életnek csak borongó telét, de viruló langy tavaszát soha nem ízlélé. – Andornak most egészen inye szerint esek, a' vele olly furcsán szövetkezett tisztnek regényes föllépése Pazariéknál, mellyen annyira megütközék először; mert ő alakját ott hagyhatá, legalább az első gyanú' elhárítására még is maga futhata, hogy föllépjen az új pályára, mellyről soha, vagy csak dicsőséggel lelépendő! – 'S im most már ösmerjük egész mivoltában Andort, kinél először csalt a' külszín; de későbbi viselete, komolyabb föllépése óta, mély érzelmet, ha műveletlent is, 's szilárd férfi-charaktert gyanította már. Kívánjunk neki szerencsés utat, 's kedvező pályát nemes céljához!

De míg mi itt Andor' belső szellemi létén philosophálánk, 's tulajdonival 's határozatával ösmerkedénk: ez alatt ébredézének a' múlt éj' vigalmainak sáppadt hősei is. A' tiszt még most is keresé Andort, de nem volt, 's eltűnte egy kis lármát okozott a' háznál, mellynek oka ismét ez vala: a' tiszt tökéletesen meggyőződván Andor' eltűnte felől, még bizonyosabban adhatá-ki magát képében, sőt új cselre bátorítá a' reménytelen eset, hogy Andort tolvajnak, ki minden vele hozott pénzét magával vivé, kiáltsa-ki. Most már a' dolognak, ha részére kedvezőleg akar végződni, sebesen kelle haladnia, miért az Aurórával egybekelést minden módon sürgetni kezdé. Két akadály volt még előtte; katonasága 's a' cautio. Pazariné rá akará beszélni a' kilépésre, de ő zászlójához erősen ragaszkodék, 's érté nyelvél ő nagyságát is meghódítani, ki, mint főlebb láttuk, a' katonákat nem igen tűrheté. Azonban ezredének kevés idő mulva összevonulási pompás áthuzódása a' falun, Pazarinénál teljes diadalt nyere részére. Az ifjú hős, szilaj szökdelő paripán, arannyal csillogva osztálya előtt! – ah! ez a' világ minden egyeteme' tudományos okleveleinél többet tesz! – Fenndoboga Pazariné' szive is e' látványra, 's maga javaslá vejének a' további katonáskodást. A' dolog sürgős vala, – szomszéd helységben az ezered' tulajdonosa, 's ennél olly hamar, olly könnyen ki lehetne csinálni a' dolgot, csak pénz

kellene! – Hja! de ezt a' megszökött inas vivé-el magával, haza menni foglalatosság és idő nem engedék; kölcsön kelle hát felvenni a' kívánt summát; ismét a' Peterdi' rovására. Volt a' háznak egy zsugori, szinte már agglegény, de pénzes ösmerőse, ki Cornéliát egy darab idő óta már szerelmi kinézésekből szemmel tartá, 's kiben, szerencsére, a' minél később annál hevesebb lángra gyúlt szenvedély amazon, t. i. a' pénz' szeretetén, győzedelmeskedék. Minden jól ment, a' kívánt summa letéteték, 's Pazariné fölül rá még a' könnyelmű Cornéliát is gazdagon adhatá-el, kinek érzelem úgy sem igen laká kebelét, csak mulathatott, csak pénzes nő lehetett legyen! Ez mind olly sebesen, olly szépen folyt egymásból, mint a' lánczszem, 's alig fogja hinni kedves olvasóm, hogy egypár év alatt Pazariné a' legelégültebben, 's a' szokottnál is nagyobb göggel ünneplé leányainak kettős lakodalmát. – Notabene! mind ezt szegény elbujdosott Andorunknak, ki isten tudja most hol járt, rovására.

'S így most már addig beszélénk, addig regélénk, hogy házasság is történt, pedig kettős; ebből gyaníthatja kiki, hogy krónikánk vége felé hajol. De mielőtt ez lenne, illő leend egy kis dörgésmorgásnak vegyülni a' dologba; mert Pazariné ő nagysága ugyan férhez adá leányait, de bezzeg Peterdiné asszonyom mit fog rá mondani, kinek hamarjában elő sem tudjuk majd fiát adni? Azért még egy kis türelmet, 's most már igazán legeslegutoljára kérek a' szíves olvasótól.

Harmadik hete már, hogy Andor búcsút vőn egynéhány napra anyjától, 's mind eddig sem maga, sem híre nem jó. Peterdi úr gondolá magában mi történt, de az asszony semmikép sem tudott a' hosszas kimaradás' okára jőni: azért eltökélé fia után menni, hogy valót tudhasson. Leporoltatá hát a' még menyasszonyi ajándékban kapott ó castrumot, mert az új, Peti kocsis-sal, kit a' tiszt magához pénzele, még mindig Pazariéknál volt; 's a' két öreg sárgát, fakó szer-számba befogatván, indult dunántulra. – Épen a' lakodalom' estéjén éré oda, hol minden örömben és fényben úszék már, midőn ő, mint valami tévelygő üstökös, rongyos alkalmával az udvarra, kíváncsi figyelmet gerjesztve, behajtatott. Belép a' kivilágított terembe, 's ott úti köntösei alatt valami véletlen maszkot gyanítva, körül fogák az újságvágyó vendégek. Ő köszön, magát hajtogatja, de senki nem viszonz semmit; ámulva várja a' dolog' kifejlését. Végre jó a' házi asszony, 's Peterdiné üdvözlő csókolására siet; de az előle félre áll. Peterdiné körül néz, pirul, haboz, 's elijed a' háztól, mellynek szokásait nem ösmeré, még is vele közelebbi frigybe lépni ohajta, 's hol tán – mert minden arra mutatott – épen menyekzőjét tartják fiának.

„Megengedjenek,” szóla végre Peterdiné, „ha úti köntöseimben, 's illy véletlen, tán az ünnepet zavarom; de úgy hiszem bejöhettek... én... Peterdiné vagyok...”

„Mit? Peterdiné? Julcsám! egyetlen barátném!” kiált zajos örömmel, karjaiba futva Pazariné; „alig ösmerélek-meg a' réglátás miatt!” 's most csókjaival halmozá, egyszersmind kifelé vivé magával, hogy bundái közül kibontva, díszesebben jelenhessék-meg a' fényes társaság előtt.

„Mért nem korábban csak egy nappal is, kedves Julcsám, holott mi megírók az esküvés' napját?” (de a' tiszt úr, igen természetesen, a' levelet el nem küldé.) „Ma kelének össze gyermekeink.”

„Ma?” kérdé halaványulva Peterdiné, 's szokatlanul döbbsent-meg szíve a' váratlan újságra.

„Mindjárt szolgálatot küldök, barátném, hogy részt vehess a' köz vigalomba,” mond Pazariné, 's ment.

Egybekeltek? gondolá Peterdiné, és tudta nélkül? és az új meny most még csak kézcso-kolására sem siet? De tán őt fogja most küldeni anyja – kecsgeté magát – 's idegen szobalány jött tükörrel 's mosdó szerekkel. A' szolgálat bő volt, mindenén fény és ragyogás, de egyszersmind hidegség uralkodott; 's Peterdiné csak azt bánta, hogy ősi szokásként háztűz nézni nem jöhetett. Most ismét megjelent a' társaságban, 's a' menyasszony, udvari hideg hajlongások közt, bemutatatták neki. Peterdiné elijedt a' drága menyétől, hogyan fér ez meg majd az ő szűk

házában? – 's a' fia után tudakozódék, ki igen természetes okoknál fogva, a' szobában nem vala. Erővel vonja-be a' tisztet, mint vőlegényt, Pazariné, kinek szerény vonakodását elég bölcs vala onnét magyarázni, hogy egyszerű anyjának megjelenését, illy magasb szellemű társaságban, átalja. Peterdiné elébe siet, de kételkedve áll-meg a' vőlegény előtt:

„Én a' fiamat keresem!”

„No 's? itt van!” mond megütközve Pazariné.

Peterdiné bámulva vállat von, 's a' vőlegény, napa előtt térdre hullva vallja-meg, utolsó szorultságában, a' cselt, mellyel Auróráat nőül nyeré. Erre közös lett a' zavar. Pazariné ájuldozott, aztán kínos görcsöket kapott, hogy le kelle őt fektetni, 's Peterdiné hálákat ada lelkében istennek, hogy fiát, 's kivált itt, háztűz-nézés előtt meg nem házasítá. De most szegényre rá is került a' sor, mert Andor' elbujdosását tudtára adák, 's hollétéről senki sem tudá. – Szóval a' lakodalmi örömöket sírás váltá-fel és bánat; csak Auróra, ki úgy is tudá a' dolgot, maradt egykedvűleg büszkén, vágyainak, bár mi módon, teljesültével, 's férje föllenge szerelmi érzelmeiben egyformán, titkosan örülve, hogy esküvő előtt nem érkezék ez a' veszedelmes alföldi vendég. Cornélia' mátkája is kedvét veszté, mert a' gazdag sógor' rovására adott pénz, igen tudá, milly bizonyosan el van veszve napánál; de szép ifjú nejével vigasztaló magát, ki szinte fölijedezők menyasszonyi álmaiból, most már szigorúbban átadva látván magát a' könnyelműségéhez kevésé vastagocska 's komor férjnek. – A' tiszt elég hajlékony, elég finom vala ugyan kikeresett szavakkal, forró igéretnel 's meleg kézcsókjaival napát iránta engesztelni; de az maga tudá, mint szegült egyszerre szárnya magas gögijének, büszke vágyainak, 's mint kelljen most már házának az adóssági súlyok alá süllyednie!

Peterdiné meg nem foghatá fiának illy nyom nélkül 's már szinte több heteki eltűntét, azért kétséges aggodások nyomák iránta lelkét. – Más nap tüstént indulni készüle, hogy otthonról szükséges nyomozásokat tehessen az eltévedt iránt; de míg elmenne, Pazariné őt titkos beszédre beteg ágyához kéréte.

„Az én sorsom, barátném!” így kezdé, „a' legnyomorúbbá leve. Adósságokban olly mélyen ülök, hogy többé mindenem már velök föl nem ér; azért semmivel kell maradnom, 's a' kínos választás – egyik vőmnél panaszos kegyelem-kenyérre szorulni. Auróra tisztné, férjével kell hurczolódnia, én hát Cornéliához vonulok, 's javaimra idegenek teszik kezöket. De egy árva rokonom van, barátném, kinek sorsa most mélyen érdekli szívemet. Őt gyám és ótalom nélkül nem hagyhatom, vidd magaddal barátném, legyen vigasztalód, míg fiad megkerül. Munkás, szelid leány, ő körüléd még hasznos is lehet!” 's most Jusztinkáért csengete.

Peterdiné' szíve ellágyult, barátnéja' 's az árvának sorsán, ki szerény beléptével, 's nyájas külsejével olly kedvezőleg lépé-meg őt, hogy azonnal fogadást tőn barátnéjának, ótalmába venni az árvát. Hála 's öröm-köny gördüle Jusztín' szemeiből, forrón csókolá nénje' kezét, 's félénk bizodalma Peterdinéhez hódoló tiszteletté vált, a' mint az, habozó szerény ajánlkozás után, a' kedves leányt szívesen kebléhez szorítá. Ők elmentek, 's el minden vendég, különféle érzések között. – A' tiszt Auróráat szűk szállására vivé egy silány faluba, 's Cornéliát a' másik vő vivé, anyjával együtt, jószágára; hol a' gazda adott irányt a' nő' minden tetteinek, hová hiúság 's kéjelmes élet őt nem kísérheték, 's hol csend és zaj, kéj és bú csak a' férjnek derült vagy borult pillantatótól függge. – És e' rövid vonások után, úgy hiszem, egyik ifjú nőnknek házi környülményit sem kell világosabban rajzolnom az eszmélő olvasó elé. –

A' harmadik év múlt már ez eset óta, 's Andorunk még mind eddig elő nem került, 's Peterdiné már csaknem kétségbe esék kedves fiának megláthatása felől ez életben. Jusztín, a' szelid lelkű, derítgeté csak borús napjait, ő biztatá, ő kecsegteté a' jövő' arany reményeivel, mellyek nélkül szív-vágyai kihalván, eddig tán érzéketlenségben tompult volna el lelke.

Engyermekeként tekinté a' kedves leányt, kit a' kitünő szíves bánás, 's még egy magyarázhatatlan titkos kötél, olly édesen vona, olly hű érzelmekkel csatla a' tisztelt gyámhoz, millyenekkel csak egy édes gyermek ragaszkodhatik szüleihez.

– 'S e' viszonyok közt, 's két év után már, emlékezzünk csak, szíves olvasó, azon kis dunarévi csárdára, mellyben Andorral a' tiszt úr olly furcsán szövetkezett, 's látjuk Peterdinét, egy rokonától vissza tértében, beszállva 's Jusztínnal a' múltrol 's fiáról beszélgetve. – Zajos lármával nyit ajtót egy huszár tiszt, legénye által a' belebb fekvő faluból lovakat parancsolva kocsija elé; utána jött egy bekötözködött ifjú nő, karján egy esztendő kis csecsemőt ringatva, hogy a' kellemetlen szekér-rázásból magát némileg benn kipihenje, mint az éjjel még tovább utazandó. Kevéssel ezek után egy falusi asszony, egyszerüleg öltözve; 's végre két komoly, tudós külsejű, fiatal úr. – Soha ennyi vendég e' csárdában, mióta fenn áll, egyszerre nem volt. 'S kik lehetnek mind ezek? várja, tudom már, türelmetlen olvasóm. A' tiszt Auróra' férje volt, ki sietve más vármegyébe szállítatva-át, most éjjel nappal utazék nejével rendeltetése' új helyére. A' büszke Auróra! bagáziás kocsin, szobaleánya 's dajkája magának – hallatlan! de így fizet a' világ! A' falusi asszonyság paraszt-kocsin, Cornélia. Épen egy fényes névünnepre készülé a' szomszédba, midőn beteg napánál lévő férje sietve utána küld, hogy anyja meghalt, 's temetésre okvetetlen meg kell jelennie. Így hát tüstént félretevé a' fodrozandó ruhákat, tudván, milly pontos teljesítést kíván férje' parancsa. Gazdasszonynak honn mamáját hagyá; nem tudom nem lessz e hiba a' háznál, mire a' gazda megjő, ő nagysága' igazgatása alatt? – 'S a' két ösmeretlen tudós – ezt már csak eltalálná az olvasó, hiszem, ha Jusztín, különösen meglepetve, fel nem sikoltott volna is – hogy ez Andor, az eltűnt Andor, egy lelkes barátjával, kinek vezérlése alatt a' fővárosban ösmeretlenül eddig magát művelé; pártfogójának, kihez apja utasítá, közbenjárásával diszes hívatalt nyert, 's most méltó gyermekül magát szüleinek bemutatni jó. – Képzeltető a' köz bámulás e' különös összejövetelen, melly még tovább is tartana, ha a' tisztnek lovai meg nem érkeznének, 's Cornéliát is kocsisa indulásra nem intené. – Peterdiné 's fia itt hálának, 's más nap haza érve, Andor meleg örömkönyek közt dőlt az őt váró apai karokba. Anyja előtt felvilágosítának mindent, ki most hibáit a' nevelésben átlátván, teljes elégtelenségét lelé fiában; azt sajnálá csak szegénykében, hogy annyira elsoványkodott! A' szülék' végohajtása kevés idő mulva betelt. Andor megházasodott, 's ki volna méltóbb nő hozzá, mint Jusztin, a' lelkes, szelid leány, kit Peterdiék, mint tulajdon gyermeköket szerettek. Fenn érzé a' derék leány szerencséjét e' választásban, 's létének és tetteinek irányául a' házi boldogság vala kitűzve; 's mivel: mennyi ház annyi szokás – alkotott ő is férjével együtt egy házat, mellyben szokás vala: szorgalom és munkásság, szelídség és jámborság, rend és csinosság, jó kedv és barátság; csak, melly mind ezeket fűszerezé, a' házassági szerelem nem vala csupa szokás; kölcsönös érdem gyujtá azt naponként újabb lángokra⁴⁷; lélekből eredt az, azért sírig kísérve az életet, mennybe is, honnét jöve, az oda tűnő lélekkel átszálla.

Kovács Pál.

⁴⁷ langokra

EMLÉKEZÉS.

Hévvél szerettem
'S ím szenvedek,
Keblembe' dúlnak
Bús érzetek.

Gyötrelmem enyhet,
Írt nem talál,
Életfáim közt
Zúg a' halál:

De bár gyötrelmem
Írt nem talál,
'S életfáim közt
Zúg a' halál:

Szelíd örömmel
Emlékezem,
Szép napjaidra,
Óh szerelem!

Bajza.

A' KÉT HOLLÓ.

Bük-ágon nagy sötéten
Holló vagyon;
Más holló ellenében
A' szirtfokon.

Bük-ágról szól a' holló:
„Én éhezem,
Mi lesz ma, barna rabló!
Eledelem?”

'S a' barna társ a' szirton
Károgva szólt:
„Vitéz van ott az ormon,
Bús mint a' hold.

Kemény párharczban hullt-el,
Nincs fegyvere,
Mellette sólyma nyögdel
És hív ebe;

De Zille, Zille távol
A' hűtelen,
Új férj' karában tánczol
Dús termeken."

'S бүк-ágról szól a' holló;
„Ez kell nekem!
Solymát te őrzd, kutyáját
Őn elverem."

Ős szállt a' két dögorzó,
Károgya szállt,
'S a' holt vitézen tápot
Dúsan talált.

Ős Zille, Zille távol
A' hűtelen,
Új férj' karában tánczol
Dús termeken.

Garay.

SAJKADAL.

Életem' folyóján
Búszél lengedez,
Életem' folyóján
Tört sajkám evez;
Rajta útaólag
Vérző szívem űl,
'S messze, ismeretlen
Part felé rőpűl.

A' folyónak árja
Mély, fenéktelen,
A' folyónak árja
Csalfa szerelem;
Kormányom' kitépve,
Engem gyermeket,
Lebke csolnakommal
Szirt közé vetett.

Elsülyedt örökre,
Szél között zajon,
Elsülyedt örökre
Minden kincs, vagyon;
Képek, égi álmak,
És tündér remény,
Útra szép hazámból
A' mit hoztam én. –

Felleg és ború most
Láthatáromon,
Felleg és ború most
Néma bánatom;
Egy csillag vezérel,
A' hit' csillaga,
Biztató jövődők'
Kétes záloga.

Csendben és vihar közt,
Sziklán és habon,
Csendben és vihar közt,
Szálj te, csolnakom!
Élet' habjain túl
Majd szívem kiszáll,
Messze, szebb világnak
Békepartinál.

Bajza.

A' TÁVOZÓ.

Leszáll a' nap,
Borúl az ég,
Elhagyott a'
Szívreménység,
Hogy tégedet,
Te gyöngyalak!
Még enyémmnek
Vallhassalak.

Remény, remény!
Tündéri kép,
Csalárd vagy, mint
A' földi szép;

Csalárd mint az
Én galambom,
Kinek szívét
Nem birhatom.

Leány, leány!
Idvességem,
Gondolatom,
Érzeményem,
Nyúgodalmam,
Földi mennyem
Csak te voltál
Egykor nekem.

De most, leány!
De most, remény!
Örök búban
Kesergek én,
Örök búban
Miattatok,
Kik álnokul
Megcsaltatok.

'S te csába lány!
'S te álremény!
Istenhozzád
Örökre; én
Elbucsúzom
A' világtól,
Kibujdosom
Szép hazámból.

Útam nyugot
Felé megyen,
Pusztaságon,
Rengetegen;
Hű társ gyanánt
A' fájdalom
Kisérti fog
Vad útamon.

'S ha majd a' szent
Határokon
Kikészülend
Ez árva nyom:

Tireátok,
Bájvidékek,
Még utolszor
Visszanézek.

'S míg reátok,
Bájvidékek,
Szívszakadva
Visszanézek,
A' csókdozott
Határokon
Siromba zár
A' fájdalom.

Bústavi.

SZÉP, SZEBB, LEGSZEBB.

Szép vagy lányka, ha ostromlód' sok hímü szavára
Kis fejedet rázván azt feleled neki: N e m !
Szebb ha zavarba hozott; legszebb, mikor édes-epedve
Gyöngé pirulással mondani merted: I g e n !

Garay.

ÉJFÉLKOR.

Tündöklő csillagok,
Lobogva fényletek!
Hajh szívem is lobog,
Mint a' ti fényetek,

De kebletek nem ég,
Szerencsés csillagok!
Hidegen fénylenek
Tündöklő lángitok:

Bennem mint aetna-tűz
Forr, küzd az érzelem,
Velem kél 's nyúgoszik
A' megcsalt szerelem;

Hajh még is lángjaim
Kiolthatatlanok,
Mint örök fényetek,
Tündöklő csillagok!

Bajza.

CORIOLÁN 'S A' HÁBORGÓ RÓMA.

Hoc illud est praecipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum,
omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri:
inde tibi tuaeque reipublicae quod imitere capias: inde foedum
inceptu, foedum exitu, quod vites. LIVIUS.

Története 's polgári alkotmánya valamelly népnek szoros kapcsolatban állanak egymással. Romában e' kettő olly sokképpen összefonódva jelenik-meg, hogy egyiket a' másik nélkül előadni szinte lehetetlen. A' hét hegyű várost, a' sorsnak ezen legszebb remek művét, mint Polybius nevezte, szabadság' szerelme alkotá nagygyá: de viszont a' polgári alkotmány által nem korlátolt szabadságszomj egyfelől, és a' magányos személyek' szinte nem korlátolt uralkodói vágya más felől, vitte hanyatlásához. Szabadság építe a' királyi szék' omladékain egy erős 's minden szomszéd népeknek félelmes respublicát, ez törte-meg a' consulok', ez a' tanács' rettegve tisztelt tekintetét, ez teremté a' tribunusi méltóságot, melly végre a' népnek csaknem fejedelmi hatalmat szerze: de ez volt viszont, mi az országot örök rengés és viszályok között tartotta, mellyeknek zavarából emelték-ki fejöket utóbb a' Sullák és Mariusok, a' caesari mindent legázló hatalom, királyi koronát készítve és zsarnokpálczát adva a' Tiberiusok és Nérók' a' Domitiánok és Caracallák' kezébe, kik mindent undoksággá változtatnak, mi a' hajdani Romában nagy és dicső volt. Mert a' Romulustól szerzett, 's mind utódaiktól mind a' respublica' alapítóitól sokképen változtatgatott polgári alkotmány hiányos vala: sem tiszta republicanus szabadságot nem adott a' népnek, sem a' félig adottaknak fennmaradására bátorságul nem szolgált: sőt eme' helyett tágas nyílásokat mutata, mellyen mind a' despotismus', mind az aristokratia' kényei féketlenül kicsapongván, az elnyomás' eszközeit magokhoz ragadozhatták. Innen a' szünetlen panasz, bizodalmatlanság, háborgás és párt, mellyek az országra többszöri inséget hoztak, a' népet örök nyugtalanságban tartották. Illy alkotmány mellett a' rendet 's magát a' szabadságot is csak a' nép' tömegében erős gyökeret vert erkölcsiség, jónak és igaznak szeretete, tarthatják-fenn, melly tulajdonok, miként tudva van, változékonyak és gyalók, mint maga az emberi akarat, mellyben alapulnak. Azon kevés tiszta időpontokat, mellyeket a' Tiberis melletti lakók értenek, nem polgári alkotmányoknak, hanem erkölcsaik' még meg nem romlott korának köszönhatték. Erkölcsstelenség üzte-ki a' város' falai közül a' szabadság' nemtőjét is.

A' romai respublicát senki se tekintse tehát respublicák' ideálja, se polgári életét 's viszonyait polgári boldogság' fő pontja gyanánt. Benne a' tyrannismus, az oligarchia minden ábrázataiban, sőt még maga az anarchia is, ez a' népek' öldöklő szörnye, többet uralkodtanak mint a' demokratiai szabadság, melly tiszta kifejlődési pontjára soha nem is jutott-el.

Egy szakaszát fogom leírni a' respublica alatt sokszor támadt háborgásoknak, melynek Coriolán nem oka, csak indító eszköze volt. Mert nekem úgy látszik, a' minden tekintetben annyira érdekes romai történeteknek nem azon része nevezetesb, mely e' hódoltató nép' messze táborozásait, hanem inkább az, mely beltörténeteit, forrását annyi nagy és alacsony, dicső és nemtelen tetteinek, ábrázolja. De mielőtt tárgyamhoz fogjak, szükség lesz Roma' állapotját néhány vonással festenem, hogy ne csak a' történeteket, hanem azoknak okait is tudassam.

A' királyok' kiűzetése a' patriciusi rendnek volt csak kedvező, nem az egész népnek. Király helyett most két consul ült kormányon, fejedelmi hatalmú. Választások évenként történt, de kizárólag csak a' lovagrendből. Azon elsőségek, melyeket a' patriciusi rend Romulustól nyert 's a' királyok alatt mindig birt, a' királyok' kiűzetése után nem csak nem fogytak, hanem inkább növekedének jogbitorlat és vagyonszarolás által. Hiában ügyekezett a' derék Valerius Publicola, consul-társa Brutusnak, még törvényekkel is, – millyen, például, ama' nevezetes: De provocatione ad populum – a' népnek az aristokraták ellen védsánczokat építeni: ezen törvények siker nélkül maradtak, erejük kijátszatott. Míg végre a' poriglan nyomottak megúnván a' jármot's megsokalván kivált azon szigorú bánásmódot, mellyel a' lovagrendi hitelezők pórosztálybeli adósaikat sanyargatták, kitört a' korlátok közül; elhagyá a' hálátlan várost 's a' szent hegyre vette magát, kebeléből jövődjőre védszónokokat kívánva, kik ügyét az elnyomás ellen pártolják; 's nem csillapodott-le mígnem kívánatait megnyerné.

Ezen szónoki, vagy saját nevével nép-tribunusi tisztség' megalapításával Roma' alkotmányában harmadszori nevezetes változás történt. Tarquín' kiűzetése után monarchiai kormányból aristokratiai igazgatásra ment által, most pedig egy hatalmas demokrátiának veté-meg alapját. E' demokrátiához közeledés azonban nem egyszerre, hanem lassan, lépcsőnként ment; többszöri rengések után, melyeket részint erőszakos kitörései a' népnek, részint a' patriciusok' vagy inkább a' romai tanács' makacssága 's meggondolatlan lépései, nem ritkán egyes polgárok' tettei szültek. Mit a' valeriusi törvény nem vala képes: a' népnek befolyást szerezni a' kormányra, azt most a' tribunusi tisztség volt eszközzendő.

Eleinte úgy látszott, a' tribunusi tisztség a' consularis hatalomnak nem ártand 's még kevésbé a' tanácsnak; mert a' tribunusok' egész tiszti köre csak a' pórrend' pártfogására terjedt-ki. Sem tekintettel, sem különös hatalommal nem birtanak; még csak népgyűlést sem lehetett tartaniuk. Öltözetök nem különbözött egyéb magányos személyekéitől, 's kíséretök, midőn nyilvános helyen megjelentek, egyetlenegy viatorból*) állá. Tanácsgyűléskor kinn ülének különös padon a' terem' ajtajánál; belépniök csak akkor vala szabad, midőn a' consulok által hívatának, hogy a' pór' ügyében hozott végzés velök közöltessék. Illyenkor, ha a' végzést ártalmasnak látták a' pártolt rendre nézve, ezen szót írták alá: T i l t o m , melynek teljes ereje volt a' hozott végzést megsemmisíteni. Hatáskörök a' várasra, 's ennek falain kívül legfelebb mérföldnyi térre terjedt. Kötelességük volt, mindig – a' latin ünnepeket kivéve – a' várasban maradni, ajtajokat éj és naponnan tárva hagyni, hogy lakjaikban az üldözött mindenkor ótalmat találhasson. Szóval, egész tisztségök nem vala egyéb, mint ügyefogyottak' pártolása. De nem sokáig maradtak ők illy szerény korlátai közt a' hatalomnak: kis idő' elforgása mulva tehetségöket terjesztgetni kezdték, 's a' consulok' sőt még a' tanács' hatáskörét is kérdés alá venni; utóbb semmi sem vala eléggé nagy és magas, minek elnyerésére ne törekedtek volna. Ürügye alatt a' póri jogok' védelmének szándékok vala az aristokraták' hatalmát megtörni, a' mit idő' haladtával el is értenek. Kedvező volt rájuk nézve a' tanács' tagjai között több ízben

* A' tiszti szolgáknak bizonyos neme neveztetett így.

támadt véleményi szakadás, mely zavart szült 's azt, hogy a' tanács gyakorta eltéveszté szemei elől igazgatása' czéljait, 's hibákra botlott, melyek később vissza jobbíthatlanok valának. Illy hiba 's ártalmas lépés volt részökre az aedilisi tisztség, melynek felállítását a' tribunusok' kérelmére megengedték. Ezen aedilisek szinte a' pórsergeből választattak, 's nem voltak egyebek, mint vak eszközei a' tribunusi kénynek. Tiszti körökbe tartozott a' köz épületekre felvigyázni, millyenek a' templomok, fürdők, vízcsatornák 'stb. Ezek előbb consuli felügyelés alatt állottak; 's így az aedilisi hivatallal a' tanács saját consulai' hatalmát csonkította, 's első alkalmat nyújta a' tribunusi hatáskör' terjedésére.*)

Azon tanácsbeliek, kik ez új tisztséget fel-állíthatni vélték, azt hitették-el magokkal, hogy nagy lelkűségök a' pórrendet mind inkább hozzájuk kapcsolandja, hogy általa béke és csillapodás állván-be, a' város' boldogsága fog megalapítatni. Kis ideig úgy tetszett, hogy nem rosszúl láttanak, mert a' két rend közé csend és egyetértés állott-be. De ez igen is rövid korig tartott: a' háborgás' tüze csak hamu alatt pisloga, minden pillanatban lángra lobbanható.

Az élelem' szűke, mely T. Geganius és P. Minucius' consulsága alatt (Roma' építése után 261. évb.) Romát ostromozá, alkalmul szolgált a' tanács és vagyonosb polgárok ellen lángot támasztani. Sicinius Bellutus és Lucius Junius Brutus**), kik a' szent hegyre kivándorlott népnek a' múlt időkben vezérei, utóbb pedig első tribunusai valának, most aedilisi hivatalra választatták magokat, hogy a' köz dolgokba még mindig befolyások lehessen. Ez a' két nyugtalan vakmerő ember, kinek tekintete csak azon félreértésen alapodott, melyet a' respublica két rende között támasztott 's koronként élesztgetett, azon álhírt költötte, hogy a' patriciusok készakartan támasztottak élelmi szükségét, a' gabonát saját táraikban halmozván össze, melyet most szándékok nagyobb áron adni, hogy kármentesítsék magokat a' tartozások' elengedéséért, mivel a' mult időben a' szent hegyre vándorlott népet vissza édesgeték. Újabb neme, úgy mondanak, a' pénzcsikarásnak, melyet a' nép' zsarnokai feltaláltak, hogy a' szegénység' utósó filléreit is magokévá tehessék.

A' dolog azonban nem így álla. A' szent hegyre vándorlott, nagyobb részint földmivelő nép, más hazát akarván magának keresni, telkeit műveletlenül hagyá, a' minek természetileg szükségét kelle szűlnie. Ezt jól tudták ön magok a' tribunusok is, de ők a' patriciusi rendet akarák gyanússá tenni a' nép' szemében 's megragadták e' kis alkalmat is, tudván, hogy sikere leend az éhség miatt különben is nyugtalankodó pórrendnél.***)

Ezen rágalmak ellen a' tanács elégtételt nem keresé, nem vőn, hanem a' helyett ügyekezett nagylelkűleg a' közszükségen segíteni. Két patriciust Siciliába küldé gabonát vásárlani; mert az olaszországi népeknél, kik Roma' növekedését irígy szemmel nézték 's örvendettek nyugtalanságain, sőt gyakorta hasznát is vették, nem lehetett azt szerezni. Mind ezen gondoskodások' ellenére nem szűntek-meg a' tribunusok fondorkodni 's híreket terjeszteni, hogy a' szegénységet lázadásra bírják. A' consulok gyűléseket tartának; előadák a' dolgok' mibenlétét, elő azt, miként ügyekeznek a' tribunusok zajgást támasztani, 's mind ezt azért, hogy a' hiedékeny köznép' tévedéseit felvilágosítsák. A' tribunusok sejtván, hogy egyenes úton czéljaik felé nem haladhatnak, fortélyhoz nyúltak. Egyik gyűlésben nem engedék a' consulokat szóhoz jutni; ők is beszéltek midőn amazok, 's így a' két egyszerre beszélő félnek egyikét sem érthet-

* Dionysii Halicarnassensis opera. Lib. VI.

** Valódi neve Lucius Junius vala; a' Brutust maga adta volt magának, azzal kérkedvén, hogy valamint ama' régi Brutus a' királyoktól Romát, úgy ő a' patriciusi hatalomtól a' pórrendet fogja megszabadítani.

*** Tit. Livii Historiarum Lib. II. – Biographien des Plutarchs von Kaltwasser Coriolan. – Dionys. L. VI.

ték a' hallgatók. Hiába mondatott, hogy a' tribunusi hatalom csak a' t i l t o m -ig terjed, hogy nyilvános előadásokat gyűlésekben tartaniok nem szabad: ők nem csak nem hallgattak semmi intést, sőt eléggé merészek valának, mind eddig példátlanul, azt állítani, hogy a' consulok csupán a' tanács' előlülői, népgyűlésekben minden mások felett tribunusoké az elsőség. E' szemrehányásokból szóviták keletkeztek, melyek csak lelkeket ingerlének 's nagyobbíták a' zajt, 's a' háborgás végre annyira szenvedélyes lőn, hogy a' hevesbek közel valának kezeiket egymásra emelni. Ekkor a' ravasz Brutus, ez időben, mint mondtam, aedilis, a' consulokhoz mene, ígervén, hogy ha szabadság engedtetik szólhatnia, a' zajt lecsillapítandja.

A' consulok azt hívé, hogy ezen kérelem, melyet nép és tribunusok' jelenlétében egy aedilis hozzájuk intéz, újabb bizonyítványa leend előlülői hatalmoknak, megengedék Brutusnak a' szólhatást, bízva egyszersmind benne, hogy a' tribunusokat kívánságaiktól elmozdítandja azon természetes okból, mert népgyűlekezetekben nem csak pór- hanem lovagrendű polgárok, sőt tanácsbeliek is vannak, kik felett tribunus előlülői tisztet nem gyakorolhat. De Brutus, a' helyett, hogy a' néphez 's tribunusokhoz szólna, Geganius consulhoz fordult, – egyikéhez a' mult évben a' szent hegyre küldött követeknek, – 's kérdé, ha emlékezik e miként egyike a' szenthegyi békepontoknak abból álla, hogy a' patriciusok nem fogják félbeszakasztani azok' beszédét, kik a' pórendű ótalmára vannak választva? „Igen jól emlékezem,” felelt a' consul. „Miért jövétek hát most ide” folytatá Brutus, „a' nép és tribunusai' tanácskozását zavarni?” „Mert e' gyűlést mi consulok rendelénk és nem ti;” válaszolt tovább Geganius, 's azt veté utána megfontolatlanul, hogy ha a' tribunusok rendelték vala e' gyűlést, a' consulok nem csak nem háborítanák őket, sőt gyűlésekben meg sem jelentek volna.*)

Alig hallá Brutus a' consul' szavait, örmharsogva kiálta-fel: „Ti győztetek pórendű polgárok! Tribunusok! – Hagyjátok a' consulokat mai nap szólni, meddig nekik tetszik, holnap én fogom nektek megmutatni, mi egy tribunus 's meddig terjed hatalma. Tribunusok! mond tovább, adjatok parancsot, hogy holnap e' helyt a' nép összegyűljön; életemmel kezkeskedem érte, hogy ígéretemet pontiglan teljesíteni fogom.”

Ezen viszálykodások alatt beállott az éj 's a' nép eloszlott. A' pórend nyugtalan volt megtudni, mi fog történni: a' patriciusok ellenben egész nyugalommal tértenek haza, nem is sejtven, hogy Brutus eléggé fortélyos lehessen valami nevezetes tettet véghez vinni.

De ők nem ismerék az embert, kivel dolgok volt. Brutus a' gyűlés után azonnal Iciliushoz**) ment, hol tisztársaival késő éjig tanácskozáék. Más nap összegyűjtven a' népet a' piacon, mindenek előtt elfoglalák a' helyeket Vulcan' temploma mellett, hová azok szokták volt magokat helyezni, kik a' nép előtt beszélni szándékoztak. Tömérdék sokaság toltult öszve. Elsőben Icilius szólott. Hogy a' régi, de még mindig sajgó sebeket felszaggassa, lefesté élénk vonásokban, mit kelle a' szegény népnek szenvednie a' királyok' kiűzetése óta mostanig Roma' kegyetlen aristokratáitól; hogy ezen közínségek soha nem szűntenek volna meg, hanemha két elszánt polgár feltámad a' zsarnokok' vakmerészségei ellen. Most élelmi szükségét csináltak, úgymond, hogy a' népet újra és másodszor szolgálkká tehessék; a' tribunusoktól meg akarják tagadni a' nyilvános szólhatási hatalmat, csupán azért, nehogy a' népet saját érdekei felől felvilágosíthassák, a' mi kézzelfoghatólag bizonyítja, hogy a' népre a' tribunusi hivatalból hárult hasznokat fondorkodnak megsemmisíteni. Azért, vagy rontassék-el a' tribunusi hivatal, vagy ha a' nép sikerét ohajtja, határozassák-el törvénnyel, hogy a' tribunusok népgyűlést rendelhesenek, benne a' pórnép' java iránt tanácskozendók. Szükség továbbá kemény büntetéssel elti-

* Dionys. Liv. Plut. ugyan ott.

** Spurius Icilius, ez időben első tribunus.

lalmazni, hogy valaki a' tribunust nyilvános beszédében félbeszakasztani, vagy hivatalos munkálatiban gátlani bátorkodjék.

E' beszéd nagy tetszést nyert. Felkiáltások történtek, hogy Icilius hozza a' törvényt javaslatba. A' javaslat még a' múlt éjjel elkészítetett, hogy annál sebesebben végzéssé válhassék, mert a' tribunusok féltek, hogy ha halasztatik, a' patriciusok mindent megmozdítanak elnyomhatására. Icilius azonnal felolvasá a' javaslatot: „Senki ne merészelje a' tribunusnak népgyűlésben tartott beszédét zavarni; ki e' tilalmat megszegi, kezességet állítson, hogy a' reá rótt pénzbüntetést megfizetendi, ha pedig azt ellenkezniek tenni, életet 's vagyonát veszti.” E' javaslatot a' nép' szava azonnal megerősíté, mielőtt a' consulok ellen-állhatnának. A' tanács küzködött e' végzés' elrontásán: Az csak egy zugoly-gyülekezethetnek, melly nem is vala szokott szertartásokkal megnyitva, koholmány, úgymond; de a' tribunusok nem hagyák magokat megzavartatni; érezve erejüket, tartalék nélkül kimondák, hogy a' tanács' végzéseit csak a' szerint fogják tisztelni, a' mint a' tanács e' népét tisztelendi. A' kérdés heves zajgást támasztott, de végre csakugyan a' tribunusok győztek, nagyobb lévén pártjokon a' szám, 's így az erő. Ekként eszközte a' consuli egyetlenegy vigyázatlan szó a' tribunusoknak ismét egy nagy lépést a' hatalomra. A' nép, örülve győzödelmén, lecsillapodott, 's több nyugalommal tűrte éhségi kínjait is.)*

Megérkezének azonban Siciliából a' hajók, terhelten gabonával, mellynek egy része országos pénzen vétetett, a' más pedig Gelon Sicilia' királyának ajándéka vala. Kérdés támadt azonnal, mi áron adassék e' gabona a' szegény népnek. A' tribunusok tanácsba hivattak, hogy adnának véleményyt. A' gyűlésnek azon tagjai, kik a' tanács és nép közt mindenképen békét ohajtottak, azt mondák, hogy a' Gelon' nagy lelkűségének köszönt gabona ajándékul, a' pénzen vett pedig csekély árért adassék a' népnek. De midőn a' szólás' rende Coriolánra kerülne, kinek a' tribunusi hatalom kezdet óta tör vala szemeiben, ezen beszéd harsant-meg a' tanácssteremben: „Azon szerfeletti gond, mellyel a' tanács a' nép' szükségein segélni ügyekszik, csak arra való, hogy a' pórban a' felfuvalkodás' vágyait nevelje. E' nép, úgymond, csak úgy fog megmaradni kötelessége' korlátai közt, ha szükségek nyomják. Most van idő, hogy a' tanács, lázadások által sértegetett felségét megboszúlja a' háborgók' fején, kik vakmerők voltak a' patriciusok' ellenében magoknak hatalmat csikarni” Ezek a' tribunusok' jelenlétében voltak mondvá.

Mielőtt a' történetek' elmondásában tovább haladnék, szükség leszen ez embert közelebb-ről megismerttetnem, hogy okait tudjuk meglepő keménységű 's köz elkeseredést gerjesztett beszédének.

Cajus Marcius, ki később Coriolanus nevet nyert, egyikéből vette származását Roma' első patriciusi házainak, 's rokonságban álla Tullus Hostilius egykori királlyal. A' gyermek, korán elvesztvén apját, anyjának, a' később e' gyermeke miatt elhírült Veturiának**) gondja alatt növekedett. Roma' akkori szokásaként tanulmányai testi gyakorlat 's fegyverforgatásban állottak, mellyekhez rendkívüli szeretetet és ügyességet árult-el már gyenge éveiben. Első jelét hősi tüzének azon háborúban adá, mellyet Roma a' kiűzött Tarquin ellen viselt, ki magát az olasz népek' segedelmével királyi székébe vissza helyezni ügyekezett. Ezen harczban az ifjú romai kitűnő bátorsággal vívott 's egy társa' életét a' dictator' szemei láttára menté-meg, mellyért őt vezére a' harcz után tölgykoszorúval jutalmazá.***) Ez a' korán nyert jutalom ben-

* Dionys. Lib. VII. – Liv. Lib. II. – Plutarch. Coriol.

** Plutarch Coriolan' anyját Volumniának nevezi; Dionysius és Livius Veturiának; nőjét Plutarch Vergiliának, Dionys. és Livius ellenben Volumniának. A' hihetőség a' két utóbbi részen áll.

*** A' római törvény annak tölgykoszorút rendelt jutalmul, ki egy polgár' életét szabadította meg.

ne a' dics' szomját nem gyengíté, mint sokaknál történni szokott, hanem nagyobbakra ösztönzé, s még inkább tüzelte; így történt, hogy ezentúl ritkán térne-meg valamely csatából koszorúk, vezérei' dicsérete s egyéb megkülönböztetés nélkül. Nevezetes, a' mit felőle Plutarch emlékezetben hagyott, hogy nagy tettekre leginkább anyja' tetszése ösztönöze s dicsőségei' legnagyobbikának anyja' örömkönyeit tartotta, melyek közt ez harczkoszorúit szemlélte, és őt zokogva magához ölelé. E' gyengéd érzésből lehet megmagyarázni azon befolyást, mellyet anyja minden tetteire, születésétől a' Róma előtti táborozásig, gyakorlott.

Egyike hadi pályája' szebb szakaszainak Corioli város' ostroma volt, Cominius consul' vezérlete alatt. A' Volsok, kiknek ez nevezetesb városok vala, ide gyűjték erejüket, hogy falai alatt egy elhatározó ütközetet próbáljanak. A' romai seregnek csak egyike állott Corioli mellett, Titus Larcus' vezérlete alatt, a' másikat a' consul a' távolról csoportozó Volsok ellen vitte. Marcius az ostromlók' seregében állá. Corioli' védhada egy kirohanást próbált a' gyengült erejűnek vélt Larcus ellen, és szerencsés vala a' romaiakat egész sáncaikig visszaverni: de itt egyszerre Marcius termett előttök, kisdé csoportjával. Izmos s egyszermind ügyes kezei alatt azonnal rémítő mészárlás támadá s a' rohanók' elsői elhullongának. A' következők óvakodtanak e' példára közelebb jőni, s Marcius látván azt, harsány szóval kurjongatá vissza a' futó romaiakat; mert ő nem csak öklével és csapásaival, hanem, mint Cato bajnokban megkívánja, szavával és szemei' tekintetével is olly rettentő vala ellenség előtt, hogy vele szemközt nem minden volt bátor megállani. Kiáltására többek csoportozának mellé, mellyre az ellenség hátrálni kezdé. Marcius nyomban űzé őket egész kapujokig. Ámbár azt tapasztalá, hogy társai csüggednek, visszavonakodnak a' nyilak' zápora elől, s hogy kevésnek van bátorsága a' csatát egész a' város-falak közé folytatni, de ő azért nem hátrált, hanem, azzal buzdítván néhány bátrabbakat, hogy a' szerencse nem a' futók' hanem az űzők' számára nyitá-meg a' kapukat, utat tört az ellenségen s berontá a' városba. Itt eleinte mindenek hátráltak rémítő tekintete elől s meg valának lepetve különös bátorságától, de később észrevévén mi kevesed magával van, minden irányból össze özönlének, és körbe vették az egyedűlvívót. Harcz és pusztítás támadá most, bámulatig véres és rémítő. Itt, úgymond Plutarch, az összetolulás' sűrűsége közt, ökle' erejével, lábai' gyorsaságával, s mindent elrémítő bátorságával, csodáit vitte végbe a' hősi erőnek. Néhányan fegyverétől tolatnak vissza, mások félelmökben hányták-el a' fegyvert, s így tért és időt csinála Larcusnak, seregeit könnyű szerrel a' városba vihetni.*)

Midőn a' város el vala foglalva, a' romai katonák rablani kezdének. Marciust fellobbantá haragja; beszédet tartá hozzájuk, mi gyalázat rablással tölteni időt az alatt, hogy Cominius consul a' maga osztályával hihetőleg veszélyes csatát vív. Szavaira kevesen figyeltek, de ő e' kevéssel is megindula a' consul' nyomán, hogy magát seregeivel egyesíthesse. Ütközben inté társait álhatatosságra, s könyörgött isteneknek, engednék őt még a' csata előtt Cominius' táborába érni, hogy polgártársaival a' veszélyben osztozhassék. Úgy lőn mint kívánta. Cominius' társai épen megérkeztekor gyónák egymásnak végrendeléseiket.**)

Eleinten köz rémülés támadá, véresen és izzadtan látván őt a' katonák egyszerre megjelenni. De Marcius sebes léptekkel egyenesen a' consulhoz mene, s örömmel beszélé a' coriolii fényes diadalmat. Cominius megölelte s kezét nyújtá neki, mellyre a' seregek újabb bátorságot vőnek s magok kérék vezérőket, vigye őket azonnal ütközetbe; Marcius viszont dicsőség' lángjaitól hevülve azt kéré, állítsa a' consul őt azon helyre, hol az ellenségnek legerősebb csapatai fognak víni. Így kisdé

* Plutarch, Dionysius.

** Szokás vala a' romaiaknál, mint Plutarch beszéli, a' csata' kezdete előtt szóbeli testamentomot tenni három-négy tanú' jelenlétében, kiki örököszt nevezvén maga után halála' esetére.

csoportjával az antiumiak ellenébe állítatott. Mihelyt a' csata a' hajító dárdákkal elkezdődött, Marcius olly szertelen tűzzel rohant a' táborhomlokra, hogy az, dühét ki nem állhatván, széledezni kezdett 's az antiumi sor nem réménylett hirtelenséggel át vala törve. De most a' Volscok' részéről minden szem Marciusra, és minden kéz Marcius ellen látszott fordulni, 's a' vakmerő el vala veszve, ha Cominius egy erős csapatot különösen segédére nem küld. Körüle rémítő vérontás volt; holtak holtakon. El vala bágyadva sebeitől s az erőszakos harcz' munkáitól, de nem hagyá magát nyugalomhelyre vitetni. A' diadalmasnak, úgymond, szégyen mutatni elfáradást, 's ment üzni a' már széledező ellenséget. A' sorok egymás után több pontokon is csak hamar át törettek 's Roma' diadalma teljes lőn.

Következő napon a' consul a' tábor' jelenlétében beszédet tartván, elmondá, hogy e' diadalt Marciusnak kell köszönni 's elhalmozá dicséreteivel a derék bajnokot; a' zsákmánynak tized részét neki engedé, 's ezen felül megajándékozá egy gazdagon felszerszámozott paripával. Marcius a' consul' dicséreteit megköszöné, a' paripát elfogadta, de a' tizedrészt elvenni nem akará, mert az, úgymond, nem becületdíj, hanem bér, melly neki nem kell; ő megelégszik társaiéhoz hasonló osztalékkal. A' helyett kére a' consult, hogy egy volscus barátját, ki derék, jámbor férfiú, 's most fogollyá lévén gazdag úrból szolgaságra jutna, engedje neki szabaddá tehetni.

Szavait rendkívüli örömjaj és tetszés követte. Haszonvágyon felől emelkedett lelki ereje nagyobb csodálatot gerjesztett, mint hős tettei, mellyeket csatatéren annyiszor volt alkalmok szemlélni. Kik egyébiránt irigy szemmel nézték is felsőségeit, annál készebbek voltak őt most díjra méltónak vallani, minthogy nem fogadá azt el, 's tisztelék az emberben a' rényt. A' tetszés' zaja megszűnván, Cominius újra felszólala: „Ajándékot, ön akaratja ellen, nincs hatalmunkban reá tolni: de van egy más szere a' jutalomnak, mellyet magától el nem háríthat. Határozzuk itt el, a' mit különben is már jeles tette ada neki, hogy ezután őt e' város' nevétől fogjuk nevezni.” Ez idő óta, úgymond Plutarch, Romában minden száj Coriolán névvel nevezte őt.)*

Coriolán nagy erejével birt mind a' léleknek mind a' testnek. Őszinte szívű volt, takarékos; honnak, törvénynek és rendnek barátja, védője, szigorú öre; 's benne e' békés indulatok hősi erővel, mint láttuk, 's ezen felül ritka hadvezéri elmével valának párosulva. Derék férj és házatya, igazságos barát, nagy lelkű ellenség; egyképen sanyarú mások és maga iránt: de szertelenül makacs és hajthatatlan volt; önérzésű nagy mértékben, 's egész a' kevélységig büszke; ezért a' republicai egyenlőség' barátinak szemében metsző tű. Kitűnő tehetségei 's fenn szárnyaló szelleme miatt polgártársai rettegek inkább, mint szerették. A' haragnak, a' mi balszerencsei' forrása is lőn, nagy hatalma volt lelkén. Kormányra látszott inkább teremtvé, mint kormányoztatásra, a' mit honfiai sejtettek, azért vala előttök gyanús, félelmes. Egy évvel az imént beszéltem népmozgalmak előtt, consuli hivatalt keresett, 's a' tanács' nagyobb része, meg lévén győződve, hogy illy hadvezér az országnak csak jeles szolgálatokat tehetend, ügyekezett őt ezen tisztségre előmozdítani: azonban már maga ez előkelők' pártfogása elegendő ok vala, hogy a' nép a' különben is rettegett ember' ügye ellen támadjon. A' tribunusok, kiknek legtöbb okok vala tőle félni, a' tanács' törekedéseit úgy ábrázolák, mint összeesküvést a' nép ellen, 's ezért a' nép reá nem szavazott, 's neki azt kelle látnia, hogy választáskor olyanok' ellenébe veszté a' csatát, kik vele érdemben és tehetségekben távolról sem mérkőzhettek. A' tanács, minthogy szándéka nem sikerült, inkább magát, hogysem Coriolánt látta meggyalázva. Coriolán, ki a' választásnál egykedvűleg mutatta magát, mint büszke lelkek szokták, szívében teljes vala boszúval; mert sok jeles tulajdonai között, szerencsétlenségére, nem ügyekezett lelkének megszerezni a' türelmet; szilárd természetében kevés szelidség volt, nem gondolá-

* Dionys. Liv. Plut. ugyan ott.

meg, hogy annak, ki ország' dolgait intézni, emberekkel bánni és élni akar, mindenek előtt önértetét kell megtagadni, 's türelemhez szoknia. Felgyújtva azon gondolattól, hogy a' midőn más származási fény, hizelgés, cselszövények által nyer tiszteltetést, tőle az, érdemei mellett is, megtagadtatik: harag és elkeseredés foglalta-el keblét. Haragját még inkább nevelte az ifjú patriciusok' szánakozása, kik bámulói valának; kiknek ő csatákban vezére 's tanítója, vitézségben példánya volt, kik versengettek egymással nyomdokain járhatni: mert a' szánakozás csak tehetetlennek kedves, az erőset ingerli. Ez volt egyik fő oka Coriolán' éles és kemény beszédének a' nép ellen, 's így állottak a' dolgok, midőn a' gabona iránti kérdés szóba vététt.

„Ha a' nép adakozásunkra számol,” mond ő a' tanácsban, „ha élelmet óhajt tőlünk csekély áron vehetni, adja vissza a' tanácsnak régi jogait, és törölje-el minden jelét utósó lázadásának. Mire a' piaczon a' nép előtt a' hivatalbeli személyek, melyeket a' mi apáink nem ismertek? Mire a' hatalom, melly ugyan azon város' falai között két különböző respublicát képez? Tűrjem e én egy Sicinius, egy Brutus' uralkodását, ki királyokét sem tudnám? Örökké rettegнем kelljen ezen tribunusoktól, kik hatalmokat egyedül a' mi gyarlóságunknak köszönhetik? Ne engedjük tovább, öszvegyűlt atyák, ezen gyalázatot! Adjuk vissza consulainknak minden felett a' mi romai nevet visel, régi hatalmokat. Ha nem elégszik-meg Sicinius, vándoroljon-ki czimboráival, kik úgy is csak az ő kevélysége' nevelői és zsarnoki tetteinek támogatói. Űt a' szenthegyre nyitva áll. Nekünk csak engedékeny, békeszerető jobbágyokra vagyon szükségünk, 's hasonlatlanul jobb volna őket egészen nélkülözni, mint alacson pórnéppel a' kormány' méltóságait megosztanunk.”*)

Ezen beszéd mély hatású vala: mindenszerte mozgást és nyugtalanságot szült. A' tanács' ifjabb tagjai 's kik vagyonosbak valának, elragadtatva Coriolán' beszédétől, azt mondák, hogy Romának csak ez egy férfia van, ki rendíthetetlen, minden hizelgéstől ment, 's érzeménnyit kimondani bátor. Őn magok tevének szemrehányást magoknak a' tribunusok' felállítása miatt 's nyilvánosan szólották azok' eltöröltetése iránt. A' vélemények oda hajlottak, hogy a' respublica régi alapjaira állíttassék vissza. De az öregeknek Coriolán' beszéde épen nem tetszett. Benne több fellengést láttak, mint érett okosságot 's aggodalomban valának következtetései miatt.

Mint sejték, úgy történt. A' tribunusok hallván e' szigorú beszédet, azonnal kimentek a' tanácsból, öszvegyűjték a' népet, elmondák Coriolán' beszédét, keserűbb szavakban mint valódiilag mondatott; öszveesküvésnek nevezék azt, melly szerint a' tanács a' pórrendet, nők 's gyermekekkel, éhhalásra akarja kényszeríteni, hacsak tribunusait bilincsekbe verve Coriolán' kezeibe nem adja; Coriolán rémítő dühöncz, ki a' pórnak élete és szabadsága után lesekedik. Boszúra hívák az isteneket, hogy büntessék-meg a' tanács' hitszegését, melly megesküvék a' tribunusi hivatal' fentartására. A' szikra legottan lángot fogott; ezer szájából lehetett hallani az elkeseredés' hangját, a' rémítő fenyegetést, 's a' város, melly csak imént csillapodott-le, újabb lázadást látá falai között, rettentőbbet, veszélyesbet az előbbinél. Nem vala immár szó engedély felől, nem, mint előbb, kivándorlásról a' szent hegyre: a' nép érzette erejét 's el volt tökéltve a' patriciusok' urodalmát Roma felett Romában kérdésbe venni. Beszédük valának hallható, hogy Coriolán erőhatalommal hurczoltassék-ki a' tanácsból 's tetessék áldozatává a' nyilvános boszúnak. De a' fortéllyal teljes tribunusok, hogy tetteikre törvényszerűség' palástját vonhassák, nem javalák az erőszakos lépést, hanem Coriolánt (mind eddig példátlanul) a' népgyűlés' élébe idézték, hogy ott magát igazolja.**)

* Hasonlítsd Plutarch' Coriolánját Dionysius VII. könyvével.

** Dionysius Lib. VII. Livius erről nem szól, mint általában Coriolánról röviden 's felületesen.

Coriolán, a' rettegni nem tudó, a' büszke, a' tribunusok' szolgálát, kik az idézeti paranccsal hozzá jövének, mint előre látni lehetett, megvetéssel üzte-el maga elől: a' nép pedig és tribunusai erre még inkább fellázadva, csoportosan jöttek a' tanácssterem' ajtajához, hogy Coriolánt elfogják. Coriolán kilépett, több ifjú tanácsbeliektől, kiknek bálványa volt, kísérve. Alig pillanták-meg a' tribunusok, intettek Brutus és Icilius aediliseknek, hogy vigyék börtönbe. De a' parancs vakmerőbb vala mint végrehajtható. Coriolán és barátjai védelmi helyzetbe tévék magokat, s az aedilisek ököltésekkel igazítottak vissza. Fegyvert Romában csak ellenség ellen volt szabad viselni, innen a' nagy divatú ökölviadal. Erre a' tribunusok a' népet kiálták öszve segédül: de más felől a' patriciusok is egybecsoportozának társok' védelmére. A' háborgás nőttön nő; az ellenkezők szemrehányásra, gúnyra fakadnak; a' tribunusok keserűen panaszoznak, hogy magányos ember hivatalbeli személyre, melly szent és sérthetlen, kezeit meri emelni; a' patriciusok ellenben boszankodva kérdeik, ki ada hatalmat tribunusnak tanácsbelit elfogatni, kinek méltósága egész pórrenden felül van? 'S ha a' nép' tribunusai a' tanács' tribunusaivá akarják e magokat tenni? E' szóváltások alatt megérkeztek a' consulok, kik részint kérés, részint parancs által szét küldötték a' viszálykodókat.

A' tribunusok nem maradtak békén: következő nap öszvegyűjték újra a' népet. A' consulok és tanácsbeliek szinte eljöttek, hogy tartóztassák őket valamelly meggondolatlan lépéstől. A' tribunusok itt újra előhozák, a' tanács' daczára, a' gabona' elosztatását, kikelte a' consulok s ki egész tanács ellen. Coriolán, úgy mondának, tyranni hatalomra törekedik. Barátait, kiket érdemei' tisztelete szokott vala körüle öszvegyűjteni, zsarnoki poroszlóknak nevezték. „Coriolán parancsolá, mondának, hogy kezöket aediliseinkre emeljék. Ő kezde verekedést s ha mi nagyobb mérsékkel nem birunk, azóta Roma' utczáin vér patakzanék s lángolna a' polgári háború.” Midőn Coriolán' rágalmazásában kifáradtak, azt mondák, kinek a' patriciusok közül kedve vagyon őt védeni, lépjen szónokszékre és beszéljen.

Minucius lépett elő, az első consul. Először is panaszla mérsékelt hangon és fájdalommal azok ellen, kik minden csekély alkalmat megragadnak a' respublicában viszályokat támasztani. Megmutogatá, melly igazságtalan dolog az élelmi szükségét a' tanácsnak vétkül tulajdonítani, holott az a' földmivelés' elmulasztásának következménye. Azon két vádra, mintha a' tanács a' tribunusokat el akarná törölni s a' népet éhvel halásra kárhoztatni, azt nyilatkoztatá-ki, hogy a' tanács a' tribunusi hatalmat ezennel újra megerősíti minden törvényes jogaival, mellyek a' szent hegyen megállapítottak, a' gabona' árának meghatározását pedig a' népre bízza. E' szelíd bevezetés után, melly egészen arra czélozott, hogy a' szíveket lecsillapítsa, gyengéd szemrehányásokat tőn, mi vétkes némelly nyugtalankodóknak azon tette, hogy a' tanácsban mondott beszédeket, mielőtt végzésekké válnának, mint bűnöket megróvják s háborgások' okaivá teszik. „Emlékezzetek, úgymond, midőn a' szent hegyre menétek, minden panaszitok csupán az adósságok' elengedését tárgyzák. Alig nyérétek-meg e' nevezetes jótéteményt, új kéréssel jötetek a' tanács' elébe. Tribunusokat kíváncsítok magatoknak, kiknek egész hatalmok csak abból álljon, hogy a' pórrendet a' lovagrend' elnyomásaitól védhessék. Új jótétemény, mellyet megköszöntetek, s úgy látszott, kíváncsigitok egészen be valónak töltve. Akkor, bár lázadás uralkodott, senkinek eszébe nem jutta a' tanács' hatalmait korlátozni, csonkítgatni, s az alkotmányt megváltoztatni. Micsoda jogon akarjátok ti most azt, mi a' tanácsban történik, hatalmatok' körébe vonni? Mióta tartozik nektek egy tanácsbeli, ki a' maga véleményeit a' tanácsgyűlésben tartalék nélkül kimondá, felelet' terhével? Melly törvény ad hatalmat arra, hogy halálra ítéljétek? Tegyük-fel hogy minden rend felforgattatott, hogy egész tanács a' ti tribunusaitok' törvényszéke alatt áll; tegyük-fel, hogy Coriolán ellenetek igen sanyarú vala, nem kívánja e' józan ész azt, hogy néhány a' beszéd' tüzeiben kiszalasztott szavakat elnézván, egy jeles polgárt, ér-

demiért, mellynek ti, és csupán ti, annyi hasznát arattátok, számotokra megtartsatok? Nem érdemel e e' derék férfi, e' nagy hadvezér tőletek sem kíméletet, sem kegyelmet? 'S ha teljességgel meg akarjátok büntetni, miért nem engeditek, régi szokásként, a' tanácstól megítéltetni? Ezen engedély újabb békülést fogna szerezni, holott ha a' lovagrenddel szűn nélkül viszálkodtok, csak elkeseredést fogtok eszközölni, mellynek később magatok részéről is bánatos következményei lehetnek.*)

E' beszéd nem tévesztette-el célját; vágyakat gerjeszte a' keblekben csillapodásra. Siciniusnak váratlan és meglepő következésű vala, 's nem tetszett: de elrejtve céljait, magasztalá Minuciust és a' tanácsot, hogy tetteiket a' nép előtt igazlani nem tarták magokhoz méltatlannak. Ezután Coriolánhoz fordult: „És, te derék polgár, úgymond gúnyhangon, meg fogsz e még továbbá is véleményednél, és a' respublicára nézve olly hasznos tanácsaidnál maradni? Mért nem könyörgesz a' néptől kegyelmet? De azoktól kegyelmet kérni, kiket előbb semmivé szándékozott tenni, egy Coriolán' hős lelkének megalacsonyító!” –

A' fondor tribunus azért szóla illy hangon, hogy Coriolán' ingerlékeny lelkét felháborítván, az feleletében újabb keserőségeket mondjon. Nem is csalák számolásai. Coriolán meg nem ismeré vétkét 's meg nem kérlete a' szíveket maga iránt, sőt a' mit Minucius' beszéde már már helyrehozott volna, ő újra elrontá. Keményebben mint valaha, megtámadá a' tribunusok' vakmerőségét, kimondá, hogy a' népnek nincs hatalma tanácsbeliek felett ítéletet mondani. Ha valaki megsértetett a' tanácsban mondott beszéde által, vádolja-be őt a' consulnak, a' tanácsnak, kiket törvényes bírának ismer, 's kész előttök szavairól számot adni; de tribunusoknak semmi felelettel nem tartozik.

Az ifjú tanácsbeliek elkapatva az örömtől, hogy Coriolán egész bátorsággal megmondá a' népnek, mit ők olly sokszor gondoltanak, felkiáltottak, hogy Coriolán semmi törvényellenit nem monda: de a' nép, melly az ő szavaiban büszkeséget és megvettetést vélt lelteni, eltökélé, hogy éreztetni fogja rajta hatalmát. Sicinius észrevén az indulatok' forradalmát, miután néhány szót váltana tisztársaival, nem is tartá szükségesnek a' kérdést szavazás alá bocsátani, hanem minden további tekervények nélkül, Coriolánra, mint lázadó 's a' nép' hatalma ellen feltámadott polgárra, kimondá a' halálos ítéletet, megparancsolván az aediliseknek, hogy fogják-el 's lökjék-le a' tarpejusi sziklákról. A' parancs azonban hirtelen vala 's nem is teljesítetett, mert e' bánásmód sokaknál a' pórrendűek közül is kegyetlennek látszott. A' tanácsbeliek pedig 's minden jelen lévő patriciusok összefutának védelemre, Coriolánt körbe vevék 's elkeseredtökben kézbe ragadának mindent a' mi védszer elejökbe akada, készek az erőszakot erőszakkal visszaverni.

Látván ezekből a' tribunusok, hogy Coriolánt nagy vérontás nélkül kezökbe nem keríthetik, rá hagyák magokat némelly békesebb indulatú hiveik által beszéltetni, hogy ezen kegyetlen 's egyszermind rendkívüli lépéstől, melly szerint vádlók is bírák is egyszermind, egy polgárt halálra ítélték, elálljanak, 's a' helyett a' vétkes szokott rendén kihallgattatván, a' nép' szavazata által ítéltesék-meg.**)

„Ha csupán abban akad-fel a' patriciusi rend, úgymond Sicinius, hogy Roma' jelesebb polgára szavazás nélkül ítélteték-meg, mi nem vagyunk ellene, hogy az ítélethozás szokott rend szerint a' nép által történjék. E' szerint jelentem neked Marcius, hogy mától számítva huszonhét nap múlva a' nép előtt megjelenj 's véd magad, hogy a' gyűlés kimondhassa rólad ítéletét.”

Ezzel eloszlának. A' patriciusok örömmel tértenek haza, remélvén, hogy a' háború, mellyet az antiumiakkal éppen ezen időben valának viselendők, tovább fogja húzni Coriolán' dolgát, 's

* Dionys. Lib. VII. Plutarch.

** Plutarch. Dionysius itt némellyekben eltér Plutarchtól.

az alatt le fog csillapodni a' felingerlett nép. De a' táborozás csak hamar véget ért 's a' patriciusokban újabb aggodalom támadt Coriolán miatt. Gyülekezeteket tartának 's tanácskoztak, mint lehetne a' dolgot jóra fordítani. Alkuba ereszkedének a' tribunusokkal, ügyekeztenek őket rábírní, hogy Roma' régi alkotmányához tartsák magokat. Minucius előadá, miképen Roma' építése óta még soha nem terjesztetett semmi tárgy népgyűlés' elébe, mielőtt azt tanács' végzése oda nem útasítá. Még a' királyok sem mellőzők-el egy ízben is e' tiszteletes patriciusi gyülekezetet. Azért kéri, kényszeríti őket, maradjanak őseik' szokásánál. Ha Coriolán ellen nehézségek van, forduljanak a' tanácshoz, melly bizonyosan fog elégtételt adni, 's elítélendi igazságosan, ha e' kérdés népgyűlés' elébe tarthatik e.

Sicinius szokott büszkeségével felelt: Ő soha sem fogja elismerni, hogy a' tanács' elítéséhez tartozzék, mi jöhessen a' nép' elhatározása alá, mi nem: azonban társai, kik hasonló háborúgók ugyan, de Siciniusnál okosabbak voltak, oda hajlanak a' consulok iránti tiszteletből, mint mondogaták, hogy a' tanács végezze-el, ha itt Valerius' törvényének, de provocatione ad populum, helye vagyon e. Kiköték azonban, hogy a' tribunusok' vádait Coriolán ellen a' tanács kihallgassa. E' szerint össze egyezvén, a' tribunusok a' tanácsba hivattak. Közülök Decius a' legfiatalabbik vala szónok, mert kitünőleg jeles elő adással és ügyességgel birt a' gyülekezetekben szólni. Olly tehetség, melly Romában nagyra becsültetett, 's általa nem kevésbbé lehet magasra emelkedni, mint hadi tudomány és hősi elme által. Decius előadó lelkes beszédben, hogy Coriolán a' népet éhséggel tanácslá kiirtatni, a' tribunusi hatalmat eltörlni; hogy minden tetteiben és szavában törekedés látszik magát Roma' tyrannusává tenni, a' mi már magában is halált érdemel. Előidézte Valerius Publicola' törvényét, melly szerint a' porrendnek joga van a' patriciust, midőn tőle megsértetett, a' gyűlésnek bevádolva, megítélni. Tanácslá a' patriciusoknak, vonnák-meg védelmüket ezen honduló polgártól 's engednék által őt a' népi törvénszéknek. *)

Beszédét végezvén, a' consulok felszólíták a' tanács' tagjait véleményadás végett. Legelőbb a' tanács' vénei szólaltak-meg, mert azon időben, úgymond Halikarnassi Dionysius, az ifjú tanácsbeliek nem bátorkodtak a' vénebbek előtt szólni, nehogy őket tanítani látassanak. Többnyire néma, azaz lábas szavazók (senatores pedarii) voltak, 's szavazások menetelből állott ez vagy amaz párthoz.

Mindenek Appius Claudiusra figyeltenek, várva, mi véleményt fog e' gyakori ellenkezője a' néphatalomnak jelenleg adni. „Tudjátok öszvegyűlt apák!” mond ő, midőn a' rend reá került, „hogy azon lengeségnek, mellyel ti a' nép' kívánatait teljesíteni magatokat mindig olly készeknek mutattátok, én régóta csaknem egyedül szegezém magam ellene. Jósataimmal nem egyszer talán terhetekre is voltam: de a' következés aggodalmimat nagyon is igazlotta. A' felsőségi hatalom, mellyet a' lázadóknak engedtetek, ímé most ellenetek fordul. Jóságokkal ön magatok készítetek fenytékveszőt, melly most benneteket sujtoget; eszközöket adátok ellenségtek' kezébe, mellyel most hatalmatok tiportatik. Hasztalan fedeztetitek saját szemeitek elől a' veszélyt, mellybe a' tanács süllyedez, igen is világosan kell látnotok, hogy minden az alkotmány' felforgatására intéztetik. A' tribunusok lépcsőnként haladnak czéljokhoz: a' fő hatalomhoz. E' kevély nép, melly most tanácsbeliek felett törvényt mond, eleinten csak könnyörögve járult élő tökébe az adósságok' elengedéséért. Készségtek új kívánságra ada nekik ösztönt: saját kebelökből kértek magoknak kormányzókat. Én erősen ellene szegültem ezen újításnak, de minden iparkodásim' daczára ti jobbnak láttátok tribunusokat teremteni, azaz, teremteni a' lázadásoknak örök vezéreket. A' nép dühé' örömmámorában e' tribunusokat úgy kívánta sérthetlenné tenni, a' hogyan még a' consulok, fejei az egész respublicának, sem voltak. A'

* Dionys. Lib. VII.

tanács megegyezett mindenben, nem jó indulat, hanem gyarlóságból. A' tribunusi személyt törvény tévé szentté, sérthetlenné. A' nép kívánta, hogy eskü erősítse e' törvényt, 's ti megesküvétek, özvegyült apák, unokáitok' veszedelmét. 'S mit nyerétek mindent kegyelme-tekkel? Gyarlóságtok csak utálatossákká tevé benneteket a' népnél 's nevelte a' tribunusi gőgöt. Ők ön magok teremtének magoknak tisztársakat, 's ezen csak tegnap született urak, ma már népgyűléseket tartanak, törvényeket csináltatnak a' legalacsonyabb pórral, minket még csak nem is kérde. 'S ez utálatos törvényszék' elébe idéztetik ma egy patricius, tanácsbeli, egyike társatoknak, szóval, ez elébe idéztetik Coriolán, ez a' nagy hadvezér, fényes polgár, ki még inkább tiszteletre méltó buzgalmiért a' tanács'ügyeiben, hogysem bajnoki tetteiért. Kimondatik rá a' halálos ítélet, mert a' tanácsban, itt e' szent helyen, szabadon, mint romaihoz illet, kimondá véleményét; 's ne alkossatok körülötte ön személyeitekből védbástyát, szemeitek előtt ontatott volna a' haza' egyik legjelesebb polgárának vére, előttetek gyaláztatott volna meg a' tanács' felsége, 's vége volna minden tiszteletnek hatalmatok iránt, vége szabadságtoknak és felsőségteknek. Azon bátorság és szilárd lélek, mellyet ez alkalommal mutattatok, észrehozák a' dühösködőket. Úgy látszik, ön magok szégyenlők, hogy tették, mit nem kellett vala. Nem akarnak többé erőszakoskodni, mert az erőszak nem sikerült; a' helyett most igazság és törvényszerűség' pajzsával fedezik-be magokat. Azonban, halhatatlan istenek! micsoda igazság az, mellyet divatba akarnak hozni ezen vérontók? Alázat' orczájában járulnak előtökbe, hogy kicsalhassanak egy tanácsvégezést tőletek, mellynek erejével legnemesebb lelkű polgártársato-kat törvényszékek' elébe hurczolhassák. Előtökbe szabatik irányúl Publicola' törvénye: de ki nem érti azt, hogy e' törvény csak akkorra engedi-meg a' népgyűlekezetre való hivatkozást, midőn valamely szegény pór a' hatalmasok' fondorlatitól gázoltatik. A' törvény' szavai világosak, csalhatlanok, mondván: a' consulok által megítélt polgárnak joga van a' népgyűlésre hivatkozni. Ez által Publicola csak azt akará, hogy a' részrehajló bíraktól nyomott fél ótalmat találhasson. Célja a' törvénynek, hogy az ítélet még egyszer megvizsgáltatván, a' vádlottal annál nagyobb igazság történjék. Fel-állítván a' tribunusi hatalmat ti és a' nép, nem szándékoztatok általa egyebet, mint hogy e' törvényeknek fedező hatalmat, a' pórnak pedig védet szerezzetek. Mi köze tehát e' törvénynek egy tanácsbeli ügyével, ki felül áll az egész pórrenden, 's ki tetteiről csupán a' tanácsnak tartozik felelni? Hogy a' dolgot kézzel foghatóvá tegyem, imé felszólítalak, Decius, nevezz nekem csak egy patriciust is, ki e' törvény' erejével valaha a' néptörvényszék' elébe idéztetett volna, ha fogsz nevezni, akkor elismerendem ügyetek' igazságát. De általában micsoda igazság volna az, a' népet bírává tenni önnön ügyében? Azért tanácslom nektek, özvegyült atyák! mi előtt végeznétek, jól fontoljátok-meg, hogy Coriolán' ügye elválhatatlan kapcsolatban áll saját ügyetekkel. Egyébiránt én nem vagyok azon gondolattal, hogy a' népnek eddig adott jótéteményeinket, bár mint jutottak legyen ők azokhoz, többé visszavonjuk: de nem tagadhatom-meg magamtól, nektek mindenképp ajánlanom, ennek utána kivétel nélkül mindig visszavetni a' népnek olly kérelmeit, mellyekben jogaitok 's a' régi alkotmány' változtatása czéloztatik.”*)

Az eddigiekből látható, hogy a' Coriolán miatti viszályok, csak ürügyei valának egy egészen más szándéknak. A' háborgás' valódi oka az volt, hogy a' patriciusi rend, a' királyok' elűzése után mind inkább magához ragadván a' hatalmat, az országást jobban és jobban aristokrataivá tenni ügyekezett, a' nép, vagy inkább most már a' hatalmat szomjúzó tribunusok ellenben, törekedtek minél több demokratismust hozni-be, azt törvényekkel is lassanként erősebb lábra állítani, hogy végre a' fő hatalom a' népgyűlésekre szállván, ők lehessenek a' ha-

* Dionysius.

talmas Roma' urai. Így harcolnak egymással szabadságszeretet és uralkodási vágy, aristokratizmus és pörgő, 's e' köz zavarból már ekkor emelheték vala ki fejöket a' későbbi szabadságáglók, ha a' nép' tömegében az erkölcs még romlatlan és tiszta nem lett volna. Egy Appius Claudius, egy Coriolán, mind ésszel, mind indulattal birtanak magokat Roma' uraivá tenni, 's hogy nem teheték, a' nagy sereg' szilárd rényei valának vigyázó örök.

Voltak néhányan Roma' tapasztaltabb polgárai között, kik már ekkor mélyebben tekintettek a' dologba, 's látván e' szünnélküli belháborgásokat, aggodalommal néztek-ki a' respublica' távolabb jövődjébe. Ezek között volt a' tisztos Valerius is, ama' consularis férfiú, ki felsőbb időkben a' szent hegyen olly buzgó eszközlője vala a' békének. E' valódi republicanus vérző szívvel látta azt, hogy a' patriciusok magoknak többi polgártársaik felett olly elsőseket bitorlanak, mellyek minden szabad országban utálatosak. Lefesté a' bajokat erős és igaz vonásokban. Beszéde szelíd volt és érdeklő, sokat monda az egyetértés és béke' dicséretére, mint felettséges eszközökre a' respublica' fenn maradhatásához. Coriolán' ügyében javasla, hogy azt a' nép' elítélésére kell bízni. Ha a' tanács a' maga hatalmából némellyeket enged, annál erősebben megalapítja magát a' többiekben, 's mennyiben azok a' magok' terjedelmében csonkulni fognak, annyiban nyerendének belső erejökben. Semmi nem fogja a' nép' haragját annyira lefegyverzeni a' nagy érdemekkel tündöklő bevádolt iránt, mintha annak ügyét rá bízandja a' tanács. Örömeben, hogy szándéka teljesülhetett, nem fogja Coriolánt kárhözatra ítélni, tudván, milly kedves ő a' tanács előtt. Hasznos fogna lenni engesztelésül, ha a' tanács' tagjai magok is a' nép' közé vegyülvén, hozzájuk leereszkednének, velök ismeretségeket kötnek. Ezek után Coriolánhoz fordulván, kérte mindenekre, szerezzen a' városnak nyugodalmat. „Menj, Coriolán, úgymond, lépj a' nép' elébe, engedd magadat általa megítéltetni, ez hozzád legméltóbb mód magadat igazlani, legalkalmasabb eszköz hallgatásra birni azokat, kik tyranni célokkal vádolnak. A' nép, látván Roma' nagy hőset a' maga tribunusai előtt meghajolni, soha sem fog annak megbüntetésére vetemedni: ellenben, ha annak birói hatalmát elismerni vonakodol, ha makacsul csak a' consulok által akarsz elítéltetni, a' tanácsot a' néppel öszve háborítván, rémítő lángot fogsz gerjeszteni. Gondold-meg az anarchia' szörnyűségeit: a' törvényeket erő, a' kormányt hatalom, a' személyt és vagyont bátorság nélkül dühös szenvedélyek' és pártok' martalékaul. Gondold-meg polgártársaid és barátid, rokonid és szüléd, gyermekeid és nőd' átkát fejedre, ki mind ezen szörnyeknek oka leendsz.”

Valerius valódilag szerette hazáját; a' polgári háború' képei kínosan szaggatták szívét, nem tartóztathatá könnyei' folyamát, 's könnyei e' tiszteletes ősznek nagyobb szónoki erővel birtak, mint bármelly beszéd; megindították a' tanácsot és békére készítették-el a' szíveket. Midőn látná, hogy hallgatói érdekelve vannak, megereszté beszéde' folyamát, 's mintha új erőt nyerne, mintha nem is az volna, kinek előbb könnyeit hullani látták, azon tisztelet-parancsoló méltósággal szólott, mellyet neki az ország' kormányzatában olly sok évi tapasztalások adának.

„Rémítetünk, úgymond, mintha szabadságunk kockáztatnék, ha a' népnek hatalmakat engedünk, ha megegyezünk benne, hogy itéletet mondjon azokra, kik az ő tribunusait sértik. Én más itélettel vagyok. A' respublica két rendből áll: patriciusok és pórnépből. Azt kérdem, mellyikére bízhatjuk mi e' kettőnek szabadságunk' szent zálogát? Úgy vagyok meggyőződve, hogy az a' nép' kezében, melly csak elnyomás ellen védi magát, nagyobb bátorságban van, mint a' patriciusokéban, kiket az uralkodás' vágya kezdet óta mindig jobban csiklandott. A' lovagrend, születés, gazdagság, hivatalnál fogva örökké hatalmas fog maradni, a' nép ellenben törvényes jogoknál fogva mindig őrszemekkel fog vigyázni az ország' nagyaira, kik netalán elnyomásra törekednek, és törvényszéke' szigorúságát borzasztó intő jelül fogja szemök' elébe tartani. Őszvegyült atyák! Ti a' királyi hatalmat eltöröltétek, jól tudván, hogy egyes személy'

hatalma nem szokott és nem tud korlátokat tartani, 's nem elégedvén-meg azzal, hogy a' hatalmat két polgártársaitok' kezébe csak egyetlenegy évnvi időre adátok, oldalak mellé három száz tanácsbelit rendeltetek, kik reájok szűn nélkül ügyelvén, tisztök' teljesítésében nekik irányt mutassanak. De ezen mind a' királyoknak, mind a' consuloknak rémítő tekintetű tanács ellen a' respublica semmi ellenőri hatalommal nem bir. Jól tudom, hogy e' tiszteletes tanács mind eddig csak mérsékletnek adá példáit, de ezen mérsékletet, az én látásom szerint, csak háborúknak, csak külső ellenségtől rettegésnek lehet köszönni. Ki kezeskedik azonban, hogy utódink hosszas béke alatt hatalomra jutván, a' respublica' szabadságát nem fogják megdönteni? Ki kezeskedik, hogy magában az ország' szívében nem támad egy hatalmas párt, melynek feje magát Roma' zsarnokává teendi? Kell tehát, hogy a' tanácson kívül emberek legyenek, kik az illy nemű törekedést a' népgyűlésnek bevádolván, még sarjadékában elfojthassák. Kérddheti valaki, ha nem lehet e a' nép' részéről is hasonlótól rettegni, 's ha akadályozhatni e, hogy a' porseregből is egykor egy pártfej támadjon, ki a' nép' javának ürügye alatt mind a' népet, mind a' tanácsot függetlenségétől megfosztandja. De ti tudjátok, hogy illy nemű veszélynek legkisebb jelekor a' consuloknak hatalmok van dictatort nevezni, dictator pedig a' ti körötökből nevezhető, 's ő élet 's halál felett határtalan hatalommal birván, elég erős minden népi törekedéseket semmivé tenni. Hogy pedig a' dictator hatalmával vissza ne éljen, azon bölcs rendelést tevétel, hogy hívatála csak hat hónapig tarthasson. Ekként minden részről viszonyos vigyázat álland-fel. A' tanács ügyelni fog consulaira, a' nép a' tanácsra, a' népre a' dictator 'stb. Minél féltékenyebb lesz egyik rész a' másikra, annál hasznosabb a' szabadság' fennmaradására, 's annál tökéletesb lesz respublicánk' alkotmánya."*)

Valerius' beszéde a' tanács' többségét meghódítja. Sokan voltak, kik még szólottak, de többnyire csak Valerius' ismételve. A' szabadság' fenntartására, úgy mondanak, semmi sem lesz ennyire jó foganatú, mintha minden polgárnak jog engedtetik a' törvényszegőket a' népgyűlésnek bevádolni. Ez a' hatalmasbakt korlátok közt tartandja, a' népnek pedig törvényes elégtételt nyujtand elnyomói ellen, 's nem fog kísértetbe jőni, hogy lázadáshoz folyamodjék. E' szerint a' szavazat' többsége eldönté, hogy Coriolán' ügye a' nép' ítélete alá bocsátassék. A' tanács előtt ugyan tudva volt, hogy ártatlant enged által ellenségi szenvedélynek: de jobbnak látta ez úttal, Valerius' okaira hajolva, minden személyes nézeteit elmellőzni.

Coriolán, látva hogy a' tanácstól elhagyatott, mielőtt a' végzés aláíratnék, még egy beszédet tart. „Ti tudjátok, özszegyült atyák, millyen vala mind eddig viseletem köztetek; tudnotok kell azt is, hogy minden időkbén 's változásokon bizonyított hűségem a' tanácshoz lázítá-fel ellenem a' nép' haragját. Nem akarok szólni a' háláról, melyet tetteimért mai napon tőletek nyerek. A' következőzés, emlékezzetek-meg, be fogja bizonyítani, hogy gyarló, sőt talán rosz célú is vala azoknak tanácsa, kiknek véleményét most ügyemben követni jónak találtátok. Azonban, miután Valerius' véleményéhez állátok, szabad legyen legalább tudnom, mit vétettem, 's milly föltételek alatt adtok-ki engem ellenségeim' dühének?")

E' beszéddel Coriolán azt akará kivizsgálni, ha a' tanácsban mondott beszéde a' tribunusoktól kérdésbe fog e vétetni? A' tribunusok, bár mint haragvának e' beszédért Coriolánra, nehogy a' tanácsot magok ellen ingereljék, azt mondák, hogy vádjok csak Coriolán' tyranni hatalomra törekedését fogja tárgyzani. „Ha így van,” felelt Coriolán, „'s csak ez alaptalan rágalom ellen kell magamat védenem, minden haladék nélkül megjelenendek a' nép' előtt, 's ha vétkesnek találtatom, semmi büntetés alól magamat kivonni nem fogom. De aztán, bizonyára ezen vádat

* Dionysius.

** Plutarch.

hozzátok-fel ellenem, 's a tanács' végzése ki ne játszassék." A' tribunosok megigérték, 's Coriolánnak huszonhét nap adatott, mellynek lefolyta után a' gyűlés előtt meg kellett jelennie.

Ezen végzés a' tribunosok által kihirdettetett a' népnek, 's egyszersmind parancs bocsáttatott mind a' városiak, mind a' künn lakókhoz, hogy huszon hét nap mulva a' gyűlésben megjelenjenek Coriolán' ügyében szavazni. Mindenek nyugtalansággal várták a' napot, mellyen Coriolánon boszújokat éreztetethetik, mert a' tribunosok annyira felingerlék ellene a' sziveket, hogy sokan azt hinnék, ezen ember' megdöntésétől függ a' respublica' boldogsága, kit azonban nem régiben még bálványozának.

Megjelent az elhatározott nap. Teméntelen sokaságú nép tódult össze a' piacon. A' tribunosok, mielőtt a' tanácsbeliek megjelenének, a' népet tribusokra oszták. Servius Tullius' uralkodása óta mindig centuriák szerint ment a' szavazás, most a' tribunosok ezt megváltoztatták, a' mi Coriolán' ügyére elhatározó befolyású lépés vala.*) Megjelenvén a' consulok, kívánták, hogy a' régi szokás tartassék-meg; de a' tribunosok egész bátorsággal kimondák, hogy ők más nemű szavazást népi ügyben megengedni nem fognak. Hosszabb szóverseny után csakugyan a' tribunosok' akarata állott-meg, részint, mert makacsabban viték véleményük mellett, részint, mert a' tanács Coriolán' ügyét nem akará saját ügyévé tenni.

Minucius consul felszólala Coriolán' mellett, kérte a' népet, tekintsék e' nagy ember' érdemeit, 's ne adjanak okot róla azt mondhatni, hogy törvényszék' elébe állítatott, mint alacsony gonosztévő. Sicinius azt felelte, hogy illy tekintetek mellett, szabad országban, senki bátorságban nem élhetne, 's minden nagy embernek büntetlenül lehetne vétkeznie. Monarchiákban, úgymond, hol személy uralkodik, kegyelmezhetnek a' fejedelmek: de republicanus országban törvénynek kell uralkodnia, melly egyképen jutalmaz és büntet minden rendű polgárt. Ekkor elolvastaték a' tanácsvégre, melly szerint Coriolánt semmi mással vádolni nem vala megengedve, mint a' zsarnoki hatalomra vágyódással. Ez vala minden védelem, mit Coriolán' ügyében a' tanács tevé.

Most Sicinius szólala-fel, 's előadá, miként törekszik Coriolán, a' romai hajdani királyok' ivadéka, régóta királyi hatalomra. Hogy születése, hősi tehetségei, párthíveinek nagy száma, kiket valódi jobágai gyanánt lehet tekinteni, gyanút igen is nagyot támasztanak ellene. Soha eléggé nem vigyázhatni, hogy ez a' patriciusoktól örök magasztalásokkal elhalmozott hős, hazája' szabadságát veszélybe ne döntse. Már csupán az is, hogy ő polgártársai' szemében gyanút gerjeszte maga iránt, Roma' törvényei szerint büntetésre méltó.

Coriolán' megjelent a' nép előtt, szilárd tekintettel, melly bámulatra ragadá nézőit. A' tribunosok' hamis vádai ellen semmit sem monda, hanem a' helyett elbeszélé mit tevé eddig 's mint szolgált hazájának. Előszámlálta az ütközeteket, hol jelen volt, hét esztendő' leforgása alatt; említé sebeit, felhordá vezéreitől nyert jutalmait 's mint lépett nyomról nyomra felebb a' hadi pályán. Megmutogató a' népnek bajnoki koszorúit, mellyeket itt és amott nyerni szerencsés volt, megnevezé polgártársait, kiknek életét megmentette, felhíván mindenikét bizonyosságul. Egy sereg, nagyobb részint a' pórrendből, azonnal előlépett, 's megvallá, hogy Coriolánnak köszönheti életét. „Mi számtalanszor láttuk, mondának ők, mint rohant-be az ellenség' legsűrűbb rendei közé, hogy polgártársa' életét saját vérén megmentse, 's most íme igazságtalanul vádoltatik azért, hogy mi őt szeretjük mint éltünk' szabadítóját, hogy rajta csüggnünk mint védencei. 'S lehet e ez az ő vétke vagy a' miénk? Tehetünk e mi másként hálátlanság' mocská nélkül? Ha pénzre akarjátok őt ítélni, készek vagyunk érette mindenünket váltságul adni; ha száműzitek, vele fogunk menni; ha életet kívánjátok, vegyétek inkább mi-

* A' centuriák szerinti szavazásban a' patriciusok voltak hatalmasbak, a' curiák szerintiben a' pór. Innen a' tribunosok' harca ez utóso mellett.

énket, mely úgy is övé, melyet nélküle nem bírnánk, 's így legalább lefizethetjük neki tartozott adónkat, 's a' hazának egy jeles polgárt megszabadíthatunk." Könyekre fakadtak e' jószívű emberek beszédek alatt, 's gyermekileg zokogának. Ekkor Coriolán elszakasztá köntösét 's megmutatá csatákban nyert sebeit. „E' derék polgárok' életéért nyertem e' sebeket, úgymond, értök tevémet véremet ezerszer kockára. Egyeztessék-meg a' tribunusok az illy tetteket azon váddal, melyeket ellenem koholtak. Hihetni e, hogy az, ki vérét a' népért áldozza, a' népnek ellensége legyen? Ki őket megszabadítani annyiszor küzdött, őket éhhez hálásra kárhoztassa?”

E' beszéd, nemes méltósággal, a' mi Coriolánnak olly nagy mértékben tulajdona vala, elmondva 's azon önérzessel és bátorsággal, mely az ártatlanságnak hű kísérője szokott lenni, nem volt foganat nélkül. A' nép szégyenleni kezdé neheztelését. A' jámborabbak azonnal felkiáltozának, hogy illy nagy embert 's hasznos polgárt fel kell minden vád alól menteni. A' tribunusok meg valának lepetve 's rettegve látták a' nem várt jelenést. Azonban Decius, mint mondánk, a' legügyesebb 's egyszersmind fortélyosabb szónok közöttök, azonnal felszólala, hogy Coriolán ellen még egyéb vád is van, melynek megczáfolására hasztalan lesz sebek' mutogatása és tettek' kérkedékeny emlegetése. „Tudjátok, úgymond, polgárai Romának! hogy törvényeink szerint az ellenségtől elszedett zsákmány az egész romai nép' sajátja, hogy felőle sem vezérnek, sem katonának intézeteket tenni nem szabad, hogy az érettek bejött pénz a' quaestor által⁴⁸ a' köz kincstárba tétetik, 's íme, még is Coriolán, ezen törvények' ellenére, melyek egykorúak Romával, miután Antiumban nevezetes zsákmánylást tett volna, az elfoglalt martalékot barátjai közt osztotta-el, 's ekként a' nép' tulajdonát czimboráinak ajándékozá, hihetőleg zsarnoki czélja' zálogául. Felszólítalak téged ezennel, Coriolán; hogy e' vádat czáfold-meg.”*)

E' vádnak megítélésére szükség említenem, hogy azon korban, midőn az élelmi szükség miatt a' nép és patriciusok között viták folytának, az antiumiak, használván az alkalmat, beütöttek Roma' határaiba és pusztítottak, rablánek egész a' városi kapukig, a' nélkül, hogy Romában a' népet fegyverfogaásra lehetne birni. Coriolán nem tűrheté e' gyalázatot. Engedelmet kért a' consuloktól ellenök fegyvert foghatni; öszve szedé hiveit 's megígérte a' pórrendi katonáknak, hogy ha zászlójához állandanak, zsákmánnyal megrakodva fogja őket haza vezetni. A' katonák ismerve Coriolán' hadvezéri tehetségeit, 's ezen felül éhségtől üzelve, zsákmány' reményétől kecsegtetve, csoportosan sereglettek Coriolán' zászlójához. Coriolán kivezeté őket a' városból, megrohaná a' szerte kóborló ellenséget 's több izben megverve, beűzé Antium' falai közé, hol, míg azok rettegve a' Coriolán névtől, magokat zárva tartanák, ő, kölcsönért kölcsönt fizetve, megengedé katonáinak a' rablást, kik végig kalandozván a' sík földet, teméntelen zsákmánnyal tértek vissza. Coriolán, ígérete szerint, általengedé mindeniknek, a' mit szerzett, részint sinlődő háznépe' táplálékára, részint hogy példát adjon nekik élelemszerzésre az ellenség' telkeiről. Ez volt tehát a' vétek, melyet most Decius ellene felhozott: de az nem volt való, hogy ő a' zsákmányt barátinak adta vagy épen felosztotta volna, mert mindeniké az volt, lett legyen patricius vagy pór, a' mit saját erejével szerzett. Coriolán' veszedelme az vala, hogy a' zsákmánnyal terhelten visszatérőket azok, kik a' városban maradtak, irigy szemmel nézték, a' mit Decius megsejtvén, még azon időben eltökélé egykor Coriolán ellen használni.

„Királya vagy e te Romának, Coriolán, mond e' fondor tribunus, hogy sajátjairól kényed szerint intézeteket téssz?” Meglepve e' vád által, melyre épen nem vala elkészülve, Coriolán

* Dionys. Plutarch.

⁴⁸ által

nem tudta egyebet felelni, mint hogy a dolgot előadta miként történt vala. Kik azon csatában jelen voltak, azonnal előállottak bizonyosságot mondani a dolog valósága felől, azonban a másik felekezet nagyobb számmal volt, s most felzudula. Látván a tribunusok e kedvező pillantatot, minél hirtelenebbül szavazatra bocsáták az ügyet, s Coriolán a többség által örök számkivetésre ítéltetik. *)

A patriciusok nagyobb része magát is száműzve érezte e nagy emberrel, ki mindenkor támasza és véde vala a patriciusi rendnek. Eleintén köz rémülés támadt bennök: de csak hamar boszú és elkeseredés foglalta-el a szíveket. Némelyek Valerius ellen keltek-ki, hogy síma beszédével a tanácsot elcsábítsa, mások ön magokat vádlák szerfeletti engedéllyel, mindnyája keserűen bánta, hogy végeszközökhöz nem nyúlt inkább, mint illy nemes lelkű, nagy polgárt ellenségei negédének engedé. A nép ellenben örvendett fényes diadalmának: s a két rendet most nem ruházatról s egyéb jelekről, hanem vidám, vagy sajnálatos arczáról lehetett megismerni.

Változás egyedül Coriolán külsején nem volt látható. Járása, arcza, mozdulati nyúgalmasság valának, s mind azok közt, kiket e történet érdekelt, csupán az ő lelkén nem voltak elcsüggedés jelei. De e nyugalom csak külsején mutatkozott, belseje, mint látni fogjuk, volkán vala, hol harag és elkeseredés lángjai égtek. A gyűlés után mindenek előtt haza tért, hol anyját és nőjét könyekben elázva találta. Inté őket hideg, kevés szavakban, a sorsnak e csínyát állhatatosan tűrni; megölelé őket, apró gyermekeit gondjaikba ajánlá, s elhagyá a várost, a nélkül hogy egyikét védeczein kívül valakit magával menni engedne. A város végéig nagy sereg tanácsbeli és patricius kísérte. Haraggal lévén eltelve gyávaságokért, egyikhez sem szólt; némán halada előttök, némán vált-el tőlök. **)

A pórnép lelkét mind eddig nem tapasztalt öröm foglalta-el a győzödelmen, melyet a patriciusok hatalmán vőn. Nem ok nélkül, mert Coriolán megítéltetésével a respublica eddigi alkotmánya a maga alapjaiban vala megrendítve. A nép, melly ekkorig a patriciusok hatalmától függött, most ezeknek bírúvá tette magát, s végzéseket hozott az ország legnevezetesebb dolgairól. A fő hatalom most a tanácstól a nép, vagy inkább a tribunusok kezébe látszott szállani, kik népvédői címök alatt Roma kormányzóivá emelték-fel magokat. Csupán a consulok, mint fő igazgatói az országnak, voltak előttök még némileg félelmesek; azért, hogy ezek hatalmát is megtörjék, olly patriciusokat ügyekeztenek consulokká választatni, kik hozzájuk szítanak, vagy szellemi tehetségök gyengébb, hogysen tőlök félni lehetne. Mint védei s pártfogói iránt vak bizodalommal lévén a nép nagy serege, melyet szenvedély szokott mozgatni, ész ritkán, magokat vezetőjévé tették a közvéleménynek, gondolkodásnak. Jó hadvezér, úgy mondának, ritkán jó az ország kormányán; a hős megszokván háború idején a korlátlan parancsolást, győzödelmes fegyvereivel bizonyos büszkeséget hoz magával haza, és felsőségi érzést, mellytől szabad országban mindenkor félni lehet. Miután a consulok, elég igazságtalanul, csak patriciusok közül választatnak, azon kell ügyekezni, hogy e nagy hatalmat szelíd, jámbor emberek nyerjék-meg. Az igen kitűnő elmék, győzelmekhez szokott hadvezérek, s általában a dicsvágyó lelkek veszedelmesek szabad országban. E gondolatok, mellyekben olly sok való is vagy on vegyülve, a szabadságföltés színe alatt könnyen hitelt nyertek, s irányúl szolgáltak a választásnál. Ehhez járult még az is, hogy Coriolán ügyében, mint láttuk, a tribunusok erőszakosan kivítették a curiák szerinti szavazást, a mi a népnek rendkívüli hatalmat ada, mitől jövőendőben a tribunusok semmi nagyobb tekintetű tárgynál el nem állottak. Így történt, hogy a .T. Sulpitius és Sept. Larius consulok alatt tartott választásnál a nép

* Dionys, Plut. Liv.

** Plutarch.

megtagadá szavát Róma' nagyobb elméitől, 's consulokká Cajus Julius Julust és Pub. Pinarius Rufust választá, két igen gyenge embert, kiknek sem harcz' sem béke' idején nem lehetek tekintetők, 's consulok azért lettek, mert rá semmi érdemök nem volt. Így mene Roma' alkotmánya a' demokratia felé hatalmas léptekkel, a' nélkül hogy haladását az aristokraták gátolni képesek lehettek volna.

Coriolán száműzetése' első napjait mezei jószágainak egyikén töltötte. Itt kezde tünődni balesetén 's itt gondolá azt végig egész nagyságában. Föltámadának lelkében a' boszúvágy' szörnyei hálátlan polgártársai ellen, 's a' nagy ember odáig hagyta magát indulatitól ragadtatni, hogy hazája' feldulását eltökélné lelkében. Azonban miként volna az eszközölhető? Mellyik szomszéd nép eléggé erős Romával háborút viselni? Végig hordá elméjét a' népeken, mellyek hazájával ellenséges viszonyban állottak: sabinok és tuscusok, aequusok és volscok 's herniciabeliek. Elméje a' volscokon, a' régi Latium' egyik népén állapodék-meg. Őket találta Róma' legnagyobb ellenségeinek 's egyszersmind leghatalmasbagnak fegyvert emelhetni. E' nép több apró városokból állott, mellyek szövetségben lévén egymás közt, követeik által kormányzák magokat. Ezen Roma' növekedését mindig irigy szemmel néző ország sokszor harczolt a' romaiakkal véres csatákat, bátran és elszántan, de kevés szerencsével. Sok birtokait veszté-el, 's utósó háborújakor két évi fegyverszünetet kellett kérnie, hogy meggyengült erejét helyre állíthassa. De a' balszerencse nem csüggeszté, nevelte inkább rómaiak ellen forralt haragját a' szilárd tökéletű népek. Olaszország' nemzeteit nem szűnt-meg Roma ellen bujto-gatni minden alkalommal. E' nemzeti gyűlöleten építé Coriolán a' maga nagy reményeit hazáján boszút állhatni. Azonban szándékát kivihetni minden másnak könnyebb volt volna mint neki, ki a' volscoknak egy és más alkalommal több károkat okozott mint minden romai. Ő nem egyszer tette semmivé seregeiket, nem egyszer pusztítá tartományaikat, bevette és feldúlá városaikat, 's neve behatván minden volscusi megyébe, egyképen vala mind gyűlölt, mind rettegett.

Mind ezeknél még egy nagyobb akadálya is volt Coriolánnak. Antiumban tudniillik egy férfiú lakott – neve Tullus Attius*) – ki származás, gazdagság és bajnoki tehetségek miatt a' volscoknál királyi tekintetben állott. Coriolán ezen embertől leginkább gyűlöltetett, mert a' vitézségben egymásnak versenytársai valának, 's a' mi még bajosabb, Tullusnak gyakran kellett tapasztalni, hogy e' romai hőssel nehéz mérkőznie. Coriolán' seregei gyakran megverték Tulluséit, 's a' két bajnok nem egyszer kelt egymással viadalra, honnan többnyire Coriolán tért vissza győztesen, 's így közöttök a' nemzeti gyűlölségen túl még személyes is vala. Gondolhatni ezek szerint, hogy Coriolán Tullusnak kedves vendége nem fogott lenni, 's még is ellent nem állván ennyi ok, e' vakmerő romai eltökélő nem csak a' volscokhoz, hanem magához Tullushoz menni. E' vonás nevezetes bizonyosága annak, hogy ő mélyebben tuda az emberi lélekbe is tekinteni 's hogy Tullushoz menetele nem roszul vala kiszámítva. Felöltözék olly ruházatba, melly őt Antiumban ismeretlenné tévé, 's napszállat után bemenvén a' városba, észrevétlenül Tullus' házába lopakodék. Itt elburkolá arcát köntösébe, és leült a' ház' tűzhelyén.***) E' különös megjelenés a' házi cselédek közt figyelmet és csodálkozást gerjeszte: de senki eligazítani őt nem meré, mert külsején valami mutatkozott, mi iránta némi tartózkodást és tiszteletet gerjeszte. A' szolgák bejelenték uroknak e' különös ember' megjelenését. Tullus azonnal kijöve, kérdé, kicsoda és mit kíván? – Coriolán fölfedvén ábrázatát, Tullusra függeszté szemeit. „Ha nem ismersz, úgymond, magam leszek magamnak árulója. Én Cajus Marcius

* Liv. Dionys. – Plutarchnál Tullus Amphidiusnak nevezetik.

**) A' ház' tűzhelye Vestának, mint védistennének vala szentelve 's asylum gyanánt tekintetett, hol az üldözöttet megsérteni tilalmas volt.

vagyok; ki neked és hazádnak annyi kárt szerzettem. Tetteimet tagadni nem engedi a' Coriolán név, melyet viselek emlékéül hazád iránti haragomnak, egyedül való jutalmául érdemeimnek 's a' Romáért kiállott veszélyeknek. A' romai nép' negéde 's az áruló és gyarló tanács, mindent elveve tőlem, sajátom egyedül e' név maradt. Száműzve hazámból, tűzhelyeden kerestem állapodást, nem hogy életemet mentsem, – mert ha haláltól félnék, nem jöttem volna ide – hanem hogy üldözőimet megboszúljam, 's íme már is boszúmat állom avval, hogy téged, ellenséget, személyem' urává teszek. Ha van bátorságod Roma ellen fegyvert fogni, fordítsd hasznodra balsorsomat, 's tedd szerencsétlenségemet néped' szerencséjévé. Én ügyesebben fogok tudni Roma ellen harcolni, mint valaha ellenetek, mert jobban ismerem az ellenség' állapotját, mint a' tiéteket. Ha pedig nincs merészséged Romával föltenni, vedd életemet, régi ellenséged' életét, ki egykor talán neked és népednek még árthatmas lehetne.”*)

Elbámulva e' bátorságon és beszéden, Tullus kezét nyújta a' száműzöttnek. „Ne rettegj, úgymond, Coriolán! e' bizodalom, melyet hozzám mutatsz, legyen záloga annak, hogy nálam bátorságban vagy. Te magadat adod nekünk 's ez elég kárpótlás, sőt nagyobb annál, mit elvevél. Szolgálatodat, melyekre ajánlkozol, ígérem, mi jobban fogjuk jutalmazni mint polgártársaid. Remélj minden jót a' volscoktól.” Bevezeté őt' szobáiba, megvendéglé 's a' következő napot tanácskozásban tölték-el a' kezdendő háború iránt.

A' romaiak 's volscok közt, mint mondam, fegyverszünet vala, arról kelle tehát gondolkodni, mint lehetne ezt jó ürügy alatt megtörni. Alkalom önkényt ajánlkozék. A' romaiak nyilvános ünnepeket készültének tartani, melyek nálok egy részét tevék az istentiszteletnek. Az olasz népek seregenként jöttek Romába ez ünnepekre, 's olly nagy számmal, hogy nem férhetvén házakba, szabad ég alatt kellett sátorokban tanyázniok. E' népsokaság aggodalomba ejté a' consulokat, a' mit hogy még inkább neveljen Tullus, fogadott embere által azon hírt szóratta-el a' városban, hogy a' volscok Romát felgyújtani szándékoznak. A' consulok rögtön tudtára adák ezt a' tanácsnak, mely ismervén a' volscok' gyűlöletét Roma iránt, hiva a' hírnek, 's végzést hozott, 's egész városban kihirdetteté, hogy napszállatig minden volscus eltakarodjék Roma' falai közül, sőt kijellettett a' kapu is, melyen kimenniök kelle. A' parancs szigorúan hajtattott végre 's egy volscus sem marada Romában. Boszúval és nehezteléssel tértenek haza, 's annak vágyával, hogy e' gyalázatot megtorolhassák. Tullus mintha történetesen jőne elejökbe, álnokul kérdé haza tértök' okát. Midőn elmondának, még inkább bujtá lángjokat. Lehető e, úgymond, hogy istenek 's emberek' gyülekezetéből mint örülteket, szentetleneket kiüzének? 's kiüzének minden egyebek között csupán titeket? Bevárjátok e, hogy gyalázóitok, minden fegyverszünet' daczára, rajtatok ütven, telkeiteket újonan feldúlják?**)

E' szavak felingerlék őket, elannyira, hogy csakhamar gyűlés tartatván Antiumban, szavazat' többsége által elhatározatnék a' háború. Mielőtt azonban szándékok' kiviteléhez nyúlának, Tullus, az egész dolog' vezetője, elmondá nekik, hogy Coriolán közöttök van, 's kérte, hívnák őt gyűlésökbe. „E' hadvezér, úgymond, ki annyiszor bizonyítá-be ügyességét, most még inkább fel van gerjedve a' romaiak ellen, mint min magunk, 's úgy látszik a' sors hozta őt közénk dolgaink' jóvá tételére. Ő bizonyosan helyes tanácsot fog nekünk adni, 's annak veszélyeit megosztandja velünk.”

Coriolán meghívatott. Azon elszánt és bátor tekintet, mellyel elejökbe lépett, minden szemeket e' nagy híru emberre függeszté, ki maga egykor nagyobb rettegést gerjeszte lelkeikbe, mint egész Roma. Szavait azon tisztelettel és részvétellel hallgaták, mely az üldözött érdemnek

* Plutarch. Dionys. Livius.

** Plutarch. – Dionys. L. VIII. azt mondja, hogy Tullus maga vala Romában 's maga terjeszté ez álhírt. Liviusnál láthatni Tullus' beszédét.

mindig elmaradhatatlan követője. Beszéde bátor, ésszel és meggondolással teljes, 's szenvedélyeket lázasztó vala, 's belőle látni volt, hogy Coriolán mind hadvezér mind szónok egyképen nagy. Tanácsa az volt: Küldessenek Romába követek 's kívántassanak vissza az elfoglalt birtokok; ha pedig megtagadtatnának, jelentessék háború. – Ajánlá szolgálatát a' volscoknak, mint hadvezér, vagy közvitéz. Beszéde felgyújtá hallgatóit; a' háború elvégezteték; Coriolán Tullussal egyetemben hadvezérekké neveztettek, 's egy alkalommal a' romai száműzött polgári joggal ajándékozott meg.*)

A' követek elmentenek Romába, a' volscok' üzenetét előadandók. Roma nem tudá, mit teszen fenyegetéstől rettegni, 's országlási elveinek egyike vala, nem engedni, még győzelmes ellenségnek se. A' követeknek azon válasz adatott, hogy a' romai népnek nem szokása félelemből vissza engedni azt, mit győződelmes fegyverrel magáévá tőn, 's ha a' volscok első nyúlának fegyverhez, a' romaiak utósók lesznek, kik azt leteendik. A' háború tehát el vala kezdve.*)"

Tullus és Coriolán, a' romaiak' válaszát előre sejtve, készen tarták seregeiket, 's úgy egyeztenek meg, hogy Tullus a' tartaléksapatokkal honn marad védül, Coriolán pedig a' romaiak' és frigyeseik' birtokának pusztítására megyen. Coriolán fölkerelked táborával, megtámadá Circaeát 's kiűzte belőle a' nem régiben megtelepedett romai gyarmatot. Utána elfoglalta Satricumot, Longulát, Poluscát és Coriolit, mellyeket a' romaiak csak az imént foglaltak a' volscoktól. Elvévé továbbá Corbia, Vitellia, Trebia, Labicum és Pedum városait. Voles ellent állván ostrommal foglaltatott-el, 's lakosainak tapasztalniok kelle egy győződelmes és boszús ellenség' dühét. Coriolán megparancsolá katonáinak, hogy végig kóborolván a' romai telkeket, mindent dúljanak, pusztítsanak, de kiméljék a' patriciusok' birtokait. Ezt vagy azért, hogy patriciusok iránti hajlandóságát mutassa, vagy, a' mi hihetőbb, hogy a' patriciusokat a' pór előtt gyanúba hozza, mintha velők titkos egyetértésben állna, 's a' két rend között meghasonlást támasszon. A' mit, ha csakugyan célja vala, el is ért, mert a' nép azonnal fölemelé szavát a' tanács ellen, hogy Coriolánnal szövetségben áll, 's ő eszközlé, hogy most ellenséges fegyverrel jó, hihetőleg a' tribunusi hatalmat eltörlení. A' patriciusok ellenben szemrehányásokat tőnek a' népnek, hogy olly jeles polgárt és hadvezért elkeserítettek hazája ellen fegyvert ragadni. Bizodalmatlanság, gyanakodás, gyűlölet támadt bennök egymás iránt, 's a' köz rendetlenségben nagyobb iparral dolgoztak egymás' rongálásán, hogysen az ellenségén. A' consulok a' város' falai közé húzódtak, rettegve olly daliával mérközni mint Coriolán. A' nép 's tribunusai, kik máskor olly bátrak valának Coriolán ellen zajt támasztani, most nem igen mutattak kedvet vele szembeszállani. Mindenfelől határozatlanság, zavar és félelem. Romából senki kimenni nem akara, részint mert vezéreiben nem bizott, részint mert Roma' szövetségesei egymás után kezdenek a' győzőhöz pártolni.

Romának rémítője, Coriolán, nem találván sehol akadályra, elfoglalta Lavinumot, 's egyenesen a' város felé tartván, tábort üte a' cluili sánczoknál 40 stadiumra (öt német mérföldre) Romától. Győzelmeinek híre minden felől öszve tódítá a' volscokat, annyira, hogy még Tullust is elhagynák katonái Roma' felsákmányoltatása' reményében, 's nyilván kimondák, hogy ők csak a' romai vezér' zászlói alatt akarnak harcolni. Ez újabb győződelme volt Coriolánnak versenytársán Tulluson, de egyszersmind szerencsétlensége is, mert a' dicsszomjú volscus' lelkében újra fölébredett a' boszú Coriolán ellen. Egész Olaszország Coriolánra függeszté szeméit és a' romaiakra, kiknek most szomorúan kellett látniok, mennyire függ a' hadi szerencse gyakran egyetlenegy elmétől. Úgy látszott, mintha Coriolán' száműzetésével az erős Romából

* Dionys. L. VIII.

** Plutarch.

egyszerre a' hős lélek is elszállott volna. A' rémülés rendkívüli volt; a' nép, melly a' város' falairól nézte mint pusztítatnak telkei, heves zajjal békealkut kívánt; az ítéletet, melly Coriolánt száműzte, kegyetlennek mondá és elrontani javalá; szóval, az ingatag csoport, melly előbb nagy dühhel kegyetlenkedett az ártatlanon, most szint oly hévvel ohajtá, hogy az ne történt legyen. Egészen másként a' patriciusok. Ők, előbb védői Coriolánnak, most ellenszegültek a' nép' kívánatinak, részint mert Coriolán most már, mint hazája' ellensége inkább büntetésre, hogysen bocsánatra vala méltó, részint, hogy újabb példáját adja annak, a' mit többször mutatott: hogy legnagyobb szerencsétlenség' idején legmakacsabb a' békekötésben. Ekkor mondatott ki a' tanács által azon kevély szó, hogy Roma nem ereszkedik alkuba lázadóval meddig fegyverét le nem teszi, mellytől későbbben gyalázattal kellett elállania.

Értésére jutván Coriolánnak e' büszke válasz, felkele táborával ' egyenesen a' városnak indult, mintha azt ostromlani akarná. Ez elszánt és vakmerő lépés lelohasztá a' kevély romaiak' dagályát 's büszkeség helyett rettegés fogá-el szíveiket. Elvégezteték egyenlő akaratával a' két rendnek, hogy Coriolánhoz követek küldessenek béke-szerzendők. Őt consularis férfiú neveztetett ki, mind olyan, ki egykor Coriolán iránt hajlandóságát bizonyítja.

Coriolán eltökélé, hogy megalázza e' makacs kevély népet. Katonáit két rendbe állítá fegyveresen, 's közöttök kellett elmenniök Roma' követeinek. Ő maga, körülvéve tábora' nagyaitól, tábornoki székén ülve fogadta őket büszkén, mint oly ellenség, ki karddal készül törvényeket szabni. A' követek egész alázattal járultak elébe, érzékeny és szerény szavakba önték kérelmeket, adjon békét a' két háborgó népnek, 's ne örüljön a' volscok' hasznával hazájának ártani. Coriolán kevélyen válaszolt: „Ha, úgymond, visszaadtnak az elfoglalt birtokok, ha a' volscoknak szinte mint a' latinoknak romai polgárjog engedtetik, ha visszahivatnak az elfoglalt földekről a' romai telepföldmivelők, akkor alkuba fog velök ereszkedni, különben nem.” Miután a' volscok' ügyében kevélyen szólott, szelidült ábrázattal fordult hozzájuk, nyájasan szóla velök, szívesen emlékezett iránta mutatott hajlandóságokról, megköszöné nekik, hogy pártfogolák nejét és gyermekeit, 's harmincz napot engedvén gondolkodásra a' békekötés' pontjai felől, elbocsátá őket. *)

Ez idő' elfolyta alatt elfoglala a' latinoknak több városaikat, 's a' határnap' eltölte után újra visszatért táborával 's megszállott Roma' kapui előtt. Roma a' harmincz napot tanácskozás között töltötte-el, de a' kevély republicanus nép újra is csak azt határozá, hogy semmi törvényt nem fogad-el, meddig az ellenség fegyverét le nem teszi. Követek jövének, kérve Coriolánt, ne kívánjon tőlök oly békekötést, melly gyalázatokra szolgáland, mert semmi ilyenben meg egyezhetni nem fognak. A' természeténél fogva is már szigorú Coriolán hidegen felelt nekik, hogy egyéb választások nincs, mint az elfoglaltak' visszatérítése vagy háború. Még három napot enged, úgymond, mellynek elfolyta után többé ne merészeljenek hozzá jöni.

A' követek' visszatérte nevelte a' rémülést. Mindenki fegyverhez nyúlt; némelyek a' falakra, mások a' kapukra állani örül, nehogy Coriolán titkos szövetségesei által, mint hitték, elárultassanak; sokan házaikat elsánczolni, mintha az ellenség már benn volna. Rend 's hadfenyíték sehol; a' consulok tehetetlenül, mintha hivatalaikról lemondottak volna; a' tribunusok' hollétéről semmi hír. Ezek nem voltak többé a' hajdani bátor romaiak, kiktől reszketett Olaszország. Úgy látszott egész nemzet' lelke Coriolán' lelkébe szállott, megboszúlni a' hálátlanságot. Gyülekeztek és oszlának, tanácsot tanácsra halmoztak, mellyeknek egyike sem volt a' romai névre méltó. Végtere a' vallás' szolgálit küldék Coriolán' megengesztelésére.

Papok, jóslók, áldozat' szolgálai, ünnepélyes és szertartási öltözetökben mentenek, mint bucsújárásra, Coriolánhoz. Tisztes méltósággal léptek végig a' táboron, 's szónokjok istenekre és mindenre a' mi szent, kéré Coriolánt, kimélné hazáját: de ő el vala tökéelve velök haragját

* Dionys. L. VIII. Plut.

éreztetni, 's azt felelte mozdíthatatlanul mit előbb: „A' mit kívánnak, magoktól függ. A' volscok békére lépnek, mihelyt vissza lesznek adva az elfoglalt tartományok. Ne bizakodjanak, úgymond, a' romaiak azon költeménybe, mellyel régi királyaik ámiták, hogy Roma istenektől van világ' urává rendelve; ő bizonyossá teszi őket, mihelyt akarni fogja, hatalmába ejtendi a' várost.” Megesküvék istenek' színe előtt, hogy ő ártatlan leszen minden csepgétől a' kiontandó vérek, 's a' mi balszerencse Romát éri, saját makacsságának köszönje 's azon vak átkodásnak, mellyel rablása' gyümölcseit meg akarja tartani. E' szavak után egész tisztelettel haza bocsátá őket, a' nélkül hogy föltételeiből legkisebbet engedne. *)

Roma elveszve látá magát. Templomai tömvék vének, gyermekek, asszonyokkal, kik oltárok előtt könyörgöttek istenekhez hazájok' megtartásáért. Ekkor történt, hogy Valeria, testvére ama híres Publicolának, mintha istentől sugaltatnék, több főrendű asszonyokat vevén magához a' Capitoliumból, hová imádkozni ment vala honáért, kijöven, Veturiához, Coriolán' anyjához mene. Együtt lelték őt Volumniával, Coriolán' nőjével, siratva hazájok' veszélyét.

Valeria mélyen illetődött szívből szóla hozzájuk: „Roma' leányai jőnek, úgymond, hozzátok, Roma' leányaihoz, közönséges hazánk' ügyében. Ne engedjétek, nemes szívű hölgyek, Romát volscok' martalékává lenni, ne azt, hogy szabadságunkat az ellenség eltiporhassa. Jertek Coriolán' táborába, könyörögjünk neki hazánk' kiméléséért. Én nagy reményeket helyezek nemes lelkébe, 's mindent várok anyja és nője iránti szeretetétől. Boruljunk lábaihoz, kérjük, kényszerítsük őt; oly magas szívű férfi nem fog ellentállhatni könnyeinknek. Meglássátok, istenek meg fognak indulni igazságos esdekléseinken 's megmentendik e' várost, melly emberi segedelemtől elhagyva látszik.” Szavai elhaltanak zokogás és könnyek közt, a' derék romai hölgynek. **)

„Valeria, Romának méltó leánya,” mond a' sebhedt szívű Veturia, „te gyámoltalanságban keressz segédet, midőn hozzánk fájdalomtól elnyomattakhoz folyamodol. Mióta a' nép kimondá ítéletét Coriolánra, elalutt szívében minden tisztelet anyja, 's minden hajdani szerelem nője iránt. Anyám! nőm! úgymond ő elkeseredve, midőn akkor a' népgyűlésből megtért, fiatoknak vége! Coriolán száműzetik hálátlan polgártársaitól, száműzetik örökre a' hazából, mellyért oly hévvel lángola. Ajánlom nektek gyermekeimet, az apátlan árvákat. Én örömost távozom-el e' megromlott városból, hol férfiúi tökélyek nem becsültetnek többé. Éljetek boldogul 's viseljétek e' csapást romai hölgyekhez illő lélekkel. E' szavakkal elsietett. Én idősb gyermekét vezetvén, Volumnia karján vivén a' kisebbet, sírva kísértük; de ő csak hamar felénk fordula: Ne jőjete, úgymond, tovább, és hagyjatok-fel haszontalan könnyeitekkel. Neked nincs többé fiad anyám, és te legjobbika a' nőknek, férjed rád nézve örökre oda van. Kívánom találj magadnak egy más hozzád méltó férjet, szerencsésbet nálamnál. – Volumnia elfásulva rogyott össze szívmetesző szavaira, 's mi alatt én segédére mentem, elhagyott bennünket vad érzéketlenséggel, a' nélkül, hogy végölelésünket elfogadná, vagy kimondhatatlan fájdalomkban részvételt mutatna. Elmene Romából pénz és szolgálai nélkül, senkinek nem mondva, hova, melly világrész felé. Azóta nem tud felőlünk semmit 's nem tudata magáról velünk, mintha gyűlölségébe minden iránt a' mi romai, minket véreit is befoglalna. Mi reményetek lehet e' szerint illy hajthatatlan embernél? Mit tehetnek ott gyenge asszonyok, hol Roma' papjai, tanácsbeli őszei végbe semmit nem vihettek? 'S mit is kívánhassak, én anyja, tőle becsülettel? Hogy hálátlan polgártársainak megbocsásson? hogy könyörüljön egy dühös népen, melly raj-

* Livius, L. II. cap. 39. kételkedni látszik, hogy Coriolán maga elébe bocsátotta volna a' papokat, sőt a' második követség' elfogadtatását sem hiszi: de Plutarch és Dionysius világosan említik.

** Plut. Dionys.

ta ártatlanon nem könyörült? Hogy egy nemzetnek árulója legyen, mely őt magaslelkűleg vezérévé tette? Kivánhat romai anya és nő dolgokat, melyeket a' becsülettel megegyeztetni nem lehet? Nyúgodjatok-meg, Roma' lelkes hölgyei, közönséges sorsunkon, mellyet megváltoztatni nincs ember' hatalmában.”*)

Valeria's a' többi asszonyok még inkább elkeseredének e' tagadó válaszon. Némellyek leborultak Veturiához, megölelték térdeit, mások Volumniának könyörgöttek egyesítse velők kérelmét Coriolán' anyjánál. Veturia, nem állhatván ellent könnyeiknek, megigérte végtére a' táborba menni, ha a' tanács tettét jóvá hagyandja. Valeria azonnal hirül adá ezt a' consuloknak, kik gyűlést tartanak. Versengés és szóviták támadának a' tanácsban; némellyek aggodalomban voltak, hogy Coriolán a' táborban tartandja nőiket's ez által fogja szüléiket's férjeiket kényszeríteni, hogy a' várost fegyverzörrenet nélkül általadják, mások ismét egyebeket hozának elő, de végre megegyeztek Veturia' szándékában, mert bíztak Coriolán' erkölcsében, kiről tudták, hogy büszke, szilárd és hajthatatlan, de alacsonyagra vetemedni nem képes.

Következő napon Roma' első rendű hölgyei Veturiánál összegyűlvén, a' consulok által rendelt kocsikba ültek, 's minden fedező kíséret nélkül a' volscok' táborába mentek.

Látván a' volscok e' közelgető kocsik' hosszú sorát, azonnal hirül vivék Coriolánnak, hogy nője és anyja jönnek. Coriolán eleinte csodálá, hogy romai asszonyok, kik gyenge korok óta elvonultan és szigorúságban neveltetnek, eltökélheték magokat, minden véd nélkül, ellenséges táborba jöni, hol, mint tudva van, nőtisztelet és fegytelenség nem nagy tekintetben állanak. A' követségnek ez új neméből azonnal kitalálta, hogy a' romaiak felette szorult állapotban vannak, 's eltökélék, vég eszközökhöz nyulva, őt a' várostól elmozdítani. Elhatározá magában Roma' nőit tisztelettel fogadni, de szándékától el nem állani. Azonban itt olly állhatatosságra számolt, mellyre minden keménysége mellett sem vala elég erős: mert alig pillantá-meg anyját és nőjét, azonnal karjaikba röpi. Mindkét részről érzékeny örömben fejezé-ki magát a' viszonzatás' boldogsága. Midőn a' szív' mozgatai lecsillapodtak, Veturia azonnal a' dologra tért. Coriolán, nehogy gyanússá tegye magát, táborá' nagyait azonnal összevgyűjté, hogy tanúk legyenek. „Ezen romai hölgyek, kiket imitt látsz – mond Veturia a' volscok' jelenlétében – engem és nőtét távollétedben vigasztalának, most pedig rettegve egy véres ostrom' következtől, hozzád jönek, velem együtt kérni, adj hazájoknak békét. Kényszerítlek téged, fiam, mindenekre a' mi előtted szent, fordítsd győzödelmes fegyvereidet másfelé.”

Coriolán azt felelé, hogy e' kívánságát igazságtalan, 's ha teljesítené, megbántaná az isteneket, kiket bizonyosságul hívott, midőn a' volscoknak hűséget esküvék. Ő nem fogja elárulni a' derék népet, melly tanácsába vette és seregeit hadvezéri hatalmába, kormányára alá bízta. Ő Antiumban több tiszteletet, szívességet talált, mint háládatlan polgártársai között.

A' volscok hangos tetszéssel jelenték, mint meg vannak Coriolán' válaszával elégedve. – Veturia azt mondá, hogy nem szándéka valami ollyanra bírni őt, mi becsületlen volna, csupán azt kívánja, hogy a' két nemzet közt békét kössön, melly mindkét részről hasznosabb leend a' vérontásnál. „S képes vagy e te e' kérésemet megtagadni, úgymond? Inkább fogsz e boszúd' sugalmának, mint anyád' kérelmeinek engedni? Gondold-meg, fiam, hogy válaszodtól függend anyád' dicsősége vagy örök gyalázata, következőleg élete. Ha megkérlelni nem foglak, tudd-meg, ön kezeimmel ontom-ki lábaid előtt véretem, és seregeid nem előbb mint anyád' holttestén fognak Roma' ostromára menni. A' romai asszony tud és kész meghalni, midőn becsület kívánja. Sem azt, hogy Roma fiamon, sem hogy fiam Román diadalmaskod-

* Dionys. – Plut. itt eltér.

jék, nem akarom megérni.” Midőn látná Coriolán’ arczvonásiból, hogy beszéde megindítá, tovább folytatá szavait. Kérte őt istenekre, ősei’ árnyékára, seregeit Roma előtt elvinni. *)

Coriolán’ érzései nagy küzdesekben látszottak lenni, ’s a’ máskor erős tökéletű ember határozatlanul állá anyja előtt. Veturia elővé az érzés’ minden fegyvereit, melyekkel anya gyermekére hatni képes. „Miért nem felelsz nekem, fiam? Nem ismersz e engem anyádnak többé? Elfelejtetted e mi szorgalommal ápoltak ezen karok gyenge korod óta? Megtagadhatod e első és egyetlen kérését annak, ki feletted szülői hatalommal birt? Íme, ha mind ezekre meg nem lágyulsz, lásd anyádat előtted porba hajlani.” Letérdele, és általkulcsolá fia’ lábait, ’s letérdelnek vele Volumnia is és a’ többi asszonyok.

Coriolán egészen megzavarodva ’s mintegy magán kívül kiálta-fel végtére: „Óh anyám, anyám, mivé téssz te engemet!” ’s ezzel fölemelé őt magához: „Te, úgymond, Romát megmentetted, de fiadat örökre elvesztéd.” Sejté tudniillik a’ sorsüldözte ember, hogy tettét a’ volscok megbocsátani nem fogják. Félre híván anyját és nőjét, bizonyosokká tevő őket: Tábora’ főbjeit reá fogja birni, hogy béke köttessék ’s a’ seregek elvitessenek Roma alól; ha pedig szándéka nem sikerül, leteendi hadvezéri tisztét ’s megvonja magát valamely idegen nép’ városában. Ezzel érzékeny búcsút véve, elbocsátá őket.

Következő napon, miután tanácsot tartott volna, hol reá birta a’ volscokat szándékára, fölkeletkezvén táborával, elhagyá a’ várost. A’ volscok között kétféle vélemény támadt, némelyek nem elégedtek-meg Coriolán’ tettével, mások ismét, kiket Veturia’ érdeklő beszéde szinte meghatott, javalák a’ lépést. Azonban mind a’ két fél ellenmondás nélkül követte őt, tiszteletből inkább mint félelemből. De Tullus, ki már a’ táborozás’ eleje óta irígy szemmel látta ön dicsőségét általa homályba borulni, eltökélé megdöntését. E’ célra, mielőtt Coriolán még meg érkeznek, azon hírt terjeszté, hogy a’ volscok’ ügyét elárulta, ’s méltó, hogy a’ gyűlés által feleletre vonassék. Coriolán megjelenvén, menteni akará magát ’s kérte az összevgyűlt volscokat, hallgatnák-meg mentségét. Azonban Tullus valamint hadvezéri, úgy szónoki tehetségeitől is rettegven, **) czimboráival zajt támaszta, hogy ne engedessék szó az árulónak. A’ tolongás és zaj közt, néhány e’ célra fölfegyverzetek közelebb vonulának Coriolánhoz, ’s reá rohanván, gyilkkaikkal ***) , mielőtt valaki segédére mehetett volna, ****) megöldökölték őt.

A’ volscusi jámbor nép, ki tisztelé és szerette Coriolánt, ki többször látá magát megdicsőítve általa, felette elkedvetlenedett e’ vérengzésen; méltatlannak ’s igazságtalannak találta azt. Temetésére minden volscusi városokból jött a’ számos nép, ’s eltakarítaték a’ hős fényes pompával, és sírját a’ szánakozók fegyverekkel ékesíték-föl, melyeket diadalmai alatt nyertek. ***** Ez vala vége a’ gyarlóságai mellett is nagy és nevezetes Coriolánnak, ki jobb sorsra volt méltó, mint a’ mellyet mind Romában, mind Antiumban tapasztalt. Roma, Dionysius szerint, egyet sem mutathata előtte, ki olly bátor, előre látó ’s egyszersmind szerencsés hadvezér volt volna. Tehetségei több hasznot tehettek vala hazájának, mint minden előtte élt romai jeleské. Szerencsétlen viszályok által Roma megfosztá magát tőle, a’ mit akkor bánt-meg, midőn haragjától rezketnie kellett.

* Livius egy boszúval teljes beszédet ad Veturia’ szájába; Plutarch emez általam közlött szelídet, kérélt, így Dionys. is.

** Cicero Brutus’ 10. fejezetében Coriolánt a’ jeles szónokok közé számítja, és Themistoklessel teszi hasonlatba.

*** Dionysius szerint kövekkel veretett agyon.

**** Plutarch. – Livius szerint, ki Fabius Pictor régi íróra (munkái nem jutottak-el hozzánk) hivatkozik, azt mondja, hogy Coriolán nem öletett-meg, hanem még sok időt élt azután a’ volscoknál. Ez nem hihető, mert róla többé semmi sem találtatik feljegyezve.

***** Temetése leírását lásd Dionysiusnál.

Veturia' tettének emlékezetére, azon helyen, hol fiát megkérlelé, templom építeték és szobor, mellyen e' felírás állott: AZ ASSZONYI SZERENCSENEK.*) A' templom' első papnéja Valeria lön, kinek elméjében először támada a' szerencsés következésű terv.

Coriolán' halálának híre Romában sem örömet, sem fájdalmat nem gerjesztett, mert benne a' világ nagy jelességű embert veszített ugyan, de Roma egy félelmes ellenségétől is szabadult meg. Megengedteték azonban a' tanácstól a' romai asszonyoknak Coriolánt tíz hónapig gyászolni; a' leghosszabb gyászydő, mellyet még Numa király rendelt. – A' volscok csak hamar keservesen megbánták Coriolán' vesztét, mert a' romaiakkal ujdön harczba keveredvén, több ütközeteket veszítettek, 's ezeknek egyikében Tullus is elesett, 's végre békekötésre kellett állaniok, mellynél fogva Roma urokká lön.

A' Coriolánon vett győzödelem Romában a' tribunusokat igen közel vitte azon hatalomhoz, mellyre törekedtek. E' ponttól fogva lépcsőnként emelkedett erejük. A' consulok' választására fő befolyást nyertek, sőt kieszközlék, hogy consulok a' porrendű polgárokból is választatnának; szóval, megállapítaték idő' folytával a' demokratia 's bizonyos tekintetben a' népfel-ség, melly, ha erősebb alapokon, tisztábbra fejlett elveken épült vala, a' szabad Romát hosszú idő'ig fenntarthatta volna. Azonban ezeket tovább fejtegetni annak volna tiszte, ki a' respublica' történeteit írná.

Bajza.

NÉPDALOK

I.

Kis gyöngypatak, mondd-meg nekem,
Benned fürdik e kedvesem?
Vagy te mosod, gyöngye harmat,
Hófehérre galambomat?

Bársony mező, mondd-meg nekem,
Rajtad pihent e kedvesem?
Vagy pihegő hókebele
Rózsaillatot lehel e?

Sötét erdő, mondd-meg nekem
Benned napol e kedvesem?
Vagy a' heves dél' sugára
Kimélve süt téjarczára?

Víg madarkák a' ligeten,
Titeket hall e kedvesem?
Vagy mélyéből kebelének
Száll ajkára vidám ének?

* Dionys. L. VIII. Valerius Maxim. L. I. cap. 8.

Fülemile, bús éneklő,
Hej csak téged ne halljon ő,
Mert veled is versenyt nyögne
'S érző szíve megrepedne.⁴⁹

II.

Forráskútnál juhászbojtár,
Arcza piros, szeme bogár;
A' forrásra nap' alkonyán
Dalolva jön három leány.

Egyik így zeng: Én istenem!
Vajha itt volna kedvesem,
Ki énnekem vizet merne,
Szédüléstől megmentene.

Másik így zeng: Gyöngye vagyok,
Vízcsöbreim pedig nagyok;
Hej ha galambom itt lenne,
Be örömmel segítene!

'S a' harmadik, kinek hajnal
Orczája, zeng bús ajakkal:
Egek' ura, szent teremtmő!
Mért nincs nekem is szeretőm?

A' lyánykák illy énekléssel
A' forráshoz értenek-el,
A' szép bojtár mindent halla
'S nekik viszont ő így dalla:

Kinek szédeltős a' feje,
Szemeit, ha mer, hunyja-be,
Ki egyszerre nem bír sokat,
Kétszer tegye-meg az utat;

'S kinek nincsen szeretője,
Adjon neki teremtmője,
Ím reá nyílt karokkal vár,
Ha tetszik, a' juhászbojtár.

⁴⁹ megrepedne[.]

III.

Édes szülém, mi bánt
Engem szegény leányt?
Nyögök, sohajtozom;
De miért, nem tudom.
Szememben tűz lobog,
Szívem is úgy dobog,
Dolgomat felejtem,
Vagy viszáson ejtem.
Ha ablakom alatt
Esténként elhalad
Egy valaki 's megáll,
A' vérem is eláll;
Szemem be nem zárom,
De ezer az álmom,
Hevülök, lankadok,
Beteg még sem vagyok.
Istenem, istenem!
Ugyan mi lelt engem?
Szólj, édes jó anyám,
Te tudhatod talán.

IV.

Holdvilágos szép este van,
Egy mécs sem ég a' faluban;
Kamráam előtt alá és fel
Olly csendesen ki lépdegel?

Ki nézek a' kis ablakon,
Hej de nem az én galambom!
Mert nem lobog gyolcs ruhája,
Nincsen pengő karikája.

Holdvilágos éjszaka van,
Mély csendesség a' faluban!
Kamráam előtt alá és fel
Jár valaki és köhécsel.

Isten legyen kegyes neki,
'S rosz kehéből gyógyítsa-ki;
Hej nem kehöl az én Pistám!
Mint az élet ép ő 's vidám.

Bujkál a' hold, sötétedik,
'S csendes szellő emelkedik,
Kamrámm előtt olly lágy hangon
Ki furulyál a' kis padon?

Ah ez Pistám' furulyája,
Szívreható a' nótája,
Olly szívreható nótája,
Hogy ki kell mennem reája.

V.

Bokorban eprésző kis leány ül,
Csendes a' zöld pagony kívül belül,
Még is egy madarka zeng az ágon,
'S aranyos lepke csügg a' virágon.

Gyönyörűm, csicsergő kis madarkám,
Szálj alá, szálj alá 's repülj hozzám,
Aranyom szép szárnyu hímes lepkém,
Ne távozz' ne távozz', jőj jőj felém.

Ah! a' ki megfogná a' madárkát,
Od' adnám neki e' tölt kosárkát,
És a' ki megfogná mind a' kettőt,
Beh tudnám szívemből szeretni őt.

'S a' mint a' leányka így sohajtoz,
Megzörren a' bokor és ingadoz,
A' madárka suhan messze ágra,
'S a' lepke ellebeg más virágra,

Féreg egye, rosz fa, gyökeredet,
'S ragya pusztítsa-el leveledet!
El a' kis madárkát 's tarka lepkét
Előlem, óh gonosz! mért rezzentéd?

'S míg a' kis leány így ül epedve,
Egy szép ifjú vadász lép elejbe:
Oh ne sohajts, anyád' szűz zsengeje,
'S gyöngé erdőm' legszebb csemetéje.

A' madárka híved úgy sem lenne,
'S ha szerét tehetné elreppenne,
A' lepke csapodár és változik,
Aranyos szárnyiból kivetkezik;

Ám ha kis madár kell 's arany lepke,
Fogok majd neked én, szép kedveske,
'S akkor, a' mit mondál, megtennéd e,
A' vadászt szivedből szeretnéd e?

Fogj, oh fogj madarkát 's hímes lepkét,
De szerethetlek e, nem tudom még;
Légy még is, szép vadász, ott a' tanyán,
Megkérdem elébb, mit mond rá anyám.⁵⁰

Czuczor.

SZÉCHENYI.

Szóla Hunyad: „Seregem ha lehordod torkolatodhoz,
Ősz Duna, Mahmudnak népeit eltapodom.”
„Vaskapum összesodor, vakbuzgó, hogy ha merészlesz!”
És a' nympa-harag visszaijeszti a' hőst.
Széchenyi szól: „Népeknek hozok 's viszek áridon áldást,
Nyisd gátló kapudat, vagy levegőbe röptül!”
'S a' Duna nyit sima rést a' békevitéznek ijedten,
'S ő megy 's horgonyt vet Ásia' partjainál.

Székács.

A' BAJNOK' NŐJE.

Hős fiad ha él e?
Hol van, merre tért?
Anyja kedvesemnek!
Tőlem ah ne kérd.
Mondanom ha kell, hogy
Halva gyermeked,
Anyja kedvesemnek!
E' szív megreped.

⁵⁰ anyám,

Nézz körül a' rónán,
Megtalálhatod,
Domb alá temetve
Nyúgszik magzatod;
Váró hű nejéhez,
Száguldó lován,
Nem jött a' sereggel
Vissza harcz után.

Öszve jártam érte
Völgyet, tért, mezőt,
'S holtak közt a' téren
Halva leltem őt;
Bajtársak könyeztek
A' hű társ felett,
Kit korán a' hadvész
Sírba fektetett.

Lakja most rideg domb,
Rajta hőselek:
Szablya, dárda, zászló,
Búsan intenek.
A' bajnok' jutalma
Vérsebek, halál,
És hideg dicsőség
Sírmárványinál.

Oh mért szülte anyja,
Mért a' mostohát,
A' ki feltalálta
A' fegyvert, csatát?
Most nem volna halva
Ifju kedvesem,
Gyászban nem borongna
Síríg életem!

Bajza.

SZINVÁLASZTÁS.

Annyi szín van, annyi színből
Mondod: melyik kellene?
Van piros, van kék, vagyon zöld,
Van fehér, van fekete.

Mondod Emma: van szivünkben
Titkos édes érzet,
Melly a' színből, mint a' szívből
Legkivált e g y e t szeret.

Ah! nem int öröme engem
A' pirosuló támadat,
Búban úszva, bútt sohajtva
Hágy a' bíbor alkonyat.
Mondd-meg, Emma! mondd szerelmem,
A' p i r o s hogy tetszenék?
Titkos, édes gerjedelmet
Érte, mondd, hogy érzénék?

Kék az égnek boltozatja,
Ha szelíd, ha nevető;
Jaj de hozzám kegytelen volt,
Jaj kemény volt mindig ő!
Mondd-meg, Emma! mondd szerelmem,
A' k é k s z í n hogy tetszenék?
Titkos, édes gerjedelmet
Érte, mondd, hogy érzénék?

Szép a' zöld, mert a' reményé,
Melly a' szívet élteti;
Jaj de nékem nincs reményem,
Emma szívem neveti!
Mondd-meg, Emma! mondd szerelmem,
A' z ö l d s z í n hogy tetszenék?
Titkos, édes gerjedelmet
Érte, mondd, hogy érzénék?

A' fehér csak annak kedves,
A' ki víg, a' ki szabad;
Jaj de nékem nincs vigalmam!
Bús szememből könny fakad.
Mondd-meg, Emma! mondd szerelmem,
A' f e h é r hogy tetszenék?
Titkos, édes gerjedelmet
Érte, mondd, hogy érzénék?

A' mi nékem tetszik, Emma!
Az – sötét és fekete;
Mert az fürtöd, az ruhád is,
Az szemednek éjjele;

Mert sötét a' bánat, a' bú,
Mert sötét ez érezt;
Ah! mert engem, engem Emma!
Engem Emma – nem szeret.

Garay.

A' LEÁNYKA, KEDVESÉHEZ.

GÖRÖGBŐL.

Ha Zevs még ugyan az, ki a' szép Ganymédet elorzá,
Hogy nektár-töltő lenne az isten' egén:
Mélyen rejtelek-el téged keblembbe, Müiskos,
Érezzem, ha reád szárnyakat öltene Zevs.

Székács.

HÓDOLÁS.

Szem, óh szem,
Mennyei kék szem!
Szóke pompájú hajak,
Rózsafán termett ajak,
Arcvirágok, mellyeket
A' szerelem ültetett,
Bércz' havából fűtt kebel,
Telve égi érzetekkel,
Melly ég, még sem olvad-el!
És ti bájoló hatalmak
Elme! szív!
Játszi egyik és enyelgő,
Enyhe a' más, tiszta, hív;
Ostromolni szűnjetek,
Megvallom győzelmetek,
Többé nem harcolhatok –
Itt áll örök rabotok!

Bajza.

A' JÓ SZÍV IS BAJJAL JÁR.

Reménylem hireddel van, barátom, hogy a' kellemes Erkey Tercsivel jegyben járok. Fáma, midőn házasságot hirdet, nem abrakolatlan paripán nyargal; innen azt is fogod már tudni, hogy jegyesemmel bájoló szép alakot kaptam, de ki, ama görög bölcsként, szép személyében hozandja mindenét házamhoz. Nemzetsége azonban avas 's még ma is fényes; 's ki tagadhatja, hogy ez is valami? Szólj barátom, nem édes gyönyörűség, nem élesztő vigasztalás e: a' sovány tál-áزالék mellett emlegethetni, hogy eleink ezüst tálakról, tányérokról ettek? 's midőn izzadva gyaloglunk a' bennünket majd elgázoló délczeg lovú hintó után ezt mondhatni: atyánkfia ám az a' ki benn ül? De épen nem akarom ezzel megkötni a' világ' ítéletét, azt a' minden házasságkötésnél szokásba vett bájos mulatságot: jegyzéseket tehetni, suttoghatni, szánakozhatni, vállat voníthatni, jelentőleg mosolyoghatni; mikkel kivált az otthon maradt hajadonkák, 's anyáik, nagy anyáik, nagy nénjeik, bennünket új házasságokat megtisztelni szoktak. Csak azt mondom, hogy én boldognak érzem magamat, olly boldognak, mint azt vállvonítóim, szánakozóim, suttogóim, sőt mindnyájan, kik vőlegények nem voltak, nem is képzelhetik. Óh miért vagyunk olly ritkán, olly kurtán életünkben vőlegények! miért sietünk olly mohón lefedni a' tündéres fátyolt, valósítani az édes álmod, feloldozni bájlon boldogító varázsoltatásunkat?

A' múlt héten jöttem meg Pestről, kiházásítási vásárlásaimból. Tercsi ezeket Kassán tette. Néhány ezernek szépen nyakára hágtam; 's vételeim közt legszükségesebb költségnak látom azt az egypár podrecsáni pipát, mellyre igazán szükségem vala. Be másként házasodtak üstökös apáink, édes Ferim! Az izmos vőlegény felöltötte a' skarlát posztójú nadrágot, az angol szövetű, rókatorokkal prémezett, 's tetemes ezüst gombokkal terhelt zöld mentét, felvonta a' sárga vagy karmazsinszín sarukat, miket mind őseitől örökölt 's gondosan kimélt a' vendégségekben, hogy unokáira hagyhassa; felkötötte bogláros szíjű görbe kardját, felszökött büszke ménjére, hogy az szinte meggörnyedt a' velős ülő alatt, 's oldalt lovagolva kísérte be jegyesét lakó várába, mellyben legfelebb itt-ott igazított új vakolások és sürgő várcseléd mutattak kedves vendég-várásra; mert minden bútor, tán a' menyasszonyi új rokkát kivéve, szintűgy ősi szent hagyomány benne. A' papi stola 's cseléd-ajándékozások voltak egyedüles költségei; mert a' vendégség' fogyasztásait a' szeretett édes haza' bő földje termette. Nem így most, jó Ferim! A' fáradt vőlegény – De minek sohajtva keresni a' magyart? majd megijő! – Engedd addig elbeszélnem neked egy bohóságomat, mellyet csak barát' orrára köthetek. Óhajtnálak meglesni, mint kacagasz az érzékeny bohón, ki már nem egyszer leve hajlékony szíve' bolondja 's a' világé. Nem tehetek róla, édes Ferim! születünk és termünk.

Magam sem tartozván az erős lelkek közé, házassításom végett majd minden tagján kis gazdaságomnak eret vágtam, 's a' lehetőségig vérét vettem. Tömött bankó-tokkal rándultam át jegyesemhez, megkérdezni: nem volnának e hagyásai Pestre? Illyet fel is tenni egy tizenhét esztendőös lányka 's még e' felett menyasszony felől! Hosszú sort számlált előmbé a' kedves: bécsi czipőt, párisi kesztyűt, brüsseli csipkét, 's más külföldiségeket; mert, barátom, hazai mívkészületek, ha csak nem à l'incognito, nem elfogadhatók úri kiházásításokban. – De még egy nagy, igen nagy kérésem volna, édes Janim! hízelge az én Tercsim, 's patyolat-kezcskéivel arczomat simogatá; úgy e megteszi értem?

Hajló valék neheztelni ezen kérdéseért, mert mit nem tenne meg vőlegény szeretett mátkájáért?

De hagyásom ollyas valami lesz ám, folytatá Tercsi csapodáron szavait, mit férfiak nem örömet vállalnak. –

Fel én, anygalkám! felelék hévvel, ha a' holdvilágot kellene is meghoznom. Mi édesebb, mint a' távolban is lelkünk' tárgya körül foglalatoskodnunk? Mi lesz hagyása Tercsikém?

Egy florenczi kalapra lenne elkerülhetetlen szükségem.

Flo – florenczi kalapra? kérdém ütközten; mert egészen mást vártam, 's egyszerre végig futott eszemen, hogy én ehhez nem értek, hogy nagyot vagy kicsit vehetek, hogy a' legújabb divatot nem ismerem, hogy az kényesebb fuvarom lesz egy bődön tojásnál, melyet törődöttség nélkül olly messze földről haza hozhatni is bűvösséggel határos dolog leend egy szeles ifjúra nézve. De adott szavam 's lánggal csapkodó szerelmem keresztül vágta kételkedéseimen, 's szívem' tiszta tüzének örök állandóságára esküvém Tercsinek – azon vőlegényeknek, kik gazdag lánykával vannak jegyben, nem javasolom az efféle eskeket – hogy hagyásában híven eljárók, 's a' legszebb florenczi kalapra tarthat számot, melly valaha a' Medicik' városából szent Gellértünk' tájáig eljuthatott. Reám pillantott ezen tökéletemre a' kedves lányka, egy olly pillantattal, mellyel borult eget ki birt volna deríteni, 's csókocskát nyerek tőle vőlegényi ajka-imra, egy cseppet, édes Ferim, azon bájos kehelyből, mellyből, hihető, az égiek hallhatatlanságot hörpölgetnek.

Epedezés közt váltam meg Tercsitől, 's váltott lovakon felértem Pestre, az óriási léptekkel haladó városba, mellynek szokott porfellegeit, most egypár napos esőzés kellemesen enyhíti vala. Barátunkhoz Gesztey fiscalishoz szálltam, 's hogy időt nyerjek, melly a' nyugtalan vőlegénynek vesztegleni látszik, azonnal dolgaimhoz láttam. Megvásárlottam; de legfontosabb vásárlásomat, az én Tercsim' florenczi kalapját, mint illik, koronául utóljára hagytam.

Felette legelőbb is asszonyi consiliumot tartottam azok közt, kik Gesztey barátom' ismeretségéhez tartoztak. Az ülés nem vala kurta, sem épen vita és zsibaj nélkül való. Mustrára eresztettek minden kalap-formák, felkészülések, kalap- és divat-árúsnék; 's ennek végzése után elmentem a' pesti legnevezetesebb divatárusnéhoz Khernnéhez, felhántam vetettem egész kalap-bőséget, és sok válogatás, tanakodás, tusakodás után, mellyek közt izzadság' öreg cseppjei keltek homlokomra, kiválasztottam a' két legszebbet; de már e' két kalaptestvér közt határozást tenni, tehetségemen felül vala.

Édes kisasszonykám! így szólíték-meg egy asztalka mellett kalapot tűzőgető szóke lánykát, kérem, méltóztassék felpróbálgatni ezen kalapokat; állásaikról tán inkább választhatok.

Szívesen! felele ezüst hangon a' lányka, 's egymás után felillegeté szép fejére kalapjaimat. Ah! még nehezebb vala most a' választás! A' szép sárgás buja fürtös fön ígézve állott mind a' kettő, 's a' szem akaratlan lesimúlt a' kalapról a' piros arczokra 's a' kellemes kék szemek' tükrére. Ezer szerencse, hogy vőlegény, még pedig menyasszonyomnál hagyott szívű vőlegény voltam, 's hogy jegyesem nem volt rútabbacska a' kalappróbálónénál! Hát még Tercsimnek gesztenyeszín fürtjein mint fog állani! képzelém magamnak, 's örülék előre gyönyörködéseimnek. Épen ez veszélyünk nekünk férfiaknak, hogy olly szépen áll a' kalap a' nőnemnek!

Szép kalap ez is, amaz is! mondám hízelve; de nem tudom, nem a' felpróbálóné ad e nekik kecsét? Már én csak a' kisasszonykára bízom a' választást; mellyiket javasolja?

Pirulva mentegeté izlését az én leánykám, de unszolásomra még is ide nyújtá az egyik kalapot. – Talán testvére' számára méltóztatik ezt venni az úr? kérdé nyájasan.

Igen is, a' testvéremnek veszem, felelék felhangon, 's kifizetém a' kalap' árát⁵¹, pontban száz pengő forintot. Egy pár marok szalmaért száz forintot, édes Ferim! számold ki csak, kérlek, a' bodvai szérümön fekvő tizenöt öles zsupasztagomból mintegy hány száz forint jöhetne ki? Óh magyarom! –

Kendőbe könnyeden kötve, kezembe adá az árusné a' kalapot, 's én az édes terhet gondosan vevém jobb kezembe, sietvén vele szállásom felé, melly a' külvárosban fekvék.

A' sátán, a' melly szívhez nem férhet, aprilt járat azzal. Egy német, sovány görnyedt lovával, 's felesleg rakott szekérével, egy pocsolya' közepén – mert Pest' elővárosai még ezektől nem általában mentek – elakadt, 's szokás szerint, a' helyett, hogy terhéből szedett volna le, ereje-hagyott lovát ütötte; azon erőt, mellyel lován könnyíthetett volna, ütései' súlyosítására fordítván. Hideg bámészkodással állta a' jelenést egy csoport ácsorgó nép körül, 's részint kaczagta, részint gúnyolta a' szekeres' gyáva szitkait, mellyekkel ártatlan lóva' tehetetlenségét illette. Orczámba szökött e' méltatlanságra a' vér: Ember! kiálték eltüzesedve a' hóhérlónak, meg ne üsd lovadat többé, mert visszamérem hátadra minden ütésedet! – Reám mereszté szemét a' fuvaros, 's látván kezemben a' kalapot, minthogy inasnál nehezen nézhete többnek, csípőire szegzé kezeit: Tessék hát az úrnak kivonni a' szekeremet, felele nyers durvasággal; a' ló az enyém, érti az úr? 's erre olly mérges egypár ütést zúza a' szegény párára, hogy az nyögve roskada a' szekér előtt térdre.

Martin, te nemes szívű angol! hiszem, metempsychosist óhajtál az illy állat-kinzóra; hadd szállna idővel lelke a' kinzottba, hogy duplán kapná ettől a' mértéket vissza, mellyel ő mére annak!

Látám, hogy gorombasággal, mellyben a' fuvaros mesterem lehete, nem boldogulok, 's más utat vevék.

Sógor! kiáltám a' dühösködőnek, adja el kend nekem azt a' lovat. Mit adjak érte?

Igaz tapasztalás, hogy pénz és nyereség-remény, próbált ellenmérge a' gorombaságnak. Egyszerre lesimulának az én emberemnek dult vonásai arczán. El biz én, uram, ha megadja az árát! felele, 's ezt ő, látván őszinteségemet, jó fenn szabá, inkább kénye mint a' ló' becse után.

Egy nyugalmazott főhadnagy' nemes segítségével még is megtettem az alkut, hevenyén kifizettem a' pénzt, és siettem kifogatni az istenadta állatot, nehogy új méltatlanságok ériék.

De, uram! elébb kivonatom ám a' terhemet, mondá eszmélve a' szekeres.

Nem azt, sógor! kiáltám eltökélve; kezedben a' pénz, enyém a' ló. Látván a' fuvaros csillogó szememet, a' főhadnagy' emelt botját, minthogy a' tolódot nép is, mint szokott, ha akad, ki példát mutasson neki, részemre zajgott, nem épen dörmögés nélkül kifogta a' lovat 's egy kóppott kötőféken kezembe adta azt. Itt van, uram! így szóla fauni kacajjal; akár sáfránnyal tartsa ezentúl az úr.

Felejtém tüzemben, hogy borraivalóért vezetheté valamellyik az ácsorgottak közzül a' lovat, 's magam indultam meg vele. Már utamban tértem azon eszméltre, hogy Pest' utczáin, csoport nép' bámultára, egy csontvázzá éheztetett kinoztatott görcsöt vezetek. Mit árt? gondolám magamban, messze lakol Pesttől, nyolcz éve hogy kikerültél belőle, így ismerőstől ne tarts! – Illy önbiztatás alatt telhetően haladtam sovány pegazommal, gyanúsan tekingetve azonban mindenfelé: nem látnak e ismerős szemek vele? Milly gyenge az ember! édes Ferim, pedig nem méltóbb joggal leheték e kevés utánam kullogott görcsömre, mint sok hintós urak, az elöttök csillogó hízott tátosokra?

⁵¹ árrát

Rám báméskodtak a ház lakosai, kik épen házbútorokat mosogattak, tisztogattak, szobákat fejezítettek, a kies tavaszi nap ingerére az udvaron, a mint lovamat a kapun bevezettem. Zavarba jövék szemmeresztéseikre, s egykettőnek köztök kétes mosolygására; mert hogy adjam elő egy pár szóval történetemet? Zavarodásomban meg találám rántani a kötőfék szárát, a nem igen erős alapzatú ló nagyobbbat lépe előre, s időóta kovácsot nem ismert körmét olly nyomosan tevé lábom fejére, hogy eljajdulék belé, s nem vélék mást, minthogy lábom ketté szakadt. Sántítva menék az ól felé, hová a fejrénép kaczagása kísért. Gesztey nem vala otthon. Bekötöttem orczám lángolása közt a lovat az ólba, mellyben egy mangorlón kívül semmi sem állott, s azonnal siettem megfejtetni történetemet, ha csak nagyából is, a háznép előtt; mert alig lehet nyommasztóbb képzelet annál, hogy együgyűknek tartatunk. Csak eszüket ne hozd kétségbe, szivükre nem vagyunk olly kényesek.

Kiléptem az ólból, s mentségemet akartam kezdeni, a mint a ház asszonya, egy paprikaorrú s egész kocsi hátuljára hízott németné – ki, mint Gesztey mondá, nagyon jó asszonyod, ha nem goromba veled – gyalultatlan kacajjal kérdé: Mi lelte a ruhámat? Megfordulok s látom, hogy új kaputomat hátul az utánam czammogott paripa úgy befercsegtette sárral, hogy színére is alig leheté ismerni. Ijedten kapok a kalaphoz, s még ki sem bontom egészen a kendőből, a mint iszonyú rémülésemre látom, hogy diónyi pecsétek tarkítják ezen féltett kincsemet. Majd elsüllyedék a boszú, harag és szégyen közt, mellyek kárvallásomra környékezének. Nem gondolék az utánam harsogott kacajokkal, sáros köntösömmel, sánta lábommal, szaladék dísze-vesztett kalapommal szinte Khernné boltjáig.

Asszonyom! mondám sebtén, mit mond ezen kalapra?

ASSZONY. (össze csapván kezét) Mi a patvar? Uram, ennek vége! mit csinált vele az úr?

ÉN. Egy kocsi nyargalt el szelesen mellettem, s az hányt össze. – Pirulás- és idő-kimélésből így fanyarodtam, édes Ferim, egy kis pártütésre az igazság ellen, mit, tudod, tréfából sem szenvedhetek.

Assz. Ezen, kedves úr, segíthetni ugyan, de ollyan, millyen volt, soha sem leend többé.

Mit teheték hát egyebet annál, hogy párjára cserét tevék, szerencsésnek tartván magamat, hogy azt negyven pengő forint toldással megkaphatám.

Visszasiettem szállásomra vele. Gondos voltam most kikerülésében mindennek, mi kedves Tercsim szép fejcskéje egykori diszének árthatott volna. Kapuk alá vonultam, hacsak siető ember jöve is velem szemközt, lónak, kocsinak pedig épen más utcákra tértem ki. Azonban, még néhány lépésre valék szállásomtól, a mint belőle éles zaj és asszonyi perlés zajlék előmbe. Kíváncsin kettőztetem lépteimet, berohanék a kapun – s ím iszonyodva látám, hogy bőrömre foly a per zaja. Ingerlett pókaként torzonkodott a házi asszony s lakónéi reám. Siketüléstől kelle fületem féltennem, hadazó kezektől óvnom szememet, s idő telt bele, míg megérthetém, mivel vádoltatom. Gondold el, édes Ferim, míg én kalapot cserélni járok, az én gyász csillagzatú lovam leoldja magát ügyetlen kötéséről, kibolyong az ólból, s a fal mellé támasztott mosott ablakokból kettőt ledönt s öszvetör; ezen felül, a mint a méregre fortyant fejrénép meszelőkkel kergeti, szilajodtában első lábával egy findsákkal rakott kosárba tapod s néhányat cserépre zúz. Már ekkor szétdúla minden gátot az asszony-sereg dühe, könnyen fogollyá tevé a szűk udvaron a kártevőt, s lakoltatá sovány bőrét az ártatlan bűnhődésért.

Urat illet az illyen görcs pöföge a széles németné; veszett volna az úrral együtt országába!

Asszonyom! kiáltám dörgő gordonomon, s parancsos állásba meresztém magamat, egy szót se többé hozzám! se ütést lovamra! azt megmondom. Számolja össze kárát, én fizetem.

Megtevém ezt 's elöltem a' zajt. Újra bekötém lovamat az ólba, kötőfékét jól⁵² ráhurkolám, 's kalapomat, minthogy Gesztey barátom, kinek csak délfelé ígérem hazaérkeztemet, még nem vala otthon, sem szobája nyitva, letevém a' mangorlóra. A' házi asszony' szolgálója utánam lopódzott, mint sejtém, kilesni: mint fogom lakoltatni kárt okozott lovamat; de ugyan tehetém e ezt? Ártatlanabb e nála az alvó ember? ő éhezett, 's eledelt kutatva eszméletlenül kárt tett. Látjuk milly dúlást nem tesz nálunk okos állatoknál az éhezés, még pedig nem csak a' táplálékok' kerülhetetlen, hanem az aranynak kerülhető éhezése is. – Nem! ártatlan éhező állat! kiáltám, nem teszek úgy veled, mint mi szoktunk egymással tenni; nem büntetlek a' helyett, hogy enned kellett volna adnom, 's továbbra is kényszerítselek újabb kártételekre!

Eszembe ötlött, hogy fogadó van közel. Bezártam hát az ólat, nehogy odajárásom alatt a' háznépén új csínyt tegyen átkozott lovam, 's minthogy legényem, kit ipam' hagyásából Budára kelle Csikary tanácsoshoz küldenem, még sem tére vissza, magam siettem, abban bizakodván, hogy ismeretlen vagyok, szénáért a' fogadóba.

Vendégei lévén a' fogadósna, várnom kelle a' kívánt egy pár kötéske szénáért. Mintha pelengéren álltam volna addig; mert némellyek vizsga szemmel kezdének czirkálgatni, kétkedésekben és találgatásokban: úr vagyok e én, vagy inas? 's ha az első, mire besározott köntösöm mutatni látszott, hogy jövök a' széna-kéréshez? Azonban sokára megkapám a' szénát, 's két kezembe fogva azt, sieték ki a' kapun, a' mint – gondold el döbbenésemet? – Császláry fő szolgabíró, feleségestől, szemközt velem jó be a' kapun. Méregető szemmel tekint mind kettő reám pirulóra, és széna-portiómra. Mi a' gutát keres itt öcsém uram a' szénával? kérdé Császláry.

Itt vagyok a' szomszédban szállva, felelék kínos zavarodással; az inasom –

Aha, most tudom én a' dolgot! Egerész ember most öcsém uram, a' mint hallám; úgy e lovakat vásárolt, azoknak viszi a' szénát?

Igen is, édes bácsim, az inasomat –

No látnom kell a' lovakat, majd megitélem én: jól vásárlott e, öcsém uram? Miska te! hozd csak utánunk ezt a' szénát! Adja kezébe öcsém uram.

A' hőség vert, édes Ferim; de a' nyugtalan 's lóban kedvteléses Császláry karon fogott 's vitt. Az út kurta volt magyarázatokra, az udvaron künn motozott a' háznép, 's így, míg nyilatkozhattam volna, kirántotta a' fő bíró az ól' ajtaját. Ki szép kedvesével reménylt öszvejövetelt, 's ennek nagy anyját találta a' jelelt helyen, épen olly formán bökken, bámul és mereszt szemet, mint Császláry mereszté bámultában szemét reám, rólam a' lovamra, 's erről ismét vissza. A' követő hajdú kaczagott, én szólni akartam, de zavaromban szókra nem akadtam; míg nem Császláry egy lelkes hahotával 's kisuhant szitokkal lélek-lyukat vágott iszonyú zavarodásomnak.

Mi a' mennykő asszúság ez, szép öcsém? Fogatot akarsz hozzá állítani? vőlegényi fogatot? Nagy lelke lesz a' menyasszonynak, ha reá ül.

Édes bátyám! felelék szemlesütve, ez a' boldogtalan ló aligha nem őszi aequinoctiumkor, melly leggyászosabb része az esztendőnek, született, mert ez már annyi zavart okozott nekem, mióta bele bonyolódtam, hogy tán egész éltemben sem lesz több bajom lóval, 's a' mi több, már két hazugságra is birt, mit eddig fizetésért sem tettem volna. Elejétől fogva elbeszélém neki történetemet.

⁵² jó

Kaczagott a fő bíró, de kezemet szívesen szorította: öcsém uram jó ember, mint édes atyja volt, mondá; de a szokott kerékvágáson járó nagy világ gyakran megkínálná itt Pesten a csörgő sapkával.

Vissza ment szállására a szolgabíró, én pedig átoklepte lovamnak vetettem szénát, s csodálva vettem észre, hogy az ismét szabadon van; hanem ezúttal nem oldozta le magát, hanem az avult kötőféket szakította ketté. Mint tapasztalám, nagyon ki kellett éhezve lennie a jámbornak. Mohón esett most az istenadta a szénának, s csaknem könnyező jótéti örömmel szemléltem faló étvágyát.

Most Gesztey lépett be az ólba, s félbe szakította gyönyörködésemet annak⁵³ szemléltében: mint harsoghatja éhes lovam a szénát. Szíves mosolygására újra el kellett beszélnem történetemet.

De már most mit csinálsz lovaddal, jó fiú? mondá beszédem végeztével Gesztey; haza tán csak nem viszed vőlegényi ajándéknak?

Eladom holnap bár mi ócsón, de olyanoknak, ki jó gondját fogja viselni; mert holnap után indulnom kell.

Ezzel, dicsekedni kívánván a kalapommal Gesztey barátomnak, a mángorló felé fordultam; de egek! mint nem rémültem vissza, látván, hogy florencziai kalapomnak a kendőből ki állott részét, elszabadult lovam drága eledelül használván, jó darabon kiharapta. Fájdalom, méreg, boszú dúltak ezen felfedezésre bennem. Az illy napokat, mint a mai, nevezték, édes Ferim, a régiek átkos napnak, s valóban megy is néha rajtunk oly nap keresztül, mellyen a sátán mintegy ingerkedik velünk; fonákul öltjük ruháinkat, minden török szakad kezünkben, nem leljük a mit keresünk, várt barátunk helyett hitelezőnk toppan be hozzánk, s a t b.

Most már kitörő boszúlángomat nem tarthatom többé, kikapám Gesztey barátom botját kezéből, mérgesen emelém a lehetőségig felembe, hogy annál súlyosabban mérhessem azt a kártevőnek hátához, a mint ez, szegény pára, nem sejtve a felette lebegő veszélyt, egy csomó szénával munkás szájában, ártatlanul felém fordul s a legnyájasabb, sőt mondhatnám, hálásabb képpel a világon, reám tekint. Nem, Ferim! lehetetlen volt csontvázsal határos oldalaira eresztenem botomat, leesett kezem vele. Nem bántlak szegény állat, mondám, egyszer kóstolál drágább eledelt magadnál, de hányszor nem koplalál a legsilányabb eledel hiányában!

Hogy minden bajnak, balesetnek lehet jó következése is, most magamon tapasztalám. Tevék egy olly felfedezést, melly a világ florenczi kalapjával felér, s mellyet én, apának joga lévén nevet adni fiának, h a r a g h á r í t ó n a k nevezek. Boldogult Franklint az egész világ tiszteli, s méltán, hogy mennykőhárítót találja fel; mit nem várhatok én az igazságos maradéktól sokkal fontosabb felfedezésemért? Mennyivel kártevőbb a mindennapos harag a nyári mennykőnél, mennyivel borzasztóbbak egy dühösnek vérben forgó szemei, boszút lihegő ajkai az égi sötét borúnál, melly felett jóltevő lélek járdal pompás szekérében, égi tüzek felséges csatázásainál, mellyek egy természet' titkaival biztos bölcsnek emelik inkább szívét, mint nyommasztják!

Együgyű találmányomra, mellyből nem akarok titkot csinálni, így bukkantam: már forrt a boszú bennem, azt hát többé magamba veszély nélkül nem fojthattam, azonban azt méltatlanság nélkül a szegény lovon sem önthetém ki – mit tevék hát? – Olly tárgyat keresék hirtelenében magamnak, mellyen mérgem' tölthetném, a nélkül hogy valakinek ártanék vele. Annálfogva legelébb is a kötélgyártót vevém szitok alá, ki olly rosz kenderből foná kötőfékemet; majd azt kárhoztatám torkom teljességéből, ki legelébb gondola szalmából kalapot készíteni,

⁵³ anak

’s dörgő szavaim közbe olly tüzesen hadazék a’ bottal körülém, hogy Gesztey barátom magát féltve hátrált ki az ajtón.

Ez jó gondolat, barátom, mondá kaczagva Gesztey, hogy olyanokon töltöd ki mérgedet, kiknek távollétök vagy tán már sirban senyvedések miatt nem árthatsz; de a’ szegény kalapcsinálót bizony méltatlanul szidod. Mi könnyebb a’ szalmánál? ez éppen nem nyomja a’ szép asz-szony-főt.

De gyakran annál inkább a’ férj-főt, felelék még ki nem hülve. Hidd el, barátom, sovány Bucephalom vitézebb tettet követett ma el, mint sok ezer férj hazánkban, ki remegne csorbát ejteni szép nője’ kalapján.

Délután új kalapot vásárlottam, de már nem Khernnénél, mert gúnytól féltemben, ha ingyen adja is a’ harmadikat, még sem mentem volna boltjába többé. Egy csinos, fél francz, fél német, bő beszédű sovány asszonyka volt árúsném, ’s minekutána sok üggyel-bajjal ismét kiválasztottam egyet, becsületére és reputációjára utasítgatva erősítette, hogy Pesten olly szép, helyes állású, felkészülésű, tartós, jó mívű kalap nincs több, ’s egyedül csak azért tisztel meg velem engem, még pedig olly olcsón, hogy becsületet vívjon ki nálam, mellynél fogva máskor is megkeressem. Szólj, ki ne vett volna tőle? Kifizetém a’ kalap’ árát, ’s mint igaz magyar káromon okván, azt azonnal tokba pakoltatám, hogy többé még csak levegő se érje hazáig.

Másnap az vala első gondom, hogy lovamon túl adjak. Árát⁵⁴ csekélységre szabván, legényem csak hamar kerített árost, egy kertészt, ki a’ lovat, heti vásáronként, zöltség- befuvarozásra akará használni. Szívesen és könnyen alkuvám meg vele, vélvén, hogy szegény gyötrelmes lovam arany napokat lát nála, nem súlyos terhe’ hulladékból jól lakhatik naponként, ’s egyszer valahára tán még kimúlása előtt is megpihenhet. Elvitte a’ lovat, én pedig még némely apróbb dolgaimat végzettem. – Azonban éppen vacsoránál ülénk, a’ mint a’ kertész bekopogtat ’s köszönése után jelenti, hogy a’ lovat visszahozta, mert kórságos; ezen súlyos belső bajról pedig mindenkor az eladó felel. Kirohantam Gesztey barátommal, ’s kihallgatván egypár hozott tanúját a’ kertésznek, láttam, hogy teljes igaza van. Vissza adtam pénzét, de közel voltam új kifakadáshoz⁵⁵, hogy ismét nyakamon a’ ló, ’s most már jó lélekkel el sem adhatom. Mit tegyek vele? agyon veressem, én pártfogója? Sem szívem nem engedte volna ezt, sem helyem, sem időm, de emberem sem volna hozzá.

Ezt már csak valami parasztnak ajándékozza a’ tens úr, mondá legényem.

Igazad van Jancsi, felelék; ’s más nap a’ legelső parasztnak ajándékozáim, megmondván neki a’ ló’ nyavalyáját; ’s hogy jobb kedve legyen hozzá, borravalót is adék mellé. Egy mázsa esett le szívemről, a’ mint áldás közt kivitte a’ kapun a’ paraszt.

Másnap reggel felkészülve állott az útra szekereim, a’ forspontos befogta lovait, én búcsúztam Gesztey szíves barátomtól, ’s hálálkodás közt léptem ki az udvarra – a’ mint rettenve láttam, hogy gyászos lovamat újra hozzák be a’ kapun előmbe. Rosz lelkek kísértnek e’ kiáltám lángba borúlva a’ kalapemelő parasztnak. Mi baj van?

Uram! felel a’ paraszt, ez a’ kocsmáros, kivel a’ keresztúri csárdában találkoztam, azt állítja, hogy övé a’ ló; ezelőtt két esztendővel lopatott el tőle a’ helység’ legelőjéről. Én váltig mentkeztem, hogy uraságtól kaptam, de nem adtak szavamnak hitelt; mert mit keresne, úgymond, uraságnál ilyen ló? ’s a’ vármegyére akartak czipelni. Szerencse, hogy még itt kaptam az urat.

⁵⁴ árát

⁵⁵ kifakadáshoz

'S valóban úgy volt a' dolog. A' kocsmáros, helysége' bizonyság-levelével bebizonyítja tulajdonosságát, 's egy pár tanú is volt vele; de a' ló ellopattatásakor nem volt kórságos, állíták ezek. És így az úrnál romlott el, hanyakodék a' kocsmáros; ez nem az én károm.

Barátom! én csak tegnapelőtt vettem a' lovat.

Van e róla passusa az úrnak? A' kárt, sőt lopást is, azon keresik, kinél a' jószág megtaláltatik.

Mit szólhattam erre, édes Ferim? Tudtam, hogy passus nélkül lovat venni nem szabad; de az én helyemben kinek jutott volna ez eszébe? Forspontosom nyugtalanul várt felülésemre, magam is égtem hamar haza juthatni, a' kocsmáros nem igen látszott hajlónak arra, hogy hasznát elszalassza, a' dolog még sok bajba keverhetett 's tán még egypár nappal utamat is hátráltathatta volna – e' szerint mit tehettem mást, mint nem nézni néhány forintra, a' kocsmárosnak, alku után, kárpótlást fizetni, 's dünyyögő szitokkal ülni kocsimra fel.

A' lovat ne lássam többé! kiáltám még egyszer ki a' kocsiból, különben lóhalál és emberverés követi a' dolgot!

Hajtaték hazafelé, 's szinte könnyebbült lélekzetem, a' mint a' zárt városból a' szabadra kiértem. Be rab a' gyepi ember a' városban! édes Ferim. Örök ostrom alatt áll úgy maga mint erszénye.

Tercsim' kalapját, féltő gondossággal egész úton térdemen tartám, édesen foglalatostkodtatván az egyszersmind képzeletemet a' kedves lyányka körül. Szerettem volna szemébe nézni annak a' szerencsétlenségnek, melly kedves terhéhez férhet vala; még kocsi-dülés' esetére is készen álla fejemben a' szabadító terv. Illy hív őrzésem alatt el is jutta velem szerencsésen a' kalap Kérbe, 's Tercsim' kapuján dicsőségesen behajtaték.

Az első csók után, mint vélhetni, a' kalap iránt esék az első tudakozódás. Hoztam angyalkám, felelék, nem büszkeség nélkül, 's fogadom – a' divat-árúsné' lekötött becsületébe bizakodva mondtam ezt – hogy egész Pesten nem volt olly szép, olly helyes állású, felkészülésű, tartós és jó mívű kalap, mint ez. Ragyogó szemekkel nyitám fel a' tokot, még ragyogóbbakkal lesé Tercsi foglatját, 's kiemelém vásárlásomat.

Kezébe fogá azt az én szép mátkám, de a' ragyogó szemek látomást borulának, míg nem búsan kezdének azok függni a' kalapon és rajtam. Jó kalap, szép kalap, monda végre lassú hangon Tercsi, 's egy hosszú sohajtás kele szavaival melléből – de nem florenczi, hanem csak velenczei!

Velenczei? kiáltám, 's rá merede a' kalapra pillantatom; bűn-bánói képpel állék a' bús lyányka mellett, 's nem merék feltekinteni reá.

De semmi! szóla vidulva Tercsi; ez jó lesz a' szobaleányomnak, én majd veszek magamnak mást; de nem bízom ám férfira többé. E' szókra pajzánon símogatá orczámat.

Tehát ezért futottam, fáradtam, tűrtem, én jámbor, annyit, hogy végtére is szobalyányompázzék kalapomban?

Nevelte bánatomat az is, hogy előmutatván a' ló csorbította kalapot, az minden nő-személytől egy szájjal igaz florenczinek ösmertették, 's elbeszélvén a' két kalappal esett történetemet, még ráadásul bánatomra kinevettetém.

Nem hozék kalapot mátkámnak, pajtás Feri! csak még enyémet ne vegye el pótlékul a' kis álnok. Szeme szája ugyan igen reá áll. Isten neki! nem leszek sem első, sem utolsó, kit e' sors ér. Isten hozzád.

Fáy András.

FOHÁSZ.

Hó szív, árva lant csekély sajátom.
A' szerencse ezzel álda-meg;
Van hazám, van érzeményvilágom,
De felette gyász ború lebeg,
Égi fény kevés mosolyg-le rája,
Hogy derülne zordon éjszakája.

Hó szivemben él a' nagy kíváнат
Boldogulva látni Hunniát,
'S tudni, hogy miatta lassu⁵⁶ bánat
Nem zavarja senki nyúgatát,
Tudni, hogy fölébredt szenderéből,
És kigyógyult százados sebéből.

Árva lantom' árva hangzatában
Érzelem 's dicsőbb kor' álma zeng,
'S honfi tűzzel ihletett dalában
Végfohászul ajkam így eseng:
Szállj, oh elmfény' örök sugára!
Boldogítva a' magyarhazára.

Bústavi.

AZ ÚTAS SZERETŐ.

Szombat-este van ma,
Megyek a' faluba,
Azt ígérte rózsám
Elvár a' kapuba'.

Apró pogácsákkal
Lesz tele kötője,
Piros cseresnyével
Tele kis kendője.

Szedtem szép mezei
Virágot ideki
Én is; csókjaimmal
Által adom neki

⁵⁶ assu

Csillog már a' kék ég,
Jól bealkonyodott,
Ügess, ügess fakóm!
Hamar hadd legyek ott.

Selyem széna vár rád
'S jó abrak, elhidd azt,
Szép lányka törölget,
Ha gazdád megizzaszt.

Kútjából fris vízzel
Ő kínál-meg maga,
Csak haladj, míg fénylik
Szerelem' csillaga.

Szerelem' csillaga!
Érted te szívemet,
Hű az én galambom,
Nem felejt engemet.⁵⁷

Zöldy.

ABLAKOK KÖZTI HÍD.

Ablakom a' rózsás ablakba irányosan átnéz,
'S köztem 's közte hidat, szép szerelem, te verél!
Nénike meglátá, 's szaporán őrtálla hidunkra, –
'S ah! most, gondolatom, csak maga az mehet át.

Garay.

IRMA GYULÁHOZ.

Tiltsa bár az ész' szava,
Tiltsa végzetem,
Érted lángol, érted él
Minden érzetem.

⁵⁷ engemet,

Lassanként megölnék a'
Hosszas bánatok,
'S mint a' hévütött virág
Földre hervadok.

Állj-meg, majd ha nem leszek,
Csendes alkonyon,
Mellybe gyötrelem temet,
Néma síromon.

'S halld, midőn a' domb alól
Felsohajt neved,
Mint az ősznek bús szele
Tar mező felett.

És ha kétled, hogy talán
Túl siron is él,
Lángol 's olthatatlan e'
Földi szenvedély,

Szólj és hívj! – Tanújelül
Lelkem megjelen
Hold' tűnő csillámaként
Néma éjjelen.

Bajza.

TILTOTT SZERELEM.

Fennragyogott a' hold, a' hárssorozatban ülék én,
Keblemen a' deli lány' szíve dobogva hevült;
Üdvömmön eltelvén kebelét kebelemre szorítám,
'S ajkamról heven a' csók ajakára repült.
Lábdobaj ébreszt-föl: „Jaj anyám!” susog a' megijedt lány,
És futok és az anya' szitka nyomomba velem.

Garay.

TENGERI RABLÓK' ÉNEKE.

LORD BYRON UTÁN.

Vidor habú sötétkék tengeren
Lelkünk szakad, miként az 's végtelen,
'S a' merre szél visz, 's hullám útát ad,
Ott birtokot találunk és hazát.
Bíralmunknak határi nincsenek,
Zászlónk királyi bot mindenkinek;
Tett 's nyugalom közt foly vad életünk,
'S e' változásban kéjzöont lelünk.
Ki érzi ezt? – Ti nem kényes rabok,
Kiket borzasztanak duzzadt habok!
Te sem, kit a' gyönyör 's kincs elborít,
Álom nem nyugtat, a' kedv nem derít!
Az érzi csak, ki a' víz' téreit
Lejtőzve járta, szökkenéseit
A' szívnek 's a' tűzlélek' mámorát,
Melly gyújtja nyomtalan út' vándorát.
Közel harc' ingerét ez érezi,
Mi soknak rémveszély, öröm neki.
Vadássza azt, mit a' félénk kerül,
'S hol a' gyöngébb alél, ott hevül;
És a' kebelnek belső rejtekén
Gyulong a' lélek, ébred a' remény.
Halálban csendesb nyugalmat lelünk,
Ha vélünk eggyütt hal-meg ellenünk.
Most éljük életünk's ha vége jó
Mi gond, nyavalygó e vagy küzködő? –
Fekvén sinlődjék által éveket,
Sűrűn pihegve, 's a' zsibbadt fejet
Ingatva az, ki lassan veszni vágy,
Miénk fris gyep, nem a' hagymázos ágy.
Míg lelke azt köhönként hagyja-el,
Miénk e g y kinnal hirtelen szökell.
Kérkedjék pompás sírral a' halott
'S ékítse az, kit élte úntatott:
Értünk, ha sírba a' tenger fogad,
Csak egypár, de őszinte köny fakad.
Lakmákon is nevünk' emléke él,
Vereskupák' harsány csengésinél,
'S halotti vers, midőn vész' napjain,
Osztozva győzelem' jutalmain,
Társunk kiált, borongván lángszeme:
„Most a' kidőlt derék örvendene!”

Lukács Móricz.

VAJKOONTALA.

Ollyan szép volt! 's a' mulandóság még sem kímélte meg; ollyan jó volt! 's a' természet' vas-törvényei kivételt nem szenvedtek iránta; ollyan okos volt! 's a' méltatlan atyai átok még is megrendíté. Indiának heves ege érlelé-meg őt 's balitéletek' áldozatává tette. Ah, miért nem élhetett boldogabb ég alatt! hogy körében örömek keltek volna, bőven, mint Gangesz' part-jain az ibolyák.

Indiának heve nem tűr közepszerúséget; mind az erény, mind a' véték magasabb fokra hágott, mint a' mi hidegebb honunkban; félkötött az elme nem tud lenni, vagy szabadon szál-longja az igazság' országát keresztül, vagy egészen bilincselve van alaptalan véleményekhez. A' szerelem is gyűlöli a' mindennapi pályát. Félig szerető nincsen ott, a' kebel vagy hideg, mint Dhavalagiri' hava, vagy forró, mint a' tengerszéli homok.

Nálunk a' megholt kedvest könnyűk kísérik sírba, ott a' nő adja magát kíséruöl a' testet emésztő lángok közé, 's elröppen Visnu' regényes országába. Mi türodelmes türodelmetlenek vagyunk, India' népei türodelmetlen türodelmeseek.

De Vajkoontala nem volt türodelmetlen. A' Himalája' egyik völgyében nőtt föl, 's kebele nyílt lön, mint az anyatermészeté. Egy hatalmas bramín' leánya volt ő, bráma' papjáié, ki Dehlian' szent forrásánál lakott. Ezen forrást maga bráma is megizlelé, igen jónak találta 's különös áldásával áldá meg. Azóta ezerek és száz ezerek tódulnak oda, a' forrás' nedvét ivandók, a' közelebb fekvő tóban megfürdendők, hogy bráma' kegyelme bőven áradozzon rájuk.

Ezen búcsúünnepnek három ízben volt már Vajkoontala fő dísze. Ő találtaték legszebbnek Hindostán' lánykoszorújában, neki kellett bráma' fejére a' virágkoronát föltenni, ő énekelte el bráma' hatalmának dicséretét. Hindostán' ifjainak szeme reá nézett, ezenen ohajták őt nőül, 's Vajkoontalának, azaz Éden' leányának, nevezék.

De Vajkoontala még nem szeretett. Jöttek a' legszebb bramin-ifjak, a' virágkoszorús brámának bemutaták áldozatukat 's a' leány' énekét ismétélék. Vajkoontala velök hallatá hymnus-dalát, de keble csak az istenség' elébe dobogott.

A' harczoló ksetriák' küldöttei is megérkeztek, áldozatukat bemutatták a' virágkoszorús brámának, 's a' leány' énekét ismétélék. A' küldöttek között pedig hatalmas királyfiak, bátor harczosok voltak, de Vajkoontala velök nem hallatá hymnus-dalát 's kebele csak az istenség' elébe dobogott.

A' harmadik, a' vaisiák' osztálya is küldé ajándékot. Nyulánk barna ifjak hozák azt föl, a' risből és válogatott gyümölcsből állót, de szemök, bráma helyett, az ékes leányon felejtkezett. A' hála-hymnust elénekelék brámának, de a' leány velök nem énekelt 's kebele csak az istenség' elébe dobogott.

A' negyedik osztály, a' sudráké, leghátul jött 's egy aranyos köntöst hozza brámának ajándé-kul, szépet, becseset, mellyen húsféle mivész remekelt. A' köntöst pedig huszonnégy ifjú hoz-ta, de bráma helyett mindnyájának szeme a' leányra fordult, 's imádsága helyett elégedetlenke-dett az istennel, miért nem tévé remekét az ő osztályokba? A' leány' énekét ismétlék, de Vajkoontala velök nem énekelt 's kebele csak az istenség' elébe dobogott.

És midőn a' negyedik osztály is elment, a' leány körülnéze 's várá, hoznak e a' pariák is ál-dozatot. A' pariák pedig nem jelentek meg. Nem szabad ő nekik még brámához is járulni, nem szabad áldozatot hozniok az erdő' vadgyümölcseiből, a' vadhúsból és gyökerekből, mellyekkel tengődnek. Az ő ajkokon nem zendült meg a' leány' éneke, Vajkoontala velök nem énekelt, de kebele nyugtalanúl dobogott bráma felé.

„Szerellem’ atyja!” – így fohászkodott föl a’ leány, térdére hajolva, ’s rózsajkain a’ világ’ idvessége látszék mozogni; – „kinek agyában szerelemtől fogantaték a’ világ ’s szerelem által fejleszteték ki, honnét lehetsz némellyek iránt olly kevés irgalommal? Szerelmed ékesíté föl tarka színökkel a’ virágokat, szép hímezettel a’ pillangókat, erdőkkel a’ hegyet, füvel, folyókkal a’ völgyeket; némelly emberektől pedig mindent megvonsz, ’s alacsonyabbakká teszed őket a’ por’ férgeinél! Szerelematya! légy jó mindenenk ’s a’ pariák iránt is!”

Így imádkozék akkor az ünnep’ királynéja, bráma’ szerelmetlenségének tulajdonítva azt, a’ mit honosainak igazságtalansága szült és táplált. Most imádság nélkül szűnyadoz egy alacsony kunyhóban, távol minden emberi lakhelytől, nem bízva brámában, nem az emberekben. Az idő viszontagságai meghányták, kivetkezteték testét az erőből, de lelkét gyöngévé tenni nem tudák. Kevés nap van még életéből hátra, ’s ki palotában fényes pagóda mellett születék, alacsony kunyhóban hűnyand el erdők’ sivatagain. Szomorúan, némán ül mellette a’ férj, ki neki mindene ’s kinek ő kedvesebb az életnél. Az élet’ jeleit lesi arczán ’s a’ csak alig emelkedő mellen. Szemeiben könnyű rezeg.

Akkor is könnyű rezgett az ifjú’ szemeiben, midőn először pillantá meg őt Dehlián’ forrásánál, a’ szent erdő’ csendében, hova pariának menni nem szabad. Megölve találta atyját a’ kunyhó előtt, mert a’ pariát akárkinek is szabad megölni; átadá őt a’ lángoknak ’s bujdosni kelt, hegyen, halmokon. Himalája’ ágai között bujdosott, föl-fölmeresztve szemeit a’ havas ormok felé, hol Hindostán’ istenei tanyáznak, ’s honnan a’ boldog hajdan’ bajnokai a’ hanyatlott jelenkort vizsgálják. És szemeit hiában mereszté föl, segedelem onnan nem szálla le hozzá; hiában fohászkodott föl brámához, az ő segedelmének kora elmúlt; hiában zokogott, szava hallatlanul enyészett el a’ völgyek’ távol éjjelében.

„De miért is sírsz, idült gyermek,” így szóla gyakorta magában; „nem pariának fia vagy e, ki előtt ég” ’s föld’ kegye zárva? Merészlél a’ dhavalagiriakhoz folyamodni, sikeretlenül; ők csak a’ boldogokat hallgatják meg; a’ földiekben pedig ne bízzál, atyádat ők ölék el. A’ rengetege’ rejteke a’ te brámád, ez véd a’ szemektől és véd a’ haláltól; az éjfé’l sötétsége a’ te nappalod, mert a’ paria a’ legéjfélibb bagoly, kinek még az est’ szürkületét ’s a’ hajnal’ hasadtát is bújnia kell. Nincs neked barát szánva, mert a’ paria segítésre nem született, sem maga’ sem más’ számára, neki csak tünnie kell ’s egy lakot tartani a’ medvékkel ’s tigrisekkel.”

Így okoskodott, de hiába törekedék szívét okoskodással megcsalni, egyre szív maradt az, érzékeny könnyűket csaló a’ szemekbe. Majd férfiasabb gondolatok lépék meg agyát, ’s ki akará magát emelni a’ sors’ vak nyomása alól. „Csak Hindostán’ fölé sűt e a’ nap?” kérdé; „nincsenek e virágzó völgyek a’ Gangesztől messze, hova bráma’ hatalma nem terjed ki, hol pariának senki nem születik? Azon havasokon túl talán szebb haza van, oda megyek el; ha Himalája’ jegét át hágtam, talán keblem’ jege is fölolvadand.”

És Indiának szép ege alól messzebb akart bujdosni. Születése’ földéről hazába vágyott, durva eszével kitalálva, hogy a’ jogtalanak nincs hazája, hogy ott dereng a’ honi nap, hol az ember sérthetetlen. Útját éjszaknak irányzá, merre hamvas tetőiket egekbe mereszték Himalája’ hegylánczai, ’s némelly folyamot átúszva, némelly veszedelmes ugrást téve, a’ havasok’ aljába ért.

Győzhetetlen akadályok látszának elébe gördülni, megmászhatatlan falakként emelkedtek a’ hegyek, rohanva zúgtak le rólok folyamok, átgázolhatatlan sűrűk lettek az erdők. Egy egész nap kémlelődött nyílás után, de hasztalanul; estve egy márvánnyal kirakott tóhoz juta, mellynek partjai konyúló fűzekkel voltak beültetve, távolabb pedig sűrű koszorút képzetek körülé az erdő’ fái. Egy márványlapot is láta, mellyen ezen írást olvasá: A’ TISZTÁKNAK TISZTULÁSRA.

Megrezenve ügetett erre tovább, ő, a' tisztátalan paria; száz ösvények közül egyiken, egy forráshoz jutott, mely szikla' derekából csorgott elő, habbá törődve hullott alá 's márvány medenczébe gyűlt. Szomját akará oltani belőle, de a' medenczére ez volt vésve: IDVESSÉGITALA A' TISZTÁKNAK. 's neki tiltva lön az ivás. Elszomorodva ment tovább, átkot nem mondva szívében az emberekre, kik olly irgalmatlanok voltak iránta. De szemében fájdalomkönyű remegett, siker nélkül hullandó a' virágos anyaföldre.

Az esti nap' utolsó sugárai arczára lövellődtek 's pirosan törettek meg a' szemcseppekben. Rózsadomb előtt álla, a' domb' tetején pedig egy leány volt, kezében öntöző, tele virágápoló vízzel. Es a' leány meglátá az ifjat, olvasá arczán a' bánatot, csillogni szemléle könyűjét 's szíve megesett rajta. Hamar alant terme a' halomról 's a' megdőbbsent⁵⁸ ifjúnak kezét fogá.

„Ismerem szerencsétlen sorsotokat” mond a' leány; „én mindenben bőséggel áldattam meg; mentőd leszek.”

„Miként lehetne az, vajkoontának anygala!” felelt az ifjú, és szabadulni törekvék; „nem tudod, hogy megfertőztetve az, ki a' tisztátalan pariát illeti?”

„A' jót-tevő nem lehet tisztátalan” mondá igen meghatározott hangon a' leány. „E' szent erdő csendét csak ünnep' alkalmával háborítják meg búcsujárók' csapatai, különben ember alig vetődik bele; te itt háborítatlanul élhetsz, továbbira pedig gondoskodom rólad.”

És egy titkos barlangba vezeté, hová ösvény nem járult, 's szellőn és madáron kívül más alig jutha el. Es az ifjú tanyát üte a' barlangban, a' leánytól gyakorta meglátogattaték, 's minden szükségesekek birtokában lön.

De a' természet' fiának a' gyümölcsös, forrásos, tavas erdőben kevésre volt szüksége; a' legnagyobbat megnyerte: egy részvevő szívet. Derülni kezdett élete, mint esős évszak után az ég, és az éggel egész természet. Vidámon folytak le napjai, gondtalan álom éleszté éjjeleit; a' környék' szikláival megösmarkedék, sasokat és zergéket úze rajtok. De fő öröme a' leány szolgált. Birtokába adá ez titkon tudományát, ösmereteit, barlangját megraká könyvekkel a' pagoda's apja' könyvtárából. Az ifjú' tüzes lelke pedig hamar fölfogott mindent, 's az együgyű pariából lassanként kimivelt bramín lön, vagy inkább ál-bramín, mert Indiában az osztályok áthághatatlanok. 'S a' mint a' paria' lelke fejlődék, egyre kedvesebbnek találta a' leányt; mikor pedig három év' lefolytával legbölcsebbnek mondathaték Hindostánban, egész szerelemmel csüggött rajta.

Ekkor a' leány már háromszor koszorúzta meg brámát, születése' ünnepének alkalmával, 's köz' ítélet szerint Vajkoontalának nevezteték. Az utolsó ünnep' estéjén pedig a' dsaganatai főpapnak fia megkéré őt hitvesül, kinek oda is ígérteték, hogy három év' múlva jöjjen és vigye el. Az ifjú pedig szép és okos volt; levoná gyűrűjét ujáról, és Vajkoontaláéval fölcserélte. A' leány megrettent, remegett, sápadt lön mint a' halál.

Az ünnep' után három nap' tartott az eljegyzés' mulatsága; negyedik napon elszéledtek a' vendégek, 's az erdő viszont csendes lön. Szomorúan ballagott Vajkoontala a' barlang felé, hol a' paria nagy várakozással várá, 's a' meglátott' elé örömlobogva szaladt. De a' találkozás az előbbi nyíltság hiával volt; mert a' leány hátrált a' paria' ölelése elől 's a' szokott ajakcsókot nem fogadá el.

Megdöbbenve 's gondolkozólag állott az ifjú egy ideig, nem merve a' lesütött szemű leányra nézni. Utóbb megszólamlott: „Legyen bár még olly nemes a' lélek, földhöz, földi testhez van kötve; legyen bár még olly nemes a' szív, világban él, mellytől nem szakaszthatja el magát. Ismerlek, Vajkoontala, te bennem nem az ember, nem a' paria' iránt vagy hideg, hanem a' melly

⁵⁸ meggöbbsent

sors engem pariává tett, az téged egy kedvezettebb' birtokába visz. Menj! a' pariának nincs egyebe, mint szive, 's a' ki az ő szívét birja, az a' világot elvesztette. Te mindenem valál, te megbékéltetél a' világgal, az étellel, a' sorssal; te megmutatád a' mennyet nekem, melynek birtokába vágyom vakmerőség. Ah! 's a' pariának nincs egyebe az életnél, mellyel neked köszönetet tehetne. Te méltó vagy boldoggá lenni a' világban, kövesd a' szerencse' angyalának intését, pariád csak könyűkre születék."

És elindult, hogy többé Vajkoontalát ne láthassa. Útját könnyei áztatták. A' leány pedig remegve állott egyre 's erős lélekzetének szűk volt a' zajgó kebel. Látá az elmenő ifjat 's vele le-tűnni látszék élete. Utána rohant, eléré 's viszont szótalánul hallgatott előtte. Szemei vadúl tűzben forogtak. Az ifjú pedig újra szólt: „Nincs fájdalom, mellyet az idő ne enyhítene, nincs keserűség, melly ízét örökre megtartaná; mulandók ezek, mint az élet maga. Nyugodjál meg sorsodon, leány; a' világ önnézetei szerint méri a' boldogságot, 's tartósat csak önnézetei szerint ad. A' paria mellett pillantatnyi örömek nyílnak, nyomokon annál súlyosabb keservet hordozók, minél nagyobbak voltak."

De a' leány nem tudott megnyugodni, sőt elhatalmazott tüzét az eloltására szánt szél még inkább éleszté. „A' halálé vagy tiéd!” mondá, 's előtört könyűit az ifjú kebelén rejté el. Az ifjú pedig kebelén hagyá őt könyezni 's boldogságok' nedvei öszve csordultak.

De hol van tartós öröm a' világon? A' melly nap előttünk az áldások' sugárait hinti, az hátul életlő villámokat készít a' felhőkben. A' bramín-apa napról napra nagyobb változást vön lányában észre, utána kémlelődék 's a' rettenetes titoknak birtokába jutott. Kitört haragját nem tudá mérsékelni; a' pariának nyomban kellett volna meghalni, de fegyver nem volt nála egyéb, mint a' léleköldöklő. Ezzel támadá meg a' két szerelmest, 's leányára a' szent könyvből elmondá a' legiszonyúbb átkot, melly a' bramínt is szinte páriává teszi. 'S midőn a' haragos apa' hangjai elcsendültek az erdőben, Vajkoontala apátlan lett 's a' világon semmit nem bíró, mint életét és a' pariát.

Az apa kérlelhetetlen maradt. Hasztalanul szóltak szívéhez virágzó leányának bocsánatért esdeklő könyűi, siker nélkül ostromlá agyát az ész' megdönthetetlen okaival a' paria, ő hajthatlan lőn, 's az ifjoknak élettű mellett hagyniok kellett a' szent erdőt.

'S már három esztendeje, hogy madárszabadon bolyongtak a' világban, társúl ösmerve a' leskelődő hiúzt, a' rohanó tigris, a' sírtolvaj hiénát. És életöknek mind ezen vadak kegyelmeztek: de nem a' kebel' férge. Észrevétlenül rongált ez, a' boldogság' ölelései alatt sem nyugodva. Az apai átkot nem tudá a' gyöngye leányszív elhordozni; az idő' komor viszontagságinak nem volt képes ellenállani a' neki nem keményült test. A' hajdani ünnepkirályné bágyadtan szűnyadoz az alacsony kunyhóban, távol minden emberi lakhelytől, nem bízva brámában, nem az emberekben. Kevés nap van még életéből hátra, 's ki palotában fényes pagóda mellett születék, alacsony kunyhóban húnyand el, az erdők' sivatagain.

Az estre hajlott nap szelíden lövelli be sugárait a' kunyhóba, fák' zöld lombjai közül enyelegve játszadozik a' szellő az egyre szép nő' hollófürtein. A' nő' arczán pedig égi mosolygás terül el, soká tartó 's olly hosszú mennyei éledelet' jelelője.

„Édes álmok lebegék körül elmémet” így szóla, szemébe mosolyogva a' kedves pariának; „a' jövőd' titkaiba pillantottam be, 's most már nyugodtabban válom meg tőletek. Hosszú ideig nem láttuk egymást, míg végre egy távol vidéken találkozánk. A' te hajaid már fehérek voltak, a' gyermek pedig virágzó ifjává lett 's te kevély örömmel örvendezél erejének. Szomorúság nem ült homlokodon, mert nem valátok pariák, hanem idegen jó emberek között emberi becsütök' egész használatában áltatok. – Ölelésed' örömében ébredtem föl."

Így szólt a nő, de a paríanak feleletre nem volt szava. A fájdalom legnagyobb csatáját küzdé, a megválásét, életének legnagyobb kincsétől. A nő pedig erősebbnek érzé magát 's fölvezettetni kívánt a kunyhó melletti halomra, honnan gyermeksege' vidékét még egyszer meglássa.

És érzékeny búcsút vön a vidéktől, hol a távol' kékjében azon págóda' tornyai 's kúpja látszának ki az erdőből, melly gyermeksege' első fohászait hallá, az ismertnek gyanított brámához menőket. Búcsut vön kegytelen apjától, halavány ajkain áldást bocsátva feléje, az ősz felé, kinn hajdanában olly gyöngéd érzellemmel csüggött. De a pariatól még nem vett búcsút, hanem lelkének egész jóságában enyelgett vele, 's tovább izlelteté azon mennyet, mellynek már néhány éven által tette birtokába. A búcsuzó nap' végsugárai inték őket alámenetelre.

A nap' lemente után pedig a telő hold emelkedett föl, és szelíd sugárral nézett a paria' keserűen boldog kunyhójára. Némaság ütötte itt föl tanyáját, de annál nagyobb élet mozgott Dehlián' forrása körül. Bráma' születésének előestéje volt, midőn a' szent erdőben már pezsgenek a' búcsúsok⁵⁹, a' forrás' vizét szörbölik, a' szent tó' habjaiban elméjök' szennyét lemossák, azután pedig homályt keresve, a' legtarkább csoportozatokban elszúnyadnak. De a' buzgólkodók nem eresztenek szemeikre álmot. Némellyek ezek közül jobblábokon bajlódják át az éjt, mások a' balon; harmadikak csalánba henterednek, negyedikék tövisbokrokat választanak ki tanyául, ötödikek láboknál fogva köttetik fákra magokat, hatodikak korbáccsal, hetedikék vesszővel verik testöket, nyolczadikak hajokat tépik ki, kilenczedikek ruhájokat szaggatják el, míg a' kevésbbé kegyes rész inkább örömet hajhász.

Illy különféle munkák alatt kel föl a' reggel, és az indus-világ' nagy részét vérben fürödve, kékre vert testtel látja. Bráma pedig, véleményük szerint, gyönyörködik benne, 's a' nap' első sugárával ő is letekint Hindostánra, megáldandó a' hazát, ha a' nép érdemeiket gyűjte magának. Most a' nap egészen tisztában kelt föl 's több mint természetes fénnel ragyogott Dehlián fölé, mert a' törődöttek' száma végtelen nagy volt. A' bramínok örvendeztek ezen, és számba vevék a' bűnhödteket. Sokan találtattak pedig, kik bráma' kegyelméből meghaltak. Ötvenkilencz a' pukkanásig ivott a' forrásból; kétszázhuszonhét a' tóba fúlasztá magát; hetvenhárom a' szent szikláról ugorva tört agyon; huszonöt késsel metszé föl hasát 's épen haldoklóban volt. A' nyomorúttá letteket lehetetlen volt megszámlálni.

A' meglegedett bramínok örömmáldozatot tartottak, mellynek lángjai a' megholtakat is megemésztették. Midőn pedig a' hasametszett haldoklók azoknak szerencsáját hallanák, igen megiríglylék azt 's ők is a' lángokba kívánczok. Vágyok elégtételt nyere, 's kürt, trombita, tárogató 's czimbalmok' riadásai alatt áldozatként égtek föl brámának.

A' tűz elalvóban volt már, midőn a' szájtató 's a' tapsolásban nem fösvény nép között egy gyönyörű özvegy előre tört. Haját megszaggatá, arcát, karjait késsel megvagdalta 's igazi kínamazon módján álla a' sokaság között. Majd föl-emelé szavát, hangjai kellemetesek voltak 's illy jelentésűek: „Én Madrasból vagyok, hol az idegenek, azon hívatlan kereskedő vendégek, idegen szokásokat hoznak be, Hindostán' dicsőségét meghomályosítják, ösmeretlen istenekről szólnak, brámát, visnut, sívént nem hiszik, 's lelkünkön erőszakot tesznek. Férjem megholt, 's én iránta volt szeretetemet a' lángokban akarám, anyáink' szent szokásaként, bebizonyítani, de a' hatalmaskodó idegenek eltílták. A' Gangeszbe rohantam, hogy a' szent folyam át vegye lelkemet 's elvigye az örömek' kertébe kedvesemhez, és egy embertelen azon idegenek közül utánam ugrott, fürteimet megfogá 's a' gyűlöltem napvilágra kihozott. Gyilokra bízám

⁵⁹ búcsúsok

idvességemet, mellem szúrva lön 's boldog önfeledésbe estem; de a' gonoszság itt sem nyughaték, életre hoztak az idegenek, sebemet bebalsamozák 's férjem' látásától megfosztottak. Ide jöttem most, hogy a' szent hajdan' lelki gyémántjainak bányájában munkás lehessek, hogy hírem napfényüvé váljon a' hívók' számában, hogy a' lángokban áldozás' dicsőségét megnyerjem."

Szavaira taps és helybenhagyó bömbölés következett, 's a' zajtól megrendülni látszának Himalája' bércei. Mikor pedig a' harsogás lecsillapodott, és száz kéz mozdult száraz fahasábok után, többen előállottak az özvegyek közül, kiket az angolok nem hagytak megégni, 's mindnyája a' megégetés' dicsőségében részesülni kívánt. Közös lön erre viszont a' zajos öröm, a' hangakarok játszani kezdenek, a' farakások meggyújtattak, 's az özvegyek ordítva fűltak meg a' lángok között.

Végtelen előjelei voltak ezek a' szerencsének, 's a' bramínok bráma' kedvtelését hirdetéek magas szóval. A' főbramín pedig gondolkozólag állt, elméje hevüléssel volt tele, leánya forgott eszében, 's végtelenül sajnálá, hogy őt brámának föl nem áldozhatja. Jött pedig a' dsaganatai bramíni, Vajkoontala' gyűrűjét hozá, 's a' leányt ohajtá ünnepkirálynénak. A' főbramín pedig szomorúan felelé, hogy Vajkoontala nincs többé.

"Hol nyugosznak tehát csontai" kérdé a' bramíni; "hogy menjek és megcsókoljam őket."

"Azt bráma sem tudja" felelt a' bramínapa; "s az ő csontjait hívőnek megcsókolni nem szabad, mert tisztátalanok."

"És mi tehette a' föld' legszebb angyalának csontjait tisztátalanokká?" kérdé a' bramíni 's komoly szemekkel kémlélé az apát.

"Mert pariát szeretett." lön a' rövid felelet.

"Hová lön tehát ő?"

"Arról kérdezd a' szeleket" mondá az apa; "én azt tevém, a' mit könyvünk rendel. Ő többé nem leányom."

"Nem leányod többé?" szólt komolyan a' bramíni. "És ki tudta azt tenni, hogy ő ne legyen leányod? Végrehajthatod e, őszfej, hogy a' ki a' napot látta, azt ne látta legyen, hogy a' nappal éj-természetet öltson magára, hogy a' villám tüzet oltson? És ha ezeket végre hajtád, akkor teheted meg, hogy Vajkoontala ne legyen leányod. – Ah Vajkoontala! te édeni angyal a' gyávaság' földén! merre küzdesz méltatlan sorsoddal? Elméd szelíd volt mint a' reggeli napfény, tested gyöngéd mint a' nyári harmat a' virágok' levelein, miként állhaták ki ezek a' zivatarokat? Könyekben fűlt el talán életed, szivedet a' keservek emészték meg. Vagy az erdők' vadai marczongoltak föl, téged, ki nekem mennyemmé szánattál. És embereknek mondják azok magokat, kik illy kegyetlenek tudnak lenni. A' tigris vérével is védi kölkait, a' hiúz ki nem kél ön faja ellen, az ember szívét, eszét meg tudja tagadni? Hová tevéd atyai érzésedet, midőn a' leányra kimondád az átkot? Hová lön agyadból az ész, mikor azt véléd, hogy a' szerelem valahogy tisztátalaníthat? Mivel vagyunk mi különbek a' pariáknál? Azzal, ha okosabbak, miveltebbek, erkölcsösebbek vagyunk. Vagy talám a' születés a' világ' erénye, 's a' dicsőséget csak apáinktól kapjuk? Gyávák mi, kik tulajdon erényhez jutni nem tudunk, kiknek agyveleje első-től utolsóig fölfordítva van. Nálunk ki okosnak születik, okos, ki erősnek, erős, ki tisztának, tiszta, ki ügyesnek, ügyes; és látjuk általában, milly okosak, erősek, tiszták, ügyesek vagyunk! Okosságunk mellett bár ott volnánk, hol ezelőtt négyezer évvel voltunk, tudósabbak mint most, türeldemesebbek mint most, emelkedők, mikor most egyre szállunk. Erőnk annyira vitt, hogy száz hatvan millió mieinket ötven ezer fegyveres idegen tartja rendben, minekutána persák, mogolok, tatárok meghódítottak. Tisztaságunk olly igen nemesíti szívünket, hogy az apa átkot tud mondani leányára; ügyességünk pedig azt teszi, hogy a' legkedvezőbb ég alatt, a'

legtermékenyebb földön, nyomorultak vagyunk másokhoz képest, és osztályainkba szorulkozva tespedünk, míg más népek szabad vitorlákkal lepik el a tengereket, és az észnek és munkásságnak teljes pályát nyitnak.”

„De ha bráma úgy rendelte?” szolt kifogólag a bramín.

„Mikor és ki által rendelte azt bráma?” viszonozá a bramínfi. „Látták e őt valaha halandó szemek, a láthatatlant? hallotta e szavát valaha halandó, a halhatatlannak? Öreg gyermekek mi, dajkáink regéin történeti igazság gyanánt csüggők! Vallási regéink nem azon kornak szüleményei e, mikor a szerepeket a ruhák játszották, az alattok rejtezkedő tekintetbe sem jött? Ma már bráma elhallgatott; azon különféle idomok, mellyek reá adattak, ködbe enyésztek el, és ő a természet közereje gyanánt áll csak fön. De mi még az idomkoholás emberei vagyunk, mert nem adaték az embereknek éjfélből egyszerre délbe menni, a délben is bekötött szeműnél pedig vigyázni kell a föloldással, mert a szokatlan szemeket megvakítja a sok fény. Azért én is elhallgatok, csak azon sajnálkozásomat jelentve ki, hogy miért nincs több agyok azoknak, kik bráma fejéből eredteknek hiszik magokat.”

Igen nagy részvételt nyere ezen beszéd. Voltak kik ez utolsóval tartottak, Vajkoontalának kedvelői, emlékezők annak szépségére, és méltatlan sorsán sajnálkozók. De a nagyobb rész megdöbbenve állott, és ha az indusoknál a boszúállás neme igen különös nem volna, a bramínfi félthetné életét. Hanem a szelíd indus minden egyéb vértől irtózik, csak a pariaétól és magáétól nem. Mikor boszúságra ingereltetik, boszút nem a megsértőn áll, hanem magán. Most is a bramínfi fejrázó beszédén néhányan sziklához verék fejüket, mások nyelvöket szagatták ki, egyebek szemeiket vakarák gödréből elő, néhányan pedig késsel metszik föl hasokat; a melly boszú igen közönséges a hindúknál. És a jajgatás közönséges lőn, félbe alig szakadandó, ha a bajadérok tánczoló csoportjai elő nem jönnek. Ezek bráma tiszteletére teszik remek ugrásaikat, gyönyörködtetik a népet, és a mythosz némelly történeteit színjátéki alakban láttatják. Most bráma születését mutatták, olly fogásokkal, mellyek látásán csak a hinduk nem pirulnak el.

Az áldozatra jött a sor és ünnepkirálynét kelle választani, ki a minden jók apját megkoszorúzza. A dsaganatai párt egy ékes szűzet választá, Vajkoontalához igen hasonlót, fekete szeműt, rózsza-arcút, és nyulánkat mint a bércek czedrusai. A másik fél pedig egy kínamazont keresé ki, tépett ruhájút, szagattott hajút, metélt testűt, szóval a hindudühnek leginkább megfelelőt. Az elhatározás a fő bramínon volt, és ez az elsőt fogadá el.

Egész kellemében lépett elő az új Vajkoontala és arcán az idvesség látszott mosolyogni. Koszorút köte először is, és hozzá elsőben rózsát vőn, a szerelem példázóját, majd szegfűt, violát, narancsvirágot és többeket, az India földén bujálkodva növékből. Mindnyáját örökzölddel és borostyánnal foglalá öszve. Mikor pedig a koszorút elkészítette, föllépett márványlépcsőkön a forrás fölött álló brámához, és kezében magasra tartá a koszorút és csendességet inte a hinduvilágnak. A csendesség nem soká tartott, mert a bramínkar örömeinek kezdé és az egész nép tömege utánozá. Messze fölzendült bráma felé az ének és mérföldnyire harsogtak körülbelől az erdők. Midőn az ének elhangzott, a leány föltevé koszorúját bráma fejére és dicséret-hymnusát elzengé. Ég és föld öszve látszék olvadni a hymnus folyamában; a szívek mennyei éledelettel teltek be. A bramínapa pedig leányát gyanítá látni, vélé hallani, és elébe olvadott szíve.

Áldozatát mind a négy osztály bemutatta, megannyiszor ismételve a dicsérethymnust. A bramínapa pedig nem győzé eléggé nézni a koszorúzó leányt, és visszavarázsolá magát azon időbe, midőn Vajkoontala az övé volt, öröme dicsősége volt, körüle lengett híves estéken, és virágokkal koszorúzá föl szobáját hajnal hasadtában. A lány berekesztő hymnusát kezdé, de nem a közönségeset. Új vala ez, emberszerető főből teremve.

„Bráma a' szeretet maga, és a' szeretet bráma-isten. A' szeretetben élő brámában él, bráma' kedvelői szerető szívűek.”

„Mi az embert emberhez vonja, mi virágot, fűvet, fát szaporít, mi az égen csillagokat jártat, az a' természet' közép ereje.”

„És a' természet' középerejét s z e r e l e m n e k mondjuk az embereknel, s z a p o r o d á s - n a k a' füveknél, fáknál, b r á m á n a k ott fön a' csillagokon.”

„Boldog ki a' szerelmet érezi, brámában él az, a' mindenség' egygyártójában, övé a' vajkoonta egész lételeben.”

Ezt énekelte a' leány, a' bramínának tárgyat adva⁶⁰ a' gondolkozásra. Alig végezé pedig dalát, midőn lábainál egy fáradt tompa nyíl esett le, körül tekert levelet hordozva közepén. A' levél a' fő bramínak szólott, ki azt általvév' s olvasá. Tartalma ez volt:

„Béke és áldás fejedre, atyám! – Bocsáss meg leányodnak, hogy még egyszer megháborít téged, kit soha sem szűnt meg a' leggyöngébb szerelemmel szeretni. Ezen háborítása úgy is utolsó. Az eltűnendő lélek' búcsurebegése fertéztető nem lehet. Messze bolyongtam a' világon, mélyen érezve azon méltatlanságot, mellyel az úgy nevezett tiszták a' lealázott páriák iránt viseltetnek, s érezve a' szerelem' minden örömét, mellyet az a' földön teremhet. De egyikét sem érezhetem soká: testem meghódolt a' viszontagságoknak. Vissza kíváncsoztam születésem' tá-jára s te feléd, hogy holtom előtt egy levegőt szíhassak veled. A' szent erdő' közeletére juték, mellybe tiltva van bemennem. De tegyen levegői útát hozzád ezen levél, köszöntve tőlem a' mindig szeretett atyát, s meghíva őt utolsó beszédre leányával, a' zergeszirt fölé, alacsony kunyhójába, mellyet pagódai lakával cserélt föl.

„Ha pedig a' gyermek most is siker nélkül esedeznék, vegyed az utolsó búcsúmat tőle. A' haldokló szív megbocsát érzéketlenségedért, s áldást végtelent ohajt fejedre. V a j k o o n t a l a .”

Könnyek gördültek az ősz apa' szemeibe s nagy csatát víva lelke, mitevő legyen. Mert ő bár milly kemény volt is leánya iránt, szeretni őt soha sem szűnt meg, s fájdalom' nedvei gyakorta előtörttek magános óráiban. De ő főbramín volt, kire milliók' szemei néztek. És brámának méltó papja kívánt lenni. Ez okból önakaratát levetkezé s helyébe a' szent könyvet nyomá. Így élt ő férfi-korán keresztül, s, a' mint vélé, egész becsülettel öszültek meg hajfürtei. Erénye' legnagyobb kísértetének pedig leánya' esetét tartá, a' bráma' ügyének föláldozottát, ki tisztá-talanokat nem szenved ivadécai között. Most pedig egyszerre kettős csatát éreze magában, fejéét a' szívvel, s fejéét magával a' fejjel.

Midőn a' bramínfi hosszú habozását látná, elébe lépett, s „Mit késel, ősz apa!' szól; „a' hol a' perczek drágák, ott óráig nem illik vesztegleni. Jój, vígasztald meg leányodat, a' három évig napfény után epekedett virágszált.”

Erre az ősz apa' sírva felelt: „Miként szennyezzem én be, egész Hindostán szeme' láttára, hótisztán lefolyt életemet; miként legyen hívtelen életem' utolján azon tanításokhoz, mellyek ajkaimról folytak le? Nem, én a' paria' nőjét nem látandom.”

„Kihez a' szív hasztalanul szól, annál az elme többnyire elhallgathat” mondá a' bramínfi. „Keserűek a' te erényeid, öreg; én edesebbek után megyek, vígasztalást adni Vajkoontalának.”

És ment, s Vajkoontalát mohágyán találta, bágyadtan, csendesén, nyugodt elmével. A' nő még megismeré őt, s hajdanra emlékezése mosolygást csala homlokára. Gyöngé szóval köszönté őt, ki hajdan fülemilénél edesebben hangoztatá a' hymnust. De a' bramínfi kezét fogá meg, és szívéhez és ajkaihoz vezette s életét szereté vala annak idegein át szállítani szíve' haj-dani leányába.

⁶⁰ tárgyatadva

A' paria' neje pedig lelkében földerült 's örömének könyűi előcsillámlottak szemeiben. „Tehát még egy előítéletlen lélek van” szólott ő, „és egy érzékeny szív, ki Vajkoontala' sorsában részt vesz? Köszönöm szeretetedet, bramínfi; bár csak az atyámat tudta volna még megszerezni szívemnek.”

„Ő megszerezhetetlen” felelt az ifjú.

„Tehát hasztalan reményltem!” mondá fölsohajtva a' nő; és megfordult ágyában és többet nem szólt. Lélekzése nehéz és szapora lön, majd egyre lassúdott, míg végre elállt.

Dehliánban pedig a' vígasság' zajai egyre zajogtak. A' bajadérok gyakran ismétélék tánczaikat; a' bramínok vigasztalák a' megkeseredett erényes apát. A' lakozásnál vidámon forogtak az arany poharak, gyémántokkal vetekedve csillogott a' bor. Így folyt le a' nap, így jött fel az éj, 's a' hold tisztán világíta a' kék égen.

De az ősz apának színlett derűlség vala homlokán, szívét keservek marczangolák. Magán lenni ohajtott, hogy szabad folyamot engedjen bánatának, de nem lehetett. A' pagódai lak csak reggel felé ürült ki. Ekkor pedig fáradt vala 's leült a' kőpadra, hol hajdanában Vajkoontala legtöbbet enyelgett vele. Ingerlett képzeletében a' múlt' képei hatalmasan keltek föl 's megrázó ellentétbe jöttek a' jelennel. Tudta nélkül kelt föl az öreg 's az erdőben előre botorkált. Feljött a' nap 's ő nem vévé észre; kijött a' szent erdőből, 's tudta nélkül; a' zergeszirtnél állott, álmodozva. Mikor a' kunyhót meglátá, magához jött, és sietve, leányát vigasztalandó. A' kunyhó előtt egy kisdedit talált, apró kezeivel játszó a' virágos fűben. „Ez az ő gyermeke!” szólott, 's remegő karjaira vevé, megcsókolá. Távolabb egy czedrus' árnyékában a' páriát látja ásóval dolgozni. „Mit mivelsz, fiam?” szólítja őt. – „Sírt ások, apám!” lön szomorúan a' felelet. „Ah, ez az ő sírja!” sóhajtott az öreg, 's a' gyermeket letéve berohant az alacsony ajtón. De későn rohant be; Vajkoontala többé nem szorult vigasztalására.

Vajkoontala' sírján hamar illatozni kezdtek a' virágok; leányát nem sokára követé az ősz apa; a' két paria pedig Dsaganatába ment, egyik barátja, másik nevendéke a' bramínfinak.

Vajda.

ISTEN HOZZÁD!

Bérczről visszanéz a' vándor,
Vígan int kies hazája,
Ott mosolyg a' róna táj:
De a' messze távozonak
Szíve gyászol, szíve fáj;
Zeng felé a' búcsuszó:
„Isten hozzád, bujdosó!”

Bércz alatt áll völgyek' árnyán,
Csak felhőket lát honából,
Elmerült a' róna táj:
Ám de búja nem maradt-el,
Szíve gyászol, szíve fáj;
Zeng felé a' távol-szó:
„Isten hozzád, bujdosó!”

Bércz és völgy is elmaradtak,
Felhőt sem lát már honából,
Ábrándkép a' róna táj:
Búja mint az ég kíséri,
Szíve vérzik, szíve fáj;
Mély keservvel zeng szava:
„Isten hozzád, szép haza!”

Múlnak évek, fürte ősz már,
Elfeledte rég hazája;
Ám a' kedves róna táj
Síríg képben él előtte,
Szíve gyászol, szíve fáj;
'S a' halónak végszava:
„Isten hozzád, szép haza!”

Bajza.

ÚRI IGAZSÁG.

Mért a' csonka torony' köveit, melly bércki lakából
Ősimnek maradott, szolga, lehordni mered?
„Házamat óhajtnám építeni, melly a' tűz óta –
Már a' tél közeleg – még hamujába' hever.”
Míg felhordták vért izzadtak hajdan apáid,
'S te, ha lehordod, apáid' pórivadéka, fizess!

Székhács.

MELANCHOLIA.

Keblem' kiholt kertében
Végetlen pusztaság,
'S ha van virág is itt-ott:
Búsfűz az, 's könyvirág.

Búsfűz és könyvirág közt
Az árva szív maga,
Kertész is és sirásó,
Örök tanyát raka.

Ha legparányibb bút lát,
Hiven kertészkedik,
'S a' bünövény olly rögtön,
Olly jól nevelkedik!

De lászson legparányibb
Kedvet, kitépi azt,
Megássa barna sírját,
'S fölötte ott viraszt.

Keblem' kiholt kertében
Végetlen pusztaság,
'S ha látsz virágot itt-ott:
Búsfűz az, 's könyvirág.

Garay.

MENIPPE.

GÖRÖGBŐL.

Fájlalván korahúnyt eggyét jó anyja Menippe,
Könnyel özönlé-el gyermeke' síri jelét.
Nem zokogott hosszan, sérvéből könnyen üdüle;
Könnyei' szüntével megszűne élete is.

Székhács.

LOTTIHOZ.

Míg nekem lángolt szerelmed,
Míg enyémmnek mondtalak,
Gazdag kincstár volt ezen szív,
'S gyöngy te benne, szép alak!

Hozzám elhűlt már szerelmed,
Elfeledtél, elhagyál;
'S gyöngyöm most köny' harmatában,
Gazdagságom búban áll.

Bajza.

VÁMHIDON.

Félve alig lépel, titok űlt szemeidbe, gyanús vagy,
Monddsa, botorkáló éjjeli pille, ki vagy?
„Gondolat, eltiltott szeretők’ postája vagyok, hajh!
Hívseget viszek át ’s jelszavam a’ szerelem.

Garay.

SZENTILONA’ SZIGETÉN.

Immermann után.

S Z E L L E M .

Ki nyög, ki háborítja csendemet?

V Á N D O R .

Ember, ki vakmerő volt végbevinni
Emberfelettit ’s most varázskörödben
Remegve érzi lénye’ szűk határit.

S Z E L L E M .

Nyugodj’-meg!

V Á N D O R .

Hangod, mint harang,
Szelíden zeng át. Megnyugodjam e,
Megnyughatom e, hol a’ természetet
Magát elhagyta minden nyúgodalma?

S Z E L L E M .

Nyugodj’-meg. Nincsen és nem volt soha
Sajátkép emberekkel dolgom. Istenek-
’S végzettel volt mindenkor. Mért jövel,
’S kihez?

V Á N D O R .

Tehozzád.

S Z E L L E M .

Hozzám és mi végre?

V Á N D O R .

Szaváért a’ talánynak. Oh, erős!
Korunk’ talányát fejtsd te meg nekem.

S Z E L L E M .

A’ kor’ talányát? Mért talányos a’ kor
Tinektek? És ki tudja a’ talányszót,
Megmondhatom e én? Vagy viszont ki tudja,
Megmondván, fogsz e érte adni hálát?
Miként vagytok? hogyan foly éltetek?

V Á N D O R .

Ma jól, holnap rosszúl, megint jól
Túl holnapon. Viszály van semmiért,
És béke áll-be újra semmiért.
Valódilag nem tudja senki, mit
Kíván emez, mit az, mint ön maga.
A' nyelv sebes, lassú, ügyetlen a' kar;
Uralkodás az asszonyé, 's az mondatik:
Korunk jeles.

S Z E L L E M .

'S a' láng, melly engemet
Emészte egykor el?

V Á N D O R .

Szétlobbana,
Rég elfeledtük. Most felőle szólni
Veszélyes. Vannak olyanok, kiket
Pirít, hogy keblök egykor hó vala.

S Z E L L E M .

Van e szó még felőlem köztetek?

V Á N D O R .

Több most mint életedben, nagy neved,
Mint Caesaré, kiterjedett egész
Világon, és legyőzte ellenid;
Tudják, hogy őket nem becsülte
Félannyinak sem, mint azon saru'
Szegét, mellyet leghitványabbika
Viselt népednek: ám de őket az
Nem bántja többé. Balszerencse, hogy
Megdönte sorsod, mondja mindenik,
És újra vissza óhajt tégedet.

S Z E L L E M .

Ez az, miről őket megismerem!
Ez festi őket embereknek. És te,
Ki ezt tudod mind, és, te balgatang!
Éjfélkor jössz a' sírtól kérdeni
A' szót, melly mint imént verett pénz,
Tenyéreden olly tisztán tündököl?
Urat nélkülöz a' világ. Gonosz
Vagy jót, mindegy. Sőt jónál jobb gonosz.
Minden szükségitek felett tinektek
A' zsarnok az, mi legszükségesebb.
Jármos tinónak béres' ostora
Világosít-fel mindent legsebesben.
Értsd immár e' szerint korod' talányát.

Széplaki Erneszt.

EGY ANYA' KESERVE.

Alszol csendes árny alatt,
Kisded gyermekem!
'S nincs e' földnek hajnala,
Melly felkölt nekem.

Téged egy rövid tavasz'
Leble ringatott,
Látál csak kies nyarat,
Őszi bájnapot;

Míg a' tél elhozhatá
Gyász fuvalmait,
Sír' ölében álmodod
Égi álmaid'.

Vissza hasztalan sohajt
Dúló bánatom,
Hasztalan kiáltja szóm
Kelj-fel magzatom!

Halmodon húllat szemem
Zápkönnnyeket,
'S könny és síralom nem ad
Néked életet. –

Ah nem ismer olly anya
Mély szívbánatot,
A' ki még nem sírata
Megholt magzatos;

A' kinek virágait
Sors nem tépte-le,
Szép jövődőt, szép reményt
Táplál kebele.

Nékem nincs vigasztalás
A' nagy ég alatt,
Messze túl az életen
Egy remény maradt:

Hogy viradni mennybe' fog,
Melly felkölt nekem,
Üdvezület' hajnala,
Drága gyermekem!

Bajza.

A' FÁTYOL' TITKAI.

VIGJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN.

SZEMÉLYEK.

LIGETI,	gazdag földes úr.
VILMA,	húga.
HANGAI.	
KACZOR,	
GUTA,	
RIGÓ,	vidékről jött ifjak.
KATICZA,	agg szűz.
CsÍSZÁR PÉTER,	csizmatisztogató.
LIDI,	Vilma' komornája.
Egy falusi pór, inasok 's nép.	

A' történet' helye Pest és környéke.

ELSŐ FELVONÁS

VÁRASLIGETI HALOM.

H A N G A I (olvasva jó).

„Ki látta, hogy pók ön hálóival
Magát kötötte volna meg? de a'
Szegény bogár, melly drága selymet ad,
Sirt szó magának 's halni elbuvik,
Eléjövendő hernyóként; 's utóbb is
Csak pille lesz belőle! hogy megint
Meghaljon, – annyiszor egy kis életért!
Illyen szegény bogár az ember is,
Midőn szerelmes. Oh a' szerelem
Édes, de bódít; ront szívet, fejet
És részegítőbb mint a' bor' hatalma.
Azért, ki józan 's boldog lenni vágy,
Az álmadozzék inkább, mint szeressen;
Mert a' mi szépet álmodott, magáé,
De a' szerelmen kettő osztozik.”
Bölcsen, dicsőn! oh könyv én tégedet,
Aranyba kötlek jó tanácsodért.
Alunni inkább, mint szeretve élni,
Ez a' titok, mellyet most felfödék.
És mintha már is bűvét érzéném,
Pillámon ónként súlyos szender ül.
Mindenható álom veszen körül.
Fogadjatok be lombok' árnyai,
Virító pázsit vesd meg ágyamat,
'S jó éjszakát bohóság – szerelem! (el)

V I L M A , L I D I .
(jönnek violát szedegetve)

VILMA. Hogy tetszik az neked, Lidi, hogy mi, mint valami falusi leánykák, itt ennek a' híres neves Pest' városának erdejében violát szedegetünk?

LIDI. Hogy tetszik? Az nekem igen is jól tetszik, addig legalább nem teszünk egyebet; nem halljuk az öreg bácsi' oktatásait; nem a' jó Katicza' rágalmazó szavát.

VILMA. Nem valami pásztori élet-e ez?

LIDI (nevetve). Pásztori? Node mivel a' kisasszonynak úgy tetszik, legyen pásztori; hanem az bizonyos, ha valami finom úr meglátna bennünket, azt mondaná: kegyetlenek vagyunk, mert testvéreinket tépjük.

VILMA. Oh oh!

LIDI. Talán nem? Hiszen mi épen olly gyengék's ártatlanok vagyunk, mint ez a' kis ibolya, melly ide a' bokor megé bűjt's mellyet én tüstént leszakasztok.

VILMA. Ugy hát inkább ne is szakaszd le, Lidi.

LIDI. Miért ne szakasztanám? Ihol ni, melly szép, milly gyönyörűn csillog benne a' harmat, mint egy kis drága gyöngy.

VILMA. Lásd, lásd, most egy ártatlanságot téptél el, 's a' mit te elég együgyű valál harmatnak mondani, az nem egyéb könnyűnél, mellyel romlását siratja. Valóban, Lidi, ez nekünk szomorú dicséret. Gyenge és ártatlan, igen gyarló társak. Ekként csak addig tarthat ártatlanságunk, míg gyengeségünk védelmezheti, vagy is míg azt valaki nem méltóztatik leszakasztani, hogy azután mint időig óráig virító bokréta, ablakán, vagy ha igen nagy a' szerencse, kebelén hervadjunk. 'S épen a' viola! még tövise sincs, hogy a' durva-mohón közelítőt illendőségre szoktassa. Nem nem, Lidi! ha már virágról van szó, hasonlítsunk inkább a' kevély tövises rózsához, annak illataihoz legalább fegyverei vannak. De ime! megszedtük a' sok szép virágot, Lidi, 's most nincs kinek adjuk. – A' láthatár igen szomorú, csak egy férfi alak sem mutatkozik rajta.

LIDI. Istenem! már a' nagy szerencsétlenség.

VILMA. A' mi büszke hódítóinkat ma valamelly szigorú foglalatosság tartja honn, hogy csak egyet sem látni közülök.

LIDI. Ah! oda vagyunk!

VILMA. Mi lelt, Lidi?

LIDI. Hát nem látja a' kisasszony, hogy amonnan a' tó felől egy ifjú jön –

VILMA. Az már rettenetes volna.

LIDI. Hogy innen jobbról is bukkanik ki egy.

VILMA. Mit mondasz!

LIDI. Igazán! mi egy kicsit ok nélkül is panaszkodtunk a' férfiak' távolléte ellen. Most már annyi lesz, mint a' fűszál. Még szerencse, ha menekedhetünk.

VILMA. Jer, Lidi, jer, rejtezzünk a' bokrok közé; szemközt jön egy deli úr 's már ez a' harmadik. 'S mintha összebeszéltek volna, mindnyájan e' kis dombhoz tartanak. Jer, lessük ki őket, 's a' legérdemesbik jutalmat nyer tőlünk.

LIDI. Édes uraim, ne gondolják aztán, hogy ezt kíváncsiságból tesszük, épen nem; csak egy kicsint hallgatózni akarunk.

VILMA. Jer, jer, ne csevegj; mert itt érnek. (el)

G U T A , R I G Ó , K A C Z O R .

(jönnek egymás után)

RIGÓ (felkiáltva). Kit látnak szemeim?

GUTA. Rigó barátom! háromszáz hatvan öt napja, hogy nem láttalak.

KACZOR (jó 's megáll). Fergeteg és zápor!

RIGÓ. Servus, Kaczor.

GUTA. Milliom! hisz ez Kaczor.

RIGÓ. Kaczor, isten hozott!

KACZOR. De titeket hozott isten.

GUTA. Ohó! hiszen csak te sem ördög' lábán jöttél.

KACZOR. Mikor azt mondom, titeket hozott isten, azt akarom mondani, hogy én már két hét óta pesti lakos vagyok.

GUTA. A' mennykőbe is! hisz' én már több mint három hete vagyok Pesten.

RIGÓ. 'S én csaknem egy hónapja.

KACZOR. Csodálatos! annyi idő óta most találkozunk először, 's épen, mintha fergeteget jőnének támasztani, itt e' puszta dombon.

GUTA. Haha! te most is csak a' régi vagy, Kaczor, furcsa és jó kedvű; de, Rigó pajtás, téged egy kicsint megszuirt az idő, talán a' szent házasság' sajtójában izzadsz?

RIGÓ. Mi jut eszedbe! 's aztán, olly hájfejű csak nem lehetek mint te.

GUTA. Oh, barátim, azt a' jó levegő teszi; semmi egyéb mint a' jó levegő. Nekünk a' felföldön, tudjátok, excellens levegőnk van, de semmi egyebünk. Hanem a' mi első és fő dolog, meddig mulattok Pesten?

RIGÓ. Én vagy egy hónapot kénytelen vagyok itt tölteni.

GUTA. Én itt mulatok míg a' lóverseny tart.

KACZOR. És az állatmutatás –

GUTA. Reménylem, téged is ott talállok?

KACZOR. Igen, hogy lássalak. Hanem halljátok-e, ez nagyon fölségesen van; mert én is itt mulatok vagy egy hónapig, 's mivel mint Macbeth' boszorkányai, itt e' puszta dombon olly véletlenül találkozánk, nem volna-e méltó tervről gondolkodni, mellyel találkozásunkat örökre nevezetessé tegyük?

GUTA. Mennyei gondolat!

RIGÓ. Hát mi tevők legyünk?

KACZOR. Legelőször is nevezzük ezen halmot szerencse-dombnak, mivel merényeink' terve itt született, 's itt is fog, ha javaljátok, kifejleni.

GUTA. Az nem volna rossz ötlet.

RIGÓ. Tovább, tovább!

KACZOR. Tovább? Hisz a' többiben bölcseségtek után reménylenék. Gondoljatok ki valamit, mi a' mondott czélnek megfelel.

GUTA. Én még eddig mit sem gondolék, 's általában a' mennyire lehet őrizkedem a' gondolkodástól; mert fejfájást okoz. Hanem végezzetek, 's én nem mondok ellent.

RIGÓ. Nem, nem! úgy nem szabad; te csak a' könnyebb végét fognád. Ha jól értem Kaczor barátunkat, azt akarja, hogy mindenikünk mondjon egy tervet, 's a' három közül azt kövessük, melly legczélravezetőbb.

KACZOR. Minden esetre. 'S hogy a' dolognak módját 's alakját is megadjuk, legelőbb is Rigó barátom állj fel erre a' törzsökre 's onnan szavald el érzeményidet.

GUTA. Igen, igen, Rigó! te valaha hangosan mondtad el leczkédet; hági fel és halljuk!

RIGÓ (vonakodva). Ne bohózzatok.

GUTA ÉS KACZOR (megfogják 's felemelik) Meg kell lenni!

RIGÓ. Már mivel ilyen szépen kértek, isten neki! (félre) Várjatok, majd lelketekre szólok.

KACZOR. Valóságos útmutató! Csak ujját kellene kinyújtani.

GUTA. 'S hogy mosolyog, mint felfordult szekérénél a' fazekas.

KACZOR. Gondolkodik.

GUTA. Szinte elfeketül bele.

KACZOR. Bizonyosan igen fekete gondolatokkal küzködik.

RIGÓ. No's hallotok?

KACZOR. Nyílt fülek vagyunk.

RIGÓ. Vastag füleknek szólok és azért

Jó vastagon. Ha tervet kérdetek,
Hogyan lehessen jobban élnetek,
'S hiessé tenni e' találkozást,
Jobbuljatok meg. Nemcsak a' pohár'
'S leányszáj' csókja, melyben vétetni szoktok,
Nem a' zabálás, 's koczka 's kártya mellett
Átvirrogatva töltött drága éj
Csupán hibátok; ez türhető:
Ti bűnösek valátok, már mikor
Apátok először iskolába küldött:
Kószák, henyék 's azért tudatlanok
Mind e' napig 's haszonvehetlenek;
Miért is tervem: újra kezdenetek
A' rosszúl végzett iskolák' sorát.
Én mint a' vessző hátul kullogok majd,
'S ütlek, javítlak, míg csak bennetek tart.
Hogy tetszik? Mondjon jobbat a' ki tud.

KACZOR. Ki hitte volna, hogy sovány pók illy vastag szálát ereszt?

GUTA. Ha nyakába kerítenők, bizonyosan megfúlna rajta. No ez nekünk szépen befizetett.

KACZOR. Halljuk, halljuk!

RIGÓ. De tréfa, a' mi tréfa! terv ha kell:

Szép halni a' hazáért 's én hadi
Életre állanunk tanácslanám.
Víg a' vitéznek vándor élete,
'S a' harczi szellemet, melly tűnni kezd,
Magyarhoz illik vissza szerzeni,
Különben bírni nem méltó hazáját. –

GUTA. Elég, elég!

KACZOR. Le onnan, Rigó! Az a' te setét pathosod egészen elfanyarít bennünket. Mi jut eszedbe? most katonává lenni! holott a' világ azon töri fejét, hogyan lehessen el katona nélkül.

GUTA. Szegény fiú, egészen kihevült belé!

RIGÓ (leszáll). Óha! ne igen csúfolódjatok. Most rajtatok a' sor.

KACZOR. Fel, Guta, fel!

RIGÓ. Fel veled apróság!

GUTA (fellép).

RIGÓ. Felszállott a' páva vármegye' házára.

GUTA. Szeretném, ha figyelmeznének.

RIGÓ. Szeretnők, ha olyat mondanál, mi figyelemre méltó.

GUTA. Majd, majd! csak egy kis tűrődelmet. –

Szép halni a' hazáért? élni jobb,

És szinte szép, ha úgy intézzük el.

Azért is én nem a' hő's életet

Nem a' halállal frígyes hadmezőt

Ajánlom választandó pályául;

Különben is most bék' van mindenütt,

És a' magyarnak ellensége nincs,

Magán kívül. Magával küzdeni,

Megvíni benne, a' mi rossz 's kivetni,

Ez a' magas cél, melyre törni kell.

Azért is – –

RIGÓ. Hagyd el, hagyd el!

KACZOR. Ne verd ki sorából.

RIGÓ. De csak hadd essék ki, úgy is rossz sorban van.

KACZOR. Igazad van, Rigó, ez is szörnyű melancholicus dolgokat beszél. Ki fogja most azon törni fejét, hogy még a' hazának is szolgáljon? örüljön, ha magának élhet.

GUTA. No ha nem akartok hallgatni, lássátok. Én azt a' tanácsot kívántam adni, legyünk magyar írókká, 's csak egy időre is váltsuk fel azon buzgó hazánkfiait, kik a' literatura' sovány asztala mellett régóta éheznek és szomjuhoznak, 's részesüljünk a' magas dicsőségben, melyet legújabbán Ignác úr magáévá tett, a' nélkül, hogy akár eszét, akár ítélő tehetségét legkisebbé is megerőltette, sőt a' nélkül, hogy az írói pályára csak valamennyire is elkészült volna. De ha nem tetszik – –

KACZOR. Bizvást leszállhatsz Guta pajtás; terved még szerencsétlenebb mint amaz, 's épen téled könyv- 's olvasás-gyűlölőtől a' legváratlanabb. Mit gondolsz? Magyar íróvá, nyelv' katonájává lenni könnyű dolog ugyan kezdetnek, de igen kétes kimenetelű. Ha már egész velőapadásig olvastál és írtál, 's jó híred' illatja, mint a' kakukvirágé, körüléd elterjedt, mi könnyen akadhat valami dühös recensensed, ki ezen jó illatú légkört halálos leheletével megrontja, 's téged, minden írói dicsőségeddel semmivé tesz, vagy, mint a' Jelenkor szereti mondani, tönkre silányít.

GUTA. Mi a' manó! hát te azért lovaltál fel, hogy rajtunk nyargalóztasd elménczségedet? Fel veled a' polczra! ott halljuk mit tudsz.

RIGÓ. Fel, Kaczor, fel! lássuk, hány zsákkal telik.

KACZOR. Megálljatok! Ti azon a' tudós emeleten olly magosan álltatok, hogy az élet alatt homályba tűnt szemeitek előtt, 's mi csoda, hogy javaslatok felette bölcs ugyan, de épen azért haszonvehetlen. Azért nehogy végzetlenül menjünk tova, engedjétek meg, hogy mint föld' fia az anyaföldön maradjak 's bukásaim után ismét erőre jöhessek. Legelőször is tehát azt kérдем tőletek: házasok vagytok-e?

RIGÓ. Mit tartozik ez a' dologhoz?

GUTA. Haha! átkozott Kaczorja, bizony eltalálta a' bibét. Én nőtelen vagyok, 's Rigó már megvallotta, hogy még szabad ember.

KACZOR. Így tehát én minden hosszú tanakodás helyett azt mondom: Házasodjunk!

RIGÓ. Ha valót akarok szólni, elmém régen vajudik illyféle gondolattal.

KACZOR. Ha vajudik, hozd el neki az akarás' bábáját 's azonnal meg is fog születni.

GUTA. A' mi engem illet, épen semmi vonzódásom sincs a' házasságéhoz; de barátságból 's kedvetekért, isten neki! én is megházasodom.

KACZOR. Ez iránt tehát semmi ellenvetés –

GUTA. Csak az, hogy a' házasság, gondolatom szerint, igen mindennapi 's alrendű dolog, 's az által találkozásunkat nevezetessé aligha tehetjük.

KACZOR. Igen! ha mi is úgy házasodnánk, mint köz lélek szokott; de a' mi házasságunknak bizonyos rend 's határnapok szerint kell véghez menni 's ha javaljátok, írott szerződés mellett.

GUTA. Halljuk.

KACZOR. Ma alkalmasint sok nép fog jőni a' város' erdejébe, 's azért is tegyük meg az első lépést, az az, álljunk el, mindenik külön, bizonyos helyekre lány nézni.

GUTA. Ezt különben is tettük volna; ez helyes.

KACZOR. Felteszem, hogy, fogadott munka lévén, mindenik fog még ma szeretőt választani. Egy hét elég, hogy utána járjon, megismerkedjék, kedvét keresse, 's így mához egy hétre azt fogjuk egymásnak jelenteni tartozni, hogy választottunk' kegyeiben némi előmenetelt tettünk.

GUTA. Jó.

RIGÓ. Az idő egy kissé rövid; de isten neki.

KACZOR. A' választott leányt egy hét alatt reá kell vennünk, hogy jegyet váltson, 's így mához két hétre hármassal eljegyzés lesz.

RIGÓ. Ez magában igen szép dolog; de kivihetetlennek látszik.

KACZOR. Oh gyávaság! hát én tanítsalak-e meg, hogy kell az asszonyok' szívét ostrommal bevenni? De halljátok tovább. Más két hetet nászkészületekre fordíthatunk, 's mához négy hétre úgy kell intéznünk a' dolgot, hogy a' hármassal együtt tánczolgassunk el.

RIGÓ. Igen! de hátha a' két első hétben eljegyzett szép a' másik két hét alatt el talál pártolni?

GUTA. Ez nem megvetendő észrevétel.

KACZOR. Kicsiny hitűek! akkor hirtelenében másikat fogtok választani.

GUTA. Kaczor! te felséges fiú vagy. Dictum factum! most nincs egyéb hátra, mint hogy mind ezeket írásba foglald, aztán aláírjuk; most pedig egyenesen leánylesre menjünk. De egy kérdésem van: az csak nem fog kíváncsítani, hogy leendő hitvesünkbe szerelmesek is legyünk?

RIGÓ. Mentsen isten!

KACZOR. Az örök gyalázat volna!

GUTA. No már ezt szeretem, így már lesz belőlünk valami; de ezt is írásba kell foglalni.

KACZOR. Igen! felírom, hogy a' szerződők kötelezik magokat, a' szerelmet, hogy az annál tovább tarthasson, törvényes idejére, az az a' házasság' kezdetére halasztani. Továbbá, hogy tanácskozni ezen szerencse-dombra gyűlünk össze.

RIGÓ. Az jó.

KACZOR. 'S hogy egymást kölcsönösen segíteni fogjuk.

GUTA. Mindent, mindent! de most szót se többet. Én a' láncz hídhöz állok, 's minden szépség, melly rajta át és vissza megy, vámot fog adni szemeimnek. (el)

KACZOR. Én a' fogadó' csarnokába ülök 's egy pohár ártatlan tej mellett szerződésünket írásba foglalom 's leányokat nézek. (el)

RIGÓ. Én pedig oda megyek, a' hol ti nem lesztek. (el)

VILMA. Lidi! ez iszonyú megbántás. Hallottad-e valaha, hogy asszonyt illy olcsón áruljanak? Ezek a' férfiak, ha lovat, de csak egy együgyű birkát akarnak is vásárlani, mi nagy készülettel, 's mi hosszas tanácskozással fognak hozzá, mennyire kutatják eredetét, nemzetsége' faját, 's uram' fia! feleséget hármával is négy hét alatt akarnak szerezni.

LIDI. Jaj! lássa kisasszony, olyan lesz ám a' feleség is, a' mint utána járnak.

VILMA. Hallgass.

LIDI. Ah! azt csak nem fogja kívánni, hogy nemem' dolgában elhallgassak?

VILMA. Hát úgy szólj, mint nemedhez illik.

LIDI. Azok a' csunya, fertelmes emberek!

VILMA. Igazad van, Lidi. Ha még is valami különös, válogatott ifjak lettek volna.

LIDI. Az egyiknek olyan fekete szeme volt, mint a' bogár.

VILMA. Mond inkább, mint a' bor.

LIDI. Hát bizony bor! mert mi is vihette volna a' bornál egyéb illy vakmerőségre. – 'S a' másiknak olly karcsú termete volt.

VILMA. Karcsú, de vékony minden arány nélkül.

LIDI. Gyertyaszál! Nem kár volna karácson' bőjtén dió mellett elégetni. – 'S mit mond a' kisasszony a' harmadikhoz, kinek olly szép, vagy akarom mondani, nem szép szőke fürtői voltak?

VILMA. 'S fürtöknek mondod te azokat?

LIDI. No bizony! lehetne is lenszöszből fürtöket csinálni. Szerettem volna hajából madzagot sodorni 's egypár seregélyt akasztani reá. – (félre) Ah istenem! csak az enyém volna, megismogatnám azt a' szőke haját, 's azt mondanám, selymet illetem meg.

VILMA. 'S aztán ha a' világ' szépségei volnának is, Lidi, nekünk haragudnunk illik.

LIDI. Ah! biz' azt kellene ám; de tudja kisasszony, hogy a' harag a' szépségnek árt.

VILMA. Mit hallok? Rosz, hűségtelen leány! hát te is ellenem esküdtél?

LIDI. Mentsen isten! Hisz' én haragszom, úgy haragszom hogy – (félre) nem szánnám őket sorra csókolni; mert van-e a' földön szeretetre méltóbb férfi, mint a' ki házasodni akar?

VILMA. Lidi, én egészen el vagyok keserítve, gondolj ki valamit, a' mi felvidítsen.

LIDI. Válasszon a' kisasszony a' három közül egyet, 's kettő büntetve lesz.

VILMA. Balgatag!

LIDI. Igen! mert mind a' hármat csak nem választhatjuk.

VILMA (neheztelve). Lidi!

LIDI. Tudja mit, kisasszony? Azt mondják a' boszú édes, 's mi fehér népekül szeretjük az édest: álljon rajtok boszút.

VILMA. Igen, Lidi, én boszút fogok, boszút akarok állani. Vigyázni fogok minden leánykára, ki útjukba esik, 's megmondom nekik, micsoda pártütést esküttek gyenge nemünk ellen, 's ezennel indulok, hogy őket szemmel tarthassam.

LIDI. Ah! kedves kisasszony, félek, hogy gyenge nemünkből igen sokan a' pártütők' részére állanak. 'S ha én a' gazdag, a' szép Ligeti Vilma kisasszony volnék, mást gondoltam volna.

VILMA. Te ma felette bölcs 's olly hízelkedő vagy, mintha férfi volnál. No 's mit gondoltál volna?

LIDI. Nem épen roszat; de azt könnyebb gondolni mint mondani. Ha én a' kisasszonynak volnék, azon ügyekezném, hogy mind a' hárman belém szeressenek.

VILMA. Lidi, Lidi! szerencse hogy csak ketten vagyunk. Ha tükreimmel még eddig szép frigyben állok is, de ennyi hiúságot egy hajszállal sem tartok kisebb bűnnek, mint épen azon vakmerő elbizottságot, melly imént megbántott.

LIDI. 'S ez lesz épen az igazi mérték, mellyel vissza mérni kell. Hallja csak kisasszony, ma borús idő van, úgy látszik kevés nép lesz. A' kisasszony mindenik hős' leshelyénél elmegy, 's ha szemök 's izlésök van, 's csekély személyem'⁶¹ sejdítései meg nem csálnak, a' kisasszony lesz szivők' királynéja.

VILMA. Félek, igen magasra rovod bájaimat.

LIDI. Hagyja rám a' kisasszony. En mindenütt nyomába fogok járni, 's ha szükség lesz reá, el is maradozok, hogy a' kérdésekre, mellyeket bizonyosan tenni fognak, annak rende 's módja szerint, kényesen és rátartósan, sőt vonakodva – de tudni való, hogy szíves örömet – feleletet adjak. En leszek a' czimer, vagy a' felírás az aranymíves' boltja felett 's a' kisasszony –

VILMA (nevetve). Természetesen maga az aranymív. – Már ez igen is sok szívesség tőled, Lidi, 's rút hálátlanság volna illy szép tanácsodat nem követnem. De ha végre is nem úgy üt ki, mint reménylettük?

LIDI. Ki látta azt, ütközet előtt a' diadal felől kétségbe esni? Menjünk, mert eljár az idő. – Ah!

VILMA. Mi az Lidi, tán kígyóra hágtál?

LIDI. Nem, itt egy nyitott könyv hever a' fűben.

VILMA. Valóban, 's amott hűs árnyékban fekszik a' szegény bűnös, ki olvasása mellett elaludott. Ezt a' szerző ugyan szépen megköszönné.

LIDI. No már ez szép tűz fiatal emberben. Itt egész világ' láttára fényes nappal alunni; hagyjuk itt ez álom-fészket, hisz' úgy meg alszik, mint a' juhászbunda.

VILMA. Mint a' tej, Lidi. Nézd csak, milly jól illenek setét fürtei fehér arczához.

LIDI (félre). Bizony még belé szeret. – Kisasszony, ha nem sietünk, egész plánunk oda lesz.

VILMA. Szeretném tudni, mit olvasott. Hozd ide a' könyvet, Lidi.

LIDI. Igen ám; de ha felébred.

VILMA (felveszi a' könyvet 's olvas). Szent isten! újabb ámulás.

LIDI (félre). No már látom itt veszünk. Pedig nekem az a' szőke jobban tetszett volna.

VILMA. Halld csak, Lidi, mi szívbántó könyv ez, 's minden sora kétszer aláhúzva. (olvas)

„Azért, ki józan 's boldog lenni vágy,

Az álmadozzék inkább mint szeressen.”

Leány maradjak, ha ennél valaki halálosabb ámulást követett el. Szinte szeretném, ha felébredne. Add ide a' virágokat, Lidi.

LIDI. Kisasszony! egészen elfeledi tervünket.

VILMA. Ne beszélj.

LIDI (félre). Különös. Előbb az nem tetszett a' kisasszonynak, hogy amazok házasodni akarnak; most meg az nem tetszik, hogy ez még csak szeretni sem akar. (szünet után) Kisasszonykám! megyünk?

VILMA. Itt fognak elszórva heverni virágaink. Mit nem képzel majd, ha szemébe tűnnek? De ezt a' könyvet szeretném megégetni. Nem úgy! egy ötletem van. Add ide Himfy' szerelmét, Lidi! (átveszi a' könyvet) Külsőjökre hasonlítanak egymáshoz. Ezt találja itt a' magáé helyett.

⁶¹ személyem'

Oh ez felséges dolog lesz, ha komoly, szívfagyasztó oktatások helyett egyszerre szerelmi ábrándozások' tengerét találja.

LIDI (félre). Már látom, csínt kell tennem, különben itt veszünk (egyszerre elsikoltja magát). Ah! átkozom tüskéje! jaj lábam! (Hangai fölébred, Vilma 's Lidi ijedve távoznak).

H A N G A I .

Melly lágy sikoltás ébreszt álmaimból?
Ugy tetszik egy pityergő asszonyé,
Kinek parányi lábát tüske szúrja?
Mért hág belé. – De isten! milly zavar!

(fölv teszi a' könyvet)

A' drága könyv, e' villám-elszedője
Minden szerelmes égi háborúnak,
Ez a' szerelmi koppantó, imez
Bölcs mesteremtől rám maradt örök,
A' földre sujtva mint hitvány papucs,
A' gaz között hevert. (körül tekint) Jól látok-e?
Fektem körül virágok hulltak el,
Tán gyenge kézből, érző szív megől,
Hogy ébredésem nyájasabb legyen?
Mit! gyenge kéz? igen; de párka-kéz,
Melly elszakasztja éltünk' fonálát;
Érző kebel, hol fúriák dühödnek;
Szelid virág, mellyben kigyó sziszeg.
Óh! könyvem azt rég megmondá nekem!
Isten' kezéből tisztán jött ki Éva,
'S már csalfa volt. A' tenger' árjai
Azóta olly keserűk sok köny miatt,
És a' világnak minden czukrai
Nem édesítik vissza a' fanyar kint,
Mellyet nemünkbe asszony-bűn kevert.
El, el! tovább itt nem mulathatok.
Inkább alunni, mint szeretve élni,
Ez a' tudás, a' bölcsek' titka ez!

(Vilma 's Lidi sietve átmennek a' szín' egyik felén, 's az induló Hangaival találkoznak, Hangai vissza dőbben. Vilma 's Lidi el).

H A N G A I (egyedül).

Szent bölcsesség! ha ilyen asszony is van!
De mit beszélek? Nem nézett-e rám,
Mint a' ki gúnynyal hí fel bajvivásra,
Hogy megbüntessen asszonygyűlölőt?
Nevetség! engem megbüntetni 's ő!
És még is, a' szem nem volt bájtalan.

Nem, mint akárhol látni milliót.
Egy kis világ volt abban, egy kis ég,
Hol a' dicsőség tartja ünnepét.
De mért lebegdél olly negédesen?
És még is természetben nincs hiba.
Ugy nyúlik az fel, mint szelíd imádság,
Melly ég felé megy tisztán 's egyenest.
De mire juték! most könyvem el ne hagyj!
Add vissza ismét csendes véretem,
'S elmémnek békés andalgásait.
Csak most ne hagyj! 's aranyba mártalak.

(felnyitja a' könyvet 's olvas)

Téged látlak az egeknek
Magas tiszta kékjében,
Téged látlak a' vizeknek
Folydogáló tükrében.

Téged! de kit? mi képtelen beszéd ez?
Úgy tetszik e' részt még nem olvasám;
Pedig különben mindenik szavát,
Minden betűjét ismerem. (tovább olvas)

A' szerelem' indulatját
Minden érzi 's táplálja,
Tevegeti áldozatját

'S gyönyörködve szolgálja.

Szent érzeketlenség! milly árulás!
Vagy melly varázs váltotta könyvemet?
Visszásak minden oktatásai,
'S nem várt tanácsa kétkedésbe sujt.

(össze vissza forgatja a' könyvet 's ismét olvas)

Megláttam őt 's kebelemben
Egy tűzforrás fakadott,
És testemben és lelkemben
Zenebona támadott.

Nem jártam így életemben –
Az már való! így nem jártam soha!

(tovább olvas)

Minden ér megdagadott;
És testem ben és lelkemben
Zenebona támadott.
Elvesztem, úgy van! könyvem pártot üt,
És a' helyett, hogy csillapítana,
Szerelmet gyűjt 's lángjával elborít.
Utána! a' szép tolvajon boszút
Kell állnom: adja vissza könyvemet,
Vagy adjon vissza engemet magamnak. (el)

VÁRASLIGETI TÉR.

H A N G A I (gondolkodva).

Nem, már tovább utána nem megyek.
Kétszer találkozám 's oh gyávaság!
Nem volt csak annyi szívem is, vele
Szót váltanom, vagy hogy köszöntsem őt.
Pedig mi kéj, beszélve látni őt!
Mosolyra nyíló rózsák ajkai,
'S beszéde zengő illat' árjai,
A' szívnek tenger, és örvény az észnek,
Mellyből szabadulni többé nem lehet.
Hallottam őt, azt mondta: fájdalom!
'S a' szó' fulánkját méz váltotta fel.
'S mi édes e' szó „fájdalom” nekem,
Mert ő sohajtá, ő lehelte ki.
De nem, nem! én még győzve nem vagyok,
Még rajtam áll többé nem látnom őt,
'S a' sorshatározó kérdés csak ez:
Őt látni vagy nem látni, 's ez legyen
Elmélkedésem' tárgya e' helyen.

LIDI (jó). Már látom, jobban megy dolgunk, mint hittem volna. Urfiaink olly mozgásba jöttek, mint nagy szélkor az érett gabona; egyiknek sem áll helyén feje. Még evvel a' gondolkodó úrral kellene valamit szólanom, de nem férhetek hozzá, mert az a' három úr is szüntelen sarkamon van, pedig nem akarnám, hogy körülöttem találkozzanak. Ah! ismét jó valaki!

RIGÓ (jó). Szép hugocskám, megálljon egy kicsint.

LIDI. Bocsásson, én nem vagyok magának huga.

RIGÓ. Igen, de bánnám is, ha az volna.

LIDI. Mennem kell.

RIGÓ. A' többek közt: ki az a' szép kisasszony?

LIDI. A' többek közt azt nem szabad tudni, 's asszonyom is a' többek közt is igen gyönyörű kisasszony. (elszalad)

RIGÓ. Lássá meg az ember, még elméskedik, és nem felel. (Hangaihoz) Bocsánatot Uram! ki az a' szép kisasszony, kit előbb kísérni méltóztatott?

HANGAI. Én?

RIGÓ. Igen, imént.

HANGAI. Imént?

RIGÓ. Szerencsétlen ember! (elsiet. Lidi más felől visszajő)

LIDI. No most talán beszélhetek vele. – Ihol la! megint egy a' jó madarak közül. (megy. Guta jó)

GUTA (Lidi után siet). Megállj, te kis fecske! beszédem van veled.

LIDI. Repülnöm kell. (el)

GUTA. Átkozott hamis jószág ez a' leányféle; utól nem érhetni ha csak lépre nem száll. De talán ez a' savanyú úr mondhatna valamit. (Hangaihoz) Uram!

HANGAI. No 's?

GUTA (félre). Mondom, evvel gyalog nem lehet beszélni. Már csak utána megyek annak a' bőregérnek. (Hangaihoz) Jó egészséget, Uram! (el)⁶²

HANGAI. A' mennyi kell, hogy megfúlhass belé.

Már látom, itt sem nyughatom miattok.

KACZOR (jó). Nem akarnám egyenesen megrohanni, 's megvallom, noha fogadott munkára indulok, még sem örömet tennék valami bal lépést. Csak az a' lepke lábú szobaleány állana szót, hogy megtudhatnám kicsoda, hol lakik. Á! ihol jön.

LIDI (jó). Ismét hiába jövök. Micsoda mohóság!

KACZOR (utána). Angyalom!

LIDI. Nem hallok. (el)

KACZOR. Hát legalább várjon meg. – Oda van, mint a' jó gondolat, mellyet le nem írnak. De hát ez micsoda bankócsináló itt? Úgy áll, mintha az utolsó betűnél rajta kapták volna. Az ifjú különben csinos; de képtelenül komor. 'S úgy látszik, mintha messziről szépem után láttam volna kullogni. Ha valami jó szerrel kivehetném belőle a' titkot.

HANGAI (magában). Mi kémlelődő 's untató had ez!

KACZOR. Várasi úr, valami finomúl kellene megszólítani. Kegyed-e vagy Ön? mert mivel magyarnak így illik szólnia; vagy épen Önkegyed? de ez már felette sok volna. Igaz, hogy most kegyére igen nagy szükségem van; de az Ön függetlenebb, szabad emberhez illő 's férfiasabb.

HANGAI (félre). Már látom itt kell hagynom a' kamaszt.

KACZOR (Hangaihoz). Ön nem lenne szives megmondani, ki az a' gyönyörű kisasszony, ki (óráját kihúzza) mintegy 8–10 minutum előtt erre átal ment. Tudja Ön, az a' setétkék szemű, az a' szép? –

HANGAI (félre). Oh! szép vagy angyal! szép a' rúttnak is,
'S rád jónak rosznak kívánsága gyúl.

KACZOR (félre). Én kérdezem, és a' fának felel. Csak már el ne vesztettem volna szemem elől; de az a' látor komorna egészen kizavart útamból. (Hangaihoz) Ön jobban láthatta; úgy tetszik erre ment?

HANGAI. Nem, amarra.

KACZOR. Mennykőbe is! a' víznek, a' tó' közepébe? (félre) Már csak magamnak kell végére járnom. (Hangaihoz) Uram kalapja ferdén áll; igazítsa meg! (el)

HANGAI. 'S ilyen majomhad űzi, hajtja őt!

Fűszált 's virágot, mellyet lába ért,

'S melly büszke lön, hogy őt emelheté,

Ezen gorombák' ólom lábai

Tipornak el; melly léget ajka szí,

'S mellytől pihegnek keble' halmái,

Ugyan avval él e' csélcsap fajzat is,

Azt szíja vulkán melle' hámorába,

Hogy rosz dohány füst – 's még rosabb szavakkal

Megvesztegetve adja vissza majd.

'S tán végre őt még bírni is reménylik?

Oh! kár a' rózsa vad tövis bokornak,

Hitvány csehkőnek drága foglalát,

⁶² el)

Gyöngy vak csibének, vércsének galamb,
Hitlennek egyház, bűnösöknek üdv,
Szarvas bohóknak angyal arczu lány.
Kell látnom őt! ez véghatározatom. (el)

VILMA utóbb LIDI.

VILMA. Itt végre bátorságban vagyok. Lidi, Lidi! hála isten, hogy jössz. Hát hogy vagy, hol jártál, mit végeztél?

LIDI (pihegve jó). Ah! kisasszony, alig piheghetek!

VILMA. Mi bajod?

LIDI. Bajom? oh az elég volt. Azt gondolja kisasszony, olly könnyű a' férfiakat rászedni? Dejszen! azoknak is van ám eszök.

VILMA. Ki millyen, Lidi. Némellyikét tűhegyen be lehetne adni egy fiatal szúnyognak 's könnyen elszállana vele.

LIDI. Igaz. Ezeknél az ész nem nagy bőségben van; de mesterség volt úgy szólnom velök, hogy egymást észre ne vegyék. Látott volna csak kisasszony, olyan voltam, mint a' horogra tűzött légy, melyet minden felől halfiak rángatnak. Egyik egy bokornál fogott el, másik csak-nem a' vízbe gázolt utánam, mikor a' szigetben jártam, a' harmadik meg is akart csókolni; lélek, angyal, fecske, kincs, gyöngy, arany, gyémánt, minden voltam egy negyed óra alatt, 's legalább is hat jókora fülemnek kellett volna lenni, hogy mind meghalljam, a' mit mondanak, 's 12 szapora nyelvemnek, hogy arra választ is adhassak.

VILMA. 'S mi volt sikere nagy vesződésidek?

LIDI. A' legjobb a' mi csak gondolható. Nem akarnék hizelkedni; de mindnyájan el vannak ragadtatva.

VILMA. Bohóságoktól.

LIDI. Fülíg szerelmesek a' kisasszonyba.

VILMA. Az nem jó volna, Lidi. A' fül nem ritkán ostobaságot jelent, 's nekem nem nagy dicséret, ha csak fülökig, az az ostobaságokig szeretnének belém. Miért nem inkább fejtetőig?

LIDI. Sőt azon is túl. A' szerelem' lángja össze csapott fejeik fölött 's ők egészen el vannak merülve.

VILMA. Az már veszedelem! De még is mit kérdeztek mindent tőled?

LIDI. Hát, hogy hol lakik a' kisasszony, kicsoda, hogy' híják, mi neve?

VILMA. Hisz a' két végső egyet jelent.

LIDI. Igen bizony! én is azt hittem; de ők másképp tudják ám azt. Hogy' híják? annyit tesz nálok: polgár-e, nemes-e, gróf-e, vagy báró? Mi neve? no tudja a' kisasszony az annyit tesz, tulajdonképen mi neve, az az hogy Ligeti Vilma.

VILMA. Ez finom különböztetés, Lidi; de nem gondolnám, hogy nagy okosságodban mind ezeket megfejtetted nekik?

LIDI. Mentsen isten! Azt is kérdezték: él-é még atyja a' kisasszonynak?

VILMA. 'S vannak-e férfi testvéreim; osztozom-e velök, nemde?

LIDI. Oh igen! illyet is kérdeztek.

VILMA. 'S még is olly mód nélkül szerelmesek belém! igazán mód nélkül! De minek e' fanyar tépelődés? Megmaradok első gondolatomnál. Sokat adnék érette boldogságomból, ha csak valamennyire is tudnám éreztetni velök, mit tesz a' gyengébb nemmel megvetőleg bánni. – Lakásomat megmondtnad nekik?

LIDI. Meg.

VILMA. Azt talán nem kellett volna.

LIDI. Jaj! hiszen nem is úgy mondtam ám meg, a' mint van, hanem úgy mint nincs.

VILMA. Az az, fillentettél.

LIDI. Félig meddig. Tudja kisasszony, mi a' bal szegleten lakunk, 's én a' jobb szegletet mondtam nekik.

VILMA. Az öreg Katicza kisasszonyét? Ha nem volna bűn másnak baján örülni, szinte szeretném furcsa ötletedet. Bohó Lidi, hogy jöttél erre a lator gondolatra?

LIDI. Csak úgy, hogy valamit kellett mondanom, 's mivel Katicza kisasszony úgy is mindig könyvekből beszél szerelemről, halálról és házasságról; szereti a' furcsa históriákat, 's azon kívül egész nap egyebet nem tesz, hanem sohajt, embereket szól, a' férfiakat dicséri, az asszonyok' öltözetét rágalmazza: gondoltam, jó lesz neki egy kis mulatságot szerezni.

VILMA. Isten neki! már most meg kell rendelésiden nyugonnom. De minden időn szemmel tartjuk őket; a' többiről majd otthon tanácskozzunk. Nincs egyéb újságod?

LIDI (hamisan). Nincs.

VILMA. Épen semmi?

LIDI (eszmélést tétve). Volna; de elfeledtem.

VILMA (félre). Szeretném tudni mit csinál könyvemmel az a' barna ifjú.

LIDI (félre). Csak azt várom, hogy arról az alvó ifjúról kérdezősködjék.

VILMA (félre). Ha Lidit megszólítom iránta, azt fogja hinni, hogy belé szerettem.

LIDI (félre). A' világeért nem mondok egy szót is, még elő nem hozza.

VILMA. Lidi!

LIDI. Kisasszony!

VILMA (kedvetlenül). Menjünk, Lidi.

LIDI (félre). Ez már még is sok! Hallgatnék; de kifúrja az oldalamat! Már csak megszánom.

VILMA. Igaz, te Lidi.

LIDI. Igen ő –

VILMA. Az a' –

LIDI. Barna ifjú.

VILMA. Láttad őt?

LIDI. Igen, de mellyiket gondolja a' kisasszony?

VILMA. Oktalan! – (félre) Azt sugja valami, hogy még látni fogom. – Jer utánam! (el)

LIDI. Oktalan? dejszen! tudom én mit teszek. Kisasszonyom – még ugyan nem merem bizonyosan állítani – de aligha mélyen nem pillantott a' barna ifjú' szeméibe. Én pedig úgy viseltem magamat mint illik. Neki nem a' jobb sarkot mondtam ám; megmondtam a' hogy' van; mert olly szomorún, de olly igen szomorún állt magában a' fa alatt, mintha csak a' szélvész törte volna le onnan gyümölcsös ág' képeben. De most Vilma kisasszony után sietek, 's hogy megengeszteljem, egész úton a' barna ifjúról beszélgetek neki. (el)

HALOM.

RIGÓ (gondolkodva jő). A' választás megvolna; csak az a' baj, hogy kettőn áll a' vásár, 's nekem, köztünk maradjon, nem igen nagy reménységem van. A' leány szép, igen szép, és csalogató, de valami van magaviseletében, a' mi a' legszelidebb reménységet is visszadöbenti, 's mintha homlokára oriás betűkkel az volna írva: Nem! Átkozott dolog! diák korom óta irtózom a' leczkétől 's kiszabott munkától 's ime mire juték! Ezen fölül, a' mint hamarjában megeshetett,

egy kicsit belé is szerettem, 's már most olyan vagyok mint varjú a' száraz ágon: énekem is magam is szomorú, 's ha észreveszik rajtam, ments isten! a' világból is kicsúfolnak. Mi mennykőt tegyek már most! de im jönnek. Nem fog ártani, ha egy kissé megvígyázom őket. Legalább lesz mihez tartanom magamat. (elrejtezik)

GUTA (jó 's körül néz). Senki sincs! szinte szeretem; mert egy kicsit rendbe kell szednem magamat. Én azt hittem, hogy a' házasságnak előbb utóbb meg kellvén lenni, mint a' halálnak, majd társaság' kedvéért a' legnagyobb kéjelemmel, minden szívháborító szenvedély nélkül által esem az egész tréfán, 's im a' dolog egészen másképp üt ki. Ha most tizedszer nem volnék halálosan szerelmes, azt kellene hinnem, hogy elveszek belé. De jó reménnyel Guta! Róma sem épült fel egy nap, 's még minden jól mehet. Lakását már tudjuk, a' többi következik. Azonban értődik, hogy társaim előtt jó arcot kell mutatnom, valami olyfélé, mint ki játékban ezeret vesz, de kilencz ezer még zsebében maradt: tehát a' tépelődésnek, gondnak, szerelmnek 's a' tb. mindössze úgy kell állani a' jó kedvhez, mint egy áll a' kilenczhez. Hah! Kaczor! jó hogy előbb jöttem, kikémlem, mennyire tartja meg egykedvűségét. Nevetném, ha úgy járt volna mint én. (el)

RIGÓ (kitekintve). Ez is meg van löve.

KACZOR (jó). Felséges, isteni! 's merre asszony él,

Nincs a' nagy földön hozzá fogható.

Szent gondolat, hogy házasodni kell!

'S oh! boldog én, hogy feltaláltam őt,

Kivel dicsőség volna lenni a'

Homok pusztán 's a' fagnak halmain.

GUTA (kitekintve). Uram isten! még bizony poetává is lesz. Pedig ez előtt csak annyit értett a' költéshez, mint az, ki venni akar, és sem pénze nincs, sem hitele hozzá. Deák korában tollkésével a' padszéken metélt be magának mértéket, hogy ahhoz szabja verseit, hosszabbat vagy rövidebbet a' mint kívántatott, 's gondolatjai olyanok voltak mint a' medvebocs, melyet anyja még ki nem nyalogatott; de ideje, hogy csúffá tegyem elpuhulásáért. Nem! még szólni akar. Oh Múzsák! (visszavonul)

RIGÓ (félre). Még ő csúfolódik!

KACZOR. Mi szép az angyal! 's milly kéj, milly öröm

Olvasni szép szeméből biztatást,

Melly azt jelenti, hogy Kaczor Dezsőnek

Hét vármegyében legszebb hölgye lesz.

Bizonynyal ő szeret, 's engem szeret,

Csak engem a' legboldogabb Dezsőt!

'S ki lépteit felém igazgatá,

Jó gondolat, vagy isten lehetett.

GUTA (előlép). Talán háborgatom édes andalgásaiban a' boldog, a' legboldogabb Dezsőt?

KACZOR. Á! Guta.

GUTA. Igen! a' férfiás, a' meg nem tántorodott Guta, a' ki eszének most is sértetlen birtokában van, 's a' ki felette szégyenli --

RIGÓ (kilép). Hogy maga is épen olly árulást követett el, millyet most elég vakmerőn társának szemére akart vetni.

GUTA. Mi a' villám!

KACZOR. No ez bennünket szépen rajta kapott.

RIGÓ. Oh! ti igen becses fiak vagytok; állhatatosak mint a' nádszál, kemény szívűek mint a' csirkeölő asszony.

KACZOR. Elég, Rigó, elég! már megesett. 'S ez nem is tartozik a' fő feltételek közé.

GUTA. De ha oda tartozott is, magában csekély hiba, 's azért kár volna a' dolgot abban hagynunk.

RIGÓ. Érdemes is veletek valamihez fogni! Tudjátok meg én most egyenesen Jelenkorhoz megyek, 's vasárnap aztán elolvashatjátok az ujságot. (indul)

GUTA KACZOR egymásra néznek.

GUTA. Már most mit csináljunk?

KACZOR. Ez az ember egészen neki bőszi. De mintha valami maradványt látnék itt a' fő közt. – Napló könyve! (fölveszi) „26. April. A' város' erdejében dél után 4 óra 9 minutumkor erősen megszerettem egy fekete, vagy setét-kék szemű leányt.”

GUTA. Haha! No ez már szép érzéketlenség!

KACZOR (után megy). Hé Rigó!

RIGÓ (vissza jő). No mi kell?

KACZOR. Már mivel épen útban vagy a' Jelenkorhoz, igen szép volna tőled, ha egy fáradsággal ezt is belé iktatnád; vasárnap aztán majd elolvasnák a' mi benne lesz.

RIGÓ (megijedve tapogatja zsebeit). Mennydörgő! hisz az én naplóm!

GUTA. Mit mondasz? Ebből egy igen érdekes elbeszélés fog kerekedni.

KACZOR. Kétségkívül, és gyönyörködtető.

GUTA. És furcsa.

KACZOR. Nem kevésbé mulatságos mint nevetséges.

GUTA. 'S épen olly különös mint meglepőleg új.

KACZOR. Igen! és váratlan.

RIGÓ (zavarban, félre). Átkozom! erre épen nem voltam elkészülve. Már nem szabadulhatok. Velők kell czimborálnom, vagy akarok, vagy nem. (Kaczor, Guta nevetnek).

GUTA. Szó a' mi szó, Rigó pajtás, mi sem vagyunk derekabb emberek, mint te; de ne vedd rossz néven, ha a' fegyverrel, mellyel megtámadtál, egy kicsint visszasújtogatunk. De a' dologhoz most. Annyi bizonyos, hogy mindenikünk választott magának, 's így az első lépés téve van. Hogy reménységen kívül már egy kissé szerelmesek is vagyunk, az fogadásunk ellen látszik ugyan lenni; de mivel a' dolog' természetével még sem egészen ellenkezik, megbocsátható; sőt, szabad volna mondanom, örvendetes.

KACZOR. Ebben igazad van, Guta. Szerződésünk' ezen czikkelyét hirtelenkedés alkotta; mert nemde, a' ki csak dohányzik is, szeretni kell neki a' dohányt, hogy jó ízűt dohányozhassék? A' ki tormás húst akar enni, szeretnie kell azt, hogy jó ízűn ehesse; még a' sírásónak is néminémiképen szeretnie kell a' sírt, hogy jó kedvvel ássa meg. 'S ezekenél fogva a' ki házasodni akar –

GUTA. Szeretnie kell a' leányt, kit el akar venni, hogy benne gyönyörködhessék. Rigó barátom, úgy van-e?

RIGÓ. Kétség kívül. Ti most egy olly mélyen rejtett valóságot hoztatok napvilágra, mellyen mind e' mai napig senki sem kételkedett.

KACZOR. Oh! barátom, azt nem lehet mondani. Azonban mi ketten vagyunk 's így ezen pontnak a' szerződésből ki kell maradni.

RIGÓ. Miattam bízást kimaradhat.

GUTA. Olvasd fel, Kaczor.

KACZOR (írást vesz elő 's olvas). „Minthogy minden dolog 's így a' szerelem is, csak bizonyos szabott időig tarthat, 's e' szerint azon szerelem, melyet az ifjú leendő nője iránt a' házasság előtt érez, valóságos vesztegetés, jónak találták a' szerződők határozni, hogy nem szerelemből, nem szívből, hanem egyenesen a' világos és nyugott ész' tanácsa után fognak házasodni, a' szerelmi indulatok' kifejtődését pedig azon időre halasztani, melyre az a' gazdálkodás' helyes szabályai szerint tartozik, tudniillik a' szent házasság' idejére.”

GUTA. Szinte kár ezekért az épületes sorokért; de mivel az ezredes tapasztalást egy másik tapasztalás legújabbán megszegényítette, ki kell törölni.

RIGÓ. Töröltessék ki.

KACZOR. E' szerint már ismét jó renden volnánk. Szerelmesek is lehetünk; házasodhatunk is, a' nélkül hogy hitet szegjünk. Mi engem illet, érzem, hogy a' legboldogabb halandó leszek. Kedvesem java és szépe mind annak, a' mi aszszony néven ismeretes.

GUTA. Tagadom. Az a' dicsekedés inkább hozzám illenék; de én nem dicsekszem.

KACZOR. Oh! barátom az én szépemnek olly gyönyörű kék szemei vannak; de olly gyönyörű!

GUTA. Kérem, az enyiméi még kékebbek.

RIGÓ (félre). Ha enyémnek mondhatnám, minden szem csak pislogó mécs az övéhez képest; de jobb ha hallgatok.

KACZOR. 'S az a' selyem haj! Oh!

GUTA. Kender, kender, Kaczor! ha az enyémet láthatnád. De ideje, hogy oszoljunk. Ne fedjétek, mához egy hétre itt gyűlünk össze. (indul meg vissza jó). Még egy szót hozzád, Kaczor. Te diák korodban nagy mestere voltál az esti zenének, minden a' ki szívet akart megindítani kegyetlen imádottjában, hozzád folyamodott, légy olly szives, ma este tíz órára szeretném szépemet meglepni; különben is a' szerződés szerint tartozol segíteni.

KACZOR. Szent gondolat, mi hódítóbb a' jól szerkeztetett esti muzsikánál? Az éj' csende önként hallgatásra hívja fel a' lelket, akkor megzendülnek az isteni hangok, annak idejében elé áll a' hős, 's érző szívre talál. – Hanem mi a' tartozást illeti, tudod, legelőször magamnak tartozom; a' szívességet? azt légy olly szives most egyszer nem kívánni. Kiki magáért! Guta pajtás; mához egy hétre bizonyosan látjuk egymást. (el).

GUTA. Ez mennydörgős mohón neki vágat! De igaza van; legelőbb is magunknak tartozunk. Hanem a' többek közt, Rigó pajtás, neked, mint afféle merengő embernek, jó gondolataid vannak; igen leköteleznél, ha néhányat belőlök valami szívrehatóképen versekbe foglalnál számomra.

RIGÓ. Sajnálom; gondolataimra most magamnak is szükségem van; a' mi a' verseket illeti, azokat valaha igen sokat írtam, ha egyszer otthon meglátogatnál –

GUTA. Mennykőt? azt akarnád, hogy hó után szánkázzam? Érdemes is roszt versedért anynyira fáradni!

RIGÓ. Már nem tehetek róla, az úgy van.

GUTA. Semmi! még azért megélünk. Isten veled Rigó! jó szerencsét a' gondolatokhoz.

RIGÓ. Köszönjük.

GUTA (mentiben). Illyen a' barátság! addig tart, míg szükségünk nincs reá. Se' baj Guta! audaces fortuna juvat! (el).

RIGÓ. Az esti zene nem roszt gondolat. Utána kell látnom, míg az időben tart. (tárczáját kiveszi 's ír) „Ma tíz órákor muzsikával fogok tisztelkedni Nro... a' jobb sarkon. NB. a' muzsika szívreható legyen!” (el).

MÁSODIK FELVONÁS.

LIGETHÁZA.

VILMA, KATICZA, LIDI.

KATICZA (fölkel). Ajánlom magamat, édes szép kis barátném.

LIDI. Irgalom! még csak most kezdi a' bucsúzást.

KATICZA (megfordulva). Jó éjszakát. Ne fárasztja magát, angyalom.

VILMA. Szívesen teszem.

KATICZA (megáll). Ah! hisz azt tudom, hogy szívesen teszi, maga kis angyal. De hiszen mi mindig jó szomszédok voltunk.

VILMA. Soha sem bántottuk egymást. – Lidi! itt maradj.

LIDI (szomorúan). Istenem!

KATICZA. Soha sem gyűlölködtünk, mint szomszédok szoktak.

VILMA. Még csak nem is szóltuk meg egymást.

KATICZA. Megszólni? ah lelkem! ki szólhatna magáról egyebet jónál és kedvesnél? Pedig (súgva) lássa, angyalom, az az ármányos rossz világ, azt tartja, hogy emberszóló vagyok, hogy reggeltől estig folyvást rágalmazok, hogy éjszaka, mikor más jámbor csendesen aluszik, én álmomban a' holdvilágot is kiperlem szobámból, hogy még az idő sincs békében miattam, hogy az ellen is szüntelen kifogásom van. Ah édesem! pedig én olyan vagyok mint a' bárány.

VILMA. Arról csak a' gonosz kételkedhetik.

KATICZA. No lássa, édesem, minő méltatlanság! Múlt héten, csak képzeljék, egész ártatlanságomban megyek a' váci utcán, 's ki jön szemközt? az a' nagy debella, Tormádiné, az a' felemás szemű; mert tudja, gyöngyöm, egyik szeme egészen fekete, a' másik barna.

VILMA. Kinek az a' derék kapitány férje van?

KATICZA. Volt, angyalom, volt! Szörnyűség! Magok azt sem tudják? Pedig már harmad napja, hogy el is temették. Ah édesem! ha tudnák, a' mit én tudok: az a' derék úr szomorúságában halt meg. Szegény ember azt hitte, hogy kedvese, a' híres Czenczi kisasszonyka csak 18 esztendő, azonban a' keresztlevélben 28 volt.

VILMA. ⁶³Ah! hiszen igen fiatalnak látszott.

KATICZA. Huszon nyolcz, olyan igaz, mint hogy itt állok.

VILMA. Lidi!

LIDI (ki az alatt el akart távozni). Hiszen itt vagyok.

KATICZA. 'S a' mi nevezetes, mikor legelőször megcsókolták egymást, a' kedves asszonyság egyik fogát férje' szájában hagyta.

VILMA. Hogy lehetne az!

KATICZA. Hát ezüstből volt. Az ezüst drága jószág ugyan; de már fognak még is csak jobb a' csont. Lássák, édesim, senki sem hinné, nekem meg minden fogaim megvannak.

VILMA. Az nagy szerencse.

KATICZA. Igaz, hogy még korán is volna; de a' dicsekedés nem illik. Hát jó éjszakát édesem, magának is Lidi. Hanem még egyet; azt akarom mondani, hogy mikor az a' szerencsétlen szép úr megtudta, hogy felesége 28 esztendő, mindjárt öszülni kezdett; mikor pedig az ezüst fog szájában vészett, azt mondják egészen elhalt 's azóta szavát sem igen vehették. Azt beszélik, hogy megbolondult volna; de azt már nem hiszem, nem hihetem. Ah lelkem, az az úr engem

⁶³ vlima

igen tisztelt, mindig cziczájának nevezett. De hogy el ne feledjem, hát képzelje édes barátném, a' temetés után más napon találkozom evvel a' drága asszonysággal; olyl kevésen járt, de olyl kevésen, hogy húsz lépésnyire semmit sem látott maga előtt. Történetből egy taliga volt útjában, 's abban azokkal a' hosszú póklábaival megbotlott. Én megsajnálom, minden ösmerőseimnél elpanaszlom, hogy Tormádiné a' váczi utczában elesett; (mert, lelkem, bizonyosan elesett volna, ha a' taligás meg nem fogja) 's uramfia, hogy meghallotta, mindenfelé azt beszélte rólam, hogy rágalmazó vagyok. De semmi. Az isten megbünteti érte. Jól alugyék édesem, ajánlom magamat.

VILMA. Köszönjük a' látogatást.

KATICZA. Ah lelkem, higye meg többször jónék, de lehetetlen. Jó éjszakát angyalukám. Aztán el ne feledje, lelkem, elolvasni az új könyveket. Mind régi historia van bennök. Ah! akkor volt a' világ. Egymást ölték a' férfiak az asszonyokért; leányokat ragadtak el, tengeren utaztak, vízbe fúltak, meg kiszabadultak. Meglátja, hogy olyat életében nem hallott.

VILMA. Még ma hozzá fogok az olvasáshoz.

KATICZA. Tegye meg, lelkem, tudom nem bánja meg. Mondom – –

VILMA (Lidihez titkon). Lidi segíts.

LIDI. Katicza kisasszony! kocsi áll a' ház előtt.

KATICZA. Jaj! mennem kell. Alig lép ki az ember a' házból, már keresik. Nem sokára látjuk egymást.

VILMA. Csendes jó éjszakát kívánok.

KATICZA. Szolgálója édes szép barátném. (el)

VILMA (vissza jó). Hát téged mi lelt ma, hogy ilyen álmos vagy.

LIDI. Ah édes kisasszony, inkább két álló hétig kenyér és víz mellett tollat fosztanék.

VILMA. Nézze meg az ember! Hát te jobb vagy mint asszonyod?

LIDI. Valóban a' kisasszony' tűrődelme, ha nem országokat, legalább is egy igen jó férjet érdemel.

VILMA. Szép jutalom. A' melly férjhez tűrődelem kell, az igen jó nem lehet. De már sötétedik, ideje hogy esti sétánkhoz készüljünk. Úgy monád, hogy éjjeli muzsikával akarnak megtisztelni.

LIDI. Okvetetlenül.

VILMA. Ezen nevezetes látományt érdemes lesz közelebbről megtekinteni. Mi le fogunk menni, Lidi, készíts valami olyl öltözetet, hogy ránk ne ismerjenek.

LIDI. Ezer örömmel. Oh ez királyi mulatság lesz. (indúl, meg vissza jó) Igen, kisasszony; de hát ha az a' könyves úr is eljő 's nem leszünk itthon?

VILMA. Ne legyen rá gondod.

LIDI (félre). Ne legyen rá gondod! ez azt jelenti, hogy egy valakinek annál nagyobb gondja lesz reá. (el)

VILMA. Szeretném tudni, ki írta ezt a' könyvet. Szerencse, hogy még nyomtatva nincs, könnyen bepókhálózhatná a' világot 's légy helyett emberszívet fogna. De a' veszedelem talán nem is olyl nagy. Hőösöm, úgy látszik, az első ostromot már igen érzékenyen vette, 's hála Himfy' lelkes írójának! hajlandó pogányból kereszténynyé lenni. Azonban furcsa lenne, ha végre a' térítő térítenék meg! Nem, nem! még annak ideje van. A' leány' szabadsága különben is csak egy két évből áll, 's a' férfiak' bálványá, a' függetlenség, gyenge nemünknek kis időre 's csak azért adatik, hogy az alatt megtanuljuk mint lehessen a' ránk jövőendő rabság' óráit tűrhetővé vagy kedvessé tenni. Azonban a' könyvcserét valahogy jóvá kell tennem; de most le a' szerencsevitézekhez.

Ú T C Z A .

G U T A , K A C Z O R , é s R I G Ó
három felől egy időben közelítenek muzsikusokkal.

KACZOR. Csitt! hadd oszoljon szét e' csürhe nép.

Várjuk be, míg az éjnek ünnepe

Felváltja a' dologtevő napot,

'S a' szenderítő csend és tiszta bék

Beállanak, hogy meglepessenek

Szelíd zenének múltó hangitól.

Vonuljunk félre, még korán jövőnk. (elvonúl)

RIGÓ. Vásár van itt, hogy ennyi nép tolong?

Hátrább barátim, várjunk jobb időt,

Utálom a' sok bámuló tanút. (el)

GUTA. Oh Pontius! melly háborgó vidék;

Mit vár ez a' sok két lábú teremtés,

Ez a' gizgazból összefoltozott had?

Tán csak nem itt a' földnek közepe?

De vissza, társak! el ne vesztegessük

Paraszt-fülekre a' szép zengeményt.

Lesz még idő: hadd menjenek tova.

(elvonúl. Kaczor jő)

KACZOR. Hiába! várni nem hagy ösztönöm.

'S bár várjuk, nem tágul a' gyülevész!

Zendíts fiú! a' jó remény' nevében.

RIGÓ (jő). Már hasztalan, hozzá kell kezdenünk.

Elé! elé! a' kisdéd ablak ott,

Kit hangotoknak üdvözölni kell.

GUTA (jő). Pendítsetek! nem várhatok tovább,

'S ha majd az ablak' táját éritek,

Megállapodjunk; mert ott van, kiért

E' hódolásnak áldozatja kél.

(Egyszerre megzendül a' háromféle muzsikai kar. Kaczor, Guta, Rigó haraggal a' közre rohannak).

KACZOR. Ezer villám! ki csúfolódik itt?

RIGÓ. Alább a' hűrt! Én kértem azt, Uram,

Ki az, ki engem háborítani mer?

GUTA. Ki kezdte itt e' hitvány czinczogást?

RIGÓ. Menjen tovább, kinek más dolga van;

Ne rontsa itt a' tiszta levegőt.

Itt én tisztelkedem.

GUTA. Meg én.

KACZOR. Meg én.

Én e' helyet nem olcsón engedem.

GUTA. Menjen tovább, ki békeszerető!

Én durvaságot túrni nem szokom.

RIGÓ. 'S ez durvaság, uram.

GUTA. 'S ez bántalom,

Mellyért ön egykor véres számot ad.

KACZOR. 'S még véresebbet mindketten nekem.

Csufságokat csak vas törölhet el.

KATICZA (kinyitja ablakát).

Szent Isten! oh a' drága férfivér

Ne folyjon itt e' boldog ház előtt.

Ah! lelkeim, ne küzdjetez miattam.

Ezer szivem ha volna, 's mind arany,

Nem tartanék csak egyet is magamnak,

Felosztanám mind hármatok között

Olly szent egyenlőn, mint a' mérleg oszt,

Midőn középen csillapatban áll.

De ah! ez egy szív vérzik hallani,

Hogy évek által megkimélt erényét

Egyszerre három kérő ostromolja.

Béküljenek! mi szép a' békeség!

Ah én elájulok, ha küzdenek.

(szilaj kaczagás alatt).

GUTA. Huh! melly Sibilla!

KACZOR. Mennyből hulltam-e,

Vagy a' nehéz föld szállt alább velem?

Angyalt kerestem, és banyát lelek.

RIGÓ. Mi átkozottúl bal történet ez!

KATICZA. Ah édesim! szünjék e' háború.

Én rendkívül elfűltem, olvadok.

Sorsozzanak! 's a' nyertesé vagyok.

(ismét kaczaj. Lidi egy lámpával átmegy a' színen 's azt az egymáshoz közel álló vágytársak' szeméhe tartja).

GUTA. Kaczor!

KACZOR. Te vagy, Guta?

RIGÓ. 'S ti mit kerestek itt?

GUTA. Haha! Rigó! hisz ez már románnak is sok. Mi a' magas villám hozott ide benneteket?

KACZOR. De téged is, Guta! hisz itt az én választottam lakik.

RIGÓ. Ne dévajkodjatok. Tán tréfa volt,

De annak már elég, vagy tán sok is.

Itt én vagyok honn.

GUTA.

Nem különben én.

Ím itt a' gyémánt, mellyet én, ha élek,
Gyűrümbe foglalandok.

RIGÓ. Itt az ág,
Mellynek virága csak nekem virít.

KACZOR. És itt a' tündér, melly leányra vált,
Hogy boldogítson minden más fölött.
De melly nyögés az ott az ablakon?

KATICZA. Nem hallanak, hajh a' kegyetlenek.
Folyvást szilaj per hangzik fel fülemhez.
Nincs nyugtom, míg közöttük nem leszek;
Különben a' vér tenger módra foly. (behuzódik)

GUTA. Hallátok őt? a' sárkány mit beszél.
Oh milly soká él nőben a' kívánság!

KACZOR. Oh vén Saturnus, a' te lányod ez,
Fiúk helyett mért el nem nyelted őt?

RIGÓ. Jerünk, jerünk. A' nép körül veszen.
Mi vagy csalattunk, vagy megtévedénk.
De most el innen! nincs tanácsra hely.

KACZOR. Menjünk!

GUTA. Sibilla néném! szép jó éjszakát. (el)

VILMA, LIDI (nevetve jönnek).

LIDI. Ah! kisasszony, nem angyali mulatság volt-e ez?

VILMA. Igen jól megy, Lidi; hála érte a' sorsnak és furfangos eszednek. De még nincs vége, 's mivel illy jól kezdődik, kedvem jön végig játszani. A' szerencsétlenek csaknem egymás hajába kaptak, 's muzsikájok épen olly zavart volt, mint fejök, melly azt kigondolta.

LIDI. Nem hallotta kisasszony Katicza' sóhajtásait?

VILMA. Azt nem hallani! szélmalmot lehetett volna velök hajtani. De, Lidi, tudod mit? neked velök találkoznod kell.

LIDI. Kétségkívül.

VILMA. 'S megmondanod igazi szállásomat. Szeretném őket közelebből látni.

LIDI. Félek hogy veszedelmesek találnak lenni; mert a' férfi közléről mindig veszedelmesebb. A' szemek' csábító forgásai, a' még csábítóbb szavak, a' szivreható esdeklés, hízogó mondások –

VILMA. 'S hozzá az üres, elbízott szív. Nem, Lidi, ezektől nem tartok. Szavaik' méze keserű mint a' vad méheké, mellyek mérges füvekből szedik élelmöket. De mintha jónének.

LIDI. Katicza kisasszony.

VILMA. Szegény! darvait keresi, mellyek álmából felverték. Menjünk utjából; mert most halálra beszélne.

KATICZA (jő).

Megálljatok; jövök, már itt vagyok.
Ah! senki sincs. Vagy álom volt-e ez?
Nem, a' világért! nem. Merő valóság,
Mind a' mit láttam, hallék és tudok.
Oh szerelem, melly indulat lehetsz te,

Hogy három ifjat felversz ágyaikból,
 'S téssz bujdosóvá éjnek éjszakáján,
 Haragra egymás ellen ingerelsz,
 'S kiért? ah érttem, boldogért!
 Oh csillagok! ne nézzetek reám,
 Én egy szemérmes félénk lány vagyok.
 Vajh! kik lehetnek ők, az édesek?
 Az érttem égők, érttem küzködők?
 Ha tudnák szenvedésimet! De fel! gonosz
 'S rágalmazó az ember. Jaj nekem,
 Ha itt találnak, hírem oda lesz.
 Fel, álmodozni édes álmokat,
 Kiről 's miről? ne tudja senki is.
 Jó éjszakát ti éj, ti csillagok. (el)

V I L M A , L I D I (jönnek).

VILMA. Elment. Most már szabadon lélekzhetünk. Szent isten! mi nagy mester az a' hiúság! letörli az évszámokat az emlékezet' asztaláról 's helyettök az ifjú kor' bohó képeit rajzolja rá. – De mi ez? nem ablakom alatt zengnek e' szelíd esti hangok?

LIDI (félre). Sőt igen, mert azt úgy rendeltük.

VILMA. Lidi! ha ezt a' te árulásod szülte.

LIDI. Mentsen isten! Hát oda mindjárt árulás kell, ha valaki szerelmes lesz a' kisasszonyba, 's lakására talál?

VILMA (félre). Ő az! közelebb megyek, hogy kihallgassam őt. (Vilma, Lidi a' szín'belsejébe vonulnak).

H A N G A I gitárral, énekel.

Ébren van-e, vagy lenyúgott
 Az én kedvesem?
 'S szép álmokba elmerülve
 Szűnyad édesem?

Ah! helyette virrogatva
 Ébren vagyok én,
 Bolygva, lángban és bilincsen,
 Új szerelmemén.

Hajh az elveszett idő! mig
 Nem dúlt szerelem;
 Hajh keserves nap! mióta
 Lángol kebelem.

Az fagy, ez láng; az halál volt
 'S néma dermedés.
 Ez sohajból, gyötrelomból
 Forró szenvedés.

Szebb, mint érző! ah ki békén
 Alsod álmat,
 Párnáidba eltemetve
 Boldogságomat;

Ébredj, add meg életemnek,
Mellyet már adál,
A' reményt is, díjt vehetnem
Szűd' irgalminál.

Hiába! zárt az ablak és siket
'S kietlenül setét. Csak egy sugár,
Csak egy kis nesz sem adja híreműl,
Hogy hódolásom elfogadtatik.
Kegyetlen ablak! és te jéghideg,
Forró homokból olvadt üveg,
Mi bűnért vagytok ellenségeim,
Hogy jelt nem adtok esdeklő szavamra?
De innen többé nem távozhatom:
Lekötve tart őrgondu szerelem. –
Mi édes itt az éjet tölteni,
Hol ő vagy; mi édes lenni itt,
Hol ő alig túl egy két öl' határán,
Dicsőségében minden bájinak,
Ártatlan álmok' karján szendereg!
Nem távozzom, míg hajnal itt nem ér,
Leülök e' padon, kit jótevő kéz
Épít, sejtve tán, hogy eljövend
Az éji vándor rajta megpihenni
Az édes kinnak fáradaimitól. (leül)

V I L M A ' s L I D I jönnek.

VILMA. Lidi te! ki lehet az a' nyájas ifjú, ki ablakom alatt énekelt, 's most ott a' padon olly szomorún ül?

LIDI. Ah a' szerencsétlen! Azt inkább a' kisasszony szívének kellett volna megjelenteni.

VILMA. 'S mi jogod van neked arra, hogy szívem' kötelességeit fejtegesd előttem, vagy általában hogy szívemről csak beszélj is?

LIDI. Hát nem vagyok-e én a' kisasszony' titoknoka, 's belső dolgainak ministere?

VILMA. Semmi titoknak 's ministerségről nem akarok hallani.

LIDI. De az istenért! hiszen szíve csak van a' kisasszonynak.

VILMA. Ahhoz neked semmi közöd. Hanem halld, egy tréfa jut eszembe. Mi el fogunk menni azon pad előtt.

LIDI. Hol amaz úrfi szomorkodik?

VILMA. 'S beszélni fogunk Ligeti Vilmáról.

LIDI. Az a' kisasszony maga volna.

VILMA. Mentsen isten! úgy fogunk beszélni, mintha nem én volnék.

LIDI. Ah értem! Felette sok szépet és jót fogunk magunkról elmondani, a' nélkül, hogy dicsekedők volnánk.

VILMA. Mi haszontalan csevegés ez megint!

LIDI. Istenem! hát rosztat beszéljünk?

VILMA. Épen azt. Szivetlen, érzéketlen, rögzött keménységemről fogunk beszélni.

LIDI. Ah kisasszony! hisz az nem igaz.

VILMA. Vakmerő!

LIDI. 'S aztán az a' szép úrfi kétségbe fog esni.

VILMA. Hallgass. Úgy akarom.

LIDI. Oh ha méltóztatik parancsolni, én oly kegyetlen dolgokat mondok a' kisasszonyról, hogy magunk is elijedünk tőlök.

VILMA. Reményelem azonban, hogy okosan választod szavaidat, mert a' tréfa is csak úgy érdekes, ha némi komolysággal vitetik.

LIDI. Minden erőmmel rajta leszek, hogy oly szépen hazudjak, a' mint csak lehet.

HANGAI (fölkel).

Mi vándor nép közelg? ah asszonyok!
Ezektől nincs mit tartanom.

VILMA (mintha beszédet folytatna). Valóban

Ha a' derék ifjú, ki érzetít
Imént oly meghatólag zengte el,
Kinek vonásin, még az éjen át is,
Felírva látszik bágyadt szerelem,
Ha sejtene, milly szikla szívre lelt
'S kérlelhetetlen, megbántó negédre,
Ha csak gyanítaná, milly céltalan
Minden törődés 's fáradalmi gond,
Lebontogatná felvont húrjait,
'S a' vájt fa' keblét, melly oly édesen
Zengő panasznak adta hangjait,
Ezer darabra zúzná, vagy legott a'
Mindent emésztő tűzbe hajtaná,
Hogy égjen össze mind azon nyomorral,
Melly a' nem kedvelt szeretőre vár.

LIDI. Igazán, az a' Ligeti Vilma kisasszony oly kegyetlen, hogy a' cselédek sem állják. Minden héten más szobalányt fogad. Most egy Lidi nevezetű van nála, serény, tisztességes jó leány; de alig hiszem hogy egy hétig megmaradhasson.

VILMA (Lidihez, halkán). Hallgas, bohó! ne olyakat beszélj. Nézd jó-e?

LIDI. Óh igen! mozgásban van, mint az úrnapi harang.

HANGAI (utánok indulva).

Mit hallok, Vilma, Vilma hát neve?
Oh angyali Vilma, mind a' többiek
A' bűnös Éva' lányitól születtek;
De téged isten újan alkotott,
Hogy lennél szebb, dicsőbb, mint minden, a' mit
Nőnéven ismer 's tisztel a' világ.
De kik lehetnek ők? Vagy ismerősei,
Vagy tán kajánok és rágalmazók?
Utánok! lelkem szomju hallani
A' rosszat is, csak róla szóljanak.

VILMA. Sajnálom őt. Úgy látszik nem hasonlít

A' többi férfiakhoz. Csapodár
És állhatatlan mind a' férfi-had,
'S az oldalt, melyből a' nő véve van,
Még most is úgy tekint mint jogot
Uralkodásra hű nemünk felett.
De ő szelíd 's szerelme érzemény,
Nem álobolygás 's forró véri láz.
Oh bár tudná, hogy mind ez indulattal
Búnak vet ágyat, 's hosszú gyötremnek,
Mellyekben ifjusága elmulik,
'S nem fogja tudni, mit tesz a' gyönyör.

HANGAI (magában). Oh hála! tiszta lélek! szántódért,
Mert én valóban szánandó vagyok.

LIDI. Ah istenem! igazán sajnálatra méltó! Bezzeg nem olyan Vilma kisasszony. Haragos, durczás, mérges; az idő nem változóbb mint szeszélyei. Képzeld csak, kisasszony, tegnap egy kedves kanári madarának mérgében eltörte jobb lábát, mert ruhájával a' szabó elkésett.

VILMA (Lidihez bosszúsán). Hazudsz!

LIDI (halkan). Az istenért! el ne felejtse kisasszony, hogy most nem Ligeti Vilmáék vagyunk.

VILMA. Igen! de hogy tudsz szólni olly vadat,
Olly képtelent. Nézz vissza, jó-e még?

LIDI. Úgy látszik, szólni akarna a' kisasszonnyal.

VILMA. Maradj el egy kevéssé. (el)

HANGAI. Nem hagyhatom! Beszélnem kell vele,

A' jégszívűhöz ő legyen vezérem;

'S hogy lesz, reményt nyujt érzékeny beszéde. (el)

LIDI (félre). Jön, itt van. Egy kissé hátra kell maradnom; de értődik csak annyira, hogy mindent kihallgathassak. Mentsen isten! hogy valami tudtom nélkül essék, az égbe kiáltana. – De íme Péter jó. Mit keres ez itt? Valljon észre vesz-e?

CSÍSZÁR (jó). Uraim ide parancsoltak, hogy a' muzsika körül holmi szolgálatokat tegyek; 's mivel mind a' háromnak nem szolgálhatok, legjobb lesz, ha egyiknek sem fogadom szavát. Hogyan is? mindenik azt kívánja, hogy sarkában legyenek. De íme az én tücsköm, az én cicádám! Hol mászkál ez itt? épen jó! Utomban legalább egy csókot kérek tőle, különben is tartozik a' titkokért, melyeket tőlem megtudott. – Kegyed itt, szép Lidi?

LIDI (mintha megreznene). Ah Péter! majd elijesztettél!

CSÍSZÁR. Ne! meg ne ijedjen, kegyed. Én vagyok Péter, a' kegyed' 's minden jó szívek' Pétere, a' ki különösen örvend, hogy kegyedet nem annyira színről színre láthatja, mint inkább a' kegyed puha kis kacsóit tapinthatja; mert lássa kegyed, a' setétben inkább tapint az ember mint lát. Hát hogy van kegyed, angyalom? Mi járatban van kegyed itt a' szabad ég alatt, ha szabad kérdenem kegyedet?

LIDI. Oh te majom! hol tanultad már megint ezeket a' bohó beszédeket? Ha nem akarod, hogy itt hagyjalak, szólj isten' igazában.

CSÍSZÁR. Mit hallok? hát te nem akarsz „kegyed” lenni? Lelked rajta! Aztán, angyalom, én azt nagy emberektől tanultam ám. Egyik uramhoz egy selyem szavú fiatal ember, meg' egy tetemes úr jár látogatóba; öröm hallani mi finomúl beszélnek egymással. (utánozva) „Ah ke-

gyed, olyan mint a' makk! kegyed kimondhatatlanul hízik!" Igaz, hogy néha azután ők is szint' úgy össze vesznek, mint más becsületes ember; de a' kegyed azért pontosan kijár, mint a' fizetés. „Kegyed igen goromba!” mondá egyszer a' selyemszavú; „kegyed barom!” felele a' tetemes; „ha valamit nem néznék – monda viszont a' selyemszavú – kihengeríteném innen kegyedet, mint egy gömböcöt!” Látod, Lidikém, így van ám az, mikor a' világ finomodik.

LIDI. No nekem elmaradhat sz ilyen finomságokkal.

Kívül kiáltás: Péter!

CSÍSZÁR. Hallom; de nem megyek.

LIDI. Hallod? hínak. Mondd el hamar, mi dolgoz velem; mert én is sietek.

CSÍSZÁR. Hát Lidikém! én bizony csak egy kis csókért esedezném.

Kívül: Péter!

CSÍSZÁR. Mordódom! már nem maradhatok. No's Lidikém, kapok?

LIDI (mintha nem hallaná). Holnap látogass meg, beszédem lesz veled.

CSÍSZÁR. Igen, lelkem, de én csókolhatnálak ám!

LIDI (mint fölebb). Aztán, te Péter, el ne árulj uraidnak, hogy ismersz bennünket; mert úgy barátságunknak örökre vége lesz.

CSÍSZÁR. Én árulnálak el? mit gondolsz! De már most nem állhatom hogy meg ne csókoljalak.

Kívül közel kiáltás hallik: Péter!

CSÍSZÁR. Üvölts, üvölts! hogy megfakadj belé! Már menni kell. Lidikém, holnapig isten veled. (el)

LIDI. Jó éjszakát. – Szegény Péter, ennek is meggyűlt a' baja. De épen jól hozta a' sors, hogy ő szolgál mind a' három úrnál; tőle kitudom minden mozgásaikat. De most kisasszonyom után kell sietnem. (mennni akar)

K A C Z O R , G U T A , R I G Ó (jönnek).

KACZOR. Megállj, ha azt a' csirke-életedet szereted, megállj. (Lidi futni akar 's Rigóval találkozik)

RIGÓ. Megállj! (Lidi másfelé akar szabadulni 's Guta áll elébe).

GUTA. Megállj! ne mocszanj.

LIDI. Ah az úrfiak! bizony majd megijedtem.

KACZOR. Hát, pipiske! így kellett bennünket rá szedned?

LIDI. Én rá szedni!

GUTA. Így kellett bennünket ahhoz a' süvöltő vén sárkányhoz bolondítanod?

LIDI. Én bolondítani!

RIGÓ. Felelj meg értte, hogy mertél bennünket jégre vinni?

LIDI. Én jégre vinni!

KACZOR. Úgy úgy! adj számot, ne tátogasd azt a' harcsa-szádat.

LIDI (boszorkodva). Harcsa-számat! Kövesse meg magát az úrfi. Nekem csak épen akkora szám van, a' mekkora kell, tudja? sem kisebb sem nagyobb. Még harcsa-számat! ha az úrfi szebbet nem tanult az iskolában, evvel jobb el sem kezdette volna. Lásza meg az ember. (sírni kezd) Harcsa-szám! Nekem azt férfi még soha sem mondotta. (mennni akar)

GUTA. Hohó! nem oda Buda. Itt marad a' leányasszony. Adjon nekünk számot, mért tett bennünket lóvá.

LIDI (sírva). Hát mért lettek lóvá? én tündér nem vagyok, 's aztán nekem nincs harcsa-szám!

RIGÓ. Nem arról van a' szó.

LIDI. De arról van.

KACZOR. No nem arról van szó. Én pontyt akartam mondani, annak elég kis szája van. Hanem most az a kérdés, miért igazítottál bennünket ide a jobb sarokhoz, hol ez a vén Sybilla lakik?

LIDI. Hát én a jobb sarokhoz igazítottam magokat?

GUTA ÉS RIGÓ. Igen! igen!

LIDI. Aztán igazán a jobb sarkot mondtam volna?

MINDNYÁJAN. Minden bizonynyal.

LIDI. No úgy véghetetlen nagyot hibáztam, vagy az úrfiak értettek rosszúl. Hiszen a bal sarokra kellett volna menni.

RIGÓ. Úgy rémlík, mintha csakugyan a bal sarkot mondtam volna.

GUTA (gondolkodva). Harcsháború! aligha nem a bal sarkot mondtam ám.

KACZOR. Már bizonyos! a bal sarkot mondtam. Oh én birka!

RIGÓ. Oh én ló!

GUTA. Oh én számár!

LIDI. No lássák! (sírva) Aztán még is nekem van harcsa-szám, úgy-e? Ez a köszönet, hogy az ember igazat beszél.

KACZOR. No no! hiszen mondtam már, hogy az nem úgy volt gondolva. Hiszen te olyan csinos egy darab vászoncseléd vagy, a milyen csak lehet; hanem azok a szemeid átkozott hamisak. Azért is mielőtt megválnánk, igen szeretnék meggyőződni őszinteségedről. Először is tehát, hogy híják kisasszonyodat?

LIDI (durcásan). Ligeti Vilma.

GUTA. Gyönyörű név!

RIGÓ. Szegről végről tán atyafiság.

KACZOR. A név olyan szép mint asszonya. Hanem mint győződhetünk meg arról, hogy itt a bal sarkon lakik? hé!

LIDI. Hát csak úgy, hogy kérdezzék meg a házmestert. Éppen most nyit kaput valakinek.

KACZOR. Jól van; megkérdezem, de addig el ne bocsássátok. (el)

GUTA, RIGÓ. Megfogjuk. (két felől karon fogják).

RIGÓ (súgva). Hát magát hogy híják, angyalom.

LIDI. Lidi, szolgálatjára.

GUTA (súgva). Mi neved, babám?

LIDI. Lidi!

RIGÓ (pénzt nyom markába, súgva). Aztán, lelkecském, segítségemre legyen.

LIDI. Minden bizonynyal. (a pénzt megtekintve) Ez fősvény úr; csak egypár rossz cipőre való.

GUTA (szinte úgy). Ha híven szolgálász, ezután is jó barátok leszünk.

LIDI. Lekötelezett szolgálója. – Ez már szebben hangzik.

KACZOR (jó). Minden úgy van! Hanem leány –

LIDI. Ah bocsássanak! hisz már mennem kell. A kisasszonynak orvosságot viszek.

RIGÓ. Mit mondasz!

GUTA. Hát beteg?

KACZOR. Orvosságot!

RIGÓ. Oh hogy én az a betegség lehetnék!

GUTA. Oh hogy én az a gyógyszer lehetnék!

KACZOR. 'S hogy én mind kettőtöket pokolba verhetnék!

GUTA, RIGÓ. Hóh frater! ez nem a szerződés szerint volna.

KACZOR. Sőt inkább! Csak nem kívánjátok, hogy örökké beteg legyen 's orvosságot igyék?

LIDI (magában). Most tán szabadulhatok.
 KACZOR. De megállj! mi baja asszonyodnak?
 LIDI. Ah azt nehéz megmondani! A' kőszívűség ellen akar bevenni.
 MINDNYÁJAN. Kőszívűség ellen!
 LIDI. Igen! de ha nem bocsátanak, úgy soha meg nem gyógyúl.
 GUTA. Hát mért nem szóltál mindjárt?
 LIDI. Megijedtem!
 KACZOR. Szegény liba te! Hanem, leány, mikor beszélhetünk veled? Mondd meg, különben nem szabadúlsz.
 RIGÓ, GUTA. Nem! addig nem szabadulsz.
 LIDI. Mikor? hadd lássuk, holnap a' város' erdejében.
 KACZOR. Délután?
 LIDI. Igen.
 KACZOR. Jó, felséges, mink is ott leszünk.
 LIDI. Ajánlom magamat az úrfiaknak.
 GUTA. Aztán el ne maradj!
 KACZOR. Ne ám! (titkon) 'S ha részemre dolgozol, én jó urad leszek.
 LIDI. Arany! – kész szolgálója. – Ez hamis egy úr! (el)
 RIGÓ (Gutához). Az átkozott, meg akarja vesztegetni.
 GUTA. Valósággal! az nem igazság.
 RIGÓ. Épen nem!
 KACZOR. No's? úgy tetszik, tisztában volnánk.
 GUTA. Átkozott tisztában! Mindhárman egyet szeretünk.
 RIGÓ. 'S mi több, egyik sem reménylhet!
 KACZOR. Oh az még ezután válik el. Hanem mitevők legyünk most?
 GUTA. Azt senki voltaképen meg nem mondhatja.
 KACZOR. Valóságos öregbirói felelet.
 RIGÓ. Nem szinte; mert ez annyit tesz, hogy a' dolog igen nyomos, 's mivel az, azt itt el nem végezhetjük, hanem a' szerencsedombra vele 's holnap ott vítassuk meg.
 GUTA. Bölcsen. A' szerencsedombra!
 KACZOR. Abban maradjunk hát! holnap délután a' szerencsedombra gyülekezzünk.
 'S te addig, alvóm! szépet álmadozzál!
 Kaczor' szerelme olthatatlan ég!
 RIGÓ. Jó éjszakát, szelíd felvirradást.
 Oh vajha álmod képemet mutassa,
 'S szoktassa hozzá kegyre szívedet.
 GUTA. Jó éjszakát 's jó álmokat neked.
 Ah ágyamon holtként fekvendem én,
 Mert lelkem ott ül lágy párnáidon,
 'S szép lábaidnál tölti éjjelét. (el)

H A N G A I , V I L M A (jönnek).

HANGAI. Ne mondja, oh csak azt ne mondja ön!
 Ha már kegyes volt szánni szenvedőt,
 'S részvéttel szóra bátorítani,
 Ne tégye pártütővé ellene

Az egy reményt, mellytől még élte függ,
Melly földériti a' setét jövőndőt.

VILMA. Sajnálom önt. E' forró szenvedély,
A' hű ragaszkodás, melly nem szokott
Betegség férfiaknál, szebb jutalmat,
Szelídebb gyógyszer érdemelne, mint
Én nyujthatok. 'S bár elsőbb szavaim
Nem voltak mondva önt busítani,
Sőt nem, hogy azokat még csak hallja is;
De már megesve, mit nem óhaték,
Tudtára jutva, hogy reménye füst,
Melly égne indult, 's végre is csak a'
Nehéz 's kietlen föld' színén enyészik,
Mind ezt kimondva egyszer, mint valót,
Bocsásson meg, ha vissza nem vonom,
Nem vonhatom.

HANGAI. 'S én még sem csüggedek.

Bocsássa meg nagyon hű érzetimnek,
Hogy kétkedem, 's természet-ellenit
Felőle még most hinni nem tudok.
Mert hátha mind ez tévedt pusztá híré,
Melly a' világot csalni költetett?
'S tán a' hidegség csak külső palást,
De melly alatt jó 's érző szív dobog?
Ijesztőn lám ha zajg a' tenger is,
De csendes mélyén drága gyöngy terem.

VILMA. Hiú remény! Hisz' én ismérem őt,
Az érzéketlent. Egykorú velem.
Együtt aluttuk pólyánk' éveit,
Együtt a' bölcső' biztos szenderét;
Együtt szivók az éltető tejet;
Együtt játsztunk, együtt tanulgatánk.
Úgy ismerem, mint szinte magamat.
Nekem legelső gondolatjai,
Legtitkosb érzeménye nem titok.
Lelkében mint tükörben olvasok;
De ott remény nincs, nincsen szenvedély,
A' férfigyűlölést kivéve, melly
Márványszívébe véste fel magát,
Hogy vissza intsen minden hódolót.

HANGAI. Oh mért oroz hát annyi bájta magára!

De meg ne sértse őtet semmi szó.
Még szíve most érzéktelen lehet,
De mind ez nagy szerencse tán nekem.
Még nem szeret, 's így hátra van szeretnie,
Szeretni engem tán, hív hódolót.

Oh semmi nincs, mit meg nem győz idő.

Lassan de folyvást folydogál az ér,

'S végtére messze tengerekbe jut.

Lassan de folyvást lenge szél ha fú,

Nehéz hajókat új világba hajt.

Lassan de folyvást csep ha hull alá,

Kivájja még a' rögzött szirtet is.

Magát az égnek ajtaját kinyitják,

Ha tartós buzgalommal zörgetünk.

Illy díjat várok én hűségemért.

Legyen negéde jég, haragja tűz,

A' jég felolvad tűz' sugárinál,

'S tűz állandóság' pajzsán megtörik,

'S kiszzenvedett én győzők végre is,

'S hosszas de édes kínú szomj után

Az égi kéjnek kelyhéből iszom.

Ön kétli azt? óh szóljon, mit tanácsol?

VILMA. Ha álom boldogítja, álmodozzék.

HANGAI. 'S ez mind csak álom volna hát?

VILMA.

Merő

És puszta álom, pusztább semminél

'S ártalmasabb; mert vért, velőt apaszt;

Viharban kétség' tengerén vitorláz,

És örülés a' rév, a' hol kiköt.

HANGAI. Mit hallok? már is félőrült vagyok.

Oh angyal, a' ki részvevő kegyelmét

Mint ismeretlen árasztotta rám,

Szánjon meg, mondja, szóljon mit tegyek.

VILMA (félre). Ha nem szeretném, szánnom kellene,

De oh a' férfi csalfa, míg mozog,

Álljon tüzet, ha szíve színarany. (Hangaihoz)

Mondjon le róla!

HANGAI.

Én lemondani?

Jól értem önt? én és lemondani

'S ő róla? oh e' három gondolat

Megsemmisíti még a' létet is.

Hideg lemondás! tégedet heted nap

A' nagy teremtés' ellensége gondolt,

Miattad agg és romlik a' világ,

'S ha végre összehamvadand, lemondás

A' rettentő szó, melly a' puszta ürben

Végetlen végig mennydörögni fog.

Ön, szép kisasszony, volt-e már szerelmes?

VILMA. 'S ha voltam és ha volnék?

HANGAI. Ah nem úgy!
 Bocsánatot, fejem, keblem zavart.
 Azt kérdezém, nem szenvedett-e már
 Balúl viszonzott szerelem miatt?

VILMA. Nem látom a' czélt, mellyre ön vadász.

HANGAI. Csak az, hogy a' ki képzelhet lemondást,
 Az a' szerelmet még nem ismeré.

VILMA. Jobb, illetetlen hagynók ezt a' hűrt,
 Mert rezzenése fájdalomra peng.
 De már ha ennyit mondek, hulljon el
 Érzelmeimről a' titoklepel.
 Én is szerettem 's boldog nem valék.

HANGAI (magában). Hát ő is szenved! oh szelíd kebel,
 Mi kéj benézni fájó titkaidba.

VILMA. Szerelmem, mint vadonnak csermelye,
 Köny és panasznak néma árja, folyt,
 Nem látva és nem szánva senkitől,
 Míg a' keservek' tengerébe fült.

HANGAI. Oh angyal! áldva légy e' vallomásért,
 Melly bár busító, tűrni megtanít.
 Oh mert az ádáz, a' ki kellemeivel
 Lekötve tart, nem illy nemes szívű.
 Oh mért alakját rád nem adhatom,
 Dús lelkedet fel nem ruházhatom
 A' tündér bájjal, mellynek rabja lettem,
 Hogy bírhatnálak százszor boldog én,
 Mint lelki 's testi díszek' összeségét!

VILMA. Uram, feledi, hogy én is nő vagyok.
 'S ki mondta azt, hogy nálam Vilma szebb,
 Hogy a' cserére rá is állanék?
 Ez gúny, uram, 's nem vártam volna öntől,
 Kinek lesújtott lelkén szánakoztam,
 Hogy kellemeimben kételkedni mer.
 De tudja meg, Vilmája, bár minő is,
 Ha szép, csak olly szép millyen én vagyok.

HANGAI. Bocsánat, ah bocsánat, szép kisasszony,
 Ha szenvedélyem bántót mondatott,
 Az nem szivemből, nem jött érzetemből,
 Melly háladatnál nem tud egyebet.
 Ki kétlené, hogy a' kit ennyi jószág
 'S léleknesség' kincse gazdagít,
 Az testi kellemeiben szinte dús?
 Ki kétlené vonzónak a' szemet
 'S kedvesnek a' virító arczokat,
 Mellyekben ifju 's nyájas lélek ül?
 Ön, bátor arczát fátyol 's éj födi,

Hitem szerint a' nők' dicsőbbike.
De ah! nekem nincs több szép, mint csak ő,
Csak az becses, mi ő hozzá hasonlít;
A' kellemek' mértékét róla vettem,
És avval mérek, ahhoz illetem
Mind azt, mi kellő, drága és imádott.
Ah! hozzá nincs hasonló, párja nincs;
Sok volna kettő oly magas remekből:
Az a' világot ketté osztaná,
És pártharagban ölné el fáját.

VILMA (félre). Irigyleném, ha másnak mondaná.

De lelkem! állj őrt, ellenséged űz,
Hatalmasabb, mint hittem, hogy lehet. (Hangaihoz)
E' hév, uram, bár bántó is lehetne,
Becsületére 's mentségére van.
Én megbocsátok a' dicséretért,
Bár azt csapongó túlságnak hiszem,
(Ennél kevesbet asszony nem tehet,
Midőn előtte más szépet dicsérnek)
De már ha szenvedélye illy konok
És változatlan, számoljon reám.
A' mit barátság, régi ismeretség
Foghatnak Vilmán, szívből megteszem.
'S bár nincs reményem meglágyítani őt,
El nem mulasztom tenni, mit fogadtam.
És most –

HANGAI. Ne még, ne hagyjon engem el;
Most kezdek élni, most születtem újra;
Oh hagyja zengni még e' szózatot,
Mellynek hitemmé váltak hangjai.

VILMA. Nem késhetem. Társakkal indulék
'S már eddig váraкоznak; menni kell.

HANGAI. Ah hagyja hát csak azt az egy reményt,
Hogy egykor még ez arcot láthatom,
Ezt a' legtisztább lélek' tűkörét,
Mellyet kajánul most az éj fed el.

VILMA. Csekély dolog, de meg nem adhatom.

Mit szólna Vilma hozzá? 's kell-e az,
Hogy testiképen lássuk jótevőnket,
Kit lelke' művén már megismerénk?
Jaj annak, a' ki lelki szép után
Indúlva, testi bájra nem talált.
Az kincset veszt el, lelke' jobb hitét.
'S aztán, uram, mi már megalkuvánk,
Azt mondta ön, hogy Vilma pártalan,
Hogy oly remek szép nincs több a' világon,
'S másodszor ezt nem illik hallanom.

HANGAI. Oh hát nevét, csak azt a' szép nevet,
Hogy hű szívembe zárjam, mondja meg,
Hogy annyi közt egy kedves szóm legyen,
Mellyhez remény és hálám kötve van,
A' melly kimondva némává teend
Minden nehéz és bús tartalmu szót.

VILMA. Ismét csekélység 's meg nem adhatom.
Tanácsom az: kémlelje Vilma' szívét,
Ismerje meg, 's ha lassanként szelidül,
Ha engedelkeny hódolásinak,
'S ha végre tán, miről én kétkedem,
Kivánt céljához jutna, tudja meg,
Hogy mind azokban munkás én valék;
Megemlékezzék akkor rólam is,
'S ez minden a' mit elfogadhatok.
De most, ha kérnem biztosan szabad,
Hagyjon magamra, 's kérdezetlenül.
De még egyet. Ha ön véletlenül
Vilmával összejöni vágya, holnap
Együtt fogunk sétálni délután,
A' váras' erdejében. Én leszek
Ismertetőjök. 'S ott kíváнатát
Tán teljesítem. Isten áldja önt. (el)

HANGAI. Oh tiszta lélek, áldott női szív!
De hol vagyok? melly útra tévedék?
Hát Vilma elmellőzve volna már?
Nem Vilma volt-e első csillagom,
Melly pusztá látkörömbe felbukott?
Nem Vilma tört-e át e' szív'jégén?
'S Vilmát felejttem ismeretlenért,
Ki csak szemébe nézni sem hagyott?
Oh Vilma szép, 's azóta tudhatom csak,
Mi szép, 's mi a' szépség, mióta őt
Szerencse látnom engedé; azóta
Érzek, vagyok 's e' létnek isteni
Szikrája bennem csak láttára gyúlt.
De ah! ez ismeretlen hölgy iránt
Egy mondhatatlan vágnak láncza húz.
Milly szívnemesség, jóság, mennyi kegy,
'S szerényen elmés józanság deríti
Minden beszédét, minden gondolatját.
Mi szép világ az, melly a' képzeletnek,
Szelíden zengő ajkiról nyílik meg!
'S e' pártütő szív most kétségben áll,
Két szép között, határozatlanul.
Ott áll amaz, bálványul a' világnak,

Gyönyörre jegyzett, csábító alakban,
De lelke' képét fátyol leplezi;
Itt áll e' másik, lelke tündökölve,
Mint a' dicső nap, ah de földi szemnek
Fátyol borítja külső díseit.
'S én balgatag, ki nem tanultam át
Szerelmek' iskoláját, most bolyongva,
Csüggedve járok tömkelegjein.
De nem! tanácsa légyen a' vezér.
Legelső gondom Vilmához bejutni,
'S kikémlelem, szép külsejébe milly
Lélek szorúlt; a' második, kitudni
E' fátyolok' titkának bájszövőjét
'S látnom, mi testet von szép lelke fel
Erő ne hagyj el, légy kalauz remény!

HARMADIK FELVONÁS.

HALOM.

KACZOR, GUTA, RIGÓ

(gondolkodva járnak fel's alá).

RIGÓ. Hüm!

GUTA. Biz úgy!

RIGÓ. Az nem volna rossz gondolat.

GUTA. Kitaláltam! Abban maradok. (Guta és Rigó merengések közben összeütköznek's egymás' kalapját leverik).

GUTA. Hohó, mennykőbe is! a' kalapom.

RIGÓ (höhölve). Milliom! ez rossz jel. A' kalap az enyém.

GUTA. Igen! de hol van hát? (midőn mindketten körül bámulnak, Kaczor jó a' két kalappal).

KACZOR. No ti szépen elméláztatok. Leverik uram' fia egymás' kalapját's lábam elébe gördül mind a' kettő; mi azt jelenti, szerencséték az enyémnek meghajol.

GUTA. Igaz! ez egy kis ügyetlenség volt; de te kalapjainkat fölemelted.

RIGÓ.'S ez szolgálatot jelent.

KACZOR. Oh az még nem olly bizonyos! De vegyétek, vagy tököt ültetek belé.

GUTA. Haneha⁶⁴ fejedbe tennéd. Ide vele. (fölteszi) Huh beh ferde jószág! ez tudós fejre való.

RIGÓ (felteszi a' másikat, melybe feje elmerül). Segítség! (nagy nehezen kihúzza fejéből) Átkozott czinke-fogója!

GUTA. Nono! csak nem lehet mindennek ollyan cseresnyemag feje, mint neked! Add ide! (elcseréli a' kalapot).

RIGÓ. Soha! embernek akkora fej!

KACZOR. Ne kötődjete. Az idő eljár, a' hét muldogál,'s még úgy szólván mire sem mentünk.

GUTA. Sőt kevesebbre a' semminél.

RIGÓ. Jól mondod! ha azt a' fatalis szépséget meg nem látjuk, sokkal jobban állnának dolgaink.

⁶⁴ Guta Haneha

KACZOR. Se baj! minek ide a' sopánkodás! Nem kezdetjük-e az egész dolgot újra?

GUTA és RIGÓ. Miért ne?

KACZOR (bizodalmasan). Különben is, köztünk maradjon, az a' mi Dianánk nem valami ritka madár.

RIGÓ (hamisan). Épen nem.

GUTA. Csakhogy épen leány. Mindennapi jószág.

KACZOR. 'S úgy vettem észre festi magát. (félre) Vajha elhinnék, hogy őket nyakamról lerázhatnám.

RIGÓ. Az könnyen meglehet. De mi több, egyik válla magasabb, mint a' másik. (félre) Oh bár elhinnék!

GUTA. Mit mondasz? (magában) Oh a' szamarak! ha tyúkszemeikkel néznének, nem lehetne rosszabbul látniok. Festi magát! válla emeltebb! De jól van, egy húrt kell velők pendítenem. – (fenn) Szó a' mi szó, barátim, én is vettem hibáját észre; bal szeme, úgy látszik, tetemesen kisebb a' másiknál.

KACZOR. Tudod mit, Guta pajtás! te e' szerint lemondhatnál róla 's mást kereshetnél.

RIGÓ. Igen, igen! mondj le róla Guta.

GUTA. Én?! oh úgy nem játszunk.

KACZOR. Igen! de egyik szeme kisebb mint a' másik.

GUTA. Oh az nem baj! sőt épen úgy kell lennie. Nagyobb szemével szép tulajdonaimat fogja látni, a' kissszel gyengeségeimet, 's így erényeim és hibáim mindenkor kedvező arányban fognak előtte állani. De mivel úgy sürgetsz, nem látom át, miért te le nem mondasz róla, Kaczor?

RIGÓ. Igazság! Kaczor, illő, hogy te mondj le róla.

GUTA. Mondj le 's kettőnknek könnyebbé teszed az alkut.

KACZOR. Én?

RIGÓ. Igen, igen! hiszen mondád, festi magát.

KACZOR. Oh, halljátok: a' festés magában a' nemesb művészetekhez tartozik; különben pedig asszonyoknál sem rossz találmány a' festék. Ha király volnék, mind krétával íratnám be arcaikat, hogy a' férj az idegen száj' csókját rajtok megismerné.

RIGÓ (félre). Ez szilaj bolond.

GUTA (félre). Valóságos őrült!

RIGÓ. De lásd, Kaczor! ha a' barátság szent volna előttem –

KACZOR. Nem akarok barátságról hallani. 'S ha merem kérdeni a' barátság' ügyvédét, miért te le nem mondasz kedvünkért. Mi ketten a' dolgot könnyen tisztába hoznók.

GUTA. Úgy van, Rígó! ha igazi bajtárs vagy, le kell róla mondanod. Különben is egyik válla magasabb, mint észrevevél.

RIGÓ. Csekélység! az alacsonyabb vállat banknótákkal fel lehet csaptatni.

KACZOR. Tehát csak nem mondasz le róla?

RIGÓ. Semmi esetre!

KACZOR (Gutához). 'S te sem?

GUTA. Eszemben sincs.

KACZOR. 'S én természetes hogy nem. Ki is mondhatna le a' dicső – (félre) de nem árulom el magamat.

GUTA. Oh a' kis tündér! Dehogy hagynám őt el akárki' barátságáért, nem egy monostorbarátért!

RIGÓ. Én őt soha, de soha el nem hagyom.

KACZOR. E' szerint tanácskozásunk nem igen messze haladt.
 GUTA. Sőt igen! nyilvánosságra jött, hogy –
 RIGÓ. Mind hárman szerelmesek vagyunk belé, következőleg –
 KACZOR. Hogy mind a' hármunké lesz.
 GUTA. Úgy van! – Vagy a' tatárba is! nem úgy van.
 RIGÓ. Ohó! annak ellene mondanék.
 KACZOR. No én hát nem értelek, vagy rosszúl tanultam a' logikát. Hát ha egyik sem akar róla lemondani?
 GUTA. Akkor –
 KACZOR. No's?
 RIGÓ. Tehát?
 GUTA. Tehát azé legyen, a' ki a' leánynak leginkább megtetszik. Ostromoljuk mind hárman 's a' ki szerencsésebb, azé a' diadal.
 KACZOR. Ez mind igen szépen és okosan van mondva; de a' szerződés?
 GUTA. Már szerződés ide, szerződés amoda! én nem látok más menekedést. (félre) Hiszen ezek közül csak nem fog választani, ha szeme van!
 RIGÓ (félre). Hát ha én tetszem meg neki?
 KACZOR (félre). A' leány bizonyosan engem választ. (fenn) Tudjátok mit? Által látom, hogy egyéb kigázolás nincs, mintha a' dolgot szerencsére hagyjuk; a' mi a' szerződést illeti, már egyik pontjában módosítást szenvedett, miért ne a' többiben is?
 RIGÓ, GUTA. Igazság! ide vele!
 KACZOR. Itt van. 4. pont. négy hét mulva hármas menyekző lesz. Ez tehát újabb végzésünk szerint kimarad.
 RIGÓ. Töröld ki.
 GUTA. Ki kell törölni.
 KACZOR. A' törlés megvolna. De egy aggodalom bánt. Minél tovább haladunk az időben, szerződésünk mind inkább fogy és vékonyodik. Tartok tőle hogy utóbb úgy összezsugorodik, mint a' szalonna bőrké a' tűzőn.
 GUTA. Igaz! az kurucz dolog. Lelkemre mondom, épen nem tudom, mit kellene ezen veszedelmes zsugorodás ellen elkövetni.
 RIGÓ. Azon könnyű segíteni. Tegyük helyébe egy új czikkelyt, tudniillik ezt: a' három menyekző helyett, úgy hozván magával a' sors, egy fog tartatni.
 KACZOR. Értődvén, hogy kinek a' szerencse kedvezend, azt a' más kettő szóval és tettel segíteni köteles.
 GUTA. Jó. Föl kell jegyezni.
 KACZOR. E' szerint a' mai gyűlésnek vége. Tudniillik kiki lászon dolgához.
 GUTA. Vigan barátim! Ha mindnyájan feleséget nem viszünk is haza; de egy lakodalmat olyat ütünk, hogy hét ország látta mását.
 RIGÓ (félre). Én jót reménylek, mert igaz szivem
 Jót érdemel; szerencse el ne hagyj!
 GUTA (félre). E' két bivalt én rászedem bizonynyal,
 'S aztán busúljon a' ki rá szorúlt.
 KACZOR (félre). Csak rajta! majd az epret én szedem
 'S koplalni fogtok vendégségimen. (el)

VILMA és LIDI jőnek.

LIDI. Már elmentek. Bizvást kijöhet kisasszony.

VILMA. Elmentek? Hála isten! ha tovább maradnak, végtére egy porczikám sem maradt volna ép. Még hajam' számai is görbébbek lennének mint egyéb leányokéi.

LIDI. Igazán! ezek goromba úrfiak. Már én is kezdek haragunni rájuk.

VILMA. Csak most? Azt előbb illik vala kezdened. De tréfa nélkül, Lidi, nézz meg engem jól.

LIDI. Mi jut eszébe a' kisasszonynak?

VILMA. No csak te nézz.

LIDI. Istenem! hisz én már annyiszor megnéztem a' kisasszonyt.

VILMA. De nem úgy! most neked birói szemmel kell rám tekintened. (megfordul előtte) 'S hogy találsz? Hát egyik vállam csakugyan magosabb volna?

LIDI. Ah! hogy ügyelhet olyanra. Csúfság férfinak olyat kigondolni.

VILMA. 'S egyik szemem kisebb?

LIDI. Azért boszút kell állani.

VILMA. 'S festem magamat!

LIDI. Igen! de saját 's olly becsületes vérével, millyen nekik egész nemzetségökben sincs.

VILMA. Hagyján! Lidi. Minthogy szépségem ellen voltak vakmerők pártot ütni, 's e' szerint asszonyfelség-bántás' bűnébe estek, úgy hiszem, van jogom elégtételt venni. 'S azt venni fogok.

LIDI. Vegyünk is! Már ez kiállhatatlan. Az én kisasszonyomat így meggyalázní!

VILMA. Szándékok, mint hallók, házunkkal ismeretségbe jőni. 'S ezt nekik könyítenünk kell. Gondolj ki valamit, Lidi.

LIDI. Igen! de hát mindig csak én gondoljak a' kisasszony helyett?

VILMA. Hát miért volnál komorna? De most egyszer csak bölcs ítéletedet kérem ki; mert plánomom félig meddig kész. – Bátyám örökké szemrehányásokat tesz, hogy magamat a' férfiak iránt igen rá tartom, hogy nem csak kérő, de még csak vendég sem mer házunkhoz közelíteni. Mit szólsz hozzá, ha most e' három szilaj úrfit egyszerre nyakára csődíteném?

LIDI. A' gondolat, csekély komornai véleményem szerint, igen jó; de módját még nem igen látom.

VILMA. Meg fogod hallani, csak hogy itt már igen sok ügyességedtől függ.

LIDI. Nagy becsület! Számoljon reám a' kisasszony.

VILMA. A' milly merészeknek látszanak a' mi szép uraink, meglehet, hogy az ismeretséghez nem igen tekervényes útat fognak választani; ha mind e' mellett a' városban nem lennének olly bátrak mint a' mezőn, nehogy a' tréfa későre haladjon, mindeniknek külön egy bátyámhoz szóló levelet kellene kezébe játszanod.

LIDI. Értem; igen helyes! 's abban a' levélben csintalan dolgok fognának lenni.

VILMA. Kétség kívül. De tartalmokat még ezután kellene kifőznünk 's egy biztos hallgató férfiú által leíratnunk. – Hiszen, Lidi, neked szép ismeretségeid vannak.

LIDI. Lesz szerencsém egy olly férfiúról gondoskodni.

VILMA. Másodszor –

LIDI. Ah! az az alvó úrfi jön.

VILMA (fátyolát lebecsátja). Mit gondolsz, meg fog-e így fátyolon által ismerni?

LIDI. Nem hinném. Azonban hogy annál biztosabban legyen a' kisasszony, engedje fürteit egy kissé⁶⁵ más alakba szednem. (fürteit igazítván) így ni! Ez epedő bánatot, igen igen nagy szomorúságot fog jelenteni.

VILMA. Most vonulj el Lidi; én itt e' padon fogom őt várni epedő bánattal; mert hajművészi számolataidat csak nem akarnám szégyenben hagyni. (Lidi el)

H A N G A I (jő)

Itt láttam őt! itt lettem általa
Rögzött pogányból ájtatos keresztény.
De ah! mi haszna változott hitemnek,
Csak szenvedést ad üdvösség helyett.
Kegyetlen ő! és megvető kevély,
Minden szavával egy reményt öl el.
De ím ki ül befátyolozva ott,
Gondolkodólag 's olyan egyedül?
Nem ő, az édes ismeretlen az?
Ah! fátyolának titka báj erővel
Hódít magához, 's mintha egy világot,
Sőt a' világok' mennyét rejtené,
Nem hágy nyugonnom, míg fel nem fődöm.

(Vilmához)

Bocsánatot, ha tán csalatkozám –

VILMA. Ah engedelmet! el valék merülve.

De jó hogy eljött, régen várom önt,
Azt bánva csak, hogy kedvesb társaságot
Nem hozhaték; mert Vilma nem jön el.

HANGAI. Tudom, gyanítám. – 'S még is kedvesebb

Alig lehetne társaság akárhol,
Mint mellyben most vagyok.

VILMA. 'S még is lehetne hát?

HANGAI. Nem, istenemre mondom, nem lehetne.

Imént csak elmém' lomhasága szólt.

VILMA. Miért e' túlság? Avval én elégszem,

Ha Vilma mellett engem túrni fog.

De most az egyszer tartozás hozott.

Igértem, és barátném e' fölött

Egy bízománnyal tisztelt meg. Talán

Ismerni fogja e' kis könyvet ön?

(egy kis könyvet mutat elő).

HANGAI. Oh fájdalom! nagyon jól. Vajha még enyém volt,

Hűbben követtem volna oktatásait!

Késő tanácsa most már nem segít.

VILMA. Barátném, mint mondá, véletlenül

⁶⁵ egykissé

Cserélte azt fel Himfy' bús dalaival,
'S im vissza küldi és bocsánatot kér.

HANGAI. Bocsánatot, midőn már ég a' ház!
VILMA. És vissza kéri értte Himfyét.

HANGAI. Oh szívesen! hisz a' mit Himfy érzett,
Azt én is érzem, én is szenvedem,
Csakhogy dühösben 's gyógyulhatlanúl.
Szeretni, hajh! már könyv nélkül tudok.

VILMA. Barátném tartozásnak vélte mind ezt
Személy szerint át adni, 's tette volna,
De hirtelen rosszúl lett.

HANGAI (gúnynyal). 'S lóra űlt!
VILMA. Uram, csalódik –

HANGAI. Nyargalózni ment!
'S egypár csapongó vágatott vele!

VILMA. Kímélni vágytam önt, de mint gyanítom,
Már nincs okom titkolni–

HANGAI. Oh miért is!
Hisz én annál még többet is tudok.
Társnéja, jó kisasszony, nagy kaczer.

VILMA. Ez már igazán több, mint mit én tudok.
Ön látta őt? és hogy fogadtatott?

HANGAI. Nem szinte rosszúl. Egy kevély mosolygás
'S szép illedelmes főhajtás után,
Vén únodalmas bátyjával hagyott.

VILMA (félre). Bátyám uramnak szép hizelkedés!
(Hangaihoz) 'S eltávozott?

HANGAI (kesernyésen). Mondom, hogy lóra űlt
'S köszálni ment két nyargaló vitézzel.

VILMA (félre). Féltékeny! 'S oh ez nem csekély hiba,
De mellyet minden asszony megbocsát.
Csakhogy nevelni, jónak, nem szabad.
(Hangaihoz) Szeszély, uram! 's ha Vilmát kedveli,
Ez egy hibáját nagyba nem veendi.

HANGAI. Ez egy hibáját! már csak a' mit ön
Tisztelt barátném, (hagyja hinni ezt)
Csak a' mit ön beszélt el, mennyi az,
'S mennyit fogok még látni ezután.

VILMA (félre). Ez szép kilátás! (Hangaihoz) Sajnálom nagyon,
Hogy ilyen tévedésbe vittem önt.
Mit én beszéltem Vilmáról, az inkább
Intés gyanánt volt mondva, és neki
Jobban diszúl mint szégyenére válik.
Én őt keménynek mondtam.

HANGAI. És kevély!

VILMA. Nem mindennekhez hajló.

HANGAI. 'S még is tetszeni vágy.
 VILMA (hamisan meghajtja magát). Az Éva anyánkról szállt ránk örökül.
 HANGAI. Oh ön nem olyan! Illy nő mint kegyed,
 Díjúl lehetne mennyilakónak is.
 VILMA (félre). Sok tisztelet!
 HANGAI. De Vilma –
 VILMA. Őt bizonynyal
 Most már pokolra kárhoztatja? nem?
 HANGAI. Ne értse félre szenvedélyemet.
 Ő, meglehet, jó, csakhogy csapodár,
 Hiú 's kevély: a' férfi báb neki,
 Úgy vettem észre. Szíve szép üvegház,
 De mellyben jégvirágok termenek:
 Nincs benne élet 's éltető meleg.
 VILMA. Nem! már ez több mint elhallgató,
 Bocsásson meg, de egy látás után,
 Nincs önnek így itélni még joga.
 Én Vilmát jobban ismerem, 's ha ő
 Még nem szeretne, arról ki tehet?
 De azt tudom, ha egykor majd szeret,
 Szerelme mint az éjszakmutató,
 Rendülni nem fog tűz és vész között,
 Az egyhez híven, kit szívébe vőn.
 HANGAI (félre). Nemes, nemes szív! Oh a' lelki dísz
 Mi százszorozva több a' testinél!
 Ki más' szerelmét így lefestheti,
 Az tud szeretni, oh az boldogít. (Vilmához)
 Ön, jó, szelíd egy orvos 's gyógyszere
 Már jótevőn hat. Vilma nem hibás,
 Sőt jó és hű lehet, de boldog is,
 Mert illy barátnét bírni nagy szerencse.
 De én Vilmától már kigyógyulék.
 VILMA (félre). Azt nem szeretném! (Hangaihoz) Hogy lehetne az?
 Hát ebből állna minden szerelem:
 Ma szikra tűz, és holnap jég? Uram,
 Ezt ön felől feltennem olly nehéz,
 Hogy szinte fáj; mert mellyik férfi hű,
 Ha még egy illy is, mint ön, ingadoz?
 HANGAI. 'S van bízodalma hozzám? – Oh igen,
 Oh higgye, én hű 's állandó vagyok,
 De ahhoz csak, ki engem is szeret.
 VILMA. Azt érdemelni kell; mint tartozást
 Egyszerre elfoglalni nem lehet.
 Keresse kedvét: tán megnyerheti.
 HANGAI. Nem, értte többé lépést sem teszek.

VILMA (féltre). Már csak dicsérnem kell szépségemet,
 Különben pártot indít ellene. (Hangaihoz)
 Pedig barátném csinos egy leány.

HANGAI. Óh szép, igen szép, nem tagadhatom.

VILMA (féltre). Kifogytam; mit tegyek most. – Ah igen!
 Egy hódolóm volt, a' ki egykoron
 Tetőtől talpig versbe foglalá
 Szépségimet. Most majd hasznát veszem.
 (Hangaihoz) Hajának fürti holló feketék.

HANGAI. Mit ér a' haj hívságos agy felett,
 'S azonkívül a' holló rosz madár.

VILMA. Mint déli nap tündöklék két szeme,
 'S csodálatos hogy bennök ég nyílik.

HANGAI. Egy jó, nemes szív annál többet ér.

VILMA. Szép ajki rózsák.

HANGAI. Hervadók igen,
 Mert csak ledérség' hangját rezgetik.

VILMA. 'S mint a' sugár, felnyúlik termete.

HANGAI. De lelke nem sugár. – Oh hagyjuk el!
 Léleknemesség nélkül testi báj
 Oltár, minél a' hívságok' fia
 Csalfényű bálványoknak áldozik.

VILMA. 'S ezek szerint ön nem szerette Vilmát?

HANGAI. Szeretni véltem őt, de most tudom,
 Hogy az csak vad láng 's bolygó tűz vala.
 De nem! nagyon, nagyon szerettem őt,
 Szeretni tudtam volna, mint soha
 Szeretve asszony nem volt férfitől;
 De hála, hogy szeretni megtanított.
 Fogok szeretni, sőt ha illenék
 Illy hirtelen változni férfinak,
 Megvallanám, hogy már is szeretek;
 De szenvedélyem' tárgya nemesebb,
 Dicsőbb; 's azon lesz minden fáradásom,
 Hogy, mint ohajtók szívkegyébe jutni,
 Úgy birtokára méltó is legyek.

VILMA. 'S Vilmát ön többé nem kívánja látni?

HANGAI. Oh sőt fogom! Bátyáink ismerik
 Egymást igen rég, iskolás időkből,
 'S ezek kifőzték, hogy családaink
 Egy régi híres köz többől szakadtak.
 Rokon vagyunk, 's már bátya 's hűg. Jogom
 Van látni őt, 's az el nem lesz mulatva:
 De abból semmi sincs, hogy olly fanyar
 'S ábrándos képpel álljak ellenében.
 Vigan leszünk, sőt lóra is kelünk.

Versent futandunk tüskön bokron át.
'S ha majd kifárad és panaszkodik,
A' nem szerelmes bátya jót kaczag.

VILMA (félre) Szép változás! Oh ő is férfi-szív,
Míg kér, szerény 's jó; büszke lesz, ha nyert.
De mit tegyünk? Ha isten elvevé
Baloldaloknak legjobb csontdarabját:
Érjük be avval, a' mi megmaradt.

HANGAI. Ön elmerült? vagy nem javolja tán,
Hogy Vilma mellett olly sokat mulassak?

VILMA (meglepetve). Nem – én – vagy úgy!– igen...

HANGAI. Nem és igen! (félre) jól értem! Oh igen,
A' jó, nemes szív érez és szeret.
És én – de nem! még szólni nem szabad,
Míg érzelmimmel számot nem vetek. (Vilmához)
Tehát ne lássam Vilmát ne soha?

VILMA (tettetve). Ollyat kívánni öntől nincs jogom.

HANGAI. 'S ha volna még is, sőt mondom, ha van,
Kivánja hogy többé ne lássam őt?

VILMA. Igen! (mintha megbánná, hogy elfeledé magát)
De nem, nem, én azt nem kívánhatom:
(töredezve) Menjen hozzá és boldogítsa őt.

HANGAI (félre). Oh szerelem! a' te vallomásod ez.
'S én boldog illy nemes szívet nyerék. (Vilmához)
Kedves kisasszony! most ohajtanék csak
Dús lenni minden jóban és erényben,
Most érzem csak, milly szegény vagyok;
Még is ha volna bennem annyi becs,
Hogy avval boldogítsak valakit,
Az Vilma nem lesz. 'S most engedje meg,
Hogy egy kegyelmét kérjem, szép kisasszony.
Írántam már is sok jót tüntetett ki,
Adósa még, már is bátor vagyok
Ujonta kérni, olly remény' fejében,
Hogy egykoron tán megszolgálhatom.

VILMA (félre). Itt a' kelepce! már nincs menedék.

HANGAI. Ha mint vagyok, csekély portéka bár,
De a' minek látszom, valóban az,
Ha bennem ön, sok gyengéim között,
Talált becsesb és jobb tulajdonokra,
'S ollyanra, mellyből egy szeretni képes,
Szelíd, nemes hölgy még erényt csinálhat,
Engedje meg, hogy egyszer biztosabban
Szólhassak önnek. Rendeljen napot
'S helyet, hogy a' mit meggondolt ügyemből
Itéletére bízni szándokom,

Elmondjam akkor. Teljesítse ezt,
Ez egy 's utósó kértemet.

VILMA (félre). Oh hála isten! szinte megszorult
Lélekzetem; hát még szabad vagyok.
Leányszabadság nem tarthat soká. (Hangaihoz)
Kérése nem nagy 's még is félni kell,
Ha teljesítem, megszól a' világ.
Azonban a' világ ne tudja azt.
Én majus' elsején korán jövök ki
Egy társasággal, és ha akkor ön
E' domb körül vár, egy pillantatig
Megszökhetem tán.

HANGAI. Oh hála, köszönet!
Dicső leányka, e' jószágodért. –
'S most lássa Vilma, hogy vidéki bátyja
Más arcot is mutathat mint szerelmemt. (el)

VILMA (fátyolát félre hajtván).
Ő még sem olyan, mint a' többiek!
Nem, nem; legalább ezt hinni akarom,
Míg ellen nem mond a' tapasztalás. –
De mint rokon, mint bátya eljövend
Vilmának megmutatni, millyen ő,
Ha nem szerelmes? Oh az nem megyen
Olly könnyen mint hivé; mert Vilma is
Őrt áll magáért! – Bájoló leszek,
'S tündérkedem, hogy vissza csaljam őt.
'S ha végre Vilma nyer 's a' fátyolos lány
Ismét feledve? Az sem veszteség,
Akkor megint csak birtokomba jó.
De nem! ha Vilmához tér újlag,
'S két élő nyelve szenvedélyt hazud
'S állandóságot, melly csak pusztá hang,
A' fátyol akkor megbántott hevében
Olly titkokat fog felfödözni, hogy
A' bátya is megrettenik belé.
Azonban várjuk el; ha ezt kiállja,
Én boldog akkor és övé vagyok.

LIDI (jó, félre).

Meg kell adni kisasszonyomnak, hogy amúgy finomul rá tudja a' férfiakat szedni. Ez a'
tanácskozás egy kissé húzamosan tartott. Végére köll járnom; mert az csak szégyen, gyalázat
volna, ha közbenjárásom nélkül találna férhez menni.

VILMA. Szegény Lidi! meguntad magadat.

LIDI. Épen nem. Én a' kisasszony boldogságáért imádkoztam.

VILMA. Boldogságomért? Hogy érted azt?

LIDI (félre). Bizony nem akarja elérteni. (fenn) Hát tudja kisasszony, csak úgy imádkoztam,
mivel semmi dolgom nem volt.

VILMA. Azt jól tetted, legalább addig nem estél kísértetbe. Hanem, Lidi, gondolkoztál-e a levelek' kézhez juttatása felől?

LIDI. Igen; de micsoda jutalmat szánt értté a' kisasszony?

VILMA. Hogy te olly haszonleső vagy! De ne búsulj, a' jutalom nem marad el. Ha minden jól megy, Péterreddel kiházásítalak.

LIDI. Péteremmel? Annyi mint az; Péter magában nem rossz legény; de a' házasság –

VILMA. Ahhoz talán nem volna kedved?

LIDI. Nem olly igen nagy, kivált ha a' kisasszony hajadon maradna; mert mi így hajadonokül igen mulatságos életet élünk; de mivel hihetőleg a' kisasszony el fog pártolni –

VILMA (erőltetett nehezteléssel). Lidi! te ma igen találmányos vagy.

LIDI. Hiszen valamikor csak férhez fog menni a' kisasszony.

VILMA. Az nem épen lehetetlen.

LIDI. No lássa kisasszony! Mit csinálnék már én akkor a' hajadon világban egyedül? Azért köszönettel elfogadom az ígéretet, 's részemről mi a' három vitéz házasulandókat illeti, eligazításokat jövőendő kiházásításom' fejében magamra vállalom.

VILMA. 'S én erre neked teljes hatalmat adok; de valamit még is szeretnék hallani terved' főbb vonásairól.

LIDI. Legelőször is a' leveleket, mellyeket a' kisasszony saját bölcs belátása szerint szerkeztetni fog, leíratom, 's gondom lesz rá, hogy külön mindeniknek kezéhez jusson.

VILMA. 'S azután?

LIDI. 'S azután, hogy vesződéseinknek vége szakadjon, mindeniknek más és más tanácsot fogok adni. Egyik mint egy poros tudós, másik czipősen és harisnyásan, pápaszemmel, a' harmadik épen mint valami falusi agarász úrfi fog jőni pipásan és tűzszerzámosan.

VILMA. Mind olly túlságok, mellyeket bátyám ki nem állhat.

LIDI. Epen azért, legalább nem fogja a' kisasszonyt unszolni, hogy irántok barátságos legyen.

VILMA. Mind igen jó; de elfogadják-e bohókás tanácsodat?

LIDI. Oh az az én gondom! mindeniknek azt fogom mondani, hogy a' más kettőt megcsaltam, 's ez elég óvószer lesz, hogy a' csalást észre ne vegyék.

VILMA. Felségesen Lidi! de szegény Péter nem tudom hogy jár, ha felesége ollyan ravasz 's elmés lesz a' házasságban is, mint a' pártában volt.

LIDI. Péter úgy jár, a' mint megérdemli. De ne méltóztassék elfelejteni, hogy ezt mind a' kisasszonyért teszem.

VILMA. Igen, igen; de ég alatti tanácskozásainknak már véget vethetünk. Honn is elég tenni való van.

LIDI. Ehhez a' negyedik úrhoz nincs valami üzenete a' kisasszonynak?

VILMA (félre). Ez a' leány bizonyosan gyanít valamit. Valóban ezek a' komornák a' mi hévmérőink, mindent elárulnak. (Lidihez) Semmi sincs.

LIDI (félre). Értem, azt maga végezte el. (Vilmához) Mondhatom, hogy az az úr nekem igen tetszik.

VILMA. Tréfáság! nekem épen nem tetszik.

LIDI (félre). De Lidi azt el nem hiszi ám!

VILMA. Egyébiránt pedig, reménylem, lesz annyi eszed, hogy hallgatni fogsz.

LIDI. Mint a' hal.

VILMA (félre). Vigyázni kell magamra; mert különben

Idő előtt elárul, 's vége lesz

Játékomnak, melly hasznosan mulat. (el)

LIDI. Vigyáznom kell, különben hírem, tudtom 's közbenjárásom nélkül belé szeret valakibe. Ez pedig komornának iszonyú gyalázat. (el).

KACZOR' SZÁLLÁSA.

KACZOR. Csak gonosz egy leány az a' komorna; annyira tudja a' szerelmeskedés' minden tekervényeit, hogy akár setétben elvezessen rajtok. Igen szeretem, hogy zsoldomba vettem. Azok az én együgyű társaim alkalmasint fukarúl viselték magokat; mert a' ház' titkait egészen kitérta előttem, a' nélkül, hogy nekik valamit szólt volna. Tehát egy öreg atyabátya van a' háznál, kiről a' különben is gazdag leányra örökség néz, 's ez az öreg bátya erősen magyar ember, szereti az úgy nevezett magyart; értem, valami olyan Mokány félét, olyan jó pipagyújtogató, agarász, szántóvető nemes embert. No ez nem is csoda, az ember öreg 's az ízlés sokféle. Én ugyan a' betyárságot nem igen szeretem, 's ha annyi jó példányait nem láttam volna, alig hiszem, hogy utánazni tudnám, azonban egyszer nem a' világ. Társaim nevetni fognak, ha észre veszik, de én őket vissza nevetem, 's természetes hogy arra igen nagy okaim lesznek.

EGY PARASZT nagy dörömböléssel bebotlik az ajtón.

PARASZT. Szerencsés jó reggelt kívánok a' Tekintetes Úrnak, az isten sok testi lelki jókkal áldja meg, kívánom –

KACZOR. Elég elég. Mit akar, honnan jön kend?

PARASZT. Én bizony túl a' dunáról gyüvök, bárányokat hoztam eladni.

KACZOR. Kár volt; birka itt is elég van. 'S aztán – én semmit sem veszek.

PARASZT. Megkövetem, hiszen nem is azért jöttem; hanem lássa Tekintetes Uram, hogy onnan hazul elindultam, keresztapám uram, a' bíró ő kigyelme, épen akkor ment haza a' csárdából.

KACZOR. No nektek szép bírótok van.

PARASZT. Megkövetem, nem! Este 8 órakor ment a' csárdába, hogy onnan a' részegeskedőket haza parancsolja.

KACZOR. 'S maga részegedett le helyettök.

PARASZT. Megkövetem, már akkor ki is alutta.

KACZOR. Igen, de hát mi közöm nekem a' te keresztapád urad bíró ő kegyelméhez.

PARASZT. Úgy bizony. Csak ostoba ez a' falusi ember. Hát hallja a' Tekintetes Úr; a' bárányok bégték már a' kocsin, lovaim be voltak fogva, én ültem, 's épen az ostorhoz fogék – mert lássa Tens Uram, lovaim egy kissé hajtósak – keresztapám uram épen akkor ért oda 's egyik lábát a' kerékagyra tette, a' másik kezével pedig botjára támaszkodott.

KACZOR. Az valóságos négykézláb ember lehet. No's mit szólt?

PARASZT. Úgy van, szólt és azt mondta: Hallod-e Jankó öcsém, ha Pestre mégy, nézz körül a' Sebestyén' piacán, majd ott egy kőszentet látsz. Hát én körülnéztem, Tekintetes Uram, 's a' kőszentet meg is láttam. Azután azt is mondá keresztapám uram, hogy ha megláttam a' kőszentet, vessek neki a' hátamat, 's ne nézzek se jobbra se balra, hanem menjek egyenesen magam előtt. Hát én meg is vetettem hátamat a' kőszentnél, nem néztem sem jobbra sem balra, hanem mentem egyenest magam előtt.

KACZOR. 'S utánad kimaradt?

PARASZT. Hát ki maradt volna más mint az árnyékom? (félre) Most ugyan megfelelttem magamért! (fenn) Azt is mondta aztán keresztapám uram, hogy menjek valami hús lépést,

azután forduljak jobbra 's addig menjek, míg valami ajtón be nem botlom. Hát én mentem is hús lépésnyire, azután jobbra fordultam 's utoljára csak bebotlottam itt az ajtón, Tens uram' engedelmével.

KACZOR. Azt vettem észre.

PARASZT. Mámmost pedig isten' kegyelmébe ajánlom a'Tekintetes Urat.

KACZOR. Hát, akasztófára való, te engem bolonddá akarsz tartani? (botot vesz) Valld meg, mit akartál itt!

PARASZT. Ne bántson a'Tekintetes Úr. Ismerjük mi már azt a'bottfélét a' falun, aztán nem is igen nagyon tartunk tőle: megszoktuk. Keresztapám, a' bíró, azt is mondta, hogy ha az ajtón bebotlottam 's ott talán megpüfölnek, föl se vegyem, hanem mikor már elvégezték, vegyem elő a' tarisznyám' fenekéről a' levelet 's kérdezzem meg, merre lakik az az úr, a' ki a' levélen föl van írva?

KACZOR. Levél? Minden esetre jó lesz megnézni. Add ide.

PARASZT. Megkövetem, itt van.

KACZOR. Ligeti Sándor! Diadal, diadal! ezt magam fogom általadni. – No földi elmehet kend isten' hírével.

PARASZT. Igen, de megkövetem –

KACZOR. Kell bot? – De most lehetetlen haragunnom, midőn szerencsém illy kedvezőn szolgál. Tudod mit, jó barátom? én a' levelet majd magam adom át (pénzt ad neki).

PARASZT. Értem, Tekintetes Uram. (félre) A' levélhordásért itt jól megfizetnek, pedig ezt 's még más kettőt csak itt Pesten kaptam; keresztapám uramé most is a' tarisznnya fenekén van; de hiszen annak is emberére akadok én, már most tudom hogy kell a' leveleket általadni. Kereszt apám uram' szava egész egy szálíg beteljesedett, csakhogy a' hátamat meg nem csiklandozták. Nojszen! az még mind meglehet. – Mást nem üzen a'Tekintetes Úr?

KACZOR. Köszöntöm a' bíró gazdát.

PARASZT. Köszönöm igen szépen. Isten áldja meg a'Tekintetes Urat. (el)

KACZOR. Isten' hírével járj. – Már szerencsésebb napra nem is virradhattam volna. Ki tudja, a' levél minő fontos lehet? 's én annyira ki fogom tüntetni elveszhetését, hogy ez a' magában csekély szolgálat igen nagy érdemül fog tekintetni. (Olvas) „T. Ns. Nemz. és Vit. Ligeti Sándor Úr több T. N. Várm. előkelő” – még pedig Előkelő és Több; hohó! ez nem csekélység! – „előkelő Táblabírájának; nagy, nagyobb, legnagyobb sietséggel.” Már nincs benne kétség, 's én a' levéllel tüstént, de tüstént útra kelek. (kopognak) Szabad is nem is. Ki mennykő háborgat? Ah! Guta pajtás, Rigó barátom. Hozott isten; de megengedjete, soká nem mulathatok.

GUTA. Ne legyen aggodalmad, mi is mindjárt megyünk. Itt a' sarkon találkozáván Rigóval, egy pillanatra bejöttünk hozzád, meglátni élsz-e még, mert sehol sem mutatod magad'.

KACZOR. Dolgaim voltak. – Többek közt hogy tetszik neked ez a' tajték? (Guta nézi)

RIGÓ (félre). Ettől legjobban tartottam, mert mindig a' legújabb divat szerint öltözött, hanem mint látom, most egészen magyar formába önti magát.

GUTA. Szép!

KACZOR. 'S ez a' kostök?

GUTA. Hatalmas; de, Kaczor öcsém, te ma igen különösnek tetszel; feszes nadrág, rojtos bakancs.

KACZOR. Juratus koromra emlékeztet, a' mi, úgy hiszem, mindnyájunknak kedves emlékezet. 'S én eddig is magyar ember voltam.

GUTA. Az, az! hiszen mindnyájan az vagyunk; de ez még is különös.

RIGÓ (félre). Szegény! alkalmasint nem tudja, hogy az öreg nagybátya, ki sokat a' külföldön 's nagy társaságokban élt, a' czipőt és harisnyát kedveli. Igaz hogy nekem ez soha sem volt mesterségem, mert gyermek koromban hallottam, hogy a' czipő és harisnya egyszer már igen rosztul járt Magyarországon; de mit meg nem tesz az ember jó remény' fejében?

KACZOR (öntettségel mosolyogva). Hát csak csodálkoztok ezen magyaros öltözetemen?

RIGÓ. Biz az furcsa.

GUTA. Igen feltűnő.

KACZOR (félre). A' boldogtalanok semmit sem tudnak, nem tudják, mi varázsereje van ennek a' magyar öltözetnek már csak magában, hát meg ha az öreg bátya' ízlését oda gondolom – Oh felséges! Nem szánnám azt a' hamis kis szobalányt össze vissza csókolni, hogy semmit sem szólt nekik. – De mit látok? Rigó te igen csinos kezdesz lenni.

GUTA. Egészen az új divat szerint öltözik.

RIGÓ. Csodálkozom rajtatok. Hát a' falusi embernek nem az utolsó divat szerint kell a' városban felöltözni?

GUTA (félre). Szegény feje! Én majd csak egy poros tudós kabátot veszek a' zsidárosnál 's őket minden divatjaikkal 's rojtos magyarságokkal semmivé teszem. Oh az a' Lidi angyali teremtés! – No hiszen, Rigó barátom, az igen szép, hogy te divat szerint öltözől, hehehe!

KACZOR. Igaz, úgy illik, hehehe!

RIGÓ (hasonló jelentéssel). Hehehe! (félre) Egy szikrát sem tudnak a' dologról. Hát ha még azt tudnák, hogy itt zsebemben egy levél van, cito, citius, citissime! De arról a' viláért sem szólok.

GUTA. Hát hogy álltok a' Ligeti házzal?

KACZOR. Nekem már egy távol ismerősöm megígérte hogy bevezet; holnap teszem ismerkedésemet – (félre) Még ma, most, mindjárt elmegyek.

RIGÓ. Én tán holnap után kezdem látogatásomat. (félre) Egyszeribe futok, csak felöltözöm.

GUTA (félre). Holnap, holnap után! rákmenetel. Nekem egy kis papirosom van, melyet a' világ levélnek nevez, 's avval én még ma, de minél előbb bekopogtatok. (fenn) Én nem sietek, még némelly dolgaimat végzem; de jó ajánlásaim vannak. Hanem az idő eljárt. Isten áldjon Kaczor. (el)

RIGÓ. Megállj, én is megyek. Kaczor, viszontlátásig! (el)

KACZOR. Isten veletek. Jó szerencsét a' halászhathoz. Csakhogy elmentek! Szegény árva ficzkók. De ki tehet róla, hogy a' szerencse engem mindig különösen kedvelt? Most még csak széles lobogó szalagú kalapot veszek, 's fölteszem új öltözetemnek mintegy koronáját; azután Ligeti Vilma kisasszony' tős gyökeres magyar bátyjának udvarlására megyek. (el)

NEGYEDIK FELVONÁS.

LIGETI' HÁZA.

VILMA, LIDI.

LIDI. Jelentem, hogy a' levelek szerencsésen kézhez vannak adva.

VILMA. De bizonyos is vagy benne?

LIDI. Mint Péterem' hűségében. Épen egy levélvivő parasztra botlottam, a' ki sokkal ügyetlenebb, hogysen gyanút ébreszsen. Azonkívül rábeszéltem, úgy adja által mint a' hazunnan hozottat, melly, mint mondá, tarisznája' fenekén volt. Egy kis borralavó bátorrá 's elevenné tette. A' mint az elsőtlől kijött, meglestem 's át adattam vele a' másodikat, 's ezután a' harmadi-

kat is. 'S képzelje kisasszony, a' szerencsétlen ember még csak rám sem ismert. Először ifiaszszonynak, azután leányasszonynak, végre pedig hugának nevezett. A' harmadiktól kijöttében mindjárt egy csapszékbe láttam menni, miből azt gyanítom, hogy úrfiaink örömeikbe jól megajándékozták.

VILMA. 'S ennek hihetőleg szapora látogatás lesz a' vége. Előre mulat, mint fognak elbámulni levelök' tartalmán; de meg is érdemlik. A' ki örökös frigy' kötéséhez illy hideg szívvel járúl, az nem méltó semmi kíméletre. De a' tréfát mi csak innen a' mellékszobából fogjuk meghallgatni: únom a' rosszul pengő ízetlen hizelgéseket, mellyekkel hihetőleg ostromlanának. Azonban siessünk el, bátyám éppen reggeli újságait jó ide olvasni. Boszús lesz, ha háborgatni fogják, különben is, mint beszéli, rosszul áll a' világ' dolga. El velünk Lidi. (el)

L I G E T I (jó olvasva).

Ismét új gőzerőmű, hajó és kocsi egyszersmind, melly szárazon vízen egyiránt sebesen jár. Felséges találmány, melly népet néppel, országot országgal, 's világrészt világrészszel összeköt, (keserűn) 's nekünk rossz útaink, nyomorú lovaink, féktelen, hídatlan Dunánk. Vajha minden ártalmas párát és gőzt, melly nálunk egész vidéket dögletessé, melly sok ember fejét kevélységtől és butaságtól kába-tompává tesz, vajha mind e' gőzőket illyféle erőművek' hajtására kényszeríthetnők; akkor – de nem! bocsáss meg nagy hazafi lélek, ki napszámosává szegődél hazádnak, bocsáss meg a' megrögzött panaszkodónak! gyors hajóid, mint jobb jövőnek hirdetői, már szegdelik Dunánkat, 's a' korán elkiáltott hajnal tán már hasadni fog. (kopognak) Szabad!

KACZOR (betyárosan öltözve belép 's körül néz, félre) Uram ne hagyj el! hisz' ez igen is tisztos öreg úr. De már csak szerepemben kell maradnom.

LIGETI (magában). Ez is egy példány azon eredetinek vélt magyarokból, kik nyakok' hajthatatlanságában tartanak minden dicsőséget, noha még ez a' legártatlanabb faj, mert elég ép, hogy belőle faragni lehessen.

KACZOR (közelítve, ügyetlen bókolással). Alázatos szolgálja.

LIGETI. Szolgálja az Úrnak.

KACZOR. Ott künn azt mondták, hogy Ligeti Sándor Táblabíró Úr itt lakik.

LIGETI. Ligeti Sándor én vagyok.

KACZOR. Több Vármegyé' Táblabírája?

LIGETI (félre). Szegény fiú. (Kaczorhoz) Igen, igen.

KACZOR. No úgy hát igen örvendek, hogy Táblabíró úrhoz szerencsém van.

LIGETI. Minden hímezés nélkül uram, mivel szolgálhatok?

KACZOR. Oh kérem! én illy tisztos férfiúnak, mint Táblabíró úr, csak engedelmeskedni akarok.

LIGETI (félre). No ez legalább nem rossz szívre mutat, (fenn) De még is valami dolga van uraságodnak velem.

KACZOR. Kétségkívül, különben nem háborgatnám Táblabíró Urat. – Hanem ne vegye rossz néven Táblabíró úr, én ha fáradt vagyok le szoktam ülni.

LIGETI. Tessék, tessék! (rejtett gúnnyal) Én szeretem a' nyíltszívűséget.

KACZOR (félre). Jó helyen vagyok. (Ligetihez) Ezek az átkozott hegyes pesti kövek egészen megrontják az ember' lábát, de azt is csak a' becsületest, mert ez a' sok sohonnai úgy meg megy rajtok, mint a' hangya, majd elsodorják az embert.

LIGETI. Igaz, kövezetünk nem mindenütt jó.

KACZOR. Oh uram! falura, mezőre kell jőni, hogy az ember jó ízűt sétálhasson. A' kő kemény, de az az isten adta gyp csakúgy emeli az embert, ha rajta megy.

LIGETI (félre). Mit tegyek? még utóbb a' falusi élet' gyönyörűségeiről fog leczkét tartani.

KACZOR. De majd el is felejttem (félre) Én Kaczor Dezső vagyok, szolgálatjára.

LIGETI. Örülök.

KACZOR. Táblabíró ugyan még nem, de lehettem volna.

LIGETI. Hisz' uraságod még fiatal ember.

KACZOR. De kérem, még kölyök koromban meg akartak egy felső vármegyében tenni, hanem az esküvéstől megijedtem 's elillanék.

LIGETI (félre). Kár hogy kötélén nem vitték vissza.

KACZOR (félre). Átkozott szótalan ember ez. Már ketté kell vágnom a' csomót; mert leczkémnek szinte végén vagyok. Rút volna, ha hangomból ki találnék esni. – Táblabíró úrnak én egy levelet hoztam.

LIGETI (félre). Ügy! ez a' többi hát csak bevezetés volt. (Kaczorhoz) Szabad kérnem.

KACZOR. Nem! hallja meg előbb a' historiáját.

LIGETI (félre). Kíváncsivá akar tenni. Ez minden esetre eredeti egy ember. – 'S hát a' história, uram?

KACZOR. Igen! milliom a' lelke! hát ahogy járok a' külső városban, nagy verekedés volt egy kurta-csapszék előtt. Én az ilyen verekedéseket nézni halálban szeretem.

LIGETI. Szép mulatság.

KACZOR. Hallja csak Táblabíró úr, mindjárt vége lesz. Két ember czibálta egymást elébb tovább, végre az egyik tarisznájához fogott, úgy vágta azt a' másiknak fejéhez, hogy az mindjárt orra bukott; de bezzeg a' tarisznából hullott a' holmi: szalonna, kenyér, kulacs, apró pénz, a' mit a' körülálló gyűlevész hamar fölkapdosott, én ehhez a' levélhez jutottam, 's mivel a' paraszt részeg is volt, jobbnak gondoltam, ha magam ballagok el vele, 's ím itt kezéhez adom Táblabíró úrnak.

LIGETI. Igen le vagyok kötelezve. (félre) No ez még sem egészen vadja az embereknek. – Sajnálom ha miattam valami bajba is keveredett uraságod.

KACZOR. Csekélység! tyúkszememet ugyan apróra tiporták; de majd kiheverem, ha haza jutok. (félre) Arcza derülni kezd; de leányt nem látok.

LIGETI. Uram, a' levél sietősnek látszik, engedelmével.

KACZOR. Oh kérem! Táblabíró úr itthon van. Hanem viszont engedelmével én rágyújtanék; mert még ma pipa sem volt számban.

LIGETI (félre). Már nem gátolhatom. – Tessék, tessék, mindjárt tüzet parancsolok.

KACZOR. Köszönöm, az magamtól is kitelik. Rosz pipás az, a' ki tűzszerszámot nem hordoz magával (kiüt és rágyújt).

LIGETI (félre). Hallatlan ügyetlenség! Már mit csináljak vele? – Ezen levélben uraságod igen meg van dícsérve.

KACZOR (félre). Mit hallok? – Ez már valóban váratlan szerencse.

LIGETI. Senkit sem bánt.

KACZOR. Ha engem nem bántanak.

LIGETI. Jó gazda.

KACZOR (félre). Hogy tudhatja azt? – Nem vagyok adós, de más sem adós nekem; én az egész világgal békességben élek.

LIGETI. 'S hogy uraságod igen jó, becsületes magyar ficzkó.

KACZOR (félre). Mi ez? – Mi tagadás benne, magam is azt hiszem.

LIGETI. 'S nekem hinnem illik; mert igen hiteles kútfőből tudom.
KACZOR. 'S az volna?
LIGETI (olvas). Alázatos szolgálja Kaczor Dezső.
KACZOR (félre). Átkozott! ebben csalás fekszik. Tisztúlnom kell. – Táblabíró úr!
LIGETI. Kérem, még a' levél egyébről is szól. (kopogás) Szabad!
KACZOR (félre). Oh hogy a' sárkány el nem repült avval az átkozott levéllel! Mit látok? Rigó!
Még csak ez hibázott. Hová legyek! már csak végét várom. (Rigó nagy szelesen, hajlongások közt bejő, majd hűledezve eláll).
RIGÓ (félre). Mennydörgő dolog! szinte kettőzik a' szemem ez alatt a' veszett üveg alatt, már most azt sem tudom a' kettő közül melyik micsoda, fiú-e vagy leány?
LIGETI (félre). Hát ez micsoda pille már megint?
RIGÓ (Kaczorhoz közeledve). Ligeti Táblabíró úrhoz van szerencsém.
KACZOR. Kérem, amoda tessék. (félre) No ez is furcsa bogárrá lett.
RIGÓ (félre). Oda vagyok. Ez Kaczor' szava. (leveszi pápaszemét). 'S mint látom egész kéjelmében van. Még rá mer gyűjtani. Veszedelmes találkozás; már most kivett minden készületimből, mozdulni sem merek miatta, mert kinevet. Legjobb lesz, ha átadom a' levelet 's máskor jövök. – Ligeti Táblabíró úr?
LIGETI. Én vagyok.
KACZOR (félre). Mit akarhat ez avval a' pilleöltözettel?
RIGÓ. Bocsánatot, ha tán zavarom.
LIGETI. Épen nem.
RIGÓ. Nekem egypár pillantatra különös beszédem volna Táblabíró úrral.
KACZOR. Én tehát távozom.
LIGETI. Kérem, tessék maradni.
KACZOR (félre). Meg nem szabadulhatok!
LIGETI (Rigóhoz). Nekem ezen úr előtt nincsenek titkaim.
KACZOR. Nagy tisztelet. (félre) Még csúfolódik is.
RIGÓ (félre). Mit hallok? Hát már ennyire vannak? Titka sincs előtte. Oh én nyomorú!
LIGETI (félre). Bizonyos vagyok benne, hogy ez is valami szélkergető.
RIGÓ (félre). Már nincs hova lennem. (Ligetihez) Egy levelet hoztam Táblabíró úrnak. Hozzá jutásom igen különös, de abból csak annyit akarok mondani, hogy veszendőben volt annál, kitől által vettem.
KACZOR (félre). Mennykőt! úgy beszél, mintha csak én tanítottam volna rá.
RIGÓ. Ezen véletlenség nekem alkalomul szolgál azon szerencséhez, hogy érdemes házával ismeretségbe juthassak. (átadja a' levelet).
LIGETI. Igen lekötelez uraságod. Tessék helyet fogni.
RIGÓ (félre). Csak ez az irgalmatlan Kaczor ne volna nyakamon; egy, de csak egyetlenegy szó sem jut eszembe azokból, melyekre otthonn elkészültem.
KACZOR (félre). Hogy a' tatárba jutott ez ahhoz a' levélhez!
LIGETI (félre). Ez különös! Bolondot járnak ezek, vagy engem akarnak avvá tenni? (olvas).
RIGÓ (Kaczorhoz haragosan). Hát téged mi a' veszedelem hozott ide, 's épen most?
KACZOR. De téged mi hozott ide? Nem látod, hogy én már régebben itt vagyok. (félre) Bár mehetnék!
LIGETI. Tehát Rigó Jónás úrhoz van szerencsém?
RIGÓ (megütközve). Mi ez? (Ligetihez) Részemről a' szerencse. – De, engedelemmel, honnan méltóztatik nevemet tudni?

LIGETI. Saját leveléből: „legalázatosabb szolgája Rigó Jónás.”

RIGÓ (félre). Ez árusítás!

LIGETI. Uraságod engem tudósít ezen levelében, mellynek minden esetre kár lett volna elveszni, hogy uraságod sok országot világot látott.

RIGÓ. Igen, én sokat láttam. (félre) Oh hogy a' szél el nem hordta azt a' levelet!

LIGETI. 'S hogy uraságod igen finom úr.

RIGÓ (félre). Ki nem állhatom.

KACZOR (súgva Rigóhoz). Kicsinség! már én ezen régen áltam estem.

RIGÓ. Engedelmet! nekem egy pillantatra távoznom kell.

LIGETI. Kérem, tessék leülni. Nekünk még végzeni valónk van.

RIGÓ (félre). Kínpadon ülök.

KACZOR (félre). Már én csak kaczagom az egész dolgot!

(Kopogás. GUTA bejő. Kaczor és Rigó ijedve felszökkenek, félre fordulnak. Guta egyenesen Ligetinek megy).

GUTA. Ligeti Sándor urat, a' tudományok' buvárát, tudósok' barátját, és a' tudatlanok' megvetőjét, kinek híre, mint az olajfák' virágainak illatjok, minden könyvszag-ismerő orrnak czimpáját olly kellemesen illeti, üdvözli a' Muzsáknak legkisebb szolgája, törvények' doctora 's a' bölcselkedés' és szépművészetek baka... (meglátván Kaczort 's Rigót, meghökkenve) laurusa. – (csökent hangon) Mi a' villám!

LIGETI (félre). Már ez még is sok egy napra. Alig hiszem hogy valamelyik bolondház nem rebellált, különben ezek hogy lehetnének itt?

GUTA (bámulva, félre). Hisz' az Rigó és Kaczor, még pedig mi vad öltözetekben. Már végem van, vége minden tudósságomnak. – Mi a' lánczos gutát kerestek ti itt?

KACZOR (félre). Haha! Guta. – No te szépen felöltöztél.

GUTA. Táguljatok legalább, nekem dolgom van itt.

RIGÓ. 'S ebben az ágról szedett kantusban?

GUTA. Nekem evvel céljaim vannak. De menjetek hát.

KACZOR (Gutához). Hiszen mi mennénk, szegény ember.

LIGETI. Uram, én várom beszéde' folytatását.

GUTA. Ezerszer bocsánatot. – Ezen urak bucsúzni akarnának.

LIGETI. Még dolgaink vannak.

GUTA. Igen de nekem titkos beszédem van.

LIGETI. Mind férfiak vagyunk. 'S ezen barátim...

GUTA (félre). Oh hát úgy vagyunk!

LIGETI. ...Nem olyanok, hogy a' házból híreket hordjanak ki. Nemde?

RIGÓ (félre). Átkozott ember! (fenn) Oh épen nem.

KACZOR. Oh azt nem! (félre) Csak magam szabadulhatnék becsülettel!

GUTA (félre). Már csak átadom a' levelet, aztán tágulok; mert ez a' két majom tudom hogy kinevet, ha tudóskodni akarok. (Ligetihez) Én igen szívesen gyönyörködném a' Táblabíró Úr' tudós társaságában, de azon szerencsémét máskorra tartom. – Hanem (körülnéz, halkán) Ezen levél nem uraságodhoz szól?

LIGETI. De igen! 'S hogy jutott kezeibe önnek?

GUTA. Igen különösen, (félre) de nem szólhatok ezektől a' vad emberektől. (Ligeti olvas, az alatt Guta társaihoz megy 's titkon perel velök, mintha őket ki akarná hajtani).

LIGETI (félre). Szakasztott mása a' két előbbinek, csak aláírása más. Itt valami titok lappang. (Gutához) Guta úr tehát igen tudós úri ember.

KACZOR (félre). Mi rútúl meg vagyunk csalva.

RIGÓ (félre). El vagyunk árulva. – Hogy bámúl a' mi szövetséges társunk!

KACZOR. Most jön a' hadd el hadd.

LIGETI. Mondok, Guta úr igen tudós egy férfiú.

GUTA (félre). Ördög és halál!

LIGETI. Most tizenkettedikszer olvassa a' Bibliát. (Kaczor és Rigó majd nevetkeznek, majd boszorkodni látszanak).

GUTA. Mit hallok?

LIGETI. Tiszta papirost nem szenved maga előtt. Parizpápaít könyv nélkül tudja.

GUTA (félre). Csúffá lettem!

LIGETI. 'S huszonöt lábú rímes verseket ír.

GUTA (félre). Megpukkadok. (Rigóhoz és Kaczorhoz) Megöllek, ha kinevettek.

LIGETI. Rejtett-szavakat küldöz a' Hasznos Multságokba. Nemde?

GUTA. Igen, igen! (félre) Csak ezek ne hallanák! (fenn) De, ha szabad kérdenem, honnan méltóztatik mind ezen szép dolgokat tudni?

LIGETI. Igen hiteles embertől, Guta Pongrácz úrtól.

GUTA (félre). Ez árulás. (Ligetihez) Én nem vagyok Guta.

LIGETI. Az különös volna. A' levél így szól: „Tudós szerénységem miatt, mely szólani tilt, magam vagyok bátor leveletem általadni, tisztelő szolgálja Guta Pongrácz.”

GUTA (félre). Megfoghatatlan! (fenn) Uram, engem a' guta kerülget, távoznom kell: különben még meg is üthet.

LIGETI. Ej! maga magát csak meg nem üti az úr. Azután a' levél szerint nekünk még egy igen nagy dolgunk van. – Tessék leülni, üljenek le uraságtok is. (leülnek egymást bámulva) Mi, úgy hiszem, ezentúl is jó barátok leszünk. (bekiált) Vilma, Vilma! (mindnyájan ijedve felszöknek üléseikből).

KACZOR (félre). Oh Jupiter!

GUTA (félre). Még csak ez kellett!

RIGÓ (félre). Oda vagyunk! (Lidi jó)

LIGETI (Lidihez). Küldd ide Vilma kisasszonyt. – Hugomat fogom bemutatni az uraknak. A' dolog különben is őt illeti, ő határozzon.

KACZOR (félre). Most merevenség ne hagyj el bennünket! (Ligeti fel 's alá elmerülten jár, 's az alatt ajtó nyílik 's Katicza belép, de meglepetve némán megállapodik 's meghajtja magát).

LIGETI (mintha Vilmához szólna). Édes húgom, a' te szerencséd hármával is jár. Ezen érdemes urak, kiket itt előtted látsz, hozzám egy levelet írtak, (Katicza örömbámulással hajtogatja magát) 's hogy az legbiztosabban kézhez is jusson, magok adták által.

GUTA, RIGÓ, KACZOR (magokban). Ördög és halál!

LIGETI. Ezen leveleikben Kaczor úr (rámutat), Rigó úr, 's Guta úr, szép kezedet kérik (a' vélt Vilmához fordulva, midőn Katiczát látja, visszahökken) Ah Katicza kisasszony! (félre) Mi a' veszedelem hozza most ezt ide?

GUTA, RIGÓ, KACZOR. Oh szégyen!

KATICZA. Ah! maga hamis szomszéd úr, milyen kísértetbe hozza a' jámbor szívet. Alázatos szolgálója, kedves szomszéd úr, alázatos szolgálójok. Én Vilma barátnémat keresem.

LIGETI (félre). Hogy ezt is most hozza a' sárkány! (Katiczához) Tessék leülni, Vilmát mindjárt ide hozom. (félre) Bizony még zavarba hoznak; de hol is marad az a' leány olly soká! (el)

KACZOR. Ez hallatlan árulás, erről beszélnünk kell.

RIGÓ. És boszút állanunk.

GUTA. Hallatlan boszút kell állanom.

KATICZA (magában). Gyönyörű társaság. Ah istenem! tán ezek voltak szívem' háborgatói. De milly szomorúk a' lelkeim, nem is mernek rám nézni, bátortalanok. (Guta, Rigó, Kaczor kisuhanak). Már csak meg kell őket szólítanom. (fenn) Különös szerencsémnek tartom – – Uram segíts! hát hova lettek olly hamar? hova mentek? mért mentek el? Ah, egy idő óta csak úgy enyésznek előlem a' férfiak!

L I G E T I ' s V I L M A jőnek.

LIGETI. De csak te jőj elő, látnod kell őket. – Mi a' halál! kisasszony, hova tette vendégeimet?

KATICZA. Én hova tettem? – Ah, tehettem volna csak őket a' hova szeretném! Virágcserepbe ültettem volna, hogy ott nekem örökre, de örökre virágozzanak.

VILMA. Hiszen, édes bácsi, itt senki sincs.

LIGETI (félre). Ez még is különös. Szörén szálán oda vannak, ez meg itt ábrándoz szegényke. (Katiczához) De szomszédasszony itt volt, csak tudhatja hova lettek?

KATICZA. Lelkemre mondom, nem tudom. – Jó reggelt magának, édesem. – Hát hallja csak szomszéd úr, mikor engem azon három ifjúval itt hagyott, természetes, hogy rájok sem merem nézni szégyenletemben.

LIGETI (félre). Azt még eddig nem vettem észre.

KATICZA. De mivel láttam, hogy ők is mód nélkül szemérmesek, utóbb csak erőt vettem magamon, hogy rájok pillantsak, 's uram ne hagyj! mit kelle látnom!

LIGETI 's VILMA. Ugyan mit?

KATICZA. 'S hát semmit, lelkeim. Már akkor nem volt mit látni, mert a' három tündér ifju eltűnt, elenyészett, oda volt.

VILMA. Ej, édes bácsim, maga engem kizavar dolgaimból, hogy kérőimnek bemutasson, 's most üres helyöket találom.

LIGETI. Szép kérők, nem merik bevárni a' menyasszonyt. De ne búsulj húgom, épen nem vesztesz, hogy nem látod őket; olly ferdére csigázott három majmot ritkán láthatni együtt.

KATICZA (félre). Minő rágalmazás!

VILMA. Már édes bácsi megbocsásson, de azt nekem illenék megítélnem. Bácsi mindig avval gyötör, hogy a' kérőket elijesztem a' háztól, 's most maga idegeníti el őket szigorúságával. Pedig ki tudja, milly szerencsémről fosztott meg ez által? Jövendőre kikérem, hogy kérőimmal legalább magam is beszélhessek.

LIGETI. Leány, leány, te aligha nem hamiskodol? De hiszen majd végére járok dolgaitoknak. Azonban kérőid' leveleit általadom, mulasd magad velök. 'S most isten veletek! nekem szórakozásra van szükségem; mert ez a' bohó társaság egészen megzavart. Még egyszer mondom, ilyen kérők ne jőjenek többé; mert klastromba vislek. (el)

KATICZA. Édes kis szomszédném, én is ajánlom magamat.

VILMA. Hát illy hamar?

KATICZA. Ah kincsem! tudja, hogy én szívesen mulatok magánál; de – (félre) meg kell néz-nem merre mentek – most már nem maradhatok.

VILMA. Igen sajnálom, beszédem lett volna.

KATICZA. Beszéde? miből áll, angyalom? ah hiszen tudja, hogy örömet hallgatok. (félre) De nem maradhatok, hát ha hozzám mentek, ide csak tévedésből⁶⁶ jöhettek; mert különben mért

⁶⁶ tévedéshől

futottak volna el Vilma elől? (fenn) Tüstént jövök, angyalom, de tüstént; csak egy pillantatra haza tekintek. Ajánlom magamat.

VILMA. Elvárom önt.

KATICZA. Várjon is, mert azonnal itt termek. De, kedvesem, vigyázzon magára, ezen ifjak nem úgy mentek el, mint más ember szokott. Az illyek el is szokták ragadni a' fehérszemélyt, ha másképp nem férhetnek hozzá. Ah gyöngyöm! ne hagyja magát elragadni; de ha aztán még is elragadják, ájuljon el, mert ez a' könyvekben is így van. Ah! ha engem ragadnának el, én karjaik között ájulnék el. Pá angyalom, mindjárt vissza jövök. (el)

VILMA. Szegény Katicza! mivé lett a' könyvek' olvasása által! Egy gondolatom ötlik, mellyel tán magamon is segítenék, őt is kigyógyítanám veszedelmes képzelgéseiből. Ha őt általok el tudnám ragadtatni! (Lidi jó) Hah Lidi! láttad őket?

LIDI. Soha olly iszonyú dühben, mint most. Szegény házmesterné, most is a' kapu alatt jajgat; lerohantokban agyon gázolták szerencsendiós kappanát. Én hogy úgy ne járjak, mint a' szegény megboldogult kappan, a' kapu megé vontam magamat, 's ugyan hallottam ám, a' mit nem kívántam volna. Boszút, háromszoros boszút esküttek a' kisasszony' fejére, nyilvánosan meg akarják szégyeníteni; mert, köztünk maradjon, a' csalást aligha észre nem vették.

VILMA. Vak, a' ki azt észre nem veszi, de hogy nyilván megbántani merjenek, nem hiszem. Csapodároknak hiszem őket, de olly alávalóknak nem. Azonban híred még is nyugtalanít, szinte jobb lett volna a' játékbá nem elegyednünk.

LIDI. Igen! de ha belénk szerettek, az az a' kisasszonyba, ki tehet arról?

VILMA. Igazad van, 's nemünk ellen árulást koholtak. De én már únom ezen dévajkodásokat. Egy csapással szeretném végét vetni.

LIDI. Az igen bajos lesz. Én tudnék egy hathatós módot.

VILMA. 'S az?

LIDI. Ha a' kisasszony most hamarjában férjhez menne, úgy vége szakadna minden bajainak.

VILMA. No ez már igazán hathatós mód, Lidi; épen ollyan, mintha az, a' ki didereg, tűzbe ölné magát.

LIDI. Hogy a' kisasszony annyira irtózik a' házasságtól!

VILMA. Hagyjuk azt abban, Lidi. Nekem egy más gondolatom van. Katicza kisasszony ismét a' leányrablásról sohajtozott előttem.

LIDI. Abból lehetne valami.

VILMA. Bizonyosan. Én egy hamis levelet írnék szeretőmhöz.

LIDI. Ah hisz a' kisasszonynak nincsen szeretője!

VILMA. Az nem is szükséges; vedd úgy, mintha volna.

LIDI (félre). Hogy titkát semmi módon ki nem csalthatom.

VILMA. Én ezen vélt szeretőhöz azt írnám, hogy végre rá szántam magamat, bátyám' szigorúsága miatt, a' szökésre, 's időt, helyet szabnék, hol az a' kocsival várhasson.

LIDI. 'S ezt a' levelet ismét nekem kellene ezen urak' valamelyikének kezébe játszanom?

VILMA. Kétségkívül.

LIDI. Köszönöm szépen. Utóbb az egész veszedelem nyakamba szakad. 'S aztán ők már félni fognak a' levéltől.

VILMA. Az csak a' módtól függ, mellyel kezökbe játszatik. Oh! boszúból bizonyosan ügyekezní fognak titkaimhoz férni; a' levelet hihetőleg elolvassák, 's tartalma szerint vagy méltatlannak tartanak további keresésökre, vagy ők jelennek meg a' kirendelt helyen.

LIDI. A' hova azután jól bebongyolva Katicza kisasszonyt fogjuk állítani.

VILMA. Az nem sok gondunkba kerül. De most lássunk a' dologhoz Lidi; mert ha ez a' kalandozás tovább tart, kénytelenek leszünk egy időre Pestet elhagyni. (el)

LIDI. Attól az isten mentsen meg. Inkább mindent elkövetek. Én ezt a' szép tarka várost, a' sok czifra boltot, csinos népet, meg Pétert, meg mindent, itt hagyjam; nem, nem, abból semmi sem lesz; inkább mind megcsalom, valamennyi férfi's leánykérő van a' világon. (el)

GUTA' SZÁLLÁSA.

KACZOR, GUTA, RIGÓ.

KACZOR. Az még is különös. Hisz' én épen úgy jutottam a' levélhez. Egy pimasz pór bebotlott hozzám, összehadart egy sereg bohóságot, 's midőn már épen ki akartam botozni, akkor mondta hogy tarisznyája' fenekén egy levele van.

RIGÓ. Átkozom! velem épen úgy bánt.

GUTA. Velem nem különben. 'S én fajankó, még jól megajándékoztam!

KACZOR 's RIGÓ. Hisz' én is.

GUTA. Feltennék akármit, hogy meg volt fogadva.

RIGÓ. Úgy kell lenni, mi rútul ki vagyunk játszva.

GUTA. Megcsúfolva! 'S mi több én még a' szobaleányt is megvesztegettem, csakhogy nekem szolgáljon igazán.

RIGÓ, KACZOR. Te?

GUTA. Én, én! mi csodálni való van abban?

RIGÓ. Ne beszélj, hisz' én adtam neki tán három ízben is egy egy pengőt.

GUTA. Tőlem három tallért kapott.

KACZOR. Szegénység! Tőlem három aranyat.

RIGÓ. Hahaha! 's ő egyenként rá szedett bennünket.

KACZOR. Rendkívüli költségekbe vert.

RIGÓ. Én tudós!

KACZOR. Én betyár!

RIGÓ. 'S én harisnyás majom!

GUTA. 'S ő a' kulcslikon nézgélt bennünket.

KACZOR. 'S a' gyermekek utánunk hajigáltak az utcán.

RIGÓ. A' kutyák megugattak.

KACZOR. Ezt meg kell torlani.

GUTA. Országos boszút fogok rajta állani.

RIGÓ. Én irgalmatlan leszek, mint tatár.

CSÍSZÁR (jó). Engedelmet kérek, a' Tens Úr nincs itthon?

GUTA. Szamár! hát nem látsz? Mi bajod?

CSÍSZÁR. Ejnye! majd meg nem ismertem volna a' Tens urakat ebben a' liberiajokban. – Hát a' csizmákat hoztam el.

GUTA. Tedd le, aztán lódulj.

CSÍSZÁR (Kaczorhoz). A' Tens Úrnál is most voltam. Épen a' szabó kereste.

KACZOR. Ki bízta rád?

CSÍSZÁR. Hiszen csak mondom.

KACZOR. Neked azt mondanod sem szükség. Takarodj'.

CSÍSZÁR (Rigóhoz). A'Tens úrnál is most tettem be a' csizmákat. Egy német varga is volt ott, a' ki a' czipőket csinálta. 'S talán egy kis hibát is követtem el. Nem akartam hinni, hogy Tens Uram harisnyát 's czipőt is visel; csaknem összeverekedtünk.

RIGÓ. Bár megverted volna. Elmehetsz. (Rigó és Kaczor félre titkon beszélnek egymással).

CSÍSZÁR (félre). Itt furcsán megy a' dolog. (fenn) Mást nem parancsolnak a'Tens Urak?

GUTA. Mi haszontalan fecsegések ezek? Takarodj' ha mondjuk.

CSÍSZÁR. Hiszen megyek; (majd visszatér, Gulát kefélni kezdi).

GUTA (ellöki). Ezer villám!

CSÍSZÁR. Hiszen poros a' ruhája.

GUTA. Nyelvednek ura légy; mert kitekerem.

CSÍSZÁR. Igen is Tens Uram. (félre) Hogy ezek a' falusi urak olyan parancsolók! 'S egyáltalában nem válogatják a' szót. (a' csizmákat lerakja, 's a' mint lehajol, kebeléből egy levél hull ki).

GUTA. Micsoda levél az ott megint?

CSÍSZÁR. Kérem, azt nem szabad mutatnom.

GUTA. Ide vele!

CSÍSZÁR. Uram, nem lehet. Meg van tiltva, hogy valakinek mutassam.

GUTA. Ne ingerelj, látni akarom.

RIGÓ, KACZOR. Mi baj, mi baj?

CSÍSZÁR. De ha nem szabad.

GUTA. Már most csak azért is kell látnom. E' pillanatban elkergetlek, ha ide nem adod.

CSÍSZÁR. Már megengedjen a'Tens Úr, itt városban nem szokták elkergetni az embert. De ha elkerget is, én oda nem adom.

KACZOR. Hah pártütő gazember! ide a' levelet. (elragadja).

CSÍSZÁR (félre) Hálá istennek! csakhogy elvették. (fenn) Ez nem szép, nem úrhoz illő cselekedet. Most én régi szolgálatomból kimaradok, az urak csak egy hónapra vettek föl, aztán itt maradhatok a' faképnél.

RIGÓ (Kaczorhoz). Te, ez asszonyírás!

KACZOR. Kétségkívül. Olyan tántorgók betűi, mint az ő hűségök.

GUTA. Vizéri Lajos urnak. Ki az a' Vizéri? (Csíszár vállat vonít).

KACZOR. Ki írta a' levelet? (Csíszár vállat vonít).

RIGÓ. Kitől hozod a' levelet? (Csíszár vállat vonít).

GUTA. Szólj, ha jót akarsz, ne vonogasd vállaidat, mert úgy megrakom őket, hogy leroskad belé.

CSÍSZÁR. Én ha agyon ütnek sem szólok.

KACZOR (félre). Evvel a' csökönyös lóval szőr' mentében kell bánni. (pénzt ad neki) Tudod, Csíszár, mi nem kívánjuk károdát, el nem árulunk. Előttünk bizvást szólhatsz. Te bejáratos vagy Ligetiékhez?

CSÍSZÁR. Ott szolgáltam három esztendeig.

KACZOR. Ezt a' levelet nem a' kisasszony írta? No's?

CSÍSZÁR (gyanúsán mosolyogva) Nem tudom.

GUTA (pénzt ad) Szólj igazat.

RIGÓ (pénzt ad) Semmit el ne titkolj.

CSÍSZÁR (körülnéz) Ha meg nem hallanák. – Hát biz azt a' kisasszony írta saját szépséges kezeivel.

KACZOR. 'S kinek?

CSÍSZÁR. Hiszen az rajta van.

GUTA. Igen; de ki az a' Vizéri?

CSÍSZÁR (hamisan óvakozva). Az a' – szeretője.

GUTA, RIGÓ, KACZOR. Hah!

CSÍSZÁR (félre). Már nyelik a' legyet, pedig horgostúl.

KACZOR. Tehát szeretője van!

GUTA. De hogy is lehetne leány szerető nélkül?

RIGÓ. Kezünkben a' boszú' eszköze, ebből olly ellenjátékot készíthetünk, hogy megemlegeti.

KACZOR (félre). A' levelet okvetetlen meg kell tartanunk.

CSÍSZÁR. Már most kérem a' Tens. urakat, adják ide a' levelet; mert igen sietős.

GUTA. Abból semmi sincs. A' levél nálunk marad.

CSÍSZÁR (ijedve). Hisz' én akkor tönkre vagyok téve, megbukott nyomorék ember vagyok. A' Tens urak nem tudják, hogy én attól a' háztól egész jövőendő boldogságomat várom.

KACZOR. Ne szaporíts szót. A' mit ott ígértek, mi is megadjuk. A' levél itt marad, te pedig takarodj' isten' hírével dolgozod után, 's hallgass mint a' ponty, különben jaj életednek.

CSÍSZÁR. Igen, de –

GUTA, RIGÓ. Ki vele! ki vele!

CSÍSZÁR. Az istenért! hát el ne áruljanak.

KACZOR. Szót se többet.

GUTA, RIGÓ (kitolják). Takarodj' és hallgass.

KACZOR. Most tehát lássuk ezen épületes oklevelet. (olvas) „Édes Sándorom!”

GUTA. A' kezdet nem rosz.

RIGÓ. Igen bizodalmas. De csak halljuk tovább.

KACZOR (olvas), „Ha látnád, milly rettegéssel és pírónsággal írom e' soraimat, bizonyosan szánnál, 's más útát keresnél szabadításomra. Igen; Sándor, el vagyok tökélve, ha holnap reggel 6 óra előtt a' barátok' piacznál léssz kocsiaddal, 's ha gyötrődésem addig meg nem betegít, elme- gyek veled, hogy féltő unszolásaidnak engedjek, hajthatatlan bátyám' vas igája alól –”

GUTA, RIGÓ. Ah hát így vagyunk!

KACZOR. „Vas igája alól kimenekedjem. Isten látja, milly erős küzdésembe került ez áldo- zat; de bízom karakteredben, hogy hibás lépésemmel, mellyre magad készfél, visszaélni nem fogsz, 's hogy nem csak fogadásból, hanem igazán szeretője maradsz örökké hű Vilmádnak.” – U. I. „Hogy pírónságomat, melly a' világnak elárulna, eltakarjam, sűrű piros fátyollal fogok megjelenni, 's ne itélj meg, ha szavamat nem hallod, míg túl nem leszünk minden veszedel- men. A' jelszó: ah és oh!”

Ez tehát az a' ritka madár, mellyért mi olly dühösen futostunk!

RIGÓ. Mi ugyan emberül megjártuk volna.

GUTA. Átkozott kakuk-házasság kerekedett volna belőle.

KACZOR. Mind e' mellett is a' leány büntetésre méltó, nem ugyan azért hogy bennünket nem szeret, mert az szabadságában áll; hanem...

GUTA. Azért, mert mást szeret.

RIGÓ. Igen! ott van a' bökkenő!

KACZOR. Különösebben pedig azért is büntetésre méltó, mert mind ezeket szelídebben is tudunkra adhatá.

GUTA. Igaz.

RIGÓ. Úgy van!

KACZOR. Azért is tehát halljátok tervemet. Az idő' rövidsége nem engedvén, hogy a' szeren- csedombra kimenjünk; de azért is, mert az már ránk nézve inkább bal mint jó szerencse'

dombja, itt fogjuk dolgainkat röviden elintézni. 'S legelőször olvassátok a' szerződést (átaladja Gutának).

GUTA. Oh barátom! itt nem igen sok olvasni való van.

KACZOR. Olvasd a' mi van.

RIGÓ. Halljuk.

GUTA (olvas). „A' három menyekző helyett, úgy hozván magával a' sors, egy fog tartatni, 's a' kinek a' szerencse kedvezend –

KACZOR. Elég, elég! ezt ki kell törölni.

GUTA. Igen, de akkor egy szó sem marad az egész szerződésből.

RIGÓ. Ki kell törölni, gyalázatunkra az meg nem maradhat ott.

GUTA (töröl). Itt van; nem tiszta papiros ugyan, de bizonyosan nem hazud. Ollyan mint a' pénzváltónak megürült asztala, mellyen a' világigazgató ércznek csak szennye maradott fenn.

KACZOR. Nem úgy, barátom! A' kitörölt helyébe újat fogunk írni; vagy nem akartok-e a' bántalmakért boszút állani?

RIGÓ. Sőt igen!

GUTA. Azt akarunk, épen az kell nekünk.

KACZOR. Ha tehát boszú kell, fogjunk arra is kezet, 's emlékezetül maradjon fenn szerződéslevelünkben, hogy illy fiúkkal, mint mi, akármelly gögös szép is torlatlan nem játszhatik.⁶⁷

GUTA. Félek, hogy majd ezt is ki kell törölnünk. Azonban ha kívánjátok.

RIGÓ. Igen! ha már eddig mentünk, jegyezd fel, hogy tervünk a' választottunk' kaczerkodása miatt dugába dőlven, azon, több rendbeli ámtásáért illő boszút állani magunkat kötelezzük.

GUTA. De hogy' intézzük el a' dolgot?

KACZOR. Az már csaknem el van intézve. A' kirendelt helyen kész kocsival meg fogunk annak ideiében jelenni; mert az a' Sándor úr, a' kinek játékát minden esetre meg kell zavarnunk, levelet nem vevén, az egész dologról mit sem fog tudni 's úgy meg nem jelenhetik. Mi tehát ott leszünk, 's egyikünk, ki arczát szorgalmasan eltakarni fogja, az asszonykát zárt kocsiba veszi.

GUTA. Az én leszek.

RIGÓ. Kérem! te tüzes vagy, elárulod magad.

GUTA. Kövesd meg magadat. Ha én egyszer valamire ajánltam magamat, azt becsülettel el tudom végezni.

RIGÓ. Nem, én azt nem engedem.

KACZOR. Csillapodjatok. Úgy hiszem a' leányról mindnyájan lemondunk, 's így igen mind-egy, akármellyik ül hozzá a' zárt kocsiba, csak tartsa meg, mint a' levél is kívánja, a' hallgatást; de ha ez nem tetszik, sorsozhatunk reá.

RIGÓ. Igen!

GUTA. Sorsozni fogunk.

KACZOR. A' más kettő ugyan akkor egy más kocsira ül, 's mindnyájan a' dombnak tartunk, hol legelőször találkozánk. A' többi önként következik. Ha szabadra érünk, minden illendőséggel ki fogjuk fejteni fátyolából, szemére vetjük csíneit. Hozzá vetjük végre hamis szánakozással, hogy kedves Sándorával most az egyszer össze nem jöhetett 's hogy abból ezentúl is alig lehet valami; mert, köztünk maradjon, bátyjának, indulásunkkor Péter által egy levelet kell kezébe juttatnunk, melly az egész szokási tervet felfödözze.

⁶⁷ játszhatik

GUTA. Remekül, igen jól. Előre örvendek azon édes keserű szavaknak, melyeket tőlem kell lenyelnie.

RIGÓ. Még egyet. Nem jobb volna-e ha Péter vezetné a' leányt a' zárt kocsiba? Úgy kevesebbé fog ránk ismerhetni.

KACZOR. Ez minden esetre elfogadható. Rajta barátim! ha merényeink fonákul estek is ki, de legalább az a' vígasztalásunk lesz, hogy az utolsót mi nevetjük el. (el)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

LIGETI' HÁZA.

VILMA egyedül ül's rajzolon látszik dolgozni, később HANGAI.

HANGAI. Az én szép húgom ilyen egyedül?

VILMA (felugrik). Ah! Hangai bácsi! nemde?

HANGAI. Sok szerencse,

Hogy még is végkép nem felejte el.

Igen! én vagyok, kit múltkor itt hagyott.

VILMA. Ne szemrehányást, azt nem szeretem.

Oh lássa, én olly szeles leány vagyok,

Szeles, de semmi más és jó szívű.

És tudja, bácsi! maga tetszik nekem.

HANGAI. Oh én hasonlót mondhatok magáról.

VILMA. Üres beszéd! 'S én azt nem is hiszem;

Mert mondva van csak, megmutatva nincs.

HANGAI. Egy bátyai csókkal megmutathatom.

VILMA. Szabad, ha kell; de az nem ér sokat,

És nincs is arra szükség: hagyjuk azt

Akkorra majd, ha únalom kerülget.

Most hallja inkább, mért tetszik nekem.

HANGAI. Valóban, azt kívánnám érteni.

VILMA. No hallja hát! – de már nem is tudom,

Valóban elfeledtem.

HANGAI. Szép dolog!

Nem tudja, mért tetszem meg, és talán már

Csekélységem meg is szűnt tetszeni?

Ej! ej! hugom te álnokocská vagy.

VILMA. Az istenért! ne értsen balra mindent,

Megmondom inkább, mért tetszik nekem.

Többek között azért is; mert okosb

A' többi férfiaknál; gyűlöli

A' nőnemet, 's ez már nagy ritkaság,

'S a' ritkaságok kedvelője én

Ezért becsülni kéntelen vagyok.

És higye meg, nem is nagyon sokat

Érünk mi asszonyfélék. Lássa, engem

Neveltek is, két híres bécsiné
Kifáradt rajtam; jó bátyám naponként
Oktat, pirongat, mint illik; magam,
A' mint csak asszonykéztől telhetik,
Iparkodom kitépni a' gyomot
Természetemből, 's mit nyerek? mi lett
Belőlem ennyi fáradás után?
Asszonyka szinte, mint a' többiek;
Mert asszonyok közt nem nagy a' különbség:
Egyik hiúbb a' másiknál: hamis,
Szeszélyes, csalfa és könnyelmű nép.
Valóban! én a' nagy természetet
Vádolni tudnám 's mérges keserűn,
Hogy minket illy gyarlónak alkotott.

HANGAI. De már ez több a' soknál; Vilma húgom

Olly tűzzel ostromolja szép nemét,
'S olly rábeszélő szépek ajkai,
Hogy szinte hinnem kell, a' mit beszélt.
De még is egyben az én csinos hugom
Különböző a' többi asszonyoktól:
Őszinte, nyílt beszédű, nyílt szívű,
'S ezért, bocsásson meg, ha vádait
Legalább magáról el nem hihetem.

VILMA. Oh higgye, kérem, higgye kedvemért,

'S köztünk maradjon, én a' férfiakról
Sem tartok annyit, mint tán kellene.
Már férfi 's férfi közt ugyan
Több a' különbség, mint nő 's nő között;
Mert pályatérök sokkal tágasabb,
'S félistenekké válnak jobbjaik;
De mennyi van mellettük közlegény!
'S mi gyengeség! még ők szeretnek is,
'S bálványok asszony, gyáva gyenge asszony!
De hagyjuk ezt; én még szabad vagyok,
És bácsi szinte asszonygyűlölő.
Valóban, bácsikám, én olly sokat,
Olly sok jelest hallottam már magáról,
Hogy várva vártam, 's úgy hiszem, mi ketten
Sok szép napot fogunk majd tölteni,
Sok édes órát.

HANGAI. Azt én is hiszem;

Mert illy valólag édes társaságban,
Hol a' vidáman elmés Vilma szól,
'S szépsége rám sugárol mint a' nap,
Nem is lehet más, mint hogy édesen
Múlják az óra. 'S még is, szép hugom,

Nem állhatom meg, hogy melly vádakat
Rólam 's a' nőnem ellen felhozott,
Megczáfolatlan hagyjam –

VILMA. Istenért!
Csak azt ne most, ne semmi czáfolást.
Az ellenmondást én nem tűrhetem,
Bár mint afféle asszony, én magam
Ellenmondásra mindig kész vagyok.
És, bácsikám, ha kérnem még szabad,
Ne is dicsérjen engem; lássa, az
Olly únodalmas, olly minden napi,
Ha szép leánykát férfiak dicsérnek,
Hogy szinte szédülök, ha rám jön a' sor.
'S aztán beszélő sokkal jobb vagyok,
Mint hallgatója más beszédinek.
De, bácsikám, mivel már itt vagyunk,
'S nincs semmi dolgunk, légyen olly szives,
Üljön meg itt nekem; de csendesen!
'S nézzen felém, amúgy szerelmesen.

HANGAI (félre). Mi furcsa olvadék ez a' leány
Jóból 's gonoszból? szól és szólni nem hagy,
Parancsol és ő semmiben nem enged;
Kényes, makacs, bár szíve jó lehet.
Kár ennyi kellemért! (leül) Ím itt ülök,
Te csintalan kis jószág; mert ezentúl
Már tézni foglak, mint rokonhoz illik.

VILMA (asztalhoz ül). Oh kérem, híjon úgy, azt szeretem.

HANGAI. Nos? mit kívánsz hát? csendesen vagyok.

Rosz képemet tán csak le nem veszed?

VILMA. Sőt éppen azt teszem; de bácsikám,
Szerelmesebben nézzen egy kicsint.

HANGAI. Bohó leány! hogy nézzen az szerelmesen,
Ki nem szerelmes?

VILMA. Nézzen hát szemembe.

HANGAI. Vagy úgy? valóban az nem tréfaság;

Már úgy szerelmesebben nézhetek.

Te dévaj csalfa lány! No's jól lesz így?

(közelebb vonúl 's Vilma' szemébe néz).

VILMA (rajzol). Felséges! oh igen jól, így csak így!

Nem szánnám megcsókolni bácsikát.

HANGAI. És én akár meg is csókoljalak.

VILMA. Oh kérem, csak maradjon ülve még.

HANGAI. De lásd, hisz' egy csók nem mind a' világ.

'S ha már beszélünk csókról, adni is kell.

'S aztán ha megcsókolnál szép hugom,

Mindjárt szerelmesb arcot is mutatnék.

VILMA. Ha azt bizonynal tudnám? Annyi mint az!

De aztán vesztég üljön 's vissza nem szabad
Csókolni, tudja?

HANGAI. Nem, nem; csak jere.

VILMA (hirtelen megcsókolja). Nem! föl ne keljen;
mert én elfutok.

HANGAI (fölkelve). De már hugocskám ilyen csók után

Ülőhelyemben nem maradhatok.

Ez a' te csókod olyan égető,
Hogy okvetetlen el kell oltanom.

(Vilmát kerülgetve)

Nem, nem, hugom, már itt nem engedek.

VILMA (távozva). Nem, bácsi, az nem illik férfához,

Illy szőszegőnek lenni! üljön ott,
Vagy én ez ajtón tüstént megszököm.

HANGAI. Gonosz, makacs leány! Ő csókolódik

'S csókolni nem hágy. – Jőj, nem bántalak hát;
De azt igérd meg, hogy mit elmulaszték,
Azt másszor megnyerem.

VILMA. Ha szót fogad,

'S ha dolgainknak vége lesz.

HANGAI. Kezet rá!

VILMA. Itt a' kezem. De üljön csendesesen.

HANGAI (leül). Ha nem soká tart; mert már únni kezdem.

VILMA. Az volna még szép! Hát azt olly csekély

Dolognak tartja, hogy leányi kéz
Rajzolja képét? hallja bácsikám,
Nem köz szerencse ám az férfinak.

HANGAI. Már az valóság, a' szerencse nagy,

Elösmerem 's ím csendesesen vagyok.

VILMA. Nem sok hibázik, mindjárt oldva lesz,

És tudja bácsi, mit jelent ez a' kép?
Vagy úgy! ne szóljon, elmondom magam.

(szünet után)

Napokban, a' mint künn sétálni voltam,
Egypár szerelmes szívre bukkanék,
Kik lomb alatt, egy kis halom körül,
Beszélgetének bizodalmasan.
Beszédök' tárgya vonzó lehetett,
Mert észre sem vevének, annyira
El volt merülve mindenik.

HANGAI (magában). Mi ez?

Tán csak kileste titkos útamát? (Vilmához)
Nem gondolom, hogy ezt rajzolja most?

VILMA (folyvást rajzolatával foglalkozva). Sőt épen ezt.

Mi érdekes tekintet
Ifjút 's leányt meglepni árny alatt,
Midőn szivőknek álmaikat regélik,
'S csak ketten, kedvesen.

HANGAI (nyughatatlanul). 'S hogy tartozom

Én e' meséhez?

VILMA. Csendesesen! minek

E' lázadás? a' párhoz férfi kell,
'S én bácsikámat rajzolám ide.

HANGAI. Mi joggal engem? Mért nem azt magát,

Kit a' szerelmi csíneken kapott?

VILMA. Nem láthatám jól, messze 's árnyban állt.

HANGAI. Ah értem, értem! én tehát csak úgy

Pótlék gyanánt, csak szükségből vagyok

Szerelmes, és az is rajzolva csak!

És erre kellett a' szerelmes arc?

No ez derék, már ez nagyon mulat.

VILMA. Oh engem is. Nevessünk bácsikám!

De nézze immár, kész vagyok vele.

(átadja a' képet)

Hogy tetszik a' kép?

HANGAI (félre). Átkozott eset!

Hisz ez szakasztott én vagyok 's velem

A' fátyolos hölgy. Honnan tudja ezt?

De nem, talán még nem tud semmit is.

VILMA. No's bácsikám? egészen elmerült.

Hogy tetszik a' kép?

HANGAI. Oh igen nagyon! (félre)

Megfoghatatlan!

VILMA. Nemde jól talált kép?

HANGAI. Tökéletes. (félre) Nem szánám összetépni.

Idő előtt feltárja titkomat.

VILMA. Ej, Hangai bácsi, hát nem is dicsér?

HANGAI. Hiszen dicsérem. (magában) Mennydörgő dolog! (Vilmához) A' kép igen jó.

VILMA. És a' gondolat?

HANGAI. A' gondolat? – mit szóljak? – gondolatnak

Nem volna rossz; de mért a' fátyol itt,

Miért födözve a' tán kedves arc?

VILMA. Kíváncsiság nem illik férfinhoz.

És lássa bácsi, én úgy rajzolám,

A' mint találtam.

HANGAI. Mi? vagy úgy! (magában) Világos,

Nyilván való, hogy engem látta meg. (Vilmához)

Még is, ki itt e' fátyol fedte hölgy?

VILMA. Arról feleljen a' fátyol maga.

HANGAI. Igen! de ím a' fátyol nem felel.

VILMA. Úgy én sem.

HANGAI. És ez, ez tán ismerősebb?

Ki ő?

VILMA. Ez ifjú? Megmondjam ki ez?

HANGAI (félre). Már benn' vagyok, már csak fejemre vall!

VILMA (folytatva). Ez, drága kedves bácsikám, maga,

'S a' fátyolos hölgy leghivebb barátném.

HANGAI (magában boszúsan). Mondom! de mindent, mindent megtudott!

VILMA (feddőleg). Szép tettetés! a' leghivebb barátné

'S egy nem szerelmes bátya múlatoznak,

Mig én busongva járom a' mezőt.

HANGAI. És Vilma tréfál illy komoly dolognál?

VILMA. Nem tréfa hát? és bácsikám valóban

Szerelmes volna?

HANGAI. Oh igen! szerelmes,

A' legvalódibb értelemben az!

De Vilma, kedves édes jó hugom,

Ő nemde a' leglelkesebb teremtés,

'S méltó, hogy férfi bálványozza őt?

VILMA. Mit hallok, milly példátlan árulás!

Mind illyen hát az asszonygyűlölő?

(neheztelést színelve)

És bácsikám, ha majd megint egy új

Rokont talál 's illy ifjút, szabadot,

Mint íme szegről végről jó magam,

Úgy tartom, illő lesz, kérdezze meg,

Nem hajlandó-e szívet váltani?

Hogy már ha végképen szeretni kell,

Ne menjünk messze, 's hogy költőileg

Szólván, míg távol ábrándoz szemünk,

Vigyáztalan lábbal ne dőljük el

A' tán előttünk nyílt virágokat.

HANGAI. Ah! Vilma olyan könnyelműn cseveg,

'S nem tudja, hogy szavának töre van.

VILMA. Hogy? nem valók tán, a' miket beszélek?

Nem vált-e volna csinos pár belőlünk?

Én már előre éltem a' dicsőség'

Azon hitében, hogy nekem jutand

A' szép szerencse, megtéríteni

Egy asszonygyűlölőt – és bácsikám

Az egész játékot semmivé teszi.

HANGAI. Igen! de Vilma – átkozott zavar!

VILMA. Menjen! haragszom. Hát én nem vagyok

Elég takaros, hogy nő váljék belőlem?

Nézzen meg bizvást! hol talál magának

Épebb menyasszonyt, sőt tán szebbet is?

HANGAI. Nem, Vilma, már ezt nem hallgathatom.

Tudjon meg mindent: a' szerelmet én
Nem ismerém, nem vágytam érzeni,
Mig e' ledér, e' csábító szemek
Meg nem nyitották elzárt lelkemet.
Igen, te dévaj, kedves, furcsa lány,
Te vagy, ki békerontó képedet
Legelső szótted álmaim közé.
De sziklamelltől irgalmat ki vár?
Mit várjak a' szép Vilmától, kinek
Minden van adva, tán fölösleg is,
Csak, a' mi fő, a' szív' kegyelme nincs.

VILMA. Szép dolgokat kell hallanom. 'S kitől

Vevé e' hírt, ha kérdenem szabad?

HANGAI. A' leghivebb barátné' ajkiról.

VILMA (hirtelen). Az árulás volt.

HANGAI. Vilma!

VILMA. Árulás,

Mondom; de semmi, ő derék leány.

HANGAI. Ha engem megcsalt, akkor ő is egy

A' leghitetlenb asszonyok közül.

VILMA. Nem úgy, nem úgy! ez ismét túl csapongás.

Hogy Hangait megcsalták, az való.

De annyit meg kell vallanom, hogy attól,

Ki engem választ, és bizik hideg

Nyugalmamat részvétre váltani,

Sokat kívánok, tudniillik azt,

Hogy más leányszív' birtokát ne kérje,

Főképp pedig, hogy minden fátyolos

Barátkozással felhagyjon. 'S azért is,

Hogy frígyesek maradjunk, bácsikám,

Kerülni kell a' fátyolt, és jelül,

Hogy még szabad, hogy semmi ösmeretség

Nem tartja kötve, jőjön holnap el:

Együtt töltendjük majus' reggelét.

'S aztán siessen, én korán kelek.

HANGAI (félre). Ez kell még csak! már most mit tegyek? (Vilmához)

Az nem lehet.

VILMA. Hogyan? Talán megint

Egy új találkozás? Az nem szabad,

Vagy a' szövetség köztünk bontva van.

HANGAI. Oh Vilma! 's ő is megcsalt volna engem?

Ő csalfa volna? és az or-kigyó,

Rágalmazás, lakná-e kebelét?

VILMA. Ne, szót se róla többé; én vagy ő!

Ámbár barátném, nem kimélhetem:

Szerelmi ügyben nincs barátra gond.

HANGAI. Csak holnapot, csak azt engedje el.

VILMA. Pillantatot sem; én határozott

Választ kívánok; vagy jön, vagy mi többé

Nem látjuk egymást, érti? nem soha!

Tán kétli ezt? ím én hát esküszöm.

HANGAI. De, Vilma, mit beszél, az istenért?

VILMA. No's jó, vagy nem jó? (szívesen) jőjön Hangai,

De jőjön el bizonynyal. És ha nem jó,

Ha nem jöhetne, kérem, hagyjon el

Végképen 's többé meg ne látogasson:

Látása engem csak busította. –

De bácsi eljön, és én víg leszek.

Viszonzlátásra! jókor jőjön el. (elsiet)

HANGAI (utána). Csak egy szót Vilma, Vilma! – elsuhant.

Ledér, hamis; de kedves egy leány,

'S ah szép! minőt még nem látott szemem,

És még is holnap el nem jöhetek:

Föl kell derítnem a' fátyol' homályát,

Szemébe néznem a' vonzó titoknak.

'S ha ő is, a' kinek szívében én

Olly szép erények' országát találtam,

'S kinek nemes, szelíd, dús szelleme

Megnyílt előttem mint egy túlvilág,

Az üdvözülők' boldogságival;

Ha az olly dicsőnek látszó némben is

Csak látszanék úgy, és nem volna az,

Mit érhet akkor Vilma is nekem?

Mit a' világnak minden asszonya?

Játékra méltók, tiszteletre nem. (el)

LIGETI' HÁZA.

K A T I C Z A (csendesen kémlelődvé jő).

Bucsúzni jöttem; búcsuzatlanúl

El nem mehetnék. 'S még is menni kell,

Mert ah! alusznak, a' kik olly szelíden

Fogadták⁶⁸ el hű szomszédnéjokat.

Alusznak? ah ébren csak az lehet,

Kit messze út vár, mint most engemet.

(egyik oldalajtó felé fordulva)

Jó Vilma, éljen boldogul barátném,

Ki mindig olly békével hallgatott!

Kinél a' váras' minden titkait,

És minden hírt olly biztosan leraktam.

⁶⁸ Fogadtak

'S hamis komorna, a' ki annyiszor
 Tréfaival megcsalt, 's te kis madár,
 Te kis boszontó, a' ki énekeddel
 Beszédimet gyakorta megszegéd;
 (a' másik oldalajtóhoz fordulva)
 És nyájas szomszéd, a' ki érdekes
 Közléseimnél olly jól szűnydikált,
 Mindnyájan, ah mindnyájan éljenek,
 'S megemlegessék a' hű Katiczát! –
 De ah mi vég vár engem? melly világ'
 Részébe hí el sorsa kedvesemnek?
 'S ki ő, kit én, bár tudtomon kívül,
 Olly lázadásig hő érzésre bírtam?
 Ifjú-e? szép-e? jó-e? 's olly-e, hogy
 Ártatlanságom benne bízhatnak?
 (óraütés hallik, mellyre megrezzen)
 Az óra üt, hah! menni kell: futok! (elsiet)

VILMA (kijő).

Szegény Katicza! milly örömmel rohan a' legszomorúbb csalódás' elébe; de tán tanulni fog belőle, noha éveiben már a' tanulás is keserű gyümölcsöket terem. De nem játszom-e én is veszedelmes játékot? Szerencse, hogy a' fonál' vége kezemben 's nem máséban van. – 'S valljon eljön-e ő? de nem okoskodom; jót roszt csak idő hozhat, 's elhozza azt, ha nem sürgetjük is. (beszól) Lidi, jój, ha készen vagy. (el)

LIDI (belől).

Tüstént megyek. (kijő) Akármilyen legyek, ha kisasszonyom jóban töri fejét. Az a' bizonyos Hangai nagyon sok bajt okoz neki. De ha ő, mitől isten soha meg ne mentse, férjhez talál menni, én egy pillantatig sem maradok hajadon. Péter szép legény: vagy ha nem szép is, derék; és ha nem fölötte derék is, de jó; ha pedig nem mód nélkül jó is, legalább férfi, 's én hamis leányból még hamisabb asszony leszek 's meggyöttröm azt a' Pétert, de úgy, hogy ha én talállok előbb meghalni, soha életében több feleséget nem vesz. Meg kell gyötrenem, miért csábított el; de értődik, hogy azt csupa szerelemből teszem.

CÍSZÁR (jó szaporán).

Lidi lelkem, itt vagyok. A' leveleket át adtam, az úrfiakat megcsaltam, a' kocsik elindultak, Katicza úton van, 's ha mind ezért uraim megdöngetnek, legelőbb is a' te nyakadat tekerem ki; most pedig megcsókollak. (hirtelen megcsókolja, Lidi perelni akar, Péter befogja száját 's kifelé tolja) Siess, te lúd, te kácsa, Vilma kisasszony várakozik reád. (elszalad)

LIDI. Nézze el az ember! ha most rá érnék, szívemből boszankodhatnám. – No hiszen várj! (el)

LIGETI (jő).

Szép majusi reggel! ritkaság a' mostani években, holott sem hideg, sem meleg nem tartja meg sorát, mintha még az idő is kifordult volna sarkaiból. (körül hallgatózik) Cselédeim még alusznak; fel kell őket zavarnom. Szokás tartja az első majus' reggelét megünnepelni, 's ebből nem szabad kimaradniok. (Szolga levelet hoz 's távozik) Levél ilyen korán! Annyira kitanultam a' babonákból 's minden jóslásból, hogy azt sem tudom mit jelent, ha az ember korán reggel levelet kap. De lássuk a' levelet, az legbizonyosabban kimondja, a' mit jelenteni akar. (olvás) „Uram! nem érdemi ugyan tőlünk, hogy kíméletlen bánásmódja általunk jótétten viszonzottassék; de megteszszük azt magunkért inkább és a' becsületért, mellynek hívei vagyunk.” – Mi lesz

ebből? – „Jelentjük tehát, hogy az olly makacsnak ’s ártatlannak vélt Vilma kisasszony ma reggel hat órakor szeretőjével a’ város’ ligete felé megszökött.” – Megszökött? Hol az a’ rágal-mazó, ki ezt meri mondani? (olvas) „jó akarói Kaczor, Guta, Rigó.” Ah! Vilma’ szerencsétlen kérői boszút akarnak állani egy megbántó levéllel. Te semmi! ez ügyetlen és alacson boszú, az ilyen fegyverek nem bántanak. Vilma hihetőleg még jó ízűn szendereg ’s tán épen idomtalan kérőit neveti álmában. Lássuk, mi a’ vége. (olvas) „Mi most egyszer megmentjük hugát a’ bal lépéstől” – köszönöm szépen! – „annak akarásától csak a’ jobb nevelés menthette volna meg, mellyet neki uraságod, úgy látszik, adni elmulatott.” Ez engem illet. Semmi! róka gazdának is éretlen volt a’ szőlő, mert nem érte el. Hejh Vilma, Lidi, keljetek fel! De itt utóírat is van (olvas) „Hogy szegény Vilma kisasszony ne legyen kénytelen reggeli kalandjából gyalog és egyedül haza sétálni, jó lesz, ha uraságod őt a’ várasligeti tó körül fölkeresi.” (Összehajtja a’ levelet) Ej! ez már még is lator dolog volna. Vilma, Lidi, jertek csak elő! (benyit az egyik oldalszobába). Mi ez? a’ szoba üres. Hova mehettek egyedül ’s illy korán? Ha azoknak a’ ficzkóknak még is igazok volna. (csenget). Átkozott gondolat! de lassan, a’ cselédnek illyes mit nem szabad gyanítani. (INAS jó) Hol a’ kisasszony?

INAS. Sétálni van Lidivel.

LIGETI. Mellyik kocsis vitte?

INAS. Gyalog mentek.

LIGETI. Gyalog? kocsisom tüstént fogjon. – (inas el). Ha még is igazok volna! Nem bán-tam-e én atyailag vele? tiltottam-e a’ társalkodást, hogy azt titokban legyen kénytelen keresni? De az lehetetlen! Olly okos, olly szelíd leány, mint Vilma ’s elsőköni, az nem lehet, az gúny volna ész, erény ’s természet ellen.

INAS (jó). A’ kocsis előjárt. (el)

LIGETI. Megyek. – Utána kell mennem; mert akármi, de van a’ dologban. Átkozott ficzkók, hogy ezek miatt nekem nyugtom nem lehet. (el)

VÁRASLIGETI TÉR.

KACZOR, GUTA, RIGÓ, és KATICZA fátyolosan.

KACZOR. Szépséges kisasszony!

GUTA. Drágalátos gyöngy!

RIGÓ. Imádandó hölgy!

(Katicza minden megszólításra mélyen meghajtja magát).

KACZOR. Minthogy magát irántunk olly rendkívül keményszívűnek mutatta.

GUTA. Sőt bennünket a’ legkimagyarázhatlanabb kegyetlenséggel üldözött.

RIGÓ. Holott mások iránt annál szelidebb ’s illendőségen túl is engedékeny volt.

(Katicza mozdulataival folyvást bámulásának jeleit adja).

KACZOR. ’S minthogy minden tettetés csak bizonyos határig mehet –

GUTA. ’S az aranyborjú’ istensége végre kétségbe hozatik –

RIGÓ. ’S az imádott drága bálványnak cserép lábai összetöretnek.

KATICZA (magában). Isten áldja meg jó kedvöket! milly szépen tréfálnak a’ lelkeim!

KACZOR. Azért is mindenek előtt veszem magamnak a’ szabadságot, hogy ezen megátalko-dott szépségnek szemébe tekintsek. (a’ gyengén vonakodó Katiczának fátyola alá tekint). Irgalom! mit láttam. No mi ismét megjártuk. Legjobb lesz szép csendesen elillanni. (elvonul)

GUTA (közelítve). Engedelemmel, irigy fátyol, ezen ritkaságot nekem is meg kell pillantanom. (a' fátyol alá pillant 's félre fordul) Oh Ábrahám! hisz ez a' te Sárád! (Rigóhoz) Rigó barátom, tied legyen a' dicsőség, hogy ezen ritka érzéketlenségű kellemekeket a' világnak megmutasd. (félre). Én pedig iszonyodom 's futok! (el. Rigó Katicza felé közelít 's az felveti fátyolát).

KATICZA. Itt vagyok lelkeim.

RIGÓ (vissza ijed). Huh! mi rengeteg óság! Uram ne hagyj. (el)

KATICZA. De hát hova futnak, hova rohannak? Maradjanak! Hah! én meg vagyok csalva, elárulva, megcsúfolva! Segítség! tolvaj, rabló, gyilkos, tűz van! Segítség! Ah én elájulok (ájuldoz). De nem! most nem ájulok el! utánok megyek 's kiásom hitetlen szemeiket. Hah! hogy az egész férfinemnek csak egy szeme volna, hogy azt egyszerre elolthatnám, mint a' mécsset, hogy soha többé az asszonyok' éveit szemmel ne láthatnák, hogy vakon lennének szeretni kénytelenek, vakon! vakon! vakon! Nem, el nem ájulok, most nem! Segítség! meg kell fogni, fogd meg! tolvaj! rabló! gyilkos! tűz van! Segítség!

(a' kiáltásra nép jó ásóval, kapával).

EGY A' NÉP KÖZÜL. Mi baj, néném asszony? Hol a' gyilkos?

KATICZA. Még néném asszony! oda vagyok! De jól van fiaim, én anyátok akarok lenni. Engem megcsaltak, megloptak, kiraboltak minden földi boldogságomból. Jőjtek utánam, fogjátok meg, vagdaljátok össze! Ah szívem! – utánam, fiaim! (el a' néppel).

VÁRASLIGETI HALOM.

H A N G A I (egyedül).

Háromszor a' szép Vilma' ajtajához
Hódolni vittek pártos lábaim,
Háromszor visszarántott szellemem,
Mellyet lekötve ismeretlen arcz
'S a' rejteményes fátyol' titka tart.
Most itt vagyok szerelmet vallani,
De úgy hogy vissza vonjam azt, mihelyt
Viszonti vallást ad a' felfedett szép;
Szívét, szerelmét esdeklem ki tőle,
Hogy vissza vessem azt olly pénz gyanánt,
Mellynek hamis pengésű érczeit
Világcsalásra ál kéz verte volt.
Nem mondhatom, mint fáj megtennem ezt,
És még is kell! csak így tanulhatom ki
Minden redőit tündér szellemének,
Melly képes fényben áll elmém előtt.
Mért kelle Vilmát meggyaláznia,
Mért bélyegezni szívtelen negéddel
'S rút megvetéssel a' világ iránt,
Holott Vilmában érző szív dobog.
De ím közelget.

VILMA (félre). Itt van 's jó korán.

Alig tudom mit kelljen érzennem:
A' fátyolatlan Vilma e' ragadmányt
A' fátyolosnak megbocsássa-e?

Aggódni kezdek vég játékomon;
 De végzenem kell, mert már kezdve van.

HANGAI. Ismét fedezve arcza, mint szive,
 Mellyet csalódva már ismerni véltem;
 Azon leszek most, hogy belé tekintsek.

VILMA (Hangaihoz). Kivánta ön, hogy még egyszer beszéljünk.
 Eljöttem és ohajtom érteni,
 Mi az, minek meghallására engem
 Méltónak ítélt?

HANGAI (félre). Milly szerény beszéd!
 De hajh! alatta ármány rejtezik. (Vilmához)
 Hálám, kisaszzony, e' kegyelmeért,
 Melly rám talán már vesztegetve is van.
 'S még is mielőtt kimondanám a' szót,
 Melly mind a' kettőnk' sorsát illeti,
 Engedje kérdenem: miért van az,
 Hogy fátyol őrizi tőlem arczait,
 'S jogával élni tiltja kellemét?
 Mit véthetett a' szánandó világ,
 Hogy csillagát e' szem megvonja tőle?
 Vagy én vagyok csak a' kizárt? nekem
 Mért kell titokként fedve látnom önt?

VILMA. Ezen hizelgve ostromló szavakra
 Hallgatnom illenék; de ön nekem
 Olly sok figyelmet áldozott, hogy értte
 Őszinteséggel tartozom. Rövid
 Történetem nem vig természetű,
 Azért temetni inkább, mint ragyogni
 Hozom ki azt most néma rejtekeiből,
 Hol eddig halva volt. – Gyermek valék,
 Alig tizennégy évü még, 's egy ifjú
 Közelge hozzám 's mondá, hogy szemem'
 Hatalma őt eloldhatatlanúl
 Lekötte hozzám. Tetszett a' beszéd;
 Mert új 's legelső volt, 's a' megdicsért
 Szemek jutalmúl arczán vesztenek.
 Sokszor valánk együtt 's ő halni készült,
 Ha megvetem 's nem mondanék igent.
 Mint hagyhatám őt halni? szánakoztam
 'S kimondva lón a' forrón kért igen.
 E' vallomásra ő magánkívül 's én
 Örülve őt illy boldoggá tehetni,
 Egy szép napot töltöttünk, egy napot csak,
 Mert más nap úgy találta szeretőm,
 Hogy szép szemeimnek lelkem nem felel meg.
 És hogy – de mit beszéljem? elhagyott.

HANGAI (túzzel). Az hűtelenség! az rút árulás volt.

VILMA. Akkor legelsőbb a' dicsért szemek

Örömsugárból könnypatakra válva

Megöntözék az elhalt arczokat.

HANGAI (félre). Ez még is több mint tettetés; akármí

Egyéb, de tettetés ez nem lehet,

'S úgy tetszik mintha sírna is. De hisz'

Az asszony sírni és nevetni tud.

Nem, nem hiszek még; hátha csak regélt?

VILMA. Ép ifjúságom ezt a' terhes álmod

Eloszlatá, és én kigyógyulék;

De felfogadtam megbántott szemeimre,

Hogy jobbomat csak olyan férfi bírja,

Ki fátyolomnak esküszik hitet,

'S a' fátyol addig bontatlan marad,

Míg a' hiteskü végig mondva nincs.

HANGAI (félre). Hogyan jutok ki most e' tömkelegből?

Hitet fogadjak, míg nem látom őt?

Oh ez ravaszság, itt vigyázni kell. (Vilmához)

'S hogy volna az, ha én megváltanám

Eskümmel e' letiltott bájakat,

Ha a' világnak ismét vissza adnék

Egypár mosolygó ajkat és szemet?

Jutalmam nem leend-e megvetés?

VILMA. Én önt becsülöm és –

HANGAI. Oh mondja ki,

Oh mondja, hogy szeret.

VILMA. Ne kényszerítsen:

Az érző szív hallgat –

HANGAI. És szeret. (magában)

Ő hallgat és szeret! De nem, nem indulok

Szavakra, melyek már megcsaltanak.

Avagy csak egyszer említé-e Vilmát?

Célhoz jutottnak véli már magát,

'S a' hú barátné elfeledve van.

De jól van, én megesküszöm neki,

Megesküszöm 's majd megkísértem őt.

VILMA (félre). Soká tünődik; mit jelenthet ez?

HANGAI (letérdepel). Itt lábaidnál, bájos ismeretlen

Hűséget és szerelmet esküszöm,

Szerelmet még nem látott bájaidnak,

Erényeidnek hűséget, magadnak

Ez összeségért állandó hitet,

Hitet, szerelmet, hűséget, minőt

Még férfitől nem váltott nő soha.

A' szívnek édes földi kéjire,

'S a' lélek' halhatatlan életére,
Az üdvre esküszöm, hogy esküvésem
(fölkeltében)

Csak tréfa volt!

VILMA (az alatt fátyolát félre veti). Csak tréfa volt?

HANGAI. Hah Vilma! – oh én balgatag teremtmény! (Vilmához hidegen)

'S szép Vilma játszik ilyen ügyesen?

Jó, szép, igen szép, rendkívül jeles!

(Vilmától elvonulva)

Oh szégyen! oh én képtelen vakandok!

LIGETI (jó's megáll). Mit kell találnom! ő és Hangai

Egy meghasonlott párként állanak,

Ez itt, az ott! 's hogy jönnek ők ide?

VILMA (magában). Mi ez? magamra hágy és olyan arczczal,

Mint a' ki visszatérni nem kíván.

A' férfigőgöt bántám meg! szivemre

Gyujtám a' házat, melyben ünnepet várt,

'S most azt könnyemmel olthatom csak el.

Tapasztalás, te ritka drága gyöngy,

A' szenvedésnek kínszülette vagy.

De úgy is a' szív szenvedésre van.

HANGAI. Hogy azt a' hangot, mely őrszó gyanánt

Fülembe rezgett, meg nem ismerém!

Hogy bábja lettem kémjátékinak!

Oh szégyen!

Eltávozom, hol asszony nem terem!

El még ma, most! De mért ez a' sietség?

Hozzá megyek 's enyelgve mondom el,

Hogy minden a' mi történt, tréfa volt,

Még egyszer azt mondom, hogy tréfa volt,

Úgy van, csupán és pusztá tréfa volt. (közelít)

De Vilma sír? – Oh Vilma mért e' köny,

E' fájdalom' harmatja, szép szemében?

VILMA (feleszmélve). Én sírtam volna? 's jött szemembe köny?

Haszontalan víz! Hallja Hangai,

Úgy tetszik a' sors' zsarnokos szeszélye

Nem akarja, hogy mi egymásé legyünk.

HANGAI. Valóban a' sors úgy látszott akarni;

De a' barátság még is szent marad.

LIGETI. Megfoghatatlan! Mit mesélnek ők

Egymásnak? Ez bohó dolog lehet.

VILMA. Remélhetem hát annál biztosabban,

Hogy megteendi vég kérelmemet.

A' mit beszéltem én történetimből,

Minthogy valóság –

HANGAI. Mit kell hallanom!

VILMA. Fő része az, 's azért is kérem önt,
 Igérje, hogy felőle hallgatand;
 'S mind a' felől, mit tán idő előtt
 Vigyázatlan valék kimondani,
 Felejtse el. Felejtsen engem is,
 'S ne lássuk egymást többé.

HANGAI (meglepetve). Oh igen!
 A' mint kívánja ön. – De még sem, az,
 Az nem lehet! Hogy hallgató leszek
 Igérem és megtartom. A' mi illeti
 Az elfelejtést, abból semmi sem lesz.
 Mert bárha szívünk nem találkozott is
 Az érzemények' legbelsőbb körén,
 Azért haragnak köztünk nincs helye.
 Hát nem vagyunk-e mink rokon 's barát?
 (nevekedő tüsszel)
 Oh a' rokonság szent kötél: atyáink
 A' hír szerint, két testvérlányfiak
 Együtt vezettek népet a' törökre,
 Az ősz Hunyad'nak fényes harcain.

LIGETI (magában). Hisz' az való; de már régecske volt.

HANGAI. Családaink azóta, mint patak,
 Melly egy magas kútóból származott,
 Elágazának idegen messzeségre,
 De a' rokonság még is fenn maradt.
 Igen! mi most is vérrokon vagyunk,
 És a' barátság illetetlen áll.
 'S én mint rokon, legitt lecsókolom
 E' kis könyűt, melly vétkemért fakadt,
 'S mint hű barát e' jobbot felfogom,
 'S baráti csókjaimmal illetem;
 (Vilma' kezét folyvást tüzesen csókolja)
 De csak baráti tiszta csókjaimmal,
 'S úgy összecsókolom, hogy végre asszonyától
 Hozzám szegődik és enyém marad. –
 Oh Vilma, Vilma! én boldog vagyok;
 Mert legnagyobb üdv tégedet szeretni.

VILMA (tartózkodva). 'S ha esküvése még is tréfa volt?

HANGAI. Igen! csak tréfa volt; mert én csupán
 A' fátyolatlan Vilmát szeretem,
 Téged te kedves, tündér, csalfa lány,
 'S nem adlak a' királyok' székiért,
 Nem mindenért a' végtelen világon.
 'S hogy ez való, e' csókkal esküszöm.

VILMA. 'S e' csókkal én viszontag esküszöm,
Hogy a' mit tettem, szív' sugalma volt.
(egymást hosszasan ölelik, azalatt KACZOR, GUTA, RIGÓ fellépnek 's bámulva elállanak).

LIGETI. Ez már eléggé értelmes beszéd.
De várjatok, mert még itt vége nincs,
Adózni fogtok bujkálástokért.

KACZOR (társaihoz). Barátim mi eleget láttunk.
(Kaczor, Guta, Rigó távozni akarnak, az alatt Katicza jó a' néppel,
melly Gyilkos! Zsivány! kiáltások közt a' dombnak rohan; de a' jelenlévőktől vissza ijed. –
Hangai és Vilma fölrettenve távoznak egymástól).

KATICZA. Fogjátok meg! kötözzétek meg! (Vilmát 's Hangait meglátva, egy közel álló pór' karjába rogy) Ah, oda vagyok!

PÓR. Nagyságos asszonyom! hiszen elesik.

LIGETI (előlép). Katicza kisasszony! mi lelte, az istenért! szóljon.

VILMA (félre). Ah istenem! mint bánom tettemet. 'S hogy én tevém, még meg nem vallhatom.

LIGETI. Vezessétek a' kisasszonyt kocsimhoz, jó emberek, itt áll az árnyékban. (Katicza elvezetetik). Hanem, Vilma hugom asszony, nekünk komoly beszédünk lesz egymással. És Hangai öcsém, nekem öreg jó bátyád azt írta, hogy az asszonyokat nem szivelheted, 's örökké könyvek' olvasásában buvárkodol.

HANGAI. Ezentúl Vilma' szemei lesznek a' könyv, melyből boldogságomat fogom kiolvasni.

VILMA (Ligeti kezét megcsókolva). Édes bácsi, nem haragszik reám, ha megjobbítom magamat?

LIGETI. Eredj, hamis vagy.

VILMA. De ha minden léptimről a' legutolsó mozdulatomig számot tudok adni?

LIGETI. Oh azt el is várom.

VILMA. Számot adok még gondolatimról is. Én a' világon senki ellen sem vétettem, mint ezen urak ellen, kiknek titkos szerződésöket kihallgatám; 's az indíta fel, hogy velök vakmerő játékomat üzzem.

KACZOR. Kedves kisasszony, ha titkos szerződésünket hallotta, az magában olly gonosz árulást foglal a' nőnem ellen, hogy mi minden viszontagságainkat feledve, boldognak tartandjuk magunkat, ha azon megnyugtatóssal távozzhatunk, hogy a' kisasszony nekünk megbocsátott.

GUTA. Örökké jó emlékezettel leszünk ezen kegyelemért.

RIGÓ. 'S a' mennyire gyöngye erőnktől telik, megjobbítjuk magunkat.

LIGETI. Uraim, gyanítani kezdem, hogy eddigi találkozásink nem a' magok rendén történtek, azért is meghívom uraságtokat házamhoz, hogy azon törvényszéknek birái legyenek, melyet ezen két bűnös felett tartani akarok. – Elfogadják baráti jobbomat?

KACZOR, GUTA, RIGÓ. Ezer örömmel.

HANGAI. És az enyémet? ismeretlenét ugyan, de a' ki törekedni fog, hogy barátságokat 's bocsánatokat megérdemeljem.

KACZOR. Barátságunkat igen örömet, de bocsánatunkat nem ígérhetjük; mert olly kincset ragadott el tőlünk, mely pótolhatatlan. Azonban engesztelődésünk' jeléül íme semmivé teszszük azon sorsintéző irományt, mely annyi bajt 's fárasztó csalódást okozott. (szét tépi a' szerződést, az alatt a' kárpit legördül).

Vörösmarty.

KÖNNYEK.

Gunyolsz kihamvadott kebel,
Kaczagsz fagyölte ész,
Ha arczomon köny árad-el,
Midőn napom kivész;
Ha zengek édes álmakat,
Keservet és siralmakat?

Könyűket ont az árva ég,
Ha napja elmegyen,
Ha hold, ha csillagösszeség
Lehúynyi kénytelen;
Könyűket ont az árva ég,
Epeszti őt a' veszteség.

'S könyűje harmatozva ad
Szelíd enyhületet,
Nyomán ezer virág fakad,
Ujúl nyugot, kelet;
'S a' természetes, a' rengeteg
Bebalsamozva szendereg.

Könyűm nem illy varázserő,
Uj életet nem szül;
Lehulltakor a' szenvedő
Örömrre nem derül;
De gyöngyein a' szívbeteg
Elandalodva kéjeleg.⁶⁹

Bústavi.

EGY LEÁNYKÁNAK.

Szíveket hódítani
Könnyebb, mint megtartani;
Hogy te megtartsd, szép leányka,
A' hódított szíveket,
Ne mulandó kellemidre,
Rényre építsd érdemed.

Bajza.

⁶⁹ kéjeleg,

A' TOLVAJOK.

Kis kertben rózsza közt
Három leányka volt,
Szépek mint rózsaszál,
Nyájaskák mint a' hold.

Ketteje barna volt,
Szemök bogár vala,
A' harmadik szemén
Emlényke lángola.

Közükbe szöktem én,
Közükbe lábhegyen,
Mint a' sólyommadár
Gilik közé megyen.

Gilik nagy ölyv előtt
Szétröppennek legott,
De rögtön engem a'
Lányság körülfogott.

„Fosszuk-meg” így kiált
Egy barna, „a' gonoszt!”
'S kezemből elszedé
A' zenge kis kobozt.

Gonoszka társa meg'
A' koszorút vevé,
Melly laurus-ágokkal
Fejem' környékezé.

Most jött a' szőke is
Kökény szemeivel,
'S keblembé nyult heven,
'S szívem' ragadta-el.

Megfosztva állok itt,
Mint réten pusztá sír;
Szemem a' kis koboz,
A' koszorúért sír.

Ah! de kobozt, füzért,
Mindent felejténék,
Csak bús szívem helyett
Más szívet nyerhetnék.

Garay.

EGY HAZÁÉRT!

Honfiaink egy honért haltak 's még halni akarnak.
Chronika! volt, leszen e, és mikor e' haza e g y ?

Székhács.

LENKE' DALA.

Faluvéken erdő,
Erdőben magány,
A' magányba' sírdomb
Hársak' alkonyán.

Domb körül csörögve
Omlik a' patak,
Hársakon madár zeng,
Szellők inganak.

Telve illatokkal
A' kies vidék,
Mert a' dombra rózsát,
Szegfűt ülteték.

Bérczeken kel a' nap,
Bérczeken leszáll,
'S engem lát bolyongni
A' domb' fáinál.

Szellőkben keservim,
Búm sohajtanak,
A' patak' vizében
Könnyim omlanak.

Más nem, én tudom csak,
Hogy kit elfedett
E' sír' dombja, egykor
Engem szeretett.

Kis patak! ne zúgj a'
Sziklán olly nagyon;
Bájos völgyi zengő!
Hallgass bokrodon.

Lengjetek, fuvalmak,
A' fán csendesen!
Hadd nyugodjék békén
Megholt kedvesem.

Bajza.

SÍRVERS.

E' violát, ez elárvultat nézd síromon oh lány!
'S e' szomorú füzet, e' mint magam hervatagot.
Érted veszttem-el így, de ne légy átkozva poromtól!
Élve te gyűlöltél, halva megengedek én.

Garay.

A' VEZÉR' BUCSÚJA.

Száz csatán, ezer veszély közt
Vittam éretted, hazám!
Ágyúvillámok dörögtek,
Szablya-zápor omla rám:
Hol a' harcz' lángvésze állt,
Ott kerestem a' halált.

Dárdaélek közt rohantam
Elfoglalt zászlóidért,
Arczom izzadt, hulla vérem,
Inség, baj csoporttal ért,
Éltem gyakran perczen állt,
De nem leltem a' halált.

Nyertem zsákmányt és szereztem
Fényes győzelmeket;
Ám nem irthatám-ki végkép
Régi ellenségedet.
Rongált, dúlt az, szép hazám,
'S sorsod búsan átkozám.

Átkozám, mert balszerencséd
Kebledben tenyész vala,
Tartományod elhagyá az
Egyetértés' angyala,
Pártviszály kiűzte őt,
A' rend 's békehirdetőt.⁷⁰

⁷⁰ békehirdetőt,

Rajtad vérözönbe' folyt-el
Eszkendők' hosszú sora,
Bűnhödél, néped' bűnéért
Vert az égnek ostora;
'S még feletted dörgenek
Vészterhelte fellegek.

Itt állok most ősz hajakkal,
Fegyvert nem bir már karom,
Elhunyt lelkem' lángja 's lettem
Néptelen ház, pusztá rom.
Tűnik, hamvad életem –
Isten hozzád nemzetem!

Isten hozzád, ifjú hősi,
Nagyra indult sarjadék!
Kit nemzettem a' hazának,
Gondsúlyok közt ápolék,
Bajnoknemzetség⁷¹ faja,
Szép remények' bimbaja!

Kösd e' kardot oldaladra,
Vedd e' zászlót, gyermekem,
Sokszor látták diadalmam
Ellenséges ezreken;
Hőstől vedd emlékjelűl,
És apádtól örökl.

Győztem én: de diadalmim
Végczélt még nem értenek;
Menj te bátran, küzdj előre,
Áldjanak-meg istenek!
Kit veszély nem retteget,
Az nyer győzödelmeket.

A' szabadság' szép virági
– Úgy akarták végzetek! –
Ész' mindenható tüzében
'S vérmezőkön termenek;
Int a' pálya, ifjú hős,
Karddal, ésszel légy erős!

Bajza.

⁷¹ Bajnokuemzetség'

FOGLALAT.

ACZÉLMETSZETEK

3

BAJZA.

EMLÉKEZÉS	84 [170]
SAJKADAL	87 [171]
ÉJFÉLKOR	92 [174]
CORIOLÁN 'S A' HÁBORGÓ RÓMA	95 [175]
A' BAJNOK' NŐJE	177 [203]
HÓDOLÁS	182 [206]
IRMA GYULÁHOZ	211 [216]
ISTEN HOZZÁD	243 [227]
LOTTIHOZ	247 [229]
EGY ANYA' KESERVE	251 [232]
EGY LEÁNYKÁNAK	418 [308]
LENKE' DALA	421 [310]
A' VEZÉR BUCSÚJA	423 [311]

BÚSTAVI.

A' TÁVOZÓ	89 [172]
FOHÁSZ	208 [215]
KÖNNYEK	417 [308]

CZUCZOR.

NÉPDALOK I-V.	171 [199]

FÁY ANDRÁS.

A' JÓ SZÍV IS BAJJAL JÁR	185 [207]

GARAY.

A' KÉT HOLLÓ	85 [170]
SZÉP, SZEBB, LEGSZEBB	91 [174]
SZÍNVÁLASZTÁS	179 [204]
ABLAKOK KÖZTI HÍD	210 [216]

TILTOTT SZERELEM	212 [217]
MELANCHOLIA	245 [228]
VÁMHÍDON	247 [230]
A' TOLVAJOK	419 [309]
SÍRVERS	422 [311]

KOVÁCS PÁL.

MENNYI HÁZ, ANNYI SZOKÁS	15 [148]

LUKÁCS MÓRICZ.

TENGERI RABLÓK' ÉNEKE. LORD BYRON UTÁN	213 [218]

SZÉKÁCS.

SZÉCHENYI	176 [203]
A' LEÁNYKA, KEDVESÉHEZ. GÖRÖGBŐL	181 [206]
ÚRI IGAZSÁG	244 [228]
MENIPPE	246 [229]
EGY HAZÁÉRT	420 [310]

SZÉPLAKI ERNESZT.

SZENTILONA' SZIGETÉN, IMMERMANN UTÁN	248 [230]

VAJDA.

VAJKOONTALA	217 [219]

VÖRÖSMARTY.

A' FÁTYOL' TITKAI. VÍGJÁTÉK 5 FELVON.	255 [233]

ZÖLDY.

AZ ÚTAS SZERETŐ	209 [215]

BUDÁN, A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.

A U R O R A

HAZAI ALMANACH.

ALAPÍTÁ

KISFALUDY KÁROLY.

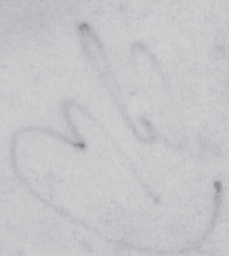
FOLYTATJA

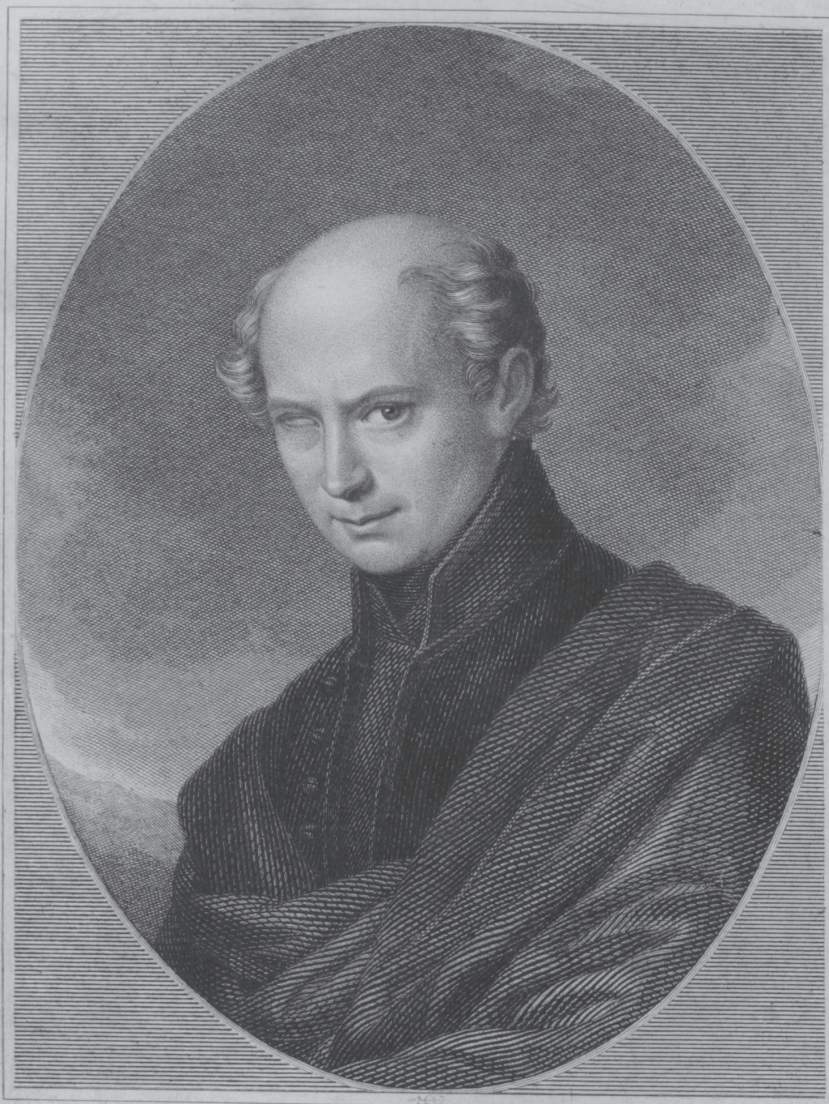
B A J Z A.

1836.

PESTEN,

IFJABB KILJAN GYÖRGY' KÖLTSÉGEN.

Festl. Einst. Rajz. Ender.

Metsz. Schwerdtgeburth

KŐLCSEY FERENCZ.

AURORA.

XV. ÉV, VAGY

ÚJ FOLYAMAT' V. ÉVE.

ACZÉLMETSZETEK.

A' BÜVÉSZ.

Sempronius, a' heves egű olaszföld' heves képzeletű 's mély érzelmű fia, Ephesusban, a' proconsul' lakomáján, Diana' templomszüzeinek, kik az ünnepet táncz 's színészi mutatványokkal díszesíték, egyike iránt szerelemlángra gyúlt 's ez idő óta nem vala nyugta; szüntelen az ephesusi szép 's azon jelenés lebegett előtte, midőn Eros számtalan alakokban tett kísértései után végre egy ioniai egyszerű, de lelkes ifjonz' képében a' leány' szívét meghódította. Semmi sem vala képes Semproniuszt vigasztalni; Callias barátja sem, egy görög nevelésű könnyelmű világfi; mert ha végre az ephesusi szépet, kinek keresésében Asia, Görög 's Olaszországban két évet tölte már, meglelné is, haldokló atyja' parancsából, melyet megszegni bűnnek tartott, Euphrosine dús rokonát kell vala nőül vennie, kit azonban gyermekévei óta nem látott és gyűlölt, mert szabad választását gátolá. Azonban egy napon, Calliassal Athenében mulatozván, hírt veszen Euphrosine' halála felől. Apja' parancsától ekként felmentve látván magát, ismét fölébred benne régi gerjedelme. Ephesusba mennek 's ott Diana' papját megvesztegetik: de ez őket elárulván, a' templom' sötét boltozatiba vezeti, hogy ott papi kés által az istennének feláldoztassanak. – Elárulva látván magokat, kétségbeesetten bolyonganak a' téres boltozatban. Egyszerre sikoltozást hallanak 's egy ajtóhasadékon világ tűnik szemökbe. Benézvén Sempronius, elsörnyedve pillantja-meg a' proconsul' lakomáján látott szüzet, kötött karokkal, a' pap előtt áldozatra szánva. Mert ő is szerelemre gyuladt volt Sempronius iránt 's szerelmi titka kitudatott, oly bűn, mellyért mind Diana' templomszüzenek, mind az iránta szerelemre gerjedt férfinak halállal kell lakolniok. – A' két barát berohan. Callias az őket eláruló 's a' szüzet épen feláldozni akaró papot átdöfi, mellyre a' körülállók gyilkokat rántanak. Csata támad 's Sempronius erősen megsebesítetvén barátjával együtt tömlöczbe vettetik, honnan, magok sem tudván miképen, megszabadítatnak, és a' proconsul őket sietve Athenébe küldi, innen pedig nem sokára Olaszországba mennek.

A' sebében beteg Sempronius⁷² kétszeresen szenvedett: ön fájdalmai 's a' szűz' sorsa miatt. Gyógyítására egy fiatal szerecsen orvos ajánlkozik, ki mint valamely büvész, minden titkait tudá 's megígérte, hogy az ephesusi jelenetet is elébe varázslandja. A' készülétek megtétettek. Sempronius Callias barátjával elmegy a' rendelt helyre. Kalandjaikat egymás után szemök elébe látják bűvöltetni, míg végre a' templomban volt borzasztó jelenet is előtűnt 's a' szép szűz a' kést szívének irányzó pap előtt kötözött. Sempronius, nem mérsékelhetvén magát, felé akar szökni, de ájultan rogy barátja' karjai közé. Föleszmélte után egészen megváltozott a' szín. Keleti bájjal ékeskedő kert virít előtte, gyümölcsök 's virágok' frísítő itala leng ásiai bokrok 's csemeték közül. Élő alakok tűnnek-fel; nympa-sereg jó, kezeikben pengő lantok' hangja mellett lejtve, 's a' mint a' kör kiszélesül, középett egyszerű thrón látható, semmi egyéb ékítvénnyel nem, mint a' liget' mohával 's virágival hímezve. E' thronon ült egy erdei királyné (e' jelenést ábrázolja az ide mellékelt kép) pillantatai földre sűtve, oldalánál Eros, varázsit suttogva fülébe. A' proconsulnál látott jelenés! – Semproniusnak elragadtatása visszatartatlan lön. A' varázskép felé szökik... de nem volt az üres légi tűnemény: egy gyönyörű leányt szoríta karjai közé, piruló szépségében.

A' templomszűz, a' szerecsen orvos, 's Euphrosine, egy személy vala. – A' két szeretőből a' legboldogabb pár lön.

⁷² Sompronius

EMÍLIA.

Ő nem volt szép, az én Emíliám: de több vala mint a' mit ennek nevezünk. Mindnyájan, kik látták, meg fognák vallani, mennyi vonzó volt a' kedves leány' képében; a' kik pedig valaha vele társalkodtak 's eléggé miveltek valának őt érteni, elragadtatva fognak szólni azon angyal-i jóságról, melly lelkét bélyegezte. Okos volt 's éles belátású; viselete, tettei, tiszteletre ragadának mindent maga körül, 's még is szerény vala, 's elméje' józanságát, képzelő ereje' gazdagságát nem árulá senkinek, nem kérkedék velek. De ő eszére nem is vala büszke, szíve volt az egyedül, miért becsültetni kívánt. Ah, miért kelle olly korán elköltöznie e' földről egy szívnek, melly emberek' boldogítására volt alkotva!

A' PÁSZTORLEÁNY.

Forrón, süt a' déli nap; fű és virág lankadni látszik hevében. Kies erdősztélben andalog vigan a' kis pásztorleány. Az ő keblét még nem epesztí szerelem. Ének zeng ajkairól, de nem a' szép bojtárt, a' viruló tavaszt dicséri, 's a' koszorú, melyet a' hegyek' ibolyáiból kötöz, nem mátkájának, hanem a' kedvencz báránka' ékesítésére van szánva. Nyája elszéledve majd pihen, majd legel, mellette hív őrebe ül. Körüle minden virít és tenyészik. Az erdő' lombjai összeborulva árnyékozzák őt be 's védik a' dél' forrósága ellen. Távol egy hajlék látszik az erdőnyilaton, hol a' kis nyájterelőt esténként ölelő anyai karok fogadják.

CROMWELL ÉS LEÁNYA.

Cromwell nyommasztó országos gondok 's nagyravágyó lelkének súlya alatt elfáradva, házi körébe siet enyhet keresni. A' mint kedvelt leányához, Claypole asszonyhoz, belép, ezt a' szerencsétlen Károly király' „Eikon Basilik” című könyve felett, a' zsarnokok' vérszomja felől 's arról gondolkodva leli: „Mennyi bűnben kénytelenek a' nagyok gyakorta részesülni, mellyektől alacson helyzetűek mentek.” Itt is attól, mit kerülni kívánt, látván magát Cromwell üldözve, felforran, összetépi és hamuvá égeti a' könyvet, haragja' csillapulta után pedig szívéhez szorítván megrettent lányát, kéri, hagyná őt legalább honn a' házi élet' boldogságát izlelni.

A' HALDOKLÓ NŐTESTVÉR.

Klára és Lenke, középrendű jámbor szülék' gyermekei, korokra nézve csak egy pár évben különbözök, együtt nevedének-föl. Összehangzóbb két szívet nehéz volt volna találni; nem keletkezett érzés, nem gondolat egyik kebelben, melly a' másik előtt titok maradhatott volna. Így serdültek ők fel, mint két bimbó azon egy törzsökön, szüléik' öröme, egész környék' gyönyörűségére. Lenke, az ifjabbik, fürge vala és elmés, vitor ötleteivel fogámeg a' sziveket, Klára mindeneket elbájolt szépségével, kik őt látták, 's örvendett létének a' férfiszem, melly kellemeim andaloghatott. Tizenhat évű volt e' virág, midőn egy fiatal hadi tiszt' szerelmének meghódolt. Ismeretségek egy évig tartá. Klára' szüléi nem egyezhetének meg összekelésökben, mert e' szövetkezést semmi vagyon-alap nem biztosítá. Az ifju' öröksége csekély volt, a' leányé kevéssel több ennél. A' tettekre született, nagy reményű fiatal tiszt, szerelmétől buzdúlva, eltökélé, hogy Indiákra megyen, szerencsét keresendő. Az elválás' perczenetén túl esküvel ígért örök hűség' reményei enyhíték a' leány' égető fájalmát.

Az ifjú' egy évi fáradságos bujdosását szerencse kísérte. Egy tömérdek gazdagságú nabob, Calcuttában, megkedvelvén őt, halálos ágyán birtokai' felében örökösének nevezte.

A' hű leány remegő szívvel várt a' kedvestől tudósítást. Végre levél érkezett, de az nem örömhír: gyász és halál' hozója volt. A' levél jelenté ugyan a' kedves' szerencsáját, de egyszerűsmind hűtlenségét is. Ő egy calcuttai gazdag kalmár' leányával kelt egybe. –

Ki ismeri a' szerelem' reményeiben élt de megcsalt 's megvetett leányszív' keservét? A' leggazdagabb költői elme sem tudott még szavakat találni ennek hű festésére. E' keserveket érzette Klára. Mosolygás a' hír' vétele óta nem volt ajkain látható. Arczrózsái elhalványodtak;

szépsége, a' mindeneket elbájoló, bú' martaléka lőn. Ágynak esett 's hosszú sínlődéseiből többé fel nem kelt.

Szegény Lenke! ott virasztád át a' hosszú éjeket a' kedves beteg testvér' ágyánál. Ott lested minden intését, ápoltad őt hívebben, mint a' leghűbb szerető. Hasztalan! el kell őt vesztened, a' sors nem jutalmazza-meg hosszú fáradságaidat. Hiába zokogsz, vigasztalhatatlan apa! hiába hullatsz könnyeket, vérző szívű anya! semmi nem akadályoztathatja többé e' nagy elválást. Letűnt a' tündöklő napfény nyúgot' halmai megé 's midőn reggel újra földerűl, kialuva találja egy szép élet' világát.

A' RABLÓ.

Vitorlaszárnnyakon
A' sajka elröpült,
A' sajkán gazdagon
Ékes menyasszony ült.

Menyasszony, ifjú 's szép,
De vőlegénytelen;
Orozva vitte őt
Rabló vad tengeren.

A' rabló szóttalan
És zordon férfi volt,
Csak nem midőn a' bús
Fogoly felé hajolt.

Szelíd és csapodár
Ohajta lenni ott,
De látszék rajta, hogy,
Bár kért, akarhatott.

'S szilaj fájdmában
Borzadva kebele,
Az elszánt ifju hölgy
Áttokkal felele:

„A' tenger' habjai
Nyeljük el fejedet,
Rabló, ki rám vetéd
Átkoztam kezedet.

A' tenger' szörnyei
Tépjék el testemet,
Ha nálad valaha
Felejem férjemet.”

'S a' parton, melly felé
A' gyors hajó repült,
A' halvány homokon
Két játszó gyermek ült.

Csigákból hallgaták
Tenger' zúgásait,
A' rabló megörült
Így lenni fiait.

„Apám! kiáltanak,
Szemlélve a' hajót,
Hoztál kardot nekem
'S édes piros bolyót?

Hoztál-e büszke mént,
És mézes kenyeret,
Zengő arany madárt,
És cifra szekeret?”

„Asszonyt, egy ifjú nőt,
Hoztam közétek im;
Kérjétek őt anyúl,
Kis árva gyermekim.

Kérjétek, ápoló
Hogy légyen a' helyett,
Ki föld alatt korán
Lelt gyászos lakhelyet.’

'S a' ürge két fiú
Most föltekintenek,
De ah a' várt anyán
Nem jóra sejtenek.

És súgva szól egyik:
„Apám! a' hölgy beteg;
Nézd, arcza halovány
És tagja reszketeg.

'S keserve a' beteg
Csigának drága gyöngy:
Anyánk' szemében is,
Nézd, fagyva áll a' köny.”

Kietlen szomorúk
A' hölgynek napjai,
Rémséggel iszonyúk
Éjének álmai.

Csak gyilka űzheti
Rablója' ostromát,
Ki kérni megszünék
'S erőszakosra vált.

„Vagy tőlem hű's örök
Szerelmet elfogadsz,
Vagy nálam zordonabb
Gazdának kezet adsz.

Hazádtól távolabb,
Téríthetetlenül,
Áron bocsátlak el
Vad úrnak örökül.”

Haraggal így beszél
A' zordon, 's vízen át
Folytatni távozik
Embervadászatát.

Egy kis sziget' fokán
A' rabló' háza van,
Magas sziklák alatt,
Sugár fák' árnyiban;

Álmokba ringatott
Szél 's hab' zugásinál,
De fel-felriadó
Ha szél 's hab víni száll.

Előtte a' vizek'
Végetlen ártjai:
Ah olly végetlenek
A' rabnó' kínjai.

Ki adja vissza őt
A' szívnek, mellyre vágy?
Hajh dulva 's messze van
A' szűz menyasszonyág!

Ki oldja meg nehéz
Sorsának lánczait,
'S a' még sulyosbakat,
Jövője' gondjait?

A' tenger sivatag,
Halottan áll a' part;
Nem tudni, szép időt,
Vagy vár-e zivatart?

A' csüllő sír, csapong
A' puszta habokon;
A' hölgy elszántan ül
Egy lenge csolnakon.

„Vagy élek, vagy lelem
Habokban síromat,
De vissza ragadom
Rablómtól magamat.

Megváltom eltiport
Szerelmem' eskeit,
Mindenható! vezesd
A' hűnek kezeit.”

Indúl, elmenne 's ah,
Rendítő látomány!
A' két fiú szalad
A' távozó után.

Kezét nyujtván egyik
Eseng olly szívesen:
„Vigy, oh vigy minket is,
Sétálni tengeren.

A' tenger szép özön,
Szellője lengeteg,
Tündöklő habjai
Olly lágyan rengenek.”

De könyben elborult
Szemét a' második,
A' nőre szegezi,
'S ekkép rimánkodik:

„Ne menj el, oh anya,
Vagy vigy el engemet,
Ki ád nekem, ha méggy,
Jó szót és kenyeret?”

A' megszánt két fiút
A' bús hölgy felszedi,
Alig tudván miért,
'S mi végét érheti;

Forgatva egyedül
Ön gondolatjait,
Vágyának új utat
A' végtelenbe nyit.

'S a' sajkát fölveszik
Nagy tenger' árjai,
Nyom nélkül vesznek el
Távolban útai.

A' tenger iszonyú
Ha mélyét fölveti,
Midőn hullámain
Vad szélvész kergeti.

Ha feldult síkjain
A' barna zivatar
Élőt 's halottakat
Éjével eltakar.

Ki az, ki háladón
A' partot öleli?
A' parton tán honát
'S övéit fölleli?

Ki az, ki úgy örül
Menthetni életét?
Az éh tengerben az
Nem hagyta mindenét.

A' rabló az, ki most
A' partra felköszönt,
Alig hogy elhagyá
A' gyilkoló özönt.

Népet 's kincset hozott
Nejének dús jegyül,
Azt vélve, feledi
Búját, ha kincse gyül.

A' tenger elvéé
A' tenger adta jót,
Hullámsír temeti
A' kincset és hajót.

De megvan, úgy hiszi,
Legdrágább kincse még,
A' hölgy, kit semmi ár
Megvenni nem elég.

Megvannak gyermeki,
Az édes két fiú,
Hozzájok fut, rohan
'S enyhül szíven a' bú.

Derülten áll a' part
Nap' enyhe sugarán,
A' tenger elsimúl
Lezúgott vész után;

De tört hajó ül a'
Mosolygó partokon,
Holtaknak teste úsz
A' tűkörhabokon.

'S a' rabló megleli
Üdvének romjait,
Holt halvány testeket
A' nőt és fiait.

A' sárga fürtöket
Iszap keverte be,
Iszappal éktelen
A' szép hölgy' kebele.

'S ő ott áll mint szobor
Merő fájdalmiban,
Fájdalma olly rideg,
És olly határtalan.

Vadúl átnézdeli
A' messze levegőt,
De sem tenger, sem ég,
Sem föld nem szánja őt.

Ott ég mint tört hajó
A' tenger' közepén,
Kit villám gyujta meg
Viharnak éjjelén.

Jámbornak bajban írt
A' múlt' emléke ad;
Őt bűnök terhelik
És gyilkos öntudat.

Vörösmarty.

HÚSHAGYÓ KEDD.

FOLYTATÁSA

A' VÍZKERESZT CZÍMŰ ELBESZÉLÉSNEK.

IFJÚ SZÉKESYNÉ AZ ANYJÁHOZ.

Zsomba, febr. ...

Édes jó anyám! Rég kötelességem lett volna már állapotom felől tudósítani az én legjobb szüleimet, de egy új asszonynak mennyi aggsága van, azt igen jól fogja tudni maga is, anyácskám, 's így nekem megengedend eddigi hallgatásomért. Mindenütt jó, de legjobb otthon! ezt az anyai háztól elvitt leány érezheti legjobban; én nem tudom mikor szokhatom-meg új szállásomon. A' bútorok kár nélkül megjöttek; de itt alkalmas helyök hibázik. A' kanapét és szublátot az első szobába tettük; de abban tán mióta fenn áll sem állt egyéb egéren kívül, melly annyival nagyobb bőségben futos benne; féltem, hogy kárt tesznek az ágyneműkben. Mihelyt jó alkalom adódik, kis veres macskámat küldje-el, édes anyám; itt igen sok hasznót tehetne. Ezenkívül a' falak is egykicsint nedvesek, semmit sem merek közel tenni melléjük, hogy penészt ne kapjon. Van még egy üres vendég-szoba is, de egészen külön az ólak' végiben áll, aztán tele van, mert napam asszony tartja benn aszalt gyümölcsét, 's holmi még az öreg úrról maradt ősi bútorokat. Itt, a' mint veszem észre, igen megbecsülnek mindent a' mi régi; de annál kevesebb újságot láthat az ember. Én még is jobb' szeretném, ha ezt adta volna át napam lakószobául; de úgy látszik, egy kicsint fősvényke a' fával, nem akar kétfelé fűtetni, 's mi még most vele lakunk egy szobában. Ez akkora, az igaz, hogy kettő is kitelnék belőle; de úgy tele van ládákkal, almáriomokkal, pohárszékkal rakva, hogy még is szűk; mert a' cseresnye-fa asztal is igen nagy és sok helyet elfog a' közepén. Az alját ennek tejes köcsögökkel rakja-meg a' napam, és így evés közben is mindig lába alá kell vigyázni az embernek, hogy valamelyiket föl ne taszítsa. Az épület elég hosszú, de többnyire ólaktól 's életes kamrákból áll, 's ezért a' férjem már emlité is, hogy csak isten a' tavaszt meg hagyja érnünk, tüstént egy alkalmasabb lakot fog építetni az ország-út mellé, mert a' mostani nagyon benn is fekszik, 's a' juh-fészter foglalja a' legszebb helyet. Konyhára még a' napam nem eresztett. Nem tudom ezt kimélésből teszi-e, vagy csak a' maga főztit szereti enni. Legkedvesebb étele a' füstölt nyelv, mézzel és apró-szőlővel, és én ezt nem ehetem, aztán azt

gondolják, hogy az ember finnyás. – A' paradicsomalmájok csak úgy kemenczében van megszáritva, és savanyún eszik; pedig a' mi párban főztünk czukorral sokkal jobb. A' minap vendégeink voltak 's én baraczkását akartam csinálni; de más befőztjök nincs mint szilva, az is nagyon savanyú 's egy kicsint meg is van égve. A' baraczkjok elromlott, mint mondá a' napam; bizonyosan nem volt elég kemény 's a' czukor kevés hozzá. Azután csak maga csinált ludas kását, de ezt sem ris-, hanem köles-kásával szokja csinálni, pedig hiába! ez sohasem pótolja ki amazt. Még nekem itt sokat kell tanulnom, azt látom; de felejtennem tán még többet. Egy szerencsém, hogy férjjel igen jóval áldott-meg az ég, ezután hát reménylenem lehet, hogy minden másként fog menni. – Ezek után uram atyám' kezeit, kedves édes jó anyáméival együtt milliomszor csókolom; kedves férjem is igen tiszteli, 's maradok holtig engedelmes leánya M i n k a m. k. Székesi Györgyné.

U. i. Mi még mindeddig igen erősen fonunk, mert a' napam minden gazdasszonyságot abban tart; de az ide való rokkákon én fonni nem tudok; kérem hát a' magamét hazulról, adandó alkalommal, elküldetni, a' kis macskával együtt. Tili izente, hogy nem sokára meglátogatand bennünket.

SZÉKESY GYÖRGY AZ IPÁNAK.

Kedves, drága ipam uram 's napam asszony! Minekutána a' kegyes ég forrón szeretett mátkámmal, legkedvesebb leányukkal Minkával, házassági egybeköttetésemet megengedé, szorosán lekötelezve érzem magamat ezen való hálás örömömet írásban is kijelenteni kedves drága ipam uraméknak. Nekünk, istennek legyen hála, mind e' korig semmi bajunk sincsen, a' kis Minka is friss mint a' hal 's úgy megszokott már Zsombán, mintha itt született volna. Az édes anyám is legfőbb gyönyörűségét leli jó kis menyében. Ő már szegény nyugalomra fog lépni 's átadja Minkának az egész gazdasszonyságot, mihelyt ez felveheti a' ház' módját. Már is csak az ő főztéből eszik legjobb ízűt; csak hogy míg ez a' hideg tart, kímélni akarja a' konyhai munkáktól 's ezt én meg is köszöntem neki. – Nálunk a' kemény tél folyvást tart; az szerencsénk, hogy szénánk elég van, el is adhatunk belőle. A' birkákban még eddig semmi kár, hanem egy kedves agaramat elkapták a' farkasok, 's ezt jobban bánom egy rossz tinónál. A' kis feleségem is éppen most ír egy hoszszú levelet drága szüléinek, tőle kívántam-meg magam is az írást, mely különben, megvallom, nem igen kenyerem; de az illyesre most leginkább ráér az ember. Ha a' szánútból ki nem kopunk, majd egyszer csak ott termünk Tormádon. Addig is pedig mindenféle lelki és testi áldásokat kívánván, vagyok, kedves drága ipam uramnak és napam asszonynak, Zsombán februáriusban 18. ... kézcsókoló vejök N. Székesi Székesy György, zsombai közbirtokos.

HORGHY ÜGYVÉD ÖZVEGY KENYÉRDYNÉNEK.

Pest, febr. ...

Tisztelt, drága nagysád! E' folyó hónapban költ igen becses levele önnek, nagyon érdekes újságot foglal magában a' mi Székesynkről. Vízkereszti kalandjainak, mikről már egy barátomtól, ki éppen jelen volt, hallottam, sok jó izűket kaczagtam; de hogy sorsüldözte kalandorunk még e' farsangon meg is házasodjék, ez kevéssé váratlanul lepett-meg. Most már mint ház-tüzes gazdától inkább félhetünk, hogy mélyebben fenekli-meg magát a' jószágban, mellynek zálog-évei, szerencsénkre, éppen f. évi szent György-napra kitelendők. Bátorkodom hát ez ügyben alázatosan emlékeztetni nagysádat, hogy a' szükséges kiváltsági summa' össze-

szerzésében munkás lenni méltóztassék, hogy aztán az időhatár' eltelésével tüstént törvényes jogainkba léphessünk. E' végre ezen levelemben zárva fogja ön kapni Székesy úr' részére az átadási törvényes fölszólítást, a' mit azonnal bizonyos expressus ember által neki megküldeni el ne mulasszon nagysád. A' többi majd az én gondom leendő, 's idő és körülmények útba igazítandanak bennünket. Melly hivatalos és köteles tudósításom után legyen szabad egyebekről is emlékeznünk. – A' pesti farsang élénk és vidor most is, mint mindig szokott lenni. Minket a' kültájiak avval gúnyolnak, hogy vigalmainkat pénzen vesszük; 's meglehet épen ez az oka, hogy teljes erőben használjuk is őket, míg mások az ingyen nyertek mellett elálmosodnak. A' munkásság és szorgalom, melly nálunk télen sem szűnik-meg, fűszerezi multságainkat, 's az egyformaság, fesztelenség, melly farsangi köreinkben már-már éledezni kezd, szokatlan új bájbá öltözteti azokat. Isten előtt, társalkodási körökben 's vég-kikötőnkben, a' csendes sirboltok alatt, legneveltségesebbnek tartom a' feszes rang-tartást, 's leghelytelenebbeknek e' kérdéseket: gróf-e, nemes-e, polgár-e? Egy-házban legyen tiszta a' szív, valamint vigalmi teremekben legyen alkalmas a' köz szeszély-tömeghez valamicskét még adni, vagy legalább részt-venni a' készben; 's én a' külön alakú 's öltözetű emberekben választást tenni nem fogok. Temetőnkben pedig drága halotti készületek épen nem emelnek-ki senkit a' föld' porából. Csak még a' nyelv lehetne valaha egyforma fővárosunkban, úgy tán nem irigyelném a' büszke ángol' roppant Londonát, mert egyesült akarát és erő minket is fölemelhetne legalább olly kis polczra, honnét szomszédink létünket észre vehetnék. De még most a' nyelv valóban sokféle nálunk; itt diák, ott franczia, általában német, szokatlanul magyar – 's ez fölötté nagy gát! – Álarczos bájjainkban leginkább mulatom magamat. Az e' nemű tréfás incognitók idealjai az én társalkodási kíváratimnak. Karczolhat a' vidor elménczség, a' nélkül hogy sértene; szűrhat a' komolyabb gúny, a' nélkül hogy fájna; megnyilhatik a' szív, hű tolmács lehet a' nyelv, a' nélkül hogy e' közmondásra kellene emlékeznünk: „Szólj igazat, betörök a' fejed'.” – Mult szombaton X. tanácsnoknál hasonló zárt körű farsangi vigalom tartaték, mellyben én is többekkel szerencsés valék részt venni. Álrühám egy tengeri admirált ábrázolt, egykét barátimtól, mint matrózoktól, követve. Mágnestű 's látcső valának kezemben, 's legényimtől körülvéve olly helyezeti idomban tevők mozdulatainkat, mintha hullámló tengeren fregát volnánk. Egy csinos álarczos-nő, amerikai viseletben, darab óta bámulá már hanyódásainkat, 's én felé tarték. Meglepetve szinte előtte meg-állapodásunktól, kérdé szorultságában: „Hol kötsz-ki, admirál?”

„A' jó reménység' fokánál – felelék – hova magnesem vezérle.”

„Te europai vagy, én meg amerikai, 's így sajnálom ha nem értjük egymást.”

„Attól ne félj, szép idegen! néma jelek is lehetnek tolmácsok két összehangzó szív között.”

„Értelmes szavak is gyakran csálnak, hogyne még inkább a' jelek?”

„Elloplak, jőj hajómra, – a' föld' édenébe – Európába ragadlak.”

„Rabnak talán, hol annyiféle kény uralkodik az emberen?”

„Nem! én leszek rabod, szép királyném, ennyi bájnak inkább hódolok, mint a' legzordonabb erőszaknak.”

„Ti európaiak szóval szépíteni hatalmasan tudtok, csak az kár, hogy nyelvetek ollyan mint az én bájaim, mellyeket álarcz fed.”

Ezzel eltűnt a' körülünk gyülekvő vendégtömeg közt, nekem pedig mélyen hatá-meg lelketem a' rövid, de soha nem felejtendő szóváltás az ösmeretlen tündérnővel. Kerestem, de többé nem vala látható. Éjfélkor általában leálarczoztuk magunkat, de az én amerikaim csak nem volt. Tudakozódám utána 's mondák, hogy rosszúl lévén még éjfél előtt elhagyta a' táncztermet. Kérdeztem, ki volt? de szerfeletti kíváncsiságom hamis vigyázatra inté barátimat 's szorgosan titkolák tőlem a' kis amerikai' kilétét; hogy annál érdekesebb multságot adjanak

nekik hasztalan töprengéseim. Most vallja-meg, drága nagysád, e' regényes báli kaland nem hagyhatta-e egy kis zavargó nyugtalanságot szivemben? – De most veszem észre, hogy tulajdon körülményim' ábrázolásiba mélyebben is merülék, mint sem önnek unalmára ne legyek. – Bocsánatot a' hosszú levelért. A' fentebb írtakra még egyszer bátorkodom önt emlékeztetni, valamint Székesy úr' válaszát is majd velem közletni kérem. Ki magas kegyeibe ajánlott, hódoló kézcsókolásom után maradtam önnek, tisztelt drága nagysád, alázatos szolgája H o r g h y ; hites ügyvéd.

TORMÁDINÉ, A' LEÁNYÁHOZ, IFJ. SZÉKESYNÉHEZ.

Tormád, febr. ...

Kedves leányom! Ugyan jó, hogy valahára csakugyan írtál már; én sokat aggódtam miattad. De hála istennek! csak hogy már tudok valamit rólad. A' bútoraidra 's ágyakra, ha olly rossz a' szobátok, vigyázz, sokszor szellőztess, 's minduntalan megtekintsd nincs-e valaminek baja, mert tudod mennyibe került! Ha az ember tudta volna, tavaszig kár is volt vennünk. – Te, a' mint írod, Zsombához nehezen szokol, férjed meg' azt írja, hogy úgy megszoktál már, mintha ott születnél volna; én ezt nem értem, édes leányom. Meglehet te igen kényes vagy, pedig egy asszonynak, kit idegen házhoz visznek, ez éppen nem való. Nyugodjál-meg, édes leányom, az isten' akarátján, kivált ha férjeddal meg vagy elégedve. Ez legfőbb, 's adj hálát a' teremtőnek, hogy ollyan jutott. Mindennek a' kezdete nehéz, de a' legrosszabbat is megszokhatja az ember, ha békességstürése 's erős akarátja van. Hogy neked tíz tizenkét szobád nincs, azon ne aggódjál, majd megsegít az isten legalább kettővel-hárommal, ha iparkodtok, 's jobb még is, ha a' mi kevés van, az a' magadé, mint a' ki soktól árendát fizet. A' napadat pedig megböcsüld, 's gazdaszonyságában, főzésében kifogásokat ne csinálj. A' mennyi ház, annyi szokás; 's te most új házhoz kerülén, tanuld-meg annak szokását, mert evvel nyerheted-meg az öreg asszony' kedvezését. Lassanként mindenben lehet változtatni, csak egyszerre sokat ne akarj, mert az szemet szúr. A' jövő nyáron majd barackot is főzhetsz, de addig érd-meg a' szilva befőzőttel. Még is – hogy éppen e' részben is panaszkod ne legyen – küldök most egy üveggel; de add-át a' napad asszonynak, hogy én neki küldöm ezt, nem neked; jó lesz egy kis fánkba még a' télen. A' macskádat el nem küldhetem, mert itt is szükség van rá; hanem küldöm azt az egérfogót, mely minap a' férjed' újjára csattant; tégy-rá egy kis bőrkét, majd kifogja ez az egereket. A' rokkádat is viszik, csak fonj a' mennyit lehet, kivált ha napad is azt szereti. Nem vagy már gyermek többé, nem játékról vagy szerelmeskedésről, hanem igazán a' jövődő boldogságról kell aggodnod; pedig azt gyakran illy kicsinségekkel éri-el az ember. Azt se tartsd, hogy a' szövetségben nincs gazdaság; ezt csak a' rest asszonyok állítják, kik mindent munka nélkül akarnak; de a' mit az ember apródonként beszerez, egyszerre ugyan sok pénz kell ám érte. Aztán nem nagy városi asszony vagy te, hogy összetedd kezeidet, látogatóba jársz, vagy holmi finom munkákon rontsd szemeidet, melyeket csak czifraságnak tanultok a' nevelőben, 's a' hasznosabb foglalatosságokat még is csak az anyátoknak kell megtanítania. Mi, hála istennek, egészségesek vagyunk mindnyájan; Tili is írja, hogy semmi baja sincs. Isten áldjon-meg, édes leányom, vedd jó neven anyádnak, ki neked igazán javadat akarja, intéseit; 's a' napad asszonyt megböcsüld. Fiam uramat is köszöntjük 's vagyok szerető anyád R ó z a f i J u l i á n a .

Zsomba, febr. ...

Kedves Móriczkám! Mióta lakodalmamkor vőfélségedben köztünk begyeskedtél, nem is hall az ember rólad. Tán valami jóban töröd te is a' fejedet 's még farsang' végén meg akarsz házasodni. „Ha ezt teszed, jól teszed; majd utóbb megérezed!” de csak a' nóta mondja ám, nem én, valahogy' tüledre ne magyarázd szavamat, mert hála istennek! nekem a' V í z k e r e s z t semmi keresztet nem akasztott a' nyakamba, mint akkor gondolám. Azt mondják ugyan, hogy a' házas ember' ügyét hét tél, hét nyár választja-meg; de azért merem állítani, hogy boldogabb pár mint én és Minka, nem igen találkozik széles e' világon. – A' nászról még te nem is tudsz, mert még Tormádon hagyál bennünket; hát most meg-írom – olvasd! Menyhárt bátyám kísért-el bennünket Julcsa leányával, meg' az ifjú Sárdiék, t. i. most már a' sógorom. Korán akaránk indulni, hogy még az nap haza érhessünk, 's ez részint jól is esett, mert a' bucsúzás' keservei gyertyavilágnál még sem olly szivrehatók, mint napfénynél. Azonban egy kis bajt ez még is okozott; mert a' mint nagy farkas-bundámban ipam uram' ölelésére sietnék, vele a' kis kávé asztalról mindent lerántottam, még a' gyertyát is, és így sötétben maradánk. „Holnap ilyenkor kevesebben leszünk!” kiált ipam uram, a' többi meg' bedugá orrát, mert farkasom ez uttal rókát kapott, mellynek illatja reggeli füstölőnek nem igen volt alkalmas. Minka nehezen válhata-meg szüleitől, mint illyes esetben szokás; én hát míg ő bucsúznék, meg akarám tekinteni künn a' kocsit, ülést, bakot 's a' t. A' mint a' félsötétben befogott kocsim' hágcsójára lépnék, észrevesz a' lakodalmi cigány-banda, melly már hajnal óta lesett, 's rárántja lármásan a' bucsúzó marsot. E' szokatlan neszre az én lovaím megugornak; még jó hogy beugorhattam a' kocsiba, különben tán keresztül ment volna rajtam a' kerék, 's a' kocsis nem tarthatván lovait, azok kiragadtak az udvarról 's vittek mint forgószerű. Az volt a' szerencse, hogy az út egyenes volt – fel nem dőlénk. De most képzelj, barátom, rémülést! az ölemben egy leány feküdt, aztán én azt sem tudtam, égből esett-e oda, boszorkányságból történt-e? elég az hozzá, hogy ott feküdt, 's a' rázós úton sebes nyargalásra eszmélvén, elkezdett kiabálni, lovaím meg' annál inkább ragadtak. Maig is csodálom, hogy eléggé eszemen lehettem száját befogni az ordítózonak; de mi a' manó ejtette őt rám? ezt meg nem foghattam. – Lovaim a' faluvéghez közel csárdába rohantak, melly éppen útban van, 's ott az állás alatt csakugyan megálltak. Én még most is befogva tartám a' leány' száját, hogy ne sikoltsa új ragadásra a' lovakat; a' mint lámpával a' sebes benyargalásra megrezzent kocsmáros kocsim mellé fut, 's „az istenért! mindjárt megfojtja azt a' szegény leányt –” evvel lármát üt udvarán 's cselédi is mellém tolakodnak. A' leány ugyan azon szobaleány volt, kinek a' minap bankó helyett szerelmi czédulát nyomtam markába, félig ébren, félig magán kívül: engem meg' szemmeresztve bámultomban majd a' guta ütött-meg. Még ez hagyján! de Menyhárt bátyám és Minka a' másik kocsin utánam vágattak, 's engem egy roszt csárda' udvarán körülvéve annak szurtos cseléditől, magam kocsijában, az egyszer már úgy is gyanúba vett szobalányt tartva ölemben, a' legnagyobb tétova közt találának. Mátkám erre bezzeg nem mondá többé „oh semmi!” igenis nagy valamit gondolt, mert sírva fakadt, Menyhárt bácsira borulva. A' leány észre jöven, kiugrott mellőlem, most már asszonya' ápolására; de az semmiről hallani nem akart, hanem keserves jajgatásokkal vissza fordulni sürgeté a' kocsist, 's engem Menyhárt bácsival, a' legnagyobb álmélkodások közt ott hagyta a' csárda-udvaron. – „Öcsém! manók' kezébe került-e sorsod, hogy V í z k e r e s z t óta már csak nem tudsz lábra állni; hanem egyik bak után a' másikat lövöd? Magyarázd-meg már újra, mi volt ez?” kérdé ő. „Én az ülést akarám megnézni – felelék – míg Minka bucsúzott, 's a' mint a' hágcsóra léptem, a' lármás muzsika ijeszté-el lovaimat; de az a' leány miként került mellém? ezt ha felakasztanak sem tudom megmondani!” – „Jer hát haza, itt ha estig várjuk sem

tanuljuk-ki!”s mi is csendesken csak visszahajtatánk az ipamhoz. – Én most még jobban féltem, mint mikor Tormádra citáltak a’ czédula miatt. Lett is bezzeg mérges vita, de én mérgemben szóról szóra nem is emlékezem már rá; elég az hozzá, hogy az egész ház azt kiáltotta-rám, hogy én a’ szobaleányt el akartam lopni. – Ő szegény sírt, én káromkodtam; mert utóbb ennyi baleset nem is csoda ha kiveszi békétüréséből az embert. Megbántam, hogy leányt valaha csak láttam is, s eszembe sem jutott, hogy eggyel plane már meg is esküdtem, a’ másiknak meg’ elrablását fogják-rám! Csoda-e, ha ennyi boszuságra az ember egy hétig nem imádkozhatik ahítatosan? „Megengedj, rózsám! én az egész dologról semmit sem tudok” – evvel fordulék boszús mátkám-hoz! de ő, rám sem hallgatva, anyjához fordult. Lásd, amice! csak addig jó a’ leány, míg az ember meg nem esküszik vele, azontúl mindjárt durczásabb. Sok tanakodásra végre kisült, hogy a’ szobaleány már én előttem a’ kocsimban volt, hogy ülésünket elegyengesse, s holmit a’ zsebekbe dugdosson. A’ mint én felléptem, azon pillanatban ragadtak-el bennünket a’ lovak, s ő ijedten ölembe rogyott, s most már ugy-e te is érted az egész dolgot. – Férfiak mi is hamar megértők, de az asszonyféle szeret mindenbe kötélődzkődni. Utóbb ezek is engedtek, s egymást, mint szokás, meg is csókolva, a’ régiek levénk; de most már csak dél felé indulhatánk-el. Ebédre marasztottak, de én alig vártam, hogy mehessünk, mert utóbb még feleség nélkül kell haza mennem!

Ha az ember jókor akar érni, későn ne induljon; mert megbánja ha elsötétedik; aztán nem is oda jut, hova akart! – Ha az a’ fatalis leányrablás magát elő nem adja, mi is korábban indultunk volna; de így megkéstünk, pedig holdvilág sem volt, aztán szeles felhős idő. Mi azonban csak hajtottunk jó remény’ fejében, s már nem messze voltunk a’ Betekints csárdához, midőn az idő hirtelen megváltozott, s vastag köd ereszkedett. Az én kocsim utolsó volt, mellyben én ülék Menyhárt bácsival, a’ középsőn Minka Julcsával, az elsőn Sárdiék. Egy kevéssé mi megálltunk, hogy a’ kocsis lovait letörölhesse, s a’ vastag ködben amazok egészen elvesztek előlünk. Azután utolértük, csakhogy a’ homályban nem igen lehetett a’ kocsit kivenni, úgy valami sötét pontként tűnedezt előttünk. Egyszer az is megáll, s természet szerint mi is. Én leszálltam, hogy megtekintsem őket, s mivel szundikálni véltem, egy kicsit megijeszem. Ez perse kevéssé vastag tréfa volt, máskor nem tenném, de most megtörtént. „Ide a’ pénzzel!” beordítám hintajokba, mintha útonálló volnék, s azok rémülve sikoltának a’ kocsisra, hogy hajtson. Az közéjük vág lovainak, s én majd hanyatt estem, a’ mint föl akarék kapaszkodni. „Mi bajok ismét?” kérdé Menyhárt bácsi. „Semmi – mondám – egy kicsint bokrosok a’ lovak, megkapták a’ kocsit.” „Utóbb még felforgatják őket” sopánkodék az öreg úr, és sürgeté utánok a’ kocsist, hogy magokban valami baj ne érje őket. Az előttünk nyargaló kocsi nem igen csillapodott, s a’ mint lehetett mi is csak nyomtuk őket, végre falut értünk, s én örültem, hogy a’ sebes nyargalásban illy jókor haza értünk. Az előttünk menő hintó behajt egy udvarra, mi utána, s megállapodtunk. Nekem más nem volt eszemben csak a’ feleségem, hogy nem lett-e a’ nagy ijedésre baja; alig vártam, hogy hozzájuk mehessek. „Már mitől ijedtetek olly igen meg?” szólék nyájasan a’ hintóba hajolva; de ők ismét elsikoltva magokat, eszmélet nélkül ungrándoztak-ki a’ kocsiból. Kevés idő múlva egész udvar talpon volt, és pedig ugyan megtámadólag ám, fejszével, fokossal, puskával. Mi el nem gondolhattuk, haramiák közé jutottunk-e, s ők minket gondoltak zsványoknak. „Édes atyámfiak, mi megadjuk magunkat – mondám, azt véelve, hogy eltévesztvén az utat, valami zsvány-bandára bukkantunk – csak életünknek kedvezzenek;”s bevezettek bennünket a’ szobába: de ez semmi haramia fészket el nem árula. Üri kény látszék mindenben, s egy tisztos öreg ur, fiastól s cselédestől voltak a’ támadók. Itt aztán utóbb demonstráltuk kölcsönösen becsületünket, letevőn a’ haramiás gondolatról; csak azt nem tudtuk-még, miként jutottunk reménytelenül e’ viszonyos szerencsééhez. Én most az asszonyokat kérdém, s mondák, hogy ebbe s ebbe a’ szobába mentek, hát meg akarám nézni, nincs-e valami bajok? Mind a’ kályhát lépé már hogy hozzájuk léptem; de olly ösmeretlen

alakok, hogy én egyebet nem tudtam szólni, mint „alázatos szolgája!” Együgyű üdvözetemet amazok is viszonzák álmélkodva, ’s újra hallgatás lőn. „Hát magok is vendégek itt?” kérdém végre tétovámban, kocsmában gondolva magamat. Ők nevettek ’s mondták, hogy plane itt laknak. Én megint nem tudtam, mit szóljak, de Menyhárt bácsi is bejött az öreg ural, kivel ösmerős volt, ’s most világos lőn a’ történet. Csak gondold, amice! én mátkátlan vőlegény lettem; Minkáék isten tudja hol jártak, messze tőlünk, itt sem hírok sem hamvok. Az útban elkerülék, míg mi álltunk, azt a’ kocsit, mellyben én úgy megijesztém az idegen asszonyokat, ’s azóta mindig azt tartottuk hozzánk tartozónak, ’s utána most egy ösmeretlen faluba ’s házhoz jövének. Az út épen a’ betekintsi csárdánál válik-el, de ki láthatta azt olly sűrű ködben, mikor kivált az előtte menő kocsira bízta magát az ember! Én ki sem akartam fogatni, de nem eresztettek illy sötét éjszakán, hogy még nyakunk is törhetik, hát maradnunk kellett. Nekem átkozott roszt éjszakám volt, ’s már hajnalban kiderülve az idő, útban voltunk az említett csárda felé, hol szállva gondolók a’ miéinket, ’s effective itt is leltük, de a’ legnagyobb zavarodásban szegényeket miattunk. A’ kis Minka’ szemei veresre valának már sírva, ’s egész éjjel nem aludt mint én, ’s evvel dicsekvém is előtte, hogy vigasztalódnék. Én nem tudom mit akar a’ jó ég velünk, de átkozott roszt jelekben kezdtük a’ pályát. Azonban már minden elmúlt ám, ’s más nap szerencsésen haza érvén, azóta a’ legnagyobb boldogságban élünk; elannyira, hogyha meglátnál bennünket, tudom, megkivánnád sorsunkat, ’s még az idén násznagyodnak hínál. Egy kis scrupulusom van még, de ez nem nagy. A’ múlt napokban t. i. ipam uramékhoz levelet íránk mind a’ ketten, ’s ő a’ magáét nekem meg nem mutatá. Ugy-e nem illett illy titkolódzónak lenni? de a’ roszt írással mentegeté magát. Én perse elhallgattam, mint a’ féle férfi, de mondhatom, hogy ez úttal rosszul esett a’ hallgatás. Napam asszony is küldött neki már azóta levelet, ’s ezt sem mutatta. Nekem ez nem tetszik. Azonban a’ kíváncsiskodás asszonyok’ dolga, ezen nyugodtam-meg, ’s mind e’ mellett is mi igen elégedve élünk most már. Ha előbb nem, György-napra lássuk egymást. Tudod, nekem az milly nagy napom, kivált az idén. Nem tudom, nem mozognak-e Kenyérdyék? Ettől én nagyon félek, de nem szólok senkinek. Isten áldjon-meg! ha szükségem lesz rád, okosan állj-elő.

ÖZVEGY KENYÉRDYNÉ, SZÉKESY GYÖRGYHÖZ.

Pusztadomb, febr. ...

Édes Székesy uram! Hogy jövendő kedves élete’ párját az isten nem csak kimutatta, hanem azt már szerelmes hajlékába is vinni megengedte: ezen igen nagyon örülök, gratulálok egyszersmind a’ boldog új párnak. Kivánom, hogy az isten tartsa-meg egymás’ szeretetében sok számos esztendőig, boldogul és megelégedve Székesy uramékat. Van szerencsém egyúttal emlékeztetni az urat familiámnak azon törvényes ősi részecskéjére, mellyen az ur most Zsombán, ’s familiája 30 éve már hogy lakik. Nem fog ösmeretlen lenni, úgy hiszem, azon szerződési zálog-levéll, mellynek erejénél fogva a’ fenn nevezett jószágocskát az én boldogult atyám az ur’ atyjának 30 évekre 12 ezer ezüst forintban köté-le; valamint tudni fogja azt is, hogy a’ kitett idő-határ f. évi szent György’ havának 24-dikén egészen kitelendő. Ehhezképest barátságosan jelentem az urnak, hogy én a’ nevezett zálogjóságot most már kiváltani szándékozom, mellynek jövő sz. György’ napján leendő barátságos átadását, általam előbb a’ kitett summának pontos kifizetése mellett, minden pörpatvar nélkül, az úrtól, mint a’ törvényeket méltánylani tudó embertől, bizodalmasan várom is. A’ ki további becses hajlandóságiba ajánlott, egész tisztelettel maradok, az urnak kész szolgálója: Liliomfi Ottília, Kenyérdy Ferencz’ özvegye.

T. TILI, SÁRDI GÁBORNÉ, AZ ANYJÁHOZ.

Sárfő, martius'. ...

Kedves anyám! Épen tegnap jöttem haza Minkáéktól Zsombárol; hanem szegény testvéremet ugyan szomorú állapotban hagyám-el. Úgy vettem észre, hogy a' napa nagy regulában tartja; pedig minden házi dolgok viszáson megy, meg is panaszlá Minka, hogy egy levelében kedves anyám igen megpirongatá; 's azóta igen kedvetlen. A' sógor ugyan elég jó embernek látszik; de most nem tudom ahhoz is mi ütközött, olly garabonczás képpel jár mindig, az ember majd elijed tőle. Engem a' vendégszobájokban háltattak, melly egy kicsint távolka esik a' többbitől, hát a' szobaleányt kéréim magam mellé bátorságul, 's ez sokat beszélt akkor az öreg asszony' külökdéseiről. Ezer hála, hogy az isten illyektől engem megmentett; szegény Minkának ugyan van elég nyelnivalója. Ő azt mondá, hogy kedves anyámnak ne írjak semmit sorsáról; de én meg nem állhatom, különösen az első napi otlétemben történt dolgokról hallgatni. A' sógor t. i. ebéd után egy levelet kap expressus ember által Pusztadombról. Még mind asztalnál ültünk, ő feltöri, olvassa, 's szemlátomást elsápuult, úgyhogy Minka kérdezné is, tán valami baja van? „Semmi, semmi!” mondá ő remegő hangon, és zsebébe készült dugni a' levelet. „Különös levél lehet, melly az embert ennyire megzavarja – mondám én – hadd lássam!” 's enyelegve a' levél után nyúlok. Ő lángba borult egész arczában 's ijedve rejté-el levelét, mellynek még is egy kis darabkája újaim közt maradt. – Most fölkelünk, 's én Minkával az ablakhoz megyek a' szakadt levéldarabkát megtekinteni, 's ezen olvassuk: „Liliomfi Ottília, Kenyérdy Ferencz' özvegye.” A' sógor mindjárt kiment anyjával együtt a' hideg szobába, honnét egy jó hosszú óra mulva jöttek csak vissza. Azóta mintha mindeniknek az orra' vére folyna, 's csak magokban suttognak. Minkát ez eset igen megzavará, hogy mi dolga lehet férjének a' fiatal özvegygel. Én el akarám enyelegni a' dolgot, de nem lehetett; aztán csakugyan különös azóta mindenik. Jó volna tán, ha kedves anyám egy pár napra hozzájuk rándulna; Minkát ez felette megvigasztalná, aztán a' dologból is sülné tán ki valami. – Harmad nap mulva mentem haza, de épen jól esett, mert mire beértem este, tele voltunk vendéggel; az volt szerencsém, hogy mind férfiak voltak, kik vadászatra jöttek férjemhez. Asszonyokkal nem tudom mit tettem volna, mert hevenyében semmim sem volt, de férfiaknak egy kis gulyáshús, turós csusza, mindjárt kész vendégség. Most már ismét magunk vagyunk. Holnap épen szapultatni akarok, az idő igen meglágyult, minden fa-edény az eszterja alatt van hó-levet fogni. – Ezekután kedves uram atyám' kezeit csókolván, vagyok kedves anyámnak, engedelmes leánya T i l i .

U. i. Minkának ne mondja ám, kedves anyám, hogy én írtam valamit felőle. A' férjem is kezeit csókolja.

LILIOMFI LOTTI, TESTVÉRÉNEK, ÖZV. KENYÉRDYNÉNEK.

Pest, febr. ...

Kedves néném! Jól jövendöléd, hogy én Pesten magamat egész betegségig fogom tánczolni. Azonban meg ne ijedj, a' nyavalya nem halálos ám, csak egy fáradságból származott gyöngeség, 's már ennek is vége van, úgy hogy tegnap ismét bálban voltam. A' színházi nagy redoutban csak kétszer voltam, úgy látszik, hogy ide inkább bámulni, mint tánczolni megyen az ember. Az a' sokféle nép, melly ide gyülekezik tarka vegyületben, valóban kis ideig gyönyörködtetheti a' szemet, mellynek még is többet árt a' szerfeletti világítás, valamint a' tolongás is olly sokaság közt nem legkellemesebb. A' casinói báloknak nincs párja! ott az ember egészen honn leli magát, még is fény és finom ízlés áradoz mindenben. – A' dámák itt most többnyire virágos

krepp és tüll ruhákban jelennek-meg, de rózsaszínű selymet is láthatni fekete csipkével, 's a fejeken virág-koszorúk divatoznak. A' minap X. tanácsnoknál nagy álarczos bál tartaték, mellyben mi is a' nénivel részt vevénk; de én épen akkor nem igen jól éreztem magamat; hanem néni csak eröltetett az elmenésre. Amerikai vad leánynak valék öltözve, de nem sok kedvem volt, mert a' nagy melegségben, álarcz alatt, iszonyú fejfájásom kezdődött; pedig igen magas szellemű 's még is elég nyájas mulatság volt. Egy hajós kapitány is volt a' többek közt, ki majd hogy el nem lopott magával Európába. Úgy szerettem volna vele enyelegni, de tovább ki nem állhatám, el kelle magamat még éjfél előtt lopni a' társaságból. Annyiszor akartam már kérdezni, ki volt az a' hajós kapitány; de előre mindig elpirultam, 's nem merék iránta mind eddig kérdést tenni, hogy majd valamit gyanítanak belőle. Én nem is tudom mi tehet bennem egyszerre olly nagy változást, ha ő utána akarok tudakozódni. Tegnap Ü. generálnál valánk. Egy kelletlen képű, nem is épen a' legfiatalabb férfi kért-fel cotillonra. Megvallom, nem a' legfürgébben ugrám ültömből karjára, 's ha nyilvános lett volna a' bál, hősöm ez uttal aligha kosarat nem kap: de illyen helyen ezt könnyen sértésnek vehetnék a' férfiak, hát csak elmentem. Míg másokon vala a' sor, beszédbe eredénk, 's nekem tánczosom tetszeni kezdé. Hiában! én csak tapasztalatlan leányka vagyok még, egy tekintetre ki nem tudom nézni senki' képéből is lelkét. Kérdém: az utolsó casinói bálban jelen fogna-e lenni? 's ő nem-mel felelt, mert falura hivatalos a' Húshagyót megülni. Úgy szerettem volna tudni – hová? de ha sokat akar az ember tudni, utóbb észre veszik, és ebből más még többet fog tudni, mint maga az ember: hát hallgattam. Én most annyit akartam írni mindent, öltözetéről, asztalról; de mindenütt volt tánczosom lebeg előttem fekete frakkban, 's ha még többet írnék róla, bizonyosan azt gondolhatnád, hogy szerelmes vagyok bele; pedig ehhez nem egy bál kell, néha egész életen-át sem képes az ember valakit megszeretni, hát illy rövid idő alatt? Most már csókollak, édes néném, százezerszer, 's vagyok szerető testvéred L o t t i .

U. i. Épen most hozza a' nagyságos néni leveledet, mellyben minket Húshagyóra magadhoz kérsz. Engem igen kellemesen lepett-meg ez újság. Nálunk a' farsang'vége úgy sem szokott már sokat érni; de falun, úgy hiszem, annál jobban fogjuk magunkát mulatni. Nekem a' mult bálí álruhám még most is meg van, nálad is amerikainé lesz; de ki ne beszéld aztán! Csókollak.

HORGHY ÜGYVÉD, KENYÉRDYNÉHEZ.

Pest, febr. ...

Tisztelt, drága nagysád! Milly kegyetlen ön irántam, hogy mind eddig engem szép testvére felől mély tudatlanságban hagyta lenni; pedig minden perczét e' tudatlanságnak életemből elveszettnek számlálom. Nagysád bizonyosan azt fogja magában gondolni, hogy a' férfiúi hizelgés ragadtata most velem tollat, 's gondolatim' hévmérője, tettem' iránya is ez. Oh de csak most ne illyet felőlem, éltemnek e' derülő szent hajnalában ne! én most alantabb, némábban érzek, mint valaha éreztem; de annál mélyebben, annál valóbban. – Ü. generálnál hoza össze a' történet Lottival, 's én magát kérhetem-fel a' szelíd lelket bizonyosságul, hogy semmit tulságig vele nem tettem. Nyelvem elnémult magasztalására; szívem elzárult érzelmeim' ömlesztésére; a' legeggykedvűbb, a' legtompább férfi-alakban állék mellette, hogy egy cotillonra megnyerni szerencsém lehete; mert a' gyanítatlan magas kellemek szokatlanul lépék-el egész lényemet, féltem a' dicsóhöz föllengeni. – Szóváltásom merő töredék volt, 's bánásom csak szerény illendőség. Ő engem nem is ösmer; én is másoktól tudám-meg kilétét. Egyszer kérdé: nem leendenék-e jelen az utolsó casinói bálban? 's ön nekem meg fog engedni, hogy Húshagyóra kegyesen hívó levele zsebemben lévén már, némi fájdalommal mondtam a' hideg nem-et. En-

gem önhöz régibb hála és tisztelet a' legszentebb lánczokkal csatol; de e' keblemben kelő új szenvedély kicsikart belőlem annyi áldozatot, hogy ön meghívásának előleges örömeire, homályt – ha pillantatnyit is – vonjon a' gondolat, hogy ő nem lesz ott. Mert hiszen ha ott leendene, az utolsó casinói bál-kérdés csupa üres kérdés lett volna, melyet szépeink gyakran tesznek, csakhogy szavakból ki ne fogyjanak; 's az önzés' irígy angyala mint csábít hasonló esetekben! mint szeretjük mi magunkat fő szerepben látni ott, hol személyünknek kívánnók az első helyet! Akármint legyen azonban a' dolog, megfordultam bár Lotti' eszméletében, mikor a' kérdést tevő, vagy nem, – hatott legyen bár csekélységem lelkére némi kis érdekléssel, vagy semmikép' sem: Húshagyóra személyes kézcsofkommal vagyok minden esetre udvarlandó önnek tisztelt házában. – A' mi Székesynket illeti, nagyon örülök, ha az érintett napon nagysádnál láthatandom; meglehet, dolgunk iránt a' legrövidebben foghatunk majd ott vele is végezni. A' zálog-summát jó lesz minden esetre készen tartani. Addig is magas kegyeibe ajánlott, egész hódolattal vagyok, drága nagysádnak aláztos szolgálja: H o r g h y, ügyvéd.

ÖZV. KENYÉRDYNÉ, SZÉKESY GYÖRGYHÖZ.

Pusztadomb, jan.

Édes Székesy uram! Minap expressus emberem által küldött leveletem kellett az úrnak vennie; de még is válaszát mindeddig nem kaptam. Igaz, hogy a' dolog nem épen sürgős még, 's a' kitett idő-határig ezt reménylhetem is az úrtól: azonban a' jövő Húshagyó kedden egy utolsó farsangi mulatságra határozva-el magamat, bátor vagyok erre ezennel Székesy urat is, familiájával, tisztelem mellett meginvitálni. Én, mint új vendég e' vidéken, jó szomszédim' ösmeretségét nyereségnek fogom tartani, 's kívánnám kivált az urat, kedves új párjával együtt, tulajdon házamnál tisztelhetni. E' kérelmem' megvetését hát az úrtól nem is várom; csak azt kell meg hozzá adnom, hogy a' multság általában álarczos leend; azaz, minden vendégim, kiket e' napra magamhoz kértem, álruhában 's arcczal fognak megjelenni, nagyobb vígalom' okáért. Vegyen hát Székesy úr is valami ösmeretlen alakot magára, tetszése szerint, 's én az írt napra a' legszívesebben várom, feleségével együtt, a' ki vagyok, az úrnak, aláztos szolgálója: L i l i o m f i O t t í l i a, özv. Kenyérdyné.

SZÉKESY GYÖRGY, Z. MÓRICZ BARÁTJÁHOZ.

Zsomba, jan. ...

Kedves barátom! Én úgy meg vagyok most szorulva, mint a' róka, ha a' tyúk-ólban rácsukják az ajtót. Kenyérdyné ismét rám írt, 's gondold! Húshagyóra magához bábra invitál. Ez a' bál pedig maskarás lesz, azaz becsületes képpel senkinek sem szabad bele menni, hanem lárvával. Most már én nem tudom menjek-e, ne-e? Feleségemet addig minden esetre haza expediálom, mert már nem bírok vele, hátha még oda is eljőne 's megtudná az egész dolgot. Megvallom, ezt nagyon szégyenleném, 's ha lehet, Kenyérdynét ráveszem, hogy legalább egy esztendőre, ha árendában is, hagyja meg nálam jószágát. A' kis Minka ugyan elszokott ám már a' s e m m i ről Vízkereszt óta, most már minden v a l a m i neki, a' mi igazán s e m m i volna is. Gondold csak! hogy Kenyérdyné' levelét meg nem mutattam neki, rettenetesen orrolja; pedig hisz' ő sem mutatá-meg nekem anyja' levelét, hát tartozom én többel mint ő? Most már mindig hazafelé sí, 's az ember hamar megunja a' sokat. Én feleséget is zsákban szeretnék hozni, barátom, hogy ne látna az utat, merre viszik; tán jobban meghúzná magát. Ez az én Minkám tán fölösleg is jó, azért rossz; de engem is szörnyen megzavart ez az átkozott zálog-váltás, 's a' házasság

azért nem jó, mert ha egyiknek baja van, a' másik is megérzi, aztán együtt búsul az ember. No majd Húshagyon kivágdom legalább magamat, kivált ha még okosan egyezhetném az özvegyel. Én Angyal Bandinak fogok öltözni, még a' juhászomat is elviszem, 's duda-szóval lepem-meg a' társaságot; tudom, hogy álmélkodni fognak majd rajta. Ha megjöttem, tudósítani foglak, mint ütött-ki a' bál 's mit végeztem; add aztán majd te is tanácsodat! Csak azt sajnálom, hogy a' szánút egészen elromlott, locspocs az út, aztán gödrös; az ember fel is dőlhet. Isten áldjon-meg!

IF. SZÉKESYNÉ, TESTVÉRÉHEZ, SÁRDINÉHOZ.

Tormád, febr. ...

Kedves Tilim! Csodálkozol úgy-e, kedvesem, hogy leveletem Tormádról kapod? Oh az én házi környüállásim fölötte kellemetlenekké váltak; nekem siratnom kell a' boldog múltat, míg te, édes Tilim, a' mindig szebb jövőnek örülsz. Férjem azon bizonyos özvegytől ismét levelet kapott, 's ezzel is szint' olly titkolódzó, mint a' másikkal volt. Már nem is lehet másként, mint hogy ők egymásba szerelmesek; de hogy mért engem vett hát el örökös kínra, azt meg nem foghatom. Csak én Vízkeresztkor ott ne voltam volna Menyhárt bácsinál, még most is boldog volnék; de a' férfiak csak akkor hagyják magokat kiösmertetni, mikor már bonthatlan lánczokkal csatoltak magokhoz. Szerencsémre kedves anyánk e' rosz útban is meglátogatott bennünket, 's látása még keservesebbé tette sorsomat, elmúlt boldog napjaimra emlékeztetvén; úgy hogy sírva borulnék nyakába, kocsiról leszálltakor. A' napam boszús szemekkel néze, férjem zavarodott lett, azért az elfogadás részünkről igen hideg volt, 's anyánkat ez mindjárt meg is szomorította. Az öreg asszony ma világért sem eresztett volna konyhára, mindent maga tett látszatos boszúval, csak hogy megmutathassa, milly munkátlan, kényelmes életet viszek én házánál. Ebéd' végén azt mondá, hogy viseletem csak a' kényes nevelés' következése, úgy élek a' háznál mint egy kis grófné, még is ha valaki lát, azt gondolhatná, hogy a' legkeményebb tömlöczben tartanak. E' vád fáj anyámnak 's nekem még jobban, mert éreztem milly igazságtalan. „Grófnét, kedves nászasszony – válaszola anyám – ne tartson házánál, 's ha Minika kényesen van nevelve, majd még egy időre haza viszem, hogy megjavítva e' részben is, ne legyen reá panasz.” Most férjem, ki mind eddig szótalán morzsolgatá tenyerét, neki derülve felszólal: „Jó lesz ám! vigye haza asszonyám, majd Husvételre érte megyek, otthon tán jobb kedvű lesz.” Különösen lepett-meg mindkettőnket e' váratlan nyilatkozás, 's anyám e' pillanatban eltökélé hazaviteletem. Másnap indultunk, 's napam látván, hogy anyám nem tréfál, félpírulva marasztgata, mikor már be volt fogva; de anyám mondá: „Csak te jer, édes leányom! látom én, hogy nem vagy kedves vendég a' háznál;” 's felülénk, napam pedig boszújában nem is köszönve viassasompolygott. Férjem, mi leginkább kínozott, nem is marasztta, egész vidámsággal kívánt szerencsés utat, jó mulatást, megkönnyülve, hogy kocsink udvarából kijáratott. Oh, édes Tilim, ha elgondolom, milly szívességgel forgódott körülünk a' napam, midőn engem fia' számára meg akart kérni, hogy' dicsérte minden léptemet, mint magasztalta fánkjaimat, mellyek pedig éppen ekkor egy kicsint elkelve valának, nekem is másutt járván eszem; mi édesen tudakozgatá, mint csinálom azon omló pereczeket, mellyekhez hasonlót még nem evett; 's férjem is milly nehezen tuda kiindulni házunktól, hogy elhagyjon kézfogónk után; 's most látnom kell, hogy napam még konyhára sem ereszt, ez pedig szinte maga küld-el a' házatól: valóban szeretnék még egyszer leány lenni, hogy az illy hízeltő néni-kéket elborsolhatnám a' háztól, 's az olly szerelmes úrficskák előtt jégszoborrá változhatnám, kik csak látásban, csókban, 's ölekezésben tartanak szerelmet, az esküvőig olvadoznak, utána

pedig, mivel csak külsőben keresik a házasság érdekét – a mindennapi egyformaság unalmakra válván – vagy elfásulnak irántunk, vagy zsörtösködnek. Most már két napja, hogy itthon vagyok, s anyám, míg férjem értem nem jó, nem is akar haza eresztetni; de én, ha lehet, ezt nem várom, s mihelyt új erőt nyerhet lelkem, megkérem anyámat, hogy engedje-meg a visszamenést. Ha már benn van az ember, úgy tartom csak evezzen a' hogy' lehet, míg végkép el nem ül, mert a' világra is kell tekinteni. – Csak gondolj újságot! Kenyérdynéhez vagyunk meghíva Húshagyóra álarczos bálba. Ez az, tudod, ki a' mult ősszel jött tájunkra alföldi jószágaiból, s most itt akar meghonosodni; ez az bizonyosan, kinek neve a' minap férjem' leveléből ujjaid közt maradt. Reménylem, te is ott leszel, mert az egész vidék be van híva, s így férjem is. E' váratlan eset engem igen sok érdekessel kecsegtet, azért, bár komoly körülményim illy zajos mulatságot nem igen ohajtanak is, elmegyek. Ti is jőjtek-el, édes Tilim! Ha mód és alkalom adódna, szeretnék férjemmel egy V i z k e r e s z t n é l keservebb emlékü H ú s - h a g y ó t éreztetni. Csókollak száz ezerszer, szerető testvéred: M i n k a .

SZÉKESY GYÖRGY, Z. MÓRICZ BARÁTJÁHOZ.

Zsomba, febr. ...

Kedves Móriczkám! Azt mondják, hogy Húshagyó a' bolondok' napja, de igaz is, mert az embert hamar bolonddá teszik benne. Halld csak! Vízkeresztkor sok ért; de a' miken Húshagyókor átestem, hozzá sem foghatók. Az anyám otthon maradt, feleségemet pedig a' napam haza vitte egy kis időre, a' mit én igen kedvesen vettem; hát Pusztadombra csak magam menék. A' maskarám, mint írtam, csakugyan A n g y a l B a n d i volt, az a' híres zsvány, réz csákánnyal, illendő öltözetben. Még otthon felöltöttem, mert különben megösmernek, gondolám; csak a' lárvámat nem tettem-föl. Egy kicsint el is késtem; de annál helyesebb lesz rajtok ütni, így okoskodám, aztán hold' tölte volt, éjjel is úgy látott az ember, mint nappal. Már látszott Kenyérdyné' kastélya, s én, hogy jó előre készen legyek, dobogó szívvel felkötöttem a' lárvámat is. Egyszer kocsisom visszatekint a' kocsiba s elordítja magát ijedve, aztán a' bakról le akar ugrani. „Mi baj? mit akarsz?” kiálték⁷³ fokost kapva. Jaj! kegyelem, szegény fejemnek! – mond hunyázkodva, de még erősebben remegve féltében – hova hajtsak? „Nem látod azt a' kastélyt, gyáva? – felelék – oda járj-be!” s kocsisom nagy aggodalmak között visszavonult ülésébe, mellyet már elhagyandó vala, de félelmesen pillogatott néha hátra. Most eszmélék, hogy tán lárvámtól ijedt-el, s örültem öltözetemnek, mert már meg nem ösmernek. Én voltam már az utolsó vendég, mert a' táncz-teremben – a' mint ott nevezték – pezsgett már a' sok tarka nép; mondhatom, hogy nyelvben és öltözetben egész Bábel volt; de nekem nagyon megtetszett az e' féle multság, hálálkodni sem kell benne, mert az ember úgy sem tudja mellyik másik? Csinosan felöltöztetett juhászomat is elhoztam a' bakon, s most együtt, ő dudájával én fokosommal, megállánk az ajtóban. Eddig még jól ment; de itt én elrikkantván magamat, ő megeresztve puffadt dudájának hatalmas bordóját, benyitók az ajtót, s az egész szoba ránk bámult. Írtam úgy-e, hogy lesz majd álmélkodás, de én cseppet sem confundalódva középre ugrottam, s eljártam, a' mint csekélységemtől csak kitelhetett, egész méltósággal a' kanász-tánczot. Taps követte minden ugrásomat, s ez engem még inkább tüzelt; de már lélekzetem fogyott, lárvám alatt meg' szakadt már rólam a' veríték, féltettem hogy elázik, hát egy mellék-szobába tértem hűtőzni. Egy vén cigány asszony volt itt, és egy kis furcsa leány, ruhája falevelekből, tollakból és gyöngyökből volt össze fűzködve; nekem ez nagyon

⁷³ mit akarsz, kiálték?”

megtetszék, 's kérdém tőle: hol lagnék? „Ah! messze – válaszola – a' himalajai hegyek közt!” Én a' Kistűkörből sehogy sem emlékeztem, melyik vármegyében volnának ezek, hát nem tudtam rá semmit felelni. Most a' czigány asszony jött hozzám 's mondá: „Elfáradtál, Bandi, úgy-e?” Ennek igen ösmerősnek kell velem lennie, minthogy csak így per te 's tu beszél velem, gondolám, tán csak a' feleségem, mert hisz ő is itt lehet azért hogy velem nem jött. „Hát asszonyoságodnak tetszik engemet ösmerni?” kérdém egész böcsülettel. „Oh igen! hogy' is hínak csak?” „Székesy Györgynek, szolgálatjára.” „Jó hogy tudom, neked én valami szerencsét mondok!” evvel megfogá kezemet 's más szobába vitt. Itt lelárvázta magát 's egy szép fiatal asszony kép tűnt-elő a' vén lárva alól.

„Én a' házi asszony vagyok.”

„Örülök hogy szerencsém lehet...”

„Rég vágytam már e' pillantatra, melyben megösmerkedhessünk.”

„Részemről a' szerencse!”

„Reménylem, kapta az úr leveletem...?”

„Igen! – 's most lépteket hallánk, hát intésére lárváinkat ismét feltevők. Csak gondold, amice! a' napam jött lárvátlan ijedt képpel, de meglátván engem, visszafutott. A' táncszobában hallható tolongás és lárma támadt. „Valaminek kellett itt történnie” mondá a' házi asszony, 's kiment, hogy megtekintse. Én magam maradék, de hogy vissza nem jött, kiballagék én is lárvas képpel a' táncszobába. Már az be volt csukva 's egy lélekig kitakarodva minden belőle. Megvallom, magam is meghökkentem, 's zavarodtomban lekaptam lárvámat, mert mindig csak jobb, gondolám, ha a' maga képében látják az embert, – 's ím! az oldalszobából hozzám fut rémülve az a' kis tarka ruhás leány, hogy az istenért szabadítsam-meg, mert mindketten elveszünk mindjárt; zsványok ütöttek a' házra, a' többi szétfutott, ő bennszorult 's mindjárt ránk török az ajtót. Ez a' feleségem, úgy gondoltam; különben mért futott-volna illy bizodalommal hozzám? aztán el sem véthetett, mert már ekkor lárvám nem volt; hát csak megkaptam ijedve 's vittem hátra, hol előbb egy kis ajtót vettem észre, mely az épületből bizonyosan kivisz, 's ezen csakugyan a' kertbe jutánk. – „Most merre?” kérdém. „Akárhova – monda – csak innét el, mert sokan vannak, tán az egész falut felgyűjtják. A' kertből kiérénk az udvar hátuljára, 's elől nagy tolongás, zavar látszék, melyre kis társom karomon még inkább elijedt, úgy hogy már magam is majd megszeppentem. Három kocsit lelénk itt befogva, indulásra készen, 's az én kis félénk lárvasom elszökésre készlete, melyre a' kész kocsikkal, a' legkiváncsabb alkalom kínálkozék. Beugrák hát egyikbe, mert a' magam lovait eddig tán el is foglalák a' zsványok, 's az ólak körül is nagy nép-tolongás volt. – „Hajts!” kiálték a' szűrébe burkolt kocsisnak. „Én a' vármegye' hadnagyát hoztam,” mond az kétkedve. „Indulj a' vármegye' nevében! – rárikkanték keményen – én is zsványokat űzők, mennem kell!” 's ez elszánt parancs siker nélkül nem maradt, mert kalap-emelve ülésébe igazodék a' megszeppent pór, 's lovai közé vágva kevés perczek alatt eltünénk a' kastélyból. Zsombának tartánk, 's egy hintó mellett vágata-el kocsim, melyet nagy bámultomra a' magaménak ösmerék, de a' sebes nyargalásban sem tisztább felösmerésére, sem megállítására időm nem vala. Azonban a' sebes hajtás közben kerekünk egy gödörbe bukván, a' hátulsó tengely ketté törött 's meg kelle állnunk. Leszállánk, de kocsisom, 's az ijedelmeiből oldódó leány még most tekintének-meg jobban, 's rémültökben egyszerre kiáltának. Társném segítségért kiabált, de a' kocsis szekerét lovát odahagyva illant, a' merre lehetett. Az előbb elhagyott hintó most ismét utolért, 's csakugyan a' magamé volt, 's benn egy asszony maskara. „Megállj!” rivallék előre a' kocsisra, de az lova közé vágott, az asszony meg' el kezdett sikoltozni. Szerencsére még jókor megkaphatám zabláján az első lovat 's megállítani a' kocsit. Az asszony ki akart ugrani, de én még a' másikat is beül-

tettem magammal együtt 's Petinek indulót kiálték, de ez akkor már leugrott a' bakról 's én a' két ájúlodozó maskarával magam maradtam. Én nem tudtam, Lucifernek nézett-e ma engem minden, hogy ennyire iparkodnak menekedni, a' hol csak látnak. Az a' tarka ruhás leány is előbb segítségemet kéré elszöktetésre, 's most rémültében tőlem ájúlodozik. Ruhám 's tetemes fokosom, hogy illy zsványos zavarban rémíthetének, eszembe sem jutott. Nem volt más mód, mint magamra vállalni a' kocsisságot, 's haza hajtani nyugodalomra ebből a' zűrzavarból, mert már úgy is közel valánk. Csendesség volt nálunk, mert még aludtak, de egy kiáltásomra talpon volt, cseléd, eb, minden. Világot hoztak, 's én maskaráimat leemelém, mert a' kocsin csak nem hagyhattam. Ottben egyik – a' feleségem' hangja – nagy bámulva rám néz, 's „hát te vagy?” kérdé lelárvaзва magát, 's effective Minka volt, de a' tarka ruhásra iszonyú bizonytalan pillantatokat vete. Az is lelárvaзва magát, egy ösmeretlen szép leány vált belőle, kit Pusztadombon feleségemnek gondolék. De minek is az a' lárva, hogy az ember egymást meg ne ösmerje, ha akarná is? én fogadom, hogy soha semmi H u s h a g y ó' kedvéért maskarás bálban Angyal Bandi nem leszek! mennyi zavar ez most már! Épen úgy tetszett, mintha én megint leány-rablásba elegyedtem volna. Minka s e m m i -ével most is csak hallgata; de annál keservesebb sírásra fakadt, szegény anyám meg' azt sem tudta ébren van-e vagy álmodik? „Megengedjen, rózsám! – mondtam az ösmeretlen kisasszonyhoz egész tisztességgel – én róla nem tehetek, maga készitete hogy szökjünk-el, köszönje, hogy a' zsvány-vitából szerencsésen kimenekvénk; azt mondhatom, hogy itt jó emberek közt van!” Most új nesz támadt az udvarunkon, 's én bundát kerítvén nyakamba, kimenék megtekinteni. Néhány lovag volt, 's egy vitéz kivont karddal, még most is maskara ruhában, tűzzel-lobbal nekem jó, hogy hova tettem a' leányt? Mondtam úgy-e? hogy lány-rablásba kevernek ismét ártatlanul. „Ott benn van.” felelém egész hideg vérrel, 's ő „hah rabló!” felkiáltva, berohant a' szobába. Ennek sem sok nevelése lehet, gondolám; azt csak meggondolhatta volna, hogy más' házánál nem illik illy lármát csinálni, aztán sem kérd, sem hall, csak berohan, a' nélkül, hogy tisztességgel kopogtatna. A' többi vármegye' hajdúi meg' azt kérdék: hol a' zsvány? Most már értse őket az ember, utóbb még elfognák az embert Angyal Bandi' képében, – az az átkozott maskara! Ottben azonban bezzeg szelidebb lett az én vitézem, még engem is meg-ölelt, aztán annak a' kisasszonynak csókolt kezét, pedig anyám is ott volt, kit még is csak jobban illetett volna az efféle. Mondtam úgy-e, hogy nincs nevelése! Minka a' hideg szobába ment sírni, el nem gondolhatuk hogy mi baja? – Hanem most már értsd-meg te is a' dolgot. Nekünk sok szóba került míg tisztára jöhettünk; de ha az ember valamit ért, előadhatja kevéssel is a' dolgot. Te hát szerencsés vagy, mert mindjárt röviden megtudhatd az egész dolog' mivoltát. Midőn én pusztadombi utamban a' lárva't fölvettem, kocsisom arra a' gondolatra jött, hogy urát valaki a' kocsiból kidobta, 's mivel épen ez idő-tájban Selem Pista híres zsványt nyomozák a' környékben, engem egész hiedelemmel annak a' képében vitt a' bálba, hol, mint elmésen gyanítá, az összegyülekezett uraságokat akarná kirabolni. Ezt ő el is beszélé a' kocsisoknak, 's kevés időre tele lett az egész falu, hol épen az üldöző hadnagy is legényeivel volt, a' hírrel, hogy Selem Pista Kenyérdyné' vendégei közt van, mert úri ruhában máshol is már sok csínyokat követett-el. Lassanként a' konyhába, onnét a' szobába is elterjedt a' hír, 's midőn a' fél falu fegyveresen, 's a' hajdúk körül fogák a' házat, zavarba jött az egész bál, a' vendégek kifutottak, rám csukva a' táncz-terem' ajtaját, míg a' mellék-szobában én Kenyérdynére várnék, 's magam maradtam a' történetesen benn felejtkezett tarka kisasszonnyal. Ez szegény zavarodtában azt gondolá, hogy künn vannak a' zsványok, hát engem kért ijedve, hogy menteném-meg. Azt már tudod, miként ugránk-ki 's hajtattunk Zsomba felé. Nota bene! azt is gondolák, kocsisom után, hogy engem Selem Pista valahol az útban agyon ütött, mert Kenyérdyné is, kivel beszéltem, engem

soha sem látott, 's azt gondolá, hogy Székesynek csak fortélyból adám-ki magamat 's ott nyomban agyon lőttem volna, ha segítség nem érkezik. Ezen híren hát a 'szegény feleségem rendkívüli rémülésbe jött, 's fogatott rögtön, hogy otthon megtudhassa a 'dolog' mivoltát. Lám még is csak áldott lélek ő! Azt is tudod, hogy 'akadtam össze vele, 's mint tettem mellé 's vivém vele haza az ösmeretlen kisasszonyt. A' kocsisok, mivel már fejök tele volt, Selem Pistától ijedtek-el bennem, valamint a' kisasszony is akkor kezdett gyanakodni 's rémülni. – Otthon szegény Minka ismét azon busult-el, hogy én megint leányt loptam, ez a' leány pedig volt Kenyérdyné asszonyom' testvére, 's az a' szeles ur, valami Horghy nevű pesti prókátor, ki ezt a' kisasszonyt Pesten a' farsangon látta egy nagy nénjénél létében, ott bele szeretett, 's most reménytelenül itt vele összejövén, 's ellopottnak vélvén, csakugyan igazsága volt még is, hogy olly lármát ütött. Így megértvén egymást, ők haza mentek Pusztadombra, 's mi magunk maradánk. De Minka csak nem akart földerülni sehogy'. Én hát elővevén férji auctoritásomat, vallatni kezdém, mi baja, mert e' bizonytalan sötét képet tovább már nem tűrhetém, 's ezentul sehol is, de különösen házamnál maskarás bált játszani nem akarok. Látván most ő is, hogy nem tréfálok, majd hihetlen tökélettel jelenté, hogy addig nyugodt nem lesz, míg Kenyérdyné' leveleit nem láthatja. Én sem tűnődém soká, e' percz választó lesz, gondolám, aztán előbb-utóbb ki kell a' dolognak sülnie, jobb egyszerre átesni a' zivataron, mint soká félni a' mennydörgető távol vészről, melly úgy sem kerül-el bennünket: nyúlék hát tüstént fiókomba 's némán, de, megvallom, dobogó szívvel átnyújtám a' levelet. Ő is sápadt lett, 's ez engem megijesztett; de lassanként igézőbb rózsák válták-fel a' sárga halál-színt arczán. „S csak ennyiből áll az egész dolog?” kérdé, visszaadva az összehajtott levelet. „Csupán ennyiből” felelék lélekösméretezen. „Oh ez s e m m i !” válaszola leírhatlan nyájassággal az angyal, 's nekem a' rég hallott drága hang V í z k e r e s z t e t bájoló-vissza. Lásd, amice! az ártatlan jó kis lányból még is csak áldott szelíd nő váland, 's a' ki tagadná, hogy ez nem egy legfőbb kincse az életnek, annak büntetésül nem kívánok egyebet, mint egy örökös rideg agglegénységet. H ú s h a g y ó engem ismét e' tapasztalásokkal gazdagíta: Primo, az asszony mindent szívesen eltűr, csak viszonyos szerelmét hagyják bántatlan; secundo, titkolódás, bizodalmatlanság, leg-öldöklőbb angyali a' házaseleti boldogságnak; tertio, ha az ember tulajdon képét nem szégyenlheti a' világ előtt, maskarát ne tegyen rá, mert a' kétszínűség semmiben sem jó. Én ismét boldog, 's úgy hiszem, örökké boldog vagyok szeretett kis Minkám mellett. Én őt csak avval a' fatalis zálog-váltsággal féltém szomorítani, 's ő erre azt monda: „oh semmi!” Egész birtok nehezen ér többet a' váltságpénznél, mellyel most, ha kezünkbe kapjuk, azon részecskét, melly neki jutand, hasznosan elintézhethjük, 's ebben effective igazsága is van neki. Holnap mindjárt ipam uraméknak is megírom az egész dolgot, Kenyérdynével pedig végzek, 's evvel punctum. Viszontagságom által legalább azt nyerém, hogy két nagy napom lesz ezentul minden esztendőben, t. i. V í z k e r e s z t és H ú s h a g y ó. Egyiken kezdődött, másikon örökre biztosított hanyatló házi boldogságom. De meg is fogom őket becsülni, 's ezentul névnapomnak minden ceremóniáival őket tisztelendém-meg. Légy boldog, mint én.

IFJÚ SZÉKESYNÉ AZ ANYJÁHOZ.

Zsomba, febr. ...

Kedves, édes Anyám! Húshagyó engem a' legboldogabb asszonnyá tett ismét. Férjemnek uram atyámhoz írt leveléből fogja olvasni, kedves anyám, az én haszontalan gyanakodásom' okát. E' változás, úgy hiszem, nekünk hasznunkra leend. 30,000 forint kész pénzen szépen helyre hozhatjuk gazdaságunkat, melly itt Zsombán úgy is helyre hozhatlan volt. Ez ügyben

kikérjük kedves atyámnak is bölcs tanácsát. A' húshagyói zavart a' tőlünk visszamentek, úgy hiszem, elég bőven megfejték az ott maradtak előtt. Horghy ügyvéd 's Kenyérdyné' testvére Lotti, a' mint hallom, Husvétre megesküsznek, mert a' fiskális ur nem szeretné, ha kis vadleányát még egyszer ellopják. Házunknál egészen megfordult minden. Férjem a' legbizodalmasabb, a' legmelegebb érzelmű barát, 's napam asszony is egészen megváltozott. Én neki Húshagyó óta kedves leánya vagyok, 's viszont szíves anyát tisztetek benne. Mondja mint fájt neki, hogy a' minap engem kedves anyám haza vitt, 's nem is reménylette dolgainknak illy jóra fordultát. Őt is csak az a' zálog história tette, úgy hiszem, olly zsörtössé, restelvén, hogy régi fészketől meg kell válnia. Pedig én úgy tartom, ez nekünk hasznunkra lesz. Itt, azt tudom, soha építeni nem fogtunk volna, illy füstös óságban lakni pedig nem nagy szerencse. Alig várom hogy kiköltözzünk belőle. Pusztadombról vártam kedves anyámat, de a' mint hallám, nagy főfájása 's az esős szeles idő nem engedék jőni, 's akkor már meg is nyugtaták állapotunk felől. – Ha jobbra fordul az idő, legyen szerencsénk. Holtig engedelmes leánya: M i n k a .

Kovács Pál.

NÉPDALOK

I.

Kedves a' rózsá' illatja
Ha ki azt leszakaszthatja;
Szép a' leány' piros ajka,
Hogyha legény csókolgatja.

Nagy fának jó az almája,
De magosan van az ága;
Nyulánk a' babám' növése,
De tiltva van ölelése.

Duna' vize megy lefelé,
De felülről más foly belé;
Hej ha babám el fog menni,
Helyette más fog e lenni?

Mikor a' nap lenyúgoszik,
Utána bús harmat esik;
Ha galambom eltávozik,
Én szemem is harmatozik.

II.

Száraz fűre deres harmat hulladoz,
Édes lovam, ne egyél, mert bajt okoz,
Inkább selyem kantárt veszek fejedre
'S bársony nyerged lesz csak hordozz kedvemre.

Kemény göröngy hantok földik az utat,
Édes lovam, őrizd tőlök lábadat;
Repülj velem kedves rózsám' házáig,
Hogy ne fájjon szegény szívem sokáig.

Fényes csillag kezd ragyogni az égen,
Olyan tisztán nem tündöklött már régen,
Fényes csillag ragyogj nekem odáig,
Hogy setétben ne bolyongjak sokáig.

Csillámlik a' szőke Duna messzéről,
Talán ki is ömlött teli medréből,
Szőke Duna, hej ne öntsd el útamat,
Mert gödörbe terelhetném lovamat.

Ablak előtt pislogó mécs hamvadoz,
Mellette szép barna leány szűnyadoz,
Barna babám, ne szűnyadozz, gyere ki,
Kedvesed vár régen reád ideki.

III.

Virágos kert' ajtajánál
Kökényszemű szép leány áll,
Előtte az út' közepén
Gyakran jár egy szőke legény.

Szőke legény, ne nézz félre,
Ne nézz a' kökényszeműre,
Mert ha reája tekintesz,
Szerelemnek rabja léssesz.

De a' legény még is csak néz,
Szeme, szíve a' lányra vész,
Százszor visszanéz a' szegény,
Úgy ballag az út' közepén.

Lám megmondtam ne nézz félre,
Ne nézz a' kökényszeműre,
Magadnak ím bűt szereztél,
Szerelemnek rabja lettél.

Ha rab lettél türd békével,
Talán enyhülsz majd idővel,
Talán fogják még mondani:
„Kár így neki elhervadni.”

IV.

A' szerelem kis méhecske,
Szárnyain édes mézecske,
De fájdalmat szerez lángja,
Mint a' méhecske' fulánkja.

Ha fájdalmas, isten neki,
Csak már felém röppenne-ki,
Fulánkjától nem rettegnék,
Csak mézésnek örülhetnék.

V.

Tizenkettőt ütött
Az éjnek közepén,
Könyökömre dűlvén
Virasztva ülök én.

Galambom, violám,
Te csendesen alszol,
Ártatlan álmokkal
Enyelegve nyugszol.

Alugyál értem is,
Aludd az éj álmát,
Én ébren maradok,
Kincsem, jó éjszakát!

VI.

Messze útra indult a' szép legény
Enyhíteni szerelmes szíve' sebén;
Az alkony őt setét erdőn lepte,
Magában ekkor így beszélgete:
„Sudár fenyvek! susogó patakok,
Hímes mező, fényes csillagzatok,
Langy szellő, giliczék' nyögdelése,
Ti lesztek kínaim' feledése.”
Igy szólván egy sziklán lenyűgödött,
Haj de reménye nem valósodott,
Mert fölgyládt heves képzelete

'S őt illy búbájosan hitegette:
Karcsú növése a' zöld fenyűnek
Termetét képezé kedvesének:
A' hűvös patakok' csörögése
Úgy tetszett galambja' lebbenése;
Az illatos virágú mezőben
Állt a' lány innepi köntösében,
Csillagokból szemek' pillantása,
Szellőből lett hómell' sohajtása;
'S a' zöld gallyakon ülő giliczék
Kedvese' bucsúzó szavait nyögék.

Már az éjféli' búsongó homálya
A' setét erdőre alászálla,
Ő még ült a' mohos sziklaszálon,
'S megárnyékozta a' játszi álom.
A' játszi álom, mely azt mutatja,
A' mi ébren az ész' gondolatja.
Olly bájolón, millyen soha nem volt,
A' kedves leány előtte állott;
Ölelésre nyúltak hókarjai,
Csókra keltek piros ajakai;
Gyöngyök peregetek-le orczáiról,
„Elhagysz tehát?” hangzott ajakiról.
'S mint árva fülemile' sirása
Kifakadt melléből zokogása.

Hogy fölrázta őt e' játszi álom,
'S eszmélve ült a' zöld sziklaszálon,
Piroslott a' hajnal' perémzete.
Magában ekkor így beszélgete:
„Sudár fenyű, te törpére görbedj,
Csörgő patak, te iszapba rekedj,
Hímes mező, légy kóróhalommá;
Ti csillagok, fekete korommá,
Fergeteg váljék a' lenge szélből,
'S károgó varjú a' giliczéből,
Mert nem vagytok nekem enyhülésre,
Hanem lettetek bú-ébredésre.
Szép álmodozásba ringattatok,
Hogy kétszeres búval kínozzatok,
'S én balgatag föl nem tudám érni,
Hogy bú elől nem lehet kitérni,
'S hogy ki szerelemnek adja magát,
Az mindent szerelmes szemekkel lát.

Míg a' legény illy éneket monda,
A' setét erdőben fölvirrada,
Eljött a' dél, a' nap alá szállott,
'S a' szerelem' bús vándora állott
Kedvese' ablakának előttte,
'S epedő szerelmét éneklette.

Czuczor.

MEMNON' SZOBRA.

I.

A' hajnal' szellője az öreg Pheron' hangjai közé zúgott, de nem zivatarosan, olly szelíden, mint két hónappal szokott a' nap' legalacsonyabb állása után, mikor a' tavasz' esői megszűntek 's a' szamum' halállehellete még föl nem kelt. A' lombkoszorús pálmaliget öszvehangzó neszt kezde a' széllel, míg a' madarak éles torokkal tudaták ébrenségeket. Rég nem volt illy szép a' hajnal; varázsihlet látszék mindent érinteni, tündérfényben töredezett elő keleten a' reggelt hirdető pirosság.

Sugarak mutatkoztak a' pyramisok' csúcsain, első sugara az új napnak. Alább terjedt a' fény, a' Memnonszobor' feje felé, már homlokát érinté 's a' mosolyodni látszó arczon ömlött el. Egyszerre lecsillapodott a' szél, a' madarak' zengése elhallgatott, 's a' levegőt lassú, halk melodia rezgeté meg. Bájjengésű volt a' hanga, messze terjedő a' hallgató pusztában, 's figyelemre állítá-meg a' kietlenek' vándorát.

„Hallod, fiam – így szólt az öreg Pheron – a' múlt idők' napjai vágnak visszatérőben. Soká hallgatott ezen szobor, századokon keresztül, mióta Aegyptus' dicsőségét idegen hatalom burkolá homályba, de most megszólamlík, 's mint Isis, Hermes, és Oziris' idejében, nap' költekor édes hangát hallat. Fiam! néma a' kő, mellyből a' lány' ajkai vésettek, és isteni az erő, melly ott zengeménnyé változik, melly a' nap' sugaraival hangokat csalat a' néma ásványból elő.”

Nemendes, Pheron' gyermeke, huszonkét évű volt, virágzó testű, virágzó lelkű, de agyának fényét a' mysticismus' estszürkülete némi homályba helyezé. De ezen homály ártalom nélkül volt világos látására, keble' tüzet regényesbbé, ábrándozóbbá tevő, 's képzeleteinek költői hevülést adó. Elméje' ingereltségét nem kevésbé mozdítá még az is elő, hogy a' keleti birodalom' sötét lelkű szolgálai korlátozni akarók nála 's körében a' nem tömlöcz' számára termett lelkeket; hanem az ég' becsatangolására szántakat, hogy igazságokat szívjanak az Orion' fénykörében, és ott, hol a' tejes úton fölül csak a' gondolat héjázhat, hová a' fegyverezett szem többé föl nem ér.

Ozimandia pedig, Nemendes' egyetlen húga, a' rózsza-arcú, a' hóhalmos keblű, álmadozni látszik. A' szobor' hangjai leginkább illették őt, legérzékenyebben ő figyelt rájuk, az ő keblében éltek azok már. Ah, a' legérzékenyebb húr volt megérintve szívében, arról ömlött-le Memnon' éneke, az emelte őt ki eddigi világából.

Míg Ozimandia áloméletbe merült el, 's míg Nemendes bámulva gondolkodott, az öreg Pheron arczra borúla a' nap, a' szent Isis előtt. Nagy örömmel örvendezett az elaggott férfi,

mint általában a hanyatló kor embere szokott, ha ifjúsága idejéből némi körülményt megpillanta. Imádságot rebegtek ajkai, s hálát, hogy meghallható azt, a mit Isis' papjai annyi ivadékon keresztül nem hallhatának, s a mi után annyi ezrek imádkozva vágyakodtak. Ő lön a szerencsés, ő lön Isis' választottja, ő vala érdemes az istenségtől jelet látni. Mélyen merült e gondolatba ihletéstől hevült agya, s beszélni látszék azzal, a kivel senki nem beszélhet, – az anyagok' mozgatójával, az anyagtalan erővel.

Még egyszer megcsendültek a varázshangok, midőn az öreg imádságát elvégzé. Nemendes pedig gondolkodva állt, a jelenettel egészen megbarátkozni nem tudó. Valót keresé az ő lelke, mint a' nagyobbra teremtettekéi minden időn és minden koron keresztül kerestek, még azon legsötétebb századokban is, midőn az ész' csilláma ritkaság vala. Beútaza alsó s felső Aegyptust, megjárá Nubiát, ösmeretes volt Abyssinia' havasai között, Isist, Ozirist mindenhol kereső. Memphis' irat-tárait általfürkészé, a' szent mondákat öszvetanulá, s tudós lön, igen tudós a' papi osztályban. Az övéi fél Hermest vártak belőle, ki a' középkor' tudományát elfojt-sa a' Nilus' honában s Mahomet' geniusát megtörje.

Ki heves kebelével keres valamit, könnyen megtalálja. Nemendes is látá Isist, látá a' Nilus' áradásaiban, a' puszták' szelében, Nubia' oázain s a' menydörgés által fölséges havasokon. De nagy különbség volt az ő s a' régiek' látása közt. Azok érzékeikkel győződtek-meg róla, néki elmeérzékhez kellett folyamodnia, melly egyetlen a' maga nemében, messzebbre ható a' test' őt érzékinél, hit név alatt részint ösmeretes. Ezen különbség nagy szeg volt fejében, buzgósága csillapodni kezdett, heve félszeg irányt vön. De most az istenség' jelét látá, a' szobrot megszólaltatót, kit eddig csak a' szelek' zugásaiban és a' menydörgés' szavában hallott szólani. Nyomban levetkezé minden kétségét, agyában fölkeltek a' gyermekkori képek, keblét a' hajdan' érzeményei dagaszták, és térdére hullva Isist magasztalá, hő fohászokat röpítve és a' nap' sugaraiban mutatkozva felé. Az öreg Pheron pedig örömkönnyeket hullatva áldását mondá Nemendesre, melly őt Isis' papjává szentelé.

Közel vala pedig Stephanos, a' puszták' fia, rideg életét vad mézzel és vad gyümölcsökkel tengető, sokat imádkozó, különben keveset tevő, ki a' szerelemnek örökre bucsút mondott. De egy virágot látá még is a' pusztában meg, olyan szépet, mint a' virágok' legifjabb királynéja, midőn kebelét először hagyja fesleni, de olly rejtetten, hogy bele az őt imádó hajnal egy csöppnél több harmatot nem szoríthat. Ezen virág Ozimandia volt, Pheron' leánya, kit Memnon' hangjai most mély áloméletbe ringattak. Titkon kíséré ő mindig a' leányt s imádságát feledve lángra gyúlt, boszúra gerjedt, olvadt és átkozódott, a' mint ennek vagy amannak hulláma csapott föl⁷⁴. Most pedig látá az elhatározó pillanatot, s mint ölyv a' pacsirta-fészekbe, úgy rohant az imádkozó csoporthoz.

„Heraclius császár' és a' konstantinápolyi patriarcha' nevében mondom – így szólt a' puszták' rideg fia – foglyok és rabok vagytok, mint kik az igaz isten mellett a' pogány Isist imádjátok. Te őszfej, így tudod becsülni a' basileüs' parancsait; és te szakáltalan, engedetlenséggel kezded e pályádat? Te pedig, leány, általam lész kiragadtatva a' sátán' körmeiből, és visszaadva az életnek.”

A' fölijedt leányhoz mene, kezét megragadandó; de boszúsan pillanta ez reá, s szemének tüzével hátralóké a' vakmerősködőt. Azonban az első hátrálás nem megveretés, kivált Stephanosnál, ki az indulatokat kiirtá kebeléből, kiirtá, hogy a' benne fölkelendő annál nagyobb helyet foglaljon el, annál kizáróbban uralkodjék. Rég pillantgata ő szerelmesen a' leányra, de haszontalanul; rég mesterkedék közéletére jutni, de sükeretlenül; vallást tön még is neki, de a' leány utálattal fordult el tőle, két szóban tudatva vele szemtelenségét.

⁷⁴ fol

Igen, Ozimandia' szívében nincs hely föld' gyermekének számára. Az ő heves képzelete mennyei anyagokból alkotta magának egy lényt, egy ideált, fölségesebbet mint hogy a' nap alatt valaha más termett volna. Függetlenebb lelkű az, mint akárki Aegyptus' egymástól elkorlátozott ősi lakosainak osztályaiban; emberszeretőbb és türeldemesebb, mint a' keleti birodalom' háborgatáshoz és vélemény-üldözéshez szokott embereinek és nemembereinek akármellyike; csillapodtabb 's fékezettebb tüző, mint Omár' bajnokai, kik Arabiából folyamként törnek elő 's hatalmokkal elárasztják a' világot. És ekkor a' világ csak ezekből álla számára; csak aegyptusit, görögöt vagy arabot választhata.

A' sorsnak, a' vaktában rendelkezőnek, Stephanossal kelle őt egybe hoznia, hogy az ember az ő útgöröngyei' igazításával bajlódjék, a' játékszinről eltűnendő, mikor az egyenes pályán biztosabban kezdene menni. Stephanosban századát hiven ábrázolva lehetne látni. Buzgó a' magasztaltságig, sőt vakbuzgó az őrjöngésig, sötét mint az éj, hiedelmén csüggő, mint örvényből mentő ágon, mereven 's érdes mint az aczél. És hasztalan csüggött az ágon, megerőltetve görcsösen kapaszkodó inait: az örvény elragadta, a' szív' örvénye, 's lesodrá a' mélységbe, hol halálnál egyéb nem várakozik reá.

De azért ne gyűlöljétek őt, hogy hitét megszegé. Ember nememberit ígért. Ő most kezd el mint ember cselekedni, most égeti kebelét azon láng, melly hamuvá is olly édesen éget. Örüljétek neki, ha az őt emberré teendi!

A' vadul égő Stephanos nem tudja magát mérsékelni. Hátrálását szégyenelve, előre megy, és megfogja a' leány' ellenálló kezét. Forró volt pedig a' kéz és szorító, mint kebelében a' szív heves és szoruló. „Velem! – így szólt e' rideg fiú – Memphis' falai között jutalmatokat veenditek!”

„Ne hozz agg fejemre bút és bánatot, pusztának kegyes embere!” – így kezdi könnyörgőleg az öreg Pheron, 's üdült szempilláin a' néma ékesenszólás' csöppje ragyogott, a' csak Stephanoshoz nem szóló. – „Nem árték én neked soha, nem vétettem semmit istened ellen, kit te könnyörgéseiddel naponként imádsz. Hagyj nyugalmamnak, míg a' beközelgető halál örökre elnyugtat.”

„A' ki istenemet megbántja, engem bánt meg, és a' megbántó büntetést érdemel – felele Stephanos. – A' lelkiösméret' dolgában nem vagyunk magunk' emberei. Az parancsol, és nekünk akaratum' ellenére is engedelmeskednünk kell. Te itt Isist imádád, fiadat Isis' papjává szenteléd föl, 's így ellene cselekvél a' császár's az én egyházom' parancsolatainak. Ha föl nem adlak, szörnyet vétkezem; vétkezem a' császár, a' patriarcha, lelkiösméretem 's az isten ellen; a' földi vétet pedig égi büntetés követi, ott az örök boszúálló' kezeiből, a' pokol' olthatlan lángjai között. Öreg! csak nem kívánhatod, hogy a' te helyedet én foglaljam el?”

A' szörnyű képektől elborzadva, alig tuda szóhoz jutni az öreg. „Lehetetlen, hogy olly boszúálló legyen istened, – szólt még is utóbb – vagy ha boszúálló, a' gonoszságot büntetendi meg, melly bút hoz mások' fejére, könnyüket csikar az ártatlanok' szeméből, 's az örömeiket hervasztó szélként elsöpri. Férfiú! nekem is van lelkiösméretem, én úgy cselekvém, mint az parancsolá, 's úgy teendek, mint az parancsolandja. Hah! ezen kebel' szózata egyre azt erősíti, hogy az én Isisem jobb, szelidebb, barátságosabb a' te istenednél, a' percz-élet' botlását az idők' örökségén által büntetőnél, ki indulatosságában boszúállásra gerjed a' tehetetlenség' ember nevezetű porszeme iránt.”

Stephanos csak félig hallá e' feleletet, mivel Ozimandia épen nem mutatott kedvet a' mellette maradásra, hanem kezét kiszabadítani törekvék. Bajlódása közben tehát szólani hagyá az öreget, mikor pedig az elhallgata, a' szólás' sorát rája következtettnék vélő, töredékesen ezt mondá: „Nálunk egyéb mentség nincs, mint a' megjobbulás, a' megtérés. Azért tagadd meg

bika-, gólya-, macska-, krokodilus- 's múmia-imádó hitedet, 's térj át az élő igaz istenhez; különben Heraclius császár' és a' patriarcha' nevében parancsolom: kövess Memphisbe."

„Ne vedd el, férfiú, az öreg gyermektől, a' mi a' fiatal gyermeké volt: Isisét, mumiáit, krokodilusát. Nem hallottad még az arabok' fegyvereinek zugását? – én e' pusztákon némelly robajt hallék már tőlök, – ki tudja, nem Allah diadalmaskodik e istened fölött, mint ez diadalmaskodék Isis-Ozirison? És akkor öszült fürteiddel te is hasonlóért könyöröghetsz egy mollához, ki olly kegyes legyen hozzád, millyennek én most téged kívánlak. Férfiú, azt tedd velem, a' mit akkor magaddal tetetni kívánsz: hagyj meghalni apáim' hitében!"

Hosszú 's unalmas volt Stephanosnak e' beszéd, mert olly felette sok baja a' szerelemmel soha sem volt egyébkor, mint most. A' dolog' velejére akara tehát átmenni. „Az én istenem mindig első isten marad, mert a' többiek képzelet' szüleményei, be nem bizonyítottak, nem valóságok, költeményi lények, máshol nem létezők, mint az ábrándozó bolondok' fejeiben. Azért, öreg, én nem félek Allahtól, ő csak Arabiában fog parancsoló maradni, de annál nagyobb szolgálatot fogok az enyémnek tenni, ha néhány lelket visszaadok neki. Ne makacskodjál tehát, hanem állj reá a' mit legnagyobb engedékenységem mellett mondok. Te megmaradhatsz Isisednél, hanem gyermekeid istenhez térjenek. Én őket oktatás végett magamhoz veszem."

„Én nem kívánok tőle oktatást!" szólt Ozimandia, 's kirántá kezét amazéból.

„Ugyan mire fognál tanítani – kérdé Nemendes – ki olvasni is alig tudsz?"

„Égi igazságokra – felele Stephanos – mellyek élő szóval adattak, nem írásból, az isteni oktató által elő. Megtanítlak az élet' útjára, mellyen hatszáz harmincz kilencz év alatt sok millió boldogult, sok millió jutott a' paradicsomba."

„Nekem igen nagy kedvem van az út-keresésre – felelt gúnyolólág Nemendes, – azért nem oktattatom magamat annak föllelhetésére, annyival inkább, mivel még jó sokára, 's minél későbbben akarok azon útra indulni. Hanem hugom bátortalanabb, az útkereséshez nem szokott, járt ösvényt szerető; ez előbb tarthatna veled. Azt vélem, puszták' fia, beérhetné Ozimandiával."

„Isten neki!" felelt Stephanos.

„De minket azután hagysz áldozni Isis, Oziris, Hermes 's több isteneink' oltárán, háborgatás nélkül?" kérdé Nemendes.

„Sőt még védni foglak," mondá Stephanos.

„De hátha görögök érnek bennünket az áldozaton? ha ítélet alá akarnak vetni? ha rabságra akarnak hurcolni, hogy többé ne lássuk a' napot, ne a' hold' szelid sugarait?"

„Kimentelek én mindig; azt mondom: az istennek áldoztok, ki mindeneknek egyenlő atyja, csak áldozástok' módját alkalmaztatjátok a' szokott módhoz."

„Húgomat pedig jó szemügyön tartod, úgy e? 's gondoskodik lelki üdvösségéről?"

„Vigyázok rá, mint szemfényemre, sőt jobban még; oktatásom határt nem ösmerend."

„Húgom, Ozimandia, – így kezdé Stephanostól elfordulva Nemendes, – rajtad van, hogy határozásunkon megnyúgodjál, hogy a' puszták' ezen kegyes lakójával elmenj. Nem lesz utolsó dolgod vele. A' szép görög szavak mézként áradandnak le ajakairól, 's ő éjjel nappal kész reád vigyázni. Látod, ő kész megtagadni lelkiösméretét boldogságodért; kész istenét megcsalni, hogy te üdvözlj; kész hazafiai előtt, valamikor szükséges, hazudni, hogy bátyád és atyád sértetlen maradjon. És ez, látod, mind a' te üdvösségedért történik, hogy a' paradicsom egy ollyan angyalt kapjon, mint te vagy. Reménylem, nem lesz semmi ellenmondásod."

Stephanos egyre boszúsabb, egyre hevesebb lön e' szavakra, haragja már már kitörendő vala, de Ozimandia' feleletét el akarta várni. Nem is sokára maradt el ez az igy hangzó: „Semmi más kifogásom, semmi ellenmondásom nincs, mint hogy Stephanos felől semmit nem akarok tudni."

Ezen szavak legnagyobb fölingerlettségbe, 's úgy szólva, dühbe hozták Stephanost, ki indulást, rabságot, kárhozatot ordíta, Ozimandiához szaladt, azt elvezetendő Memphisbe, de Nemendes által a' leánytól tovább útasítaték. Erre a' vita még nagyobb lön, szavakról tette ment által, 's a' két fiatal hamar összeölelkezék. Erősek voltak Nemendes' karjai, de ifjúsága gyöngén mérkőzheték a' férfiúi korral, 's nem sokára a' földre lön vetve. Derék-kötőjét akará gyorsan lerántani Stephanos, vele hihetőleg a' vitatárs' kezeit öszvekötozendő, midőn az imádságát végzett öreg, 's a' bámulásból 's első rettenésből magához tért leány segítségére keltek Nemendesnek. De a' segítség szükségtelen lön ez egyszer; Isis meghallgatá Pheron' imádságát 's büntető nyilat küldé a' bünhődő ellen. Sebesen csapa Stephanos' jobb karjába a' nyíl, 's eret vága rajta, a' szívgyuladást hihetőleg megszüntetendő.

„Isis' karja ez, a' minket védő 's a' bünt büntető! – így szólt Pheron. – A' ki nap' költekor Memnon' szobrának ajakain hirdeté dicsőségét, az most nyilával véd minket, és védni fog mind örökké. Bízatok benne, gyermekeim; nem hágy ő el, sőt előbb utóbb visszavezetendi Aegyptus' régi dicsőségét. Az ő oltárain fog füstölögni az áldozat, 's szabadon füstölögni, mint Moeris és Sesostris' idejében, midőn vasaink' éle előtt megrendült Asia, 's fegyvereink' fényétől remegtek Európa' lakói. Ő magára vállalta a' boszúállást, mi ne avatkozzunk többé dolgába. Menj, Stephanos, békével 's a' sebesítő Isis gyógyítsa meg sebedet.'

„De hova menjek? – így kezdi a' vérevesztett, sápadt Stephanos – belehalok sebembe; segítsetek a' nyilat kivenni.'

És szánakodtak rajta az Isis-tisztelők; ki segíték venni a' nyilat, kimosák sebet, bekötözték, és laktársul hívák meg, míg sebe meggyógyul.

II.

„Akár ezer sebet üssön rajtam Isis! – mondá magában Stephanos – csak Ozimandiát adja ápolóul.” És a' puszták' lakója megfeleltkezni látszék, hogy nem emberek, 's kivált nem leány' társaságába való, hogy már az elmehetésre eléggé meggyógyult sebe. De Ozimandia nem igen láttatá többé vele magát; a' mint amaz gyógyult, ő annyiaval ritkább lön körüle, míg végre egészen elmaradt. Mert az ő szívét egészen más éldelet foglalatoskodtatá. Az istennel társalkodék, ki a' szobor' ajakin reggeli édes hangokat ömledeztete.

Homály borítá még a' világot, álomban szenderegtek a' városok' és puszták' lakói, mikor Ozimandia kilopódzott, lesendő a' pillanatot, melyben a' nap' első sugara előlővell. 'S a' mit hallani óhajtott, mindig meghallá. A' mint a' nap' sugára megérinté a' szobor' ajakait, édes hangok ömledeztek arról elő, hasonlók a' fuvola' hangjaihoz, melyeket ügyes ajak 's gyakorlott kezek teremtenek elő. A' szobor' hangja pedig naponként hosszabb lön, a' min a' leány nem kevésbé örült, sőt hangjait amazokkal egyesíteni meré. Majd szabályától is el kezdé a' szobor távozni, hogy csak egyszer szólalmjék meg, és váltogatva kezdé dalt ömledeztetni a' leánnyal. Mennyei örömtől dagadt ennek szíve illyenkor, 's elrabolva lön előbb mint föld' gyermeke, gyönyörködheték benne, a' százszoros mennyország' szerzőjében.

Azonban Stephanos' sebe egészen meggyógyult, meggyógyult a' karján, de szívében annyiaval nagyobbra nőtt. Nyugtalankodva korán kelt egyik napon föl 's botorkálni ment ki a' ligetből. Épen nap' költe volt. Bámulva hallá a' szobort megszólamlani a' legszebb szózáttal 's utána a' leányt énekelni, érzékenyen 's a' követ is olvasztólag. Figyelve közelíte a' lányhoz 's jól kivette e' dalt:

„Idvezelve legyen tőlem ez nap, mely a' kelet' határán föltekint, és mosolygva ád fényt a' világnak, és gyönyört oszt szemnek és szíveknek.

Idvezelve legyen énekemtől az erő, mely a' napot fölhozza, fölruházva éltető sugárral, föltetézve bájnak tengerével.

De százszor légy idvezelve tőlem, hangteremtő ott a' szobor' ajkán, életosztó minden ereimbe, 's égi kéjek' harmatoztatója.

Oh ha neked szinte volna szíved, – volna szíved érező enyémként: úgy ezerszer idvezelne ajkam, idvezelne, tárgyát érzetimnek.”

Lankadtan ült le a' lány, fejét ölébe lehajtva 's a' szobor' feleletét várva. A' felelet nem maradt sokára ki, 's nem kévéssé lépé meg a' leányt, fuvola-hang helyett emberi hangokból állván.

„Az emberek' neméből ki ösmer tiszta szerelmet? Melly leánynak szíve marad tárgyhöz hív?

Ezredek multak el hajdan, míg epedtem, istennek gyermeke, hű szerelem után:

De hiú 's változó vala minden leány; szerelem-esküt kaptam, ingatlan szívet nem.

Hosszú álmot alvám némán szótalantul, 's Ozirisnek tisztelete utánam elhanyatlék.

Most a' napnak sugárai felköltöttek viszont. Leány! ne ígérj szerelmet; e' játék veszélyes.”

Stephanos szemmeresztve hallgatta 's viszszaképzélé magát azon időkre, mikor Aegyptus' földé szent föld vala 's csodákkal bővölködő. Mélyen hajlott a' porba 's fölegyenesedni nem merte hallgatott, – és hallá, szívének poklát. A' leány' felelete ez volt.

„Istennek gyermeke, tied szívem, fogadd; Isis tévé bele az ömlő érzetet, melly benne megmarad, míg csak lángolni tud; míg éltem el nem aludt.”

„Legyen! – tehát enyém vagy; vedd szerelmem' jegyét; keblemre jutsz bizonynal, ha hív 's meleg maradsz.”

Ezt felelé utoljára a' szobor, 's a' lány körül sem nézheté magát, mikor egy galamb vállára röpi, orrában rózsabimbót és gyűrűt tartó. Az ajándékot elfogadá a' leány, megcsókoló a' galambot, 's újáról levont egy gyűrűt, annak orrára ölté, 's az elröpi vele Memnon' szobrára.

Némán lopódzék tovább Stephanos, az apához menő, hogy, ha lehet, ott adjon dolgának jó indulást. Köszönettel a' szíves ápolásért kezdé el beszédét 's mellékesen tudatá, hogy indulni, válni szándékozik. Az öreg Pheron kevés köszönetet fogada el, 's jobbát nyújtá az elmenőnek. De Stephanos menni nem tudott. „Öreg, – úgymond – én ember vagyok, kebelembe ember-i láng dül, engem megemésztő, ha nem segítesz rajtam. Pheron, én lányodat szeretem, a' szerelem' legforróbb lángjával szeretem, add nekem őt. Becses lehet előtted a' kincs, mellyet kívánok, de olcsó áron én sem kérem; mindenemet érte adom, érte meggyőződésemet, érette hitemet. Apa! én veled borúlok le Isist imádni, ha őt lányod' karjain imádkozhatom.”

„Stephanos! – így szólt az apa – én tiszteltem volna lányodat, ha mellette nemesség is lakott volna kebledben. Azon láng, mellyel férfiú a' nőhöz viseltetik, legszentebb föllobbanás a' természetben, szent tűzzé változik az erős lelkűeknél. De te azt lealacsonyítád, állatilag akarád kielégíteni, a' köteleket el akarád szaggatni az apa és lánya közt, miatta bennünket tömlöczbe akarád hurczoltatni: én ezeket annyira meg nem bocsáthatom, hogy nemtörténektek gondoljam. De ha úgy volna is, lányomat csak aegyptusi férfi kaphatja meg, törvényeink' szent ereje szerint, ivadéka a' szent osztálynak. Idegen nemzetűnek, idegen osztályúnak nem szabad be-nőszni a' miénkbe, valamint nem szabad belé furakodnia. És ha még ez is szabad volna, lányomat még sem kaphatná meg, mert el van már ígérve.”

„Tudod, öreg apa, hogy a' szerelem az élet' villanyozó ereje? – kezdé Stephanos. – Lányod azt olly mértékben föl nem kapja a' világon, mint én nálam, olly boldog tehát sehol nem lehet, mint velem. Látod, öreg, én bucsút mondek az egész világnak, keblemből kiszakasztám az indulatokat, agyamban elfojtám a' szenvedélyek' magvait, 's így üres maradt keblem, agyam; üres, mint sugártól az éjfé: de egy indulat' csiráit nem tudtam kiszakasztani, – ah! mert azok

eggyé vannak olvadva az ember' lételével, valójával. A' szerelem egyedül maradt meg bennem, ez bír, ez emelend égbe, vagy verend le poklokra. Apa! ne dúld föl mutatkozó mennyországomat! Ezzel köteles vagy az érénynek, az igazságnak!

Hatalmasok voltak Stephanos' szavai, 's az öreg Pheront nem kevésbé rendíték meg, ki némán áll, alig tudva, mit feleljen a' hallottakra. Stephanos a' habozásból győzdelemreményt magyaráza magának, 's a' vitát folytatni akarva így beszélt: „Add áldásodat reám, oh atya, 's iktass be osztályod' szent tudományába, iktass be a' titkokba, mellyek által aegyptus az idők' egész folyamán által híres vala. Hadd tartsam én kezedet imádságom alatt, mellyet Isishez bocsátok; hadd legyenek segéded az áldozatoknál, mellyeket Oziris' tiszteletére égetendünk, hadd vegyítsem énekemet a' tiédhez, midőn Hermes' ünnepe földerül 's a' földuzzadt csatornák áldást ömlesztenek a' gabonaföldekre. Ne késsél, atya, boldoggá tenni egy embert, ki az örö-mök' vagy kínok' özönét kezeidből várja.”

„Isis' tudománya soha nem kedvellé a' proselitázást, és soha nem terjeszteté édesgetés, rábeszélés által: mindig aegyptus' kincse volt ez, sőt itt is – tán vétkezés' átka miatt – nem az egész népé. Azonban, ha akaratod elszánt, nem ellenzem, 's oktatásom alá fogadlak. De hogy leányomat neked adnám, a' történetek' kedvező fordulása nélkül nem ígérhetem.”

„De hát még is reménylhetek? legalább jövődre?” kérde Stephanos.

„Leányomnak is van bele szólója.” felelt Pheron.

És Ozimandiának lön beleszólója, ki Stephanosról mit sem tudva szökdelt elő, szemeiben öröm ragyogva 's ajkain az ihlettség' mosolygása ülve. „Övé vagyok, atyám, – szóla – övé, ki a' Memnon' szobrában a' nap' első sugarait fuvolájával köszönti. Nézd, e' gyűrűt és e' rózsát küldé egy galamb által, cserébe pedig gyűrűmet és – szívemet adtam.”

„Árnyék az, leány! – így vága szavába Stephanos – árnyék és hang, melly szerelmedet ki nem elégítheti. Embernek embert rendele Isis, a' halhatatlanok csatolódjanak halhatatlanok-kal. Leány! válassz engemet. Oh az enyémnél szerelemmel teltebb szívet nem találsz a' világban, nem jobbat, ki téged anygalként fog hamvadtságig imádni.”

„Mind ez, a' mit ígérsz, Stephanos? – felelt Ozimandia, – 's nincs még hozzá adni valód? Igen ösmerlek; tudom, hogy vulkánnál inkább dül benned az indulat, és szánlak, nagyobbban mint érdemled, 's azon tanácsot adom: keress szerelmednek egy olyan tárgyat, melly viszonszerellemmel adózzék. Én arra esküszöm, ki vakmerésedet nyíllal bünteté, hogy adott hitemet meg nem szegem, és fölszólítom őt, az esküs fölszólítás' legsúlyosbikával: találja szí-vemet hívebben el, mihelyt csak ingadozom, mint karodat találá.”

„Mit szólsz ehhez, Pheron?” kérde Stephanos.

„Én az égi nyilazó 's leányom' szíve ellen nem erőszakoskodom.” lön a' felelet.

Mint borús felleg vonult el e' szavakra Stephanos, semmit nem szólva, de homlokán nagy föltételeket láttatva. Pheron' családja pedig napi dolgaihoz látott, lánya' képzeleteit foglalatos-ságok által akarván az öreg csillapítani.

III.

Hosszú volt az asztal a' nagy teremben és erős, de még is kicsin a' sok vendég' számára 's gyöngye a' számtalan étel-itálnak. A' vendégek dicsérek a' bőjtközepi halas napot, hozzá láttak a' munkához, az asztalok' terhei kevésre szálltak 's a' borok mozgékony tartókba tétettek által. Midőn a' kedv magasra derült 's a' bor pirossá festé a' különben sem fehér arczokat, követek jöttek Alexandria felől, olyan arcczal, melly irtóztató ellentétben volt a' szobabeli vidámság-gal. „A' város meghódolt Amrunak 's az Arabok maholnap Memphis alatt teremnek!” Ezen

szóra elhalt a terembeli vidámság, a poharak után nyúlt kezek megmerevedtek, a szájhoz emelt kelyhek üritetlen maradtak. A rettenésből csak egy új követ veré föl az ebédlő gyülekezetet, célja, előadása különösségével. Nem az itteniekéhez illett ennek beesett arca, sovány karcsú termete, homoktól fölégetett lába és munkában megdarabosodott keze: azok már távolról hirdették a szigorú életet.

„Foglyokat hoztam a bölcs és igazságos gyülekezet elébe, hogy tetteiket hallgassa meg és mély belátása szerint a földadós és a vétkesek lelki javára intézze el dolgaikat.”

Ezen szavaknál kiki bölcs ránczokba szedé homlokát és az alexandriai szomorú követekről teljességgel elfelejtkezék. Az pedig, ki az asztalnál legelőül ült, és a legjobb borból legtöbbet ivott, fölkelve ezen feleletre méltatá a követet: „Igen előrelátó és okos követ! Add elő egész ékesszólással a dolgot; bennünk a te és foglyaid lelki javát szíven hordó bírót fogsz találni. – De, hogy, a mint rajtad megösmérhető, hosszú útd után kipihenj és szomjadat elverd, nesze ürítsd le ezen poharat, mert ürített poharaknál nem nehezebb valamelly peres tárgyat előadni, mint elítélni.”

A követ csöppig kiüríté a poharat, azután pedig a foglyok előhozattak és ezen vádat kelle hallaniok, dicséretéül a hetedik századnak, p. o. a tizenhetedik fölött, midőn a vádnak természetéhez tartozék, hogy titokban kellett történnie. Illy előmenetek történtek világunkban a tökéletesedés felé! – A foglyok, úgy látszék, félelem nélkül hallgaták a követ előadását.

„Ezen emberek itt pogányok, Isis imádói, a pusztában reggelenként áldozók bálványistenöknek, és így a törvényeknek nem követői, a császári rendelmények alattomos kijátszói, a társaság veszélyes tagjai, a kárhozatnak gyermekei. Én gyakran látam áldozatukat, jelen valék, mikor ezen öreg ama fiatal Isis papjává fölszentelé; megintém szigorúan, és oktatásomat ajánlám nekik, hogy az erény és üdv útjára vezessem őket. De ajánlásaim megvetettek, inté sem sikeretlen lön, míg hatalommal kellett élnem és fegyveresek által ide hozatnom a bölcs gyülekezet elébe, melly ítéletet hozzon reájok. Én útközben gondolkozám a módrról, mellyen legbiztosabban lehetne rajtok segíteni, mert jeles embereket az életnek visszaadni, nagy és örök érdem; ezen emberek pedig jelesek. Az öreg példánya a kegyességnek, ezen fiatal élő könyvtár, mintha a Ptolemaeusok minden iratait áttanulta volna; a leány a szépség koronája. – Tehát legcélszerűsábbnak vélem velök igazán szigorúan bánni, őket egymástól elválasztva sötét tömlöczökbe zárni, börtölnöketni; azonkívül tanítót küldeni bozzájok, ki őket minél előbb az igazság tudományára oktassa, abban megerősítse és hozzánk hasonlóvá tegye. Nekem épen nem lévén kegyes foglalatosság nál egyéb dolgom, ajánlom magamat e végre, és fogadom, hogy jó sikerrel fogok vetni, az aratást bölcs gyülekezetekre hagyandó.”

Az előlévett poszgas ember nem találá neki egészen hízelkedőnek a követ, vagy is inkább Stephanos előadását; leginkább pedig azon akadt föl, hogy a mondott módon az oktatás nem ő reá bíztnék, ki olly örömmel közli mással kevéskéjét, a milly kedvetlenül fogad el mástól valamelly tudományt. Mert kellemetlenebb dolog nincs, mint fejét megeröltetni, hogy valami más jöjön az emberbe testi ételnél, italnál. Azért illy feleletre méltatá a maga számára nem rosszul gazdálkodó Stephanost: „A követ és vádló úr nagy megfontolásra méltó dolgot hozza elő, méltót annyiban, hogy a javítás módjáról bőven tanácskozzunk, mert sok fő világosban lát. Azért tehát véleményem oda megy ki, hogy az oktatást többek között osszuk föl; például: az öregét magára vállalhatná Nikodemos barátom, ki maga is túl van az ötvenen, és a kegyességben nem idegen; az ifjút Pandelimos öcsém taníthatná követ úrral egygyütt, hogy az öcsém olvasottságát Stephanos ur gyámolítsa; a leány megtérítésével magam is kész vagyok vesződni, azaz, foglalatosságokkal terhelt időmből nem restellek egy kis részt elszakasztani, hogy az úr mezejében munkálkodhassam.”

Ezen beszédre Nikodemos és Pandelimos mélyen meghajták magokat, Stephanos haloványá hült, Agapios – így hívták a tanácsolót – pedig nyereségi göggel veté melle alatt ke-

resztbe kezeit. A' gyülekezet' szava Agapioséval megegyezni látszék, melyet az általános hallgatás, sőt fejbiccentés is igazolt. De Stephanos a' haloványulás után veresedni kezdett, boszankodása's visszatérő bátorsága' jeléül, és a' gyülekezethez így intéze szavait:

„Urak! az egész dolognak én vagyok mozdítója, tehát végig munkás akarok benne lenni. És mint akartok eligazítani, árnyékul adva másokhoz, kik az én buzgósággal semmiképen nem bírhatnak. Ez igazságtalanság, mellynek ellene szólok, 's legfőlebb azt vállalom föl, hogy Nikodemos és Pandelimos urak, nem különben Agapios ur, mint szónok, munkámban segédül legyenek.”

Ezen beszédre az egész gyülekezet haragra látszék lobbanni; Agapios boszújában kínosan símogató szakállát, míg Axenos mellette fölszólt, mint ebédre gyakran meghívója mellett: „Melly szemtelenség – ugymond – a' pusztából pörlekedni jóni a' városba, 's a' bölcsebbek' ítéletének ellenmondani. Ugyan, kérdem mind azokat, kiknek fejében csak egy kis ész is csilámlik, miként tudna leányt oktatni egy olyan ember, ki életében tíz emberrel is alig társalkodott, ki alig tudja, az okos állatok' mellyik nemébe tartozik az asszonyember? Stephanos a' gyülekezetre hivatkozik, a' törvények is ennek kezébe teszik az elítélési hatalmat, azért én szerényen azt állítom: Agapios' véleményén nyugodjunk meg.”

„Agapios' véleményén nyugodjunk meg! kiálta az egész gyűlés.

„Sőt az oktatásból zárjuk Stephanost egészen ki, mint izgágáskodót, kinek helye kün van a' pusztában, a' szöcskék és vad méhek közt” folytatá Axenos.

„Zárjuk ki Stephanost! kiálták mindnyájan, és a' zaj soká tartott, és Stephanosnak mennie kellett, szívében boszúval teli. De mentében Ozimandiához fordulva: „Ég föld ellenem esküvék! – így szólt – de én két szememre esküszöm, hogy elébb kiszakadnak azok gödrükből, mint téged más körében tudjalak.”

IV.

Csak a' szent béke' napjait kedvelik e az istenek? irtózva fordulnak e el a' háborútól? Kegyök csak a' nyúgodalmas népre mosolyog e le, melly vasat nem emel föl, hogy másoktól birtokot raboljon, jogot szedjen el 's életfulasztó vért árásszon? Miért hallgata-el a' Memnon-szobor, miért nem hallatja édes dalömlését a' nap' első sugaraiban? – Mert háború dulong a' téren 's vérmocskos csapatok huzódnak a' pusztákon keresztül. Csatadalok válták föl a' béke' énekeit, hadi kürtök szagatják meg az éji csendet, 's öldöklő rohanások töltik be a' napot zajaikkal.

A' szent város forrásban van. Templomai fegyveresekkel tölték be, 's az áldozatólő kések emberölésre fenettek. A' nép boszút kiált papjai' becsukásáért, 's az idegen hatalom ellen fölkelve háborog. Már foly a' vér, terjed a' küzdés, 's átlobbanó tűzként közös a' viadal. De a' győzelem az idegenek' részére hajlik, Memphis' népei hátrálnak, tömlöczeikben hagyva Pheront, két gyermekével, kik mint átalkodottak lőnek elcsukva, hogy ott a' sötéten az igazság' fényét megkedveljék.

De kün a' falakon kívül sincs béke. Arab csapatok szállonganak Memphis alá, nem legkedvesebb vendégekként terjesztve magok előtt félelmet és irtózást. Az Isis-tisztelőknak kedves jelenés volt ez, kik egész erejükkel rohantak meg egy kaput, azt a' görögöktől elfoglalák 's kün az arabokkal egyesültek.

Új idomot nyert a' viadal. A' kirohant görögök visszaverettek falaik közé, de a' kapuknak urai maradtak. Gyakran megújult a' küzdés, nagyobb nagyobb erővel az arab részről, az elfoglalt Alexandria' tájáról új és új csapatok érkezvén; de a' város megvíthatatlan volt. Már Amru is megérkezék seregei' magvával, 's a' görögök egyre tartják Memphist.

A' gépelyek előhozattak és ezer baj között hat napig törék a' falakat; a' hetedik napon általános rohanás rendelteték. Ezen nap is föltűnt, ezerek' halálának napja, sok társaival örök tanúja az emberi gyöngeségnek! – Korán kezdődék a' megrohanás, bátran és vitézül, mint araboktól várhatni, de neki megfelelő volt a' védelem is, millyent a' hetedik század' görögéitől nem igen reménylhetél. Már déli pontján égete a' nap 's minden törésnek görögök vannak birtokában, az arabok mindenütt hátravervék.

Alexandria' megvevőjét nagyon boszontá e' makacsság. Körüljárá seregeit, bízata, hevité, jutalmakkal ingerlett, sőt példával ment elő. És gyorsan haladott a' csatában, mert neki ellent nem tudá senki állani; arabjai alig tudák követni 's kevesed magával ért a' falakhoz, hol rajtok a' legnagyobb törés volt. Ennek védelmétől függött a' város' megtartása, azt látá Amru, de látták a' görögök is, és mindenik fél utolsó erejét szánta föl. Vér csorgott már Amru' aczélán, de feje fölött is kard törött el, életét oltandó, ha el nem törik. Megnézte a' különöz védőt, ki aegyptusi csapatokkal jött segedelmére, 's kettős erővel, kettős tüzze vágták magokat föl felé.

Még is későn jöttek; a' győzelem' borostyánja nem őket illeti. Más vitéz előtt hátrálnak vagy hullanak a' görögök, ki a' város' nem eléggé őrzött 's legvíthatatlanabbnak tartott részén ütött be 's az Amruval küzdőket két tűz közé szorítá. Valid volt ez, Amrunak fia, a' pusztákban örömet kalandozó, a' nagy tettek' szomjuhozója. Kezet nyújta most a' vele találkozó apának 's örömének gögében tovább ment harcolni.

Nem vala tovább tartható a' város, de azért a' görögök nem hányák el fegyvereiket, hanem védék az utcákat, védék a' házakat, 's mikor harmad napra Memphis arab tulajdonná lön, omladékhoz volt hasonlób mint emberi lakhoz. Nagy volt a' holtak' száma mind a' két részről, a' görögök közül kevés maradt életben, hanem többnyire férfiúhoz illőleg hulltak el, mintha egyig Spartának gyermekei voltak volna. A' megvitt város kirabolaték, az omladékában marandó, hogy apródonként nyomai is elvessenek 's a' később századok' gyermekei ne is tudják hol állott.

„Amru kérlelhetetlen mint ellenség, de nemes mint jutalmazó!” – így szólt Omár' vezére az életét megmentő bajnokhoz, midőn a' viadal lecsillapodott 's a' romokon arab diadalénekek harsogtak. – Lábaim előtt van Memphis' minden kincse, kérj belőle, 's kérj mindenemből a' mit akarsz. Kis lelkű ne légy, különben Amrut megsérted.”

„Tudod e, vitéz Amru – így szólt a' bajnok – miért csatolódtak olly hamar és olly egy lélekkel hozzád az ő aegyptusiak? A' görögök bezárák azoknak papjait 's a' kereszthez akarák átesketni. A' tömlöczökben némelly Isis' papja fog epedni, ezeket add nekem szabadságokba vissza-teendés végett, és a' tömlöczben fog Phaeron' leánya epedni, a' szép Ozimandia, ezt add nekem birtokul.”

„És tovább?” kérdé Amru.

„Tovább, most legalább, semmit!” felelé a' bajnok.

Amru igent monda a' kérésre, 's kivizsgáltatá a' tömlöczöket. Megtalálák Pheront, mélyen a' föld alatt, egyedül, a' napra juthatás' reménye nélkül. A' többi foglyok ki voltak már szabadítva; de Nemendes és Ozimandia nem voltak lelhetőek. Az öreg könnyezve kéré gyermekeit, kéré a' harcosoktól, az istenektől, 's kérésére harcosok és istenek némán maradtak. Végre egy jajgató csoport érkezik, fájdalmában feledve, hogy dühöngnie kellene. Egy sértett személyt hoznak, baloldalából vér foly, arcza sápadt, ajkai kékülnek.

„Atyám, áldásodat reám! – így kiálta föl a' beteg utolsó erejével, az öreg Pheront meglátva – én meghalok, Agapios' töre alatt halok meg, húgom' védelmében.” A' megsebesített Nemendes volt, mellette Ozimandia; hátul pedig Agapios hurcoltaték 's vele a' még véres tör.

Fájdalmában eljajdult az öreg 's reményevesztetten dült fíja mellé. Azonban orvosokkal érkezék meg Valid, 's azok között Amru' orvosával, ki sok sebesnek életet ada vissza. Megviss-

gálta ez a sebet, s arczán az öröm' világa helyett fájdalom' árnya terült el. Nemendes nem volt megmenthető; kevés perczek mulva megszűnt élni.

Pheront erőszakkal kellett a' hideg tetemtől elválasztani. „Veled akarok meghalni, egyetlen fiam, életem' legszebb reménye! – így kiálta föl – ki lesz azon kegyetlen, a' ki ezen egyetlen boldogságot megtagadja tőlem?” De Valid a' holtat csöndesen elvinni parancsolá, s a' könnyező Ozimandiát Pheron' elébe állította. „Reményed még nincs oda, jó öreg, – így szólt Valid – van még leányod, ki örömeiket virágoztat életedbe, ki napjaidat édesekké tegye. Hagyj föl a' búval; a' természet előbb utóbb úgy is megkívánta volna áldozatát. Látod az én ifjúságom is halálkoczkára van szüntelen kitéve, de annyit esküszöm Isisedre, Alláhra, vagy ha jobban akarod, a' természet' szent erejére, hogy míg karjaimban erő marad, neked és leányodnak egy hajszála meg nem görbítetik!”

Új élet látszék e' szavakra szállani az öreg Pheronba, a' könyűit letörlőbe, ki vidámuló arczokkal így beszélt: „Bajnok! belőled az én fiam' lelke szól; ah, ő mindig azt mondá, hogy a' természet' szent ereje munkálkodik a' nagy mindenségben, s így a' nyelveket vezérlő agyakban is. Hah! miért nem ösmerhetett ő téged, hogy lélektestvérét ösmerhette volna, a' világ' gyávaságán annyiszor panaszkodó.”

Későn ösmertük meg egymást, – így felele Valid – de egy pillantatig örülénk egymásnak. Ezen gyűrűt bízám őrzésemre s vele húga' sorsát. Képzeteiben regényes és ábrázoló ő, ekképen szóla, de gyógyítsd meg s töltsd ki nála helyemet. És én ki akarom a' jó bátya' helyét tölteni, sőt többet akarok, atya! én Ozimandiát enyémnek óhajtom.'

Ozimandia remegett, Pheron pedig édesen mosolyga, szemeiből a' bú' könyűit a' fakadó örömei üzvé. Elfeledé az öreg, hogy Valid arab, hogy nem az ő papi osztályába tartozó, s megvallá, hogy ő Valid' kívánságát megnyugszik.

„Sajnálom, fiú, hogy későn járál! – így vágá közbe Amru – de Ozimandia nem lehet a' tiéd, mert őt e' bajnoknak ígertem életem' megmentése' díjául.” A' bajnok elővezetteték, Ozimandia elsikoltá magát s arczát szemeivel takará el – Stephanos volt.

V.

Memphisnek romfalai között az épületek' helyét sátorok foglalták el, nem sokáig állandók ott, mert a' hadak' gyors forgása hamar tovább kiáltozza a' vitézeket. Sietve kelle tehát végezni, sietve határozni meg: kié legyen Ozimandia.

„Emberré elajándékozni nem volt jogod, atyám, – így beszéle Valid Amruhoz – s azért ígéreted annyiban áll csak, hogy Stephanos kérhetőt kérjen tőled.”

„Amru szavának embere szokott maradni – felelt az apa – Valid pedig nem lesz olly gyöngé, hogy asszonyi kecsék által lebilincseltetve, apjának bajt szerezzen.”

„Atyám, én nem vagyok gyöngé, – felelt Valid – sőt erős föltételem Ozimandiát bírni, vagy senkit.”

„Fiam! – szólt erre Amru – a' ki Memphis' megvételét fia gyanánt tekintheti, ellehet nő nélkül: neki maradéka gyanánt szolgáló tettei. Azért ne makacskodjál; Stephanos nagy jutalmat érdemel apádtól, s a' fiú apja' életéért egy leány-szerelmet föláldozhat.”

„Igen, apám! a' fiú sokat föláldozhat apja' életéért, sőt mindent, még életét is. Legyen, én lemondok Ozimandia iránti szerelmemről; hadd fagyoskodjék dicsőségem' pályáján e' szív, hadd keseregjen fejemben a' lélek, midőn országok' hódításáért megborostyánozzs: életed' béréért örömet szenvedendem. De egyet még is ohajtok, – ohajtom, hogy Ozimandia boldog,

igazán boldog legyen. Csak azt ígérd meg, atyám, hogy Ozimandiát csak akkor adod Stephanosnak, ha őt szereti 's vele boldog lehet."

„Különös ábrándozó fejű vagy, Valid, felelt az apa, mintha a' szerelemben szokásból is nem lehetne boldoggá lenni. A' dolog' megítélését reám öregebbre kellett volna bíznod. De hogy csupa megtagadó szavakat ne hallj tőlem, 's hogy viszont – ezt sértő mosollyal mondá – a' pusztákban hetekig ne csavarogj, megígérem, ha okos mód jut a' dolog' megfordítására eszembe, Ozimandiát nem kényszerítem."

„Atyám! – így kapott hamar szóhoz Valid – úgy látszik, mintha már magad is éreznéd, hogy Ozimandiánál kényszerítésre kerülne a' dolog. De melly szó ez, gondold csak meg! kényszeríteni valakit, hogy élete föláldoztassék, ezen rövid élet, mellynek folytatása a' Húrik' kebelében olyan regényes és ábrándozatos. Hah! atyám, maholnap eljőhet utolsó pillantatom, életemet használnom kellene, a' mi csak Ozimandia' keblén történhetik."

„Még meghódítasz, ha nálad maradok – így szólt Amru – de végezd Stephanossal dolgozat, az itt jövővel, azon egy intésem mellett, hogy minél szelídebben bánjál vele."

Amru elment, Valid pedig Stephanost nyájasan fogadá, leülteté a' szőnyegre 's így kezde vele beszélgetni: „Azt hallom, 's neved is úgy bizonyítja, bajnok, hogy görög vagy. Mondd meg nekem barátságosan, miért levél áruló nemzeted ellen? Látod, Stephanos, én sokat köszönhetek elpártolásodnak, különben az atyám talán meghalt volna; – ha vétkeid kimenthető, becsülni, sőt talán szeretni is foglak: de ha undok áruló vagy nemzeted ellen, mint atyám' megmentőjét is kárhoztatandalak."

„Hatalmas karú Valid, a' te szavaid hathatósabbak a' nap' fényénél, megrendítőbbek a' villám' lobogásánál. Hah! érzem, hogy áruló vagyok, nemzetem' és hitem' árulója, 's mind ezt egy leányért, a' mint tudod. – Reménylém őt Memphis' falai között megkaphatni, de rútul megcsalattam, és megcsalóim' fejekre boszút esküvéim. Így jöttem az arabok közé. Csalóim boszúlva vagynak, vérökkel áztatva Memphis' földé; boszúlva van Agapios is, kinek szívét törrel fúrtam keresztül, mint ő keresztül döfé annak bátyját, kit én szeretek, a' hozzám nem barátságosat, de tőlem tiszteltet. Most már ösmered Stephanost, tudod mennyiébe került Ozimandia, 's reménylem, akadályt nem vetendesz ösvényére; kérlek, ne akard azt tőle elvenni, a' miért mindenét kockárá tette, földi 's égi javait."

„Én jobb vagyok irántad – felelt az arab hős – mint magam is gondoltam. Nosza tehát egyezzünk meg barátságosan Ozimandia felett, annyival is inkább, mivel én nem tudom, mennyire állok kegyében. Szeret e téged Ozimandia?"

„Nem! és ez a' legsajnosabb, legirtóztatóbb! De annál inkább szeretem én őt, 's szerelmem' tengerével úgy elárasztandom, hogy a' világra nem tudva tovább gondolni, boldog leend; kénytelenítetik boldog lenni."

„Látod, Stephanos, én is annyira szeretem Ozimandiát, a' szépet, a' jót, a' kegyel telit, hogy életemet kész vagyok érte áldozni. Az volna tehát rendén, hogy kettőnk közül ő válassza a' kedvesbiket. De barátságból irántad másképp hagyok rendelkezni, az egyezésre bővebb mezőt hagyok: mond meg, melly föltételek alatt engedek nekem át őt, pénzért e? kincsekért e? rangért e? vagy akármiért a' mi hatalmamban van?"

„Maradjon a' világ, minden kincsével együtt, csak enyém Ozimandia legyen."

„Vagy tegyük ki őt a' jobb lovaglás, kardozás, nyilazás' díjául! Én ötszáz lépésről a' jobb-kéz' hüvelykuját keresztül tudom nyíllal löni – itt Stephanos elhaloványodott – 's nem egy oroszlán' szívét ástam kardommal keresztül."

„Én nem értek a' fegyverforgatáshoz, 's most már annál kevesebbé, mivel boszúm' tárgyai jutalmokat vevék."

Míg ezek így beszélgettek, megérkezett Pheron Ozimandiával, Amrut kérendő: bocsássa őket vissza a pusztába, a pálmaligetbe, Memnon' szobrához.

„Tehát nem érdekelnek, édes Ozimandia, fáradozásaim, törekvésem, lángzó szerelmem? – így szólt a lányhoz Stephanos. – Még most is megvetsz, mikor Amru birtokomba adott? A' pokol' kínjaira akarsz kitenni, ki neked mennyországot szántam? Édes Ozimandia, hajolj meg egy férjfiú' kérésén, 's boldogítsad őt szíveddel.”

„Amrunak nem volt joga engem elajándékozni, – így felelt a' lány – 's ellenem nagyot bűnhödél, Stephanos, hogy mástól csikarád ki azt, a' mi egyedül magam' birtokában van, szívemet. – Te nagy bűnös vagy, Stephanos; engem szeretté, holott szeretned nem szabad; de ezt megbocsátom, mert szeretés a' természet' és istenek' fő parancsa; – minket rabokká tettél; atyámat mély tömlöczben hagyád nyomorogni; bátyám vétke miatt vérzett el, azt nem is említve, hogy hűtelen hazafi lettél. Stephanos! leány-szerelmet, tisztát és ártatlant, nem illy áron kell vásárolni. A' nemes szívet birni óhajtó maga is nemes legyen, nem pedig indulatok' martaléka. Én a' tiéd soha nem leszek; a' nyilazó Isisre esküszöm; de barátod maradok, azt tanácsló: menj a' tieidhez, 's hozzád illő tettek által töröld le erkölcsöd' szennyjét.”

És Stephanos elment; hazafiainak sorába állott 's Theba' falainál csodáit adta a' vitézségnek. De rövid pálya méreték ki neki; elesék a' harc' közepén, 's eszmélete előbb kialudt, mint szerelme Ozimandiához. Memphis' romjaihoz hamar eljutott a' hír, 's ki előbb idegen volt tőle, Ozimandia, most sajnáló könyűket áldozva emlékére.

VI.

A' hajnal' szellője zúgva ment keresztül a' pálmaligeten, Pheron' ősz fűrtjeivel játszadozott, 's az öreg arczra legördült könnyét⁷⁵ szárítá. Bús volt az öreg hajdani örömeinek gazdag helyén, 's ajakai majdnem panaszra fakadtak a' sorsintéző ellen. Ozimandia pedig szellőként szökdécselve jött, rózsakoszorús fővel 's kezében bokorvirággal. Apjának karjai közé futa, lecsókolá arczárol a' könnyet 's bús mosollyal ezeket mondá: „Ne légy szomorú, édes atyám; nincs e Ozimandiád, kinek örül 's kinek te öröme légy?”

„Nincs e min búsulnom, engedetlen leány? – így szóla Pheron – fiamnak sírja honom' szent városának romjai alatt van, 's egyedül állok itt a' pusztában, kihalandó, mint a' sarjadéktalan pálma. Egy ifjút kívántam volna fiamnak, téged szeretőt 's tőled szeretettet, de makacs ábrándozásod ettől is megfoszta. Várákossal már most Isisedre, gyönyörködjél hangjaiban, öleljed légalakját, de hideg fogsz mellette maradni, atyád pedig vígasztalhatatlan.”

„Atyám! ne szakaszd meg szívemet; – így felelt mély fohásza közben a' leány – én vagyok a' fő vesztő, én vesztém el mindenemet. Hah, mennyire szeretett Valid engem, mint esedezett, mint imádkozék szerelmemért! – És én is szerettem őt, jobban mint Isist és az egész túlvilág' lakóit, de esküm kötve tartott, nem valék magamé. Ezen gyűrű köt le Memnon' árnyához, a' szívrabló hangúhoz. Memphisbe hurczoltatásunkkor bátyám' őrzésére bízta a' gyűrűt, ő, a' haldokló, Validnak adá, azon kívánságát jelentve ki, hogy helyét, 's még többet, Valid pótolja ki. És azt egyedül csak ő pótolható ki. De másképp kellett lennie. Most is látom, mint adá át a' gyűrűt, szemeiben könnyű csillogott, kezemet megcsókolá, mivel ajakaim elvonultak előle, 's: „Béke veled, Ozimandia – így szólt – tőled válva idvességemtől válok meg.” Én is! ezt sohajtam neki; de váljunk, így kell lennie, Isis azt akarja. És ő felköté kardját, lovára szökött 's mint egy hadisten vágatott el előttem. Oh, eddig a' hadak' zivatarai riadozzák körül, nyilak sipítanak

⁷⁵ könnyet

körüle, dárdák csattognak mellette, 's életoltó aczélok villognak szemeibe. Vagy tán már nem is villognak, talán már behunyta szemeit, a' kegyetlen Ozimandiára haraguvó. És én még vig tudtam lenni, fejemet rózsákkal koszorúzam? Le virágok, hervadjatok el, 's mikor elhervadtatok, tövisteket szúrom hajaim közé, az onnét soha ki nem⁷⁶ jövőndőket, életem' példázóit!"

'S a' leány rózsátlanítani akará fejét, de szerencsétlen fogást tön, egyik uját vérig szúrva. Azonban pedig egy csapat lovasság mutatkozék, gyorsan lovagló 's a' két megijedtnél hamar ott termő. Amru volt kísérőivel.

„Te itt rózsásan, fiam' elbódítója, mint valami menyasszony? – kérdé Amru – Igen nehéz felelés' terhe alatt vagy. Tőled kívánom vissza fiamat.”

„Hát ő meghalt? Elesett a' harczokban? – kiáltá kétségbe-eső hangokkal Ozimandia. – Kegyetlen Isis! ezt érdemlém tőled, hogy szentnek vélt utadon jártam, hogy neked, hogy szerelmednek szentelém magamat. – De nem, te nem hagysz el! Valid nem halt meg. Úgy e boldogságot akarsz reám mosolyogni? Melly nyájas sugarakat lövelsz elő fölpillantó napoddal! A' szobor' homloka derül, ajakai mosolyognak, hangja olly édes, mint mikor eljegyzett. Hah! ni a' galamb vállamra száll, rózsát lop tőlem, előttem repked, valljon kövessem e?"

„Kövess! – felele Amru – mi is követni fogjuk.” És a' fuvolázó szobor felé indultak. A' szobor' oldalán ajtó nyílt meg előttök; a' galamb lassan röpködve kalaúzik lön fel a' lépcsőkön a' szobor' homloka felé. A' szobor' homlokánál pedig egy szobába jutottak, mellynek a' szemek szolgáltak ablakai gyanánt. A' szobában, fejez fátýollal letakarva, egy kisebb szobor állott, ember nagyságú, szájánál tartva ezüst fuvoláját. A' fuvolából pedig édesen ömledeztek a' hangok, remegni kezdők, mikor Ozimandia a' szobor' szeme közé pillanta. Majd lecsendesültek a' hangok 's a' szobor megszólamlék: „Hív és meleg maradtál e irántam, Ozimandia, ígéreted szerint?"

„Hív és meleg maradtam!" felelt Ozimandia.

„Szíved' érzéseit, az én birtokomat, nem osztád meg senkivel, – senkivel! – Ozimandia?" Ozimandia hallgatott.

„Szeretsz e engem azon tűzzel, mellyel hajdan szeretél, mikor eljegyzélek?" kérdé tovább a' szobor.

Ozimandia mélyen hallgatott.

„Akarsz e hív és meleg lenni irántam egész életeden által?" folytatá a' szobor.

„Akarok, halálíg!" felelt Ozimandia mély sohajjal.

„És ha keblem érzéketlen márvány, és ha ajakaim hidegek mint jég?"

„Akkor is!" felelt Ozimandia.

„Jöszte tehát a' fátýol alá 's csókold meg szobrodat.”

Ozimandia engedelmeskedék. És a' szobor' ajakai forrók voltak, kebele dobogott, karjai édesen tudtak ölelni. A' szobor pedig gyönyörködék a' szemét fölnyitni nem merő Ozimandiában, megcsókolá a' behunyt szemeket, és megcsókolá másodszor, és megcsókolá harmadszor is. Fölnyíltak ekkor ezek, 's bennök a' menny' két csillaga nyílt föl, mélyen lopódzó a' szobor' szemeibe.

„Hah! Valid!" kiáltá Ozimandia, 's szobra' karjai közé rogyott. –

A' kedves csalónak, Isise' nevében, Pheron is megbocsátott, 's Amruéval egyesíté áldását a' két szerelmesre. De Memnon' szobrának ajtaját megtalálhatatlanul berakatta Pheron – 's azóta kel és nyugszik a' nap, a' nélkül, hogy a' puszták' vándora fuvola-hangot hallana a' szoborból.

Vajda.

⁷⁶ kinem

ESDEKLÉS.

Bogárszemű, hamis leány,
Miért futsz engemet?
Mint kis galamb rideg tanyán
A' káros ölyveket.
Sem ölyv, oh lányka, nem vagyok
Sem káros néked én,
Kis döngicsélő méh vagyok
Szerelem' ligetén.

E' pár szemek' csillagtüzén,
E' pár kebel' haván,
Kéjelmerülten csüggök én,
Bogárszemű leány.
E' tündér szácska' bíborán
Az édes szerelem,
Mint gyenge harmat rózsafán,
Mosolygva leng nekem.

E' rózsafára vágy szivem,
Melly érted így dobog,
E' fris harmatra éhezem,
Melly ajkadon ragyog.
Ne fuss, bogárszemű leány,
Ne fuss hát engemet,
Mint kis galamb rideg tanyán
A' káros ölyveket.

Garay.

CSAPODÁRSÁG.

Mint lehet olly csapodár, olly ingatag érzetű a' lány,
Hogy kényjátékát űzze a' férfiszíven?
Nem csuda: a' kis lány' játékszere gyermeki báb, és
Bábja után a' sor férfi-szivekre kerül.

Bústavi.

A' KÖLTŐ' ÉJSZAKÁI.

I.

Csendes éj volt, holdvilág
Szendergett az ég' ölen,
Fénnyel játszott minden ág,
S' ablakomban ültem én.

Lelkemet megszállta a'
Szépnek nagynak érzete,
'S messze messze szárnyala
Felhevülő képze.

Merre merre, képzetem,
Hol találsz célodat?
Zúgó, forró érzetem,
Hol találsz nyugtodat?

Tágas öblös e' világ,
Benne millió alak,
'S ah, nekem nyíló virág!
Még föl nem találtalak.

'S ím szelíd hang szállt felém
A' magánynak éjin át,
'S éji csendben föllelém
Pusztá keblem' hajnalát.

Szemközt nyíló ablakon
Megjelent egy bájalak,
'S hang kelt forró ajkimon:
Üdvem, feltaláltalak!

Édes éj! szelíd homály!
Üdvezellek tégedet,
Szállj a' boldogokra, szállj,
'S tiltsd-el a' kaján szemet.

II.

Csillag-milliók fordúlnak,
Jő nyugot, kelet
'S észre nem vett napok múlnak
Boldogok felett.

Engem ablakomban ülve,
Egy bús éjszakán,
Éber álmimban merengve
Ringat a' magány.

Néma csend van a' vidéken,
Csend alatt 's felett,
Csak egy angyal van körülöm,
Szép emlékezet.

Ablakára átmeresztve
Könnyező szemem'
Nézek, nézek: ah rekesztve
Tőlem édenem!

Bús világ van a' szobában,
'S halvány termetek
Lejtnek, – távol nyoszolyában
Fekszik egy beteg.

Át hallatszik kínos jaja
A' bús éjszakán,
'S barna termet vigasztalja,
Gyóntató talán.

Nem jön álom bús szememre,
Torzad főm' haja,
Borzasztón hangzik fülembé
A' beteg' jaja.

Légy velem, szelíd reménység!
Lelkem sejt 's remeg,
Ah ki fekszik ott, sötét ég!
Ah ki a' beteg!

III.

Mondják, tündéréj ragyog kinn
Szép az ég' szeme
'S minden tárgynak bájsugarin
Hármas kelleme.

Ah de én sötétben bolygok,
Mint bús rommadár,
Mint egy őrtöngő zarándok
Sírról sírra jár.

Én nem érzem ennyi szépség'
Bájos íhletét,
Én nem érzem a' szelíd ég'
Hús lehelletét.

Gyász koporsó áll középett
Bús lámpák körül,
'S mérges kínban összetépett
Lelkem elmerül.

Szép menyasszony! hó féjérség
Úli arczaid',
Még mosolygók, édesek még
Bársony-ajkaid.

Ah de bájkebled' szentsége
Össze omladott,
'S hol derült menny' lángja ége,
Jégahalál ül ott.

Olly szép 's ifjú! – És illy ajkak'
Édes hangjai,
'S illy mosolygás elhalhatnak
Mint test' bájai?

Keblem egy nagy éj ezentúl
Zordon 's fekete,
Gyásztúl, kintúl, fájdalomtúl
Hervad élete.

Tóth Lőrincz.

POSTA SÍP.

Csendes az éj, ébren magam ülök néma lakomban,
A' lak alatt szomorún sípol a' postalegény.
Posta! reményem volt egykor sípod: ah de te hoztad
Válónkat – sípod most temetői harang.

Garay.

A' KIS LEÁNY' BAJA.

Isten a' megmondhatója,
Mennyit szenvedek,
Testi lelki nyugodalmam
Mint eltűnnek.
Nappal álom forr fejemben,
Éjjel gond viraszt;
El sem végzem, máris újra
Kezdem a' panaszt.

A' sóhajtás tartja bennem
Még az életet:
Keblem a' sok sóhajtástól
Szinte megreped.
Csak sovárgok, csak tünődöm,
Nem tudom miért?
Mintha égnék 's vágyakoznám
Birhatatlanért.

Ah ha a' sovár tünődés
Tán a' szerelem;
Akkor jaj szegény leánynak,
Akkor jaj nekem!
A' ki engem úgy szeressen
Élve, halva hív,
A' mint én szeretni tudnék,
Nincs olly férfiszív.

Csaba.

EMLÉKJELEK.

Fürtkoszorút adsz valóúl, hollónyi sötétet,
Hogy szekrénykémnek titkaihoz letegyem.
Elteszem, hol régibb rózsádnak romjai vannak,
Mellyet vonzalmad' tiszta jeléül adál.
'S ím vonzalmadnak jele hervad; megmarad épen
Hitlenségednek záloga, fürtkoszorúd.

Garay.

HALÁSZLEGÉNY' DALA.

Szél és hab lecsendesült,
Int az éj magány;
Nyílj-meg, kis ház' ajtaja,
Jer-ki, szép leány!

Parthoz kötve csolnakát,
A' halászlegény
Itt sohajtja jöttödet,
Itt eped szegény.

Szerelem' szép csillaga
Fénylik nyugoton,
Ő vezérli csolnakunk
A' hullámokon.

Tengertől ölelt sziget'
Szép lakója léssz,
A' hajlék, melly elfogad,
Már számodra kész.

Hószínű gyöngyöt fűzök
Kis nyakad körül,
Kellemidre minden szem
Bámul és örül.

Szerelem lesz nyoszolyád,
Párnád hű karom,
Álomkéjbe ringatód
Nyájas szívdalom.

Nyílj-meg, kis ház' ajtaja,
Jer-ki, szép leány!
Szél és hab lecsendesült,
Int az éjmagány.

Bajza.

PUSZTAI KALAND.

I.

Őszi esthajnal volt; a' kádarczi csárda' kéményének árnyéka óriási rémként nyúlt-be a' pusztába. A' tornácz karzatfa' oszlopához támaszkodva állott a' kocsmáros, végig nézegetve az országúton, melly mint egy fejér szalag tekerge által a' hervadó zöld téren. Arczán a' minden magyar fogadós' hidegsége ült, 's épen nem látszék búsulni, hogy két három ivó parasztot kivéve, háza vendégektől üres, 's inkább időtöltésből, mint vendég-várás miatt nézte az országutat; de bár meddig vizsgálódott, legfeljebb is egy széltől felkapatott katangkóró háborítá itt-ott a' mély nyugodalmat. Végre előbbi hidegségével fordula egy kijövő vendéghez e' szavakkal:

„Na 'szen, János gazda, még ezt a' debreczeni vásárt is megáldja az isten, a' nélkül hogy elfáradna bele. Alig ment egy két kereskedő erre.”

„Hja! mióta olly nagy vám van a' hortobágyi hídon, 's még nyaktörő is, inkább Nádudvarnak és Szoboszlónak hajtanak bécsi és pesti uraimék – felelé ez. – De nézze kend, ki jó ott? Ha jól látok, egy lovas, sebesen vágatva. Ugy van biz az.”

A' fogadós oda függeszté szemeit, 's kevés ideig merőn nézve mondá: „Hallja kend, az a' hortobágyi vámos, de nagy kísérete van, mert utána egész porfelleg emelkedik.”

„Tegnap indultak ki Debreczenből a' dsidások, vármegye-hadnagyokkal, ellene; alkalmasint azok vették üzőbe; már csak megvárom, mi foganatja lesz?”

„Szokás szerint semmi. Nézze csak kend, mennyivel utána vannak, ha valamennyi rá löne is, egy golyóbis sem érné porát.”

„Könnyű annak sebesen lovagolni, ki olly sok lovakból választ paripát!” jegyzé-meg János gazda.

Ez alatt a' lovaglóknak már közel értek a' csárdához. „Nézze-meg kend jól őt, ez Zöld Marczi” mondá a' fogadós vendégének.

„Csapláros, egy itcze bort!” kiáltá a' haramia alig hallható távolságból; ez elvesztve minden hidegségét, szót fogadott, 's mire Zöld Marczi a' csárdához ért, már tele palaczkkal állt előtte. A' haramia hátra tekinté, és látá üldözőit még nagy távolságban ügetni. „Szegények! mit erőlködtek, elfújja a' szél Szárcsám' nyomát, mielőtt bele tapodnátok. Commissarius és főhadnagy uraimékat az úr isten éltesse, minden vitéz katonáikkal együtt!” Ezzel kiitta a' palaczk' felét, visszaadá, 's egy tele marok pénzt vete a' földre. „Itt az ára; a' többivel itassa-meg kend ezen utánam nyomorgó szegény vitézeket, úgy is kiszárította torkokat a' pusztai por. Áldja isten kenteket!” S a' megsarkantyúzott ló könnyen és sebesen vágata tovább, a' lovag' harsány nevetése között.

„Ez ám legény a' talpán – mond János gazda – harmincz katona nyomában, 's még egészségökre iszik.”

Most megérkezett a' katonaság is, Zöld Marczi még egyet tekinté rájuk, 's eltérve az országútról, bevágta a' pusztába. Mérgesen pillantának üldözői utána, 's az elsők rásüték pisztolyaikat. „Commissarius uram! álljunk-meg, mert embereim' lovai kidűlnék. Az ördög vigye ezen tolvajt, lovát legalább is erdélyben lopta, kétezer forintot mindjárt letennék érte” mondá P... főhadnagy a' tolvajbiztosnak.

„Én hiszen főhadnagy úrnak nem parancsolhatok, de azt tartom, nem kellene tágítani rajta, mert e' szerint soha sem fogjuk-meg.”

„Nem bánom, nyúzza akármeddig a' földesurakat és kalmárokat, én katona vagyok 's nem félek tőle. Egy kard, egy pár pisztoly! gyáva ki illy eszközökkel haramiától megijed.”

„Sok beszélt már így, de azért még sem állotta-ki a' sarat.”

„Az gyáva volt. – Én itt megpihentetem katonáimat, 's holnap visszatérek Debreczenbe.” Erre leszállván, lovaikat az állásba vitték, magok pedig nyugodni a' csárdába mentek.

II.

Más nap több katonatiszt estelized egy debreczeni kávéházban, – így neveztetett legalább az a' füstverem, mellyben ültek. – Középen egy több évek óta Pestről kiküszöbölt billard, a' falnál néhány veres asztal, bórshéz 's egy fa-lócza is állottak, szegletében fa-rostély rekesz volt, ketrecz alakú, honnan a' német kávé szolgált a vendégeit. Vígán folyt az ifjú tisztek' estelije. Egyikök fölemelkedék tele pohárral kezében. „Szerencsés utat Károly barátunknak, ki holnap indul, 's boldog találkozást a' haramiákkal.” Kaczagva ittak mindnyájan.

„Köszönöm, bajtársim! mondá P... főhadnagy, kit ezen szerencseivás illetett. – Már meg lehetőszen ösmerem a' zsványokat, tegnap futott előttem fejük, Zöld Marczi; szerencséjére kimelésből legroszabb lovamon mentem-ki, 's így tova elhagyott gyors erdélyi paripáján; de csak találkoznom szemközt vele, jőne kocsim' oldalához, fejében akadna-fel golyóbisom; fő-kép most, midőn talán házasodni sietek, ne háborítsa útamat; mert az akasztófától ugyan megmentem, de csak jókorabb halállal.”

„Tens főhadnagy ur! én is azt mondtam tegnap édes anyámnak Újvároson; de mióta ma reggel elkérte pénzemet 's csak annyit hagyott, a' miből alig élhetek Debreczenben, más nótát fújok” – mondá egy a' hadnagy' beszéde alatt belépett idegen, karcsú, közép magasságú fiatal ember; fényes fekete haja, szeme és bajusza, barna piros orcái, tüzes és bátor tekintete, a' minden mozdulatán kitetsző férfi erő 's egész alakjának szépsége, kitünők valának. Zöld frak finom posztóból, fekete sűrűn zsinórozott nadrág, veres aranyozott mellény és sapka, 's nagy sarkantyús kordovány csizma voltának öltözeti. Baljában öblös tajték pipáját tartá, 's jobbajával dohányzacskója' cifra sallangaival verdeste lábszárát.

„Hát hányad magával jött a' haramia?” kérdé egy tiszt.

„Csak egyedül jött biz az, – felelé az idegen – 's én fegyveresen valék; de elmúlt kedvem a' puskázásra, a' mint úgy mennydörgés' módjára fülembe zúgott.”

„Isten adná nekem ezen szerencsét, hogy lőném agyon a' gazembert,” mondá félig boszúsan P... hadnagy.

„Na na, mint hallom, holnap útazik, könnyen lehet ezen szerencséje' vélte az idegen.

„Barátim! még egy poharat – szóla P... fölállva. – Éljen Tarnay Máli, 's adjon isten sok szerencsét, hogy őt mint hitvesemet hozhassam Debreczenbe!”

„Éljen!” – kiálták társai⁷⁷ – „'S a' szerelem' istennéje pártoljon leánykérő útagon!” tevé hozzá egyik.

„Ah! Tarnay Máli, felséges leány valóban. Ösmerem őt; hát sok szerencsét hadnagy uramnak a' szép feleséghez.” Ezzel meghajtá magát az idegen 's ment. „Csak vigyázzon, nehogy Zöld Marczi legyen vőféle; jó éjszakát!” – A' tisztek is rövid idő mulva haza tértek, elinduló barátjoknak még egyszer kifejezve szives szerencse-kívánásokat.

⁷⁷ tarsai

III.

Az újbátori idegen a kávéházból egyenesen az Arany-bika vendégfogadóba ment s itt Tasnády ur' szobája után tudakozódék. Fölveztetvén hozzá, ágyára dülve találta őt, hosszú szárú cipőjéből lassan s majd megint sebesen eresztgetve a füstöt. Bú és fájdalom látszottak ülni a' barna szép ifjú' arcán, s nyugtalanul forogtak szét elborult szemei.

„Jó estét kívánok barátom uramnak! – köszönté Tasnádyt a' belépő idegen. – Engem nehezen ösmer, azért bocsássa-meg alkalmatlanságomat.”

„Semmi alkalmatlanság, de mi jóért tevő az úr ezen fáradságot?” kérdé Tasnády.

„Akár hiszi, akár nem, csupán önnön boldogsága miatt” vala az idegen' válasza.

„Valóban? ámbár csodálkozom, de még is örvendek, hogy ösmeretlenek is részt vesznek abban. Hanem, igazán szólva, hogy' segíthet az úr rajtam?”

„Ha valaki, úgy bizonyosan én, mert ösmerem Tasnády úr' egész baját, tudom, szerelmes a' szép Tarnay Máli kisasszonyba, de atyja őt egy főhadnagynak akarja nőül adni; innen származik minden bűje.”

„Barátom, igazat beszél – mondá az elcsodálkozott Tasnády – és azért nem is tagadom azt, a' mit eddig magam előtt is rejteni akartam.”

„Kár is volna; ne búsuljon, segítek én baján; ma megösmertem azon szerelmes hadnagy urat, s magam' dolgában is számat kell vetni vele, majd kiűzöm fejéből a' házasságot.”

„Uram! mit tehetne a' dologban?” kérdé nevekődő álmélkodással Tasnády.

„Most nem mondhatok többet, csak azt tanácslom, holnap után reggel legyen Tarnay úr' jószágán; de kérem, ha ön boldogságát szereti, el ne mulassa ezt, a' többet ott várja-be, én szavamatom adom, estére jegyese lesz Máli kisasszonynak.”

„De csak szabad kérdezmem, ki fogja olly melegen pártomat, s ki dolgozik boldogságomon?”

„Én csak a' munka után szoktam magamat megösmertetni, hogy a' tett szolgálat legyen ajánlásom. Azért jobb is ha titokban marad szövetségünk, kérem, hallgassa-el mindenki előtt beszédünket. Holnap után pedig jelenjék-meg reggel Tarnay úrnál, s becsületekre ígérem, szavamnak be kell teljesedni.”

„Legforróbb hálámról legyen bizonyos, ha azt teendi.”

„Erre szükségem nincs – szakasztá hirtelen az idegen félbe Tasnády' kitörő köszöneteit. – Csak egy csekélységet ígérjen-meg. Midőn gyönyörű feleségét haza viendi, a' sámsoni csárda előtt hajtson-el; nem nagy a' kerület, melyet, reményem, kedvemért sokallani nem fog, legyen az bár milly időben, engem ott talál.”

„Becsületem' adom zálogul, kívánata meglesz, ha csak rendelkezésünk' helyét a' föld el nem nyeli.”

„Így hát jól van. Még egyszer ajánlom, holnap után reggel Tarnay úrnál legyen.”

„A' nap jószága' határán fog reám virradni.” viszonzá Tasnády.

„Hát az isten áldja-meg! Jó éjszakát” mondá Tasnády' kezét megrázva az ösmeretlen, s hirtelen kilépe az ajtón. Tasnády kísérni akará, de az vissza inté s hamar eltűnt a' sötét lépcsőkön, szerelmes védenczét legnagyobb zavarodásban hagyván, ki nem tudá, higen e az idegen' ígéretének, mint szerelme javallá, vagy csúfolódásnak vegye, mint kételkedő elméje tanácslá; de mindazonáltal a' dolog' kimenetelét megtudni eltökélé magát, a' határozott időre Tarnayéknál megjelenni.

IV.

Másnap a' derülő hajnal már úton lelé P... hadnagyot, reménylett mátkája' lakja felé. Tarnay gazdag földes úr vala, 's ifjú korában maga is katona lévén, nagy barátja ezen rendnek, azért határozá magát el olly könnyen P... főhadnagynak leányát nőül adni, kit alig ösmert még, de ki magaalkalmazása, és bár csak igen könnyű mívelése, leginkább pedig beszéde' fennhéjázása miatt igen kedves lón a' könnyen hívő öreg előtt. Tarnayné, az egyszerű asszony, minden erejéből ellenzé a' házasságot, nehogy leánya kénytelen legyen férjét a' távolba követni.

Már kitűntek az utazó hadnagy' szeméből Debreczen' fedelei, csak egyikét torony emelkedék a' láthatáron; majd fűtyölt, majd danolt, nem annyira elűzni unalmát, mint bizonyos félénk gondolatokat fejéből kiveni. Eddig senkivel sem találkozott, 's már neki bátorodék, midőn egyszerre egy az erdő felől sebesen vágató lovas tűnt szemébe, egyenesen kocsija felé tartó. A' hadnagy benne Zöld Marczira ösmert, pisztolyait keresé, de kezei remegtek, 's mielőtt a' tokból kihúzhatná, már a' haramia' hatalmas szava megállítá kocsiját. Csákánya a' nyeregben függött, pisztolyai el valának takarva, 's csak karikás ostora csattogott kezében; de fegyvereit kipótolák tekintetének villámai 's egész valóján előmlő haragja, melly minden mozdulatát ijesztő fenyegetéssé tette, 's arcza' legcsekélyebb vonásán is írva látszék lenni: U r a l k o d o m P e s t t ő l H o r t o b á g y i g !

„Szeretném tudni hogy állunk az időben, adja ide az úr óráját” szólítá-meg parancsoló hangon P...; ez szóztalanul húzta-ki zsebéből 's oda nyújtá. „Hajts tovább!” dörgé Zöld Marczi, 's a' paraszt, lovai közé csapva, megindult; a' haramia távolról és lassan követé őket. Mintegy félóráig haladhattak, midőn lódobogás és ostorcsattogás ijeszté-fől az olcsó menekedésen örvendező hadnagyot. Ismét dörge a' rettenetes „megállj!” 's a' lovak is, mintha érzének a' szó parancsoló erejét, legyökereztek.

„Csak most láttam, az órakulcsot nem adta ide hadnagy úr, maga tudhatja, hogy nélküle az óra is haszontalan, hát csak ide vele.”

P... vizsgálá zsebeit, de a' kívánt kulcsot nem lelvén, kérőleg szóla a' haramiához: „Uram! azt vagy elvesztettem, vagy otthon felejtettem, nagyon sajnálom, hogy nem szolgálhatok vele.”

„Hát e' szerint mást kell venni; most épen nincs pénzem, azt csak nem felejtett otthon az úr, azért ne terheltessek kezembe nyújtani.” A' hadnagy vonakodás nélkül kiadta, míg katonája, mérges tekinteteket vetve Zöld Marczira, titkon integete urának.

„Ficzko! – kiálta az útonálló – ha motszanni mersz, oda vagy!” 's ez rémülten rázkódék össze. A' haramia ment 's a' kocsi is. Már látható lett Tarnay' jószágának tornya 's egy csárdához értek. Nagy sohajtásokkal könnyíté megszorult keblét P..., emberi lakok felé közelítvén, midőn a' rettegett „megállj!” és ostordurranás harmadszor gátlák útát. Még parancsolóbb vala a' haramia' bánása. „Itt az úr' órája és pénze, nincs szükségem reá.” – ezzel visszaveté mind a' kettőt – „De most szálljon-ki a' kocsiból 's jöjön a' csárdába.” A' hadnagy vonakodott. „Parancsolom, szálljon -le!” Leugrik lováról 's baljába veszi pisztolyait, a' csákányt jobbába. „Kend – szóla a' paraszthoz – lovamért házával, fejével áll jót.” P... már földön volt 's a' haramia után bement a' csárdába. Ez itt tintatartót, tollat, papirost vett elő tarisznyájából. „Írjon egy levelet, a' mint én mondom.” A' hadnagy leült és készült. Zöld Marczi kezdé: „Tekintetes úr! – Én szerettem leányát, – és el akartam venni; – de jelentem, hogy némelly fontos akadályok miatt, – részemről ezen házasság teljes lehetetlen; – 's arra gondolni is felejtkezés volt tőlem. – Egyébiránt maradok, kész szolgálja – Írja alá nevét!”

„Nevemet?” mondá ijedő bámulással P...

„A’ nevét! lánczos lobogós!” A’ hadnagy írt. „Most hajtsa össze ’s pecsételje-le ön gyűrűjével, itt a’ spanyolviasz. – Írja a’ címet: Tekintetes, nemes, nemzetes és vitézlő Tarnay Gáspár táblabíró úrnak.”

„Kérem az urat, mit gondol?” sopánkodott P...

„Azt, hogy írjon, vagy agyon lövöm.” Ezen fontos ok használt. „Már készen van’ mondá a’ hadnagy; Zöld Marczi elvevé a’ levelet, ’s irnokát a’ kocsira kísérte. „Lássa az úr – úgymond itt – többé ne dicsekedjék tele asztalnál, ’s ne gyalázza Zöld Marczit; üres pisztolyokkal ijesztetem-meg.” S a’ gyújtó lyukakon által orra alá fújt a’ hadnagynak. „De azért parancsolom, tüstént térjen vissza Debreczenbe, ’s onnét ezen a’ héten kijőni ne merjen, mert társaim minden résen lesik.” A’ hadnagy engedelmeskedett, ’s Zöld Marczi néhány száz lépésnyire követé őt.

V.

A’ pártfogója által kijelelt reggel’ első sugaraí már úton lelék Tasnádyt, remény és félelem között habozva. Minden baj nélkül elért még jóval dél előtt Tarnayékhoz. Az úr gazdaságát megtekinteni volt, ’s így az asszony és leánya fogadták. Az anya kezdé panaszlani, melly sok szenvedést szült neki ura’ makacssága, ki leányát egy alig ösmert idegennek, maholnap már talán messze távozonak, akarja adni; ő részéről egy vőt óhajt, ki hozzájuk közel laknék, hogy egyetlen gyermeke’ többszöri látását nélkülöznie nem kellene. Tasnády, egyedül lévén kedvese’ anyjával, megvallotta forró szerelmét leánya iránt, meg legédesebb szándékát őt nőül kérni, de az öreg Tarnay’ erős akaratját ismervén, kétségbe esett már reményei felől. Tarnayné sem vigasztalható, ’s így hősiünk, bár bizonyos volt Máli’ viszonszerelméről, lemondani kénytelen vala boldogságáról; csupán az egy ösmeretlen’ ígérete táplálá kevés reménnyel. Máli is bejött, szemei könyezni látszottak, de még is erőt vőn magán, és elnyomva a’ nehéz bút, melly szép homlokát felhőként fedé, fekete nagy szemeit ismét eleven fényökben akarta tüntetni. Tasnády kéré, vezettetné őt atyjához, nehogy az öreg megboszonkodjék a’ látogatáson. Kimenének az udvarba, ’s a’ kapun épen Tarnay jött-be.

„Isten hozta öcsém uramat! – üdvözlé az öreg vendégét. – Már tegnap óta várom P... hadnagyot is, reményilem, barátságban fog vele maradni.”

„Csak átmenőben tettem tiszteletemet, másképp nem lettem volna illy ünnepélyes napon alkalmatlan’ mondá Tasnády.

„Semmit erről – viszonzá az öreg. – Hát a’ posta mi jót hoz?” Ezen pillanatban a’ postalegény sípját harsogtatva lovagla-be, ’s újságot és egy levelet ada Tarnaynak. „Ez P... hadnagy’ írása és pecsétje, – szóla Tarnay, a’ levelet vizsgálva. – Halljuk, mi jót ír.” Sápadt és pirúlt az öreg, szemei forogtak; végre egy huzamos csend után, a’ többieket is bámulásra gerjesztvén, földhöz csapá a’ levelet. „Vigyen hát az ördög!” kiálta-fel nagy boszúsan.

„Mi lelte uram bátyámat?” kérdé Tasnády.

„Jaj! az isten áldja-meg édes öcsém uramat, bocsásson-meg; miért nem is teljesítém első kérését! mondja-meg: akarja e még nőül leányomat?”

„Szerelmem sokkal állhatatosabb, hogysem őt most is nyílt karokkal ne fogadnám, mint üdvességemet’ felelé Tasnády.

„Hát legyetek egymásé.” És leánya’ kezét Tasnády’ kezébe adván, megáldá őket; ezt tevé szíves örömmel az anya is.

„Csak nézzétek ezen kárhozatos levelet. Oh átkozott ember! – nem látható akadályok – meg-felejtkezés magáról. – Na de megmutatom, hogy Tarnay még nálánál különb vejét is kaphat, azért még holnap adjon össze benneteket a' pap.”

Úgy lett, 's kevés nap mulva haza vivé boldog hölgýt a' boldog Tasnády.

VI.

Az úton elbeszélé feleségének Tasnády történetét az idegennel, 's hogy neki megígérte a' sámsoni csárdánál vele összejöni. Az ifjú hölgy még kíváncsibb vala megtudni az egész esetet, melly talán mostani boldogságát alkothatta. Kitértek az útból, és nem sokára a' sámsoni csárda előtt álla kocsijok. Tasnády körül tekinté, 's láta egy lovagot paraszt, de hófehérségű csinos öltözetben, az erdőből kivágtatni.

„Örvendek, hogy megállott szavának az ur, én is megtartám ígéretemet, 's most semmi sincs, a' mi nevem' eltitkolását parancsolná: én – de meg ne ijedjenek – a' híres Zöld Marczi vagyok. A' tens úr' istállójából egykor egy igen jó lovat fogtam-ki, melly sebességével az üldözőktől többször megmentett, azért hálával tartoztam; történetből megtudtam szerencsétlen szerelmét, 's ebben kívántam segíteni.” Szólt a' lovas, a' házas pár előtt megállván; Tasnády benne csodálkozva ösmert azon idegenre, ki neki a' debreczeni fogadóban pártfogását ígérte. Elmondá Zöld Marczi történetét P... hadnaggyal, 's hozzá tévé, hogy ez ijedtében rá sem ösmert a' kávéházi idegenre, 's hogy a' hadnagy Debreczenbe visszatérvén, tüstént irt Tarnaynak, de Zöld Marczi 's társai a' levelet vivő katonát elfogták, és csak ma bocsájták-el levelestől.

„'S mivel hálálhatom-meg ezt?” kérde Tasnády.

„Nekem elég, hogy a' ficzkándozó hadnagyon boszút álltam 's a' jó lovat megköszönhettem.' A' kocsiba nyúlt, megfogá gyengéden az ifjú hölgy' kezét, meghajolt nyergéig, 's csókot nyomván rá, elfordult és sebesen vágatott-el az erdőnek, 's csak visszatekintve kiáltá: „Szerencsés útát! emlékezzenek-meg Zöld Marczira!”

Gaal.

A' TÚLVILÁGI KÉP.

„Hűségtelen, de szép valál,
Te bűnös édes lány,
Idő előtt temetve vagy
Magányos éjszakán.

De ifju tagjaidra föld
Ne tárja holt ölet,
Enyém vagy: sírod' ajtaját
E' vas rombolja szét.

Enyém az ajk, oh ismerem
Az édes ajkat én;
Mint méh a' rózsán, függtem én
Csókján, lélekzetén.

Enyém a' bájhatalmas arcz
Csábító fényivel,
És a' gyönyörnek halmai,
Az ifju hókebel.

Nyílj meg te föld, nyílj meg te sír,
Adjátok vissza őt:
Nyugalmát lelje szívemen,
Karomban temetőt."

Süvöltve száll át a' vihar
Tetőn és téreken,
A' messze látkörig sehol
Egy lélek sincs jelen.

Magán, vész szórta hajjal áll
A' feldult sír felett
Az ifjú, 's barna hantokat
A' zúgó szélbe vet.

Haragban égő csillagok
Néznek felhők alól,
És a' koporsó feltűnik
A' sír' homályiból.

De a' mint feltűn 's a' fiú
Hévvél reá omolt,
Nyögést viszhangoz a' szilaj
Kéz háborgatta bolt.

És mintha nem lett volna még
Eléggé sírja mély,
A' gyász koporsó rezzenik
'S mélyebben földbe kél.

„Hah! – szól az őrült szerető –
Bujósdit játszol-e?
'S utánad én a' földtekét
Keresztül fúrjam-e?

Átfúrom azt; de látni kell
Még egyszer arczodat;
Egyszer teremtem csak ollyat ég,
Olly csalfát 's bájosat."

Szól's rombol csüggedetlenül,
Tágul a' földi gát,
És a' koporsó több helyen
Feltünteté magát.

De hányszor feltünt, annyiszor
Nyögéssel vissza hull,
Midőn az ifju, belsejét
Feltárni, rá borúl.

Most ott ül a' föld' közepén
Olly mélyen, olly magán,
Lankadság tagjain, hideg
Veríték homlokán.

Hol a' csikorgó ércz terem,
'S a' tengerér fakad,
Ott ő pihenni szálla meg
A' felvilág alatt.

Borúsan néz be a' vak éj
A' mély sír' ajtaján,
Setét és csend uralkodik
A' borzasztó hazán.

'S a' csendben, mintha szív dobog,
Vagy vér vadúl kereng,
Rémséges döngés hallatik,
A' földnek keble reng.

'S ő a' világtól elszakadt
A' sírral olly rokon,
Föleszmél fáradalmiból
A' rémes hangokon.

'S beszélni kezd gyász dolgokat,
Szörnyűket hallani;
Még szörnyebb a' mit gondola,
'S nincs szó kimondani.

„Igen tehát! én öltem el,
Én gyilkolám meg őt,
Én adtam lakhelyül neki
A' zordon temetőt.

Nyakamba fűzve karjai,
Hév ajki ajkimon,
Buzogva omlott vére ki
Orgyilkos vasamon.

Szerettem őt 's e' szerelem,
Mint fenn az égi bolt,
Végetlen, tiszta és örök,
Rá vesztegetve volt.

Mint égi boldogságomért
Nyujtám ki kezemet,
'S ő lengeséggel bűnösen
Eljátszta hitemet.

De mostan – 's itt felkaczagott –
Örökre mentve már;
Nem bont 's köt többé frigyeket
Az elhúnyt szemsugár.

Nem csábít senkit érzeni
A' halovány ajak,
És a' veszendő habtetem
'S az omló szög hajak.

Hah! most fogom még látni őt
Valódi boldogan;
Mert hű az asszony és igaz,
Midőn már halva van."

Igy szóla 's hévvel üldözé
A' holtnak tetemét,
Felszaggatá nyomán a' föld'
Száz rétű kebelét.

A' porhon átal fúrva lön,
A' föld' más oldalán
Előtünék a' sírduló
Sok fáradás után.

'S egy új világot lel vala,
Körül új életet,
'S dicsőbb eget, dicsőbb napot
Az új világ felett.

Hol a' patakhang zene lőn,
A' szellő enyhe dal,
Őszhangba olvadók a' szív'
Legbelső vágyival.

Hol a' setét lomb' árnyai
Feledség' fátyola
Mindenre, a' mi keserűt
A' lélek gondola.

'S itt a' koporsó megnyílek
'S a' mint teremtvé van,
Föllenge a' szelíd leány,
Ifjúság' bájiban.

Olly tiszta, mint az ősi lég
Az ég és föld között,
Melly a' nap' szűz sugárral
Először ütközött.

Ártatlan rózsák arczain
'S az első szerelem,
Azok még illetetlenek,
Ez hű és feddtelen.

'S az ifju' lelke bámuló
Gyönyörbe rezge át,
'S mély és nehéz fohász után
Így hallatá szavát:

„Hah! nem hiába fáradék,
Ez méltó munka volt,
Illyennek láttam őt, midőn
Először rám hajolt.

Tégy semmivé örökre, ég!
Nem esdem üdvödért,
Egy illy tekintet megfizet
A' kínos életért!”

Végezte 's a' kép eltűnék
És ő – fölébredett:
Egy lázbetegnek álma volt
Mind a' mit szenvedett.

Mellette ifju hölgye ült
Virrasztva csendesen,
Olly mondhatatlan bájos
Szelíd gyötrelmiben.

Őrcsillagokként függtenek
A' kóron szemei,
Míg gyengén izzadt homlokát
Törlötték kezei.

Ő föltekinte 's meglepé
A' túlvilági kép,
Nem olly derült, nem olly vidám,
De vonzóbb földi szép.

E' látomány eláradott
A' kórnak láz-erén,
'S régen nem ízlett kéjre vált
Az enyhült érzemény.

„Oh hölgy, az isten gyönyörűl
Teremte tégedet,
'S szerelmed üdvösséget is
Ad a' gyönyör felett.”

Vörösmarty.

CSÁK.

Néma csend ül a' komor tetőkön
'S a' tetőknek távol ormain,
Andalogva mintegy jobb időken
Áll a' rém Csák' puszta romjain.

Áll 's lenéz a' szunnyadó hazára,
Mellyet egykor lángolón ölelt,
Ah! de melly a' hő kebel' szavára
Jéghideg volt 's bosszúval felett.

Bosszuval mert rá, leghűbb fiára,
Honvesztettség' átkát mondta-ki,
És az üldözöttnek birtokára
Szolganépet küldé rontani.

Ez ledúlta szirtövedzte várát;
A' dicső lak rom gyanánt hever,
Láng emészté-meg kies határát,
Bájvidéke síri hamvveder.

Nincs körülé zengeteg madárka,
Nincs körülé semmi életnyom;
Minden olly bús, minden ollyan árva,
Mint az élet őszi alkonyon.

Csak magányos éjeken tűnik-fel
A' romok közt barna rém-alak,
És melléből bánatos fohász kel,
Mellyre visszanyögnek a' falak.

Benne a' nép tisztelőn gyanítja
A' ledult vár' ősi jó urát,
És regét mond róla, melly nagyítva
Száll ajakról más ajakra át.

A' regének kurta foglalatja:
„Csák a' vad kény' áldozatja lett,
'S lelke most is a' hazát siratva
Bolyg a' puszta vár-romok felett.”

Bústavi.

SZLÁV NÉPDAL.

Egy madár felszállott a' felhőkbe,
Szép tollát föl egy madár sem érte,
Sem más földi szülemény;
Rá repüle Maris' ablakára,
Megszólítá: „Hallod, lelkem adta,
Szólj ha hallsz, vagy alszol e?”

„Ah jól hallak téged én, nem alszom;
De szivem nincs ajtómat kinyitnom,
A' hadban van kedvesem.”
Ők egymással e' szerint beszéltek,
Míg végre egymásra ismerének
És keservvel sírtanak.

„Messze honból üdvöz légy, szerettem,
Mondj újságot jól ’s gonoszt te nékem,
A’ világon hogy mi ért?”
„Sok rossz ére, szőke szép galambom,
Megvagdosták szívemet, sajátom,
Karddal széllal szeldelék.”

„Hagyj, o kedves, patikába futnom,
Mindenféle gyógyszert nyomba’ hoznom,
Mindenféle fűveket.”
„Nem törődöm én már fűveiddel,
Hogy ha halnom karjaid között kell,
Szép karocskáid között.

Menj-el inkább a’ paphoz, galambom,
Sírásónak hogy parancsot adjon,
Ásna egy új sírt nekem,
’S ékesítse e’ czím a’ sirormot:
János fekszik itt, a’ kardra hányott.’ –
’S itt elhalványult Maris.

Székhács.

SZERELEM.

A’ szerelem, mondják, gyermekké teszi az embert.
A’ gyermek boldog; boldog e a’ szerető?

Bústavi.

LÁNYKÁM’ SZEME.

Ah ki festi nékem a’ kéjt,
Mellyet akkor érezek,
A’ midőn szemedbe, lányka,
Andalodva nézdelek.

Tenger az, mellyből a’ kék ég
Felmosolyg sugárival,
Mellyen a’ szív kis hajóként
Kéjörömben uszdogal;

Mellyből a' szerelem' napja
Reggelenként fölmerül,
Mellybe csendes alkonyattal
Ismét vissza szenderül.

Mellybe isten jó kedéből,
Millyen a' szerelmesé,
A' kifogyhatatlan könnyet,
Legszebb gyöngyét, temeté.

Ah! de örvényes, veszélyes
E' szelíd szem' tengere,
Benne szívem' kis hajója
Part helyett halált nyere.

És fonál nincs, nincs segítség,
Melly kivonná partra őt,
Partra, hol kegy és örömkéj
Idvezelné a' jövőt.

Hol szived' nap-sugarától
Szerelem' rózsája nő,
Bíbor ajkad a' marasztó,
Hív öled a' kikötő.

Garay.

SIÓ.

T Ü N D É R E S R E G E .

Kies Tihany' félszigetén, azon helyen, hová később első András királyunk monostort 's hamvainak szent nyughelyet rakata, sok századdal ez előtt pompás csarnok állott, a' Balatonra büszkén lenéző tornyokkal, melyeknek ragyogó tetőik, napsugárokkal játsztokban, szemet vakítottak. Azon halmokat, melyeken később mosolygó szőlők keledeztek, ritkás cserje borította még ekkor, 's közte aranyszörű kecskenyáj, ősi örök egy jótevő varázs' ajándékából, tépdelte a' gallyat. Hol e' szép nyáj legelt, aranyló hajnal derült, vagy aranyló alkony borúlt ott a' halmokra.

Öreg Rohán úr lakta a' büszke várat, nem büszke maga, bár gazdag és hatalmas; nem büszke másban, mint két viruló lányaiban. Kevély volt helyette ezeknek nagyobbika, a' szép Horka, kevély mindenben, mit szerencse és születés nyújtának neki, 's mit hiúság olly szívesen fent becsülget. Szép vala Horka, ezt vallá fölöle minden férfi-száj; de hideg szívvel vallá azt! Mert bátor minden egyes tag remek vala is arczán és természetben; de öszvesen hibázott szépségének az a' tündér báj, melly szép tiszta lélek' nyomatja szokott lenni. Intve ült egy pár

vonás szép szája körül, mely óvakodva hagyá közeledni a' férfi-szívet. Hát még ha szólásra nyílt e' száj, milly rikácsoló hebegés sérté a' fület! A' pártos száj pedig ritkán áll vala zártan; mert Horka úgy vélé hiún, hogy társaságokban, tetsző bölcseségű szavai diadalmaskodnak a' sértő hangokon; cseléd és család közt pedig büszke parancsoló vala, kitől a' háznál minden cseléd rettegett, és kinek a' családban maga az öreg Rohán sem volt bátor ellenszegülni.

Nem ilyen vala Helka, a' kisebb leány, szemfénye az öreg Rohánnak. Nyájas lélek' bája terült el ennek minden tagjain, mellyek szépek valának mindent elbájolásig. Mosolygása elég fogott volna lenni sötét borúra napot deríteni. Éj ült szemeiben csillaga' ragyogásával, felibe az ég legszebb ívét kölcsönözé pompás boltozatjának, szácskáján nyitogató hajnalát, 's majd ezt arczain borítá el; lehellete tengeren túli virány-partok' fűszereit hordó szellő, termete sudár fiatal fenyő-szál, 's hajszálai ennek fűrtjei éji homályban, mellyeket játszó szellők gyakorta liliom-halmokon ringattak. Lelke megfelelt testi bájainak; tiszta volt az és ártatlan, indulata lágy és hajló, 's elégedett azon kis körben, mellyet nénye' uralkodása számára fennhagyott. Minden vagyona, atyjának és azoknak, kik ismerék, szeretetők vala, 's a' nyájból egy arany szőrű kis gödölyecske, melly körülé legelt, míg virágait szedé, lábainál nyugodt, míg azokat koszorúba foná.

Távolról és közletről jöttek lyánynézőben fő urak és szerencse-vadászok; mert szép mátka és gazdag hozomány valának az ingerek. Az aranyszörű nyáj szerte nagy hírben állott, és Rohán' kincses ládait alig bírák meg a' boltozatok. De csak a' szerencse-vadászok lőnek Horka' hívei, tudván, hogy Rohán, ősi szokásként, nagyobb előtt a' kisebbet nem adja; a' többi kérő büszke rikácsoló Horkától mind a' szelíd bájú Helkához pártolt. Helka pedig öreg atyjának gyengélkedő semeit locsolgatá, vagy a' gödölyecske' ütköző kis szarvaira aggatá virág-füzére-it, 's nem is tudá, vannak-e nézők a' háznál.

„Elöl a' szegény, atyám! szól Rohánhoz Horka, lángra gyúlt arcczal; látom, boldogtalan nyelvem, de főkép' Helka lyányod, gyalázóim 's előbb-utóbb gyilkosim. Ha szerencse-vadásznak rendele sorsom, ám legalább érdemeljen meg. Hirdettesd ki, atyám, hogy azé leendek, nyáj' és vagyonod' felével, ki boldogtalan nyelvemet tetsző szólásra oldni birandja.” Öreg Rohán kihirdetteté.

Még sűrűbben jöve a' szerencse-vadász, de nem oldhatá fel Horka' beszédét egy is, nem nyerheté őt gazdag nőül egy is. – Egy estve a' vár' kapusa alföldről az ifjú Thúzt, Zemúrnak, a' testvér-űző herczegnek, fiát jelenté be Rohánnak. Zárd el, atyám, reménykedék súgva Horka, Helkát, szerencsém' irígýét; ne lássa őt a' herczegfi; ne űzze a' színes leány bűvös csábításait rajta. Öreg gyenge Rohán elcsuká kedves Helka leányát.

Thúz herczegfi elbúsula, értvén a' nőszés' feltételét; mert kincs vala lelkének minden óhaj-tása. Búsan járdala holdas estvén Balaton' partján, szemét a' habok' ezüstjébe meresztve. Egyszerre, álltához közel, körben kezdenek zajlani a' tó' habjai, 's örvény' közepéből feltünik, kezében arany buzgányos nád vesszőt tartva, Sió, Balaton' tündére. Alabást tagjain szellemi ígézet terült el, arczai' szépségét szelíd szenvedés' vonásai még bájolóbbá tevék; de borzalom futá meg a' herczegfit, a' mint a' tündér' szép hónyakán, hajfűrtök helyett, pattogó kígyókat szemlél karikákban pergeni. „Ne rémulj, herczegfi! – szól ezüst húrokkal játszó szellet' hangjával a' tündér – segélyül jövék aggódásodnak. Leendesz-e hálával irántam, ha vőlegényi nyoszolyádba segítem a' gazdag úr-hajadont?” „Mit kívánsz szép tündére Pannon' tengerének?” kérdi Thúz. „Csak egy pár maroknyit az arany kecskenyáj' szőriből, hajfűrtöknek kigyóim' helyébe, herczegfi, mihelyt menyekződdel félnyájnak ura leendesz.” „Százszor haljak – kiált Thúz, örvendezve a' könnyű alkunak – ha első egész nyírésem tiéd nem leend.” „Óvd magad, herczegfi! – mond új-fenyegtetve Sió – ki sokat ígér, keveset tart. Ám essék meg próbám rajtad. Rohán'

vára' tövében, erdő-szélben, a' virágos sírdomb' közelében áll egy remete-lak, remete' újján nyugszik egy gyűrű; ennek szép sárga köve birja Horka' gyógyszerét. A' remete' szíve jótékony, gyűrűjét, bár kedves, átkölcsonözi neked. Ezzel kerül meg hétszer a' virágos sírdombot, tartsa Horka hét nap és hét éjjel sárga követ nyelve alatt, 's csengeni fog szólása, mint ezüst csengetyű, minden hallónak gyönyörűségére.' – Körben zajlottak újra a' habok 's örvénybe bukott a' tündér vissza.

Ment herczegfi; vár' tövében, erdő-szélben, virágos sírdomb' közelében meglelé a' remete-lakot, látá tisztos remete' újján a' sárga kövű gyűrűt. „Szent férfiú! jót ha tenni vágysz, engedd gyógyszerül jegyesem' számára sárga kövű gyűrűdet hét napra nekem által” így szól a' remeté-hez. Háborodva fordítá el arcát herczegfitől a' remete. „Jót tenni jó ember' tiszte – mond ez fojtott hangon – de a' gyűrű kedves emlék nálam, vesztével a' bánat moh-ágyamra szegezze. Meghozod-e gyűrűmet heted napra, herczegfi?” „Százszor haljak – kiált Thúz – ha kincsedet eltartom!” Átnyújtá elfordult arccsal gyűrűjét a' remete, és herczegfi, megkerülvén azzal hétszer a' virágos sírdombot, repüle fel a' várba.

Hét nap hét éjjel tartá Horka nyelve alatt a' gyűrű' követ, 's heted nap múlva megcsendüle szép szólása, mint ezüst csengetyű, minden hallók' gyönyörűségére. Öreg Rohán örömtelvé tartá ki a' pompás menyekzőt; átadá az új párnak, széles vagyonának és az aranszőrű nyájnak felét, 's gyermek lón apai örömében. De Thúz csak hamar felfuvalkodék nagy gazdagságában, 's mint kincsvágy nem elégszik soha, áhítva sandíta öreg Rohán' vagyona' másik felére is. Osztozék áhítozásában hitvese Horka, kinek eddigi rosszaihoz még az is járult, hogy illetlenül kevélykednék szép csengő szólásában, 's mint pazar vala szavaival eddig, úgy fősvénykednék most azokkal felfuvalkodásában; nem felelvén rimányaira a' nyomorútnak, alázatos kérelmeire a' szegénynek, nyögéseire a' betegnek, nyájasságaira Helkának, és öregsége' panaszaira gyengélkedő Rohánnak.

Holdas estvén vár' kertében sétála Thúz új hitvesével. Egy séta-soron lebegve tün a' pár' elébe Sió' nymphája. „Asszonyom, Balaton' tündére, idvezel általam, herczegfi, és emlékeztet, hogy ígéret adományt vár.” „Mondd asszonyodnak – felel kevélyen Thúz – a' tanács világszer-te ingyen jár. Tettért hála, tanácsért köszönet. Víg egy pár marok köszönetet tőlem ő tündérségének.” Kaczagott herczegfi, segíté nője. „Szólj csengő szavaddal egy kérő szót, szép herczegné” mond Horkának a' nympa. Horka elfordult 's nem felelt; és a' nympa búsan tűnt el a' pár' elől.

Jött Kelén, szép szőke fürtű fija a' remetének. „Gyűrűjeért küldé atyám, a' remete, herczegfi! – mondá – szíve' kincse ezen emlék.” „Világot ún, 's ennek hiú kincseit megveti a' szent remete – szól Thúz; – mondd, gyűrűje kincs leend nálam is, és szíves emlék tőle.” Mosolyogva vágtak szemet Thúz és Horka. „Szólj csengő szavaddal mellettem, szép herczegné!” esdekle Kelén. De Horka elfordult 's nem felelt, és Kelén búsan tért atyjához vissza.

Harmad napra ismét a' várba jöve Kelén. „Atyámat bú és epekedés sorvasztja gyűrűje után – így rimánkodék – moh-ágyán fekszik betegen, adass, herczegfi, drága gyűrűjéért, arany szőrű kecskéidtől egy csésze tejet enyhítésére a' betegnek.” „Fizetve van a' gyűrű azzal, hogy békés lakot bír tőlünk atyád – mond Thúz; – arany szőrű kecskének teje méreg pór gyomornak.” „Szólj csengő szavaddal a' szegény beteg mellett, szép herczeg-asszony!” eseng kulcsolt kézzel Horkának Kelén; de Horka elfordult 's nem felelt. Az ifjú könnyező szemmel⁷⁸ fordult ki a' tereméből.

⁷⁸ szemmelt

Pitvarában ennek szembe akada szép Helkával. „Mi oka, jó ifjú, könnyező bánatodnak?” kérdi nyájas részvétellel a’ lyányka. „Beteg atyámnak, a’ remetének, gyógyszerül egy csészével kérék az arany szőrű kecskenyáj’ tejéből, letartott becses gyűrűjeért, ’s nem nyerheték!’ így panaszlá baját szép fürtű Kelén. „Ne aggódjál, kedves ifjú – így vigasztalá őt a’ lyányka – Helka’ reggelie és oszonnája tele csésze a’ kívánt téjből, hajnalban és estalkonyban atyádnál termék azzal.’ Hála’ örömkönnye tola le az ifjú’ szeméből a’ bánat’ könnyét; köszönést akara rebegni, de a’ szó elhalt ajkai között, csak szeme szólott, és Helka pirulva süté le a’ magáét.

Naponként megjelent Helka, hajnalon és estalkonyon csésze tejével a’ remete-lakban. Kelén a’ virágos sírdombnál leste jöttét ’s naponként biztosultabb tréfa közt kísérte mentét. Mikorra felgyógyult az ápolat atya, örökre szívet cserélt és hűséget esküdt az ifjú pár egymásnak. De Helka most már gyérebbe látogatható a’ remetelakot; mert öreg atyjának, Rohánnak, szemei világokat vesztek, az ő gyámoltalansága szünetlen ápolást kívánt, mit Helka nem engedhete másnak által.

Bánatos lön sorsa öreg világtalan Rohánnak. Thúz és Horka magokhoz ragadák birtokai-ban a’ parancsolást. Megúnt bútorra lön a’ várban Rohán; kényelmei közül csak azok maradának fenn, mellyeket Helkája menthete meg Horka’ tilalmaitól; parancsai, kérelmei a’ tehetetlen öregnek sikertelen hangzának el a’ termék’ falai között, ha Helka nem hallá azokat; mert Horka, ha hallá is olykor panaszait atyjának, nem felele csengő szavával azokra semmit. Rohánnak néma vala Horka, a’ szép szavú, de annál vigasztalóbb Helka, a’ jó szívű, kinek kedves szózatja bút, kétséget lenyájaskodék szívére.

Borús sötét éjtszaka, rejtek-háló szobában, így szóla Thúz hitveséhez: „Mi szükség kétfelé szaggatnunk a’ szép birtokot? ármányosan húnyjon el Helka, az útalt osztó!” Leszökek e’ szavakra kissé Horka’ arczáról a’ vér, de csak hamar visszaszökek az ismét. „Javallom szavadat, kedves férjem – úgymond; – de terv és búnsúly legyenek másé, miénk a’ haszon. Vár alatt, falu-végén áll egy ronda cigány-viskó, sár a’ fala, gaz a’ tetője, ’s a’jtaja kürtő és ablak egyszersmind. Vén, aszott cigány-banya hét poronttyal lakja azt; bűvöléshez ért, és mint gonosznak bő forrása, sötét agyából, szívéből buzogja a’ kormos terveket. Keresd fel ajándékkal e’ banyát, ’s hozd meg a’ tervet tőle.’

Ajándékot véve magához, keresni indult Thúz, alkony után, falu’ végén a’ cigány-viskót, ’s hangya-zsombék ’s vakondok-túrás között csak alig lel fel azt. Maró füstben, undor bűzben találá a’ banyát. Vigyorgva fogadá ez el a’ herczegfi’ ajándékát, és kívánságát bizalmas hunyorgással hallá meg. „Légy nyűgott, herczegfi – szól a’ banya, húshagyott kezeivel vállát veregetve Thúznak; – a’ halál téved, korán és későn jár, majd útba igazítjuk.” Ekkor füstös bográcsot akasztá tüze’ felibe, pár marok nehéz szagú fűvet, sok levelű lóherét, bitó alól szedett csontokat, koporsó-szeget és kígyó-háját vete a’ bográcsba; korhadtt koporsó-deszkát raka tüzére, és kereszt-út’ porából hinte reá; egy szegletben lopott templom-seprőt fordíta felfelé, hármast kört vona maga körül, ’s fogainak barna romjai között e’ varázs-szókat mormolá:

Alakra, hopp, füst-fellegek!
Hopp bűvi tánczra, gyász-szegek!
Hopp elő, varázi művek!
Síri csontok, vízi füvek!
Bürkök, ruták, belindekek!
Most mind alakra keljetek!

Sűrű nehéz füst gombolygott fel a bográcsból, 's ennek közepéből rémes állatok' alakjai keltek. A' banya kezébe ragadá a' seprőt, háromszor megkeríté azt feje felett, 's így szóla Thúznak halk és mély hangon: „Balaton' közepében lakik az aljban egy ezüst pikkelyes halacska, arany farkkal, rubint szárnyakkal és gyémánt szemekkel. Százszor szerencsés, ki azt rántva elköltheti; mert ifjúsága hervadhatatlan leend. De csak szűz hajadon, holdas estve vetheti ki érte horgát. Adja a' herczegné látott álom gyanánt Helkának elő: hogy atyjának e' halacska' ételétől fog megjöhetni szeme' világa. A' hű leány Balatonra kél majd, 's minthogy az ezüst halacska kedves kincse Siónak, Balaton' tündérének, nem tér többé vissza a' vakmerő halászné.” – Szavait végezve elaludt egyszerre a' tűz, 's vastag sötétség és tűrhetetlen bűz kilépni késztek Thúzt a' viskóból. „Sok szerencsét a' gazdag örökséghez, szép herczegfi!” vigyorgá a' vén cigány banya. „Részed lesz benne, vén aszú gomba!” felelt Thúz, 's eltűnt a' vár felé.

„Álmod láttam, jó atyám, – szól másnap hizelgve, Rohántól rég nem hallott csengő hangjával Horka, 's megcsókolá öreg Rohánnak kezét – oh adnák egek teljesülését! Nyájas tündér jelent meg ágyam felett: Mit vesztegeltek puha párnán, jámbor világtalan atyának hűtlen lányai? így fedde szavával engem rémültet; közel hozzátok viczkánd szegény atyátok' gyógyszere a' habokban, 's ti gonddal nevelt, lágysággal szeretett leányai vesztegeltek? – Mit parancsolsz, hatalmas tündér? rebegém; higgy késznek minden merényre, mely jó atyám' inségét enyhíthetné. – Te csak segélye lehetsz a' merénynek, szóla a' tündér, aggodásoddal azon, hogy találj hűt és kegyest, ki azt végre hajthassa. Balaton' közepében lakik az aljban egy ezüst pikkelyes halacska, arany farkkal, rubint szárnyakkal és gyémánt szemekkel. Százszor szerencsés az a' világtalan, ki azt rántva elköltheti; mert szeme' fénye ragyogóbb leend a' déli napnál. De csak szűz hajadon, holdas estén vetheti ki érte horgát. – Oh, atyám! miért kelle férfival ágyat osztanom?” Öreg Rohán' ölébe borúla a' kígyó nyelvű.

Jó lelkek' öröme csillant meg ezt halló Helka' szemében. „Én vetem meg a' horgot, jó atyám, én! hála sorsomnak, szűz hajadon” kiálta, 's ölelve nyakára simúla atyjának. „Mentsenek attól egek! – felriada Rohán – a' vakság bánatja ugyan szívemnek és napjaimnak, de odaveszted gyilkosa fogna lenni mindkettőnek. Most nem vagyok még elhagyott árva, míg ápolásodat bírom; de kitett gyermeknél árvább fognék lenni, ha kedves tagjaidat keresve, üres levegőt fognának kezeim.'

„Nem vitatkozom aggodalmas atyámmal – sugá Horkának Helka – de tudom hű leányi kötelességemet; menj, rendeld meg holdas estvére a' csolnakot.” Elment Horka megrendelni a' csolnakot, Helka pedig kegyesen, hazug szép szavakkal megnyugtató apját 's repüle búcsút és tanácsot venni a' kedves remete-laktól.

„Nem eresztelek magadat, gyenge hölgyet, illy veszélyes merényre – mondá Kelén, átkarolva Helkáját – ketten 's hű szerelmünk megyünk az ezüst halacskáért.” „Fogd e' horgot, szép hajadon! – szóla a' remete – nem csalá még meg ez reményemet soha.'

Holdszürkületkor megeredt a' szél 's csapkodta Balaton' habjait. „Csolnakod kész!” sugá Helkának Horka. Halványabb lőn a' leány hold világnál, kilopódzék búcsú-pillanatával öreg atyjától, és ingó csolnakba üle Kelénnel és hű szerelmével. Üvöltő szél hullámhegyre hajtá fel a' sajkát, 's tatógó mélybe sülyeszté azt. Az ifjat karolva, mellén rejté el a' lányka borzadozó szemeit; Kelén biztató szavak közt, munkásan veté evezőjét. Hasztalan! becsapó habok tölték meg a' hű pár' csolnakát, 's haló tekintetét veté a' lányka a' fáradástól karejtett ifjúra. „Isten hozzád!” szólt fojtott hangon a' hölgy. „Veled halok!” szól kétség' hangjával lapát-ejtve Kelén, 's a' szeretők, néma ölelésbe forrasztva lelkeiket, várják a' halált.

'S ím a' csolnak előtt egyszerre körbe zajlanak a' habok, és örvény' közepéből feltűnik Sió, Balaton' tündére. Nyájas vala arcza 's kigyói csendesen nyugvának vállain: „Ocsúdjál, hű szerelem'

párja! – szól a' tündér, kinyújtva arany nádját, 's megszűne azonnal a' szélnek üvöltése, haboknak csapkodása, 's a' hold teljes fényben tűnt fel a' tó felett – ocsúdjal, szép hölgy, hű leány! Ismerem a' kontár bűvösnét, ki ezüst halacskámért küldte. Ám vidd el, jó atyának hű leánya; de jótétemért hálát várok egykor. Szép ezüst halacskámért adj menyekzöd után csak egy pár maroknyit az arany kecskenyáj' szőriből, fűrtöknek kigyóim' helyébe." „Szivünk' tiszta lángolására esküsünk!' szóla a' pár, 's azonnal mosolygó nymphák uszának elő, fejérségtől csillogó vállaikon vonák a' szerelem' csolnakát. Balaton' közepére érve: „Itt vesd meg horgodat, szűz hajadon – mondá Sió – reá adom szép ezüst halacskámát.” Cselekvé Helka, 's percz múlva felrántá a' viczkándo-zó halacskát. „Tiszta halacskámnak ezüstje, – szóla fogottját leoldó Helkához a' tündér – tiszta jámbor atyád' szíve is; de meglássa más, ki halacskámból eendnék, hogy folt ne mocskolja lelkét! Áldás reátok, hű szerelmes pár!” Eltűnt Sió, 's a' liliom-vállú nymphák ismét kivonák partra a' csolnakot.

Ébren és nyugtalan, mint maró lelkiösméret szokott, járt 's kelt Horka és Thúz a' vár' egyik teremében, majd szemet meresztve ablakon ki a' Balatonra, majd minden neszre öszveborzadozva. A' mint Helka halacskájával belépett, elhalt a' sikoltás ajakai között Horkának, első pillanatban kételkedőnek: magát látja-e halálra adott öccsét, vagy annak rémes lelkét? „Hozott isten, öcsém! – kiálta, magát öszveszedve, Helkának – kiért aggódásom majd elölt. Jámbor atyánk, miután elhitétem, hogy főfájás miatt lenyugvál, álomba merült; ne költsök most fel a' gyengélködőt. Add nekem a' halacskát által, magam készítem azt meg holnapra jó atyánknak. Nyúgodd ki magadat, kedves öcsém, te is, hű merényed veszély-teljes vala és fárasztó.” Engedni szokott jó Helka, átadá e' szép szavakra halacskáját, 's elnyugvék ágyában csendesen, mint ártatlanság, békes öntudat, és híven végzett kötelesség szoktak nyugodni. Nem sejté, mint aggódik utána álmatlan éjben Rohán, kinek szorongó tudakolásira néma vala Horka.

„Így is jó, – gondolá magában sötét rejtek háló-szobájában Horka – a' mi halad, nem múlik el. Azért lásson-e világot atyám, hogy kedves Helkája' bájaiban gyönyörködjék? és maga kívánjon parancsot osztani a' gazdaságban?” Magának készíté el másnap a' halacskát, 's elkölté azt; öreg apjának pedig más hasonlót ránta meg. De alig nyelé el Horka az utolsó falatot, ím meredezni kezdének tagjai, és teste' tündöklő bőrét elborítani a' halacska' ezüst pikkelyei. Iszonyodva kezdi lehántani azokat, de vér serseg mindenütt utánok, 's a' fájdalom szűnni készíti a' hántástól. Rémmül, ki látja e' változást; mert Horkának arczeit is elülük a' halpikkelyek, fejére pedig hajfűrtjei' helyébe aranyló halfarkak borulnak egymás felibe.

„Négyfelé vágassuk az undok csaló banyát!” kiáltának Thúz és Horka; 's azonnal mély tömlöczbe vetteték a' vén cigánynét. „Mit értek velem? – rikácsolá szemtelenül a' banya – hússommal bizony csak egy éhes hollót sem vendégeltek meg. Tehetek-e én róla, hogy hű szerelmen a' bűv sem fog. Hű szerelemnek kegyasszonya Sió, a' Balaton' tündére; 's ki tudta, hogy Kelén, a' remete-fiú, és Helka szív-jegyesek?” „Ez hibázott még, hogy pór legyen családom' osztályosa!” – kiált Horka, 's pikkelyei szinte csörögtek haragja' hevült mozdulatira; – adj tanácsot, agg bűn-szelencze!” „Csak szabad adhat szabad tanácsot, 'vigyorgá a' banya, 's felereszteték.

„Megtudakolám ma éjjel rém-alakimat – sűgá a' cigányné – el kell szakasztnotok a' szerelmi párt; mert, mint mondám, hű szerelmen nem fog semmi bűv. Bakony erdő' közepében, szikla-csúcson, elszakasztva minden növényi tenyészéstől, áll magában egy sudár cserfa, cserfának kellő tetejében egy elhagyott holló-fészek, holló-fészekben egy csészényi harmat nedv. Hozasd el azt szemvizűl Kelénnel; mert csak ép szűz ifjú férhet e' nedvhez. Ne aggódjál, hogy visszatérend valaha! Dühös vad-kan almozik közel szikla-üregben, 's agyarára kerül a' vakmerőn közeledő. Kívánd nyelvét is a' vadkannak, jeléül, hogy az igazi harmat-nedvet hozá el. Ki ezen vadkan' nyelvéből eendik, bámulatos erőt nyerend tagjaiba. Fészeki harmat-nedvvel, ha

meghozhatná azt az ifjú, ne Rohán úr mossza szemeit, hanem a' herczegné mosódjék, hogy pikkelyei lehulljanak. Hű szerelem' szakadtával könnyű lesz Helkával bännünk."

„Meglásd, banya, hogy valót szólj – fenyegetődzék Thúz; – négyeltetés vagy herczegi aján-dék fizeti tanácsodat."

Előhivaték Kelén, a' remete-fiú. „Jámbor apánk' vaksága búval epeszti napjainkat – szólnak Thúz és Horka az ifjúhoz. – Bakony erdő' közepében, szikla-csúcson, elszakasztva minden növényi tenyészéstől, áll magában egy sudár cserfa, cserfának kellő tetejében egy elhagyott holló-fészek, holló-fészekben egy csészényi harmat-nedv. Ez adhatja meg világát jó apánk' szemeinek; de csak ép szűz ifjú férhet e' nedvhez. Birnál-e ifjú bátor ajánlkozó lenni elhozá-sára e' drága nedvnek? Helka' keze és szép vagyona fogna lenni jutalmad."

Hű szerelem' öröme, kéje csillant meg ezt halló Kelén' füleibe. „Meghozom a' drága nedvet – kiálta – én, hála sorsomnak, ép szűz ifjú!"

„Ne siess ajánlkozásoddal, jó ifjú! – mond Thúz – vadkan őrzí a' cserfát, 's agyara veszélyt hozhat a' közeledőre. Csak vadkan' elejtésével juthatsz fészek' harmatjához. Annak nyelvét kívánjuk, jelűl hív eljártodnak."

„Meghozom a' vadkan' nyelvét is, vagy agyara ontsa vérem,' viszonzá Kelén; 's ment sietni felkészüléseivel, nem hallva megette gúnykaczaját a' herczegi párnak.

Aggódást kimélve, nem szól Kelén apjának és Helkájának, vándor-botot fog kezébe, iszá-kot vet arra, 's hű szerelmével, bátor szívével megyen, mendegél Bakony felé. Beleér; alkonyúl és derül előtte az erdő, közel van immár ennek közepéhez. „Erőt pihenek tagjaimnak – így szól magában, mielőtt a' vadkannal csatámat tenném." Letelepedik agg cserfa' árnyékában, 's csak hamar rövid, de újító álom ereszkedik szemére. A' mint felébrede, csodálat fogá el az ifjat; villogó kelevéz fekvék mellette. „Mellyike a' jó lelkeknek pártolja ügyemet?" így kiált fel, ke-zébe ragadván a' villogó kelevézt, 's keresi szemeivel a' jótevőt. Ím a' hegyről, szálás gyér erdő-ből ereszkedik felé egy tisztos öreg, ezüst lenyúló szakállal, zöldellő cseréget tartva kezében. „Szerencse hozott birtokomba, jámbor herczegfi!" akként idvezli ez őt. „Csalódot, atyám – mond szerényen Kelén – szegény remete-fiú vagyok." „Már bölcsődben ismertelek – felel a' bakonyi öreg; – még egyszer mondom: idvez légy nálam, jámbor herczegfi! De pusztá kézzel kelle-e jönnöd dühös vadkannal csatára, mellynek agyarától számosan veszének immár? Idved, jó ifjú, hogy én, ki hatalmas varázsa vagyok Bakony' erdejének, pártfogollak. Te fiam-nak, ki remetelakotok' szomszédjában nyugszik, sírját virággal ültetéd be, 's azokat kegyes gonddal ápolod; végy most jóakarattért jóakaratot. Fogd kelevézem, 's mielőtt csatára kelnél, forgasd meg azt háromszor fejed felett, 's mártsd szügyébe az agyarasnak. Azután üss a' kele-vézzel háromszor a' fészektartó cserfára, lehajol az mint nádszál elődbe, a' nélkül, hogy a' hol-lófészekből egy csepp kicseppenne. Ám szedd meg a' harmatnedvet. De rettegjen a' kontár bűvösné, ki erdőségembe küldött veszélyre, 's meglássa az is, ki mosdandik harmat-nedvem-mel, ki eendik vadkanom' nyelvéből, hogy tiszta és büntelen legyen szíve!"

Úgy tón Kelén, mint öreg varázs mondá. Bakony' közepére érve, megtalálá szikla-csúcson, elszakasztva minden növényi tenyészéstől, a' sudár cserfát, látá kellő tetejében az elhagyott hollófészket; de mielőtt alá férne, dühösen rohana felé, agyarát villogtatva, a' tetemes vadkan. Kitére Kelén első rohantának, megforgatá a' kelevézt feje felett háromszor, 's ifjúi teljes erővel dőfé azt a' vadnak szügyébe. Hörögve adá ez ki páráját. Kiszakítá nyelvét Kelén és iszákjába veté. Azután megüté kelevézzel háromszor a' cserfát, 's lehajlott ez mint nádszál előtte. Zárt csészébe szedé meg Kelén a' harmatot, és győztes szerelem' boldog reményével tére meg a' várba.

Éjre borult a' nap, hogy haza ére. Ébren és nyugtalan, mint rossz lelkiösméret szokott, járt és kelt Thúz és Horka a' vár' egyik teremében, figyelve minden neszre, rezzenve minden zörejre. Elakadt ijedt álmélatban lélekzetők, a' mint Kelén a' csészével és vadkan' nyelvével hozzájuk belépett. „Isten hozott, jámbor ifjú – kiálta magát öszveszedve Horka, – kiért nem csekély aggodásban valánk. Jártod, mint látjuk, hiteles; majd látó atyánk hálásan fogja kezedbe tenni hű lyánya' kezét.” Kelén, miután átadá hozásait, híve, remélve, boldogan tére ki a' teremből, 's elnyúgvék atyja' lakában csendesén, mint ártatlanság, békés⁷⁹ öntudat, és híven végzett kötelesség szoktak nyugodni.

„Így is jó – gondolá magában Horka, – a' mi halad, nem múlik el; de atyám ne lásson világot.” A' harmat-nedvvel maga mosódék, a' vadkan' nyelvet pedig férjének készíté meg. Le-hullának ugyan a' pikkelyek mosott tagjairól Horkának, de azok helyett fekete holló tollak borultak testére; Thúznak pedig, utolsó falatjával, tagjai meredezni kezdenek, 's testét szinte a' hajszálakig durva serték boríták el. Iszonyodva kezdi mindkettő tépni nyert test-borítékját; de mindenütt vér serseg a' tépés után, 's a' fájdalom szűnni készte őket a' tépéstől.

„Irgalom nélkül vágatom négyfelé az undok banyát!” ordít dühében Thúz, rohan poroszlóival a' cigány-viskó felé, berúgja annak korhadt ajtaját, de nem találja a' cigány banyát; a' viskó' ágásán egy fekete macska ült hét cziczáival, szemeit Thúzra villogtatva; 's ennek rémes miákolására borzadással csapá be Thúz az ajtót, 's riada haza.

„Hálás szívvel öntözöm ma fiad' sírja' virágait, jótévő varázs!” kiált felébredtekor Kelén; kiszökik piruló hajnallal ágyából, 's öntözni siet a' sír' virágait. „Nagyon szorgalmas vagy ma, fiam!” megszólal háta megett egy nyájas szózat.

Megfordul Kelén, 's a' bakonyi tisztos öreget látja szelíd arccal állani maga felett. „Hagyd ma az öntözést, fiam – mond a' varázs; – szedd meg inkább virágaidról a' mai harmat cseppeket csészébe. Add azt magának Helkának által, 's ő ki ne adja a' drága harmatot kezéből, hanem locsolgassa azzal atyjának szemeit; mert a' te hozásod' nedvéhez rossz akarat fért, édes fiam!” Úgy tön Kelén, mint az öreg parancsolá; megszede a' sír' virága' harmatját, átadá azt magának Helkának, kinek ha leányi ápolása alatt öreg Rohán harmadnapra megpillantá a' napnak rég nem látott világát, és ígéző bájait egyetlenének – kedves Helkájának.

Hű leányi örvendezéssel fut be Helka néniéhez és sógorához a' kedves hírrel apja' jobbúlása felől. Ártatlan lelk e nem bír rejtezni a' titokkal, 's a' nős pár dühös boszúra forran. „Ki kell-e újra ejtenünk a' hatalom-pálczát kezünkből – így dühöng – hogy az Rohán' kezében Helka' javára hajtson mindent, miért annyit fáradozánk? Remete laktól és lakosítól árad reánk minden veszély; legyenek számüzöttek ezek, földig rontva amaz! – És lelegelve a' sírhalom' átkos virágai, feldúlva maga a' sírhalom!” mond Thúz, 's kirohan parancsot adni a' pásztornak: hogy hajtsa az arany szőrű kecskenyáját lelegelni a' sirdomb' virágait; maga, poroszlóival a' remete-lakhoz siet.

„Rontsátok földig a' bűn-lakot!” ordít a' poroszlóknak, 's ezek rontásnak erednek. „Megállj, Thúz! rossz apának rosszabb fia! – kiált a' remete, laka' ajtajába lépve – apád kiűze szép hercegségemből, te végmenedékem' viskójából úzs-e ki? Ismersz-e engemet?” „Nagy bátyám! – kiált Thúz, eltakarván kezével halálszínű arczeit – mellyik ellenes varázs hozott útamba ide?” Robaj, mint átzuhanó szélvész, riasztá fel őt a' kétség' ezen állásából. Az arany szőrű kecskenyáj tévé ezt, melly a' sírdomb' lelegelte után bőszerűten rohana égető szomjában a' Balatonnak. Magán kívül riad Thúz, hogy megtérítse, utána; de ím Bakony felől egyszerre iszonyú forgó vész kél, 's nyájat és hercegfít Balaton' habjaiba sodor. Nem látta egyikét is többé senki! A' habok azóta is csak körmét hányják ki a' partra, a' hajdan híres nyájnak.

⁷⁹ békés

A várból leriadt Horka sírdombról szemlélé a' veszélyt, 's halva rogyék láttára tetejébe. „Elnémultál-e, szép csengő szólású nő? – mond felette állva a' Bakony' hatalmas varázsa – szikla alá temetlek, hogy martalék légy szavaiddal holtod után, mint fősvény valál azokkal rimányaira a' nyomorultnak, alázatos szózatira a' szegénynek, nyögésire a' betegnek, nyájasságira testvérednek, és öregsége' panaszira gyengélkedő atyádnak. Légy rabfelelője minden kérdezőnek, tréfás játéka azoknak, kik látogatva a' vidéket, szavaddal enyelegni vágynak. – Szikla alá temeté Horka' holttestét a' varázs, 's e' szikla-sírból felelget ma is a' tihanyi visszhang! –

Öreg Rohánnak derült és kies lőn élete' alkonya. A' virág-harmat, mellyet Kelén gyűjtte, megadá teljes világát szemének; a' hű szerelem pedig, szinte az ifjúságig simíthatá öregsége' ránczait. Betölt atyai örömmel tevé Helkájának kezét Kelén herczegfi' kezébe, 's a' pár boldog lőn és igen gazdag, bár arany szőrű kecskenyáj nem tépdeli is többé Tihany' halmain a' gallyat; mert Zemúr, a' testvérűző herczeg, magtalan hala el, 's Kelén öröklé a' herczegséget. Öszvekelés' holdas estéjén, csolnakra ülének Kelén és Helka, magok közé vevék az arany szőrű gödölyécskét, vég ivadékát a' hajdani nyájnak, 's ígért hálául átnyújták azt Siónak, Balaton' tündérének. Öröme derült arcczal fogadá Sió a' hála' ajándékát, 's míg nymphái arany szőrének nyíregeték a' gödölyének, ekként szóla a' boldog párnak: „Idv nektek, hű szerelmesek, kik nekem is idvet hozátok! Tudjátok meg, hogy én hiú és büszke valék szépségembe, melly messze vidékekről csala imádókat elő. Én játszadoztam érzelmeikkel 's titkon kigúnyolám azokat; viszont szerelmet fogadtam, 's felváltó imádomnál megszegtem ledéren fogadásomat. Büszke szépségemet főképen arany hajfűrtjeim tevék, 's ki azokból emlékül tőlem egy fűrtöcskét nyere, nem szakadhata el többé szerelmemtől. Ezen hajfűrtjeim' illesztgetésével, változatos kötözésével töltém nympháimmal legtöbb időmet, 's gonosz játékot űzék fűrtöcskéim' ajándékozásával. Többen levének imádóim közül boldogtalan szerelem' áldozati, míg én hideg maradék szivemben, hideg, mint téli fagyban habjaim. Így ámitám Bakony' hatalmas varázsának, a' tisztes Kamórnak is egyetlen fiát, fűrtöcskét adék emlékül hajamból neki, hű szerelmi fogadást tevék ledér hiúságomban az ifjúnak, 's csak hamar megszegem ezt is. Bakonyi hársvirág-vizet kértem volt tőle hajfűrtjeim' locsolgatására, hogy kedves illattal neveljem bájaikat; 's azt hozza éppen szekrénykében számomra, a' mint esti homályban szint azon édes szavakat hallá vesztegetve tőlem más ifjúra, mellyekkel szívét elrablám vala. Elbúsulva öntöze el hárs-vizét, és mély bánatnak eredve jára kele a' hegyek' vadonaiban. Atyja, varázs hatalmával, legszebb hajadonok' bájképeit tünteté álmai elébe – mind hasztalan! hajfűrtöcském, mellytől nem szakadhata 's szakadni sem ohajta, partjaimra csalá untalan. Egy reggel, közel azon helyhez, hol sírja fekszik, szikla-csúcsról lerohanva, élet nélkül találta atyja, hű szíven tartva hajfűrtömet.”

„Kamór' atyai fájdalma leírhatatlan vala. Erdei pásztor-alakban jöve, holdas estvén, egy szekrénnel hozzám, éppen midőn új imádóim közt enyelgék. Eggyel szaporodik ezek' száma, gondolám hiú örömmel magamban; eggyel vetélkedőink' száma, gondolák az ifjak kedvetlenül, a' mint Kamór a' csoporthoz érkezék. „Alár, szép asszonyom, beteg – így szóla Kamór hozzám; – ím általam küldi számodra az ígért hársvizet – 's átnyújtá a' hozott szekrényt; – de ígéretedre emlékeztet ő is, asszonyom; szívedet, kezedet kéri.” „Szívemet? – mondam hiú mosollyal – ki bírjon a' makaccsal? Kezemet? minek azt megkötni korán, enyelgő rózsa-korban?” Nympháim csalán mosolygának, imádóim javalló gúnyt kaczagának szavaimra. Sietek felnyitni a' szekrényt; de ím a' mint fedele könyű erővel felpattan, villám csattan felettem, hullámhegyeket torló szél üvölt tőm felett, undok sziszegés hat a' szekrényből fülembé, 's borzasztón vegyül a' szél' üvöltése közé. Elhal a' mosoly nympháimnak, el a' gúny-kaczaj imádóimnak ajkain, rémület száll ezek' helyébe minden arcra; mert ím a' szekrényből egyszerre undok kígyók pattognak vállaimra fel, egy percz alatt lelegelik szép arany hajszálaimat, 's helyökbé

viczkándó karikákban magokat aggatják fel. „Viseld Bakony’ kigyóit, ledér asszony! – szól Kamór, varázsi alakjára változva, borzasztón, mint hegyközi menydörgés, – viseld atyai átkomúl mind addig, míg hű szerelem, melyet gúnyolál, önkényt nem adandja hajfűrtjeidet vissza, mellyekkel gonosz tréfát űzél. De megbánás’ kigyója marja addig egyszersmind hűtlen szívedet is; mellyet látása tápláljon, általad elölt fiam’ sírhalmának partodon.’

„Nem terhellek, jámbor pár, kiállt kínaim’ felhordásával tégedet. Gyakori csalódásaim még inkább nevelék azokat, ’s kétséggel rémítének immár, a’ mint titeket küldé békült sorsom feloldozásomra. Mert ámbár habjaim nyelék vala el az arany szőrű nyáját, nem használa az nekem semmit, nem hű szerelem nyújtván azt önkényes ajándékúl. Idv nektek, hű szerelmeseik, kik nékem is idvet hozátok!”

Az alatt, míg szóla Sió, egymás után pattogtak le a’ habokba vállairól az undok kigyók, ’s feltartva fejeiket úsztak ki a’ Bakony felé. Sió’ nymphái, végezve a’ nyírést, díszesen felillesztették a’ nyert arany szőrt fejére, ’s ím, a’ tündér ígész kellemben, hálaköny-rezgő szép szemekkel állott a’ boldog szerelmi pár előtt. Nyájas erdei síp’ bájhangja szólalt meg távolról a’ hegyekből, ’s az azon táj felé fordított szemek, az ezüst szakállú tisztos Kamórt látják közeledni a’ tó felé. „Béke és bocsánat neked, Sió, szép tündére Balatonnak! – így szól, parthoz érve, a’ varázs; – feloldott a’ hű szerelem főd’ és szűd’ kigyóitól. Fiam’ sírját Bakonyba tevém immár által. Jer, lépj ki habjaid közül, ünnepeljük partodon békülésünket!”

A’ hű szerelmi pár közt foga Sió a’ csolnakban ülést; örvendő nymphák repülének azzal part felé, Bakony’ irányában. Partra kelve, leborultan fogadá a’ pár a’ varázs’ és tündér’ áldásait. „Adjuk késő időknék által békülésünk’ malasztját – szól Kamór ’s földre hajtja zöldellő cser ágát; – e’ helybe gyűljenek hegyeim’ érczeinek legjótékonyabb erői!” „És vizemnek legjótékonyabb forrása!” szól arany buzgányos nádját Kamór’ cser-ága mellé hajtva Sió – és ím, a’ két hatalmas szellem’ áldó szavára felbuzog gazdagon Füred’ jótékony érczes forrása, ’s áldja őket e’ malasztért ma is a’ hálás emberiség!

Fáy András.

HARCZBAN HALDOKLÓ MAGYAR.

Folyj-ki, folyj-ki, vérem,
Múlj-el életem!
A’ hazáért halni
Szép halál nekem.

Nagy ’s kemény volt a’ harc,
Vért kívánt ’s halált,
Vérre, áldozatra
Engemet talált.

Ah de édes e’ vér
’S e’ halál nekem!
A’ magyar hazáé
Lett a’ győzelem.

Győződelme magvat
Fog teremni még,
Téged, szent szabadság,
'S boldog egyesség!

Legdicsőbb jutalmam
Ez leszen nekem.
Folyj-ki hát folyj, vérem,
Mulj-el életem!

Garay.

BUZIÁSHOZ.

September' végén 1834.

Te bájvidék, ti édenreggelek,
Te kút, ti fürdők' rémletes magánya,
Te messze rétség' illatos viránya,
Te, melly fogadtál, meghitt kis telek;

'S te, kit kerestem és üldöztelek,
Keblemnek áldott rettegett bálványa,
Kit visszasóhajt most e' szív' hiánya,
Kit megveték és istenlettelek; –

Szép hely, te nékem üdv's pokol valál.
Most én szelídebb ég' lakója lettem,
'S a' dült kebel megszűnt hullámszani;

De kéje még csak egy: andalgani
Óráidon, midőn élet 's halál
Kétes csatákban küzködött felettem.

Csató Pál.

A' VÁNDOR.

„Itt puszta a' mező,
Kietlen a' világ,
'S mocsáros völgyeken
Nem nyíladoz virág.

De túl kék bérczen
Mosolygó völgy felett,
Elnémúl fürgeteg,
'S virít dicső kelet.

Ott vár, epedve vár
A' mátká' hű öle,
Csak értem lángoló
Érzelve van vele."

Igy szól a' vándor, és
Kék bércezen túl siet,
Találni messze hon'
Határin hű szívet.

Megy, megy, mulatva megy
Bájos reményivel,
Nem gondol a' sötét
Éj' szörnyü rémivel.

„Kedves hon! hű fiad
Üdvözli földedet,
Nyisd, ah nyisd-meg neki,
Ohajtott kebledet.

Öllek, oh haza,
Te édes szép határ!
Benned szelíd öröm'
Boldog nyugalma vár.

És zúghat a' vihar,
És dúlhat tél' jege,
Éltem csak úgy halad,
Mint egy arany rege."

Már hon van, karjait
Kinyújtja 's mit lel ő?
Mit lát meredt szeme? –
Leégve a' tető.

Megdöbben és veszély'
Sejtése futja át,
Fut, fut 's kerüli dőlt
Lakása' romfalát.

„Bár kormos a' fal itt
'S leégve a' tető,
Van mátká, a' ki hű,
'S ölelve vesz-fel ő.”

'S megy a' vidék felé,
Hol híve' lakja áll,
És útja ott vezet
A' sírok' halminál.

Ott, hol zokogva leng
A' lanyha éji szél,
'S míg sípja felsohajt,
Leroskad a' ki él.

Ott tántorog 's fülét
Gyász ének csapja-meg,
Lassan mozogva jó
Halottas bús sereg.

Zúg és közelg felé
'S melléje érkezik,
És látja, kedvese,
Ki ott temettetik.

„Hideg hon, a' vándor
Üdvözli földedet,
Nyisd, ah nyisd-meg, neki
Nyugalmas kebledet.

Keblem hideg 's kidúlt,
Mint pusztá jégverem,
Te vagy nekem honom,
Sötétlő sírterem.”

'S tenger zudúl reá,
Sötét kín' tengere,
Nap kél, de megfagyott
A' vándor' szívere.

Tóth Lőrincz.

KISÉRTET.

Gyermeki félénkség, irtózatoss elmei vakság
Hinni kísérteteket; mondja a' bölcs hidegen.
Én sem hittem előbb. De szerelmem hinni tanított;
Képe leánykámnak titkon örökre kísért.

Bústavi.

A' SÍR.

Sötét éjben sötétén
Egy halvány ifjú ült.
Fölötte vész az égen,
Alatta sír terült.

„Ki vagy te sírok' őre,
Alattad melly sir ez?”
„Tekints e' puszta kőre,
Megmondja mit fedez.

Mi kincsem volt 's világom
E' szép világ' ölén,
Legkedvesebb barátom
Itt nyugszik, – a' remény.

'S halmára lehevertem,
Halmán itt hervadok,
A' temető lett kertem,
'S kertésze én vagyok.'

És mint a' kőre nézek
'S az írást olvasom,
Nagy borzadalmat érzek,
Mered minden tagom.

A' sír' sötét ürében
Szívemre ismerek,
'S a' sírásó' szemében
Az én könyűm remeg.

Garay.

EMMA.

Volnék bár hegyeken lebegő szél, messze röpnél,
Messze, hol érzelmim' kínja nem érne utól;
Volnék bércei patak, lerohannék sziklatetőkről,
'S eltűnném a' nagy tengerek' árja közé;
Lomb vagyok, a' szerelem' szép fáján hervadozó lomb,
Mellyet hitlenség' játszi fuvalma letört.
Míg lebeg a' hegyi szél 's lezuhog vigan a' patak' árja,
Száradok én, a' bú lassu halállal emészt.

Bajza.

A' POLGÁRLEÁNY.

BÍBORY GUSZTÁV, LENDECSYHEZ.

Halmos, jan. 14.

Fogadd baráti forró üdvözlétemet! Vagy én forgok a' világgal, kedves Náczim, vagy az velem; de hogy nyugtát valamelyikünk megunta, annyi bizonyos, mert én, kit mézes buzán is alig lehet vala Pestről elcsalni, csak gondold! én tél' közepén egy egész napi utazásra szántam magam', a' mi több, kis városba menendő! Előtted ugyan, ki magad is a' falusi csendet szereted, hiszem, hogy ez valami csoda újság, millyennek én írom, nem lehet; de ott hagyott barátim előtt megfoghatatlan e' változás. Okait találgaták, 's jobbadán oda járultak a' vélemények, mintha engem valami parlagi nympa bájolt volna ki magához körükből, 's gondolom, e' lépésemmel némely estveli kávé-társaságoknak hagytam is egy fejtörő talányt, melyet megfejtetni, Sasdy generálnén kívül, nehezen fognak, 's ő felőle is igen fölteszem, hogy kulcsot adni hozzá másoknak nem örömet fog.

Farsangi jó kívánságodat köszönöm, de csak, mert a' tiszta forrást kebledben, honnét buzgnak, ösmerem. Különben jelenthetem, hogy a' teljesedés' közel pontjától, nem tudom búmra-e vagy örömemre, egy kis közbe jött eset engem ismét tova hajtott. Jól tapogatsz, kedves Náczim, 's most szinte pirulnom kell, hogy mit őszinte tollamból már rég' kelle vala értened, csak találgatnod lehet, – én Laurához – no! – közelebb álltam tán, mint máshoz. Álltam! jól megérté, 's itt a' múlt időt illő figyelemre méltasd, mert ez fölvilágosít; valamint én is nem bizalmatlanságból, inkább könnyelmű gondatlanságból elkövetett hibámat avval leszek helyre hozandó, hogy, ha türemed van, szívem kronikájának multját, jelenét és jövőjét veled tudassam.

Fogod, elhiszem, az enyémet is ösmerni, egynek azon keblek közül, melyek gyűlékony, inkább lobbanékony természetöknél fogva olly mohon ölelnek mindent, mi szép, mi magas, mi a' finom belső húrt közelebről érinti. 'S így történt, hogy Laura' hősének fölavattatnom kevés munkába került. Ő muzsikál és rajzol, melly két tulajdon engem magamból hamar kiemel. Ehhez még csak egy kis költészeti szellem kell, hogy kész legyen a' szív-román, 's összecsapjon a' fenn lobogó két láng, nyájas ég alatt, a' tiszta aetherben, igazolván, hogy a' házasság égből köttetik. Laura pedig lelkesedve hallgatá, ha nehány dalaimat, 's más jobb költőinkéit

előtte felolvasám. Anyjának 's nénémnek kedves vala a' frigy, mellyet tudtunk nélkül magok szövének; 's rövid időn mint mátkák kiáltatánk-ki a' városban. Oh de az ember, barátom, 's kivált az asszony, furcsa műve a' teremtnék. Ez, ha tovább nem építhet, újra ront, csakhogy nyugta ne legyen, csakhogy változhassék. Egy társaságban, hol néném, egy kis roszülléte miatt, meg nem jelenhetett, a' generálnét, mint rövid időn örömanyt, üdvözlík. Ő mindennapi fogásokkal téreng-ki előlök, azok nem tágítanak, míg a' szerencsétlen végre elég gyöngye lesz így nyilatkozni: „Mai időben igen olcsó a' leány, illő szerencséje nem várhat, meg kell elégülnie a' középszerűvel is, ki férjül ajánlkozik.” Erre egy dáma rögtön főfájást kap, mi a' társaságból haza kényteté, e' helyett még is néném' látogatására jó, hogy ő lenne az első, ki a' generálné' szavait hív-, inkább tán hűtelen költői nagyságban előadhassa. A' következést gyaníthatod. Más nap tüstént egy kis levelke megy nénémtől a' generálnéhoz, ezeket foglalva magában: „Kedves angyalom! Kisasszonyát én még eddig elég drágának tartottam öcsémhez; hallván azonban olcsóságát, azt kell gondolnom, hogy gyöngyei és kövei is, mellyekben eddig fénylett, hamisak. Miután hát maga is, angyalom, öcsémet olcsó kisasszonyához is csak középszerűnek, kivel méltóbb' szűkében elégülnie kell, tartja: én részemről érdemesebb vő-keresést ajánlok; öcsémnek pedig, rajta leszek, hogy drágább menyasszonyt szerezhessenek. Ezzel százezerszer csókolva maradok 's a' t.” – Tovább nem kell magyaráznom; még csak ezt említem, hogy ez idő óta néném a' társaságokból, mellyekben a' generálnéval összejönne, kimaradt; nekem Laura' látogatása tiltva lön, 's miután nélkülözése semmi nehezemre nincs, úgy gondolom, az egész frigy könnyen fölbontható volt. Néném azonban ezzel még kielégítve nincs, szerinte Laura' leányságában, ha lehet még e' farsangon, meg kell házasodnom, mégpedig gazdagon, hogy boszúja teljes lehessen. 'S im e' célból kelle most nekem Pestről e' kis városba jönnöm, mert itt egy igen gazdag távol-rokonunk él elvonultan, 's szinte homályban, egyetlen leányával. Velök itt új rokonságot kell kötnöm, a' kis városi leányt nagy városi széltől elkapatnom, vérség' útján szívébe lopódnom, 's a' többi néném' gondja. Helyezetem másnak tán nem volna legnehezebb föladat; de én kétlem a' vállalat' leendő sükerét. Olly szűk, olly érdektelen óság itt minden, hogy kíváratim tévedező utasként bolyongnak a' sivatag' sötét éjében, kilátás nélkül. Rózát a' mi illeti, egyébiránt tűrhető volna – de hogy a' történet' folyamának elébe ne vágjak, főlebb kell kezdenem, reménylven szíves türelmedet. Estve későn érkeztem, járatlan a' városban, 's így udvarlásomat bátyámnál holnapra halasztva, fogadóban vevék-föl éjjeli szállást. Ez egy hangya-fészek volt, alig kaptam szolgát, ki szobát nyisson, mert ez estén az első nyilvános táncmulatság tartatandó a' fogadó' táncsteremében. Kívánva ajánlkozott az alkalom, 's eggyel több okom lett bátyámhoz egyenesen nem szállni, gondolván, hogy bálkészületű házhoz vendég jókor sohasem mehet. Ruhát válték 's ez alatt kezdődött a' bál, hova én is bementem. Megjelenésem, mint új üstökösé, kíváncsi kémme varázsola minden szemet. Egész társaság ösmerős, én egyedül ösmeretlen benne – lehetett-e is ez másként? Én csendes-komolyan vegyülék közéjük, 's a' minék leginkább örülék, egy pillantatra 's tisztán fölesmerém bennök legalább a' kis várost. Az a' nyíltság, kedves Náczim, azon őszinteség, mellyel te olly örömet hagyod bélyegeztetni vidéki helyeinket – oh ezek, barátom, fölötté divatoznak, nem tagadhatom, társas köreitekben; csak azt ne véld, hogy ezek amaz eredeti kiadásbóliak még! Utánnomás megvesztegetve adá ezeket át édes jelenünknek, 's hidd-el, hogy e' mellett még igen is fonákul használtatnak. Ezen nyíltság olly együgyű pongyolán üle itt a' mesterkélt báli alakokon, hogy én egy tekintetre megösmerém: ez nemes, az polgár; ez tudós, az kézműves; ez orvos, az ügyvéd; 's tán még abban sem hibáztam sokszor, ez és az millyen vallású. Többet mondok: megösmerém húgomat, kit soha sem láttam, mert próbául tánczra kérvén, kosarat adott. Hogy is mehetne az itt leggazdagabb Halmossy Róza kisasszony egy ösmeretlennel, ki

isten tudja még nemes-e vagy pór? Most egy kis szőke tűnt szemembe, 's mondhatnám, úgy varázsola maga elébe táncz-kérésre, mi jutalmazva is lőn. Csak ez egyszer, gondolám, csalna emberösmeretem, 's előbbi daczos szépem egy neveletlen pór, emez egy finom, művelt, magasabb rangú, 's a' keresett hűg lenne! De ez lehetetlen, sűgá belől a' szigorú bíró, ez angyal, e' személyesített szerénység – ez polgárleány! Pedig milly leány, barátom! ha a' mennynek minden dicsőségét nyitva mondom arczán hordoztatni; ebből még csak azt értheted, hogy szép. De nem a' büszkén hordott fő, nem a' tűzzel villogó szemek, nem az arcz-rózsák, nem a' deli termet csupán: hanem azon utánazhatlan nyájas szelídség, melly mosolyodtába, pillantatiba vegyűlten ömlik-el arczán, teszi őt bájolóvá. Szünet alatt egy sétálás vele juta boldog részeműl. Szava olly nyájas, mint tekintete, lelke olly átható, mint külseje. Beszédén a' németes kiejtés észrevehető, de ez magyarságát, melly azért tisztább sok született magyar nőkénel, épen úgy kellemesíti, miként egy kis szeplő néha a' síma arczot. Képzelheted, mennyire köz tárgyává levénk sétáltunkban a' kíváncsi szemeknek. Mindannyi elhaladó pár szemünkbe tekintett, és keményen, hogy szép társnémnak folyvást földre szegzett szemekkel kellett jőnie. Kivált ama büszke szép viselő mulatságosan magát. Ő elhaladtakor, mi pedig gyakran történt, leánykámra, onnét rögtön tükörbe tekintett, tán egymást méregetve. Látám, együtt érzém a' kint, melly a' szegény leányt ezekre belől marczanglák, 's fölmentve nehéz sorsa alól, egész illedelemmel anyja mellett hagyám. Egész bál' érdeke megsemmisült előttem, 's mit teheték, mint hogy úton is törődve, nyugasztalando nyoszolyámba dőljek. Álmomat a' muzsika' közel harsogása szaggatá félbe, 's csak a' bál-nép' egész haza takarulta után lehete egy kis nyugalom. Ezeket még báli mámoromban írom, két óra múlva bátyámhoz menendő, honnét a' közelebbi postán többet. Vagy ez is sok volt, úgy-e? Csókollak.

Jan. 16-dikán.

Tizenegy órakor dél előtt bátyám' fölkeresésére indulék, kit, mint első rangú urat a' városban, föltalálni nem sok fáradságomba került. Ott ült, busásan füstölve, egy kis asztalka mellett, schach tábla előtt, az öreg úr, szinte erőszakosan szorulva asztal és ablak-szeglet közé. Mélyen látszék figuráiba merülve, mert köszöntésemet nem hallá. Közelebb menék, 's ismételt köszöntésemre rögtön előtte termésem úgy megrezzenté, hogy hirtelen kelni akartában bal kezével egy rózsá-cserepet az ablakból, hasával pedig figuráit dönté-le az asztalról. Ez hagyján! de most már magam is megszeppentem. Szegény bátya jajdulva rogyott székébe vissza, mert a' lehullott cserép fájdalmasan érinté podagrás lábát. Én a' szép rózsá' mentésével, melly bizonyosan hugomé, akarván némileg kármentesíteni a' véletlen zavart, bátyám' egyik lába felett asztal alá hajoltam a' cserép után, melly mozdulattal a' még sértetlen lábon is fájdalmat okozva, az öreg új jajdulással felugrik, 's én ő és az asztal közé szorultam. „Irgalom, kedves urambátyám, mindjárt megfúlok, ha ismét le nem üll!” kiáltám alulról; mit csakugyan kis táguulás követvén, én virág-cserepemmél fölegyenesedém az asztal alól. E' közben két ajtón két külön alak, 's pedig az egyik tűzzel rohan-be 's felkiált „Istenem!” a' másik csendesén lépdél-be, egész hideg vérrel mondvá: „Per amorem dei!” A' sikoltó azonban szintolly sebbel mint berohant, visszavonult, a' másik kimért léptekkel közelg hozzánk egymásra bámulókhoz:

„Quid agitur?”

„Uram!”

„Bocsánat!” hangzék ismét egyszerre hármunktól, a' nélkül, hogy e' fölkiáltások világosságot adnának.

„Kedves urambátyám, különösen örülök, hogy van szerencsém...” kezdém én.

„Honnét?”

„Urambátyám?” mondák ők. Én átnyújtám néném’ levelét, mellynek olvasására az öreg úr feledni látszék podagráját.

„Isten hozta! így már kibékültünk’ – ezzel felém nyújtá jobbját, mellyet én lelkes magyarán szoríték, csókolására hajolva a’ szíves öregnek; de ő jajdulva hanyatlott székébe. Ujra bocsánatért esdeklém, s ő fájdalmasan panaszlá, miként kínos köszvénye, már több év óta, szegényt szinte kirekesztőleg a’ schach asztal mellé kárhoztatá, s minden kis érintést fájdalmassá tesz. Most bemutatata az összetett kezekkel bámuló sovány alaknak is, és csengetett, de senki sem jött. Én szolgálati készséggel „Mit parancsol, drága uram bátyám?” a’ közel ajtóhoz ugrám, hogy valakit beintsek; de ott pipere-asztala mellől ijedten ugrék-fől a’ pongyola kisasszony s tova suhant. Szóktét nagy zörej s egy kis öl-eb’ sikoltása követé. Én csendesen visszaléptem.

„Egész confusiót hozza házunkhoz;” mormolá fogai közül a’ még ösmeretlen úr.

„Nem csoda, városról jó, egy kicsit szeles!” válaszolt bátyám, s mankóját véve kisántikált, kettőnket hagyva a’ szobában. Szeles tehát és confusus? gondolám, míg szótalán egymásra bámulánk, hogy jöhettem én e’ két idegen kategoria alá, meg nem foghattam. Tán a’ tegnapi kép lebegett előttem, tán valami hasonlót láttam a’ tűnő alakban? Boldog csalódás! ah én még száz illetet gondoltam, sejtettem, reménylettem volna, de melancholicus társam félbe szakasztá a’ csendet.

„Ja-ja!”

„Igen ám! de mit is mondhattam egyebet?”

„Mi az, könnyörgök?”

„Az az, hogy én még azt sem tudom, kihez legyen szerencsém.”

„No biz’ ideje... s most szelenczéjét, melly egy hason-szenvi gyógyszerháznak elég volna, elővéve. – Én... most ráütött s kinyitá – dicsekedés nélkül szólva... most két újja közé egy jó adag burnótot veve – Joannes Baptista Librarius, alias Könyvessy, cum duplici s et y, aa. ll. ac philosophiae doctor, gymnasii hujatis director, rhetorices et poeseos professor publicus ordinarius” s most mint dolgát jól végzett, egész elégüléssel s huzamosan szippanta.

„Igen örülök, drága director úr, hogy szerencsém lehet!”

Ő némán meghajta magát, s tetemes szelenczéjét mély zsebébe rejtve, a’ közel székre mutatva: „Tessék leülni!” És én leültem.

„Igen hideg idő jár.”

„Valóban; de hisz így jó a’ farsang.”

„Ecce! igaz bizony, most farsang van.” – Egyet ásított.

„Tegnap szép bál volt a’ fogadóban...”

„Hallottam. Egy pár studentet már be is csukattam miatta. Még úgy szólva gyermekek, s per amorem dei! már vétkeznek.”

„S vétek volna ott megjelenni? úgy zárasson-be director úr engem is – és tán a’ kisasszonyt’ mondám vontatva.

„Ha disciplinám alatt volnának, igen is. Mi haszon, mi üdvösség az efféle időtöltésekből? testöket rontják, szíveiket... per deos immortales!” most erősen és mérgesen szippantott.

Én szép szókémmre gondolék, áldva sorsomat, hogy e’ veszedelmes disciplina alá nem engedtem. Mély csend. Director úr indulatban látszék, én az ajtó-nyílásra vártam. A’ papa bizonyosan leányát akará bemutatni, azért ment-ki, s az nyilván még nem volt felkészülve, azért nem jött-be. Végre csakugyan nyílt az ajtó, s az öreg úr karján egy pipes dáma, bál után reggeli öltözetnek igen is pompásan, lépdelt-be azon. Társam e’ pillanatban készült, hosszú ásítás után, szelenczéjét veregetve, valamit kérdeni; de én erre nem ügyelve, a’ bájoló szép kéz’ csókolására siettem. „A’ leányom! – Bíbory bátyád!” monda kölcsönösen mutatva ránk az öreg úr.

„Édes bácsi! „Kedves húgom!” e’ bizalmas fölkiáltásokra bátorulánk mi, ’s én boldog! kézcsók helyett egy szives, de magában értődik, csak rokoni arc-csókot nyerek.

Director úr boszúsán távozott, ’s mint elvonuló vész’ dörgése a’ távolból, hallatszék a’ „per deos immortales!” mormolása a’ távozonak ajkai közül. Mindjárt derültebb lett egünk. Róza, mint szakadozott felhők közt bukdácsoló nap, én rajtok hét színű szivárvány, az örök tűz’ jelképe, a’ papa mint csendes borulat, melyből semmi zivatar nem fenyeget; illy nagyszerű égi tűneményként állánk mind hárman, addig – míg le nem ülénk. Bátyám egyikét kérdést tön néném’ hogyléte felől, melyre, mint lassú bevezetésre, Rózának Pestről ’s az ottani bálokról tudakozódási, könnyű á la Strausz keringőkként következenék. Ítéletemet a’ leányról még felfüggesztem; annyit tudhatsz, hogy türhetően érzem magamat körében, még csak egy napos vendég. A’ fogadóból egészen hozzájok hurczolkodám, ’s teljes reménnyel vagyok, maholnap egészen házivá válhatni közöttök. Türed szívesen hosszas soraimat, ’s türeledmed’ bére jövő postán – meg ne ijedj! – ismét egy levél.

HALMOSSY RÓZA, EGY BARÁTNÉJÁHOZ.

Jan. 18-dikán.

Hogy vagy, lelkem, a’ hosszú farsangban? Magyar Sprichwort* szerint, minél hosszabb, annál rosszabb; de én azért nem panaszkodhatom, elég vígan mennek napjaim. Csakhogy, tudja isten, az a’ csupa vígság is magában nem sokat ér. Nem tudom én, mint van, most egy interessant kép sincs városunkban; de bezzeg jött most egy új chapeaunk! Múlt szerdán az Arany-lúdnál volt bálunk. Én is jelen valék. Tudod, semmi kilátás! Hát egyszer úgy tíz óra felé csak jó ám egy Ausländer forma ösmeretlen; sokan zsidónak tartottuk, ’s ím egy körülfordulás után egyenesen hozzám, tánczra kérni engemet. Itéld-meg, angyalom, tehettem-e okosabbat, mint hogy kosárral utasítsam-el? Más nap igaz hogy megbántam, de ki tudná a’ jövőt ’s ösmerhetné az ösmeretlent – nem igaz? Az embernek tonust is kell tekinteni. Tőlem Wiesner Emelkához folyamodott, ’s megnyeré; de ez egészen más. Ő menjen a’ ki viszi, de helyemen, hiszem, hogy senki másként nem tehet vala – nem igaz? Emelkával Raststund alatt sétált is, és mi meg nem tudhatók, ki? Ez igen auffallend volt, pedig isten látja lelkemet, nem irigység-ből, de én bár mint iparkodtam elnyomni, mindig nevetnem kellett, meddig őket együtt láttam. Ugyan kiválasztotta, gondoltam. Tudod az egész leány egy kis Gánzedli, szörnyű einfältig teremtés, tán ösmered is a’ gyógykúti bálokból, ott szokott lenni. Az anyja iszonyú eitel egy asszony ’s örömet tolná leányát úri assemblékba, mikor csak lehet, de unbegreiflich, mint tűnhetik igaz gyöngy ’s arany láncz nélkül valaki szembe. Igaz, hogy mit rá vesz, úgy ziemlich jól áll neki. A’ bálban feje atlatz volt rajta, rózsa-maschlikkal ’s Kopfputtzal, igen einfach magában, de egy szappanos leánynak talán atlatz ruha nem is competálna – nem igaz? Egy darab idő óta Sallangosy kapitány csapja neki a’ court, de ez most, szerencséjére az új Courmachernek, nem volt jelen, másként tán duellum is lett volna belőle. Hanem én addig írok, addig fecsegek, hogy a’ javát majd ki is hagyom. Másnap az ösmeretlen délfelé nálunk terem, ’s az Bíbory Gusztáv Pestről, és – de majd magadnak többet beszélek felőle. Most csak azt írom még, hogy kedvéért a’ papa jövő szerdán bált fog adni, melyre téged is, édes mamáddal együtt, szívesen elvárunk. Előj; majd jól mulassunk. Wiesneréket is hívjuk, nekem van okom rá. Sallangosy is itt lesz, előre örülök rá. De el ne maradj, lelkem, addig is csókollak!

* Megengedjen az olvasó Róza kisasszony’ magyarságáért. Ez olly híven adatik itt vissza, mint némely elhibázott nevelésű szépeinknél még néhány év előtt divatozott; de hála korunk’ nemzetibb szellemének, ma már e’ részben haladni kezdenek szépeink.

U. i. A' bácsit Emelkával váltig sekirozom, nem tudja hogy itt lesz, majd annál nagyobb Verlegenheitba hozza a' reménytelen Überraschung!

BÍBORY, HEGYTÖVI TANÁCSNOKNÉHOZ.

Jan. 22-dikén.

Drága nénikém! Anyailag gondoskodó szívessége, midőn egy oldalról nagysád' kívánatinak teljesültével elégtűl gyönyörre ébreszti szívemet: más oldalról igen tisztelt drága körének nélkülözésével, megvallom, bús-komoly pillantásokat is idéz előmbe rózsás jelenemből. Rózsás jelen! milly tavaszi gondolat tél' közepén! Érzelő fiú! gondolja magában, csendes mosollyal, nénikém, milly bohó vagy, ha hó és jég között is rózsákkal álmodol. De nem boldog-e egyszerűsrimd? teszem én hozzá, hogy illy üdvözítő hitben altathatja zajló szívét nyugtalan érzelmeit, 's a'-vagy nem lehet-e e' gondolat képe a' tavasz' azon első lépésének, mellyet a' természet' közelgő langy ege csalt-elő rejtekéből, hogy lenne a' szemérmes ibolya' közel virultának szelid hirdetője! Nagy városinknak illy előpostákra nincs szükségök, ők mesterséggel, mint fűtött meleg ágy, kényők szerint virágos tavaszt idéznek elő, míg a' kisebb külvilág csak természettől vár nyílásra. Azért is tán annyira bélyege feszesség és erőszak ott az örömeknek, míg itt a' várt rózsza szebb éledeletet nyújt az epedő szíveknek. Nagysád ért engem, 's én ez édes hittel büszkén elégtűlök.

Halmossy bátya igen szívesen lát, de tehetne-e másként olly magas ajánlatra, mellyel nagysád utamat a' legboldogabb célhoz juttatni kegyesen gondoskodott. Ő, a' szánandó, sok örömeitől el van zárva az életnek örökös nyavalyája miatt, 's én ohajtanám, hogy egy értelmes orvosa akadna, ki beható itélettel felfogván baját, legalább ritkítani, csillapítani tudná gyakori súlyos szenvedését. Rajta leszek, hogy tavasszal Pestre csaljam; én dr. Z... barátom' velebánásának a' legkivántabb sikerét reménylem. Róza hugomról még nem merek itélni, nagysádtól tanulván az efféle hirtelenkedések' fonakságát. Ő mind e' mellett engem sokszor földerít, 's könnyű víg szeszélye, gyakori nehézkedvőségemmel, úgy látszik, szerencsés ellentétben áll. Azonban jövőnk a' sors' titkos kezében van, hiszem, hogy nagysád illy fontos vállalat körüli vizsgálódásokra időt engedend. – Van még köztünk valami Könyvessy iskola director, távol rokon a' házhoz, ki néma schach játékaival legjobban tudja mulatni a' bácsit. Azért, egy év óta itt lakó, egészen házivá lett. Különös természetű, római szellemben burkolt lélek, ki egy fiatal leány mellett, milly Róza, sok titkos mulatságára lehet a' tetteire figyelőnek, millyen én vagyok. Kedvemért szíves volt a' bácsi egy házi mulatságot adni, melly igen jól ütött-ki. Róza, a' gondos gazdaszszony', víg társalkodó's jó tánczosné' szerepeit a' társaságnak teljes elégtűlésére vitte. Színetlen jó kedve az egy rangú, nem keverék társaságnak, szűkebb szobában, cigány-muzsika mellett is könnyen felejtetheték velem a' pesti pompás redoute-teremet, pontos orchestrumával. Oh ez egy felejtethetetlen édes éj volt, drága nénikém, mellynek homálya, bár milly fénypontján is élettemnek, ragyogó pompával fog tündérkedni emlékemben, ha az sötét fátyolával borítandaná is ifjú napjaimat, alatta rózsát 's nefelejtset ápolandnak bánatos könyűim, jeléül, hogy éltem 's emlékezem! Legyen szíves, nagysád, békén tünni csapongásaimat. Nem a' szilaj kebel' dülő kitörési ezek, inkább a' jövőjét sejtő félelmes szív' aggodalmi, mellyek a' távol cél' érdekét nevelik, tette ébresztve a' csüggedendő' lelkét. Hallgatok, hogy rejtvénné ne válják levelem nagysád előtt. Vannak olly pillanati az életnek, mellyekben érzelmink' legértelmesebb tolmácsa a' némaság! Kezeit csókolva, magas kegyeibe ajánlott, vagyok – 's a' t.

Jan. 22-dikén.

Most végeztem, 's neked őszintén megvallom, kinnal végeztem, egy levelet Pestre, nénémhez. Oh, barátom, mi kincset bír az ember egy megbizott kebelben, milly rideg volna az élet egy testvéri szív nélkül. Érzem kínját az alakozásnak; egy hosszú óráig – mert eddig tarta a' levél-írás – gyöt're a' nehéz szerep, melyet a' nélkül, hogy rá a' sorstól hivatva volnék, kelle játszanom. 'S most letörölve a' nehéz verejték-cseppeket homlokomról, átömlöm kebledbe, te hű, fogadd fellázadt érzelmeimet, melyek kívüled mindenütt üldözőre, rokonra sehol sem talál-nak! Levelem' némelly helyeit magam is alig tudom felfogni, sötét kétség ül azokon, tán jóté-kony homállyal fedve az alattok lappangó indulatot; máshol hazudnom, majd ismét színlenem kellett, hogy el ne áruljam magamat, 's félek, hogy még is sok helyett gondatlan valék, hogy en betűim kiáltanak vádat ellenem. Képzelem, mint bámulsz ezen sorokon, de halljad és ítélj!

Róza nekem nőül van szánva, ide czéloz elküldetésem, ide az öreg bácsi' irányzati 's maga a' leány' viselete. De nekem itt olly sokat kell látnom, mit látni nem kívántam, olly sokfélé-t hallani, mit hallani nem szeretek. 'S még is mind ezt kellemes alakba burkolni, 's még is mind ezt kedvező színekkel festeni! ez a' nagy feladat lelkemnek, melly pilláimról álmod, lelkemről elégtűlést rabolva gyötör. Te lepletlen fogod venni a' valót, előtted feltáru-lnak szívem' legtítkosb rejteki, 's ez egy az, mi jelen-léte-met még életnek hagyja nevezni, nélküled én semmiség' ho-nában képzel-ném magamat.

Rózá-nak az első báli leány figyelmét el nem kerülte, 's ő egyike azon gyengéknek, kik a' jobb szívek' illyes szentségéből magoknak mulatságot szeretnek csinálni, vagy csupa időtöltésből, vagy győzedelmi vágyból, 's Rózánál tán mind a' két eset igenelve lehet. Én hallgaték, vagy egyébről szóltam, 's így mult-el négy nap, a' nélkül, hogy az érintett leányról egyebet tudnék itt e' városban lakásán kívül. Most kedvemért házi-bál adaték, számos honi 's vidéki vendégeknek, kik közül elég lesz megjelelned Wiesner Emelkát, egy itteni özvegy szappanosné' leányát, 's va-lami Sallangosy kilépett kapitányt, ki közel ide falusi jószágán lakik. Emelkát mult levelemből némileg már ösmered; de felényire sem, hogy magas szelleméről, melly vonzó külsején annyi bájjal ömlik-el, csak legkisebb fogalmad is lehessen. Látni kell őt, és még ez nem elég, – hallani; de még ez sem elég, – birni kellene ez angyalt, e' gyöngyét nemének, hogy kis körbe szorított nagyszerű karakterét méltóan felfoghassuk! Ama kapitány, úgy látszik egyike azon kapitá-nyoknak, kik vérben ázott zászlók alatt tán dicsőségei lehettek vala ezredőknek; de szelid polgá-ri életbe épen úgy nem valók, miként békés nyáj közé vad farkas nem illenék. Az ember 36–38 évet számlálhat. Magas, jól táplált, izmos test, tekintete elég szerencsés bizonyos nemű méltóság' álarczába burkolódhatni, melly alatt, mélyebb vizsgálat után, inkább szilaj betyárságot látunk lappangani. Hol kíván, ott tud udvari lenni, de ez erőtetett, mert bele kifárad 's hamar csapongá-sokra fajul. Ön érdemét nemessége, bajúsza, sarkantyúja és lovaiban tartja, mert ezekre legtöbb gondja van. 'S az illy ember, oh barátom! mért csupán vadság nem az illy ember? szívében, ha ez csakugyan van, mért szorult érzélem, mért szerelem...? Ámbár ne hidd, hogy ez szerelem volna, egy dúló indulat ez, mellynek örökös zsarolása kín, győzelme rettenetes, mert magának semmi nyereség, másnak halál. Egy illy víjogó ölyv repked pedig az ártatlan galamb felett, 's a' kijelelt áldozat – Emelka! Ebből képzelheted a' báj-özönt, melly e' leányt égi fénnel környezi, hogy egy illy szívet lángra lobbantathata; ámbár ez vajmi nyomorú nyeresége szegénynek, 's én sírni tudnék előre a' veszendő felett, egészen elfogultan is, hát így? – sejtethed aggodalmimat. És ő – 's tán e' ponton van legmagasabb fokon lelki nagysága – teljesen nyugodt, nyáj-as egyikhez úgy mint másikhöz; elmellőzést, kellemetlenségeket, mikbe illy társaságban olly gyakran kell ütköznie,

elnéz, a' nélkül, hogy elégedetlenség, annál kevésbbé boszú mutatkoznék csak árnyékolatban is szelid vonalmain. 'S én úgy tartom, épen ez lassan ölj mérge a' jobb szíveknek; mert hidd-el, barátom, a' fájdalom érző kebleket egyként érdekel, bár könnyápor mossa, bár színlett nyugalom ülj az arcokat. Sőt ez utóbbi eset még kínzóbb lehet, midőn elzárva minden út, a' szívre fordulnak vissza minden gyötrelmek. Én esküt esküvém lelkemben védelmére a' boldogtalannak, esküt, melly sorsot határoza felettem. Ezért került olly kínomba nénémnek írt levelem, mellyben Rózát dicsérnem kelle, kit csak a' mindennapi legközönségesebb mulatságra tűrhetek; 's magasztalnom a' bált, hol korlátlan kedv-csapongás játszá a' főszerepet, zaj és lakmározás, fülsértő hangászat mellett, tevék a' féketlen jó l m u l a t á s t; írnom végre, hogy a' társaság választott úri, polgár-keverék nélkül volt; mert csak így reménylhettem a' nekem fölötté szükséges maradhatást. Rózát 's a' mulatságot valólag festeni, elég lett volna, hogy néném tüstént vissza hívjon, 's Emelkát csak messzéről is érinteni, elég, hogy komolyan vissza parancsoljon, 's ez esetben engedelmesség és nyakasság egyként ártana. A' kapitány valami rettenetes lény. Előre már szereti a' zabolátlan férj' szerepét játszani. Ő kényének él, más az ő pillantatihoz mérje tetteit! Lehet-e ennél valami gyötrőbb chimaera egy szelíd nő előtt? Rózával igen szabadon, egész hódolásig társalkodott, hogy a' szegény polgárleány annál nagyobb kegyelemnek vegye hozzá leereszkedését. Róza elfogadta udvarlását, hogy előttem hódításával fényljék. Én Emelkával foglalatoskodám eszméletemben, némán, részvétlenül, vele is keveset beszélve, de e' kevés, erőszakos hatással bírt még is a' kapitányra. Boszús szemekkel méregete több ízben, gúnymosollyal ragadá máskor előlem tánczba a' gyengéd leányt, majd ismét Róza körül csapodárkodott, míg Emelkának mind e' mellett egykedvűsége, bős keseredésre lobbantá hősünket, mire köpönyegét nyakába kerítve, a' leány' anyjával szólt, 's annak remegve – jól vettem észre, barátom, hogy remegve – kellett őket követnie. Ismét egy fájdalmas tapasztalás! Az anya gyenge 's elég hiú, hogy egy nemes rangú vőnek leánya helyett is előre hódoljon. Milly kínos helyzet! Én félek, hogy a' finom leány e' viszonyok alatt össze roskad.

Én Róza mellett ültem, némán 's egyedül, komoly andalgásban. 'S ím, director úr hozzám sompolyogva – ki hitte volna, hogy studentjein kívül ennyire terjed figyelme? – „Excessit, evasit, erupit!” sugja.

„Ha diákul beszélnek, majd magamra értem” mond Róza.

„Igen, 's épen önről szólt director úr' felelék.

„'S mit? szeretném tudni.”

„Hogy össze hányva vetve a' mai bál' szépeit, köztök fényes Vénus-csillagként ragyog a' szép Róza!”

Róza a' director úrnak mosolyogva meghajtá magát.

„Per amorem dei...” felszólalt a' director úr, 's én közülök tovább álltam.

A' mulatságnak ez volt legérdekesebb komikuma. Ott ültek ők ketten, de mintha üres helyemen szellemem állt volna őrt, illő 's az előbbi távolságban. Director úr mintha bátorságot akart volna venni a' szólásra; de ez mindig csak akarat maradt. A' belső harczot kezei 's lábai eléggé elárulák, ezeket jelentőleg tördelve, mintha most tenne ismét a' philosophiából doctoratust, amazokat változtatva tevégetve egymásra, legvalóbb symbolumául a' veszteglésnek, mint mikor egy lábbal előre, másikkal hátra lépne az ember. Szája nyíladozott, de a' nyelv, olly mindenkori elszánt hőse tudományos vitatásoknak, ez úttal a' járatlan pályán elindulni nem mert. Róza' háta megül csak a' badacsonyi vén diófa hibázott, hogy csobánczi név-társának hű képe legyen, olly merengő, olly andalgó mint az, keserveinek elzengése után. A' szerencsétlen, ha ennyire el nem merül, szomszédjával szép mulatságot űzhetett volna; de én félek, kedves Náczim, hogy Vénus' csillaga, 's az én ajkaimról, zavará így meg, mit én csupán director úr' kedvéért szalaszték-ki, 's ő,

a' boldogtalan, nem tudta élni az alkalommal. Táncz kezdődék újra, 's pseudo-szerelmesim még most is előbbi helyzetőkben voltak. De a' director úrnak sűrűbb száj-mozgása sejdíteni hagyta már, hogy oratiójával kész. Ezt meghallani fölötte érdekesnek tartám, egyéb multságom úgy sem lévén; azért közelebb álltam. És director úr felszólala, mondván: „Venus, a' görög... per deos immortales!” ez volt kezdete és vége a' beszédnek, úgy, hogy a' nyájas kezdetre dörgő vég következne, mert az elsuhanó tánczos pár jénai cipős lábát tiporta-meg, 's ezzel mindennek vége lett. Rózát a' jajdulás fölrezzenté merengésiből, director úr pedig sarokra vonult, hol egész bátorságban lehetének lábai hasonló tiprásoktól. Ez eset legalább gyanúmat, hogy director úr hugomba per amorem dei szerelmes, megvalósítja. Négy óraker reggel oszlék-el a' társaság.

Ebéd után ma Róza sokat 's furcsán enyelgett velem Emelka felől. Szappan-buboréknak nevezé őt, melly után haszon nélkül kapkodom, mert mulékony. Én nagyon nem erőltethetem a' dolgot, mert Róza' türelmére még szükségem van, csak arra kértem, mivel már együtt mulatánk, vezetne-be Emelkáéknál.

„Én? – kérde ámulva, mintha csak most kezdené gyanítani, hogy egy kis való lehet a' dologban – én nem tehetem, náluk soha sem voltam; hisz' annyira csak vagyunk, hogy szappanos lányra nem szorúl társaságunk.”

Ösmersz, barátom, 's képzelheted, hogy e' nyilatkozásra Rózától, lenne bár angyal, sötét arccal fordulnék-el, 's ölelném az első előítéletlen polgár-leányt, hogy maradna tátva minden száj, melly csak üres rangra viszhangoz, legkisebb méltánylása nélkül szívnek és léleknek.

Tovább is sürgetém a' bevezetést, ő most is megtagadá. Én kijelentém, hogy magam fogom ezt megtenni; ő tetszést inte mosolyogva; de látszék, hogy nem hiszi. Te azonban fölteszed felőlem, hogy jövő postán Emelkáék' házáról foglak tudósítani. Isten veled!

WIESNER EMELKA, NÉNJEHEZ.

Jan. 23-dikán.

Kedves néném! Íme magyarul olvasod leveletem, 's képzelem, mint mosolygasz ez újságon, de azt is hiszem, hogy hamis okot fogsz neki tulajdonítani. Hímezés nélkül legyen mondván, ez csak egy próba, miután magamat eddig az olvasásban gyakoroltam, tudnám-e most már gondolatimat e' tanult nyelven fölteni. Azért holmi hiúságokat felőlem ne gondoldj, mintha én ezzel tán valaki előtt fölkapni kívánnék; ösmersz, mennyire szeretem én kis világomon a' homályt, 's kivált jelen körülményim mennyire kívánják a' szerény elvonultságot! Házi dolgainkról szeretnél hallani? Anyánk, hála istennek, egészséges; 's a' mi magamat illet, még mindig csak a' régiben vagyok. Czelzásaid, kedves néném, mellyek múlt leveledet olly vidor alakúvá tevék, fájdalmasan érinték lelkemet. Fájdalmasan, mert a' könnyű tréfa alatt komoly való lap-pang, mellynek már közel robogó borúja halálosan rázza-föl álmaiból a' gyenge leányt. Iszonyodva veszem észre, hogy azon bizonyos kapitányt elég szerencsétlen valék csekélységemre, törekedésim ellen is, figyelmessé tenni, 's még iszonyúbban most már, hogy anyám is az úri vő felől boldog jövőt álmódva, kedvezőn fogadja az inkább tiltandó hódolást. Ez az ember nem nekem való, egy térben, egy időben mi ketten nem létezhetünk, indulatim az övéivel nem párosulhatnak, szilaj vágyai csendes keblemben viszhangra nem számolhatnak; de hallgatnom kell, mert anyám' szemrehányási keserűbbek en keservimnél, 's mert ellenkezésem egy durva lélek' hatalmas gorombaságinak tesz-ki védetlent. 'S még is sorsom erre kárhóztata, hogy órákat kelljen egy illy kelleetlen társaságban majd naponként átkínlódnom. Remény és türelem, e' két hű barát osztozik gyötrelmeimben, 's a' néma éj, melly egyedül látja szenvedésimet. Kopogás!... tán a' szív-hóhér?... el kell dugnom leveletem...

Elment! – 'S ki volt itt? Nem a' kitől rettegetem; egy váratlan, nagyon tisztelt vendég szerencsésíte véletlen látogatásával, melyre városunk' első háza is büszke lehet. De engedd kevésbé függőben tartanom kíváncsiságodat, valamit még előre kell bocsátanom. Tegnapelőtt Halmossy uraság bált adott, 's gondold és bámulj, mi is híva valánk! Anyámat fölötte kedvesen lépé-meg e' szerencse. Én, ki a' házi kisasszonyt mind eddig csak utczáról ösmerém, elijedtem ez örömről, mert tudtam, hogy nem őszinteség, nem társalkodási érdek hívaták a' polgárházat ez úri körbe, inkább egy előre kicsinált multság fölöttem oka e' gúnnyal határos leereszkedésnek. Ott volt Sallangosy is, és én – jól látám – csupán eszköz, őt zavarba vinni mások előtt. Ha valaha, most volt lelki ébrenségre legkínosb szükségem, 's elszánt bátorsággal küzdék a' nehéz szereppel. A' nyomorú emberke, hogy annál fényesebb szerencseként tűnjék-föl előttem, váltig a' házi kisasszonynak udvarolt, hogy lelkemnek az elfogadt hódolásból vett kínjain ülj megédé' vad diadalát. De ez úttal hibáson számolt. Nem is lehete ez másként, mint hogy egykedvű magam előtt figyelmetlen tűnjenek-el élhetetlen erőlködései. Ha kínom volt, csak az lehete, hogy tudám mennyire nem való, mennyire mesterkél az egész szerep. Derült arczomat semmi aggodalom nem bágyasztá, nyájas, mulató valék, mint a' tűnő pillanat kíváná, 's keresetlen viszont deli mulattatóval gazdagíta a' történet, érdekesebbel, hogysem mellette más akárcire ügyelni időm lett volna. De milly boldogtalan az én csillagom! ez ártatlan örömem is csak hamar zavarba lön. A' kapitány, vállalatának sükeretlenségét látva, boszúra lobbana. Mint örült ragad, hányszor csak alkalmat lát, mellőle, kit nem tűrhete, tánczra; 's még ezzel sem elégedve, éjfélkor anyámat hazamenésre készti; ő enged, 's nekem rettegetve kellett követnem a' bősziültet. Házunknál mocskos szidalmak közt zajt üt az idegen – mint nevezé – sehonnai fölött, 's anyámmal titkos szólalásra külön szobába megy, engemet könnyűimnek 's a' múlt néhány percz' kínos éldeletének hagyva, – 's ez volt még eddig legemberibb tette velem. Egy hosszú óra mulva durva jó éjszakával⁸⁰ hagyta-el: de ott hagyá az ellenem ingerelt anyát is, hogy a' bú-pohár csordultig teljék. Anyám, viseletemmel elégtlenségét jelenté, 's mint játszom-el önkényesen a' kínálkozó szerencsét. Az a' vidéki, kinek jó szót adtam, valami pesti élelmetlen gavallér, távol rokon ugyan Halmossyékhoz, de csak élősködni simult ide, amott mindenben már megbukván. A' kapitány kinyilatkoztatá, hogy neki velem házassági céljai voltak, de így kijátszatni magát nem hagyja. Berekesztésül járult még ezekhez egy kemény anyai feddés 's fogadtatása a' hiba' helyrehozásának. Csodálom, hogy ennyi lélek-marczonglás alatt még lélekzeni tudok. 'S most tudd-meg, kedves néném, egy órával előbb ki volt nálam? A' most leírt pesti, egy finom művelt úr, kinek magas karakterét felfoghatni hosszú idő, szelíd lelkével rokonulni csak pillantat kívántatik. Ne kívánd, hogy többet írjak, lelkem elfogult, lázadt érzelmim akaratommal daczolnak, a' toll kiesik kezemből... Szánd a' szenvedő E m e l k á t!

HEGYTÖVYNÉ, BÍBORYHOZ.

Pest, febr. 1.

Kedves öcsém! Nevetve kezdeném leveletem, ha ez írható volna, 's tudod-e miért? mert az az együgyű kis város, meg az a' kis mezei báránka, millyennek húgodat képzelem, annyira elfoglalának. Oh te boldog arkádiai bohó! lám milly kegyes volt irántad a' sors, hogy illy paradicsomi örömeket engedett neked azon jó emberek közt. Director urat magam is szeretném látni veled 's Rózával; az valami igen szép volna, ha igazi szerelemfáltésbe tudnád hozni. A' propos! te igen vigyázatlan vagy, hogy falusi szerelmeskedésedet nekem meg merted írni.

⁸⁰ éjszakával

Hátha én ezt eddig meg is mutattam már Laurádnak? Várj csak, milly szemrehányások várnak itt tégedet. A' farsang' vége nálunk jobb lesz, mint elején várhattuk. A' generálné utósó farsangon fog egy fényes bált adni, melly csupán katonai lesz. A' commandierozó herczeget akkorra ide várják, és már az egész udvar levéllel előre meghíva van. Bezzeg van is mozgás a' dámák és szabók között! Az én barátném még is csak finom dáma. Én két hétig nem láttam azért a' kis gyerekségért, de olly nehéz volt szívemnek. Téged is sajnáltalak, hogy kedvemért most olly Siberiába kárhoztatva vagy, meg a' szegény Laura is éjjel nappal sírt, mint hallottam; itt hát a' nagy lelkűt kellett játszanom, s' tegnap végre meglátogattam a' generálnét. Oh de milly kitűntetve fogadott! X... grófné s' a' Artillerie-obristné közül ugrott-föl a' szófáról előmbe, úgy össze csókol, ölelt, hogy én mindjárt meggyőződtem, hogy az egész dolog csupán félreértésből származott. Magától is hallottam a' bált, midőn vendégei elmentek, kik csak azért voltak ott, hogy meghívassanak, pedig hiába, a' grófné kimarad, az obristnét is csak az ura' kedvéért kell meghívni. Ezen kibékülés után én egészen újjá születtem, csakhogy sok álmatlan éjjeleimbe került addig az aggodalom és tűnődés, millyen ruhát és Schmuckot vegyek azon hercegi bála. Laura örül, kedvéért a' nagyságos mama téged is, bár civilt, csupán magadat meghítt. Azért mihelyt e' levelet kapod, tüstént postára ülj, s' erdei nymphádtól ne sokat búcsúzzál. Öreg invalid bátyádat, ha már biztattad, csak akkor szeretném itt, mikor mi majd a' jószágra kimegyünk. Az ember el nem kerülhetné, hogy meg ne látogasson, pedig az illy betegesek egész apatikát hagynak magok után. Laura köszönt. Igen kért ugyan, hogy ezt neked meg ne írjam, de én tudom, hogy ez neked egy posta lóval több, azért áruló akartam lenni. Adieu – à revoir! Jeanette v. Hegytővy.

BÍBORY, BARÁTJÁHOZ.

Halmos, febr. 5.

Ime a' földi menny, barátom! milly gyöngye pókszálakon függ az ember' földi menny! – Tegnap kaptam néném-től e' szerencsétlen írást, s' ma mindjárt küldöm neked; küldöm, hogy belőle magadnak fogalmat szerezz kínaimról, küldöm, mert illy szív-hóhérral egy térben én nem lélekzhetem. Lásd ebből, mi ingoványon alapulnak többnyire egy asszony' határozati, s' tanuld, mi ad jobbadán irányt tetteinek. Mi is adhatna más, mint a' hiúság' csalfénye, a' bálványozott önzés?! 'S midőn egy oldalról illy fonákaságok ingerlik lelkemet; ott áll más felől a' kedves, a' szerény leány, női méltóságában, egy vérengző vadnak gyilkos körmei közt, a' semmisülés' szélén is nyájasan mosolygva felém életet. Vég-pillanatja egy szívmetesző kérelem, ha részvevő kebelre talál; mert még szeretne élni, s' eddigi élete halál volt! Oh barátom, hidd-el nekem, vagynak olly pillanati az életnek, mikor rémülve nyit utat az elnémult ész szívünk' lázadt érzelmeinek, midőn a' nyomorú por, tűz szellemétől lobogtatva, egy óriási végzettel viadalra kél, s' ha győzetik, nem tudjuk, örülünk-e vagy sajnálkozunk esetén. Illy gondolatok közt kaptam még ezekhez a' te leveledet, kedves Náczim, mellyben engem Laurára emlékeztetsz. Hiszem, hogy tiszta baráti szívből merítet szavaidat, s' még is haragudni tudnék értök, ha más részről világ-ölelő lelked olly dicsőségben nem mutatkoznék aggodalmaidon a' szegény polgár-leány felett. Te így okoskodol: ez csupán egy farsangi kaland részemről s' félsz, hogy gyász áldozatja ennek igen könnyen Emelka lehet. Nem így barátom! engemet sorsom makacsa tőn, s' lennék bár a' legforróbb lángokkal kötve nagy városi úri jegyesemhez, nénémnek közlött levelét olvasván, valld-meg őszintén, nem segítnél-e magad lánczaimból szabadítani engemet? Néném s' az ő anyja barátságban élnek, de most a' megbántott önértés azt velők félbeszakasztja. Azonban közbe jó egy hercegi bál, s' ez békét eszközöl, mert nénémnek

ebben jelen kell lenni, 's nekem, kivel tán több joggal mondattak-le, mint békíteni akarnak, hódolnom kell ő méltóságának, mert egész bálban egyedül magam leszek civil, 's milly megkülönböztetés ez? Nem, barátom, egy lépést sem boldog Arkadiámból, egy percznyi emlékezést sem olyan leányra, ki érzelmeit irántam, mert minden arra mutat, szégyenli. És lett volna bár a' leggyengédebben egymásba fűzve szerelmünk, lehetetlen, Emelkát látva, ennek szét nem bomlania, 's ezen esetben, megvallom őszintén, Laurát sajnálnám. Oh ifjú! ne hidd, hogy a' szív csalhatlan, hogy annak lobbadozó lángjai boldog választásnak kezesei! Egy váratlan nyájas pillantat, egy megelőző szívesség, egy oldalú kedvencz-tulajdonok, egyes vonások arczon és lelken, egy bizodalmas néma vak alkalom, 's még hány mellékes környülmény nem szó szerelmet fiatal szívek közt, mellynek öröklétét esküszí a' bizakodó, míg utóbb pirulva vallja az ellenkezőt, 's ha érző szíve van, pokoli kínokkal küzd a' választásban, mert egyiknek itt vesznie kell. És ki legyen ekkor az áldozat? Én-e, az elsővel köttetvén kelletlen össze? így elsorvadok, utóbbi szerelmem utánam vész, 's mi öröme a' megmaradt hitvesnek is? Vagy ő elszakadva tőlem? – Ekkor szerelmemben én boldog vagyok, 's ha nemes bélyeg jegyzi a' vesztés' lelkét, avvagy e' kettős boldogság nem mérsékelheti-e egyes bánatját, nem sülyesztheti-e kellemes feledékenységre csillapult érzelmeit? Én legalább e' kényes dolog felől így vagyok meggyőzve, és sorsom akarta így, hogy Emelka mellé nyilatkozzam. Ez egy kérdés támadhat még itt: nem fogja-e érni Lauráéhoz hasonló sors Emelkát is? Itt rettegem a' lehetőséget, 's iparkodom megelőzni a' végzetet.

Emelkánál, mint múlt levelemben ígérém, csakugyan voltam, 's mint szorgalmas méh a' virágos rétről, rakodtan reménnyel, veled közlendő kedves gondolatokkal tértem vissza, mellyeket a' közbejött levél, fájdalom, igen meghomályosított. De azért ám tudd-meg, barátom, hogy a' leány minden tekintetben várakozásimat felül múlta. Ő olly mesterkéletlenül kedves gyermek, kiért én mindenről, a' mi földi, le tudnék mondani. Látszatólag megdőbbsen megjelenésen, váratlan volt neki látogatásom. Erölködék magát minél előbb rendbe szedni, 's most társalkodása élénk, előadása könnyű és vidor, csak, ha a' kapitány jött elő, borult-el arcza, csüggedének szemeinek csillag-fényei, és elnémult. Mély elmerültében kéretlen és mindig szótalannul ült klavirjához, mellynek hódoló húrjain, néma lelke egy bús áriába ömlék-át, 's ragada engem phantasiája' szárnyain a' szeráfokig. Hallottam én Laurától is sok és szép hangművet; de mik azok ehhez képest⁸¹? lelketlen légrezgés! De ennek hangja a' szív' érzelmei, mellyekkel érinti húrjait, maga egy néma szentség, fellengő lelkétől gloriaként környeltetve. Midőn, mintegy ébredve volt helyét visszafoglalná, erősen zavarodva lőn a' lépésen, mellyet szerinte minden társalkodási illedelmek ellen elkövetett, 's többé föl sem deríthetém. Tán elárultatástól félt, tán önsorsa tiltá kiderülését? fájdalom titkába sehogy sem hathaték. Úgy látszik nekem, ő egy sötét jövőnek borzasztó partján áll, mellybe zuhanását többé kikerülhetőnek nem reményli. 'S ha ő ez örvénybe sülyedne csakugyan, barátom, így rám is haszontalan számol a' világ.

„Fölötte sajnálom, hogy első beléptemkor mindjárt illy komor pillantattal kelle tudtom nélkül önt elborítanom” mondtam bucsúzáskor.

„Erölködém, de szívem' elfogultságát legyőzni gyenge valék. Ha érdemem fölött olly kegyes akar uraságod lenni, egy máskori látogatásakor reménylem, hogy az ellenkezőről fogom meggyőzhetni.” Remegve monda ő ezeket, a' hang elhalt ajkain, én nem szólhaték, egy fájdalom pillanatba vegyülve cserélénk lelket. Ő az enyém! 's hol a' föld' birtoka, mellyért e' boldog hitet el tudnám adni?

⁸¹ ehhezképest

UGYAN AZ, NÉNJÉNEK.

Febr. 10-dikén.

Drága nénikém! Igen tisztelt sorainak, mellyekkel megörvendeztetni kegyes volt, olvasásán, öröm és sajnálat fogák-el szívemet. Öröm a' dolgok' változásán, mellyek önt szeretett barátnéjának visszaadák; sajnálat en környülményimen, mellyek szíves parancsát nagysádnak általam teljesíteni nem engedik. Szegény Halmossy bátya ágynak esett, kínos fájdalmak tépik idegeit, mellyekre minden gyógyszerek fölött, mikkel többé élni nem akar, a' tőlem adott remény, hogy Pesten egyszerűbb úton 's nagyobb bizonyossággal segítettnek baján, legenyhí-tőbb balzam. Engedje hát nagysád, hogy személyes érdekeimről 's a' honn rám váró örömekről lemondva, egy szenvedő embertársamnak, rokonomnak szenteljem néhány napjaimat, mellyek múlva mihelyt a' jelen kínok' súlya csillapuland, adott szavam szerint magam fogom Pestre kísérni szegény bátyámat gyógyítás végett. Különben is, megvallom, azon fényes mulatsághoz, mellyben megjelenhetésem olly igen nagy megkülönböztetés, holott csak isten őrzé, hogy köztünk rövid időn mátkaságról nem leve szó, semmi vonzalmat nem érzek. Hagyjon, drága nénikém ez ügyben kevésé makacskodnom, nem áll ez minden esetben rosszul egy férfinak; én olly engedékeny, mint nagysád – isten bűnül ne vegye – nem lehetek. A' Pestről távoztató ok, szívemben mindig fájdalmas emlék, 's úgy hiszem, a' báb-játékokból már eléggé kinőttem. Laura sírt? 's boszú-e vagy bánat fakaszták könnyekre? míg e' kérdést magamnak megfejtetni nem tudom, addig békén hagyom őt sírni vagy nevetni, mint neki jobbnak látszik. – Két hét múlva reménylem személyes kézcsókolására lehetni nagysádnak; ki addig is maradok 's t. b.

UGYAN AZ, BARÁTJÁNAK.

Febr. 10-dikén.

Utóbbi levelem óta renyhe vész-csend ült szellemi világomon, döbrentő jeléül egy kitörendő zivatarnak. Szegény bátyám' betegeskedése, kit egy hét óta ágyba szegeztek fájdalmai, néma bánattal borítja egész házunkat. Én nagyobb részét a' napnak ágyánál töltöttem a' szenvedőnek, 's majd beszélgetéssel, majd olvasással, mellyben gyönyörét leli, sürgetem fejről a' lassú időt. Esténként egy félbeszakadt novellámat folytatom; néhány nap óta lelkem' édes me-rengéseiben olly kellemes éldelet rejtezik, mellynek ízelhetése táplálja csak szellemi létemet. Róza komolyan egykedvű; director úr, mintha titkos nagy terven munkálódnék, magába vonult. És így tarta e' tompa egyformaság már egy hétig; midőn egy reggel Wiesnerné, cseléde által, holnapi mulatságra kéri magához házunkat. Én az egyszer óta Emelkééknál nem valék. Talán mélyebb fontolásra véve szavaidat; talán, hogy ne rontsam késő látogatásimmal kész szerencsét a' leánynak; talán csak a' hideg philosophus' szerepét próbálgatám; talán – magam sem tudom miért? de most e' kedves hír villámként szöké-át idegeimet. Holnap vele mulatok, ő enyém! e' két boldog reményben haltak-el gondolatim. Róza tüstént megtagadá a' megjelenést, apja' betegségét vetvén okúl, 's kérdi még a' cseléd előtt: „Úgy-e bácsi sem fog elmenni?”

Elakadtam, mert ez egyszer némi igazságot láték e' kérdésben. Bátyám szenved, jajok közt virasztja-át éjeit, 's én vigadjak? De a' jó öreg maga oldá-fel elnémult nyelvemet.

„Hisz azért jött, hogy magát mulassa, mért szalasztaná-el a' pillantat' örömeit? Nem fiatalokat illet a' beteg-gyámolás; Róza, én nélküléd is ellehetek fél éjjel, menjetek-el mindnyájan.”

„Én semmi esetre nem megyek!” felele határozottan Róza.

A' cseléd rám néz, tőlem várva még igenlő választ.

„Én csak egy pillantatra is, ha lehet, fogom tiszteletemet tenni,” mondám félsúgva.

„Pillantatra, mely évekig tartson, nemde?” felkaczag Róza, még mindig a’ cseléd előtt, ’s távozik.

Én még egyszer tiszteletemet izeném, ’s a’ cseléd is ment. De milly fogalma legyen most neki házunkról, ’s ennek asszonyához való viszonyairól? Én elgyúltam, szégyen és boszú égeték arczomat, ’s gondolattal és szemmel földre süllyedve hallgatók.

„Ibimus, vere ibimus, domine magnifice!” fölriad a’ fölösleg udvarias director úr, agg szemem egy gonosz, tulajdon nemű hamis hunyorgás, Róza’ nyilatkozásáni örömét árulva-el.

Nekem, mint előre álmodám, a’ jövő boldog nap’ reményeiből e’ kellemetlen közbejövet tiszta örömet szívnom nem hagyta.

Komorán borult ránk az est. Róza csakugyan honn maradt, ’s mint vevém észre, méreggel és boszúsan. Én director úrral néma-komolyan ballagék Wiesnerék felé, hol már minden a’ legnagyobb pontossággal készen áll, illő fogadására a’ vendégeknek. A’ társaság lassan gyűlt, mi valánk az első. Director úr a’ háziasszony, én Emelka mellé ülünk külön beszédben. Emelka nyájas szerénységgel szóla:

„Bíbory úr engem nem akart derültnek látni.”

„Hogyan érti ezt ön?”

„Hagyja csak magamnak értelmét, úgy is gondatlan valék a’ kérdéssel.”

Künn kocsi állt-meg, ’s Emelka vendégek elé sietett.

Méla bámulat foga-el e’ rejtélyes szavakon, de eszmélni kezdék, hogy első látogatásom lehele érintve, ’s elgyúla vérem. Ő az enyém – én boldog!

A’ veszedelmes kapitány jöve-be, biztosan fűzve karjára a’ szelíd leányt. Képén valamely bizakodó erő tükrözé magát, mely dolgának bizonyossága felől látszék kezeskedni. Ez engem elsötétíte. ’S ím mellettem terem mennyei alakban a’ szelíd leány:

„Bíbory úr bizonyosan a’ kölcsönt akarja vissza adni.”

„Nem, szép Emelka, én azt nem akarom, nem tudnám akarni; de bátyám betegen fekszik...”

„’S Róza kisasszony nem lehet itt...?”

„Róza...? igen... ő nem jöhet... de... hisz azért...”

„Bocsánat! – mond mennyei jósággal a’ leány – én nem kívántam Bíbory urat zavarba hozni...”

Ismét vendégek jöttek, kiket Emelkának fogadnia kelle, ’s én magam maradék. – Ezek úri rendből valának, mert megváratak magokat, öltözetök csak polgár házhoz mért, mindennapi, a’ házi kisasszonyt meg nem csókolák, ’s egy csoportba maradv, a’ többivel nem vegyülének. Lelkem aprili borúk közt, szívem zajlásban, ’s egész lényem igen kellemetlen helyzetben vala; de erővel a’ társaságba vegyülék, gondjaimnak ha valahogy lehetne, rést nyitandó. Emelka mindig egykedű, egyiránt nyájas vala, de mely nyájasságát, mélyebb vizsgálatra, bizonyos sötét bélyeg jelelé, mellyel a’ kapitány úrnak, mint látszék, hamar kedvét szegé. Director úr folyvást a’ háziasszony körül volt, majd egymásután mindenki rokon társra akadt, muzsika, étel, mulatsági rend a’ legpontosabbak, hogy az eleintén idegenkedő finnyásabbak is hamar honn lelék magokat, ’s a’ népes teremek kevés idő alatt külön nemű vigalmi helyekké váltanak. A’ kapitány kettős tűzzel ’s a’ lehető legvilágosabb jelekben édelge Emelka körül, ’s mindig csak ő körülte. ’S mit csináljak én? Komoly eszméletem közt felvillan lelkemben Laura’ képe, bár többé ki nem elégítőleg; megcsendülének szavaid fülemben, kedves Náczim, ’s érzelmim szívemben magok ellen pártot ütének. Emelka’ sorsa, úgy látám, jól vagy roszerű el van határozva, ’s én visszalépek keblemnek azon érzelmeivel, mellyek még a’ végveszély elől megmenthetők. A’ házi asszony sompolyga hozzám bátortalanul, mintha más küldené csak; a’ minthogy igen gyanítható is vala director úr’ mestersége. Ő szép szavakkal vett körül, ’s udvariságot udvari-

ságra halmazva, akarta figyelmemet ébresztetni, mire, mire nem? magam sem tudom; de ez mind sokkal hidegebb, sokkal üresebb⁸² hang volt, hogysem lázadt indulatimra csak egy parányit is hathatott volna. Bujdoklanom kelle a' kettős ostrom elől, 's egy félre eső üres szobában, melly úgy látszék, pipázóknak vala szánva, leltem menedéket. Forrón üdvözlém e' részvétlen magányt 's mohón nyelém pipám' sötét füstét, agyam' sötét eszméleti közt. A' kapitány lépett-be, marczona képpel, mellyet tetszőleg még is földéíteni akart.

„Igen elvonúlt az úr, – kezdé durvácskán — tán nem inyszerinti a' társaság?”

„Sőt igen — mentegetődém — de honi környülmények zavarják fejemet, nem akarok másoknak is terhére lenni részvétlenségemmel.”

„Pedig benn igen búsúlnak utána, ha több nem is, legalább – egy!” itt vadul felkaczaga.

Ez Emelka, gondolám. Oh remény! oh kétség!

Ő is pipára gyújtott, mellém telepedve, de meglátván egy asztalkán a' boros palaczkokat, mohón ugrott egyik után, 's két nagy poharat csordultig töltve, rám köszönti, 's a' boldog találkozásra. Fenekig ürült a' két pohár kocczantás után 's engem összeráza az erős ital, szokatlant illy nagy hajtáshoz. Mint égett szesz, lobbant-fel bennem a' vér e' vakmerő tett után, de akkori kedvemben kíváncsi vala előttem e' lázadás. Egy kis némaság után így kezdi kérdéslen a' kapitány:

„Derék leány ez az Emelka; ha úgy volna, mint nincs, nekem is lett volna vele némi kinézésem.”

Neki is lett volna – e' szavak erőszakosan tódulának lelkemre. Kinek hát még? 's mért csak volna? e' kérdésekre ébredék magamban, „Mi nincs hát úgy, mint lennie kellene?” kérdém a' kapitányt.

„Familiámban – felel göggel – több századok óta pór még nem csúszhatott. Én sem akarok méltatlan maradéka lenni őseimnek, 's nemtelen vérrel a' tiszta sarjadékot nem fertőztetem.”

Ahá! itt a' gyenge oldal. Nyílást, reményt láték; pedig csak cselfogás volt, 's folytatám, a' második pohárral erőt kapva, hasonló szinléssel: „Az igaz, egy magyar nemes mindig tartozik e' tisztelettel nemzetségének, 's polgár házból házasodva, nem csak maga alacsonyúl-le; de lealázza egész fáját. Hisz egy polgár-leány mit is várjon többet egy mester-legénynél, ki legalább fejkötő alá segítse – hahaha!”

„Nemde így van?” kérdé bőszült örömmel a' kapitány, örömmel nyilatkozásomon, hogy e' szerint Emelkát, a' polgárleányt, tőlem nem féltheti.

„Tökéletesen!” mondtam. 'S érzelmim elkábultak a' nagy hazugságon, 's vétkemen, mellyet az egész emberiség ellen elkövettem; én kába! ez által a' kapitány' elállását eszközölhetni híven.

„Most ösmerek már az úrban valólag nemes társomra” szól hevülve a' kapitány, 's bőszülve csókola a' szilaj, bor' hevében, miután a' nemesi rang' méltóságára a' harmadik pohár is fenekig ürült volna.

„Az úr nekem mázsányi terhet emelt-le szívemről – folytatá tovább. – Összehangzó gondolkodás mellett örömmel rokonul a' lélek, szeretnék itt külön mulatni. Mit tehetnénk együtt? benn az a' sok Burger...”

„Bankot, kapitány! – riadék – kétségek közt nyílik a' valódi férfi öröm; puta, vagy makaó...”

„Makaó, makaó – mond mérsékelve a' meglepett kapitány – emberem vagy öcsém, de lassabban.”

⁸² üresebb

Kártyát vevénk 's a' director úr szegődék hozzánk.

„Quid agitur? per amorem dei!” mond ő elégült mosolygással, kártyára és borra esvén egyszerre szemei.

A' kapitány egy pohár borral köszönté őt, melly, mondhatni, jótéveleg futa-le a' száraz torkon. „Tetszik most velünk tartani?”

„Jam videbimus.” 'S most kezdődék a' játék.

Sorsom úgy akará, hogy a' gonosz szerencse pártomhoz szegődjék eleinte mindjárt, 's hű legyen végig, mint csak egy leánytól kívánhatni. A' Bank már harmadszor ült, 's pedig tetemesen, előmbbe, hogy halomba állna már pénzem. Director úrnak sem lehetne panasza, azért kedvet vón rágyújtani 's fidibust kért tőlem. Gondatlanul veték elébe egy szelet beírt papirost, mert épen a' negyedik Bank áll. Fölvetjük a' kártyát – 's én ezt is besöpröm.

„Az úr ördögökkel van szövetségben” kiált fogcsikorgatva a' kapitány, 's arany óráját veti a' tálkába.

„Kapitány úrra ma nem mosoly a' szerencse; hagyjuk abban!” mondám szelidülve.

„E' vonakodás gyanús; az úr hátrálni akar pénzemmel.” felel durván a' kapitány.

Öriássá vált erre ingerült indulatimon a' becsületérvzés, 's kirúgva alólam böszülten a' széket, a' rakás pénzt a' kapitány⁸³ elébe lökém, hogy száz felé gördülve a' padlón, annak zöreijére hozzánk csödüle a' társaság. Fölkeltemben szemeim' világát elvesztém, egy halavány arcot láték csak, melly Emelkéához hasonlíta, miként fonnyada anyja' keblére e' váratlan történet alatt, megbor zadva lelkében bennem az őrzöngőtől. A' többire nem eszmélek; de keblemben pokol lángola, melly szabadba úze 's én rohanva követém további megfontolás nélkül a' természet' intését.

Reggel kilencz órakor ágyamban lelélem magamat, bágyadtan, mint hosszú súlyos betegségből lábadozó. Mikép juték ide, meddig fekvém itt, homály volt előttem. A' cseléd, ki bebocsátott, mondá, hogy keményen eltaszítám beléptemkor; szobámban ajtót ablakot felszaggatva láték reggel, mint éjjeli rabló után. Én kínos reggelre ébredtem, mert testben 's lélekben beteg vagyok. Dél után hagyám csak el ágyamat, 's asztalhoz tántorogva, írom neked e' gyász-jelenést, nem hogy szánj, nem hogy aggódjál miattam: hanem emberösmereti tárod bővüljön az adatokkal.

Director úr mondá, hogy a' kapitányt egész társaság még Wiesneréknél hagyá, 's hogy még hamis játszóról is ejtett egykét szót. 'S gondolod, hogy felindulék rajta? Nincs erőm rá, tegnapi erőszakos kitörése után elhamvadtt bennem minden tűz. Mihelyt erőmet vissza nyerhetem, haza indulok; de, ha lehet, Wiesnerékkal kibékélve, mert én e' házat felette megsértettem. Éljen boldogul, 's szeress; részvétedre most igen nagy szükségem van.

U. i. E' pillanatban hozták néném' levelét Pestről, mellyben írja, mennyire sajnálja, hogy kérését nem teljesítém; 's avvagy teljesíthetém-e? ítélj barátom, csak ne kárhoztass te is. Hiszen már megyek; hiszen már lemondtam a' legmagasabb érdekről, melly továbbra itt tartson; hiszen el fogom altatni szív-vágyaimat, csak ne dorgáljatok, csak kimélve avatkozatok e' magam ellen viselt háborúba. Lauráról írja néném, vele milly szerencsét vesztek-el. Oh mennyire örülök e' veszteségemnek! 's ez ebből áll: egy olasz kapitány sátorozá körül az ingékony leányt, kit jelenlétem visszatartott volna; de nem nyereség-e így veszteni? Lehelj minél előbb erőtt lelkembe részvevő soraidal, – oh én igen félek, hogy elvesztém magamat a' világnak.

⁸³ kapitány

EMELKA, NÉNJÉHEZ.

Febr. 10-dikén.

Kedves néném! Múlt leveletem, ha jól emlékezem, így rekesztettem-be: Szánd a' szenvedő Emelkát. 'S most nem tudom, szánd-e vagy gúnyold? sirasd-e vagy örülj kínjainak. Tudod, kedves néném, te vagy a' világon egyetlenem, kihez szívem' ügyében szólni merek, tórd-el hát ha csak kebledbe öntöm panaszimat, 's vedd e' rettenetes titkot egyedül – hogy én szeretek 's olthatlan szerelmem méltatlan tárgyra gyúl. Az az előbbi levelemben érintett Halmossyék' pesti vendége egy angyali burokban lappangó ördög, kivel én még is mennyei üdvömet szeretném megosztani; vagy nem...! erre ne halgass, néném, a' gyarló szív' végfohásza volt, melylyel utolsó ereje szakadt-meg, 's többé... nincs. Én őt gyűlölöm, kerülöm, mint ijesztő rémet, mint sötét szellemét a' mesés alvilágnak. Oh de ezt sem tehetem! Kiölöm inkább magamból az érzelmeket, hogy rám többre ne hasson semmi, átadom magamat körülményimnek 's ölelem hidegen a' pályát, melyet sorsom nyújt. – Sallangosyt én mindig és mindenben hazugnak szerettem, borzadva azon pillanattól, melyben neki valaha igazsága lenne; 's íme megtörtént! Bibory egy élelmetlen schonnai, egy hitelezőitől üldözött kártyás, részeges, veszett életű ifjú! Hah, milly kínba került leírni e' sorokat! 's leírni velök önkárhozatát lelkemnek. De tartoztam ezzel, neked jó néném, kiben testvéri részvétre számolok, 's magamnak, hogy a' keserű ígék szoktassanak sorsom' mostohaságához.

Könyvessy úr, mióta a' pesti vendég nálok van, különös hajlandósággal vonzódott házunkhoz, 's szegény anyámat elhité, hogy Bíbory – egyedül előttem legyen szemérem nélkül vallva – belém szerelmes. Anyámnak nem kellett több, ösmered gyöngeségeit 's aggodalmait férjhez adhatásomon. Neki a' szerencse igen tündöklő, egyik vagy másik oldalra eldönteni a' dolgot. Minapi Halmossy úrékhoz hivatásunk illő okúl szolgált előtte egy házunknál adandó farsangi mulatsággal a' kölcsönt visszaadni. Hiába esdeklém, hasztalan rimáncodám e' gondolat' megsemmisítését; ő feltétele mellett erősen állt, 's én védetlen áldozat, a' lehetőségig összeszedett lelki erővel tántorgék békíthetlen sorsom' elébe. Halmossy kisasszony kereken megtagadá kértünket. Igaz, hogy apja beteges; de a' mód, melyel cselédünk előtt lemondott, kevésbé kímélőbb lehetett volna. Vendégjök Könyvessy úrral megjelent, 's engedd-meg, jó néném, a' leányszív' gyöngeségének, ha ez, előszer rózsafátyolt vona sötét jövőm fölé. Bíbory általában szótalán, kedvetlen, míg végre egyszerre a' szobából kitűnt. Nem rejthetém e' tetsző elégtelenségén illetődésemet olly mélyen, hogy ezt ma vérszemet kapott kapitányom észre ne vegye. Most, gögből-e vagy unalomból, ő is elveszett közülünk. E' két vendég' viselete valami igen különösen hata egész társaságra. Aggódo szívvel, megelőzni vágyó a' kitörendő vészt, melyet lelkem sejt, nézelék utánok a' szobákban, 's ím egy asztalnál, előttök az erős tokaji mászás, mi vacsora' végére vala szánva, lelem a' két szökevényt kemény poharazás közt. Remegtek inaim, a' mint Bíbory vadan üt-le csordultig ürített poharát, 's e' szívhasító nyilatkozást hallatá: „Egy magyar nemes mindig lealacsonyúl, ha polgár házból házasodik – egy polgár leány mit is várjon mesterlegénynél egyebet, ki fejkötő alá segítse...” Ezt hallva, néném, 's azon kárörvendő pokoli kaczajt, mely ezt követé – oh néném! én jelenlétemet elvesztém, tompult érzékekkel tántorgék vissza, 's mely szorult keblemen tágítana, csak egy könnycsepp szememből nem csordulhata, hogy az emésztő láng, mely rögtön elboríta, oltatlan dúlja össze keblemet. Eszmélet nélkül, nem tudva hol vagyok, ébreszte kínosabb létre egy új nesz. Egész társaság arra tódula. Bíbory most rúgta-ki alóla dühösen székét, 's löke a' kapitány elébe egy halom pénzt, mely borzasztó csörejjele ömle-szét a' padlaton. Nekem látni azt a' képet, mely ön ördögi alakjában, a' játék' dühétől torzítva, meredt a' kapitányra, elég volt, hogy

elszörnyűlten élet nélkül essem anyám' karjaiba. A' bős, mint hallám, kirohant, bortól elgyúlva, szilaj indulatok közt, 's a' mint a' kapitány mondá, a' pénz' visszavetésével, e' tetsző büszkeséggel, hamis játékát akará gyanútlanná tenni. 'S e' borzasztó pillanatban nyílt-föl szivemnek a' rettenetes titok: hogy én őt szeretem! Oh sírj fölöttem, drága testvér! – az elfajult sátán az én szerelmem! Mi is érdekelhete engem e' rémítő jelenésben más? miért rogytam volna össze lelketlenül két ízben, ha látatlan hatalom' munkája által létem az övével szoros kapcsolatba nem egyesült volna kínomra, kárhozzatomra, kétségbeesésemre!

Hogy egészen magamhoz jöheték, anyám 's a' kapitány közt lelém magamat. Ő is fel volt lázadva. Csapongó hévvel karola magához érzéketlent, mintha halálos veszélyből mentve-ki, örökös védelme alá akarna fogadni, 's e' föllengésében ünnepileg és komolyan nyilatkozik anyám előtt irántam. Ő szegény, rég óhajtott céljánál látá magát, 's kezemet hálás örömmel adá kezébe. Én vissza borzadtam, megrázódva egész lelkemben; de a' mesterlegényre-eszmélés büszkévé tón e' pillanatban, 's hogy megmutassam a' szabadságot, melly rang és alrend között választanom hagy, anyám' akaratját határozatommá tevém, 's mátká levék egy sötét éjfélnek borzasztó órájában; de a' búval ékesített menyasszony örömtelenül most fekete eszméletinek közepette, egykedvűleg fogadva halált vagy mátkát. Láthatod, néném, milly gyöng⁸⁴ok birt e' nagy lépésre, egy kis leányi büszkeségnek pillanatnyi fellobbanása; de ne aggódjál, kérlek, sorsomon, érzem én milly üres keblem, kín és fájdalom több élelményre ott nem talál-nak, hiszen nekem nincs már szívem, nincs érzelmem, nekem mind egy, ő, vagy más, vagy senki!

Ehhez járul még Halmossy kisasszonynak egy levélkéje hozzám, melly szórul szóra így van: „Kedves Emelka! Megengedjen, ha e' soraimmal alkalmatlan vagyok. Tudván Bíborytól, milly összeköttetésben van maga, lelkem, vele, leány-társom iránti hajlandóságom illy kényes dologban hallgatást nem enged. E' levél-töredék Bíbory' levelei közül jutott kezembe.” – 's ez egy külön papiroson következő: a' megszólítás le volt hasítva – „Szerencséd, hogy Pestről idejében megszökhettél. W. zsidó, város' hajdúival ment már lakodra, 's majd elpukkant mérgében a' vén szakállas, hogy hült helyedet lelé egy olly szobában, melly őt mindenestől is ki nem elégíthet... Luiza beteg... a' nyomorult szív... nevedet sohajtozza... Mihelyt egy kis pénzhez juttat a' Herz-dáma, tudósíts, mellyik fürdőben találkozunk...”

'S avvagy nem boldog vagyok-e én, hogy érzelmim még jókor eltompultak. E' levélre egy soha nem érzett borzadás futá végig, melly egész testemben megráza. Azután felkaczagtam, mert hiszen mi gondom nekem másra, hisz' én már menyasszony vagyok, pedig rangbeli, 's mesterlegényre, ki fejkötő alá segítsen, többé nem szorulok, úgy-e? – Jőj-el lakodalmamra, édes néném, hogy engem felöltöztess, mint egy főrangú dámához illik, 's olly széppé tégy, hogy minden, ki meglát, belém szeressen. – Húh! milly szűrés... szédülök... Istenem! meddig tart még ez élet?

Nem bírom még egyszer átolvasni soraimat, nézd-el a' hiányt, kedves néném, de meg ne ijedj ám, mert én roszúl nem vagyok, csak olvasd, de végig olvasd... hisz' én mennyasszony vagyok....!

⁸⁴ gönge

BÍBORY, BARÁTJÁHOZ.

Pest, febr. 21.

Itthon vagyok, kedves barátom; de mint hosszú, nehéz pályát átkínlódott, lelki és testi erőben fogyva, egészen más, ön magamnak ösmeretlen lény, kinek tereh a' lét, 's ki unalmas mindennek. Néném ébresztget, társaságokba visz, vidítani iparkodik – mind hiában! Ellenmondásra ugyan bennem soha nem talál, de én mindenütt lelketlenül jelenek-meg, 's társaságban, vagy szobám' magányában egészen mind egy. Laurának, szerencsémre, szinte terhére kezdtem lenni, ő viderabb kört óhajt; mért is borongana velem az élénkebb lélek? 's így e' részben is háborítatlan élhetek.

Mint már megírák, Wiesnerné' házát én fölötte megsértettem, 's nem akartam távozni míg elkövetett hibámért a' tisztas családot meg nem követendem. Elmentem hát harmad napra az eset után, szorongó szívvel. Emelkát találtam. Holt-halaványan ült egy asztal mellett, üdvözletemre föl sem kelt, csak hagyta beszélni, némán, egy indulatban, melly kínzó helyzetemben végső zavarba jövék. Utóbb kegyes volt ez ígéket, szokatlan büszke hideg hangon ejteni hozzám. „Uraságod bizonyosan még nem tudja, hogy én már menyasszony vagyok; mihezképest szegény házunkat továbbra kíméltetni kérem.” Szégyen és kétség egyszerre hasonló dühvel rohanának lelkemre; szerelem és sértett hiúság bős harcra keltenek keblemben egymás ellen; a' végső követ mozdítólág térdre hullni a' leány előtt, biztatott utolsó reményem, de más részről egy pillantatig is tovább hódolni tiltott a' hiúsági gög. – Egy leány, egy polgárleány teszi ezt velem, 's illy kevély, illy magas hangon...?! E' pillanatban nem leheték angyal, az emberi gyarlóság hatalmasan védte veszendő jogait, 's mire magamhoz jőnék, a' szobát üresen lelém. Szégyenben, alacsony szégyenben állék most e' semmiségben, miként éjjeli utas a' tuskó előtt, mellyben sötéttel gyilkostól félt. Leverten térék vissza szobámba, minden indulat bennem egy fájdalommá olvadt, 's hála, hogy sírhattam, 's könnyüimmel keblem tágulva, lelket veheték. Más nap tompán már és érzéketlen vevék búcsút bátyámtól. Mindnyájan elijedtek tőlem 's a' bámulat', a' közös meglepetés' nagy volta legalább, sok külsőségektől mente-meg. Én nem tudám, hogy váltam-meg tőlök, ők nem, e' pillanatban fontolgatni állapotomat. Bátyám még mindig ágyban fekvő, 's mivel nem hozhatám-el, ígéretet kelle tennem, hogy az ott létemben érintett pesti orvost minélelőbb segedelmére küldöm. Tegnap ő már el is indult hozzá. Néném előtt, mint észre veszem, pillantatonként komolyabb alakot vesz magára lelkiállapotom, ő aggódni kezd miattam, 's szíves iparkodásinak sikerén kételkedni. Laurát többé nem is említi, ejt olyan szavakat, hogy bár hol, bár kiben, csak orvosomra lelhetne. De a' leány, ki egyetlen föltétele létemnek, menyasszony, maholnap idegen keblen édelgő hölgy; nénémnek hát minden faggatásira csak hallgatnom lehet. Elővettem folytatni érintett novellámat is, de egy darabot belőle elvesztettem, 's a' pótolás legnagyobb unalmam lévén, félrevettem az egészet. Orvosul az időt választám; de ha nincs többé segedelem, úgy kérd, barátom, haláloamat minélelőbb, mert a' súly lelkemen nyommasztóbb hogysen ereje meg ne szakadjon alatta; 's milly sokszorosan kívánatosb összezúzott léleknél a' testi halál?!

DOCTOR Z..., BÍBORY GUSZTÁVHOZ.

Halmos, jan. 28.

Nagyságos uram! Útamat Halmosig szerencsésen megtevém, 's itt szívesen várva fogadtatám. A' tekintetes urat ágyban 's ismét kínos fájdalmak közt lelém, mellyeket én még is 48 óra alatt szinte egész hallgatásra tudtam bírni. E' szerencsés süker patientsem' egész bizodalomával ajándékoza-meg, 's harmad nap utáni készülődésemkor olly rimánkodva, olly szívrehatólag kért még egypár napi maradásért, hogy lehetetlen leve ellentállanom kívánságá-

nak. Negyed nap múlva kedves schach játékát már ágyon kívül játszhatá, 's én egy heti itt mulatásom után más nap már indulandó valék haza felé. Utolsó éjféiben ablakomon erős kopogtatás után engem egy halálos beteghez sürgetve kérnek. Eleinte holnapi indulással akarám magam e' kérelem alól felszabadítani, de a' kétségbeesett anya' rimázkodásinak tovább ellent nem állhaték. Egy 18 évű igen szép leányt lelék a' beteg ágyban, nagy ütött sebbel homlokán, szét szórt hajjal, most álomban, de melly álom nyugtató még sem lehet; gyakori szilaj arcz-vonaglási igen is el-áruják a' belső zivatart, melly a' tetsző nyugalom alatt is belsejében dúlt. Fél órával előbb dühösködő őriöngésben mondák négy erős asszonyerővel küzdeni a' szerencsétlent, melly hosszas erőszakoskodás után mintegy minden erejéből kimerítve, rogyott e' jelen kábulatba, mert álomnak nehezen lehet tartani. Orvosi kétségbe hozák életét; az anya vígasztalhatlan. Külső erőszak 's lelki szenvedély esküvének össze betegünk' megsemmisítésére. A' nyavalyának oka 's kifejlődése voltaképen ennyiből áll:

A' leány két hét óta menyasszony, melly idő alatt némi jeleit leheté már zavarodásának észrevenni. Majd keserves sírásra fakadt, majd ismét felkaczagott menyasszonyi örömeiben. A' lakadalmi készületek e' mellett folytak, 's eljött az esküvő' napja is. Ennek reggelén a' mátká bezárkózott szobájába, mellyből hangos sírás hallatszott időnként. Három óra telt már így, 's ő még is ki nem nyitá az ajtót, holott jelen volt az öltözködés' utolsó ideje. Nénje, ki által öltöztetni kívánt, ezen elijed, az ajtót erővel feltörik, 's a' szerencsétlent sebes föl-alá járásban lelék; de ő felkaczagott, hogy reggel óta igen jól mulatja magát, egyre nevetett és nem sírt, mert ő menyasszony! A' méltán aggódó testvér elrémülve, komolyabban kezdé venni a' dolgot, 's emlité, tán máról halasztatnék-el az esküvő; de a' menyasszony megsértetnek érzé ezzel magát, lecsendesült mint bárány, 's egész nyugalommal sürgeté az esküvést. A' vőlegény, valami Sallangosy kapitány, egy daczos, gögös úr, falusi jószágán kíváná az esküvőt, azon kápolnában, melly alatt nemzetségi sírboltjok van, 's hol már öreg 's édes apja is egybekötöttének. Az egészen lecsillapult mátká mindenre ráállt, 's délfelé megindult a' kevés hintóból álló násznép. A' menyasszony' kocsián maga a' vőlegény hajtá ez alkalomra tanított szilaj lovait, mind ezeknek, mind pedig tulajdon ügyességét is kívánván fitogatni. Szél' módjára ragadák a' tátosok tüstént a' kocsit, a' menyasszony mind inkább sápadt, utóbb kérte, rimázkodott, engedtetnék-meg neki a' kiszállás, mert illy lovakon retteg. De a' bösz kocsis engedelmesség helyett még közéjük vág a' rohanóknak, ezek neki szelesedve az izmos karokon is diadalmaskodva, a' bizakodó kocsist magok közé rántják, ki összezúzva maradt az úton, 's a' kocsival kényőkre egy ároknak rugaszkodnak, az oda dől, 's ők a' szerencsére elszakadt első kerékkel tova nyargalnak. A' szerencsétlen menyasszonyt lelketlenül véreben lelék a' tört kocsi között. Homloka volt megütve, 's az agyon erős rázódásnak kellett történnie. Így hozák vissza anyjához az eszméletlent, hol különféle párolásokra ugyan létre jött; de este felé agyvelő-gyulladás fejlődén-ki, forró láz gyújtá-el az egész testet, dühöngő eszelősködéssel; 's ez állapot fokonként súlyosbulván, kétségökben most az én segedelmemet kérék, miután az itteni orvosok' véleménye szerint, a' beteg reggelt nehezen fogna érni. – Míg ezt nekem körülményesen elbeszélék, a' beteg újra ébredni kezdé, hirtelen felugrott 's szilajul tekingete körül. Próbálám csendesén szólítani, egy darabig nem felelt, csak merőn nézett. Azután felsikoltott: „Eresszetek, utána futok, hiszen nem olyan gonosz ő! Én anyyala leszek... imádni fogom... 's kedvemért lemond a' kártyáról... hah! de ha nem szeret? mást megcsalt már... hozzám is hűtelen lesz...” Most keservesen jajgatott, anyja vígasztalni kezdé, 's ő csendesülten folytatá: „Tudom, tudom... ő nem akar hozzám alacsonyulni, de mit árt? hisz én azért nagy asszonyság vagyok, 's csak azért sem polgárnő... hol a' férjem? híjátok-be a' nagyságos urat... Anyám, aztán igaz volna? B í b o r y csakugyan megházasodott? pedig elvett volna ám engem; de nem, én megvettem... mert...”

Most dühöngése állt-be, az ágyról le akart ugrani, értetlenül kiabált, végre sok tusakodási után az előbbi álomba merült. Most adám-be az első port. Egy órát vártam, még is aluszik, és csendesen; ez alatt írom levelemet. Anyja utolsó reményét veti bennem, földi üdvössége látszik függni rajtam, nekem a' nyavalya' fordultáig minden esetre itt kell maradnom. Nagyságod' nevének említése nekem egész dologban igen felötlő, azért senkinek nem szólva, elhatározám nagyságodat körülményesen tudósítani mindenről. A' beteg Wiesner Emelka. Nagysád legjobban fogja tudni mit kelljen cselekednie; én orvosi kötelességemnek e' részben eleget tettem e' tudósítással. Minden ok nélkül, úgy gyanítom én, nem lebegne a' szerencsétlennék ajkain nagyságod' neve. Ha én testi baját legyőzhetem is, úgy látom, szellemi gyógy-mód hatna legüdvösebben betegünkre, melly nélkül, igen kétlem, zavart lelke tisztába jöhet-e valaha? Engedelmet vakmerőségemért! arról bizonyos lehet nagyságod, hogy e' levélről senki nem tud. Ki egyébiránt 'stb. –

BÍBORY, BARÁTJÁNAK.

Pest, febr. 29.

Barátom! A' doctortól Halmosról kaptam egy levelet, egy irtóztató, egy kétségbeejtő levelet, melly borzasztón rázá-fől álmából lelkemet. Oh én még sem tompultam-el végképen, bennem újra forr, küzd az érzemény czél nélkül; tán csak hogy minél előbb kiemésztődjem; – a' sors' bölcs czélja ez! Emelka haldoklik 's vég-óráiban nevemet emlegeti! Hol az erő, melly e' hírre meg ne rendüljön? A' levél kiesett kezemből, néném elolvasta, de elijedt rettenetes állapotomon. Én hogy eszmélni kezdék, kocsi és ló után rohantam, 's ő felejte csak kérdést is tenni czélom felől. Egy negyed óra mulva útban leszek, hogy ha mást nem tehetek, a' dicsőült leány' koporsóján adjam-ki lelkemet!

Halmos, mart. 2.

Itt vagyok, fél éj 's fél napi hosszú utazás után a' kedves beteg körül vagyok, barátom! Még pislog a' drága élet 's én szomjan nyelek minden pillantást, melly néha szemeim föltűnik, egyetlen jeléül éltenek. Nem mertem egyszerre közelíteni hozzá, először a' doctorral értekeztem, ki megengedé a' bemenetet, mert a' beteg nem szól, 's senkit nem ösmer. Harmad nap óta fekszik így, 's a' doctor véleményét a' kimenetel felől még felfüggesztve tartja. Oh, barátom! ha az emberi véges elme''s mesterségnek határi szabva nem volnának, ha a' kialudt életet, mint lámpát lehetne meggyújtani, milly isteni hívatal volna úgy egy orvosé! Így várható csak a' kíváncsi természet, mindenható kezeiből teremőjének az első embert, mint mi most várjuk doctorunktól drága betegünk' visszahívását az életre. Mozdulatlan tompa kábulásban feküdt hogy beléptem, 's szívemen ezer nyíl süvölte keresztül, mert a' kedves kép, a' halálnak képe volt, olly csöndes, olly halavány! Elfogúlt minden érzelmem, mély eszméletbe merülék a' szűk földi létnek e' választó vonalán, mellyen túl annyi 's olly sötét kétség, innen ennyi 's olly viruló remény! Most fölveté szemeit, merőn rám helyezve, de némán, 's így tart ez felváltva már éjfél. Az anya dőbögve máshol várja a' lelkét tépendő gyász hírt; el kelle leányától szakasztani, mert hangos sírása, mit el nem nyomhata, ártalmára lehele a' betegnek. – Sallangosyt tegnap temették. Engedd jobb időre hagyni a' körülményes leírást; tulajdon lovai törek össze az esztelen bizakodót, melly szilaj merénynek másik áldozatja – Emelka! Szomorú sorsa mélyen hatá-meg az egész várost, minden órában új cseléd jelenti magát a' beteg' hogyléte felől tudakozódni. Általában kárhoztatják a' kemény anyát, ki kész vala olly össze nem illő frígyben, szelid leánya' áldozatjával hódolni hiúságának. Oh, barátom! hidd-el, az emberben még is sok

szép tulajdon rejtezik, mód és alkalom hibázik csak ezeknek kitüntetésére, 's a' szív, balesetekben kivált, mellyek miatta ember-társát érik, lehetlen, hogy isteni ihletésének jeleit ne adja, ha még végkárhozatba nem sülyedett. – Rózát is kisírt szemekkel találám, 's új életre látszék ébredni megjelentemmel.

„Kedves bácsi! magát az isten küldé most hozzánk!” – illy felkiáltással esék nyakamba.

Engem elfoga a' fájdalom. „Emelka meghal!” e' szó szorult-ki halálos fohászként keblemből, 's egy székre tántorgám.

„Isten' akarátja, meg kell rajta nyugodnunk – így biztata vallásos buzgalmában a' szelidült leány, – akármint esett, csakhogy a' szerencsétlen házasság megsemmisült, melly nem égben kötteték.”

Én, fájdalomimba merülve, hallgaték.

„Édes bácsi! – kezdé ismét vontatva húgom, – nem vesztett-el ittlétében zsebéből egy levelet?”

„Nem emlékezem.”

„Egy barátjától... zsidó, adósság és játékról...”

Novellámra eszmélék, mellyből egy levél hibázik; ezt elmondám Rózának.

„Novella? – kérdé meglepetve – a' director úr' kezébe került...”

„Ha csak azon boldogtalan éjjel pipát gyújtani nem adám neki? 's így kell lennie; az idő óta hibázik az említett tárgyú levél kéziratomból.”

„Isten! csak most kíméld az ártatlant!” sohajt Róza, 's röviden így adá-elő a' dolgot:

Director úr mutatá neki azon darab levelet, mit pipagyújtásból megmentett, a' foglalat által gyanús figyelemre gerjedve. Director úrnak különben is czélja lehete ebben, hogy én Róza előtt minél alantabb állhassak. Ő tudva már indulatomat Emelkához, mint vallá, szinte egy kis boszúból 's egyszersmind, ha igaz, óvó intésül átküldé a' levél-darabot, mint mellyet én ejtettem-el nálunk. A' többi most már világos. Az én akkori viseletem tisztább egybefüggésbe látszék a' levéllel, hogysen annak az érző leány hitelt nem adhatott volna, 's most, hihető, csupa kétségében nyújtá kezét a' boldogtalan frigyre. Ezt súgja legalább lelkem, 's e' sejtés sulyosbitja kínomat. Ő engem szeret, ő az enyém... midőn többé az már nem lehet!

Én az egész kínos éjet átvirasztám, 's most lép épen a' doctor vidámabb képpel hozzám. Emelka reggel felé nyugodtabb lőn, tudakozta anyját, ösmert, világos eszmélete visszatért; a' doctor nekem reményt ada, ha új láz 's nagyobb erővel dél után nem mutatkoznék. Oh mi van édesebb a' földön, mint kétségben a' remény?! Engem a' hit boldoggá tőn, rohanni akarék a' beteg' ágyához, de a' doctor megtiltá 's én mint gyermek engedelmeskedem. Én az ő szavát most követni tudnám, bár életembe kerülne az. Róza is nyugodtabb, magára vállalá Emelkát ittlétem felől 's egész dologról fölvilágosítani. A' boldog! vele beszélhet, míg nekem addig remény és kétség küzdenek lelkemen. Orvosunk értesítve a' körülményekről, még több hittel kezd lenni betegünk' fölgógyulása iránt. 'S én ne hinnék, midőn ez egyetlen hiten függ földi mennyem?!

Márt. 8-dikán.

Emelka az éjet nyugtató álomban tölté, ébren léte is csöndes vala. Este beköszöntő lázos tüneti sokkal gyöngébbek valának a' tegnapiaknál; sebe nem sok jelentésű, a' lelki harc volt, melly ennyire magasztalá nyavalyáját. A' doctor teljes reményt ad most már a' minél előbbi gyógyulás iránt.

Rózát már megösméré, minden történetre tisztán eszmélt, 's mély fájdalma lelkének a' testi fölött már már kitünedezett ismét. Róza a' levél' történetét, kímélve, megfoghatólag előadá. Élénken kérdé ekkor, honnan volna ez bizonyos? 's Róza ittlétemet is lassanként tud-

tára adá. E' híre eljajdult 's befordult vala Rózától, ha ereje engedi. A' körülállók elijedének, Róza vígasztalá: „Legyen nyugodt, kedves Emelka, Bíbory a' legnemesebben gondolkodik felőle.”

„Ő engem mester-legénynek szánt...” monda fájdalmas, mélyen érző hangon Emelka.

Róza nem érté, 's ő gyengén, mint ereje engedé, beszélte, mint hallá nyilatkozásomat a' polgárleány felől Sallangosy előtt.

Róza szóról szóra értesíte mindenről, 's nagy nehezen engedelmét is hozá a' betegnek a' nála megjelenhetésre.

Lassú léptekkel, dobogó szívvel közelíték az ágyhoz, mely boldogságom' sírja és bölcsője lehete. A' szenvedő halvány arcokat gyöngé rózsza színezé meglátásomra. Nem tudtam szólni, öröm és fájdalom köték-le nyelvemet. Ő megelőzött:

„Bíbory úr érdemem fölött szíves e' leereszkedésével...”

„Ne kínozzon, ne kívánja vesztett nyugalmat rajtam megboszulni, drága Emelka; vegye e' merész eltökélt léptemmel szín nélkül a' valót!”

„Halálos ágyamban a' valót is meg tudnám bocsátani, annyival inkább a' félreértést, én kérem uraságodat...”

„Nem, halálos jó leány! az ég akarta így, hogy a' sír' szélén kezdődjék új élet.”

Emelka elkomorult, másfelé hajtá fejét és hallgatott; de egy keserves mély fohász nem szökheték-ki észrevétlenül szorult kebléből. Az anyja, Róza, és én valánk a' szobában, 's én bátorságot vevék egy vakmerő de határozó lépésre. Gyengéden szorítám kezét a' bágyadónak 's félve és halkán ejtém e' szavakat:

„Sallangosyt tegnap temettük – reménylhetek?”

„Ő meghalt?” ezzel fordula felém, megdöbbsen bennünket: nem volt-e ártalmas a' sebes mozdulat.

„Többé nincs; gondatlanságának áldozatja lett' felelém.

Emelka egyik kezével elfedé ábrázatját, a' másikkal szelíden távozást inte, 's én ezt fölötte szükségesnek látván, teljesítém.

Róza késő estig a' beteg' ágya mellett volt, helyrehozandó ezzel megbánt hibáját. A' beszéd' tárgya én valék. Ő mindent, mit tőlem tuda, híven terjeszte Emelka' elé, 's ez lassanként jelen helyzetével ösmerkedni kezdé. Még egyszer borzadt-össze Sallangosy' emlékénel, hosszan tartó néma harcz vitta lelkét, azután felsohajta: „Az ég akarta így, oh mennyivel levék adósa a' sorsnak e' nagy kegyelméért!” Róza tökéletes nyugalomban hagyá-el őt, biztató remény' édes álmaiba merülten. Ő gazdagon pótolja a' kárt, melyet könnyelmű gondatlanságában elősegítendő vala, 's én szívesen megbocsátok az igazultnak. Mindnyájan szabadabban kezdünk lélekzeni, 's éldelni már-már a' szerencsésen kiállt vész' hasonlíthatatlan gyönyörét.

Mart. 10-dikén.

Ő az enyém! e' két szó foglalja magában földi mennyemet. Mint kívánnám előtted rajzolni boldogságomat, mint leírni a' leírhatatlant! Oh de ha nagy fájdalom szívet szorít, nyelvet köt: most érzem igazán, mennyire ügyetlenné teszi azokat reménytelen nagy öröm. Azért elégedjél-meg ezen együgyű kifejezésével tollamnak Emelka enyém és én boldog vagyok! Néném is itt van, váratlan lepe-meg bennünket. Aggodalma irántam eltávoztom óta nem hagyá nyugodni őt, utánam jöve, hogy valót tudhasson. Jólletemnek annyira megörült, hogy kedvetlenségét szövetségemen a' polgárleánnyal, csak egy komor pillantatban is jelenteni nem kíváná. Róza, director úr 's a' város' jobb része örülnek a' szerencsés változáson, 's én ennek

összeségét sokszorosán érzem keblemben. Jegyesem maholnap elhagyandja ágyát. Derék orvosunk, kinek köszönhetjük e' drága életet, tegnap már vissza utazott.

Az erény mindenütt ragyogó kincs, barátom, 's boldog a' nemzet, hol nem ranghoz méretik ez! Én csak azért is szerencsésnek tartom magamat, hogy a' világnak egy vastag elő-ítéletén tapodva, ünnepelhettem választási szabadságom' diadalát, 's olly nőt ölelhetek, kit nem r a n g vagy s z ü l e t é s , d e s z í v é s l é l e k méltólag tüntetnének-ki magasabb polczon is!

Kovács Pál.

KÖLTŐ' SZERELME

Elhagyatva érzém
Ifju éltemet,
'S mert nem volt, költém a' lányt,
'S a' kökény szemet.

Igy játszottam pajkosan
'S szerelemtelen,
Költött csók, költött sohaj
Zenge nyelvemen.

'S átérzettem kéjeid',
'S búdat, szerelem!
És boldog volt nappalom,
Boldog éjjelem.

Most hogy a' lányt meglelém
Élő bájiban,
'S érte én, nem értem ő,
Égek hasztalan:

Ah most újra érzem
Árva létemet,
Újra töltenem kell a'
Lányt 's szerelmemet.

Garay.

EMLÉKKÖNYVBE.

Olaszból.

Boldog, a' kit pillantásod
Ért, és ki ismerhetett.
Boldog, a' ki társaságod'
Kellemeiben élhetett.
'S a' kit el nem olthatandó
Lángra gyujtasz, boldog az;
De legboldogabb halandó,
Ki után te sohajtasz.

Csató Pál.

A' BOJTÁR.

Messze cseng már a' kolomp,
Elhaladt a' nyáj;
'S még mindig rajtad szemem,
Oh te kedves táj!

Máskor vígan jártam én
A' kies mezőn,
Sípom zenge völgyeken,
Zenge a' tetőn:

Most órákig állok e'
Sziklabércz felett,
Hol szememnek nyitva van
Nyúgot és kelet;

Nyitva a' kiterjedett
Mérhetetlen kék,
Látszik róna, hegy, 's patak,
Tiszta, mint az ég.

Hajh de nékem a' kies
Róna, hegy, patak,
A' derült, a' tiszta ég,
Elborultanak.

Búbánat megyen velem
Völgyön, halmokon,
Búbánat viraszt sötét
Éjszakáimon.

Itt alant a' völgyben áll
Egy kis nádkarám,
Benn lakik, ki e' veszélyt,
E' kint hozta rám.

E' tündér varázsla-meg,
Ő von engemet,
Édes képe tölti-be
Fájó szívemet.

„Kis galambka, szép leány,
Nyisd-meg ablakod',
Nézz-ki a' tető felé,
Itt áll pásztorod.

Arcza halvány's hervatag,
Mert beteg szegény
Szerelemben elveszett
Bús bojtárlegény.”

Hasztalan kiáltozom,
Ő nem hallja-meg;
Szél üvölt az ormokon,
Zúg a' rengeteg.

Elsötétedett az ég
Hosszas búm alatt,
Nem hallik már a' kolomp,
A' nyáj elhaladt.

Isten hozzád, szép leány!
És te kedves táj!
Elmegy a' bojtárlegény,
El, de szíve fáj.

Bajza.

SZERELMI LEVÉL.

Lopva repülj, kis vers, ablakján lopva repülj-be,
Mondd: szerelem küldött; mondd: te vagy a' szerelem.
Lopva repülj, hogy senki magán kül meg ne találjon,
Senki ne tudja-ki, hogy Helvila esküszegő.

Garay.

A' SZÉP HAJADON.

Kis leány seregben
Serdült hajadon
Jár szelíd örömmel
A' zöld pázsiton.

Tűzve szög hajába
Van virágos ág;
Maga messze földön
A' legszebb virág.

Még alig hagyá el
Bábjátékait,
Még alig felejté
Gyermekálmait;

Mint kicsin baráti,
Ártatlanka még,
De szemében új tűz'
Bájjvilága ég.

Lába mint a' szellő
Könnyüden lebeg,
Ah de keble néha
Lassan fölpiheg.

Vajh! ki bírja e' szív'
Első vágyait,
Tiszta gerjedelmét,
Sóhajtásait?

Vajh! kinek virít e'
Mennyből szállt tavasz?
Szent egek! beh boldog,
Boldog ember az!

Csaba.

A' KEDVESHEZ.

Szép szemed az, lánykám, mellynek tüze engem eléget,
Mellyben tévelygek, kellemed a' labyrinth;
'S ismét a' mi utat nyithat nekem a' labyrinthból,
Kellemed, oh lánykám, 's mennyei szép szemed az.

Garay.

KOSCIUSKO' HALMA KRAKKÓBAN.

A' két éjszaknak hősét és nemzete' pajzsát,
Kit kunyhók 's paloták, kit hona 's nem hon imád,
A' nagyot halmának tetején álltomba' feledtem,
A' népet látván, mint emel hegyre hegyet.*

Székács.

A' PORTUGALI GRÓF.

I.

A' nap magosan álla a' gascognei tengerből felett 's a' nyugoti Pirének' még hóval fedett óriási csúcsai ezüst fényben ragyogtaták vissza sugárait; az ocean' hullámitól hűsített szellő fölszedé röptében a' völgyek' és erdők' illatait 's azokkal fűszerezé a' számtalan madár' zengését, mellybe az olvadó havaktól feldagadt vízómlások' csörgése vegyült. Tavasz nap volt, az 1091. év' legbájosabb tavaszi napja; tehát azon regényes időszak, mellyben spanyol és mór lovagok egy magas Cid, egy Almanzor' vezérlése alatt, bámulandó vitézséggel, de még cso-

* A' lengyelek hazájok' nagy fiának emlékét örökítendő, a' Krakó' kapuján kívül fekvő Broniszlava-hegy' csúcsát elhordák 's reá egy más hegyet rakának 's azt Kosciusko' halmának nevezék. A' munkában úr és pór, férfi és asszony, sőt gyermekek is részt vevének. A' költség aláírás útján szerzeték-meg 's Krakótól egész Pétervárig voltak aláírók. A' munka 1820. octob. 16-dikán kezdetvén, 1823. oct. 16-dikán bevégeztetett.

dálatosabb lovagi nemességgel harcolának; midőn Andalusia, és Grenada' narancsberkeit, az Alpuhárak és Sierra Nevada' illatöntő völgyeit a' kelet' éjfélhajú leányainak tündér dalaik éleszték, azonban, hogy a' kevély Castiliában magas lelkű hölgyek fegyverkezteték bajnokaikat a' haza' védelmére; midőn Spanyolországot azon férfiak lakták, kik a' világhódító arabokat leküzdék, vagy beszakadó tengerként gondolat' sebességével foglalónak tartományokat, kiknek műve a' fényes Alkazar 's az enyészetben is felséges Alhambra; midőn Sevilla, Grenada, Lerida, Toledo, a' föld' első városai közé tartozának 's a' kereszténység' elsője a' moslimok közé ment tudományt szerezni.

Ezen szép tavaszi napon ment egy csoport útas a' S. Jean pied de portóból Pampelunába vezető úton, a' pirenei hegyeken keresztül, 's már a' bérczek' spanyol-konyúlatán valának, és – mint vélik – közel az első navarrai helységhez. Az utasok' vezére egy komoly, de eleven méltóságú ifjú vala, élte' huszonnegyedik évében; fekete haja, magasra igazítva, árnyazá barna arczait, míg magos, szépen domborodott homlokát sötét szemeknek tüze világítja, bajuszát és állát 's arcza' széleit körülvevő szakállá még több erőt adának férfias vonásainak; öltözete, melly karcsu alakjára simult, burgundi vala, mint kísérete is. Mellette egy már őszbe vegyült, de még erős öreg, és egy ifjú, kinek deliségét csak társa' szépsége homályosíthatá-el, mentek. Még ötven vagy hatvanan követték, mind erős férfiak, éltök' legszebb korában. Bérlett öszvéreken ültek, a' hegyi úthoz szokatlan lovaikat magok mellett vezetvén.

Egy ember tűnt a' vezér' szemébe, ki öszvérét szabadon legelni hagyván, maga egy szikladarabra nyugvék. Lábait szíjjakkal fűzött sertésbőr bocskor, erős testét barna vastag szövét ruha fedé, vállára fekete köpönyeg vala vetve.

„Szólj vele utunk felől, Gaston! – mondá a' vezér ifjú társának. – Külseje navarrai vaszkot mutat, nehezen fog spanyolul tudni.”

„De igen is jól! – felelé a' vaszk fölemelkedve. – Sok évig szolgáltam Sancho és Alonzo' királyok' seregében, mór és keresztény ellen, a' híres Cid el Campeador alatt; de a' c ó r i a i dicsőségben nem akarván részesülni, haza tértem.”

„Mondd-meg tehát, reménylhetünk-e jó éjjeli szállást még ma?”

„O igen! ha szívesen fogadjátok, elvezetlek Urdaz városkáig, ott sógorom, a' becsületes Iturbide, fogadás, 's ha valaki, ő tudja mi szükséges útas lovagoknak.”

„Köszönetünk nem lesz fukar, ha megteszed. Gascogneban nem lehete alkalmas kalauzt kapni a' sok útas miatt.”

A' vaszk öszvéreére ugrott és előlment, beszéde közben bátra tekingetve. „Valóban temérdek idegen katonák jönnek át a' hegyeken Castiliába, hol ismét Cid lett a' vezér. Alonzo t. i. átlátván, hogy a' Moravedik' hatalmát, kik ellen már Coriánál Estremadurában elveszté csatáját, fel nem tarthatja, segéd-seregért folyamodott az egész kereszténységhez; jöttek is nagy számmal 's még mindig jönnek Európa' minden tartományiból; de mind ezeknél hathatósabb szer a' győzelemre az, hogy Alonzo Don Rodrigo Diaz de Vivart, a' hasonlíthatatlan Cid el Campeadort, hosszú távolléte után az udvartól, ismét vezérré tette; most már magamnak is kedve jó újra vitézkedni a' moriszkok ellen, mert Cid' neve bizonyos diadalmat ígér.”

„Te jól fogod ösmerni hazádat,” mondá az ifjú.

„A' Pyrenektől Sierra Morenáig, Barcellonatól Corunnáig, úgy mint egy bordeauxi kalmár, vagy gascognei kalandor.”

Ez alatt a' kijelelt dombra érkeztek, honnan a' magasabb hely szabad kilátást engedé. „Nézétek, sennorok – folytatá beszédét a' vaszk – nézzétek a' Pyrenek' bérczsorát, orom ormon ragyog hó-fedett kúpjaival, tündökölve mint meg annyi gyöngyök Európa kisasszony' nyakékességében. Ott keletre Mont Perdu és Pic du Midi néznek által Languedocból, mintha át

kiváncoznának Spanyolországba; tovább Catalonia felé la Maladetta akadályoztatja a' felhők' futását. Jobbról Guipozcoa' és Alava' bércei egyesülnek a' Sierra d' Andia'val, túl ezeken emelkednek Asturia' hegyágai, hol a' szerecsenek' hatalma megtöretett, honnan Don Pelayo, bércezi viharoként omlott Leonra, s' maradéki királyságokat alkotának. Lábaik alatt pedig Urdaz fekszik, hol becsületes sógorom', Iturbide vendégfogadás'⁸⁵ estelije vár.'

„Ha szándékos Cid alatt harcolni, egy út oda vezet, szükségünk van egy emberre, ki e' tartományt jól ösmerje; állj szolgálatomba, fizetéssal meg fogsz elégedni.”

„Én kész vagyok; de előbb szabad legyen uram' nevét megtudni.”

„Nevezz Don H e n r i q u e z n e k; egy burgundi nemes családnak vagyok ivadéka, de nevemet titkolnom kell.”

„Tudom az ösmeretlen lovagok' szokását; családodat akkor fogod fölfedezni, midőn az első szerecsen-várba tűződ címedet, vagy az első mór királyt fogod-el. Nekem azonban nincs okom titkolódni, én Uzaguberri Jago vagyok, az előbbi hadakban vezére egy kis navarrai csapatnak.’

Így folyt tovább is útjok, míg az esteli félhomályban Urdazba érkeztek.

II.

A' fogadó' ivószobájában több idegenek valának; Henriquez, Gaston, s' társok az öreg Blois Vilmos egy asztalhoz ültek; nem sokára, kün dolgaikat végezvén, bevezeté Uzaguberri sógorát, és urait ajánlá.

„Micsoda borral szolgálhatok? – Mióta a' xeresit mórok szűrik, nincsen áldás rajta; van igen jó navarrai, már addig elégedjünk-be vele, míg Alonzo Xerest elfoglalja.”

„Ábból pedig semmi sem lesz; csak magát Alonzót ki ne ijesszék Toledóból, mellyet, ámbár előbbi királyánál menedéket lelt, hálátlanul elfoglalt. Ne várjon nagy diadalmakat, mert idegenek még soha sem jutottak nálunk nagy dicsőséghez, és az öreg Cid sem a' régi már; megbénult Babieka, és eltompult Colada.’ Mondá erős boszantó hangon egy magas alakú férfiú, s' villogó szemeit tűzkerékeként forgatá; bal keze széles hosszú kardján nyugodt, jobbába bádog poharát szorítván. „Csak igyunk navarrait; tölts Iturbide! Éljenek a' Carion grófok!”

A' fogadás azonban új vendégeinek szolgálá, s' csak lótása közben felele a' beszélőnek. „Sennor Echacantareguy! ne bánts Cidet, kit minden mórok rettegnek, Juszuf szultán szívesen oda adná coriai diadalmát csak neve' kiirtásáért is. 'S most midőn uraid, a' Carion grófok, lesznek vejei, megifjodva, háromszoros erővel fogja rontani a' szerecsen hadakat.”

De a' két Carion okosabbat tud, mint mórokat háborgatni; ők Navarra' gyermeki, hazájok nem Castilia s' azt védni nem tartoznak. Tölts még egyszer, mondom, vagy elsőbb az idegen Navarrában Carion gróf várnagyánál?

„Nem illik azokat sérteni, kik honunkat messze földről védeni jönnek!” vága boszúsan-be Uzaguberri, de ura nyugalomra inté.

Ecbacanlareguy felkelt s' az asztalhoz közelített; most tűnék-ki óriási alakja egész erejében. Megvető tekintettel néze körül, és hasonló hangon ejté szavait: „Itt én parancsolok, mint uraim' személyese, kiknek holnap mennyekzőjőkre utazom Burgosba. Azért éljenek a' Carionok, s' minden igaz ember velem igyék!” Ez alatt elvevé Henriquez elől a' poharat és palaczkot, inni akart; de Henriqueznek, ki méltóságos haraggal felállá, egy villámtekintete megzavarta; összeszedé azonban magát hirtelen, s' a' megtöltött poharat ajkaihoz emelé; Henriquez azt kiüté kezéből, e' szavakkal:

⁸⁵ vendégfogadás'

„Cid’ rágalmazója, a’ durva pór, nem iszik azon pohárból, melyet ajkaim érintettek.”

„Arançaui boldog asszony ezért boszút kiált!’S már félig kün vala kardja hüvelyéből, midőn őt Henriquez hatalmasan mellén ragadván, olly erőszakkal csapá a’ szemben álló asztalhoz, hogy ez súlya alatt eltörvén, félszédülten rogyott a’ földre az orjási vaszk.

Ezen zajra az egész fogadó megtelt, ’s első bámulások után örömkialtással üdvözlék az idegenek bajtársok’ roppant erejét, míg a’ navarraiak boszúsán, de félve a’ sok idegen katonától, hallgatának.

Echacantareguyt fölébreszté a’ zaj, néma méreggel kele-fel, és ment a’ Henriquez’ intésére útát engedő katonákon keresztül, még ezen este öszvére veté magát, ’s néhány kísérőkkal sietett Burgos felé.

III.

Más nap kora hajnalkor indult Henriquez sok idegenekből erősödött csapatával, Uzaguberrí’ kalauzlása alatt, Castiliába. Logronóban, hol az Ebrón átkeltek, tudák-meg, hogy Cid, Alonzo király’ kérésére, Carion grófnak nőül adta legyen leányait, és menyekzőjük a’ táborozás’ kezdete előtt fog tartatni. Innen békén folytaták útokat Veloradóig, egy nem messze Burgostól a’ Sierra d’ Occa’ tövében fekvő városkáig. Alig tünt-el szemökből, tovább haladván a’ bércek’ mélyei közé, ezen város, midőn egy fáradságtól majd össze roskadó öszvéren vágatató férfi közelíte hozzájuk a’ bércek’ legvadabb oldaláról. „Segedelem, sennorok! segítsen, kinek lovagi vér foly ereiben.”

Az utazók megállának, míg az idegen elérvén, lihegve folytatá esdeklését. „Segítsetek! San Jago de Compostella! olly bűn történt, millyet megbüntetni nincs Castiliában hóhér. A’ nagy Cid’ leányai haramiák által támadtattak-meg békés úton, ’s most elragadják őket!”

„Föl hát, barátim! – kiáltá Henriquez; – mentsük-meg a’ legnagyobb spanyolnak gyermekit.’

„Csak vigyázva – felelé az idegen – kevés száz lépésnyire utánunk egy szoros út nyílik, ezen kell kijönniök, arra menjünk, hogy el ne vétsük a’ haramiákat.”

Megindulának; a’ szűk út kevés idő múlva kitekerge meredek sziklái közül egy kies hosszú völgybe, mellyen által a’ szoros felől két lovag vágata előttök, ’s lármájokra a’ tulsó oldal’ rejtékes tölgyei közül emberek ugrának elő, lovaikra ’s öszvéreikre hirtelen felülve védelemre készsülők.

„Ott várják az éjszakát – mondá a’ segedelmet kérő. – Rajta bajnokok! mentsétek Castilia’ legszebb leányait, a’ legnagyobb lovagnak gyermekit!”

Henriquez jelt ada zengő tárogatóval, társai megsarkantyúzák lovaikat és szélesebséggel termének az ellenség előtt. Első vala, kire Henriquez’ tekintete esék, egy óriási férfi, nagy hasonlatosságú Echacantareguyval, min ő nem kissé ütközék-meg, de az ellennek feje felett villogó kardja sietteté mozdulatit, ’s buzogánya’ súlyos csapásával leüté azt nyergéből. Az erőszakos rohanás olly rendetlenségbe hozá az ellent, hogy nagyobb részt futni kezdett; akará ugyan őket két, ruhájokról ítélve, előkelőbb rendbe hozni, de foganatlan, magok is kénytelenek lévén a’ hegység’ rejtelyeiben keresni menedéket, melly szándékok, a’ vidéket idegen eleneiknél jobban ösmervén, sikerült is. A’ csatamezőn öt vagy hat megölt ’s ugyan annyi sebes szolga maradt, két ép fogollyal. Hátulabb, kötött szolgák között, hölgyek állának, kiket könnyű vala szépségökről mint Diaz’ leányait megkülönböztetni. Ők forró hálát mondanak megmentőiknek. A’ foglyok, neveik kitudatván, még nagyobb bámulást és utálást gerjesztének magok iránt. A’ Carion grófokat nevezék uroknak, részesét egyszersmind gonosz tettöknek. Cid’ leányai, ’s duennájok állíták, hogy álorczázott rablójokban, kik őket Leonból Burgosba

útazókat megtámadták 's legelébb is kincseiktől megfoszták, Don Miguel és Hernandez Cariont ösmerék-meg. Most jutott Henriquez' eszébe azon hasonlatosság, melyet az urdazi várnagy és lecsapott ellensége között tapasztalt; visszament a' csata' helyére, 's ott lelé az ütése' erőszakából feleszmélő Echacantareguyt két szolgál' kezében, kik veres álrüháját és szakállát levévén, ön alakába helyhezteték a' vaszkot. Ő igen bágyadtnak látszék, szemeit csak félíg nyitá-föl, a' szégyen 's a' fájdalom egészen elnyomták; Henriquez' kérdéseire csak intésekkel felelt, szava' elállását kifejezni akarván. Henriquez egy öszvérré tétetni parancsolá; de azon magát tartani nem bírván, két szolgál gyalog vezeté, kiknek vállaikra támaszkodva ballagott.

A' hölgyek öszvéreikre ültek, 's az egész megszaporodott társaság indult. Alkonyodás' kezdetén, útok szüntelen magasabbra tekeredvén, elérik a' Sierra' legmagasabb részét; útok, keskenysége miatt öszvérektől is csak egyenként járható, egy csúcs alatt vonúlt, jobbra alatta nagy mélységben zúgtak egy hegyi patak' árjai, meredek partján pedig csak némelly szikla-csúcsok 's bokrok mutatának helyet alvásúl, inkább madaraknak mint szárnyatlan állatoknak. Az út ezen borzasztó mélység felett röviden vonult, 's már nagy részt túl valának rajta, midőn Echacantareguy' őrjei, színlett bágyadsága miatt a' vaszkra nem ügyeltek, 's most annál kevésbbé, mivel a' hegyi utakhoz szokatlanokat rémité a' rettenetes hely; nem maradt vigyázatlanságok rejtve a' navarrai előtt, lopva tekinté a' mélységre, hirtelen feligazítá magát, 's vezetőit óriás-karokkal megragadván, úgy üté-le, hogy az egyik az útra elterült, a' másik a' mélységbe zuhant, erre megfoga egy a' sziklákon fölemelkedő bokrot, ezen átvette magát, lábai alig érintének egy kiálló csúcsot, 's már madár könnyűséggel hajítá magát egy másra, 's így minden talpalatnyi kiállást, minden bokrot használva, utána repülő nyilak között elérte a' mélység' fenekét, hol az erdő' sűrűjében eltűnt.

IV.

Igen boszontá Henriquezet a' vaszk' elsőzése, kitől ezen dologban legtöbb világosítás vala várandó; de mivel őt üzni lehetetlen vala, 's a' spanyol öszvérhajtók' állítása szerint egy ember sem képes Echacantareguy után a' veszedelmes útat megtenni, ki, mint ez, nem gyermekévei óta szokott a' legmeredekebb magosságok' megmászásához, tovább folytaták Burgos felé utokat, hova is másnap még elég korán megérkeztek, hogy donna Solt és Elvirát, Cid' leányait, atyjokhoz kísérjék. Meglepéssel és örömmel fogadá őket az ősz bajnok, de haragját csodálkozása felmúlá, megtudván a' rablók' neveit; megfoghatatlan vala mindnyájoknak, miért rabolhaták-el azok a' hölgyeket, kiknek ők a' nélkül is jegyeseik valának.

„Mórok és spanyolok! – kiáltá Diaz – a' szerencsenek rettegnek, hadaik enyésznek-el nevem' hallatára, 's leányim Burgos' kapuinál nincsenek bátorságban castiliai rablóktól! Hozzátok-fel a' foglyokat! Ximena hölgyem, jer nézd-meg leányaidat, kiket nem az al Moravik', hanem spanyol nagyok', ön jegyeseik' kezeikből idegeneknek kelle megmenteni; jer, de pánczélozd magadat magas lelkeddel, hogy a' látás' undoksága el ne nyomjon.”

Ezen szavakat a' méltóság és valódi harag' erős hangjain ejté, komoly arczai elpirultak, még ifjú tűzben fénylő fekete szemei lobogtak, 's míg balját öregség állal meg nem gyengült domború mellére veté, jobbjá kardját kereste, melly nem vala oldalán; haja' és szakállá' sötét színét igen kevés ősz tarkítá.

Donna Ximena, híres felesége a' híres vezérnek, férje' hívására kilépett a' mellékszobából. Megjelenése tiszteletre gerjeszté az idegeneket, és alázatos illendőséggel köszönték. Leányai karjai közé rohantak; érdekes látvány vala a' három hölgy. Az anya' valódi szépségét az öregség inkább méltósággal nevelé, hogysen gyengítette volna. Az ő 's gyermekei' szép fekete szemeik

egyenlő tűzzel lángolának. Az egész csoportozat mint egy istenné' ölében két angyala az égnek. – Az anyának, minden lélekereje mellett, könnyezett szeme, tudtára esvén szörnyű megcsalátása.

Ez alatt a' foglyok felhozatának. Vallásokból az jöve-ki, hogy kevés napok előtt a' Carionok' parancsára érkeztek Navarrából 's minden tudottak iránti hallgatás' nagy esküje alatt vétettek szolgálatba. Tegnap a' Sierra d'Occában kelle egy fegyveres csapatot megtámadniok, mint uraik mondák, két általa elrabolt leány' szabadítása végett. Ezen hölgyek a' jelenlévő sennorák; uraik magok vezérlék a' támadást; a' többi már tudva leszen. Henriquez Echacantareguyt említé még 's mind ezek elhiteték Ciddel a' dolog' valóságát, mellyen nemes szíve folyvást kételkedni akart. Azért az ügyet megvizsgáltatni 's a' becsület-sértőket megbüntetni, a' foglyokkal és idegenekkel tüstént Alonzo királyhoz ment vala.

V.

Echacantareguy szerencsésen kimenekedvén, jó darabig a' sűrűben ballaga a' patak' hosszában, míg egy helyhez ért, mellyen a' tulsó part alacsonyabb vala, 's néhány a' tetőkről lemosott kövek kiállának a' vízből; ezeken, bár milly veszedelmesnek látszék, keresztül ugrálá a' folyamocskát. Túl az erdő nagyobb terjedésű volt, egy széles völgyet takarva lombjaival; ez fogadaföl a' harag és boszú-lihegőt. Rajta a' napi fáradságnak, valamint Henriquez' súlyos csapásának semmi nyoma sem látszott; erősen folytatá útját, 's mire esteledék, már a' völgy' torkolatán állott, hol egy sziklaösvény csavarga-fel a' hegyre. Kevés nyugvás után, erre bízván magát, az ormot elérte, mellyről kilátása egy nem igen mély, de szűk és elzárt kopár völgybe nyílt, benne ösvérek és lovak legeltek, három tűzrakás körül emberek ültek eledelt készítve, 's az egyetlen fa alatt, melly a' vidéket árnyazá, két ifjú hevert vadászkontösben. Első pillanatban észreuvé az urdazi várnagy, hogy ezek nem békés pásztorok, de azt is csak hamar megtudá, hogy nem haramiák; szorgalmasabban vizsgálván, urai' csapatját ösmeré-meg, 's örülve szálla-le a' nyaktörő ösvényen. Léptei' hangjára mind följedtek, 's perez alatt több tegez vala feléje irányozva.

„Csak békén, legények! jobb lett volna győzőitek iránt illy vigyázattal lenni, én ma már egy mennykövet állottam-ki, nem félem a' nyilzáport.”

„Arançaui szűz! ez Echacantareguy! lélek vagy-e vagy hús és csont?’ kérdé egy a' völgyben.

„Csak várj, gazember, míg nyakon kaplak kora szaladásodért, tudom nem fogsz kételkedni életemen.” Ez alatt leért; mindnyájan csodálkozva tódultak körüle, 's az örömdetes hírre urai is előjövének.

„San Juan de Calatrava! hogy jöttél ide? mellyik szent fogta-fel az ifjú lovag' iszonyú csapását; hiszen ösvéred is megszakadt alatta?” mondá don Miguel de Carion.

„Az Castiliából való volt, de az én navarrai tagjaimat nem töri-meg tul-pirenei fegyver. – Azonban nincs időnk ilyenekről fecsegni. Sennorok! mit szándékoztok cselekedni? Vagy e' völgyben várjátok a' meggyalázást? jó hely reá, mert itt a' nap is csak délben piríthatja-meg egy kicsit.’

„Mi van más hátra, mint visszatérni Navarrába!” felelé Don Fernandez.

„Üres kosárral, szennyes paizzsal; istenért! mit gondoltok? Sennorok, ha lovagi vér buzog ereitekben, vissza Burgosba.’

„Burgosba!” mondák meghökkenve a' testvérek.

„Igen, oda.’

„A' megsértett 's most a' királyi kegy' teljében hatalmas Cid el fog irtani bennünket,” folytatá Miguel.

„Oh nem ösmeritek ti őt! ha bizonyos volna is, nem engedné őt nemessége, és családotok méltósága bírálat nélkül itélni; 's a' törvényszék előtt kit állíthat ellenetek? Én valék egyedül a' veszedelmes tanú, az elfogottak csak három nap vannak itt, alig ösmernek titeket, alacson állapotok és idegen voltokra mit árthat tanúságtételök a' hatalmas gróf Carionoknak. E' felett rokonotok don Garcias, Navarra' királyi hercege, Burgosban van, ő kedves Alonzónál, 's mindent javatokra fordíthat; de ha haza szaladtok Navarrába, félelmetek bizonyítandja a' tett' valóságát, és királyunk sem képes a' büntetés alól fölmenteni. Menjetek Burgosba 's tetessétek magatokat, mintha semmit sem tudnátok Cid leányai' szerencsétlen esetök felől.” Ezen és hasonló okokkal addig ostromlá a' várnagy tanácsához szokott gyenge urait, hogy ezek végre engedve Burgos felé indulának nagy sietséggel, hogy a' városba még Cid' leányai előtt érhessenek.

VI.

Jávára szolgált a' két Carionnak, hogy kimenetelök Burgosból, a' háznépet kivéven, mindenen előtt titokban történt; most szolgálók nagyobb számát, mind azokat t. i. kikben bizniok egész okok nem volt, jószágaikra küldék Echacantareguy' felügyelése alatt, kinek, tudva lévő okoknál fogva, a' fővárosban megjeleni oktalanság lett volna. A' grófok, csak ötöd magokkal, egész éjjel lovaglának minden kitelhető sietséggel, és így az országot' nem csekély tekervényeit elkerülvén, még hajnal előtt, midőn Burgos' utcáin mély nyugalom fekvék, beérhetének a' városba. Első dolgok vala don Garcias, a' navarrai herceget, fölkeresni, ki bár nem közvetlen részese, de tanácslója és titkos előmozdítója volt gyalázatos tettöknek. Forró óhajta volt donna Thereza', Alonzo király' második leánya' kezét elnyerni; de ebben a' hercegné meg nem-egyezésén kívül még Cid is nagy gát vala, ki királyánál minden befolyását e' házasság' hátráltatására használá; mert nem tűrhette a' lovagság' szabályait imádó hős, hogy Castilia' hercegnéje kénytelen legyen férjet, kit nem kedvell, választani, mire nemességének legutolsó leánya sem kényszerítetik. Ezen okból boszút forrala a' tisztelt bajnok ellen a' Castiliával különben is villongásban élő házból származott navarrai herceg. Anyja, a' Carionok' atyjának testvér húga volt, 's e' szerint ők közel rokonok. Most meghallván az általa ajánlott terv' rossz fogamatát, találmányos lelke meg nem ijedt, dicséré, hogy Echacantareguy' tanácsára Burgosba visszatértek; az egész dologról mély hallgatást parancsolt, és végeligazítására még ma a' királyhoz menni föltev.

Cid azonban előadá panaszát királyának, és bemutató egyszersmind a' három idegent, kik leányait megmenték. Alonzo Henriqueztől honját és nevét tudakozá, ez tisztelő meghajtással felelet helyett két írást nyújtá kezébe, mellyeket don Alonzo figyelemmel olvasott.

„A' francia királytól és burgundi hercegtől! – Igen ajánlanak téged, nemes lovag, 's családodat olly nemesnek mondják, hogy minden királyleány büszkélkedhetik, ha hölgyed leend; de te azt titokban kívánod tartani. Tisztelem a' lovagszokást, 's azon név alatt, mellyet választasz, légy üdvez udvaromban, seregemben; annál inkább, mivel egy fontos, országom' első férfának tett szolgálat ajánlásod.”

A' király kételkedve hallá Cid' vádját, és minden előhozott okok nehezen birták reá venni, hogy csak félig is hitelt adjon neki; parancsára a' rabok előhozatának, ezek' vallomásából azonban bebizonyodván az egész dolog, már büntetésre kitörendő vala haragja, midőn a' navarrai herceg bejelentették.

„Épen jókor jó rokonai' gyalázatjához; vezessétek-bel!” mondá Alonzo.

Don Garcias belépett; arcán es teste' tartásán büszkeség uralkodék, mellyet első tekintetre nemesnek lehetett mondani; de egy rosszúl rejtett megvetés és daczosság hamar eloszlatak ezen csalárd fényt.

„Don Garcias! rokonid nincsenek becsületedre, Castilia' utósó kecske-pásztorja sem vete-medett volna úgy el, mint az embertelen Carionok.”

„Nem érdelek magosságodtól illy üdvözlést; már előszobádban kelle a' lealacsonító vádat hallanom, melly haragomat felgyújtáná, ha olly képtelen hazugság nem volna.”

„Ki meri Castilia' királyát, ki a' hasonlíthatatlan Cidet 's nemes leányait, a' királyi teremben hazugsággal vádolni? Igen, a' rablás Carionok' műve volt; gyalázat reájok! 'S ki a' világos tanúságnak nem hisz, annak fegyverem bizonyítja-meg a' valót!” mondá nagy, de nem illetlen hévvel Henriquez.

„Sennor! gondold-meg, ki vagy; illy vakmerőséget el nem tűr Navarra' királyi hercege.”

„Születésem' fénye meghomályosítja Navarráét; 's azért ha merész tagadásod elragadt, csak a' királytól, ki e' földön nekem is fejedelmem, kérek bocsánatot.” E' szavaira meghajla Henriquez Alonzo előtt, ki is szelíden szóla hozzá:

„Nem vagyok megsértve; egy nemes érzelem' kitörése királyok előtt is szent.” Garciashoz fordula most, fölhevén elébbi komolyságát. „Itt vagynak a' tanúk, kik tagadhatatlan bizonyságai rokonid tettének.”

„Ezek? – felelé Garcias, a' rabokat megvető fenyegetéssel vizsgálva. – És mióta törvény Castiliában a' legnemesebb lovagokat egy két rossz pór' vádjára elítélni?” Általlátá azonban a' dolgot, mint vélé, veszedelmesebben állani, 's így a' kéréshez folyamodék: gyengíteni legalább az öccseit érendő csapást, mellyet már elhárítani nem lehetett. „Én öcsémnek lovagi bánásmódot kívánok, mit az igazságos király megtagadni, és a' lovagi Cid ellenzeni nem fognak. Szabad legyen nekik, mint nemeseknek, becsületes bajvivásban kimutatni ártatlanságokat.”

„Mit mondasz ehhez, ősz bajnokom?” kérdé Alonzo Cidet.

„Fegyver mossá-le a' vitézi neven ejtett szennyet, fegyver bünteti a' gonoszt, ha királyom' akarátja, legyen-meg.”

„Castilia' ifjainak elsőbbségök lenne ugyan hazájok' szépségei mellett harcolni; de engedd, magas Campeador, nekem 's barátomnak koszorúzni tettünket, 's a' nyilvános bajtéren leszkasztani a' Carionok' álarczáját.”

„Nem szégyen a' büszke spanyolnak, ha illy nemes idegen harczol érette – felelé Cid – ajánlásodat köszönettel elfogadom.”

Alonzo parancsolá a' bajvivásra szükségesek' elkészítését, melly a' jövő napra határozottat, 's ezzel elbocsátá a' vádló és védő feleket.

VII.

Nem a' legkellemesebben lépé-meg Garcias' tudósítása öccseit. Nem valának ugyan félénkek, de a' rossz lelkiösméret bátorságok' nagy részét elvevé; 's Miguelt még e' felett Henriqueznek Echacantareguy által kétszer tapasztalt ereje is rettenté.

Alig hajnallék más nap, már Burgos' nagy terén, mellyet három oldalról pompás templomok és paloták, a' negyedikről Arlanzon folyam ékes hidjával határozának, készen állá, festett karzatokkal körülvéve, a' bajvivás' helye; a' folyóval szemközti széles oldalán, magosabb alapon egy legfinomabb szövetekből arannyal ezüsttel hímezett sátor üttetett-föl, melly előbb a' toledói mór királyok' tábori laka, Alonzótól ezen város' bevétele óta használtatott a' királyi ház számára; ez előtt egy szőnyegekkel borított fölemelt állás volt Cid' és leányai' számokra; két oldalt, vászon fedél alatt, ülése a' nemességnek. A' tér' szabad része, az épületek' ablakai és fedelei, sőt az Arlanzon' hídján álló szobrok is lepve valának a' sokaság által. Itt ott egy navarrait kivévén, kik azonban nem merék véleményöket hallatni, csak átkokat lehete a' Carionokra,

csak magasztalást és dicséreteket Cidről hallani. Megérkezék a' királyi család a' nemességgel; Cid és elpirult leányai, anyok' karjain, elfoglalák helyöket. A' tárokatók jelt adának, 's a' tér' két keskenyebb oldalain egymás' ellenében épült sátorok' egyikéből kilovagla az egészen bepáncélozott két Carion; sisakok arcaikból semmit sem hagyva nyíltan, és nagy pajzsaikon családi czímerök minden kitelhető dísszel vala festve; megtevéen Alonzó előtt tiszteletöket, keményen a' sátor elibe állottak. A' kürtök másodszor zendülének, 's Henriquez és Gaston az ellenkező sátorból vágatának-ki. Nemesen büszke vala tartások, 's a' nézők' tapsai közt lovaglának a' királyi sátorhoz; futólag de figyelemmel nézé-át Henriquez Castilia' nemességének sorait; de tudta nélkül fennakada pillanata, midőn Alonzo' oldalán ennek ifjabb leányát, donna Therezát meglátá; szíve hőbben dobogott, 's még nagyobb vágyat érze a' diadalra. Az infansné' szépsége elegendő is vala egy lovag' figyelmét felgerjeszteni; középszerű nyulánk termete, fekete haja 's az éj' pompájával lángoló szemei, vonásainak felséges karaktere, leírhatatlan méltóságot adának neki, míg viruló ajkai, bájoló mosolygása, igéző tekintete, 's egész valójának nyájas élénksége, őt a' legszelídebb és gyengédebb hölgyé tevék. Szép szemei örmel látszának függni Henriquezen, 's ennek nehezen esett az elválás; de sátorok elibe kelle térni. Henriqueznek csak mellét fedé vas, bal karán kis vért, és fején fejez tollakkal ékes nyílt sisak vala. Vállairól párduczbőr lengett, melly öltözet' szokatlansága még érdekesebbé tevé őt a' nép előtt.

A' tárokatók harmadszor megharsanának, 's a' négy bajvivó összerobbant. Első menetelök elhatározó vala; don Miguel de Carion Henriquez' iszonyú csapása alatt nem csak nyergéből tova kidült, de megrázott lovát is maga után rántá; Hernandeznek pedig csak egyik lába lógott sarkantyújával a' kengyelben.

A' bajbírák a' Carionokat bűnösöknek ítélek, 's ki nem kerülték volna a' büntetést, de Garcias' kérésére a' nemes lelkű Cid megbocsáta nekik, 's maga esedezett fölmentésökért Alonzónál; tudá a' nemes lelkű öreg, milly sok titkos barátjaik legyenek a' Carionoknak, főkép Leonban; tudá milly szerencsétlenséget szülhetne illy nagy tekintetű és tehetségű családok' felingerlése a' kezdendő háborúban; és így hazaszeretete is járult nagy lelkéhez. A' Carionoknak megparancsoltattott egy táborozás alatt mint közembereknek szolgálni, minden nemesi jel és czímer nélkül, a' hadi seregben.

VIII.

Míg ezek történtek, nagyra nevedett Alonzo' seregeinek száma, ön országaiból, mellyek akkor ó és új Castilia, Leon, Asturia, Gallicia, Estremadurának és Portugalnak egy része valának, sok hadak gyűltek; idegenek is, főkép francziák és burgundiak, nagy számmal tódultak zászlai alatt hírt szerezni a' szerencsenek ellen.

Alonzo maga hadainál volt; de az egészet Cid, mint fővezér, kormányozá; alatta barátja, don Alvaro Hanez Minaya 's több spanyol vitézek, kisebb osztályok felett vezérkedének; don Garcias, Navarra' hercege, egy földieiből, arragoni 's cataloniai szabadakaratúakból álló seregnek parancsolt, mellyben a' Carionok is büntetésül katonáskodtak. Egy saját embereiből, norman, brabanti 's másokból alkatott lovag-dandárnak Henriquez lett parancsnoka. Így elrendelve indult a' sereg Toledo felé, melly akkori fényes és nagy város, a' háború alap-pontjának vétetett.

Henriquez és Gaston, a' castiliai nemesség' virágával Alonzo' akaratra szerint, ennek nejét és leányait kísérek, kikkel Cid' magzatai is valának. Minden háborítás nélkül folyt útok. Hősünk minél közelebb vala donna Therezához, annál inkább érte magát édes kötelekkel feléje

vonatni, 's a' hercegné' nyájassága a' szép idegen iránt szemökbe tünt Castilia' büszke fiainak, de ezek a' spanyol háborúk' istenét mélyebben tisztelék, mintsem leányai' megmentője csak egy pillanatoktól is félhetett volna.

Toledóba érkezvén már pezsgettek a' város' keskeny, meredek utczái katonáktól; a' szerencsen épületek' teraszairól rózsza, narancs és számtalan más fűszeres bokrok' árnyai közül villogának a' mór szépségek epedő 's a' spanyol hölgyek' kevély pillantatai, a' sereg' hőseit dalra lelkesítők.

Rövid nyugvás után kiindula Alonzo a' Sierra Morena felé, hogy Juszuf marokkói szultánt, ki vezérkedése alatt országa's a' Moravedik' Afrikából áthozott roppant hatalmával a' félszigeti mór fejedelmek' hadait egyesíté, minekelőtte Mancha' térségeire lejőne, vagy épen a' toledói bérczeket áthaladván, Castilia' síkjain verne tábort, hol számtalan lovasságát szabadon kiterjeszthetvén, a' spanyolseregen elsőségre juthatna, a' bérczekben megtámadhassa. Toledóban a' vígságokat egy fényes bucsúünnep fejezé-be; az elindulás' napja előtt fegyverjátékok és vendéglések között folyt a' nap. Henriquez Thereza' karján lejté végig a' mór királyok' fényes termeit, mellyek most Alonzo' büszke fejedelmi lakává váltak. Első szerelme' tüzeiben ége, mint csak éghet egy spanyol szépség' szemeitől szerelemre gyújtott ifju' szíve. Az első percz, mellyben szabadon vala, kiragadá őt a' kert' viruló lombjai közé, hogy az éjszaka' csillagai lássák boldogságát. Egy borostyán-bokorból Thereza' ezüst hangja zengett feléje, 's egy más hölgyé, kiben a' korona-örökösnére, donna Uraccára, ösmert.

„Izlésed nem rossz, – mondá szeliden Uracca hugához. – Csak hazájáról lennél bizonyos 's családjáról.”

„Édes néném, te nem szeretsz; a' szerelem illy hiú kételkedésekkel nem gondol; 's hogy ő fényes származású, magaviselete mutatja, a' franczia király' levele bizonyítja; vagy nem maga mondá nemes elfelejtkezésében: születése elhomályosítja Navarra' fényét?”

„De miért titkolja tehát? nehéz ok nélkül senki sem fogja magát az emberek' bal véleményeinek kitenni.”

„Előbb hihetőleg híressé akarja tenni nevét, 's azután fölfedezni.”

„Isten adjon boldog véget.”

Kiindulának a' lugosból, Henriquez elrejté magát; nehéz vala örömtől repedésig dagadó keblének titkolózni, észre nem vehetőn követé imádottját, 's látá Uraccát a' kertre nyíló terem-be lépni, míg Thereza egy vízómlás melletti bokorban zengő csalogány' énekén andalga. E' kedvező pillanatban kívánt élte' boldogsága felől bizonyossá lenni, 's a' hercegnéhez közelíte. „Bocsáss-meg, bájos sennora, ha édes csendedet háborítom, midőn egy kedves tárgy felett andalgani látszol, de irántam mutatott kegyességed akaratom ellen is varázskörödbe von,” mondá Henriquez, Therezához érve.

„Sőt örvendek, ha egy illy derék ifjú mellett tekinthetem az éj' kellemeit, mellyek magános kebelt érzelmekre nem lelkesíthetnek, ' felelé a' hercegné félig epedve, félig nyájasan, és leírhatalatlan jóságú hangja felbátorítá Henriquezet.

„Vakmerő vagyok, sennora; de nem vakmerő-e a' sas, midőn a' napba néz, 's ez még sem csapja vissza villámival porsziklái közé? Szemedben annyi jóság, annyi boldogítás van, hogy lehetetlen sugáiraiból mást mint boldogságot összeszönnöm.” Ezzel térdeire veté magát, 's Thereza' kezét megragadva, mint egy nem földi lelkesedéssel folytatá: „Sennora! én téged imádlak, én téged szeretlek, mint csak egy isten szeretheti a' rényt; szemeid' homálya álmaim' legszebb éjszakája, bíbor ajkad boldogságom' hajnala.” Csókjai boríták a' pirult leány' kezét, ez habozó kebellet elfordult, kezét bajnoka' kezeiben hagyva, egy rózsaszín szalagot kebléről leszakasztván, azt Henriquez' nyakába veté e' szavakkal: „Sennor! ez a' szerelem' színe. Él j bol-

dogul, 's gondold a' moriszkok' nyilsuhogása között, hogy Castiliában van egy hölgy, ki köny-nyeivel öntözné sírod' pázsitát."

„Szerelmed' szent jele vezessen a' mór dandárokön keresztül, én sérthetetlen vagyok, mert ilyen üdvet a' halál is tisztel!" kiáltá Henriquez ellebegő kedvese után.

IX.

Más nap korán indula a' tábor, 's Henriquez' bucsúja kedvesétől csak nyilván történheték az ünnep' eloszlásakor; de a' mit mondaniok nem lehetett, forró pillanatok pótolá-ki.

Már elhagyák a' toledói bérczeket, 's Mancha' határain állának Consuegra' városánál, a' hasonló nevű Sierra' tövében, midőn hírül esék, hogy a' szerecsenek' roppant serege alig öt leguányi távolságra táborozik Madrigejos mellett. Cid, a' föld' nagy részt hegyes volta 's a' se-regek' új bátorsága miatt, csatát javallt; tanácsa el-fogadtaték, 's hajnal' hasadtával a' szerecse-nek' megtámadtatása elrendeltetett. Henriquez lovagaival 's az ifjú Almodovari gróf, don Di-ego de Miraflores, a' castilii lovasság' nagyobb részével, a' jobb szárnyon elnyúló térséget foglalák-el, mellettek a' francia és burgundi lovagok állottak, kiket ugyan ezen nemzeti és az egész idegen gyalogság követett. Középen egy tág völgy nyílt, melyben a' had' derekát, Castilia' népének javából állót, Cid maga vezeté; balról a' legmagosabb hegyeket don Garcias' navarrai csapata és Alvaro Hanez Minaya, a' spanyol sereg' egy részével, tarták. Alonzo, tartalék-sere-gével, Cid után állott.

Szemközt velek terült-el a' mórok' hada hosszan és tömötten, Juszuf marokkói szultán' vezérleése alatt, ki az al Moravi, akkor Afrikában uralkodó arab nemzetség' tagja lévén, ennek egész roppant hatalmával jött hittársai' segítségökre; alatta minden mór-fejedelmek, főkép Valencia', Murcia', Grenada', Jean', Cordova', sőt maga Sevilla' királya is, ki előbb leányát Zaidét Alonzónak nőül adá, hadakoztak. A' szerecsenek' száma száz ötven ezerre ment, míg elleneik csak negyven ezren lehettek.

Legelőbb is a' mórok nyil-záporral támadák meg Miraflores' seregét. Henriquez egy er-dőcske által fedve, az ellenség után vizsgálódván, egy száraz, meglehetősen mély és széles fo-lyammerre talált, melyet a' bércei árvizek alkottak. Tüstént bele parancsolá alig ezer ember-ből álló csapatját, 's maga előttök halkkal tört az ellenség felé. Már elhagyák a' feloszlottan nyilazókat, 's egy több ezernyi lovassereggel szemközt valának; erre intézé Henriquez táma-dását. Hirtelen, de csenddel jöve-ki az árokból, 's most diadal-zajjal rohant ellenére. „A' pokol okádja ezen hitetlen fajzatot!" kiáltá Hassan Mamum Ben Moravi, a' csapat' vezére 's ezen pillanatban torkában ült Henriquez' kelevéze. Katonáit az első rohanás szét szórá; sokan közülök össze vagdaltattak; a' nyilasok rémülve futának, látván az ellent hátokon diadalmas-kodni. Don Diego de Miraflores és Raymund tolósai gróf, utánok rontottak, Henriquez pedig a' jaeni királyra veté magát, ki meglepetve hátrált; így az ellenség' jobb szárnya tökéletes ren-detlenségbe és zavarodásba jött.

Ez alatt míg Cid is hosszú küzdés után az ellene álló mórokat megrendíté, ön kezével vervén-le lováról Juszuf marokkói királyt, Garcias csaknem szomorú fordulatot ada a' csatá-nak. Szikláiról látván társai' diadalmát, hirtelen leereszkedék a' dicsőségben még korán osztoz-ni. De a' téren a' mórok' számtalan lovasai vevék körül, 's nyilai alatt omlottak síkon 's lovagok ellen csatázni nem szokott emberei, csak ő és a' Carionok ronthatának-ki Echacantareguy' kis csapata' segedelmével a' veszélyből. Most a' mórok gyalogságok által Alvaro' lejööttét gátolván, az elő haladó Cid' hátuljára csaptak, kivel már Alonzo is egyesült, mire Juszuf új rohanásra rendelő hátráló hadait. E' kettős véletlen támadás olly sikerrel történt, hogy a' spanyolok' sora-

ik megbontatván, bár vitézül, de csak rendetlen csapatokban védheték magokat, elleneiktől szorosan körülvéetve, A' király és Cid, kevés kísézőikkel, a' legnyilvánabb veszedelemnek valának kitéve.

Mig itt a' győzelem olly hirtelen elhagyá a' spanyolokat, Henriquez és társai nagy dicsőség-gel követék azt, 's csak a' fősereg' veszedelmének híre tartá-föl diadalmi pályájokon.

„Don Diego! úzd a' futókat lovasaiddal, nehogy össze szedjék magokat; én és Raymund addig a' királyt mentjük-ki”⁸⁶ kiáltá Henriquez bajtársának, 's azonnal a' kijelölt célhoz fordítá Piaymuddal együtt seregeit. Hangos kiáltás adá tudtokra a' beszorultaknak megmentőjök' közelítését. Henriquez első vágá magát keresztül Juszuf' testőrein, 's azon pillanatban csapá-le a' marokkói trón' örökösét, midőn az Alonzót leölni akará. Cid, összeszedett embereivel ismételé diadalmas csatáját, 's egy fordulással elnyomá Alkanazar' seregeit, 's lovagi párviadal-ban dült-el Granada' királya Castilia' hőse előtt. Ez alatt Henriquez 's a' két Raymund Juszufot egyesített erővel szalaszták-meg, csak Cordova' királya küzde makacsul, 's körüle új ütközetre rendelkezni kezének a' mórok; de feléje vágtata Henriquez 's a' nap' diadalmasa előtt a' csapá-sai alatt ledült cordovai királlyal enyészett-el az ellenség' utolsó reménye.

Cid meggyőzván az előtte állókat, sietett barátját segíteni; Resid Soliman azonban látván felekezete' általános hátrálását, nem vélte tanácsosnak egyedül megküzdeni a' keresztények' egész hatalmával, azért Madridejosba vonult 's innen rendbe folytatá útát Sierra Morena felé, mindig nevekedve seregei futó csapatok által.

Castilia' bajnoki a' csatamezőn adának hálát istenüknek és szent Diegónak a' győzedelemért, 's rövid pihenés után az ellenség' üldözéséhez fogtak.

X.

Már Andaluzia' téreire valának vetve a' mórok, és Castilia' serege a' Sierra Morena' csúcsán táborozott. Henriquez, most Cid után második vezér, édes andalgásban ült sátora előtt; lelke Toledo' királyi kerteiben lebegett a' tündérkecsű Thereza körül, midőn egy férfi, vaszk öltözetben, kiben tüstént Uzaguberrire ösmert, lépe elébe. Ez a' háború' kezdete óta Garcias' osztályában szolgált.

„Üdvez légy, sennor! és ne gondold, hogy midőn szolgálatodat elhagytam, bőkezűség'd emlékezete is elhagyott. Most akarom megmutatni, hogy a' valódi vaszk-szív örökre hálados,” szóla Uzaguberri olly hangon, mintha valamelly nagy titkot akarna fölfedezni.

„S mi hoz téged Garcias'tól, ki nem legjobb barátom, ide?” kérdé Henriquez.

„Boldogságod és bátorságod iránti félelmem,” felelé a' vaszk.

„Mit félted ezt? Távol a' moriszkok' nyilai.”

„De közel az árulás.”

„Örült vagy-e? Ki agyarkodnék Castiliában királya' megmentője ellen?”

„A' kik a' burgosi bajvívást el nem felejthették.”

„S a' gyáva Carionok mernének valamit? – dörgé fölemelkedve Henriquez. – Ember! némulj-el, ha vádadra bizonyos tanúd nincs.”

„Azért jövök, hogy magad légy az; tudd-meg tehát, a' Carionok csak a' kést teszik ezen gyilkos szövetségben, Garcias a' kéz, ki, ha a' halálos döfést megtevé, elő fog lépni tette' díját aratni. Neki ajánlá Juszuf Granada' örökös herczegnéje' kezét 's egy királyságot, a' Carionoknak Saragossát, ha tervét Castilia' lerontására segítendik. Cidre és reád vannak gyilkai először

⁸⁶ mentjük-ki,”

irányozva. Én véletlen szerencse által jutottam e' dolog' tudásához, 's még az is értésemre esett, hogy ma éjféلكor titkos összejövetelt fognak tartani a' mór küldöttekkel."

'S mind erre mi a' bizonyítvány?' kérde Henriquez.

„Semmi, uram, a' mit előállíthatnék, csak Echacantarreguy' beszédét hallgattam-ki egy más szolgálával 's abból tudok mindent. A' navarrai tábor előtt emelkedik egy kőszál, tövében a' keskeny völgy' sűrű lombjai egy barlang' bemenetelét rejtik-el, oda vannak Juszuf' követei rendelve. Ha királyodnak használni kívánsz, jer velem, itt számodra egy navarrai öltözetet hoztam, vedd-fel azt, 's én titkon a' barlangba vezetlek, de csak úgy, ha kész vagy magad egyedül jőni; mert többen figyelmet gerjesztenénk, a' mi tervünket elrontaná."

Harag és utálattal hallgatá Henriquez ezen beszédet. Sokáig habozott magában egy illy szembetűnő veszedelemnek kitegye-e magát, vagy ne? de a' bevádoltakat bizonyság nélkül elfogadni tanácsos nem, sőt épen haszontalan vala, miattok pedig örök árulás' félelmében élni a' háborúra veszedelmes. Hízkelkedett Henriqueznek azon gondolat, hogy ő fogja a' sereget illy fenyegető veszélytől megmenteni; ehhez járult még regényes lovagisége, melly minden bajt fölkeresni készte, ezek és Uzaguberri' bizonyítása, hogy láthatatlanul maradnak, a' menésre határozzák. Felölté a' vaszk-ruházatot.

„Sennor! Biscaya' legszebb hölgye oda lenne szerelemből, ha szerencséje volna ezen alakban látni. De most csak arra' kérlek, ön embereidnek se szólj; mert mindenikben Garcias' kémét láthatod."

Megütközik Henriquez ezen javaslaton; de szégyenle félelmet mutatni egy navarrai pór előtt, mindjárt bátor elhatározása után. „Nincs szükségem segedelemre, 's hogy te meg ne csalj, arról kardom fog gondoskodni." Ezen hangos, egy villámló pillanattól kísért szavak összerémíték Uzaguberri-t, de hamar visszavévé elébbi nyugalmát, 's felelt:

„Kezedben életem, mint hálám régen a' tiéd." Elsötétedék ez alatt, 's az éjjel' első homályában útnak indulának. Tekergő ösvényeken folytatván útokat, már közel vala az éjféл, midőn a' kijelelt barlanghoz értek. Uzaguberri elől ment, a' borostyán' sűrű ágait félre taszítva, 's így az egészen eltakart torkolathoz jutottak, mellyen csak igen meghajolva mehettek a' barlangba. Uzaguberri egy lámpát veve elő palástja alól, meggyújtá 's egy rettenetes helyet világíta-fel, millyet csak a' gonoszság választhat lakául. A' szikladarabok idomtalanul állottak-ki, 's belőlők a' leghidegebb képzelet is iszonyú alakokat festhete; magas boltozatán örök setét uralkodott, mellyet a' felijesztett szárnyas egerek' suhogása még borzasztóbbá tett; minden lépésre százsorozott tompa viszhang felelt. Hátulról egy szikla távol benyúlt a' barlangba, 's kifüggő darabjai több az elrejtésre alkalmas helyeket adtak. Erre másztak-fel mindketten 's egy üregben foglaltak helyet. Nem sokára zaj hallatszék; Uzaguberri eloltá a' mécset, Henriquez kardot ránta. A' láрма azonban nem alolról hangzott, ő úgy vélé, mintha oldalán beszédet hallana közeledni, figyelmesebben vizsgálódván, egy keskeny nyílást vett észre a' barlang' falában, közel magához, mellyen a' hold' kevés sugarai betörték; keményen hozzá vonult, 's mint vélé, Echacantarreguy' szavát ballá egyik Carionnal beszédben.

„Kelepczében van-e a' madár?" kérde Carion.

„Közel lesni nem lehetett, nehogy elijesszük, de látánk két alakot a' völgy felé tartani. Majd Uzaguberri, mint véletlenül, le fog esni a' magos helyről, mellyet elfoglaltak, és színelnt ijedése által okozott kiáltása lesz jel nekünk a' berohanásra, 's felelé Echacantarreguy.

„Nagy hazafisége lehet Uzaguberri barátodnak, hogy csupa tiszteletből hercege iránt jóltevőjét elárulja;" mondá Carion.

„Az eszkaldunak honosaival tart életben halálban. Meg fog hökkenni a' kevély idegen, ha mörkövetek helyett navarrai gyilkokra talál; de menjünk, mert közel lehet a' boszú' pillanatja."

Henriquez hallá lépteiket a'barlang' torkolatja felé elhangzani. Kétségbeeséshez közel ragadá-meg a' nyílást fedő sziklát, ez engedett erejének, 's a' faltól elválván, egy elég tág, végén bokrok-kal benőtt járást mutatott. Henriquez menten látta magát, de ezen gondolat a' boszút árulója ellen elnyomni nem bírta.

„Hol vagy Uzaguberri?” kérdé színlett nyájassággal.

„Itt, sennor, itt! csak csendesén légy.”

„Hol? itt? – mondá Henriquez, tapogatva a' sötétben. – Ah már melletted vagyok!”

„Csak légy hát csendesén, sennor.”

Egész erejével ragadá-meg őt Henriquez, 's e' szavakkal: „Áruló! hogy könnyebben adhass jelt czinkosaidnak, én segítlek!” a' hegyes ormokra taszítá.

„Kegyelem!” kiáltá a' vaszk, és szava egy tompa zuhanás után a' barlangban örökre elnémult. Az esés által támadt lármára szövétnekvilág sugárzik a' barlangban, 's fegyveres vaszkok lépé-nek-be. Henriquez egy taszítással elmozdítá a' nyílást fedő követ, 's ez menydörögve dőlt a' mélybe, egy vaszkot összezúzva. „Ezen tompuljanak a' gyáva navarrai gyilkok!” kiáltá magasá-ból Henriquez, 's a' tág nyíláson által sebes léptekkel eltűnt a' csodálkozás miatt elámult ellenei szeméből.

XI.

Míg a' táborban ezek történtek, Toledo' királyi lakában más érzelmek lobogtak. Zaide királyné és mostoha leányai Uracca, Elvira, Thereza, mindnyájan féltének egy kedvest veszteni a' csaták' dühe által. Legkeservesebb volt Zaide' állapotja, atyja és férje miatt aggódván, kiket a' sors' szomorú játéka ellenekké tett. De az élénk 's gyermeki ártatlanságú Thereza' komolysága leginkább kitűnt, míg öregebb testvérei gondosabban rejték-el érzelmeiket. Egy idomú életök' csendét a' sereg' elmenete óta csak néha háborítá egy örvendetes tudósítás a' táborból. A' consuegrai csata után levele érkezék Alonzónak családjához, melyben dicséretekkel halmozá Henriquezet, és jelenté, hogy vitézsége' jutalmául őt egyik leánya' kezével szándékozik megajándékozni. Therezának magosan vert szíve e' sorok' hallására, szerelme azt hitetvén vele, hogy atyja egyik leánya alatt egyenesen őt értette legyen. Két hét hasonlóan az előbbiekhöz folyt-el ezen levél után, midőn a' király' parancsát vevék, haladék nélkül a' táborba utazni, melly a' Sierra Morenában pihen diadalmas fáradtságából. Más nap már minden készen vala, de Toledo' számos szerecsen lakosait vigyázat nélkül hagyni nem lehetvén, kevés számú kíséretet vitt a' királyné a' bátorságosnak tartott útra, 's így elindultak. Hamar elhagyák a' toledo'i Sierrát, 's már elérték minden veszedelem nélkül a' consuegrait, ennek közepében szakadott rájuk az este. Egy kellemes, lassú konyulatú hegyektől záratott völgyet választának éji szállásul, 's egy bércki patak melletti dombon üttetének a' királyné 's herczegnék' számára sátorok. Szende fényben tündöklék a' hold, a' körüljáró örök' érczsisakain csillogtak sugárai. Thereza édes andalgásban ült a' domb-alatti olajfák' árnyaiban, 's tünődve tekintte az útra, melly őt Henriquezhez vezetendő vala. Lassan vonult az fel a' bérceken. Egy lovast pillanta most meg csúcsáról a' völgy felé sietni, kinek öltözete spanyolt mutatott. Alig halada leebb, más kettő tünék-fel az ormon, ezek az elsőre kiáltani látszának, mert ez megállott, 's a' kettő, hasonlólag spanyol, sebesen vágata feléje; egyikök elervén ezt, a' békében állót, hirtelen ledöfé lováról, a' másik a' leesőnek nyergéből valamit elvenni látszék, mire mindketten visszatértek. Thereza lármát ütött, 's hamar a' gyilkosok után indultak néhányan kíséretökből, de ezeknek nagy vala távolságok, 's így lehetetlen az elérés; a' halottat megvizsgálván, egyebet nem lehet kivenni, mint azt, hogy ő Alonzo' testőrei közé tartozott, 's az álom nem sokára elnyomá minden ezen történet felett nyilatkoztatott vé-

leményeket. Hajnalkor folytaták útokat 's a' következő estén már Manchának egy falujában szállottak-le. Most azon vidékek következtek, melyeket a' háború pusztává tön, hol a' térek kiégett földek, 's a' hegyek kopár szirtek valának. A' manchai lakók vigyázatot ajánlának a' Sierában lappongó mór csapatok ellen, mert egy bizonytalan hír állítá, Estremadurából egy tetemes sereg jött által a' Castiliában és Manchában lakó számos szerencseneket fellázítani, 's így a' keresztények' hátulában egy hatalmat alkotni. Mind ezen hírek nem valának képesek elijeszteni Castilia' nagy lelkű hölgyeit; vezérök a' szerelem volt, 's ez nem ösmer veszélyes pályát, ha végén a' kedves' kara nyílik elébe; így Zaide és a' herczegnék minden félelem nélkül tovább utaztak. A' Sierra Morena' hegysorába érkeztek más nap a' táborba jutni reménylők. Esti nyugalmodokat tartván, a' legtávolabb örök mindnyájok' ijedésére jelenték, nyugot felől egy több száz emberből álló mór lovagosztály' közelítését; a' herczegnék vitéz védelemre biztatták őreiket, 's ezek el valának tökével királyok' családja' szabadságáért életüket fölládozni. Hirtelen lovaikra ültek, 's a' hölgyeket középbbe véve, tovább indultak-fel a' bérceknek, nehogy a' tág völgyben körülfogassanak. Már remélhették a' még messze ellenségtől csata nélkül is menekedni; de egy előttök fekvő erdőből hasonlólag moriszkok rohantak-elé.

„San Jago de Compostella! itt árulásnak kell lappongani! – kiálta Don Sancho de Llerena y Guzman, a' kíséret' vezére. – Társaim, védelem halálíg!”

XII.

Henriquez szerencsésen kiszabadulván a' leggyalázatosabb árulás szerzette veszélyből, alig haladt kevés lépteket még mindig a' sziklát környező sűrűben, egyszerre néhány vaszk és cataloniai öltözetű emberre bukkant.

„Mit csináltok illy későn a' táboron kívül? nincs fenýíték Garciasnál?” szidá, rájuk kardot emelve.

„Herczeg, barátid között vagy! – mondá az egyik, olly nyelven, melly Henriquezben legédesebb emlékezetet ébreszte. – Csak most tudtuk-meg veszélyedet, hála nemzetünk' istenének, hogy kiszabadított belőle; mi segítségedre akartunk menni.’

„Ki vagy te, 's hogy illetsz olly czímmel, mellyet senkitől sem kívántam?” kérdé Henriquez.

„Láttalak én atyád' királyi udvarában, 's tüstént megösmertem idegen tollakban is az ifjú sast Spanyolországban.’

„Ha lelked tiszta, mint a' nyelv, mellyen beszélsz, légy üdvez!”

„Már Burgosban osztályodba akartam lépni, de véletlenül megtudám Garcias' gyilkos törekedéseit ellened, 's felejtve nemességemet, szolgálatjába szegődtem, befúrtam magamat bizodalomába, kitudtam titkait, téged mindenekről tudósítandó, és most is csak egy új gonoszság' fölfedezése miatt késtem megmentésedben.”

„S mivel tetézhetik ezen orgyilkosok gyalázatjokat?”

„Nincs idő kifejtteni mindent. Herczegem, siess; itt még veszélyben vagy, mi táborodba vezetünk.’ Ezzel sebes léptekkel siet az idegen, társai utána, Henriquez néhány lépésnyi távolságban követé őket minden vígyázattal, 's elbámula, milly hamar érék-el táborát az egyenes ösvényen, míg ő a' kárhözatos szikláig elébb olly hosszú utat tön. Az első őr' kiáltására megállottak, Henriquez hallgatást parancsolt neki.

„Herczegem! – mondá esdeklő hangon a' vezető – siess, ha azt a' mit Castiliában leginkább szeretsz, a' mit imádsz, elveszteni nem akarod. Garcias Castilia' herczegnéit a' mórok' kezébe játszá; föl, megmenteni őket!”

„Ma már igen megcsalattam, mintsem hogy olly könnyen higyeek, ha nemzetem' édes nyelve zeng is füleimbe.'

„Nem, magas herczeg! nem kívánom én, hogy egyedül kövess, vígy két háromszáz, sőt ha tetszik, több katonát is magaddal, 's míg ezen társaim a' veszedelem' helyére kísérnek, hagyj engem addig kezesül itt táborodban; add tudtára Cidnek 's minden vezéreknek elindulásod'; csak az istenért siess, mert ha a' herczegnék Andalusziában lesznek, tudod, nincs onnan messze Afrika. Olvasd ezen levelet.” Henriquez kivevé kezéből az írást, 's örömtől lángoló arcczal olvasá.

„Barátom, hogy jutottál ehhez?” kérdé az általadót.

„Becsületesebben mint az, kitől elvettem. Garcias már régen tudta, hogy Alonzo király szándékozik leányai közül egyet neked nőül adni. Udvari kémei jelenték, hogy a' király e' felől írt Zaide királynénak, készítené-el a' herczegnéket. Don Garcias halálig szereti Therezát, de gyanítani kezdé, hogy a' herczegné ezen szenvedelmet irántad érezi, ösmeri ő ezen veres szalagot, melly nyakadról függ, 's tudja melly kezek akasztották oda. Azonban a' király' szándéka felől, mit eddig csak mendemondákból ösmert, megbizonyodni, két meghitt embert küldé a' levélvivő testőr után, ezek őt a' herczegnék' szeme előtt ölték-meg, 's elragadák az íratot. Én azt ma Garcias' sisakában leltem. A' navarrai herczeg már régen szövetkezésben áll a' sierrai és estremadurai mórokkal, 's tüstént, a' levél' tartalma által a' legnagyobb dühbe hozatván, küldé követeket hozzájuk; a' herczeg' seregei őrzék Estremadura ellen a' hegyútakat; ezek titkon át-bocsátják az ellenséget, herczegnéink' elrablására; Garcias azután, összebeszélésök szerint, rájuk üt, színlett harcz után a' herczegnéket ugyan megszabadítja, de mintha útai hozzánk elzárva lennének, vissza fog vonulni Toledo felé, 's talán tovább is, ott Therezát házasságra kényszerítendő, 's míg mi az előttünk 's utánunk támadó ellenségtől elveszünk, ő Castilia' koronáját álmodja áruló fejére. Siess tehát, magas herczeg, a' rövid idő még nem engedé Estremadurából számos csapatoknak átjöni, még néhány száz emberrel az egész dolognak hirtelen végét vetheted.” Végzé az idegen beszédét.

„Hiszek szavadnak, mert ez Alonzo' írása, mondá Henriquez, 's a' tábor felé fordulva kiálta: „Föl, bajtársaim! örüljetek, mert szebb ügyért még kard nem onta vért. De hol van az elrablás' helye, barátom, nem tudod?”

„A' velargonai völgy.” Felelé az idegen.

„Ösmerem, – mondá Henriquez. – Tág vidék 's lovag-csatára igen alkalmas.”

Rendeléseik' hathatósága kevés idő alatt ötszáz embert ültete nyeregbe. Az árulást Cidnek megjelenté, ez tüstént tolosai Raymund grófot parancsolá a' hegyszorosak' őrzésében Garcias' seregeit fölváltani, 's az elsiető Henriquez után egy segédcsapatot küldé.

XIII.

Elhagytuk a' herczegnéket, midőn a' velargonai völgyből menekedni akarván, szemközt akadtak egy a' bérczről lejövvő mór sereggel. Az ellenség minden késedelem nélkül rohant a' herczegnék' hirtelen csatarendben megálló kíséretökre, 's erőszakokat még a' lefelé vágatás is erősíté; a' spanyolok falként állottak, 's pajzsaikon sértés nélkül hajlának-meg a' szerencsenek' bambus-láncsái; ezek visszatértek 's többször ismételek foganat nélkül rohanásaikat. Az ellenség' hátulsó része sűrűn nyilaza, a' hegy ellen rohanást nem tehetvén; sokan közülök le-szállva, az út oldali bokrokból lődözének, 's több vessző esett a' kíséret' közepén álló herczegnék' lábaihoz. Ők magas bátorsággal tűrék a' veszélyt, 's bátoríták védőiket elszánt csatára; csak Thereza' élénksége árult-el nem annyira félelmet, mint kevés nyugtalanságot. Valahányszor a'

felső mór csapat ismételt rohanásaitól visszavonult, annyiszor folytatták elleneiktől nyomban űzve utokat. Már jó ideig küzdének így, de végre lankadt erejük, 's még egy rohanás áttörte volna soraikat, midőn a' hegy' ormáról: „San Diego és Castilia!” százsorosan hangzék-le, a' bércek' viszhangjaitól még rettentőbbé tétetve, 's a' hang után Henriquez ronta-le seregével, 's a' rémült mórakat részint a' mély sűrűbe, részint a' kíséret' kiszegzett láncsaiba veté a' rohanás' erőszaka; sokan Henriquez' fegyverei és lova alatt veszték-el. Az alsó és oldalt lévő mórrok megfutamodának, 's kevés perczek alatt, holtaikat kivévén, egy szerezcsen sem látszék a' völgyben; Henriquez' lovagai üldözik őket. A' vezér maga imádottjához fordult.

„Így látlak titeket, kegyes herczegnék? Milly öröndetes nekem benneteket e' veszélyből kimenteni; oly bűt gerjeszte bennem az általatok kiállott félelem!” mondá lováról leszállva Henriquez.

„Kikre illy bajnokok ügyelnek, azok Grenada' közepén is békén alhatnának,' felelé donna Uracca, míg a' piruló Thereza csak keblé' habozásával jelenté örömet.

„Még messze vagyunk a' tábortól?” kérdé a' királyné.

„Csak holnap este érhetjük-el; azért, kegyelmes asszonyaim, foglaljátok-el az ott hagyott tábort, én addig kikémlelem a' tájékok, 's holnap Alonzo' táborában pihentek.' Az egész társaság a' táborba ment, mellyet a' mórrok illetlenül hagytak. Henriquez védelemre elég őrköt rendelve, maga ellenséget üldöző katonái után ment. A' mórrok Henriquezet Garciasnak vélék, azért eredtek oly hamar futásnak, csak a' spanyol fegyverek által köztök végbevitt öldöklés oszlatá-el, de már későn, csalatásokat, egyéb nem vala hátra összezavart csapatjoknak, mint szaladásokat folytatni azon szoros felé, mellyen bejöttek. Ide érkezvén, a' szabad átmenetel helyett nyilzápor fogadá őket, 's az ormokról le-hengerített szikladarabok' moraja köszönté, mert Garcias' áruló hadát hű spanyol seregek váltották-fel; sok szerezcsen elfogatott, nagyobb része a' völgy' keskeny végébe temetteték, köztök a' tetőkről leginkább irányba vett vezéreik is. Ezen vérengzéshez érkezék Garcias is, ki, fondor terve szerint, a' királyi család' megmentésére sietett; de lángoló haragja majd előlte, elkésését látván. Első hevében a' királyné' táborára akart rohanni, 's a' hölgyeket elragadni; hamar átlátá azonban, milly veszélyes lenne ez, azért Henriquez után indult, osztozni legalább a' dicsőség' utósó részében, mellyet egyedül maga kívánt aratni. Midőn őt Henriquez meglátta, tüstént szembe a' szorossal sorba állítá seregét.

„Üdvez légy, sennor! – kiáltá már messzéről, rosszul rejtett haraggal, a' navarrai herczeg Henriqueznek; – téged a' jó szerencse ismét üldözőbe vett; valóban mai tetteted még dicsőségesebb a' consuegrai ütközet' megnyerésénél.”

„Áruló' idvezlése átok!’ – Felelé a' közelebb ért Garciasnak Henriquez. – Távozzál inkább, mert jelenléted keseríti örömem' édességét.’

„Idegen! akárki légy, – harsogá az ijedését haragjával fedni akaró Garcias – hogy' merészled illy alávalón gyalázni Navarra' herczegét?”

„Ki árulást vet, gyalázatot arat; kezemben gonoszságod' tanúja: azért javaslom, hagyd-el tüstént e' földet, 's rejtsd-el magad hazád' sziklahomályába, nehogy a' világosság elsötétedjék egy keresztény herczeg' alávalóságán.’

„Sennor! föl van fedezve minden, – mondá a' herczeg mellett álló Echacantareguy – de a' tetőn embereink állanak; előbb boszú, 's csak azután vissza Navarrába!” Ezen szavaira előragadá gerelyét 's azt egész erejével veté Henriquezre. De ez mindjárt meglátta az óriási vaszkot, és szemmel tartá minden mozdulatát, így könnyű vala neki most a' villámként röpülő gerelyt pajzsával felfogni, mellynek az egy jó részét kitörte.

„Új árulás!” kiálta a’ galliciai gróf a’ tetőn, ’s intésére katonáinak nyilai és sziklái omlottak a’ navarrai seregbe, melly nem tudván a’ szorosúti őrség’ fölváltását, menyköveknek nézte a’ fejére zugó veszélyt. Henriquez hirtelen megkanyarodék seregével, hogy ellenét még inkább a’ sziklához szoríthassa. Garcias’ haragja ön hasznát sem engedé látni, vakon rohant az e’ helyhezetben győzhetetlen ellenségnek; de Echacantareguy, kiben a’ boszú’ leghőbb vágya sem tudta előrelátását homályosítani, észrevevé hamar azon rést, mellyet Henriquez’ kanyarodása a’ szikla és sereg között hagyott, ’s épen olly hamar használá az alkalmat; urai, a’ grófok, mindig szokottak várnagyok’ tanácsát sőt lépteit is követni, itt sem távoznak tőle, ’s néhány szolga’ intésére utána nyomultak, ’s az ellenségtől alig észrevétetve, ló’ halálában vágattak-ki a’ veszedelemből. Henriquez Garciasal ez alatt összecsapott, a’ navarrai lovasok nem valának képesek csak egy rohanást is kiállani, felbontatva soraik, magok sűrűen hullottak nyergeikből, ’s Garcias’ törekedései rendet tartani foganatlanok maradtak; ő magára már Henriquez közelíte, a’ herceget elevenen elfogni szándékozó; ez védelemre készen álla, kevés ideig tartott mindazonáltal viaskodások, mert Garcias sem ügyességre, sem erőre nem mérkőzheték Henriquezzel, ’s egy iszonyú csapás sisakjára úgy megszédíté őt, hogy kábultan esett-le lováról, és elfogatók. Ezen eset véget vete a’ harcnak, mind megadták magokat, ’s Henriquez őket Garciasal együtt Raymund galliciai grófnak adta által, maga pedig visszatért a’ királyi hölgyekhez, ’s másnap este szerencsésen elérték a’ nagy sereg’ táborát.

XIV.

Alonzo tudósítva volt már Cid által a’ történekről, ’s eltökélé a’ dologban bár minden vigyázattal, de minden keménységgel is itélni, addig is megparancsolá, hogy Garcias, társaival együtt, szoros őrizet alatt tartassék. Előbb egy nagyobb fontosságú dolog volt elhatározandó; mit kelljen t. i. a’ háború’ folyamatjára cselekedni. Némellyek egyenesen le akarának Andalusíába ereszkedni, mások Valencia felé fordulni, a’ többiek Estremadurába tenni által a’ háborút. Az első vakmerő lett volna, mert nagy vala még a’ szerecsen-hatalom Andalusíában, ’s folyvást nevedett Afrikából, míg jobbról Estremadura, balról Cuenca és Valencia felől veszélynek valának kitéve a’ sereg’ oldalai, ’s hátul a’ morenai és toledói sieranoszok minden perczben fegyverhez nyúlhatának. A’ második terv, Valenciát elfoglalni, Cid’ kedves, de most még általa is kivihetetlennek tartott gondolatja volt, leginkább Castilia’ messzesége és az ellenséges Arragonia’ közelsége miatt nem volt tanácsos, ’s annál kevesebbé, mivel Murcia és Grenada felől a’ sereg hátulról is megtámadható vala. A’ harmadik terv fogadtatott-el, mivel Estremadurában a’ sereg’ hazájához, és így segélyforrásaihoz közel lévén, szükségnek kevésbbé leszen kitéve, és az ellent csak szemközt várhaták, az oldalt fekvő hegyeket egy kis sereg által őriztetvén. Don Alvaro hátrahagyott a’ hegyek’ elfoglalására, a’ sereg’ többi része pedig Estremadurának vévé utát, miről a’ Cordovában és Jaenben újra gyülekező mórok semmit sem tudtak. Alonzo, Cid, Henriquez, a’ tolosai herceg, és a’ galliciai gróf Toledóba tértek a’ királyné és hercegekkel, hova Garcias is vitetett.

A’ király’ első dolga volt Toledóban ítéletet tartani; ez, saját elnöksége alatt, Castilia’ nagyaiból állott, még maga Henriquez is csak mint vádló lépett-föl. Garcias előhozaték. Először is azon idegen állítatott vele szembe, ki árulását Henriqueznek fölfedezé. A’ navarrai herceg meg-ösmeré, hogy ezen ember szolgálatjában volt, de makacson tagadá minden állításait, és kifogásokat tön a’ castiliai törvényszék ellen, melly egy navarrai herceget megítélni akar, ’s illy alacson kalandorokat állít tanúul.

„Herczeg! – mondá nemességgel az idegen, – hogy alacson kalandor nem vagyok, tetteim mutatják, azokról ösmer engem Castilia’ serege; hogy hozzád szolgálatba állottam, csak árulásod’ fölfedezése és a’ vitéz don Henriquez’ megmentése végett történt, de családom’ nevével bár milly gyülekezetben is dicsekedhetem, ’s ha don Henriquez akarja, bizonyosságot tehet e’ felől.” Henriquezhez lépett a’ tanú ’s egy írást nyújtá neki, ez olvasá.

„Barátom, vedd kézszorításomat. Lássátok Castilia’ nagyai! ezen nemes honában a’ legnagyobbak közé tartozott, ’s mondhatom Garciasnak, vére olly nemes, mint akárkié Navarrában; és még is annyira lealáza őt barátsága irántam, hogy mind azt elfelejtve, ez árulónak szolgálatába lépett. Én magam állok jól minden szaváért,” mondá Henriquez.

„Te, ki magad is ösmeretlen vagy?” kérdé megvetőleg Garcias.

„Jól van; kénytelen vagyok magamat fölfedezni. Olvasd tehát, király! ’s olvassátok Castilia’ nagyai ezen oklevelet.’ Alonzo felbontá az iratot, mellyet Henriquez egy szolgája’ kezéből kivevén, neki általnyújtott.

„Föl, herczeg, föl királyi székemhez! – mondá az írás’ olvasása után Alonzo, Henriquezet kezénél a’ királyi szék’ lépcsőin fölvezetve. – Tudjátok-meg országom’ nagyai: a’ bajnok Henriquez, a’ consuegrai diadal’ elhatározója, leányaim’ és hölgyem’ megmentője, ága egy királyi törzsöknek, melly ős időktől fogva uralkodott Ásiában, ’s onnan Európába általköltözvén, egy nagy királyságot alkota, vezére lévén egy szabad dicső nemzetnek; Henriquez’ atyja a’ magyarok’ királyi székén ült. Tiszteljétek őt, mint egy nagy király’ fiához illik.”

Zajos örömet jelenté a’ gyülekezet, melly alatt Henriquez viszont-köszönetét kifejezván, le-szálla a’ királyi székről, ’s egy levelkét húzva övéből elő, Garciasnak indult, ’s büszke méltósággal szóla hozzá:

„Magad akarád ösmerni vádolódat, szerencsétlen! a’ mit az ösmeretlen Henriquez elhallgathatott, azt a’ magyar herczeg kénytelen kinyilatkoztatni. Ösmered ezen levelet?”

Garcias elsápadt ’s rövid ideig hallgata. „Én... én... nem... nem ösmerem!” mondá végre, harag és ijedésben habozva.

„Ezen levél ön kézírása, ’s egész tervét magában foglalja; a’ herczegnéket megtámadó csapat’ elesett vezérének találtuk,” folytató Henriquez.

A’ kézirat megösmérteték Garciasénak lenni ’s minden okok bizonyossá tevék bűnét. Nem sokára nemes haraggal hirdeté Alonzo az ítéletet, mellyben őt és tanácsnokit nem csak az igazság, de a’ politika is vezeté. „Izenjétek-meg Navarra’ királyának, hogy fia addig maradand Castiliában fogva, míg Alavát vissza adandja; ’s életével adózik, ha országából csak egy ember törne is ellenségesen Castiliába. ’S most, sennorok, a’ komoly foglalatosság és büntetés után a’ jutalomnak ’s vígságnak adjunk helyet. Kövessetek engem.”

Az egész gyülekezet követé királyát, Garcias pedig a’ burgosi várba vitették.

Fényes ünnepet ada hőseinek Alonzo, ’s a’ mór palota ismét termeibe fogadá Castilia’ színe; a’ hölgyek’ pompás öltözeteit csak ön szépségök múlá-fel, ’s a’ férfiak vetekedének velek fényben. Megjelent Alonzo is, hölgyét karján vezetve, leányai követék, ’s családjával a’ thron’ emelt helyét foglalá-el.

„Ösmeritek, sennorok! – kezdé a’ király, – régen már Henriquez’ hősi érdemeit; tudjátok, hogy ő tette nagy részt a’ consuegrai diadal’ elhatározása által olly dicsővé jelen táborozásunkat, ösmeritek mátol fogva fényes származását is; én azért elhatározám őt egyik leányom’ kezével jutalmazni. – Ezzel Henriquezhez intézé szavait: – Herczeg, válassz! itt Uracca, örököse minden koronáimnak, ki által egyike lésszesz Europa’ legnagyobb fejedelmeinek; itt Elvira és Thereza, kik nényjőktől csak abban különböznek, hogy nem annyi országok’ örökösei.”

„Kegyelmes király! – felelé Henriquez – érdemem felett van jutalmad. De bár milly dicső legyen Castilián uralkodni, bár milly szép is Uracca herczegné, engem más szerelem’ rózsalánczai kötnek; az első pillanattól imádom Therezát; isteni szépségének szentelém minden tetteimet; add őt nekem nőül, királyom, és senkinek sem írgylem Castiliát.’

„Boldog leányom! – mondá Alonzo – kinek szerelmeért illy férfi veti-meg országaimat – s áldva tevé Thereza’ kezét a’ Henriquezébe. – Nemes herczeg, hősien állád-ki ezen próbát is. Ösmerem én Uracca és Elvira’ leányaim’ hajlandóságát is. Raymund! Galicia’ grófja, vedd Uracca’ kezét; és Raymund! tolosai gróf, ki Henriquez mellett, Gaston név alatt olly vitézül csatázott, legyen Elvira’ férje. De a’ királyfinak királyi díj kell: Henriquez bírja tehát Galicia’ részét, melly a’ Minho és Duerro között fekszik, s a’ régi Lusitaniának egy tartománya volt.”

„Köszönöm kegyelmedet, nagy király! – viszonzá Henriquez. – De a’ királyfi is hozzon királyi hölgyének ajándékot, azért Castilia’ színe előtt esküszöm, menyekzöm előtt a’ hitetlenség’ kárával még egyszer olly nagygyá teszem e’ fényes ajándékot.’

„Éljen don Henriquez! Éljen Magyarország’ királyi hercege!” kiálták örömtelve a’ spanyolok. A’ három boldog pár csak egymás’ karjai közt érzette az ünnep’ dicsőségét; s a’ kerti magas platanok’ és sűrű szykomorok’ árnyai között nyomta Henriquez a’ szerelem’ első csókját mennyei szépségű jegyese’ viruló ajkaira. De a’ következő reggel már elszakasztá boldogságokat, mert Estremadura felé hívá a’ háború’ hőseit. Henriquez elvált a’ főseregtől, és magyaraival s mind azokkal, kik új birodalmából származtak, kiket még ön költségein szerzett katonákkal bővített, éjszának a’ Duerro felé fordúlt.

XVI.

Estremadurában diadalról diadalra repültek don Ruy Diaz de Vivar, vagy a’ hős Cid’ vezérlése alatt Alonzo’ zászlói, s csak hamar a’ tartomány’ legnagyobb része hódolt a’ kereszténykormánynak. Badajozból futni kelle a’ mór királynak. Míg itt győzedelmeskedtek bajtársai, Henriquez Portugal’ mostani Beira nevű tartományában emelte Magyarország’ lobogóját; váratlan volt az itt lakó móroknak az ellenség, s így könnyen elfoglalható a’ tartomány; csak a’ Sierra de Estrella’ mélyeiben csoportoztak a’ mórok véres csatára; de Henriquez’ kemény támadása egy percz alatt felzavarta rendeiket, és semmivé tette rövid véres harcz után az ellent. Innen sok idegenek, főleg gascognei francziák által, kiket tetteinek híre csalt zászlai alá, megnőtt seregével tovább indult s nem soká Coimbra’ falai előtt állott; ezen nevezetes városnál tapasztala keményebb ellentállást. Mohamed Drama Ben Koreisch mindent elkövetett e’ várost nemzetének megtartani; s már félt Henriquez húzamosan tartandó vívástól, midőn a’ városon átfolyó Mondego’ partján járván Csabával – ez vala azon magyar nemes, ki Garcias’ árulását fölfedezte, – észrevevé, miként a’ mórok csak egy két sajkával őrzik e’ folyamot. Csaba legottan ajánlá magát, éjjel magyarjaival tömlőkön a’ városba úszni; mi végre tüstént mór öltözetek osztatának ki ezek között. Alig tűnék-föl a’ hold egy déli éjnek világosságával, legottan jelt ada Henriquez a’ várost két oldalról megtámadni; a’ csatazaj ezen vésszel fenyegetett pontokra hívá az őrsereget, s mintha az ég is segítené őt, egyszerre elborult, s egy éjszaknyűgoti vihar járhatatlanná tette a’ Mondego’ felduzzadt árjait; de félelem nélkül ereszkedék bele Csaba embereivel, s rövid idő alatt tömlőiken a’ városba értek, mert a’ vihar s a’ falak ellen törő hadi vész itt mindent messze űztek a’ partoktól. Legottan kiszállottak a’ magyarok, s a’ folyóhoz legközelebb kapura rohantak. Ennek őrei, mór öltözetű katonákat látván, inkább ügyeltek a’ külső ellenségre, midőn barátiaknak vélt szablyák ragadák-ki csalódásokból. Hirtelen leszaggatá Csaba a’ kapu’ zárait, Henriquez’ csapatjai az adott jelre berohanának, s elfoglalták Coimbra. Kevés idő

mulva a' bájvidékű Cintra, és Portugal' későbbi fővárosa Lizbona is megnyiták kapuikat Árpád' diadalmas unokája előtt. Már az Alonzo által ajándékozott földhöz, mely a' mostani Minho és Taz oz Montes tartományok, Henriquez fegyverével a' mai Beirát és Estremadura' nagyobb részét is kapcsolá, hiven esküjéhez, melyet eljegyeztetésekor tőn. Ezen tartományok később Porto és Cale tengeri városoktól, hol az idegen segédseregek partra szállani szoktak, Portugálnak neveztetett, és az Árpádok' dicső nemzetségéből Henriquez' fia lett grófi névvel első fejedelme. A' következő béke megerősíté Henriquezet mind ezek' birtokában, 's még Alonzo Manchával 's Estremadura' nagy részével nevelé birodalmait. A' béke' ünnepén harmadszor boldogítá Toledo Henriquezet 's a' hármas menyekző' ünnepén bár közös vala a' boldogság, senki sem érzett anynyi üdvességet, mint Henriquez és Thereza.

XVII.

A' két Carion és Echacantareguy kiszabadulván a' velargonai völgyből, titkon és gyorsan utazák keresztül Castiliát, 's otthon navarrai váraikba rejték-el magokat Alonzo' boszúja 's a' világ' utalása elől. Echacantareguy hiába ingerlé urait a' boszúra, hatalmas pártolójok' elfogatósa jobban megrémíték gyenge lelkeiket, mintsem a' boszú' hő vágyát félelmök el ne nyomta volna. Ők, kik Garcias' tanácsát vakon követve, elébb megkérték Cid' leányait, 's azután, hogy királyi rokonok' boszújának eleget tegyenek, a' temérdek kincseikkel menyekzőjőkre útzókat rablóí módon megtámadták, azokat Henriquez nélkül mindenektől megfosztandók; kik később a' magyar herceget orgyilkolni törekedtek, 's végre Garciasal Alonzo' országai és családja' veszedelmére árulásba bocsátkoztak, most, mint félénk állatai az éjszakának, homályba vonultak, örvendezve ha ottan békében maradhatnak. Echacantareguy' minden unszolásai kevesek valának fölbátorításokra. Csodálatos vala látni előbb minden gonoszságra készségüket, 's most a' mély ellankadást, melyből még a' boszú' hatalmas vágya nem birta lelkeiket fölrázni; de fogva volt Garcias, minden tetteik' vezére, nélküle ők csak mozdító erejőktől megfosztatott gépelyek voltak. Garcias' szándéka volt Navarrát nagyítani, ezért nőül akara egyet Alonzo' leányai közül; Cid hazafilag ellenzé a' Castiliának ártalmas tervet, 's az semmivé lett. Most Navarra' érdekeivel akará Cidet összekötni, azért szerzé leányai' házasságát a' Carionokkal; de látván, hogy azok így Castiliához szegődnek, kényszeríté a' tanácsától vakon függőket ön jegyeseik' elrablására, hogy így Cid' leányait és temérdek kincseit hatalmába kerítvén, a' bús atyát tervei' előmozdítására szoríthassa. A' Carionok hazafiságból is vitték a' gonoszságot véghez, mint hitték, Navarra' javára; annál inkább, mert Garcias azt hazudta, hogy Cid adott szavát megtörvén, leányait másokkal tartandó mennyekzőre viteti Burgosba.

„Jól van tehát, sennorok! – mondá egykor az urdazi várnagy, látván biztatásai' foganatlan-ságát. – Ha uraim eltűrik a' gyalázatot, elválasztom ügyemet az övéktől; mert ereimben hevesebb az eszkualdunak vér, mintsem hogy legkisebb cseppje is véres boszút ne forralna.” – Magosra emelve gyilkát: „Ezen vasat Navarra' sziklái köszörültem, de azon szikláknál keményebb szándékom, 's e' tőrnél élesebb gyűlölségem.”

„S hol reményled őt elérni, tábora' közepében, vagy Toledo' királyi lakában?” kérdé Miguel.

„Egy jó döfés mindenütt halálos; de táborában 's Toledóban, hol minden ösmer, nem fogom őt fölkeresni; majd más helyre hozza őt a' boszú' angyala, 's addig mintegy halálos gondolat, fogom lépteit őrzni. Isten veletek, engem vagy soha, vagy Henriquez' vérétől ázottan láttok-meg.” Ezzel ment, 's urai, bár újabb bajoktól féltek, nem merék tartóztatni. Echacantareguy' forró navarrai vére, mint maga mondá, boszú után kiáltott; ő Henriquez ellen már urdazi meggyaláztatása óta véres gyűlölséget táplált, mit a' több megrontott boszú-tervek még inkább

neveltek; azon emberek' száma közé tartozott, kiknél a' szándék' megsemmisítése csak nagyobb inger a' kivitelre. Ő addig meggyalázottnak vélé magát, míg szegényét ellene' vérével le nem mossa. Zabolátlan szenvedélyei mint egy őrültté tévék őt, 's jelenje csak a' boszú' gondolatja, 's jövődjé a' boszú' reménye volt. E' fölött nagy hazafiság lakott keblében, 's tudta, hogy Henriquez, valamint oka Garcias' fogságának, úgy nagy gátja a' herczeg' Navarra' nagytársára irányzó terveinek; el akará tehát nem csak maga, de honja' ellenét is irtani.

XVIII.

Henriquez' grófságának Guimaraens leve fővárosa. Egy őszi nap' délestén pompásan vala a' város kiékesítve; az utcákat lombok és virágok fedék, tarka szőnyegek függöttek az ablakokból, míg a' kapukon, tornyokon és házfedeleken zászlók lobogtak az ország' színeivel; a' lakosok ünnepiesen öltözve tolongának számtalan idegenekkel vegyesen, kiket az ifjú fejdelem-pár' látása csalt Guimaraensbe; mert ma váratott Henriquez Therezával fővárosában. Egy zarándok, kopott öltözetben, láthatólag fáradtan botjára támaszkodva, szólíta-meg egy külsejére nézve nagyobb tekintetű polgárt: „Sennor! én messze földről jöttem látni azt, ki, reménylem, hazámat is kiszabadítja a' hitetlenek' kezéből.”

Jámbor zarándok! – felelé ez – honnan vezérel útat?

„Algarvéból szent Jakab' sírjához – monda a' zarándok – 's most vitéz grófortokat akarom látni; mutass egy alkalmas helyet nekem szegény utazónak.”

„Állj e' kőre házam előtt, itt csak két lépcsőnyire megy-el don Henriquez.' A' zarándok elfoglalá a' helyet, 's azon perczben a' harangok' megkondulása 's a' nép' örömjaja jelenték Henriquez 's neje' megérkezését. A' mindig nevedő „éljen!” kiáltások hirdetéik közlését, 's a' zarándok meredten feszíté szemét azon pontra, hol Henriquez legegőbb szemébe tűnő vala. Közvetlen a' gróf előtt lovagok jövének szabadon tartani az utat; Henriquez hölggyével gyalog ment, részint a' szorongás miatt, részint hogy népének magát közelebből mutathassa. Alig érkezett a' zarándok' közelébe, ez tüstént elhagyá helyét, 's térdeire veté magát a' gróf előtt. „Irgalom, nemes gróf, irgalom nekem és hazámnak!” kiáltá könyörgő hangon.

'S miféle irgalmat kérsz tőlem, jámbor zarándok? kérdé Henriquez nyájasan.

„A' boszú' irgalmát!” dörgé a' hirtelen fölemelkedett zarándok, 's épen olly sebességgel emelé ruhájából kirántott törét a' gróf ellen, őt bizonyosan átdöfendő, ha Csaba, most már coimbrai kormányozó, kit a' menetel' háborítása fölbosszantott, a' zarándokot vizsgálván, nem lelte volna azt Echacantareguyhoz hasonlónak; azért vigyáza mozdulatira, és mihelyt a' gyilkot emelni látta, tüstént megragadá karját, mire többen összerohanván, az orgyilkos első haragjok' áldozatja lett; összeszabdalt testében alig lehete megösmerni Echacantareguyt.

Ezen eset volt az utolsó szerencsétlenség Henriquezre, ő sokáig kormányozá országát, 's élt boldogul bájos Therezájával, kit maga is lovagilag, okleveleiben, legszebb és legkedvesebb feleségének nevez. Már fia, Alonzo Henriquez, királya lett Portugalnak, 's így jutottak Árpád' maradéki ezen szép ország' királyi székére.

Gaal.

J E G Y Z É S E K .

M ó r (maurus), és s z e r e c s e n (saracenus) nevek alatt a' Spanyolországot meghódító arabok és afrikai maurok, nem, mint ma hibásan szokás, Afrika' fekete lakói értetnek. – B a b i e k a neve Cid' híres lovának, és C o l a d a kardjának. – V a s z k és E s z k u a l d u n a k

neve azon népnek, mely a' navarrai királyságot, és a' vaszk tartományokat (Alavát, Biscayát és Guipozcoát) lakja. – A l h a m b r a , Granadában, A l c a z a r , Malagában fényes palotáik a' hajdani mór-királyoknak. – S i e r r a spanyolul hegysort jelent, S i e r r a n o s z hegyi lakót.

AZ ELJEGYZETT.

Te, ki látva könnyeim',
Olly sötét, olly bús valál,
Volna szíved, gyászos éj!
Most reám mosolyganál;
Boldogságom' érzened,
'S áldanád a' végzetet,
Mert örökre bírom én
A' kiért e' szív epedt.

Lámpaként meggyújtánád
Tündöklő szép holdadat,
Csillagidnak ezrede
Ékesítné arczodat;
Hogy ragyogjon föld 's egek
A' szerencse' ünnepén,
A' midőn boldog levék
Gyászod' régi társa én.

De te, mint a' néma sír,
Szívtelen vagy, és hideg,
Képed zordon, elborúlt,
Kebled pusztá, rengeteg;
Víg barátod, vagy komor,
Arczod egyképen setét; –
Szánlak, hogy nem értheted
E' szív' égi érzetét!

Bajza.

SZORGALMAS IRÓ.

Tárva könyv előtttem,
Könyvben énekek,
Készen áll a' toll is
'S tiszta szép ivek.

Nincs időm olvasni,
Irni sem tudok,
Isten hozzád, ív te!
És ti szép dalok!

Ablakhoz kell mennem
'S áttekintenem,
Túl ott szép leány van,
'S két hamiska szem.

Garay.

A' BUJDOSÓ.

Erkölcс kötött hazádhoz,
Balsorsod üldöz-el,
Szegény fiú! hová mégy
Honod' ledőltilvel?
Mi boldogabb! ha elhalsz
Rontó csaták között,
Most hála 's üdv lebegne
Csendes porod fölött.

Hazád szivedbe oltá
Fiúi érzetet,
Szeretni őt az édest,
'S a' drága nemzetet;
'S im nincs mihez lobogni
Kebled' hő lánginak,
Nincs hon, minek virulni
Korod' viráginak.

Csendes, de mély a' bánat,
Melly szívedben tenyész,
Szent tárgyait' letüntén
Jó hontalan vitéz!
Mint üstökös' futása
'S pusztába kelt szelek,
Olly kétes, árva sorsod:
Együtt bolyongsz velek.

Virág megél az égnek
Hűsebb fuvalmin is,
Madár talál virulmányt
Tengervidéken is;

Polgárnak egy hazája,
Miként egy istene,
Ott fejlődik, ott virágzik
Erőben szelleme.

Nélküle nincs iránya,
Reménye nem virul;
Törvénye és hazája
Után sírjába hull.
Kebledbe' mindig ébren
E' gyász emlékezet,
Ez vérzi, ez repeszi
Örökre szívedet.

Erdélyi János.

HŰSÉG.

A' leányka, mint madár,
Repkedő és csapodár;
Minden újabb pillantása
Egy hivének buktatása.
A' leányka lenge nád,
Hajlik tőled és hozzád;
Szellő hajtja jobbra balra,
Majd keletre, majd nyugotra:
Keblet minden szépre tárj,
De leánytól jót ne várj!

Melly gyönyört az óra ád,
Úgy tekintsd mint rózsafát,
Mellynek kurta ifjúsága,
Hervadandó szép virága.
A' leányka gyenge ág,
De szerelme szép virág:
Szedd szelíden a' virágot,
Meg ne sértsd a' gyenge ágot;
'S melly gyönyört az óra ád,
Vedd 's köszöntsd-el poharát.

Mit sovárgasz? mit tünődnél
Hosszu hűség' lángirúl?
Még a' nap sem hű az éghez;
Majd derül, majd elborúl.
A' hold, bár szelíd világa,
Csak muló kéj' csalfa lánga;
Fogy 's telik, mint kedve jó:
Hű leánykák' képe ő.

A' hitetlen oldalcsont
Már sok férfit törbe vont.
Bár szerelmed tisztán ég
'S véghetetlen mint az ég,
Zálogúl add szívedet,
E' legdrágább kincsedet;
Vagy megvetve, vagy csalatva,
Így is úgy is megromolva,
Veszteséged bármi nagy,
Gúny's nevetség' tárgya vagy.

Élj az ért a' gyors idővel,
Ne törődjél a' hűséggel:
Kölcsön esik, ha te csalsz.
Megcsaltak már értte százszor,
Azt gondold, most rajtad a' sor:
A' csalásban meg nem halsz.

És ha még is tévelyedve,
Jó tanácsot elfeledve,
Fenn akadnál, 's lányi jóság,
Vélt erény és ártatlanság,
Könnyü, mívelt, vitor elme,
'S a' szerencse' dús kegyelme,
'S csókkal esküdött
Tiszta szerelem,
Könybe gyöngyözött
Játszi barna szem,
És haj, mint az éj,
Váll, kar, mint a' hó,
Mint megannyi kéj,
Ész- és szívfogó,
Megbűvöltek, 's neki szánva
Kész lennél e' nagy mondásra:
Holtodiglan, holtomiglan; –
Térj eszedre! féld a' szégyent,
Mondd helyébe: „holnapiglan!”
És ne kívánj lehetetlent,
Mert, akarja bár szívében,
Más van írva sors' könyvében –
A' leány hű nem lehet:
Férficsontból vétetett.

Holló.

A' HONTALAN.

Járatlan útakon ki jársz,
'S keblet viharra vészre társz,
Örömtől idegen,
Ki vagy, te bánat' embere,
Mi sorsnak üldöz fegyvere,
Hogy bolygsz vad bérczeken?

„Hagyj bolyganom vad bérczeken,
Hagyd dúlni a' vészt keblemen,
Én bujdosó vagyok;
Kietlenb e' szív itt balúl,
Zajosb a' vész, melly benne dúl,
Fájdalmim olly nagyok.”

Tán dús valál és kincsedet
Elvette ádáz végzeted,
'S most inség szomorít?
„Dús voltam 's dúsak lenni jó,
'S inségem most olly szív-ható.
De ez nem tántorít.”

Két név előtted szent talán:
A' hű barát és hű leány,
És Ők elhagytanak?
„Pártos barátság, szerelem
Földön legkínzóbb gyötirelem,
Ők híven haltanak.”

Kihaltak ők? tán gyermeked
Szép hölgyed, minden örömed,
Emésztő sírba szállt?
„Mind sírban a' mit szereték,
De a' szív mély 's nagy menedék,
Elnyögte a' halált.”

Te tűrsz, bár kínod' súlya nagy,
Tán a' becsület' rabja vagy,
'S neved gyalázva volt?
„Gyalázva minden címerem,
De azt hazámért szenvedem,
'S ez rajtam drága folt.”

Hah számkivetve vagy tehát
'S mellyért vértettél, ön hazád
Sújt kérlelhetlenül.
„A' száműzöttnek honja van,
'S bár szenved ő 's boldogtalan,
A' nemzet él 's derül.

A' nemzet, mellyhez tartozám,
Kiirtva, 's vérbe fült hazám
Többé fel nem virúl:
Engem millióknak veszte nyom,
Egy nép' halálát hordozom
Keblemben ostorúl.”

Vörösmarty.

BIZTATÁS.

Légy vidám, örülj napodnak,
Melly borús egedre száll;
Mert az élet kurta pálya,
Bölcs, ki azt vigadva járja,
Nem busong, nem sirdogál.

Félre hát a' bánatokkal,
Játszi kedvnek adj helyet,
Szedd-le életed' virágait,
Hintsd-be véle pusztaságait,
Igy virúl-föl édened.

Vétek ön magát epesztetni,
Bút ölelni kábaság;
Megragadni a' vigalmat,
Túrni a' nyomó hatalmat,
Ezt javallja a' világ.

Bústavi.

TÉL ÉS TAVASZ.

Midőn először láttam őt,
Kinn hó borítá a' tetőt:
De bennem ekkor nyílt vala
Legszebb tavasznak hajnala,
Midőn először láttam őt.

Hogy most utolszor látom őt,
Tavasz vidítja a' mezőt,
De szívem' mely gyötrelminél
Haldoklik minden, a' mi él,
Hogy most utolszor látom őt.

Ha majd többé nem látom őt,
Virág borítja a' mezőt,
Csermely's madárhang zengenek,
Erdők, völgyek zöldellenek;
De rám nem fénylik bájsugár,
Sötét halomnak éje zár,
Ha majd többé nem látom őt.

Bajza.

HONVÁGY.

Nem itt születtem én,
E' nyugti ég alatt:
De szép folyók felett,
Hol kél a' támadat.

Epedve gondolok
Túl a' nagy ormokon,
Mert ott virúl nekem
A' szívimádta hon.

Keblemben ott fogant
A' szív, az érzelem,
'S szívembe lángolón
Az első szerelem.

Ott jó fiú vagyok,
Itt vándor's jövevény,
Itt csak sohajtozom,
De ott reméltem én.

A' szív itt nem szeret
Érzelve' lángival,
A' szó nem úgy esik,
Nem úgy vidít a' dal.

Kelet' sugárban
Lángol-fel a' remény,
Oh arra nyíl karom,
Mert ott születtem én.

Erdélyi János.

SZENT HELY.

Állj-meg, utas! szent hely, hova léptél, e' viruló föld.
Itt a' pázsiton egy barna leányka pihent.
Itt voltak piczi lábai, ott tele karjai, és itt
Lágy szél játszadozék szög haja' fürteivel.
Ő maga elment már; de örökké szent legyen e' hely,
Hitlen lábakkal nem szabad érni nyomát.

Garay.

KEMÉNY SIMON.

I. A' KÉM.

Gyilkos haraggal tört utat
'S fut lesbe csalt Hunyad;
De társa vesztett harczmezőn,
A' püspök elmaradt.

Erdélynek, oh Maros! vized
Gonosz vendéget hoz,
Szent-Imre' lejtős oldalán
Mezet bég sátoroz.

'S Mezet bég' szörnyű sátorát
Nem ékesíti hold:
Ormán a' püspök' szent feje
'S egy véres dárda volt.

Körüle tenger zagyva nép,
Szilaj gyönyör szíven;
De benn tanács ül, a' magyar'
Romlását esküvén.

Végzésök: „Essék Hunyadi!
'S Erdély utána kél;
Erdély lesz megdőlt nagy fián
A' vérző szemfedél.

Öt ezren, ismert bajnokok,
Csak rá vadászszanak:
Mióta harcz van, illy nemes
Vadat nem fogtanak.

Jutalmok, halva török üdv,
És hűri-lakta menny;
De élve Erdély' kincsei
'S hír minden nyelveken.”

'S idézve szög Hafíz belép,
Halvány beteg legény,
Levert ifjúság bágyadoz
Meghajlott termetén.

Fölnéz; de gyorsan elhaló
Szemlángja tétováz:
Boldogtalant olly annyira
Kínozza testi láz.

Majd szólni kezd 's így rebegi
Fáradtan szózatit:
„Kivántad, oh kegyelmes úr!
Leírnom Hunyadi?”

Leírom őt 's a' gyermek is
Rá ismer szóm után:
Rab voltam nála évekig,
Szolgáltam udvarán.”

'S lefesti arczát, termetét
És szürke ménlovát,
Mellyen vezérli hadait
Véren, halálon át;

A' fegyvert, mellyel karja sujt,
A' hollót paizsán
'S mind, a' mi rajta feltünik,
Rettentő a' csatán.

De nem csak arczát, termetét,
De nem csak ménlovát,
Lángszózatokkal írja le
A' ritka hőst magát:

Villám gyanánt mint terjed el
Nagy lelke táborán,
Mint jár előtte rettenet,
Pusztulás nyomdokán.

Szemének harczy őrtüzén
Mint gyulnak ezerek,
Ha szól, szívrázó hangjain
Mint éled a' sereg.

Majd fővezér, majd közvitéz,
Rengetve buzogányt,
Mint öldököl, mint veszti el,
Kiket halálra szánt;

A' nemzet mint lesz általa
Egy szívvé, nagy 's merész,
Melly a' csatákra feldobog,
Melly élni halni kész.

'S megy, mint lerontó zivatar,
A' kis de bátor had,
Közöttük a' harcz' istene,
'S ez isten ő, Hunyad!

'S a' mint Hafiz így közre szól
'S mind inkább lángba jó,
Feléled elhalt ízein
A' véle szült erő.

Kinyúlnak izmos tagjai
A' hallgatók felett,
'S betölti szálás termete
A' sátorszegletet.

Harsogva zeng, mint hadi kürt,
A' szózat ajkirúl;
Szemében rémvilág lobog,
És arcza felpirúl.

De mind, ki látta Hunyadit
Dúló hadrend előtt,
Döbbenve ismer rá: Hafíz
Olly hűn rajzolta őt.

'S Mezet bég sápadt mint halál,
Merően néz körül;
'S egy bátor arczot nem talál
Olly sok vitéz közül!

Majd kór Hafíz felé lövel
Gyanús pillantatot;
De ő a' nagy sereg között
Többé nem láttatott:

A' hegytetőre vágja fel
Enyh 's tiszta lég után.
Felment 's fej nélkül ott lelék
Jövő nap' hajnalán.

Őt vélte mindenik; de ő
Nem volt a' fejtelen;
Utána csúszván Ali Kurd
Rá ismert egy jelen.

És Kurdot ő gyilkolta meg,
Kurd a' vérfedte holt:
Az ál Hafíz, magyar fiú,
Hunyadnak kéme volt.

II. KEMÉNY' HÁZA.

Melly ritka szerencse,
Melly isteni kéz,
Áldott meg örömmel,
Oh ifjú vitéz!
Tisztelve dicsőnek
Ismére hazád
'S most ős lakod éden,
Melly kéjeket ad.
Tündökletes arczczal

Szép hölgy jön eléd,
És hoz puha karján
Egy kis csemetét.
A' nő maga gyöngyház,
És gyöngy a' fiú.
Boldog szerelemnek
Milly szép koszorú!
„Nem hal ki tehát
A' bajnokok' ága,
Bár harcz' mezején
Elhulla virága,
Sok hősi Kemény.
Irtózatosan
Fenn tartja magát
Új sarjaiban
A' régi család.”

Illy érzelem' árja fogadja Keményt,
A' harczokon honnit, a' honn jövevényt,
'S keblére, csatái' sebeinek irúl,
Hölgyével egy ég' magas üdve borúl.
És csendes a' ház, az örömteli lak,
Távolba nem érik a' harczy nyilak;
Kőszirtok' örök tövü szálainál,
Elzárva, fedezve, magányosan áll.
Mormolva köszönti a' bércki sió,
Zúgása szelíd nyugalomra hívó,
'S míg rengetegin zivatar rohan át,
Rá védve tekint le az agg Retyezát.
'S ő ott a' gyönyör' teli kútfejinél,
Mint férj' s atya mennyire boldogan él!
Mért még is az arczon e' néma ború,
Felhői között mire érik a' bú?
Lelkére mi rémletek' árnya vonúl,
Hogy felriad álmai' karjaibúl?
Mért hölgye' szelíd ölelése helyett
Nyujt durva vitéznek orozva kezét,
'S hozzája titokteli éjfeleken
Véralku felett tanakodni megyen?
Oh szent haza! értted ez aggodalom,
Melly nem hagy örülni a' szűz karokon:
Értted az égiek' asztalítól,
Hol szüntelen örömek' éneke szól,
Szent isten' imádatos arcza elől,
Bár ülne sugárai' jobbja felől,
Fölkelne a' honfi' s dicső nevedért
Eljőne csatáidon ontani vért.

'S esküdve az alku az égbe megyen:
Nagy Hunyadi' bajnoki czímeiben
Fog küzdve kiállani a' síkra Kemény
'S vagy győzni vagy esni a' hír' mezején!

III. AZ ÜTKÖZET.

Ompolynak árjai vérben hempelygenek,
Csatázva partjain huzódik két sereg.
Egyik hazát hagyott, hogy dúljon idegent,
Másik belföldi had 's csatái' tárgya szent.
Eljöttek oldani rablánczra vert rokont,
Szivökben a' boszút hordván 's a' drága hont.
'S tovább tovább megyen téren tetőn a' had,
Holtakkal hintve a' virító tájakat.
Leggyilkolóbb csata az Örön menydörög;
Ott egy zászló körül küzd számtalan török.
A' hollós pajzsu hős szemközt 's székelfiak;
'S vad ellenségeik sok ezren hullanak;
De új ezer fedi a' véres harczhelyet,
'S tovább tovább dühöng az ádáz ütközet. –

Most egy merész lovag tajtékozó paripán,
Szaguld a' hős felé, átkot 's dühöt fuván:
„Igy, gyilkos Hunyadi, nyitom meg szívedet;
Miattad ősz apám a' varjak' étke lett.”
'S egyszersmind elrepül a' dárda keziből:
A' hős jobban talált 's ő szörnyet halva dől.
Majd jó egy óriás, halálfej címere,
Jelül, hogy halni kész, ha nem győz fegyvere.
Hogy nem csak nézni jött, kitűnik természetén:
Borzasztó látni őt a' vértől feketén.
'S nem szól, de buzogányt forgat halálosan:
'S a' hollós hős előtt két bajnok ölte van.
Már fennyen cseng vasa a' hollós paizson
'S örömsivalkodás zeng a' vad ajkakon.
De visszavág a' hős 's a' szörnyü fej lehull;
Rémítve görg alá az Örhegy' ormirúl.
'S ismét egy új vitéz 's ismét egy új halál:
A' hollós vértü hős párjára nem talál.

'S a' mint tovább tovább zajong az ütközet
'S mind inkább hull a' nép az őri hegy felett,
Ím újra sor nyílik, 's szép mint a' nap' fia,
Előszaguld heven egy ifju dalia.
Bámulva néz körül, a' hős előtt megáll

'S kezében meghajol a' zászlós kopjaszál.
 „S régóta – így beszél – kereslek, oh Hunyad,
 Jó sorsom engedi meglátnom arcodat,
 'S látom véres kezéd' munkáit: iszonyúk!
 Tanúim, hogy te vagy, 's hogy a' hír nem hazug.
 De hogy nem rettegem kezedtől a' halált:
 Ím vedd 's ha úgy lehet kerüld e' kopjaszált.”
 'S egyszersmind neki hajt a' két hős könnyedén:
 A' hollós hős alatt átszúrva dől a' mén;
 De Ferhád elesik, szívében kelevész,
 'S fölötte áll setét pajzsával a' vitéz,
 'S szól: „Hős fiú, korán enyészik életed.
 Mondd meg, kinek hagyod át adnom fegyvered?”
 Ferhád nem válaszol, de szól hörögve még:
 „Mezet bég, jó apám! intettél, nem hivék.
 Eljöttem vakmerő meglátni Hunyadit:
 'S többé nem látom, ah honom' határait!”
 'S Mezet bég ott leli lélektelen fiát
 'S keblén kétségb'ésés' lángtőre nyílal át;
 De hősileg felejt fájdalmat és halált;
 Buzdítva vág elé 's harsogva felkiált;
 „Most, most van alkalom Hunyadra rontanunk.
 Erdély mienk, ma van a' legdicsőbb napunk.
 Most, rajta osmanok! fel zászlót 's kardokat,
 Halállal en fiam dicsően tárt utat!”
 Így szól 's fél százezer ordít 's rohan vele,
 A' székel fut, kevés, kit kard nem sujta le.
 'S véreben ott a' hős a' hollós pajzs alatt,
 Ajkán 's szívéen haza a' végső gondolat.
 'S Mezet bég felkiált: „Mienk a' diadal!
 Erdélynek napja húny Hunyad' csatáival.”

'S már indul végzeni a' meghajolt csatát,
 'S szaguldva vezeti vérszomjuzó hadát.
 Már szerteszét rabol 's pusztít török, tatár,
 'S csak egy magyar had áll, melly még csatára vár.
 De ez bizton halad, nem enged semmi tért,
 'S fenn zengi: Hunyadi! 's mindnyájan Hunyadért!
 'S Hunyadra csak hamar ráismer a' török;
 A' merre kardja vág, szózatja menydörög.
 Mint villám terjed el nagy lelke táborán:
 Előtte rettenet, halál van nyomdokán.
 'S dicsően győzni száll a' kis de bátor had,
 Velök harcz' istene 's ez isten ő, Hunyad!
 Mezet bég véresen borítja a' mezőt,
 Fiával itt talált nem díszes temetőt.

Gyérülten omlanak vert hatvan ezrei:
Őket téren tetőn magyar had kergeti.
De ott fekszik Kemény a' hollós vért alatt;
E' nagy, dicső napért ő volt az áldozat.

IV. A' SÍR.

Elmúlt a' harcz, a' hon szabad;
Sírjában a' hős ott szunyad
Az ádáz nap után.
Felette ifju hölgye van
Setét hajának gyásziban,
Olly szép, olly halovány.

Fájdalma szókra nem fakad:
Tör benne minden gondolat,
Az érzemény halál.
Bújával semmi fel nem ér,
Csak a' mi nincs, a' vesztett férj
A' por lakóinál.

Elmúlt a' harcz, a' hon szabad:
Vezéri díszében Hunyad,
És bajnok társai
A' sírhoz jőnek komoran,
A' harcz' setét ruháiban
Vég búcsút mondani.

„Helyettem, oh nemes barát,
Elestél 's mentve lőn hazád.
Dicsőn és szabadon,
Ha él, virágzik nemzeted,
Az véren váltott érdemed:
Örök hír hamvodon!

Vedd ím vezéri díszemet,
Mellyet jelessé tőn kezed,
Vedd esküm' zálogúl,
Hogy e' hon és e' nemzetért
Ontok pogányban annyi vért,
Míg holda elborúl.”

Szólt 's minden szónak hangiban
Törökjaj 's harcz' dörgése van
'S nem gyáva fájdalom.

Majd meghajolt a' sír fölé,
A' zászlót, pajzsot feltevé
'S kidíszlett a' halom.

Utána mind a' bajnokok
Lerakják sorra paizsok'
'S kél zordon ravatal,
Setét kopjával lobogó,
Tört fegyvereknek villogó
Rémes pompáival.

'S miként jött, vissza komorúl
Huzódik a' had 's elvonúl
A' mélyebb gyász elől:
A' bús hölgy még ott térdepel,
Őt semmi zaj nem kelti fel
Nehéz gyötrelmiből.

„Dicső volt ő hajh! 's oda van!
Olly ifjú még, most szótalan,
Olly hű volt, most hideg.”
Ez a' mit a' hölgy nem feled,
Ez, a' mit vissza nem vehet,
'S fájdalomra rengeteg.

Ott csügg a' síron egyedül
Gyász-fűzként, mellynek mélyen ül
A' földben gyökere.
Ott hullnak néma könnyei,
'S szívét mind inkább vérezi
A' gyilkoló csere.

Elmúlt a' harcz, a' hon szabad
'S kiket bilincsre vert a' had,
Veszendő honiak,
Nő, gyermek, ifjú 's agg öreg,
Egy tízezernyi nagy sereg,
Most vissza szállanak.

Kiket barátság, szerelem
Kötött 's ért kínos gyöttelelem,
Kétszerte kedvesek,
Most újra egymást ölelik,
Egymásnak arcán könnyeik
Ragyogva ömlenek.

'S Erdélynek völgyén, halmain,
A' tízezernek ajkain
Felzeng a' háladal.
Fel a' magas mennyeekre hat,
Betölti a' mély sírokat
Megrázó hangival.

„Igen! mindünkért halt meg ő!”
Szól illetődve most a' nő
'S a' sirról felriad:
„Örüljön a' ki mentve lón,
Áldás a' sírban pihenőn:
Erdély megint szabad.

Ne lássa senki gyászomon,
Midőn derűre vált a' hon,
Hogy még van fájdalom:
De titkon én e' gyászomat⁸⁷,
Míg fájdalomtól megszakad,
Szívemben hordozom.”

Vörösmarty.

A' BUSONGÓHOZ.

Lyány, midőn a' bíborég' öléből
Harmatozva rózsacsepp omol,
Földerülsz-e bánatod' ködéből,
Melly szivedben éj gyanánt honol;
'S nap ha föltűnt, nap ha délre szálla,
Csendesül-e kinjaid' dagálya?

Vagy midőn e' bú' örök tanyáján
Minden enyhe nyugalomra dül,
És az alkonyat' szelíd homályán
Csillagok' szerelmi fénye ül;
Gyúl-e föl bús szíved' fátyolára
Boldogító hit' reménysugára?

Hogyha nyujt vigasztalást szivednek,
Osztvá tudni kínodat velem,
'S mint fonnyasztja szenvedő hivednek

⁸⁷ gyaszomat

Életét a' titkos érzelem,
Tudjad: égő volkán 's tűzmederben
Nincs emésztőbb láng, mint e' kebelben.

Engem a' kín 's veszteségi érzet
Martalékul eljegyezve tart;
A' kebeltől, melly csak érted égett,
Messze távozott a' békepart;
'S szívem, a' mióta vése hány vet,
Kéjt nem ismer, csak duló keservet.

Bústavi.

AZ ÚTAS.

Messze vándorútra
Rég kiköltözém,
Napjaim haladtak,
Nem haladtam én.
Szívem' szép hazája
Még közel virúl,
Fellegek köszöntnek
Láthatárirúl. –

Ah ki honja' földén
Mindent elhagyott,
Terhes annak útja,
Nem lép az nagyot;
Lassan megy, megállong.
Vissza vissza néz:
Zeng e még felé szó?
Int e búcsukéz?

Bajza.

AZ IDEÁL.

Örömré int a' szerelem' sugára,
Örömré int, de búra hamvad-el,
Nagy éj' borúját vonja-fel magára,
Alig ragyogva hajnal' fényivel.

Hajh engem is már éltem' reggelében
Az égi báj' karával átölelt,
'S elöttem a' lét üdvességre kelt,
Festvén jövőmet ál remény' kecsével.
A' képzelődés' ábránd-alkonyában
Gondoltam én egy égi ideált,
Az földi tájon nem lakott honában,
Vágyim felett miként egy isten állt;
Örök mosoly szólt ajka' hajnaláról,
A' rény deríté arcza' tavaszát,
'S mig édes álmok' éje folyt hajáról,
Szemét a' napnak fénye lengte át.

Én kába ésszel hittem a' reménynek,
Imádtam és üldöztem vágyamat,
És lantomon majd lágyan folyt az ének.
Majd fergetegként lángja elragadt;
Kerestem őt a' földnek tájain,
Körülem téli kelti lett a' szín,
Elváltozott a' természet, 's felette
Zugott a' vész, a' földet hó temette;
De égtem én szerelmem' lángiban,
Míg végre feltűnt nékem is sugára,
A' mellyre szívem rég epedve vára,
Egy hölgy az isten-szépség' bájiban,
Egebb az égnél lángja kék szemének,
Tündér hasítá ajka' hajnalát,
Arczán a' rózsák nem-mulón kelének,
Csókját üdvesség' bája égte át.

Láttam 's imádtam; szívem' dobbanása
Csak érte volt 's minden fohász övé.
De hajh a' kéj is ön kezével ássa
Sírját, 's reá kín' fátyolát szövé,
Más birta őt, kit lángolón szerettem,
Kín lett az éj, kín lett a' nap felettem,
Vad fájdalommal vált az ifju lét.
Nem élek én, ah nem! csak halni késem,
Mert álmaimban szörnyű szenvedésim
Üzik lelkem' halálos szenderét.
Bár kint és üdvet gyilkoló karával
Temetne engem mélyen a' halál,
Zugván felettem fergeteg-dalával –
A' hűk' szerelme nyugtot itt talál! –
'S borítna-el szünetlen éj' homálya,
Mert néma csendes a' túlléti pálya.

Gaal.

KIS LEÁNY' DALA.

Hogyha házasodni még,
Kérlek, nagy leányt ne végy;
Mert a' roszból, mond a' pap,
A' nagyobb a' gonoszabb.
Végy vigat, ne szomorút,
És ne ollyat, a' ki rút;
Mert ha rút lesz, jaj neked!
Nem sokára megvted.

Barna, karcsu, szép legény!
Halok érted 's élek én.
Orczám piros mint az ég,
Szemem kökényszínű kék,
Bánatot, bút megvted,
Víg vagyok és nevetek;
Ismered rég szívemet,
Végy kicsinkét engemet;
Meg nem bánod, szép legény,
Holtomig szeretlek én.

Bajza.

CSESZNEKVÁR.

Csesznek! jártam várad' omladékin,
'S a' hajdankor' éjjeles vidékin
Elmerültek forró képzetim,
'S bár elhúnya nagyléted' sugára,
Melly fényt hintett egykor e' hazára,
Vesztét nem siratták könnyeim.

A' háromszínt láttam fennlobogni,
Hősi serget méneken robogni,
Melly királyért és honért vívott;
Visszatértek fényes győzelemmel,
A' falak közt vígalom-moraj kel,
De vigadni lelkem nem tudott.

Mert mig a' nép, a' völgyek' lakója,
Büszke tornyod' vérkezű rakója!
Könnyet önt, ha feltekint reád,

Veszted nem sért, zsarnokok' tanyája!
Nem nagyléted' szívárvány-sugára,
Melly hozzám könyzáporon hat át.

Székács.

VÁD.

S o k a t szerettem,
'S vádoltak engemet,
Hogy annyi részre
Osztám szerelmemet:
De mért egyikbe' szem,
Száj másba' bájola,
'S egy hűtelen ha lett,
Más hozzám hajola? –

E g y h e z köté most
Szív's ész szerelmemet,
'S most újra evvel
Vádolnak engemet:
De mért, mit itt-amott
Elszórva leltem én,
Csoportba' látom azt
Emelka' termetén?

Kovács Pál⁸⁸.

KÖNYÖRGÉS.

Isten! magas vezére
Árpád' csatáinak,
Buzdulj dicső segélyre
Késő utódinak.
Te hívtad őt keresni
Bajtársival hazát,
Karpátokon vezettet
Szép Hunniába át.

⁸⁸ Pál

Azóta négy folyó közt,
Innen Karpátokon,
Vész 's nyugalomban áll-fel
A' vérszerezte hon.
Felette új remények'
Virági fejlenek,
Dicső napok' korányi
Egén feltüntenek.

Ne hagyd sötét napokká
Borulni hajnalát,
Melly századok' homályin
Csak most loboghat át.
Ne nézd szegény apáink'
Egy ezredes bűnét,
Hogy ők balul fogának-
Fel, népek' istenét.

Nem hűtlenül, de gyarlón
Szegék törvényedet,
Gyarló bűnért ne verd-meg
Örökre népedet,
Ne verj, ha vad szokásból
Vért áldozánk neked.
'S hadak' futó lovával
Tiszteltük ünneped'.

Bár véres ajkkal ittunk
Győzelmi áldomást,
De nagy nevedre eskve
Küzdők a' bajvivást.
Durván, de hűn imádtunk,
Sok népek' istenét,
Halmok' fokán zajogván
Pogányok' énekét.

Oh áldj, miként megáldál
Vészinkben ekkorig,
Hirünk' fényes kelettől
Hordozva nyúgotig.
Polgár erényt lobogtass
A' honfi' kebliben,
Tartsd-fel magad a' földi
Királyok' képiben.

Támaszd-fel újra a' hont,
Erkölcst olts belé,
Hogy közhatás buzogjon
Közérdekek felé.
'S ne lálsson olly hazát, mint
Dicsó magyar hazánk,
A' messze elmenő nap,
'S a' nagy kerek világ.

Erdélyi János.

TÖREDÉK GONDOLATOK.

EGY MEGHOLT' NAPLÓJÁBÓL.

Az élet hosszú a' szerencsétlennék, rövid a' boldognak, játéksín az okosnak, álom a' szerelmesnek, mámor a' könnyelműnek, pusztaság a' szegénynek, örömház a' gazdagnak.

Ki soha nem botlott, jele, hogy bátran lépni nem mert.

A' halál azért olly rettenetes, mert mielőtt bezárná szemünket, létünk' minden feltételeit, irányát, szépeit, lepletlen tünteti-fel előttünk, 's a' csalódás' jóltevő kódét eloszlatja.

Ifjaink addig hazafiak, míg a' nagy világba nem lépnek, vagy pénzhez nem jutnak. Ekkor gyengék lesznek, mint az egyszeri ember, ki culturát menván keresni, az első örömházban felejté, mit akart.

Ki csak a' szépet vadássza, annak haldoklik ereje. Kelletlen a' nap' heve, de érlel.

Hol sokat beszélnek hazafiságról, keveset tesznek érte. Mie nincs az embernek, azt örömet emlegeti.

A' szegény különözt gúnyolja a' világ 's bolonddá alázza; a' gazdagot majmolja, 's bolondságát characternek nevezi.

A' magyar igazi rejtvény a' történet' könyvében. E' nép, mellyben nemzetiség, egyesség, közjóért közös törekvés olly kevés volt mindenha; örökké idegen szokásnak rabja, annyi kül és bel veszélyek' martaléka, tíz századot kiállt, 's törvényének ezer ágú szövevénye napjainkra áthatott. Ha ezeket az elme fontolgatja, a' népvallás szentelte m a g y a r o k ' i s t e n é t el kell ismernünk.

Az ifju író számos kötetekről álmodik, 's a' szedő lesz kedvese. Utóbb, t. i. ha nem rontja meg az önhittség, félve közelít a' sajtóhoz. Nem a' recenziók miatt, hanem előbbi munkái' olvasása támaszt benne kétséget önmaga iránt. 'S ha így, boldog.

Vannak leányok, kikről első szemre nem tudjuk, szépek e vagy rútak.

Az asszony mindig szívet említ 's még is ezt keresi legkevésbbé a' férfiaknál; a' férfi észt, és épen ezt nem keres, sőt a' magáét is legkevésbbé használja a' szépnem' ellenében.

FOGLALAT.

ACZÉLMETSZETEK. [319]

BAJZA.

HALÁSZLEGÉNY'DALA 125 [369]

EMMA 198 [397]

A'BOJTÁR 275 [421]

AZ ELJEGYZETT 348 [446]

TÉL ÉS TAVASZ 358 [452]

AZ ÚTAS 378 [463]

KIS LEÁNY'DALA 381 [465]

BÚSTAVI.

CSAPODÁRSÁG 117 [364]

CSÁK 155 [380]

SZERELEM 158 [382]

KISÉRTET 196 [396]

BIZTATÁS 357 [451]

A'BÚSONGÓHOZ 377 [462]

CSABA.

A'KIS LEÁNY'BAJA 123 [368]

A'SZÉP HAJADON 278 [423]

CSATÓ PÁL.

BUZIÁSHOZ 192 [393]

EMLÉKKÖNYVBÉ. OLASZBÓL 274 [421]

CZUCZOR.

NÉPDALOK I-VI. 65 [346]

ERDÉLYI JÁNOS.

A'BUJDOSÓ 359 [447]

HONVÁGY 350 [452]

KÖNYÖRGÉS 384 [466]

FÁY ANDRÁS.	
SIÓ. TÜNDÉRES REGE	161 [383]
GAAL.	
PUSZTAI KALAND	127 [370]
A' PORTUGALI GRÓF	281 [424]
AZ IDEAL	379 [463]
GARAY.	
ESDEKLÉS	116 [364]
POSTASÍP	122 [367]
EMLÉKJELEK	124 [368]
LÁNYKÁM' SZEME	159 [382]
HARCZBAN HALDOKLÓ MAGYAR	191 [392]
A' SÍR	197 [396]
KÖLTŐ SZERELME	273 [420]
SZERELMI LEVÉL	277 [423]
A' KEDVESHEZ	279 [424]
SZORGALMAS IRÓ	349 [446]
SZENT HELY	360 [453]
HOLLÓ.	
HŰSÉG	352 [448]
KOVÁCS PÁL.	
HÚSHAGYÓ KEDD	15 [331]
A' POLGÁRLEÁNY	199 [397]
VÁD	383 [466]
SZÉKÁCS.	
SZLÁV NÉPDAL	157 [381]
KOSCIUSKO' HALMA KRAKKÓBAN	280 [424]
CSESZNEKVÁR	382 [465]

TÓTH LŐRINCZ.	
A' KÖLTŐ' ÉJSZAKÁI I-III.	118 [365]
A' VÁNDOR	193 [393]
VAJDA.	
MEMNON' SZOBRA	71 [350]
VÖRÖSMARTY.	
A' RABLÓ	1 [325]
A' TÚLVILÁGI KÉP	145 [375]
A' HONTALAN	355 [450]
KEMÉNY SIMON I-IV.	361 [453]
EGY MEGHOLT' NAPLÓJÁBÓL.	
TÖREDÉK GONDOLATOK	387 [468]
BUDÁN,	
A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.	

A U R O R A

HAZAI ALMANACH.

ALAPÍTA

KISFALUDY KÁROLY.

FOLYTATJA

B A J Z A.

1837.

BUDÁN,

A' MAGYAR KIR. EGYETEMNÉL.

Paul Is. v. H. H. H. H.

J. v. H. H. H. H. H. H.

VÖRÖSMARTY.

AURORA.

XVI. ÉV, VAGY

ÚJ FOLYAMAT' VI. ÉVE.

ACZÉLMETSZETEK.

A' RABLÓ.

Ballada Vörösmartytól az 1836. Aurorában.

A' rabló megleli
Üdvének romjait,
Holt halvány testeket,
A' nőt és fiait.

A' sárga fürtöket
Iszap keverte be,
Iszappal éktelen
A' szép hölgy' kebele.

'S ő ott áll, mint szobor,
Merő fájdalomiban;
Fájdalma olly rideg,
És olly határtalan.

Vadúl átnézdeli
A' messze levegőt,
De sem tenger, sem ég,
Sem föld nem szánja őt.

Ott ég, mint tört hajó,
A' tenger' közepén,
Kit villám gyujta meg
Viharnak éjjelén.

Jámbornak bajban írt
A' múlt' emléke ad,
Őt kínok terhelik,
És gyilkos öntudat.

JELENÉSEK

Kisfaludy Károly' Trencséni Csák Mátéjából.

I. CSÁK és BARÁTI.

CSÁK.

Zoránd!

Tűzd e' fehér zászlót a' hegy fölé,
Had lássa messziről minden magyar
Szeplőtelen szabadságunk' jelét,
'S ha lelke ép, alája tér.

II.
ORSZÁGGYÜLÉS.

TAMÁS.

Dicső egek, mit nem mer a' balúl
Vezérlett ifjúság!

DOMOS.

Ha napjaim'
Számát csekélyled, kardomat vetem
Hozzá, így majd elégled, úgy hiszem.

TÖBBEN.

Pártütő!
Halált a' sértőnek!

MARGIT.

Megálljatok! – Csak keblemen keresztül
Juthattok életéhez!

III.
OMODE ÉS HEDVIG.

(Éj.)

HEDVIG.
Kegyelmet, nádor, kegyelmet!

OMODE.
Nem, egy világ' kérése sem engesztel-meg.

A' LEGSZEBB ÉNEK.

Dicső Hunyad' királyfia
Fényes teremben ül,
Vitéz országnagyok lepik
Dús asztalát körül,
És a' királyi lak' tere
Örömjajos néppel tele.

„Ki fogja felvidíteni e'
Győzelmi ünnepet?
Vagy nincs-e lantos itt közel,
Ki zengjen éneket?”
Alig hogy így szól a' király,
Előtte ím két dálnok áll.

„Gyönggyel rakott arany szalag
Lesz a' lant' díszjegye,
Mellynek szebben 's szivem szerint
Fog zengni éneke.”
'S lantjára hajtva ősz fejét
Az első kezdi énekét:

,Légy üdvöz, oh dicső király,
Királyok' tűköre!
Határtalan legyen neved
'S kegyelmeid' köre;
Éjszak, kelet, dél és nyugot
Imádjon mint világnagyot.'

Tovább zenegne még az agg,
De künn a' nép kiált,
'S belül éljenzaj környezi
Hunyad' dicső fiát;
Ám a' király körültekint
'S a' serdülő dálnoknak int:

,Üdvözlek áldva titeket,
Derék országnagyok!
Kiknek magas nagy érdemök
Honn és csatán ragyog,
Honn, és midőn csatára száll
Ti véletek nagy a' király.'

„Derék fiú, tiéd a' díj,
Ragyogjon lantodon,
Mert nem hízelve síma dal
Őszinte ajkidon.”
Így a' király 's fog serleget
Köszöntni a' gyült népeket.

„Üdvözlöm én a' nemzetet
'S szivembe foglalom,
Javára lenni nem szünend
Tanácsom és karom,
'S szegény 's nyomott ügy' őrfala
Lesz a' királynak udvara.”

Hat mélyen a' nagy áldomás,
Elfogva szíveket,
Örömkönyűk melengetik
A' serlegöblöket,
'S ha bár nem üt zajt a' terem,
De forr belül szent érzélem.

'S agg Szécsi szól a' bíboros:
„Áldás, uram, reád!
A' nemzet íme néked is
E' nap jutalmat ad,
Te mondál legszebb éneket,
'S díjúl nyerél hű szíveket.”

Czuczor.

....NÉHEZ.

Angolból.

Midőn az édenből üzött
Ember megáll a' küszöbén,
Minden tárgy, mellytől elesett,
Ujítja a' sebet szívéen.

De messze elköltözve majd
Megszokta a' nagy búteheret,
A' múltnak szentelt egy sohajt,
'S munkában lelt enyhítő szert.

Hasonló sors, melly engem ért,
Rád nem szabad tekintenem,
Kecsed' ha látom, mindenért
Mit egykor bírtam, sír szemem.

Futásnál nincs egyéb remény,
Melly nyugtomat megmentené;
Ha édenembe nézek én,
Bús szívem vissza vágy belé.

Lukács Móricz.

PÁLYAKÉP.

I.

Vég nélküli, soha meg nem szünő, tökéletesülés, 's a' mi ennek következése, min magunk 's felebarátink' boldogságának előmozdítása, azon czélok, mellyek emberi létünk' rendeltetéséül tűzettek-ki. Gondolkodásunk, érzésünk 's akaratunk szabad, de cselekedetünk' sikere sorsnak van alá vetve, 's ezen belső szabadság 's külső kénytelenség közti összeütközés és harcz, azon fontos jelenetű tűnemény életünkben, mellynek bölcs elintézése minden józan élet-philosophia' tárgya.

E' harczhoz jó eleve már nevelés által kell készülnünk. Nagybátyám, ki szüléim' kora elhunytával nevelésemet intézé, a' legalaposabb nézetek szerint ügyekezett azt létesíteni. Megvetvén divatban lévő műveltetésünk' félszeg, elkorcsosító irányát, nemzetileg az egész embert – teste és lelket súlyegyenben – a' nagy régiek' példájára akará bennem kifejteni; de, fájdalom, nem igen találhatta módját. Korunk Hellas és Roma' hősokeket nevelő palaestráit nem ismeri, 's nevendékeink, minden tekintet nélkül testi kiművelődésökre, tanuló padokon összegörbedve, iskolák' penészes falai közt, sorvadnak. Mind e' mellett még is a' nyilvános intézeteket járatta velem, mert világnak 's világba akart nevelni; de azért ifjúságomat nem hagyá pusztán, vezető ideálok nélkül, mert nézetei szerint egyes embernek, mint nemzeteknek, külön sajátságaikhoz képest ugyan, de az emberiség' eszméje szerint kell művelődniök.

Részemről ügyekezett a' legbuzgóbb szorgalommal segítém. A' fölébredt tudásvágy en művelődésre indíta, de ábrándozó képzelődésem túl ragada minden korlátokon. Elridegülék, tudós vizsgálatokba merültem, 's elszigetelvén magamat a' valódi világtól, képzeletit teremtek körülem, határtalant 's olly korlát nélkülit, mint a' gondolat, mint túl csapongó képzelgéselem maga. Utóbb a' halhatatlanság' szenvedélye ragadt-el. Minden nagyot, mit ember elérhet, sajátommá akarék tenni, megmérni vágytam a' tudás' minden mélységeit 's felvívni magamat az élet' legszédítőbb magasságaira, és valóban, heves törekvésimet eleintén csak az akasztottam meg, hogy hamarjában nem tudám eltökélni, az élet vagy a' literatura' pályáján vigyem e ki e' halhatatlanító csodákat. Elkezdém a' bölcselkedésen, mert ebben minden ismeretünknek végokai fejtegettetnek, 's ha ezen első szándékomnál tovább is megmaradok, magányomban, minden tapasztalás nélkül, kicsapongó képzelődésemmel utóbb olly idealistcai rendszert alkotok, melly túlságára 's érthetlenségére nézve Fichte, Schelling és Hegel' német szomszédink'

idealisticai elméleteikkel bátran mérkezhettek volna. Már meglehetősen fel is kapaszkodám e' hősök' aegyptusi sötétséggel körül vett felleg-thrónjaik felé, midőn a' költés' varázstükré 's a' történetírás' hős alakjai szándékomat megakaszták. Jól megfontolva, még is csak nagyobbnak tetszett előttem egy egész nemzet' védpajzsa lenni, egy egész nemzetet dicsőíthetni, boldogíthatni 's aztán – hogy illy nagynemű élet illendőleg rekesztessék-be – meghalhatni mint Zrínyi, nem ágyban, állatok' módjára, hanem erőm' teljében, kötelességem' véghez vitelében, emberileg, szabadon 's nemzetemtől imádvá – ! El valék tökéltve a' hősi pályára.

Indultom előtt azonban még két tárgy iránt kellett rendelkeznem. Először, szerelmes valék. Szerettem Laurámat, az ábrándozás' legtűlzóbb hevével. Hült keblű olvasó! ne mérd itt ön érzelmeid' egy ábrándozás közt csapongó ifjúéhoz, mert úgy hihetetlen lesz előtted a' mit beszélek. Én Laurával közelebbről nem is barátkoztam, sőt alig beszéltem. Csak templomban a' magas karzatról csodáltam arcza' angyalvonásit, haza-mentében messzéről követém lépteit, 's ha kapuján besuhanván, eltűnt szemeim elől, feltűnék belső érzéseim előtt, megdicsőített fényben, felruházva minden keccsel és tökélyel. Ezen első szerelmem, mint a' regé' paradicsom-madara, soha port nem érve ég 's föld között lebegett, 's a' kék levegőből táplálta magát. – Ezen olly gyengéden, olly tisztán imádott lényt most el kelle hagynom! El! de, úgy hittem, nem örökre, mert lelkem látá azon napot virradni, mellyen visszatérendek győzdelmi fényben, körül ragyogva tetteim' nagyságától, 's Laura – ezt fogadám-fel magamban – teendi fejre a' diadalmi koszorút.

De merre fordítsam fegyverem? Ez vala második kérdésem. Honi történetíróink leginkább a' törökre lobbanták boszúmat. Hazánknak mű-szorgalmunk 's kereskedésünk' fölsegelésére, kiváltkép' tengerpartra levén szüksége, legczélirányosabbnak tartám déli határainkat egész a' Haemusig kiterjeszteni, hogy így jobbra balra az adriai fekete tengerre támaszkodván, egy-szersmind a' Duna' torkolatát is szabad hajózatúvá tegyem. Mátyás nagy királyunk' ebbeli ejtett politikai hibája e' szerint helyre lett volna hozva, 's e' nagy terv úgy felingerlé képzelődésemet, hogy ő magasságával a' szultánnal is igen keveset gondoltam. Mert hogy vezérségre felkapok, 's őt a' Bosporon áthajtom, vagy ha menni késedelmeznék, buta népével együtt a' Hellespontba vagy Fekete tengerbe fúlasztom, arról legkevesébbé sem kételkedtem.

E' dicső célok' valósításának csupán egy kis akadály álla ellent, az tudniilik, hogy – akkoron Napoleon parancsolt Európában 's a' török épen szövetségese vala. Azon kezdék aggódni, hogy ezen ember hazám' boldogítására kigondolt terveimet hogyan képes gátolni? De a' szerencse engem pártolt. Napoleon épen ekkor Moszkva alatt elveszté hadseregét, a' fejedelmek fegyverre szólíták ellene népeiket, 's én – meggyőződve, hogy előbb vele kellend végzenem – a' szövetséges hatalmak' segédére lelkesülve nyújtám, mint véltem, világ' sorsát eldöntő kardomat.

Hogy véleményem nem csalt, azt a' harc' kimeneteléből tudja a' világ. De itt végződik életem poezisa 's kezdődik prosája.

Minden ábrándozásnak kényszerítő valóság sírja; ennél fogva képzelődésem' rózsaszínű fátyolának is a' következő táborozásban szét kellett foszlania. Ha Fichte, a' helyett, hogy Berlinben hangos hazafiúi beszédeket tart, egész felekezetével, a' legújabb philosophusokig, Napoleon' dörgő csatáiban részt vesz, vele 's a' halállal úgy szemközt áll, mint én; ha naponként az élet' minden szükségeivel és nyomoraival úgy küzd, 's végre nem épen legkellemesben meglepve, kilikasztott bőrrel, a' kórház' regényes falai közt találja magát: orromban fogadok – 's az olvasó tudja, hogy egyetlenem – „Tudománytan” a más alakban jelenik-meg, 's követőinek eszé' ágába sem jó a' világ' valóságát előleg bizonyítani, vagy azt épen tiszta fogalmakból összerakni akarni. Én legalább azontúl minden képzelgési túlságoktól sokkal mentebb valék, 's a' mit ebbeli kijózanodásomra Napoleon – gyanítólag sürgetőbb foglalatosságai' következtében – el-

mulasztott, bőven kipótlá azt Bodrogszegi 's Kesselőkői Kesseley vitéz kapitány uram, kinek hatalmas parancsolata alatt alattas tisztségem' éveit töltém. De ezen tárgyat egy más ellenkező oldalról oly igen fölvilágosító hősömnek egy külön szakaszt kell szentelnem.

II.

A' Kesseleyek' nemzetsége hazánk' azon tiszta ajkú magyar nemes falusi családjai közé tartozik, kik birodalmunk' alkotása óta a' nemzet' jó 's' balsorsában híven osztoznak. Fegyverszerzette nemesi adományi javakkal bírván, külső jólétök meg vala ugyan alapítva, de a' magyar nyelv' 's' literatura' árván hagyott ügye miatt belsejök annyira műveletlen maradt, hogy tudatlanságokat szinte oly emlékezet előtti időtől származottnak lehete mondani, mint nemesi előjogaikat, 's' illy körülmények közt nem csodálhatni, hogy közöttök mind azon előítéletek 's' hibák divatoztak, mellyek rendszerint a' durvaság' kíséretében járnak.

Nevelésökről keveset vagy semmit sem mondhatni, mert szoros értelemben a' Kesseleyek nem is neveltettek, mivel neveléshez ismeret 's' tudomány kívántatik; hanem a' szülők jó vagy rossz példája képzé a' szakadó ivadékokat. Szinte így álla a' dolog a' tanúlással; hősünk e' tekintetben is hív ivadéka vala elődeinek. Szép külső mellett teste ép 's' erős volt, 's' ügyes minden mozdulatiban, lelke tűzláng, szóval, hadra termett, mint a' magyar közönségesen, de tanulásra általában nem mutata kedvet; 's' midőn e' miatt atyjától korholtatnék, bölcs meggondolással azzal mentegeté magát, hogy ő katona akar lenni, mire az öreg Bodrogszegi 's' Kesselőkői Kesseley uram rendszerint elhallgatott, bölcsen átlátván, hogy illy szándék mellett, minden ismeret és tanulás általában szükségtelen.

Hogy az ifjúnak akarata teljesíttessék, az ezeredhez utasítottatott, 's' itt eleintén a' katonai szabadságot félre értvén, pajtásival garázdálkodni 's' palaczkok közt hőst kezde játszani; de miután százada' parancsnokától, ki a' jó rendre 's' erkölcsre szemesen ügyelt, eleinte hosszú, utána rövid 's' végre utolsó ízigleni vasba veretéssel atyailag megintette volna, eszmélni kezde 's' jobb útra tért, mert heves és durva volt inkább hogysem romlott. Szerencsére akkor még annyi műveltség 's' feddhetetlen magaviselet a' kadétoktól nem is kívántatott, mint időnkben; a' közönséges fegyvergyakorlatoknál egyben nem űztek 's' inkább őrdíszterre, mint csatapiacra idomítottak, hihetetlen pontossággal, fesszel és számtalan ütleggel. Ezen első nehézségeken azonban hősünk természeti ügyességével igen könnyen átsurrant, sőt a' nem sokára keletkezett háborúban, magyaros bátor magaviseleteért, zászlótartói tisztséget nyert.

Midőn legelőször ölte-fel tiszti egyenruhát, oly feszeset, hogy alig lihegetett, lánczhordtát! ekkor első tisztnek tartá magát egész Európában. 'S' valóban a' város' szépei közt találtattak nem kevesen, kik vele e' magas hiedelemben osztoztak; ha örre vezeté csapatját, dugva valának az ablakok 's' nem egy szép szem kacsingatott-le feléje szerelmesen. De sohajtásaik méltánylást nem találhattak, annál, kinek szíve ön személye' 's' egyenruhája' szerelmétől csordultig meg vala telve, 's' így végre hősünknek a' köz kegyelemből ki kelle esnie, sőt, hiteles bizonyságok szerint, soha sem tehetett valamelly említést érdemlő ismeretségre szert, mert a' szép nem semmit sem gyűlöl férfiban inkább a' hiúságnál, ön maga' előjogai' bitorlását szemlélvén benne. Pajtásai közül is leginkább azok csatlakoztak hozzá, kiket hasonló bohóság egyesíthetett vele. Hősünknek minden jelességei külsőkben állván, közelebbi társalkodásban vesztett ugyan, de az keveset ártott neki; jó külső mindenütt ajánlatos dolog, kivált pedig azon rendben, melly az egész világ' szemének ki van téve 's' hol a' díszelgés úgy szólván szolgálathoz tartozik. Az ifjúság' műveletlenségi hiányain nem is szoktunk annyira fenn akadni, mivel érettebb kora azoknak kipótlásával kecsegtet, 's' így Kesseleynk' híre és neve, alattas tisztsége' idején mindig jó karban álla.

De ugyancsak változott a' dolog' színe, midőn hosszas szolgálat után végre kapitányságra juta. Az ifjúság' virági már lehullottak róla, 's a' bíráló' szeme, a' külsőtől meg nem vesztegetve, hata belsejébe. A' haladó korszellemmel az előljárók' kívánatai is magasultak. Midőn még a' törökkel hadakoztunk, kevés értelmiségre vala szükségünk, mert ellenfelünk mindenben tudatlanabb volt mint mi. II. Fridrik már éreztette velünk hadtudománya' felsőbbbségét, de egész Európával szövetségben ellene, maroknyi országa veszedelembé nem ejthetett. E' körülmények egészen megváltoztak Napoleon' feltűntével; benne a' hadtudomány, úgy szólván, megtestesült, az újabb hadművészet pedig tető-pontját érte-el, 's „lenni vagy nem lenni” volt a' megfejtendő kérdés. Ellene csupán testi és lelki minden erőnk óvhatott, 's ez idő óta, szükség-től kénytetve, egész seregünk elméleti, gyakorlati, hadiskolává vált 's kivált a' tábori gyakorlatok jöttenek divatba. Izzadt vitéz kapitány uram a' szokatlan munkában, mert neki kelle századát oktatni 's vezetnie, 's midőn tömérdek fáradtság után végre észrevév, hogy ezen ismeretek agyának kopár zaharai pusztájában meg nem fogannának, mérgesen korholá az átkozott újításokat. Egy szerencsétlen szempillantatban reá tökélem magamat neki ezek' múlhatatlan szükségét megmutatani: miképen tudniillik közönséges fegyvergyakorlatinkat csupán a' hadművészet' abc-jének lehetne nevezni, mivel fontosságokat csak alkalmazások által a' föld-szín 's támadó, vagy védő had' körülményeire nyerik, valamint a' betűk' ismerete senkit tudóssá nem tesz, hanem az olvasás, 's ki ezen első elemeken túl nem haladna, igazságosan csak katonai abc-tanuló' nevével tiszteltethetnék-meg. Kesseley vitéz kapitány uram illy, bár mi kimélve előterjesztett, észrevételeimre rendszerint irtóztató haragra lobbant, 's tudakosságomért papi nem pedig hadi pályára valónak rágalmozott.

Más nemű bajom is volt vele. Hősrünk a' szellemi örömeket nem igen ismeré, hanem az étel, ital 's a' kéjelem valának gyönyörűségei, 'így idővel megtestesült 's ezt a' lomhaság nyomon követte. Illy körülmények közt nem leheté szolgálatában legszorgalmasabb, legényeit azonban magyarosan ránczban tartá, mert százada' fenytőmesterének hitte magát. E' mellett, mint a' műveletleneknél közönségesen történni szokott, s z e m é l y é t, a' Bodrogszegi és Kesselőkői urat, h í v a t a l á t ó l, a' vitéz kapitánytól, meg nem tudá különböztetni, 's ha büntetett, heveskedve, basák' módjára tev, azt, nem azon nyugodt méltósággal, melly a' büntetendővel érezteti, hogy a' törvény, nem pedig az önkény elítélője. A' huszonötökkel soha sem fukarkodott, mivel azt hitte, hogy századának előtte reszketni kell, 's ha én őt tiszti társaimmal figyelmessé tenni bátorzkodtam, miképen ezen úntig gyakorlott reszketés' teoriája idővel, szemben az ellenséggel, futás' praxisát fogná maga után vonni, az imént idézett gúnynevet dörgeté fülembé 's a' korholásnak nem volt vége. Ő nem vala rosz szívú, nem ellenséges indulatú irántam, én pedig a' magam részéről az összeütközéseket lehetőségig kerültem: azonban ellenkező individualitások akarajk ellen is egymáshoz surlódnak, a' mi kivált nekem hadnagyának esék keservesen, 's ábrándozásimnak szegdelte szárnyait.

Huszonöt évi kapitánykodás után hősrünk végre legöregebb leve, 's paszomántos kalapot 's lovat vásárla, mert, hogy őrnagyságra föllép 's a' tisztikarnak dísze leend, maga erősen hitte, de szerencsétlenségére kivüle senki. Személyes ügyben nincs vakabb teremtés a' hiú képzelgőnél, 's így történt, hogy Bodrogszegi és Kesselőkői Kesseley vitéz kapitány uram, minden sok birtokczimei' daczára, közönséges helybenhagyással nyugalmaztatnék, midőn épen legélénkebben álmodozná dicsőséges felmagasultát. Fölébredése rettentő vala; szélütéstől féltették 's csupán gyors érvágás által mentették-meg élete. De ezentúl bú sorvasztá; égnék földnek panaszlotta a' rajta elkövetett jogtalanságot, 's alig tölte-el nyugalmában, morgás és grand pácience közt, fél évet, a' guta csakugyan véget vete bajnoki életének.

Jelen valék temetésén, 's midőn a' hármas lövés sírja felett eldörgött, gondolkodva mondám-el a' sorsomra olly nagy befolyással volt elszenderült felett halotti beszédemet. Nyúgodjál sírodban rövidlátó, hiú áldozata a' képzelgésnek! Műveletlenül hagyád magadban a' belső embert, 's midőn tisztséged' leple rólad lehullott, árván, elhagyatva állál, mint pusztá semmi, e' széles világon, szellemileg elhalva még élő testtel. Ha a' guta ki nem végez, az unalom úgy is megöl; 's így legjobb vala oda eltakarodnod, hol a' mennyei világosság szemünk' síron inneni ködét hihetőleg el fogja szélesíteni. – Hamvadj békével!

Örökre elbucsúzva véltem magamat Kesseley kapitányomtól, midőn halottas menete után néhány hónappal értesemre esett, hogy az egész Kesseley nemzetség, legnevezetesebb tagja' ekképeni gyászos kidőltére, hangosan felriadván, ezen esetet országszerte, mint azon jogtalanság' legújabb adatát, kürtölgeté, mi szerint az austriai seregnél a' magyar származatú tiszteket, kapitányságon fölül nem léptetik-elő. E' balvélemény ön magát hazudtolja-meg; azonban, ha mi ifjaink közül mindig azokat szánjuk katonaságra, kik legbutábbak 's másra haszonvehetlenek, nem kényszerítjük e végre a' főhaditanácsot e' mende-monda' valószínűsítésére? Vagy tán a' kartiszségeket, sőt tábornagyi tisztségeket is tudatlan Kesseleyekre bízuk? Hiszen illy módon jelen időnkben, hol csak a' hadtudományi jelesség nyerhet csatákat, visszaveretnénk ősi szittyá pusztáinkra, hol kényünk szerint újonnan sátorozhatnánk, míg egy értelmesebb szomszéd onnan is kiszorítana.

Lánglelkű, hadra termett nemzetem! A' katonai hivatás, higyetek szavaimnak, több ismereteket kíván, mint bár melly más. Valósítására kizárólag sem merő tudomány, sem pusztá gyakorlati jártasság nem elegendő; tisztben mindkettőnek összehangzólag kell egyesülni, ha a' hadművészi pályának meg akar felelni; felőle lehetetlen meghatározni, teste szükségesebb e' hivatalához vagy lelke, belseje e' vagy külseje, feje, szíve e' vagy lábai? neki művelt embernek 's egyszersmind ügyes katonának kell lenni. Testi erő 's vitézség Európának újabb, művészileg folytatott, háborúiban elégtelenek. Erőre nézve számtalan állat meggyőzi az embert, ő még is mindnyájok felett uralkodik eszével, mert a' kiművelt 's ügyesen használt ész legnagyobb hatalom e' világon. Europa földünk' tekéjén a' legkisebb rész, még is hadtudománya' felsőbbségével hatalmaskodik a' többiekben. Ezen művészileg gyakorlott fejedelmi tudomány ótalma alatt virágzik az újabb keresztényvilági műveltség, műszorgalom, kereskedés és jólét, bátorságba helyezve minden vad népek' pusztító berohanásai, vagy egy új népköltözködés ellen; 's hiszitek e, hogy a' magyarnak is karddal szerzett hazája' jövőndő fennmaradását 's dicsőségét kívált ezen tudománynak köztünk leendő virágzása fogja nagy mértékben eszközteni? –

Kesseley vitéz kapitány uramat eltemetők 's ön történeteimhez térek vissza, 's a' mi előadásom' főczélja, katonai pályám' végéhez.

„De az istenért! kérdik itt iszonyú ugrásomtól megdöbbszent olvasóim, mi sikere lett hát fenn héjazó föltételeimnek? Valósultak e? eljutottam e a' vezérségre? nyertem e csatákat?”

Uraim! a' valódi világ egészen más törvények szerint forog, mint azokat egy ábrándozó ifjú magának képzei. Az akarat ugyan a' miénk, de a' teljesülés azé, ki a' sorsot mindenható kezével igazgatja. Kórházba juttom után fegyvernyugvás lőn, 's ezt megsebesült lábam' helyre-hozatala után a' béke nyomban követte, melly, hála az égnek, mai napig nem bomlott-fel. Mi nehéz pedig illy körülmények közt vitézkedni, magát vezéri rangra felvívni 's a' törököt a' Bosporon áthajtani, vagy tengerbe fúlasztani, azt magok kegyesen át fogják látni. Beletelt huszonhárom szolgálati évembe, míg a' korlajstrom' átkozott lépcsőin csak alkapitányi tisztségre juthattam, 's most az ég még komorabban kezde felém borongani. Megsebesült lábam a' mindig sűrűbben és hosszabban űzött tábori gyakorlatokat többé nem győzte, 's akaratom ellen maradozni kezdék. Az ezredes, ki másként jóakaróm vala, jelentő mosollyal tudatá velem, hogy neki illy

számfeletti hátvédre nem volna szüksége. Hiában! Egy lábamon a' kettővel haladókat utól nem érhettem, 's így végre elkerülhetetlenül a' nyugalmazó biztosság' széke elébe kerültem, melly négyszáz forintnyi nyugpénzzel bocsátott-el. Vérengző szándékaimat így változtatta maga az ég békés, ártalmatlan foglalatosságokká.

Ez utolsó eset azonban komolyabb vala, hogysen szó nélkül hagyhatnám. Minden tiszt legalább is a' főkapitányságot hatszáz forintnyi nyugpénzzel ügyekszik elérni, hogy élete' végnapjait bátorságba tegye sanyarúság ellen. Kesseley fegyvertársam még ezt is keveselé, pedig azon kívül Bodroghszegen vagy Kesselőkön is bírt még néhány szilvafát, én pedig, kinek reményei hajdan olly magasán szárnyaltak, 's ki sokkal kiterjedtebb ismereteimnél fogva, jó egészség 's hosszú élet mellett, a' veres nadrágot alkalmasint el valék nyerhetendő, mint alkaptány, négyszáz forinttal utasítottam haza, 's ha minden bútorommal boldogult bajtársam' valamelyik istenadta szilvafájára felmászom, a' föld' egész kerekéségén semmit sem mondhatok sajátomnak. – Nyomorú állapotra jutottam, érzém, 's hogy szánakozás' tárgyává ne váljam, sebesen elbúcsúztam fegyvertársaimtól, útam hazám felé veendő.

Milly változás! Ha máskor útnak indultam, körülém volt századom, fegyvertársim, csaknem minden, a' mit szerettem 's tisztelék. Mint világ' vendégei vándorlánk-be Europa' messze tartományit, megmaradván szinte azon megszokott viszonyokban 's azért mindenütt otthon, 's ha ollykor egy kedvesétől elszakadt zászlótartócska komor képet mutatott is, nem remélvén, hogy a' hely' határsorompóján átjöhessen, miután illy életveszedelmezettő helyeken néhány-szor, legkisebb hajszála' görbülte nélkül, szerencsésen átesett volna, teljes bizodalmat nyert önmagához, 's azon túl biztos szívvel rakatja pogyászait szekérre. Mind ezeknek most végbucsút mondek. Elszakadva századomtól 's fegyvertársaimtól, kikhez élet 's halál között szőtt kötelékek olly tartósan csatoltak, komor képpel, mint világtól elhagyott, ülék szekere-mbe; 's a' reményeiben olly keservesen csalatkozott, a' hajdani hadvezér, a' török-fulasztó, szégyen és fájdalom között érzé a' dicsőség nélkül honja felé zörrenő szekér' átkozott döcögéseit.

Személyes bajaimat kivált nagybátyám' sorsa szaporítá, kihez menendő valék. Rövid idő előtt letevő ő is több rendbeli közmegeledéssel viselt hivatalait, 's most túl hetvenedik évén, kis, haszonkereséssel soha nem szaporodott, sőt többszöri égések által tetemesen alább szállt vagyonkáját kibéreltetvén, szenvedelmes kertész létére, majorjában 's maga ültette nagy hegy-alatti kertébe vonult, hol nyugalomban ugyan, de elég szűken éledegelt. Eltökélém magamban e' valódi nagy ember' méltatlan sorsán legforróbb hála 's szeretet' tettleges jeleivel segíteni.

Unalmas útam nagy sokára véget ére. Szekeresem egy délután behajt szülő városkamba 's azon keresztül a' majorba: de nagybátyámat nem találtam otthon, mivel hegyalatti kertében a' gyümölcs-szedés' napját ünneplé, hová a' városka' előkelőbbjei is hivatalosok valának. Meg nem foghatám, hogy' kerekedhetett körülményei közt kedve illy mulatságra; engem ugyan valami kedvetlenebb alig érhetett. Morogva rakattam-le szekeresemmel 's nagybátyám' vén gazdasszonyával pogyászomat 's gyalog indultam a' félórányi távolban lévő kertbe.

Az út' környéke e' regényes tájnak talán legtündéribb része; mindenütt, hová a' szem tekint, zöldelő illatos mezők, csörgedező patakok 's buja lombozatú fák bájolják-el látását, nekem ezen kívül minden lépés gyermekkori képeket varázsolt emlékezetembe. Hiában! kedvem nem derült-föl, sőt a' mint az út hegy felé kanyarodék, megfájult lábam egészen elkomoríta. A' kert' sövényéhez érven, hágcsón kelle átmennem, mi lábamnak már magában nem kis feladat lett volna, ha ezen fölül a' kert' belsejét egy hatalmas komondor hangos ugatással nem védné is. „Ostrom neki!” kiálték méreggel, 's egy közel fekvő dorongot ragadván, azzal kivívtam ugyan a' bemenetelt, de az átkozott állat útam többé nem állhatván, hátam megé került, 's megfájult, maradozó lábamat, mint valami elkéssett hadvédet, támadgatá.

A' csösz' közeledő felesége megmentett végre dühétől, 's a' társasághoz utasított, mely a' kertet összejárván, ennek alsó részében, egy ezen tájon híres vizű forrásnál, gypágyakra heverészve, beszéd közt mulatozott, jó csetneki mellett. Férfiaknál egyebet nem láttam, mert a' nők, mint vezetőm mondá, későbbben valának az ozsonnával érkezendők. Nagybátyám Sokratesként, szenvedelmesen szeretve a' szóbeli értekezést, szokott fontosságával szónokolt; messzéről már magyar nadrágot, zsinóros posztó mellényt 's felülről német kaputot vevék rajta észre, mintha hazafiságunk' képét akarta volna előtűntetni.

A' komondor által elég fenn hangon bejelentette, zajosan fogadtatám a' társaságtól, kivált István és Kornél gyermekkori és iskolai meghitt barátimtól, kik vetekedve siettek fogadásomra, 's kiket viszont láthatni szívből örvendék. Szemem kivált nagybátyámat keresé. Senkit e' világon nem szerettem 's tiszteltem úgy, mint őt, 's most sok évek' elfolyta után a' legszomorúbb körülmények közt kelle vele találkoznom. De ki írja-le álmélatomat, midőn bús jelenet-höz készülve, egy vidám, magas hős alakot láték felém közeledni, kinek fejedelmi tartásában párduczos Árpádunk' hódító bajtársai' egyikét véltem szemlélni, ha azon magas nyugalom, mely méltóságos arczán elterült, 's szemének szelíd aggódatlan tekintete, nem inkább Hellas' valamelyik régi bölcsét gyanította volna velem. Életemben nem láttam valódibb képét azon ősi patriarchának, kik vezérek, törvényhozók 's fejedelmek valának nemzetségeiknél. Csodálkozásomat kivált az nevelé, hogy semmi változást nem találhattam rajta: haja még alig szürkült, 's a' felém mosolygó öreg olly meg nem rendült teljes életerőben mutatkozott, mint a' bércei gránit, mely századok óta változatlanul áll az évek' viharaiiban.

Megzavarva e' magas jelenettől, fájdalomokban zajló szívvel vetém magam karjai közé. „Mint Varro jövök, mondám, vesztett csatával és sereggel; vagy inkább mint hajótörést szenvedett, kit a' vész meztelenül vet partra.”

„Mint Roma Varrót, úgy üdvezlek én viszont – felelé patriarchám a' viszónlátás' legszen-
tebb örömkönnyei közt, egy engesztelő csókot nyomván homlokomra – köszönve, hogy bal-
sorsod mellett ten magadat tartád-meg nekünk, 's visszasiettel ölelő karjainkba.’

III.

Nagybátyám ismeré helyzetemet levelezésemből, de írás nem pótolhatja-ki egészen az eleven szót, azért most tőle azonnal erős gyónás alá vétettem, 's én sem mulasztám-el körülményei iránt tudakozódni. Az adott és vett értesítésekből a' legszembeszökőbb ellentét világolt-ki. Patriarchám szokott aggtalanságával megvallá, hogy független nyugalmas helyzetében, túl a' szenvedelmek' zajló árjain, legjobb egészséggel megáldva, kertje, könyvtára 's barátjai' közepette, körülvéve a' tudomány, természet 's társas élet' áldásaitól, tökéletes megelégyüléssel, életének csaknem változatlan derületű szakát éli. Tamási hitetlen képpel hallgatám a' beszélőt, részemről őszintén megvallván eltiport reményeim, elesett czéloamat, szűk nyugpénzemet 's borús kinézeteimet a' jövőndőbe.

Atyafiak 's barátok közt valánk, 's a' dolog, mint ez közönségesen történni szokott, azonnal köz tanácskozásba vétetett, a' tanácskozást pedig szóvita követé; mert egymás mellett feltűnő szélsőségek harczba erednek 's egymással addig küzdenek, míg ellenkező tulajdonaikat végre kiegyenlítik.

„Mi emberek, mondá nagybátyám, keblünk' véges erejében, csupán belső gondolkodásunkra 's akaratunkra nézve vagyunk szabadok, kívülről pedig a' sors is uralkodik felettünk. Beteljesülnek e kívánságok és reményeink, az nem annyira tőlünk – akaratunktól 's ereinktől – mint száz esetékes dolgok' történetes összetalálkozásától – a' szerencsétől – függ; minél fogva élet-

pályánkon jó előre el kell készülnünk azt nélkülözhetni 's mód felett nem siratni, mit a' győzhetetlen sors tőlünk megtagad."

„E' szerint, felelék, egynesen Diogen' hordójába kellene vonulnunk."

„Illy túlságra nem szükség vetemednünk, de diogeni magas, ön magát megtagadni tudó lélek az életben igen is szükséges. Juttasd eszedbe a' macedoniai hősnek a' bölccsel összetalálkozását, miképen az megvallá, hogy ha nagy Sándor nem volna, Diogen akarna lenni. Ez életben tudniillik vagy nagysándori lángésszel, erővel 's szerencsével kell a' világ' birtokát kivívnunk, vagy diogeni magas lélekkel az egész világot nélkülözni tudnunk. Ime a' valódi és ideal-világba terjedő munkásságunk' végső pontjai! De ti világ' emberei minden érdemet és boldogságot csak külső javakba helyeztek, kincs és hatalom után sovárogtok, mivel bennök a' boldogság' varázskulcsait bírni vélték. De a' boldogság külső javakban nem létezik, hanem ön magunkban, 's ezek csak annyira eszközei annak, a' mennyire általunk czélszerűen használtak."

E' tekintetben valóban mindig inkább Nagy Sándorral tartottam. „Hah! – mondám lángra lobbánva, 's a' törökfűlasztás' szelleme ismét megszálla – azon szerencsés, ki a' világ' birtokát kivívja, mindenhatóságában öszvegyűjt minden világi jókat, a' boldogság' összes eszközeit, és senkitől nem háborgatva, kénye szerint üríti egész fenéig a' kény' poharát."

„De az istenítő ital méreggé válik emberi száján. Ítéld-meg magad, édes öcsém, egy részről a' világ' birtokának kívánása nem annyira tőlünk mint a' szerencsétől függ, 's a' szerencse a' világot nem minden bohó' zsebébe szokta vetni; más részről pedig minél korlátlanabbul sovárgunk a' külső javak után, 's minél féktelenebb velők élésünk, annál szertelenebbül terjednek egyszersmind szellemünk' határtalan terjednek egyszersmind szellemünk' határtalan természeté' következtében kívánatink és szükségünk, midőn szerencsétlenségünkre éleleti tehetségünk, ereink 's eszközeink ezeknek kielégítésökre megfordult arányban fogynak, 's így végre elkerülhetetlenül kifogyasztott élelet-tehetséggel, erővel 's erszénnyel, tenger kívánatnak és szükségnek kell szemközt állanunk, mellyeket ki nem elégíthetvén, az elégtelenség 's életcsömör' örvényébe süllyedük. Nagy Sándor példátlan szerencsével kezére keríté a' világ' birtokát, Jupiter Ammon' fiává istenült, 's kielégíthetlen hírszomjjal új hódításokat koholván, hihetőleg mint mértékletlenség' áldozata, kora virágában szállt emberi sírjába."

„Siralmas sorsa a' legnagyobbaknak, a' szív' leglángolóbb vágyainak – kiálték-fel belsőleg megrázkódva – de hát minden törekvésünk kárhozatos e? Halhatatlanság' vágya nélkül soha sem volt nagy ember; nagy tett csak nagyra vívó szenvedély által valósulhat."

„De szenvedelmünk korlátoztassék az észnek nagyobb hatalma által; különben, mint Timur és Dsingischkan, felhalmozott emberkoponyákból építünk magunknak dicsőség' oszlopát. Halhatatlan lelkünk a' hatalom' szédelgő magosságán el nem tántorodva, el nem kapva a' kincs' 's világi gyönyörök' csábos örvényétől, tartsa-meg érzéki önző gerjedelmek felett felsőbbiségét, védje királyként független önállását, a' karakter' legmagasabb bélyegét; képes lévén lánghevében egy világ' uradalmát kivívni, bírjon egyszersmind elég hatalommal az egész világot nélkülözhetni, ha sors vagy kötelesség azt úgy kívánnák."

„Nagy isten! – mondám megütközve – ki egyesíthet illy ellenkező tulajdonokat egy kebelben?"

„Épen azért, mivel ez legnehezebb, legnagyobb is. Örök dicsőségűek azért Hellas' és Roma' régi hőse, mivel magas polczaikról nagyobb méltósággal hágtak-le szűk polgári viszonyaikba, mint előbbi köz álláspontjokból fényes hívatalaikra; Cincinnatus ekéjéhez, Curius maga főzte répáihoz, Epaminondas a' közkatonák' sorába. Lealázva magokat, szomorúknak látszottak a' külső szín után bíráló nagy csoport előtt, azonban, hogy szíveiket a' magas tett' égi malasztja boldogítja, 's világi dicsőséggel borostyánózott homlokaik felett az emberi nagyság' csillagko-

szorúja fénylett. Hemzseg a' világ a' külfény' pulya bájaitól, kik ön semmiségökben mind tette, mind nélkülözésre egyiránt erőtlének levén, merő hiú érzésből kapkodnak a' méltóság' csilláma után, e' bérért mindenre megvásárolhatók. Europa még magasabb szellemi köreiben is majd nem egyedül nagyravágyás' rabjait mutat, Cromweleket, Napoleonokat, 's pirúlva állhatunk-meg Amerikával szemközt."

„Jól vagyunk – mondám izzadásig felhevülve – a' férfiúnak legyen annyi ön uralkodása, hogy tisztségétől ugyan válhassék-meg, mint midőn díszköntösét le szokta vetni, ha az udvarlás' ideje elmúlt, mivel a' köntös csakugyan nem az ember maga, 's ha az másként tiszteletre méltó, szükségtelen magunkat kölcsönözött pávatollakkal felpiperézni, legyenek azok bár mik, hivatalbeli méltóság, örökölt bírt vagyon, születési előjog, vagy akármi min magunkon kívül, de ha, a' mint tisztelt nagybátyám állítá, az egész világ' birtoka boldogságunkat nem biztosíthatja, remélhetjük e azt Diogen' hordója szűk dongái közt föllelhetni?"

„Diogen a' nélkülözést egész a' sanyarú túlzásig gyakorlá, az illendőség' sőt emberi méltóság' megtagadásával, az igazság' arany közép útá pedig közönségesen két túlság között vonúl-el, 's ezen arany közép út itt az elégtel 's mértékletesség' életphilosophiája, melly arra oktat bennünket, hogy magunkat határtalan vágyak' martalékaúl oda ne engedjük, hanem elégedjünk-meg avval 's éljünk vele mértékletesen, mit a' sors bírunk enged. Így nem fogunk keservesen siratni eltiport reményeket, nem teljesült kívánságunk nem szűlnék elégtelenséget; 's minthogy éldeleti tehetségünk, erőnk 's erszényünk mindig ép állapotban maradnak, füszervezve lesz egyszersmind minden élményünk. A' mi pedig leginkább tekintetet érdemel, az, hogy ezen úton szerezhető jóllétünk lehetőségig független a' sors' beavatkozásától, mert csupán belső eltökélésünkétől, tehát szabad akaratunktól, függ."

„A' boldogító juste milieu ki van találva!' kiálta-fel István, kalapját feje felett lobogtatva.

Kimondá nagybátyám, 's im befejezhetem állításaimat egy az egészet áttekintő pillanattal, melly nélkül a' részleteket úgy is lehetetlen voltaképen méltánylani.

Rendeltetésünk' valósítása végnélküli tökéletesülést igazban, szépben és jóban 's boldogságunk' előmozdításában kíván tőlünk. Hogy ezen céljaink létesíthetők, kételkednünk nem lehet, mivel másképp ellenmondás nélkül azokat rendeltetésünknek sem tarthatnók. 'S hogy összehangzó munkásság által valósulhatók, következőleg a' tökéletesülés' útja egyszersmind a' boldogságra vezető, ezt Sokrates, Plato, Aristoteles, a' leglelkesebb nemzet' legnagyobb bölcsével, állítom.

Meg fogunk győződni ennek igazsága felől, ha fontolóra vesszük, miképen céljaink' elérésére testi 's lelki ereink egyedüli eszközök, következőleg, hogy rendeltetésünk' előmozdítására annál alkalmasbakká kell válnunk, minél tökéletesben fejtjük 's mivéljük-ki ezeket. Az ép 's erős testű, felvilágosult fejű, nemes érzésű és gondolkozású ember minden hasonlításán túl ügyesebb élete' fenntartására, 's annak az elemek' ellenséges indulatú emberek ellen védelmezésére, sőt a' külső javak' 's polgári részvevő segédek' megszerzésére is, mint a' testileg ki nem művelt 's lelkileg tudatlan és gonosz ember, ki tehetetlenségében ön állás nélküli, másokra szoruló, lelki békében szűkölködő, 's ki van téve a' lábbal tapodott természettörvény' boszújának. Azon nemzet pedig, melly ép, erős, felvilágosodott hazafi polgárokból áll, 's kifejlett értelmessége mellett ipar által meggazdagúlt, nem boldogabb 's bátorságosabb e a' maga jóllétében ama' tudatlan, romlott, szegény 's erőtlen népnél, melly minden értelmesebb 's erősebb szomszéd népnek zsákmányává válhatik, 's mellynek ön magában pusztulni kellene, ha azt kiállhatatlan szenvedései végre jobb útra vissza nem térítenék?

Tagadni azonban nem lehet, hogy a' gondolkodó ember' rendeltetése 's különösen boldogsága' előmozdításában sokkal tekervényesebb úton fáradoz, mint a' csupán maga érzeményét

követő köznép. Ez a' birodalom 's egyház' gyámsága alatt levén, 's azoktól kézen vezetettvén, elvont tárgyokról még nem gondolkodik, hanem vak érzeménnyel 's hittel követi születési vallását 's az ősi szokásokat, 's ha végképen el nem nyomatik, vagy rendkívül romlasztó helyzetekben nem nyomorog, szűk körében, mindennapi munka mellett, a' művelt világ' számtalan szükségeit nem ösmerve, természetesen épségében azon jóllét' fokát éri-el, mellyet éldelni képes. Boldogsága tehát főkép külső körülményektől függ. Nem így a' műveltség' kiszabadult fia, a' gondolkodó ember. Ő szemlélődik, mert ön maga vezetője akar lenni e' földi pályán, 's ön magát függetlenül gondolva és cselekvőleg szándékozik határozni. Neki tehát, hogy az iránt mi, igaz és jó, számot adhasson magának, elmúlhatlanul nem csak ön lénye' törvényeit és céljait, hanem tehetségei' határait is ki kell nyomozni, máskép magát gondolkodva 's cselekvőleg törvényszerűen nem volna képes eltökélni, 's önmagával azon nyugalomra 's békére nem léphetne, melly minden jóllét' alapja, 's végczélja az egész bölcselkedésnek. Előtte a' szemlélődés' zajló tengere, a' tévelygés' örvényeivel 's hiedelmetlenség' sziszegő vipe-ráival, neki hullámain erős karral áthatítani, az útját álló kigyókat Herkulesként összezúzni, túlpartra érni vagy merülni kell. Fölébredvén tudniillik benne a' végtelenség' alkata, munkássága minden irányban szertelenbe csapkod. Juttassuk eszünkbe ifjúságunk' heves, korlátlan törekvésű napjait! Nemde akkor általános ösmeret után vágyakodtunk? Nem törekedtünk e az egész mindenség' végokait 's céljait annak végtelen oklagos összeköttetését 's a' dolgok' lényeit is belátni? Véges lények' ismereteik azonban nem terjednek végtelenbe, 's így belátásunknak minden oldalról megfoghatatlanságban kell végződnie. Már érzékeink sem hatnak a' dolgok' lényéig, hanem csak azok' tünetényeiről tudósítanak, eszünk pedig a' mindenség' oklagos összeköttetését nem képes áttekinteni, azon erőket is, mellyek okai a' jeleneteknek, nem foghatjuk-fel érzékeinkkel, hanem csak gondolhatjuk. Ha tehát mi ezen határinkat félre ismerve, az élet' belső műhelyébe törekszünk tekinteni, ha vakmerő kézzel azon fátyolt merész- kedünk levonni, melly a' teremtés' titkait fedi, ha szinte úgy látni és tapasztalni akarjuk a' dolgok' lényeit is, mint azok' tünetényeit, sőt minden belső és külső jelenetek' végső elveit, a' halhatatlan lelket és az örök istent: úgy emberi határinkon túllépve, a' lehetetlenség' országába bolyongunk, 's elcsüggedve kétkedés és hiedelmetlenség' martalékiává válunk.

Gyakorlati irányzatban pedig mi után sovárgunk? Nemde végtelen boldogság után? boldogság után, melly ne legyen semmi hiány, mellynek soha se szakadjon vége. Illy szertelenséget véges keblünk el nem tűr 's nem is képes használni, mert szerinte e' nap alatti világban a' mulandóságnak és sorsnak enyészni, 's nekünk végteleneknek mindentudókká 's mindenhatókká kellene válnunk. Azonban minden ember egy bizonyos helyzetben születik, tehetségei' saját mértékével, és a' sorsnak urává nem lehet; minden, bennünk és kívülünk, korlátok közé van szorítva, mellyeket ha nem ügyekszünk ismerni, nincs lelki vagy testi tulajdon, nincs helyzet, melly bennünket boldogtalanokká ne tehetne; mert így senki a' maga ereje, esze, külső javai 's szerencséje' mértékével meg nem elégedhetik. Szükség e mondanom, hogy ezen út elégtelenségre, 's a' maga végső túlságában vagy öngyilkolásra, vagy hóhérpadra vezet?

'S ím elmondám, mit az emberész rendeltetésünk 's boldogságunk' valósítása felől mondhat. Csalhatatlan útnak 's tökéletes boldogságra vezérlőnek nem híresztelem azt, mert csalhatatlanság 's tökély nem létezik a' nap alatt. Mindnyájan sorsnak vagyunk alávetve 's csapásit erős lélekkel kell tűrnünk. Mit is tehetnénk ennél jobbat, ha csak a' világból ki nem akarunk költözni. Feladatunk ennél fogva itt nem lehetett más, mint annak meghatározása, mitevők legyünk, hogy min magunkat boldogtalanokká ne tegyük, hanem boldogságra méltókká, mert így békében és nyugalomban min magunkkal, a' méltatlan sorsot is könnyebben fogjuk tűrni. A bölcs általán fogva minden dolgot jobb oldaláról tekint. Gyönyört és fájdalmat az állatok is szinte úgy érze-

nek, mint mi, de nem örömet és nem bút is, mert fogalmok nincsen. A' fájdalmat ugyan ki nem kerülhetjük, de igen a' bút, ha tüstént valamihez fogunk, a' mi elejét veheti, 's tárgya' emlékezetét lelkünkől elszélesztheti. Az okos és becsületes ember még a' roszkedvűséget is kerüli, hogy benne szokássá ne váljék, és vidámság' elvéből is. Ki legyen és lehet vidám, ha ő nem az?

IV.

„Punctum, satis! – mondtam füstölgő üstökkel, sapkámat a' gyeppamlagra vetve – szót se többé e' teoriáról! Én emberül kiállam a' leczkézést az egész tisztas közönség előtt, de most valóban hasznát is akarom tapasztalni 's azt helyzetemre alkalmazni.’

„Mindenek előtt új hivatásomra 's munkára van szükségem, mert munka nélkül nem tökéletesülhetünk 's jóllétünket sem mozdíthatjuk elő, mint hiábavaló útczakoptató pedig en magamnak 's a' világnak nem akarnék terhére lenni.’

„Vedd ifúságod' első tanulmányit újonnan elő – felele patriarchám – az élet' realismusa eddig, tudom, philosophiai idealismusodat megorvosolta, a' hadtudományban is, nem kétlem, előmeneteleket tevé. Mit ifúságunkban tanultunk, férfikorunkban tapasztaltunk és kivizsgálánk, öreg korunkban a' világgal kell közölnünk, másként az ismeretek' országa ezen ideák' keringése nélkül nem gyarapulhat.”

„Tehát irótollat vegyek kezembe?’ kérdém álmélkodva.

„'S miért ne? – viszonzá ő. – A' legnagyobb emberek életpályájok' végén írókká lettenek; 's nem víhatsz e ezen új hivatásodban – folytatá beszédét mosolyogva – újonan 's több valószínűséggel a' sikerre nézve, halhatatlanság után? Mert a' literatura' respublicájában mindenki egyenlő születésű, itt méltóság, pénz, czímzetek, nem állják útadat, 's haladásodat 's irányodat egyedül személyes tehetség és érdem fogja meghatározni.”

Haboztam, de végre makacsságom István és Kornél barátimat is ellenem zúdítá.

„Fogadd-el a' tudós parókat – monda dévajkodva István – magyar olvasó társaságunkba úgy is fel vagy már véve, senioratusunk' könyvtára tárva áll számodra, 's nőm hálóköntőssel és sapkákkal szándékozik kedveskedni.’

„Illy adakozások – folytatá kötődve Kornél – részemről is bőkezűséget vonnak magok után. Én mindenek felett attól tartok, hogy ideal-világodba fölemelkedvén, ezen maroknyi porról, melyet mi közönséges halandók testnek nevezünk, igen is elfelejtkezhetnél, a' mi téged tudós szobamunkáid mellett Hippokrates vagy Hahnemann tanítványinak körmei közé juttathatna; minek eltávoztatására, mivel a' szükséges mozgást egészséges két lábon nem teheted, majorotok' kertje szorgalmas művelésére hámoromban egy jó alkatú kapát szándékozom számodra készíttetni.”

„Bőkezűségtek ma valóban korlátot nem ismer; de csak ide vele; négyszáz forintnyi nyugpénzem mellett úgy is burgonyámat enkezemmél kell természetnem.’

„Ez iránt nyugodt lehetsz – szólt nagybátyám. – Ki számítaná pénzbeli szükségét egyedül bevételek szerint? hiszen ezt kiadásaink' bevételeinkhöz mért aránya határozza. Egy milliót évenként semmivel sem nehezebb elkölteni, mint négyszáz forintot, a' mit némelly bírói zár alatt tengődő nagyaink' példája eléggé bizonyít; midőn ellenben közvitézeteik közt, mint egykor ten magadtól hallám, itt ott egy találkozik, ki napi négy krajczárjából egy kis pénzecskét tud megtakarítani. Valljon nem gazdagabb e ez amazoknál, midőn szükségei felett pénze van, mellyben amazok elég keservesen szűkölködnek? Mi ugyan, szeretett öcsém, mértékletességi philosophiánk mellett, a' pénzt nem fogjuk kihányni, 's midőn a' tisztaság' pompájánál más fényt nem üzünk, bevételeinkkel alkalmasint beérve, jóllétünkben hiányt talán nem szenvedünk.”

„A' mennyire tudniillik ezt élemedett korunk 's az én sánta lábam engedik.’

„Ez utóbbit, úgy hiszem, egy kis nemzeti büszkeséggel fogod eltűrni; korod pedig még számba nem jöhet. Jaj azon embernek, ki az öt érzékek' világánál mást nem ismer, az öregségében érzékiségétől elhagyatva, sivatag magányban fog nyomorogni, ifjúsága' visszaidézhetetlen napjai után sohajtozva. A' valódilag művelt ember' örömei ellenben nem olly könnyen ki-meríthetők; midőn az érzési világban enyésznek, emelkednek a' szellemiben. Mintegy lebilincseзве testiségünk' nyommasztó rablánczaitól, szellemszárnyain röpül-fel lelkünk a' szép, jó 's igaz' verőfényes magasságaira, 's ott, túl a' világ' zaján 's balgatagságin, zavartalan békében éldeli a' szellem' hervadatlan örömeit.”

V.

Itt hangos ebugatás vete véget értekezésünknek. Nagynéném a' nőekkel megérkezett, körülvéve számos kosaraktól, melyekből a' legízesebb lepények párologtak. Vallatás alá vétetem újonan, mert bőbeszédű nagynénémtől senki sem menekedhetett könnyen, nekem pedig most ugyancsak kijutott, mert az egész tisztas atyafiság' nevezetes történeteit, egész harmadízíglén, per extensum, ki kellett hallgatnom. De végre asztalterítés végett csakugyan eltávozott a' nyaralóba, követve, segítség végett, a' nőszemélyek' egy részétől.

Patriarchám a' nők' fogadása alatt új életre derült. „A' szeretet – mondá vígan – édent alkot az ember körül, 's a' természet vajmi kevéssel megelégszik. Egykét jó barát, egy barátné... igen – úgymond felém fordulva – emlékezel e még Laurára?”

Ezen kérdés a' legnagyobb álméletba hozott. Mit akart vele? Meg nem foghatám indító okát, célját. „A' történet – felelék lehető részvétlenséggel – kissé régi, tán nem is igaz már.’

„Bah! – viszonzá kifakadó kacajjal – a' szerelem egész életünkön át kísértget, csak alakjai változnak.”

Hátam megett a' bokrok zörrentek-meg. István, – ki írja-le csodálkozásomat? – bohó hajlongások közt Laurát életnagyságban vezeté előmbe.

Életemben nem érzém így magamat meglepetve. Az asszony mintegy harmincz évű vala, de a' kor épen nem szedett-le róla minden hajdani kecsket, 's azon művelt udvariság, mellyel fogadott, 's nyelvünk' különös bájú gördülte ajkairól, nem tudom mi varázssal haták-meg szívemet. Sebesen főlemelkedém fogadására; de tudja isten, nagybátyám' változó alakú szerelem-theoriájába merülve e, vagy mivel hirtelenkedtem, sánta lábamra hágtam, 's testem annyira elveszté az egyensúlyt, hogy fogódzás végett akaratom ellen is Laurát kellett megölelnem, mellyet ő, ijedtében 's rajtam segíteni akarva, viszonzott. „A' hazavénült katonák támogató kezekre szorulnak”, mondám megkövetve, karjai közt, 's erőm 's akaratom egyensúlyom' helyreállítására egészen elhagyának. „Erre baráti kezek is haszonvehetők – vága bele István, hatalmasan lábaimra állítván. – Lánczhordtát! ti katonák még sánta lábbal is mint hódítók léptek-fel.’

Nagynéném jelenté az ozsonnát. Bemenénk a' nyaralóba 's én Laura mellett foglaltam helyet. A' talány végre megfejtődött. Laura – ki álmodta volna ezt? – Bodrogszegi és Kesselőkői Kesseley vitéz kapitány uram' öccséhez ment férjhez, és most ennek halála után jószágát kibérlelvén, szüléi' házába tért vissza. Kapitány sógora nyugalmaztatván, jószágát ennek ajánlá igazgatásúl, de ő nem hajlott az ajánlásra. A' boldogtalan! hiszen társaságában Methusalem' korát érhetne volna el.

Nagybátyám az ozsonna közt kifogyhatatlan vígsággal éleszté az egész kört. Végezetül óriási nagyságú dinnyék tétettek az asztalra, 's csodálva hallám; hogy azokat István házi ker-

tében termeszti. „Az ipar – mond ő – csodákat tehet; néhány év előtt még azt sem akaránk hinni, hogy nálunk dohány teremhessen, most pedig majd leghíresebb az egész hazában.”

„E’ tárgyakra nézve – mondám – különösen kikérem oktatásodat, máskép a’ Kornél barátom ígérte kapát nem használhatom.”

„Bravo! – kiálta-fel patriarchám – már látom jó útban vagy, illy kis szenvedelmek’ valósítása rendkívül sok érdeket ad az életnek.”

Ozsonnánk alig végződött, s’ ím muzsika zendült-meg. Néhányan a’ társaságból vevék-elő hegedűiket. Az asztal félre húzatott s’ én Laura’ oldalánál vígan néztem a’ keringő párokat.

Utóbb magyar táncz perdült s’ azt harsány taps követte. Nagybátyám, a’ közvigalom’ nem kis öregbítésére, nemzeti ünnepiséggel nagynénémet vezeté-elő. Eszembe jutta, hogy ezen mulatságot Sokrates is, teste’ mozgékonyága’ s’ jó kedve’ fenntartására, kedvelé s’ még öregségében is gyakorlá. Mind e’ mellett még is hűledeztem, midőn észrehevém, hogy a’ hetvenöt éves bajnok a’ tánczban egy tactot sem veszte. Harsogott a’ taps és az éljen. S’ én, elkapva a’ közvigalom’ örvényétől, magam is megragadám Laura’ kezét s’ másfél lábommal úgy eljárám a’ nemzetit, szinte ropogott belé a’ szoba.

VI.

Azóta patriarchám’ tanácslatai valósulnak. Majorjának háza s’ kerte tudóskodásom’ s’ dinynye és dohánytermesztő munkásságom’ színhelyei. Független helyzetemben, életphilosophiám s’ célirányos munkásságom mellett, nagybátyám’, Laura, István és Kornél’ társaságában az örök ifjúság’ napjait élem. – Minap patriarchám szobámba jöve, kérdezvén, fogtam e már valamibe? Egy csekélység kész, viszonzám. – Csodálá.

„Tanácsosnak tartam minapi értekezésünket nyugpénzes fegyvertársaim’ számára, kik meleg kályha s’ leves mellett ásitozva halálíg únják magokat, egész pontossággal leírni, s’ ha nagybátyám nem ellenzi...”

„Bízvást sajtó alá vele’, mosolyga helybenhagyólag.

Követém tanácsát, s’ a’ tisztelt olvasó tudja, hogy azt ígéretemen fölül teljesítém, szolgálai üdömből is hozzá mellékelve némelly adatokat. Haza vénült katonának úgy sem marad más hátra elmúlt pályája’ emlékezeténél, s’ olly csodálatra méltó dolog e, ha nevezetes történetcskéinkkel együtt néha min magunkat is emlegetjük? Megérdemeljük azért azon halhatatlan gúnyt és kacaját, mellyel a’ társaságokban s’ a’ színpadokról tiszteltetünk? Egész világ küzd a’ szólás’ szabadságáért,⁸⁹ s’ mi harcz’ fiai elhagyjuk e magunkat nyomatni? Franciaországban, hol a’ társasági szokások a’ legpontosabban megtartatnak, nyugpénzes fegyvertársaink elné-míttatnak ugyan az életben, de azért annál hangosabban szólamlanak-fel holtok után. A’ nagy sereg’ más világra költözött hősei, császárijokkal együtt, eláraszták Európát memoirjaikkal. Ott már egy zászlótartócska sem dől sírjába a’ nélkül, hogy nevezetes életének ezen emlékkövét fel ne állítaná. Egyedül mi maradjunk e hátra? Barátim, az idők változtak. Már mi is valahára tanulni kezdjük tollainkat is forgatni, mint hajdan fegyvereinket, s’ ha ti, szeretett hazámfiak, könyörületlen társasági szabályaitokban megátalkodtok, ezután drága pénzen fizettetjük-meg veletek azt, mit eddig ingyen sem akartatok hallani.

Szontagh Gusztáv.

⁸⁹ szólás’szabadságáért

A' FALUSI KIS LEÁNY PESTEN.

Jaj de szép az a' Pest, istenem, de szép,
'S benne millyen úri, milly szelíd a' nép!
Össze vissza jártam útat útfelet,
De szemem nyugonni nem talált helyet.
Ablak ablakon van három négy soron,
Olly magas falunkban nincsen a' torony.
A' sok utcza tömve, mint a' méheraj,
Jobbra balra fényes gyöngy, ezüst, arany.
'S mintha búcsu lenne késein 's korán,
Czifra ott a' férfi, asszony és leány.
Ám csudálni méltó mindenek fölött,
Hogy kevély alig van annyi úr között.
Mert kosárka almát vittem árúba,
'S feltakarva szépen ültem kapuba,
Ott hogy üldogeltem én szegény leány,
Szépen néze minden átmenő reám.
És sokan, de hogy mért, nem tudom biz' én,
Visszafordulának többször is felém.
'S három könyves úrfi, más is körbe vett,
Egyik kérdi tőlem: „Húgom, mi neved?”
És a' másik kérdi: „Hol lakol babám?”
És a' harmadik mond: „Lelkem, nézz reám.”
Én meg elpirultam, oh de hogy is nem?
És csak úgy susogva mondtam-meg nevem'.
Hányával kel almám, meg se' kérdezék,
Ám ha annyi lett is volna, megvevék.
'S mennyi furcsa szépet kelle hallanom!
Azt úgy elbeszélni, oh dehogy tudom.
„Hozsz e még be almát? itt ülsz akkor is?”
Kérdezőnek, isten tudja hányszor is.

Jaj de szép szép az a' Pest, istenem de szép,
'S benne millyen úri, 's nem kevély a' nép!
A' hogy áldogáltam utcza' szegletén,
Nagy sietve jött egy szálas úr felém.
Rajta volt ezüstös szép kalap 's ruha,
Gazdag úr lehet, de még se' katona.
Állni czifra hintón láttam olyat én,
Bajszja jól kikenve, barna mint a' szén.
„Ejnye gyöngyöm adta, kis magyar leány,
Nem szeretsz e engem? én szeretlek ám.”
Így köszönte szépen, és tán ismere,
Mert úgy híva, hogy csak menjek-el vele.

„Nem lehet’ feleltem, ’s kérdezé miért?
„Mert anyámtól meg van tiltva, hát azért.’
„Bé ne menj, leányom, ez volt a’ szova,
Bár akárki hína, házba sehova.’
„Kis szivem, tehát csak nem jössz-el velem?”
Monda, ’s megszorítá kétszer a’ kezem’,
’S búsan ott hagyott az útca’ szegletén,
Ám de mit tegyek, ha tiltja a’ szülém?
Jaj ha megharagszik az az úr reám,
Mit miveljek akkor? mert hatalmas ám.
Egy kosárka almát béviszek megint,
És ha majd anyám a’ régi módra int,
Szépen kérem őtet, hogy legyen szabad
Felkeresnem azt a’ szép ruhás urat.
’S hogy haragja szűnjön, csókolok kezét,
’S néki nyújtom által a’ legszebbeket,
És ígérem, hogy azt nem teszem soha,
’S félni nem fogok, mert ő nem katona.

Cz...

TYNNICHOS.

Görögből.

Thrasymbulost holtan hozták Pitanába a’ vérten,
Mély sebet ejte hetet rajta az argosi kar;
’S mind elül. A’ véres tetemet máglyára helyezvén,
Tynnichos, atyja, imígy szóla felette az ősz:
„Sírjanak a’ gyávák; én, téged gyermek, a’ sírba
Könnyetlen teszlek – Sparta’ fiát ’s fiamat.”

Székács.

ÍDA’ SÍRJÁN.

Itt ez új sír szép virágágy,
Benne halvány rózsza fekszik;
Rózsza! sír utánad a’ föld,
És az ég örül ’s dicsekszik.

A' halálnak jégshivében
Forró, lángzó indulat gyúlt,
'S fölragadta gyászölére;
Egy éltet, de hány szívet dúlt!

Ah! egykor hűves pataknál
Nyájasan karöltve ülénk.
'S egymásnak hiven örülve
Boldog érzetinknek élénk.

A' patak folytatta útját,
Ő regéket énekelve,
'S a' himes part' szűz virága
Nem mozdult, reá figyelve.

'S szőkefürtű angyalarczod'
Biztos hű keblemre hajtva,
A' patak' tükrébe néztél
'S így susogtál, felsohajtva:

„Szép az élet, szép, de múltó,
A' sír ránc borúl hivatlan;
Ah, miért múltó ez élet,
E' kéj mért nem halhatatlan?”

Én mosolygék 's nem hivém ezt
Édes álmam' mámorába',
'S szép jelennek élve, rogytam
Sejtő lányka' hű karába.

Ő jól sejte! új tavasz jön,
Új virággal dús ölében;
'S halvány ifjú ül a' parton,
Hallgat – 's könny remeg szemében.

Tóth Lőrincz.

HAJDAN ÉS MOST.

Hajdan erény vala élni hazának 's halni hazáért:
Élni hazában most, halva hazának, elég.

Szenvey.

NYILATKOZÁS.

„Szűnj kevésbé zengeni
Harczi viadalt,
Vedd elé kis lantodat,
'S mondj szerelmi dalt.”

Ezt sugallta a' leány,
'S csendes éjeken
Ablakához elmenék
Zengni énekem'.

Andalogva sirt a' dal
Hold' sugárinál,
'S dijamúl hajult felém
Gyöngé rózsaszál.

Én a' gyöngé rózsaszált
Szépen ápolám,
Rajta függe nappalom,
Rajta éjszakám.

És örökös éjszakán,
Örök nappalon
Hókéz adta díjvirág
Volt magánydalom.

Ám a' rózsá' bájai
Elvirultanak,
'S új dalokra bú- panasz-
Tárgyat adtanak.

És midőn nyugodt a' lány
Csendes éjeken,
Ablakához elmenék
Zengni énekem'.

Olly epedve sírt dalom
Hold' sugárinál,
Ah de díjamúl megint
Lőn csak rózsaszál.

Szép a' rózsá' s a' virág-
Rendben ő király,
Szíve mellé tűzdeli
Ifju és leány;

E' növényből font füzér
Lantot ékesít:
Ám szerelmi dalnokot
Díj magasb hevít.

Kék szemekből villanó
Játszi pillanat,
Rózsaarcz 's ajak! szivem
Értetek dagad;

'S lángoló leánykebel,
Melly viszont szeret,
Bírja visszaadni csak
Feldúlt mennyemet.

'S míg kegyébe nem fogad,
Csendes éjeken
Érte nyögdel és eped
Lantom, énekem.

Ím tehát nem zenghetek
Harczi viadalt,
Csak negédes szép leányt,
Csak szerelmi dalt.

Cz....

A' SZERELEM' DALNOKAIHOZ.

Meddig danoltok gyáva szerelmeket,
'S a' bokrosító kelyhek' arany nedét,
Mádnak vitézi, 's a' kökényszem'
Bája után epedő poeták?

Szeretni hölgyet a' magyar úgy is ért,
'S lenyögni karján munkabíró korát,
'S a' hattyuhalmok' domboráról
A' haza' kínja felett mosolygni.

És tudja gondját borba fulasztani
Vitéz Mihálnak csábjai nélkül is,
És mámorában eldudolni:
„Vita nec est nisi nostra in ora!”

De hont szeretni! – Oh magyar! A' haza'
Szerelme borban 's vénusi kéj között
Velőt veszített csontjainknak
Leljen e hát temetőt ürében?

Szárnyat dalomnak, szent haza, és tüzet!
Hogy istenítő légyen az érdemest
'S a' renyhe álmok' szűnyadóját,
Mint boszúló Nemesis, riasztó.

Székács.

HUNYADI JÁNOS.

Hogy rémulve futott Mahomet Nándornak alóla,
A' megment várnép istenelé Hunyadit.
„Keljetek édeseim – mond ő, fel az égre mutatván –
A' harcz volt csak enyém, győzelem istenemé.”

Czuczor.

A' VÖLGYI HÁZ.

Zöldelő liget-középen
Kis házacska áll,
Fris patakcsa' tiszta partján
Fűzek' árnyinál.

Forró vágyaim szünetlen
Vonzanak felé,
Mert sovár szívem rokonját
Benne föllelé.

Szűzek a' kristály patakcsa'
Ömledései,
Még szűzebbek tiszta keble'
Hű érzései.

Völgy' ölen emlény-seregnek
Díszlik kelleme;
Kékebb nálok égi lánykám'
Ártatlan szeme.

Hű galamb áll a' tetőre,
Tündöklő fehér,
Lánykáméval hű szerelme
'S fénye föl nem ér.

Fülmilére hallgat a' völgy,
'S zengzetén mi báj!
Ah! ezüstebb hang, a' mellyet
Zeng kis rózsaszáj.

'S még szebb volna a' derült ég,
'S a' táj' kelleme,
'S a' dal, hogyha oldalamnál
Lánykám lengene.

Ah! százszor jobban imádnám
A' természetet,
Ő ha hintne szép szemével
Arra életet.

Dús házacska! drága kincsed
Vonja lelkemet,
Tárd-ki ajtód 's szent öledbe
Végý-föl engemet!

És felejtem a' virágot,
A' zengő tetőt,
'S hű galamb' szelíd szerelmét,
Látva őt, csak őt!

Tóth Lőrincz.

ROMÁN ÉS NEM-ROMÁN.

E L Ő S Z Ó .

Félek, hogy a' kezdet mindjárt ásítást idéz olvasóm' inkább mosolyogni szerető ajkaira, mert előre elijed, hogy az unalmas folytatás még tán a' jövő évi Aurorában következendik. 'S megvallom, ez igazságos aggodalmát bár kinek is méltánylanom kell. Messze is fekszik a' dolog' természetétől, az igaz, egy illy munkácskát – melly inkább haszontalan irka mint munka névvel nevezhetendő – tűzok-röppenésként keringő előszóval kezdeni: azonban ez egyszer bocsánatot irói vétkemért! mélyebb vizsgálatra átláthatja kiki, hogy a' szokatlan cím magyarázatot kíván, 's ez egyedüli célja előszavamnak. Szokatlan címmel pedig élni akartam *először*, mert ez idők szerint nagyon divatozik élő családokban is új meg új 's szokat-

lan névvel keresztelni a' szülötteket; *másodszor*, mert így e' megbocsátható hiúság több olvasóval kecsegtet. 'S ha egy anyának bűnül nem vétetik a' vágy, hogy minél több szem akadna-meg leánykáján; mért volna egy szegény (tán ez nálunk ide a' legillőbb epitheton) írótól természet-elleni az ohajtás, minél többektől olvastatni? – Most a' dologra!

Románt és nem-románt akartam ez évi Aurorának néhány lapjaira iktatni; az az, románt akartam írni, melly még se lenne román. E' terv' főzése alatt már több pipám kiégett, 's füstével versent szállonga fejemből egy gondolat a' másik után, de czélt nem érék, véghez nem juthaték. Andalgásimból e' busító tudományt vevém: való nem díszlik a' nap alatt 's én románomat román nélkül be nem végezhetem. Hősömben bíztam, ő valólag futhatá pályáját; de mit ér a' futás, ha czélt nem ér az ember? – Hősöm' megházasításának szüksége percenként hatalmas-ban kele-föl tervem ellen, csak azért is, hogy a' már-már lábra kapdozó gonosz nőtelenkedésnek íráskámmal én is fáklját ne gyűjtsak, melly tisztelettel a' szelíd nőnem iránt mélyen érzem magamat lekötelezve. Ezen kívül, előbbi elvemhez híven, a' magyar példabeszéd „kinek a' pap, kinek a' papné” reménylenem hagyá, hogy románomban is kinek a' hős, kinek a' hősné tetszendik, 's így ismét több olvasóra számolhatok. – A' házasság hát már elkerülhetetlen, 's mivel ez leány nélkül meg nem eshetik, íme romántalan tervemnek román fele is készen áll. Hiszen – teljes engedelmet reménylve őszinteségemért – minden leány egyegy élő román, még pedig, az eredetiségnek (édes magunkról szölok!) ez igen természetlen szakában, többnyire szedett-vedett Kotzebue 's Lafontain' siralmas mintái után készült. Azonban ez korántsem a' tisztelt nem' hibája, a' mai veszedelmes korszellemé az, melly szerencsére olly tág bakkal van ellátva, hogy minden vádat magunkról bele rakhatunk, 's így könnyen gond nélkül futhatunk a' kocsí után. Hiszen mindennapi példa, hogy a' komoly eredetiség olvasatlan, színeinken játszatlan hever, míg a' romános másolatok örökké kézen forognak. Már pedig egy leányka, ha éppen kézen, színen nem forog is, hogy egy boldogító karra fűzhesse 's a' lehető vitor színben – de festék nélkül – láttassa magát, e' törekvés igen igazságos, czélérésre az eszköz engedhető, 's így ő, valamint soha semmiben, úgy ebben sem vétkes. – Ezekből látható, miként rövid elbeszélésemnek egyik része román, másika nem-román leend; azonban ezt én sehol meg nem jelelem, olvasóm' határtalan tetszésére bízva ott látni románt, hol ő 's nem a' hol én akarom.

'S most, mint nagy útra induló, szives bucsút intve kíséromnek, tovább mennék, de újra előttünk áll a'

B E V E Z E T É S .

Ezt nem csupán azért gondolám előrebocsátani, mert az előszóval már bizonyos írói rendszerbe keveredtem; de mivel három kalandor utast, kik nagyon fáradtak 's járatlanok, a' szó teljes értelmében *be kell vezetnem* Füredre az érczes kúthoz, testök' fáradságát újítani, keblök' hevét mérsékelni. Ők itt egészen ösmeretlenek, egyszerű úti köntösükből nem tetszik más ki vándor mesterlegénynél; hogy hát rangjukhoz méltó fogadást várhassanak, mind a' füredi társaság, mind a' nagyon tisztelt olvasótól, előre kell bocsátanom – megjegyezve, hogy a' történet helye Magyarország – hogy egyike ezeknek, az a' fakó, vászon köntösű, szalmakalapban, egészséges izzadt poros képpel, gróf ám! 's a' két más kék gunyájú barátja, nemes! 's ha ez nem volnának is, de becsületes magyar karakter 's magas érzelmek hevítik keblöket; hogy aztán, mint mondám, illő tisztelettel fogadtassanak!

De most hát már igazán többé nem tréfálva 's időt hasztalanúl nem pazarolva, kezdjünk a' dologhoz!

I.

BALGA: – – két leány jó, két parányi mézedény.

Csongor és Tünde.

Épen kelt a' nap! Oh milly tág mező volna ez egy költői tollnak, leírni miként lövellni első arany sugarait a' világ' köz fáklája borongó hegyek mögül! De én ehhez nem értek, 's hősöm is tiltott minden regényeskedésről ott, hol ő jelenik-meg. Aztán, ha jól felvesszük, ma és Füreden is csak úgy kelt ám fel az a' jó nap, mint máskor 's bár hol; azért csak egyszerűen legyen mondván: a' nap fölkelt, de a' fürdő társaság még aludt, csak három kalandorunk ül körül a' kútát 's ivá annak vérhígító cseppjeit, elmélkedve magok közt sokféle dolgokról. Két éve már, hogy ők külföldön utaznak, Angol-, Franczia- 's Németországokban, melly sükerrel? még nem tudjuk; külföldi külsejökön nem látszott, tehát szellemiekkal rakodtan tértek-meg, mi abból még inkább gyanítható, mert gyalog jártak, hogy figyelmöket semmi el ne kerülje, 's ki gyalog jár, holmi haszontalanságokat csakugyan nem szed-föl, hogy szabadabban járhasson. Most honunknak is még ösmeretlen tájait egy úttal bejárni kívánván, így jutottak ma hajnalban, hűs éji utazás után, Füredre. Bámulák a' természet' bőkezűségét egész Balaton' mentében; de kivált Füreden fenndobogott a' szív mellökben az elmellőzött honnak szépségén. „Hátha volna még ehhez a' mi nincs, teszem, egy kis szorgalom!” mond az egyik. „Hátha a' sétahelyek tisztábbak, Bécsből, Pestről, Debreczenből ide gőzkocsik alá készült vasutak volnának!” szól a' másik. „Hátha a' nagy Balaton, mellynek dicsősége, mint henyeségben elhízott testnek, úgy is csak szélességben áll, lecsapoltatva, mint vízkóros has, legfőlebb egy karcsú folyammá változhatnék!” sohajt a' harmadik. Hátha a' Duna – hátha a' híd – hátha – – hátha – – ! De így a' háthákból ki nem fogynánk soha, azért, illy haszontalanságokkal nem vesződve, folytassuk tovább románunkat, különben is épen egypár balatoni nympa közelg a' kúthoz, 's ezek most a' komoly eszméletek közt, mint sokat ígérő tarka szivárvány, tűnnek-föl.

A' deli Z** baronesse, a' 16 évű kis Szerenka 's szobaleánya, valának a' tündérek, kik reggelként ez időtájban legelső szoktak a' kútnál megjelenni. Szerenka, egy vidám élettéljes gyermekded leányka, egy sok reménnyel fészlő kedves bimbó, csillaga vala az idei fürdő-társaságnak, mellynek jövő-menő planetái és üstökösei hódolának ugyan egész erejükből kellemeinek; de őt, bár türehtetlenkedő szívűt már, még mindig korlátolák azon családi viszonyok, mellyek T** grófi házzal az övékét szoros kapcsolatban tarták; annyival inkább, mert mindkét részről egy boldog frigynek valának elébe menendők, melly Szerenkát maholnap az ifjú T** gróffal fogná örökösen összekötni. – Azonban, hogy a' kúttól messze nem távozzunk 's vele mi is némi összeköttetésbe jöjünk, szükség tudnunk, hogy ezen Szerenkának szánt vőlegény három kalandorunknak egyike. Azért a' kis baronesse, rájuk bukkanván, nem csak látszólag, mint szokás, de ugyancsak megdöbbsen, a' poros képben némelly ösmerős vonásoktól lepetve-meg. A' hirtelen hörpöntett víz torkán rosztalad, fojtó köhögés fogá-el mellét, hogy szobaleányába kapaszkodva alig tudott nagy zavarodásában a' kúttól távozni. Az ifjú grófnak csak némi fogalma marad-föl a' gyermek Szerenka felől eszméletében, 's a' nem-látás óta kész leánnyá fejlett alakban most hirtelen nem is gyanítva semmit, nyugodt maradt. Nem így a' kis baronesse! Őt a' gyulékony phantasia tulságokra ragadá szokásaként. A' viszonzlítás' romános érzelmeivel könyvekből már ösmerős levén, nyugtalan leve, határozatlan: kimenjen e a' nyilvános sétahelyre, vagy bevárja szállásán a' bizonyosan legelső kopogóban mátkáját. Az utolsó mellett maradt, 's divatujságokkal, zsebkönyvekkel, himző rárával, mint bátyával körülvéve, tulságig piperés kis magát, várta, és már két hosszú óráig hijában várta a' boldog kopogtatást.

II.

Fél óra alig telt, az ajtón kopognak'
Barátság és szerelem.

Tizenegy óra múlt már's daczos kis szépünk még mindig várakozásban, 's pedig mind csak haszontalan várakozásban, ült ablakában. Kétkedni kezdte utóbb, tán nem is az ő grófja volt, kit a' kútnál látott, hiszen két év multán az elősmerés nem volna épen olly csoda, kivált korunknak az effélékben általában igen is feledékeny szakában, mellyben multról nem sokat aggódva 's a' jövőt sors' kezébe bízva, leginkább csak tűnő jelenének szeret élni az okos. De ez már hallatlan boszúság! a' vendégek' névsorát meghozatá 's a' ma érkezettek közt grófját is följegyezve találá. 'S ki ne méltánylaná most az igazságos boszút, mit kedves baronessünkben a' türelmetlen szívecske forrala? – Nekem azonban kötelességem hősiemnek fogni pártját, ki a' vendégneveket szinte átnézte, de egy nagynénjével lévén itt Szerenka, neve hibázott a' sorból.

Végre csakugyan kopogás, 's a' szép váró keblében erre viszhangúl kettős szívdobbanás. Könyvet és rámat kapván, határozatlanúl, mellyiken lepessék-meg inkább, szólni felejtett Szerenka, 's a' künn engedelemre váró nem meré benyitni az ajtót. Szerenka ismét kételkedett, tán csak átsuhant szél okozta a' neszt, midőn a' másodszori kopogást is tüstént hallhatá, 's most félve, feszült figyelemmel viszonzá ő is: „Szabad!”

III.

VILMA. (*kedvetlenül*) Menjünk!
Fátyol' titkai.

Az ajtó nyílt, Szerenka' képe tűz és jég, liliom és rózsa, szeme homály és világ, lát és nem lát, és mind e' mellett új boszúságára az ajtón nem a' rég várt vendég, nem a' gyanított mátká, igen is mindennapi ösmerős alak – hadnagy I** bukkan-be. Kedvetlenül vonúlt a' kis boszús rakott asztala mellé, hideg egykedvűsége, néma komolysága nem kevésbbé rettentvén vissza a' szerény tisztet, mint sok reményű író a' visszakapott előfizetési üres lap. – Kezdé végre:

„Nagysád ez éjjel bizonyosan rosztul aludt?”

„Igen.”

„Az éji zene háboríthatá...?”

„Maglehet.”

A' hadnagy elijedt, mert az ő műve volt.

„Főfájása van tán?” folytatá.

„Ollyan formán.”

Néhány percznyi szűnet.

„Ma jó darab adatik színészeinktől – a' C s a l ó d á s o k.”

„'S ezek jók?”

„Legalább színén – mulatságos.”

„Igen, mert életben, valónak, igen kellemetlen.”

Ismét szűnet.

„Mára sok új vendég érkezett.”

„De semmi ösmerős?”

„Még nem tudom – nem voltam a' séta helyen...”

Uj kopogás az ajtón, új remény Szerenkánk' keblében. Vággyal ugrék-föl, de, fájdalom, kedvetlenül üle vissza, mert a' mankós őrnagy S** úr sántikált-be, rokon és kedves házibará, kit Szerenka tisztelt ugyan mindig, de most – ki vegye rossz neven? – szokott nyájassággal nem fogadható.

„A' tatárban is – kezdé nyers hangon az öreg – egész társaság már a' sétahelyen s' hugom, ti itt méléztok?”

„Nem, kedves bácsi, mi nem mélézünk, élénk beszédben valánk – nemde?”

A' hadnagy igent sohajta kelletlenül.

„Nem illenék mára alkalmi darabúl: össze-zörrenés és békülés?” enyelge a' víg öreg.

Néma hallgatás, mely nagybácsit csak erősíté hitében.

A' néni is bejött már sétálásra készülten – menni akarnak, de Szerenka vonakodik.

„Ő nagysága beteg” mond kimélve a' hadnagy.

„A' tatárban is! tán orvosúl akarna maradni hadnagy úr?” szól az őrnagy.

„Nehezen tölthetném-be e' boldog helyet!” sohajt a' hadnagy.

„Hisz' én megyek, nekem semmi bajom – mond kedvetlenül Szerenka – menjünk!” 'S indultak. Nagy bácsi fejét csóválta, a' hadnagy búsan leeresztette, Szerenka daczosan megrázta azt, mi illy formát jelentett: már most késő, ha jó sem kell! 'S erős föltétellel a' hadnaggal 's mindig csak a' hadnaggal mulatni, 's egy forró vággyal, vajha ezt a' gróf meglátná, füződék a' derülőnek karjára, míg nagybácsi 's néni lassan utánok ballagának.

IV.

Eltűnt szép álmom, éj borúlt szívemre!

Kovacsóczy.

A' kút körül egy csoport férfi tűnt mindjárt Szerenka' szemébe, kik között a' reggeli három utast, legalább egyikét bizonyosan, most már csinos társalkodási öltözetben sejté-meg. Ez éles szemű⁹⁰ hadnagyunknak épen nem lehet kedvező; de ő, ön javára, kellemes társnéja' kellemesibe mélyebben volt merülve, hogysem ezt észrevehette volna. Kétszer haladtak már el a' csoport mellett, és Szerenka hadnagyának egy szavát sem értette, szeme és füle a' csoport' közé-pére tapadva, 's annak még is, marczongló kínjára, legkisebb figyelmét mind eddig magára nem vonva. Senki sem képzelheti a' kis baronesse illy rövid idő alatt milly nagy, milly hosszú elégtelenséggel hagyá magát czipeltetni a' deli hőstől, 's csak így fizet a' világ! e' fáradságért szegényt csak egy újni figyelmével sem jutalmazá. Tovább nem tűrhete már, 's kénytelen leve a' hadnagyot figyelmeztetni a' körülvelt grófra. „Ah Gyula! Gyula!” felkiált ez, kedves barátjára ösmerve az idegen grófban, 's Szerenka' karjáról olly illedelemmel, millyet egy magasabb társalkodási kör kívánhata 's meglepő öröme engedhete, lefüződván, annak ölelésére rohant. Most már biztosan hívé Szerenka, hogy grófja a' hadnaggal tüstént hódolatára siet, 's ha igen, legyen felejtve az eddigi, még helyrehozhatja hibáját. De azok, egymással foglaltoskodva, felejtkezének a' várakozó szépről, ki miután a' mankós őrnagytól beéreték, örökre lemondva az érzéketlen mátkáról, helyette boszúsan ennek egyik mankójába fogódzkodék. Ki a' kőszívű, ki szenvedő baronessünk' kínjain meg ne illetődött volna? Ő olly vidor álmokból, olly kedves életre ébredt ma reggel, 's a' dél gyász felette, az est meg tán zivatart is hoz fölibe! – Én magam szánom sorsát 's nincs szívem hozzá, őt tovább is e' kímpályán hurciztatni, hadd lépegesse ő

⁹⁰ szemügy

csendesen haza, a' nap úgy is forró és szíve is forró, e' két forróság közt hamar elolvadna, pedig románomnak még nincs vége, 's addig nagy szükségem van reá.

V.

ZSIGMOND: Köszöntlek, ékes hölgy! bocsáss-meg az
Eltévedettnek, hogy későn 's talán
Illetlenül is érkezett!
Bujdosók.

Ki ül az árnyékos szobában, mint egy elzárkozva a' világtól, mely nyájas tekintetére méltatlan? Ki az, ki, elhánnya minden ékességet, bút ölte magára mátkaköntösül? Ki az, ki érdektelenül hagyja maga előtt a' zajos élet' édes pillanatit elrobogni, mennyieiken függve lelkével, föl vágyva a' rossz földről, föl, hol égiekkel rokonuljon, kik jobbak, érzékenyebbek a' gonosz embernél, a' csalfa világ' sárból alakult töredékeny fiánál?! Tán csak a' kis daczos baronessa, tán a' hívtelen, szívtelen és mindentelen mátkáról végkép lemondó Szerenka? És ő volt. – 'S bár férfiúi méltóságunkon alól látszik a' más gondolati után leskelődni, ez egyszer hódoljunk e' kis méltatlanságnak, nem lesz épen érdektelen egy szív-haragos szépnek monologját, ha csak töredékben is, kihallgatni. „Nem! leány sem volnék, meg sem érdemleném az lenni – így kiálta-föl, hajfürteit tükör előtt simítgatva – ha ez esetben a' köszívűt nem játszánám! Játsszani? oh én valót akarok, én nem játszom! Már jöhet, de én neki honn nem leszek; körül hizeleghet, és én az időjárásról elmélkedem; térdre hullhat előttem, de engem meg nem lágyít. Boszút, boszút, boszút! – Ah!” fölsikolt most, mert, öve körül motozva, hegyes tűbe futott kis újja ijedtében, mely, a' grófi mátká' csendes bejöttével, boszújának 's hideg lemondásának 's szét szórt rendetlen mindenének közepette meglepé.

„Kedves Szerenka! – így kezdé biztos hangon, minden tétovázás nélkül, a' gróf, – 's az illy rögtön bevágás többnyire használ – kedves Szerenka! ösmeri e mátkáját?”

A' jövés, a' szólítás, és minden, olly váratlan volt a' lelki tusák közt ingó kis baronessnek, hogy, előbbi boszújáról felejtkezve, eszébe sem jutott, hogy most honn nem kellene lennie, 's zavarodtában olly kedves pirulással tekintte a' deli grófra, hogy az elbájolva, némán, egy titkos belső ösztönből hajolt a' drága kis kacsó felé, hódoló csókját rányomni. „Bocsásson-meg nagysád, hogy illy későn 's tán illetlenül is jövök!” tevé még utána. Szerenka nem szólhatott, de a' rendetlen asztalt 's a' tükörben féligmeddig hasonló kis magát megpillantva, mélyebben pirúlt-el 's egy ajtóra mutatva az engedékeny grófnak, tudtára adta, hogy egy kissé magán szeretne lenni. A' gróf meghajtva magát, bement, 's Szerenka háromszor ment föl-alá a' szobában, a' nélkül, hogy szörnyű meglepetésében valamit gondolt volna. De igazán az a' gróf is előbb nem tudott jöni, olly regényes helyzetben, olly csínos piperében váratva, 's épen most kellett illy rendetlenségben, illy rossz kedvében hősnénket meglepnie! – Végre csakugyan gondolt valamit, és csengetett, mire a' bejött szobaleányra⁹¹ bízva a' rendetlenséget, nénjéhez suhant, a' tervről, mely romános kis fejében villant, őt értesítendő.

⁹¹ sobaleányra

VI.

BALGA: Bámulok meg' bámulok,
Szám csekély a' bámulásnak.
*Csongor és Tünde.*⁹²

Nagynéni nevetve mindenben megegyezett 's föl vállalá a' szerepet, melyre a' kis furfangos baronesse őt rimánkodva kérte. A' gróf bebocsáttaték, 's Szerenka bizonyos megfoghatatlansággal, mintha kissé feszes erőltetés, vagy csupa mesterkedésből történt volna, mondá idegen hangon: „Ön méltányolni fogja, reménylem, egy szerény leány' viseletét, ki idegen látogatót csak mamája' körében szokott elfogadni.” A' gróf bámult meg' bámult, jobban felnyitá szemeit és ismét bámult, jobban felnyitá szemeit és ismét bámult, azonban előtte még is Szerenka, mátkája állt, bár a' dámát, ki anyjának volt bemutatva, nem ösmeré.

„Instálom, én gróf T** vagyok, 's nagysád szerelmes mátkám”; mondá több bizonyossággal mint kétkedéssel. Szerenka mosolygott 's tettetett eszmélettel szól anyjához: „Bizonyosan Bükkösről álmodik a' gróf.”

„Igen igen! Erősen örvendek e' szerencsének, 's nem hiszem, hogy nagysád szüléink' jóvá-hagyását nem helyeslené.”

„Én két hét múlva esküvőmet akarom tartani...”

„De, kérem, tudtom nélkül csak nem? először csak azért sem...”

„Köszönje a' vak történetnek, mely most véletlen bennünket összehozott, így minden esetre vendégeim közé számlálom.”

„Instálom, *először* nem vak történet, mert én jól látok; *másodszor* nem véletlen, mert én erősen akartam jőni; *harmadszor*...”

„Nem ingerlem tovább – mond hangos kaczagás után a' kis baronesse – a' gróf tévedésben van. Bükkösön Z** Szerenka unoka testvérem, ki, tudom, hogy önnek mátkája. A' felette nagy hasonlatosság, mely köztünk van, oka e' tévedésnek, mely gyakran már másokon is megtörtént. Mert mi, anyám legyen a' bizonyosság, mondhatnám, hajszálíg hasonlítunk egymáshoz. Kor, termet, kül-idom, mások' bizonyossága szerint, ugyan az rajtunk; csak hogy ő kissé szentesebb, én vitorabb, ki, ha kedves mátkáját körömben tudná, féltő fohászokkal pihegne érte szelíd keble.”

„Instálom, ez *először* egy kis önhittség, *másodszor*...” a' vitor baronesse nem hagyá több szóhoz jőni.

„Ha önhittség e, majd megmutatja a' jövő, 's ha nekem tetszeni fog ön, megmutatom, hogy még hállómba kerítem.”

„Illy hállóban fogva lenni szép szerencse ugyan, de szerencse-vadászt is illet csak. Nekem Z** Szerenka mátkám 's erős feltételem, őt nőül vennem, nem ingatag nád keblemben.”

„Minden férfi így beszél, de még is a' nád néha nem csak inog, de el is törik keblében. Megvallom, csaknem kedvem jött fogadni önnel, hogy én még elcsábítom.”

„Instálom, ez nem lehet, mert *először* én, mivel e' zavar támadt, még ma indulok Bükkösre mátkámhoz; *másodszor* erősen...”

„De vissza fog jőni, mert ellenség nélkül nincs győzelem, kísértet nélkül nincs erény.”

„Igen, csak a' megfoghatatlanság' megértéseért is, ígérem.”

„És hogy Szerenkához tőlem egy levelet megvár míg azt megírom?”

⁹² *Tünde,*

„Becsület-szavamra, addig nem indulok!” – Evvel a’ látogatásnak vége lőn, ’s a’ gróf zavart fővel, Szerenka új tervével távoznak. A’ gróf még ez éjjel akart indulni, de a’ baronesse rosztul lett ’s kéréte szobaleánya által, várna reggelig, mert okvetetlen levelet fog írni. A’ gróft becsületsza köte ’s akarata ellen reggelig várnia kellett a’ levél után, melyet megkapván ismét a’ szobaleánytól, útnak indult Bükkös felé.

VII.

— — — Ég’ menyasszonya,
A’ földiektől vond-el szívedet,
’S fordítsd az égre, mellyhez esküvé!
Vérnász.

Szép őszi nap volt, ’s a’ bükkösi kastély’ angol kertje uraságival díszlék, kik mint örömnepen sereglének ma össze egyik lugosában gyümölcsös asztal körül. A’ két öreg, a’ házi kisasszony ’s egy gárda-tiszt, tevék a’ nyájas kisdéd társaságot, nem épen nyugodt egykedvű helyzetben; mintha még valakit várának, feszült vizsga pillantatokkal ’s egy némellyik közülök dobogó szívvel! ’S ím a’ csavargó úton bukácsol csakugyan egy poros idegen, ki kocsijáról csak most szálla-le ’s megtudva az uraságok’ hollétét, az inas’ keféjét nem várva, türehtetlenül indult keresésökre. A’ fogadtatásban hangos szíves üdvöztet, titkos gyenge pirulás zaj ’s néma szívdobogás vegyülének, ’s a’ barátságos lugas’ vendégei T** gróffal, kit tegnap Füreden látánk, szaporodának. Köztök az utazás előtti két évvel ígért mátká, szemérmesen lesütött szemekkel, ’s grófunk’ romántalan eszmélete megfoghatatlan dolgokat láta. A’ tegnapi vidor Szerenka’ hasonképe, de csak földön ’s égen mulató szemekkel ült mellette hidegen, szemérmes pirulással feelve igent és nemet. A’ tűzzel villogó tiszt gyanús szomszéd, a’ mátká részvétlen, a’ szülék titokteljes mosolygással, a’ gróf ezt egészen ellenkezőleg várta.

„Most jut eszembe, instálom, én nagysádnak egy levelet hoztam” kezdé a’ gróf, hogy közelebb férhessen a’ leányhoz.

„Ugyan? tán csak a’ sz. Orsolya-szüzektől Pozsonyból?” kérdé ahítatos buzgalommal Szerenka.

„Instálom, *először*: hogy’ jöttem volna én azokhoz? *másodszor*: mi köze nagysádnak is hozzájuk?”

„Csak úgy vélém, Pozsonyon átjöttében; mert két évig nálók laktam.”

A’ gróf⁹³ mutatá a’ levelet ’s kérdé ösmerné e az írást?

„Vagy úgy! már tudom; a’ csintalan Szerenka...” ’s evvel tovább állt, hogy magán olvashassa a’ levelet.

A’ gróf egészen elbűvölve érzé magát. Az öregek mosolygák, hogy ők magok sem foghatják-meg leányokban e’ változást. „Az az erősen szent apácza nevelés!” mormolá bajszába harapva a’ gróf, ’s Szerenka után ment, hogy magával szólhasson, mert minden romántalansága mellett is erősen elbájolá a’ két év óta kész hajadonná serdült kis szent.

„Szerenka! – így szólítá őt nyájasan a’ mélyen levélolvasásba merültet – Szerenka! ne játszunk szembekötösdit, én valót kívánok...”

⁹³ gróf

„Valót? de hol lelhető az? síron innét? Túl, halandó, emelkedjél a' poron túl, 's látni fogod az örök hazát, 's hallani a' szentek' hymnusait, kik egyedül örvendhetik létök' valóját. Mit innét látsz, az üres hab 's tünde buborék, elérésre ingerel, 's midőn megfogtad, kezedben elsemmisül!' A' gróf majd sóbálvánnyá vált.

„Igen de, instálom, *először*: mi még innét vagyunk; *másodszor*: min szüléink' egyezéséből nekem jegyesem.”

„Én, ég' menyasszonya, sírnak szentelém magam', hogy megváltómé lehessen, földi frigy engem le nem köt soha. Hagyjon-el a' gróf, dél-esti ahítatoskodásom' órája közelg.”

„Instálom, csak ez egyet még: mit ír Szerenka?”

„Árulója legyek? Ő sok szépet ír, de hijáavalóságokat, mert ő csupán föld' gyermeke. Gondolja csak a' gróf, ön neki megtetszett!”

„'S ez hijáavalóság volna?”

„Ő csaknem szerelmes egy látásra. Mit ítél felőle a' gróf?”

„Én? – ő – szép gyermek, de fölötte könnyelműnek látszik, soha sem tudnám szeretni. – De, instálom, igen messze megyünk a' tárgytól, – hogy áll mátkásságunk?”

„Ez iránt, úgy hiszem, eléggé kinyilatkoztatám már magamat; sajnálom, ha nem ért, még inkább, ha csalt reményei borút idéznek jó kedvére. Ez egyet kérem, szeresse a' füredi Szerenkát, rokonomat...”

„Instálom, ez nem lehet, *először*: mert mi már mátkák vagyunk; *másodszor*...” de a' hamis szent már tovább állt a' második ok' hallása elől, 's grófunk előtt maga, Szerenka, és minden egy erősen bonyolódott rejtvény lett. „Mind hijában! én őt elveszem csak azért is, mert nem akarja; utóbb enyémnek kell lennie!” ez erős határozattal a' szülékhez ment. Itt sem nyert azonban több vigasztalást szegény. Ők javallnák, örvidenék, de leányok darab óta úgy megváltozott, semmire sem mehetnek vele – ez volt az üres válasz, 's vőlegényünk meg nem foghatá mért? Ezért föltételétől el nem állt, estve kinyilatkoztatá Szerenkának magának, hogy ő minden esetre egyszerű természeti romántalan úton nőül veendi, ha most vár is még.

A' vissza-útra még ma kiadá parancsát, útítársival Füreden ismét egyesülendő. Szerenkától a' hozott levélre választ kért, 's azt reggel, a' báronesse' későn kelte miatt várva, kapván-ki, 's az este vett búcsúval megelégedve, a' nélkül hogy Szerenkát még egyszer látná, furcsa gondolatok közt visszahajtata Füredre.

VIII.

Fördővíz szaporán és fűvek!

Ludas Matyi.

Pezsgett a' köz sétat hely Füreden alkonyodtakor a' sok vendégtől. Szerenka, a' mankós őrnagy 's kedvence I** hadnagy is ott voltak éldelni a' hűsült lég kellemait, melly egy hirtelen kelt zápor után olly kedvesen lengett a' nyugodni készülő Balaton' hullámiról. Egy könnyű útas kocsi most állt-meg épen a' kút' irányában, Szerenka' szíve megdobbant 's nem hijában; a' gróf ugrék-ki abból Bükkösről visszaértében. Választ bizonyosan hozott, 's ő olly szembeötlőn volt ma a' sétat helyen, bizonyosan első, kinél kézcsókolását teendi ő – a' kis baronesse! Hiú remény! Gyula, senki-re sem ügyelve, keresztül ment a' fasoron 's eltűnt. „Igen, köntöst vált, hogy is jelennék-meg illy porosan társaságban?” kecsegteté magát Szerenka, 's Gyula csakugyan köntöst váltva jött, de félre egy fa alá ült 's egész kényelemmel rántott csirkével lakozott. Többet nem láthatott Szerenka. Lafontain egészen másként írja a' szerelmes mátká' megjöttét. Aztán szerelem, és rántott csirke!

hol van szív, mely e' kint elviselhesse, kivált – mert, a' mint kivehető vala, a' gróf igen igen jó ízűen evett. – Szerenka főfájást, szédülést, gyomor-görcsöt 's isten tudja még mit nem, kapott egyszerre, úgy hogy szobájába kelle mennie, 's jó hogy az a' kis átmenő zápor volt, legalább az orvos annak rovására írhatott egy rakás melegítő theát 's egy messzelynyi izzasztó keveréket. Gyula a' fa alatt ebből mitsem tudva, kedvére végzé ozsonnáját, most már a' baronessnél követ-ségét végzendő. Azonban hogy egészen rossz hírbe ne keveredjék kalandorunk, illő lesz mentségül felhozni, hogy ő Bükkösről sietve, délen keresztül, sehol meg nem állva jött Füredre, következő-leg ehese volt, 's úgy vélte, *először*: e' jótartással magának tartozott; *másodszor*: gondolá, hogy így a' baronesse előtt is jobb színben léphet-föl – 's ki ne igazolná okoskodását? Most hát sietett csakugyan Szerenkához, melán andalogva múltakon, 's összehasonlítgatva a' két Szerenkát eszméletében. 'S ím az ajtóban egy sötét alakba ütközik, ki, zsebébe fordult szemekkel, hova néhány pénzdarabot kísért, előre nem látott, 's ilyenkor az ember, természetesen, hamar botlik.

„Engedelmet instálok!” „Megbocsásson!” hangzék egyszerre urainktól. Gyula elhalad figyelmetlenül, de a' másik fenntartja:

„Megengedjen nagysád, a' baronesse nyugodni kíván – ő beteg.”

„Beteg? úgy alkalmatlan volnék, inkább nem megyek” mond visszafordulva a' gróf.

„Őt szegényt veszedelem kerülgeti. A' prodromákból ítélve, nervosától lehet félni, ez pedig mostanában epidemice grassál nálunk, camphor és moschus, és valeriana, és arnica...”

„No de, instálom, a' baronesse ezekre tán még nem szorult?” kérdé némi megütközéssel a' gróf.

„Minden a' beállandó crisistől függ, 's ezt ma fél hatra várom. Egy jóltevő izzadás még mindent helyre hozhat, de, ha holnap fölkelhet is, a' veszedelem azért nagy volt 's csak Hippokrates' isteni tudománya adhat új életet...”

„De csak reménylhetünk?”

„Mint mondám, minden a' beállandó crisistől függ. Magamat ajánlom, annyira el vagyok foglalva, hogy pillantatom is számolva vagynak's evvel a' pseudo Aeskuláp eltűnt a' fák között, besuhanván a' – kávéházba.

IX.

Én ezen rejtező, sötét homályba burkolt betegségnek mivoltát, fekvését, okait, sejtem ugyan; de valódi tulajdonit 's annak gátló szereit meghatározni nem tudom, ennek rövid következtetése

ez: tessék bevenni!

Barátság és Szerelem.

Tollat ide – hadd írjak!

U. O.

Szerenka szegény, mint látók, beteg volt, betegnek kellett lennie, mert orvosra szorult, 's csak az hibázott még egész veszedelméből, hogy a' rendelt szereket be nem vette. Ugyan miért is tette volna ezt? neki csak az fájt, hogy Gyula rántott csirkét evett, mielőtt nála tisztelkednék. Lám milly hatással van reánk néha az, hogy más eszik! – Ezeket így tudva, nem félhetjük betegünket sem nervosától, sem camphor és moschustól, hisz' alig lépett-ki orvosa, ő mást gondolt, 's bár fel nem vevé nyoszolyáját, de járt, és gondolkodott, mint beszélhessen a' gróffal, mert vágyott tudni, milly hatással volt rá Szerenka, a' bükkösi szent? Vagy ő, vagy az, egyiknek tetszeni kellett neki, pedig mindegy bár mellyik, csak a' gróf' figyelmét magára vonhatta legyen.

Tovább nem várhatott, inast küldte, ki tudná-meg, nem hozott e neki a' gróf levelet Bük-kösről? Ez hallván, hogy a' baronesse fenn van, maga kívánt valahára udvarolni, és tüstént; úgy hogy Szerenka ismét nem úgy találatott, mint ohajhatá, hisz' alig volt ideje veszedelmes nyavalyájából fölgógyúlni. Pongyola köntös, bús méla kép – félhete hogy ismét elvétik a' kívánt hatást.

„Nagysád beteg volt?”

„Igen – egy kis⁹⁴ meghülés – már semmi bajom – –”

Ugyan de azon orvos urak is miért állnak mindjárt nervosával és moschussal elő? gondolá Gyula, míg, helyet fogván, a' hozott válasz velől kérdeztették. „Itt a' levél 's Szerenka' csókjai.” Ő elpirult, a' levelet végig futá 's mesterkélt fohással félre tevén, mintha most megerőltette volna a' képén derülő vidorságot, kérdé: hogy tetszik unokatestvére?

„Ha Gábor angyal volnék – felel tréfásan Gyula – talán könnyebben megegyezhettünk volna; illy földi alakban nem bájолhatám-el az égbe vágót, és nekem sem lehet inyemre olly sötét alak.”

„Mit? önnek hát sem derült, sem borúlt...?”

„Instálom, magát érti nagysád az elsőn?”

Szerenka elijedt az elhibázott kérdésen, hogy szinte elsápúlt bele, de milly szerencsés perczben! Most jött ismét az orvos 's ő folyvást beteg lehetett.

„Az istenért! hogy merte nagysád elhagyni tudtom nélkül az ágyat?” így támadá-meg őt jószívűleg, illő autoritással, Aeskulápunk.

„A' thea után jobban érzem magam' felelt a' beteg.

Az nem tesz semmit, és ha még kétszer jobban érezné is magát nagysád, a' crisis előtt meg nem gyógyúlhat. Ezt én mondom, sok évi tapasztalásim után. Így jőnek aztán a' sok veszedelmes recidivák, 's a' beteg elhal a' szegény orvos' rovására, pedig bizony nem fősvénykedünk az egészség' konyhájából a' legdrágább szerek' megrendelésével. 'S most mint vagyunk?”

A' beteg egyet sohajt, az orvos ütér után nyúl, Gyula egy távolabb ablakban Bükös felé méláz.

„Hogy van a' feje?”

„Zavart.”

„Hm hm! a' pulsus febricitál, ezt mind az a' boldogtalan fölkelés – – hm hm! hát étvágya?”

„Most semmi sem kell.”

„Eped e nagysád?”

„Nem mondhatnám.”

„Érez e hőséget vagy borzongást?”

„Igen – úgy néha – felváltva.”

„Ahán! itt a' bökkenő, végre rájöttünk! Itt az úgy nevezett náthahideggel lesz dolgunk, mint már gyanítám, a' mi okos kézben, jó magatartással ugyan nem veszedelmes; de előismerve, gondatlanul, kivált könnyelmű hamar fölkelés által, utóbb az életet is kockáztatja. Mert vagy a' tüdőkre száll 's ott veszedelmes gyúladást csinál, mellynek következése ismét szomorú, ha csak pióczák vagy érvágás által jókor elejét nem vesszük; vagy más oldalról támadva-meg a' romlott testet, 's az ideg rendszert confundálva, utóbb nervosába megy által, 's ekkor camphor és moschus...”

„Nem rendel valamit orvos ur? – szól közbe türelmetlenül, elúnva a' hosszú okoskodást betegünk – egészen elijeszt.”

⁹⁴ his

„Hm hm! – ismét üté után nyúl – a’ pulsus egyre febricitál, egymást váltó hőség és borzongás; ennek következése: tessék bevenni! Írószerért könyörgök!”

Szerenka kelni akart, de az orvos nem engedé. Gyula szolgálatkészen ugrik az íróasztalhoz, egy mély pillantatot vet fiókjába, valamit igazít benn, papirost, tintát, pennát tesz az orvos’ elé, maga meg kalapot véve, nem tartóztatja tovább magát ’s felkaczag:

„Doctor úr, ajánlom a’ beteget, ’s nagysád iparkodjék minél előbb felgyógyulni, mert Szerenkát én minden esetre nőül veendem ’s esküvőm nagysád’ jelenléte nélkül meg nem eshetik. Addig is magamat ajánlom!” evvel kisuhant a’ szobából.

„Mi történt itt? – felszólal az orvos, megporozva hosszú recipéjét – nagysádnak ismét paroxysmusa közelg – ’s ijedve nyúl keze után – vagy tán a’ crisis?” ’s fejcsóválva tapintja üterét.

Szerenka lehajtá fejét, de ki nem adá lelkét. Az orvos még egy tapaszt írt a’ porokhoz, ’s inast lármázva-elő, ki tüstént gyógyszerháza fússon, magát ’s a’ bevételt ajánlá, ’s elment.

A’ beteg baronesse körül élénk lett a’ zsidóság, ő háromszor el akart ájulni, de nem tudott, ’s ez még inkább betegíté. Reggelre a’ megijedt fél consiliumot emlegetett, ’s kiki kétes pillantatokat vetett a’ következő éj’ sötétjébe.

X.

Könny ömle szeméből..., midőn olly sok veszély után édes hazaföldén álla.

Visztlátás.

Ki meg nem únt még kalandozni, legyen szíves grófunkat velünk haza Erdélybe kísérni. – Egy tisztes öreg atya ’s egy kedves testvér várak honn vándorunkat, ki most már minden kalandozás nélkül, hő vágyaktól űzve, röpiült a’ rég látottak’ ölelésére. – „Fiam! bátyám! apám! húgom!” valának a’ lepletlen öröm’ egyes kitörései az első pillantatokban, ’s Gyula’ szíve mélyen megrázatra édes érzelmektől, valólag érzé, mi az édes hon, mi a’ mieink’ köre? „Hozott isten, fiam – kezdé ünnepélyesen az öreg gróf – őseid’ lakába vissza! Használd útazási tapasztalatodat üdvösen, élj a’ honnak és az emberiségnek.” „Hát Szerenkát láttad e’? kérdé Adél grófnő, a’ kedves testvér, hamis mosollyal; és még száz más kérdést is tőn, hogy alig tudott Gyula mindenikre felelni, ’s egypár nap kelle, míg egészen megérték ’s minden érdekesről tudósíták egymást. Az öreg gróf ’s Gyula’ terve is volt most, valami közhivatalba lépni előbb, míg a’ felette kívánt házasságra nézve komolyabb lépést tennének; mind e’ mellett illőnek láták a’ Z** házát Gyula’ szerencsés megérkeztéről ’s a’ már előbb kicsinált házassági egyezéssről Szerenkával előlegesen értesíteni. Különben minden más határozottabb nyilatkozás nélkül. Mihez képest egy czélszerű levél, a’ jónak ’s illőnek vélteket magában foglaló, indult Bükkös felé.

XI.

Oh égető kín,
Oh gyöttelelem,
Visztláng nélkül
A’ szerelem!
Bajza.

Egy év múlt, ’s Szerenka’ türelme végére jutott. No de nem is csoda! Egy hosszú év alatt semmi, semmi tudósítás a’ kedvestől, a’ mátkától; e’ szívpokolról csak annak lehet valódi fogalma, ki illy kétségbe ejtő epochát, a’ nélkül hogy Dunába ugrott volna, átélhetett. Még csak

egyét várt, – a' kérő levelet, hogy egy boszúval tölt kosárral büntesse a' negédest; aztán – aztán örömmel száll sírjába, vagy, ha a' koczka éppen úgy fordúlna, egy más' boldogítóbb karjaiba. Utolsó szükségre a' hadnagyot még mindig hallójában fogva tartá. Utolsó reménye volt a' temető, ebben egy kis kápolna, ebben egy öreg udvari káplán, 's ha a' dolog végsőre jutna, hűz lépéssel más világban lehet, a' szerelem' boldog világában, hol minden földi bút eltemet az őt zárandó, nem sírbolt ugyan, hanem két hévvel ölelő kar. Egy titkos esküvés, egy imádságra harangozáskor vett jámbor papi áldás, az egyszerű oltár előtt – 's a' gróf legbüszkébb reményei közt lesz meggyalázva, megsemmisítve! Azért csak boszút és boszút! mi lehet édesebb, mint a' lélek' illy nemű szomját elolthatni! Csak a' levél, a' kérő-levél jőne már egyszer; de ez nem jött, egy kínos év' lefolytával sem jött.

XII.

ZÁGONY. Leányszív' titka nem nyilik,
Talán megérjük a' mi most halad.
Kincskeresők.

Ez alatt Gyula csendes nyugodt szívvel ugyan, de erősen készüle 's közelgete nagy céljához. Hálaönnyes szemekkel vált-meg az apai háztól 's szállt új fészkebe, most már közhivatalban, önállású férfiú, egy virágzó polgári pálya' kezdetén, magas érzelmektől dagadva keble, két imádott tárgyért: honért és mátkájaért. – Éppen íróasztalánál jegyezgeté a' legközelebbi postán indulandó kérő-levél' egyszerű, de tiszta forró ömlengéssel folyó sorait, a' mint inasa egy levéllel háborítá kedves foglalatosságát. Már félre vala vetendő azt, halasztva a' feltörést, míg magáival kész lesz; de Bükköst pillanta-meg a' czím felett, 's ez kíváncsivá tevé. A' levél I** hadnagy barátjától vala, röviden, de nyomosan írva, mint következik: „Kedves barátom! Szerenka, volt mátkád, úgy akarta a' sors, hogy enyém legyen. Megvallom, leginkább hideg késedelmed juttatott engem e' szerencse birtokába, de még is tökéletesen boldognak érzem magamat, illy angyalt nem sokára magaménak mondhatni. Egybekelésünk egy hónap múlva fog itt helyben történni. Ezeket kedves mátkám' nevében kötelességemnek tartottam előre tudtadra adni, hogy akár utazási, akár más nemű előleges készületektől megmentsselek – barátod I**.” – Elég találkozni, ki illy levél' olvasására, minden további gondolkodás nélkül, pisztolyt ragadott volna, magát illy mennykőcsapás elől a' túlvilágra illanással biztosítandó; – a' leghidegebb vérű is legalább nyomban kocsira ül vala, éjjel nappal Bükkös felé repülő, hogy a' kárhozatot hozó hónap' vége előtt még személyesen tegyen próbát a' daczos mátkánál; 's hősünk mind ezt nem tevé, sőt teljes lelki nyugalommal összehajtva a' levelet, hidegvérrel folytatá a' magáét, melly más nap meg is indult a' kitűzött cél felé.

XIII.

Leányok vegyetek példát!

Szerenka a' tudva lévő levelet végpróbául íratá a' hadnaggal, 's ha még erre sem mozdúl a' mátká, úgy – úgy boszút áll a' kőszívűn 's mint gyanítani lehet, a' hadnagy' zászlója alá esküszik. A' hadnagy eleinte meg nem foghatá a' dolgot, utóbb mind inkább való színt kezdenék öltetni hiú reményei, 's kivált a' mankós őrnagy, ki nem is álmodá mint lehessen Szerenkának, kegyenczén a' hadnagyon kívül, mást szeretnie, bátorságot, tüzet, reményt ada éledező vitézünknek, ki most már, kivált a' levél' írása óta, el is kezdé egész készülettel az ostromot. – Gyu-

lától a' kérő-levél megjött, de ez, a' nap' adatából ítélve, a' hadnagy' levele előtt vala írva, 's így nem sokára szükségképen kelle egy másiknak, sőt nem levélnek, de magának a' féltés 's veszteség' kínjaitól üzött mátkának jőnie. Azonban egyik sem jött, holott a' levélben írt hónap' vége közelített. A' hadnagy' reményei mind inkább magas lángokra lobbadoztak, a' mankós őrnagy diadalát kürtölé szerencsés jóslatának; mind ez pedig a' ház' falai közt meg nem maradt, 's köz hírré válék a' környékben Szerenkának I** hadnaggyal egy hét múlva összekelése. – Most kellene ecset, romános kis baronessünk' lelki állapotját méltóan és híven festő; de félek, hogy lúdtoll ezt tenni nem képes, homályos árnyékolat mind az, mit írni e' tárgyról lehet. Ő megvetve attól, ki szinte három év óta szülei megegyezésből mátkája, kit gonosz hidegségeért még inkább vágyik bírni, 's most az ön cseléből fűzött hálóban fogva, köz tudomás szerint könnyelműségből, boszú-vágyból mátkája annak, kiről nem is álmodott, ki maga sem tudja voltaképen, mint jött e' birtokhoz – ezt leány-fővel túl élni nem lehet; szerencse, hogy van, ki ennyi zavarból, illy mélyen sülyedező örvényből, bár mi úton is, kimentheti. Szegény Szerenka! neki a' hadnagy, kit soha sem tűrhetett, szerencse ha elveszi. – Leányok, vegyetek példát!

XIV.

Csald, a' ki csalni akart!

Kazinczy.

Midőn már a' zavar fő pontra jutott, midőn senki sem tudta, mit szürend a' rejtélyes holnap, egyik nászhoz, másik gyászhoz készült, a' szülek nem tudták ki lesz vejök, a' menyasszony maga sem, kinek fog holnap örök hitet esküdni; midőn minden kétségbe habozott, sejtett, találgatott, 's csak a' mankós őrnagy szíva biztosan tömérdek pipáját, örülve terve' sikerültén, mert már fennyen emlegeté, hogy egész dolog az ő műve! – e' titok-teljes bizonytalanságok' közepette járt-be egy nagy útas hintó, 'a' mint a' habtól 's portól fedett lovakról itélni lehete, nem a' szomszédságból. Szerenka mintegy akartalan, titkos ösztöntől izgatva, fut az ablakhoz, 's elhalaványúl 's a' hadnagy' keblére omlik, mert az utas Gyula gróf volt Erdélyből, 's vele egy szép ifjú nő. Szerenka mint mozdulatlan fehér szobor állt az ablaknál, midőn a' vendégek bejöttek, 's „Van szerencsém kedves hitvesemet bemutatni” többet Gyulától nem hallott, érzéki elzsibbadtak 's most igazán csak füredi orvosunk hibázott, hogy camphor és moschus nem kelle. Halálcsend lépé a' vendég-termet, 's miután Gyula az öregekkel titkon szólt volna, terjedt csak ismét egy kis élet. Szerenka ismét erős küzdésbe jött magával, apáczává legyen e, vagy férjhez menjen? de az elsővel csak a' büszke gróf' győzelmét koszorúzná, a' másikkal legalább megmutathatja, mint nélkülözheti azt, kit negéde, kit hidegvére neki meghódolni nem engedett. Egy gondolat villant-meg agyában. Neki a' hadnagyot még ma, egypár óra múlva, mint férjét kell bemutatni Gyulának, a' temetői kápolna, a' titkos összeesküvés, újra román-képekben tűnedeztek-föl eszméletében, 's a' hadnagyot titkon erről értesíté. Az egy órai meggondolást kért, 's ez alatt Szerenka az előkészületeket megtevé titkon, egyedüli biztosává az őrnagyot tevé, ki kapva kapott az alkalmon, hugát hadnagyával minélelőbb összeadatva látni, mert különben is Gyulának megjelente, bár feleségestől jött, neki sehogy sem tetszett. E' végre az öreg udvari káplánt titkon értesíté a' dologról; ez alatt bealkonyodott; a' hadnagy, egyezés szerint, már a' kápolnában várta a' tisztas nászt, melly egy kis sétálás' ürügye alatt, a' kedvező homályban szerencsésen el is érte a' szent helyet. Homályosan pislogtak az egyszerű oltár' vékony gyertyái, 's ahíttatos buzgalommal rezgett-el fölöttök a' jámbor papi áldás. Szerenka megrezzent az életet határozó igennél, de győzött a' megsértett leányi hiúság, 's

az örök szövetség, teljes kívánata szerint, elég románosan megkötöttetett. Most vissza indulának a' kastélyba, szóval mindenik, csak az öreg őrnagy úr emlegeté, mint ösmerte ő legjobban Szerenkát 's jósolta-meg leendő férjét.

A' vendégterem ki volt már világítva, dobogó szívvel nyitá ajtót Szerenka új férje' karján, 's a' diadal hang, mellyel azt a' társaságnak 's kivált Gyulának bemutatni akará, elhala ajkain, 's e' lassú szó: „Itt férjem!” alig hallathatá magát a' zajos vendégek közt. „'S ez legdrágább hitesem” szól egy férfias hang mellette – az ösmerős hang Szerenkát fölrezzenti, rátekint, elsikoltja magát, nyakába ugrik, 's ez a' hadnagy' formaruhájába öltözött – Gyula volt. Hogyan? mikép? ki? mi? hangzék minden felől a' bámulás' minden jeleivel, 's Gyula bemutatá ál-nejét Adél grófnét, testvérét. „A' ki engem csal, nekem sem vétek azt csálni – mond, keggely mosolyogva az éledő Szerenkára. – Nekem Füreden elárult mindent az asztalfiókban látott levél, melly gyanúmat, hogy egy kéz' írása, 's hogy a' két Szerenka is csak egy, megvalósítá. Vissza gondolván, hogy mindenütt kellett a' levélre várnom, természetessé lett, hogy éjjel helyet válthatott Szerenka, 's Füreden és Bükkösön is mutathatta magát. A' többi magából értődik. A' mai esküvés' tervét I** hadnagy barátomtól tudám-meg, ki előbbi jogomat 's szerelmemet tudván Szerenkához, barátilag átengedé helyét ' ruháját, 's hogy nőmnek se lehessen panasza, legalább az esküvő romános volt, 's e' jelenés szinte drámai.”

„Éljen, éljen!” hangzék mindenfelől a' teremben, csak őrnagy úr nem érté a' dolgot, neki még egyszer el kelle mondani azt, 's még akkor sem akará hinni, hogy Szerenka nem az ő hadnagyát szereti. Mi azonban jobban ösmerve a' leány-szíveket, szerencsét mondunk a' boldog frigyre, e' tanulsággal válva-meg a' kedves pártól: milly veszedelmes zavart szülhetnek romános eszmék tapasztalatlan szívekben! Azért félre minden káros képzelgéssel – éljen a' v a l ó !

Kovács Pál.

NÉPDALOK.

I. CSENDES MALOM.

Hova lett az én galambom,
Hogy sehol nem találhatom?
Nincs aratás, hogy aratna,
Nincs szüret, hogy ott mulatna.

Betekintek kis kertébe,
De csak nyomát veszem észbe,
Gyepű mellett egy rózsafa,
Legszebb ága leszakasztva.

Hova lettél édes babám,
Gyöngyharmatot gyűjtesz talán?
De hisz a' nap délfelé jár,
A' harmatot felitta már.

Faluvéken selyem mező,
Selyem mezőn kerek erdő,
Kerek erdőn híves patak,
Ott kereslek, szép gyöngyalak.

De jaj sem a' selyem mező,
Sem a' sűrű kerek erdő,
Nem tud rólad a' hűs patak,
Hova tűntél, oh gyöngyalak!

Egy malom van itt nem messze,
De annak sincs semmi nesze,
Talán fekszik a' molnárja,
Szerelem a' nyavalyája.

Nyavalyája ha szerelem,
Egy kenyéren van úgy velem;
Szegény molnár, csendes malom,
Beh rájok ért az unalom!

Befordulok, ha tán beteg,
Jaj de szívem majd megreped,
Piros rózsa a' kalapján,
'S karjai közt pihen babám!

Babám voltál, de már nem az,
Nem kell nekem leány ravasz,
Igen lisztes lett az orcád,
Csalfa lélek, isten hozzád!

II. KIS ÉS NAGY KOR.

Mikor picziny voltam,
Piczike kis leány,
Ölébe felkapott
'S csókolgatott anyám.

„Szerelmes kis szivem,
Szerezzek e bábót,
Piros czipőt, ruhát,
Hajadba virágot?

Kell e fehér kalács,
Kell mézes csemege?
Cselédem, madaram,
Te lelke' mindene.”

Napközben gyakran így
Kérdezgetett anyám,
'S én mosolygva csüggtem
Általölelt nyakán.

De hogy nagyra nőttem,
Másképp beszél hozzám:
„Ne kacsingass, lányom,
A' legények után.

Nem jó énekelni
Világi dalokat,
Koszorút ne kötözz,
Mert időt lopogat.”

Oh mért nem maradtam
Örökre kis leány,
Talán akkor néha
Így is szólna anyám:

„Szerelmem, kis szivem,
Hozzak e szép legényt?
Mondjak e szerelmes
Éneket és regét?

Kell e zöld koszorú
Szeretőd számára?
Cselédem, madaram,
Te lelke' drágája.”

Hej mert dal, koszorú,
És szerető nélkül
Olyan a' leány, mint
A' fa zöld ág nélkül.

III. INKÁBB LEÁNY, MINT MADARKA.

Szeretem én a' madarkát,
De még jobban a' leánykát;
A' madarka el-elrepül,
De a' leány ölembe ül.

Kis madárral bálni nehéz,
Félve símogatja a' kéz,
De a' leányt megölelem,
Még sem éri veszedelem.

A' madarka bár mint szeret,
Csak csicsereg, csak csipeget,
De a' leány mellém simul
'S mézet szívat ajakirul.

Hej de' kis madarka hív,
Párja után nyögdelve sír,
A' leányszív pedig hamis,
Ha még tízannyi volna is.

IV. ÁRVA LEÁNY.

Elsárgul a' levél
Az őszi derektól,
Hervadoz a' leány
Forró szerelemtől.

Megnyugszik a' levél
Fája árnyékában,
De a' szegény leány
Eped önmagában.

Eped, fohászkodik,
'S néma keservébe'
Könnyeit elrejt
Reszkető kezébe.

Búja elől futna,
Jaj de hogyan, 's hova?
Pattog minden nyomán
A' kemény mostoha.

Fergeteg után lesz
Kedves a' verőfény,
Ne hagyjon-el, árva
Galambom, a' remény.

Szeretem lelkeket,
Mint az üdvösséget,
De od' adom érted,
'S kiváltalak téged.

Vagy világgá megyek,
Vagy elhalok érted,
Vagy piros véremmel
Földet festek érted.

V. SZERELEM' BETEGE.

A' szép magyar legény beteg,
Bántja a' szerelemhideg,
Vetett ágya búfalevél,
'S magán kívül ő így beszél:

„Én ültettem a' rózsafát,
Más szedi-le a' bimbaját,
Én szerettem egy szép barnát,
'S más éli vele világát.

Piros almát szakasztottam,
'S barna galambomnak adtam.
Ő az almát törbe rakta,
Barna legényt fogott rajta.

Barna legény barna lányhoz,
Nem illenek ők egymáshoz:
Nézz babám, én szőke vagyok,
Épen hozzád illő vagyok.

A' szép legény nagyon beteg,
Gyötri a' szerelemhideg,
Ki gyógyítja-meg a' szegényt,
A' sínlődő magyar legényt?

A' német lány kényes igen,
'S szíve magyartól idegen,
A' tót leány szelíd lenne,
De csak nehéz bízni benne.

Érzékeny a' magyar' szíve,
Ha látja, hogy szenved híve;
Szegény magyar legény' baján
Nem segíthet csak magyar lány.

VI. ARANYHALÁSZ.

Mint a' tükör innepnapon,
Símán ragyog a' Balaton,
Füredi fi halász benne,
Barna leányt keres benne.

A' vízben áll reggel, estve,
Aranyhorgát mélyre vetve,
Selyem szála, rózsza nyele,
Még sem foghat leányt vele.

Barna leány hova lettél,
Talán a' verembe estél?
Nem estem én a' verembe,
Mással estem szerelembe.

Isten adta kis barnája,
Mért vetettem horgot rája!
Aranyhalra vetem-ki hát,
'S kapok érte szőke leányt.

Barna leány csak vad alma,
De a' szőke szelíd alma,
Mennél több csók esik rája,
Annál mosolygóbb a' szája

VII. LEÁNYNAK NE HIGY.

Hej viganó, selyem kendő,
Csalfa czégér mind a' kettő,
Legény' szívét törbe ejti,
'S ha megfogta félre veti.

Tüzes szemek, mosolygó száj,
Kár a' szívért, melly értök fáj,
Mert a' szem is, mert a' száj is,
Mihelyt lányé, bizony hamis.

Cseresznyesín piros ajak,
Csókjaid be megcsaltanak,
Hűségszavad, mellyet adál,
Ingadékonyabb a' nádnál.

Megálmodtam én azt régen,
Hogy leányhoz bízni szégyen,
De álmomra nem hajtottam,
'S bűnömért im meglakoltam.

De félre bú, félre panasz!
Lesz talán egy, ki nem ravasz,
Reménységgel fel nem hagyok,
Mert hiszen még legény vagyok.

VIII. LEGÉNYNEK NE HIGY.

Jár a' leány virágos zöld mezőben,
Fehér kendő lobog picziny kezében;
Barna legény, hej ne indulj utána,
Bánatvirág virágozik nyomába'.

Fehér kendő a' szerelem' zászlója,
Nem a' világ, állj-meg, rózsám, egy szóra;
Hús a' berek, patak csörög az alján,
Gyere oda, buslakodó kis leány.

Gyolcs az üngöm, piros kötő van rajta.
Nézd csak, rózsám, felbomlott a' galandja,
Jöszte ide, kösd-meg szépen bokorra,
Nem kívánom ingyen, tedd-meg csókomra.

Barna legény, nem mek én a' berekbe.
Galandbokrot sem kötök az üngödre,
Egyszer tettem 's átkozott volt az óra,
Mellyben veled megállottam egy szóra.

Cz.....

AZ UTOLSÓ OREBITA.*

I.

Szendrő' táján, 1448diki october' egyik derült napján, kele át a' Dunán egy jancsár-csapat, 's alig jutott a' magyar partra, sebtén ügetve nyargalt a' mocsáros róna felé. Miután lassanként a' török lovak' dobogása elhangzott, 's csak távol sötétlő lovagok' árnyai tűnedezték az éjszaki láthatár felől, egy másik hajó érkezett a' parthoz, melyből tizenkét fegyveres lovas lépe-ki; öltözetök szerbiai katonákat gyaníttata. Rövid tanakodás után két csapatra oszlának, egyik éjszakra vevé útját, másik a' Dunapart' mentében nyugotnak tartott.

Az elláthatlan szélességű folyam fölségesen hömpölyge, 's alig észrevehetőleg emelkedék-fől a' homokos part. Beljebb silány fű földte azt, mely lépcsőnként tömöttebben 's bujábban sarjadjék, 's végre sűrű bozóttá válván, mélyebb távolban tömérdek nádassá képződött.

„Meg kell őt találnunk e' vidékben – mond a' csapat' vezére, ki most a' zöld part' széléhez szágulda, – ott azon hely, hol őt ma reggel a' halász szárazra tévé. Nehezen merészlett alko-nyodás előtt a' nádasból kimozdulni.”

„Én csak azt hiszem, Ivornik uram – szólt az alattvalók' egyike, – a' menekvő már előnyomult a' Temes' partjához, hol a' mocsárok, bokrok és szigetek ezer rejtekkel kínálkoznak.”

„Annál jobb – viszonzá a' vezér – a' folyam' mélysége átgázolást, szélessége átúszást nem enged, 's csolnakot azon laktalan mocsárvidékben nem lelhetni. Kezünkre jut!”

„Igen, kezünkre jut – mond egy másik fölszólaló – ha csak Badina' völgye felé nem vette útját, hol az utána siető jancsárok' kardja nem sokára utól éri.”

„Hadd száguldjanak azok a' bőszt forranczok, reá nem találhatnak; elbiztokban még most is a' magyarok' fegyverei közt nyargalásznak. Azonban gyorsan fogjunk a' kutatáshoz. Talpra legé-

* Némi csekély hussita párt. Egy Csehországban a' königgrätzi kerületben Hohenbruck mellett fekvő hegyet, melyen összegyülekezék, Orebnek, 's ön tagjait orebitáknak nevezték.

nyek! Brusnik, te a' part' mentében vezesd a' lovakat a' Temes' torkolatáig, mindnyájan ott jövendünk össze alkonyat előtt. Széledjeteke-el most a' nádasba, sólyom-szemekkel vizslassatok. Ki reá vagy nyomára akad, fűjja-meg sípját; tört vagy buzogányt csak utolsó szükségben használjatok. Rajta, induljunk!”

A' vezér' parancsa tüstént teljesítettett; kevés pillanat alatt az egész csapat eltűnt, 's a' nádnak távoli susogása hirdeté a' különböző irányokat, melyekre Ivornik 's társai vonultak.

Hanyatlott már a' nap 's még sem hallatszék az elszéledt harcosoktól a' várva várt síphang. Ivornik a' sűrű nádasnak közepét már meghaladta; boszankodni is kezde, 's kedvetlenségében közébe vágott a' töredékeny növénynek, melly nevekedő sűrűséggel gátlá lépéseit. Egyszerre, midőn kardjával néhány marok nádat keresztül vágna, szemei egy csaknem kerekded szabad nyílásra lövelltek.

Meglehető szélességű víz-ér rohana-ki az át-elleni nádfalból, a' térnek közepéig csörge-dezve, 's egy csendes kanyarodás után, ismét rejtekébe visszatért, egy, körülbelől húsz lépésnyi, szigetet képezvén.

Magas kákával, melly e' szigetekcskében buján tenyészett, félig takarva feküdt ott egy harcos alak. Meglepési lármát ütött Ivornik; a' termet gyenge szendergésből látszott hirtelen fölserkenni; egy halvány arcz, mellyből sötét hős szemek lángolának. A' szerb hirtelen megfuvá sípját; a' harcos pedig fölegyenesedvén, kihúzta a' fenyegető széles paltost. E' mozdulás közben válláról lefolyt a' köpönyeg, és mellén káprázólag ragyoga a' gazdag lánczon függő arany kereszt. Vállai körül a' haj sötét hullámokban habozott, ajkait szakáll árnyazá-be, 's feketeségével a' szenvedő arczulat' halaványságát kitünőbbé tette.

A' mély tiszteletet gerjesztő alak' első tekintetésre meghökkenve vonult néhány lépésre vissza a' szerb, hanem gyorsan magához térve nyílsebességgel szökölt a' keskeny vízen a' szigetre, 's csaknem ugyanazon pillanatban ellenének pallosát erős marokkal megragadva kiáltá: „Foglyom vagy!”

„Tágulj, pór lélek!” kiáltá a' nemes harcos, és sebes mozdulással kapja-ki ellenének kezéből kardját, mellynek finom éle mélyen vágott annak tenyerébe 's majdnem hüvelykétől fosztá-meg. Nagy dühvel kapá-ki balkezével a' szerb övedzőjéből a' gyilkot, 's míg a' lovak két kézzel emelintén pallosát, amaz ellene hajította a' keskeny hegyes vasat; de ugyan azon perczben a' lovak' pallosa keresztül vágá sisakját 's fejét egész homlokáig hasítá. A' szerb vad bődüléssel rohana hanyatt a' csermelybe, a' véres fő lebukott a' vízbe, 's a' halálnak tompa hangjait mormolá benne, mellyek véres buborékokban emelkedének a' víz' felszínére.

A' győztes bajosan húzá-ki a' jobb vállába mélyen hatott 's kezének minden mozdulatát gátló gyilkot. Épen vizet akara meríteni a' zavaros patakból sisakjával, sebének kimosása végett, midőn a' nádasban susogást sejt, 's belőle üldözőinek közellétét gyanítja. Fölegyenesedvén tehát, magára veszi köpönyegét, 's ellenkező irányban siet a' nádasba.

A' sebhedtnek minden lépése nehéz és fájdalmas leve, vére folyván, a' sárga nádon csapát hagyja maga után. Alig vánszorodván a' nádasban száz lépésnyire, ijesztő lármát hall maga után, mellyből gyanítja, hogy üldözői azon helyre értek, hol társok' vére a' habokat festé. Ekkor a' harcosnak lelkében egy élénk határozat támadt. Kettőztette lépteit, bármint ellenzé is sebe; de alig tett ötven lépést, ugyan azon ösvényen visszajött, kezét erősen nyomván sebére, hogy csepp vér se árulja-el útját. Ekkor ellenkező irányban néhány nádszálat vigyázva félrehajtott, 's e' nyíláson lassan átcúszott.

Alig halada egy nyíllövetnyire, emberi szózat' nesze közelíte hozzá, 's élénk ropogás támadt a' nádasban. Mozdulatlan álla a' bajnok, mert az első lépés, a' legkisebb csördülés, elárulta volna üldözőinek. Már a' nádok keresztül piroslott a' szerbek' köpönyege, kik boszút lihegve

nyomozák a' menekvő' ösvényét. Látá ő a' vad orias alakokat mellette igen közel elsuhan; elsőjük örömjajongva követé az új tapodott nád-úton a' véres nyomot, 's követői fenyegetőde, kardot lebegtetve, mentek vezetőjük' nyomdokán. Midőn közülök az utolsó is eltűnt az üldözöttnek szemei elől, ez halkan a' sűrű vadonba nyomult, hol a' veszély új erőt kölcsönözvén ellankadt tagjainak, gyorsan félrehajtotta az ellene merevedő nádat, 's jó negyed óráig küzdött a' nádtenger' hullámival.

Végre minden erejéből kifogyva, fájdalmas fohással rogyott-le. Halálcsend uralkodék körülé, érzékéi eltompultak, 's az ájulás' szendere bocsátkozék lelkére.

A' nemes harcosnak eszméletlen állapotja több óráig tartott; mert mire a' sebnek égő fájdalma magához hagyná térni, már egészen bealkonyodott. Ott feküdt ő a' vadonnak sötét mélyében; a' nád' magas csúcsai boltozódtak össze felette, gátolva tőle a' kék égnek látását; csak néha legyinte a' szellő, köröskörül borzasztó süvöltést támasztva. A' mély csendben a' farkasok távol ordítása és rókák' csiholása hallatszott; 's néha alig néhány lépésnyire robogtak-el mellette e' kóbor vadak, melyek martalék után léledezve, tanyájokat elhagyák, 's a' nádas' sötét tömkelegében szerteszét bolyonganak.

„Barátim, tudom, kérdezni fogjátok, valjon hol estem-el; keresni fogjátok síromat és tete-meimet – sohajta a' megsebhedt vitéz. – Ah! 's ime én itt elhagyatva mulok-ki!” Ekkor hevesen nyílal a' fájdalom sebéen keresztül, hirtelen reá csapja hideg kezét, 's a' mellén fekvő keresztet érinté. Erre egy vallásos érzés futá-el egész lényét. „Nem! – kiált ő – nem vagyok én még elhagyatva; te, öröklétű, közel vagy hozzám! te vagy szabadító, ha bár minden remény kihalt volna is az emberi kebelből” 's buzgón nyomta jéghideg ajkaihoz a' keresztet, fölemelkedék 's a' vadonban, olly késő éjszakán, bátorzkodott néhány lépést tenni.

A' szenvedő' lelkébe erőt csepegtete a' szent vallás, 's szívébe reményt az éji ég' világának fénye. A' térnek eredt 's körül néze, ha látna e valahol szállásadó hajlékot. A' holdnak ezüst fátyola árnyéktalan vonódott-el a' végtelen felületen kelet és éjszak felé; nyugoton ezer kigyódzásokban a' Dunába siető Temesnek tükör színe csillámlott.

Ezen tájnak tartott az üldözött, remélve, hogy nem sokára valamelly elrejtett halászkunyhóra találand. Beburkoló magát köpönyegébe, mert az octoberi csípős levegő, melly a' sűrű nádasban kevésbbé vala érezhető, egészen keresztül járá lankadt tagjait. Egyszerre maga után sebes lódobogást hall; körülnéz 's egy feléje sebesen vágatató lovagot pillanta-meg. Harcosunk' jobbja önként nyúlt a' pallos után, de azt hüvelyéből kihúzni nem volt ereje.

„Hát nem jössz te ki többé? gyengeségemet szégyenled e, öreg társ?” mormolá keserű mosollyal. A' lovas azonban elérte őt, és szélsébséggel háromszor nyargalá körül mindig szűkebb körben. A' fáradt harcos összetett karokkal álla a' sebes kanyarodások' közép-pontján, 's a' lovasnak minden mozdulatit nyugott szemmel kíséré.

II.

Jöllehet tisztán fénylett 's minden tárgyat világosan kitüntetett a' hold, még sem vehette-ki a' harcosnak szeme új ellenének alakját, mert szőrös kucsma vala mélyen lenyomva ábrázatjára, 's fekete mente fedezé a' többi termetet.

Azonban karát hirtelen fölemelé az 's fenyegetőzék a' markában lévő bottal, mellynek végén hosszú, hegyes kampóvá visszagörbült, vas csákány fénylett. Mentéje hátra kanyarult 's egy karcsú magyar ifjú alak tűnt szembe. Öltözte igen egyszerű volt; mellének felső részét rövid ing takará, az alsó tárva állott a' lég' viszontagságinak. Sebesen pergeté kezében a' súlyos csákányt, mintha nehézségét akarná próbálni.

„Ki vagy?” harsoga nyersen a’ fenyegető suhancz’ szava.

„Hunyadi János, az ország’ kormányzója!’ vala a’ harczosnak tompa felelete, ki ezzel félre csapá köpönyege’ szárnyait.

Mint villámtól sújtott hökkent vissza az ifjú magyar, és mozdulatlan mereszkedett a’ fenséges hősré; sőt maga a’ ló látszott ülőjének merevültében osztozni, mert a’ hirtelen visszarántás által mintegy erősen lekötve mozdulatlan állott.

Erőtlen ’s lassan ereszkedék-le a’ suhancz’ kara, ’s néhány percz mulva a’ leghevesb indulat váltá-föl az előbbi kábulást; mert süvegét hirtelen lekapván fejéről, a’ nyeregéből egyszerre le pattant, ’s a’ hősnék lábaihoz borúlt.

„Bocsánat! – mondá rezgő hangon, melly gyermekesnek inkább mint férfiasnak tetszett – bocsánat, fenséges uram ’s parancsnokom! az ellenség itt zalámbol... gondolnám, hogy...” „Fiam! – vága szavába a’ hadfő – a’ veszélyteli idő menti hirtelenkedésedet; kelj-föl, megbocsátok.” Az ifjoncz alázatosan megcsókolván köpönyege’ szegélyét, föláll ’s mondja: „Uram, ha tetszik lovamra fölülni, ez nem olly szép, mint a’ te fölékített méned, mindazáltal engedékeny, tartós, ’s röptében a’ fecskét is eléri.”

„Ajánlatodat köszönettel fogadom,”⁹⁵ mond Hunyadi, ’s a’ nyerítő szürkéhez közeledett. Az ifjú nyeregbe emeli őt, ’s aggódó szemmel veszi észre a’ hősnék sebét ’s tagjainak szertelen bágyadságát. „Hova parancsolod, fenséges uram, hogy vezesselek,” mondá, megfogván a’ fékszárát. „A’ bátorság ’s nyugalom’ helyére, ’lőn a’ válasz Hunyaditól, ki bú ’s fájdalom-nyomta fejét mellére hajtotta.

Az ifjú hallgatva vezeté a’ lovat, melly mintegy tudni látszék, milly drága terhet visz; azért szelíden ’s halkkal nyomá a’ harmatos fűbe rugalmas lépteit.

Így haladt Hunyadi jó egy óráig a’ rónán, mellyről távolabb délnek a’ mérhetlen nádözön látszott. Végre a’ fájdalmas andalgásba merült hősnék valamely víz’ közellétét árulá-el a’ nedves nyugoti szél; – fölveti szemeit, ’s csekély távolságban a’ cserje és sűrű facsoportok közül kicsilllogó folyamnak tükrét pillantá-meg. „Hova vezetsz, legény?” kérdé tompa hangon. „Oda, hol bátorság ’s nyugalom van, apámnak, az öreg vak Tornáknak kunyhójába.” „Messze van még?” „Amott, uram, hol a’ Temes”⁹⁶ medre elvész a’ homályban; ott régi fűzfák állanak, mellyekre apám’ kunyhója dől.’ Az utasok nem sokára elértek az árnyas bokrokhoz, mellyek a’ Temes’ partját környezik. A’ kalauz éjszagnak vevén utját, fáradságosan törtetett keresztül az alacsony haraszton.

Az agg fűzek széles árnyat vetének a’ folyamra, a’ reves törzsökök bámulandó alakban hajlottak a’ víz párkányára, ’s az ágak a’ hullámba merültek. Néma csend üle a’ sűrű ágakon, csak néha néha robbant-fel fészkeből egy holló az idegenek’ közeledésére, ’s az ágak közt röpdösve cikázott, míg ismét elszenderedtét a’ mély csend jelenté. – Egyszerre egy lantnak hangja hallatszott a’ távolból átlebbenni. Hunyadi föleszmélve kiálta: „Mi az?”

„Szegény vak apám’ lantja,’ felele lassudan az ifjú, kinek hangjában némi gyermekded érzékenyítő vala. Andalító szelíd melodia hagzott-át hozzájuk, mintha az elmúlt idő’ sírjából szellemi idvezléssel húzná-vissza az örökre elenyészett órákat; néha néha magasb reszkető hang merült közbe, mintha a’ fájdalom’ nyögését ’s könnyek’ omlását utánozná.

Az alatt elértek az utasok egy nagy fűzfáktól alakított homályos körbe. „Czélnál vagyunk, fenségs uram, – mondá az ifjoncz, ’s lesegíté a’ nemes harczost lováról; – várj csak egy pillantatig,” folytatá, ’s a’ cserje’ homályába sietett. Erre nem sokára a’ levelek közt mécs sugár

⁹⁵ fogadom,”

⁹⁶ a’ a’ Temes’

tündöklött keresztül, 's az ifjú kalauz, világító nádfáklyát tartván kezében, széthajtja az ágakat, 's int a' hadfőnek, ki teljes bizodalommal követé a' vezetőt.

Egypár lépés 's átlépett a' kunyhó küszöbén, mellynek bemenetelét rejtélyesen födözék a' gallyak. A' tér' közepén, a' padolat' völgyelegében, izzó szenek valának, 's nádkévék heverének köröskörül ülésül azoknak, kik a' mérséklett meleget akarák éldelni. A' hátszínben a' nádhal-maszt fődő juhbőrön ült egy ősz, ki az útasok' beléptekor letette kezéből a' lantot 's lassan emelkedék-föl nyughelyéről. Szeme' világa kialudva lévén, fénytelen szemhártyái élet nélkül mereszkedének a' fáklya' világára. Fölső ajkait ősz bajusz borította, melly a' ránczos arczokon lenyúlva álláról mellére csüggő ezüst szakállával egyesült.

„János, te a' nyomor' kunyhójába vendéget hozsz – mondá komoran az ősz, – ki ő? mi vég-ből jön?”

„Apám, egy nemes vitéz, neve... ' a' fenséges vendégnek intése a' további szólástól gátlá az ifjonczot; azonban fia' beszédének folytatására az ősz feszülten látszék figyelni.

„Hm! miért hallgatál-el, fiam, olly hirelen?” folytatá az öreg tudakozólag.

„Bocsáss-meg, apám, segedelmet kell nyújtanom a' nemes vendégnek, meg van sebesítve.” Ezen szavak után a' kunyhó' falára tűzte fáklyáját 's a' harczoshoz közeledett, ki fáradtan egy kéve nádra ereszkedik. Ennek válláról a' köpönyeget levevén, sebét vizsgálá, 's miután néhány gyógyfüvet reá tett 's ugyanazt gondosan bekötötte volna, a' kunyhóból eltávozott.

„Meg van sebesítve?” mormolá magában az öreg, és ismét nyughelyére bocsátkozék. Mély csend uralkodott a' kunyhóban, mialatt az öreg lantjának egyes komor hangjait halkán család-ki. Utóljára félbeszakasztván a' csendet, kérdi: „Uram, nemde te magyar vagy?”

„Az vagyok, 'lőn a' tompa felelet.

Ekkor belép János, 's fölseletelt dinnyét 's csekély fekete kenyeret tőn a' vendég' eleibe: „Egyél, drága úr – mondá – mind ez, a' mivel neked szegénységünk szolgálhat.”

A' harczosnak hálás pillanata esett az adóra, 's kíváncsilag verte-el ehét, mert már két nap óta semmi étel sem üdíté fáradt testét. Kevés szünet után, a' félbeszakasztott beszéd' fonalát mintegy megragadva, mondá az ősz: „A' török csatából jössz úgy e, 's a' nagy Hunyadi alatt küzdöttél?”

Egy mély sohajtás volt felelete a' hadfőnek.

„Te sohajtasz? – Tudom én, hogy a' nagy hős vezette csatába a' hon' fiait; tehát tartok tőle, nehogy sohajtásod a' magyarok' megveretését sejtse.”

„A' rigómezei csata elveszett.”

„Elveszett! – kiált meghökkenve az ősz – hah! 's hát Hunyadi...?”

„Szerteszét bolyong, üldözve, elhagyatva!”

„Hogyan, üldözve? – szól tüzesen az ősz, és szilajon ugrott-fel nyughelyéről – az, ki a' hitlenek' seregeit olly gyakran tönkre tette, a' kereszténység' véd fala 's óalma, üldözve?” Az öreg ekkor némelly harsány kiáltástól, melly a' kunyhót kerítő cserjéből hatott-be, félbeszakasztaték.

Ezen perczen hideg szélvihar csapott-be a' kunyhó' üregén, 's a' fáklyának lobogó lángját lenyomta. A' keskeny ablaknyílást födöző lepel föllebbent, 's egy vad marczone ábrázat vérengzőleg vicsorgott-be. Azonban nem sokára a' lepel leereszkedik, 's a' fáklya újra vígan lobogott.

III.

Fölkelt az ifjú, csákányt ragadott, 's kérdő tekintete a' hadfőre villant, ki feszült figyelemmel hallgatá a' még most is beharsogó kiáltást. „Eredj, fiam, – mond végre a' főharcos – nyisd-meg a' magamként halál elől szaladó, ápolgatás és enyhülésért esengő szerencsétlennek vendégszerető kunyhódat.” A' kormányzó parancsát teljesíteni elhagyá a' kalibát Tornák' fia. Néhány pillanat után hallatszott az ifjonc' kiáltása: „Ki van itt?” 's kevés szünet után hangzott a' külföldi ajkú válasz.

„Uram, nem magyar az; idegen 's tán egy nyomorék, ki elárultatásodra törekszik' mond az öreg Tornák. „Attól ne tarts – válaszolá Hunyadi, – ismeretes előttem e' hang; nem áruló az!” Ezzel elhagyá ülését a' hadfő 's a' kalibának homályosb szögletébe vonúla.

„Ha téged, drága úr, semmi veszély sem fenyeget, megnyugszom; rám nézve ugyan semmi veszély nincs, mert a' halál nekem olly vendég, kit több évek óta várok.' E' szavak után lassú fájdalmas accordban pendíté-meg lantját, mintha panaszhangok által akarná végszabadultát kiesdeklenni a' haláltól. Fölnyílik az ajtó 's belép a' Tornák' fiától vezetett harcos. Magas, széles vállú volt az, kinek megsebesített lecsüggő fejét vitézö' maradványa fogá körül; sebhelyekkel teli arczát sűrű, már őszbe csavarult szakáll borítá, egy rövid széles pallos függé kardszíján, 's csipőjét fejr széles öv környezé. Súlyos buzogányára támaszkodék, mellyből számtalan vas-hegyek merevedének-ki.

A' kunyhóba léptekor sebe' fájdalmát feledni látszék az idegen, mert feje fölegyenesült, vad zordon arczvonalai kiderültek, 's mélyen beesett szemei örömsugarat lövelltek. „Hála isten' – szól végre csendes külföldi hangon – itt nyugalmat lelendek. Ezen hangok nyájasan 's engesztelőleg hangzanak; az árulás és öldöklés nem tanyáz itt.” Ezzel az öreg harcos, nehogy a' lantost⁹⁷ háborgassa, csendesen telepedik a' tűz melletti nádkévére, és szemeit Tornákra függeszti, ki a' hangok' tömkelegében bolyongva, a' húrokból bámulandó ábrándos változásokat csala-ki.

„Ezen hangokat régen, hah! már ugyan régen nem hallottam – mormolá az idegen. – Igen, amott éjszakra, szülőföldemen, – ott – ott – – Félre az álmokkal, hisz', öreg, nincs már neked hazád!” hozzá veté félhalkan, 's tenyerével végig simítva ábrázatát, farkas-éhhel fogyasztá-el az ifjú által elébe tett étket.

„Ki vagy, idegen? – kérdé hosszú várat után Tornák, félretevén a' lantot – szólásod nem mutat magyarra.'

„Az nem vagyok – válaszolá tompán az idegen. – Ha ismerni akarsz, nézz ide!” folytatá, 's leoldja az alatt csipejéről vitézövét, és szétbontván a' benne rejtezett fejr szőnyeget, az ezen kitünő kehelynek veres jelére mutat.

„Szemeim régen megszűntek a' lélek' követei lenni; szólj, mit akarsz nekem mutatni?'

„Azt, hogy én azok közül vagyok, kik nagy inségből jöttek, és ruháikat vérben mosták 's tisztogatták!” mondá mély komolysággal a' harcos, 's övét gondosan összetevén, csipőjére tekergeté.

„Nem értelek, szólj világosban, melly ország szült?'

„Volt hazám! áldott szép ország, köröskörül hegylánczal kerítve, mellyhez ellen nem fére; és ez országban nagy tetteket vittek véghez társaim, nagy ütközeteket víttak, 's az ellenek' se-regét megsemmisítették! Engem ezen ország száműzött!” Lassan emelkedék-föl a' kelyhes, szemei tündöklenni kezdének, és növekedő lelkesüléssel: „Idv a' tábori és orebi atyafiaknak! –

⁹⁷ a' a' lantost

úgymond, – kik a' haza' virányin estek-el, mert negyedfél nap mulva visszajöve istentől beléjük az életszesz; lábaikra állván, nagy rémulés lépé-meg mind azokat, kik őket látták. Egy erős szózat harsogott az égből 's mondá: Jertek-fö! 's egy felhőben emelkedének az égbe! Én pedig, 's több ezer sorsosim, elhurczoltattunk az ellen' földére, ott az idegenek' asszonyai-, gyermekei-, vetései- 's csordáiért kelle küzdenünk, vérünkkel áztatnunk a' csatatért, és jutalmunk 's célunk egyedül a' minket tábori 's orebi sergeinkkel egyesítendő halál vala! Minden orebita sorsosim az örök Sionban ünneplik a' viszonzítás' napját, csak én – én maradtam hátra egyedül!"

„Hogyhogy? – megszólal a' homályos zugból előlépő Hunyadi – hát vitéz társaid mind elvesztek?"

Egy két pillanatig mordan nyugodtak a' cseh' szemei a' kormányzó' termetén, azután fejét csóválván monda: „Vezér, nem ismerted társaimat; harczoltak azok mint kelyhes atyafiak, soha sem futamodtak ők meg!"

„Ismersz engem?" kérdé Hunyadi megütközve.

„Hogy ne ismernék, vezér! hős arcod a' kelyhesnek örvendetes; mert te engedted-meg neki az úr' vacsorájával szokásai szerint élni, 's a' csatazajban kitűzni a' kehely' lobogóját; – vedd köszönetem', elhunyt sorsosim' nevében."

„Beszéld-el azon bajnokok' sorsát, kik futásomat olly hősileg földözék."

Tűnődve merenge az öreg Orebita néhány pillanatig, az alatt keresztbe vetett karokkal állá előtte Hunyadi; az ifjoncz feszült várakozással függeszté szemeit az ősz harczosra, 's maga a' vak pásztor is fölkel, és remegő léptekkel közeledett az elbeszélőhöz.

„Vezér! seregeid a' bősziült törököknek fölmuló ereje ellen hősileg küzdöttek, két nap és egy éjjel; felölök e' bizonyítványt teszi olly harczos, ki negyven év óta számtalan csatákban forgott. Árulás támad, – azonban, elhagyván lobogóidat, az oláhok Amurát' csatasorával egyesültek, és kicsikarták tőled a' győzödelmet. Te parancsot adál a' cseheknek, midőn a' csatának másod napi estéjén szaladtál a' tábor' maradékával, hogy vitéz ellenállással földözzék hátravonuláso-dat. Mi alkonyodáskor előnyomulánk a' szekér-sáncczal, és honi szokásunk szerint bekerítők magunkat. A' mint ezt teljesítettük, sorsosim a' kocsí-erősség' közepén lobogó kehely' zászlójához gyülekezének össze, 's az őket hajdan otthon fényes győzödelemre buzdító csatadalt éneklék. E' közben tompán zúgott-át a' távolból a' török tábor' dulongása. Alig hajnalott, előrohan Amurát csordájával; háromszor támad-meg bennünket, 's ugyan annyiszor szórják-el löszereink egymástól csoportjait. Dél volt már, kétezer sorsosimból csak fele állá fegyverben a' sáncznál, a' többiek nagyobb részint a' halál' hideg karjain vonaglottak. Ekkor Amurát elővezeté a' gyalogságot, körülrakatá a' szekér-várt ágyúkkal, mellyek irtóztatólag dúltak sorsosink' sorai közt. Kiütöttünk 's az ásiái sereget megszalasztottuk; százanként hulla az buzgányaink alatt. Hanyatlott a' nap, a' tomboló ellenseregek védfalaink körül táboroztak. Az éh, szomj és sebek lankasztotta kelyhesek' csapatkája eltökélé, hogy még ez éjjel az örök Sionba költözendik, hol előre ment társaik örök dicsőségben laknak. És úgy lett. Megcsókolván a' kehely' lobogóját 's megszorítván egymás' kezét, kinyitottuk a' szekér-sánczot, mellyet az ellen megszakasztani hiába törekvék, 's „Hosanna" énekléssel hagyók-el a' védő szekér-kerítést. Vad ordítással fogada bennünket az ellen; nem sokára a' fenyegetődő ellenséges tömeg körülözönlé a' csekély csapatot, 's életet megvetve kezdődött a' nagyobb erő elleni borzasztó csata, 's íme fejemet találván az ellenes kard, sorsosim' tetemei közé rogytam."

„Sötét éj 's mély csend uralkodék körültem, midőn a' halál-szenderből felocsódtam; csak lassú halál hörgés 's tompa nyögés hatott-ki a' holt testek' halmából. Fölállottam; homályosan fénylett az éj' kódéből a' hold a' csatatérre. Tábori és orebi elszenderült sorsosimat láttam, kihúzáim hüvelyéből a' mellembé mártandó pallost, nehogy egyedül magam hijával legyenek

azok, mikor az öröklét' csarnokába költöznek. Ekkor a' szekér-várra pillanték, melly még előbbi erős helyét megtartá, 's fölötté látám a' vallás' piros kelyhével lobogni a' fehér zászlót. Belsőmben megszólamlott a' szellem: 'Utolsó orebita harczos! mentsd-meg a' vallás' jelét a' gúny-'s gyalázattól!' És követvén a' szózatot, a' testeken 's vérpatakon keresztül, a' szekér-várhoz mentem, melly mint valamelly iszonyú koporsó, mozdulatlan és sír-csendüleg nyúgodott. Reszkető kezekkel vettem-le a' lobogót, összegöngyölgetvén derekamra kötém, azután búcsút vevén sorsosim' hideg tetemitől, letérdelve lassan imádkozám: 'Boldogok, kik az úrban múlnak-ki, szenvedéseik után kinyugosszák magokat; cselekedeteik fogják őket követni!' Igen! ők eltakarítlan nyugosznak az idegen földön, hírók 's tetteik örökre elenyésznek; honjoknak egy dala, egy hangja sem magasztalja őket, 's a' jövődő nemzedék rólok soha meg nem emlékezik!"

Az ősz orebitának rezgő szava elállott, imádkozólag emelé-föl kezeit, 's barázdás arczán nagy könnyek peregtek-le. Síri csend uralkodék a' kunyhóban, míg kis szünet után heves ütésekk durrogtak az ajtón 's az recsegve nyílt föl.

IV.

A' szélesen kitárt ajtón egy vad termet rohant-be, – a' megölt Ivornik' társainak egyike. Megdőbbsen a' szerb, mert észrevevé, hogy várakozásánál számos a' gyülekezet. Egy másik vicsorgó alak, magasan lebegtetett gyilokkal, a' küszöbön állapodott-meg. „Ki innen!” kiált az első, 's elszaladt. Ugyan ezen pillanatban a' másik öldöklést lihegő társa a' gyilkot az összegyűlte' körébe hajtá; – suhogva röppent az öldöklő aczél, 's erősen átdöfte a' vak öreg' mellét. A' szörnyedés' rikoltása követé a' tettet, de a' gyilkos és társa ugyan azon perczen tűntek-el.

„Mennyei atya!” rezgett a' haldokló' ajkán, ki hörögve hajola előre, és az orebita' mellére ereszkedék. Ez karain tartotta az igen megsebesedett, míg szilaj fájdalomában az ifjoncz haldokló atyja' lábait kulcsolta. Hunyadi ön veszedelmét feledvén, mélyen meghatva nézett a' csoportozatra. Azután a' vak még egyszer fölemelkedett, merevedő kezeit imádságra kucsolni igyekezett, 's hörögve rebegé utoljára: „Atyám...! mennyei... atyám!” fáradtan nyíltak 's záródtak ajkai, de mozgásokat semmi hang sem kísérte, 's rövid idő alatt megszakadt lélekzete.

Az elhúnyt öreget lantja mellé fekteté nyomorult fekhelyére az orebita, 's kezeit tördelve lépett-félre tőle. Az ifjú a' vértől előntött testre borult, 's fájdalmi hangos élénk sírásra fakaszták. Hunyadi a' sebet megnézte, 's meggyőződött, hogy a' gyilkos mélyen hatván a' szívbe, minden mentő szert sikeretlenné tett. Sohajtva fordúlt-el a' holttesttől, és saját veszélyteli helyzetéről aggódva, szemei az ősz orebitát keresték, de ez már nem volt a' kunyhóban.

Lement már a' hold, és szürkült a' reggel; kémelve bujkált az orebita a' homályos fűzcserjén keresztül, melly Tornák' kunyhójától a' folyam' partjáig huzódott. Egyszerre, a' mint a' sötét sűrűből kilépe, egy lángnak fénye ütközék szemeibe, 's a' víz' szélén fényesen lobogó tűz mellett tanyázó hat vad alakot pillanta-meg. Vigyázva vonúlt vissza a' harczos, és íme közelében egy éles fűttyentés harsant; a' csapat fölugrott 's közönséges fülhasító fűttyel felelt a' jeladásra. Erre nem sokára a' cserjéből előugrott az a' szerb, ki kevéssel előbb Tornák' kunyhójába első nyomúla, 's társainak örömjajongva jelenté, hogy ő a' menekvő' tartózkodását fölfödözte. Vadúl tombolva forgatták kardjaikat a' vérszomjas társak 's indulásra készültek. Az orebita, kinek minden figyelme a' fenyegető csapatra volt függesztve, egyszerre egy kéznek hatalmas markolatát érzé nyakán, 's hirtelen egy gyilkos hatott oldalába. Sebes fordulat mentette-meg a' gyakorlott küzdőt a' szerbnek körmeiből, ki az öldöklő vasat Tornák' mellébe lökte. Erre az orebita iszonyú gyorsasággal csapta súlyos buzogányát fejéhez, úgy hogy a' hatalmas csapást

azonnal követné a szájából tóduló vérpatak. A súlyosan megcsapatott hörögve görbült a földre, 's az orebita tompa hangon kiáltá: „Idd-ki, álnok kölöncz, az isten' boszúpoharát, melly részed-re töltetett!” Erre saját sebeit vizsgálván, észrevette, hogy a szerb' aczéla a csipejét környező zászlónak vastag redőjébe nyomult, 's az által annak öldöklő hatása meghiusítatott.

Az alatt a kunyhó' küszöbén tüzes vagdalkozás keletkezett. A pandúrok' vad csoportja, a kormányzó' tartózkodását fölfedező társ által vezetve, a pásztor-lak' bejárása körül irtóztató ordítással zajonga. Kardjaik borzasztólag csattogtak a széles palloson, mellyel a berohanók' vágásait Hunyadi fölfogá; ki sebének égő fájdalmát feledvén, a kunyhó' falához támaszkodva erősen forgatá aczélját; még Tornák' fia is, boszú' hevétől buzdítva, pásztori fegyverét hatalmasan pergeté.

Magasan forgatott buzogánnyal jöve-elő a bozótból az orebita is, és erős csapással a szerbek' egyikét földre teríté. Bámulás és rémülés fogá-el a csapatot ezen óriási harcos' láttára, ki már fenyegetődve állá a kormányzó' oldalánál 's új csatára emelé a rettentő hussita-fegyvert 's összezúzá az ellenség' legmerészebbikének karját. Ekkor a meglepetés által új erőre kapván a támadók, dühösen ordítva, kettőztetett bátorsággal rohantak Hunyadira 's védelmezőire.

„Fuss, vezér, fuss! – kiált az orebita – engedj egyedül küzdenem a gonoszság' fiaival; hadd oltalmaznom életedet és szabadságodat, míg bírom karomat 's lelkem e' töredékeny porházból fölemelkedik az örök Sion' kapujához!”

„Küzdjünk együtt, vitéz társ, – viszonzá Hunyadi – megszalasztjuk e' gyávákat!”

„Így tesszük tönkre az örök boszúló' nevében az Amalekiták' táborát! – Derék ifjú, erősen 's bátran forgatod fegyveredet!” mond a kelyhes, midőn észrevénne, hogy az ifjú fejszéje csattanva éré egy szerbnek fejét; de csaknem azon perczben bénította-meg az ifjú pásztor' jobbját egy csapás, és másik homlokát érte, annyira, hogy ájulva rogyott a földre. „Isten hozzád, bajnok vér!” kiáltá az orebita, míg Hunyadi a gyilkos' mellébe dőfé pallosát. Ekkor egy véres alak toborkált-ki a fűz-cserjéből, vígan lobogó fagallyat lebegtetve kezében. Az orebita' buzogánya által a sűrűben leütött 's a csatától kipihenő álnok szerb vala ez, ki kábulásából felocsódván, társainak tanyahelyéről pokolbeli szándékkal hozá-elő a tüzes üszköt, 's a kunyhó mögé tüntel a küzdők elől. Ekkor a hussiták' vad csatadalát kezdé honi nyelven énekelni az orebita, 's mintha a dalnak minden hangja ébresztette volna erejét 's bátorságát, egyre rettentőbben dühöngött buzogánya a támadók közt, kik közül már csak hárman valának küzdhetők. A kormányzó' s küzdőtársa részére hajolt már a győzelem: de a kunyhó' nyílásából fúlasztó füstfelleg tódult-ki; a lelkesült harcos' hangját egyszerre elnyomta a rekkenő melegség, 's míg a sötét füstgomoly áthuzódott a csatatéren, az ősz orebitának sebekkel teli mellébe méyen merült a gyilkosok' egyikének aczéla.

Előbb hogysen a beburkoló füsttömeg' első kábító hatásától magához jött volna Hunyadi, megkötötték kezeit a ravasz szerbek, 's Magyarország' kormányzója üldözőinek hatalmába esett.

„Foglyotok vagyok – mond Hunyadi, midőn a pandúrok mélyebben vezették a cserjébe – igen is uratokhoz, a hiteszegte kényúrhoz akartok vezetni; hanem szabadítsátok-meg a sebhedt ifjút, mentsétek-meg a vitéz hatalmas harcost, bizonynal gazdag váltság-díj jutand érettök, mintha testvéreim 's rokonim volnának!” A szerbek' egyike, pénz' szomjától izgatva, a füstthullám közé rohanván, néhány pillanat mulva előhossa a megsebhedt ifjút, ki mély lélekzetet véve, a kormányzó' karjain veté-föl szeméit. Ekkor hirtelen a kunyhónak minden részén kiütött a láng; a száraz nád, mellyből a falak állottak, mintegy fáklya-tábor, magasan lobogott, 's a tűz-ár ropogva hömpölygött a tető fölött, úgy hogy az egész tető tűz-kúp gyanánt égne a magasan. Az égő laknak küszöbén heverve tünt szembe az orebita, ki vitézővét

’s a’ kehely’ lobogóját magasan tartá-föl megmerevült kezében. „Ott van ő! eresszetek, bocsás-
satok hozzá!” kiált Hunyadi, ’s a’ harcos’ szabadítására akart rohanni; de az érzéketlen pandú-
rok fogcsikorgatva tartóztaták erősen a’ megkötözöttet. A’ harmadik szerb most másodszor
nyomult a’ füstön keresztül oda, hol az orebi hős feküdt; ’s már meg is kapá a’ lebegő zászlót:
de egyet vonaglott a’ kelyhes’ keze, ’s lassan fölemelkedvén a’ sápadt oriásalak, fenyegetve
emelinté a’ hatalmas buzogányt. Meghökkenve vonult-vissza a’ szerb, az orebita ingadozott ’s
fél térdre rogyott. A’ lobogóba belé kapott a’ láng, melynek ropogása közben a’ kelyhes éneket
danolván, mondá: „A’ kehely’ lobogója nem jutott a’ bectelen ellen’ kezére..., az orebi utolsó
harczosnak diadalküzdésében semmítettett az meg, mint tiszta égő-áldozat!... Idvezek legye-
tek tábori ’s orebi sorsosim...! idvezek...!” Ekkor a’ kunyhónak tüzes gerendája a’ szerencsétlen
ábrándozónak ősz fejére zuhant, ’s kevés pillanat alatt az utolsó orebita, és a’ kehely’ lobogója,
a’ tüzes omladványok közt találák sírjokat.

Mi történt továbbá Hunyadival, mint menekvék ő ki a’ szerb kényúr’ hatalmából, hazánk’
történeteiből eléggé⁹⁸ ismeretes.

Pintér Endre.

KONT.

Oh Dráva, bús folyam, miért
Zúgnak hullámaid?
Oh tölgyes rengeteg, mitől
Recsegnek szálaid?

Reátok bosszúból az ég’
Haragja szállt-le?
Vagy a’ gyászos sötét elem
Buvában nyögdel-e?

Akár haragra gyúlt az ég,
Vagy gyász e’ fürgeteg,
De sorsa szörnyű ’s rengető,
Kinek fején lebeg.

’S a’ tölgyesben ki áll amott
Az isten’ éjjelén,
Czikázva a’ villámlobok
Nagy pajzsa’ címerén?

Magasra kel fején fölül
A’ hosszú dárdaszál,
’S mezéből oldva, kebele
Viharnak tártan áll.

⁹⁸ elégge

A' törhetetlen lelkü Kont
Fölött üvölt az ég;
Apródja van csak véle, és
A' hősi büszkeség.

'S a' mint a' tölgy csikorgva zúg
'S a' záporár szakad,
Panaszra bús apródja nagy
Kesergve elfakad:

„Uram, vitéz! nem látod e
Az égnek ostorát,
Hogy e' vadonba bujdosál,
Elhagyva a' hazát.

Bitangnak adtad mindened',
Árvák fiad, nejed;
Békét vadászsz, 's nincsen tanyád,
Hová lehajtsd fejed'.”

De Kont, merülve gondjai'
Sötét ködében, áll;
Csak néha pajzsa rezgedez
Az éj' villáminál.

„Uram, vitéz! a' sors' kemény
Súlyát nem retteged,
Melly ím fejedre háborít
Fagyasztó felleget?

Silányra vásott testeden
A' fényes öltözet,
Jobbágyid' legszegénye ha
Visel honn illy mezet.”

De Kont, merülve gondjai'
Sötét ködében, áll;
Csak nyers kezében néha meg-
Szorúl a' dárdaszál.

„Uram, vitéz! nagy istenem'
Nevére kérdelek,
Inség, nyomor küzd ellened,
Meddig daczolsz velek?

Napod borult álomtalan,
Virrasztod éjedet,
'S fáradtan ejti-el nyilad
Naponnan étkedet."

Igy szól az apród 's arcza bús
Könyűkbe olvad-el,
Mert mélyen elmerült ura
A' szóra nem figyel.

Csak hogyha dören a' vihar
'S villáma fényt lövel,
Sohajtva lassan feldagad
Az elbusúlt kebel.

'S buvában mint merülten áll
A' büszke lelkü Kont,
Előtte nagy dörögve a'
Czikázó láng leront.

Bús lelke most eszmélve néz,
'S a' vész' sugárinál
Kémlelgető tekintete
Kitárt mellén megáll,

És ott ragad figyelme, rá
Szakadnak könnyei
'S kiált: „Tekints alá reám,
Tekints-le, mennyei!

Lövelj még 's e' sebekre sújtsd
A' szörnyű lángözönt,
Hazámért vettem, ez pedig
Reájok mérget önt.

Az átkok' átka rontsa-el
Örökre lelkemet,
Ha én honomban csehkegyért
Alázom térdemet!"

De tompa hanggal a' vihar
Nyugot felé vonúl,
Mosolyg a' hold, 's Kont elbusúl
Kimondhatatlanul.

„Oh nem teremte hát az ég
E' mellre mennykövet?
Fiú! jövel, takard-be már
Az átkos sebhelyet.”

'S midőn odább odább vonúl
A' vész 's dörögve ront,
Buvába sűlyed-el megint
A' büszke lelkű Kont.

Czuczor.

EMBER 'S EMBEREK.

Kérde, az embereket mért szoktam futni? – *Az embert*
Olly igazán szivelem mint nem *az embereket*.

Székhács.

A' HOLDHOZ.

Jó hold, ki békén szenveded
Kéretni sápadt képedet,
Kihez boldog, boldogtalan
Sohajtvá járul untalan:
Hallgass meg egyszer engem is,
Nagy tisztelődet – igen is!
Csak, hogy még nem volt alkalom
Ezt így szemedbe mondanom;
Vagy jobban szólva, még soha
Rád nem szorultam úgy mint ma. –
Kérlek tehát, ha majd leszállsz,
Holott fejrlik ama' ház:
Tekints be kisdéd ablakán,
Megette ül egy barna lány.
Talán épen most vetkezik,
A' gyöngyöm! 's rám emlékezik,
Vagy mint ím szinte magam is,
Még asztalnál ül a' hamis,
És csintalansággal tele
Kezében nyugszik szép feje.
Igen tehát! ha majd benépsz,
Ajkán, melly édes mint a' méz,

Nevemben egy szűz csókot hagyj
– Egy csókot adni nem olly nagy –
'S mondd, hogy, ha már úgy is szeret,
Szeressen inkább engemet,
Hisz' az miébe sem kerül
'S engem mulatna vég ne'kül.
'S ha már szeretni fog talán,
Mondd, hogy szeressen igazán;
Mert az már még sem illenék,
Ha végre szarvat ölténék.
Mondjad, hogy én őt szeretem,
Míg el nem hagy lélekzetem,
'S hogy, ah! ha szíve meg nem szán,
Még szent Mihál visz el lován.
Mondd, hogy forró szerelmemért
Nyujtson szerelme méltó bért.
Mondd, hogy ne légyen változó,
'S hűségi eske pusztá szó!
Mosolygasz, csintalan sugár!
Bolond beszédek, úgy-e bár?
Alig ha úgy nem lesz; no hát,
Jó hold komám, csendes jó éjszakát!

Holló.

ZAGYVA.

„Nincs színház, sem ügyes színjászó, nemzeti” mondják.
Színház a' haza, színt játszik a' zagyva lakos.

Szenvey.

A' SZEGÉNY ANYA.

Kínnal szült fiakat szomorúságodra neveltél,
Ínségben nőtttek nagyra könyűid alatt.
'S a' szükség őket szanaszét ragadozta; hanyatló
Napjaidat nem volt, a' ki derítse, közel,
És idegen kezek ápolván sírodba letettek,
Annyi szülöttid közt megsiratatlan anyát.
Oh! végtelennek kell lenni az üdvnek egekben,
Hogy kielégítsen földi keserveidért!

Vörösmarty.

NEMZETI ERŐ.

Egy nyelvvel nem erős a' hon, szólt egykoron István.
Örvendj, bús magyarom, szép honod így legerősb.

Nagy Ignác.

VERHOVINA.

TÜNDÉR-REGE.

I.

Hazánk' éjkeleti részén zárnak-el a' Karpát' bércei egy vidéket a' többi világtól; ezen vidék, ha jól emlékezünk, Marmaros és Ung vármegyékbe terjed, és ma Verhovinának neveztetik. Bércein felhők nyugszanak, 's míg ormaikat hó világítja, alsóbb oldalait sűrű, vastag fenyűerdők borítják. A' sziklákról patakok zúgnak-le 's a' völgyet mormogva futják keresztül, 's míg ott fenn a' havasi rózsát öntözik, lenn a' kék nefelejts szí partjaikon éltető nedvet; szóval Verhovina egy hegyi tájék' minden regényességével bír.

Csaba és Aladár, Etele' fiai, világvivő apjuk' halála után meghasonlának, testvéri harcz lett a' meghosonlás' következtében, 's tizenöt napig tartó csatában emészté ön magát a' roppant hunn hatalom, míg végre számtalan meghódított népek, föllázadván a' villongó testvérek ellen, elszaggaták a' teménytelen birodalmat, melyet csak Etele' lelke volt képes alkotni és összetartani.

A' saját fegyvereik által gyengített hunnok most támadó alattvalóiktól is pusztítottak, 's az előbb olly hatalmas nemzet bajnokilag szerzett hazájában száműzött lett. Csaba maradék népével kénytelen volt elhagyni a' Tisza' gazdag partjait, 's a' Volgánál Ásiában üté-föl lakását, erősült maradékait boszúra buzditandó. Aladár pedig a' testvér csatában esett-el.

Talabor, egy fényes születésű, de még fényesebb tulajdonságú hunn fijú, ki már magának a' világduló Etelének is kedvencze vala, Aladár' pártján viaskodott, és serege' végromlásából, kétségbeesett küzdés után, megmente egy csapatot, mellyel jó szerencsére, 's talán csak az ön megtartás' ösztönét követve, vonta magát vissza. A' Verhovinába érkezett, midőn megtudta, hogy Csaba ezen tájakon költözik Ásiába. A' szerencsétlen ifjú nem csak idegen ellenségét félheté; neki saját nemzetének a' másik párttal tartó részétől is rettegni kellett, mert ezeket a' viszonyos gyűlölség még dühösebbé tette. Hogy tehát Talabor minden ellenségeitől ment legyen, elhatározá magában az elzárt 's alig néhány pásztoroktól lakott Verhovinát elfoglalni. Hamar sátorok fejezlének a' patakok' hosszában, 's a' fáradt paripák a' buja növesű fűben legelve nyerek vissza előbbi tüzőket, magosabban pedig tehén és juh-nyájak sziklák között keresték az edelt, melyet a' Tisza' kövér partjain olly bőségben találtak. A' sátorok' nyílásainál itt-ott egy szép hunn leány üldögelt, 's tüzes fekete szemének sugarát a' bú' nedves felhői boríták; rezegve folyó hangon emelkedék néha énekők, 's mély szomorúsággal inkább olvadni látszék lelkeikből, mint hangzani ajkaikról. Mindnyájan a' haza' vesztét panaszlák; de ez kedvese' bajnoki halálát is siratta, amaz pedig könnyezve csókolá árva fiacskáját elesett apja helyett. A' férfiak vad boszús pillanattal jártak dolgaik után, sokan az ormok' magosán, kardjaik-

ra dőlve, fájdalmas haraggal tekintének azon boldog síkságok felé, mellyeket atyáik hősileg vittak-ki, 's ők, villongásaik miatt, talán örökre elvesztettek.

Talabor sátorába rejtezve mélyedt-el bújában, melly annál inkább gyötörte őt, minél ragyogóbb bajnoki pályát remélhetett az elveszett hazában; mert fiatal tüzében csak Etele' diadalmainak folytatására gondolt, 's örök uralkodásban álmodá a' hunnokat minden hódított népek felett; 's most a' legnagyobb csapás ébreszté őt komor valóra, 's a' szerencsétlenség annál inkább megfosztá reményeitől, minél inkább áldozott boldog állapotjában azoknak. Vissza akart erőszakkal rohanni az elhagyott hazába, bár tudá, hogy diadalma lehetetlen, de legalább ott kívánt vészni, hol született, 's halálíg dühösen harczolva a' boszú' édes művében adni-ki lelkét; de népe nem így gondolkodék, ők a' vándor keletnek még hű gyermekei, egy haza' elvesztését, ha még képesek valának mást kívánni, nem tarták olly sajnós esetnek, 's háborúkra inkább zsákmány mint dicsőség ingerlék őket, 's most, bár boszú lángolt lelkökben meggyőzőik ellen, a' szerencsétlenség elnyomá bátorságokat; hagyományból tudák, hogy a' Volga és Kaspium tenger' partjain, honnan atyáikat a' diadalmas Balamér vezette-ki, épen olly kövér legelők, olly sík rónaságok terülnek, mint a' Tisza' és Duna' folytában, oda kívánczoktak vissza, 's míg Csaba' népe tovább huzódnék, addig elég volt lakoknak Verhovina' szűk vidéke, melly a' világ és talán saját szegyenkedések elől rejté az eltiportakat.

Az ifjú vezér nem soká tűrheté e' kénytelen nyugalmat sátorában, annak szűk levegője saját bújával vegyülni látszott, 's minden lehellettel nevelé szomorúságát Talabor' dagadó keblének; fölugrék az oroszánbőrről, melly a' zöld pázsitra terítve nyughelyül szolgált, elhagyá a' sátor, el a' táborn, 's a' bércekre kanyaruló ösvényre bízván magát, elszagatott szikladarabok 's egy cserjén által a' fenyűerdő' szélére ért. A' barnazöld sötétbe nézett az ifjú, 's úgy tetszett, mintha a' vastag homályban saját érzelmeinek színét találná, mintha ezen erdő' lombjai testvéreileg hajolnának mély gyásza felé. Belépett tehát; az addig eléggé járt ösvény majd egészen eltűnt, csak itt-ott mutatván jeleit, hogy valaha emberi nyomok mentek keresztül rajta; messze lehajló ágak gyakran gátlák az utat, 's még nem haladhatott messzire, midőn már a' pagonyból semmi oldalról sem volt kilátás, de érzeteibe mélyedten észre sem vevé ezt Talabor; folyvást tovább nyomult elő, míg a' bajos út annyira elfárasztá, hogy a' kinyugvást szükségesnek érezte. Széllel tekinté tehát, 's maga előtt egy roppant nagyságú fenyűt pillanta-meg, melly a' többiekől elkülönözve állott, de a' körüle lévő szabad helyet töménytelen ágaival árnyazá-be, csak egy részén engedé lombjai' ritkasága áttörni a' nap' sugárait, 's az esti harmat' éltető nyirkait, de ezek azért épen azon egy helyre látszának minden erejüket fordítani, 's a' szűk tért minden nemű havasi fűvek, keskeny és apró leveleikkel, a' legélénkebb tavaszi zöldbe, mint egy bارسony szőnyegbe szöve, boríták. Köztök számtalan galambbegy sárgult, 's itt-ott a' bércei nem kora kikeletben elkésett ibolya szerényen hajolt az élénken és legszebb idejében viruló lengenye előtt, mint egy szemérmes leánya süti-le kék szemeit. Mindnyájok felett, majdnem az óriási fenyű' törzsökéből növe, királynéként díszlett egy havasi rózsa, 's alig érezhető szelecske csókolta-le illatát.

Talabor' érzelmei egészen átváltoztak, midőn e' varázshelyre lépett; ő, kinek az imént még az egész lét csak bújában élt, egy lágy, majdnem gyermeki, örömet tapasztalt keblében ébredezni, 's a' halandó érzékeknek alig ösmerhető szellő, melly a' havasi rózsában játszott, 's lengenyék' hosszú levelein mászkáló fényes bogárka' szende dongása, bájos énekké váltak, melly nem füleibe, hanem lelkébe zengett. Leveté magát a' pázsitra, fejét a' havasi rózsa mellé a' fa' mohlepte törzsére támasztván, 's ím a' puha mohban egy lábnyomot vett észre, kisedet és könnyűt, millyet csak egy a' föld felett ellebegő tündér hagyhat, 's kevés magosságnyira egy lángoló szív vala a' fa' kérégebe metszve; a' mohon nyughatott hát a' szép metszőné' gyengéd

lába, míg kezei a szív' kivésésével foglalatoskodtak. Eleinte azt vélte Talabor, hogy ön népének leányai közül egyiknek műve legyen azon szív; de melyik jött volna közülük illy mélyen mélyen az erdőbe, 's a szívnek már több napok előtt kellett vésetnie, a' hunnok pedig csak tegnap telepedtek-le a' vidéken. Tovább vizsgálódék az ifjú: 's a' pázsitnak egy lenyomott része egy gyöngéd bizonyosan hölgyalak' körvázlatát mutatá; ide szokott tehát a' szép vésőné nyugodni. Ha előbb egy eddig idegen érzet simult Talabor' keblébe, az ottan most egészen úrrá lett; boldogtalannak érzé magát a' világon, de már nem csupán azért, mert hontalan vala benne; érzé, hogy hiával van egy lénynek, ki megosztván bűját, édesítené és szelídebb érzelmeket varázslana keblébe, 's boldogtalansága bár hasonlóan gyötrő, de nem vala többé olly vad. Betöltve kíváná a' fölfedezett nyughelyt, oda azon édes terhet, melynek fekvése alatt inkább összesimultak a' fűvek, mint lenyomódtak, alatta még zöldebben virítva.

Ezen érzelmek lassanként annyira elfoglalák az ifjú' lelkét, hogy előbbi hatalmas indulatát felejtvé, lelke egészen más tájakra látszaték ragadtatni, 's mintha az álom' korlátlan világában képzelődése nagyobb szabdságot ohajtana, szendén elszunnyadt. Álmai homályosak voltak, de édesek. Egy lyányalak tündéri bájban lebegett előtte, de mindig csak el nem érhető távolban tekintheté azt. Végre fölébredt, de ébredése álmának csak egy édesebb folytatása látszék lenni; mert az álom' bájos alakja előtte ült, ugyan azon helyen, hová őt előbb képzelődése szeretete volna teremteni.

Néma bámulással tekinté körül Talabor, a' gyönyörű leányka mosolygva pillanta rá, mint nyugvásának angyala. A' lengenyék, az ibolyák, sőt a' havasi rózsá' virágai is, le valának tépve, a' tündér belőlök koszorút font, és saját és saját éjfélszinű hajának selyem szálaival épen most köté össze.

„Gyönyörű leányka! emberanyának vagy e gyermeke, vagy tündér, millyet regéink festenek? kérdé, bámulásából valamennyire föleszmélve, Talabor.

„Szép ifjú, én ezen erdei magány' leánya vagyok; – oh régen várlak már tégedet!” felelé a' természet legtisztább és legszelídebb őszinteségében a' lyányka.

„Régen vártál? hát ömersz engemet, mennyei alak?” kérdé nevekedő bámulással az ifjú.

„Ne csodálkozzál, – mondá a' lyányka, a' már kész koszorút ölébe téve – még ez életben nem láttuk egymást, de álmaimban szüntelen előttem volt alakod, mintegy ragyogó ködhomályból integetve felém, 's illyenkor egy magas férfiú jelent-meg, 's mondá: hagyjam-el atyámat 's erdei magányunkat, 's menjek keresni téged a' Tisza partjaira, 's ott kebleden fogok boldoggá lenni. De illyenkor egy nyájas hölgy anyai szeretettel hajlott felém, 's inte: maradjak magányos lakomban, 's ha a' szerelem' tavasza eljő, annak kéjei is fölvirulandanak.’

„Isteni lyányka! – kiálta-föl Talabor – nekem is, csak az imént, megjelentél álmomban, de szebb a' valóság álmom' merész képeinél. – Engem az ég vezérelt ide, ki bennünket egymásért 's egymásnak teremtett.” Oda hajolt a' remegő lánykához, gyengéden átkarolá őt, lehelletök összevegyült, szív szíven dobogott, ajkaik mintegy öntudat nélkül érinték egymást, 's az első csók' csattanása tündér-dallá vált lelkeikben.

„Lásd, kedvesem! – mondá a' lyányka, ki az új örömet egy új édes játéknak tekinté tapasztalatlan szívével – míg te aludtál, én érted munkálódtam; letéptem kedves nyughelyem' virágait 's ezen koszorút fontam belőlök, mellyet most kalpagodra tűzök, ha rátekintesz, gondolj mindég Irmára, ki téged soha sem felejt-el.” S beszéde közben Talabor' kalpagára tűzé a' koszorút 's egy közel zöldelő túskebokor' töviseivel erősíté-meg.

„Irmám! lelkem Irmám!” sohajtá magas örömében Talabor, 's keményen szorítá kebléhez a' lyánykát 's ajkai homlokára forradtak. – Több pillanat folyhatott-el, míg elmerüléséből az ifjú fölébredvén, tekintete egy férfin akadt-meg, ki a' szabad hely' széléről meglepetve inkább mint

haragosan néze reájok. Arczának redői, haja és szakállá' szürkésege öreg korra mutattak; de ez nyilván nem az évek', hanem bú és szerencsétlenségtől származott.

„Ki vagy te, tisztos férfiú!” kérdé Talabor; de mielőtt az idegen felelhetne, már Irma föluggrott, az öreg' nyakába borult, 's örömtől rezgő hangon kezde beszélni, 's természeti ártatlansága még pirulást sem mutata arczain.

„Atyám! édes jó atyám! lásd megjött az a' szép ifjú, kiről én olly sokszor szoktam álmodni, itt van ő; itt van ő. Ah! édes jó atyám, csak most örülök még én igazán, csak most vagyok egészen boldog, – már örökre itt maradjunk, ő és te és én.’

„Nem, gyermekem, az még nem lehet – mondá szelid hangon atyja. – Talabor, én régen ösmerlek: felsőbb hatalom választott téged Irmám' jegyesévé. – De menj, Irma, neked még kedvesednél lenni nem szabad, rövid ideig várj, 's aztán örökre együtt lehettek, de most menj lakunkba.”

„Édes jó atyám...!’ könyörge Irma.

„Tiszteld atyád' akarátát, én csak javadat kívánom, és most menj.” Végső szavát feddőleg ejté az öreg, Irma távozni akart, de léptei haboztak, 's most tapasztalá először életében, hogy atyjának engedni néha nehéz is lehet. „Menj, édes gyermekem – folytatá szelidebben az öreg – én addig Talaborral csak a' te javadról fogok beszélni.” S Irma ment; de eddig olly könnyű léptei megnehezültek, minduntalan visszatekinte, míg az erdő' sűrűsége elrejté kedvesét.

II.

„Talabor! – kezdé az öreg beszédét, miután Irma eltávozott – hallottad valaha hírét Dalmának?”

„Dalmának! – felelé az ifjú – ki olly híres és kedves vezére volt a' világvívó Etelének? hogy ne hallottam volna? ő, számtalan vitéz tettei után, a' nélkül hogy tudatnék hová, eltűnt az övéi közül.’

„Úgy van – folytatá az öreg – azon Dalma én vagyok. Halljad boldogtalan történetemet: egykor sorsom egy tündérrel hozott össze, szépsége elbájolt, 's ő a' halhatatlan lény is vonaték a' halandó ifjú felé; találkozásunk szerelemmé olvadt, havakat, éveket töltöttünk együtt, az ember- és a' tündér-világtól elválva, itt e' magányos tájékon, mellyet nóm' hatalma egy örökös tavaszban viruló vidékké változtatott; én az emberek', kedvesem a' tündérek' köréből ragadtak ki magát, 's csupán szerelmünkben boldogok, nem vágytunk hozzájuk. Senki sem tudta sokáig hollétünket, és addig boldogok is valánk; de Elma, ez volt hölgyem' neve, már ösmerkedésünk előtt egy hatalmas, de gyűlölt tündérnek volt eljegyezve, ez végre fölfedezé rejthelyünket, 's iszonyú zivatarként csapott reánk; csupán a' szerelem volt életünk' ótalmazója; de az erőszakos bűbajos' haragját egészen elkerülni lehetetlen volt. Elma büntetésül, mivel a' tündérnek adott szavát megtörte, elragadtaték tőlem, 's azóta a' tündérhon' gyönyörűségeiben egy örömtelen életet él, csak álmainkban jelenik-meg, vigasztalni emgemet és óni gyermekét. Én pedig és Irma, akkor csak egy éves gyermek, ezen magányban valánk kénytelenek maradni, egy szomorú végzés' következtében. Irmának halandó lányként kell felnőni, tudatlanságban magasabb származása felől, 's reá nézve még ez vala a' balsors' határozása: ha tizenhatodik éve előtt egy ifjúba fog szeretni, szerelme a' földi szenvedély' minden bajainak ki leszen téve, 's ha hűtelen lesz első kedveséhez, én és Elma örökre el leszünk szakadva, és mind magát, mind azokat, kik szépségének hódoltak, szomorú vég várja. De ellenben, ha az első szerelemnél próbák után is

hű marad, úgy boldog lesz kedvesével, 's én ismét ifjodva, egy új boldogabb életet fogok élni Elmám' kebelén."

„Zivatar között görgött a' sors' változhatlan szava völgyünkbe; Elma 's a' bűbajos eltűntek, 's a' tájékon csak az örök tavasz maradt-meg, mint az előbbi boldogság' emlékezete. Azonban annyira ment még is a' tündérek' kegyelme, hogy a' vidék zárva lön minden halandó előtt, ki a' szellemvilággal szövetségben vagy rokonságban nincs. Így, Talabor, te vagy az első idegen, ki tizenöt év óta magányunkba jössz, 's te is csupán azért, mivel ősnéd egy hatalmas tündér volt. 'S még csak három nap folyjon-el szerencsésen, Irma betölti tizenhatodik esztendejét, és a' varázs, melly rémként lebeg szerelme felett, el lesz oszolva. Most tehát tudod állapotunkat, azért távozzál, mert a' végzés azt is akarja, hogy idegen férfi magányos lakunkba ne nyomuljon. El kell válnod még három napra Irmától, 's aztán örökre az övé vagy. Magam fogom őt táborodba vezetni, 's boldogul térünk vissza a' bakui sivatagokra őseink' lakába."

„És szerelmem' első pillanatja elválás legyen?" kérdé kitörő fájdalommal Talabor.

„A' sors úgy akarja; de csak három napig. Addig is nézz azon koszorúra, melyet Irma adott, míg az élénken virulni fog, a' lyányka hű hozzád, és boldogságod is virul, de ha az hervadni kezd, boldogságod is hervad, és Irma hűtelen."

„Irma⁹⁹ hűtelen! – vága Dalma' beszédébe Talabor – 's lehetne e ő, az ártatlanság' képe, hűtelen?"¹⁰⁰

„Ő még három napig csak gyenge halandó leány, egy olyannak hiúsága pedig gyakran csak játékká teszi a' szerelmet 's egy sohajtássá a' hűséget, melyet a' szellő mindenfelé vihet. De őrzeni fogom kincsedet, 's reménylem, három nap múlva ismét tisztán fog kebleden ragyogni. Most azonban én Irmához megyek, távozz te is 's várd békén a' rövid időt. Éljd boldogul, – 's utánam ne jőj!"

„Végtelen az nekem!" sohajtá Talabor, de az öreg már eltűnt. Forró csókokkal hinté-el a' fába metszett szívet, 's úgy érzé, mintha az melegülni és dobogni kezdene lángoló ajkai alatt. Késő alkonyig mulatott szerelmébe mélyedve a' kedves helyen, 's csak a' homály kényszeríté őt a' távozásra. Alig lépett-ki a' fenyő által árnyazott szabad helyről, 's már számos kürt riada fülébe, mellynek hangja a' tündéri hely' csendébe nem hathata, 's hamar őt kereső embereire akadt, kik a' nem várt ellenség' közeledését jelenték. Talabor sietett a' táborba, 's megtudá, hogy délről egy sereg nyomult elő, melly azonban meglehetősen távolságban a' bérczek' tövében tábort ütött, alkalmasint az éjszakát ott töltendő. A' hunnok ezen kellemetlen tudósítás miatt fegyverben tölték az éjt, de az ellenség nem mutatkozék. Hajnal felé kémeket küldé Talabor, kik nem sokára egy fogollyal tértek vissza, kinek szénfekete színe nyilván vallá nemzetségét. Kérdőre vétették az idegen 's tőle következők tudatának-ki.

III.

Daraghán, hatalmas szerecsen király, messze hazájában meghallá Etele' királynak hírét, 's teménytelen dicsvágya föltámadt ellene. Sereget gyűjtött, 's tömérdek kincseivel határtalan tengereken hajózott által, megküzdeni a' világhódító hunn királlyal. Mire megérkezék, már vége vala a' példátlan nagyságú hunn birodalomnak, kiküzdve Csaba és Aladár' halálcsatájok, 's a' lázadt népek a' meghalt nagy király' bíborát rongyokra szaggaták, mintha nehéz volna száz nemzetnek azon teher, melyet évekig egy ember viselt. A' kevély szerecsen király megvété

⁹⁹ 'Irma

¹⁰⁰ hűtelen?"

harcolni azok ellen, kik mint ebek marakodtak a' véletlen talált koncz felett, 's a' földet ostromozó nemzet' elköltöző maradványai után nyomult.

Utában megtudá Daraghán, hogy a' hunnok' egy része Verhovina' vidékén telepedék-le, ezek ellen fordítá erejének egy részét, míg a' másik Csabát nyomozta. Ezen had tehát, melyet Daraghan személyesen vezérelt, vala az ellenség, melly a' hunnokhoz oly közel táborba szállt.

Talabor készen álla, de egész nap hiában várakozék, sőt este felé a' szerecsen had őt kikerülve tovább vonult.

IV.

Asztragor vala neve azon hatalmas bűbajosnak, ki Elmát nőül kívánta venni. Azóta minden módon törekedék boszút állani megvettetéseért, de a' vigyázó Elma meggátolá gonosz terveit, 's gondosan őrzé a' szent magányt, melly kedveseit rejté a' világ előtt. Most, midőn Daraghan megjelent, volt legkellőbb alkalom a' boszúra. A' szerecsen király' elei hatalmas bűbajosok valának, 's maga elég mélyen avatva fekete mesterségökbe, tehát a' varázsvölgy előtte nyíltan állott, 's ő egy heves szenvedélyes férfi, bizonyosan fölverendő leszen annak üdvét, ha a' bele rejtett tündéri szépségről valamit hallani fog. Asztragor tehát megjelenék a' szerecsenek' táborában, és fölfedé Irma' szépségét és lakát a' király előtt; ez, a' nélkül is tudván, hogy a' hunnok ha futnának, Csaba után küldött csapatába fognának ütközni, tovább nyomult, a' bűbajos' tanácsára, seregével, egy része felé a' hegységnek, melly közelebb esett Dalma' magányos völgyéhez, és hadát megszállítván, Asztragor' kíséretében a' leírt tájék felé indult. Midőn a' tündérkör' határhoz értek, Asztragor, kinek belépni a' sors által tiltva volt, megállott, és Daraghan egyedül ment tovább.

Dalma és leánya egy barlangban laktak, melyet Elma' tündéri hatalma és szerelme, minden kényelemmel ellátott. Fölüle egy patak zúga-le, 's alól egy szikla-mederbe gyűlvén, hegyitavacsát képeze, mellynek habozó kristályvizét számtalan csillogó halak élénkíték, míg hullámain a' körül magasló fenyűk' árnyékai reszkettek. Ezen tó' partján állott Irma, épen visszatérve azon helyről, hol tegnap Talaborral találkozék 's ma hiában várt reá. Itt pillantá-meg őt Daraghán, 's újságvágya, melyet Asztragor' leírása keblében fölingerelt, hirtelen a' legvadabb lángoló szerelemmé vált. A' bámulástól mintegy dermedten állott egykét pillanatig, aztán viharként rohant a' lányka felé, erőszakosan átkarolá 's el akará hurcolni a' segítségért sikoltót.

Dalma a' barlangból leánya' kiáltására előrohant, de haszontalan volt megmentésére minden törekvés, mert a' szerecsen' súlyos és ifjú erőben dús kara hamar legyőzé a' természetlenül elaggott hunnt. Daraghánnak egy buzogány csapására ájultan rogya-le Dalma, a' király pedig rohanva sietett szép zsákmányával, ki hasonlóképen ájultan dőlt vállára, 's minden baj nélkül ért-el táborába, előbb a' tündérvölgy' határain egyesülvén a' vad kárörömmre lobbant Asztragorral.

V.

Talabor epesztő boldog álomban tölté a' napot, előtte kalpaga, 's szemei a' mindig élénken viruló koszorún függöttek; így az egész nap 's a' következő éj elfolyt. Éjtszaka, midőn a' sátor' homálya látni nem engedé, tapintással akart meggyőződni a' fűzér' virulása felől, 's midőn ezt a' hajnal' első sugára még egész eleven díszében világítá, elragadtatva nyomta szívéhez, ajkaihoz, lecsókolva a' virágokon tündöklő harmatot.

A' hunnok folyvást készen állának a' csatára, Talabor megvizsgálta seregeit; de az ellenség nem mutatá magát, 's a' koszorú Talabor' fején a' nyári nap' egész hevének kitéve, még inkább virulni látszék, midőn egyszerre egy forró fojtó szél' zúga éjszakkeleről, melly, mint volkán'

lánglehellete, szédítőn és kábítón lépé-meg az ifjút, míg emberei semmit sem éreztek; a' kalpagot leveté Talabor' fejéről 's lábaihoz csapá; hirtelen fölemelé azt a' hunn vezér, de vele örök kínokat emelt lelkébe, mert, hajh! a' koszorú' virágai hervadva zsugorodtak össze, 's a' száraz tövisek élénk zöldben kezdék leveleiket hajtani, mint a' kiírtott rény' helyén buján szokott csirázni a' gonosz.

Szót nem lelt az ifjú' fájdalma, nem bírt az kiömleni, mert benn inkább háborogtak szenvedélyei, sugártalan éjbe borítva boldogságát, mintsem ideje lehetett volna érzéseit, melyeknek mindenike egy fájdalom' tengere volt, beszédbe foglalni. Némán rohant az erdő felé, és serege csodálkozva nézett utána, 's mire többen föleszmélve követték, már sebes futásában tovább haladt, mintsem elérhették volna, 's hamar eltűnt az erdő' homályában.

Boldogsága' helyére érkezék Talabor; de milly kietlen vala az mostan! Még csak a' fa zöldellt, alatta a' hant veresbarnává aszott, a' moh elcserepesült, 's a' szív végig vala hasogatva. Tovább rohant az ifjú azon táj felé, merre első összefüvetekor Irma 's az öreg eltávoztak; de a' tündéri hon' előbbi gyengéd illatokat lehelő légköre tikkasztó és lélekszorító lett, mint elzárt hegyiüregekben szokott lenni, hová frsítő szellők nem hatnak. Végre azon tájra érkezett, hol Dalma' barlangja feküdt, az öreg a' tó' partján ült, annak vizével mosva fejének veszedelmes sebét.

„Jó öreg, Etele' lelkére, Etele' istenére kérlek, szólj, mi történt Irmával?” riada-föl Talabor.

„Keressd őt a' szerecsenek' táborában, és hagj engemet meghalni!”¹⁰¹ volt töredezett válasza az öregnek.

„A' szerecsenek' táborában? hogy', miként?”

„Ne kérdezd – viszonzá Dalma; – menj seregedhez, támadd-meg az ellenséget, és ha Irmát elragadtad kezéből, talán még könyörül szerencsétlenségünkön a' tünderek' hatalma.”

„Élj hát boldogul, öreg! engem mint diadalmast, vagy soha sem látsz!” kiáltá magánkívül Talabor, 's rohant tábora felé. Az erdőben hamar embereire akadt. Ez alatt új kémek tértek vissza, kik megtudák a' szerecsenek' állását; föltámadt tehát egész hadával Talabor, 's mint bércezi zivatar huzódék ormokon le, ormokon föl, kardja' villámaiban és nyila' menyköveiben pusztítást hordva az ellenségre, ki boldogságát tiporta.

VI.

Daraghánnak, táborába érvén, első gondja vala Irmát ijedéséből kigyógyítani, mi nem sokára meg is történt, de helyébe a' lyányka' utálatá és megvetése rablója iránt, egész mértékben lépett. Hiába pazarlá Daraghán beszédének minden hatalmát, minden csábító műfogásait, fényes ígereit, utálat és megvetéssel jutalmazá mindezt a' lyányka. Már nyájasság' sikeréről kétségbe esve, 's készen kényszerítő eszközökhöz nyúlni, aggódék a' szerecsen király, midőn ezt észrevéven társa Asztragor, a' hatalmas bűbajos, ki jól tudá, milly nagy nyereség volna részére, ha Irma önkényt lenne hűtelen, tanácsával iparkodék őt segíteni.

„Roszúl ösmered a' nőnemet, kedves Daraghánom – mondá Asztragor – gyakran megveti a' legderekből férfi' szerelmét, de soha vagy csak igen ritkán áll ellent, ha hiúsága fölingereltetik. Mutasd neki egész királyi fényedet, borítsd-el gyöngyökkel, drága szövetekkel, állítsd gyémánttól, aranytól ragyogó királyszékedre, vétesd körül rabszolgákkal, kik mélyen hízelegve magasztalják méltóságát; varázs hatalmunk tüntesse lelkébe mind az országokat, népeket

¹⁰¹ meghalni,'

és kincseket, melyeken mint királynéd uralkodni fog; 's nem kellene női lélekkel birnia, nem egy föld' szülöttneje' szenvedélyével, hogy tovább is makacskodjék."

„Jól van, Asztragor – felelé a' fekete király; – segíts tehát te is, kifejtem egész pompájában fölségemet, hogy hatalmam és kincseim víják-ki azt, mit személyem megnyerni képes nem vala."

Úgy lett. A' legdrágább öltönyök adattak Irmának, dúsan ruházott rabnók öltözteték őt a' határtalan ékességbe, 's bámulva tekinté a' leány a' még soha sem látott pompát testére simulva új fénnel ragyogni szépségén, melyet csak most kezdé ösmerni, a' rabnók' magasztalásai által tétetvén figyelmessé.

Nem sokára Daraghán is megjelenik 's alázatos viselettel vezeti Irmát a' tündöklő trónra. A' sátor' kárpitjai fölvonattak, 's az egész szerezcsen had ragyogó fegyverkezet' és díszes öltözetekben terjedett-el szemeik előtt, a' nap ezer meg ezer mellvason és sisakon tündöklött vissza, melyek arannyal és ezüsttel előntve vakíták a' szemet; a' reggeli szél tarka lobogó tollakkal játszott, 's a' délczeg paripák alig zabolázható tűzzel állának, minden szablyavillanáskor rohanásra készülve.

Rabszolgák terhesen megrakott tevékkel közeledtek, 's arcaikra borulva drága ajándékokat rakának Irma' lábaihoz, melyek mind számára hozattak, 's még többek és szebbek fognak hozatni, ha ő Daraghánnak neje, királynéja leend.

„Édes szép Irmám! – monda a' mennyire vadsága engedé, szelid hangon a' szerezcsen király – fogadd-el mind, mint szerelmem' jelét, mert nélküléd ennyi hatalom, ennyi kincs mellett is boldogtalan leszek."

Irma, ki először életében tapasztalá a' világ' pompáját, alig érté a' király' szavait, lelke egy sugárává látszott lenni az előtte elterülő fénynek, annyira elmerült abban; nem szólott ugyan, de nyájas örömmel pillanta Daraghánra. A' bűbájos a' jelen pillantatot sokkal kedvezőbbnek vélé, mintsem tanácsosnak tarthatta volna a' gyenge lányka' szív-vivásán tágitani. Jelt ada a' királynak, 's varázs-vesszeje legott távol földeket teremte-elő. Szerezcsenország terült-ki forró egének egész pompájában, számtalan roppant városok arany kúpjaikkal család magokra a' nap' sugárait, a' folyamok' fővenye aranytól tündöklött, 's a' tenger gyöngyöket hányt partjaira, a' hegyek' belsei megnyíltak, 's gyémántok, rubinok, smaragdok és számtalan más nemes kövek, egy határtalan fénné olvadva, tündöklő napvilággá tevék homályát. A' pálmák alatt ösmeretlen bájú virágok illatoztak, míg széles levélkoronájokon, madarak ringaták magokat, fényes tarkaságú tollaikat a' napon ragyogtatva.

Töménytelen nép tolongott zúgva és pezsegve az útakon és utcázakon végig, 's mindnyájan két képnek, mint fejedelmöknek, mély alázatossággal hódoltak; a' két kép pedig Irmát és Daraghánt ábrázolá.

„Akarsz e mind ennek urnéja, királynéja lenni?" kérdé a' szerezcsen Irmát.

Irma ismét nem felelt, de imádója' kérdése egy eddig ösmeretlen vágyat gerjeszte szívében; ő látá a' földi hatalom' földi méltóság' fényét, 's érzé, milly nehéz lenne azokat tovább nélkülöznie; szívet ugyan semmi sem voná a' szerezcsen felé, de lelkét elragadta az uralkodás' hiú szomja, 's hajlandó vala egyesülni azzal, ki neki ezt adhatá, sőt ajánlá is. A' sok ragyogó újságtól elfogódott lelkében Talabor' emlékezete nem homályosult-el ugyan, de csupa ártatlanság és tapasztalatlanságból nem tudá milly bünt követ-el, ha kezét másnak nyújtaná, szíve' jóságában fogalma sem volt a' hibáiról, 's nem is képzelheté, hogy hűtelen leend kedveséhez, ha egy hatalmas ország' királynéja lesz, 's így gyenge fejét az elébe varázslott felség egészen elkábítván, képtelen lön további védelemre.

„Egy szóval mondd csak, akarsz e királyném lenni? ’s ennél még tízszer nagyobb pompával vezettek országomba” ismétlé kéréseit Daraghán.

Irma még habozott, de éltében először elpirulva tekintte egy futó pillanattal a’ királyra.

„Nyújtsd ide szép jobbodat, te már királyném vagy!”¹⁰² mondá a’ szerencsén ’s megragadá Irma’ kezét, ’s a’ lányka nem voná azt vissza. – „Tiszteljétek az új királynét!” kiálta Daraghán, ’s harsány örömríadás rázá-meg a’ levegőt, ’s Irma, – a’ boldogtalan Irma – királynénak hagyá magát üdvözleni.

„Hagyjátok az ellent, mi haza térünk!” kiálta a’ boldog Daraghán, ’s indítá seregeit. A’ sáto-rok hamar fölszedettek, ’s az egész had úton volt; a’ király Irma’ oldalán, ki a’ hosszú fényes sorokon tetszőleg legelteté szemeit.

VII.

Daraghán’ öröme nem vala sokáig zavartalan, mert csak hamar jelenté előserege a’ hunnok’ ijesztő közelítését.

„Jól van! – kiálta a’ vad szerencsén – még diadal is koszorúzza királynémat, az ifjoncz Talabor’ feje díszítse királyi lakomat.”

„Talabor? én őt szeretem, ne bánts d őt, királyom!” riada-föl elmerüléséből Irma.

„Ösmersz engemet? – szóla mély, majdnem fenyegető hangon Asztragor, ’s a’ lányka hűledezve függeszté rája szemeit. – Már késő megtérned, hűtelen levél első kedvesedhez, ’s a’ sors azt határozza, hogy ez életben őt többé át ne karold.”

Irma megösméré azon férfiút, ki őt álmaiban távozásra inté, ’s remegve kezde hinni szava-inak. Csak most gondola szerelme’ egész erejével Talaborra, ’s gyanítá, milly rettenetesen véte első hajlandósága ellen, nem mere többé Daraghánra pillantani, félt, ’s nem tudá mitől; reszketett, és nem tudá miért, és szinte könnyebben érzé magát, midőn a’ szerencsén király, rövid bucsúvétel után, a’ nélkül hogy a’ történeteket rendeléseik közben észrevenné, elvágatott.

A’ hunnok már lerohantak a’ bérczoldalról, mellyről a’ szerencseneket megpillanták, előttök a’ vitézség, szerelem és boszú’ tüzeiben is lángolva Talabor.

„Föl, bajtársim! – kálta ő – ezen idegen fajzat Etele ellen fente vasát; de mutassuk-meg, hogy végső romlásunkban is elég erősek vagyunk őket összetiporni. Csak hunn győzhette-meg a’ hunnt!”

A’ csata rövid volt, a’ felbőszült hunnok’ szakadó hatalma hamar fölbontá a’ szerencsenek’ rendeit. Talabor’ szablyáját a’ halál látszék köszörülni, ’s Daraghán, minden erőlködése mellett, kevés idő alatt halva látá serege’ nagyobb részét, mert a’ hegyi szűk vidéken kevés út lévén a’ futásra, sűrű áldozatai lettek a’ hunn szablyáknak. Asztragor és a’ király’ bűbájait pedig tönkre tevő Elma’ vigyázása.

Látván a’ szerencsén népe’ végveszedelmét, Irmához vágatott, nyergébe emelé a’ reszkető leányt, és iramlott vele, csak néhány embere kíséretében, az üldözők előtt. De Talabor szemmel tartá a’ rablót ’s nyomban üldözé.

Fellettök pedig két felhő kavargott; az első sötét fekete, mintha az ég’ minden villámain vad keblében hordaná; a’ másik világos és ragyogó, mint szép hajnalokon fényleni szokott. Az első homályt akart a’ futó szerencsén után borítani, de a’ másik’ sugárai fölvilágosíták az üldözőnek az utat. Végre, mintegy kifáradva sikertelen munkájában, ’s belőle gúnykaczajjal harsogott Asztragor’ szava: „Hiába törekszel utánam; leányod hűtelen ’s a’ végzés szerint elveszett.”

¹⁰² vagy,”

„Nem, nem! – felelé a’ ragyogó felhőből Elma – imádságomra könyörű lett a’ sors’ istene, halljad végzését!”

’S magosan felettök zúga egy dörgő szózat: „Asztragor! csak azon folyamig terjed hatalmad, ’s túl rajta ment lesz Irma kedvese’ karjaiban, mert természetfeletti módon csábítátok-el hűségét.”

„Köszönöm az intést! – harsogá Asztragor’ gúnyszava – használni fogom a’ rövid időt;” ’s lezúgott a’ földre, az újra éledő örömbe merült Elmától észre sem vétetve.

VIII.

Töb órákig futott az üzetett ’s utána az üző, midőn egy helyi folyam gátlá útjokat. Daraghán’ társai már mind elvesztek, maga a’ király pedig habozás nélkül veté magát kedves terhével a’ folyamba. Talabor utána, ’s már a’ folyam’ közepén kardját emelé, hogy fejét hasíthassa a’ rablónak, midőn egyik a’ parton maradt emberi közül egy nyilat röpíte a’ szerencsen király után, gátlani annak szabadulását; a’ nyíl halálosan csapott Daraghán’ lovába, a’ mén elveszté tartását ’s a’ feldagadt folyam’ árjaitól elragadtaték: Irma ’s a’ szerencsen a’ habokba tűntek Talabor’ szemei elől. Örülten úsztatá fáradt paripáját utánok az ifjú, ’s vigyázatlanul azon örvénybe jutott, mellyben kedvesét kanyargatá a’ földuzzadt folyó; lesodrák nyergéből a’ kavargó hullámok, ’s kevés perczek mulva ismét fölveté őt – de halva és holt kedvesét keményen átszorítva. Asztragor, ki egy hunn’ alakjában vette a’ nyilast rá, hogy Daraghán’ után lőjön, mérges hahotával rohant-el a’ folyam felett ’s eltűnt. – Elma, kedveseit siratva, vonúlt egy tündéri magányba, hol a’ sors őt Dalma’ haláláig fogva tartá. – Dalma egyedül maradt a’ tájon; sebéből valamennyire felüdülvén, a’ sereg után ment, ’s a’ hunnoktól megtudá leánya’ szerencsétlenségét. A’ hunnok, vezérök’ veszte után, Ásiába költöztek, de ő eltemeté kedvesei’ földalatt testeit, ’s még sok évekig volt bús remete sírjoknál, míg a’ halál megmenté fájdalmaitól. A’ folyamot pedig, mellybe a’ szerelmesek vesztek, az eltakarodó hunnok szerencsétlen vezérök után nevezték, ’s maig is *Talabor*’ nevét viseli Marmaros’ ezen folyama.

Daraghán’ halála’ perczén elátkozá minden hatalmát és kincseit, ’s a’ föld tüstént megnyílt tábora alatt ’s elnyelé a’ teménytelen gazdagságot; némelly terhelt tevéi már a’ hunnok’ hatalmában valának, ezek mintegy dühödten szakaszták-el magokat vezetőiktől, ’s utól-érhetetlenül iramodtak szét a’ vidéken, ’s messze szórák-el a’ gyémántokat, mellyekkel rakva valának. De ezeket is eléré urok’ átka, mert elvesztve eredeti fényöket és keménységöket, azon kristály forma kövekké változtak, mellyeket ma marmarosi gyémántoknak nevezünk.

IX.

Ez a’ verhovinai tündér-monda. – A’ hívők azt teszik hozzá, hogy azon marmarosi leány emelheti föl a’ szerencsen király’ minden földalatti kincseit, ki egyetlen kedvesét mindig és híven szerette. De a’ kincs még mindig Verhovina’ mélyében fekszik; természetes következés tehát, ha a’ mondának hinni akarunk, hogy még Marmarosban hű szerető leány annyi századok óta nem volt, – de nem is lehet csodálni, mert Marmaros nem költemény, leányhűség pedig csak költeményekben található. Ha ily hű leány találkoznék, és szerelmi boldogságában a’ kincsekre sem vágyna, a’ monda szerint a’ marmarosi gyémántok tüstént visszanyernék előbbi fényöket és keménységöket, innen kiki átláthatja, milly hasznot és dicsőséget árasztana hazánkra egy marmarosi híven szerető lyányka.

Gaal.

REMETE PÉTER.

A' pogányok ellen harczba menni
'S Jeruzsálem' városát bevenni,
Nagy keresztes tábort öszvehajta
Péter, 's hadnagyul parancsla rajta.
Ő ugyan mint szent magány' lakója
A' gonosztól jó magát megója,
'S tiszteletben áll, a' merre fordul:
Ám de zagyva népe fosztogat 's dúl.
Így közelget a' magyar hazához,
'S jötte' híre eljut a' királyhoz.
Kálmán ottan útra útfelekre
Küldi őrhadtát a' véghelyekre.
Péter, ezt gyanítva már előre.
Futtatott néhányat kémlelőre,
'S mert ezek sokáig elmaradtak,
Monda: „Oh az istentől rugottak!
Mintha látnám, merre 's mit mivelnek,
Bár fogadjak, a' csapszékben ülnek.”
'S szóla lelkeikre hathatóul
A' hadaknak, ő is kémnek indul.
'S a' mint megy 's tekintget erre arra,
Hátra és előre, jobbra balra,
Sűrű felleg gömbölyög feléje,
Olly sötéten, mint az éjek' éje.
Tompá és ijesztő mormogása,
Szemvakító közbe villanása.
A' zarándok hadnagy szín után néz,
Míg el fog vonulni a' dühös vész;
'S villogás közt lát egy tanyaházat,
Neki tartja hát a' zablaszárat,
Rugja lassu nyergesét sarokkal.
De számár a' mén, 's csak móddal okkal
Boldogulni véle, mert alig van
Épség benne fültől talpaiglan.
Minthogy a' vidékek' bárgyu népe
Ször-serényét emlékül kitepte.
Még is már a' tanyaszínben állá,
Hogy szakadni kezd a' zápor' árja.
Itt czoborhoz kötvén paripáját,
'S rendbe ránczigálva szőrruháját,
Befordúl a' konyha' gádorába,
'S megvonúlva ül a' sut' zugába.

Benn az őrlak pezsg vitéz fiaktól,
 Hetyke, csintalan magyar hadaktól.
 Áll boros hordó az asztal' ormán,
 Csapra ütve, 's nincsen gége' híján;
 Fris czipók, szép domborúra kelve,
 Mint a' serdülő leányka' keble,
 És a' sülteket szinte illatoznak,
 A' vitéz végőrök így lakoznak.
 Pörg a' koczka, harsog a' toborzó,
 Közbe közbe hallik csintalan szó.
 Fürge lánykák sürgnek a' karéjban,
 Csókot osztva nyilván és titokban.
 Péter látta ezt a' sut' zugából,
 'S mélyeket sohajta oldalából;
 „Ejnye, ez bizony nagyon hamis nép,
 Már ez még is, istenemre, nem szép!”
 Mind ezt gondolá csak úgy magában,
 'S megvonulva ült szívbánatában.
 De egy becsipett ujoncz vitézke
 Megtekintve őt, elébe lépe:
 „Hej, atyus, mit búsul itt kegyelmed?
 Jobb bizony mi vélünk tartson egyet.
 Rút idő fuj ottkүн a' világban,
 Annál szebb van itt az őrtanyában.
 Kell e szép menyecske' főzte sülte?
 Fris czipó, pogány bor, Ruszt' szűrötte?”
 'S egy nagy öblü kancsót fog kezébe,
 'S ráköszönti jó szokás' fejébe.
 Vérszemet kap erre a' zarándok,
 „Én e' borhoz, úgymond, nem nyulandok,
 Mert gyalázatos kéz' nyújtóványa,
 Mellyben koczka forg, és bűn' leánya.
 Szégyen az tetőled 's társaidnak,
 Hadfenyítékből hogy úgy kirúgnak,
 'S mintha isten, ég, pokol se' volna,
 Lelketekre épen semmi gond ma.
 'S millyen kardotoknak markolatja?
 Egynek sincsen olvasója rajta.
 Szégyen, mondom, és örök gyalázat,
 Így befertőztetni ezt a' házat!
 Kérlek üdvötökre, földre, égre,
 Szálljatok már lelketekbe végre.’
 Eleinte a' szidott vitézek
 Csak bámulva összevissza néznek;
 Ám de látván, mint forr a' zarándok,
 'S hogy nem tréfa, a' mit szór reájok,

Egy méregbe jó 's asztalra rá csap:
 „Mit papol nekünk az a' ki nem pap?”
 „Ő, kiált egy másik, garabonczás!”
 „Garabonczás, zúgnak, ő nem is más!
 A' szélvész egyszerre tért-be véle,
 Csak ki a' szabadba, csak ki véle!”
 „Hátha kém ő a' kereszthadakból?”
 Szól megint más szörnyű tág torokból.
 „Ágra véle, hogy ha kém!” kiált egy.
 Ám de több kiáltja: „Arra nem megy,
 Mert kereszt van tűzve vállhegyére,
 Ennek harcban folyhat még a' vére.”
 „Ej de hosszan és sokat kotoltok –
 Szól a' csap megöl egy régi bajnok,
 Símogatva hosszú tüske-bajszát –
 Vessétek ki már az istenadtát!”
 'S míg az ember jobbra balra pillant,
 Péter laptaként szabadba villant.
 Most siet magát a' színbe húzni,
 Jaj, de onnan is legott kiűzik,
 'S a' számárt utána ösztökézik,
 Mert a' délczeg kényes orrú mének
 Hortyogának tőle, 's tüsszögének.
 Húll azonban a' zegernyezápor,
 Mit miveljen már az árva jámbor?
 Kámzsáját felrántja tar fejére,
 'S menni készül zápor' ellenére.
 De bár rúgja, csípi a' szamarkát,
 Házelon túl nem megy egy tapodtát,
 'S bár hogyan kiáltoz: hő ne, hő ne!
 Húzza őt a' csepegőbe méne,
 'S összeázik minden teste lelke,
 Hogy facsarni hétszer meglehetne.
 A' zarándok mind ezt tűri békén,
 'S mintha otthon ülne sziklaszékén,
 Elmerül ahító gondolatba,
 Néha néz csak fel 's ki a' szabadba.
 Míg a' zápor elvonul sokára,
 'S felvidúlva kél a' nap'sugára.
 Ekkor a' szűk ablakon beszólal:
 „Isten áldjon égi földi jóval
 Bennetek', kívánom, ám ha nézek
 Tettetekre, ti magyar vitézek,
 Tartok tőle, fántomfántra juttok,
 Hogy ha majd csatákban leszen úttok,
 'S milyen öllet most nekem ti mértek,

Ollyan öllel mérnek vissza néktek.”
Ígyen szólva és imádva istent
A' zarándok lassan lépve elment.
A' vitézek nézték és nevették,
Végaszavát de még is szivre vették.
Íme horvát földre nem sokára
Jő sebes parancsok indulásra.
Folyton áznak menve 's visszatérve,
Emlekeztén, Péter mit ígére.
Majd a' tengerparti normanokra
Tábort járnak a' pogány kunokra,
'S mindenütt a' zápor' árja verte,
Jött megint eszökbe a' remete,
'S szájról szájra terjedett a' híre,
Mit miveltek őrtanyába' véle.
Sőt maiglan a' magyar hadaknál
Péter' régi hire 's átka fenn áll.
Mert a' hányszor útazásban áznak,
Módja vége sincs az átkozásnak.

Cz...

ESDEKLÉS.

Görögből.

Nem kérem Charidamt, ő Zeus' néztébe merül-el,
'S nektár-töltő fog lenni az isten' egén.
'S így őt nem kérem; ki botor, hogy a' mennyek' urával
Kezden győzelmért a' szerelembe' csatát?
Azt az egyet kérem: ha Olympra menend-fel a' gyermek,
Lábvizül a' földről könnyeimet vigye-el.
Lángjaim' emlékét; szemeimnek nézetet adjon
Édeset és nedvest 's csókokat ajkairól;
Többi legyen Zeusé, mint illik; oh de ha hagyná,
Mint izlelném még egyszer ez ambroziát!

Székiács.

AZ URACS.

A' bakon ül az uracs, lovait futtatja vitézül,
Elhiszi most az okos, hogy hivatása: kocsis.

Szenvey.

VISZONLÁTÁS.

Édes álom e, vagy újra látlak,
Kit sohajtva kért szívem,
Boldog gyermekéveim' virányin
Vélem andalgó hivem.

Kit, ha lenge képzet' égi szárnyán
Szebb világba úsztam-át,
Úgy imádtam, mint unalmas éltem'
Hajnalát 's őrangyalát.

Távol égbe álmodozva néztem
'S angyalarczod tűnt elém,
Én egy édes fájdalom' sugára
Villámként csapott belém.

Nap lehúnyt 's a' rózsás esti égen
Képed' égi pirját láttam én,
Láttam azt mosolygón intve lengni
Éji mennybolt' barna szőnyegén.

'S urja virradt, újult fénysugárban
Fürde daltól zengő bérczorom,
És nekem, későn, korán 's örökké
Csak te voltál hajnalcsillagom.

A' patakra elmerengve néztem
'S benne arczod' látta hű szemem.
És irigylém a' boldog haboknak
Hogy körül ölelnek, édenem!

És ha dördült 's villogott az égbolt,
Nézelék az égi harcz közé,
A' villám csak emléked lövé rám,
'S a' ború csak éltem' tükrözé.

Úgy van! újra látlak és öllelek.
Ujra szívom csókjaid'
'S földi lét' határin túl emelnek
Lángözönlő ajkaid!

Tóth Lőrincz.

HAJNAL ÉS ÉJ.

Ballag a' várba nehéz napszámát végzeni a' pór,
,Olly későn e, paraszt?' ráriad a' boszus úr;
,Bérczi lakom' falain rég fénylik az ébredező nap.'
,„Elhiszem, ámde alant éjjeli köd van, uram!”

Székács.

EGY EB' SÍRJÁRA.

Angolból, Byron után.

Ember' gögös fia ha földbe tér,
Kit érdem nem diszít, csak ősi vér;
Béres művész' márvány keserve kél,
'S az elhunytól dús hamvveder regél,
Nem azt, mi volt, beszélvén sírköve,
Hanem minek kellett volt lennie.
'S az eb, életben mint leghűbb barát,
Őszinte szívvel kedvelvén urát,
Kit bátran véd, örömmel üdvezel,
Csak érte munkál, küzd, él, és lehel.
Ha meghal, elfelejtve érdemét,
Mennyből kizárjuk jámbor szellemét.
'S te, emberféreg! dőrén azt mered
Remélni, hogy külön menny jut neked?
Órányi lét' hitvány bérlője, kit
Rabság gyaláz, vagy önkény elvadít!
Lehellő portömeg, mellyet közel
Ki ösmer, undorodva fordul-el!
Szerelmed csáb, barátságod hamis,
Szavad hazug, álnok mosolyod is,
Valód silány, csak a' név ékesít,
De bármelly állat is megszégyenít,

Ballagj tovább! ne nézd e' sírkövet,
Nem olyat rejt, kit gyászolhat szived.
Itt nyugszanak barátom' hamvai,
Csak egy volt 's őt is már e' kő fedí.

Lukács Móricz.

BUDAPESTI HÍD.

Álló híd köti össze Budával Pestet. Örüljünk!
Annyi ezer közt majd átmehet a' magyar is.

Szenvey.

A' FÖSVÉNY.

Görögből.

A' fösvény Aulos csecsemőjét vízbe fulasztá,
Felszámítván milly sokba kerül, ha megél.

Székács.

A' KÜLFÖLDIEK.

VÍGJÁTÉK KÉT FELVONÁSBAN.

SZEMÉLYEK.

SZILVÁSI,	tanácsos.
ILKA,	leánya.
JULCSA,	testvére' leánya.
GEDEY LAJOS.	
BODOR KÁLMÁN,	huszár kapitány.
NÁNI,	szobaleány (Szilvási tanácsosnál)
CHARLES,	szakács (Szilvási tanácsosnál)
JEAN,	Gedey Lajos' inasa.

ELSŐ FELVONÁS.

Szilvási tanácsos' mezei laka, benne nyári terem.

SZILVÁSI, ILKA, JULCSA és NÁNI.

SZILVÁSI. Egy szót se többet, lányok! Te, Ilka, lady Amelia vagy, angol telivér születés; te, Náni! miss Nancy név alatt szinte angolné; de néma; érted-e? néma mint a' hal, mert félek fecsegéseidről. Hiszen külföld nyújtja az utolsó szalagocskáig ruházatokat, soknak közületek csak a' levegője magyar, s egypár napig, jó célból, nem bírátok külföldiek lenni?

ILKA. Igen, atyám, de olly férfinak vetni cselet, ki vőlegényemnek van szánva...

SZILV. Tréfa, nem egyéb; számba sem jöhet több szokott cselek között, mellyekkel férfi-nemünk hallóztatik.

ILKA. 'S érdemel-e illy fáradságot egy férfi, ki a' külföld mellett mellőzni bírja hazáját?

JULCSA. És bennünk, majd férjül is, bocsáthatatlan hibának nézendő, hogy nem tengeren túl születünk.

SZILV. Jól jártok; ez egytől nem fogja látni több nem kevés hibáitokat. Lajosban, mint hitelen tudósításokból tudom, a' külföldiség csak ifjú éretlenség, nem szívnek elhajlása, és így orvosolható. Hazáját még nem ismerheté, mert csak egypár hónap előtt tére magyarországi jószágai, gyermekkorát ezredes atyjával Lengyel és Olaszországokban tölté, utóbbi pár évet pedig Francia és Angolországokban. Így nem csoda, hogy az utóbb látott és ismert nemzeteket korának szép színeivel tekintse; hiszen ismertem urakat, kik rendesen azon könyvnek véleményével tartottak, mellyet utóljára olvastak. Ezredes barátom, nyugalomra lépven, tegnap érkezék velünk szomszéd falujába, s ma átküldi hozzánk Lajos fiát, háztűzet látni menyasszonyánál, kit mi apák, mint forró barátok, szántunk volt neki. Vele küldi Bodor Kálmán huszár kapitányt is, ezrede' egyik jeles tisztjét és Lajos' barátját...

JULCSA. Fiatal-e a' kapitány, édes bácsim?

SZILV. Majd elhozza az anya-könyvi kivonatot, ha szükség lesz rá.

NÁNI. Kétségkívül csinos huszár fog lovagolni utánok.

SZILV. Kinek a' néma szobaleány csak inteni fogja a' jó reggelt.

NÁNI. Jól van! tudom megérti intésemet, ha a' vaczi néma intézetben nem tanult is.

SZILV. Jól vigyétek szerepeiteket, leányok, azt megmondom, tervemet el ne rontsátok. A' két család több házassággal rokonult már, s a' szomszéd birtokoknak egyesülni kell. Különben, ha vonakodtok, egyről egyig mind klastromba adlak benneteket s vége!

JULCSA. Oh úgy inkább tíz férfit szedünk rá.

SZILV. Nem teszték vele újságot.

NÁNI. Én inkább örökre néma leszek.

SZILV. Meg is köszönné férjed. – Most lássatok a' reggeli után, mert vitézink minden órán itt teremnek. (el)

ILKA, JULCSA, NÁNI.

ILKA. Hidd-el, Julcsám, ha ez atyai szeszély nem volna, mellynek hódolnom kell, nincs férfi, kiért illyesmit megtenni képes lennék.

JULCSA. Nagy árt szabtól egy kis tréfának, Ilkám. Te komolyabban veszed a' dolgot, mint kellene.

ILKA. Mert e' játékban csak veszthetek, 's csak én veszthetek. Ha nem tetszem vőlegény úrnak, atyámon esik csapás, ki hónapok óta előszeretettel aggatá tervét össze. Ha tetszem, csak az angolnét fogja becsülni bennem, és minden esetre mit nyerek egy külföld' majmában? Sok tiszteletes gyengédségei vannak a' társaságos embernek; de köztök alig tiszteletesb valamellyik, mint a' hon' szeretete.

JULCSA. Sok kedves vágyai vannak a' társaságos lánykának, de köztök alig kedvesebb valamellyik, mint ki egy fiatal, szép és gazdag férj után eseng szívében. Az illyet magunk' és haza' számára megtéríteni édes foglalatosság. A' fiatalság, tudod, könnyen hajlik, elhajlik 's visszahajlik, mint kora, kéje, tapasztalása változik. A' mai ifjú verset, kritikát ír minden magyar folyó iratba, később nem is olvas magyarul; ifjonta utazik, vadász, lovagol, zajlik, később a' kályha mellett lesz címjében vitézlő; elébb, arany szabadságát féltve, repked szívével, szerelmével, gúnyolja a' házasságot, később kopott szívvel megházasodik még is, 's ő koldúl hűséget. Megládd, hősünk is rövid időn magyar falujába temeti magát, 's karjaid közt feledni fogja a' külföldet minden szépeivel együtt.

ILKA. Reménynek szép, de igen kétes; és minthogy te olly jó bizodalommal vagy, legtanácsosabb fogna lenni, neked engednem vőlegényemet által. Úgy is, ki tudja, tréfánkból mi üthet ki? Te az én csekély személyemet fogod játszani.

JULCSA. De csak a' magam csekélyebb személyével. Illy bohó magyar lányka hogy' bírna tetszeni a' komoly angol ízlésűnek!

ILKA. Igaz; a' magyar huszár kapitánynak lesz kivetve a' horog.

JULCSA. Csak azt tudnók: nem valami éltes mentor-e? vagy tán épen összevagdalt invalidus? Báljainkból emlékezem nyájas és jó tánczos kadétokra 's néhány hadnagyocskákra is; de kapitányra alig egy-kettőre. Ezek olly tisztesen feszes állásban szemlélték volt, mint enyelegtek amazok velünk, mintha néhány tudós társaságnak lettek volna tagjai.

NÁNI. Melly tisztes feszes állásokból, a' mennyire tudom, gyakran egy kis mosolygás is kiveszi őket; ámbár én inkábbára csak a' Fourir-Schützeiken tevegeték próbákat. Csak azt tudnók: két szolgát hoznak-e a' vendég uraságok magokkal, hogy a' szerint intézhetném szerepemet.

JULCSA. Szeretném tudni, mi különbséggel vihetnéd némaságotat, ha két legényt hoznának is.

NÁNI. Oh, szintúgy nagy a' néma szerepek' különbsége is. Például: ha huszárt hoz a' kapitány, az előtt olly jeleket mutatok, mintha félnék a' fegyveres legénytől. Természetesen ő bátoríthatni fog, én pedig lassanként bátorodni. Ha ürge inast hoz jövődő urunk, ez előtt még ürgebb eszűnek kell mutatkoznom, 's egy kis rátartással bizonyítnom felsőbbbségemet iránta, hogy szerencsének vegye majd fokonskénti leereszkedéseimet. Igaz, hogy a' nyelvnek, mellyben, dicsekedés nélkül szólva, egy kissé erős vagyok, leköttese kínos dolog, melly sok fortélyomat elveszi.

JULCSA. Ki hinne illy forgottságot magyar szobalyányban! beillenél francziának.

NÁNI. Oh mióta annyit forgunk az úrfiak körül, haladunk mi magyar szobalyányok is valamit az idő' szellemével.

ILKA. Most, Julcsa, lássunk toilettünkhöz. Ebben, úgy hiszem, nem maradtunk messze a' külföldtől.

JULCSA. Úgy van; a piperében minden nemzet' leánya egy hangon pendül, legfelebb is octávája egymásnak. Te, Náni, addig láss a' reggeli' elintézéséhez.

NÁNI. Tudom, a' külföldi uraságoknak hitvány thea; a' cselédségről majd magam gondoskodom. (Ilka, Julcsa el).

NÁNI maga.

Be kínosan jut mai időben férjhez a' szegény fejrén! Ilka kisasszony szép, gazdag, és még is milly fortélyt nem kell elővennünk, hogy főköttő alá hozzassuk. Kivált az én szerepem kiállhatatlan. Én néma! ki, mint mondják, még álmomban is beszélek, én angolné! ki soha életemben egyet sem láttam. Annyit még is hallottam felőle, hogy komoly mint egy professor' leánya, és hogy férfi-kalapot visel. Ez utóbbi nem is épen a' legrosszabb divat. Mindjárt fel is próbálom a' számomra rendeltet (feltesz egy kalapot 's azt tükörből illegetvén fején, több nemű komoly testtartásban és bókolásban gyakorolja magát).

NÁNI és JEAN.

JEAN (betekint az ajtón, 's tánczolva, danolva bejő).

Venez belle bergère
Ma chère Janneton;
Flon, flon, la rira dondaine,
Flon, flon, la rira don don.

Ah chère Mamsell bon jour! (ölelni akarja).

NÁNI. (szemére húzván a' kalapot, komolyan elinti magától).

JEAN. Que diable! Van nekem szerencse, ház' gyönyörűséges szobalyány megtisztelni?

NÁNI (meghajtja magát 's igent int).

JEAN. Oh úgy miénk vagyunk. Én valet de chambre – De mellyik nyelven mondjak, angyalka, hogy szeretek magát?

NÁNI (ismét elinti magától 's elfordul tőle).

JEAN. Úgy-e? tehát angyalka néma van?

NÁNI (elfelejtkezve). Igen is.

JEAN. Ha-ha-ha! néma szegényke! tán csókolni sem tudja! (csókolni akarván, felnyomja kalapját).

NÁNI (rá ismervé). Jancsi!

JEAN (hátra lép, 's ráismervén terjesztett karokkal). Nánikám! Mi a' guta? valóságos testesült Nánikám! Hát mióta vagy néma, szent János-bogarkám?

NÁNI. Mióta angol miss vagyok. Hát te mióta beszélsz olly nagy urasan roszerű magyarúl?

JEAN. Mióta maître Jean, valet de chambre lettem Gedey Lajos ő nagyságánál.

NÁNI. Hiszen, mint emlékezem, nem tudtál francziául!

JEAN. Most sem tudok, angyalkám, néhány szón és ama' dalon kívül egyebet, miket gróf Vizaknai francia szakácsától lestem-el. Ugyan ő tőle tanulám-el a' lokaji bon tont is, mint uram nevezi, az az, hogy megértsd, a' párisi inasok' ügyes fogásaikat, 's ezek segítének-be mostani uram' jó szolgálatjába.

NÁNI. Oh szaporán, hadd halljak belőlök, Jancsikám! szeretek hallani a' párisi szép inasokról.

JEAN. Dehogy? látom a' régi maradtál. Halld tehát és értsd. Fő adag egy magam forma mivel inasban a' gorombaság, hogy minden, ki általunk urunkhoz közelíteni kíván, felérhesse ésszel, vagy ha fel nem érne, kényszerítettessék felérni, hogy csak az ajándékok és borravalók azon egyetlen gyenge oldalunk, mellyen hozzánk járulni 's velünk boldogulni lehet. Ezt a' lokaji bon tont ugyan alkalmasint elleste már néhány tisztviselő is hazánkban, mert a' mellyik ajándéokra vár, rendesen olly goromba, mint a' fenyítő ház' pokróczka. – A' másik fő adag a' szélesség, 's ez, tudod nálam nem igen hibázott soha...

NÁNI. Oh a' mi szelességedet illeti, arról hiteles tanúbizonyságot tehetek. Ez hajtott-el a' gróf Hegylaki háztól is, hol naponként törtél valamit, 's végre a' grófné' öl-ebét taposád agyon.

JEAN. De szelességem, szép rózsám, még sem tarthatá-ki a' versenyt gyors kerekű nyelvecskéddel. Tudod, mint kelle bucsúznod Hegylakiéktól neked is, minthogy fűvel fával tudatád, hogy az öreg gróf szemet vete reád. Azért is igen csodálkozám az imént némaságon; mert a' grófné, ha nem csalatkozom, szó-pitlének nevezett volt. –

NÁNI. Merő irígységből, hogy a' gróf leeresztkedő vala hozzám. – De ugyan meghitványkoztál elválásunk óta, Jancsikám!

JEAN. Merő epedésből utánad. Csend uralkodott azóta füleimben, és üresség elhagyatott szívemben. Rajtad ellenkezőt tapasztalok, mintha neki teltél volna.

NÁNI. Szélszendben azóta árva szívem sajkája nem hánykódott. Különben is felhagyva a' férfiak' álnokságával, jól ettem, jól ittam, 's jól aludtam.

JEAN. Charmant! Csakhogy ismét feltaláltuk egymást, gerliczém! Használjuk a' sorsnak intéseit. Most már férj és feleség leendünk úgy-e zengő madarkám?

NÁNI. Ám legyen, mihelyt uraságaink egybekelnek; ámbár neheztelnem illenék a' notárius' leányáért Hegylakon –

JEAN. Én nagylelkűleg hallgatok gróf Hegylaki ő nagyságáról –

NÁNI. Helyesen! Mire valók is volnának idő előtt a' szemrehányások? majd ráérünk azokra házassági unalmainkban –

JEAN. Superbe! megcsókollak ezen szép francia ötletért! (megcsókolja.)

NÁNI. Imhol az egyik lokaji fő adag, a' szelesség. – De szóljunk már uraságainkról; mert nekem a' tanácsos azt ígérte, hogy leánya' lakodalmával együtt tartja-ki az enyémet is.

JEAN. Úgy-e? E' szerint határozott vőlegénynek is kell már lenni?

NÁNI. Oh nem – koránt sem – csak Károly, özvegy szakácsunk bohóskodott –

JEAN. Ej, ej, kedves csízikém! 's te nem bohóskodtál?

NÁNI. De igen, egy kicsit, tréfából, hogy azt a' mord embert néha felvidítsam, és hogy a' tanácsos ő nagysága nekem a' kiházasítást megígérje. Meg is ígérte, mihelyt kisasszonyunk Lajos úrfival egybe kel –

JEAN. Örök adósod lesz, mert mi szárazon vízen sokat utazottak nem igen szeretjük a' magyar kisasszonyokat.

NÁNI. Talán, hogy nem örömet hallgatják az utazottak' hazugságait?

JEAN. Oh e' részben nem panaszkodhatunk; hanem mivel, mint uram mondja, a' magyar kisasszonyokról ritkán tudhatni, mellyik nemzethez tartoznak, 's innen bajos elhatároznunk biztosan, milly alakban conversáljunk velek. Angolul öltözködnek, francziául esznek, németül beszélnek és tánczolnak, magyar levegőt szívznak, 's értenek magyarul is, de csak a' cseléd végett.

NÁNI. Úgy-e? ez lehet tehát az oka, hogy nekünk szobalyányoknak az újabb időben többecske jut az úrfiak' mulattatásából.

JEAN. Azt kikérem magamnak most és utóljára! Emlékezem gróf Hegylaki –

NÁNI. Hagyd-el! Lajos úrfi tán csak nem keres illy kárpótlásokat?

JEAN. Azt ő tudja; én nem hiszek az illy ifjú uracskáknak, kivált ha angolnénak adod-ki magadat, kiket különösen kedvel. Tán csak tennéd is le azt a' kalapot, pintyőkém, átkozott pajzánon áll fejedem.

NÁNI. Nem; ma egész nap angolné vagyok, ez pedig kalapot hordoz.

JEAN. Szegény ország! nem szokol-e hozzá asszonykorodra is? mert az efféle ragadvány hamar elterjed a' szép nemen. – De hát miért kell ma angolnénak lenned, madarkám?

NÁNI. Az titok, pedig imént is fecsegéssel vádoltál; hallgatással bizonyítom-be, hogy rágal-masztál.

JEAN. Helyes; de a' mi mások előtt ejtve fecsegés, köztünk frígyesek között bizodalom, érted-e csízikém?

NÁNI. Te menj hát jó példával elő a' bizodalomban. Írd-le nekem az uratokat.

JEAN. Ez terhes feladat, Nánikám, miután egy úr sem szokott nagy lenni inasa előtt. Azon-ban kedvéért megpróbálom még is. Mi, mint fiatalok és gazdagok, egy kissé bohók és szelessek vagyunk, de szánakozók is és jótevők. A' francia és angol földet különösen szeret-jük; de szeretjük magyar hazánkból is a' jövedelmet, a' miskolczy és rimaszombati kenyeret, és a' jó somlyai bort; egyébbel pedig nem igen vagyunk megelégedve. Most még csak én vagyok udvarunkban a' francia és a' szakács; de nem sokára angol lovászt kapunk, hogy futtathassunk a' new-marketi angol gyepen, mert a' pesti gyp nem eléggé selyem nekünk; azután, ha tőletek szép módjával megválhatunk, keresünk egy angol ladyt, vagy francia marquisnét, 's meghá-zasodunk.

NÁNI. Ej, ej, ragadt-e reád valami ezen utazási kórságból, Jancsikám?

JEAN. Nem sok; mert hazámból nem valék szerencsés kihaladhatni. Egy ízben Szakolczáig voltam szélmalmot látni, másban Komáromig, hol bámulással szemlélttem azon szüzet, mely a' férjfiaknak figét mutat.

NÁNI. Figét mutat? Ezt alig hihetem, Jancsikám.

JEAN. Igen, de a' szüz kőből van, érzéketlen kőből, Nánikám. – Mondom, tovább nem vol-tam; mind e' mellett is kegyes vala uram, kinél, az igaz, nem régen vagyok, elhinni, hogy Strasburgban francziának születtem, honnan gyermekségemben kerültem a' magyar földre; mert ha bár felejtém is már a' francia nyelvet, melyet soha sem tudtam, de szelességem csak-ugyan kezesség vala előtte, hogy a' Rajnán túl születtem. – Halljam már a' te szép bizodalma-dat is, gerlepárom.

NÁNI. Az én leírásom kurta, csakhogy ellendarabja a' tiédnek. Mi fiatalok egy kissé komoly szabásúak vagyunk; becsüljük a' francia és angol földet, de a' magyart lelkünkől szeretjük; és ha tőletek szépszerivel megválhatunk, egy szinte lelkes magyar gavallért szemelünk-ki ma-gunknak férjül, ki is, minthogy szépek is vagyunk 's van is mit aprítnunk a' tejbe, úgy hisszük, soká hibázni nem fog.

JEAN. Úgy-e? megválni kívántok tőlünk? mire való tehát angolkodástok?

NÁNI. Atyusunk tűzzel vassal rajta van az egybekelésen. Innen ma... De nem szólok, mert ismét fecsegőnek hiszesz –

JEAN. Dehogy hiszlek, tubám, hiszen régen tudlak –

NÁNI. Ím a' másik lokaji fő adag, a' gorombaság. Nem is szólnék máskép, mint merő bizo-dalomból. Ilka kisasszonyunk ma angol lady leend, az ő személyét pedig urunk' testvérjének leánya, a' pajkos Juliska kisasszony viendi, 's majd csak nem egyedül ő magyar az egész háznál, a' tanácsossal együtt.

JEAN. Értem a' cselt, 's ezt, mint hű szolgálához illik, azonnal meg kell vinnem az uramnak

NÁNI. Úgy-e? hogy mindkettőnket kicsapjanak a' szolgálatból; mert úgy én is azonnal ki-fecsegem, hogy Nagy-Szalontán születlél.

JEAN. Ne aggódjál semmit, a' francia inas nem igen szokta elrontani a' komédiát, kivált ha saját haszna forog kérdésben. – Most már jer, jelents-be uraságodnál; előre jövék meghozni jó reggelét uraságomnak, ki mindjárt itt terem a' kapitánnyal.

NÁNI. Jancsikám, még nem is szóltál nekem a' kapitányról.

JEAN. Semmi közöd vele. Vadász, lovagol, pipázik, szitkozódik, tréfás, boviális, egy szóval, jó kedvű magyar úr; ámbár az új magyarokat nem igen szíveli.

NÁNI. A' czigányokat, Jancsikám?

JEAN. Dehogy! azokat, kik farkát metszik a' magyar szónak, és csak úgy találgatnunk kell mit akarnak mondani.

NÁNI. Ha ha ha! Juliska kisasszony pedig, igen ért ehhez a' nyelvhez, mert sokat olvas. Eleget morog a' tanácsos is az új szók ellen. Azt mondja: bár pusztá szöllejére kapna olly sok újítót, mint mennyi a' szegény magyar nyelvnek állt neki.

JEAN. Most az uraságomhoz! miután tudni-illik egy kis reggelivel megvendéglettel volna.

NÁNI. A' rajnántúli gyomornak kétségkívül herbathé, vagy ritka leveske fog kelleni?

JEAN. Nem, szép stigliczem! gyomrom valóságos nagy-szalontai maradt, melly jó makkos szalonnát kíván, 's olly papramorgót mellé, hogy egy fertály óráig ne bírjak fütytteni utána.

NÁNI. Így van az; ezek az elégedetlen utazott uracsok, hamar békülnek a' magyar föld' áldásainál.

JEAN. Úgy van, a' magyar lyányka mellett!

(átkaroltan el.)

GEDEY ÉS A' KAPITÁNY.

GEDEY. Szilvási' mezei laka szebb ízlésű mint véltem. Nagy ablakok! már látom kedvelni kezdjük a' világosodást.

KAP. Haladunk, barátom, haladunk. Hát a' tegnapi ebéd Rákosy kamarásnál? ettél-e hasonlót a' londoni lordmayornál?

GEDEY. Oh az asztaloknál hősök vagyunk. A' zöldnél sokat vitatkozunk, a' fehérnél bámulásig eszünk. Már korán hajnalban jó étvágyat kíván nálunk minden szembe-találkozó az ebédhez, délután a' vacsorához; az újságok rakvák fényes vendéglések' hírével, hogy a' szegény legény' száját, gyomrát szinte elfutja a' kívánság; és ha szabadban vígadni akarunk, görbed utánunk a' cselédség az enni- innivalóval.

KAP. Tüzes villám! úgy is illik; bőségnek jelensége ez, barátom! csicsókás, burgonyás országban csak szép szavakkal 's legfelebb szippantat tobákkal vendégelgetnek. A' katona tudna erről szólani!

GEDEY. Igaz, igaz, bőségünk van 's ebbe fúladunk! Ez az oka, hogy szellemiség helyett igen anyagosak vagyunk.

KAP. Anyagosak? tán anyásak, akarád mondani. Sokszor nem értelek, Lajos barátom; vagy felejtéd a' külföldön nyelvünket, vagy tán téged is megfogott a' nyelv-újítás' maszlaga.

GEDEY. Anyagosak* vagyunk, Kálmán barátom, 's épen te adád a' magyarázatot szavamra. Ládd-e, nyelvében és literatúrájában még is csak haladt valamit a' magyar; de te nem olvasod az újabb elmeszüleményeket, és így járatlan vagy ezen szép haladásban – mert anyagos magyar vagy.

KAP. Anyagos? én anyagos? Tüzes mennykő! jó hogy nem értem ezt a' botor szót, és hogy barátok vagyunk. –

GEDEY. Ne neheztelj, Kálmán! kölcsönös legyen türelmünk. Lám én békén hallgatlak, midőn kifakadásaimat honom hibái ellen kárhoztatod; közbe közbe szitok is pattan-ki pörge bajuszod alúl –

* Anyagoska

KAP. Más az, atyafi! Te keresed hazádban a' hibát, 's tetszel magadnak, hogy felleléd azt 's éles vagy. Pedig csak kell tartoznunk valahova: gyermek az atyai házhoz, férfi a' hazájához. Te elhánytat ugyan szemüvegeidet, de még magad szemével látni nem bírsz. A' külföldet kevésbé ismered, hazádat még kevésbé; a' magyart néhány ismerősöd után ítéled, a' magyar leány pedig előttd...

GEDEY. Hidd-el, Kálmán, igen kevésbé szellemi, igen anyagos.

KAP. Tüzes, ropogós... megint anyagos? Csak tudnám ki faragta ezt az átkozott szót! De elébb engemet vádolál, hogy nem olvasok. Próbáltam én olvasgatni, Lajos pajtás, az újabb könyveket is, kővágói munkával őrlöttem-le benne egyikét lapot; de félttem, hogy emésztetlenségben halok-el, 's letettem őket. Bár ne tudjak hozzá, Lajosom, de félek tőle, hogy ez a' ti új literatúrátok épen olyan, mint rozsvas kályháink, melyek elébb gőzösek, mint melegedhetnének mellettök. De vigye patvar a' nyelvcsigázókat, csak a' magyar lyánykákat ne gyalázd, azt megmondom, különben régi lovagok' módjára, lándsát kardot mérek veled.

GEDEY. Szépek, jók, jó sütők, jó főzők, ha úgy akarod, édes lovagom; de ne tagadd, hogy az a' lelkes, az a' szellemi valami nagy részben hibázik nálök.

KAP. Szellemi? ezt a' szót megint valami kóborló diák koholta. Jó hogy gömbölyű a' világ, különben sok bohó oldal-bordáit törné szegleteiben össze!

GEDEY. Úgy értem, barátom, szépeink nem igen állják-ki a' hasonlítást a' francia és angol szépekkel. Nem értenek a' sentiment des convenances-hoz, nem ismerik a' fashionable illedelmeket.

KAP. Illedelmeket? bizonyosan az illéseket érted. Oh tudom én, mi ez a' társasági úgy nevezett mivel köröknél; röviden: fenn nem akadni a' természet' illésein, de bűnnek tekinteni legkisebb megsértését is a' társalkodásiaknak.

GEDEY. Tettünk már magyar házaknál néhány látogatást, szólj, barátom, mint folyt mulatozásunk szépeinkkel! Dél előtt Bohó Misi és Csörgő sapka felett kritizáltunk együtt, vagy én hittem-el velek, hogy Páris alatt a' veres tenger foly 's benne mamelukok az első színjatszók; délután az időjárásról tettünk megjegyzéseket, 's vacsora felett azon bálók dícsértettek élénken, melyekben a' házi kisasszony prächtig mulatta magát, minthogy néhány tánczfordulatban ő is tipegett.

KAP. Krimiai tatár! ne bánts a' magyar lyányt, egy közüle anyád volt! Tán másként van ez a' külföldön? Tán nem tudom, milly feszes az angolné' társalkodása, 's milly szerfelett szabad a' francziáé; hogy nálök is Salonok, soiréek, carnevalok, theátrek azon tárgyak, mik körül a' társalkodási tón forog? 'S aztán ha másként volna is ez hazádban, tisztelő türelmet mutass iránta! Szeresse a' francia a' maga Champs Elisées-jét, az angol a' maga Hydepark-ját, a' magyar pedig, barátom Lajos, ha egyebet nem talál – a' maga faluja' tornyát. Érted-e?

GEDEY. No no, ne heveskedjél, hiszen nem tagadom, hogy magyar szépeink erényesek –

KAP. Erényesek? Nem értem. Az a' kín veletek új magyarokkal, hogy az ember soha sem tudja, nyelvetek, tollatok botlik-e, vagy akarva szóltok, írtok rosztól.

GEDEY. Dicsérem, pajtás, a' magyar nőket.

KAP. Úgy is illik, kivált minden órán házassulandónak. Itt a' házi kisasszony, mint hallám, testesült angyal.

GEDEY. Ha ha ha! testesült! megengedem, à l'ordinaire. De házassághoz épen semmi kedvem. Csak valld-meg, barátom, vaskos magyar egy ötlet vala apáinktól, ismeretlen leányt ismeretlen ifjúval kötni össze csak azért, hogy egy-pár falu' határa egy tagban maradjon, és mivel az apák barátok együtt!

KAP. A' mint veszed, ohajtásnak bizony nem vaskos. Úgy hiszem, vaskosabb méltatlanság fogna lenni, előre kárhozatni a' nem látott menyasszonyt.

GEDEY. Már ebben igazad van. Látásig tehát felfüggesztem ítéletemet; de azután jó kívánságokkal itt hagyjuk nem sikerült ipánk urunk' tisztességes házát, a' mint találtuk. – De ím jóni látom az egész háznépet.

SZILVÁSI, ILKA, JULCSA és AZ ELÉBBIEK.

SZILV. Isten hozott, öcsém! Isten hozta kapitány urat! (bemutatva Julcsát) Ilka leányom, (Ilkát) lady Amelia, egy angol hajós kapitánynak, ifjúságom' barátjának leánya.

GEDEY. Angol? Szerencsés találkozás!

SZILV. Igen is angol, de ki még gyermek korában árván maradván, öt év óta lakja hazánkat, 's nyelvünkkel, szokásainkkal annyira megbarátkozott, hogy nem értő előtt akar magyar lányunk adhatnám-ki. Sokkal tartozom ezen kisasszonykának, mert mondhatom háztartáso-mat egészen helyre hozta. Nevezetesen meggyőzőtt a' felől, hogy a' magyar nem igen való szolgának, innen a' szakácsom franczia, szobaleányom, lovászaim angolok, a' majorosom schweitz-i születés; de azért udvaromban más nyelvnek a' magyaron kívül hangzani nem szabad; ez már az én szeszélyem.

KAP. (félre) Szeszélye? ezt nem értem.

GEDEY. Örvendek, szép lady, hogy hazám illy kincset bír szomszédságomban. Sajnáltnám, ha e' szegény honban epedés bántaná szép honja felé.

ILKA. Honomat, mint tanácsos úr mondá, még gyermek éveimben hagyám-el; és így ez csak mintegy homályos ködben lebeg emlékezetem előtt.

KAP. Valóban Angliának ködös a' levegője.

GEDEY. Emberek teszik a' hazát, 's a' miveltségnek azon óriási haladása, a' szorgalomnak sokszoros kényelmei, a' társalkodás' gyengédsége –

ILKA. Oh ezen utóbít itt feltaláltam. Ilka' barátsága, és azon vitor kedv, melly a' magyar házi köröket eleveníti, kedves ellentételek igen is komoly társalkodási tónunkkal.

JULCSA. A' magyar lányka, míg nem szerelmes, szívesen kaczag, 's minthogy csekélységem épen illy esetben van, a' búsongást nem igen ismerem; a' lady pedig kegyes barátságából szinte mosolyra nyitni szácskáját; mert az angolnék kaczagásig ritkán haladnak. Ez különbségeikhez tartozik.

GEDEY. Úgy van!

KAP. Különbség? ez a' szó, még illy szép szácskából ejtve is megcsendíti fületem.

JULCSA. Oh az újabb írók¹⁰³ igen szeretik ezt a' különbséget. Kapitány úr hihető csak a' régi mellett marad?

KAP. Igen is, kisasszonykám, a' szép nemet kivéve; ez, mint az uborka, addig jó, míg meg nem érik.

GEDEY. Ez magyar elmésség vala, nem-e, misstress Amelia?

ILKA. Fogadok bár kivel, kapitány úr ezt nem fogná mondani érett asszonyságok előtt.

KAP. Kétségkívül nem.

GEDEY (félre Szilvásihoz). Kész fogadni! ez angol vonás benne.

SZILV. (szinte félre). Nincs különben. Naponként fogad valakivel, borús időben, hogy ki fog sütni a' nap; napos időben pedig esőre fogad.

¹⁰³ írók

GEDEY. Hát a' magyar ifjak mint tetszenek a' ladynek?

ILKA. A' legjobban! egyedül az ellenök minden kifogásom, hogy keveset lovagolnak, és midőn egymást idvezlik, férfias kézszorítás helyett csókolódnak.

GEDEY. Bravissimo! ez a' nemesebb angol szokás ellen van. (félre Szilvásihoz) Azt mondá, legjobban tetszenek neki a' magyar ifjak. Hogy ki-tetszik az angolné! az angol nyelv igen szereti a' superlativust.

SZILV. (szinte félre). Sokszor is hozott már ezzel tévedésbe; mert ha feje fájt, azt mondá: legroszabbul van.

KAP. (Julcsához). Csak még töb hibát ne találhassunk magyar ifjainkban! úgy-e kisasszonykám?

JULCSA. Oh én találok bár mennyit! Nevezetesen, hogy állhatatlanok, és a' szerelemben igen ármányosak.

KAP. Ármányosak? ez új bűnök lehet az ifjaknak; mert bizony nem értem.

JULCSA. Magát a' bűnt tán értik katona urak. Azt értem, cselszövők a' szerelemben.

KAP. Szövők? a' takács-mesterséget sem értem. Látom, leczkéket kell vennem saját szülőtte nyelvemben. Illy szép ajkak után tán boldogulnék –

JULCSA. Tanítványom válogatná – addig is ajánlanám az újabb magyar literatura' olvasását; úgy sem fogna unalmas lenni katona uraknak; többnyire harczból áll.

KAP. Illy szép ajánlásra megpróbálkozom még egyszer, ha a' magyar nyelvet egészen elfelejtem is mellette.

GEDEY. Bár lehetnék én is boldog, néha lady Ameliával gyakorolhatnom magamat az angol kiejtésben!

ILKA. Nem nyerne velem Gedey úr, miután honomtói hosszas távollétem miatt kiejtésem nem igen tiszta; de különben is különös szeszélyeim közé tartozik, azon országnak szólni nyelvét, melynek levegőjét szívom.

GEDEY (félre Szilvásihoz) Ez ismét angol vonás benne, angol cosmopolitismus.

SZILV. (szinte félre). Melly annyira ment nála, hogy szobaleányt is némát hozatott Angliából magának, csak hogy szólni ne kelljen vele 's még is honbelije szolgálja. – De, lányok, ideje rendeléseket tennünk kedves vendégeink' illő fogadásához, hogy aztán reggelihez ülhessünk. Rövid viszontlátásig, uraim! (el a' lányokkal).

GEDEY ÉS A' KAPITÁNY.

KAP. Lajos barátom, százszor boldog vagy! Cseh kőre számoltál 's a' legbecsesebb gyémánt jutand birtokodba. Ilkád testestől angyal! Azok a' pajzán ártatlansággal villogó szemek, az a' szerelem' tréfáira nyílt szácska, azok az eleven de még is szíves magyar arcz-vonások –

GEDEY. Magyarok? igen is! elevenek, szívesek, pajzánok, villogók – a' mint akarod, barátom; de vesd hozzá Amelia' bájait, mellyekhez hasonlókat magában Angliában sem láték! Oh az angolné egészen más teremtmény! Az a' nyájassággal vegyült komolyság; az az erő és határozottság minden szavában, mozdulatjában; azok a' lelkes sajátságok; az a' lelkes sajátságok; az a' lelket jelentő valami; az a' szellemi –

KAP. Mord fergeteg! ismét szellemi? Olvassam-meg csak az új magyar literaturát, magam kezdek harczot ezen szó ellen. Amelia csinos szép angolné lehet, sem nem nagy lábú, sem nem veres hajú, mint rendesen az angol szépek lenni szoktak; de feszes, de van valami kövétel benne, mellyből feleségemben már előre sejtem jövő asszonyomat; pedig, pajtás Lajos,

úgy érzem, az asszonynak olyannak kell lenni a' maga házi körében, mint óra a' szobában, melly jár, mutatja az órát, nem ügyelve arra, nézi-e rajta valaki vagy senki sem a' haladt időt.

GEDEY. Magyarországon igen is, hol urának nevezi férjét az asszony. De mivel Angliában, barátom, az asszonyok férjeikkel hason-jogúak.

KAP. Dörgő villám! nincs-e példa, hogy az angol eladta feleségét?

GEDEY. Megengedem a' pór nép közül. Ez a' nemzeti sajátságok közé tartozik.

KAP. Melly ha magyar sajátság volna, nemzetünket az irokézek közé számlálnád, úgy-e?

GEDEY. Hibás szokás, gyengeség, minden nemzetben lehet –

KAP. No még is valahára rá jövel; el ne felejtsd! Hadd szorítsam-meg érte kezedet, pajtás; mert viszont hálából megismerém ám, hogy Ameliának teljes igaza van a' készorításokra nézve.

GEDEY. Oh Ameliának mindenben igaza van! Mi lenne, pajtás, ha barátságosan megosztoznánk? én Ameliánál maradnék, te pedig a' nekem szánt magyar, eleven arcú, villogó szemű pajzán Ilkát vennéd-el.

KAP. A' gondolat nem rossz; de mit szólnának az atyák hozzá? mit a' lánykák? A' vevő szándéka még nem határozza-el a' vásárt.

GEDEY. Illy esetben csak határozott akarat győz, 's te nem vagy csekélyebb pár Ilkához, mint én. Jer próbáljuk szerencséinket, barátom; te magyarosan ostromlasz, én angolul.

(kézen fogva el).

MÁSODIK FELVONÁS.

Terasse a' mezei lak előtt, oldalt két sor hársfa, középett rózsabokroktól övezve Ámor' szobra.

ILKA ÉS JULCSA.

JULCSA. Ilkám, vitézed ugyan pedzi a' horgot!

ILKA. Szerencse is; mert érzem, magam sem vagyok messze a' fennakadástól. Gedey, külföldi kórságát kivéve, Julcsám, igen ínyem szerinti ifjú.

JULCSA. Ezen kórságtól pedig, olly szép, olly ügyes orvosné mint Ilka, hiszem, ki fogja gyógyíthatni.

ILKA. Reménylem magam is; mert a' baj, látom, még egészen szívére nem vette magát. De ki is kell azt izzadnia, hadd lakoljon azon magasztalásokért, mellyeket az asztal felett, hazánk' mellőzésével, a' külföldre vesztegetett.

JULCSA. Már az én kapitányom e' részben kímélést érdemel. Vetted észre mint tüzelt a' magyar mellett?

ILKA. Nem igen biz én – Gedey –

JULCSA. Egészen elfoglalt, úgy-e? no nem neheztelek; hiszen magam is alig láttam a' kapitánytól tányéromat is. – De itt jönnek hőseink, engedjünk helyet nekik, sétáljunk a' kertben addig, míg felettünk alkudoznak. (elvonulnak).

GEDEY ÉS A' KAPITÁNY.

GEDEY. Meg kell vallani, Kálmán pajtás, hogy Szilvási jól vendégel. Beefsteake-jénél valami ízletesbet alig ettem magában Angliában is.

KAP. Igen, mert Amelia mellett ültél. Plum-puddingja ugyan maradt volna országában! elég rossz volt. Csak a' jó érmelléki bor bírja helyre hozni. Az egész asztalnál azt becsültem leginkább, hogy Ilka mellé estem.

GEDEY. 'S haladtál-e nála valamit, barátom?

KAP. Annyira a' mennyire. Nem láttad, hogy csirke-sarkantyút is szakítottunk már együtt?

GEDEY. Oh Amelia hideg irántam, barátom, mintha egész életében csak fagyalattal élt volna; pedig az egész asztal felett hazája' elsőbbségeivel mulattatám.

KAP. Úgy-e? már látom sikeresebb a' magyar ostrom. Ilka csemegével kínála, én pedig úgy nyúlék a' tányérhoz, hogy egyszersmind kezeckéjére szorítám kezemet. Ő elpirult 's lesüté szemeit; én pedig a' félretett csirke-sarkantyút vevém elő. Ki a' nagyobbak szakítja, ezt sugám hozzá, még ez idén megházasodik vagy férjhez megyen. Én szakítottam a' nagyobbak. Rajtam nem is múlik, angyalom, ezt sugám ismét, csak a' sarkantyú' kisebb darabja álljon reá. Újra elpirult Ilka, de mosolygásából gyanítam, hogy nem neheztelt-meg. Ládd, barátom, a' jó magyar legény könnyen nyilatkozik, a' jó magyar leány nem igen zárkozik, 's így köztök hamar megkésző, mit az égben elvégeztek.

GEDEY. Neked könnyű munkád van. Ilka szabad, mert velem való viszonya csak az apák' levegői vára. De nekem félnem kell, hogy Amelia el van foglalva, legalább aggódva vevém észre, hogy az özvegy tanácsos igen szemmel tartja bennünket, 's különös részvétellel van a' szép angolné iránt.

KAP. Lánchordtát! tán csak nem hiszed, hogy a' vén sas lenne vetélkedő?

GEDEY. Nem lehetetlen! Egy olly lányka, mint Amelia, ki venné még a' telet is fagyából. De átengedni ugyan nem fogom neki. Ha szerelmes bír lenni, verekedhetik is; párviadalra hívom-ki.

KAP. Kétségkívül angol hidegvérűséggel?

GEDEY. Gúnyolj bár, érzem, Amelia nélkül nem élhetek. Mindig több több kecske, jeles tulajdonok fejlenek-ki előttem benne. Barátom, azt hiszem, Anglia mintául, irigylés' tárgyául küldé ezen angyal leányát Magyarországra.

KAP. No ugyan volt is itt reá szükség, midőn Ilka már köztünk lakott! – De ím itt jó a' te imádtad. (commandó-hangon) Vigyázz! előre nézz! egész svadronnal fogunk ostromlani!

ILKA ÉS AZ ELŐBBIEK.

ILKA. Kapitány úr! Ilka barátném, mint monda, ígéretnél fogva, mire a' lánykák igen számot szoktak tartani, a' kertben sétára várja kapitány urat. Hagyjuk-e várni őt, és számlálni a' hosszú pillanatokat?

KAP. Ezer hálát ezen jó újságért! Rohanok, repülök. De egy megjegyzést itt kell hagynom Amelia kisasszonyánál, melly külföldinek nem árthat. Mi magyarok, bár igen szeretjük ön magunkat, de ha szerelmesek vagyunk, szerelmünk' tárgya nélkül nem élhetünk. Ezt azért mondam, szép Amelia kisasszonyka, nehogy Lajos barátomnál gyilkosságba essék (elsiet).

GEDEY. Ezen megjegyzést Kálmán barátom, érzem, szívem után tevé.

ILKA. És még is, annyi Magyarországon a' virító ifjú, és Angliához képest olly ritka itten az öngyilkosság, hogy vagy hibásnak kell lenni a' kapitány úr' megjegyzésének, vagy talán az igaz szerelemnek kell igen ritkának lenni a' magyar földön.

GEDEY. Nem minden napi az igaz, mint más hazákban sem. De az enyémről szép Amelia iránt, melly becsüléssel 's ebből eredő lelki vonzalmon alapúl, esküvel fogadhatom, hogy az igazak közé tartozik, melly csak a' szívvel hal-el.

ILKA. Kár, hogy ezen szép vallomás csak az angolnét illeti, 's annál fogva azt nem méltathatom úgy mint óhajtanám. Angol születésem csak a' sors' játéka, 's így személyes tulajdonimnak nincs érdemök Gedey úr' hajlandóságaira nézve.

GEDEY. Lehete becsülésem, mellyel az angol nemzet' kitűnő tulajdonit méltatom, első költőgetője érzelmeknek, de azt azon tiszta győződéselem érlelé és örökíté, hogy szegény hazám illy angyalt nem bír mutatni, és hogy Ameliában bár melly nemzetnek is remekét fognám birni.

ILKA. Ezen szép hizelgés valóban igen kötelező, 's ha még is magyarnénak születtem volna, nem merném azt engemet illetőnek venni.

GEDEY. Ez nem egyéb messze vitt szerénységnél. Ekkor boldogságomnak nem fogna határa lenni. De hazám csak egy század' múltával fog szép neméből illy remeket mutathatni!

ILKA. Ez viszont messze vitt méltatlanság. Mennyi jeles magyar lánykát nem ismerek, kit nemzetem irigyleni fogna! 'S aztán az a' nevelési, szokási rokonság az egyföldiekben, az egy-nemzetiekben – milly hatalmas ingerrel nem nevelheti a' hon' leánya iránti vonzalmat! Rokokok vagyunk, az igaz, más nemzetekhez; de magunk saját nemzetének fiai és leányai, 's ezen viszony, úgy hiszem, gyengédebb, szentebb amannál.

GEDEY. Oh ez valódi angol szép érzelem!

ILKA. Nem egyedül. Nevezetesen a' magyarban igen lelkesnek tapasztalám a' hon' szeretetét, 's megvallom, főképen ez taníta becsülnöm e' nemzetet.

GEDEY. Így reménylhetem tehát, hogy szép Ameliánál, magyar születésem nem fog akadály lenni szerencsémben?

ILKA. Sőt igen. Mint magyarné, nem tagadom, szerencsés fognék lehetni Gedey úr' kezével; de mint angolné, épen elveimnél fogva, angol férjet óhajtok. Mert ez ismerni fogja nemzetiségem' hibáit, miktől ő sem ment, és türelmes leend irántok. Ezt más nemzetbelitől, kivált Gedey úrtól, ki saját nemzete iránt is olly szigorú, alig reménylhetném.

GEDEY. Milly bizodalmatlanság ön magában! melly engemet a' legboldogtalanabb halandók közé súlyeszt.

ILKA. Mentsen isten! Engedjen Gedey úr barátnéjának, mellynek szívből ajánlom magamat, egy tanácsot. Keressen a' magyar leánykák között, ki csekély személyemet kipótolhassa szívében.

GEDEY. Oh ez kegyetlenül hideg tanács! módos elútasítás! Hogy születnék nálunk Amelia, 's ha született volna is, divatköntös-e a' szerelem, hogy kényünkre változtathassuk azt?

ILKA. Hagyjon erről engemet barátnéját gondoskodni, kedves Gedey úr, 's minthogy angolné vagyok, fogadjunk, hogy huszonnégy óra alatt olly magyar lánykát teremtek számára, kiről saját szíve után meg fogja vallani, hogy semmiben sem csekélyebb nálam.

GEDEY. De ha ez lehetséges fogna is lenni, ki parancsolhat az akaratos szív' hajlásának?

ILKA (mintegy gondolkodás után). Annyi mint az, arra is kiterjesztem fogadásomat, hogy Gedey úr szintolly forró indulattal leend iránta, mint milyennel irántam nyilatkozik.

GEDEY. Topp! így fogadok, mert nyerésem, fájdalom, igen is bizonyos; de szép egem, látom, örökre elborúlt. 'S ha nyerek...?

ILKA. Legyen angol paripám tölem emlék Gedey úrnál.

GEDEY. Más emléket, angyal! egy bucsúcsókot –

ILKA. Ám legyen! ámbár az angolné igen gazdálkodik csókjaival. 'S ha én nyerek...?

GEDEY. A' legszebb arany láncz legyen hálám' bizonyossága.

ILKA. Mi angolok semmi alakban nem kapunk a' lánczokon. Inkább egy férfiúi eltökélést fognék jutalmúl kérni Gedey úrtól.

GEDEY. Áll az alku, angyal, bármi legyen az.
 ILKA. Eltökélést, hogy soha azontúl szép hazája iránt méltatlan nem leend.
 GEDEY. Ezer örömmel! imádni fogom honomat, ha hozzád hasonlót mutatni birand.
 ILKA. Kezet ide, angol szokás szerint! (kezét nyújtja).
 GEDEY (megcsókolja a' nyújtott kezét). Szívesen! oh de e' kéz még sem engem fog boldogítani!

KAPITÁNY, JULCSA és AZ ELŐBBIEK.

KAP. Lajos barátom, a' magyar ostrom teljesen győztes lőn, enyim a' vár. Nézd, szép Ilkám már tűzi kifelé a' feladás' zászlóját.

JULCSA (Amor' szobrára koszorút tűzve). Ne légy most az egyszer, kis isten, olyan mint lenni szoktál, hogy hamar beszállsz a' had' fiához, de hamar is odább szállsz tőle!

KAP. Nálam, fogadom, felejtí a' repülést.

JULCSA. Amelia! számodra is kötéks koszorút. Nem fogná tán ellenzeni Gedey úr, ha az enyém mellé tűznéd-fel, a' kis isten' szobrára.

GEDEY. Ah! lady Amelia keményebb, hidegebb irántam e' szobornál.

JULCSA. Úgy hát csak szárnya' hegyére akasztom Amornak a' koszorút; majd lerázhatja, ha végkép' szárnyra kél. Mert, édes Gedey úr, még én reményemet nem vesztém, hogy Amelia barátném is kitűzi a' zászlót.

KAP. Jobb, barátom, fogj magyar ostromhoz te is.

ILKA. Szerencse, hogy azt Gedey úr felejté a' külföldön; mert attól, megvallom, egy kissé magam is tartanék.

SZILVÁSI (lobbal jó). Öcsém Lajos, abban a' te francia Jeanodban több a' szél, mint mennyit az angol hajósok ismernek. Dél előtt néma szobalyányunknak hágott a' lábára, hogy szinte megszólalt ijedtében, délután kedves poharamat töré-el, most pedig földijével, francia szaká-csommal perel, hogy szinte zeng az udvarom belé.

GEDEY. Szeles az igaz, édes bátyám, de ügyes strasburgi születés.

SZILV. Valamelyik apja kőműves vagy napszámos lehetett a' Babylon tornya' építésénél; mert zavart nyelvét házamnál senki sem érti.

GEDEY. A' francziát már felejté, a' magyart pedig még nem tevé sajátjává.

SZILV. Így szokott járni a' korcs!

JEAN és CHARLES (perelve jönnek).

JEAN. Majd előadok én mindent¹⁰⁴, jó féle maître Charles!

CHARLES. Majd szólok én, jóféle maître Jean!

JEAN. Nagyságos uram!

CHARLES. Nagyságos Úr!

SZILV. No mi zaj ez? Charles! tán egy pohár borocska megint felül buggyant a' mértéken? Te különben nem szoktál francia létedre is szeleskedni, 's nem is vagy már gyermek.

JEAN. Nem bizony, azért fel is hagyhatna már ő keme a' szerelmeskedéssel.

CHARLES. Miért is ne? érett szőlő ád jó nedvet, nem ilyen egres.

JEAN. Náni már gróf Hegylakinál nekem ígéré kezét.

¹⁰⁴ minden

CHARLES. Akkor lehetett még az, midőn a' muszje Jean csak nagy-szalontai születés volt; de most strasburgi fi ám! Ha ha ha! Ki jó uraságát megcsalni képes, tán ne csálná-meg a' szegény hiedelmes lánykát?

GEDEY. Mit, Jean, 's te magyar születés volnál?

JEAN. Bocsnát, nagyságos uram! Vágyásom nagyságod' kegyes szolgálatjába juthatni –

GEDEY. Pelengérre való!

SZILV. Ne bánts, öcsém, mint magyar finak legalább érthetni szavát, 's tán szelességiből is hágy alá.

JEAN. Oh, nagyságos uram, vagyunk még többen is felmagasztaltatandók. Nevezetesen maître Charles, ki becsületes oszgyáni fi, hol az apja azon nagy hírű fazekakat készíti, melyekben most érdemes fia a' franczi és angol étkeket főzőgeti. Apja' remekei között, mint illik, a' boros kancsót méltatja leginkább.

CHARLES. Oh az én francziaságom csak nagyságos vendégünknek tiszteletére vala rendelve.

GEDEY. Mi a' tatár!

JEAN. Kétségkívül ugyan illy tisztelet-tételül rendeltetett-meg Nánika' angol némasága is, ki, régi tudomásom szerint, egy a' legjelesebb pergő nyelvek közül.

KAP. Ha ha ha! hál' istennek, szépen halad a' magyarosodás! Megvallom kételkedem az angol kocsisban és schweitzzi majorosban is.

SZILV. Méltán is, mert mindkettő saját magyar jobbágyomnak fia.

GEDEY (némi nehezteléssel). Sajnálom, hogy itt velem komédia játszatik –

SZILV. Csak kedvedért nem veled, édes öcsém! mellynek kimenetele, mint szokott, víg leend itt is. Mert ím lady Ameliában van szerencsém neked valóságos magyar Ilka leányomat bemutatni.

GEDEY. Lehetséges-e az? E' remek honom' leánya? Oh én ezerszer boldogabb mint érdemlém! (kezét csókolja Ilkának). Bocsnát, szép Ilka, a' botor tévedetnek!

ILKA. Szívesen, ha tiszta és szilárd a' megtérés. Mint angolné megnyerém fogadásomat, mint magyar leány örvendek rajta, jó hazámért, és jó magamért is.

GEDEY. Tartom fogadásomat én is. Hazámat, Ilkámat becsülnöm, szeretnem, legyen ezután legszentebb érzelme szívemnek!

JULCSA. Ilkám! lenge Amor ma mint térítő is igen megérdemli a' kettős koszorút.

ILKA. Helyes! Fel tehát koszorúmmal veszélyes szárnya' hegyéről pajzán homlokára! (feltűzi a' koszorút).

KAP. (félre). Ezen zavarban utóljára is én kapom-el az angolnét. (fenten). Szabad tudnom, tulajdonképen ki fog boldogítani e' kedves lánykában engemet?

SZILV. Juliska húgom, testvéremnek magyar pajkos leánya.

KAP. Szent a' dolog, könnyebben lélekzem; mert ha még magyar lányka mellett is tanulnom kell nyelvemet, mi lett volna belőlem külföldi mellett?

NÁNI (hunnyászan). Hát a' szegény némával mi történik?

SZILV. Két szék közt, mint illik, a' pad alatt marad.

NÁNI. Oh inkább néma maradok, nagyságos uram.

JEAN. Ha az én kegyes uram megbocsátná szelességemet, én kész volnék megoldani ezen néma nyelv' kerekét, mellyhez úgy sem igen nagy erőmű kívántatnék –

GEDEY. Ám legyen, de ezentúl csupán nagy szalontai fi vagy! érted-e?

JEAN. Szívesen, nagyságos uram! mit is keresnék Strasburgban? ott sem kapnék jobb szolgálatot és csinosabb menyecskét.

CHARLES. Hát a' szakács, üres kézzel, csak a' lakadalmi ebédeket főzze, nagyságos uram?

KAP. Úgy van, Károly mester! de ne üres kézzel (kapitány és Gedey ajándékot nyújtanak neki), hanem a' legjobb borból tölt pohárral a' párok' egészségeért. De az átkozott plumpudding elmaradjon ám, Károly mester!

SZILV. Vén fazekak vagyunk már mi ketten, jó Károly; azok már drótosan sem igen állnák ki a' házasság' kemény tüzét.

CHARLES. Igaz, nagyságos uram, de még is sajnálom dolgomat; csak még búmban itálnak ne adjam magamat.

JEAN. Minthogy a' szokott útra hamar rá tér az ember!

SZILV. Ne tedd, Károly, vagy legalább ejtsd délutánokra kétségbesétedet, ha már feltáltál. – Így, gyermekeim! most már, hála az egeknek, mind magyarok vagyunk megint; tervem szerencsésen elsült, szerencsésebben, mint reményltem is. Most menjünk magyarosan vígadni, jó barátokkal, zengő muzsika és habzó bor mellett. Párjával kiki! Megyek én páratlan sas elől!

(Gedey Ilkát, Kapitány Julcsát, Jean Nánit fűzve karokra, el).

KAP. (Julcsához menés közben). Terve elsült? ezt nem értem, angyalom, tán pisztoly' neme –

JULCSA. Majd megtanulja tőlem, más többel, kapitány úr! Reményelem olly híres új magyarok leszünk...

KAP. Szavakban, isten neki! nem bánom; de szívben, lélekben, maradjunk rózsám a' régiek (el).

CHARLES (egyedül, gondolkozva). Illy rossz faluban jó bort sem kaphat az ember; rossz bor mellett pedig vajmi keserves a' búsulás is. Mondhatom, kettős a' kétségbeesés! (elbiczeg).

Fáy András.

A' HELÓT.

Hajdu-vigyázat alatt izzad kertében urának,
 Könnyek közt, a' helót, 's íme nagyasszonya jó,
 Hozza kihúnyt madarát, szive csaknem megszakad érte,
 'S rózsabokor' töviben ásata nékie sírt.
 A' pórnak szemeit látván könnyekbe fürödni:
 'Jó lélek, téged nemde kanárim epeszt?'
 Ez mélyen sóhajt 's „Oh nagysás asszonyom! – úgymond –
 Rabságom' kínait könnyezem!” 's ássa a' sírt.

Székács.

HUNYADI' HALÁLA.

LEGENDA.

Lenéze isten a' magyar hazára,
'S Nándor' körén megállt pillantata,
Hol ozmanok' töméntelen hadára
Hunyad győző aczélt villogtata,
És kedve telvén jámbor bajnokában,
Ekkép tanácskozáék örök magában:

„Jó bajnokom, magyar népem' hiv őre,
Bevégezed tiszted' szivem szerint,
Ősz fürtöd 's érdemed dicsőbb tetőre
Szeretteim' közébe jönnöd int.
Én adtalak segédül földieknek,
Én visszaadlak ismét a' mennyeknek.”

Mit isten gondol, ember fel nem éri,
De látják a' dicsőült angyalok,
Mert gondolatját szent öröm kíséri,
'S értelme délsugár gyanánt ragyog,
Látják, mit isten végezett Hunyadról,
'S zeng háladal szelided ajkaikról.

'S mint ifju szűzraj langymeleg tavasszal
A' gyöngye galyt zsibongva szállja-meg:
Úgy környezé imádó hódulattal
Isten' székét az égi szent sereg,
Parányitól a' legnagyobbikáig,
A' békenemtőtől vér' angyaláig.

És szellemkebleikből lágy sohaj szállt
Fel a' magas királyiszek felé:
„Oh vajha én küldetném a' leventát
Vezetni-föl nagy istenünk elé!”
Isten mosolyga e' szelíd sohajhoz,
És szóla kedvteléssel szent Mihálhoz:

„Mihál, te édenem' dicső vezére,
Hunyadnak te valál őrszellemül,
Le téged küldelek Zimony' terére
Ősz hívemért, övezd magad körül.
Nagy innep lészen ez magas mennyekben,
Jelenj tehát meg fényes ékeidben.”

A' hős angyal legott arany lovára
Terít szivárványtarka szőnyeget,
Van rá himezve csillagok' sugára,
Ragyog hajnal' peréme fék helyett.
Magát alkony' pirosdad fellegével
Övedzi, 's villám élű fegyverével.

Így ékesítve száll a' bajnok angyal,
De még ezerszer szebb, mint írva van,
'S versenygve fényre tiszta déli nappal,
Arany lován a' föld felé suhan.
Közelgve a' rokon magyar hazákhoz,
Magában szent Mihál ekkép sohajtoz:

„Istennek áldott földe, szép magyar hon,
Milly gyász borítja ékes arczodat?
Mi lelt szegényt, hogy síkon, völgyön, ormon
Hangoztatod jajos fohászodat?
Oh sejtéd nemde, hogy vas oszlopodtól
El kell szakadnod jámbor bajnokodtól?

De ah! keservkönyűidet töröld-el,
Tekints körül honott 's vidékeden,
Moravt, Nisszát, nézzd Vaskaput Szebennel,
Vagy állj a' nándorvári téreken;
Ott küzde érted győzödelmi kardja,
'S ma néki isten a' jutalmat adja.”

Így szólva szent Mihál, Zimonyhoz ér-el,
Éjfél' homálya rajta 's néma csend,
De látja mint van elborítva vérrel
A' völgy alatt és Nándor' orma fent,
És mond: „Ti, kik szent ügyben itt halátok,
Lebegjen béke, szent sereg, reátok!”

Zimony' hegyoldalában áll a vára
Hunyadnak, arra villan-el Mihál,
És harczszerekkel ékes csarnokára
Arany lován látatlanul leszáll.
Belől a' csarnok' déli szögletébe'
Búsan lobogva szent szövétnek ége.

'S pihen tábor-szerű nyugágyon ottan
Az egykor ércz, most hervatag Hunyad,
Pajzsára dőlve ül ugyan nyugottan,
De lankadása végveszélyt mutat.
Jámbor papok 's baráti körben állják,
'S az istent drága élteért imádják.

De esdik mindenek felett Kapisztrán,
Hunyad' bajtársa 's isten' embere:
„Oh idvezítőnk a' magas keresztfán,
Tekints hitednek bajnokára-le,
Hagyd gyámul ötet árva híveidnek,
Gátot csak ő vet a' pogány' dühének.”

És nyári permeteg gyanánt ragyognak
Szemében a' baráti hév könyek.
„Atyánk, nagy istenünk! – igyen zokognak
A' künn siró árvák és özvegyek –
Ne vedd-el ötet tőlünk, a' veszélyben
Utánad benne bízunk 's fegyverében.”

,Szeretteim, ne sírjatok miattam,
Ne sírjatok – mond halkkal ősz Hunyad –
Soká futék 's a' célhoz eljutottam,
Cselédének ma isten nyugtot ad.
A' mit tévék, ő benne bízva tettem,
Ad ő nektek megint védőt helyettem.'

Majd inti két fiát közel magához,
Kíséri őket sujtó fájdalom,
Egyik hasonló a' nyiló virághoz,
Ez gyöngye bimbó zöld reménygalyon.
A' lankatag keblére fogja őket,
'S szólítja a' keservben szenvedőket:

,Szerelmes gyermekim, ti ősz fejemnek
Reménysugári, isten véletek,
Megérett már gyümölcse életemnek,
Én messze messze válom tőletek,
Szeressétek viszont egymást ölelve,
'S példámra, mellyet láttatok, figyelve.

Hármat kötök fiúi lelketekre,
Halljátok ősz apátok' végszavát:
A' mint ügyeltek e' nagy szent nevekre,
'S drágák leendnek nektek egyiránt:
Isten, magyar hazátok, és királytok,
Úgy szálljon áldás gyermekim reátok.'

Mond, és kezét a' térdelőkre nyújtván,
Megáldja őket buzgó hangokon,
Oh milly dicső, mi ritka példalátvány
Illy áldomás alatt illy két rokon!
A' főnagyk nézik borult szemekkel,
'S Hunyad feléjük fordul illy igéssel:

,Barátaim, szülöttimet, hazámat
Vegyétek, kérlek, gondotokba fel,
Egyeztetek; csak egyesítve vállat,
A' célhoz így, nem másképp juttok-el,
Ha nem hagyjátok a' pogányt pihenni,
Porom csak úgy fog békén szenderegni.'

Szól 's a' paizsra dől-le lankadólag,
Barátit fogja aggó félelem,
De íme a' hanyatlót ápolólag
Egy gyönyörű vitézfi ott terem,
A' csarnok eltelik nagy égi fénnel,
'S Hunyadra 's a' vitézre száll tüzével.

Szent bámulással 's néma tisztelettel
E' jelre a' sereg le térdre hűll,
'S Hunyad mennyekre felvetett szemekkel
Istennek esdik, mondva búcsuúl:
„Uram, te hozzád vágy öreg cseléded,
Testét a' földnek, lelkét adja néked.”

'S megáll verése a' dicsó kebelnek,
A' pajzson csak hideg szobor pihen,
Mert a' mitől kebel 's kar hévre kelnek,
Az égi szikra többé nincs jelen,
Amott röpül már szellemvillanással,
Az ifju hőssel, isten' angyalával.

Czuczor.

APÁINK.

Nyolcz száz évek előtt hol laktak hajdan apáink,
És mi dicsőt tettek? Pálma nem adta elő.
Nyolcz száz éve, hogy a' Duna partjain laknak apáink,
És mi dicsőt tettek? Pálma nem adta elő.

Székács.

A' KULCS.

Nyitni lehet jó vas kulccsal, vagy zárni egyenlőn.
Más az arany kulcs; ez többnyire zárni szokott.

Nagy Ignác.

PÁLYAKÉP.

Virágok' évszakában
Örömkorban születtem,
Örökre hajladón;
Szívből mosolygva szálltam
Az élet' tengerére,
Ingékony kis hajón.

Mondjátok, oh barátim,
Áldás' küldötte volt-e
Víglétű szellemem?
Csak parlag nyílt előtte,
Csak keskeny út röptének,
'S hah, mennyi sérelem!

De ő jogát kívíta,
'S a' csendes gondtalanság
Nevelt álmodot nekem.
Szent lőn a' gondtalanság,
És még is ezt az angyalt
Ah, el kell küldenem.

Nézzétek, árny-alak kélt:
A' bús arczú okosság,
'S gondot parancsola;
Tüskés vesszőkre bízott
Gyümölcsöket teremni
A' meghitt mostoha.

Víg hajlomásu szívet
Mit ér a' gyász' fiának
Kínjára birnia?
Szörnyebben hal reménye,
'S himes képzelme multán
Zordabb az éjszaka.

Makáry.

RÉVAI.

Délczeg 's kénye szerint lejt Árpád' nyelve, lekötöni
Szolgai pórázzal nem lehet a' szabadot.
Hajdan igyen szóltak, 's ím Révai támada 's már lejt
Önkényt a' simuló mestere szabta uton.

Czuczor.

A' BARLANGBAN.

Itt a' sötétségben terjeszt a' fáklya világot,
Kívül a' napfénynél a' haza barna sötét.

Székács.

TUDÁS.

Angolból Bulwer után.

Éjfélűt üt, kis szobám köré
Mécs hinti árva fényeit
'S körülé a' sok tarka tan,
Melly ifju álmunkban hevít;

Az álom, a' szomj, a' szilaj
Vágy: *tudni*, örült 's isteni,
Vizsgán körül csapongni kész,
'S ész' szárnyán égbe szállani;

Ég, föld, tűz, vízről rántani
Természet' titkos fátyolát
'S az emberben felföldni a'
Rejtélyek' legnagyobbikát.

Mi haszna éji mécsnek és
Elménk' bódult sejtésinek,
Hiú remény 's erőlködés
Kettős vakságba ejtenek.

A' *multtól* mit tanulhatunk?
Dics', bánat's bűn' örök sorát.
Megkérdem a' *jövőt*, de mély
Öléből válasz nem jut át.

A' hullám néma és a' nap
A' légnék csak fuvalma száll;
Kegyesb a' *föld*, sír' mélyiből
Örök válaszként szól: *halál!*

Minek kell erre bölcs? Ez egy
Valóra természet tanít,
Tudásra kába költi-el
Az ifjukur' gyöngy éveit.

Mit csak hervadt kor hozna, azt
Adnunk a' tudomány siet,
A' lázas arczot, lomha vért
'S a' lankadt röptü szellemet.

Gondolkodás kesergeni
Tanít, 's gunyolni a' mi szent,
'S magányost egy világ' körén
'S mint pusztá parton idegent;

Bár melly üdvünkül nyert csomót
Szétold, hiú álomnak sejt,
Hitet, szerelmet és reményt;
'S a' kétség' éjjelébe ejt.

Lukács Móricz.

A' HŰ LEÁNY.

Nem hervaszt engem szerelem,
De bú és fájdalom;
A' sírba szállt le jegyesem,
Elhunytát siratom.

'S nem csak könyezni fog szemem
Az elhunyt kedvesért,
Ah élni nem lehet nekem,
Ha ő már véget ért.

'S nem fogja senki sejteni
Miért hervadtam el,
Nem fog virág fölzsengeni
A' halmon, melly benyel.

De búm a' sírban élni fog
Idők' határaig,
Lelkemmel, bár elhamvadok,
A' bú együtt lakik.

Ah! egy volt, kit szerettem én,
És szeretőm csak egy,
Most ő a' földben 's rajta én
Haldokló síri jegy.

Csaba.

ORLAY.

REGÉNYES TÖRTÉNET.

I.

A' két vetélytárs harcra száll;
A' jelszó: ő vagy a' halál!

Csendesen és simán folyt a' Duna lombkoszorús partjai között, 's apadt árjai' közepén egy kerekded homok szigetet tüntete ki, melly pusztá minden növényi díszről, 's csak igen kis vízzel látható, egyedül azért látszott a' víz' vándor madarai tiszta fővenyén megpihenni 's futosni kiszálljanak. Az egész táj ünnepélyes csendben várá az alkonyt, 's egészen hallgatásba látszék merülni; mert a' béke 's csend' zavarója – ember nem láttatá magát. Azonban e' magány 's csend' ünnepe nem tarthatott soká. Egy lenge csónak bontakozott ki a' bal part' bokrai közül, 's könnyű gyorsasággal befelé haladott. A' hajós egyedül volt, talán egyike a' vidék' halászáinak, de készülétei most egészen ellenkezőt mutattak szelíd foglalkozásával; mert alig éré el a' leírt sziget, gyalom helyett két villogó kardot emele ki csolnakából, 's egymásnak éllel úgy helyezé a' kis sziget' szélére, hogy markolataik a' két ellenpartnak kifelé állottak. Majd egy magas dárdára vérszín lobogót tűze fel a' sziget' közepén, 's víz' mentében gyorsan elevezett. Fél negyed óra mulva már nem vala látható. Távozta után nem sokára két lovag jelenék meg a' két ellenparton, tüstént visszavonulók, de csak azért, hogy kevés idő mulva ismét eljöjenek, nem ugyan mint előbb vitézi díszeikkel 's fegyvereikben, hanem pusztán 's mezetlenül, mint két fürdő, ki a' hatalmas folyam' özönével megküzdeni, vagy abban hevét enyhíteni jó. Mellökre vetett kezekkel 's merőn átható tekintettel állának egy ideig szemközt; de amint egyik vízbe veté magát, azonnal példáját követé a' másik is. 'S most, mintha versent úsznának, gyors karral szegék befelé a' csillámos öönt. Úszások iránya, melly egyenesen a' kis szigethez tartott, gyaníttatá, hogy egy célra törnek. A' bal part

felől jövő, vagy a víz' sodrától kapatva, vagy ügyesebb úszó lévén, noha nagyobb tért kelle átszegnie, valamivel hamarabb érkezett, 's felkapván a' kardot a' sziget' felső fokához siet. Ellentársa épen ekkor nyújtá a' szigetfokhoz kezét 's a' szigeten álló olly dühösen csapa hozzá, hogy ez tanácsosabbnak tartá, a' zátonyon, melyet lába épen érinté, visszavonulni, mint megtámadójával fegyvertelenül 's vízben illy egyenetlen csatára bocsátkozni. A' zátony a' sziget' fokából nyúlt fölfelé a' víz alatt, 's ő ezen, derékon fölül vízben, a' foktól mintegy ölnyire megállván, pihegő de félelmetlen hangon monda: „Te gyalázatos, gyáva ember vagy, Orlay, eddig csak kajánnak hittelek. Térj innen helyedre, vagy tüstént vissza úszok, 's kihirdetem Mátyás' országában, hogy a' tős gyökeres Orlaynál nincs czudarabb ember. Víjjunk meg, ha jót akarsz, mint vitézekhez illik, egyenlő csatában.” De a' szigeten álló, kit nem sikerült csapása még bőszebbé tön, nem akará martalékát illy olcsón elszalasztani; hirtelen elszánással a' vízbe szökött, hogy amaszt elejtse. Az azonban most is, mint előbb, jókor félre szökkent, 's míg Orlay víz ellen küzdött feléje, ő az alatt víz' mentében könnyen eléré a' sziget' jobb partját, hol a' neki szánt kard a' homokra lefektetve volt. „Halld, Orlay – így szóla most, kikapván a' porondra – ki ne szállj, míg meg nem engedem; mert a' milly nemtelenül megtámadál, olly eltökélt vagyok kedvező helyzetemnek hasznát venni, mihelyt közelebb jössz; maradj a' zátonyon, míg dolgomat végzem.” 'S a' mérget fúvó Orlay a' zátonyon maradt. Az alatt emez felrántá a' letűzött dárdát, 's darabokra törvén a' Dunába veté, a' lobogót pedig ketté hasítván, egyikével gondosan megtörlé kardja' markolatját, leszáritá vele kezeit 's karjait, másikat pedig a' nyugtalanul váró Orlaynak hagyva: „Jöhetsz!” monda 's a' sziget' jobb szélére visszavonult. Orlay kijöve, megtörlé kardját, 's tenyereit a' homokba mártá, hogy jobban markolhasson; mind e' mellett most korán sem vala olly mohó a' viadal' megkezdésében, mint imént: szóttalanul, komoran vesztegle helyén 's által elleni társa' mozgulatait vigyázá. Most nyugalomban vala mindkettő, 's látható mind arczaik' mind termeik' különbözése. Orlay magas és izmos vala, de minden karcsúság nélkül, csak nem egyenlően vastag; arcza nem eléggé szép, hogy azt indulatainak vadsága 's erőszakos szenvedélyek el ne rúthathatnák. Most épen illy kifejezés terült el rajta: komor vala és setét, minden nemeség nélkül. Társa ellenben, bár kevesebb szálas, karcsú de izmosabb, 's tagjai' összeillő aránya, 's különösen bátor, nemes, nyílt csaknem derült arczulatja által sokkal szembetűnőbb, úgy álla, kurta öve' lepleit kivéve, egészen meztelenül, mint egy fiatal görög isten, ki a' vizek' országát látogatni jöve. „Nos, Orlay – monda most nyugodtan – tudod-e hogy ketten vagyunk szemközt, társ és barátok nélkül, kik biztassanak, ha lankadunk, kik szánjanak, ha elesünk? távol az emberektől, távol még a' földtől is, melly testünket bevegje, egyedül az igazságos isten' szemei előtt, 's csupán a' szív' bátor ütéseire, karjaink' hatalmára 's a' szerencsére bízva? Tudod-e, hogy itt egyikünknek halni kell? Én tudom, Orlay, 's nem rettegem. Te ugyan czinkosul akarál elejteni, 's azt rójja föl lelkedre az ég; de ím most itt vagyok szemben veled, kész harczot állani, mihelyt úgy akarod.” „Hallgass, kérkedő fattyú! – kiálta haraggal, de szembetűnőleg¹⁰⁵ megrendülten, Orlay – utállak mint férget, melly boldogságom' gyökerén rágódik. Köszönd a' világ' ferde itéletének, hogy ki nem irtottalak, mint a' patkányt, el nem vesztettelek, mint az ebet, 's leereszkedém e' viadalra, mellyre nem vagy méltó. Véd megadat!

'S összezsapott a' két ellenség, dühösen 's rémítőleg Orlay, sokkal vigyázatosabban 's erejével okosan gazdálkodva amaz, 's a' harcz néhány pillanatig sikeretlennek látszott; mert Orlay' támadó csapásaira amaz folyvást védőleg viszonzott, 's erejük vagy ügyességök a' viadalt súly-

¹⁰⁵ szembetűnőleg

egyenben tartá. Aznban Orlay a' vagdalkozás által neki tüzesedve 's első döbbenéséből felbátorodva, veszélyesebben kezdé bajtársa' feje körül járni. Csapásai már nem valának olly könnyen háríthatók; már ellentársa' melle, vékonya gyengén megszabdalva, 's egy nyakának szánt 's egészen fel nem fogott vágás által füle megett a' bőr felkarczolta volt. Orlay most teljes bizodalomával harczolt azon önérzetnek, melyet neki mind csatán, mind hadjátékon annyiszor diadalmas karjai szereztek. Mind sűrűbben, mind kárhuzatosabban ejté csapásait vetélytársa' melle 's nyaka körül, 's idejét vélvén, hogy a' viadalt végezze, egy hirtelen vágással végre feje fölé csapott. Azonban a' veszedelmes csapás el lön hárítva 's a' harcz' szerencséje csak hamar megfordult. Ugyan is a' sebzett vitéz még csak most látszék viadalt kezdeni, midőn amaz pazarolt ereje' fogyatékával már hanyatlásnak indult. Legelső megtámadását egy hatalmas karcsapás tevé, melly lappal fordulván kardja, nem sértett ugyan, de Orlaynak különben is megfáradt jobbát még inkább lassítá. 'S ez most magát védőleg tartva inkább, a' sziget' alsó szélé felé hátrált, olly szándékkal, hogy valamennyire kipihenjen. Azonban egy másik csapás mellét egész csontig keresztül hasítá, 's vére bőven ömlött alá tagjain, 's befesté a' szomjas homokot, melly eddig emberek' bűne által fertőztetve nem volt. Orlay, most már csaknem a' sziget' peremén, vég elszánással megfeszíté minden erejét, hogy ellenségét vissza torolhassa; de egy szédítő csapás, melly fejére zuhant, véget vete az öldöklő viadalnak. Élettelen dőlt hanyatt a' csendes hullámok közé, 's azok, esése által megzavarodva, foglalatos keringéssel vevék fel a' nem várt martalékok, 's vitték lefelé az éjnek 's néma lakóiknak áldozatul.

A' győző merőn és mozdulatlan néze egy ideig ledőlt ellensége után, kit a' habok közé majd lemerülni, majd ismét véresen felbukkanni látott. 'S noha különösnek tetszék, hogy a' test többet van víz felett, mint alatta, végre még is meggyőződött a' felől, hogy halálos ellene vagy már halva van, vagy hogy sebei 's a' víz menthetlenül előlendik őt. Illy hittet állá meg egy ideig a' viadal' helyén; körül tekinté az alkonyodó láthatáron, majd felszedé 's a' vízbe veté az elszabdalt lobogót, 's gyilkos harczának véres tanúját, a' kardot, messze a' habok közé sújtá. Utána indult nem sokára maga is 's szerencsésen kiúszott a' partra, hol az erdő lombjai közt eltűnt. A' kis sziget ismét pusztá maradt, de a' dúlakodó nyomokkal együtt járó vér mutatá, hogy ember vendége volt.

II.

Ki jár körül olly hangosan,
Hol a' nagy isten' háza van?

Szép 's bájos ő 's ah fájdalom,
Én soha meg nem láthatom!

A' legdombosabb helyen egyedül állott az isten' háza, kicsiny, de elég tágas a' nem fölötté népes falu' hiveit befogadni, 's mind csínnal, mind gazdagon felbútorozva, a' falunak urai, Darvasék 's az Orlayak által. Már jó ideje, hogy benn gyűlve volt a' nép; komolyan hangzának el a' lélekható orgona' véghangjai a' mester' harsány énekével. A' templom' ajtajának két hív őre, a' béna vén Dara 's egy szegény vak ifjú, ki leterített gubán jobb felen ült, felhagyának a' tördelt beszélgetéssel, melly rendeltetésök' unalmas egyhangúságát néha megszakasztá, 's a' templomból kijöendő népre várakozva, arczaik 's helyzetök azon könyörületre indító alakot vevé fel, melly hosszas gyakorlás által nálok természettté vált. Azonban, úgy látszék, a' népet még valami benn tartóztatá, 's a' vak Sajó – így nevezék a' fiút – csalhatatlan füleinek adatait követve, el nem

mulathatá ezen észrevételt tenni: „Dara bácsi! ki lehet ez a mérges úr, ki már másod ízben kerül a templomot, s be nem mer menni, mintha tömjénytől irtóznék?” De Dara bácsi bölcsen hallgatott, mert egy köpönyegbe burkolt magas szál ember éppen most csapott el közel az egyház ajtónál, s mielőtt a jövőnek háttal térdelő Dara kitelhetőképpen szemébe nézett volna, már ismét elhaladott. A vak Sajó mintegy folytatva félbeszakadt s válasz nélkül hagyott beszédét, „Úrnak kell lenni, monda, mert különben most templomban volna, s haragosnak, mert lépései alatt szinte remeg a domb.” Hallgass – felele a szélhűdt Dara, – jönek!’ s a beállott csend után az indulás mozgásait lehet hallani, midőn a vak Sajó, fejét a küszöbre hajtva, lágy, csaknem leheletté finomult sugalommal mondá: „Zelemér!” S a szép Zelemér, az öreg Darvas egyetlen leánya, első lépett ki anyja mellett a templomból, oly kéjt sugárzó arccal, millyen csak egy boldog menyasszonyé lehet, kiben üdvözítő hitté áldatott fel azon édes remény, hogy a földön legdrágább kincsét, a szeretett ifjat, övének mondhatja. De még ki sem lépett jól a küszöbön, midőn halványodottan döbbsent vissza; mert most harmadszor jelent meg a köpönyegbe burkolt lovag a jobb sarok felől, s egy sápadt, szenvedély dulta arcot tára ki, mintegy ráfeledkezve, az oda pillantó leány szeméinek; de éppen ezen pillanatban visszafordult, s a templom oldalától födötve, nem láttatott többé. A gondos anya aggódva szorítá magához megrezzent leányát; de a hely s időpont sokkal ünnepélyesb vala, hogysem kérdést tegyen hozzá. Utánok jött ősz fürteiben, komorabban mint ez alkalomhoz illt, az aggastyán Darvas, mellette az ifju vő, a deli Csátár, alig merte segéd kezét ajánlani a remegő, de parancsoló tekintetű ősznek. A templomon kívül körülömlé őket a kisded nász kíséret, többnyire rokonság, a vidék mind két nemű ifjaiból s tisztesebb személyeiből szerkeződvé. A nász általában igen egyszerű s a magyar divat ellenére pompátlan vala, nem kevésbé díszesítve mindazáltal az ifju pár összehangzó szépsége s az azt környékező arcok virító vagy tisztos tekintete által. Az öltözetek inkább csinosak és daliások, mint pompázók valának, egyiránt távol a porba sujtott szegénységtől s felerőltetett pazarlástól. A nép tiszteletes távolságban kísért az úri nászt, s miután az, részint lovakon, részint hintókon eltávozott, eloszlának kiki házaikhoz, éldelni a hetedik nap nyugalmát s örömeit. Csak a két koldús marada még a templom előtt, a napi történet fölött értekezve. „Szép-e a vőlegény?” kérdé szinte félelmesen a vak Sajó. „Hm! öcsém – felelt az öreg Dara – csak olyannak kell a vőlegénynek lenni. A mellett vitéz is, s mondják oly jó, mint falat kenyér. No hiszen az isten most meg is áldotta. A vak Sajónak e közben sohajtása hallék; de az öreg azon föl nem akadva folytatá beszédét: „Még is az a pogány öreg Darvas inkább akarta volna leányát a gazdag Orlayhoz adni.” „Az isten ne adja!” szóla közbe buzgó áhítattal Sajó. „Dejszen nem is adhatja már; mert Orlay keme a vízbe fült; már neki régen megesett a hideg lakodalom. Az öreg azonban nem rosztól számolt; mert lásd, Sajó öcsém – folytatá kényesen a vén Dara – akkor ez a falu, öt más helységgel, egy kézre jött volna. De másképp tetszik az úrnak. Orlay elveszett, s az öreg kénytelen volt leányát annak adni, kinek nem akarta. No de már ez megvan. Annyi bizonyos, hogy az isten angyalai egy szikrával sem szebbek Zele kisasszonynál, ha repülni tudna!” fejezé be kászolódás közben, szinte víg lelkesedéssel, Dara s vasalt botjával lassanként elkoczogott. „Ah, én nem látom őt! – sohajta szomorún, magán maradván, a világtalan Sajó, – én nem látom az eget, nem látom a földet, nem látom Zelemért. Szép Zelemér! Ah nekem mindig éjfél van, nem esteledem, soha sem virradok, s gondolatim álmhoz hasonló, fejemben születnek, fejemben hálnak el, s nincs a ki megmagyarázza őket. Mindenható! ha én egyszer, csak egyszer meglátnám őt; azután záródnék el szememnek a világ. Mi nekem az ég, mi nekem a föld, ha őt megláthatám! Szegény Sajó!...” Az egyházfi rideg kopogása elveré a vak fiú álmait.

* ledrágább

Fölkele, összerázá süvegében néhány filléreit, melyekre könnyei hullottak, 's ügyes tapogatással épen haza felé indult, midőn egy kis, mintegy nyolcz éves, leány lelkendezve jött elébe 's vezetni kezdé; de Sajó észrevevé az ellenkező irányt. „Hová vezetsz, Boris?” kérdé a' kis leánytól. „Darvasékhoz – lön a' felelet, – Zele kisasszony azt mondta, hogy ma ott ehetünk. Oh, Peti bácsi, ma szép ám még Zele kisasszony, valaki gyöngyöt szórt el a' haja között, úgy csillámlik, hogy még...!’ csevegett a' kis leány 's öröm 's kíváncsiság lelkesítette lépésekkel gyorsan elvezeté bátyját a' lakodalmos házhoz.

III.

Legszebb virágát vágyaimnak
Letörte más.
Vágyaim most téged szomjuhozna
Megtorolás!

Egy tágas terembe, mellynek öbleit egy falba tűzött szövétnek világítá, két férfi lépe be, mind termeteikre, mind fegyvereikre igen különbözők, mert a' mint szálás vala egyik, kinek halvány arcúlatját nem rég hegedett hosszú seb bélyegezé, olly zömök 's piros pozsgás volt a' mások, 's övébe rejtett gyilkaival, széles sárga hüvelyű kardjával, vállán függő tegzével, íjával, 's a' mellére akasztott buzogánynyal 's kürttel mintegy bepánczélózva, igen hasonlított a' süldisznóhoz, mellynek minden oldalon ártó fegyverei vannak; míg amaz mind mozdulataiban, mind öltözetében lovagiabb, egy könnyű kopjaszált horda jobbájában, nagy egyenes kard lógván balja felől. Azonban volt, mi a' két, látszólag olly igen különböző alakot egymáshoz hasonlítóvá tevő, tudniillik arcaiknak azon kifejezése, mellyen vadság és rossz akarat ült. „Átkozott setét lak ez a' tied – szólt a' lovag, midőn belépének – pokolnak kellene tartanom, ha nem tudnám, hogy haramia-fészek.” „Igen megbecsülsz, uram – felele a' zömök öntetszéssel – magam is azt tartom, hogy a' pokolnak igen nagy előmenetelt kellene tennie, ha ezen szerény kis üreggel mérkezni kívánna; mert míg a' balsügő, a' sátán, csak gondolatokat öl, mi, dicsekedés nélkül legyen mondvá, életeket irtunk. Noha – folytatá beszédesen – Mátyás ő felsége, a' mi vitéz urunk...’ „Füljön meg az a' te vitéz urad – kiálta méreggel a' lovag – miatta kellett avval a' félparaszt Csatárral titkos viadalra kelnem, különben örökös közbenjárásai miatt a' leányhoz nem juthattam volna. Oh hogy a' sátán őt kiragadta körmeim közül, hogy én okosabb nem voltam...!’ „Vagy hogy engem nem ismerél előbb.” Folytatá a' haramia. „Igen, Csigolya, téged kell vala ismernem, illy emberre lett volna szükségem, mint te vagy, ki két legellenkezőbb dolgot tud egyszersmind: tenni és hallgatni.”

„Igen! tenni mint a' villám, hallgatni mint a' föld. De, uram, itt már bizton vagyunk. A' mi haladt, el nem marad: kit kell megfosztani...?”

„Nyomorú tolvaj!” mondá megvetőleg a' lovag.

„Megállj, uram, még nem mondtam végig, megfosztani jószágaitól, életétől, 's a' mi legköltésesebb és nyaktörőbb, de nem szinte kivihetetlen, becsületétől? no 's meglegszel velem?”

„Fejedelem vagy! – monda az ingerlékeny lovag – de most az egyszer meg kell toldanom lajstromodat: neked egy leányt kell elrabolnod 's egy ifjat megölnöd.”

„Megölöm és elrabolom!” kiálta lelkesedéssel a' hold' vitéze.

„És¹⁰⁶ hallgatni fogsz.”

¹⁰⁶ Es

„És hallgatni fogok.”

„Így. Az alku áll. És még is, Csigolya – szóla szünet után a’ lovag – jobban tevé, ha, mikor vég eszmélettel sajkádhöz ütődtem, a’ helyett hogy fölemelél, lebuktattál, a’ helyett hogy ápolál, megfojtottál volna!”

„Már megengedj, uram, azt igen ostobául cselekedtem volna. Aztán feledez, hogy azon a’ kurta övezeten kívül, melyet alig lehet gatyának mondani, semmi sem volt rajtad. Ruháidat is valami gaz ember szedte fel a’ parton, csak egy rozsz ezüst csat vagy boglár sem jutott kezemhez.”

A’ lovag nyugtalanul egy törzsök-székre veté magát, ’s az asztalra könyökölt.

„S ne vedd hizelgésnek, én egy kissé számot tartottam rád. Templomban voltatok ’s én – no én is ott voltam az oltár mellett, ’s három emberre vigyáztam különösen. Az egyik, az csak egy gyenge asszonyi állat volt, de szép, mondhatom hogy szép. Szeme mint a’ bogár, szemöldöke mint a’ nadály, termete mint az őzfié. ’S a’ hajadon ájtatosan imádkozott: tekintete földre ’s koronként az oltárra szegezve. Csak egyszer pillanta fel ’s akkor szemei egypár férfi szemmel találkoznak. „Hah átkozott!” dühöngve magában a’ lovag. „A’ szemek, uram, nem tiéd voltak; mert te akkor elsötétédél, ’s szemeid, hol eddig kém gyanú borongott, olly haragos szikrát vetettek, hogy... de mit beszéljek többet! Arczodon akkor egy egész égháború volt: setét felhői ’s villámai lobbant haragodnak. Mikor így láttalak, gondolám: ez embernek valaha szüksége lehet rád!”

„A’ fattyú! – kiálta hirtelen felszökkenve a’ lovag – az az utált kölyök, talán épen most öleli őt, most játszik setét fürteivel. Azon ajak, azon szem, tagjainak hósín bársonya... hah átkozott! – mind azon báj, melyet én csak távolról imádtam, mellyből kétségbeesésem mérget szítt magának, neki mézet terem. Igen, ő ingyen bírja mind azt, miért én egy világot elpazarlani, minden ereimnek vérét kiontani, ’s egy öröklétet végig kárhozni nem sokaltam volna. Ő illeti ajkait! egy illetés nekem mennyországom volna; ő fogja fel azon pillanatot, mellynek gyönyörétől megreszket a’ lélek; ő azon a’ kebelén édeleg... Nem, nem, ezt nem gondolom tovább. – Mennyi idő van most?”

„Biz, uram, már közelebb vagyunk a’ hajnalhoz mint az éjféhez.”

„Mindennek vége van! Oh ördög és halál! Haramia!”

„Uram!”

„Te nem tudod mi a’ szerelem. Én, én tudom azt. De a’ ki szeret, az nem lehet szerencsés. Én felnőni láttam őt, én, mint a’ kertész, ki csemetét ültete, gyermekkora óta számot tarték arcza’ rózsáira, ’s azok’ legszebbike már le van szakasztva. Igen! az nekem örökre elhervadt; azt egy mindenhatóság vissza nem teremti. Mindenhatóság, én megtagadlak téged!”

„Bolond beszéd!” monda magában az unatkozó haramia.

„Oh nekem rég meg kell vala’ halmom, meg akkor, midőn legelső szerelemmel más szemébe nézett; most nem gyötörnének a’ pokolnak kínai, nem ért volna ezen mardosó gyalázat. Oh csak egy nappal érkezzem még előbb, vagy a’ világ válnék sírhalommá, legalább ez a’ hegy szakadna le reám!”

„Uram! – szóla most a’ haramia, ki magát szorosan a’ dologhoz szereté tartani, ’s igen bámult úri vendégének ezen egészen új gyengeségein. – ’S minden éjjelre illy fogcsikorító mulatságot akarsz-e magadnak szerzeni?”

„Villám és halál!” kiálta lázadtan a’ lovag.

„Így, uram, már ezt szeretem hallani – folytatá Csigolya. – Fordítsd meg a’ sort. Ma te töltéd kínban az éjszakát; de elronthatod vetélytársadnak ez egyért minden éjszakáit. Aztán, uram, ez az első éjszaka, mi van abban kíváncsatos, ha az ember igazán fölveszi? Te úgy birandod

őt, mint egy fiatal özvegyet, ki talán majd nem is lesz olly vonakodó irántad, mint hajadonul volna. Mert hejh! uram, leány és asszony két igen különböző dolog. Azonban az idő is elhaladt, akarnám tudni, áll-e előbbi határozatod vagy nem?’

E’ végső igen világos szavak hidegebb eszméltre hozták a’ lovagot, ’s noha még folyvást lázadtan vert ere, nyugodtabbnak erőlködék látszani, ’s bizodalmasan megfogván a’ haramia’ kezét, így szóla hozzá: „Csigolya, én neked már is sokkal tartozom; te mentéd meg életemet; de ha ezen merényünk sikerül, vissza térek ismét ősi birtokomba, ’s tízszeresen rovom le adós-ságomat. Igen, Csigolya, Csatárnak halni...”

„’S szép nejének tiédnek kell lenni!’ zárá be diadal’ hangján a’ haramia. De most kívül lassú zaj hallaték, mintha valaki közeldene. A’ haramia hirtelen meggondolással lefordítá a’ szövét-neket, ’s miután azt gondosan eltapodta volna, már besuhant az idegen vendég is. ’S most hárman állottak a’ borzasztó setétben, felfogott lélekzettel ’s mozdulatlanul, nem látva ’s nem láttatva, gyanú és félelem’ tárgyai egymásnak; csak a’ haramia’ lelkében villant meg egy gondo-lat, ’s az gyilkolás volt. Minden idege megfeszülve, a’ tör jobb-jában magasan emelve, hogy a’ belépettnak első mozdulatát meggyilkolja.

„Ki van itt?” zenge most egy félénk gyermeki hang.

„Szent Jeromos! zúgá magában a’ haramia ’s ijedve bocsátá le a’ tört kezéből. „Hát te, rosz kölyök – szóla tovább a’ gyermekhez – nem tudsz jelt adni ha jósz? mit keressz te most itt?’ „Oh, apám, hiszen keed van itt – mondá a’ gyermek. – Hát, édes apám, én csak azért nem adtam jelt, mert elfeledtem. Aztán az emberek ide küldtek a’ farkasvölgyből, hogy már világo-sodik.”

’Fuss előre, kis fiam – mondá szokatlan szelidséggel Csigolya – mondd, hogy mindjárt megyünk, ’s az ajtót, ha kimégy, félig nyitva hagyd. Nem láttál künn senkit?’

„Deb’zon!”

„Hát kit láttál?’

„Százaz ágon tar varjút. Aztán, apa, anyám azt izeni, hogy pénze elfogyott.”

„Takarodj!” kiálta rá Csigolya félboszúsan. A’ kis fiú, ki hihetőleg ismeré az efféle követelések’ munkálatait, már ekkor az ajtónál volt, készülőben, hogy a’ bokrok között a’ szabadba menjen; de apja megjobbítá magát ’s így szóla: „Várjatok rám estére a’ Solyomkő alatt.” S a’ fiú most hirtelen eltűnt. Csigolya három ajtót zárá be maga után ’s új frigyesével elhagyá ezen örök éjű tanyát, méltó tanúját egy új gonoszság setét terveinek.

IV.

Én láttam őt, az iszonyút!

Olvastam arcán a’ boszút.

„Egyetlenem! – monda Csatár, midőn ifju hölgyével az úti szekerektől távol egy rövidebb ’s igen kellemes hegyi ösvény’ fő fokán megállapodott – szép Zelemérem! milly öröm az nekem, melly üdv, hogy enyémnek mondhatlak, enyémnek isten ’s ember előtt, enyémnek a’ szív előtt, melly maga fölött semmi idegen hatalmat nem ismer. Ah Zelemér! atyádnak előbbi szigorú tilalma ’s nagyra vágyó házasságtervei alig engedék közelítésemet, ’s most egyszerre látlak, hallom édes szózatidat, ízlem ajkadat, öllelek, bírlak. Szent isten! mit adandok vala azon jósnak, ki ezt nekem a’ csüggedés’ napjaiban megjósolta volna. Még most is úgy tekintelek, mint egy kedves regét, mellyet örömezt hallunk, de hinni nem lehet; mint egy kellemes álmot, mellyben tartani kell a’ felébredéstől. És még is tagadhatatlan, hogy te karjaim között

vagy, 's hogy te vagy, szépséged a' tanú. Szép Zelemér! Jól adá az ég, hogy többé semmi akadályt nem tettek előnkbe. Azt nem tudom mint és mennyire szeretlek, de azt tudom, hogy ha téged el kell vala vesztenem, fellázzadtam, megőrültem, a' világot felgyújtottam volna. De nem, nem gyötrellek többé ilyen gondolattal. Ki mondhatja most, hogy te nem vagy enyém? Ezen szem' úszó két ege, ez ajk' mosolygása, homlokod' derűje, mind ezek azt vallják, hogy te enyém, hogy te boldog vagy!"

Mindezekre, valamint a' beszéd' némelly más részeire is a' boldog ifju nőtől egy néma szíves ölelés volt a' válasz, melyet most Csatár érzelmeinek azon foka szerint viszonzott, mire azok beszéde' tartalmai szerint emelkedének.

„És még is, Csatár – monda a' hoszú ölelésből kifejtekezett nő – félelmem nem akar szűnni. Az, kitől a' templomból kijövet visszadöbbsentem, Orlay volt."

„Orlay! – monda mintegy elmerülve Csatár – Álmodol Zelemér."

„Ah Csatár! – monda félelmesen a' nő – adná isten, hogy álmodtam volna, úgy nem lebegne az a' rettenetes kép szüntelen előttem, nem kísértene nappal örömeim körül, nem riasztaná el álmaimat. Gyermekkorom óta ismérem őt; gyakorta játszott velem, 's atyám' ohajtásaként, mint tulajdonát nézett. Parancsolhattam 's megteve mindent; de soha sem tűré, hogy mással enyelegjek. Utánam járt, mint az árnyék, sötét gyanúval, 's elfanyarítá gyermekeimeimet. Mikor ifjuvá lőn, egy rettenetes esküt monda, ha nem lennék övé. Irgalmas ég! ha az az ember él, úgy én nem lehetek nyugodt: csak látása is főlemésztené boldogságomat."

„Gyermek vagy – monda félig feddőleg Csatár – nem vagyok-e melleted 's juthat-e még időd rá csak gondolni is? Légy nyugodt, édes Zelikém, ha minden baj a' világon olly távol maradna tőlünk, millyen bizonyos hogy Orlay nem él, úgy tiszta 's háborítatlan lenne boldogságunk. Kíváncsodra ím elhagyjuk a' helyet; távol leendesz félelmed' tárgyától, ha az a' túlvilágról kísérteni vissza járna is. Mondhatom neked olly bizonyosan, mint karjaimban vagy, hogy..."

„Hah, Orlay! sikolta fel rémulten a' nő, 's a' bámuló Csatár' lábainál összerogyott. A' tárgy, melly ezen rémulést okozá, egy halvány ábrázat volt, két haragos szemtől világítva, melly a' szeretőkkel általelenni lombok közül egy pillanatra kitekintett. Az arcot nem sokára a' test is követé: Orlay volt. Mielőtt Csatár elájult kedvesét főlelhelhette volna, már előtte állott holt-nak vélt ellensége, Csatár' végszavait gúnnyal utánozva: „Mondhatom neked – így szólt – olly bizonyosan, mint azon asszony lábaidnál hever, hogy Orlay él! Ragadjátok el az asszonyt 's e' kölyket vagdaljátok össze!” parancsolá most Orlay, 's Csigolya élérohant czimboráival; de Csatár már ekkor felkészülve állott, 's legelső csapása földre terített egy haramiát, ki feléje vágott. Nem sokára közös verekedés lőn, mellyben Csatár a' sokaság ellen egy faderékhoz vala kénytelen hátat vetni, 's onnan elég szerencsésen védte volna magát, midőn elájult kedvesét felkapá Orlay 's vele a' fák között eltűnt. Csatár most mindenről megfeledkezve, dühösen megrohaná az útját álló haramiákat, 's rendkívüli ereje 's ügyessége által tágasabb helyen tán utat tört volna; de itt minden felől körülvéve, 's indulatja által vigyázatlanná téve, csakhamar elakadt, több felől megebeztetvén, 's Csigolya' buzogányának egy súlyos ütése által eltántorítottván. A' harcznak vége lőn. Csigolya még egy biztosító tördőfést készüle tenni Csatáron, midőn mindnyájok' rémultére közel egy vadászkürt' riadása hallék. „Megálljatok! ki mert itt csatázni Mátyás' híre nélkül!” kiálta harsányan egy uralkodói hang. 'S a' haramiák rémulve sűgák egymásnak: „Mátyás király!” 's csak hamar eltűntek az erdő sűrűjében, magokkal víve az elejtett társat is. 'S Mátyás király, mert csakugyan ő volt, egy könnyű sugár termet, vadász kopjával kezében, kürttel oldalán, kijött az ösvényre, 's a' mint körütekinteni kis időre megállt, mind testtartásának daliássága, mind kivált arczának komolyan parancsoló fennsége jelenték, hogy

akár mint levente, akár mint király, a' bajokkal szembeszállni kész. Így álla egy ideig, midőn Csatárt szédülten egy fának dőlve látá. Igen csodálkozott, hogy illy nagy zaj után csak egy embert talál, azért is meghagyá utána érkezett embereinek, hogy az erdőben szerte nyomozzanak. Az alatt föleszmélt Csatár, ifjui ereje kiállván a' szédítő csapást, 's midőn első eszmélettel „Zelemért” sohajta, a' királyt látá maga előtt. „Hogyan, Csatár? te itt? 's mint szavadból sejtem, szeretőd vagy hölgyed elraboltatott?” Zavart tekintettel 's még mindig kábultan néze fel erre Csatár, 's kebléből mély sohajtás szakadt. De a' király, valamint sokat kívánt katonáitól, úgy hű bajtárs is volt. Történetíróink megjegyzik róla, hogy minden vitézét nevéen szólíthatá. Csatárt azonban nem csak így ismeré. Csatár Orlayval együtt udvaros volt nála, 's egyike azon ifjaknak, kiket mind teremeiben, mind a' vívó pályán 's csatatéren szerete maga körül látni; mert a' milly bátor 's vitéz vala itt, olly deli 's nemes magaviseletű a' társas körökben. Az udvar' ifjainak figyelme leginkább rá 's Orlayra volt, azon különbséggel, hogy őt szerették, Orlaytól félték. De a' királyhoz térve, ő kedvelt bajnokának illy balesetén igen felindult, 's alig tartóztatá magát, hogy a' rablók' nyomozására 's megbüntetésére el ne távozzék. Azonban Csatár' állapotja szinte segélyt kívánt. A' király felsegíté őt, 's miután kipiheenni hagyta, 's látá hogy ereje 's eszmélete lassanként visszatér, kérdé, mi baj érte 's kik voltak bántói? „Felséges uram! – szóla esdekelve Csatár – ha valaha híven szolgáltalak, siess a' rablók után, Orlay elrablá hölgyemet.” „Orlay? – szólt csodálkozva Mátyás – meg vagy zavarodva, Csatár; hisz Orlay nem él. Eszmélj csak fel. Senki sem tudhatja olly bizonyosan, hogy Orlay meghalt, mint épen te, Csatár.”

„Nyelné el őt az örök kárhozat olly bizonyosan, mint az, hogy él.”

„Ohó! hiszen te már tűzbe is jössz; no ez jó jel 's remény a' gyógyuláshoz. Ne hidd azonban, hogy mi tudatlanok vagyunk. Nem alkuvál-e te halálos bajra Orlayval, tíz bajtárs' jelenlétében? Nem vittatok-e a' tavasz' derekán, alkony tájban, Orlayval egy kis pusztaszízen, ketten minden tanú nélkül? Nem esett-e vég csapásodtól holtan a' habok közé Orlay?”

„Igen, uram – monda mind inkább erősödve Csatár – ezen kar döntötte őt a' habok közé; de a' milly bizonyos, hogy halottnak hittem, olly tagadhatatlan, hogy él 's elrablá hölgyemet. 'S oh boldogtalan, míg én tettemet hirdetem...”

„Addig embereim nyomozzák rablóidat. Férfiasan, Csatár! ha bajok nem volnának a' világon, mire akkor férfi, mire a' bátorság? nyugodjál meg szavamon. Ha Mátyás király' hatalma elég, hogy rajtad segítsen, nincs okod búsulni. A' titkos viadalt, mivel becsülettel álltad, nem akarom tudni, ha ellenséged meghalt volna is; de ha él 's rabolt, számot kérünk tőle.”

Ekkor belépe egy a' király' emberei közül, „Felséges uram – mondá, egy holt testet találtunk fej nélkül. A' többi rablóknak nyomára sem akadhatánk, mintha csak a' föld nyelte volna őket el.”

„Jőjtek utánam – monda a' király – az Orlayak' várát fogjuk szemre venni.”

V.

Segítség! ah ez ő vala,
Üdvömnék angyala.

Az nap, hogy Csatár' szekerei megindultak, korán reggel kivezetteté magát Sajó egy szoros út mellé, hol az új párnak okvetetlen át kelle mennie; meghagyá azonban, hogy délután érte jöjenek. Itt ült ő, előtte a' mély úton túl magas meredek part, háta mögött sűrű erdőség, mellynek lombjaitól beárnyékoztaték. Az erdőnek rejtékenyes moraja, lombsuhogás 's madárhangból elegyítve, még inkább elmeríték andalodott lelkét, elméletei révén a' leghívebb

barátok, kik őt soha sem hagyák társaságtalanul. De ezen barátok nem voltak vigasztalók, szomorú 's kietlen dolgokra levén emékeztetői, mindazáltal kedvesek neki; mert nem hagyák el setét napjaiban.

„Én boldogtalan – így sohajta fel hosszas merengése után – még csak el sem bucsúzhattam tőle, meg sem köszönhetém neki, hogy gyermekkorom óta őrangyalom volt. Midőn más kicsúfolt, ő vigasztalást monda, midőn más elhagya, ő felkeresett; midőn kivetének, mint a' kórebet, ő felvétete, és házában ápolt. – Bár ne tette volna, mondá egy kis szünetre, magát mintegy megczáfolva, most talán nem élnék, nem túrném ezt a' mondhatatlan kint. Szegény Sajó! ki tehet róla, hogy te vak, ügyefogyott és pór születés vagy? ki tesz téged olly nemessé, vitézzé, delivé, mint Csatár? Oh a' kit Zelemét szeret, annak dicsőnek kell lenni! – 'S még is, ohajtanám, hogy e' szem megnyílnék 's felgyújtaná nekem tüzével a' setét levegőt, hogy képét a' fénytől dicsőülve látnám, úgy járulnék hozzá, mint isten' oltárához, honnan üdvözlés' reménye mosolyog. Oh mit nem adnék egy ilyen álomért! odadnám azon szemet, melly most nincs, melly mindenem volna, mellynek vakablakában most éjfél 's levertség tanyáznak. – Örök isten! én őt nem látom ezentúl! Látom? boldogtalan! 'S még is, midőn ajka felém olly szelíden zenge, midőn kis kezeit ajkaim illeték, midőn könnyü lépteit hallám elsuhanni, úgy tetszék, mintha láttam volna, lelkem bizonyosan látá, szépnek, dicsőnek, imáandónak! Ah Zelemér!... De most legalább elbucsúzom tőle, még egyszer hallom édes csengő szavát, annak utóhangja fennmarad lelkemben, lelkem azon hangba költözik át.”

'S most valóban emberi hang szegé meg a' csendet, de nem olly csengő, nem olly szelid tartalmú, millyet Sajó vára, hanem durva férfias 's gyanúsán elnyomott, millyenen a' rosz lelkiösméret szól. „Siessetek haza, a' király' kopói nyomunkban!” Ezen kevés szó elég vala Sajót értesíteni, hogy nem jó helyen van. Hirtelen felszedé csekély batuját 's vele még jókor vissza a' bokrok közé vonúlt. Azonban nem tudván mennyire van a' haramiák' szemei előtt fedve 's nem jőnek-e egyenest rejteke felé, igen kezdé helyezete' veszélyességét érzeni. „Itt várjatok be – mondá ugyan azon hang – ha egy vagy kettő jön a' király' embereiből, üssétek le; ha többen, ugaorjatok szét 's úgy térjete haza.” 'S most Sajó több férfinak dobogását hallá, mint a' horhosból a' gyalog útra egy résen felkapaszkodának. Sajó most elveszté minden bátorságát; szellemi gyengéd ohajtásai elenyésztek a' komoly baj előtt; egyedül szabadulásáról gondolkodott. Majd négy kézláb, majd tapogatva, de igen bajosan és lassan haladott befelé a' bokrok és fák között, a' mint csak lehetett olly kevés zörejjel. Több ízben megállapodott 's körü hallgatózék; de az ijesztő hangok nem akartak elmaradni fülétől; sőt mintha üldöznék, a' lábdobogás 's haraszt' suhogása mindig feléje látszottak tartani. Hiába vonúlt belebb meg belebb az erdőbe, a' vegyes zaj mind inkább közelge feléje, 's ő most vég erőködéssel keresztül ronta egy sűrű bokron 's ott vesztegelt, bevárni jó 's bal szerencsáját. Kétsége még mindig fennmaradott, valljon, míg egy felől bokortól födetik, nem lesz-e más oldalról egészen kitérve, 's azért térdre bocsátkozék, kezeit összetéve mint az imádkozó, noha félelmében imádkozni nem bírt.

„Nyissátok meg az ajtót a' patak felől, amaz most messze 's igen szem előtt van, – szóla ugyan azon férfi-hang, melly már két ízben megszólalt – 's várjatok reánk.” A' zaj lassanként¹⁰⁷ kisebbedett, 's a' vak Sajó mindinkább kezdé remélni, hogy felfödetlen marad; de most egy segítségért kiáltó asszonyi hang hasítá a' levegőt, és Sajó, ki épen felállani készült, elzúzottan rogya vissza térdeire; szemei villámkarikát vetének, de csak hogy örök éjjelök annál setétebb 's rémületesb legyen. Majd eszeveszetten rohana a' sikoltó hang után, nem gondolva élettel, nem semmi akadályal; de a' kiáltás elhangzék 's csak hamar kalauz nélkül maradott. Ott állá most

¹⁰⁷ lassanként

egyedül, tüskétől megszaggatva, úttévesztve, világtalan, minden remény nélkül, hogy visszatérhessen, kiteve a vadon erdő ártalmainak, s mi az élet legkinzóbb szörnyetege, az éhenhalásnak. 'S ő mind ezt nem érzi, nem gondolja, nem ismeri; mert a sikoltó asszonyi hang Zelemér hangja volt.

VI.

Haramja fészek, szörnyű lak,
Benn búsan ül egy nő alak.

Sohajts, avagy kiálts,
Nincsen remény,
Egy bérce fejed fölött,
És őrod – én!

Azon setét teremben, hol nem rég két férfiú gyikos terveinek valánk tanúi, most igen nagy elevenség mutatkozott. Középen Csigolya állt egy csapat emberrel, kiknek nyugtalansága elárulá, hogy valamire várnak; azonközben több fáklya gyújtatott meg, s köröskörül a falból kiálló tartókba tétetett. Most látszék csak tisztán a teremnek mind nagysága, mind különösége: akkora volt, hogy kétszáz embert bőven befogadhatott; falai terméskő, de mellyen az anyatermészetén kívül emberkéz is munkált, magassága mint egy templomé; s a mi ismeretlennek borzasztóvá tévé, rajta egy ablak sem volt. Fölfelé ment egy kürtőféle nyílás; de annak gyenge derűje a szövétnek-fény miatt most nem vala látható. 'S ha az egyetlen ajtó, hol a bejárás volt, betétetett, hasonlónak lehele mondani egy lezárt koporsóhoz. Különösségeihez járult, hogy bal oldalán patak csaponga szilaj árjaival, mellynek mormolása a gyakran sok ideig pusztá terem csendét egyedül szakasztá.

Most ajtó nyílék s egy véres fej gördült be a haramiák lábaihoz, kik első pillanatban megdöbbenve s visszaborzadva, majd szilaj hahotával fogadák a lábatlan vendéget, mert benne elesett bajtársok fejére ismertek. A fej után belépett annak levágója is, egy nyúlánk délczeg legény, kit Csigolya különös figyelemmel fogadott. „Derék fi vagy, Fitos, hogy fejét elhoyztad, így legalább reánk nem akadnak. Mihelyt az erdő tiszta lesz – szóla tovább társaihoz – odább kell állanunk; a veszprémi vásár nyakunkon. Most jertek utánam.” Evvel felszúrá kardja hegyére a véres fejet s a bejárással általellenben egy alacson ajtóhoz mene. Utána mindnyájan az üreg belsőbb osztályaiba vonultak, de vad zajgásaik gyenge moraj gyanánt még néha hallhatók valának.

A nagy terem jobb oldalán egy négyszegű benyílás volt, ott ült alacson kereveten Zelemér, feloldott szemait a hely s jelenetek iszonyai ellen még most is kezeivel fedve. „Szent isten! hová jutottam!” voltak első szavai csüggedségében. „Szeretőd karjai közé – monda tompa merengéssel Orlay, ki most az egyik szeglet árnyékából, hol eddig őt Zelemér nem látá, előlépett; – szeretőd karjai közé jutottál, szép Zelemér! bocsássá meg neki az irgalom istene, hogy téged eszénél, az életnél, becsületénél is jobban szeretett.”

„Haramia! s ezt a te nyelveden szerelemnek híják? Oh, Orlay, ha én téged soha nem láttalak volna, más világon félkárhozatot kiállanék értte. Ne közelíts hozzám, Orlay, te kísértete minden öröiminek, ne közelíts hozzám; mert az élő istenre esküszöm – Orlay hátrább vonúlt – hogy holt testemet leled. 'S tudod-e mióta hordom e tört velem? láttam ördögi képedet a

templom előtt, 's tudtam, oh én nyomorú! hogy lelkem után jársz. De jól van. Eddig boldog voltam, eddig nem láttad erőmet, most, most látni fogod."

„Hagyd el – monda most szomorún inkább mint haraggal Orlay – hallgass rám Zelemér! – Ah ha te ez egy bűnömet meg tudnád bocsátani."

„Soha!" monda indulattal a' szerencsétlen nő. „Soha! – ismételé megrázó fanyarsággal Orlay. – Ah Zelemér! a' rövid élet' pillanatai néha hosszabbak minden öröklétnél, ha azon élet fölött egy egész nagy bérce fekszik sírhalomúl, 's a' szűk ajtónál, melly kifelé viszen, a' megve-tett szerelem 's féltékenység áll őrt. 'S egy illy keservesen hosszú pillanatban sok megy át a' lelken: kín, fájdalom, kétségbeesés, a' gondolatok' ezer meg ezer rajaival, mellyek közül egy sem hoz virágot, egy sem a' vígasztalás' mézét, míg végre a' pusztá lelket elfoglalja egy nagy gondolat, a' minden gondolatok' legerősebbike, az ellenállás' lehetetlenségének meggondolása. Mondám, itt reánk egy bérce nehezedik, az ajtót én őrzöm; sohaíts vagy kiálts, senki sem hallja meg, még az isten sem: engem sem hallgata meg vérző kínaimban. Két dolgot hagyok, miről gondolkodjál. Vagy titkon léssz hölgyem itt, világtól elszakadva, akaratod ellen, vagy megegyezel összekelésünkben, 's akkor asszonya vagy birtokomnak, életemnek, akaratomnak; mert tudd meg, mátol fogva Csatár' özvegye vagy." E' vég szavak villámként rázák meg a' nő idegeit: felijedt, meg visszarogyott ülésére; de Orlay többé nem ügyele reá; tovább ment 's kétszer tapsola, mire a' barlang' tulsó feléből egy agg banya biczegett elé. „Sára! – mond Orlay – maradj a' nagyságos asszonynál, 's ha valamit parancsol, légy szolgálatjára. Nem sokára meg-látjuk egymást." Ezen szavakkal hirtelen kiment a' teremből, a' boldogtalan nőt leggyötrőbb elméleteinek 's azon gondolatnak hagyva martalékúl, hogy Csatár nincs többé.

VII.

Itt nyugszanak mind egy hián,
'S az íme jó, 's olly halovány:
Nem tudni él-e, vagy halott?
Ki látta, vissza borzadtott.

Két deli hős, 's jó távol utánok a' kísérő csapat, egy várhoz közelítének, mellynek falain, köröskörül nagy fekete zászlók lobogának. Mit a' vár kívül mutatott, benn még inkább szembetűnő volt. A' vár' népe mind egyig feketében, címerek és paizsok bevonva, 's minden a' mi szomorúság' jelét viselheté, a' legmélyebb gyászban; mert az egyetlen örökös, virágzó kor-ban, véletlenül kihalt. A' gyásznak megfelelt azon komoly csend is, melly gyéren lakott teremeiben uralkodék. E' vár az Orlayaké volt. Midőn a' két idegen a' felsőbb palotába vezetteték, egy tisztos öreg, az Orlayak' régi várnagya fogadá őket, kinek fejér hajfürtei 's csüg-gedt tekintete sokkal mélyebb gyászra mutatának, mint az, melly ruháin látszott. „Hol van uratok?" kérdé parancsoló hangon az egyik jövevény, 's az öreg várnagy Mátyás királyra ismere benne. „Urunk felséges király! – monda az öreg elcsodálkozva – adná az ég, hogy itt volna 's felségedet üdvözölhetné; de ő nincs az élők között többé."

„Valóságot akarok, öreg, nem csak tőled – monda szelidítve a' király – miről bizonyos va-gyok, hanem embereitől is. Mi tudatik uratok' hol létéről?"

„Uram! – monda egy kissé neheztelve az öreg – nem tudom, mivel érdemelték az Orlayak, hogy a' vég ivadék' elhúnytakor fölötte illy kiméletlen vizsgálat tartassék. Látja felséged, hogy mindnyájan gyászt viselünk, 's ez nálunk csak halottért lehet. Urunk hihetőleg a' vízbe halt; mert ruhái a' parton találtattak. 'S ez sokkal szomorúbb dolog, hogysem magyarázatot tűrjön."

„Nyúgodjál meg, öreg, a' mit én keresek, igazság; de azt keresni akarom, ha szinte az Orlayház' sírboltjait kéne is feldúlnom. Igen! 's épen a' sírboltot akarom látni, öreg; mert a' sírboltban gyakran élők lappanganak; 's ki akarom hallgatni a' vár' lakóit is. Nyisd meg a' sírboltot 's rendeld őket oda.”

A' király ez által két czélt remélt elérni, úgymint a' ház' rejtekeit fölfedni, 's egy úttal a' vár' népét olly helyre vinni, mellynek komoly 's titkos borzalmú tekintete a' vallást sikeresbbé tegye. 'S a' sírbolt, egy tágas földalatti terem, megnyittaték. Kétfelül a' falnyílásokban porlának az Orlay-ház' elhunytai, versent korhadozó koporsóikban 's díszekkel. Középen egy gyász emelet állt, felette koporsó, az elveszettnek fegyvereivel borítva, mellyek fölött fejtől két keresztbe tűzött kopja lengeté lobogóját.

„Nyissátok meg a' koporsót!” monda a' király. 'S a' megnyitott koporsóban az elveszettnek ruhái voltak. Ezen közben begyűlt a' vári nép 's a' király kérdé: mindnyájan itt vannak-e? „A' rőt vadász hibázik – monda egy a' cselédek közül – vadászni van.”

Most a' király kérdéseket teve a' várnagyhoz 's a' néphez Orlaynak elmaradásáról, 's valljon nem hazug-e a' hir holta felől, 's nem lappang-e valahol Orlay akár itt, akár más birtokán; 's hogy a' ki ezen lappangást tudva is titkolja, az igen nagy bűnnek 's szigorú büntetésnek teszi részesévé magát. Mindezekre felelet lön, hogy halottnak tudják. „Esküdjétek ezen koporsóra, a' mit vallottatok.” „Esküszszük!” Hangzott mindnyájok' ajkairól. 'S a' király már épen indulóban volt, midőn egy száraz rőt ember a' sírboltba érkezett. „A' rőt vadász!” zúgá a' nép. „Hol urad?” kérdé a' király, midőn megérté, hogy ez az elmaradott.

„Jön!”

A' váratlan felelet a' várbelieket nagy rémületbe hozta; merevenen, némán, haloványan, hajborzadtan álltak, meglátni a' legszörnyebbet, mit emberi szem láthat, de soha még nem látott, – a' kísértetet. Ezen pillanatban egy magas alak állá el az ajtót, 's a' várbeliek előtt ismeretes hangon kiálta: „Ki meri háborgatni elhunyt őseimet? Ki az a' vakmerő – folytatá haraggal – ki itt a' holtak nyugalomát zavarja?”

„Orlay, jőj közénk!” kiálta fel egy még merészebb hang. 'S Orlay döbbenve ismeré meg azt. Jöve erőtetett délczegséggel 's bátran, de kísértetnek is elég haloványan. Azonban közeledtével a' vár' népe mind inkább magához tért, 's a' borzadás most nem csekélyebb bámulásnak engede helyt, melly utóbb a' legvontabb figyelemmé vált, midőn a' király, nem várva Orlay' üdvözlétét, megfogá annak jobbját, 's a' koporsóra tevén monda: „Orlay! e' nép 's mi mindnyájan azt hívők, hogy te halva vagy; eléggé gyász dolog, ha meghaltál volna olly véletlenül; de sokkal inkább az, hogy élsz, ha bűnnek terhe nyom. Eskügyél meg őseid' hamvaira 's ezen koporsóra, melly úgy vegye fel valaha nyugalomra testedet, amint igazan szólsz, eskügyél, hogy te Csatárnak hölgyét, az öreg Darvas' egyetlen leányát nem raboltad el.”

Halotti csend álla be 's mindnyájan Orlay-ra függesztett szemekkel várak hallani az esküt, melly egy előttök egészen új 's rendkívüli dolog felől vala leteendő. De Orlay a' várakozásnak meg nem felelt. Visszavoná jobbját a' koporsóról 's egy kissé elpirulva, tisztelettel ugyan, de elég makacsúl mondá: „Felséges uram! én az istenen kívül kettőt ismerek magam felett, a' királyt és a' törvényt. Királyom' személyét tisztetem, a' törvénynek engedelmeskedem. A' mire most felszólított felséged, ha a' törvény 's biráim ítélete úgy parancsolja, megesküszöm; ha nem parancsolja, nem esküszöm. Különben pedig – folytatá csaknem elbizottsággal – szeretnék azon embernek szemébe nézni, ki engem, eddig feddetlent, illy bűnnel mint szemtanú vádol.” „Az ember én vagyok, Orlay!” szóla fel Csatár, ki most előjőve a' sírok megől, hol eddig kardjára támaszkodva tompa mélézásban állt. 'S Orlay a' holtak véltet – mert Csigoly annak állítá – 's elkövetett bűne' legremítőbb tanúját, örökös és halálos ellenét, maga előtt látva, egy

oszlophoz visszatántorodott, 's minden a' ki e' pillanatban látta, megrendült állásán 's csüggedt tekintetén bűnvallást olvasott; de hajlékony 's edzett természete hamar gúnyvonással segíté fel arcza' levertségét, 's a' másik pillanatban már úgy állott az oszlophoz dőlve, mint kinek lelkében igen jó alap van az egykedvűsége. De a' fájdalmaiból felizgatott Csatár, nem elégele csupán megjelenni; férfias határozattal a' koporsóhoz lépe 's így szólt: 'Te nem akarsz megesküdni, Orlay? megesküszöm én. Halld, Orlay! én téged a' legundokabb zsványok' czimborájának, útonállónak, latornak tartalak, 's esküszöm az élő istenre, ezen koporsóra, melly a' mulandóság' jelképe, melly arra int bennünket egykor isten' elé állunk, számadandók minden tetteinkért; esküszöm azon előtted ismeretlen erényre, mellynek becsület a' neve, hogy te hölgyemet, Darvas' egyetlen leányát, szemem láttára latorúl elragadtad. Úgy áldjon 's verjen meg isten kegyelme 's haragja, mint igazat vagy hamisat szólok. Ha pedig mind ezekre sem hajlanál – szólt a' koporsótól kissé hátrább lépve, – 's tagadni mernéd miket állítottam, akkor hazug vagy előttem 's egész magyarországot előtt, akkor czudarnak, szemtelennek mondalak, olly czudarnak, a' milly tetemes vagy! nemcsak mondalak, de kiállok megbizonyítására akárhol, akár mikor 's akármilly fegyverrel.' 'S ezzel Orlayhoz hajítá keztyűjét; de Orlay a' keztyűt nem vevé fel, hanem haraggal körületekinté 's kérdé: „Hol vagyunk mi itt? török 's tatárok közt, vagy magyarországon? Mikor türte még Orlay, hogy háza béke' idején megszállassék, nevét tulajdon ősei' sírboltjában meggyalázzák? – Felséges uram, csak jelenlédnek köszönje e' fiú, hogy meg nem zabolázom. Én vele nem vívok, nem víhatok, mert rablók, kiktől távol létemben megtámadtatám, tehetlenné sebzék jobb karomat; de türni nem akarom, hogy cselédeim előtt nevemet gyalázza. Tagadom mind azt, mivel vádoltatom, hazugságnak, gonosz költeménynek mondom, 's visszatorlok reá minden gyalázatot, mellyel most illetett; ellenmondok egyszersmind minden további sürgetésnek 's háboríttatásnak. Van törvény, vannak törvényes bírám, hallgassanak 's ítéljenek meg; de mind addig házamban én vagyok az úr!”

„Én pedig úr vagyok fölötted és magyarországon – monda most a' fölingerlett király – 's megmutatom, hogy a' gonosszal, ha törvény' redőibe búvik is, tudom éreztetni haragomat. Hogyan, Orlay? te, gyáván és makacson egyszersmind, sem víni, sem eskünni nem akarsz, 's még ártatlan vagy? Nézz meg jól, Orlay! én vagyok-e azon ember, kivel játszani, ki előtt elkövetett bűnt palástolni lehet? Mi által rettenetes az oroszán Hunyady' fajzata? az által-e, hogy ellenségei, mint atyját, rettegik a' mezőn? Nem, Orlay! a' törvény' s igazság' ellenei még inkább rettegik őt; mert felfödi az elrejtett gonoszt 's megbünteti. Igazság vagy halál! – 's e' végszót tompán zúgá vissza a' rokon keblű bolt. – Vagy vissza szerzed bántatlanul minél-előbb az elrabolt hölgyet, vagy eljövök, mint törvényes bíráid' egyike, 's apám' szent hamvaira mondom, lesz okod megbánni átkodásodat, ha még egyszer ennyi őseid volnának is, mint kik itt nyugosznak. – Te 's ti mindnyájan fejeitekkel álltok az elrabolt leányért!”

A' rőt vadász most egy gyanús lépést teve, de Orlay' dárdája véletlenül-e vagy úgy intézve, épen jókor nyúlt által előtte, 's mielőtt tovább mehetne, a' király és Csatár már elhagyák a' boltot. – „Távozzatok! – szóla most Orlay, kinek átkodottsága minden egyéb érzelmein 's indulatain uralkodott. – Te, Kónya, itt maradsz.”

A' rémült nép örömmel 's könnyebbedő szívvel távozék a' helyről, hol az élők és holtak' vegyes tanácsában olly váratlan 's főben járó dolognak levének tanúi.

Orlay most Kónyához fordult: „Miért akartál te imént a' király' elébe térdepelni 's megvalani, hogy titkaim' egy részét tudod?” Kónya fejlesütve hallgatott. „Én jó urad voltam 's akarok maradni, de hallgatást kívánok. – Nyisd meg azon ajtót!” szóla most határozottan, 's egy koporsó megettí ajtóra mutatott. Kónya reszketve fogada szót, 's egy fa-ágygyal bútorozott kes-

keny ajtó nyílék, fölünnen gyengén világítva, mélyebb és magasabb, mint a' sírbolt maga. Ezen csendes tanyát rendelé lakúl Orlay leghűbb emberének, hihetőleg, hogy a' király' jelenlétében lépéseit ezentúl jobban kormányozza; 's hogy éhen ne veszsen, maga nyújtá le naponként eledelt egy toronyszobából, melly másnak zárva volt. A' várban a' rőt vadász nem láttatott többé, mint híre lőn, messze útra küldetvén urától.

VIII.

Ki az, ki a' vadat fektéből fölveri?
Vadász-e oh igen, ki szívét keresi.

Míg a' bánatos szülői házon legsúlyosabban feküdt a' gyász, addig az eset' rendkívülisége által felizgatott király minden irányban megjárata az erdőt, kikutatá Orlaynak minden jószágait, vallatá 's esketé küldött birák által embereit, 's minden erővel azon ügyekezett, hogy titkához férhessen a' gaz tettnek, melly csaknem szemei előtt követteték el.

De a' legbuzgóbb nyomozó Csatár volt. Mintha elveszett lelkét, kiszakadott szívét kereste volna, olly csüggedetlenül, olly semmi egyébbel nem gondolva járá az erdőket. Százszor is visszatért a' helyre, hol kedvese kiragadtatott karjaiból, megvizsgált mindent, a' mi nyomnak mutatkozik, 's nem csak napokat tölte nyomozásaiban, hanem néha éjenként is virraszta les helyén, gyanakodó fülei minden kis neszt jelnek magyarázván; vagy rohana viselhetetlen fájdalmaiktól űzve, mint a' felriasztott vad, míg fáradt érzékeit végre elnyomá az álom.

Illyen álmából ébrede egykor reggel, midőn egy vad körtefa alatt fekvétől mintegy húsz lépésnyire egy suhanczot látá álldogálni. Testén vászon üng és gatyá, nyakán kopott fátyol kendő, lába mezetlen, feje födetlenül, bal felén egy átvetett szőrtarisznia, mellynek lapos oldalai nem igen nagy úti készületre mutatának. Így állt a' szánakozásra méltó fiú, 's mozdulatlan egyenes állása, merő tekintete, már távolról mutaták, hogy világtalan. Ezen fölül ruhája és teste ágtól és tövistől irgalmatlanul megszaggatva, felkarczolván 's bevészve volt, míg beesett arczaín a' testi 's lelki szenvedés' egyesült nyomai látszának. „Senki sincs itt? – szóla bágyadtan a' szerencsétlen fiú; – ki vezet haza isten' nevében a' szegény világtalan Sajót?” Hangjának rekedtségéből lehete gyanítani, hogy ezen felszólítást igen sokszor kelle sikeretlenül ismételnie. „Ah istenem! – szóla végre elfojtódva, – éhen kell itt vesznem.” 's álló helyében összerogyott. Rogytában zokogása hallaték, melly kétségbeesését fejezé ki.

Csatár haza vezeté a' szerencsétlen fiút, ki útközben elbeszélé, hogy a' haramiák által helyéből kizavartván, mind inkább mélyen bonyolódott el az erdő' sűrűjébe, hol miután az éhség 's szomjúság' mardosó kínait 's az éhelhalás' előérzetét kiszenvedte volna, végre egy vad körtefa alá menekedett, 's szomját a' nem messze csergedező patakából oltotta. Csatár a' vak fiútól két nevezetes dolgot tanult: azon helyet, melly felé hölgye gyaníthatólag hurczoltatott, másodsor a' patakot, mellynek kútfejénél valami rejteknek kelle lennie.

Másnap Csatár egy halmot került meg, melly a' felette domborodó magasabb hegyeknek mintegy zsámolyúl látszék szolgálni, a' halom' felső végén egy pusztá kőbánya volt félíg vízben, félíg gyommal 's bokrokkal benőve. A' domb' gerinczét 's különösen alsó végét sűrű csalt fedé, mellyből egy tiszta, bő vizű patak ömlött alá. Csatár áttört a' csaliton, 's meglepetésére benn tiszta pázsitos tért talála, mellynek közepét a' patak' árjai hasíták. A' pataktól mintegy lépésnyi közzel egy másik száraz meder is volt. Ezen patakot vevé most vizsgálata' tárgyául Csatár, 's az elrabolt hölgye után sovárgónak gyakran úgy tetszék, mintha a' patak' morájával emberi hangok is jönnének alá, majd tördelt fácskákat lele a' patak' szélein, 's végre mondhatatlan örömére

egy kis fa keresztet. A' kereszt selyem fonállal volt általkötve, 's a' fonalon három apró gyöngy csillogott. Most már rendíthetlen állt hiedelme, hogy a' domb üregében élő lény lakik. Eltávozék, hogy kinyúgott erővel térjen vissza, elszántan, akármi áron is a' hegy' titkaihoz jutni.

Más felől a' király' kutatói az Orlay várban felfedék egy alkalommal a' titkos toronyszobát, hova Orlay senkit sem engede járni. Midőn belépének, alunnan egy gyenge hang könyörge fel: „Nagyságos uram! az isten' irgalmára kérem, vessen le egy falat kenyeret, mert meghalok éhen; a' víz poshadt, már alig ihatom; a' patkányok is majd megesznek itt lenn: alunni sem merek miattok. Az istenért! könyörüljön rajtam. – Hiszen nem akartam én a' király' elébe térdepelni; mit vallhattam volna én a' király' előtt? hogy az erdőben egy titkos tanya van? Hiszen annak is csak táját tudom. Nagyságos uram!... Hogy veszett volna minden nemzetséged! (de ezt már a' patkányokhoz mondá) ide ne jőj pára, mert bizony megeszlek. Ha-ha! úgy-e most itt szorúlt kelmed! – – Uram! az istenért adj ennem; mert patkányhúst eszem, és megátkozlak tőle!” „A' király' nevében kérdelek – kiálta most le a' király' egyik embere – ki vagy 's hogy jutottál ide?”

„A' király' nevében? Oh öröm! uraim, én mindent kivallok, mindent a' világon; én sok, nagy, rettenetes és iszonyú vallomásokot fogok tenni, csak vigyenek föl innen,” kiálta vissza csak-nem nevetséges nyomorral a' rőt vadász. 'S most saját útásítása szerint feltöretvén a' sírboltbeli ajtó, kivétetett a' nyomorú elcsigázott ember, valamint az előtt gyűlölség' úgy most szánakozás' tárgya a' cselédség előtt, 's első rettenetes de őszinte vallomása volt, hogy – igen éhezik.

IX.

Halál, vagy én
A' vőlegény!

Zelemér mind ez idő alatt a' barlangban sínlett olyl végtelen lelki 's érzéki nyomorban, millyen volt azon gyönyör és boldogság, mellynek öléből kiragadtatott. Orlay valót jövőndöle. Illy rövid idő, alig tíz nap, alatt által rohant szellemén minden gondolat, minden érzemény, legboldogabb pillanata' emléktől kezdve a' legmeszszebb 's ijesztőbb jövőndő' kilátásig, mihez csak egy tekintet kelle mostani helyzete' iszonyaiba, hogy lelke a' pokol' kínjaiban részesüljön, hogy sírjaikba letegye minden reményeit, minden ohajtását. Mind ezen veszteségeiből azonban – olyl édes vala a' fiatal élet – fenn tartott egy gondolatot, a' szabadulhatását. 'S illyenkor még azt sem akará hinni, hogy Csatár elesett. De ezen pillanatai ritkán lehettek; mert vagy Orlay' untatásai, vagy a' banya' fecsegései emlékezteték helyzete' kietlenségére. A' mi szabad pillanata volt, legszívesebben tölté a' kis patak mellett. Ezen halálhonban úgy tekinté azt, mint egy élő lényt, melly szabadból jó és szabadba megy, mint egy követet az élők' országából, mint egy szíves részvevő barátot, melly könnyeit árja közé fogadja, hogy kivigye panaszolni azon ég alá, hogy az isten' napja ragyog egy szép világ fölött, mellyben ő boldog volt. Csörgéseit ábrándozó ahítattal hallgatá, mint valamelly gyermekét, ki ártatlan beszédeivel vigasztalást cseveg. Nem ritkán jeleket bíza csapongó hajjaira, tördelt vagy faragcsált fadarabokat, végtére kis kereszteteket, mellyeket majd fátyol rojttal, majd gyöngyös fonállal tekergete körül. Minden illy kis jelt úgy tekinté, mint hajót, melly messze tengerekre száll, mellynek útját az óhajtott révig ezer veszély állja, 's még akkor is kérdés, feltalálja-e, a' mit ott keresé? Imádsága, ohajtásai, remény és kétkedés között, kísérek mindenkor ezen kis gályákat, hogy szerencsésen ússzanak

ki a' halál' honából, hogy azt a' szeretőnek mindenlító szemei fölfedjék. Épen ezen foglalatosságban volt most is, midőn az ajtó nyílása 's lábdobaj jelenték, hogy kínzója jön.

Orlay jött 's fáklyákat gyújtogata körül, majd egy ajtót nyitva meg, honnan nem sokára Csigolya lépe ki társaival.

„Itt a' pénz' utója – monda most Csigolyához, 's egy tetemes erszényt nyújtva át – olvassátok meg.” 'S Csigolya kinyitá a' széles szájú erszényt felkavarva ujjával az aranyakat, majd megsúlyogató jobb kezében 's monda: „Jól van, uram, a' pénzben nincs hiány, mit kívánsz tőlünk?”

„Hogy egy év' lefolyta előtt e' barlang' felé ne jöjtek!”

„Azt min bátorságunk miatt is megteszszük – monda Csigolya – különben is ezt a' Bakonyt már igen kezdik bűni. Csak egyszer Balatonon átkelhessek, uram, képpel sem fordulok többé e' táj felé, – értem, ha te nem parancsolod. Szerencse maradjon veled, lovag úr, adjon isten sok pénzt és örömet. Ha nem lesz ránk szükséged többé, az is jó; de ha lesz, embereid vagyunk.”

Ezen szavakkal eltávozék a' haramia minden társaival. Zelemér, ki eddig gyakran rettegéssel hallá a' távolabb üregben tompa zajgásait, most még is megdöbben távozásokon, 's döbbenése teljes rémületté vált, midőn a' különben útált banyát is utánok elbiczegni látta; mert ellenei' leggonoszabikával, Orlayval egyedül maradt.

Orlay a' kimenők után három ajtót zára be, 's lassú elszánt lépéssel a' terembe vissza tért; bezárá azt is, honnan imént Csigolyát bocsátá be társaival.

„Ketten vagyunk – monda Orlay setétebben, mint valaha – 's a' világ nem tudja hogy vagyunk, nem fogja beszédünket félbeszakasztani. Szólj, Zelemér, mit határozta? Azt tudod, azt mondtam már – folytatá a' választ be nem várva – hogy szerelmed nélkül sem élni, sem halni nem tudok, nem akarok. Gondold meg ezt jól 's ne válaszolj hirtelenkedve; helytelen válaszod engem gonoszszá, téged boldogtalanná, mind kettőnket igen nyomorúvá tenne. Te azt mondod, utálsz mint bűnödet; én azt mondom, szeretlek mint bűnömet, 's imádandó bálványommá teszek; mert az ég látja, nincsenek bűneim, csak a' mellyeket érted követtem el. 'S mint képzelheted, hogy illy utáltan 's így szeretve eltűrjem azt, ha téged más öle? A' mindenhatóra! azt tűrni nem fogom.”

„Légy irgalommal, Orlay, 's szóla esdekelve a' nő.

„Irgalommal! én? 's vagy-e te irántam irgalommal? van-e a' világ, sőt az ég maga? Válaszolj, válaszodat várom.”

„Ah Orlay! – monda megindító fájdalom' hangján a' nő – bocsáss meg, ha első hevemben durván 's kíméletlenül utasítottam vissza szerelmedet. Azóta meggondolám a' dolgot, megtörtem, a' mi makacsság, megaláztam a' mi kevélység volt bennem, 's itt ültem világtól elhagyatott nő, kinek férje öle, maga egy bérz alá eltemetve van. Itt ültem, Orlay, 's gondolkodám; megemlékezém ifjú éveinkről, kitekinték a' messze jövőre, összevetém a' lehető a' lehetetlennek, 's kérdezém lelkiösméretemet, hihető-e hogy én téged most vagy valaha, e' pillanatban vagy évek múlva szeretni tudjalak? A' halált állítám biztatóul mellém, 's ah, Orlay...”

„A' halál mit javasla válaszolnod?”

„Hogy én neked, ámbár üldözöm, ámbár ellenségem vagy, igazsággal tartozom; hogy én téged, Csatárom' gyilkosát, sem most, sem ha élnénk, világ' végezetéig nem szerethetnék.”

„Nem szerethetnél? – monda fanyaron mosolyodva Orlay – 's ha Csatárnak nem volnék gyilkosa?”

„Oh ki gyűlöli őt úgy mint te?” monda kételkedve a' szerencsétlen nő.

„Félre értesz. Csatár iránt én tévedésben voltam; az én gyűlölt vetélytársam él.”

„Ő él! Oh hála neked, jóságos isten! – szóla kifakadó örömmel a’ nő. – Ő él! Oh Csatár! az egek hosszúra nyujtsák életedet.”

„Boldogtalan! ’s ez a’ te meggondolt válaszod? Feledd, hogy kezeimben vagy?”

„Nem, Orlay, felele bátran a’ nő, semmit sem feledek. Oh hála neked, hogy e’ hírrel lelkemet újra fölélesztéd. Sokszor erőködtem, de nem bírtam hinni, hogy Csatár még él. ’S most hiszem, most tudom, hogy él. Most, Orlay, nem rettegek tőled! most újra ki merem mondani, hogy utállak, hogy megvetem fenyegetésidet. Csak moccanj, Orlay, ’s tanúja léssz egy olyan tettnek, mellyet még nem láttál. Igen, te vitéz, te hatalmas Orlay, egy asszony hal meg előtted ön kezei által; mert erősebb benne az utálat irántad, mint a’ halál’ minden rémségei; de Csatár, ő boldog lesz, ő nem jut ördögi körmeid közé, ő soha sem lesz olly nyomorú, mint te vagy, nem olly boldogtalan; mert én őt szeretem, olly kimondhatatlanul szeretem, mint utállak téged!’ szóla nemes hevültében a’ nő ’s a’ fölemelt tör készen állt kezében. Orlay összezúzva rogya le a’ padra, ’s egy pillanatig mozdulatlan maradt. Majd felszökkent, mint kit belső vihar űz, az ajtókhöz mene, ’s miután mindeniket jól zárva találá, visszatért, ’s erős lépései mutatták, hogy agyában nagy dolgokat forral.

„Hallod, Zelemér! – monda nyugalmas de bal jóslatú hangon – ezen barlangot senki sem ismeri kivülem, csak a’ kik épen elhagyák, ’s azok egy év előtt vissza nem térendenek. A’ három ajtó’ kulcsa itt kezemben van. Meggondoltad-e hogy ez itt rettenetes lakás, hogy innen szabaddulás nem is képzelhető?”

„A’ halál innen is kiszabadít.”

„Igen – válaszolt komolyan Orlay – az egy halál. Bocsásd le törödet, Zelemér, és halgass meg engem. – Boldogtalan! te azt hiszed, hogy tested’ gyönyöreire éhezem? Nem más tépte-e le annak is rózsáit? Mi vagy te most nekem ’s mi voltál valaha? Te angyalom, te istenném voltál, most – asszony vagy; de nem akarom, hogy nélkülem örömekeket találj, nem akarom, hogy mások bájaiddal dőzsöljenek. Hah! én egyszer, de csak egyszer sem ízelem ajkaidat; ’s nem senkiét, mert a’ tiedre vártam, mind azon szerelem’ összességével, melly kebelemben évek óta gerjedt. De most más sem fogja ízleni ajkaidat, más senki sem a’ halálon kívül. – Látod ezen két kulcsot, a’ két külső bejárás’ kulcsait? még most itt vannak, még most a’ halál’ barlangjától az élethez csak néhány lépés kell, ’s íme – ’s most egy fáklyával egy gyéren rostélyzott örvényhez tére – most az öröklét’ küszöbénél állunk. – ’S ekkor leveté a’ mélységbe a’ két nehéz kulcsot. – Te épen úgy mint én, el vagyunk temetve.”

„Rettenetes!’ monda most elborzadva a’ nő, ’s alétan az ágyhoz támolygott.

„Rettenetes, de te kívántad így. Most látod, hogy nem mulatni jöttem, hogy nem a’ szilaj vér’ csiklandása hajt. Én lelkemből szeretek, ’s ki így szeret, azt csak viszont ’s önkéntes szerelem elégítheti ki. Kértelek, imádtalak ez egy rövid szóért: szerelem! ’s te azt feleled: halál. Jól! mi meg fogunk halni. Temetőnk olly roppant lesz, mint szívünk’ fájdalom volt, a’ tiéd Csatárért, az enyém éretted.” ’S most ismét két kulcsot vevén; az örvény felé mene.

„Megállj, irgalmatlan!’ kiálta felijedten a’ nő, kit helyzetének ezen váratlan alakodása a’ halál’ iszonyainál is inkább elborzasztott, ’s Orlayt a’ kulcsokkal vissza tartóztatá.

Orlay megállapodék. „Van-e kilátás, hogy évek’ multával, midőn az idő elhomályosítá a’ történet’ képeit, van-e remény, hogy engem szerethess? Ne mondd azt, hogy szeretsz, csak a’ reményt, hogy valaha szeretni fogsz talán, ’s még nem vagyunk elveszve. Én feltöröm az ajtó’ zárait, külső országokra viszlek, szebbekre dicsőbbekre, mint e’ Magyarország, hol az élet paradicsommá lesz, hol minden ember boldog, hol én is boldog lehetek még. Hallgatsz? Az isten könnyörüljön rajtad.” ’S most a’ két belső kulcs’ borzasztó zuhanása hallék, ’s a’ nő ijedve hökkent vissza Orlaytól.

„Így! – szóla dermesztő nyugalommal – most el vagyunk jegyezve; halál a’ násznagyunk, ezen nagy sír a’ menyegzői ágy.”

’S most leveté bő köpönyegét, mellybe burkolva volt, ’s egy aranyos magyar ruha, rövid setét zöld dolmány, feszes testszín nadrág, mind kettő gazdagon kihányva, ’s rojtos rövid bakancs, egy magas termetet tüntetének ki, mellynek mozgásain erő ’s élet mutatkozott, míg a’ rajta uralkodó fejet a’ halál már elfoglalni látszott. Az arcz kihalt, setét, a’ szem mintegy kiégettnek látszó, ’s az egész ábrázat borzasztó vala. A’ szerencsétlen nő szemeit elfordítva, erőből és reményből kifogyottan, csaknem eszméletlenül állt, az iszony vevén hatalmat minden érzékein, midőn Orlay egy hosszú tört vona ki övéből, az egyetlen fegyvert, melly nála volt.

„Készítsd gyilkodat – szóla most a’ nőhöz – az idő eljár ’s szövétnekeink immár hamvadoznak.”

Zelemér felrázkódott fél halotti nyugalmából ’s valamint előbb kész a’ várt megtámadást halállal előzni, úgy most, szűnván a’ megtámadtatás’ félelmei, rettegé az imént kíváncsú halált. Minden önvédelméről megfélekezett Orlayhoz rohanva a’ tör után nyúlt, mellyet az épen felemelt. „Megállj, iszonyú – szóla – hallgass még mielőtt véres munkádat végzenéd.” – Orlay lebotcsátá a’ tört. – „Oh én boldogtalan! mit mondjak, mit ne mondjak neked? Ah én olly fiatal vagyok, és olly boldogtalan. Ah Orlay! az isten’ irgalmáért! szabadíts meg innen; vígy monostorba, Orlay, ott lemondok minden örömimről, le róla, kit gyűlölsz, csak szabadíts meg innen. Ah Orlay! gyermekéveink’ szent ártatlanságára kérlek, könyörülj rajtam!” Ezen szavakkal a’ merőn álló Orlaynak térdeihez omlott.

„Boldogtalan! – monda a’ nőhöz Orlay, – nem tudom melly átok akará – de úgy kell lennie –, hogy egymás’ gyötrői, gyilkosai legyünk; te, mert utáltál, én mert szerettelek; utálat ’s szerelem egyaránt kíntermők levének számunkra. De megesküvém, hogy nem tűrlek másnak karjaiban; lennék bár a’ sír’ lakói között, menyekződre visszatértem volna. Most együtt teszünk utat a’ túl világ felé. Te nem léssz virrasztója holt testemnek: az reád igen sok kint ’s rémületet hozna; nem fogod bevárni az éhség’ ostromait; példámat követened, hogy magadat a’ kétségbeesés’ karjából kiragadd. – Ah Zelemér! bizonyosan a’ túlvilágon másképp látjuk egymást. Te ott nem látod homlokom’ redőit, nem azon arcot, mellyet a’ balság bélyegez; te ott egyedül lelkemet látandod, a’ tisztát, a’ lángolót, az éretted elveszettet, mellyet a’ féltés’ dühangyalai nem kergetnek többé. Te ott szeretni fogod azon lelket, melly sugaraid között elenyészni vágy; megbocsátd neki a’ bűnt, mellyet elkövete, hogy veled egyesüljön.” – ’S most ellenállhatatlan erővel és tűzzel karjaiba ragadá a’ hölgyet, ’s őrzöngő ábrándozással nyomá az első és vég csókot ajkaira, ’s míg az andalodásából felriadott asszony, karjaiból kiszakadván, tőle hátra vonúlt „Isten veled, szép menyasszonyom – monda ő csaknem túlvilági elragadtatással – mi ismét látjuk egymást.” ’S egyszersmind magasán emelé jobbájában a’ gyilkot. Réműletesen sikolta fel a’ nő ’s aléltn borúlt el arczaiba. Midőn ismét felpillant, már hamvadozának a’ fáklyák’ üszkei; még egy lobbanás, ’s a’ lábainál fetrengő Orlaynak vértelen ábrázatát ’s meredező rémszemeit látá. Most az utósó fáklya’ világa is üszkébe fúlt, ’s ott álla a’ legboldogtalanabb nő, borzasztó setétben, egyedül, virrasztója egy öngyilkos halottnak, ki holt arczát még az éjen át is rá meresztgeté, kinek nyögéseit minduntalan vélte hallani, kinek szellemét, mint kísértetet, iszonyodással várta megjelenni; ehhez a’ tudat, hogy itt örökre, menthetetlenül el van temetve, élő halott, ezerféle kínnak ’s rémségnek áldozatul hagyva. Imádkozék, hogy ereje legyen megszabadítani magát kínaitól, felfogá a’ gyilkot ’s a’ gyilkot kifordult kezéből.

X.

Hol a' setét zsvány
Jár orzott kincs után,
Temetve vannak ott
Az élő és halott.

Csatár a' dombi pataknál, melyet csaknem szakadatlanul őrzött, igen különös tüneménynek leve szemtanúja. A' patak, mely előtte folyt, egyszerre fogyni kezdé 's nemsokára egészen kiapadt; de azon pillanatban víz borítá el a' száraz medert, 's a' helyét váltott patak ott épen olly vígan csörgeté habjait, mint imént. Nem sokára megzörrenének a' bokrok, 's közülök a' vizetlenül maradt meder' hosszában fölfelé egy hosszú, keskeny 's igen súlyos tölgyfa ajtó nyílék, melyet elunnan négy izmos dárdanyél emelt. Minthogy ezen ajtó a' fák- 's bokrokkal zárt tér' al végén volt, Csatárnak, ki főlebb a' kútfnél ült, elég idő juta magát a' felső részen elrejtetni. Innen láta most négy férfit előlépni, kik, miután a' zárt helyről az erdőbe kitekintének, az üregből egy szekrényt emeltek ki, mint látszék, nem becsületes kereset' gyümölcsét. Ezek Csigolya' czimborái voltak, kik vezérök' tudta nélkül rejtének ide némelly drágaságot, 's távozta után visszatértek azt kezökhöz venni. Beszédök érthetetlen suttogás, mozgásaik minden zörej nélkül, általában magokviselete a' legnagyobb mértékben óvakodó volt. A' szekrény ki lévén emelve, halkan és vigyázva ereszték le az ajtót; eltisztogatók a' róla lehullott iszapot, gondosan körültpaszták széleit 's végre beboríták a' patak' ágyában megtorlott kövecscsel, úgy hogy a' meder tökéletesen egynek 's egyenlőnek látszott. Most egyik a' megürült medernek kútfejéhez méne, 's belül, mint benyújtott dárdája' koppanásából lehete gyanítani, egy kis ajtót billente meg, melyre a' patak ismét régi helyére tért. E' szerint az ajtó a' meder' egy részét tévén, rendesen víz alatt állt, még inkább felfödözhetlenné téve a' falomb 's bokor által, mely rá a' lebocsátás után önként visza borúlt. A' haramiák még egyszeri kitekintés után eltávoztak orzott kincseikkel. Csatár, ki mind ezt felfogott lélekzettel nézé, kirohana most rejtekéből 's azon módon, mint a' haramiáktól látá, megváltoztatá a' patak' folyását, mellyen az üreg' titkaihoz remélt juthatnia. Azonban az ajtó olly súlyos volt, hogy legalább is három ember' erejét kívánta. Távozéék tehát, hogy segítséget híjon; de alig hagyá el a' zárt tért, egy csapattal találkozék, mely a' dombot kerülgeté. A' csapatban legelőbb is a' rőt vadászt pillantá meg, ki a' személyesen ide érkezett királynak megesküvék, hogy e' domb alatt vagy körül rejtezik az elragadott nő, noha a' bejárást mindeddig nem vala képes felfödözni; mert urát csak bizonyos távolságig vala szabad ide kísérnie.

Csatár rendkívül megörült ez új híren 's találkozáson, 's az egész csapatot az imént leírt ajtóhoz vezeté.

Itt azonban vigyázat kívántaték; meglehet, hogy az üregnek több nyílása volt, azért is a' csapat' fele őrüln künn hagyatott 's a' dombot körül vevé; a' másik a' király után, ki az illy kalandoknak szenvedélyes barátja volt, az üregbe indult. Legnagyobb csend vala parancsolva mindnyájoknak. Fölemeltetvén az ajtó, lemenének hat lépcsőn egy kisebb, majd ugyan annyin fel egy tágasabb üregbe, hol félig elhamvadt tűznek üszkeit lelék. Ezen üreg, mellynek egyik oldalán csermely folya át, előteremül látszott szolgálni; mert belőle több szűk torkolat nyílék minden felé, 's a' kutatók, hogy tovább haladhassanak, kénytelenek valának tüzet gerjeszteni. Innen több felé kísértvén utat, végre egy tekervényes szűk és alacson sikátoron menének, hol le, hol fel felé, midőn a' síri csendből rémületes asszonyi sikoltás hallaték. Mindnyájan dőbenve álltak el a' szűk torkolatban; de Csatár, ki megismeré a' sikoltó hangot, kimagarázhatlan

érzelmeik 's indulatok' harczaitól üzetett előre. A' király megindult sürgetéseire, 's most megint egy nagy üreget értek, hol, miután tüzet raktak volna, ismét feltalálák a' patakot 's mellette egy vas ajtót, melly el vala zárva.

Csend vala körül, csak a' kis patak' moraja hallható. Csatár Zelemér' nevét kiáltá háromszor, mellyre mozgás vétetett észre az ajtón belül. Az ajtó betöretett. Mellette térdein, kulcsolt kezekkel találák az annyi ijedelmek által megrendült 's összeroskadt nőt; távolabb a' vérében fetrengő Orlyt, jobbjába szorított gyilkával, 's vértelen arczán azon indulat' kifejezésének maradványaival, melly életének olly engesztelhetetlen üldözője 's erőszakos halálának okozója volt.

Vörösmarty.

AZ ÁLOM.

„Mi háborítók álmaid?
Oh kelj-fel, édesem;
Mi látomás nem hagy neked
Pihenni csendesen?

Szived milly nyugtalan dobog,
Ajkad mi lángmeleg!
Ne félj, lelkem szép hitvesem,
Ne félj, én költelek.”

,Hű férjem, ah miért vered
Föl boldog álmomat?
A' mennybe látám gyermekem',
Kedves halottamat.'

Erdélyi János.

SZŰZ MARGIT' ÁLMA.

A' királyi szűz szelídke Margit
Térdrül egykor így imáda istent:
„Oh kegyelmes isten! én növendék
Ifju lányka nem tudom, mi üdvösb,
És mi jobb nekem: taníts tehát meg,
Mit miveljek? és jelentsd ki nékem,
Istenem, mi boldogíthat engem?”
És bocsáta isten rája álmat,
Édeset, minő a' kisded' álma

Jó anyjának ápoló ölében.
Álma vitte őt kies ligetbe.
A' ligetben két virágbokor volt,
Egy viríta ormán zöld halomnak,
Más viríta völgyöbölbe rejtve.
Egy parányi 's fürge szárnyas angyal
Röpködé körül a' gyöngé szűzet,
És mosolygva a' halomhoz inté,
'S a' királyi szűz szelídke Margit
Felkiálta: „Jaj be szép virág az,
Millyen nyájasan néz a' magasról!”
És mosolygva szólt a' szárnyas angyal:
,Várj, 's tekints csak fel szelídke Margit.'
És a' lányka néze felfigyelve.
Napsugárzott a' virágkehelyre,
A' kehelyből harmatgyöngy fehérlett,
Tarka lepke repkedett közötté,
Szállt zibongva fürge méh reája,
'S a' királyi szűz szelídke Margit
Felkiálta: „Jaj be szép virág ez,
Mint örülnek néki lepke, méhe!”
És mosolygva szólt a' szárnyas angyal;
,Várj, 's tekints csak fel szelídke Margit.'
És a' lányka néze felfigyelve.
A' virág lecsügge dél' hevétől,
Nagy darázsok jöttek donogva,
Rút babócsok 's más bogár-neműek,
Mellyeket nyár 's délnek lángra éltet,
'S a' virágon durva röppenéssel
Gázolának által, 's felkiálta
A' királyi szűz szelídke Margit:
„Jaj be kár a' gyöngé szép virágért!”
Lágymosolygva hallgatott az angyal,
És a' lányka néze felfigyelve.
Ím, csodálatos! kelt félnyugotról
Fergeteg 's a' zöld ligetre zúdult,
Összezúzva halmon a' virágot,
'S Margit felsohajta fájdalommal:
„Szép virág, be búsan kell kimúlnod!
Kár hogy olly magas tetőn virágszál.”
A' parányi 's fürge szárnyas angyal
Röpködött megint a' szűz' körében,
És mosolygva völgyöbölbe inté,
Hol virúlt a' második virágszál,
Vad tövisek' árnyékába rejtve.
Nézte a' szelíd szűz és sohajtott:

„Árva, gyöngé, elhagyott virág te!
 Illy homályban kell-e hát virulnod?
 Fel magasra nyúlni tüskeszálak
 Tiltanak szegényt el, nap' sugára
 Tán ha egyszer száll reád naponnan,
 Még csak méhe sem lebeg feléd itt;
 Kedvesem te, árva kis virágom,
 Kár örökre, kár örökre érted!”
 'S könnyet ejte szűz szelídke Margit.
 A' könnyű virágkehelybe hullott,
 De a' lányka nem tudott felőle;
 Ámde látta a' kicsinded angyal,
 'S a' leányka' szűz ölébe röppent,
 Hónyakát szárnyával fogta által,
 'S csókolá őt a' meleg könnyűért,
 Majd piczin kezével hajnal-arczát
 Nyájasan simítva szóla hozzá:
 „Szép királyi szűz, szelídke Margit,
 Fájlalod tehát a' szép virágnak
 Árva sorsát, fájlalod te jó szív?
 Oh de nézz csak, nézz reá figyelve.’
 Szólt az angyal a' leány' öléből,
 Nyájasan mulatva hajnal-arczán.
 A' leányka néz, 's remegni lát egy
 Gyöngyöt a' nyíló virágkehelyben,
 'S mond: „Be szép gyöngy! millyet életemben
 A' királyi kertben sem találtam.”
 Lágymosolygva hallgatott az angyal.
 Majd csapongva dongnak a' darázsok,
 Rút babócsok, 's illy nemű bogárnép,
 'S illetetlen nyugszik a' virágszál.
 Kánya, karvaly, sas lecsap körötte,
 Ám a' tüske őrzi szárnyaiktól.
 Büszke szarvas, tiszta őzikével
 A' bokort kerülve futnak által;
 Fergeteg dül, törve zúzva lombot,
 'S épen a' virág áll völgy' ölében.
 A' királyi szűz szelídke Margit
 Látta mind ezt, 's felvidulva szóla:
 „O te rejtve nyíló szép virágszál!
 Árva vagy, de gyámod a' nagy isten.
 Annak áldozol csak illatoddal,
 Boldog, oh ezerszer boldog árva!”
 'S monda néki a' kicsinded angyal:
 „Szép királyi szűz szelídke Margit,
 Láttad, millyen a' virágok' élte,

Szép virág te szinte nagy Budában.
Isten azt azért mutatta néked,
Dolgodat hogy intézd el szerinte,
Fel halomra, vagy le néma völgybe
Ültesd által életed' virágát.'
Szólt a' kisded angyal, 's a' leányka'
Hónyakát szárnyával átölelte,
'S mintha eljegyezné őt jegyesnek,
Csókot illesztvén a' szűz ajakra,
Elszállt tőle tünde lebbenéssel.

A' királyi szűz pedig felébred,
És az álom''s égi csók' hevétől
Lelkesedve a' királyhoz indul.
Béla, hogy magához jőni látja,
Szól: „Jó gyermekem, szelídke Margit,
Monddsa, mit kívánsz apád' szívéből?”
'S mond a' gyöngye szűz szelídke Margit:
,Drága gyöngyim 's a' királyi udvar'
Pompadíszét félretennem engedd,
'S hagyj lemondnom a' világ' zajáról.
A' szigetben ottan szent magányban
Égnek áldozandom éltemet fel,
'S elvonulva ott imádom istent,
Hogy reád 's hazámra küldjön áldást.'

Czuczor.

JELEN ÉS MULT.

A' jelennek dús mezőin
Minden élet hervadás,
A' bú, a' kéj tűnedékeny,
Öröklő a' változás.
A' mi benne szép tenyészik,
Úgy lehet csak a' tiéd,
Ha letördelted virágít,
Kellemét ha izleléd.

Isten új perczet teremthet,
Multat nem hoz vissza ő,
A' nem éldelt óra elfoly,
Újra nem teremthető.

A' jelennek élményi:
Képzik a' szép multakat,
'S por' fiának sírig adnak
Istenítő álmokat.

Éldeld, szedd hát a' jelennek
Kellemdús virágait,
Ők hímzik majd rózsaszínnel
Agg korodnak alkonyit,
'S ha a' szép emlékezetnek
Holdvilága rád derül,
Fölkelnek, kiket sirattál,
A' koporsó' éjiből.

Bajza.

GYÁSZ ÉS REMÉNY.

Holló hajfürteid
Szint olyan feketék,
Mint csillagszemeid'
Igéző párja kék:

Még is míg fürteid
Jelentik gyászomat,
Szemednek kék ege
Reménysugárt nem ad.

Oh hozd fel csillagod
A' kék szemben, remény.
Vagy, gyász, merülj el a'
Sötét haj' tengerén.

Csaba.

A' CSÓNAKOS.

Ki csónakázik olykoron
Az estve' fényiben?
Lenéz a' vizre 's más eget
Lát habja' tükriben.

Mint angyal ő, mint mennylakó;
Két ég között röpül,
Fenn és alatt csillagsereg
Ragyogja őt körül.

Szabad folyó' hullámain
Én csónakos vagyok,
Utamra eltűnő vizen
Derengő hold ragyog.
Szabad folyóm a' szerelem,
Vezérem a' remény,
Mint hold tűnő felhők közül
A' vándor' éjjelén.

Leányka jój, kis csónakom
Szerencsepartra tesz,
Hol új virány's elégedés'
Boldog szigetje lesz.
Oh nézd, miként csillog, ragyog,
Hab és örvény alatt,
A' hű szerelem olly lángoló,
Veszélyes túl halad.

Erdélyi János.

A' KORSZELLEM.

A' korszellem erős, igyekezzél járni nyomában;
Ellene hogyha szegülsz, jó szilaj árja –'s ragad.

Szenvey.

EGY KÉPSZOBORRA.

Nem faragott, oh lány, kőből a' művész' keze téged,
Kőre magad váltál a' kora búcsu miatt:
Innen az elhangzott panaszok' fájdalmai, innen
Szende mosolygásod kőhideg ajkaidon.

Vörösmarty.

AZ IDEÁLOK.

Schiller után.

Itt hagysz tehát báj képzetiddel,
Örökre itt hagysz engemet?
És elhagyod gyötrelmeiddel;
El örömmel szívemet?
Nem tarthat semmi vissza téged,
Oh éltem' arany ideje?
Hiába! mély örök tengerbe
Ragad hullámid ereje!

A' nap leszállt, 's rá nem talállok,
Melly tavaszomra fényt lövellt;
Eltűntek a' gyöngy ideálok,
Mik üdvezíték a' kebelét.
Isten-karához álmainnak
A' boldogító hit kiholt, –
Mind zord valóság martaléka,
Mi egykor olly tündéri volt.

Mint hajdan a' követ habozva
Pygmalion átkarolá,
Míg márványkeblét lángadozva
Az érzemény körül folyá:
A' természetet úgy öleltem,
'S tartám szerető szívemen,
Míg az lehelni és hevülni
Kezdett költői keblemen.

'S lángösztonimból részt fogadván,
A' néma, szót és nyelvet lelt,
'S a' vonzat' csókját visszaadván,
Szivem' hangjára megfelelt.
Fa élt nekem 's élt rózsza akkor,
A' csermely dallal kedvezett,
És életem' viszhangzatától
A' lelketlen is érezett.

Mindenható vágygyal feszíté
A' mindenség szűk kebelem',
Tüzelt kilépni az életbe,
Hol tett, kép 's hang lesz létjelem.

Míg a' bimbó titkolva rejté,
Milly nagynak tetszett e' világ,
'S oh a' mi most magát kifejté,
Be együgyű parányiság!

Mint vágatott merész tüzébe'
Víg álmoképzetek között,
Az ifju élte' küzdhelyébe,
Kit még egy gond sem üldözött;
A' legmagasb csillagzatokhoz
Emelték büszke vágyai,
Nem volt olly messzeség, hová nem
Vivék fellengő szárnyai.

Milly könnyen termett célhelyénél,
Mi volt előtte fáradság,
Mint tánczolt élte' szekerenél
Az égi szellemtársaság!
Fortuna aranykoszorúval,
Cythere angyalbájjal,
És Fama csillagkoronával,
Astraea lángsugárral!

De a' félpályát alig érvén,
Már a' kísérő istenek,
Csalárdul egy más útra térvén,
Egymás után elvesztenek.
Nyilgyorsan tűnt-el a' szerencse,
A' pajkos ész szomjan maradt,
Vad kétség nyomta az igazság
Körül el a' napsugarat.

Láttam, miképen fertőztette
Pórhomlok a' dicskoronát,
A' gyöngy tavaszt gyors vég követte,
Gyors a' szerelem' báj korát;
És mindig pusztább, csöndesebb lett
A' rögborított szűk ösvény,
Alig vetett egy holt sugárkát
Sötét utamra a' remény.

Ki az, ki társaim' sorából
Nekem szeretve nyújt kezét?
Ki még vigasztal 's híven ápol,
'S a' gyászveremhez elvezet?

Te vagy, te édes szent B a r á t s á g !
Minden sebeknek orvosa;
Kit rég keresve, fölaltattam,
Te vagy szívem' hű biztosa!

'S te S z o r g a l o m , ki víg tűzében
Mindig vele szűz kötést font,
Ki soha sem fogy erejében,
Ki lassan épít, de nem ront;
Ki örökélet' házfalához
Nem adsz, csak fővényszemeket,
De az idők' nagy adójából
Órát, napot róvsz 's éveket!

Szenvey.

A' CSALÓKA TÁVOL.

Hol messze ormokon aranyugár szökell,
Feléjük húz szívem szelíd reményivel,
'S ha rájok nézdelek, kinyílnak karjaim,
Szememből köny pereg 's meglepnek álmaim.
Sejtésem ébredez olly titkos-édesen,
Reményem vakmerő, reményem végtelen:
Hegyen túl messzire boldog vidék terül,
'S mosolygóbb föld felett szelídebb ég derül,
Rokonszív vár reám gazdag virányokon,
Rokonszív, és szabad, és fényölelte hon.
'S így bizton indulok a' messze bérce felé,
Velem leng álma is 's megyek tovább elé.
Nyom 's éget dél heve, 's csak ott csügg hű szemem,
Hol kék ködök megett virul szebb édenem.
De éj borong reám, utam homályba vesz,
Nincs csillag és vezér, sűrű sötét fedez,
Körülem barna éj' hollói küzdenek
'S rózsás reményeim az éjbe tűnnek.
Hol vagy szabad haza, te fényölelte hon,
Hol szív, melly értene, hol hű, nemes 's rokon?

Tóth Lőrincz.

ŐSZI DAL.

Köd borong, száll a' daru
Zúgva fenn az égen
Száll 's meleg hazát keres
Déli messzeségen,
Néki ott virít a' hon,
Hol nincs tél az ormokon.

Sárga a' viráglevél,
A' lomb hervadandó;
A' mit látsz, oh föld' fia,
Hamvatag, mulandó;
Gyarló létből a' kebel
Jobb hazába esdekel.

Szív, beteg szív, itt az ősz,
Lombjaid lehulltak,
'S többé földileg neked
Ők ki nem virúlnak.
De ne szálljon bú reád,
Lelsz te is majd más hazát.

Bajza.

YORIDALA.

KELETI ELBESZÉLÉS.

I.

Nagy tenger' árjai mosnak egy szigetet keleten, messze Európa' szűk határaitól, közel pedig Asia' virágos partjaihoz, túl a' mennyei országon, a' thea-termő Sinán, a' khoreai tengerszoros mellett. Ezen sziget legnagyobbnak mondható a' csendes tenger' éjszaki részében, nem magánosan álló, hanem többektől körülvelt, nagyobbaktól és kisebbektől. Mindnyája pedig a' délibb égal' áldásaiban részesült. Bőven terem benne az élettápláló ris, a' fáknak minden gyümölcse, 's a' Sinából átvándorolt thea, mellynek agyderítő erejét nélkülözhetlenül megszokták a' lakosok, 's melly hosszú úton hozzánk is elhintáltatik öblös hajók' üregében. De ezen áthozást magunknak kell véghez vinnünk, mert Japán' lakói nem távoznak honi partjaiktól, a' természet' áldását 's kezeik' műveit árulandók. Japán' lakói fogva ülnek tulajdon szigeteiken, míg magoktól minden idegent messze tartanak.

Ez nem volt mindenkor így. Voltak idők, mikor Nippon messze szigetekhez küldé hajóit, és Sikofh' kézművei fön Kamcsatka felé nem kevesebbé találtak vevőket, mint Cochinchinában 's a' csendes tenger' szigetsorán. Akkor a' tettekével együtt a' gondolkozás' mezeje is tágasabb

volt, tárva álltak a' szigetek, városok és faluk minden ismeretnek, 's Ásia' elmevirágai a' legkeletiebb ég alatt majd legszebben virágoztak, mikor azokat a' mongolok Suez' szorosától az Eufratig, Indusig, sőt még a' sárga folyóig és a' kék tengerig, melly Sina' véghatárait mossa, eltapodták. Száz ezrekkel tódultak Dsingiskhan' tanítványai a' khoreai tengerszoroson Japán felé is, megtámadásokat Tamerlan' idejéig többször megújíták, de Japán hódítlan volt. Az idegen hadakozók sírba temetkezni jöttek csak át a' hullámokon, 's visszavezető útát igen kevesen találtak a' nagy sergekből.

Így maradt Japán önállású, előhaladást tevő a' mesterségekben, művészetben, hajózásban, elmefejlésben. Némelly művek most is fölülmulhatlan, mikor a' tudományok óriási léptekkel haladnak a' tökély' végormához, 's midőn mi azt gondoljuk: elménk előtt semmi nincs lehetetlen, 's mikor ő reájok sajnálkozva pillantunk, sajnálkozva gondolunk, mint az időtől anyira hátramaradtakra, mint reményt épen nem mutatókra, hogy szerencsétlen rendszerök' megváltoztatásával ők is minél több érintésbe jönének a' többi nemzetekkel, 's kivált Európa 's Asia' lakóitól elfogadnák, a' mi dicsőt és okosat ezek rövid idő alatt szereztek, 's azzal magokat a' földteke' minden tekintetbeli uraivá tették, nem olly urakká ugyan, millyenek Asiában vannak, kényszerint hatalmaskodók a' testen, 's bilincsek közé zárók a' szellemi erőt, az anyagtalant, az égi igazságokkal élőt, 's az azok nélkül haldoklót: hanem urakká a' tudomány és tapasztalás által, mellynek erejével a' természet' három országát kincseik' előadására bírják, 's a' csillagokkal millió mérföldekről hirdettetik az igazságokat.

Mint minden embernek, úgy a' japániaknak is keblökben van a' fejlődési csira, melly harmat és fény által ápolva, ép növényné változik, harmat nélkül elszárad, fény' hja mellett pedig beteg nevededést vesz. Ki volna pedig, magát emberbarátnak nevező, ki az egész világ' minden népének az első, szerencsés esetet nem kívánná? – És bár lett volna úgy az Japánban is! De itt a' fejlődés' csirájától, mikor az már emelkedni kezde, harmat és fény elvonaték, 's a' növények' ezen legjelesbike megállapodott, sőt csökkent 's hervadó-félben van. Ennek eredetét akarom itt elmondani.

Egy ember maga magát semmiből nagygyá, tökéletessé fejteni nem tudja. Mondják ugyan az ökörszemről is, azon parányi madárról, melly a' gyepűkön repdes majdnem ágról ágra, 's magasra emelkedni soha nem láttaték, hogy a' magasra repülésben kifogott a' sason, a' napba nézni tudó sason, melly a' felhőkön túl szeret uszkálni, 's szárnyaiban fárászthatlan erő van, és mint legfellelegőbb, madarak' királyának nevezteték. De azt senki sem feledé el a' meséhez hozzá tenni, hogy a' sas' tollai közé rejtelkedék el, 's mikor ez már egészen kifáradt, ő repülni kezde, 's a' borostyánt elnyeré. Arról azonban hallgat a' krónika: mint jött alá, 's a' sas nem boszúlta-e meg a' méltatlanságot. Annyi való 's tárgyunkhoz illő marad, hogy emelkedése' nagy részét az ember másoknak köszöni, azoktól faragtatik ki, 's néhány év alatt olly állapotba jó, millyenbe, magára hagyatva, századokon által sem jött volna.

A' mi egyes embernél igaz, igaz a' nemzeteknél is. Egyes nemzet, magába zárkozva, nehezen vagy alig emelkedik nagy tökélyfokra, 's minden előmenetelén is az egyenoldalúság súlyos bélyegként mutatkozik. Vannak ugyan ezen egyoldalúságot dicsérők, a' mennyiben azt a' nemzetiséggel összezavarják, 's a' nemzet' ismertető bélyegének, néha palladiumának, szentségének határozzák. Mennyire van igazok 's mennyire merülnek hibába, a' nemzetiség és egyoldalúság' szigorú, bölcs meghatározásából fogna kitetszeni, mellyel mi itt nem foglalkozhatunk, tárgyunk' előadásához sietve. Mi az egyoldalúságot legtöbb esetben hiánynak határozzuk, mellynek kitöltése mind egyes személyeknél, mind öszveseknél kötelesség.

Japán' lakói ezen igazságot némán átlátni 's megismerni tetszetek a' régibb időkben. Mert nálók nyomait mutathatni meg az indus, a' thibeti, 's a' sinai mivelődésnek. Sőt még a' persa-

vélemények sem idegenek előttük azon időkből, mikor Zoroaster az égi fényeket tanítá isteni erőknél, sőt isteneknek, imádandóknak. Japánban ma is vannak, kik a' fölkelő napot imádják, mint istent, mint Heliost, kit Aegyptus és Hellas is ösmert, ki sugaraival a' szemeket élteti, a' földnek termékenységet ad, nyarat és télt hoz elő, ez utolsót nem olly zivatarosan ugyan, mint minálunk, de esőset, a' tikkadt föld' hatalmas enyhítőjét. És a' nap egyedül nem uralkodik, nem istenkedik nálok az égen, mert az egyedűlség, Zoroaster szerint, tökéletlenség, kín, hijány. Azért a' napnak van több istentársa, a' fogyó 's' növvő hold, 's' az éjszaka' vándoraira vigyázó csillagok. Ezeket Japánban ma is sokan imádják. De azért Bráma is imádtatik, sarjadékával Visnuval, 's' a' már ezer változásokon átment Sivénnel, kik nem keveseket választottak magok mellé nő, anya 's' ivadék néven, tiszteletre mind méltókat, 's' az áldozatokon örvendőket, a' kéréstől segítőket. Így divatozik a' bramaizmus Japánban nagy kiterjedten, de elég helyet hagyva még a' Dalai Lámának 's' a' confuciusi szellemiebb hitnek. Ez mind annyi tanúja, hogy a' japániak érintésbe voltak Asia' szárazával 's' onnan oktatást, igazságokat, véleményeket 's' közbeközbe ürességeket is kaptak.

Minekutána Afrika körülhajóztaték 's' a' tengeri út Indiába fel lön találva, az európaiak' kutatásának nem volt vége, határa. Keresztény hajók lebegtek majd föl Sina' szélein, 's' a' japáni szigetekhez is. Itt békesen és jól fogadtattak, kereskedési szabadság adaték nekik, 's' tenger és száraz föld nyitva hagyaték előttük. A' kereskedés pedig nagy hasznot hajt mind a' két félnek. Europa tanító 's' tanuló lett, adott és vett, 's' a' kölcsön-hatásnak kölcsön-emelkedés volt sükere.

Az európaiak pedig nem csak kereskedők maradtak Asia' keleti partjain, hanem oktatók és térítő is. A' keresztény vallás áldásait közölni akarák a' megismert népekkel. Mert ezen szent hit' szelleméhez tartozik, hogy üdvözítésében minél többen részt vegyenek. Hirdetői tehát első föladásoknak tekinték azt terjeszteni, mint az apostolok tettek, 's' azon vértanúk, kik szent kötelességöktől kínok és halál által nem hagyák magokat eltántoríttatni. Az új hit tetszett ezen vidékek' lakóinak, – és hol is volna kebel, mellyben annak szent igazságai leghatalmasabb viszhangra ne találának?! – Nem a' békesség, a' rend, a' testvéri szeretet' hite-e ez? és ezek szerint nem a' szabadságé 's' mind azon jóké-e, mellyek az okos polgári elrendelésből származnak? Természetfölöttisége pedig nem visszajeszítő, mert az másképp nem lehet, 's' általa az ember csak erősebben kapcsoltatik mindenható istenéhez, ki a' meg-nem-halást természetileg bizonyítja be a' hit' isteni állapotjának példája által.

Szép vala Japánban az urnak vetése, 's' a' leggazdagabb aratást ígérő, mikor az ápolók' tisztátalan keze az egésztestet visszafordíthatatlanul megrontá. A' béke, türelem és oktatás' pályájától eltértek a' keresztény tanítók, türelmetlenkedtek 's' hivatlanul mások' ügyeibe avatkoztak. Ez sokaknak nem tetszett, 's' föllegeket gyűjte össze, villámosokat, ijesztőket, rongálókat. Az olvasó borzad tőlök, de nem segíthet a' megtörténteken, 's' legfőlebb azzal vigasztalja magát: úgy volt a' történendők' könyvébe írva; – vagy: a' rosznak megjelelt példája jó mag nélkül soha sem vész el. – Mi pedig ezen elcsapongásokat elhagyhatatlanoknak véltük, hogy olvasóinkat azon pontra állítsuk, mellyről történetünket a' legszerencsésb sikerrel nézhetik 's' vizsgálhatják.

II.

Nagy kedvem jött a' japáni partokon látni a' fölkelő napot. Különben is már meguntam a' városban ülést, kevés járást, 's' a' csupa kézművek, árúk közötti lappangást. Korán ültem sajkára a' meakói öbölben, 's' evezőink szapora locsogással hajtottak délre a' Kufinodur' egyik hegyfokára, melly sziklás homlokkal dűl a' tengerbe, nem félve ennek száz mérföldekről jövő hullámaival megküzdeni. Teles erejökben ragyogtak még a' csillagok, mikor a' sajka megállott, én kiléptem, 's'

a' kijegyzett ösvényen föl indultam a' hegyre. Dicséretökre mondhatni a' japániaknak, hogy nálok belföldi és idegen a' legnagyobb bátorságban utazhat éjjel és nappal, sikon és hegyeken; százszorta bátrabban mint hazánkban, a' hesperidák' szép ege alatt, hol a' szabadság' szent zászlójának árnyékában sokan féktelenkednek, 's a' hegyi utakat járhatlan båtortalanokká teszik. Ez Japánban részint a' nagy népesség' szüleménye lehet, melly a' lakosokat ezer érintésbe hozza egymással, az érintések pedig emberisedést, szelidülést szülnék egy részről, míg más oldalról szigorú szabályokat hoznak elő, mellyeknek egyesek és öszvesek őrei, sükerök pedig a' csend és biztosság.

Néhány megbotlást kivéven, igen szerencsésen haladtam előre. Két völgyet metszék már keresztül, midőn szürkülni kezdett 's én lépteimet siettetni valék kénytelen, ha nap' kelte előtt akarék a' hegyre fölrni, melly a' tájon legmagasabb vala. Iparkodásom nem lön sükeretlen; mikorra az ég hajnali pirosságot kezdte keleten nyerni, én már a' tetőn álltam. Kilátásom a' legbájosabb volt. Lábaím alatt két hegy és két völgy nyugvék, részint erdős, részint a' legtar-kább csoportozatban mivelt; távolabb a' meákói öböl ezer hajóival, és egész messzeségben a' végetlen tenger, összeölelkezve a' csillagaitól megfosztott éggel; mindnyája fölött pedig a' reg-geli gőz tanyázott, idomait a' szellő' lehelleteként változtatva. A' reggel pedig egyre tovább fejlett. A' tenger' színe lángolóbb és lángolóbb lön, míg egész tűzpirosan emelkedék ki a' nap, egy sugarat lövellvén elő, és másikat és többeket. Képzeleteim édeset játszottak e' nagy tűneménynél, a' fények' árjában úsztam 's annak dicsőségében, ki lelkével az egész világot át-öleli, mindent éltet egekben, földön és a' vizek' mély gyomrában. Térdre hullva vegyítém imádságomat a' madarak' dalaival, kik hangos torokkal bizonyíták, hogy ők is érzik az élet' kellemét 's hálával adósak az életadó iránt. Azt pedig későn vettem észre, hogy nem egyedül vagyok a' hegytetőn, hanem van más is, ki a' reggelnek örül, ki nem akar rosszabb lenni az erdők' madarainál, hanem korán kel, a' múlt napok' áldásaiért hálákat adandó a' sors-vezetőnek, jö-vendőre pedig kegyelmet és jó sükert kérendő mindenben, a' mihez fog. Ezen észrevétel na-gyon megörvendeztete. De milly nagy lön meglepetésem, mikor kémlődve a' fajombeli lény-hez közelíték, 's ő ezer kellemének ruházatában előttem álla. Nem láttam még nyíltabb, szeb-ben domborodó homlokot, mint az övé, nem tüzesebb szemeket és pirosabb ajkakát, nem gőgösb nyakat és vallásosabban emelkedő mellet. Haja fekete mint a' holló, 's göndörödve hulla le hófehér vállaira, kiválva a' mogul szabály alól, mint általában a' japániak sokban köze-líteni látszanak az európaiakhoz. De ő mind azoknál európaiasabb volt, kiket valaha Niphon' szigetén láttam, 's első pillanatra kételkedhetém, nem Lisbonának lyányát látom-e előttem. Testi kellemeit pedig lelkei látszának emelni. Az istenhez imádkozék ő, a' tökéletesség' aty-jához, a' legjobb és legigazságosbhoz; és a' ki azzal társalkodik, nem lehet tökélyre nem törek-vő, a' jóság és igazságnak nem barátja. És imádságában nem a' törődés' lelke mutatkozott, nem félelem, rettegés, rimázkodás, millyeneket a' bűnősek, embertársaik' idvén gazázdálkodottak, mutatnak; hanem öröm és megelégedés ült homlokán, legszebb remény szemeiben, 's azon mosoly-árnyék ajakain, melly a' belső idvnek és bizodalomnak kétségtelen tanúja.

Engem ezen egy pillantás megváltoztata. Nem az voltam többé, a' ki előbb, mert nem azt érzém, a' mit előbb. A' foglalatoskodás, a' kereskedés, a' munka 's a' dolgokba merülés gyönyör-ködtettek mind eddig, 's főczélul a' hasznót és nyereséget tekintém. Most új érzés támadt kebelemben, különböző minden voltaktól, nyugtalan, feszítő, vágyó, 's mind a' mellett ki-mondhatatlan édes. Első leány volt, kit szeretni kezdék, szeretni szívem' mélyéből 's fejem' egész képzelődési erejével. De hozzá járulni nem båtorkodám. Csak rejtek-helyemből nézém egy jóltevő bokor mellől. Ő pedig nem soká maradt térdein, hanem fölkelt, könnyű pamut-leplét a' szellő' lengedezéseinek engedve, vidámon néze körül, 's csalogány-torokkal e' dalt intéze a' már egészen fölbújt naphoz:

„Ki fogható hozzád az égen? az est' csillaga-e, mely utánad hamar elhaldoklik, vagy azon ragyogó fény, mely jöttödöt sokszor megelőzi keleten?

„Mindenik hozzád foghatlan, oh nap! mind a' rezgő csillag, mind a' hajnal' ragyogó követe.

„És mérkőzhetik-e veled azon éji leány, mely bánatában havonként elfogy, 's a' remény' ápolása által ismét fényre derül? mérkőzhetnek-e az üstökösök, melyek a' gyávák' rettentéseül néha néha jelennek meg az égen?

„Nem mérkőzhetik veled sem a' hold, sem egyike azon bujdosóknak, melyek végetlen útaikon kalandoznak és sugaraidat hosszú üstökben fogják föl, nekünk vere vissza általa a' fényt.

„Nem tőled kap-e éltető meleget földünk, és földünkön a' gyöngéd virág, a' szelíd juh, 's a' dühös oroszlán? nem-e az ember, ki magát a' természet' királyának vallja?

„Igen! oh nap, te adsz éltető meleget földünknek, virágai 's állataival; te hevítet a' természet' királyát, az embert.

„Imádva légy, leghatalmasabb lény, te a' tavasz' előhozója 's az ősz gyümölcseinek érlelője!

„Lelketlennek látszol ugyan te, mert anyag vagy, 's az anyag nem erő. De hol még is azon lény, mely az erők' tulajdonait náladnál jobban mutatná? A' levegő-e az vagy a' csillagok?

„Te vagy, oh nap, a' fő isten' lakja, te vagy az örök erő' leglényegeseb' tüneménye, benned mutatkozik az ő valója, mert erőd mindenható.

„Imádva légy, oh nap, keblemtől is, mely magát ihletve érzi általad!”

A' dal' utólját alig hallhatám, mert a' leány lefelé indulva gyorsan haladott. Első tüzemben utána akartam szaladni, hódolatomat fejezendő ki, 's viszonszerelemért esdeklendő előtte; de lábaimat legyökerezetteknek érezém 's jó ideig nem tudtam távozni helyemből. Zavarom egyre tartott, indulatok csapongtak mellemben, 's nem érzett vágyok szorongaták szívemet. Utoljára a' kis bíró kezdé fejét fölemelni bennem. Még egyszer előmbe állítá a' leányt, de nem tisztasága' teljes napfényében, hanem mint napimádót, mint bálványozót. Ez elszomoríta. Ollyan szép testben annyira szennyes lélek! annyi kellem mellett annyi tévelygés! rövid életre örök halál!

Azon föltétel mellett indultam haza, hogy a' bájos syrenétől őrizkedni fogok, de mikor a' sajkában ültem, már vissza kíváncozám a' hegyre, 's midőn szobámban valék, nem ismértem portékáimra 's elfeledék rendeléseket adni embereimnek. Másnap a' korány a' hegyen köszönte, de nem valék többé pusztá kézzel, hanem gitáromat tartám kezemben, és játszám rajta gyöngéd énekeket, a' mórók' idejéből és fölebből, mikor Roma még keresztény nem volt. Énekemhez a' nap egész dicsőségében mosolygott, épen olly bájolón, mint tegnap, mikor a' leány' ömledeztete hozzá imádó éneket. Szavam elállott, csak újaim futkostak a' hűrokon, 's a' mint emlékezetem újra mondá a' tegnapi dalt, a' hangszer szavakat ada neki 's hangokat, melyek magamat is gyönyörködtettek. Ismételve lön így a' leány' éneke, 's dicsérve a' nap általam, keresztény által, kinek csak későn juta eszembe, hogy tőlem az igaz isten vár dicséretet.

A' tegnapiánál nagyobb bánkódás közt indultam haza, 's mikor ismét az öbölben úsztatám sajkámat, juta eszembe, hogy a' leányt nem láttam. Azonban képzeletem legélénkebb színekkel mutatá őt előttem, 's gyakran kételkedni akarék, nem volt-e ő is jelen. Boszkonkodtam magamra: miért nem vizsgálódtam jobban, miért nem indultam az ő ösvényén, talán föllelendém őt, dolgaival foglalatoskodót, és gyönyörködhetém arcza' szépségében, hallgathatám ékes dalait. Vakmerőségem többre is ment. Szemközt fogám őt, szeme' mélyébe tekinték, és ott kimondhatatlan valamit láték, vonzalomhoz 's reményadó sugarhoz hasonlót. Illy gondolatok között szállék ki Meákó alatt. Sok foglalatosság váraozék reám; dologba

levék merülve fél éjfélig, 's a' hajnallal újra munkához kelle kezdenem. Így múlt el a' hét, és én kedves útamat soha nem ismételhetem.

A' munka 's az elfoglaltság tisztítani szokják a' képzelődést 's igen csillapítják az indulatokat. Ezt magamon tapasztalám. Mikor egy hét múlva, nagy szorgalom mellett, ismét üres idő urává lehettem, egészen szabadabb volt szívem, 's fejemben sokkal hatalmasabb az akarat' szózata. De a' kapott láng nem aludt el. A' nap' imádóját én is keblemben imádtam 's vágytam vele találkozni, hogy viszont szerelemért esdekelyem neki.

III.

Nem gondolná az ember, milly hamar és könnyen változtathatja meg egész életmódját. Egy csekély eset! és egész életed ellenkezőre fordul. Nem sokat különbözünk a' mérő serpenyőtől, melly annál könnyebben hajol a' túl oldalra, minél közelebb volt a' teljes súlyegyenhez. Nem értem itt pedig az igazságtalanságokat 's a' keleti vad önkényt, melly kényszeríti az embert pálya-, élet-törvény-cserélésre, hanem szabadságában képzelek mindenkit, mellynél fogva választhatási joggal és kénnyel bír. És még is könnyű lapták vagyunk a' sors-gyermek' kezében, hintáló sajkák az élet-tenger' hullámain. Másokon látám ez igazságokat, és legújabban magamon tapasztalám. Változásom pedig a' körülmény-lévőkre is elragadt. Ezek közül mindenik végetlen szorgalommal dolgozott négy napon, hogy az ötödiken magát kideríthesse, 's míg én a' rendesen reám várakozó sajkán a' Kufinodur' leírt helyeire mentem, addig azok Meákó' vidékén mulatni kalandoztak gyalog és szekereken, majd hordoztatva magokat beleplezett gyalog-székeken. Gyakran megfordultak a' kedves találkozási helyen, de a' nélkül, hogy ismét szerencsés voltam volna. Gitáromon a' legszebb dalokat énekelém 's minden erőmet öszvevéve, – 's a' vidéket egészen föllármáztam: mert csapatonként gyűltek öszve a' könyékből ifjak és vénék hallgatásomra. Csak ő hibázott, és szüntelen ő maga hibázott!

Utólszor indulék szerencsét kísérteni. Jó korán jutottam ekkor föl, korábban mint valaha. A' teljes hold nyúgoton ragyogott még, fényéből keveset veszve a' keleten szürkülő hajnal által. Borzasztó szép 's háboríthatatlanul csendes volt az éj. Jól ki lehetett venni a' hegyek' menetét 's a' völgyeket, 's távolban a' tenger' árjait, és ezek fölött a' nagy vitorlás hajókat. De azért egész különbség volt a' nappali 's mostani világosság között. Mert ez szürke homállyal volt vegyítve, 's mintegy fátyolon keresztül mutatá a' tárgyakat. Mikor a' nézést megelégetve, a' várakozást megúnva, hangszeremhez valék nyúlándó, egy alakot véltem a' bokrok között megpillantani, melly lappangva simúlt előbbre. Fölhagytam éneklésemmel 's az alak után indultam, melly egy magános tölgy alatt állapodék meg jó távol a' bokrostól. A' szélső bokorig mentem, de tovább mennem lehetetlen volt meglátás nélkül. Ott húztam meg tehát magamat, 's csupa szem és fül levék, hogy mindent lássak és halljak a' mit ő tesz, de érzékeim az egyéb világ' számára elhaljanak. Ó vala, a' keresett leány. Látám pedig megállani a' hegytetőn, észrevettem vallási komolyságát, 's nemsokára énekét hallám megzendülni, melly a' hold' dicséretére szólott.

„Idvez légy te kisebb csillag – így énekelt – dicsősége az éjszakának, bízott vezető az éj' homályaiban.

„A' naptól kölcsönözöd ugyan fényedet, 's homályos vagy magadban mint földünk, 's mint a' többi bujdosók:

„De kölcsönözött erényedet is ezrek' javára használod, világítasz vele, 's megőrzöd botlástól a' szegény vándorokat!

„És így isteni tulajdont mutatsz, kinek lénye jóltevésből áll.

„Bár hozzád hasonlítának az emberek is!

„Idvez légy, nyugvó hold, dicsősége az éjszakának, biztos vezető az éj' homályaiban!”
Ezeket éneklé magánosan a' leány, 's az egész vidék kéjelgeni látszék csalogány-hangjaiban.
Én azon időt elérkezettnek vélém, melyben magamat mutatnom kell. Gitáromhoz nyúltam;
rezegtek a' húrokon kezeim, 's a' hangok megszorultak látszának tüdőmben. De erőködtem, és
a' leány dalfeleletet nyere, illyent:

„Álomba szenderít az éjszaka fiatalt és öreget, hímet és nőt, selyem szőnyegekre fekteti a'
gazdagot, pamut-szörpárnákra a' szegényebbet.

„Ólommadárként telepedik a' szemek fölé, a' fülek' halló erejét elveszi, zsibbasztó lepellet
takarja körül az agyat.

„De vannak, kikre hatalmát ki nem terjesztheti, kik álmhozó erejének hosszan, hatalmasan
daczolnak.

„Ide tartozó az égen, a' levegő fölött minden csillag; és ide a' hold, melly nyugoti ágyába
siet, hogy ifjúvá fürödjön ben magát.

„Ide tartozó a' földön, az ég alatt, a' levegő' keblében némelly ember;

„Ki ragadozó állatokként vérengzeni éjjelenként jár;

„Kinek szeméből a' szerencsétlenség könnyűket facsar;

„Kinek szívét lángok háborgatják, 's epedve vágy egy rokon szív után.

„Ezen utolsók közé tartozom én, oh hold, hív társom a' virasztásban!”

Énekem figyelmet gerjeszte a' leányban, ki közelebb jött, velem szóba ereszkedék, a' helyen
több hajnalban megjelent, versenyt énekelénk egymással, 's egy hónap mulva teljes hajlandó-
sággal látszék rajtam csüggeni.

IV.

„Nem rettegsz egy csillagimádót szeretni?” – így szóla egyik napon Don Alonzo hozzám,
egyike azon buzgó embereknek, kik a' Tajo' partjait elhagyák, hogy a' legtávolabb keleten hir-
dessék az úr Krisztus' igéit. – „Az örök élet csak azoké, kik az úrban hisznek; boldogtalanok
pedig, kik világi javakért 's a' mulandóság' dolgaiért az örök élet' idvességéről megfélemeznek.”

„De csak látná őt, tisztelendő atyám, egész másképp beszélne. Mikor őt teremte az isten,
remekele, hogy megmutassa nekünk földieknek: mi legyen a' legszebb test, 's megmutassa az
ég' angyalainak: millyen a' legangyalibb lélek.’

„Fiam, ezen beszéd is kárhózas. Legszebb lélek csak keresztényben lakik, 's a' legszebb
test, ha pogányé, csupán kísértésül teremtették a' világ' ura által, hogy rajta gyakorolják önmeg-
tartóztatási erejüket az idvesség' fiai. Idv pedig azoknak, kik mind végig állhatatosak marad-
nak; ellenben jaj a' gyöngének, ki magát pogány-kecsekkel hagyja lebilincselni!”

„Mind ezeket elgondolám én is, atyám, sőt elgondolám százszor, és hánytam vetettem
nyugtalan éjjelimen, de a' pogány leány' képét nem tudtam vele kivenni agyamból. Mert olyan
jó ő, hogy keresztény jobb nem lehet, olly ragaszkodó, hogy keresztény jobban nem
ragaszkodhatik, olyan nyílt eszű, hogy csak kedvező isten adhata neki annyi elmevilágot. Én,
atyám, nélküle el nem lehetek.’

„Szerezz tehát magadnak érdemet, 's térítsd meg őt az anyaszentegyház' kebelébe. Külön-
ben is illő, hogy az egész világ egy anyaszentegyház legyen, egy akol, mellyben juhok a' hívők
's azoknak pásztora az, ki mennyben az atya' jobbán ül.”

„Legyen, tisztelendő atya! a' mihez mind eddig nem tudtam fogni, első alkalommal hozzá
fogok 's megtérítem őt, hogy örüljön az egész mennyország, 's benne mind azok, kik Krisztus
által idvezültek.’

Áldását adá reám Don Alonzo, 's én a' legnagyobb föltétellel ültem következő napon sajkára. A' leányt szokott helyünkön lelétem. Örvendezve lépett előmbé 's ragyogó szemekkel mutatá az utolsó csillagot, melly a' feljövendő nap elől az ég' kék fátyolába rejtezkedett. Beszédünk biztos, bátor lőn, 's mikor a' nap tenger-sugaraival előtört 's a' leány imádó szavakra fakadott, hozzá fogtam nagy munkámhoz. De boldogulni legszentebb szándékom mellett is, nehezen tudék. Mert az első vélemények a' szívnek fenekére vernek gyökeret, 's onnan az agy' és szív' minden ok-ostromaival is alig irthatók ki.

„Miként volna isten a' nap, – szólék hozzá – melly lelketlenül világít a' magason, 's öntudás nélkül jár pályáján, nem különben mint földünk, mint a' hold 's csillagok' ezredei? Hogy tulajdoníthatsz, oh kedves Yoridala, teremtmő erőt azon lénynek, melly maga is teremteték; örök életet, melly bizonyosan megszűn egykor világítani; 's kormányzó ész, melly más kormányzó által indíttaték meg? Higy azon istenben, ki a' világot, és téged, és engem teremt; ki által létez a' nap és világosság, kinek lelke élteti a' tenger' hullámain.”

„S mi gondja van szerelmednek mind ezekre – felelt a' leány. – Nem mondad-e, hogy te engemet szeretsz, engemet a' mint vagyok, együgyűségemben, tudatlanságomban. Miért bajlódol olyan dolgokkal, mellyek csak mellékesek, mellyek a' szerelemhez nem tartozók annyira; mint-ha fő gondod volna bennem keresztényt találni, nem pedig érzékeny, hozzád hív leányt?”

„Én téged szeretlek, legforróbb indulattal szeretlek, leány! de lelkiösmeretem' szavára süket nem tudok lenni. Oh leány! nem csak ezen élet méreték az embernek, hanem egy másik, egy hosszabb is, hol jutalmát vesszük itteni cselekvésünknek, jót vagy roszt, a' mint jók vagy rosztak valánk. A' ti csillagimádó hitetek hallgat erről, vagy csak igen homályosan beszél; nem úgy a' mi isten-küldte vallásunk, mellynek törvényei világosak és szava hatalmas. Én a' te lelkedért is adózom a' másik életben 's a' magamét is elveszteném, ha az idvesség' útjára át nem vezetnélek.”

„Tinektek szenteitek vannak, mint gyakorta mondad, kik látatlan istentekről írtak, beszéltek; és volt egy, ki isten' fia vala, a' mit én megfogni nem tudok; nekünk bölcseink vannak, kik a' csillagokról, holdról, napról tartanak oktatást 's mondják, hogy valamint a' csillagok, hold és nap el nem enyésznek, hanem változásokon mennek keresztül: úgy az ember is, vagy a' benne lakozó finomabb erő, töletek léleknek neveztetett, el nem vész, hanem a' természet' kebelében megmarad, gyűlve, oszolva, ilyen vagy olyan anyagokhoz kötve. Arról azonba hallgatnak ezen úgy nevezett bölcseink, millyen állapot vár reánk a' halál után; ellenben tanítják, hogy a' rosz bizonyosan büntetést húz maga után, valamint a' jó maga magának áldása, és pedig már a' halál előtt, melly az egyenetlenségeket bizonyosan kiegyeníti. Látod pedig, kedves Mendizanóm, én senkinek ártani nem akarok, az egész világgal békességben élek, 's így büntetéstől soha nem félhetek. De annál kevésbbé félhetsz te, én miattam. Mert más vétkeért veled csak egy igazságtalan lény lakoltathat, a' millyennek te istenedet nem hiszed. Maradjunk tehát, édes Mendizanó, volt véleményeink mellett; imádjad te ismeretlen alakban a' világ' alkotóját, én őt a' nap', hold' és csillagok' képében imádom, 's azon könnyebbséget érzem mellette, hogy őt anyaghoz kötve képzelni is tudom. Hasonló segedelmet te magad is használsz, midőn neki emberi alakot tulajdonítasz, nem egyéb okból, mint hogy anyagtalan, mit képzelni nem tudsz.”

Nem volt egészen váratlan előttem e' felelet, még is nagyon meglepett. De nem mondék egészen le a' győzelemről. Elővettem tudományomat 's azon fegyvert, melly egész Európát meghódítá. Megmondam a' leánynak, hogy minden ember szenved már az eredeti bűnben, melly Ádám atyánkról 's nejéről Éváról maradt ránk, mellyet csak a' kereszttség' szent vize mos le; hogy istenről legbizonyosabban nem a' nap vagy csillagok, hanem az ő egyetlen szült fia beszélt, hogy ő legigazságosabb, 's ezen tulajdonságánál fogva a' készakarva tévelygőket köte-

les megbüntetni. Hosszú volt beszédünk, már a' nap magasra jött fel, 's én egyre nem boldogulhattam. Ez nekem nagyon fájt, mert a' leányt végtelenül szerettem, de keresztény is akartam lenni, 's megbocsáthatlan vétkeknek tartám: nemkeresztény kebelt hódítani. Újra kérém a' leányt: vessen félre minden okoskodást és higyen, higyen az én szerelmemben 's az által a' keresztényi igazságokban. Ő nem hajolt, apjai' hiténél kívánt maradni, 's elhatározottan mondá: maradni fog.

Elkeseredve fogám meg utolszor kezét. „Édes Yoridala, te engem többé nem fogsz látni – mondám – nem fogsz gyönyörködtetni ezüst hangjaiddal, nem szemednek égi sugarával 's lelked' ezer kellemével. El kell válnunk. Az isten ott fönne az egekben rendelt bennünket egymás' számára, nem ez életben, és nem ez élet után. Oh, Yoridala, ha te engem igazán szeretnél, 's e' szerelemnél fogva tévelygésednek bucsút adnál, az egész örökkévalóság a' miénk volna, miénk az egész örök élet, melly nem néhány évtizedre nyúl ki, mint e' földi lét, hanem vég és örökké vég nélkül. Mennyit örülhetnénk mi ezen hosszú lételen keresztül, mennyit élhetnénk szerelmünknek a' bennünket és világot alkotó isten' közeletén! De így te a' sötétség' helyén maradsz, hol napsugár soha nem dereng, hol a' csillagok' sugarai le nem rezegnek feléd tiszta éjjeleken. Yoridala, – és én sírni fogok miattad!”

És könnyeim valóban le is csordultak. A' leány érzékenyültnek látszék; 's talán megegyeztünk volna, ha don Alonzo hozzánk nem símul, szóváltásunkat hallgatja, 's nekem kezem' fogva így nem szól:

„Hivőnek könnyűt hitetlen meg nem érdemli. Hadd maradjon a' sötétségnek, ha tévelyegni akar; kapsz te, Mendizano, kezedre érdemesebbet is. Jöszte most velem, nagy közleni valóm van; hitbeli ügy, melly Krisztus' országának nagy aratást ígér.”

Don Alonzo' megjelenése nem volt ínyemre, de mikor a' hit' ügyében segedelemre szólíta föl, mindent feledve indultam vele. És ott hagytam a' leányt könnyűivel, epedő pillanatával, csókolatlanul; elmentem, hogy többé vissza ne jöjék, lemondék az élet' boldogságáról, hogy a' jövődőben annál nagyobbra szerezzek jogot magamnak. – Kisérőm igen sokat beszéle hozzám, és én igen kevest érték belőle, 's már majd haza jutánk, mikor én még egyre a' leánynál voltam, őt látám nedves szemeivel, és szivem nagyot dobogott, kebelem fohász' özönében szorult. Otthon don Alonzo' szobáinak legbelsőbbikébe vezetett, az ajtókat gondosan elzárá, 's nagy halkkal mitegy sűgva beszéltte ezeket: hogy a' keresztények' száma Japánban vélemlényen fölül megszoródott, ennél fogva illetlen, sőt vétkek, hogy az igaz hit a' pogányságnak szolgálója legyen; isten az övéit el nem fogja hagyni, hanem diadalra segítendi; álljak tehát én is a' hitterjesztők' sorába, szóval, értékkel 's, ha a' sors úgy hozná magával, vérrel, étellel is. A' meakói Dairi helyébe lépjen Krisztus' szolgálja, 's Confucius, Fohi, Zoroaster helyett dicsértesség az, ki istennél vala 's maga mint íge isten vala. – Nekem tetszék a' terv, kezemet adám reá, 's hamarjában nagy dolgok' titkába avattatám. Több portugaliakkal jöttem ezután öszve, majd japániak is bocsáttattak hozzánk, kik már vízzel leöntetve hozzánk hasonlókká lettek. Meglön pedig határozva, hogy a' keresztény hit minél buzgóbban hirdettessék, hogy mihelyt sükeres mozdítást lehet reményleni, a' pogánység ellen fölkelés indíttassék, Kubók és Dairik keresztény hitre téríttessenek, vagy különben helyeikről letéttessenek. Nagy volt a' munkásság mindenfelé, 's én sem valék legutolsó a' foglalatosságban. Annyival buzgóbban dolgoztam pedig én, mivel a' vérengzésnek nem valék és nem vagyok barátja, 's így pályámat a' béke' idejében akarám tettekkkel, buzgósággal fényeltetni. Mert, hogy zivatarok fognak beállani, előre gondoltam, ismervén a' japániak' elszántságát 's Kubók' nyakas vakmerőségét. Előre féltém pedig Yoridalát, az egyre felejtethetlent, kit örömet küldtem volna biztos partokra. De nem lehet; már rég nem látám őt.

Még Alonzo mindennapi barátom volt; meglátogata 's tőlem is látogatásokat fogada el, míg új tervünkön szorgalommal, 's a' mint látszék jó sikerrel dolgozánk: Európából csupa kedvező híreket kaptunk. A' félsziget megtisztult a' móroktól, 's az új hit, melly Németországot rongálá, a' Pyrenaeeken túl lépéseket tenni erőtelen vala. A' romai szent atya megelégedését jelenté a' japáni kiküldött térítők' munkásságán, sőt több munkást is küldé még, ezek között néhány főbb rangú papi személyt. 'S ezen újságok engem inkább érdekeltek, mint családoméi, noha ezek sem voltak szomorítók. Hajóim szerencsésen érkeztek el Lisbonába, igen jó áron ürítettettek ki, 's nyereségem majd félmilliót tevé. Az adott utasítások szerint ügyvivőm még egy hajót vásárolt a' többiekhez, 's elküldé mindnyáját részint Indiába, részint Sina 's Japánba. A' Meakóba rendelteket naponként várám, annnyival inkább, mivel itt megrakodtatván, Kantonba akartam menni.

Forró augusztusi nap volt; szellő nem mozdult órákig, 's a' tenger' színe csöndesen, mozdulatlanul állott. A' hajók hasztalanul tárták ki vitorláikat, nem mozdulhattak helyökből. De a' tengeri madarak, mellyek száz mérföldnyire szoktak a' száraztól lebegni, seregesen lőnek láthatók, előkövetéi a' zivatarnak. És este felé komorult is a' tenger fölött az ég, lassú szellő kezdett lebegni, 's benne szokatlan zöld színnel hánykolódtak a' vizek. A' hajósok sietteték útjokat a' biztos part felé. Némelylek jókor értek be 's örvendeztek a' vész' kikerülésén. De mások még távol vannak, 's a' szélle nevedezett légfolyamtól erőszakosan hajtának. Sötét felhők vonják be az eget, mellyeknek gyomrát egyes villámok hasgatják, 's nem sokára tompa morgástól követetnek. Szélvész kezd dühöngeni, még a' kikötő is remeg 's benne tánczra kelnek a' hajók; a' meákói öböl minden életét elveszti, mert úszó épületei mind a' parthoz fújják. Megérkeztek a' föllegek, a' nap hamar estté változik, 's csak a' cikázó villám teszi ismét 's gyakorta nappallá. Az eső majd hull, majd szakad; a' villám vakít és süketít, a' szélvész ront, emészt. És még is új hajók érkeznek, kettő egymás után, vitorla nélkül, majd égbe meredő, majd hullámokat hasgató árboczokkal. Az öbölbe hajtattak már, a' kikötő felé lövellnek, a' nép szalad, látni: szerencsés lesz-e bejövetelek, vagy a' keskeny útat vesztve öszve töretnék? A' hullám át-átcsapott a' hajó' födelén, de a' kormányost le nem csaphatá lábairól, ki két segéddel együtt iparkodék jó irányt adni a' hajónak. 'S törekvése jó sikerű. A' hajók az utolsó zajgónál vannak, ott hol a' kikötő' kapujánál torony-magosságnyra locsolódnak a' hullámok, 's a' sziklás falakat fejkő' tájkával akarják tovább marni. Hajóimra ráismertem, 's ki már előbb is féltem, most ingadozni érzém térdeimet. Az egyik hajó egészen jól futott 's meg nem ütközve ért a' révbe, de a' másikat épen behaladtakor kapá-föl egy ordító hullám 's oldalával nem szelíden zsúroltatá meg a' kapusírtet. A' sértés nagy volt, de örültem, hogy csak sértés, nem pedig törés volt. A' hajó, kis foltoztatás után, ismét tengerre mehetett.

Már nem csak a' felhők okozták a' homályt, hanem a' nap is leszállott a' nyugoti hegyek mögé, mikor új látvány voná a' nézők' figyelmét magára. Egészen rossz irányban hajtatték egy hajó az öböl' legsziklásabb része felé, honnan menekvés senki elé nem mosolygott. A' meákóiak mindent elkövettek, a' mi elköveshető volt a' baj' elhárítására; lámpákat égettek, segítő embereket állítottak ki. De tengerre szállani vezető sajkákkal nem lehet. Mert a' szél egyre zúgott 's a' parton ezer irányban tördelődtek meg a' hullámok. És a' vész sem vala megelőzhető. Nagyot villámlék 's látni lehet, miként szállt a' tűz keresztül az árboczon. Majd tűz látszék a' hajóban is; és a' segedelemért kiáltók' szava kihallatszék az elemek' ezerszer zavart zaján. De segíteni senki nem tudá. A' tűznek azonban eleje véteték, eleje még nagyobb baj által. A' hajó közel nyög már a' parthoz, csónakba szállnak belőle az emberek, mellyet egy hegymagosságú

hullám hátára vesz 's egy rándítással a' parthoz csap, fölfordulandót, megtörendőt, 's terhétől megszabadulandót. Az emberek nagyobb, kisebb sérüléssel 's a' japániak' segedelme által megmenekedtek – melly munkában a' hullámok' visszahanyatlása igen elősegítő volt – de csak azért, hogy megmenekedésökön sirjanak. Mert jött egy új hullám is, melly teljes erővel csapá egyik partsziclához a' hajót, 's ez ízre zúzva eltűnt, terheit részint a' tenger' gyomrába hullatván, részint, a' fatöredékekkel együtt, a' vizek' játékának átengedvén.

Az elveszett hajó' birtokosa egy ősz férfiú volt, kinek szemeiből szelidség és jóság néze ki, de ezek mellett most a' fájdalom is. Agg ajaki nem fakadtak panasza, de olvasám arczáról, hogy mindenét veszte. A' japániak ilyenkor különös bánásmódúak. A' megbukott és nem fizethető mind addig becstelen, míg életével nem adóz; a' halál pedig – az önkénytes – minden szennyet lemos.

„Szegény Gorid – így szólának többen – alig fog fizethetni, 's ő becsületesebb ember, mint hogy gyalázattal élni akarna.”

„Sajnálom őt – monda egy másik – noha nekem is adósom. Részemről az adósságlevelet kész vagyok elszagatni.”

„Én segíteném őt – kezdi egy harmadik – ha Mahometnek nagy ellensége nem volna; de mivel őt prófétának el nem ismeri, nem törődöm bajával.”

Míg ezek így beszéltek, az öreg Gorid körül néze, látá mindenének töredékeit, kérdezé: meg lehetne-e valamit menteni? 's midőn tagadó feleletet kap, elkeseredése fő fokra hágott. Elbucsúzott a' világtól, a' szép napfénytől, 's mind azon tárgyaktól, mellyek kedvesek voltak előtte az életben, különösen pedig hitelezőitől, kiket a' sors' csapása miatt megcsalni kénytelen. A' villám' szapora fényénél 's a' parti lámpák' sugaránál jól látám őt. Kést kére, melly nyomban adaték neki. A' japániak' arczán öröm sugárzott. Mert ők legnagyobb cselekvésnek tarták azt, mit Gorid vala teendő, és erénynek minden erények fölött. Az erény' gyakorlásán pedig a' föld' minden részében örül az emberiség, természeti¹⁰⁸ ösztönénél fogva. Én látszám egyedül különbözni a' sokaságtól; előre tolakodtam a' bámulva örülők közt, és megragadám az aggnak kezeiben a' kést, épen mikor hasmetszve akara életének véget vetni. Tettemen bámult az öreg, a' sokaság morgott, én pedig szólék: „Nippon gyermekei, bölcs meákóiak! ne ítéljete egy idegen' tettéről elébb, mint annak okát hallanátok. Én keresztény vagyok, 's az én hitem szeretetet parancsol, ajánl minden felebarátom iránt. Parancsának pedig engedelmeskedni akarván, meg nem szenvedhetem, hogy valaki azon nyomorú dolog miatt, mellyet mammonnak, pénznek neveznek, öngyilkossá legyen. Én ügyeinek kiigazítását magamra vállalom, hitelezőit ki-elégítem, de kívánom, hogy élete maga 's mások előtt sérthetlen maradjon.”

Ezen előadás igen új volt 's szokatlansága által meglepő. A' morgás hamar megszűnt, az öreg némi vonakodás után elfogadá segedelmemet, a' hitelezők ki lőnek elégtve, 's a' keresztényi jóságnak nagy híre keletkezett az egész tartományban. Ügyünknek – mellynek tervéről némellyeket mondék már, a' többiek pedig történetírókra bízom – ezen egy cselekvés által végtelenül sokat használtam. Mert a' keresztelendők' száma szerfölött szaporodott. Örömemnek e' mellett csak azon egy hiánya volt, hogy a' megtértek között nem volt a' kufinoduri lányka.

¹⁰⁸ természeti

VI.

Egy hét múlva Kantonba kelle indulnom. Foglalatosságaimat többnyire végezém már, dolgaim jól rendezve állottak, csupán Alonzo' tervében kellett még némelyeket tennem. Ez is végrehajtaték 's készen voltam az indulhatásra, készen, de csak külsőleg, mert belől erős láncz tartott vissza. Fölösleges mondanom, hogy ezen láncz Yoridala volt. Hónapok lefolytak már, mióta egymásnak hírét sem hallottuk. A' kereszténység nagy előmenetelt teve Japánban; a' bevásárlásnál igen szerencsés valék; sőt a' mi több, azon férfiú, kivel jót tevék, munkássága 's a' szerencse' kedvezése által hamar jó állapotba helyezé magát. Mind ez nagy öröme szolgált nekem. Csak azon utósó örömem hibázék, hogy Yoridalát még egyszer lássam.

Az idő 's a' gondolkozás nagyon érleli az embert, 's az észérésnek azon igazság' átlátása szolgál gyümölcsül, hogy a' természetiség megbecsülhetlen kincs, hogy a' természet olly hatalmas szóval beszél, melyet semmi bölcselkedési erőködések el nem nyomhatnak. Don Alonzo elég sokat beszéle hozzám a' szerelem' levivásának dicsőségéről 's azon érdemeiről, melyeket az úr' nyája körül szerzék magamnak; de szívem hamar elveszté fölmelegülését 's Yoridala' körébe kívánczolt. Sajnálni kezdém hevességemet, majd nyugtalan levék, dobogó szívű, epedő. Képe éjjel nappal előttem lebegett; látám őt rajtam csüggyve, egész ártatlanságában, hozzám szelíden símulót, mint gyöngye repkény a' tölgyfához simul; látám elválásunk' utolsó pillanataiban, mikor ő egészen jó volt irántam, én pedig vad, erőszakoskodó, meggyőződése ellen kényszerítő. Nem ő hagyott el engem, hanem én váltam meg bucsúcsók nélkül tőle; nem ő hagyta félbe a' találkozást, hanem én maradtam ki hálátlan hollóként. És most méltán szenvedem a' büntetést, mint ő méltatlanul. Mert hogy szívében mind egyre élek, arról bizonyos valék, 's ha kiszakasztatám, ő nálam boldogtalanabb.

'S milly hiú az ember, mennyire szereti erénynek, jóságnak nevezni azt, a' mi nem egyéb haszonlesésnél! Yoridala' vigasztalását hozám okúl magam előtt, midőn fölindulék a' Kufinodurra, noha ohajtásom 's szívem' legbelsőbb vonzalma volt az igazi ok; az ő kebeléről akarám – színre – leemelni a' terhet, noha en kebelterhem' kínait vágytam levétetni. Igaztalan ugyan nem lehetek magam iránt, mintha az ő szenvedései nem érdeklettek volna, hanem azt a' magaméihoz képest némileg mellékes dolognak mondhatom. A' mint pedig a' hegyre emelkedém, mind zajosabb és zajosabb lön kebelem, remegtem testemben, 's hajdani kedves helyünkre alig mertem lépni. Szent borzalom között járultam oda, 's kalapvéve. De őt nem találtam. Épen egy éve volt azon napnak, midőn magvallá hogy szeret, 's szerelme' előzalogául rózsaaajkáról csókmézet hagyta szedni, keveset ugyan, de annál édesebbet 's a' jövőendő égi kéjek' hírnökét. A' helyen egy kis köemlék állott, három lábnyi magos, fél széles, gránitból mesterségesen faragott, rajta – bámulásomra – az én 's ő neve. Teteje pedig koszorúval volt ékesítve, ujdonnal, ma szedett erdei virágokból készülttel. „Tehát itt volt ő – gondolám – ma volt itt, épen azon napon, mikor egy igenével földről egekbe emelt. De utolszor is volt itt, síremléket adva annak, kit el nem felejteth. Többé nem jövőendő el!”

Egész komolyan ültem le az emlék mellé, szemeimet a' tengerből kimerült nap' sugarain legeltetém, midőn erősebb szellő kezde zúgni 's egyik távolabb eső bokron egy kendőt lebegtete. Megrettenve szaladék érette, 's nem kis bámulásomra az övének ismerém; és pedig en ajándékom vala, Kantonnak legszebb szövete. Fölvettem a' kendőt, megcsókolám, nézém és újra csókolám. Az ő keblén volt az, az ő hómellét takarta, 's azon mellben egy szív dobogott, melly engem igen és forrón szerete. Képeletekben olvadoztam, a' kendőt százszor vittem mellemhez és ajkamhoz, 's míg ezt szorítám és csókoltam, a' lyányt gyanítám keblemen, ajkain véltem égni csókomat.

Elsötétült szemekkel álltam ott, lábaim mintegy a' földhöz gyökereztek, mikor egy alak állt előttem meg, szép pamut lepelben 's kerek szalmakalappal fején. Nem mertem hinni szemimnek. Yoridalának kell vala lennie, de Yoridala nem olly halavány volt mint ez, nem olly szótalan mint ez; Yoridala tárt karokkal szokott várni, ajkain idvezlés és idvezlési csók lebegett, melyet én onnan vidámon szedtem le. Ez nem úgy jött; ez nem az én Yoridalám.

És eltaláltam; ő nem volt többé az én Yoridalám. Igen meglepetve látszék látásomtól; nem tudott szólani. „Yoridala, egyetlen Yoridala! beh örvendek, hogy ismét láthatlak. Meg tudsz-e bocsátani gondatlanságomnak? 's elfeledheted-e, hogy téged akkor kérdezélek szerelemhez nem tartozó dolgokról, mikor szerelmedet elfogadtam, és – elhagyalak? Oh legkedvesb leány! igen érzem e' méltatlanság' büntetését, 's eljöttem, hogy kérjelek: vedd le angyali lelked' jósága által szívemről a' terhet. Én ezt el nem hordozhatom. Szerelmed' eljátszása örök kín lenne keblemben.”

„Igen későn jöttél, Mendizano, mikor már többé magamé nem vagyok. Ma van évnapja egy előttem kedves történetnek, ma tevém annak emlékére az utolsó tiszteletet. Ezen koszorú, mellyel a' követ takarám, az én fejemre szállhatott volna, 's akkor boldog leendék, míg most nem tudom minő sors vár reám. De erről hallgassunk. Mendizano, én téged igazán szerettelek; arczomon láthatod küzdésem' jeleit, nagy harcza került, míg a' halálkíntól menekedhetem. Te rosszúl bántál velem, de megbocsátok, mert én mindegyre szeretlek. Élj boldogul, Mendizano, 's ne felejtse el Yoridalát, ki szavát már másnak adta.’

Jobban ismertem a' lyányt, mintsem többé reménylenem lehetett volna. Kértem azonban még is, esedeztem előtte, térdeimre hullottam, kezeit mellemhez, szívemre, ajakimhoz vontam, de hasztalan; mikor tovább bátorkodám, ajkainak megcsókolásához, félre vonult, 's jobomat megszorítva, 's kendőjét elvive, tovább ment.

Most érzem helyzetem' egész iszonyatosságát, most víttam az elvesztett idvesség' kínos viadalát, a' poklok' egész tűzét keblemben érezvén dühödni. Nem tudtam mitevő legyek; akartam sírni, de szemeim szárazak voltak; akartam imádkozni, de csukott ajkaim csak görcsös mozdulást tehettek. Szoborként álltam, szemeimet utána meresztve, míg végre követésére határozám magamat. Futottam ekkor, hogy nyomát ne veszítsem, 's még is hiában törekvém, mert az első völgyben eltűnt a' csínos mezei lakok között 's engem töprenkedésemnek hagyta. Nagy reménnyel valék azonban megtalálása iránt, mivel lehetetlen ismeretlennek lennie e' lakóknál; de annál kevesebbé tudám mit csináljak vele, ha föllelendém. Másképp is gondolám hamar meg magamat, 's annál inkább, mivel atyjának nevét nem tudám, 's leány után – még pedig elígért leány után – kérdezősködni illetlennek véltem; a' hazamenetelre határozám magamat, 's útam a' tengerpart 's a' meákói öböl felé irányzám.

VII.

Némán ültem szobámban, mint a' fájdalom általában néma szokott lenni; ki-kitekinték az ablakokon a' népes tengeröbölre 's kívántam a' holnaputáni napot, mellyen szívnyugalom' elrablásának helyéről örökre távozzam. Haza kíváncsoztam pedig, Portugalliának virágos partjaira, hogy gyermekségem' örömeinek emléke földerítse lelkemet. Nagy út volt előttem, az egész ó világ megkerülése, 's kétszeri átmenetel az egyenlítő alatt. De mind ettől nem tartottam, csak attól félek, hogy szívsebemet egész újdonságában viendem keresztül rajta.

Don Alonzo igen fontos képpel sietett be hozzám. „Munkánk végéhez siet – így szóla – három nap mulva Japán sorsa el lesz döntve. Lehetetlen nem boldogulnunk. Az egész ő épület alá van ásva, kezek és fejek birtokunkban. De némi kiadásaink vannak, mellyekre pénz

szükséges. Itt van a tanácsnak egy íve, melyre kiki adakozását fölírja; pénz-fölvevőül én rendeltettem.”

Két ezer piasztert fölírék és leolvasék Alonzonak, ki azonnal tovább ment. De helyette többen jöttek hozzám, mind lázos örömben, mint a kétes de jó reményt adó esetek előtt szokása az embernek lázaskodni. Ezekkel különféle dologról szólék, de legtöbbet a napokban történendőkről: ha valljon jó szerencsével fog-e hajlani a Dairi, ’s pogány főpapi hivatalát fölcserélendi-e krisztus’ szolgálatával; ’s a Kúbó fegyverhez fogand-e, vagy meg hagyja magát kereszteltetni. Különbféle vélemények voltak, de abban mind megegyeztek, hogy a ’szent ügynek lehetetlen nem diadalmaskodnia.

Ebédnél több vendégem volt, ’s a körülforgó borpoharak feledteték velem a szív’ állapotját. Derült, nevető, csapongó lettem. Mulatásunk közben egy idegen jelenteték be, ki velem akar szólni. Az előszobába mentem ki, hol egy inas várt reám ’s kérdezé: én volnék-e Mendizano? Igent hallván, egy levelet ada át, illy tartalmút: „Siess az örvényszirthez, mert veled nagy közleni valója van – Yoridalának.”

Rövid volt a levél, de még rövidebb az én várakozásom. Bementem vendégeimhez, helyettest adék nekik ’s indultam. Az örvényszirthnél már várakozott reám a leány; szemeiből nagy komolyság néze ki, arca halavány volt. „Szeretsz még engem, Mendizano?” így szóla.

„Szeretlek, Yoridala, és szeretni foglak, míg eszmélni tudok, ’felelém.

„Tudod, hogy én is szerettelek, ’s mondom, hogy egyre szeretlek, és egy föltétel alatt tiéd lehetek. Akarod-e?”

„Szólj, égnek angyala, ’s a lehetetlent is lehetővé teszem, csakhogy a te kedvedben járjak.”¹⁰⁹

„Meddig akarsz Meákóban mulatni?”

„Két nap mulva indulni akartam Kanton felé, ’s onnan messze el távol hazámba. De most te parancsolj velem; kedvedért akár örökre maradjak.”

„S az én kedvemért milly gyorsan indulhatnál?”

„A’ szél jó; akár két óra mulva.”

„Tedd a’ mint mondád, édes Mendizanóm, de Kantonba menj, ott állapodjál meg ’s végezd el az én ügyemet is. Szerelemem ezen ügygyel van összekötve. Az egész e’ papirosba van összeírva. Jól el fogsz rajta igazodhatni. De esküdjél meg, hogy a’ papiros’ pecsétét föl nem bontod ’s az írásokat csak Kantonban olvasod el, hogy a’ dologról senkinek nem szólasz, ’s indulásodat nem kürtöltetted ki. Esküdjél.”

„Esküszöm az élő istenre, édes Yoridala, ki a’ napnak sugarakat és melegítő erőt ada, ki a’ csillagokban mindenhatóságát mutatja, ki a’ mi szíveinkben szerelmet kelte egymás iránt; és esküszöm hozzád való tiszta szerelmemre, hogy úgy teszek, mint most szóval mondád, ’s utóbb írásaid által parancsolod.”

Ekkor nyakamba borult, sírt és megcsókolt. Én is az idvesség’ könnyűit sírtam, ’s búcsúcsókomban lelkét látszám fölszívni. Nem tudék elszakadni tőle; újra ’s újra szorítám magamhoz, míg ő vonta el magát ’s menetelt parancsolt. – Gyorsan haladtam ekkor, ’s míg fölöttem ború lebegett, a’ távolban szép korányt sejdíték, melyet szerelmem’ napja derít föl. Menet hajóimhoz tértem el, ’s rendelést oszték a’ vitorla-fölhúzásra; lakhelyemre érvén pedig, vendégeimet menőfélben lelém, gyűlésbe iparkodókat, kiktől sok új dolog’ ürügye alatt maradhaték csak hátra.

¹⁰⁹ járjak.”

Egy órá lefolyása alatt mindennel készen valék, 's már a' hajóra akartam indulni, midőn az öreg Gori lépe hozzám. Leültetém őt a' bérlett házi bútorokra 's elmondatám vele jövele' okát.

„Azért jövök, édes don Garcias, hogy újra köszönetet tegyek hajdani jóságáért. Kegyednek köszönöm életemet, kegyednek a' mim az életben van. Igen nagy adósa vagyok én kegyednek! Adósságomat pedig szeretném lefizetni. Mert ismét jó gazdag vagyok; kegyed' segedelme igen bőven kamatozott, azon fölül hogy reményem' ellenére gazdag öröködést is nyertem. Mind ezen birtokon fölül pedig van egy kincsem, nagy kincs – magam is úgy merem bátran nevezni – egy leányom, szelíd, jó, ép és nem kellemetlen testű. Ezen leányt szántam én neked, don Garcias; jer, nézd meg őt, 's ha szeretheted, légy fiammá, légy egyetlen gyermekem' férjévé, 's legyen tiétek mindenem a' mim van. Hogy pedig semmi ellenvetést ne tehess, tudd meg, hogy én megkeresztelkedtem, 's bizonyos vagyok, hogy leányom is kész lesz azon idvezítő hitet elfogadni, melly ember- és isten-szereteten alapul, 's melly olly férfiakat ad a' világnak, mint don Garcias.”

„Nagyon köszönöm jóságodat irántam, atyám, de sajnálom, hogy el nem fogadhatom. Az ajándék nálunk keresztényeknél nem kölcsön, azért visszafizetése meg nem engedhető; leányodat pedig meg nem kérhetem, mert én szeretek 's ezen szerelemhez örökre hív akarok maradni.’

„Szeretsz! – mondá meglepetve az öreg – de nem hazádbeli lyányt? Leányom hasonló állapotban van, de szavát adta, hogy jöltevőmnnek, don Garciasnak az én kedvemért átnyújtja kezét. Az egész alku nem rég történt, 's régente meg sem is történt volna, mivel a' leány igen ragaszkodott idegen kedveséhez, ki azonban búcsút monda neki, mivel kereszténnyé nem teheté. A' leány Mendizanónak nevezé a' férfiút; én pedig gyanítom, hogy Mendizano te vagy.”

„Úgy van, atyám, én don Garcias Mendizano vagyok! leányod pedig Yoridala; nézd ez...” Ekkor a' vett irományokhoz akarék nyúlni, de esküm juta eszembe 's titkolám a' dolgot. Az öreg meglátá az iratokat, 's megismeré leánya' irását. Nagyon kért és végetlenül kért: adjam őket neki olvasásra át. Engedtem; a' levélben ez állott: „Édes Mendizanóm! mikorra te e' levelet olvasod, a' japáni keresztények kivérzettek, 's én boldog vagyok, hogy téged megmenthetelek. Hiteles kútfőből tudtam meg, egy órával ezelőtt, hogy az idegenekre halál határoztaték, 's halál mind arra, ki valamelly idegent megment, elbűjtat vagy elszóktet. Veszélynek tettem ki életemet, midőn megmentésed' elhatározám, de éretted mindenre kész vagyok. Most érkezik a' Kubónak hivatalos parancsa, a' Dairitól is aláírva, hogy minden igaz japáni fegyverkezve várja be az esetet, 's a' Kubó' zászlója alá készen álljon. E' parancs szigorú, csak az ősi hitűekhez szól; elárulása, kinyilatkoztatása vagy megszegése halálhozó. Atyám nincs itthon, don Garciashoz ment, kinek szavamat kellett ígérnem. Bár őt is megmenthetnők, mert igen jónak kell lennie! Atyám végetlen dicsérettel szól róla, 's szépnek is mondja. Oh Mendizano, volnál csak te azon Garcias! De én minden esetre a' tiéd maradok. Ha don Garcias megszabadul a' verpad elől, nem fog érettem veszélybe visszajönni; ha szegényt a' mért sors eléri, nem lesz kihez ígéretem kössön. Te várd be Kantonban a' dolog' kimenetelét, én addig atyámmal a' magunk' ügyét kiegyenlitem, 's reménylem, hogy az ő megegyezésével tiéd lehetek. Ha pedig soha – soha nem jöhetnél vissza, ha az idegent örökre pallos várná Japánban, ha többé meg nem láthatnának, akkor, kedves Mendizanóm, élj boldogul, örökké boldogul 's emlékezzél meg arról, ki szívében mindig a' tiéd marad.”

E' levél' olvasására örült az öreg Gori, igen nagyon örült leánya' érzelmein, de a' kubói parancs nem kissé nyugtalanítá. Nem hitte azonban, hogy a' veszély annyira sürgető volna. „A' leány még ma tiéd legyen, don Garcias, 's vele együtt szaladj a' fenyegető veszély elől. Jöszte,

vidd el magaddal.” És én mentem az öreggel. Bejutánk mezei házához jó egy órai járás után; Yoridalát nem lelők otthon. Új rendelések érkeztek a’ Kubótól, melyekből látható vala, hogy az idegenek’ elfogatása szigorúan meghatároztaték. Késnem tovább nem lehet, minden percczel nőtt a’ veszedelem. A’ házbani tartózkodásom Gorit és Yoridalát is veszedelembe döntheték. Mert atyafi atyafiért, atya gyermekeiért ’s gyermekek szüleikért, szomszédok szomszédokért voltak felelettel adósak. Egész japániasan öltözködve szaladtam a’ tengerpart felé, ott japáni vitorlákat húzaték árboczaimra ’s nyomban indultam. A’ hajók között nagy mozgás volt, nekem épen nem tetsző, ’s alig menék ki a’ kikötőből, mikor a’ kimenetelt nyomban elzárák, sőt vizsgáló sajkát utánam is küldtek. A’ sajkabeliek reánk ismertek, mint portugálokra ’s lármát ütöttek. Száz hajó indult nyomban utánunk ’s egyik gáton – mely a’ hullámok ellen fél óránnyira bocsáttaték be a’ tengerbe – tüzelni kezdtek reánk. Igen közel voltunk, jól láthatók az embereket, sőt még a’ gyújtó kanóczot is. A’ japániakat lövésbeli ügyetlenségökről jól ismervén, igen közel bátorkodánk a’ gáthoz, ’s én tüzelni parancsolék hajónkról, de parancsamat hamar visszahúztam, mert a’ gát elején Yoridalát pillantám meg, ki szabadulásomon örülni látszék. ’S oh bár meg ne pilantottuk volna egymást! Akkor a’ kedves lélekre nem várakozott volna veszély; mert aligha el nem árulta magát! Vagy tán elájult? Anynyi való, hogy fekve viteték tovább, és én hasztalanul szálltam embereimmel sajkába, őt hajóimra hozandó; mire part felé siettünk, ő eltűnt. A’ hajók pedig nagyon iparkodtak utánunk, és soká üldöztek, de kevés vala, mely sebességre a’ miéninkkel mérkőzheték. Egyik, késő este, holdfénynél nagyon megközelíte bennünket, de épen maga kárára, mert ágyúval és karddal zsákmányunkká tevők. A’ többiek távolról láták ezt ’s kedvök elmúlt a’ kergetésre; másnap reggel egyedül valánk a’ nagy tengeren, ’s egy hét múlva a’ japáni szigetfokot álzászlók alatt elhagyók ’s a’ khinai tartományokhoz közelítünk.

VIII.

Két hónapig hallók Japánból a’ vérengzés’ hireit, harmadik hónapban már mind ki voltak az idegenek irtva ’s a’ kereszténység’ száma észrevehetlenné olvadt le. Többeknek nevét hallók pedig, kik áldozatul estek el, ’s ezek között nem kevés ismerősöm volt Meakóból. Don Alonzo a’ fölkelés’ harmadik napján már fejvételre ítelteték. Hasztalan törekvém pedig Yoridaláról ’s az öreg Goriról hírt hallani. Mindenik csekélyebb sorsú volt, mintsem életök’ vagy halálok’ híre Khináig hathatna. De én előttem fő becsű volt tudni: mi lön belőlők, ’s nem kevésé szomorodtam el, midőn hallám, hogy halálos büntetés alatt tiltva van minden idegennek ’s minden időre a’ tartomány’ belsejébe menetel, sőt még a’ kiszállás is. Ezen törvény alól a’ khinaiak voltak csak kivéve, kiknek szabad kereskedés engedteték az egész birodalomban, míg egyéb nemzetek csak Nangasakiban köthettek ki. A’ portugálok azonban ide is alig bocsáttattak.

Sok tünődés után abban állapotam meg, hogy khinainak adom ki magamat, és úgy lopódzom be a’ Kufinodurra. Ezt nem vala könnyű végrehajtanom, mert az európainak arczvonása Ásia’ keletén nagyon szembetűnő. Segédül volt azonban maga a’ természet, kevésé gömbölyeg képet, ritkább bajuszt és szakállt, ’s sárgás bőrt adva, melyeket én mesterségesen még inkább kiemelék, bőrömet sárgásra festve, arczomat kerekítve, fejemen egy búbig lenyírva a’ haját, és a’ legtarkább khinai öltözetbe búva. Így egyik nankingi ismerősöm’ hajóján bemeheték Meakóba, ’s föl nem fődöztetve járhatám be a’ város’ jól ismert utczáit. De mely különbség volt olly kevés hónapok után a’ mostani ’s az előbbi város között! Milly kissé olvadt le a’ népség! a’ hajdani szabad mozgás’ helyébe milly feszes és félékeny társalkodás lépett; a’ város

tüzek által végetlenül szenvedve, melyekért az ártatlan keresztényeknek kell itt is, mint a' kegyetlen római császárok alatt, szenvedni. Elmentem arra is, hol hajdani szállásom volt; de a' házat nem lelém, le vala tövig rontva. Ebből azt itélém, hogy név szerint is kerestettem, ismer tetem, 's ha történetből elárulom magamat, büntetés vár reám, 's mivel a' japáni törvények a' kis bűnre úgy mondanak halált mint a' nagyra, fölfedeztetésemmel haláloamat tudám kapcsolatban. Ez igen vigyázóvá tön. Gori után nem merem nyilván kérdezősködni, annál kevesebbé bátorkodám Yoridalát kutatni. Mellékes utakat választék tehát; khinai ismerősöm' ügyeibe avatkozva 's napról napra jobban eltemetkezve. Így az iratokból annyit tanulhaték ki, hogy Gori' számolásai mindenütt kersztül voltak vonva. Megijedve tettem ezen észrevételt, mert gondolám, hogy Gori még él, föl nem hagy számolásával. Utóbb félhívatatosan teheték Gori felől kérdést, de feleletül vállvonítást kapék, 's ezt: volt, nincs.

Egy hetet tölték Meakóban, a' nélkül hogy legkevesebbé is közelíttem volna célhoz, a' nyolczadik történetből vezetett hozzá. Ekkorra ünnep parancsolták az egész tartományban 's halotti imádkozás. A' tenger maga is hallgatni látszék; a' néptelenné lett kikötőben ünnepiesen lobogtak a' zászlók, 's kevés csónak rendíté meg a' nyugvó vizek' színét. A' boltok mind zárva voltak, 's a' szobák' belsejébe is nyűgodni kellett a' kezeknek. Mert a' kubói hatalom a' ház' legutolsó rejtekébe is behatott 's a' nőt férjének őrévé tette. Illy nagy nyugalomban csak a' kíváncsiság nyugtalanzkodott. Százféle hír repdesett a' városon keresztül, abban mind megegyező, hogy valami nevezetes személy halálra vitetik ki. A' hír pedig legbátrabban lépdelt a' khinaiak között, mivel ezek tulajdon ügyvivőjök' védelme alatt álltak. Itt hallók pedig a' dairi' egyik cselédétől, ki egyszersmind a' khinaiakhoz rendőrségi tiszt gyanánt adaték, hogy egy pamut és thé-termesztőnek, ki egyszersmind kereskedő is vala, leányát viendik ma ki halálra, mivel a' keresztényekhez szíta, noha maga meg nem keresztelkedék, 's egy portugali ifjat méltó büntetése elől elszöktete, őt a' következő dolgokról tudósítván.

„Csak ő egyedül az, kinek a' dairi' kegyelmet akart adni, de méltatlan rá” szolt a' cseléd.

„De nagyon szép – monda társa, egy iszonyú szalmakalapú férfi, ki a' theát nem kevesebbé szerette inni, mint a' nagy kalapokat hordani – 's a' szépség hatalmasabb a' theánál is.”

„S hogy lehet olly ostoba makacs, 's nem enged a' Dairi' kívánságának! Két dolog téteték elébe, mellyen szabadságát 's életét megválthatja: a' Dairinak szeretete, vagy kedvesének, amaz igen gazdag don Garciásnak kézre juttatása. Ő egyiket sem ígéré meg, 's ha nap'nyugta előtt egy órával meg nem ígéri, halála bizonyos.”

Leírnom lehetetlen, mit érzék e' szavak' hallására. Besötétülni véltem a' világot, 's a' sötétség fölött egész dicsőségében Yoridala' képét látám ragyogni. Megszabadítását elhatározám magamban. Hajh be édes volt a' meghalhatás' reménye, hogy ő életben maradjon!

E' szent, nagy szándék egészen más emberré tön. Elszánt, tüzes és még is vigyázó lettem. A' Dairi' cselédeivel erőltetve csevegtem; különbféle ajándékokkal lepém meg őket egész csodálkozásokig, vendégeltem őket, mígnem vendégnek meghívattattam általok is. Így jutottam be a' Dairi' udvarába, melly nem kevesebbé mint az istamboli serail, lakhelyeknek, kerteknek, úrnak, szolgálknak, nőknek és nemférfiúknak gyűlő helye. Itt az egész udvariak' figyelmét magamra vonám, 's egy óra mulva k e l l e m e s k h i n a i nevet kaptam. A' kellemes khinait pedig az udvarbeli nők is akarták látni. Így lön szerencsém sok szép és nemszép nő körébe jutni, kikkel sokféle dologról, de főképen a' nap' történetéről szólottam. Nevezetes volt pedig, hogy annyi nő közül ritka sajnálta Yoridalát, a' minek részvétlenséget nem tulajdoníték okúl, hanem inkább irigységet, mivel a' Dairi sok száz ezerek közül csak őt találta szépnek.

„Én pedig nem hiszem, hogy ollyan különös szépség volna az a' lyány – mondék – olly bájoló szemei nem lehetnek mint önnek – ekkor a' tömlőcztartó' neje előtt hajlám meg – sem

olly gyönyörű homloka, sem olly rózsaaikai.” Az asszony majd agyon pirulta magát, ’s férjével együtt meghalolva jelenték tetszésüket. De én tovább szólék: „Kíváncsi vagyok még is látni azon nevezetes személyt, ki egy Dairinak tetszhetik, Dairinak, ki lelkét egyenest Fohiéból kapta, ’s szent lábaival a’ földet soha meg nem érinti. Igen, igen sokat adnék érte, ha láthatnám.”

A’ tömlöcztartó nagy szemekkel néze rám, ’s majd pillanta is, melyet én elértettem. Veszélyesnek mondá ugyan mindkettőnkre nézve a’ merészletet, de nejétől is ösztönöztetve, megigéré, hogy bevezet hozzá. Én örömemben majd összezúztam kezét.

IX.

Ebédén a’ tömlöcztartónál voltam, több ismerőssökkel együtt. Nem kiméltük a’ szavakat, ’s én belőlem történettenger áradozott, melyet a’ társaságbeli nők’ dicséretével fűszereztem. És a’ kik tőlem megdicsértettek, mind magasabban tarták nyakaikat. Hogy irigyeket ne szerezzek és ellenségeket, senkit sem hagyék tömjén nélkül; de a’ legnagyobb adagot tömlöcztartóném’ számára rendeltem, ki utóbb egészen elszédült tőle, ’s ha néha szédelgésében közelemre jutott, tetszését kézszorítással adá tudtomra. Azonban boraim mind elfogytak, ’s kénytelen valék hajóra küldeni új palaczkokért. Egész szekrénykével hozaték most, ’s az új palaczkok egész társaságunkat villámos erővel látszának örvendőre bizgatni. Nem csak én beszéltem ezután sokat, hanem férfiak és nők keverték össze lármáikat, véleményeiket, ítéleteiket, melyek szabadon csavarogtak ki a’ Kubóra, Dairira ’s mindenre, a’ midőn különben szólani senki sem mert volna.

Mikor én a’ bornak illy boldog hatását látám, megváltoztatám tervemet. Eddig Yoridaláért meg akarék halni, mert a’ Dairi’ szavaként: ő kegyelmet nyerend, ha Mendizánót törvényszék’ kezére tudja keríteni; most Yoridalát velem együtt akarám megmenteni. E’ végre a’ bort kelle minél jobban keringtetnem, hogy az udvarbeliek mind elvesszék eszöket, különösen pedig tömlöcztartó uram és neje. Poharakat csendítették meg tehát, ’s mindenki’ egészségére ’s barátságára mindenkinek inni kellett. Mikor az utolsó palaczk megürült, láttam hogy többre nincs szükség.

A’ meleg tartományokban a’ délután’ nagy részét álommal töltik az emberek, ’s helyette este ’s éjszaka dolgoznak. Ezen szokás némileg Japánban is divatozik. Embereim annál inkább követék pedig most, mivel rendkívül nehéznek érzék fejöket, ’s szempillájok erővel lehunyódott. Kiki alvó hely után nézett, ’s egy negyed óra múlva senki sem volt ébren, kivéven a’ tömlöcztartót ’s nejét, kiket én lefeküdni nem hagyék, hanem Yoridala’ megmutatására únszoltam. Csodálám pedig, hogy gyanúba nem jövök előttök. De a’ bor’ szerelme azt nem engedé.

„Holnap is lesz szerencsénk önhez, Csing-Ling Mió?” kérdé tőlem álnevemen a’ tömlöcztartóné.

„Naponként, édes szépem, – felelék – valamíg csak el nem hagyom Meákót.

„De még jó soká fog maradni, nemde?” szolt a’ férj, ’s igen barátságosan csírozálta arczomat.

„Több hónapokig – mondám én – de most nem sokára a’ hajóra kell mennem, kérem tehát önt, Yedda-Melon úr, tartsa-meg ’s teljesítse ígéretét.”

„Nyomban! ezennel! – felelt a’ tömlöcztartó – csak a’ zár-szoba’ kulcsaiért megyek.”

És ment. Hozzám pedig a’ szépnek dicsért nő igen nyájas volt, karomba kulcsolta kezét, ’s fejét vállamra néha úgy ereszté le, hogy arcza az enyémhez ért ’s nem csekély forróságot árula

el. Én a' kedvezésben határt nem ismerék, míg nem megvallá a' nő, hogy kedvesebb embert nálamnál soha sem ismert.

„Én pedig önnél kedvesebb asszonyt nem!” feleltem neki, 's örülék hogy férje a' további hízélgés alól fölszabadított. A' kulcsokat hozva bejött ez, 's hárman indulánk Yoridala' szobája felé, melly magános földél alatt álla a' kertben, 's ablaka a' Dairi' palotájára adott kilátást. Ezen elrendelésben hihetőleg olly szándoka volt a' Dairinak, hogy a' kert 's a' palotának szépsége szinte úgy megtegyék a' magokét Yoridalánál, mint a' halál' félelme, 's a' halál urának diadalmát elősegítsék. De Yoridala nem azok közül való volt, kik vagy félelemből, vagy alávaló földi dolgokért hódolnának. Én őt hozzám holtig hívnek gondolám, sőt az ellenkező lehetlenségről meg voltam győződve.

Elérve a' foghelyhez, csodálkozám milly kevésé volt az zárokkal terhelve. Az ajtón nem volt egy lakatnál több, 's az ablakot hat vékony vas-szál védte. De mitől is tarthatott volna Yedda-Melon úr, kire a' fogoly bizva volt, midőn egész Japánban még egy rosز gondolat sem maradt kitudódás nélkül? Egy ügyefogyott leány hogy akarhatna csak megszökni is, és ki volna őt megmenteni szándékozó?

A' lakat fölnyittatván beléptünk a' szobába. Sovány-haloványon üle itt a' leány egyik szegletben, hátát a' falnak támasztva, lábait pedig félig összehuzottan tartva. A' szoba' festéseivel látszék mulatni, mellyek különbféle vidékeket mutattak, tarka madarakkal bővelkedőket. Beléptünkör nem fordult nyomban felénk, hanem ruháit látszék igazgatni; azonban jól észrevettem én, hogy valami fehéret rejtett el azok' redőibe. Majd fölkel't 's fekete nagy szemei felénk villogtak. Hajh mennyire érzem nyomban hatalmokat! ismét kész valék érette halálra, kész a' kínok' minden tengerét nyakamba ölteni.

A' tömlöcztartóné Yoridala' helyére ült le, szemeit be-behunyta, 's majd fejét is lekonyítá. A' leány pedig bágyadt hangon, de vidor szemekkel beszéle őréhez: „Tudom, Yedda-Melon úr, hogy még csak két óra van hátra életemből, ha nem hódolok. Sokat tünődtem magamban, mitevő legyek. Végre győzött az élet' szerelme, 's én elhatározám szerelmemet a' Dairinak ajándékozni. Vidd meg e' hírt az élet' és halál' urának legalázatosb szolgálójától.”

A' tömlöcztartó ezeket hallva fölugrott örömeiben, de ugrás közben elveszté súlyegyenét 's a' földre nem legszelidebben esett le. A' nő fölébredt a' lármára, de csakhamar behunyta szemét és még mélyebben aludt. Én mintegy villámtól verve áltam, 's átkozódni kezdtem a' nő iránti vonzalom, hit és hűség ellen. Mélyen néztem az ingatagnak szemeibe, pillanatommal földre akarván őt verni; megnéze ő is, rám látszott ismerni, de szóalanul fordult el tőlem.

„Még ezt! – sohajték – nem hittem hogy egy leány ennyire képes!”

X.

Yedda-Melon tántorgva távozott el a' Dairi' palotája felé, Fohi helyettesének hírt adatandó, legkedvesebb hírt, a' mi halhatatlan füleibe csak juthat. Uton, úgy látszék azonban, nagy szomjúság kezdte háborgatni, mert félre tért 's egyik mesterséges halom' tövében nagy kortyokat ivott az ottani forrásból. Én az alvó nőtől nem tartva, pirongatólag kezdék Yoridalával szólni, de karjaim közé hullott ő, és bocsánatért esdeklelt.

„Hűtelenségedért bocsánatot? nem, azt soha sem!” feleltem én, 's kibontám őt karjaim közül.

„Hagyj itt nyúgodnom egy kevésé! – szolt ő tovább – végetlenül elfáradtam, miolta utolször látók egymást.”

„S oh bár soha ne láttuk volna! – dörögtem én, de félve az őrné fölébredésétől, még is mérsékelém szavamat – akkor legalább csalt hitemben boldog lettem volna; de most téged és nemedet utálok.”

„Méltatlanul bánol velem! – felelt ő szelíden ’s nem hagyá magát eltolni keblemről, és én sem valék minden háborodásom mellett is azt tenni képes. – Mendizanom, én hív vagyok hozzád.”

„Hát izeneted a’ Dairihoz?”

„Az csalás. Napnyugta után egy órával érettem küldend ő, de akkor én már mentve leszek. Nézd ezen írást, az éjjel dobták be szobám’ ablakán.”

Egy írást ada át, melyben ez állott: „Ígérj szerelmet a’ Dairinak, de ne félj, hogy az övé légy, mert fél órával a’ homály’ beállta után elviszünk azon uton, mellyen ez írást hoztuk; ’s te szabadságodban azt teheted, a’ mit szíved ohajt.”

„S te rájok mered ezekre bízni magadat?” kérdém én, ’s még inkább meresztém szemeimet.

„Miért ne? – felelt ő – a’ ki a’ Dairi’ hatalmából ’s a’ halál elől megszabadít, az bizonyly jó barátom.”

„De hát ha kezdetet kéri hálaúl?”

„Azt csak don Garcias Mendizano bírhatja, ezt mondom nekik, valamint neked mondom.” Itt azonban el kelle hallgatnunk, mert a’ tömlöcztartóné fölébredt ’s vízért nyöszörgött. Adánk neki, jó híveset, ’s nem sokára ismét aludt, míg férje is, igen sokára, szomjelégedten közelíté meg a’ Dairi’ palotáját.

„Nem ismered az írást? ’s nem is gyanítod kitől van?” kérdém én tovább.

„Épen nem – felelt a’ leány; – atyám’ vonásaihoz hasonlít némileg, de ő eltűnt, hihetőleg elvérzett. Édes Mendizanom, beh egyedül vagyok a’ világon! ne légy te gyanakodó irántam; légy jó hozzám, ki esküszöm, hogy tiéd vagy a’ halálé vagyok. Ah be édes tudni azt, hogy egy méltó kebel, egy jó szív, egy erős lélek szeret bennünket. Mendizano, a’ halál keserű, de csak akkor, ha nem te fogod be szememet; az élet édes, de csak te melletted.”

Ezeket mondta vállaimra dőlve ’s könnyeit hullatva. Nagyon elérzékenyített. Együvé hulltak könnyűink, együvé olvada szívünk, ’s együvé tapadt bennünk a’ lélek. Soká álltunk így, boldogabbak az idvesség’ szellemeinél, ’s elfeledve, hogy tátogó örvény fölött töredékeny lécczen állunk. Kebelemre szorítám őt gyakran, oly édes forrón, mintha az egész életet perc alatt le kellene élnünk; és bízattam ’s elhitetém vele, hogy enyémmé kell lennie, hogy mindig oly boldog leend mint most.

A’ tömlöcztartó visszajött a’ palotából, ’s a’ tőle kapott örömdetes hírt ágyúdörgések jelenték. Yoridala’ hódolását tudták a’ dologba mélyen belátók, a’ nép pedig örült a’ Dairi’ kegyelmének. Szerencsénk vala pedig, hogy Yoridala nyomban el nem vitették; hihető az egész átszállítási ügy a’ tömlöcztartóra bízatték. Ettől legjobban lehete pedig tartanunk. És valóban közel is jött ő a’ házhoz, de feje’ súlyát odáig nem bírva, leheveredett a’ gyepe, ’s áldatá velem a’ bornak álmadó erejét.

Rettegés és öröm között hosszú-röviden folyt az idő a’ bealkonyodásig. Ekkor pedig hamar fekete lön az éj; ’s most örülék először az est-hajnal’ hiányának, mellyen előbb gyakran sajnálkozáim. Mert, az éjszakiabb népeknek mondva, a’ déli tartományokban néhány percczel nap’ nyugta után nyomban koromfekete az éj, ’s az esti szürkület’ bájos fény-homály vegyülete ismeretlen. A’ Dairi’ palotáján világítva voltak az ablakok, ’s nem sokára örvendő zaj hallatszék felüle. A’ megszaladás’ idejét elérkezettnek véve magammal indítám Yoridala. Kimegyünk az ajtón, becsukám a’ lakatot, ’s a’ kulcsot az alvó tömlöcznök’ nyakába akasztám. Indulánk, de épen ekkor nyakon is ragadtatunk. Yoridala elsikoltá magát.

„Ki vagy, ki e' leányt el akarod rabolni?” szól lassan döbögve egy erős férfi-szózat. Én szó helyett megragadám a' kérdőt 's földre terítém; de hamar megragadtatám én is, 's két férfi' karjai közt érzem magamat.

„Halál' fia vagy, mihelyt motszansz!” mondának azok, pillanat alatt megkötöztek 's Yoridalával tovább akartak illanni. De a' leány rimánykodott, térdre esett 's mondá: nélkülem inkább hal mint megy. A' rablók kénytelenek voltak engemet is magokkal vinni; annál inkább, mivel a' Dairi' követei elértek már a' fogházhoz, 's a' tömlöcznököt ott nem találván, a' lakatot erőszakkal üték le. Szerencsénkre nem tapasztalák hiányunkat; mert az ott alvó személyt Yoridalának vélték 's a' Dairi' elébe vezették. Némán mentek a' palota felé, mert a' Dairi' kedvesének tisztelet hallgatást kíván; de három ágyúlövés jelt ada annak érkezéséről, 's a' palota' minden világa, mintegy varázs-fuvással, elotlaték. Mert a' Dairit halandó szemnek nem szabad látni, még annak sem, ki a' kegyelmek' legnagyobbikára méltattaték.

Mi csöndesen folytatók tovább utunkat: kötél-létrá' segedelmével a' kertfalakon átléptünk, 's kis idő múlva az öbölnél álltunk. Itt Yoridalának hajóra kellett lépnie. Én nyomában voltam. A' hajó elmozdították a' parttól; kiterjesztettek a' vitorlák 's nagy hamar a' tenger' szabadán hintálódtunk. Gyertyát csak ekkor gyújtottak a' hajó-szobában.

Mindeddig nem tudtam, kik között vagyok, 's mi sors vár reám. Szólni tilos volt; elmaradnom nem volt szabad. De én annyira gyermekké lettem, hogy minden mormogás nélkül követém Yoridalt. Mikor gyertya gyújtaték, még nagyobbnak találtam a' mesét. Két álarczos férfi volt körülöm; az egyik fekete, a' másik már ősz hajú. Kérdőre vettem, minő öszvefűgésben vagyon a' leánnyal?

„Ő nekem kedvesem – felelék én – 's adott szava szerint jövendő nőm.”

„Abból misem lehet! – felele a' fekete hajú álarczos, levéve álarczát – a' leányt én teszem hitvesemmé.”

Én csikorogtam fogaimmal, Yoridala hozzám simulva így szólott: „Akárki légy, férfiú, tisztelned kell a' kebel' szent tüzét. Én neked gyűlölséget esküszöm, ha szerelmem' megtörésére kényszerítenél, melyet ezen ifjú, Mendizano bír.”

„Igen elhatározottan szólsz, leány – mond a' fekete, 's arczvonásiból előttem némileg ismeretes férfiú – de én nem akarok mindjárt elijedni tőled, hanem kényem szerint teendek, 's neked engedelmeskedned kell.”

„Úgy van, leányom!” szólott az ősz férfiú, rezgő ismeretes hangon. És Yoridala ellágyult szívvel kezde a' hangokon könyözni. Nagyon megilletődtem én is; mert a' hangok Goriéihoz igen hasonlítottak. „Ne sírj, leányom – folytatá az ősz – én neked atyád leszek!”

Yoridala az ősz' kebelére hullott; én mind kettőjüket tartám.

„És te jótakaró atyád' szaván meg fogsz nyugodni; én téged férhez adlak, és pedig ahhoz, kit szíved ohajt. Válassz itt, vagy halaszd máskorra és máshová a' választást.”

„Nyomban választok!”¹¹⁰ felelt Yoridala, 's az én jobbomat fogta meg.

„Légy tehát don Garcias Mendizanoé; atyád' áldása frigyeteken!” szólott az ősz, levette vékony álarczát 's atyánkat ismerők meg benne, atyánkat mondom, mert e' pillanat óta Yoridala' kezét bírom. – Sokáig csüggtünk a' kedves öregen, 's lassan meheténk annyira, hogy történeteit elbeszéltessek vele. Igen röviden mondá most el szokot, mint szabadult ki megfogói' kezéből, mint hagyá el Japánt, miután Yordalát, a' szinte befogottat, kezére nem nyerheté; mint jutta el Khoreába, hol hajdani kereskedő társától, a' velünk lévő férfiútól, jól fogadtaték, 's most

¹¹⁰ választok!”

attól Meakóba hozaték; mint tanulák ki Yoridala' fogságát, 's mint szabadíták ki azt. Ez utolsóban én is társ valék, 's nagyon örvendénk a' szerencsés találkozásnak.

Vígan lettünk a' hajón 's örömlenket csak az háborítá, hogy Yoridala éjféli után a' tengeri betegséget megkapta 's 48 óráig rendkívül rossz volt. Ekkor egyik kis szigetenél kikötöttünk 's hajónkat friss édes vízzel megraktuk. A' kis nyugalom 's száraz levegő meggyógyította Yoridalt, a' többé bajába vissza nem esendőt. Így Khorea helyett Kantonba vitorláztunk, hol a' partra hajnalba szálltunk ki. Itt imádta Yoridala utoljára a' felkelő napot. Mert noha éppen nem kényyszerítém, kereszténnyé kívánt lenni, 's harmadnap Kantonban vízzel le is öntették.

Csak ez volt hátra hogy őt nőmmé is tegyem. Megkértem e' végre kezét magától, atyjától, 's mindenik igent monda. Nankin mellett egy e' célra fölütött bíbor-sátorban korán reggel esküvők szerelmi hűséget a' legkedvesb leány, 's az ég áldása bőven szállt reánk. Gori, a' kedves öreg, elhagyta örökre Japánt, 's már igen otthon érzi Lisbonában magát; de hegyi lakomat, a' Cintra hegység' egyik szép pontján, többre becsüli a' városinál. Nyelvünket is töri némikép, de unokáit japáni szavakra tanítja, 's rendkívül örvendez, ha azok megértik őt.

Így derült ki a' japáni zivatar, melly – mint hírből kitanultam – a' meakói tömlőcztartónak, ki egy évre első tanácsnok lön a' Dairinál, majd legtöbbet használt. Én Yoridálammal igen boldogul élek, ki azonban nap- hold- csillagait most is háborítatlanul 's örömmel nézi, sőt buzdításomra japáni dalt is dalol feléjük. 'S ki ne is mondana dalt a' naphoz? –

Melly a' szemeket sugarakkal örvendezteti meg;
A' természetet jéghidegnek lenni tiltja;
'S az isten-erő' leghatalmasb kinyomása!

Vajda.

ÁMOR ELLEN.

Gyűlölöm Ámort, mért nem lödöz az állati nemre,
Mért egyedül szívemet sebzí nyilával a' vad.
Nagy csoda, hogyha isten kinez embert, 's vajmi dicsőség
Hogyha szegény fejemen nyer diadalmi babért!

Székács.

SZÓZAT.

Hazádnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar;
Bölcsőd az 's majdan sírod is,
Melly ápol 's eltakar.

A' nagy világon e' kívül
Nincsen számodra hely,
Áldjon vagy verjen sors' keze,
Itt élned, halnod kell.

Ez a' föld, mellyen annyiszor
Apáid' vére folyt;
Ez, mellyhez minden szent nevet
Egy ezred év csatolt.

Itt küzdtenek honért a' hős
Árpádnak hadai,
Itt törtek össze rabigát
Hunyadnak karjai.

Szabadság! itten hordozák
Véres zászlóidat,
'S elhulltanak legjobbjaink
A' hosszú harcz alatt.

És annyi balszerencse közt,
Olly sok vizsály után,
Mégfogyva bár, de törve nem,
Él nemzet e' hazán.

'S népek' hazája, nagy világ!
Hozzád bátran kiált:
„Egy ezred évi szenvedés
Kér éltet vagy halált!”

Az nem lehet, hogy annyi szív
Hiába onta vért,
'S keservben annyi hű kebel
Szakadt meg a' honért.

Az nem lehet, hogy ész, erő,
És olly szent akarat
Hiába sorvadozzanak
Egy átoksúly alatt.

Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor, melly után
Buzgó imádság epedez
Száz ezrek' ajakán.

Vagy jőni fog, ha jőni kell,
A' nagyszerű halál,
Hol a' temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.

'S a' sírt, hol nemzet sűlyed el,
Népek veszik körül,
'S az ember' millióinak
Szemében gyászköny ül.

Légy híve rendületlenül
Hazádnak, oh magyar,
Ez éltetőd 's ha elbukál,
Hantjával ez takar.

A' nagy világon e' kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors' keze,
Itt élned, halnod kell.

Vörösmarty.

A' REMÉNYHEZ.

Nincs halandó szemnek égibb,
Mint bájképed, oh remény!
Ah de minden a' mit ígérsz,
Gyarló, földi tűnemény.
Kába én, hogy úgy öleltem
Szívigéző álmidat!
Mellyet égbe építettem,
Összedultad a' hidat.

Most a' fényhonból kizárva,
Hol örök tavasz virúl,
Messze végtelenbe sírok
Bús hazámnak partirúl;
'S irgalomnak nincs hajója
A' sötét sors' tengerén,
Melly áttenne olly világba,
Hol való lesz a' remény.

Bajza.

HATTYÚDAL.

Hamvadsz, hamvadsz égi tűz keblemben,
Már hevednek végső lángja lebben;
És utánad hervad ifjuságom,
E' kies föld többé nem világom.

Elborúl a' hosszú éj felettem,
Mellyben álmom' hűs ágát vetettem,
Benne nincsen szép örökre pálya;
Benne nincsen fájdalom' homálya.

Benne nyugszik szenvedély' viharja,
Mély nyugalmát bú 's kéj nem zavarja:
Még sötétje' sűrű fátyolán át,
Bájos kék szem nem lövé sugárát.

Elfelejttem ott a' lángszerelmet,
Mellynek kéje üdvre nem emelhet.
'S bár mi bájló, sujt ezer kinokkal,
Míg utolsó óhajtásom elhal.

Sírban álmok' végtelen nyugalma,
Ott elalszik fájdalom' hatalma,
'S túl az ég, melly kedvesem' szemével
Egy lázurszín' pompájába' ké kell.

Ott bujából felderül a' lélek,
'S rózsalakban új szerelmet élek.
Rózsalakban boldog új szerelmet,
Millyre földi vágy 's baj nem emelhet.

'S te, ki bájlón lengél el felettem,
Kit a' földön hön 's tisztán szerettem,
'S te, ki földön tőlem elszakadtál,
Feltalállak csillagok' lakánál.

Gaal.

HONI BŐSÉG.

Van, haza, dús legelőd, iparágod, marhatenyésztés;
Nincs föld, mellynek több címeres ökre legyen.

Szenvey.

HUNYADI LÁSZLÓ.

Én szívből szeretém, de gyűlölték ellenim a' hont,
'S mert azt nem lehetett, engemet írta vasok.

Czuczor.

EGY ALVÓ KISDED FÖLÖTT.

Boldog álmok' bájolén
Szunnyadsz, kedves gyermekem,
'S láttod gyermekálmaim'
Híjja vissza énnekem.

Kebleden szent nyugalom
'S tiszta emberbélyeg ül,
Nincs még összedúlva rút
Önzés' gerjedelmitül.

Életgond' jeges szele
Nem fagyasztja életedet,
Lét' szűz 's tiszta reggele
Lakja boldog kebledet.

Tettetés 's kaján harag,
Mikkel küzd e' földi lét,
Még pokollá nem tevék
Kis szíved' derült egét.

Álmodd, álmodd, míg lehet,
Boldog gyermekálmidat,
Majd zúg a' való' szele,
És a' gyermek fölriad!

És könyez, hogy életét
Hű dajkája' fűrtivel,
Bölcső' lágy párnái közt
Játszva nem tölthette el.

Vagy hogy gyöngé bimbaja
Míg virággá nem nyilott,
Egy korább halál' derén
Jókor el nem hervadott.

Tóth Lőrincz.

EMLÉKKÖNYVBE.

Ha van erény földön 's van díj számodra, szelídség!
'S szívbeli jóságnak van becsé ember előtt,
Úgy te, nemes hölgy, boldog vagy, sőt emberi kéjen
Túl, boldogságod csak magad által erős:
Isteneid neked áldozatidra önérzetet adtak,
Drágábbat kincsnél, anyagi műveidét.

Vörösmarty.

A' MAGYAR.

Míglen imádta Hadúrt, hősnép vala, fegyvere villám;
Most szelid istene van 's ím pula, gyáva, kevély.

Szenvey.

EGY KOPONYÁBÓL KÉSZÜLT BILLIKOMRA.

Angolból, lord Byron után.

Ne rettegj! el nem tűnt eszem;
Élők közt ritka koponya,
Mellyből, miként belőlem itt,
Nem ömlik ízetlen soha.

Szerettem, ittam, éltem, és
Haltam, mit a' sors rád is szab;
Tölts-meg 's ne félj megbántani,
A' féregszáj még undokabb.

Jobb serlegképen hordanom
A' tüzit, mely istenít,
Mintsem táplálnom föld alatt
A' férgek' nyálkás fajzatit.

Hol egykor elmém tündökölt,
Most másokét ébresztem én:
Bornál jobb pótlék nem lehet
Az eltűnt agyvelő' helyén.

Míg bírsz, igyál! Ha mint magam
Elhaltatok mind, majd kiment
Sirodból is más nemzedék,
'S veled szintén örvendhetend.

'S így míg az élet' napjain
A' fők olly gyakran ártanak,
Portól 's a' férgek' éhitől
Megmentve tán még hasznosak.

Lukács Móricz.

JÓ ÉJSZAKÁT.

Kedvesid' ha elhagyod,
Mondj nekik jó éjszakát;
Kívánd: ég derítse-fel
Rád és rájok hajnalát.

Mert a' nap letűn 's reád
Zordon éj sötétedik,
'S reggelért, melly egybehoz,
Senki nem kezeskedik.

'S ah ha egy kedves viszony
Búcsuzatlan elszakadt,
A' szív kétszer olly nagyon
Sínli a' fájdalmakat.

Bajza.

IDŐSZAKOK ÉS KOSZORÚK.

I.¹¹¹

Ádria tengernek fönforgó habjai
Vajjon olly nagyok-e mint szemem' árjai?
Zrínyi.

A' kies Abaúj' szélén, ott hol az a' zemplényi megyébe nyomúl, látszik egy domb, közepette egy termékeny rónának; a' dombon, magányosan, egy csak félig kész, vakolatlan ház; néhány ablaka téglával berakva, néhány másnak hibázó üvegtáblái helyenként papirossal pótolva. A' ház udvara mögött egy kert, 's benne viola és emlénynyel beültetve egy sír, alatta egy fejrő kőnek. A' hely' neve Szé ph a l o m .

A' fejrő kőhöz támaszkodik egy nagy szépségű lény: emberalakú, de földfeletti tekintettel; vonásiban az a' véghetetlen nyájasság és jóság, mellyeket nemtőnél gondolunk. A' kiknek megjelenik, H o n s z e l l e m nek nevezik őt.

'S kétes derű vala írva képére, 's nyomai hosszú keserűségnek. 'S megszólalt:

„Gyéren tűnnek fel örömeim, mint föllegek közt itt ott egy tiszta fény; 's épen azért még drágábbak, még becsesbek. Fájdalmim pedig nagyok és sokak.

Volt idő, midőn engem az én népem elfelejtett. Szomorú idő, 's tizszerte szomorúbb, mert egy nagy korra következett; korra, melly szakadásaiban is erős, szenvedéseiben is bátor, hű magához nyomatásában: meghasonlás és háború, árulások és inség közt fennkölt érzésű vala, 's koszorúzott az értelem' virító ágaival.

De e' kornak is eljött órája, és letűnt. Pázmánt a' hon' határain rég letevék a' sírba; Zrínyi kobzának hangjai hallatlanul zengettek el az Adria' szélveszei közt; Murány' ura és urnéja örök nyugalomra hajlottak, 's utánok Murány' éneklője is.

A' nyugalom évei elzsibbaszták, nem üdíték föl népemet. Én neki álmaiban sem jelentem meg. Ott ültem kedveseim' sírja fölött; 's körültem a' magyar birodalom sírkert, mellyben csak árnyékok lengettek föl 's alá. Azoknak kelle lenni, különben mint lehete, hogy nem ismertek meg engem, és én nem ismertem meg őket?”

II.

Múlik az éj, virrad.
Bessenyei.

Örömnök könyei folyják el szememet.
Barcsai.

„Miként pusztá fenyéren is terem ollykor egy illatosabb virág, úgy született a' szendergő időnek is néhány fia, kiknek füleibe áthatának a' rég elhagyott szószékek' dörgései, feledésben porló lantok' zenéi, 's a' vérmezők' riadalmai; 's e' hangok, majd nyájasan és bájlón, mint Memnon' szobrában a' kelő nap' sugárai, zengének vissza kebleikben; majd ismét fájdalmasan, mint ugyan abban az estveli nap' vérszínben leáldozó tüze. E' viszhangok illeték az alvók' fü-

¹¹¹ I[.]

leit, fölébreszték, kiknek volt, sziveiket; 's az ivadék támadozott; és sápadt arczaimon is rám kezdé ismerni, mint midőn távol és rég látott barát' vonásin emlékezünk vissza rég elmúlt viszonyokra.

Átrezzent lelkemen a' gyönyör. Az én népem kimondta nevemet, 's a' név elismertetett szerte a' haza' földén.

'S egy hatalmassal lön harczom. Felkölt ellenem, mert bálványnak tartott, álistennek. Céljai szentek, de nem jól választva az eszköz, 's nem jól értve a' cél maga. Én küzdöttem; 's velem a' lelkek mind; 's az én ellenem engedett. Az én nevem pedig tiszteletes lön e' földön minden jók, 's félelmes minden nemjók előtt.

A' korona újra ragyogott, 's örömjaj hangzott végig birodalmamon a' Krivántól az Ádriáig, 's Pozsonytól a' székelyek' földéig."

III.

„Hamvamat a' maradék áldani fogja, tudom."

Kazinczy.

„Új kor derengett. Kor, melly nyelvemet érteni, érzésimet viszonzani dicsőségnek tartotta.

Te hű serege nyelvem' papjainak, mellynek neve e' négy folyó közt elhangzani nem fog, legyen üdvöz emlékezeted! Te védő kart nyújtál a' szegény leányzónak, ki megvetve, eltaszítva 's idegen rabságban, nem merte felvetni tündér-szeme' pilláit, nem, mutatni arcza' rózsáit. Általad fényre vonva, népem megismerte menyasszonyát, kitől áradandó leszen reá minden boldogság. Áldás reátok 's nevetekre fény!

De nem volt előttem nagyobb, nem kedvesebb senki náladnál, ki itt enyészél a' sírban. Mosolyogva nyílt meg előtted az élet, meg egy fényes pálya, a' földi javak' sokféle varázsival édesgető. Isten vedel, te fény, kényelem 's minden földi jó! – mondád – én független maradok tőled, hogy egy istenné' rabja lehessenek. 'S tapsolának a' jók, 's áldozatod kedves volt; a' tieid pedig szántak, 's hűségedet betegségnek mondák.

Azonban jött a' meggondolatlan barát, 's körülveve. Te megintéd őt, korholád, és hallgatál. 'S megragadott a' sors iszonyú kezével... De lelked erőt vön a' honszerelemtől 's nem csüggedte. Negyven éve virúlt el életednek, 's halántékid már őszbe borúltak, virító tetemeid őszveasztak... De fentebb és fentebb loboga kebledben a' világ, melly szemeidnek nem loboga. 'S megszülemlék az eszme, mellyel új birodalmakat valál elfoglalandó nyelvemnek...

Megjelent végre a' szabadulás' órája, 's te kiléptél ismét a' föld' színére. De a' melly ivadék ismert vala, rég elfeledett, az új ellenben nem ismert téged.

Te pedig hozzá fogtál a' nagy munkához. Irtanod kelle 's rontanod, hogy építhess; és korod fellázadt ellened butaság' és makacsság', irigység' és dacz' minden fegyvereivel. Árulónak szidalmazta téged, a' hüvet; rontónak az alkotót; őrvöngőnek a' bölcsét; tilalmakat akart szórni ellened, a' jótevő ellen; üldöze, rágalmazta, követ emele minden kicsiny gyarlóságod ellen: te pedig beburkoltad magadat rendületlen hited', eltökélt nagy szándékod', 's tűró bölcseséged' palástjával, 's hagyád magadra hullani a' köveket, és – építettél.

Zászlód alá esküvék egy újabb, lelkesebb sarjadék. 'S követé az úttörőt. Az egyesült erő új századot teremte; a' század pedig el nem ismerte teremtetjét. –

Itt szenvedél te, e' rideg falak közt. A' haza' gondjai közt elfeledéd magad', el háznépedet. Bevontad ablakidat, hogy ne lássa senki, mint nem tálalhata hitvesed egyebet, mint a' mi egy-

kori legszegényebb jobbágyod' asztalán is állá. Lelked békén tűrte saját inségedet, 's nem jajdult el, csak midőn gyermekidet pillantád meg. 'S mind ezt érettem.

Azért nem volt előttem és nincsen nagyobb, sem kedvesebb senki náladnál, ki itt enyész el e' sírban. –

Most házad üres. A' harmincz évi örömek' háza, nemzeti haladáson kelt örömeké, 's a' harmincz éveit gyötrelmek' és jajok' háza üres és pusztá. Mert mit nekem annak mostani lakója!

Vagy inkább, fájdalom nekem, ez idegen lakók miatt, 's jaj mindnyájatoknak, kik ezt látjátok és tudjátok, és segíthetnétek; de nem rázkodik meg lelketek, és nem szánakoztok még a' síron túl is a' nemesnek árváin, 's nem boszúljátok meg a' szerencsétlennék emlékezetét; ki ha láthatná házát, és benne nem özvegyét és gyermekeit, hanem ez idegen háznépét: elfájdulna a' kidobogott szív, 's a' halott mélyebben sülyedne sírjában.”

IV.

'S ha kik szavamra buzdulatba kelnek,
Jutalma nyílik e' szorult kebelnek.¹¹²
Kisfaludy Károly.

„Lelkes férfiak lépdelték az úttörő' nyomain. Váratlan fényben, új csillagként a' borongó egen, tűnt fel Miklának dalosa. Így még nem zenge magyar lant. Dicsőség lengett fejére, közös a' nagy úttörőével. De a' mi ki volt víva az ész 's a' szépnek istennéje előtt; a' sokaság tagadta, nevetekre szégyent torlasztá.

Az oktan, a' hálátlan nép! Így támadt fel a' zsidó nép is vezetője ellen.

'S új segedelmet küldé a' jó ügyek' ura.

Egy régi háznak, melyből nyolcz század alatt egész egy had vérzett a' csata' síkján, fiai közül az utolsó, gyilkolója lön anyjának, születése által. Az apa' haragja lebegett a' bölcső felett; az csinála a' heves, de lelkes, de angyalijó gyermekből veszett fiút, az űzte csatákba, ki a' rideg életbe, inségbe. De mind ez nagy iskola lön neki. Fölébredt lelkében az ész' hatalma, föl keblében a' honszerelem' édes-keser szenvedelme.

Ő pedig az úttörő' zászlóihoz állá.

Sok alakú, gazdag szellemének ereje felkölté megint az elcsüggedt, vagy készantag elfordított, elszórt, megvesztegetett figyelmet. Új mezők nyíltak a' magyar lantnak; új élet keletkezék a' színpadon. A' sokaság érte valamit, mit az előtt nem; az avatott felfogta őt, és áldá. Elszánt-sága és ereje új kedvet 's ösztönt öntének társaiba; biztatásai új bajnokokat nevelének az ügynek.

Az ő évtizede koronázza a' múltat, 's kezdője egy szebb jövőnek.

A' színre néztem; a' szó honi volt, de idegen: ember, érzés, hang; betekinték a' lányka' csendes hajlokába: honi volt mit a' fül hallott, de a' léleknek idegen. Ő m a g a d a t tüntete fel, oh nemzet, színeden; a' lányka téged láta és hallá; és téged kezde érezni. 'S a' kor hevült tőle, 's lassanként nem hallá többé az ócsárlókat, hanem hinni és reményleni kezdett.

Boldogok, kik látják kikelni a' magvakat, melyeket hintének!

Tőled, hű fia népemnek, ez öröm megtagadtatott. Kora sírba szálltál, miután a' sors' keze megenyhült vala már feletted, 's napjaid elért függetlenség után 's nemzeted' tapsai közt derül-

¹¹² kebelnek.[']

tebben folytanak már, 's éjjeleiden nyugalom lebegett. Sírba szálltál küszöbén egy új, nyíló időszaknak, melyet te is segítettél támasztani; de az szépen virít, elszórt magvaid kikelnek; a' remények, melyeket szíved' szent hitében neveltél, teljesednek; 's kiket buzdítál, a' férfiak, dicsőséggel váltának fel a' pályán.

Te pedig mind ezeket nem érhetted; nem örülhetél a' jókkal, nem munkálkodhatál tovább az erő- és lángésznek melletted feltűnt emberivel. Azért emlékezeted fájdalommal párosulva él szivemben, 's mind azokéban, kik téged szerettenek."

V.

Áll a' Parthenon.
Panegyricus.

„Az én sugallásim nem voltak hasztalanok.

Együtt a' haza' atyái. Panaszim előtörtek sziveikből, buzdításim ömlöttek ajkaikról. Fölkél fia egy felejthetetlen férfiúnak, 's leteszi áldozatát a' legszentebb ügyért. Meglepetés, bámulat, öröm köti le a' nyelveket; de szólnak az arcok' vonásai 's a' könyűk, melyek a' nagy tettnek folynak.

'S a' bajnokot bajnokok követik. Füstölög az oltár. Áll a' Parthenon.

Hála, mert nemzetemről le van törölve az önzés', a' szűkkeblűség' szennye; le, általad, hős-faj, melynek neve bájhang lesz a' népnek, míg élni fog e' földön; és nagy leszen a' világ előtt: mert nagy az, ki eszméért áldozni tud.

'S nappallik e' birodalom felett.

Nem voltak tehát hiába téve a' nagy munkák, hiába hullatva a' verítékek, sírva könnyei, váltva a' keservnek és örömnak; nem szégyenült meg e' gyermeki bizodalom, 's a' százados reménység betelni indult. A' nemes tudományok megszólamlanak nyelvemen; 's van, ki meghallgatja a' szőlókat. 'S közöttök ott az áldozattevő is; munkál és fárad, küzd és ví, tollal és tettel, éj és nap.

Oh mikép háláljam meg neked ezt, hű fia nemzetemnek?"

VI.

S feltámatt a poorhad.
Régi krónika.

„A' szép hajnali eget felhők borítják. Az ígység' és meghasonlás' szörnyei dúlnak hajlokimban. 'S kiséretőkben ledérség és gőg, áltudás és önhietség, feledése minden nemesnek, tapodása minden szentnek. Az én ügyemnek nem voltak veszélyesb ellenei mint e' had. Az én színeimet hordja zászlóin, 's ezek alatt öldös; engem hord ajkain, és kudarczot áraszt rám.

A' te elleneid, úttörő, ki e' sírban hamvadsz, nem hívének benned. Ez a' nép pedig hisz bennem 's az én védeimben. Hanem elárul engem, és gázolja őket azon rút érczért, melyet csak dicsó cél nemesít. Ezt készek ők minden áron vásárlani.

Azért borong felhőkkel homlokom, 's keseríti bú örömeimet.

Te pedig, úttörő, lengd körül türelemmeddel azokat, kik hozzám hívek, 's szent ügyemhez. A' te emlékezeted, melly nekem kín és öröm, tanítsa őket a' nemes tettek' örömei felett túrni, a' méltatlanságokat megvetni! Úgy ők örökké fognak érteni engem, 's a' felhők oszlani."

Toldy Ferencz.

DAL.

Szelíd emlékezet, mint föld felett az ég,
Lebeg virányidon, oh játszi lengesség!
Daloltam ifju lányt és pásztorérzetet,
És büntelen reményt szálló időm felett.
A' lány' hamvvedrinél kihalt víg énekem,
Komoly való szivet adott a' sors nekem.
Majd rólam is dalol a' párka egykoron,
'S örökre hervadok halotti álmokon.
'S ha majd e' hő kebel lesz síri martalék,
Ki mondja, hogy én is vérző szívű valék?

Erdélyi János.

A' HOLT MÁTKA

Hű lányka halva van, szép arcza hervadoz,
'S az ifju elrohan bús sírok' halmihoz.
'S a' sírokon ledől, keserve mély, nehéz,
'S kel újra, mert felé int ismert drága kéz.
Szél szárnyon egy alak lebegve hívja őt,
'S átfutja a' hegyet, át a' kopár mezőt;
Jól ismert szép alak, jól ismert szép szemek,
És arcz, de nem piros, és kéz, de nem meleg.
Szétszórva lengenek hajának fodrai,
'S mint hárfa zengenek jégajka' hangjai.
Az ifju, karjait ölelve tárja szét,
'S követve üldözi elvesztett édenét.
Körüle vad, sötét éj' holló szárnyai,
'S hús széllal zörgenek kupresszek' lombjai.
'S hol messze bércz alatt mély sírpatak zuhog,
A' kedves kép után őrzöngve tántorog.
Még egyszer látja őt túl bérczek' orminál,
Kinyújtja karjait – 's a' mélyben sirt talál.

Tóth Lőrincz.

A' VÁNDOR.

Schiller után.

Gyöngy tavaszban állt világom,
Hogy bucsút vevék atyám'
Hajlokátul 's ifjuságom'
Víg játékit benn hagyám.

Édes hittel od' engedtem
Örömemet, javamat –
'S gyermek-ésszel megkezdtem
Nagy zarándok-útamát.

Mert remény és egy sötétes
Hitszó lelkem' tüzelé:
„Menj – sugá – az út nem kétes,
Menj folyvást kelet felé.

Útadon majd, jó halandó,
Egy arany kapuhoz érsz,
Földi üdv itt nem mulandó,
Mennyben léssz, ha itt betérsz.”

Jött nap, est; 's én meg nem álltam,
Lépéseim sebesek
Voltanak, 's még nem találtam
Azt meg, a' mit keresek.

Száz hegyek, folyók 's viszályok
Torlasztának gátokat,
'S én folyók 's vad árdagályok
Felett vertem hidakat.

'S jöttem egy folyam' partjához,
Melly keletnek ömledett,
'S bízakodva fonalához,
Ösztönöm bélöktetett.

A' habok ált' utoljára
Egy tengerbe vitetém,
Mellynek végtelen határa,
'S a' czélt itt sem érhetém.

Ah! e' czélnak nincsen útja;
A' menny e' föld' hantjait
Szüntelen 's örökké futja,
És az o t t nincs soha i t t !

Szenvey.

NEMZETI KINCS.

Göggel néz le ránk a' külföld 's mond: „Vasutad nincs!”
Van becsesebb kincsünk, a' neve vas-türelem.

Nagy Ignác.

MELLYIK JOBB?

Tán annak is igaza van,
Ki szőke lányt szeret,
De százszorta inkább, ha ki
Barnával fog kezét.

Millyen dicső egy alkotmány
Illy barna lány, ha szép,
Azt már csak látni kell, az egy
Valódi bűvös kép.

Hajának gyásza, mint az éj,
Fehér kebelre száll,
Szemének villanásira
A' szív 's az ész eláll.

Hát még ha jó, hát még ha hív!
Az ám az isteni;
Azt bírni annyi, mint az ég'
Üdvét megízleni.

Illy barna nemde tetszenék,
Illy szép, jó, hű? mi kár!
Illyennel nem szolgálhatunk:
A' barna csapodár.

Holló.

CSALÓDÁS.

Az estve' szép óráiban
Száll ének messziről,
Kedves leány gondolta azt
Szivünk' szerelmiről.

Hol vagy, felém ki lengeted
Fájó kebel' dalát?
Utánad én fölverjem-e
A' barna éjszakát?

Értem sohajt, ah mint tud ő
Lelkemre dallani!
Minő hatalma van szivet
Keservre gyűjtani!

De ah csalódás! A' leány
Felém nem is sohajt,
Bennem zugó szárnyú aeol-
Hárfája költe zajt.¹¹³

Erdélyi János.

IDÁHOZ.

Nem mondom, hogy szeretlek,
Mi haszna mondanám?
Te szómra nem hajolnál
'S csak búmat toldanám.

Nem mondom, mint szeretlek,
Hol lelnék arra szót?
Nem érez, a' ki érez
Szavakkal mondhatót.

Nem mondom, e' kebelben
Mi mély a' fájdalom:
Az ilyen fájdalomnak
Legjobb a' sírhalom.

Csaba.

¹¹³ zajt,

NYÚGOTI NAPFÉNY.

Villámlik, dörög: a' haza vár jótékony esőre,
'S nyugoti napfénynél sújtja határit a' jég.

Szenvey.

KI AZ?

A' völgyeken 's a' bérczeken
Fölötted, oh hazám,
Ki virraszt égi őr gyanánt,
Naponnan éjszakán?
Szilárd, de olly szelídeden
Mosolygnak ajkai,
'S hatalma nagy, ha bár aczélt
Nem edznek karjai.

Mint langyos estve a' liget
Sötétes árnyain
Az illatos fuvalm, lebeg
Ön röptű szárnyain,
'S a' merre száll, 's a' merre leng,
Szent érzelem fakad,
A' szív dobog, 's szülő hona'
Szerelmiért dagad.

Ki az, ki fölken íhletett
Erényvitézeket,
Kik szólva 's téve győzzenek
Galád alnépeket?
Kik a' könyűt, melly a' szegény'
Arczán redőket ás,
Kegyes kezekkel törlik-el,
'S szűn a' siránczás.

Kik a' jogot, mint isteni
Parancsot, tisztelik,
A' durva kor' bilincseit
El szerte tördelik,
'S az éltető nap' útain
Kimérik az irányt,
Hogy süssön paloták fölött
'S kunyhókra egyiránt.

Ki az, ki visszabűvöli
Az ősi szittyahont,
Midőn nyelvét éleszti-föl,
A' kincsbecsű vagyont?
Értő fülekbe harsog a'
Törvény' szent hangja már,
'S bírósavára a' gonosz
Már is bűnbánva vár.

Kinek hatalmas karja az,
Melly, mint az áradat,
Kebelbe hat, szívet ragad
'S nem ismer gátakat?
Vad erkölcsöt szelídre vált,
Borúra hoz derűt,
'S homokká zúzza Vaskaput,
A' sziklabércz fejűt.

Ki az, ki ősz fürtű apák'
Szívének lángot ad,
Hogy ifjudó kebelrel át
Öleljék a' hazát?
'S kiben bíznak jelenkorunk'
Ifjú reményei? – –
Az ébredő honszellem az,
'S hatalma mennyei.

Czuczor.

FOGLALAT.

ACZÉLMETSZETEK' MAGYARÁZATA. [476]

BAJZA.

JELEEN ÉS MULT 301 [598]

ŐSZI DAL 310 [604]

A' REMÉNYHEZ 378 [627]

JÓ ÉJSZAKÁT 384 [631]

CSABA.

A' HŰ LEÁNY 235 [574]

GYÁSZ ÉS REMÉNY 302 [599]

IDÁHOZ 401 [639]

CZ...

A' FALUSI KIS LEÁNY PESTEN 47 [496]

NYILATKOZÁS 52 [499]

NÉPDALOK 97 [516]

REMETE PÉTER 172 [546]

CZUCZOR.

A' LEGSZEBB ÉNEK 3 [481]

HUNYADI JÁNOS 56 [501]

KONT 135 [531]

HUNYADI' HALÁLA 224 [568]

RÉVAI 232 [573]

SZŰZ MARGIT' ÁLMA 296 [595]

HUNYADI LÁSZLÓ 380 [629]

KI AZ? 402 [640]

ERDÉLYI JÁNOS.

AZ ÁLOM 295 [595]

A' CSÓNAKOS 303 [599]

DAL 395 [636]

CSALÓDÁS 400 [639]

FÁY ANDRÁS.	
A' KÜLFÖLDIEK	183 [552]
GAAL.	
VERHOVINA	143 [536]
HATTYUDAL	379 [628]
HOLLÓ.	
A' HOLDHOZ	140 [534]
MELLYIK JOBB?	399 [638]
KOVÁCS PÁL.	
ROMÁN ÉS NEM-ROMÁN	59 [502]
LUKÁCS MÓRICZ.	
...NÉHEZ	6 [482]
EGY EB' SÍRJÁRA	181 [551]
TUDÁS	233 [573]
EGY KOPONYÁBÓL KÉSZÜLT BILLIKOMRA	383 [630]
MAKÁRY.	
PÁLYAKÉP	231 [483]
NAGY IGNÁCZ.	
NEMZETI ERŐ	142 [536]
A' KULCS	230 [572]
NEMZETI KINCS	398 [638]
PINTÉR ENDRE.	
AZ UTOLSÓ OREBITA ¹¹⁴	108 [522]
SZENVEY.	
HAJDAN ÉS MOST	51 [498]
ZAGYVA	141 [535]
AZ URACS	178 [550]
BUDAPESTI HÍD	182 [552]

¹¹⁴ OBEBITA

A' KORSZELLEM	304 [600]
AZ IDEÁLOK	305 [601]
HONI BŐSÉG	380 [628]
A' VÁNDOR	397 [637]
A' MAGYAR	382 [630]
NYÚGOTI NAPPÉNY	401 [640]

SZÉKÁCS.

TYNNICHOS	49 [497]
A' SZERELEM' DALNOKAIHOZ	55 [500]
EMBER 'S EMBEREK	139 [534]
ESDEKLÉS	178 [549]
HAJNAL ÉS ÉJ	180 [551]
A' FÖSVÉNY	182 [552]
A' HELÓT	223 [567]
APÁINK	230 [571]
A' BARLANGBAN	232 [573]
ÁMOR ELLEN	374 [625]

SZONTAGH.

PÁLYAKÉP	7 [572]

TOLDY.

IDŐSZAKOK ÉS KOSZORÚK	385 [632]

TÓTH LŐRINCZ.

ÍDA' SÍRJÁN	50 [497]
A' VÖLGYI HÁZ	57 [501]
VISZONLÁTÁS	179 [550]
A' CSALÓKA TÁVOL	309 [603]
EGY ALVÓ KISDED FÖLÖTT	381 [629]
HOLT MÁTKA	396 [636]

VAJDA.

YORIDALA 311 [604]

VÖRÖSMARTY.

A' SZEGÉNY ANYA 142 [535]

ORLAY 236 [575]

EGY KÉPSZOBORRA 304 [600]

SZÓZAT 375 [625]

EMLÉKKÖNYVBE 382 [630]

